MASTER
NEGATIVE
NO. 91-80040-3

AUTHOR:
SEMITELOS,
DEMETRIOS CH.

TITLE:
HELLENIKE METRIKE

PLACE:
S. N.

DATE:
1894

Master Negative #

91-80040-3

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

 Semitelos, Demetrios Ch
...Ἑλληνικὴ μετρική. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπ. τῶν ἀδελφῶν Περρη, 1894.
584 p. 22 cm.

At head of title: Δημητριου Χ. Σεμιτελου...

381105

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 5/14/91 INITIALS RK
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Henry L. Thomas.
Received from Gräfe October 5th, 1898.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Χ. ΣΕΜΙΤΕΛΟΥ

Δ. Φ. ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΝ ΤΩΙ ΕΘΝΙΚΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΡΙΚΗ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1894

ΤΗΙ

ΜΑΚΑΡΙΑΙ ΣΚΙΑΙ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΥ ΘΕΙΑΣ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΣΕΜΙΤΕΛΟΥ ΘΥΓΑΤΡΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Κ. ΔΟΥΜΑ ΣΥΖΥΓΟΥ

ΧΑΡΙΣΤΗΡΙ' ΕΥΣΕΒΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΩΘΕΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ

1. Αἱ τρεῖς μουσικαὶ καλούμεναι τέχναι, τουτέστιν ἡ μουσική, ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ ὀρχηστική, εἶχον πρὸς ἀλλήλας παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησιν οὐχὶ τὸν αὐτὸν καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθνεσι λόγον. Διότι κατὰ μὲν τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποιητικὴ εἶνε δύο αὐτοτελεῖς καὶ παντελῶς ἀπ᾿ ἀλλήλων διακεκριμέναι τέχναι, ὥστε ὁ ποιητὴς εἶνε διάφορος τοῦ μουσικοῦ ἢ μελοποιοῦ. Ὡσαύτως δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ μουσικὴ ἦτο πάντοτε αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος τῆς ποιήσεως, ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὅμως Ἕλλησιν ἡ συνάφεια τῶν δύο τούτων τεχνῶν ἦτο μείζων, ὁ δὲ ποιητὴς ἦτο ὁ αὐτὸς ἅμα καὶ μελοποιός. Τοῦτο τοὐλάχιστον συνέβαινε τὸ πάλαι κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν μουσικῶν τεχνῶν, ἡ δὲ στενὴ αὐτῶν συνάφεια ἐχαλαρώθη καὶ διεσπάσθη μόνον περὶ τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὅτε ἠλαττώθη ἢ καὶ ἐξέλιπεν ἡ δημιουργικὴ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν δύναμις. Ἡμεῖς μὲν εἰθίσθημεν νὰ ὑπολαμβάνωμεν τοὺς μεγάλους τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος λυρικοὺς καὶ δραματικοὺς ὡς ποιητὰς μόνον, οἱ παλαιοὶ ὅμως θεωρητικοὶ καταλέγουσιν αὐτοὺς ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς μελοποιοὺς ὡς κορυφαίους· οἷον ὁ Ἀριστόξενος, ὁ μέγιστος τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης θεωρητικός, ἀποδοκιμάζων τὴν κατεαγυῖαν καὶ κωτίλην μουσικὴν τῶν περὶ τὸν Φιλόξενον καὶ Τιμόθεον, ἐπαινεῖ καὶ προβάλλεται ὡς παράδειγμα τὴν ἀνδρώδη καὶ θεσπεσίαν, τὴν σεμνὴν καὶ ἀπερίεργον τοῦ Πινδάρου καὶ Πρατίνου, τοῦ Αἰσχύλου καὶ Φρυνίχου (1). Ἐν ᾧ λοιπὸν τανῦν ὁ μὲν ποιητὴς ποιεῖ τὸ ποίημα, ἄλλος

(1) Πρβλ. Πλούτ. περὶ μουσ. κεφ. 20 καὶ 31. Cic. de orat. 3, 44 «Musici qui erant quondam iidem poëtae».

δέ τις, ὁ μουσικὸς ἢ μελοποιός, τὸ μέλος, τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν ῥυθμικὴν διαίρεσιν, ὁ παλαιὸς Ἕλλην λυρικὸς καὶ δραματικὸς ποιητὴς μετὰ τῆς λέξεως καὶ τῶν μέτρων ἐποίει ὁ αὐτὸς καὶ τὰ μέλη τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, οἱ δὲ ῥυθμοὶ τοῦ μέλους ἦσαν πάντοτε οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ ῥυθμοὶ τῆς ποιήσεως καὶ οὐχὶ διάφοροι, ὡς συμβαίνει συνήθως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ἂν τὸ ποίημα ἦτο χορικόν, ὁ αὐτὸς ὥριζε καὶ τὰ σχήματα καὶ σημεῖα τῆς ὀρχηστικῆς. Ποιητὴν δὲ λέγοντες οἱ Ἕλληνες ἐνόουν καὶ τὸν ὑπὸ τῶν νῦν λεγόμενον ποιητὴν καὶ τὸν μελοποιόν, μουσικὸν λέγοντες τὸν ἐπιτήδευμα ἔχοντα τὴν μουσικήν, τουτέστι τὸν τεχνίτην, ὅστις ἔργον εἶχε νὰ ἑρμηνεύῃ ἤτοι ἐξαγγέλλῃ μέλη ἢ μουσικὰ ποιήματα ἐντέχνως ᾄδων ἢ μουσικόν τι ὄργανον κρούων, ἢ καὶ τὸν θεωρητικόν, τουτέστι τὸν ἀσχολούμενον περὶ τὴν θεωρίαν τῆς μουσικῆς, σπανιώτερον δὲ καὶ ἐπὶ γενικωτέρας χρείας τὸν πᾶσαν παιδείαν σοφὸν καὶ δεξιὸν ἤτοι περὶ πᾶσαν μάθησιν φιλοσοφοῦντα.

2. Πάντα δὲ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ποίησιν ἐφόδια, τὴν γνῶσιν δηλονότι τῆς μουσικῆς, τῆς ὀρχηστικῆς καὶ τῶν σταθερῶν νόμων, οἵτινες εἶχον ἐπικρατήσαντες ἐν ἑκάστῳ γένει καὶ εἴδει τῆς ποιήσεως, ἰδίᾳ δὲ τῶν ῥυθμικῶν νόμων καὶ τῶν μετρικῶν σχημάτων, ἐδιδάσκετο ὁ μέλλων ποιητὴς κατὰ τοὺς καλλίστους τῆς ἀρχαιότητος χρόνους σχολάζων ἱκανὸν χρόνον παρά τινι διδασκάλῳ. Οὕτω λοιπὸν κατὰ μικρὸν συνέστη σύστημά τι μουσικῆς διδασκαλίας τὰ εἰρημένα περιέχον μαθήματα, ὅπερ ἐλέγετο *θεωρία ἢ τέχνη μουσική*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ μουσικὴ αὕτη θεωρία συνέκειτο μόνον ἐκ τεχνικῶν τινων ὅρων ἢ ἐκ μουσικῆς τινος γλώσσης, ἐφεξῆς δὲ ηὐξάνετο καὶ προήγετο μᾶλλον μᾶλλον, καθ' ὅσον προέκοπτε καὶ ἡ τέχνη. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο οὐχὶ διὰ συγγραφῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπὸ στόματος τῶν τεχνιτῶν διδασκαλίας. Ἤδη δὲ ἀπὸ τῶν Μηδικῶν χρόνων μνημονεύονται καὶ τεχνῖται ἔνδοξοι γενόμενοι οὐχὶ μᾶλλον ἐξ ὧν προσεξεῦρον ἢ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς τέχνης, οἷος ὁ διθυραμβοποιὸς Λᾶσος ὁ Ἑρμιονεὺς ὁ τοῦ Πινδάρου διδάσκαλος, Ἀγαθοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, ὡσαύτως τοῦ Πινδάρου διδάσκαλος, μαθητὴς δὲ τοῦ μουσικοῦ Πυθοκλείδου, ὁ αὐλητὴς Μίδας ὁ Ἀκραγαντῖνος, ὃν ἐπαινεῖ ὁ Πίνδαρος νικήσαντα Πύθια ἐν τῷ ια' Πυθιονίκῃ, ὁ τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ Μίδα μαθητὴς Λαμπροκλῆς ἢ Λάμπρος, ὅστις ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ ἐνδόξου Ἀθηναίου μουσικοῦ Δάμωνος, οὗ μνημονεύει ὁ Σω-

κράτης ὡς τὸ μέγιστον ἐν τῇ μουσικῇ ἔχοντος κῦρος, καὶ ὁ τοῦ Δάμωνος διάσημος μαθητὴς Δράκων, ὅστις πάλιν λέγεται διδάσκαλος τοῦ Πλάτωνος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν αἱ Ἀθῆναι ἐμφανίζονται ὡς ἑστία τῶν τὴν μουσικὴν ἐπαγγελλομένων τεχνιτῶν. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ὁ Θηβαῖος Πρόνομος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ ὁ μουσικὸς Στρατόνικος. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦσαν δεινοὶ τεχνῖται πολλὰ μὲν προσεξευρόντες, οὐχὶ δὲ τοιοῦτοι ὥστε νὰ καταταχθῶσιν εἰς τοὺς κυρίως δημιουργικοὺς τεχνίτας.

3. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι τῆς μουσικῆς τέχνης πραγματευόμενοι αὐτὴν διῄρουν, ὅπως ὕστερον καὶ ὁ Ἀριστόξενος καὶ οἱ μετ' αὐτόν, εἰς τρία μέρη, πρῶτον μὲν τὴν περὶ τὸ μέλος πραγματείαν, ἤτοι τὴν ἁρμονικήν, εἶτα δὲ τὴν περὶ τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὴν περὶ τὰ μέτρα πραγματείαν, ἤτοι τὴν ῥυθμικὴν καὶ τὴν μετρικήν (1). Τῆς δὲ θεωρίας τῆς ποιήσεως οὐδέποτε ἥψαντο οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ πραγματείᾳ τῆς μουσικῆς τέχνης, ἀλλ' ὁσαδήποτε παραγγέλματα καὶ ὁδηγίας καὶ ἂν ἐλάμβανεν ὁ μαθητὴς παρ' ἐμπείρου τινὸς διδασκάλου περὶ τῆς οὐσίας τῆς ποιήσεως, ἡγεμὼν αὐτοῦ ἐνταῦθα ἦτο ἡ ἰδία αὐτοῦ φύσις καὶ τὰ δόκιμα παραδείγματα τῶν προγενεστέρων καὶ συγχρόνων ποιητῶν. Κατὰ ποίαν δὲ μέθοδον ἐπραγματεύοντο ἰδίᾳ τὸ ῥυθμικὸν καὶ τὸ μετρικὸν μέρος τῆς τέχνης, ἅπερ μάλιστα ἡμῖν ἐνταῦθα διαφέρουσι, διδασκόμεθα ἐξ ὧν λέγει ὁ Πλάτων ἐν Κρατύλῳ σελ. 424 c ὧδε λέγων· «Οἱ ἐπιχειροῦντες τοῖς ῥυθμοῖς τῶν στοιχείων πρῶτον τὰς δυνάμεις διείλοντο ἔπειτα τῶν συλλαβῶν καὶ οὕτως ἤδη ἔρχονται ἐπὶ τοὺς ῥυθμοὺς σκεψόμενοι, πρότερον δ' οὔ». Ἐκ τούτων δηλαδὴ μανθάνομεν ὅτι οὗτοι ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς ποιήσεως ἤτοι τῆς ᾠδικῆς μουσικῆς, ἥτις ἐν τοῖς δοκίμοις τῆς ἀρχαιότητος χρόνοις ἦτο ἐπικρατεστέρα τῆς ὀργανικῆς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξήταζον τὰ διάφορα τῶν συλλαβῶν μεγέθη, ὧν χρῆσις ἐγίνετο ἐν τῇ ποιήσει, τουτέστι τὴν δύναμιν ἤτοι φύσιν τῶν στοιχείων (τῶν μακρῶν δηλαδὴ καὶ βραχέων φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων) καὶ τὴν συμπλοκὴν αὐτῶν εἰς συλλαβὰς (positio), καὶ μετὰ ταῦτα, οὐχὶ δὲ πρότερον, ἤρχοντο νὰ ἐξετάσωσι τοὺς ῥυθμούς.

(1) Πρβλ. Πλάτ. Πολιτ. γ' σελ. 398 d «Τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστι συγκείμενον, λόγου (=λέξεώς) τε καὶ ἁρμονίας καὶ ῥυθμοῦ». Νόμ. ζ' σελ. 800 d «ῥήμασί τε καὶ ῥυθμοῖς καὶ ἁρμονίαις». Ἱππ. μείζ. 285 d «περί τε γραμμάτων δυνάμεως καὶ συλλαβῶν καὶ ῥυθμῶν καὶ ἁρμονιῶν». Φιλήβ. σελ. 17 d.

Είς τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῶν παλαιῶν τούτων ῥυθμικῶν ἀνάγεται καὶ δόξα τις αὐτῶν, ἣν κατεπολέμει ὕστερον ὁ Ἀριστόξενος, ἔχουσα ὡς ἑξῆς· «Πᾶν μέτρον πρὸς τὸ μετρούμενόν πως καὶ πέφυκε καὶ λέγεται, ὥστε καὶ ἡ συλλαβὴ οὕτως ἂν ἔχοι πρὸν τὸν ῥυθμὸν ὡς τὸ μέτρον πρὸς τὸ μετρούμενον, εἴπερ τοιοῦτόν ἐστιν οἷον μετρεῖν τὸν ῥυθμόν» (Μιχ. Ψελλὸς Προλαμβ. § 1). Οὗτοι δηλαδὴ ἐλάμβανον τὴν συλλαβὴν ὡς μέτρον τοῦ ῥυθμοῦ, δι' οὗ δῆλον ὅτι ἐμέτρουν τὰ διάφορα ῥυθμικὰ μεγέθη, ἐν ᾧ ὕστερον ὁ Ἀριστόξενος ἀντὶ τῆς συλλαβῆς προυβάλετο ὡς μέτρον τοῦ ῥυθμοῦ τὸν πρῶτον χρόνον, ὡς αὐτὸς ἐκάλεσεν αὐτόν. Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι διδάσκαλοι τῆς μουσικῆς τέχνης δὲν ἐχώριζον τὴν πραγματείαν τῆς ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς, ἀλλὰ συνέπλεκον ἀμφοτέρας, πρῶτος δὲ ἐχώρισεν ὕστερον ὁ Ἀριστόξενος.

4. Τῆς τοῦ Ἀριστοξένου ὅμως παλαιοτέρας ταύτης ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς θεωρίας ὀλίγα μόνον εἶνε τὰ κατ' εὐθεῖαν παραδοθέντα εἰς ἡμᾶς, οἷοι οἱ ὅροι, οὓς μνημονεύει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ περὶ ῥυθμῶν καὶ μέτρων διδασκαλίᾳ, ἣν παίζων ὑπογράφει ἐν Νεφέλαις στ. 636 κέ., τὸ «τρίμετρον» καὶ «τετράμετρον», ὁ «κατ' ἐνόπλιον» καὶ «κατὰ δάκτυλον ῥυθμός». Καὶ *κατ' ἐνόπλιον* μὲν *ῥυθμὸν* δῆλον ὅτι τὸν προσοδιακὸν λέγει, κατὰ δάκτυλον δὲ ἀκουστέον οὐχὶ τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον, ὅπερ ἐν στ. 638 *ἔπος* λέγει, ἀλλὰ τὸ *κατὰ δάκτυλον εἶδος* ἤτοι τὰς δακτυλικὰς στροφὰς τοῦ Στησιχόρου καὶ ἄλλων λυρικῶν καὶ δραματικῶν ποιητῶν. Ὁ δὲ Πλάτων (Πολιτ. Γ', σελ. 400) ποιεῖται λόγον περὶ τριῶν ῥυθμικῶν γενῶν, περὶ διαφορᾶς τοῦ ἤθους τῶν ῥυθμῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δάμωνος καὶ περὶ ἄλλων τινῶν τεχνικῶν ὅρων (1). Ἄλλους δέ τινας ὅρους, ἀλλ' ὀλίγους, μανθάνομεν παρ' Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων. Θαρρούντως ὅμως δύναταί

(1) «Τρί' ἄττα ἐστὶν εἴδη, ἐξ ὧν αἱ βάσεις πλέκονται». Καὶ ἐφεξῆς· «Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ μετὰ Δάμωνος βουλευσόμεθα, τίνες τε ἀνελευθερίας καὶ ὕβρεως ἢ μανίας καὶ ἄλλης κακίας πρέπουσαι βάσεις, καὶ τίνας τοῖς ἐναντίοις λειπτέον ῥυθμούς. Οἶμαι δέ με ἀκηκοέναι οὐ σαφῶς ἐνόπλιόν τέ τινα ὀνομάζοντος αὐτοῦ ξύνθετον καὶ δάκτυλον καὶ ἡρῷόν γε, οὐκ οἶδα ὅπως διακοσμοῦντος καὶ ἴσον ἄνω καὶ κάτω τιθέντος, εἰς βραχύ τε καὶ μακρὸν γιγνόμενον, καί, ὡς ἐγῷμαι, ἴαμβον καί τιν' ἄλλον τροχαῖον ὠνόμαζε, μήκη δὲ καὶ βραχύτητας προσῆπται· καὶ τούτων τισὶν οἶμαι τὰς ἀγωγὰς τοῦ ποδὸς αὐτὸν οὐχ ἧττον ψέγειν τε καὶ ἐπαινεῖν ἢ τοὺς ῥυθμοὺς αὐτούς, ἤτοι ξυναμφότερόν τι· οὐ γὰρ ἔχω λέγειν. Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ὥσπερ εἶπον, εἰς Δάμωνα ἀναβεβλήσθω· διελέσθαι γὰρ οὐ σμικροῦ λόγου· ἢ σὺ οἴει; Μὰ Δί,' οὐκ ἔγωγε».

τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τοὺς πλείστους τῶν τεχνικῶν ὅρων, οὓς μεταχειρίζονται οἱ μεταγενέστεροι μετρικοί, παρέλαβον ἐκ τῶν καλῶν τούτων χρόνων, πολλῶν δὲ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν ὅρων, οἷου τοῦ «κατ' ἐνόπλιον» καὶ «κατὰ δάκτυλον», παρέλιπον νὰ κάμωσι χρῆσιν ἐν τῷ συστήματι αὐτῶν.

5. Οἱ πρὸ τοῦ Ἀριστοξένου διδάσκαλοι οὗτοι τῆς μουσικῆς τέχνης οὐ μόνον ἀπὸ στόματος ἐδίδασκον τὴν θεωρίαν τῶν μουσικῶν τεχνῶν, ἀλλά τινες αὐτῶν καὶ συνέγραφον, οἷον περὶ Λάσου λέγει ὁ Σουίδας «πρῶτος δὲ οὗτος περὶ μουσικῆς λόγον ἔγραψε». Τὰ συγγράμματα ὅμως αὐτῶν τὸ μὲν ἦσαν ἐλλιπῆ, πραγματευόμενα περὶ μερῶν τινων μόνον τῆς μουσικῆς, τῶν δυσχερεστέρων, τὸ δὲ στοιχειώδη λίαν, ἁπλοῦν ὄντα τοῖς ἀπείροις βοήθημα. Ὁ πρῶτος δὲ τῶν ἀρχαίων θεωρητικῶν, ὅστις ἐπιστημονικῶς καὶ συστηματικῶς συνέγραψε περὶ πάντων τῶν μερῶν τῆς μουσικῆς τέχνης ἦτο Ἀριστόξενος ὁ Ταραντῖνος. Οὗτος πάντων τῶν συγγραφέων τῶν περὶ μουσικῆς τέχνης συγγραψάντων εἶχε τὸ πάλαι τὸ μέγιστον ἀξίωμα καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν περὶ μουσικῆς τέχνης συγγραμμάτων τῶν μετ' αὐτὸν συγγραφέων οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰμὴ ἐπιτομὴ καὶ ἀντιγραφὴ αὐτοῦ. Ὁ Ἀριστόξενος (1) ἐγεννήθη ἐν Τάραντι, ἔνθα ἀπὸ τινων δεκαετηρίδων περί τε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μουσικὴν ἐσπούδαζον οἱ Πυθαγόρειοι Φιλόλαος καὶ Εὔρυτος καὶ Ἄρχιππος καὶ Λύσις. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Σπίνθαρος (Διογ. Λαέρτ. 2, 20. Σέξτ. Ἐμπειρ. πρὸς τοὺς μαθηματ. 6, σελ. 356), κατὰ Σουίδαν καὶ Μνασέας ὀνομαζόμενος, καταλέγεται μετὰ τοῦ Δάμωνος, Φιλοξένου, Ξενοφίλου καὶ Ἀριστοξένου εἰς τοὺς ἀξιολογωτάτους τῶν μουσικῶν (Αἰλιαν. περὶ ζῴων ἰδιότητος 2, 11). Ὡς δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ὁμοτέχνων καὶ ὁ Σπίνθαρος διῆγε τὸν βίον οὐχὶ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διατρίβων, ἀλλὰ περιπορευόμενος, καὶ οὕτως ἐγένετο γνώριμος τῶν κατ' αὐτὸν ἀξιολογωτάτων ἀνδρῶν. Καὶ ἐν Ἀθήναις μὲν συνεγένετο τῷ Σωκράτει, ὥστε πρὸ τοῦ 399 π. χ., ἐν Θήβαις δὲ τῷ Ἐπαμεινώνδᾳ, καὶ τοῦ μεγάλου δὲ πολίτου αὐτοῦ Ἀρχύτα φαίνεται ὅτι ἐγένετο γνώριμος. Ὁ δὲ Ἀριστόξενος ὕστερον ἐν τοῖς βίοις αὐτοῦ ἐποιεῖτο χρῆσιν ὅσων περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀρχύτα καὶ τῶν λοιπῶν ἀνδρῶν εἶχεν ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρός. Πλούτ.

(1) Πρβλ. Σουίδαν λ. Ἀριστόξενος. Mahne, Diatribe de Aristoxeno. R. Westphal, Metrik ἐκδ. 2 τόμ. 1, σελ. 33 κέ. Aristoxenos Melik und Rhythmik τόμ. 2 σελ. IV κέ.

πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν 39. Περὶ τοῦ Σωκράτ. δαιμον. 599. Πορφύρ. παρὰ Κυρίλλῳ κ. Ἰουλ. 6. Διδάσκαλος δὲ τῷ Ἀριστοξένῳ ἐγένετο αὐτὸς ὁ πατήρ, ἔτι δὲ Λάμπρος ὁ Ἐρυθραῖος, ὃν ὁ Ἀριστόξενος ὥσπερ καὶ Διονύσιον τὸν Θηβαῖον, τὸν τοῦ Ἐπαμεινώνδου διδάσκαλον ἐπαινεῖ ὡς θιασώτας τῆς καλλίστης μουσικῆς τῆς τῶν παλαιῶν (παρὰ Πλουτ. περὶ μουσ. 21). Ἂν τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἐνδοιάζεται, κατὰ δὲ τὸν Σουίδαν φαίνεται ὅτι τῆς πρώτης μουσικῆς καὶ φιλοσοφικῆς παιδείας ἥψατο ἐν Μαντινείᾳ, ἔνθα ὁ πατὴρ αὐτοῦ διέτριψε χρόνον τινά. Ἐπαινεῖ δὲ ὁ Ἀριστόξενος τοὺς Μαντινεῖς ὡς σῴζοντας τὴν ἀρχαίαν ἁπλῆν μουσικήν, οἷος ἦτο καὶ ὁ Τυρταῖος ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου ὑπερεπαινούμενος ὡς ἀποδοκιμάζων τοὺς νεωτέρους διθυραμβοποιοὺς καὶ τοὺς ἀηδεῖς αὐτῶν νεωτερισμούς. Τὰ δὲ τῶν Μαντινέων ἔθιμα καὶ νόμιμα ἐπραγματεύθη ὁ Ἀριστόξενος ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, ὅπερ ἐπεγράφετο «τὰ Μαντινέων ἔθη». Ἐκ δὲ τῆς Πελοποννήσου ἐπανελθὼν ὁ Ἀριστόξενος εἰς Ἰταλίαν συνεγένετο τοῖς τελευταίοις Πυθαγορείοις (Διογ. Λαέρτ. 8, 46), Ξενοφίλῳ τε τῷ Χαλκιδεῖ ἀπὸ Θρᾴκης καὶ Φάντωνι τῷ Φλιασίῳ καὶ Ἐχεκράτει καὶ Διοκλεῖ καὶ Πολυμνήστῳ, Φλιασίοις καὶ αὐτοῖς, οἵτινες ἅπαντες διωχθέντες κατέφυγον εἰς Ῥήγιον, ὁ δὲ Ξενόφιλος, ᾧ συνεγένετο καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο ἐνταῦθα διδάσκαλος καὶ φίλος αὐτοῦ. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς καθαροὺς τεχνικοὺς ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις ἰδία τις σπουδὴ τῆς μουσικῆς τέχνης, ἐκ δὲ τῆς μουσικῆς ἐγεννήθη φιλοσοφική τις θεωρία, ὥστε φιλοσοφία καὶ μουσικὴ ἀπειργάζοντο ἓν σῶμα συναφὲς καὶ ἀχώριστον. Τὴν συνάφειαν δὲ ταύτην διετήρησεν ἀεὶ ἐφεξῆς ὁ Ἀριστόξενος καὶ περιπατητικὸς γενόμενος. Ἡ δὲ γνώρισις τῶν Πυθαγορείων ἐκράτυνε μᾶλλον τὴν πρὸς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν ῥοπήν, ἣν παρέσχετο αὐτῷ ἡ ἐν Μαντινείᾳ ἀγωγή. Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους πρὸ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν θρόνον μνημονεύεται ὅτι διέτριβεν αὖθις ἐν Πελοποννήσῳ. Διέτριβε δὲ ἐν Κορίνθῳ, ὅπου, ὡς αὐτὸς διηγεῖται, οἰκείως διέκειτο πρὸς τὸν ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 343 π.Χ. μετὰ τὴν φυγὴν ζῶντα Διονύσιον τὸν τύραννον, παρ' οὗ ἤκουσε διηγουμένου τὸ περὶ Δάμωνος καὶ Φιντίου διήγημα, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἱστόρησεν ἐν τῷ περὶ Πυθαγορείων συγγράμματι. Ἡ δὲ ἀκμὴ τοῦ Ἀριστοξένου, καθ' ἃ καὶ Σουίδας μαρτυρεῖ, πίπτει κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου βασιλείαν ἀρχομένην. Ἦτο δὲ ὁ χρόνος οὗτος, καθ' ὃν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῆς ἐν Πέλλῃ αὐλῆς ἦλθε τὸ δεύτερον εἰς Ἀθήνας (τῷ 335 π. Χ.), ἔνθα μέχρι σχεδὸν τῆς τελευτῆς τοῦ βίου διετέλεσεν ἐπὶ τρισκαίδεκα ἔτη διδάσκων ἐν τῷ Λυκείῳ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀκροατὴς γενόμενος τοῦ Ἀριστοτέλους ὁ Ἀριστόξενος ἀπὸ Πυθαγορείου ἐγένετο περιπατητικὸς καὶ προσεκτήσατο τὴν πολυμάθειαν ἐκείνην, ἥτις ἰδιάζει τῷ τε ἡγεμόνι τῆς αἱρέσεως καὶ τοῖς λοιποῖς περιπατητικοῖς, διότι ἦτο φιλόσοφος, ἱστορικός, ἠσχολήθη περὶ τὴν πολιτικήν, παιδαγωγικὴν καὶ φυσικήν, ἦτο μουσικὸς καὶ ἐπραγματεύθη τὴν ἱστορίαν καὶ ἐπιστημονικὴν θεωρίαν τῆς μουσικῆς τέχνης περὶ πολλοῦ ποιησάμενος καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν αὐτῆς. Κατὰ δὲ τὴν πολυγραφίαν ἡμιλλᾶτο πρὸς ὁντιναδήποτε περιπατητικόν, διότι κατὰ Σουίδαν συνέγραψε τετρακόσια πεντήκοντα τρία βιβλία. Παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους παρέλαβε καὶ τὸ τῆς γλώσσης ἁπλοῦν καὶ νηφάλιον, οὐδαμῶς δ' εἰκόνων καὶ φαντασίας μεστόν, οἷον ἦτο τὸ τῶν προτέρων αὐτοῦ διδασκάλων, τῶν Πυθαγορείων. Καὶ ἀρχάς δέ τινας φιλοσοφικὰς τοῦ Ἀριστοτέλους μετήνεγκεν εἰς τὴν μουσικὴν αὐτοῦ θεωρίαν, ἐνέμεινεν ὅμως πιστὸς δόγμασί τισι τῶν Πυθαγορείων, ἅπερ ἀπεδοκίμαζεν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ λοιποὶ περιπατητικοί.

6. Περὶ δὲ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοξένου ὁ Σουίδας λέγει τὰ ἑξῆς· «συνετάξατο δὲ μουσικά τε καὶ φιλόσοφα καὶ ἱστορίας καὶ παντὸς εἴδους παιδείας· καὶ ἀριθμοῦνται αὐτοῦ τὰ βιβλία εἰς υνγ´». Τὰ συγγράμματα ταῦτα τοῦ Ἀριστοξένου κατὰ κακὴν μοῖραν ἀπώλοντο πάντα πλὴν ὀλίγων καὶ τούτων σῳζομένων οὐχὶ ἀκεραίων ἀλλ' ἐν ἀποσπάσμασι μόνον. Καὶ πολλῶν μὲν γινώσκομεν μόνον τὰς ἐπιγραφάς, πολλῶν δὲ οὐδ' αὐτάς. Αἱ δὲ γνωσταὶ ἡμῖν ἐπιγραφαὶ (1) κατὰ τὰς τοῦ Σουίδα κατηγορίας κατατασσόμεναι ἔχουσιν ὧδε·

Α΄. Παντὸς εἴδους.

1. Σύμμικτα ὑπομνήματα, τοὐλάχιστον 16 βιβλία (Φώτιος βιβλ. σελ. 176. Πορφύρ. εἰς Πτολεμ. 257).

(1) Ταύτας συνήγαγεν ὁ Mahne (Diatribe de Aristoxeno philosopho peripatetico auctore Guilielmo Leonardo Mahne. ill. Athenaei Amstellod. cive, τὸ β' ἐκδοθεῖσα ἐν Thesaurus criticus novus sive syntagma scriptionum philologicarum variarum aevi recentioris. Editio nova cura G. H. Schaefer. Lips. 1817) καὶ ὁ Osann (Anecdoton Romanum σελ. 301 κἑ.). Πρβλ. καὶ Westphal, Aristoxenos von Tarent Melik und Rhythmik τόμ β' σελ. XI, ὅθεν ἡμεῖς λαβόντες παρατιθέμεθα ἐνταῦθα.

2. Ἱστορικὰ ὑπομνήματα (Διογ. Λαέρτ. 9, 40).
3. Τὰ κατὰ βραχὺ ὑπομνήματα (Ἀθήν. 14 σελ. 619 e. Ὁ δὲ Πλούταρχος, περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου τύχης σελ. 666 = Συμποσ. προβλ. I, 6 σελ. 623 c, λέγει ἁπλῶς ἐν ὑπομνήμασιν Ἀριστοξενείοις).
4. Τὰ σποράδην (Διογ. Λαέρτ. 1, 107).
5. Συγκρίσεις. Τούτων τοῦ πρώτου βιβλίου μνημονεύει ὁ Ἀθήναιος 14, 631.
6. Σύμμικτα συμποτικά, ὧν κυρίως ἐν τῷ περὶ μουσικῆς βιβλίῳ τοῦ Πλουτάρχου διεσώθησαν μείζονα συνεχῆ ἀποσπάσματα, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Οὐεστφάλιος.

Β'. Φιλοσοφικά.

7. Πολιτικοὶ νόμοι, τοὐλάχιστον 8 βιβλία (Ἀθήν. 14, 648 d).
8. Παιδευτικοὶ νόμοι, τοὐλάχιστον 10 βιβλία (Ἀμμών. ἐν λ. αἰδὼς καὶ αἰσχύνη. Διογ. Λαέρ. 8, 15).
9. Πυθαγορικαὶ ἀποφάσεις (Osann Anecd. Roman. σελ. 316).

Γ'. Ἱστορικά.

10. Βίοι ἀνδρῶν (Mahne diatribe de A. 20, 25. Hieron. de viris illustr. poem. παρὰ τῷ Osann σελ. 304).— Ἐκ τούτων μνημονεύονται ἰδίᾳ Πυθαγορικὸς βίος, Ἀρχύτου βίος, Σωκράτους βίος, Πλάτωνος βίος, Τελέστου βίος.
11. Περὶ τραγῳδοποιῶν. Τὸ πρῶτον βιβλίον μνημονεύεται ὑπ' Ἀμμωνίου ἐν λ. ῥύεσθαι.
12. Περὶ αὐλητῶν (Ἀθήν. 14, 634 d).
13. Περὶ μουσικῆς (τοῦ μὲν α' βιβλίου μνημονεύει ὁ Πλούταρχος περὶ μουσ. 15, τοῦ δὲ δ' ὁ Ἀθήν. 14, 619 d. Κατὰ τὸν Οὐεστφάλιον ἴσως ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ «ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν μουσικῶν» παρὰ Πλουτ. περὶ μουσ. 17 καὶ τὸ «ἐν τοῖς ἱστορικοῖς» παρὰ Πλουτ. περὶ μουσ. 16).
14. Πραξιδαμαντείων (πλείονα βιβλία· βιβλ. α' παρὰ τῷ Osann, anecd. Rom. σελ. 5. Ἁρποκρατ. ἐν λ. Μουσαῖος).

Δ'. Μουσικά.

15. Περὶ μελοποιίας (πλείονα βιβλία· τοῦ δ' βιβλίου μνημονεύει ὁ Πορφύριος σελ. 258).
16. Περὶ τόνων (Πορφύρ. σελ. 255).
17. Περὶ ὀργάνων (Ἀμμών. ἐν λ. κίθαρις) καὶ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περὶ αὐλῶν καὶ ὀργάνων (Ἀθην. 14, 634 d).
18. Περὶ αὐλῶν τρήσεως (πλείονα βιβλία· τοῦ α' μνημ. ὁ Ἀθήν. 14, 634).
19. Περὶ τραγικῆς ὀρχήσεως (πλείονα βιβλία· Μέγα Ἐτυμ. λ. σίκιννις).
20. Περὶ μουσικῆς ἀκροάσεως (Σχολ. Πλάτ. παρὰ Mahne σελ. 111).
21. Περὶ χρόνου πρώτου (Πορφύρ. σελ. 255).

Πλὴν δὲ τῶν προμνημονευθέντων συμμίκτων συμποτικῶν (ἀρ. 6) μόνον ἐκ δύο ἔτι συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοξένου σῴζονται ἐν ἀντιγράφοις μείζονα ἀποσπάσματα τῶν ἑξῆς·
22. τῆς ἁρμονικῆς καὶ
23. τῆς ῥυθμικῆς πραγματείας.

7. Καὶ τῆς μὲν *ἁρμονικῆς* πραγματείας ἢ τῆς *περὶ μέλους ἐπιστήμης* τὰ λελειμμένα, ἅτινα κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξεδόθησαν ἐν Λατινικῇ μεταφράσει ὑπὸ Ἀντωνίου Γογαυίνου (Aristoxeni musici antiquiss. harmonicorum elementorum libri III omnia nunc primum latine conscripta et edita ab Ant. Gogavino Graviensi. Venetiis, MDLXII) (1), εἶτα δὲ κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν πρωτότυπον ὑπὸ τοῦ Μεουρσίου καὶ ὕστερον ὑπὸ τοῦ Μάρκου Μειβωμίου (Meibomius) ἐν ἔτει 1652, κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Οὐεστφαλίου γνώμην ἐρρύησαν ἐξ ἄλλων κατ' ἄλλους χρόνους γενομένων παραδόσεων τοῦ Ἀριστοξένου περὶ ἁρμονικῆς, ἐπιγράφει δὲ αὐτὸς οὐχὶ ὅπως μέχρι τοῦδε ἐφέροντο ἐπιγεγραμμένα «ἁρμονικῶν στοιχείων βιβλ. α', ἁρμ. στ. βιβλ. β', ἁρμ. στ. βιβλ. γ'», ἀλλ' «Ἀριστοξένου πρώτη ἁρμονικὴ πραγματεία» (τουτέστι κατὰ τὴν πρώτην ἐκ-

(1) Τὴν μετάφρασιν ταύτην ἐξέδωκε καὶ ὁ Οὐεστφάλιος ἐν Aristox. von Tarent Τόμ. β'.

δοσιν), εἶτα δὲ «᾿Αριστοξένου δευτέρα ἁρμονικὴ πραγματεία», ἔπειτα «᾿Αριστοξένου τῆς ἁρμονικῆς πραγματείας τῆς ἑξαμεροῦς τὰ στοιχεῖα» καὶ τέλος «᾿Α. τῆς ἁρμονικῆς πραγματείας τῆς ἑπταμεροῦς τὰ στοιχεῖα». Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐκ τῆς ἁρμονικῆς πραγματείας τοῦ ᾿Αριστοξένου σῳζομένων. Περὶ τῆς ῥυθμικῆς ὅμως πραγματείας τοῦ ᾿Αριστοξένου, ἥτις ἰδιαίτερον διαφέρει ἡμῖν ἐνταῦθα, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς σῳζομένων ἀποσπασμάτων ἀνάγκη νὰ διαλάβωμεν ἐφεξῆς διὰ πλειόνων.

8. Ἤδη περὶ μέσην τὴν δεκάτην ἑβδόμην ἀ.Χ. ἑκατονταετηρίδα ὁ Φλωρεντῖνος Ἰωάννης Βαπτιστὴς Δόνιος (Giovanni Baptista Donius, γενν. τῷ 1593, ἀποθ. τῷ 1647) ἀνεκάλυψε τὰ ῥυθμικὰ στοιχεῖα τοῦ ᾿Αριστοξένου ἔν τινι κώδικι τῆς Οὐατικανῆς βιβλιοθήκης. Τὸ σύγγραμμα περιεῖχε τότε τρία βιβλία, ἦτο ὅμως πλῆρες χασμάτων. Ὁ Δόνιος διενοεῖτο νὰ ἐκδώσῃ τὸ πρωτότυπον μετὰ μεταφράσεως (1), ἀλλὰ δὲν ἐξετέλεσε τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν παρελθοῦσαν δὲ ἑκατονταετηρίδα ὁ ᾿Ιάκωβος Μορέλλιος (Morelli), βιβλιοθηκάριος ἐν τῇ ἐν ᾿Ενετίᾳ Μαρκιανῇ βιβλιοθήκῃ, εὗρε μικρὸν μέρος τοῦ συγγράμματος τούτου ἔν τινι ᾿Ενετικῷ κώδικι. Λαβὼν δὲ καὶ τοῦ Οὐατικανοῦ κώδικος τοῦ Δονίου ἀντίγραφον, ὅστις τότε δὲν περιεῖχε πλέον τρία βιβλία, ἀλλὰ μόνον μέρος τοῦ δευτέρου, ὀλίγας δὲ μόνον σελίδας πλείονας τοῦ ᾿Ενετικοῦ κώδικος, ἐξέδωκε τὸ ἀπόσπασμα τοῦ ᾿Αριστοξένου μετ᾿ ἄλλων ἀνεκδότων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Aristidis oratio adversus Leptinem, Libanii declamatio pro Socrate, Aristoxeni rhythmicorum elementorum fragmenta ex bibliotheca Veneta d. Marci nunc primum edidit Jacob Morellius, Venetiis 1785». Εἰς τὸν ᾿Αριστόξενον δὲ προσέθηκεν ὁ Μορέλλιος παράλληλα χωρία ἔκ τινος ῥυθμικοῦ συγγράμματος τοῦ Βυζαντίνου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, ὅπερ ὡσαύτως ἐν τῇ Μαρκιανῇ ηὑρίσκετο βιβλιοθήκῃ, ἐπεγράφετο δὲ «Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ προλαμβανόμενα εἰς τὴν ῥυθμικὴν ἐπιστήμην». Ὕστερον δ᾿ ἔκ τινος ἐν Μοναχίῳ κειμένου χειρογράφου λαβὼν ὁ Γ. Ἑρμαννὸς διὰ τοῦ Θιρσχίου (Thiersch) ἀπόγραφον τῶν προλαμβανομένων τοῦ Ψελλοῦ δὲν ἐξέδωκεν αὐτός, ὑπολαβὼν αὐτὸ ὡς ἄχρηστον, ἀλλ᾿ ὕστερον ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ αὐτοῦ ἀπογράφου τοῦ Θιρσχίου ὁ ᾿Ιού-

(1) Πρβλ. Δόνιον, de praestantia musicae veteris 1647, ἐν τοῖς μουσικοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ (opera musica) τόμ. α΄ σελ. 136 καὶ 190.

λιος Καῖσαρ ἐκδοὺς αὐτὸ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ῥήνου (Rhein. Mus. N. F. τόμ. I, σελ. 620 κέ.). Τὰ προλαμβανόμενα τοῦ Ψελλοῦ φαίνονται εἰλημμένα κατ᾿ ἐπιτομὴν ἐκ τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ ᾿Αριστοξένου σχεδὸν αὐτολεξεί, ὅσον δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ παραβάλλων τὰ τοῦ Ψελλοῦ πρὸς τὰ σῳζόμενα τοῦ πρωτοτύπου. Ὅθεν κατ᾿ ἀναλογίαν τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν οὐσιωδῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Ψελλοῦ, ἅτινα δὲν ἔχουσιν ἀνάλογα ἐν τῷ σῳζομένῳ πρωτοτύπῳ.

9. Ἡ οἰκονομία τῆς ὕλης ἐν τοῖς ῥυθμικοῖς στοιχείοις τοῦ ᾿Αριστοξένου ἦτο πιθανώτατα ἡ αὐτή που καὶ παρ᾿ ᾿Αριστείδῃ τῷ Κοϊντιλιανῷ. Ὅσον δηλαδὴ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῆς παρ᾿ ᾿Αριστείδῃ διαιρέσεως τῆς ῥυθμικῆς καὶ ἐκ τῶν σῳζομένων ἀποσπασμάτων τῶν τοῦ ᾿Αριστοξένου ῥυθμικῶν στοιχείων καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς λεγομένων, εὑρίσκεται ὡς πάνυ πιθανὸν ὅτι ὁ ᾿Αριστόξενος τὴν περὶ ῥυθμῶν πραγματείαν διῄρει, ὅπως καὶ ὁ ᾿Αριστείδης, εἰς πέντε κύρια μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον διελάμβανε περὶ χρόνων, τὸ δὲ δεύτερον περὶ τῶν ποδικῶν διαφορῶν, τὸ δὲ τρίτον περὶ ἀγωγῆς ῥυθμικῆς, τὸ δὲ τέταρτον περὶ μεταβολῶν, τὸ δὲ πέμπτον περὶ ῥυθμοποιίας. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου μέρους, ἤτοι περὶ τῶν χρόνων, ἐπραγματεύετο ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων, περὶ δὲ τῶν ποδικῶν διαφορῶν ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ. Περὶ τῶν λοιπῶν ὅμως τριῶν μερῶν, τουτέστι περὶ ἀγωγῆς ῥυθμικῆς, περὶ μεταβολῆς ῥυθμικῆς καὶ περὶ ῥυθμοποιίας, δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐπραγματεύετο ὁ ᾿Αριστόξενος ἐν τῷ αὐτῷ δευτέρῳ βιβλίῳ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι τῷ δευτέρῳ ἐπεφέρετο καὶ τρίτον, ἐν ᾧ ἐπεραίνετο ὁ περὶ τούτων λόγος. Εἰδικώτερον δὲ τὸ μὲν πρῶτον μέρος περιελάμβανε πλὴν τοῦ λόγου περὶ χρόνων καὶ εἰσαγωγήν τινα, οἵαν τὴν παρ᾿ ᾿Αριστείδῃ, ἐκτενεστέραν ὅμως, διαλαμβάνουσαν περὶ τῶν διαφόρων φύσεων τοῦ ῥυθμοῦ, περὶ τῶν αἰσθητηρίων, δι᾿ ὧν νοεῖται ὁ ῥυθμός, περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις ῥυθμιζομένου καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν στοιχείων (φωνηέντων καὶ συμφώνων) καὶ τῶν συλλαβῶν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν δὲ ταύτην ἐν τῷ περὶ χρόνων λόγῳ ἐπραγματεύετο εἰδικώτερον, ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ ᾿Αριστείδου, περὶ τοῦ πρώτου χρόνου ὡς μέτρου τοῦ ῥυθμοῦ, ἐν ᾧ οἱ πρὸ αὐτοῦ ῥυθμικοὶ ἐλάμβανον ὡς μέτρον τὴν συλλαβὴν καὶ τὴν βάσιν (1), εἶτα δὲ περὶ χρόνων συν-

(1) Πρβλ. ᾿Αριστοτ. Μεταφ. 13, 1, ἔνθα περὶ ἐλαχίστων μέτρων τὸν λόγον ποιού-

θέτων, περὶ χρόνων ἐρρύθμων, ῥυθμοειδῶν καὶ ἀρρύθμων, περὶ χρόνων ἁπλῶν ἤτοι ποδικῶν καὶ πολλαπλῶν ἤτοι ῥυθμοποιίας ἰδίων. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος, τὸ περὶ ποδῶν, διῄρει ὁ Ἀριστόξενος εἰς ἑπτὰ κεφάλαια, ὧν τὸ μὲν α΄ διελάμβανε περὶ τῆς κατὰ μέγεθος διαφορᾶς τῶν ποδῶν, τὸ δὲ β΄ περὶ τῆς κατὰ γένος διαφορᾶς, τὸ δὲ γ΄ περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ῥητῶν καὶ ἀλόγων ποδῶν, τὸ δὲ δ΄ περὶ τῆς τῶν ἀσυνθέτων καὶ συνθέτων, τὸ δὲ ε΄ περὶ τῆς κατὰ διαίρεσιν, τὸ δὲ ς΄ περὶ τῆς κατὰ σχῆμα, τὸ δὲ ζ΄ περὶ τῆς κατ' ἀντίθεσιν διαφορᾶς τῶν ποδῶν. Ὡσαύτως διῄρει καὶ ὁ Ἀριστείδης διαφέρων τοῦ Ἀριστοξένου μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Ἀριστόξενος προέταττε τὴν τῶν ῥητῶν καὶ ἀλόγων ποδῶν διαφορὰν τῆς τῶν ἀσυνθέτων καὶ συνθέτων, αὐτὸς ἐποίει τἀνάπαλιν. Ἐκ τῆς ὁμοιότητος δὲ ταύτης δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ὁ Ἀριστόξενος πραγματευόμενος περὶ τῶν χρόνων διῄρει αὐτοὺς κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ὁ Ἀριστείδης τρόπον, ὡς δηλαδὴ εἴρηται. Ἐκ μὲν λοιπὸν τοῦ πρώτου μέρους ἤ, ὅπερ ταὐτό, ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων δὲν διεσώθησαν εἰμὴ ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα. Ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου βιβλίου σῴζεται μικρὸν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἐν ᾧ πρῶτον μὲν γίνεται ἀνακεφαλαίωσίς τις τῶν περὶ χρόνων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ εἰρημένων, εἶτα δὲ ἄρχεται ἐκτενὴς περὶ ποδῶν καὶ ποδικῶν διαφορῶν λόγος, ἀλλὰ διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τοῦ πραγματευομένου περὶ τῆς κατὰ μέγεθος διαφορᾶς. Τὸ δὲ τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου εὑρίσκεται ἔν τινι ἐπιτομῇ τοῦ Ψελλοῦ § 12 καὶ ἐν τῷ Παρισίνῳ ἀποσπάσματι § 11. Ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου, ὅπερ ἐπραγματεύετο περὶ τῶν διαφόρων ποδικῶν γενῶν, σῴζονται μόνον τρία ἀποσπάσματα παρὰ Ψελλῷ § 9, 11, 10. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων περὶ τῶν λοιπῶν ποδικῶν διαφορῶν οὐδὲν ἐκ τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου σῴζεται. Πολύτιμον δὲ ἀναπλήρωσιν τοῦ τετάρτου κεφαλαίου περὶ ἀσυνθέτων καὶ συνθέτων ποδῶν παρέχεται ἡμῖν ὁ Ἀριστείδης, ὅστις ἐν τῷ περὶ τούτων λόγῳ εἶνε διεξοδικώτερος ἢ ἀλλαχοῦ. Περὶ δὲ τῶν τριῶν τελευταίων ποδικῶν διαφορῶν οὐδὲν λέγει ὁ Ἀριστείδης πρὸς ἐξήγησιν. Ὡσαύτως ἀπώλετο καὶ τὸ ἐπίλοιπον μέρος τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν ἄλλων

μενος λέγει «οἷον ἐν ἁρμονίᾳ δίεσις . . . ἐν δὲ ῥυθμοῖς βάσις καὶ συλλαβή». Ψελλ. προλαμβ. § 1.

τριῶν μερῶν, τουτέστι τῆς ἀγωγῆς, τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς ῥυθμοποιίας, ὅσα δὲ περὶ τῶν μερῶν τούτων λέγει ὁ Ἀριστείδης εἶνε συντομώτατα. Καὶ περὶ μὲν τῆς μεταβολῆς οὐδὲν παρὰ τοῦ Ἀριστοξένου μανθάνομεν οὐδ' ἄλλοθέν ποθεν, περὶ δὲ τῆς ἀγωγῆς εὑρίσκονταί τινα ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου διασωθέντι ἀποσπάσματι περὶ τοῦ πρώτου χρόνου καὶ ἐν τοῖς ἁρμονικοῖς τοῦ Ἀριστοξένου ἐν σελ. 34 Meib. Πλείονας εἰδήσεις ἔχομεν ἀναφερομένας εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ παρὰ Ψελλῷ § 8 ἀπόσπασμα.

10. Τὸ σῳζόμενον μέρος τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου πολλὰ παρέσχε πράγματα τοῖς νεωτέροις ἐξηγηταῖς αὐτοῦ, ἐδέησε δὲ πολλοὶ τῶν ἀρίστων φιλολόγων, οἷος ὁ G. Hermann, ὁ A. Boeckh, ὁ Feussner, ὁ Caesar, ὁ Bartels, ὁ Rossbah καὶ Westphal, ὁ Weil καὶ ἄλλοι πλεῖστον νὰ πονήσωσιν, ὁλόκληρος δὲ σχεδὸν νὰ παρέλθῃ ἑκατονταετηρίς, μέχρις οὗ τέλος κατορθωθῇ ἡ πλήρης καὶ ὁριστικὴ ἑρμηνεία τῶν ὀλίγων τούτων σελίδων. Ἐμπόδιον δὲ μέγιστον ἦσαν πολλοὶ τεχνικοὶ ὅροι, ὧν ἡ σημασία, ἐφ' ἧς μετεχειρίζετο αὐτοὺς ὁ Ἀριστόξενος, δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐξακριβωθῇ οὔτε ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ λόγου οὔτε ἐκ τῆς παρὰ τοῖς ὕστερον μετρικοῖς χρήσεως. Τοιοῦτοι μάλιστα ἦσαν οἱ ἑξῆς· *ῥυθμός*, *σημεῖον*, *πούς*, *ποὺς ἀσύνθετος* καὶ *σύνθετος*, *δακτυλικός*, *ἰαμβικός*, *παιωνικός*, *ἐπίτριτος*, *τριπλάσιος*, *διαίρεσις*, *σχῆμα*, *ἀλογία*. Ἡ ὁριστικὴ δὲ ἑρμηνεία τῶν ὅρων τούτων καὶ καθόλου τοῦ ῥυθμικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Ἀριστοξένου ὀφείλεται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἰς τοὺς ἀτρύτους πόνους τοῦ Ῥοσβαχίου καὶ Οὐεστφαλίου καὶ μάλιστα εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ ἐπιμονὴν τοῦ τελευταίου. Τῶν πολλῶν ὅμως καὶ μακρῶν πόνων καὶ μόχθων ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ῥυθμικοῦ τούτου ἀποσπάσματος τοῦ Ἀριστοξένου ἀνάλογον ὑπῆρξε καὶ τὸ κέρδος, διότι ἀπεδείχθη ὅτι ἐν ταῖς ὀλίγαις ταύταις σελίσιν ὑπεκρύπτετο πλουσιώτατος θησαυρὸς ἐξαρκῶν εἰς ἀνοικοδόμησιν τοῦ μεγίστου μέρους τῶν θεμελιωδῶν ῥυθμικῶν νόμων, οὓς μεταχειρίζονται οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ ἐν τῇ συνθέσει τῶν ποιημάτων αὐτῶν. Διότι κατ' ἀγαθὴν τύχην ἐκ τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου διεσώθη οὐχὶ ἡ ἀρχή, ἥτις ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἐξήγησιν κοινῶν καὶ τετριμμένων ῥυθμικῶν ὅρων, οὐδὲ μέρος τι, ἐν ᾧ ἐγίνετο πλατυτέρα τις ἀνάπτυξις τῶν καθ' ἕκαστα κεφαλαίου τινός, ἀλλὰ τὸ μέρος τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν οὐσιωδεστάτων τῆς ῥυθμικῆς, περὶ ποδῶν δηλαδὴ καὶ τῶν ποδικῶν

οιαφορῶν. Ἐξ ὅσων δὲ ὁ Ἀριστόξενος προλαμβάνων ἢ ἀνακεφαλαιῶν ἢ ἄλλως ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβάλλων λέγει ἐνταῦθα, μανθάνομεν πολλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς ῥυθμικῆς μέρη ἀνήκοντα καὶ καθόλου πολλῷ πλείονα ἢ ὅσα ἐδικαιοῦτό τις νὰ περιμένῃ ἐκ τοῦ σῳζομένου ἀποσπάσματος. Ἂν ἐσῴζοντο ἀκέραια τὰ ῥυθμικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀριστοξένου, τὸ ἐκ τούτων κέρδος ὑπὲρ τῆς μετρικῆς θὰ ἦτο βεβαίως πολλῷ μεῖζον, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπάρχουσα ὕλη εἶνε ἱκανὴ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τοὐλάχιστον τὰ οὐσιωδέστατα στοιχεῖα, ἤτοι τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ῥυθμικῆς. Εἶνε δὲ ἡμῖν ἡ γνῶσις τούτων πολυτιμοτάτη καὶ πολλαχῶς χρήσιμος, πρῶτον μὲν διότι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀσφαλῆ θεμέλια τοῦ μεγίστου μέρους τῆς μετρικῆς ἐπιστήμης, εἶτα δὲ ὡς κριτήριον τῆς τε παλαιᾶς μετρικῆς παραδόσεως καὶ τῆς νεωτέρας μετρικῆς θεωρίας. Πρὸς ταύτας δηλαδὴ ὡς πρὸς λυδίαν λίθον βασανιζομένη πᾶσα τῶν παλαιῶν ἢ νεωτέρων μετρικῶν δόξα ἐλέγχεται ὀρθὴ μέν, ἂν συμφωνῇ πρὸς αὐτάς, ἡμαρτημένη δέ, ἂν διαφωνῇ. Εἶνε δὲ αἱ θεωρίαι αὗται τοῦ Ἀριστοξένου ἄξιαι τοιαύτης πίστεως καὶ τιμῆς ὡς θεωρίαι ἀνδρός, ὅστις περὶ τῶν ῥυθμῶν τῶν παλαιῶν ποιητῶν μαρτυρεῖ ὡς αὐτόπτης ἢ μᾶλλον ὡς αὐτήκοος μάρτυς, ἐξηπίστατο δὲ ἀκριβέστατα θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς τὴν μουσικὴν τέχνην, καὶ ὀξύτατος ὢν παρατηρητὴς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ κατηγορίας ἐστήριζεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ φαντασίας, ὥς τινες τῶν νεωτέρων οἱ περὶ τὸν Λέρσιον (Lehrs) φρονοῦσιν, οὐχὶ πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου λεγόμενα ὡς πραγματικὰ ἀποδεχόμενοι. Τοὐναντίον ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τῶν περὶ τὸν Οὐεστφάλιον, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος ἐν τοῖς ῥυθμικοῖς στοιχείοις δὲν παρείχετο νέους ῥυθμικοὺς νόμους, ὥσπερ οὐδ' ἐν τῇ ἁρμονικῇ νέους ἁρμονικούς, ἀλλ' ἐπραγματεύετο ἁπλῶς τὰ ὑπὸ τῆς χρήσεως τῆς τέχνης πεπορισμένα, ἅπερ καὶ προτοῦ εἰ μὴ εἶχον γραφῇ, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐδιδάσκοντο ἀπὸ στόματος ἐν ταῖς μουσικαῖς σχολαῖς, τὸ δὲ ἴδιον, ὅπερ προσέθηκεν ὁ Ἀριστόξενος, ἦτο ὅτι διεπειράθη ἅμα νὰ πραγματευθῇ ἐπιστημονικώτερον καὶ συστηματικώτερον τοὺς ὑπὸ τῆς τέχνης πεπορισμένους ῥυθμικοὺς νόμους, ἀνερευνῶν τὴν φύσιν τοῦ ῥυθμοῦ καθ' ὅλου καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα καὶ πάντων λόγον διδούς.

11. Τὰ ῥυθμικὰ στοιχεῖα δὲν ἦσαν τὸ μόνον περὶ ῥυθμικῆς σύγγραμμα τοῦ Ἀριστοξένου· διότι παρὰ Πορφυρίῳ (εἰς Πτολεμαῖον

σελ. 255) σῴζεται μικρόν τι ῥυθμικὸν ἀπόσπασμα ἔκ τινος συγγράμματος τοῦ Ἀριστοξένου «περὶ τοῦ πρώτου χρόνου». Ὁ Οὐεστφάλιος ὅμως εἰκάζει ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦτο οὔτε μέρος τῶν *ῥυθμικῶν στοιχείων* ἦτο, διότι ἔνθα τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων γίνεται λόγος περὶ τοῦ πρώτου χρόνου οὐδὲν λείπει, οὐδὲ ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς σύγγραμμα, διότι τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἦτο ἱκανὸν ὥστε νὰ γράψῃ ἴδιον σύγγραμμα. Ὁ Ἀριστόξενος διαλέγεται ἐνταῦθα πρὸς δεύτερον πρόσωπον ἀνασκευάζων τὴν κατηγορίαν, ἣν «τις τῶν ἀπείρων μὲν μουσικῆς, ἐν δὲ τοῖς σοφιστικοῖς λόγοις καλινδουμένων» εἶχε κατηγορήσας κατ' αὐτοῦ εἰπόντος ἐν τοῖς ῥυθμικοῖς στοιχείοις ὅτι ὁ πρῶτος χρόνος, εἰς ὃν πᾶν ῥυθμικὸν μέγεθος ἀνάγεται, εἶνε ἄπειρος, ἀόριστος δῆλον ὅτι τὸ μέγεθος ἤτοι τὴν διάρκειαν, καὶ ἀποδεικνύων ὅτι παραλογίζονται οἱ ἐντεῦθεν συλλογιζόμενοι ὅτι ἡ ῥυθμικὴ ἐπιστήμη τὸ ἄπειρον ἤτοι ἀόριστον ὑπόθεσιν ἔχουσα εἶνε καὶ αὐτὴ ἀόριστος, ὥστε οὐχὶ ἀκριβὴς ἐπιστήμη. Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων εἰκάζει ὁ Οὐεστφάλιος ὅτι ἡ περὶ τοῦ πρώτου χρόνου αὕτη πραγματεία ἦτο μέρος τῶν *συμμίκτων συμποτικῶν* (πρβλ. Ἀθήν. ΙΔ΄, 638 Α), συγγράμματος τοῦ Ἀριστοξένου πάνυ ἀξιολόγου, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου («ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον» 13, 4) *συμπόσιον* καλεῖται. Περιεῖχον δὲ τὰ σύμμικτα συμποτικὰ διαλόγους τοῦ Ἀριστοξένου πρὸς τοὺς ὁμιλητὰς καὶ φίλους αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπραγματεύετο περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς μουσικῆς καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας, ἧς αὐτὸς ἦτο θιασώτης, εἶτα δὲ περὶ πολλῶν ἰδίων ζητημάτων τῆς ἁρμονικῆς, ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς, οἷον περὶ μεταβολῶν (1), περὶ τῶν χωρῶν τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου (2), περὶ τοῦ κρητικοῦ διτροχαίου (3), περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν γραμμάτων (4) καὶ ἄλλων. Τοῦ συγγράμματος τούτου σῴζονται μόνον ἀποσπάσματά τινα διασωθέντα ὑπ' ἄλλων συγγραφέων (5), μάλιστα δὲ ἐν τῷ περὶ μουσικῆς συγγράμματι, ὅπερ ἀπεδόθη μὲν εἰς τὸν Πλούταρχον, ὁ δὲ Οὐεστφάλιος νομίζει ὅτι εἶνε ἀπαρχαὶ Πλατωνικοῦ τινος μουσικοῦ, ὅστις νέος ἔτι ὢν δὲν τολμᾷ νὰ γράψῃ τι ἴδιον, ἀλλὰ καταφεύγει εἰς

(1) Πρβλ. Πλούτ. ὅτι οὐδὲ ζῆν κτλ. 13, 4. «ἐν δὲ συμποσίῳ Θεοφράστου περὶ συμφωνιῶν διαλεγομένου καὶ Ἀριστοξένου περὶ μεταβολῶν».

(2) Mar. Victor. 2514 καὶ 2506.

(3) Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 173.

(4) Διονύσ. Ἁλικ. περὶ συνθ. ὀνομ. 14.

(5) Πρβλ. Ἀθήν. μν. χωρ. καὶ Θεμίστιον λόγ. 33, σελ. 364 Hard.

συγγράμματα προγενεστέρων, ἐξ ὧν ἐκλέγων καὶ συναρμόττων συγγράφει τὰ ἑαυτοῦ. Τὸ περὶ μουσικῆς δηλαδὴ τοῦτο σύγγραμμα διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τὸν λόγον μουσικοῦ τινος Λυσίου ὀνομαζομένου, τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς ἐξ ἀρχῆς μέχρι Κρέξου, Τιμοθέου καὶ Φιλοξένου διὰ βραχέων πραγματευομένου, — ἐχορηγήθη δὲ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῆς *συναγωγῆς τῶν ἐν μουσικῇ* τοῦ Ἡρακλείδου καὶ ἱστορικοῦ τινος συγγράμματος περὶ μουσικῆς τοῦ Ἀριστοξένου, — τὸ δὲ δεύτερον περιέχει τὸν λόγον τοῦ νέου Σωτηρίχου, μαθητοῦ τοῦ Λυσίου, ὅστις περὶ τὴν μουσικὴν ἅμα καὶ φιλοσοφίαν ἐσπούδαζεν. Ἐχορηγήθη δὲ ἅπαν τὸ μέρος τοῦτο ὁ συγγραφεὺς πλὴν ὀλιγίστων ἐκ τῶν συμποτικῶν τοῦ Ἀριστοξένου, αὐτολεξεὶ μάλιστα πολλὰ ἀπογραφόμενος, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ πλαγίου λόγου, ὥστε ὅσα λέγονται ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ μέρει περὶ τῆς ἀρχαίας ῥυθμοποιίας καὶ μελοποιίας πρέπει νὰ ὑποληφθῶσιν ὡς αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοξένου λόγοι καίπερ πολλὰς ὑποστάντες ἐπιτομὰς καὶ μεταθέσεις.

12. Ἐκ δὲ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τῶν συμμίκτων συμποτικῶν γίνεται δήλη ἡ ὑπὲρ τῆς μουσικῆς πρακτικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἀριστοξένου, περὶ ἧς δὲν εἶνε ἀνοίκειον νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων. Ἐν τοῖς κατ' Ἀριστόξενον χρόνοις ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων εἶχε διαφθαρῇ ἐκ τῶν καινοτομιῶν τοῦ Φιλοξένου καὶ Τιμοθέου καὶ ἐκ τῶν μονῳδιῶν τοῦ θεάτρου, ὥστε εἶχεν ἀποβάλῃ μὲν ὅλως τὸ παιδευτικόν, καταστῇ δὲ ὅλως θεατρική. Ἡ ἀρχαία καλὴ μουσική, ἡ τοῦ Πινδάρου, Αἰσχύλου, Σιμωνίδου, Πρατίνου καὶ Φρυνίχου οὐ μόνον δὲν ἤρεσκε πλέον τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ λήθη εἶχε καταλαβοῦσα αὐτήν. Ἐν ᾧ πρότερον ἐπρωταγωνίστει μὲν ἡ ποίησις, ἐδευτεραγωνίστει δὲ ἡ μουσική, ἤδη ἐγένετο τὸ ἀνάπαλιν. Ὁ Ἀριστόξενος λοιπὸν ὑπεδέξατο τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς ἀγῶνα, πειρώμενος νὰ ἐνσταλάξῃ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ φίλοις τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτα καὶ ἐπικελεύων νὰ ἔχωσι μόνα παραδείγματα τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους μελικούς (1). Ἀρχόμενος δὲ τοῦ λόγου ἐν τοῖς συμμίκτοις συμποτι-

(1) Θεμίστ. λόγ. 33, σελ. 364 Hard. «Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς θηλυνομένην ἤδη τὴν μουσικὴν ἐπειρᾶτο ἀναρρωνύναι αὐτός τε ἀγαπῶν τὰ ἀνδρικώτερα τῶν κρουμάτων καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐπικελεύων τοῦ μαλθακοῦ ἀφεμένους φιλεργεῖν τὸ ἀρρενωπὸν ἐν τοῖς μέλεσιν. Ἐπειδὴ οὖν τις ἤρετο τῶν συνήθων, τί δ' ἂν μοι γένοιτο πλέον ὑπεριδόντι μὲν τῆς νέας καὶ ἐπιτερποῦς ἀοιδῆς, τὴν δὲ παλαιὰν διαπονήσαντι, ᾄσῃ, φησί, σπανιώτερον ἐν τοῖς θεάτροις, ὡς οὐχ οἷόν τε ὂν πλήθει τε ἅμα ἀρεστὸν εἶναι καὶ ἀρχαῖον τὴν ἐπι-

κοῖς ἔφερε παράδειγμα τοὺς τὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι πόλιν Παῖστον τὴν πρὶν Ποσειδωνίαν οἰκοῦντας, οἵτινες διὰ τοὺς προσοικοῦντας βαρβάρους ἐγένοντο καὶ αὐτοὶ βάρβαροι καὶ οὐ μόνον τὰ Ἑλληνικὰ ἔθη καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀπέμαθον, καὶ ὅμως ἅπαξ ἑκάστου ἔτους ἐτέλουν μνημόσυνα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καταστάσεως, ἥτις ἤδη ἦν ἀπολωλυῖα, καὶ διελύοντο οἴκαδε κλαίοντες καὶ θρηνοῦντες· ὡσαύτως, ἔλεγεν ὁ Ἀριστόξενος πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ ἑταίρους, καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τὸ θέατρον ὁσημέραι μᾶλλον μᾶλλον βαρβαροῦται καὶ ἡ μουσικὴ τέχνη τῷ πλήθει χαριζομένη κινδυνεύει παντάπασι νὰ διαφθαρῇ, ἄγε τελέσωμεν μνημόσυνα τῆς ἀρχαίας μουσικῆς. Τοῦτον τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς ἀγῶνα ἠγωνίσατο πρότερον καὶ ὁ Ἀριστοφάνης τὴν τοῦ Εὐριπίδου μουσικὴν τέχνην καταπολεμῶν, ὥσπερ ὁ Ἀριστόξενος τὴν σκηνικὴν μουσικήν, τὴν αὐτὴν δῆλον ὅτι οὖσαν, διότι ὁ Εὐριπίδης τὰς τῆς σκηνῆς μονῳδίας κατέστησε κέντρον πάσης τῆς τραγῳδίας. Ὅθεν καὶ ὁ Ἀριστόξενος παράδειγμα τῆς τραγικῆς μούσης προβάλλεται τὸν Αἰσχύλον καὶ Φρύνιχον, οὐχὶ δὲ τὸν Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, διότι καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἠσπάσατο, καίτοι μετριώτερόν πως, τὸν νέον τοῦ Εὐριπίδου τρόπον, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ μονῳδίαι τῶν Τραχινίων, τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τοῦ ἐπὶ Κολωνῷ Οἰδίποδος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστόξενος λέγει τὸν Σοφοκλέα διαρρήδην καινοτόμον ὡς πρῶτον τῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν εἰσαγαγόντα τὴν Φρυγιστὶ μελοποιίαν εἰς τὰ *ἴδια ᾄσματα*, τουτέστι τὰς σκηνικὰς μονῳδίας (1). Εἶτα δὲ *φιλορρύθμους* καλῶν ὁ Ἀριστόξενος τοὺς παλαιοὺς τεχνίτας (2) ἀποβλέπει εἰς τὴν ῥυθμικὴν ποικιλίαν τῶν τοῦ Αἰσχύλου χορικῶν πολλῷ πλείονα οὖσαν τῶν τοῦ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους μονοτόνων καὶ ἐκ μόνων σχεδὸν τῶν λογαοιδικῶν μέτρων συγκειμένων χορικῶν. Μαχόμενος δὲ ὁ Ἀριστόξενος πρὸς τὴν τοῦ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους σκηνικὴν μουσικὴν μάχεται ἅμα καὶ πρὸς τὸν συγγενῆ ταύτης νέον τρόπον τῆς νομικῆς καὶ διθυραμβικῆς μούσης, ὃν ὁ Τιμόθεος καὶ Φιλόξενος εἰς τὸν κολοφῶνα προήγαγον. Πρὸς δὲ τοὺς τὸν νέον τοῦτον

στήμην. Ἀριστόξενος μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἐπιτήδευσιν μετιὼν δημοτικὴν παρ' οὐδὲν ἐποιεῖτο δήμου καὶ ὄχλου ὑπεροψίαν. Καὶ εἰ μὴ ὑπάρχοι ἅμα τοῖς τε νόμοις τῆς τέχνης ἐμμένειν καὶ τοῖς πολλοῖς ᾄδειν κεχαρισμένα, τὴν τέχνην εἵλετο ἀντὶ τῆς φιλανθρωπίας».

(1) Ἀριστόξενος ἐν βίῳ Σοφοκλέους.

(2) Παρὰ Πλουτάρχῳ περὶ μουσικῆς κεφ. κα΄.

τρόπον φιλεργοῦντας λυρικοὺς ἀντιτάττει ὡς παραδείγματα δόκιμα τὸν Πίνδαρον, Πρατίναν καὶ Σιμωνίδην. Συνελόντι δ' εἰπεῖν τὴν περὶ τὰ Μηδικὰ μοῦσαν προβάλλεται ὁ Ἀριστόξενος, καθάπερ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, οἷον παράδειγμα εἰσαεί. Τῆς παλαιᾶς ὅμως ταύτης μούσης ἐν τοῖς κατ' Ἀριστόξενον χρόνοις οἱ πολλοί, ὡς εἴπομεν, εἶχον ἀπαλλοτριωθῇ, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ Αἰσχύλου δράματα ἐγένοντο ὕστερον τῇ νεωτέρᾳ μούσῃ ὑποτελῆ, διότι οὐκέτι ἐδιδάσκοντο ὡς εἶχον, ἀλλὰ correcta, ὡς λέγει ὁ Κοϊντιλιανὸς (1), τουτέστι διεσκευασμένα, νέων μελῶν παρεμβαλλομένων, οἷα εἶνε τὰ τοῦ Προμηθέως. Ἔνιοι ὅμως τῶν κατ' Ἀριστόξενον μουσικῶν ἐσπούδαζον ἔτι περὶ τὴν καλλίστην μουσικὴν καὶ ἐκ τῆς ἀπωλείας διέσωζον αὐτήν. Τούτοις καὶ ὁ Ἀριστόξενος ὁμολογῶν πειρᾶται καὶ πρακτικῶς, διδάσκων τε καὶ συγγράφων, νὰ καθοδηγήσῃ μὲν πάλιν πρὸς τὴν δόκιμον ἐκείνην μουσικήν, νὰ ἀντιπράξῃ δὲ πρὸς τὴν ἤδη ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀρξαμένην διαφθορὰν αὐτῆς. Παράδειγμα δὲ ἔχων Τελεσίαν τὸν Θηβαῖον ἔλεγεν ὅτι, ὅταν τις ἅπαξ ἐκ παιδὸς ἐν τῇ καλῇ μουσικῇ ἀνατραφῇ, καὶ τοῦ νεωτέρου γένους αὐτῆς ὕστερον διαπειραθεὶς θέλει ὑπερτερῇ τῶν ἄλλων μελοποιῶν τῶν μὴ ἀνατραφέντων ἐν τῇ δοκίμῳ μουσικῇ (2)· οἷα δὴ καὶ νῦν συμβαίνει νὰ λέγωσι περὶ τῆς νεωτέρας μουσικῆς οἱ δοκιμώτεροι τῶν διδασκόντων αὐτήν, ἀποδοκιμάζοντες μὲν τὴν νεωτέραν τὴν καθ' ἡμᾶς, καλλίστην δὲ ὑπολαμβάνοντες τὴν παλαιοτέραν τὴν τοῦ Σεβ. Bach, Haydn, Mozart, Beethoven καὶ λοιπῶν, καὶ ἐν ταύτῃ ἐπικελεύοντες νὰ ἀνατρέφηται πᾶς τις ἐκ παιδὸς πρὶν ἅψηται τῆς νέας τῆς καθ' ἡμᾶς. Ἐκ τῆς

(1) Instit orat. X, 1, 66.

(2) Πλούτ. περὶ μουσ. κεφ. λα'. «Ὅτι δὲ περὶ τὰς ἀγωγὰς καὶ τὰς μαθήσεις διόρθωσις ἢ διαστροφὴ γίνεται, δῆλον Ἀριστόξενος ἐποίησε. Τῶν γὰρ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἡλικίαν φησὶ Τελεσίᾳ τῷ Θηβαίῳ συμβῆναι νέῳ μὲν ὄντι τραφῆναι ἐν τῇ καλλίστῃ μουσικῇ καὶ μαθεῖν ἄλλα τε τῶν εὐδοκιμούντων καὶ δὴ καὶ τὰ Πινδάρου, τά τε Διονυσίου τοῦ Θηβαίου καὶ τὰ Λάμπρου καὶ τὰ Πρατίνου καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσοι τῶν λυρικῶν ἄνδρες ἐγένοντο ποιηταὶ κρουμάτων ἀγαθοί· καὶ αὐλῆσαι δὲ καλῶς καὶ περὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς συμπάσης παιδείας ἱκανῶς διαπονηθῆναι· παραλλάξαντα δὲ τὴν τῆς ἀκμῆς ἡλικίαν οὕτω σφόδρα ἐξαπατηθῆναι ὑπὸ τῆς σκηνικῆς τε καὶ ποικίλης μουσικῆς, ὡς καταφρονῆσαι τῶν καλῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ἀνετράφη, τὰ Φιλοξένου δὲ καὶ Τιμοθέου ἐκμανθάνειν, καὶ τούτων αὐτῶν τὰ ποικιλώτατα καὶ πλείστην ἐν αὐτοῖς ἔχοντα καινοτομίαν· ὁρμήσαντά τε ἐπὶ τὸ ποιεῖν μέλη καὶ διαπειρώμενον ἀμφοτέρων τῶν τρόπων, τοῦ τε Πινδαρείου καὶ Φιλοξενείου, μὴ δύνασθαι κατορθοῦν ἐν τῷ Φιλοξενείῳ γένει· γεγενῆσθαι δ' αἰτίαν τὴν ἐκ παιδὸς καλλίστην ἀγωγήν».

τοιαύτης δὲ τοῦ Ἀριστοξένου ὑπὲρ τῆς τέχνης πρακτικῆς ἐνεργείας, ἥτις δὲν εἶνε βεβαίως ἥττονος λόγου ἀξία τῆς θεωρητικῆς, μανθάνομεν τοῦτο μὲν ὅτι ὅσα ὁ Ἀριστόξενος πράγματα λέγει ἐν τῇ ἁρμονικῇ καὶ ῥυθμικῇ ἀπευθύνει πρὸς τὴν ἀρχαίαν τέχνην τὴν τοῦ Πινδάρου, Αἰσχύλου καὶ τῶν λοιπῶν τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εὐδοκιμησάντων, τοῦτο δὲ ὅτι οἱ νεώτεροι ἀκριβέστερον τὴν τῶν τριῶν τραγικῶν μετρικὴν σύνθεσιν ἐρευνήσαντες καὶ τελειότερον κατὰ ταύτην τὸν Αἰσχύλον τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου εὑρόντες συνέπεσον εἰς τὸ αὐτὸ τῆς κρίσεως πρὸς τὸν ἀξιολογώτατον τῶν παλαιῶν κριτικῶν. Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν συμμίκτων συμποτικῶν καὶ τῆς πρακτικῆς ὑπὲρ τῆς μουσικῆς τέχνης ἐνεργείας τοῦ Ἀριστοξένου.

13. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τοῦ Ἀριστοξένου συγγραμμάτων τῶν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν μουσικῶν τεχνῶν ἀναφερομένων οὐδέν, ὡς προείπομεν, ἐσώθη· τὰ δὲ σποράδην περιγενόμενα ἀποσπάσματα δὲν εἶνε ἱκανὰ νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρχηστικήν, τὴν τραγικὴν ὄρχησιν, τὴν αὐλητικὴν κτλ. Κακῇ δὲ μοίρᾳ καὶ τὰ ὑπ' ἄλλων συγγραφέων περὶ τούτων λεγόμενα εἶνε οὕτω σποραδικά, ὥστε οὐδαμῶς καὶ ταῦτα εἶνε ἱκανὰ ὥστε νὰ λάβωμεν σαφῆ τινα ἔννοιαν τῶν εἰρημένων. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὑπὲρ τῶν μουσικῶν τεχνῶν ἐνεργείας τοῦ Ἀριστοξένου. Λέγωμεν δὲ ἐφεξῆς περὶ τῆς θεραπείας, ἧς ἔτυχεν ἡ ῥυθμικὴ καὶ μετρικὴ ἐν τοῖς μετ' αὐτὸν χρόνοις.

14. Περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου τοῦ Ἀριστοξένου συνέβη ἐν τοῖς Ἕλλησι μεγάλη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταβολή, ἥτις μεγίστην ἔσχε ῥοπὴν καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον. Τὴν μεταβολὴν δὲ ταύτην ἐπήνεγκον αἱ νῖκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπικράτησις τῆς οἰκουμένης. Τότε ἐπαύσαντο πλέον αἱ Ἀθῆναι οὖσαι ἡ ἑστία τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ἡ κυρία ἕδρα τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς ἐνεργείας. Καθὼς δὲ ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις οἱ περιπορευόμενοι ἀοιδοὶ ἐφιλοξενοῦντο μάλιστα ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων καὶ ὕστερον οἱ τύραννοι φιλοτίμως ἐθεράπευον τὴν τέχνην καὶ μάλιστα τὴν ποίησιν, οὕτω καὶ νῦν οἱ ἡγεμόνες τῶν νέων κρατῶν, ἅτινα ἀνηγέρθησαν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς τοῦ κοσμοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀρχῆς, μεγάλην ἀπένεμον τιμὴν καὶ προστασίαν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις. Διέπρεπον δὲ οἱ φιλόμουσοι τῆς Αἰγύπτου βασιλεῖς, οἵτινες τὴν διπλῆν βιβλιοθήκην, τήν τε ἐν τῷ Μουσείῳ μείζονα καὶ τὴν ἐν τῷ Σεραπείῳ ἐλάσσονα, καὶ τὸ Μουσεῖον, ὅπερ ἦτο

ἀκαδημία τις ἅμα νεωτέρα καὶ πανεπιστήμιον, ἀπέδειξαν τὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως φερώνυμον κτίσμα, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κυριωτάτην τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἑστίαν. Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ λοιπὸν σοφοὶ ἐθεράπευσαν τὰ μάλιστα τὴν γραμματικήν, τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ καθόλου τὴν φιλολογίαν καὶ διατάξαντες ἀπεταμίευσαν καὶ διέσωσαν τὰ κειμήλεια τῆς ἀρχαιότητος, οὐχ ἥκιστα δὲ προήγαγον καὶ τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Ἡ μέχρι τοῦδε ὅμως τῶν τριῶν μουσικῶν τεχνῶν συνάφεια διεσπάσθη. Διότι ἀπὸ τοῦδε οἱ ποιηταὶ ἤρξαντο νὰ ποιῶσιν ἁπλῶς χάριν ἀναγνώσεως καὶ ψιλῆς ἀπαγγελίας ποιήματα, οὐχὶ δέ, ὡς τέως συνέβαινε, χάριν μουσικῆς ἑρμηνείας. Ἐκ τούτων καὶ ἡ μετρικὴ θεωρία ἐχωρίσθη τῆς ῥυθμικῆς καὶ ἁρμονικῆς, ἐν ᾧ δὲ τὴν σπουδὴν περὶ τὴν ἁρμονικὴν ἀνέλαβον οἱ μαθηματικοί, ἡ μετρικὴ περιῆλθεν εἰς τοὺς γραμματικούς, οἵτινες εἶχον χρείαν αὐτῆς χάριν τῶν σπουδῶν αὐτῶν περὶ τοὺς παλαιοὺς ποιητάς. Οἱ γραμματικοὶ λοιπὸν οὗτοι πραγματευόμενοι τὴν μετρικὴν καθ' ἑαυτήν, κατ' ἀρχὰς μέν, ὡς φαίνεται, προσελάμβανον ἐκ τῆς ῥυθμικῆς ὀλίγα τὰ ἀπολύτως χρειώδη εἰς τὴν μετρικήν, τῷ χρόνῳ δὲ ὕστερον παρῃτήσαντο παντάπασι τὴν ῥυθμικὴν καὶ τελέως ἀπέβαλον τὴν γνῶσιν αὐτῆς, ἐν ᾧ πανταχοῦ ἐπὶ ἑκάστου μέτρου ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν ῥυθμικὴν δύναμιν αὐτοῦ, καθότι τὰ μέτρα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰμὴ ῥυθμοὶ ἀποτετυπωμένοι ἐν τῇ λέξει. Χωρίσαντες δὲ οἱ γραμματικοὶ οὗτοι τῆς ῥυθμικῆς τὴν μετρικὴν ἀφείλοντο ἐκ τῶν μετρικῶν σχημάτων τὸ ζωοποιὸν αὐτῶν πνεῦμα καὶ κατεβίβασαν τὴν μετρικὴν εἰς ἄψυχον σχηματισμὸν στερούμενον τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου, τοῦ ῥυθμοῦ.

15. Ἡ περὶ τὴν ῥυθμικὴν ὅμως σπουδὴ δὲν ἐξέλιπε παντάπασιν ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ἀριστόξενον χρόνοις. Διότι πλὴν τῶν γραμματικῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν μετρικὴν ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα αἵρεσις ἀντίθετος, ἡ τῶν ῥυθμικῶν ἢ μᾶλλον τῶν μουσικῶν, τῶν ὀπαδῶν δηλαδὴ τοῦ Ἀριστοξένου, οἵτινες ἀσχολούμενοι περὶ τὴν ῥυθμικὴν ἢ ἐπραγματεύοντο αὐτὴν καθολικώτερον καὶ ἀφῃρημένως χωρίζοντες τῆς μετρικῆς κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοξένου ἢ συμπλέκοντες τῇ μετρικῇ θεωρίᾳ τὴν περὶ ῥυθμῶν. Ἡ ὀρθὴ δὲ αὐτὴ μέθοδος, καθ' ἣν συνεπλέκετο τῇ μετρικῇ θεωρίᾳ ἡ περὶ ῥυθμῶν, δὲν εἶνε ἰδία τῶν μετὰ τὸν Ἀριστοξενον μουσικῶν τούτων, ἀλλ' ἀνήκει εἰς παλαιοτέρους χρόνους, καθ' οὓς ἔζη καὶ ηὐδοκίμει ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις. Ἡ

μέθοδος δῆλον ὅτι αὕτη ἦτο ἐν χρήσει ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Ἀριστοξένου σχολαῖς τῶν μουσικῶν, ὡς ὁ Πλάτων μαρτυρεῖ (Κρατ. σελ. 424 c). Καὶ ἐχώρισε μὲν ὁ Ἀριστόξενος ὕστερον τὴν ῥυθμικὴν τῆς μετρικῆς ἰδίᾳ αὐτὴν πραγματευσάμενος, ἀλλὰ τοῦτο ἐποίησεν οὐχὶ ὡς οἱ γραμματικοὶ ἐπὶ τῆς μετρικῆς, ἀλλ' ὅπως ἐπιστημονικώτερον καὶ συστηματικώτερον πραγματευθῇ τὴν καθ' ὅλου ῥυθμικήν, καὶ ἂν δὲν συνέπλεκε τὴν ῥυθμικὴν θεωρίαν τῇ μετρικῇ, ὡς δηλοῖ τὸ ἀπόσπασμα τῶν ῥυθμικῶν αὐτοῦ στοιχείων, ἐξηπίστατο ὅμως τοὺς ῥυθμοὺς τῆς ποιήσεως ἤτοι τὰ μέτρα καὶ ἀείποτε ἀπέβλεπεν εἰς αὐτά.

16. Καὶ πρῶτος μὲν μετὰ τὸν Ἀριστόξενον ῥυθμικὸς μνημονεύεται ὁ ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἀκμάσας Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ἀπόγονος τοῦ ἐπὶ τοῦ Ὀκταυιανοῦ ἀκμάσαντος ὁμωνύμου ῥήτορος καὶ ἀρχαιολόγου. Ὁ Διονύσιος οὗτος, ὡς λέγει ὁ Σουίδας, ἦτο σοφιστής, ἠσχολήθη δὲ κυρίως περὶ τὴν μουσικήν, ὅθεν καὶ μουσικὸς ἐπεκλήθη. Συνέγραψε δὲ πολλά, πρῶτον μὲν *μουσικῆς ἱστορίας* λϛ' βιβλία, ἐν οἷς ἐγίνετο μνεία περὶ παντοίων αὐλητῶν καὶ κιθαρῳδῶν καὶ ποιητῶν, εἶτα δὲ κδ' βιβλία *μουσικῆς παιδείας* ἢ *διατριβῶν*, πέντε βιβλία *περὶ τῶν ἐν τῇ Πλάτωνος πολιτείᾳ μουσικῶς εἰρημένων* καὶ κδ' βιβλία *ῥυθμικῶν ὑπομνημάτων*. Προσέτι δὲ ὁ Πορφύριος (1) μνημονεύει συγγράμματός τινος τοῦ Διονυσίου τοῦ μουσικοῦ *περὶ ὁμοιοτήτων*, ἤτοι περὶ ἀναλογιῶν μεταξὺ ῥυθμικῶν καὶ ἁρμονικῶν λόγων, ἐξ οὗ διέσωσεν ἡμῖν μακρόν τι ἀπόσπασμα τοῦ πρώτου βιβλίου. Ἐνταῦθα ὁ Διονύσιος ἀναφέρεται εἰς τὰς τῶν *κανονικῶν* μαρτυρίας, οἵτινες ἠκολούθουν τῇ Πυθαγορικῇ θεωρίᾳ, καὶ τὰς τῶν μουσικῶν, οἵτινες ἠκολούθουν τῷ Ἀριστοξένῳ. Ὅ,τι δὲ ἴδιον ἐνταῦθα ὁ Διονύσιος λέγει περὶ τῶν γενῶν τοῦ ῥυθμοῦ παρέλαβε μὲν ἐκ τοῦ Ἀριστοξένου, εἶνε δὲ ἡμῖν πολλοῦ λόγου ἄξιον πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ῥυθμικῆς. Τί δὲ περιεῖχον τὰ μακρὰ αὐτοῦ ῥυθμικὰ ὑπομνήματα, ἅπερ ἀπώλοντο, ὡς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ συγγράμματα, ἄδηλον.

17. Τὴν μεγίστην ταύτην ζημίαν τὴν ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Διονυσίου ἀναπληροῖ κατὰ μέρος μόνον ἡ σῳζομένη ἐγκυκλοπαιδεία τῶν μουσικῶν τεχνῶν τοῦ Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ, ἐπιγραφομένη *περὶ μουσικῆς βιβλία γ'*, ἡ ἀξιολογωτάτη ἡμῖν μετὰ τὸν Ἀριστόξενον πηγὴ πρὸς γνῶσιν τῆς ῥυθμικῆς. Πότε ἤκμασεν ὁ Ἀριστείδης, ἀμφισβητεῖται. Κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον ἐκδότην αὐτοῦ

(1) Εἰς Πτολεμ. ἁρμ. σελ. 219. Πρβλ. Westphal Fragm κτλ. σελ. 46.

Ἄλβερτον Jahn (1) ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἀπελεύθερος τοῦ Φαβίου Κοϊντιλιανοῦ τοῦ συγγραφέως τῆς institutionis oratoriae, ἀπελευθερωθεὶς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ (81-96 ἀ. Χ.), ὥστε μετὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔγραψε τὸ περὶ μουσικῆς σύγγραμμα αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Ἄλβερτον Jahn τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἔκ τε τοῦ εἴδους καὶ τῆς ὕλης ἀνήκει πολλῷ μᾶλλον εἰς τὴν πρώτην εἴτε δευτέραν ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἢ εἰς τὴν τρίτην, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ δεύτερος αὐτῆς ἐκδότης Ἰούλιος Καῖσαρ (2). Ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Jahn συνηγορεῖ καὶ ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῷ συγγράμματι Die Musik des griech. Alterthums 1883 σελ. 250 φέρων εἰς μαρτυρίαν ἐξωτερικόν τι τεκμήριον (πρβλ. τοῦ αὐτοῦ griech. Rhythmik 1885 σελ. 20 ἑ.). Ἐκ τῶν τριῶν βιβλίων τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀριστείδου τὸ μὲν πρῶτον περιέχει σύνοψιν τῆς ἁρμονικῆς, ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς, τὸ δὲ δεύτερον πραγματεύεται περὶ τοῦ παιδευτικοῦ τῆς μουσικῆς τέχνης, τίνα δηλονότι αὕτη ἔχει δύναμιν πρὸς παιδείαν, τὸ δὲ τρίτον ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει πραγματεύεται τὴν ἀναγωγὴν τῶν φθόγγων εἰς ἀριθμητικοὺς λόγους, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν τῶν ἁρμονικῶν τούτων ἀριθμῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὅπερ πολλαχῶς ἐποίουν οἱ ὀπαδοὶ τῶν Πυθαγορείων μουσικοὶ καὶ μάλιστα ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος καὶ ὁ Νικόμαχος. Τὸ ὅλον δὲ σύστημα, ὅπερ ὑπόκειται τῇ πραγματείᾳ τοῦ Ἀριστείδου, ἔχει κατὰ τὸν Οὐεστφάλιον ὡς ἐν τύπῳ ὧδε·

Θεωρητικὸν		Παιδευτικὸν	
φυσικόν·	**τεχνικόν·**	**χρηστικόν·**	**ἐξαγγελτικόν·**
ἀριθμητικόν, περὶ τῶν ὄντων.	ἁρμονικόν, ῥυθμικόν, μετρικόν.	μελοποιία, ῥυθμοποιία, ποίησις.	ὀργανικόν, ᾠδικόν, ὑποκριτικόν.

Καὶ ἐν τῷ συστήματι δηλονότι τούτῳ, ὅπως ἐν τῇ τοῦ Ἀριστοτέλους φιλοσοφίᾳ, διακρίνονται δύο κύρια μέρη, τὸ *θεωρητικὸν* καὶ τὸ

(1) Aristidis Quintiliani de musica libri III. Cum brevi annotatione de diagrammatis proprie sic dictis, figuris, scholiis cet. codicum Mss. 1882.

(2) Die Grundzüge der griechischen Rhythmik im Anschluss an Aristides Quintilianus erläutert von Julius Caesar. Marburg. 1861.

πρακτικὸν ἢ *παιδευτικόν*. Καὶ τὸ μὲν θεωρητικὸν περιεῖχε τοὺς θεμελιώδεις ὅρους τῆς μουσικῆς τέχνης καὶ διῃρεῖτο εἰς τὸ *τεχνικόν*, ὅπερ περιελάμβανε τρία θεμελιώδη μαθήματα τῆς μουσικῆς τέχνης, τὴν *ἁρμονικήν*, *ῥυθμικὴν* καὶ *μετρικήν*, καὶ εἰς τὸ *φυσικόν*, ὅπερ προηγεῖτο τοῦ τεχνικοῦ καὶ περιελάμβανε δύο μέρη, τὸ *ἀριθμητικὸν* καὶ τὸ *περὶ τῶν ὄντων*. Τὸ δὲ πρακτικὸν διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη, τὸ *χρηστικὸν* καὶ τὸ *ἐξαγγελτικόν*. Καὶ τὸ μὲν χρηστικὸν διῃρεῖτο εἰς τρία μέρη, τὴν *μελοποιίαν*, τὴν *ῥυθμοποιίαν* καὶ τὴν *ποίησιν*, ἅτινα περιεῖχον τὴν χρῆσιν ἤτοι ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ τεχνικῷ διδασκομένων ἀρχῶν, ἡ μὲν δηλαδὴ μελοποιία τὴν τῆς ἁρμονικῆς χρῆσιν, ἡ δὲ ῥυθμοποιία τὴν τῆς ῥυθμικῆς, ἡ δὲ ποίησις τὴν τῆς μετρικῆς. Τὸ δὲ ἐξαγγελτικὸν ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἐξαγγελίας ἤτοι ἑρμηνείας τῶν μουσικῶν ποιημάτων καὶ διῃρεῖτο εἰς τρία μέρη, τὸ *ὀργανικόν*, ὅπερ διελάμβανε περὶ αὐλῳδικῆς καὶ κιθαρῳδικῆς, τὸ *ᾠδικόν*, ὅπερ καὶ ἰδίως *κατ' ἐξοχὴν ποιητικὴ* ἐκαλεῖτο καὶ ἐπραγματεύετο περὶ ᾠδῆς, καὶ τέλος τὸ ὑποκριτικόν, ὅπερ διελάμβανε περὶ ὀρχήσεως καὶ ὑποκρίσεως (1).

18. Ἦτο δὲ ὁ Ἀριστείδης, ὡς ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, μᾶλλον σοφιστὴς ἢ τεχνικὸς ἐξ ἐπαγγέλματος, καὶ ἡ πραγματεία αὐτοῦ τῶν τριῶν μουσικῶν τεχνῶν εἶνε μὲν συνοπτικὴ καὶ περιεκτική, ἀλλ' οὐχὶ πρωτότυπος, διότι τὰ πλεῖστα τῶν λεγομένων χορηγεῖται ἐξ ἄλλων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ῥυθμικὴν αὐτὸς ὁ Ἀριστείδης δύο διακρίνει πηγάς, ἐξ ὧν ἀντλεῖ τὰ ἑαυτοῦ· καὶ ἡ μὲν ἑτέρα εἶνε «οἱ συμπλέκοντες τῇ μετρικῇ θεωρίᾳ τὴν περὶ ῥυθμῶν», ἡ δὲ ἑτέρα «οἱ χωρίζοντες». Τὴν θεωρίαν δὲ τῶν χωριζόντων ὑποτίθεται ὁ Ἀριστείδης ὡς βάσιν τῆς ῥυθμικῆς αὐτοῦ πραγματείας, τὴν δὲ θεωρίαν τῶν συμπλεκόντων παρεμβάλλει ἐν τῷ μεταξύ. Τὸ ἐκ τῆς δευτέρας δὲ ταύτης πηγῆς ἔμβλημα φθάνει μέχρι τοῦ χωρίου «οἱ μὲν συμπλέκοντες τῇ μετρικῇ θεωρίᾳ τὴν περὶ ῥυθμῶν τοιαύτην τινὰ πεποίηνται τὴν τεχνολογίαν· οἱ δὲ χωρίζοντες ἑτέρως ποιοῦσιν. Ἀρξάμενοι γὰρ κτλ.». Οἱ χωρίζοντες δὲ οὗτοι, οἵτινες χρησιμεύουσι τῷ

(1) Πρβλ. Πορφύρ. εἰς Πτολεμ. ἁρμ. σελ. 192· «τὴν μουσικὴν σύμπασαν διαιρεῖν εἰώθασιν εἴς τε τὴν ἁρμονικὴν καλουμένην πραγματείαν εἴς τε τὴν ῥυθμικὴν καὶ τὴν μετρικὴν εἴς τε τὴν ὀργανικὴν καὶ τὴν ἰδίως κατ' ἐξοχὴν ποιητικὴν καλουμένην καὶ τὴν ταύτης ὑποκριτικήν». Καὶ Ἀνώνυμον περὶ μουσικῆς· «ἔστι δὲ τῆς μουσικῆς εἴδη ἕξ· ἁρμονικόν, ῥυθμικόν, μετρικόν, ὀργανικόν, ποιητικόν, ὑποκριτικόν». Ἐνταῦθα ***ποιητικὸν*** εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ τοῦ Ἀριστείδου ***ᾠδικόν***.

'Αριστείδῃ ὡς κυρία πηγή, οὐδένες ἄλλοι ἦσαν ἢ οἱ περὶ τὸν 'Αριστόξενον, οὗ καὶ ἡ διαίρεσις τῆς ῥυθμικῆς ἡ αὐτὴ ὑπόκειται καὶ τῇ πραγματείᾳ τοῦ 'Αριστείδου (πρβλ. § 9). Ὅσα ὅμως λέγει ὁ 'Αριστείδης κατὰ τοὺς χωρίζοντας δὲν ἀντλεῖ ἀμέσως ἐξ αὐτῶν τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ 'Αριστοξένου, ἀλλ' ἔκ τινος μεταγενεστέρας ἐπιτομῆς αὐτοῦ, ὡς δηλοῖ ἡ σύγκρισις πρὸς τὰ προλαμβανόμενα τοῦ Ψελλοῦ καὶ τὸ ῥυθμικὸν ἀπόσπασμα τοῦ Παρισίνου κώδικος. Ἡ ἐπιτομὴ ὅμως αὕτη δὲν ἀπέδιδε καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον τὴν θεωρίαν τοῦ 'Αριστοξένου, ὡς δηλοῦσιν αἱ ἑξῆς δύο οὐσιώδεις διαφοραί· α') μὲν ὅτι συμφώνως τοῖς μετρικοῖς δέχεται ὡς ἐλάχιστον πόδα τὸν δίσημον, ἐν ᾧ ὁ 'Αριστόξενος ἐξορίζων τοῦτον τῆς ῥυθμικῆς ὡς ἐλάχιστον δέχεται τὸν τρίσημον καὶ τετράσημον, κατ' ἀκολουθίαν δὲ διαφωνεῖ τῷ 'Αριστοξένῳ καὶ ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀσυνθέτων καὶ συνθέτων ποδῶν, τὸν μὲν π. χ. κρητικὸν - ◡ - δεχομένη ὡς πόδα ἁπλοῦν, τὸν δὲ α' παίωνα - ◡ ◡ ◡ ὡς σύνθετον, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο πόδας, τροχαῖον καὶ πυρρίχιον, ὅπερ δὲν γίνεται ἐπὶ τοῦ ἄλλου. 'Αλλ' οὕτως ἡ κατ' 'Αριστόξενον ὑγιὴς διαφορὰ τῶν ἀσυνθέτων καὶ συνθέτων ποδῶν ἀποβάλλει πᾶσαν σημασίαν· β') δὲ ὅτι ἐν ᾧ κατὰ τὸν 'Αριστόξενον πᾶς πούς κατὰ τὸ μέγεθος καὶ γένος αὐτοῦ διαιρεῖται εἰς δύο, τρεῖς ἢ τέσσαρας ποδικοὺς χρόνους, κατὰ τὴν πηγὴν ταύτην, περὶ ἧς ὁ λόγος, πᾶς πούς διαιρεῖται εἰς δύο μόνον μέρη, ἄρσιν καὶ θέσιν. Καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὅρους δὲ διαφέρει τοῦ 'Αριστοξένου ἡ πρώτη αὕτη πηγὴ τοῦ 'Αριστείδου ὡς ἑξῆς·

Κατ' 'Αριστόξενον·	κατὰ τὴν Α' πηγὴν τοῦ 'Αριστείδου·
πούς	πούς, ῥυθμός
χρόνος πρῶτος	χρόνος πρῶτος, σημεῖον
σημεῖον, μέρος ποδικὸν	μέρος ποδικόν, οὐχὶ δὲ σημεῖον
κάτω χρόνος, βάσις	θέσις
ἄνω χρόνος, ἄρσις	ἄρσις.

Ἄλλας δὲ διαφορὰς ἀποδοτέον μᾶλλον εἰς ἁμαρτήματα καὶ ἀμάθειαν αὐτοῦ τοῦ 'Αριστείδου. Καθόλου δὲ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης τοῦ 'Αριστείδου κέρδος δὲν εἶνε μέγα τι, διότι τὰ μὲν πλεῖστα τῶν ἐνταῦθα λεγομένων μανθάνομεν ὀρθότερον ἐκ τοῦ σῳζομένου πρωτοτύπου τοῦ 'Αριστοξένου, ὅσα δὲ δὲν εὑρίσκονται ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, πιθανώτατα δὲ πρέπει νὰ ἀναχθῶσιν εἰς αὐτὸν τὸν 'Αριστόξενον,

ταῦτα εἶνε ὀλίγα· οἷον τὸ ἑπτάσημον καὶ τεσσαρεσκαιδεκάσημον μέρος τοῦ ἐπιτρίτου ποδός, ἡ σημείωσις περὶ τῶν κενῶν χρόνων, ἡ ἐξαρίθμησις τῶν ῥυθμικῶν μεταβολῶν καί τινα ἐκ τοῦ βραχέος μέρους περὶ ῥυθμοποιίας. — Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας πηγῆς κέρδος πρὸς γνῶσιν τῆς μετρικῆς εἶνε πολλῷ ἔλασσον. Ἡ πηγὴ αὕτη ἦτο ἔργον ῥυθμικοῦ ἢ μᾶλλον μετρικοῦ τινος, ὅστις συνέπλεκε τῇ μετρικῇ θεωρίᾳ τὴν περὶ ῥυθμῶν, οὐδαμῶς δὲ ἠπίστατο τὴν ἀληθινὴν ῥυθμικὴν τὴν κατ' 'Αριστόξενον· ὅσα δὲ ὁ 'Αριστείδης ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν λέγει περὶ ῥυθμῶν ἐγένοντο ἐπιβλαβέστατον ἐμπόδιον εἰς τὴν γνῶσιν τῆς κατ' 'Αριστόξενον ῥυθμικῆς καὶ αἰτιώτατα ὥστε νὰ παρερμηνευθῶσι τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ 'Αριστοξένου, διότι πᾶς τις ἐπειρᾶτο νὰ συμβιβάσῃ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνα, ὅθεν ἀντὶ ὠφελείας ἐγεννᾶτο σύγχυσις καὶ παρανόησις. 'Ανάλυσιν δὲ καὶ ἐξήγησιν τῶν ὑπὸ τοῦ 'Αριστείδου κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην πηγὴν λεγομένων ζήτει εἰς Οὐεστφαλίου μετρικὴν ἐκδ. β' τόμ. α' σελ. 93 κέ. καὶ 590 κέ.—Πλείστου δὲ λόγου ἄξια εἶνε ὅσα ὁ 'Αριστείδης λέγει ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ περὶ τοῦ ἤθους ἢ τῆς οἰκειότητος τῶν ῥυθμῶν. Περὶ τούτου ἐπραγματεύθη μὲν καὶ ὁ 'Αριστόξενος ἐν τοῖς συμμίκτοις συμποτικοῖς, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ περὶ μουσικῆς συγγράμματος τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλ' ὁ 'Αριστείδης φαίνεται ὅτι ἤντλησε τὰ ἑαυτοῦ οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ 'Αριστοξένου, ἀλλ' ἐκ τοῦ συγγράμματος Διονυσίου τοῦ μουσικοῦ τοῦ ἐπιγραφομένου *μουσικῆς παιδείας ἢ διατριβῶν βιβλία κδ'*, καθὼς καὶ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ δευτέρου βιβλίου, ὡς δηλοῖ ἡ κατὰ Πλάτωνα καὶ τοὺς Πυθαγορείους θεωρία τοῦ Διονυσίου, ἧς ὀπαδὸς εἶνε καὶ ὁ 'Αριστείδης.

19. Τῇ ῥυθμικῇ τοῦ 'Αριστείδου πολλὰ τὰ κοινὰ ἔχει τὸ ῥυθμικὸν ἀπόσπασμα τοῦ Παρισίνου κώδικος 3027 φύλ. 31 κέ., ὅπερ πρῶτος ἐξέδωκεν ὁ Vincent ἐν « Notices et Extraits des Manuscrits publiés par l' institut royal de France, tome 16, 1847. Τοῦ ἀποσπάσματος τούτου μέρος μὲν συμφωνεῖ αὐτῷ τῷ 'Αριστοξένῳ, μέρος δὲ τῷ Ψελλῷ, μέρος δὲ τῷ 'Αριστείδῃ (§ 11 = 'Αριστείδου σελ. 35 Meib.). 'Εντεῦθεν εἰκάζει ὁ Οὐεστφάλιος ὅτι οὔτε τὰ προλαμβανόμενα τοῦ Ψελλοῦ οὔτε τὸ Παρισῖνον ἀπόσπασμα ἐρρύησαν ἀμέσως ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ 'Αριστοξένου, ἀλλὰ μᾶλλον ἔκ τινος πρωΐμως γενομένης ἐπιτομῆς τοῦ 'Αριστοξένου, ἥτις καὶ τῷ 'Αριστείδῃ Κοϊντιλιανῷ ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ τῆς ῥυθμικῆς αὐτοῦ

θεωρίας. — Ἐκ ῥυθμικοῦ συγγράμματος παντάπασι συγγενοῦς τῇ πρώτῃ πηγῇ τοῦ Ἀριστείδου ἐχορηγήθη καὶ ὁ κατὰ τὴν δεκάτην ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Ἄραψ Al Farabi ὅσα λέγει περὶ ῥυθμῶν ἐν τῷ περὶ μουσικῆς συγγράμματι αὐτοῦ, ὅπερ ἔγραψεν ὅπως καὶ τὴν μουσικὴν τῶν Ἑλλήνων γνωρίσῃ τοῖς ὁμοεθνέσι καθὼς καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐκ τοῦ μουσικοῦ τούτου συγγράμματος τοῦ Al Farabi εἶνε γνωσταὶ μέχρι τοῦδε μόναι αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐπιτομαί, ἃς ὁ Kosegarten ἀνεκοίνωσεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ali Ispahensis (1). Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι οἱ σύνθετοι χρόνοι τοῦ Ἀριστείδου εἶνε οἱ αὐτοὶ καὶ ὁ δίσημος, τρίσημος, τετράσημος τοῦ ἀνωνύμου. Ὁ Al Farabi ἔχει προσέτι καὶ τὸν πεντάσημον, ὡς ὁ ἀνώνυμος, ὃν παραλείπει ὁ Ἀριστείδης.

20. Μνείας ἄξιος ἐκ τῶν λοιπῶν μουσικῶν εἶνε Βακχεῖος ὁ Γέρων, οὗ ἡ *Εἰσαγωγὴ τέχνης μουσικῆς* ἔχει περὶ τὸ τέλος ὀλίγα τινὰ περὶ ῥυθμῶν καὶ μέτρων. Ὁ Βακχεῖος οὗτος κοινῶς μὲν νομίζεται ὅτι ἤκμασε κατὰ τὴν δευτέραν ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, φαίνεται δὲ μᾶλλον ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν τρίτην ἢ τὴν τετάρτην. Ἡ δὲ εἰρημένη εἰσαγωγὴ αὐτοῦ εἶνε μικρά τις κατήχησις κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν χάριν τῶν ἀπαιδεύτων. Ὅσα δὲ ἐκ παρέργου λέγονται ἐνταῦθα περὶ ῥυθμικῆς εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄλλοθεν γνωστά.

21. Πλείονος λόγου ἄξιον εἶνε τὸ μικρὸν ῥυθμικὸν μέρος τοῦ *ἀνωνύμου περὶ μουσικῆς*, ὃν ἐξέδωκεν ὁ Bellermann ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Anonymi scriptio de musica, Bacchii senioris introd. artis mus. ed. Fr. Bellermann. Berol. 1841». Εἶνε δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ ἀνωνύμου ἄθροισμα πολλῶν περὶ μουσικῆς αὐτοτελῶν διατριβῶν, ἃς μεταγενέστερός τις βιβλιογράφος ἐν μέρει συνέφυρεν. Ἐνταῦθα πλὴν ἄλλων ἄλλοθεν γνωστῶν (βλ. Westphal. Rhythm. ἐκδ. γ' σελ. 25) γίνεται λόγος περὶ λειμμάτων ἤτοι παύσεων, τοῦ κενοῦ καλουμένου ὑπ' ἐνίων χρόνου, οὗ μνημονεύονται τέσσαρες διαφοραί, ὁ κενὸς βραχὺς Λ, ὁ κενὸς μακρὸς Λ̄, ὁ κενὸς μακρὸς τρίσημος Λ̄, ὁ κενὸς μακρὸς τετράσημος Λ̄, καθὼς καὶ περὶ τῶν ῥυθμικῶν σημείων, ἅτινα ἐσήμαινον τὸν διάφορον χρόνον τῶν φθόγγων, μνημονεύονται δὲ τέσσαρα, μακρὰ δίχρονος –, μακρὰ τρίχρονος ⌴, μακρὰ τετράχρονος ⌴, μακρὰ πεντάχρονος ⊔⊔. Ἔπειτα δὲ ἔρχονται πρὸς ἄσκησιν κρούματά τινα μετὰ τῶν ῥυθμικῶν σημείων τῶν σημαινόν-

(1) Πρβλ. Westphal, Rhythmik ἐκδ. γ' σελ. 94-95.

των τὴν ἄρσιν καὶ θέσιν καὶ μετ' ἐπιγραφῶν τὸν ῥυθμὸν τῶν κρουμάτων δηλουσῶν. Τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο τοῦ ἀνωνύμου εἶνε πλείστου ἄξιον, διότι μανθάνομεν ἐξ αὐτοῦ πράγματά τινα πάνυ ἀξιόλογα, ἅπερ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν μανθάνομεν.

22. Λόγου δὲ ἄξιοι εἶνε καὶ οἱ ῥήτορες, ὧν τὰ περὶ ῥητορικῆς συγγράμματα συμβάλλονται ὡς δευτερεύουσα πηγὴ εἰς τὴν τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς ἐπίγνωσιν, διότι ἐν αὐτοῖς γίνεται λόγος περὶ τῆς ῥυθμοειδοῦς συνθέσεως τοῦ πεζοῦ λόγου. Τοιαύτη δὲ εἶνε ἡ ῥητορικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ περὶ ῥητορικῆς συγγράμματα Κικέρωνος, Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ Φαβίου Κοϊντιλιανοῦ, ὧν ὁ τελευταῖος μάλιστα ῥηθεὶς ἔχει τινὰ πολλοῦ λόγου ἄξια ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοξένου. Περὶ ῥυθμοῦ πραγματεύεται μάλιστα ὁ Ἑρμογένης ἐν τῷ *περὶ ἰδεῶν* συγγράμματι καὶ ἡ συλλογὴ τῶν σχολίων τοῦ ἀνωνύμου (τόμ. Ζ', 2, σελ. 861 Walz), Ἰωάννου τοῦ Σικελιώτου (τόμ. ς' σελ. 56) καὶ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη (τόμ. Ε' σελ. 437).

23. Μνείας ἄξιον εἶνε καὶ τὸ τοῦ Αὐγουστίνου σύγγραμμα libri VI de musica, μέρος ὂν τῆς μακρᾶς ἐγκυκλοπαιδείας τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν (libri disciplinarum), ἣν συνέγραψε μικρῷ πρότερον τοῦ τριακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἑβδόμου ἀπὸ Χριστοῦ ἔτους, ὅτε ἐβαπτίσθη εἰς Χριστόν.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα περὶ τῶν μετὰ τὸν Ἀριστόξενον ῥυθμικῶν, ὅθεν δῆλον γίνεται ὅτι ὅ,τι λόγου ἄξιον ἐκ τῶν χρόνων τούτων ἔχομεν περὶ τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς θεωρίας ἐρρύη ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοξένου. Ἤδη δὲ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων καὶ τοὺς μετὰ τὸν Ἀριστόξενον μετρικούς.

24. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν μετὰ τὸν Ἀριστόξενον χρόνων Ἕλλην μετρικός, οὗ γίνεται μνεία, εἶνε ὁ Ἡλιόδωρος. Περὶ δὲ τῶν ἐνδόξων Ἀλεξανδρίνων γραμματικῶν Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου καὶ Ἀριστάρχου τοῦ Σαμόθρακος γινώσκομεν μὲν ὅτι ἠσχολοῦντο περὶ τὴν μετρικὴν καὶ ὅτι τὰς μετρικὰς στροφὰς τοῦ Σιμωνίδου καὶ Πινδάρου διῄρουν εἰς κῶλα (πρβλ. Διονύσ. περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 22 καὶ 26), αἱ δὲ κωλομετρίαι αὗται ἦσαν βεβαίως ὀρθότεραι τῶν εἰς ἡμᾶς ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων παραδεδομένων κωλομετριῶν ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Πινδάρου, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἀκριβέστερον γινώσκομεν οὔτε περὶ τοῦ μετρικοῦ συστήματος, ᾧπερ οὗτοι ἠκολούθουν, οὔτε περὶ τῶν μετρικῶν τεχνικῶν ὅρων. Ὁ Σουίδας ἐκ πάντων τῶν παλαιῶν

γραμματικῶν, οὓς μνημονεύει ὡς γράψαντας περὶ μέτρων, μόνον τὸν Ἡλιόδωρον καλεῖ μετρικόν, πάντας δὲ τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸν τὸν Ἡφαιστίωνα γραμματικούς. Παρὰ δὲ τῷ Μαρίῳ Οὐικτωρίνῳ (σελ. 127) ὁ Ἡλιόδωρος ἐξαίρεται ὡς inter Graecos metricae artis antistes aut primus aut solus. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο προγενέστερος ἢ τοὐλάχιστον σύγχρονος μέν, πρεσβύτερος δὲ τοῦ Ἡφαιστίωνος, διότι οὗτος πολλάκις ἀναφέρεται εἰς ἐκεῖνον, ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Ἡλιόδωρος ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Δυστυχῶς παρὰ Σουίδα λείπει ἄρθρον περὶ Ἡλιοδώρου, ὥστε οὐδὲν ἀκριβέστερον γινώσκομεν περὶ ὧν ἔγραψεν. Ἄλλοθεν δὲ δύο μόνον συγγράμματα αὐτοῦ μανθάνομεν. Ἔκ τινος μὲν ὑποσημειώσεως τοῦ Ἐνετικοῦ κώδικος εἰς τὰς Νεφέλας καὶ τὴν Εἰρήνην τοῦ Ἀριστοφάνους «κεκώλισται ἐκ τοῦ Ἡλιοδώρου» καὶ «κεκώλισται πρὸς τὰ Ἡλιοδώρου» μανθάνομεν ὅτι ὁ Ἡλιόδωρος ἔγραψε κωλομετρίαν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐξ ἧς πιθανῶς ἐρρύη τὸ κύριον μέρος τῶν εἰς ἡμᾶς περιγεγενημένων μετρικῶν εἰς Ἀριστοφάνη σχολίων. Ἐκ δὲ τῶν προλεγομένων εἰς τὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον μανθάνομεν ὅτι ἔγραψε καὶ μετρικὸν σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων» (1). Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο τοῦ Ἡλιοδώρου φαίνεται ὅτι ἦτο διεξοδικώτερον τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ οὐχὶ τοσοῦτον γλίσχρον εἰς γενικοὺς ὅρους. Ἤρχετο δὲ ἀπὸ ὁρισμοῦ τοῦ μέτρου, δι' ὃ ἔψεγεν αὐτὸν ὁ Ἡφαιστίων ἔν τινι τῶν μειζόνων αὐτοῦ συγγραμμάτων περὶ μέτρων (2). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ἡλιοδώρου κατὰ κακὴν μοῖραν ἀπώλετο, τὰ δὲ πολλὰ τοῦ Ἡλιοδώρου παρ' ἄλλοις γραμματικοῖς σῳζόμενα ἀποσπάσματα (3) ἄδηλον ἂν ἀνῆκον πάντα εἰς τὸ ἐγχειρίδιον ἢ εἰς ἄλλα αὐτοῦ συγγράμματα.

25. Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Σουίδα ἀναγεγραμμένων ἐνενήκοντα σχεδὸν παλαιῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν ἐννέα μόνον μνημονεύονται ὡς συγγράψαντες περὶ μέτρων. Ἦσαν δὲ οὗτοι πλὴν τοῦ Ἡλιοδώρου οἱ

(1) Metr. Graec. Westph. σελ. 88. Anecd. var. Studemund σελ. 35. «Ἡλιόδωρος τοῦ ἐγχειριδίου ἀρχόμενος οὕτω λέγει· τοῖς βουλομένοις ἐν χερσὶν ἔχειν τὰ κεφαλαιωδέστερα τῆς μετρικῆς θεωρίας γέγραπται τὸ βιβλίον τοῦτο».

(2) Πρβλ. Προλεγ. εἰς Ἡφαιστ. ἐγχειρ. ἐν Metr. Graec. Westph. σελ. 88. «Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡφαιστίων αἰτιᾶται τὸν Ἡλιόδωρον ὅτι τοῖς ἐπαρχομένοις γράφει· τοῖς γὰρ ἀπείροις καὶ μήπω τῆς μετροποιίας γεγευμένοις ἀδύνατον νοῆσαι τὸν ὅρον».

(3) Πρβλ. Westphal, Griech. Metrik ἐκδ. β' τόμ. α' σελ. 217 κέ.

ἑξῆς· Δράκων ὁ Στρατονικεύς (1), Ἡφαιστίων, Εἰρηναῖος (2), Φιλόξενος (3), Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης (4), Σωτηρίδας (5), Ἀστυάγης (6) καὶ Εὐγένιος (7). Ὑπὸ δὲ τοῦ Τριχᾶ (8) μνημονεύεται καὶ ὁ διάσημος γραμματικὸς Ἡρωδιανὸς πρὸς τῷ Ἡφαιστίωνι ὡς μετρι-

(1) Περὶ τοῦ Δράκοντος ὁ Σουίδας ἐν λ. λέγει τάδε· «Δράκων Στρατονικεὺς γραμματικός· τεχνικά, ὀρθογραφίαν, περὶ τῶν κατὰ συζυγίαν ὀνομάτων, περὶ ἀντωνυμιῶν, περὶ μέτρων, περὶ σατύρων, περὶ τῶν Πινδάρου μελῶν, περὶ τῶν Σαπφοῦς μέτρων, περὶ τῶν Ἀλκαίου μελῶν». Τὰ αὐτὰ δὲ λέγει καὶ ἡ Εὐδοκία. Πότε ὅμως ἀκριβῶς ἔζη ὁ Δράκων, ἀγνοεῖται. Τοῦ Δράκοντος μνημονεύει Ἀπολλώνιος ὁ δύσκολος, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας ά. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ πιθανῶς ἤκμασε καὶ αὐτὸς μικρῷ πρότερον ἤτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς β' ά. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Σουίδα καταλεγομένων συγγραμμάτων αὐτοῦ οὐδὲν διεσώθη.

(2) «Εἰρηναῖος ὁ καὶ Πακᾶτος κληθεὶς τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ, μαθητὴς Ἡλιοδώρου τοῦ μετρικοῦ, γραμματικὸς Ἀλεξανδρεὺς κτλ.» Σουίδ. ἐν λ. *Εἰρηναῖος* πρβλ. καὶ λ. *Πακᾶτος*.

(3) Καὶ περὶ Φιλοξένου ἀγνοοῦμεν πότε ἀκριβῶς ἤκμασεν. Ὁ Σουίδας λέγει περὶ αὐτοῦ τάδε· «Φιλόξενος Ἀλεξανδρεὺς γραμματικός, ὃς ἐσοφίστευσεν ἐν Ῥώμῃ· περὶ μονοσυλλάβων ῥημάτων, περὶ σημείων τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι, περὶ τῶν εἰς μι ληγόντων ῥημάτων, περὶ διπλασιασμοῦ, περὶ μέτρων, περὶ τῆς τῶν Συρακουσίων διαλέκτου, περὶ ἑλληνισμοῦ ς', περὶ συζυγιῶν, περὶ γλωσσῶν ε', περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ γλωσσῶν, περὶ τῆς Λακώνων διαλέκτου, περὶ τῆς Ἰάδος διαλέκτου καὶ τῶν λοιπῶν». Ὁ δὲ Μάριος Οὐικτωρῖνος ἐν τῷ λόγῳ *περὶ μέτρων πρωτοτύπων* (βιβλ. β' σελ. 133) καταλέγει τὸν Φιλόξενον μεταξὺ τῶν μετρικῶν ἐκείνων, οἵτινες διαφέροντες τῶν ἄλλων τὸ προκελευσματικὸν μέτρον κατέταττον ὡς δέκατον μετὰ τὰ ἐννέα πρωτότυπα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐννέα πρωτοτύπων ἦτο καὶ τὸ ἀντισπαστικόν, ὥστε καὶ ὁ Φιλόξενος ἠκολούθει τῇ ἀντισπαστικῇ θεωρίᾳ τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ Ἡφαιστίωνος.

(4) «Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης, γραμματικός, ὃς ἐπαίδευσεν ἐν Ῥώμῃ, ἔγραψε προσῳδίαν Ὁμηρικήν, περὶ ἑλληνισμοῦ ἤτοι ὀρθοεπείας βιβλία ιε', περὶ μέτρων, περὶ τῆς ἐν Ὀδυσσείᾳ Ἀριστάρχου διορθώσεως, περὶ διαφορᾶς λέξεων καὶ ἕτερα γραμματικά». Σουίδας ἐν λ.

(5) «Σωτηρίδας γραμματικός, ἀνὴρ Παμφίλης, ᾗ καὶ τὰς ἱστορίας περιῆψεν, ἔγραψεν ὀρθογραφίαν, ζητήσεις Ὁμηρικάς, ὑπόμνημα εἰς Μένανδρον, περὶ μέτρων, περὶ κωμῳδίας, εἰς Εὐριπίδην». Σουίδ. ἐν λ.

(6) «Ἀστυάγης γραμματικὸς τέχνην γραμματικήν, περὶ διαλέκτων, περὶ μέτρων, κανόνας ὀνοματικοὺς καὶ εἰς Καλλίμαχον τὸν ποιητὴν ὑπόμνημα». Σουίδας ἐν λ.

(7) «Εὐγένιος Τροφίμου, Αὐγουστοπόλεως τῆς ἐν Φρυγίᾳ, γραμματικός. Οὗτος ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰ μάλιστα διαφανὴς ἦν, πρεσβύτης ἤδη ὢν ἐπ' Ἀναστασίου βασιλέως. Ἔγραψε κωλομετρίαν τῶν μελικῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἀπὸ δραμάτων ιε', περὶ τοῦ τί τὸ παιωνικὸν παλιμβάκχειον, περὶ τῶν τεμενικῶν ὅπως προφέρεται, οἷον Διονύσιον, Ἀσκληπιεῖον, παμμιγῆ λέξιν κατὰ στοιχεῖον (ἔχει δὲ καὶ τὰ παράδοξα ἢ περὶ τόνον ἢ πνεῦμα ἢ γραφὴν ἢ μῦθον ἢ παροιμίαν ἑπόμενα αὐτῇ), περὶ τῶν εἰς ια ληγόντων ὀνομάτων, οἷον ἔνδεια ἢ ἐνδία, καὶ πότε διφορεῖται, καὶ ἄλλα τινὰ τρίμετρα ἰαμβικά». Σουίδας ἐν λ.

(8) Westph. Metr. Graec. σελ. 281.

κός. Ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπώλοντο τὰ περὶ μέτρων συγγράμματα πλὴν ἑνός, οὗτινος μόνον διεσώθη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀκέραιον σύγγραμμα περὶ μέτρων, τοῦ Ἡφαιστίωνος, περὶ οὗ ἐφεξῆς διαλαμβάνομεν ἀκριβέστερον.

26. Ὁ Ἡφαιστίων (1) ἦτο Ἀλεξανδρεὺς μὲν τὸ γένος, υἱὸς δὲ τοῦ γραμματικοῦ Πτολεμαίου τοῦ Χέννου, καὶ αὐτὸς γραμματικὸς τὴν τέχνην. Ἤκμασε δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίνου τοῦ Πίου, τουτέστι περὶ μέσην τὴν δευτέραν ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, καὶ παράδειγμα ἔχων τὸν Ἡλιόδωρον ἠσχολήθη ἰδίως περὶ τὴν μετρικήν. Ὡς δὲ μανθάνομεν ἐκ τῶν προλεγομένων εἰς τὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον, ὁ Ἡφαιστίων ἔγραψε κατ' ἀρχὰς μέγα τι σύγγραμμα περὶ μέτρων εἰς τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ βιβλία, ὅπερ ὕστερον ἐπέτεμεν εἰς ἕνδεκα, καὶ τοῦτο πάλιν εἰς τρία, καὶ τοῦτο τέλος εἰς ἕν. Ἡ τελευταία δὲ αὕτη ἐπιτομὴ εἶνε τὸ σῳζόμενον σύγγραμμα, ὅπερ ἐπιγράφεται «Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων καὶ περὶ ποιήματος». Εἶνε δὲ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο τὸ πληρέστατον περὶ μετρικῆς σύγγραμμα πάντων τῶν σῳζομένων ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἡ ἀξιολογωτάτη πηγὴ εἰς γνῶσιν τῆς παλαιᾶς μετρικῆς. Παρεδόθη δὲ ἀκέραιον καὶ εἴπου γίνεται λόγος περὶ πραγμάτων ὡς εἰρημένων ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος, μὴ εὑρισκομένων δὲ ἐν τῷ σῳζομένῳ ἐγχειριδίῳ, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὸ ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἐγίνετο ἔν τινι τῶν ἀπολωλότων μειζόνων αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ἐφεξῆς δὲ παρέχομεν σύντομον ἀνάλυσιν τοῦ ἐγχειριδίου τούτου.

27. Ἐν ᾧ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸ τοῦ Ἀριστοξένου ῥυθμικοὶ ἐπραγματεύοντο πρότερον περὶ τῶν στοιχείων καὶ συλλαβῶν καὶ ἔπειτα ἤρχοντο εἰς τοὺς ῥυθμούς, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ μετρικοί, ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Ἡφαιστίωνος οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῶν στοιχείων, ἀλλ' οἱ ὅροι φωνήεντα βραχέα (ε καὶ ο), βραχυνόμενα (ᾰ, ῐ, ῠ), μακρὰ (η, ω) καὶ μηκυνόμενα (ᾱ, ῑ, ῡ) ἁπλῶς προϋποτίθενται ὡς γνωστοί. Ὁ Ἡφαιστίων ἄρχεται εὐθὺς πραγματευόμενος περὶ τῆς βραχείας, μακρᾶς καὶ κοινῆς συλλαβῆς ἄνευ μάλιστα ὁρισμοῦ τῆς συλλαβῆς. Εἶτα δὲ ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ πραγματεύεται περὶ συνεκφωνήσεως. Εὐθὺς δ' ἐξ ἀρχῆς ἐννοεῖ τις ὅτι τὸ βιβλίον ἐγράφη οὐχὶ πρὸς ἰδίαν μελέτην, ἀλλ' ὅπως χρησιμεύσῃ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς μετρικῆς ὡς ἐγχειρίδιον καὶ βοήθημα. Καὶ ἔχει μὲν πολὺν πλοῦτον παραδειγμάτων, στερεῖται δὲ παντάπασι γενικῶν κατηγοριῶν καὶ θεμελιωδῶν ὅρων, οὗ ἕνεκα ἐν τοῖς ἐπιφερομένοις κεφαλαίοις μεγάλη γεννᾶται ἀσάφεια καὶ δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ ἡ συνέχεια ἐξ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἄνευ ἄλλης ἔξωθεν βοηθείας. Τῷ λόγῳ περὶ συλλαβῶν ἐπιφέρεται ὁ περὶ ποδῶν λόγος, οἵτινες καταλέγονται ὡς ἐν διαγράμματι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν, πρῶτον μὲν δηλαδὴ οἱ δισύλλαβοι, εἶτα δὲ οἱ τρισύλλαβοι, ἔπειτα δὲ οἱ τετρασύλλαβοι. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ὁ ποὺς ὁρίζεται, οὔτε λόγος οὐδεὶς γίνεται περὶ ἄρσεως καὶ θέσεως. Ὡσαύτως οὐδὲν λέγεται πρὸς ἐξήγησιν τῶν συνήθων παρὰ τοῖς ὕστερον μετρικοῖς ὅρων *διποδίας*, *συζυγίας* καὶ *βάσεως*. Ἐκτενέστερον δὲ εἶνε τὸ τρίτον μέρος τὸ πραγματευόμενον περὶ *μέτρων*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν γίνεται λόγος ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ περὶ τῶν διαφόρων ἀποθέσεων τῶν μέτρων. Δὲν ὁρίζεται ὅμως τὸ μέτρον καὶ πρῶτος ὁ Βοίκκιος ἐξ ὧν λέγει ὁ Ἡφαιστίων περὶ τῆς ἀδιαφόρου συλλαβῆς καὶ τῆς τελείας λέξεως ὥρισε τὸν σπουδαιότατον τοῦτον θεμελιώδη ὅρον, τὸ μέτρον, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ τῶν παλαιῶν μετρικῶν. Μέτρον δηλονότι εἶνε μέρος τοῦ ὅλου ῥυθμοῦ, ὅπερ ἔχει λεκτικὴν συνάφειαν, ὥστε ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ οὔτε χασμῳδία ἐγχωρεῖ οὔτε ἀδιάφορος συλλαβή, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ τέλει, τελευτᾷ δὲ εἰς τελείαν λέξιν. Τὰ ἑπόμενα κεφάλαια (ε'-ις') πραγματεύονται εἰδικώτερον περὶ τῶν μέτρων. Καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις ἐννέα κεφαλαίοις (ε'-ιγ') πραγματεύεται περὶ τῶν ἐννέα μονοειδῶν καὶ ὁμοιοειδῶν μέτρων. Τὸν ὅρον μέτρον μεταχειρίζεται ἐνταῦθα ὁ Ἡφαιστίων ἐπὶ γενικωτέρας καὶ σπανιώτερον εὑρισκομένης σημασίας παρὰ τὴν ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ συνήθη, περὶ ἧς προείπομεν. Ἐνταῦθα δηλαδὴ πάντα τὰ ἰαμβικὰ π. χ. μέτρα λαμβάνονται ὑπὸ ἓν ὄνομα, μέτρον ἰαμβικόν, ὡσαύτως καὶ τὰ ἄλλα. Ὅθεν τὰ ἐννέα ταῦτα μέτρα τοῦ Ἡφαιστίωνος εἶνε τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων μετρικῶν *ἐννέα πρωτότυπα μέτρα* καλούμενα. Καὶ ἐν μὲν τῷ ε' κεφαλαίῳ πραγματεύεται περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ, ἐν δὲ τῷ ς' περὶ τοῦ τροχαϊκοῦ, ἐν δὲ τῷ ζ' περὶ τοῦ δακτυλικοῦ, ἐν δὲ τῷ η' περὶ τοῦ ἀναπαιστικοῦ, ἐν δὲ τῷ θ' περὶ τοῦ χοριαμβικοῦ, ἐν δὲ τῷ ι' περὶ τοῦ ἀντισπαστικοῦ, ἐν δὲ τῷ ια' περὶ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ

(1) Περὶ Ἡφαιστίωνος ὁ Σουίδας λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἡφαιστίων Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς ἔγραψεν ἐγχειρίδια περὶ μέτρων καὶ μετρικὰ διάφορα, περὶ τῶν ἐν ποιήμασι ταραχῶν, κωμικῶν ἀπορημάτων λύσεις, τραγικῶν λύσεων, καὶ ἄλλα πλεῖστα [καὶ τῶν μέτρων τοὺς ποδισμούς]».

μείζονος, ἐν δὲ τῷ ιϐ΄ περὶ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος, ἐν δὲ τῷ ιγ΄ περὶ τοῦ παιωνικοῦ.

Καὶ ὅτε μὲν μέτρον τι συντίθεται καθαρόν, ὅτε δηλ. συγκροτεῖται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ ποδός, ὀνομάζεται *μονοειδές*. Ὅτε δὲ συντίθεται «ἐπίμικτον πρὸς τὰς ἰαμϐικὰς» ἢ «πρὸς τὰς τροχαϊκάς» (ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων ἐξυπακούων *διποδίας* ἢ *συζυγίας* ἢ *βάσεις*, διότι παρ' αὐτῷ τὰ τρία ταῦτα εἶνε ταὐτόσημα), ὅτε δηλαδὴ τὸ μέτρον ἀναμίσγεται μετὰ ἰαμϐικῶν ἢ τροχαϊκῶν διποδιῶν, τότε λέγεται *ὁμοιοειδές*· οἷον

δακτυλικὸν - ᴗ ᴗ, - ᴗ ᴗ, - ᴗ - ᴗ
ἀναπαιστικὸν ᴗ ᴗ -, ᴗ ᴗ -, ᴗ -, ᴗ
χοριαμϐικὸν - ᴗ ᴗ -, ᴗ - ᴗ -
ἀντισπαστικὸν ᴗ - - ᴗ, ᴗ - ᴗ -
ἰωνικὸν ἀπὸ μείζ. - - ᴗ ᴗ, - ᴗ - ᴗ
ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσ. ᴗ ᴗ - ᴗ, - ᴗ - ᴗ.

Τὰ ὁμοιοειδῆ ταῦτα μέτρα ἀπαρτίζονται ἐκ δακτύλων καὶ ἰωνικῶν ποδῶν συντιθεμένων μετὰ τροχαίων, ἢ ἐξ ἀναπαίστων, χοριάμϐων καὶ ἀντισπάστων συντιθεμένων μετὰ ἰάμϐων.

28. Κατὰ τὴν θεωρίαν ὅμως τοῦ Ἡφαιστίωνος ὑπάρχει καὶ ἕτερον εἶδος μίξεως, καθ' ὃ χορίαμϐοι μὲν ἀναμίσγονται οὐχὶ μόνον μετὰ διιάμϐου, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως μετὰ προηγουμένου διτροχαίου, ἰωνικοὶ δὲ οὐχὶ μόνον μετὰ διτροχαίου, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως μετὰ προηγουμένου διιάμϐου. Ἡ μῖξις αὕτη, ἣν ὁ Ἡφαιστίων πραγματεύεται ἐν τῷ ἐπιφερομένῳ ιδ΄ κεφαλαίῳ, καλεῖται *κατ' ἀντιπάθειαν μῖξις*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ προηγούμενον εἶδος τῆς μίξεως, ὅπερ παρ' ἄλλοις, οὐχὶ δὲ παρ' Ἡφαιστίωνι, εὑρίσκεται καλούμενον *κατὰ συμπάθειαν μῖξις*. Ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου εἴδους τῆς μίξεως γεννῶνται τὰ μέτρα τὰ κατ' ἀντιπάθειαν μικτὰ ἢ συντομώτερον *μέτρα ἀντιπαθῆ*. Τὰ μέτρα ταῦτα, προταττομένης τῆς συλλαϐῆς *ἐπί*, εἰδικώτερον καλοῦνται ὧδε·

ἐπιχοριαμϐικὸν - ᴗ - ᴗ̄, - ᴗ ᴗ -
ἐπιωνικὸν ἀπὸ μείζονος ᴗ̄ - ᴗ -, - - ᴗ ᴗ, -
ἐπιωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος ᴗ̄ - ᴗ -, ᴗ ᴗ - -.

Ἐὰν λοιπὸν συνάψωμεν τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν μέτρων μετὰ τῆς τῶν μονοειδῶν καὶ τῆς τῶν ὁμοιοειδῶν, ἔχομεν τὸ ἑξῆς σύστημα·

Α΄. Καθαρὰ ἢ μονοειδῆ.

Β΄. Μικτὰ { α΄. κατὰ συμπάθειαν ἢ ὁμοιοειδῆ
β΄. κατ' ἀντιπάθειαν ἢ ἀντιπαθῆ.

Ἀντὶ ὅμως ὁ Ἡφαιστίων συμφώνως πρὸς τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν μέτρων νὰ πραγματεύηται κεχωρισμένως ἑκάστην αὐτῶν κατηγορίαν κατὰ σειράν, πρώτην μὲν τὴν τῶν καθαρῶν ἢ μονοειδῶν, εἶτα δὲ τὴν τῶν ὁμοιοειδῶν καὶ τέλος τὴν τῶν ἀντιπαθῶν, αὐτὸς συνάπτει ἐν τῇ πραγματείᾳ τὴν θεωρίαν τῶν κατὰ συμπάθειαν μικτῶν ἤτοι ὁμοιοειδῶν μέτρων μεθ' ἑκάστου πρωτοτύπου.

29. Ἐν τῷ ἐφεξῆς ιε΄ κεφαλαίῳ πραγματεύεται ὁ Ἡφαιστίων περὶ *μέτρων ἀσυναρτήτων*. Ὁρίζει δὲ αὐτὰ ὧδε· «γίνεται δὲ καὶ ἀσυνάρτητα, ὁπόταν δύο κῶλα μὴ δυνάμενα ἀλλήλοις συναρτηθῆναι μηδὲ ἕνωσιν ἔχειν ἀντὶ ἑνὸς μόνου παραλαμϐάνηται στίχου. Πρῶτος δὲ καὶ τούτοις Ἀρχίλοχος κέχρηται». Ὁ δὲ Σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος σελ. 201 παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς· «ἰστέον δὲ ὅτι ἀσυνάρτητα γίνεται τὰ πάντα *ξδ΄*. Τὰ γὰρ ὀκτὼ μέτρα τοῖς ὀκτὼ μέτροις, τοῦτ' ἔστιν ἑαυτοῖς, ἐπιπλεκόμενα, τὰ ξδ΄ ταῦτα γίνεται. Ἀπὸ τῶν ἑξασήμων μὲν λϛ΄· ἑξάκις γὰρ τὰ ϛ΄, λϛ΄. Τῶν δὲ τετρασήμων τέσσαρα. Τὰ δὲ λεγόμενα ἐπισύνθετά εἰσι κδ΄, ἃ καὶ αὐτά ἐστι τῶν ἀσυναρτήτων. Ἔτι καὶ θἄτερον τρόπον, τούτων *μονοειδῆ* μέν ἐστιν ὀκτώ, μονοειδὲς δὲ λέγεται ἀσυνάρτητον, οἷον τὸ ἐλεγειακόν· *ὁμοιοειδῆ* δὲ ὀκτώ, οἷον ὅταν τὰ ἰαμϐικὰ μὴ τέλεια ὄντα χοριαμϐικοῖς ἢ ἀντισπαστικοῖς ἐπιφέρηται ἢ τροχαϊκὰ ἰωνικοῖς, ἢ ἐναλλάξ· *ἐπισύνθετα* δὲ *κδ΄*· *ἀντιπαθῆ* ⟨δὲ⟩ *κδ΄*, ὧν τὰ μὲν πρώτης ἀντιπαθείας ὅσων μιᾶς συλλαϐῆς ἐκτιθεμένης τὸ ὅλον ἓν ποιεῖ· ⟨τὰ δὲ τῆς δευτέρας ἀντιπαθείας⟩». Πρϐλ. καὶ Mar. Victor. σελ. 104 K., ὅστις ὡσαύτως εὑρίσκει 64 τὰ ἀσυνάρτητα ἐκ τοῦ πολυπλασιασμοῦ τῶν ὀκτὼ πρωτοτύπων μέτρων ἐφ' ἑαυτὰ ($8 \times 8 = 64$), δὲν γίνονται δέ, λέγει, ἀσυνάρτητα μέτρα μόνον ἐκ τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ. Πρωτότυπα δὲ λέγει ὁ Οὐικτωρῖνος τὰ ἑξῆς 1) τὸ δακτυλικόν, 2) τὸ ἀναπαιστικόν, 3) τὸ τροχαϊκόν, 4) τὸ ἰαμϐικόν, 5) τὸ χοριαμϐικόν, 6) τὸ ἀντισπαστικόν, 7) τὸ ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος, 8) τὸ ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος. Ἕκαστον λοιπὸν τῶν πρωτοτύπων τούτων συνδυαζόμενον εἴτε μεθ' ἑαυτοῦ εἴτε μεθ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἄλλων πρωτοτύπων ἀποτελεῖ ἀσυνάρτητον μέτρον καὶ ὁ ὅλος ἀριθμὸς αὐτῶν εὑρίσκεται κατά τε τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ κατὰ τὸν Μάριον Οὐικτωρῖνον

ξδ'. Πάντας τοὺς συνδυασμοὺς τούτους βλέπε παρὰ Οὐεστφαλίῳ (allg. Metrik[3] σελ. 338 κέ.). Ἐν δὲ τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Ἡφαιστίωνος κεφ. ιε' καταλέγονται ἑπτακαίδεκα τὸ ὅλον μέτρα ἀσυνάρτητα, τέσσαρα μὲν μονοειδῆ, δύο δὲ ὁμοιοειδῆ, τρία δὲ ἀντιπαθῆ κατὰ τὴν πρώτην ἀντιπάθειαν, δύο δὲ ἀντιπαθῆ κατὰ τὴν δευτέραν ἀντιπάθειαν καὶ ἑπτὰ ἐπισύνθετα, τὰ ἑξῆς·

Ἀσυνάρτητα μέτρα.

Α'. Μονοειδῆ.

η' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ἐλεγεῖον (δικατάληκτον)
παῖς ἄτε, τῶν δ' ἐτέων ἡ δεκὰς οὐκ ὀλίγη.

ιε' – –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ | – –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ ἰαμβικὸν δικατάληκτον
Δήμητρι τῇ πυλαίῃ | τῇ τοῦτον οὐκ Πελασγῶν.

ις' –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ τροχαϊκὸν δικατάληκτον
δεῦρο δηῦτε Μοῖσαι | χρύσεον λιποῖσαι.

ια' –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ τροχαϊκὸν προκαταληκτικὸν
ἔστι μοι καλὰ πάϊς | χρυσέοισιν ἀνθέμοισιν.

Β'. Ὁμοιοειδῆ.

ιδ' –́ – –́ ⏑ ⏑ –́ – | –́ – –́ ⏑ ⏑ –́ – ἀντισπαστικὸν δικατάληκτον
ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν | ἐξευρήματι καινῷ.

ιζ' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ – | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ χοριαμβικὸν δικατάληκτον
ὄλβιε γαμβρέ, σοὶ μὲν | δὴ γάμος, ὡς ἄραο.

Γ', α'. Ἀντιπαθῆ κατὰ τὴν πρώτην ἀντιπάθειαν.

θ' – –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ Εὐριπίδειον
Δήμητρος ἁγνῆς καὶ κόρης | τὴν πανήγυριν σέβων.

ι' – –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ Εὐριπίδειον τεσσαρεσκαιδεκασύλλαβον
ἑῷος ἡνίχ' ἱππότας | ἐξέλαμψεν ἀστήρ.

ια' –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ – | ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́
ἐμφερῆ ἔχοισα μορφάν, | Κλεηὶς ἀγαπατά.

Γ', β'. Ἀντιπαθῆ κατὰ τὴν δευτέραν ἀντιπάθειαν.

ιβ' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ ἐκ χοριαμβικοῦ ἐπιμίκτου πρὸς τὰς τροχαϊ-
[κὰς καὶ ἰθυφαλλικοῦ
τὸν μυροποιὸν ἠρόμην | Στράττιν εἰ κομήσει.

ιγ' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ Κρατίνειον
εὔϊε κισσοχαῖτ' ἄναξ, | χαῖρ', ἔφασκ' Ἐκφαντίδης.

Δ'. Ἐπισύνθετα.

α' ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑
Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, | χρῆμά τοι γελοῖον.
⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ | ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –
χαῖρ', ὦ μέγ' ἀχρειόγελως | ὅμιλε, ταῖς ἐπίβδαις.

β' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –
οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα, | κάρφεται γὰρ ἤδη.
–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏒ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –
καὶ βήσσας ὀρέων δυσπαιπάλους | οἷος ἦν ἐπ' ἥβης.

γ' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ | – –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́
ἀλλά μ' ὁ λυσιμελής, | ὦ 'ταῖρε, δάμναται πόθος.

δ' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ | – –́ ⏑ –́ –
ἤ ῥ' ἔτι Δινομένῃ | τῷ Τυρρακήῳ
τἄρμενα λαμπρὰ κέατ' | ἐν μυρσινήῳ.

ε' – –́ ⏑ –́ – | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ἰαμβέλεγος
πρῶτον μὲν εὔβου|λον θέμιν οὐρανίαν.
κείνων λυθέντων | σαῖς ὑπὸ χερσὶν ἄναξ.

ς' –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ | – –́ ⏑ –́ – | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ Πλατωνικὸν (τριπενθημιμερὲς)
χαῖρε παλαιογόνων ἀνδρῶν θεατῶν ξύλλογε παντοσόφων.

ζ' – –́ ⏑ –́ – | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ | – –́ ⏑ –́ ⏑ Πινδαρικὸν (τριπενθημιμερὲς)
ὅς καὶ τυπεὶς ἀ|γνῷ πελέκει τέκετο | ξανθὰν Ἀθάναν.

Τοιαύτη ἡ περὶ τῶν ἀσυναρτήτων μέτρων παράδοσις. Καὶ ὁ μὲν Bentley ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ὁρατίου εἰς ἐπῳδὸν ια' πρῶτος εἰσηγήσατο τὴν θεωρίαν ὅτι ἀσυνάρτητα μέτρα εἶνε τὰ ἐπιδεχόμενα ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ ἐν τῷ τέλει τοῦ κώλου ἀδιάφορον συλλαβὴν καὶ χασμῳδίαν, οἷα τὰ τοῦ Ὁρατίου Carm. 1, 4. Epod. 11. Epod. 13·

Solvitur acris hiems grata vice | veris et Favoni.
scribere versiculos | amore perculsum gravi.
nivesque deducunt Iovem | nunc mare nunc siluae.

Τούτων τὰ δύο πρῶτα δῆλα δὴ ἐποίησεν ὁ Ὁράτιος κατὰ τὰ Ἀρχιλόχεια ἀσυνάρτητα, ἅπερ ὁ Ἡφαιστίων μνημονεύει ὑπ' ἀριθ. β' καὶ γ', τοῦ δὲ τρίτου δὲν σῴζεται ἀνάλογον Ἀρχιλόχειον, ἀλλὰ πιθανώτατα καὶ τοῦτο ἐποίησεν ὁ Ὁράτιος κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀρχιλόχου. Τῷ Bentley ἠκολούθησε καὶ ὁ Hermann καὶ πάντες οἱ ἄλλοι μέχρι τοῦ Christ. Ὁ Οὐεστφάλιος ὅμως (allg. Metrik[3] σελ. 347) παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῶν ιζ' ἀσυναρτήτων, ἅπερ καταλέγει ὁ Ἡφαιστίων,

μόνον ἓν ἀσυνάρτητον συμφωνεῖ τῷ ὁρισμῷ τοῦ Bentley, τὸ δεύτερον σχῆμα τοῦ β', πᾶσι δὲ τοῖς λοιποῖς δὲν ἐφαρμόζει ὁ ὁρισμὸς τοῦ Bentley, ὥστε ἐντεῦθεν δηλοῦται ὅτι δὲν εἶνε ὀρθός. Αὐτὸς δὲ παρατηρῶν ὅτι πάντα τὰ μέτρα τῶν τριῶν πρώτων κατηγοριῶν, ἅτινα μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων, τὰ ἀσυνάρτητα δηλαδὴ μονοειδῆ, ὁμοιοειδῆ καὶ ἀντιπαθῆ κατά τε τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν ἀντιπάθειαν, σύγκεινται ἐκ τομῶν ἤτοι ἀτελῶν (καταληκτικῶν) κώλων ἐν τῷ μέσῳ τῶν μέτρων, ἐντεῦθεν συνάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀσυνάρτητα μέτρα ἔλεγεν ὁ Ἡφαιστίων οὐχὶ τὰ ἔχοντα χασμῳδίαν καὶ ἀδιάφορον συλλαβὴν ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλὰ προκατάληξιν ἤτοι τὰ προκαταληκτικά. Ὅτι δὲ τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ τῶν ἀσυναρτήτων δὲν συμφωνοῦσι τὰ ἐπισύνθετα μέτρα, ἅπερ καὶ αὐτὰ ὁ Ἡφ. συμπεριλαμβάνει εἰς τὰ ἀσυνάρτητα, ἄν τε τὸ πρῶτον αὐτῶν κῶλον εἶνε καταληκτικὸν ἄν τε ἀκατάληκτον, τοῦτο λέγει ὁ Οὐεστφάλιος ἀποδοτέον εἰς τοῦτο ὅτι τὰ πλείονα τῶν παρ' Ἡφαιστίωνι εὑρισκομένων ἀσυναρτήτων ἐπισυνθέτων ἔχουσι προκατάληξιν, ὥστε ἐκ τοῦ ἐπικρατεστέρου σχήματος ὠνομάσθησαν πάντα ἀσυνάρτητα, ἐν ᾧ ἔπρεπε καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων νὰ γίνῃ ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἡ διάκρισις εἰς μέτρα ἀσυνάρτητα καὶ μὴ τοιαῦτα. Οἱ Λατῖνοι τὰ μὲν ἀσυνάρτητα λέγουσιν inconnexa, connexa δὲ τὰ ἀντίθετα. Παρὰ τοῖς Ἕλλησι μετρικοῖς δὲν εὑρίσκεται ὅρος τεχνικὸς δηλῶν ὅ,τι καὶ ὁ Λατινικὸς connexa. Ὁ Οὐεστφάλιος νομίζει ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν αὐτὰ *συνάρτητα*, ὁ δὲ Studemund προτιμᾷ τὸν ὅρον *συναρτητικά*, ὃν καὶ ὁ Οὐεστφάλιος ὕστερον ἀπεδέξατο. Πιθανώτερον ὅμως ὑπολαμβάνω ἐγὼ ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν αὐτὰ *μέτρα συνηρτημένα*. Ἐπειδὴ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Οὐεστφαλίου λαμβάνοντες τὰ ἀσυνάρτητα, ἥτις ὀρθοτέρα, πάλιν θὰ διαφωνῶμεν τοῖς παλαιοῖς μετρικοῖς, οἵτινες καὶ τὰ ἐπισύνθετα πάντα ἀνεξαιρέτως λαμβάνουσιν ὡς τοιαῦτα, οὐδεμίαν δὲ παρέχει ὠφέλειαν πρακτικὴν ἡ διαίρεσις τῶν ἀσυναρτήτων μέτρων εἰς τὰς εἰρημένας κατηγορίας, τὴν τῶν μονοειδῶν, ὁμοιοειδῶν κτλ. καὶ ἡ κατ' αὐτὰς πραγματεία, ὅπως οὐδ' ἡ τῶν μικτῶν μέτρων διαίρεσις καὶ πραγματεία κατὰ τοὺς παλαιοὺς μετρικοὺς εἰς ὁμοιοειδῆ καὶ ἀντιπαθῆ, ἐκ τούτων εὐκολίας καὶ σαφηνείας χάριν δυνάμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν ὅρον *προκαταληκτικὰ* μέτρα καὶ νὰ ἐννοῶμεν δι' αὐτῶν ὅ,τι ὁ Οὐεστφάλιος διὰ τῶν ἀσυναρτήτων, καὶ οὕτω νὰ ἀποσκορακίσωμεν καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν

ἀσυναρτήτων καὶ τῶν διαφόρων αὐτῶν κατηγοριῶν, ὅπερ οὐχὶ ζημία ἀλλὰ κέρδος.

30. Ἐν δὲ τῷ ις' κεφαλαίῳ πραγματεύεται ὁ Ἡφαιστίων ὡς ἐν ἐπιμέτρῳ περὶ τῶν *πολυσχηματίστων μέτρων*. Πολυσχημάτιστον δὲ δύναται νὰ εἶνε καὶ συναρτώμενόν τι μέτρον καὶ ἀσυνάρτητον, ὥστε ἀνάγεται εἰς πάσας τὰς κατηγορίας τῶν μέτρων. Λέγεται δὲ πολυσχημάτιστον μέτρον τι α') μὲν ὅταν διτρόχαιός τις ἢ διίαμβος αὐτοῦ «παρὰ τάξιν», τουτέστι παρὰ τὸν συνήθη σχηματισμόν, ἔχῃ ἐν τῷ μέσῳ μακρὰν συλλαβήν, ἀντὶ νὰ ἔχῃ αὐτὴν ἐν τῷ τέλει (ὁ διτρόχαιος) ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ (ὁ διίαμβος), ὅταν δηλαδὴ ἔχῃ τὸ σχῆμα - ⏒ - ⏑ ἢ τόδε ⏑ - ⏒ - ἀντὶ τοῦ κανονικοῦ - ⏑ - ⏒ ἢ ⏒ - ⏑ -. β') δὲ ὅταν ἐπὶ μικτοῦ τινος μέτρου (ὁμοιοειδοῦς ἢ ἀντιπαθοῦς) γίνηται ἐναλλαγὴ τοῦ χοριάμβου (ἢ ἀντισπάστου ἢ ἰωνικοῦ) καὶ τοῦ διιάμβου (ἢ διτροχαίου)· οἷον ὅταν ἐπὶ τοῦ Γλυκωνείου - ⏑ - ⏑, ⏑ - ⏑ - ὑπερτιθεμένης τῆς μακρᾶς τῆς ἰαμβικῆς διποδίας γίνηται τὸ χοριαμβικὸν σχῆμα - ⏑ - ⏑, - ⏑ ⏑ -, ἄλλαις λέξεσιν ὅταν ἀντὶ τοῦ δευτέρου Γλυκωνείου, τοῦ ἔχοντος τὸν δάκτυλον ἐν τῇ β' χώρᾳ, γίνηται χρῆσις τοῦ Γλυκωνείου τοῦ ἔχοντος αὐτὸν ἐν τῇ τρίτῃ χώρᾳ. Τοιαύτη ἀνταπόδοσις δύο Γλυκωνείων εὑρίσκεται τῷ ὄντι παρὰ τοῖς τραγικοῖς, οἷον ἐν Φιλοκτ. 1123 (πόντος θινὸς ἐφήμενος) καὶ 1147 (ἔθνη θηρῶν οὓς ὅδ' ἔχει) καὶ Ἑλ. 1487 (ὦ πταναὶ δολιχαύχενες) καὶ 1504 (ναύταις εὐαεῖς ἀνέμων). Ὥστε ἡ τῆς ὑπερθέσεως αὕτη θεωρία τῶν παλαιῶν μετρικῶν δὲν εἶνε παντάπασιν ἀσύστατος.

31. Τῷ κεφαλαίῳ περὶ πολυσχηματίστων, ἐν ᾧ τελευτᾷ ὁ λόγος περὶ μέτρων, ἐπιφέρεται ἓν ἔτι τελικὸν κεφάλαιον τὸ ιζ' μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «περὶ ποιήματος», ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τῆς κατὰ στίχον καὶ κατὰ σύστημα συνθέσεως τῶν ποιημάτων. Ἐν τοῖς χειρογράφοις ὅμως μετὰ τὸ ιζ' κεφάλαιον φέρεται καὶ ἑτέρα μείζων καὶ εἰδικωτέρα πραγματεία μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «τοῦ αὐτοῦ περὶ ποιήματος» ἢ «ποιημάτων». Κατὰ τὸν Οὐεστφάλιον ἡ πρώτη ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ ἐγχειρίδιον καὶ φαίνεται γνήσιον αὐτοῦ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἔργον, ἡ δὲ δευτέρα μείζων οὖσα καὶ δυσαναλογωτέρα πρὸς τὸ ἐγχειρίδιον φαίνεται ὅτι ἐλήφθη ὕστερον ὑπ' ἄλλου τινὸς κατ' ἐπιτομὴν ἔκ τινος τῶν μειζόνων περὶ μέτρων πραγματειῶν τοῦ Ἡφαιστίωνος. Συμμαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ καὶ ὅτι ἐν ᾧ ἡ μικρὰ πραγματεία εἶνε ἀναμάρτητος, ἐν τῇ μείζονι εὑρίσκονται οὐχὶ ὀλίγα ἁμαρτήματα,

οἷον ὅτι δὶς ἐν τοῖς χειρογράφοις σελ. 64, 16 καὶ 63, 3 Westph. ἀναγινώσκεται *κοινὰ συστηματικὰ* ἀντὶ *κοινὰ γενικά*. Ὑπάρχει βεβαίως καὶ κατηγορία *κοινῶν συστηματικῶν*, περὶ ἧς γίνεται λόγος ἐν σελ. 67, ἀλλ' αὕτη σημαίνει ἄλλο τι πάντῃ διάφορον. Εἶτα δὲ ἐν σελ. 72 ἐναλάσσονται πρὸς ἀλλήλους οἱ ὅροι *ἐπιφθεγματικὰ* καὶ *ἐφύμνια*. Ἔπειτα δὲ ἐν σελ. 68, 14 λέγεται ὅτι τὰ πλεῖστα ποιήματα τοῦ Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου ἦσαν πεποιημένα κατὰ τετράδας καὶ πεντάδας ἐπῳδικάς, δηλονότι κατὰ τὸ σχῆμα τόδε

α α α β, α α α β, ...

α α α α β, α α α α β, ...

ἐν ᾧ οὐδαμῶς φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ Πίνδαρος καὶ Σιμωνίδης ὑπερέβησαν τὴν κατὰ τὴν ἐπῳδικὴν τριάδα σύνθεσιν, ἣν παρέλαβον παρὰ τοῦ Στησιχόρου. Τοιοῦτο δὲ ἁμάρτημα, οἷον μάλιστα τὸ τελευταῖον, δὲν ἠδύνατο νὰ ἁμάρτῃ ὁ Ἡφαιστίων, ἀλλά τις τῶν μεταγενεστέρων γραμματικῶν.

32. Τὸ μετρικὸν σύστημα τοῦ Ἡφαιστίωνος, οἷον ἔμπροσθεν ὑπετυπώθη, δὲν ἦτο ἴδιον αὐτοῦ δημιούργημα, διότι καὶ τὸ τοῦ Ἡλιοδώρου, ὅστις προηγήθη τοῦ Ἡφαιστίωνος, ἀποδείκνυται ὅμοιον ὄν. Αἱ πλεῖσται δὲ κατηγορίαι εἶνε καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου ἀρχαιότεραι ῥυεῖσαι ἐκ τῆς ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς παραδόσεως τῶν πάλαι καλῶν χρόνων. Ἐκ τῶν ἀνωτάτων δὲ μετρικῶν κατηγοριῶν γέννημα νεωτέρων χρόνων φαίνεται ἡ διάκρισις τῶν μικτῶν μέτρων εἰς ὁμοιοειδῆ καὶ ἀντιπαθῆ καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν οὐχὶ προκαταληκτικῶν ἢ δικαταλήκτων ἐπισυνθέτων εἰς τὰ ἀσυνάρτητα. Καὶ καθ' ὅλου μὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ὁ Ἡφαιστίων ἠκολούθει οὐ μόνον ἐν ταῖς γενικαῖς κατηγορίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα τοῖς προηγηταῖς αὐτοῦ. Κατὰ τί δὲ διέφερεν αὐτῶν, δὲν εἶνε εὔκολον νὰ εἴπῃ τις. Διαφοραί τινες παρατηροῦνται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἐγχειριδίῳ, οἷον ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ προπαραλήγουσα συλλαβὴ τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου (σελ. 22 W.) ἐπιδέχεται διάλυσιν καὶ ἑτέρα περὶ τοῦ μ ὡς θέσει μακρᾶς ποιητικοῦ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἡλιοδώρου (σελ. 8 W.). Ἐπουσιῶδες δὲ εἶνε ὅτι ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν πρωτοτύπων προτάσσεται τὸ ἰαμβικὸν καὶ τροχαϊκὸν τοῦ δακτυλικοῦ καὶ ἀναπαιστικοῦ, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ μετρικοὶ ἐτήρουν τὴν ἀντίθετον τάξιν (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 162). Οὐχὶ δὲ ἀκριβῆ παρατηρητὴν ἐλέγχουσι τὸν Ἡφαιστίωνα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐν κεφ. ε' λεγόμενα ὅτι ἡ προτελευ-

ταία συλλαβὴ τῶν καταληκτικῶν ἰαμβικῶν μέτρων ἐπιδέχεται διάλυσιν καὶ τὰ ἐν κεφ. ε' καὶ ϛ' ὅτι ἐν μὲν τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ ἐγχωρεῖ ἀνάπαιστος, ἐν δὲ τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ δάκτυλος. Τὰ δὲ ἐν σελ. 19 «ἐπειδὴ δὲ πᾶσα μέτρων ἀρχὴ ἀδιάφορος κτλ.» εἶνε οὕτω διεστραμμένα, ὥστε δὲν φαίνονται γνήσια τοῦ Ἡφαιστίωνος, ἀλλ' ἔκ τινος σχολίου μετατεθέντα εἰς τὸ κείμενον, καθ' ὅσον μάλιστα λείπουσιν ἐν τοῖς βελτίοσι χειρογράφοις. Ὅτι δὲ ὁ Ἡφαιστίων οὐδὲν τὸ παράπαν λέγει περὶ ῥυθμοῦ, οὐδ' ἅπαξ μνημονεύων τῶν ὅρων *ἄρσεως* καὶ *θέσεως*, δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς μαρτυροῦν παντελῆ ἄγνοιαν τῆς ῥυθμικῆς. Ἀξία δὲ μνείας εἶνε καὶ ἡ γενομένη παρατήρησις ὅτι τὰ παραδείγματα τῶν μελικῶν μέτρων λαμβάνει ὁ Ἡφαιστίων ἐκ τοῦ Ἀρχιλόχου, Ἀλκαίου, Σαπφοῦς, Ἀνακρέοντος καὶ Καλλιμάχου, προσέτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας, σπανιώτατα δὲ ἐκ τῶν χορικῶν λυρικῶν καὶ ἐκ τραγικῶν, οἷον ἐκ μὲν τοῦ Αἰσχύλου ἓν μόνον, ἐκ δὲ τοῦ Σοφοκλέους οὐδέν.

33. Τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ἡφαιστίωνος διὰ τὸ συνοπτικὸν καὶ εὔχρηστον ἐγένετο ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις καθολικὴ χρῆσις περὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ πολλάκις ἐσχολιάσθη. Τὴν κρηπῖδα δὲ τῶν εἰς αὐτὸ σχολίων ἔθετο ὁ νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος Λογγῖνος, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὴν τρίτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα. Ἡ συλλογὴ δὲ τῶν εἰς Ἡφαιστίωνα σχολίων, ἐπειδὴ ἐρρύησαν ἐκ τῶν μειζόνων τοῦ Ἡφαιστίωνος πραγματειῶν καὶ ἐξ ἄλλων παλαιοτέρων μετρικῶν, εἶνε ἀξιολογωτάτη πηγὴ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς παλαιᾶς μετρικῆς θεωρίας. Κατὰ τὸν W. Hörschelmann ἡ συλλογὴ αὕτη διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς συστατικὰ μέρη· α') τὸ ὑπόμνημα τοῦ Λογγίνου (Σχολ. Β. 1)· β') Σχολ. Α. (κατὰ Λογγῖνον)· γ') τὸ τοῦ Ὥρου ὑπόμνημα (Σχολ. Β. IV)· δ') τὴν τοῦ Χοιροβοσκοῦ ἐξήγησιν· ε') Σχολ. Β. II. ϛ') τὴν ἐπιτομὴν τῶν ἐννέα μέτρων (Σχολ. Β. III.)· ζ') τὴν Βυζαντιακὴν ἐπιτομὴν (Σχολ. Β. V.). Ἐκ τοῦ ἐγχειριδίου δὲ καὶ τῶν σχολίων λαμβάνομεν πλήρη γνῶσιν τοῦ συστήματος τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων, καθ' ὃ ὁ Ἡφαιστίων, ὥσπερ καὶ ὁ Ἡλιόδωρος, πραγματεύεται τὴν μετρικὴν θεωρίαν.

34. Βραχυτέρα εἶνε ἡ πραγματεία τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ Κοϊντιλιανῷ, ἥτις καὶ αὕτη καίπερ ἔν τισι διαφέρουσα τοῦ Ἡφαιστίωνος, ὡσαύτως φαίνεται ῥυεῖσα ἐκ τῆς με-

τρικῆς τοῦ Ἡλιοδώρου. Πρβλ. § 18 καὶ Westphal, gr. Metrik ἐκδ. β´ τόμ. α´ σελ. 229 κέ.

35. Οἱ δὲ Βυζαντῖνοι γραμματικοὶ εἴτε γράφοντες ἐγχειρίδια περὶ μέτρων εἴτε μετρικὰ σχόλια εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς κρέμανται παντάπασιν ἐκ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ τῶν εἰς αὐτὸ σχολίων καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν συμβάλλονται εἰς γνῶσιν τῆς παλαιᾶς μετρικῆς. Τοιοῦτος ἦτο ὁ γραμματικὸς Τριχᾶς (1) ὁ ἐπίκλην σοφώτατος κατὰ τὴν ἑνδεκάτην που ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας, οὗ σῴζεται βιβλίον ἐπιγραφόμενον «ἐπιμερισμοὶ τῶν ἐννέα μέτρων», ὧν προτέτακται «σύνοψις τῶν θ´ μέτρων», ἥτις εἶνε ὕμνος εἰς τὴν ἁγνὴν Παρθένον ἐκ παραδειγμάτων τῶν θ´ μέτρων συνεστώς. Ἡ πραγματεία αὕτη τοῦ ἄλλως ἀγνώστου τούτου γραμματικοῦ εἶνε διασκευὴ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ἡφαιστίωνος ἄνευ ἄλλων βοηθημάτων πλὴν κακοῦ τινος κειμένου τῶν καλῶν εἰς Ἡφαιστίωνα σχολίων, των ὑπὸ τοῦ Οὐεστφαλίου διὰ τοῦ Α χαρακτηρισθέντων. Μετὰ τὴν βελτίονα δὲ ἔκδοσιν τῶν Α σχολίων ἢ ὅπως εἶχον ἐν τῷ τοῦ Τριχᾶ ἀντιγράφῳ τὸ βιβλίον τοῦ Τριχᾶ ἀπέβαλε πᾶσαν ἀξίαν. Ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ Franc. de Furia ὡς παράρτημα τῆς ἐκδόσεως Δράκοντος τοῦ Στρατονικέως ὑπὸ Γ. Ἑρμαννοῦ ἐν Λειψίᾳ 1814 καὶ ἐν τοῖς scriptores metrici Graeci τόμ. 1 1866 τοῦ R. Westphal. Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ κατὰ τὴν δωδεκάτην ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Ἰωάννης Τζέτζης, ὅστις ἐστιχούργησε τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἡφαιστίωνος διὰ Βυζαντιακῶν μέτρων. Εἶχε δὲ οὗτος ὑπ᾽ ὄψιν κείμενον τοῦ Ἡφαιστίωνος ἔτι χεῖρον ἐκείνου, ὃ εἶχεν ὁ Τριχᾶς. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Τζέτζου ἐξέδωκεν ὁ J. A. Cramer ἐν Anecd. Oxon. 3 (1836) σελ. 302-333. Ἔτι δὲ χείρονες τῶν εἰρημένων ἦσαν οἱ ἑπόμενοι γραμματικοί, οἵτινες πᾶσαν τὴν μετρικὴν αὐτῶν σοφίαν ἠρύοντο κυρίως ἐκ τῆς ἔμπροσθεν μνημονευθείσης Βυζαντιακῆς ἐπιτομῆς, ἥτις κατὰ τὸν Hörschelmann ἀποτελεῖ τὸ ἕβδομον καὶ ἔσχατον κατὰ τὴν ἀξίαν συστατικὸν τῶν εἰς Ἡφαιστίωνα σχολίων, προσήρτηται δὲ τοῖς σχολίοις Β ὡς πέμπτον βιβλίον, πιθανῶς δὲ ἀνάγεται εἰς τὴν δεκάτην ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, πλὴν δὲ ταύτης καὶ ἔκ τινων ἄλλων μερῶν τῶν σχολίων Β. Πάντες δὲ οὗτοι, ὧν ἐφεξῆς μνημονεύομεν τοὺς κυριωτέρους, οὔτε ἐξ ἄλλης πηγῆς παρὰ τὰς εἰρημένας ἤν-

(1) Οὕτω βεβαίως ὀρθότερον πρέπει νὰ τονισθῇ καὶ οὐχὶ Τρίχας, ὡς κοινῶς γράφεται

τλουν οὔτε ἀφ᾽ ἑαυτῶν τι χρήσιμον προσετίθεσαν, διαφέρουσι δ᾽ ἀλλήλων μόνον ὡς ἐκ τῶν μεταθέσεων, τῶν μεταβολῶν τῆς φράσεως καὶ τῆς διαφόρου ἐκλογῆς καὶ διεξοδικότητος. Περὶ τῶν πολυπλόκων γενεαλογικῶν λεπτομερειῶν τῶν μετρικῶν τούτων ἐπραγματεύθησαν ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις κυρίως ὁ Γουλιέλμος Studemund (der Pseudoherodianische Tractat über die εἴδη des Hexameters, Jahns Jahrb. 95 (1867 σελ. 609-623) καὶ ὁ W. Hörschelmann ἐν Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Metriker. Die Composition der Hephaestionscholien. Rhein. Mus. 36 (1881) σελ: 260-301, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ συγγράμματι τῷ ἐπιγραφομένῳ ein griechisches Lehrbuch der Metrik, Dorpat 1888, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἐκ τοῦ πέμπτου βιβλίου τῶν τοῦ Ἡφαιστίωνος Β σχολίων ῥυέντα μετρικὰ τῶν Βυζαντίνων συγγράμματα ἀνάγονται εἰς τρεῖς κυρίους τύπους (Haupttypen). Ὁ αὐτὸς ἐξέδωκε καὶ scholia Hephaestionea altera (B) integra primum edita, index lect. Dorpat 1882. Προσέτι δὲ καὶ συμπληρωτικὰ εἰς τὰ Anecd. varia τοῦ Studemund ἐν Götting. gel. Anz. 1887 σελ. 594-613. Ἐφεξῆς λοιπὸν καταλέγομεν τὰ ἀξιολογώτατα τῶν ἐνταῦθα ἀνηκόντων συγγραμμάτων τῶν τε ψευδωνύμων καὶ τῶν ἀνωνύμων καὶ τῶν ἄλλων μετρικῶν.

α´) *Δράκοντος Στρατονικέως περὶ μέτρων ποιητικῶν καὶ πρῶτον περὶ χρόνων*. Τὸ διεξοδικὸν τοῦτο βιβλίον, οὗ τὰ δύο τρίτα πραγματεύονται περὶ προσῳδίας, ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον πλῆρες ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Ἑρμαννοῦ ἐν Λειψίᾳ 1812. Ἤδη ὁ Ἑρμαννὸς ἐν τῷ προλόγῳ ἀπεφήνατο ὅτι ἐν τῇ παραδεδομένῃ μορφῇ ἀδύνατον νὰ εἶνε τοῦτο ἔργον τοῦ παλαιοῦ καὶ ἐνδόξου γραμματικοῦ Δράκοντος, ἀνάγκη δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι πολλαὶ προσθῆκαι ἐγένοντο ὕστερον ὑπό τινος Βυζαντίνου γραμματικοῦ. Ὁ δὲ Λέρσιος (Lehrs) καὶ ὁ Λουδοβῖκος Voltz ἀπέδειξαν τὴν νεωτέραν αὐτοῦ καταγωγὴν (πρβλ. L. Cohn, Philol. Abhandlungen, Martin Hertz. . . dargebracht 1888, 133-143.—L. Voltz, Jahns Jahrb. 139 (1889) 579-599). Ἀπεδείχθη δηλαδὴ τέλος ὅτι τὸ ἐκ τῶν τοῦ Ἰσαακίου τοῦ μοναχοῦ, τοῦ Ψευδηφαιστίωνος καὶ ἄλλων συγκεκαττυμένον κατασκεύασμα τοῦτο στγγραφέα ἔχει τὸν κατὰ τὴν 16ην ἑκατοντ. ζῶντα Ἕλληνα πλαστογράφον Ἰάκωβον τὸν Διασσωρῖνον, ὅστις καὶ τὸν

ἀνυπαρκτον Ψευδοφιλήμονα (πρβλ. Karl Krumbacher, Byzantin. Litteraturg. σελ. 274) ἐπλαστογράφησε.

β') *Ἰσαακίου τοῦ σοφωτάτου μοναχοῦ περὶ μέτρων ποιητικῶν.* Ἐξέδωκεν ὁ L. Bachmann ἐν Anecdota Graeca II (1828) σελ. 167-196. Ὁ Ἰσαάκιος Μοναχὸς ἔγραψεν, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸ τέλος τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος, ἐξήρτηται δὲ ἐκ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη.

γ') *Ἠλίου ἐλαχίστου μοναχοῦ Χάρακος πρὸς Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ περὶ διαφόρων μέτρων.* Ἐξέδωκε κατὰ πρῶτον ὁ Φραγκίσκος de Furia ὡς παράρτημα τῆς τοῦ Ἑρμαννοῦ ἐκδόσεως τοῦ Δράκοντος τοῦ Στρατονικέως ἐν Λειψίᾳ 1814 καὶ νεωστὶ ὁ Studemund ἐν Anecdota varia I (1886) σελ. 167 - 184. Πότε δὲ ἤκμασεν ὁ Ἠλίας οὗτος εἶνε παντάπασιν ἄδηλον.

δ') Ἀνώνυμος πραγματεία περὶ μέτρων ἐν τῷ Ἀρληϊανῷ κώδικι (codex Harleianus 5635) ἤτοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τρικλινίου γεγραμμένη, διότι ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος περὶ τῶν δύο διαφόρων σημείων, ἅτινα ἐπενόησεν ὁ Τρικλίνιος πρὸς διάκρισιν τῶν δύο εἰδῶν τῆς κοινῆς συλλαβῆς, ἢ ἐξ ἐκείνου εἰλημμένη, ἔν τισι δὲ χειρογράφοις καὶ «Ἡφαιστίωνος περὶ μέτρων» ἐπιγραφομένη. Ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Gaisford ἐν τῇ β' ἐκδ. τοῦ Ἡφαιστίωνος I (1855) σελ. 317-334. Πρώτην δὲ κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς πραγματείας ταύτης, ἥτις συνήθως καλεῖται tractatus Harleianus, ἐποιήσατο ὁ Studemund (Ind. lect. Breslau 1887), νέα μεταχειρισάμενος κριτικὰ ἐφόδια.

ε') *Ἡρωδιανοῦ περὶ λέξεως τῶν στίχων* (ἔν τισι δὲ χειρογράφοις *Ἡρωδ. περὶ στίχων τῆς λέξεως*). Ἡ ψευδεπίγραφος αὕτη πραγματεία πραγματεύεται περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ ἡρωϊκοῦ ἑξαμέτρου. Ὁμοία πραγματεία περὶ τῶν διαφορῶν καὶ εἰδῶν τοῦ ἑξαμέτρου φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Πλουτάρχου. Ἐξέδ. ὁ Villoison, Anecdota Graeca II (1781) σελ. 85 κέ. καὶ ὁ Furia ἐν τῷ μνημονευθέντι παραρτήματι καὶ τέλος ὁ Ed. Studemund Anecd. varia I σελ. 185 - 188. Τὸ δὲ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου περὶ μέτρων ἐξέδωκεν ὁ Wyttenbach μετὰ τῶν ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου τόμ. 5 σελ. 1283 - 1288, Ὀξον. 1800.

ϛ') *Ἡφαιστίωνος περὶ μέτρων.* Τὸ ψευδεπίγραφον τοῦτο ἐν μὲν τῷ α' τμήματι εἶνε συγγενέστατον τῷ Ἰσαακίῳ τῷ μοναχῷ, ἐν ἄλλῳ δέ τινι κεφαλαίῳ τὸ αὐτὸ τῷ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου περὶ ἡρωϊκοῦ

μέτρου. Ἐξέδ. Henricus zur Jacobsmuehlen, Dissertationes philolog. Argentoratenses, τόμ. 10 (1886) σελ. 187 - 294.

ζ') Ἀνωνύμου *περὶ τῆς τῶν ποδῶν ὀνομασίας*, ὅστις ἐκ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ κώδικος, ἐν ᾧ εὑρίσκεται (cod. Ambros. C. 222 τοῦ 13ου αἰῶνος), ἐκλήθη Grammaticus Ambrosianus. Ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ H. Keil ἐν προγράμματι τῆς Halle 1848, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Nauck (Lexicon Vindobonense σελ. 253-267) καὶ τέλος πληρέστερον ὑπὸ Studemund, Anecdota varia I, σελ. 211 - 247.

η') Ἐπιτομή τις *περὶ μέτρων*, ἣν ὁ Νικ. Titze οὐκ ὀρθῶς ὑπολαβὼν ὡς ἔργον τοῦ Μοσχοπούλου ἐξέδωκεν ὡς τοιαύτην ἐν Manuelis Moschopuli Cretens. opuscula grammatica, Lipsiae 1822 σελ. 43 - 50.

θ') Anecdota Chisiana ed. Guil. Mangelsdorf, Carlsruhe 1876 (πρόγραμμα). Τὸ πρῶτον τμῆμα πλῆρες παρὰ Studemund, Anecd. var. I σελ. 205 - 209. Ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ (codex Chisianus) ἐν Ῥώμῃ ἀποκειμένῳ εὑρίσκεται καὶ ἰαμβικὸν ποίημα ἐξ 100 στίχων περὶ ἰαμβικοῦ μέτρου, ὅπερ ἐξέδωκεν ὁ Studemund ἐν Anecd. var. I σελ. 201 κέ. Αὐτόθι δὲ σελ. 198 κέ. ἐξέδωκε προσέτι ὁ Studemund καὶ ἕτερον ποίημα περὶ ἰαμβικοῦ μέτρου τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ. Τὸ πρῶτον ποίημα τὸ τοῦ Ἰωάννου Βοτανιάτου ἦτο ἤδη ἐκδεδομένον κατὰ τὸν cod. Paris. Gr. 1773 ὑπὸ E. Cougny, Annuaire de l'assoc. 9 (1875) σελ. 90 - 96.

Ὁμοίας φύσεως καὶ ἄνευ ἀξίας εἶνε καὶ τὰ εἰς ἀρχαίους ποιητὰς μετρικὰ σχόλια τῶν Βυζαντίνων γραμματικῶν, ὧν τὰ ἀξιολογώτατα ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἰ. Τζέτζου, Μανουὴλ Μοσχοπούλου, Θωμᾶ Μαγίστρου καὶ Δημητρίου τοῦ Τρικλινίου. Τούτων ὁ τελευταῖος ὁ καὶ ἀξιολογώτατος πλὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. δ' μνημονευθείσης πραγματείας (tractatus Harleianus) ἔγραψε καὶ μετρικὰ σχόλια εἰς Σοφοκλέα καὶ Πίνδαρον, ὧν τὰ μὲν πρῶτα εἶνε παντάπασιν ἄχρηστα, βελτίονα δὲ τὰ εἰς Πίνδαρον.

36. Μετὰ τοὺς Ἕλληνας μετρικοὺς λέγομεν νῦν διὰ βραχέων καὶ περὶ τῶν Λατίνων μετρικῶν, οἵτινες τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς δὲν περιώριζον εἰς μόνους τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν ποιητάς, ἀλλὰ προσελάμβανον καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Λατῖνοι ἐθεώρουν τὴν μετρικὴν ὡς μέρος τῆς γραμματικῆς, πᾶς τις σχεδὸν τῶν Λατίνων γραμματικῶν τῶν περὶ τῆς γραμματικῆς πραγματευομένων ἐπραγματεύετο ἅμα καὶ

περὶ τῆς μετρικῆς. Ἐνταῦθα ὅμως ποιούμεθα λόγον μόνον περὶ τῶν ἀξιολογωτάτων. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Μᾶρκος Τερέντιος Οὐάρρων (M. Terentius Varro, γενν. τῷ 116 π. Χ.), ὅστις ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ de sermone Latino ad Marcellum ἐπραγματεύθη περὶ μέτρων κατά τι σύστημα, ὅπερ παρ᾽ αὐτῷ πρῶτον εὑρίσκομεν, οὐδεὶς δὲ περὶ τοῦ συστήματος τούτου λόγος γίνεται παρ᾽ οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων μετρικῶν. Κατὰ τὸ ἀρχαιότερον λοιπὸν τοῦτο σύστημα τὸ παρὰ Οὐάρρωνι τὰ μέτρα διακρίνονται εἰς principalia ἢ ἀρχέγονα, οἷα ἦσαν δύο μόνον, τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον καὶ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, καὶ εἰς παράγωγα, πάντα τὰ λοιπά, παραχθέντα ἐκ τῶν ἀρχεγόνων διὰ προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως ἢ συνθέσεως ἢ ἐναλλαγῆς (1). Ἡ θεωρία αὕτη πρέπει βεβαίως νὰ ἀναχθῇ εἴς τινα τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν, ὡς δηλοῦσι καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ ὅροι *μέτρα παράγωγα, ἀρχέγονα, κόμματα, ἀρκτικά, τελικά*. Τῷ μετρικῷ τούτῳ συστήματι τοῦ Οὐάρρωνος ἠκολούθει καὶ ὁ Καίσιος Βάσσος (Caesius Bassus), ὅστις ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νέρωνος καὶ ἦτο φίλος τοῦ ποιητοῦ Περσίου ποιητὴς ὢν καὶ αὐτός. Ὁ Μάξιμος Οὐικτωρῖνος καλεῖ αὐτὸν virum doctum atque eruditum. Τοῦ περὶ μέτρων ὅμως βιβλίου αὐτοῦ, ὅπερ ἐπεγράφετο ars ad Neronem, σῴζονται μόνον πολλοῦ λόγου ἄξια ἀποσπάσματα (βλ. Gram. Lat. VI, σελ. 255-71 K.). Ἀκριβέστατον δὲ λόγον περὶ τοῦ συστήματος τῶν ἀρχεγόνων καὶ παραγώγων μέτρων ποιεῖται ὁ κατὰ τὴν τρίτην ά. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Τερεντιανὸς Μαῦρος (Terentianus Maurus) ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τοῦ μετρικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος, ὅπερ γέγραπται διὰ στίχων ποικιλωτάτων καὶ ἐπιεικῶς κομψῶν, οἵτινες ἅμα χρησιμεύουσιν ὡς παραδείγματα, ἐπιγράφεται δὲ «de litteris de syllabis de metris libri III». Τῷ αὐτῷ συστήματι ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ἀτίλιος Φορτουνατιανὸς (Atilius Fortunatianus) καὶ ὁ Αὐγουστῖνος (2).

37. Ἄλλοι δὲ πάλιν Λατῖνοι μετρικοὶ ἠκολούθουν τῷ συστήματι τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων, καθ᾽ ὃ ἐπραγματεύθη τὴν μετρικὴν ὁ Ἡλιόδωρος καὶ ὁ Ἡφαιστίων. Ἐπισημότατος δὲ τῶν μετρικῶν

(1) Πρβλ. Οὐάρρωνα παρὰ Καισίῳ Gramm. Lat. VI, σελ. 271 Keil. «Omnia metra variantur aut adjectione aut detractione aut concinnatione aut permutatione».

(2) Πρβλ. Weil. Jahrb. 1862 σελ. 336 κέ.

τούτων ἦτο ὁ Ἰόβας (Juba) κατὰ τὴν τρίτην ά. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας καὶ διεξοδικώτατον περὶ μέτρων γράψας σύγγραμμα (διότι γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὀγδόου βιβλίου αὐτοῦ), ὅπερ χρησιμωτάτη ἐγένετο πηγὴ ἄλλοις Λατίνοις μετρικοῖς, δὲν διεσώθη δὲ εἰς ἡμᾶς. Ὁ Ἰόβας, ὡς εἴπομεν, ἠκολούθει τῷ Ἡλιοδώρῳ καὶ πρῶτος εἰσηγήσατο τοῖς Ῥωμαίοις τὸ σύστημα τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων (metra principalia), κατὰ δὲ τὸν Μάριον Οὐικτωρῖνον (1) ἐφέρετο τὰ πρῶτα μεταξὺ τῶν Λατίνων μετρικῶν. Ἐχορηγήθη ὅμως τινὰ καὶ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Καισίου Βάσσου. Ὁ Ἰόβας ἐχρησίμευσεν ὡς κυρία πηγὴ εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ διεξοδικωτάτου πάντων τῶν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος σῳζομένων μετρικῶν συγγραμμάτων, ὅπερ ἐπιγράφεται «ars grammatica de orthographia et de metrica ratione». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἡ μὲν παράδοσις προσποιεῖ τῷ Γαΐῳ Μαρίῳ Οὐικτωρίνῳ, ῥήτορι ἀκμάσαντι κατὰ τὴν τετάρτην ά. Χ. ἑκατονταετηρίδα, νεωστὶ δὲ ἀπεδείχθη ὡς ἔργον τοῦ Αἰλίου Φέστου Ἀφθονίου, συγχρονήσαντος μὲν τῷ Ἰόβᾳ νεωτέρου δὲ τὴν ἡλικίαν, ἢ ὡς ἀπογεγραμμένον ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἀφθονίου. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ συγγράμματος τούτου γίνεται ἀκριβὴς λόγος περὶ τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἡλιοδώρου, ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ ἑτέρα θεωρία κατὰ τὸ σύστημα τῶν παραγώγων μέτρων, ᾧπερ ἠκολούθει ὁ Οὐάρρων καὶ ὁ Καίσιος Βάσσος. Κατὰ τὸ αὐτὸ διπλοῦν σύστημα πραγματεύεται τὴν μετρικὴν καὶ ὁ κατὰ τὴν τετάρτην ά. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας γραμματικὸς Διομήδης (Diomedes) ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῆς γραμματικῆς τέχνης (ars grammatica).

Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν Λατίνων μετρικῶν. Λέγομεν δὲ νῦν καὶ περὶ τῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πραγματευθέντων περὶ τῆς παλαιᾶς μετρικῆς καὶ ῥυθμικῆς.

38. Ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας οἱ μοναχοί, οἵτινες μόνοι που ἠσχολοῦντο περὶ τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ μάλιστα τὴν Λατινικήν, εἶχον μικροτέραν ἔτι παρὰ τοὺς Βυζαντίνους γνῶσιν τῆς παλαιᾶς μετρικῆς ἀγνοοῦντες μὲν πάμπαν τὰ λυρικὰ μέ-

(1) Ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος (Gramm. Lat. VI, σελ. 94 K.) λέγει «Juba noster, qui inter metricos auctoritatem primae eruditionis obtinuit, insistens Heliodori vestigiis, qui inter Graecos hujusce artis antistes aut primus aut solus est».

τρα, περιοριζόμενοι δὲ μόνον εἰς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον καὶ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἕνεκα τῆς περὶ τοὺς Λατίνους ἐπικοὺς καὶ τὸν Τερέντιον σπουδῆς. Εἰς τὰ δύο μάλιστα ταῦτα μέτρα περιωρίζετο καὶ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ ιε' καὶ ις' ἁ. Χ. ἑκατονταετηρίδι ἡ γνῶσις καὶ σπουδὴ τῶν λογίων, ἐξ ὧν ὁ Καντῆρος (W. Canter) ἔγραψε πενιχρὰν καὶ οὐδαμῶς ἐπαρκῆ πραγματείαν περὶ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν (de metris poetarum tragicorum 1571), ἣν εὑρίσκει τις ἐν τῇ τοῦ Beck ἐκδόσει τοῦ Εὐριπίδου, ἐν ᾧ ὁ Ἰωακεὶμ Καμεράριος (de versibus comicis 1500), ὁ Γαβριὴλ Φάερνος (ἐν τῇ Ἰουντίνῃ ἐκδόσει τοῦ Τερεντίου, ἐν Φλωρεντίᾳ 1565) καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ Σκαλίγηρος (de versibus comicis) πρῶτοι διεπειράθησαν νὰ ἐρευνήσωσι καὶ γράψωσι περὶ τῶν νόμων τῆς τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου μετρικῆς. Εἰς ταύτην δὲ χρησιμώτατος ἐγένετο ὁ ὀξύνους Ῥιχάρδος Βεντλήϊος (Richard Bentley) διὰ τοῦ σχεδιάσματος de metris Terentianis καὶ τῆς συμφώνως πρὸς αὐτὸ διεξαχθείσης κριτικῆς τοῦ Τερεντίου (ἐν Λονδίνῳ 1726) καὶ τῆς πρὸς Μίλλιον κριτικῆς ἐπιστολῆς (epistola critica ad Millium ἐν τοῖς opusculis philologicis). Ὁ σοφὸς οὗτος Ἄγγλος κριτικός, ὅστις ἐγεννήθη μὲν τῷ ͵αχξ' ἀπὸ Χριστοῦ ἔτει, ἀπέθανε δὲ τῷ ͵αψμβ', δὲν ἐμελέτησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας θεωρητικοὺς τοὺς περὶ ῥυθμῶν πραγματευθέντας, ὅθεν παρανοήσας τὰ ὑπὸ τῶν Λατίνων μετρικῶν περὶ ἄρσεως καὶ θέσεως λεγόμενα ἐγένετο αἰτιώτατος ὥστε οἱ ὅροι οὗτοι μεταλλάξαντες τὴν δύναμιν νὰ λέγωνται ἀντιστρόφως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἢ ὡς ἐλέγοντο τὸ πάλαι, δηλονότι ἄρσις μὲν ὅ,τι ὑπὸ τῶν πάλαι ἐλέγετο θέσις, θέσις δὲ ὅ,τι ὑπ' ἐκείνων ἐλέγετο ἄρσις (πρβλ. Westphal, Fragmente κτλ. σελ. 97 κέ. Rhythmik[3] σελ. 108). Ἔπειτα δὲ ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου παριδὼν τὰς τῶν παλαιῶν μαρτυρίας εἰσηγήσατο ἡμαρτημένην τινὰ σημασίαν ἤτοι προφοράν, καθ' ἣν οἱ ῥυθμικοὶ τόνοι πίπτουσιν ἐπὶ τὴν μακρὰν συλλαβὴν ἤτοι τὴν θέσιν τοῦ πρώτου, τρίτου καὶ πέμπτου ποδός, ἐν ᾧ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ διαρρήδην λέγουσιν ὅτι κατὰ τὴν παλαιὰν σημασίαν οἱ ῥυθμικοὶ τόνοι ἔπιπτον ἐπὶ τὴν μακρὰν τοῦ δευτέρου, τετάρτου καὶ ἕκτου ποδὸς (πρβλ. Terent. Maur. σελ. 2433. Asmon. καὶ Jub. παρὰ Πρισκιανῷ de metris Terent. § 6). Ἡ κατὰ τὸν Βεντλήϊον δὲ προφορὰ τοῦ τριμέτρου ἐπεκράτησε μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων. Ἄξιος μνείας εἶνε καὶ ὁ Ῥιχάρδος Πόρσων

(† 1808) διὰ τὰς λεπτὰς παρατηρήσεις, ἃς ἐποιήσατο ἐπὶ τῶν ἁπλουστέρων τοῦ δράματος μέτρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ἐξέθετο δὲ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς τοῦ Εὐριπίδου Ἑκάβης.

39. Πρῶτος δὲ τῶν νεωτέρων ὁ πολὺς Γοδοφρῆδος Ἑρμαννὸς (God. Hermann), εἰς τὰς μετρικὰς σπουδὰς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Reitz παρορμηθείς, ἐπεχείρησε περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μετὰ πολλὰς μελέτας τῶν παλαιῶν ποιητῶν καὶ μετρικῶν νὰ πραγματευθῇ οὐχὶ μέρη τινὰ μόνον, ἀλλ' ἅπασαν τὴν μετρικήν, καὶ ἴδιον σύστημα μετρικῆς θεωρίας νὰ οἰκοδομήσῃ. Ὁ κλεινὸς οὗτος τοῦ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστημίου καθηγητής, ὅστις ἐγεννήθη μὲν ἐν Λειψίᾳ τῷ ͵αψοβ' ἁ. Χ. ἔτει, ἀπέθανε δὲ αὐτόθι τῷ ͵αωλ', συνέγραψε τὰ ἑξῆς περὶ τῆς παλαιᾶς μετρικῆς συγγράμματα· de metris graecorum et romanorum poett. libr. III Lips. 1796.— Handbuch der Metrik. Leipzig 1799.—Dissertationes Pindaricae in Pind. carm. ed. G. C. Heyne. — Elementa doctrinae metricae. Lips. 1816. — Epitome doctrinae metricae. Lips. 1818. Ὁ Ἑρμαννὸς ἀνεγνώρισε μὲν ἐξ ἀρχῆς ὅτι τὰ μέτρα τῶν παλαιῶν ποιητῶν οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ῥυθμικὰ σχήματα ἀποτετυπωμένα ἐν τῇ ποιήσει καὶ ὅτι, ὅπως πραγματευθῇ τις ἐπιστημονικῶς τὴν μετρικήν, ἔχει χρείαν ῥυθμικῶν τινων κατηγοριῶν, αἵτινες θὰ χρησιμεύωσιν ὡς κρηπὶς τῆς μετρικῆς θεωρίας. Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε παρ' Ἡφαιστίωνι ἔβλεπε γινόμενον λόγον τινὰ περὶ ῥυθμοῦ καὶ ἐκ τῶν ῥυθμικῶν ἀποσπασμάτων τῶν παλαιῶν οὐδὲν ἠδύνατο νὰ μάθῃ περὶ τοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ ῥυθμοῦ, ἐκ τούτων κατέφυγεν εἰς τὰς τοῦ Καντίου (Cant) φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ εἰς τὸ σύμφυτον αὐτῷ ῥυθμικὸν συναίσθημα ὅπως ἐξεύρῃ τὰς ἀναγκαίας ῥυθμικὰς κατηγορίας, τὰς μελλούσας νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς θεμέλιον εἰς τὸ μετρικὸν αὐτοῦ σύστημα. Κατὰ τὸν Ἑρμαννὸν λοιπὸν ῥυθμὸς εἶνε imago seriei effectorum expressa per aequalitatem temporum. Ἡ ἄρσις δηλαδὴ καὶ ἡ θέσις (μεταχειρίζεται δὲ ὁ Ἑρμαννὸς τοὺς ὅρους τούτους κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βεντληΐου, ἀντιθέτως δῆλον ὅτι πρὸς τὴν τῶν παλαιῶν χρῆσιν) ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας λόγον οἷον τὸ αἴτιον καὶ τὸ αἰτιατόν. Ἡ συλλαβὴ ἡ ἔχουσα τὸν ῥυθμικὸν τόνον, τουτέστιν ἡ ἄρσις, εἶνε τὸ αἴτιον, ἡ δὲ ἐπιφερομένη ἄνευ ῥυθμικοῦ τόνου, ἤτοι ἡ θέσις, τὸ αἰτιατόν. Ἐκ τῆς ψιλῆς ἄρσεως (arsis

nuda), βραχείας ⏑́ ἢ μακρᾶς –́, ἐνεργούσης γεννᾶται ἡ θέσις. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ συλλαβὴ ἢ αἱ συλλαβαί, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς θέσις, ἔχουσι τὸ αὐτὸ τῇ ἄρσει μέγεθος· οἷον ⏑́ ⏑, ⏑́ ⏑ ⏑, ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑· –́ –, –́ – –. Ἔπειτα δὲ ἡ μακρὰ ἄρσις δύναται νὰ ἐνεργῇ οὐχὶ μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ μεθ' ἡμισείας, καὶ οὕτω νὰ γεννᾷ οὐχὶ μακρὰς συλλαβὰς ἀλλὰ βραχείας ὡς θέσιν, οἷον –́ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑ ⏑. Οὕτως ἔχομεν τριῶν εἰδῶν ῥυθμικὰ συστήματα, πρῶτον μὲν τὴν ψιλὴν ἄρσιν, εἶτα δὲ τὸ ὁμοιοσύλλαβον σύστημα, ἤτοι τὸ ἐξ ὁμοίων συγκείμενον συλλαβῶν, καὶ τρίτον τὸ ἀνομοιοσύλλαβον, δῆλον ὅτι τὸ ἐξ ἀνομοίων συγκείμενον συλλαβῶν. Τὰ εἰρημένα συστήματα καλεῖ ὁ Ἑρμαννὸς ordines, ἤτοι τάξεις, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς πόδας τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς. Ordo λοιπὸν εἶνε οὐ μόνον ὁ πυρρίχιος, τρίβραχυς, προκελευσματικός, σπονδεῖος, μολοσσός, ἀλλὰ καὶ ἡ ψιλὴ ἄρσις, μία δηλαδὴ μόνη συλλαβὴ βραχεῖα ἢ μακρά. Πλὴν τῶν ἁπλῶν τούτων συστημάτων (ordo simplex, einfache Reihe) γίνονται καὶ μείζονα συστήματα ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν ἁπλῶν συστημάτων, ἅτινα ὁ Ἑρμαννὸς καλεῖ περιοδικὰ (ordo periodicus, periodische Reihe). Ἔχουσι δὲ τὰ περιοδικὰ συστήματα ἕνα κύριον ῥυθμικὸν τόνον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἕνα ἢ πλείονας δευτερεύοντας, ἐν τῇ ἀρχῇ δῆλον ὅτι ἑκάστου τῶν λοιπῶν ἁπλῶν συστημάτων. Τὸ περιοδικὸν δηλ. σύστημα δύναται νὰ περιέχῃ ἢ δύο ψιλὰς ἄρσεις (arses nudas), ⏑́ ⏑́ ἢ –́ –́, ἢ ἁπλᾶ ὁμοιοσύλλαβα συστήματα, οἷον –́ –, – – ἢ ⏑́ ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ ⏑, ἢ ἁπλᾶ ἀνομοιοσύλλαβα, οἷον –́ ⏑ – ⏑ ἢ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ ἢ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑. Δύναται δὲ νὰ συμβῇ ὥστε ἐν περιοδικῷ τινι συστήματι μετὰ μεῖζον ἁπλοῦν σύστημα νὰ ἐπιφέρωνται ἐλάσσονα ἁπλᾶ συστήματα, οἷον εἶνε τὸ λογαοιδικὸν –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑. Ἀντιστρόφως ὅμως ἐξ ἐλάσσονος δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ μεῖζον, ὅθεν τὸ σύστημα τόδε – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ δὲν δύναται νὰ εἶνε περιοδικὸν καὶ νὰ ἔχῃ ἕνα κύριον ῥυθμικὸν τόνον, ἀλλ' εἶνε numerus concretus πλείονας ἔχων ἰσοδυνάμους ῥυθμικοὺς τόνους.

Ὅταν δὲ τῆς ἀρχικῆς ἄρσεως προηγῆται θέσις, ἡ θέσις αὕτη εἶνε τελικὴ προηγουμένου ἐλλείποντος συστήματος καὶ δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἐπιφερόμενον σύστημα, διότι ἡ θέσις ἀδυνατεῖ νὰ γίνηται ἐξ ἑπομένης ἄρσεως, ἀεὶ δὲ γεννᾶται ἐκ προηγουμένης. Ὅπως δὲ ὁ ῥυθμὸς δύναται νὰ αὐξηθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ, οὕτω δύναται καὶ νὰ μειωθῇ ἐν τῷ τέλει (κατάληξις). Κριτήριον δὲ τοῦ τέλους συστήματός τινος εἶνε

πλὴν τῆς καταλήξεως καὶ ἡ ἀδιάφορος συλλαβὴ (syllaba anceps). Ἄλλως ὅμως τὸ τέλος συστήματός τινος ὁρίζεται ὑπὸ τῶν τομῶν τοῦ στίχου, οἷον τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον σύγκειται ἐκ διαφόρων ῥυθμῶν καὶ συστημάτων κατὰ τὰς διαφόρους τομὰς αὐτοῦ.

40. Αἱ εἰρημέναι κατηγορίαι ὑπόκεινται πᾶσι τοῖς μέτροις, ὧν ἡ κατάταξις εἶνε ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ τοῖς ἁπλοῖς καὶ περιοδικοῖς συστήμασιν (ordines). Τὰ μέτρα περιέχουσι α') μὲν ῥυθμοὺς ἐκ ψιλῶν ἄρσεων· μέτρα ὅμως ἐκ τοιούτων μόνων ἄρσεων δὲν γίνονται, ἀλλ' αὗται συντίθενται ἀεὶ μετ' ἄλλων ῥυθμῶν· β') δὲ περιέχουσι ῥυθμοὺς ἐξ ἴσων συλλαβῶν, ἤτοι ἐκ τριβράχεων, προκελευσματικῶν καὶ σπονδείων συγκειμένους. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ τοιαῦτα μέτρα εἶνε ἀνύπαρκτα, ὁσάκις δὲ εὑρίσκονται, εἶνε διάλυσις ἢ συναίρεσις τῶν τροχαίων ἢ δακτύλων. Οἱ ἰσομεγέθεις οὗτοι ῥυθμοὶ ἐναλλάσσονται πρὸς ἀλλήλους καίπερ κατὰ τὴν γένεσιν ὄντες διάφοροι. Οὕτω γ') ὑπολείπονται μόνον τὰ ἐξ ἀνομοιοσυλλάβων συστημάτων (ποδῶν) συντιθέμενα μέτρα ἤτοι 1) τὰ τοῦ τροχαϊκοῦ, 2) τὰ τοῦ δακτυλικοῦ, 3) τὰ τοῦ παιωνικοῦ καὶ 4) τὰ τοῦ παραπαιωνικοῦ ῥυθμοῦ (– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ καὶ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑). Ἐπειδὴ δὲ πᾶν περιοδικὸν σύστημα (ordo periodicus) δύναται νὰ εἶνε καταληκτικὸν ἢ νὰ ἄρχηται ἀπὸ ἀνακρούσεως καὶ ἐκ πάντων τούτων τῶν σχημάτων νὰ γίνωνται μέτρα, ἐντεῦθεν τῷ τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ μέτρῳ προστίθεται ὡς δευτερεῦον εἶδος τὸ ἐκ τετάρτων παιώνων συγκείμενον μέτρον, τῷ μὲν δακτυλικῷ τὸ ἀναπαιστικὸν καὶ χοριαμβικόν, τῷ δὲ τροχαικῷ τὸ ἰαμβικὸν καὶ κρητικόν. Κατὰ τὸν Ἑρμαννὸν τὸ κρητικὸν δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ τῷ παιωνικῷ, διότι ὁ μὲν παίων ἔχει μακρὰν ἄρσιν καὶ τρισύλλαβον θέσιν οὐδέποτε συναιρουμένην, ὁ δὲ κρητικὸς εἶνε ῥυθμὸς τροχαϊκὸς καταληκτικός, ὅστις ὡς τοιοῦτος ἔχει δύο ἄρσεις ἀμφοτέρας ἐπιδεχομένας διάλυσιν. Ἀντὶ λοιπὸν τοῦ κρητικοῦ – ⏑ – δύναται νὰ εὑρίσκηται πρῶτος παίων – ⏑ ⏑ ⏑, οὐδέποτε ὅμως καὶ τἀνάπαλιν κρητικὸς ἀντὶ τοῦ παίωνος. Τὸ κρητικὸν μέτρον ἀνέχεται παίωνας, τὸ παιωνικὸν ὅμως οὐδένα κρητικόν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ μέτρα, ὧν τὰ περιοδικὰ συστήματα σύγκεινται οὐχὶ ἐξ ὁμοειδῶν ἁπλῶν συστημάτων, οἷον συμβαίνει ἐπὶ τῶν προειρημένων μέτρων, ἀλλ' ἐξ ἀνομοιοειδῶν. Τοιοῦτο σύστημα εἶνε ὁ εἰς τὸ τροχαϊκὸν ῥυθμικὸν γένος ἀνήκων ἀντίσπαστος ⏑ –́ –́ ⏑, ἐξ ἑνὸς ἰάμβου καὶ ἑνὸς τροχαίου συγκείμενος. Τοιοῦτοι εἶνε καὶ οἱ ῥυθμοὶ οἱ συντιθέμενοι ἐκ ψιλῆς ἄρσεως καὶ ἑπομένου δακτύλου ἤτοι ὁ

ἀπὸ μείζονος ἰωνικὸς –́ | –́ ∪ ∪, ἢ ἐκ ψιλῆς ἄρσεως καὶ προηγουμένου ἀναπαίστου ἤτοι ὁ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὸς ∪ ∪ –́ | –́, ἢ ἐκ ψιλῆς ἄρσεως καὶ δύο ἰάμβων, τοῦ μὲν προηγουμένου, τοῦ δὲ ἐπιφερομένου, ∪ –́ | –́ | ∪ –́, τουτέστιν ὁ δόχμιος. Τέλος δὲ ὑπάρχουσι καὶ ῥυθμοί, ἐν οἷς προτάττεται διπλῆ arsis nuda. Τοιαύτη διπλῆ ψιλὴ ἄρσις εἶνε ὁ ἐν ἀρχῇ λογαοιδικῶν καὶ χοριαμβικῶν ῥυθμῶν κείμενος τροχαῖος, ἴαμβος, σπονδεῖος, πυρρίχιος, τουτέστιν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ *βάσις* κληθεῖσα.

41. Τοιαῦτα τὰ ῥυθμικὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν ὁ Ἑρμαννὸς ἐπῳκοδόμησε τὸ μετρικὸν αὐτοῦ σύστημα. Ἡ θεμελιώδης ὅμως αὕτη ῥυθμικὴ θεωρία οὐδαμῶς συμφωνεῖ τῇ τῶν ἀρχαίων ῥυθμικῶν καὶ μάλιστα τῇ τοῦ Ἀριστοξένου θεωρίᾳ, ἀλλὰ τοὐναντίον δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι πάσης ῥυθμικῆς κατηγορίας, ἣν ὁ Ἑρμαννὸς αὐτὸς ἐπενόησεν, εὑρίσκεται παρ' Ἀριστοξένῳ ἄλλη πάντῃ ἀντίθετος. Ὁ Ἑρμαννὸς ὅμως καὶ ἀφ' οὗ ὕστερον ἐγνώρισε τὸν Ἀριστόξενον, οὐ μόνον ταῖς ἰδίαις αὐτοῦ θεωρίαις ἐνέμεινεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τεχνικοῖς ὅροις, οὓς αὐτὸς εἶχε πρὶν δημιουργήσας. Οἷον ὅ,τι ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ καλεῖται ordo, τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τεχνικῶν λέγεται *πούς*, καὶ ὅ,τι ὑπ' αὐτοῦ λέγεται ordo simplex, ὑπ' ἐκείνων λέγεται *ποὺς ἀσύνθετος* ἢ *ἁπλοῦς*, ὅ,τι δὲ ὑπ' αὐτοῦ ordo periodicus ὑπ' ἐκείνων *ποὺς σύνθετος*. Τὸν ὅρον *πόδα* ἐγίνωσκε καὶ ὁ Ἑρμαννὸς (πρβλ. Elem. σελ. 18) καὶ ὅμως ἐπειδὴ δὲν ἠκολούθει τοῖς ἀρχαίοις ὅροις, δὲν ἐδυνήθη νὰ κατανοήσῃ τὸ ἡμαρτημένον πολλῶν αὐτοῦ δοξῶν. Π. χ. ὁ Ἀριστόξενος (σελ. 288 Mor.) διδάσκει «ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἑνὸς χρόνου πούς οὐκ ἂν εἴη, φανερόν, ἐπειδήπερ ἓν σημεῖον οὐ ποιεῖ διαίρεσιν χρόνου, ἄνευ γὰρ διαιρέσεως χρόνου πούς οὐ δοκεῖ γίνεσθαι». Καίπερ δὲ γινώσκων τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀριστοξένου ὁ Ἑρμαννός, ὅμως ἐμμένει ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἡ arsis nuda ἀποτελεῖ ὅλον πόδα. Τούτου δὲ πλημμελοῦς καὶ ἀδυνάτου ὄντος, ἀδύνατος καὶ πλημμελὴς εἶνε καὶ ἡ ἐκ δύο ψιλῶν ἄρσεων συγκειμένη *βάσις*, ὡσαύτως ὁ ἰωνικός, ὅ τε ἀπὸ μείζονος καὶ ὁ ἀπ' ἐλάσσονος, καὶ ὁ δόχμιος κατὰ τὴν τοῦ Ἑρμαννοῦ ἐκδοχήν. Εἶτα δὲ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ῥυθμικοὺς ὁ τροχαῖος ἢ ὁ ἴαμβος δὲν διαφέρει τὸν ῥυθμὸν τοῦ τριβράχεος ἀλλὰ μόνον τὸ σχῆμα, ὡσαύτως ὁ δάκτυλος καὶ ἀνάπαιστος τοῦ προκελευσματικοῦ καὶ σπονδείου, κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅμως τοῦ Ἑρμαννοῦ οἱ ὁμοιοσύλλαβοι πόδες ἀνήκουσιν εἰς ὅλως διάφορον ῥυθμικὸν γένος

τῶν ἀνομοιοσυλλάβων, διότι ἐπὶ μὲν τῶν πρώτων αἱ θέσεις ἐγεννήθησαν ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ἄρσεως, ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων ἐκ τῆς ἡμισείας. Πάλιν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ὑπάρχουσι τέσσαρα γένη ἀσυνθέτων ποδῶν, οἱ τρίσημοι, οἱ τετράσημοι, οἱ πεντάσημοι καὶ οἱ τὸν αὐτὸν τοῖς τρισήμοις ἔχοντες ῥυθμὸν ἑξάσημοι ἰωνικοί, ἀντιστοιχοῦντες ἀκριβῶς πρὸς τὰ τῶν παλαιῶν μετρικῶν τέσσαρα *ποδικὰ γένη*. Ὁ δὲ Ἑρμαννὸς οὐ μόνον τοὺς ἰωνικοὺς λαμβάνει ὡς συνθέτους ἐκ τετρασήμων ποδῶν καὶ ψιλῆς ἄρσεως, ἀλλὰ προσέτι καὶ τοὺς παραπαιωνικοὺς πόδας ἐπινοεῖ αὐτός. Καὶ ὅτι μὲν ἀκολουθῶν τῷ Βεντλήϊῳ ταὐτίζει ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν τὸν ἴαμβον τῷ τροχαίῳ, ὥσπερ καὶ τὸν δάκτυλον τῷ ἀναπαίστῳ, τὴν δὲ ἀρχομένην θέσιν χωρίζει ὡς ἀνάκρουσιν, ἔχει καλῶς, διότι καὶ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οἱ εἰρημένοι πόδες εἶνε ἴσοι διαφέροντες μόνον κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως. Ὅτι δὲ ὁ Ἑρμαννὸς τὴν ἀνάκρουσιν λαμβάνει ὡς τὸ τέλος προηγουμένου τινὸς ῥυθμικοῦ συστήματος, μάχεται διαρρήδην τῇ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν παραδόσει. Διότι κατὰ ταύτην τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου ἀποτελεῖ πόδα σύνθετον δωδεκάσημον, ὥστε καὶ ἡ ἀνάκρουσις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ δωδεκασήμου ποδὸς καὶ δὲν ἀνήκει εἰς προηγούμενον σύστημα. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ ἀδιάφορος συλλαβὴ δὲν ἀποτελεῖ τὸ τέλος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος, ὡς θέλει ὁ Ἑρμαννός, διότι τότε οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ δὲν θὰ ἐλάμβανον τὴν ἰαμβικὴν τετραποδίαν ὡς ἕνα δωδεκάσημον πόδα, ἀλλ' ὡς δύο ἑξασήμους. Οὐδ' ἐκεῖνο εἶνε σύμφωνον τῇ παλαιᾷ παραδόσει, ὅτι ὁ κύριος ῥυθμικὸς τόνος πίπτει πάντοτε ἐπὶ τὴν πρώτην θέσιν τοῦ συνθέτου ποδός, ὡς διδάσκει ὁ Ἑρμαννός. Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἐξ ὅλης τῆς ῥυθμικῆς θεωρίας τοῦ Ἑρμαννοῦ ὑγιῶς ἔχουσι μόνον ὀλίγιστα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἀποδείκνυνται ἡμαρτημένα ὡς μαχόμενα τοῖς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν διδασκομένοις, ἐκτὸς ἂν θέλῃ τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ ἐγίνωσκον ἐνδεέστερον τοῦ Ἑρμαννοῦ τὴν ῥυθμικὴν θεωρίαν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν μουσικὰς τέχνας.

42. Ἐξετάσωμεν νῦν πῶς ἔχει ἡ μετρικὴ θεωρία τοῦ Ἑρμαννοῦ πρὸς τὴν παραδεδομένην παλαιὰν καὶ ἰδίᾳ τὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος. Ὁ Ἑρμαννὸς δὲν ἐδυνήθη νὰ πλάσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν παλαιῶν μετρικῶν ἰδίαν μετρικὴν θεωρίαν, ὅπως ἔπλασεν ἰδίαν ῥυθμικήν, ἀλλὰ καίπερ τρέφων μεγίστην πρὸς τοὺς ἀρχαίους μετρι-

κοὺς περιφρόνησιν ὡς πάντη ἀμαθεῖς τῆς ἀληθοῦς μετρικῆς θεωρίας καὶ διὰ παντὸς καταπολεμῶν τὸ σύστημα αὐτῶν ὡς οὐδεμίαν σχεδὸν περιέχον ἀλήθειαν, ὅμως δὲν ἐδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν παρ' αὐτοῖς χρησίμων τεχνικῶν ὅρων καὶ αὐτῆς τῆς οἰκονομίας τῆς ὕλης, ἣν εὕρισκε παρ' Ἡφαιστίωνι. Ἡ μομφὴ ὅμως ἀνήκει μᾶλλον εἰς αὐτόν, ὅστις κατακρίνει τὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν σύστημα χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ αὐτὸ οὔτε ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ συνεχείᾳ οὔτε ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, ὅθεν ἐν τῇ πραγματείᾳ τῆς μετρικῆς εἰς μεγίστην περιπίπτει σύγχυσιν πρός τε τὴν τῶν παλαιῶν θεωρίαν καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ μετρικὰς κατηγορίας. Τὴν εἰδικὴν τῶν μέτρων πραγματείαν διαιρεῖ ὁ Ἑρμαννὸς εἰς δύο μέρη κύρια, τὰ metra simplicia, ἅπερ σύγκεινται ἐκ τῶν αὐτῶν ἁπλῶν συστημάτων ἢ ποδῶν, καὶ τὰ metra mixta et composita, τὰ συγκείμενα ἐξ ἀνομοίων ποδῶν διαδεχομένων ἀλλήλους. Εἰς τὴν πρώτην ὅμως κατηγορίαν ἀνάγει πλὴν τῶν ἀληθινῶν ἁπλῶν μέτρων (τῶν μονοειδῶν δηλαδὴ ἢ καθαρῶν τοῦ Ἡφαιστίωνος) καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καλούμενα *ὁμοιοειδῆ* ἢ *κατὰ συμπάθειαν μικτὰ* (οἷα τὰ λογαοιδικά, τὰ μικτὰ ἰωνικὰ καὶ τὰ χοριαμβικά), ἅτινα οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ metra mixta καλούμενα καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὡς *μέτρα μικτὰ* θεωρούμενα. Εἰς τὴν πλάνην ταύτην ὥστε νὰ συγχέῃ τὰ ἁπλᾶ καὶ μικτὰ μέτρα περιέπεσεν ὁ Ἑρμαννὸς ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἡφαιστίων ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ μετὰ τῶν μονοειδῶν ἢ καθαρῶν μέτρων πραγματεύεται σύναμα καὶ τὸ ἕτερον τῶν μικτῶν εἶδος, τὰ *ὁμοιοειδῆ* ὑπ' αὐτοῦ καλούμενα ἤτοι *κατὰ συμπάθειαν μικτά*. Ἐντεῦθεν πλανηθεὶς ὁ Ἑρμαννὸς ὑπέλαβε καὶ τὰ μικτὰ ταῦτα ὡς ἁπλᾶ. Πολλῷ δὲ μείζων εἶνε ἡ σύγχυσις ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῷ διαλαμβάνοντι de metris mixtis et compositis. Ὁ Ἑρμαννὸς ὁρίζει μὲν ὀρθῶς τοὺς mixtos et compositos numeros, ὧδε ὁρίζων αὐτούς· «*mixti* qui ex diversis numeris in unum confusis constant· *compositi* in quibus plures numeri ita sunt copulati ut alter sequatur alterum»· ὥστε κατὰ ταῦτα εἰς μὲν τὴν πρώτην κατηγορίαν θὰ ἀνῆκον μάλιστα τὰ λογαοιδικά, τὰ μικτὰ ἰωνικὰ καὶ ἐφεξῆς μέτρα, εἰς δὲ τὴν δευτέραν κατ' ἐξοχὴν τὰ μέτρα, ἅπερ ὁ Ἑρμαννὸς ἐκάλεσε *Δωρικὰς στροφάς*, οἱ δὲ ἀρχαῖοι σύμφωνα πρὸς τὸν τοῦ Ἑρμαννοῦ ὅρον metra composita ἐκάλουν *μέτρα ἐπισύνθετα*. Ὑπολαβὼν ὅμως ὁ Ἑρμαννὸς τὰ μέτρα ταῦτα ὡς ταὐτὰ ἐκεί-

νοις, περὶ ὧν ὁ Ἡφαιστίων πραγματεύεται ἐν τοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις (ιδ'-ιϛ'), δηλονότι ὡς ταὐτὰ τοῖς κατ' ἀντιπάθειαν μικτοῖς, τοῖς ἀσυναρτήτοις καὶ τοῖς πολυσχηματίστοις, ἐντεῦθεν τὴν πραγματείαν τῶν μικτῶν καὶ συνθέτων μέτρων διαιρεῖ ὡς ἑξῆς· α') de versibus polyschematistis· β') de versibus asynartetis· γ') de versibus secundum antipathiam compositis· δ') de numeris concretis. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν μέτρων, ἅτινα οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν *πολυσχημάτιστα*, ὡς ἐφεξῆς ὁ Ἑρμαννὸς ὁμολογεῖ, τὰ πλεῖστα τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἶνε πολυσχημάτιστα, καὶ ὅμως πραγματεύεται ἐνταῦθα πάντα. Εἶτα δὲ ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *κατ' ἀντιπάθειαν μικτῶν* καλουμένων κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἑρμαννοῦ οὐδὲν εἶνε τοιοῦτο, καὶ ὅμως πραγματεύεται πάντα καὶ μόνον αὐτὰ ὑπὸ τὴν κατηγορίαν ταύτην. Τέλος δὲ ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλουμένων *μέτρων ἀσυναρτήτων* ὑπάρχουσι κατὰ τὸν Ἑρμαννὸν μόνον ὀλίγα τινὰ ἀληθινὰ ἀσυνάρτητα, καὶ ὅμως πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ὡς ἀσυνάρτητα καταλεγόμενα μέτρα καὶ ὁ Ἑρμαννὸς πραγματεύεται ἐν τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ ὑπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν ἀσυναρτήτων. Τὰς κατηγορίας ταύτας τοῦ Ἡφαιστίωνος κατακρίνει ὁ Ἑρμαννὸς διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι δὲν ἐνόησεν αὐτάς. Θαυμαστὸν δὲ ὅτι καίπερ ἀποδοκιμάζων ἀκολουθεῖ αὐταῖς. Δίκαιον δὲ ἔχει μόνον ἐπικρίνων τὴν τῶν παλαιῶν μετρικῶν θεωρίαν περὶ τῶν ἀντισπαστικῶν καὶ μικτῶν ἰωνικῶν μέτρων. Κατόρθωμα δὲ εἶνε ἀληθῶς τὸ ὅτι κατέρριψε τὴν ἀντισπαστικὴν θεωρίαν τῶν λογαοιδικῶν μέτρων, ἥτις ἐπενοήθη ὑπὸ τῶν μετρικῶν τῆς δευτέρας ά. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν ἡμαρτημένην ταύτην κατηγορίαν τῶν ἀντισπαστικῶν μέτρων δὲν ἀπέβαλεν ἐντελῶς, διότι ὡς τοιαῦτα ἐδέχετο μέτρα τινά, ἅπερ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἀνῆγον πάνυ ὀρθῶς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀσυναρτήτων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν ἁπλῶν μέτρων σφάλλεται ὁ Ἑρμαννὸς κατακρίνων τὴν παλαιὰν παράδοσιν. Κατὰ ταύτην δηλαδὴ κύριος ποὺς τοῦ παιωνικοῦ μέτρου εἶνε ὁ κρητικός, ὅστις ἐπιδέχεται τὴν λύσιν τῆς πρώτης ἢ τῆς δευτέρας μακρᾶς, τουτέστι λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ τετάρτου ἢ τοῦ πρώτου παίωνος, σχηματίζεται δὲ τὸ παιωνικὸν μέτρον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκατάληκτον. Ὁ Ἑρμαννὸς πάντα ταῦτα ὑπολαμβάνει ὡς ἡμαρτημένα. Κατ' αὐτὸν τὸ παιωνικὸν μέτρον μόνον παίωνα ἐπιδέχεται, οὐχὶ δὲ καὶ κρητικόν, ἡ δὲ ἀπόθεσις αὐτοῦ εἶνε μόνον καταληκτική, οὐδέποτε δὲ ἀκατάλη-

κτος, διότι ὁ τελικὸς τοῦ παιωνικοῦ μέτρου κρητικὸς κατὰ τὸν Ἑρμαννὸν δὲν εἶνε κρητικός, ἀλλ' ἡ δακτυλικὴ κατάληξις τοῦ α' παίωνος μετὰ τελικῆς ἀδιαφόρου συλλαβῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἡφαιστίων ἐν κεφ. ιγ' διδάσκει «τὸ δὲ παιωνικὸν εἴδη μὲν ἔχει τρία, τό τε παιωνικὸν κτλ.», ὁ Ἑρμαννὸς διδάσκει τὰ ἐναντία, ὅτι τὸ κρητικὸν μέτρον δὲν εἶνε εἶδος τοῦ παιωνικοῦ, ἀλλ' ὅλως διάφορος αὐτοῦ ῥυθμός, οὐχὶ μείζονα συγγένειαν ἔχων ἢ οἵαν ὁ δακτυλικὸς πρὸς τὸν παιωνικόν. Οὕτω λοιπὸν ἐν τῇ τοῦ Ἑρμαννοῦ μετρικῇ θεωρίᾳ εὑρίσκονται πάντες σχεδὸν οἱ ὅροι τῶν παλαιῶν μετρικῶν, ἀλλ' ἐπὶ ὅλως ἄλλης χρήσεως ἢ παρ' ἐκείνοις. Ὡς πρὸς τὴν διαστροφὴν τῆς χρήσεως οὐχ ἥκιστα ἄξιος μνείας εἶνε καὶ ὁ ὅρος *βάσις*, ὃν οἱ μὲν παλαιοὶ μετρικοὶ μεταχειρίζονται ὡς μέτρον τῆς κατὰ μονοποδίαν ἢ διποδίαν σημασίας, ἤτοι διαιρέσεως τῶν μέτρων, ὁ δὲ Ἑρμαννὸς οὕτω καλεῖ τὸν δῆθεν ἐκ δύο ψιλῶν ἄρσεων (arses nudae) συγκείμενον ἀρκτικὸν πόδα τῶν λογαοιδικῶν καὶ δακτυλικῶν μέτρων

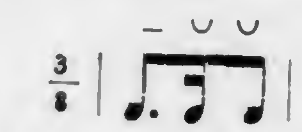
Τοιοῦτο διὰ βραχέων τὸ μετρικὸν τοῦ Ἑρμαννοῦ σύστημα, ὡς χαρακτηρίζει αὐτὸ ὁ Οὐεστφάλιος. Εἰ καὶ ἥμαρτε δὲ τοῦ ἀληθοῦς ὁ Ἑρμαννὸς θεμελιώσας τὸ σύστημα αὐτοῦ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ῥυθμικῆς παραδόσεως ἀλλ' ἐπὶ τῶν τοῦ Καντίου κατηγοριῶν (καίτοι ἐν τοῖς καθέκαστα αἱ τοῦ Καντίου κατηγορίαι ἔμειναν ἄνευ σημασίας, τὰς δὲ θεμελιώδεις ῥυθμικὰς κατηγορίας ἐχορηγήθη ὁ Ἑρμαννὸς ἐκ τοῦ σχεδιάσματος τοῦ Βεντληίου), ὅμως διὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ καὶ τὴν πολυαναγνωσίαν πολλὰ μὲν δυσχερῆ μέρη τῆς μετρικῆς διεσάφησε, πολλοὺς δὲ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, οἷον τὸν Seidler καὶ Spitzner καὶ ἄλλους(1), εἰς ἀκριβεστέραν ἔρευναν καὶ κριτικὴν πραγματείαν μέτρων τινῶν κατ' ἰδίαν παρώρμησε καὶ συνελόντι εἰπεῖν αἰτιώτατος ἐγένετο τῆς μεγίστης ἐπιδόσεως, ἣν παρὰ τοῖς ἀκαμάτοις Γερμανοῖς ἔλαβεν ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν χρόνοις ἡ πραγματεία τῆς ἀρχαίας μετρικῆς.

43. Μετὰ τὸν Ἑρμαννὸν οὐ μικρὸν προήγαγε τὴν μετρικὴν ἐπιστήμην ὁ κλεινὸς τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου καθηγητὴς Αὔγουστος Βοίκκιος (A. Boeckh). Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν *ῥυθμικὴν θεωρίαν* κατ' ἀρχὰς ὁ Βοίκκιος ἠκολούθει τῷ Αὐγούστῳ Ἀπελίῳ(2), ὅστις,

(1) Ὁ Seidler συνέγραψε τὸ ἄριστον περὶ τῶν δοχμιακῶν μέτρων σύγγραμμα (A. Seidler, de versibus dochmiacis tragg. Graec. Part. II. Lips. 1811).

(2) August Apel, Ueber Rhythmus und Metrum ἐν τῇ Allgem. musikal. Zeitung 1807. 1808.— A. Apel, Metrik, Leipzig 1814. 1816.

ὥσπερ καὶ ὁ Οὐόσσιος(1), ἀποδοκιμάζων τὴν ῥυθμικὴν τοῦ Ἑρμαννοῦ θεωρίαν, ἐζήτει νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν μέτρων τὴν τῆς νεωτέρας μουσικῆς ῥυθμικήν, ἐπειδὴ τὴν ἀρχαίαν ῥυθμικὴν θεωρίαν μόλις ἐξεπιπολῆς ἐγίνωσκεν, ἀπεδοκίμαζε δὲ ὡς ἀνόητον πᾶν τῆς ῥυθμικῆς παραδόσεως τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ δὲν ἐφαίνετο συμφωνοῦν τῇ συνήθει θεωρίᾳ καὶ πράξει τῆς νεωτέρας μουσικῆς. Ὡρμᾶτο δὲ ὁ Ἀπέλιος εἰς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἐπὶ παντὸς μουσικοῦ ποιήματος, ὥσπερ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐπεκράτει ἀπόλυτος ἰσότης τῶν ποδῶν. Ὅθεν ἐπὶ τῶν μικτῶν μέτρων τῶν ἀρχαίων, ἐν οἷς ἐμίγνυντο δάκτυλοι καὶ τροχαῖοι, τοῖς δακτύλοις προσεποίει τὸ μέγεθος τῶν τροχαίων ἤτοι τρίσημον, ὧδε δηλαδὴ

ἐρειδόμενος εἰς ὅσα λέγει Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς περὶ τοῦ δακτύλου τοῦ ἔχοντος τὴν μακρὰν ἄλογον καὶ ἐλάσσονα τῆς συνήθους δισήμου, κατὰ δὲ τὸ ὅλον μέγεθος ἐξισουμένου που τῷ τροχαίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Διονύσιος τὸν ἀνάλογον ἤτοι μετὰ μακρᾶς ἀλόγου ἀνάπαιστον καλεῖ *κύκλιον*, ἐκ τούτου ὁ Ἀπέλιος καὶ τὸν τρίσημον δάκτυλον ἐκάλεσεν ὡσαύτως, τουτέστι *κύκλιον δάκτυλον*. Ταύτῃ λοιπὸν τῇ τοῦ Ἀπελίου θεωρίᾳ ὡς πρὸς τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος, ὅπερ πρέπει νὰ προσποιηθῇ ταῖς συλλαβαῖς τῶν Ἑλληνικῶν μέτρων, ἀκολουθεῖ ὁ Βοίκκιος ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ πραγματείᾳ περὶ τῶν μέτρων τοῦ Πινδάρου (August Boeckh, Ueber die Versmasse des Pindaros ἐν τῷ τοῦ Wolf καὶ Buttmann Museum der Alterthumswissenschaft 1808 σελ. 344). Ὕστερον δὲ ἐμελέτησε τὸ περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Μορελλίου ἐκδοθὲν ἀπόσπασμα τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου. Ἦτο δὲ ἤδη ἱκανῶς παρεσκευασμένος πρὸς σπουδὴν τῆς ῥυθμικῆς τοῦ Ἀριστοξένου ὡς ἐκ τῶν μελετῶν τῶν ἀρχαίων μουσικῶν, οὓς εἶχε μελετήσας ἀσχολούμενος περὶ τὸν Τίμαιον τοῦ Πλάτωνος. Ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ πραγματείᾳ de metris Pindari libri III, ἣν ἐξέδωκεν ἐν τῷ α' τόμῳ τῆς ἀθανάτου αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ Πινδάρου τῷ 1811 ἀ. Χ. ἔτει, ἀποταξάμενος τελείως τῇ τοῦ Ἀπελίου ῥυθμικῇ καὶ μετρικῇ θεωρίᾳ (πρβλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ Encyclopaedie und Methodol. der philol. Wiss. σελ. 776), ἀπεπειράθη νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν με-

(1) J. H. Voss, Zeitmessung der teutschen Sprache. Königsberg. 1802.

τρικὴν τὴν τοῦ Ἀριστοξένου ῥυθμικὴν θεωρίαν. Καὶ δὲν ἐξήντλησε μὲν ὁ Βοίκκιος τὴν Ἀριστοξένειον διδασκαλίαν ὡς ἐν ἀσυναρτήτοις ἀποσπάσμασι παραδεδομένην καὶ ἕνεκα τῶν μεγίστων δυσχερειῶν, ἃς παρέχουσι ταῦτα τῇ ἑρμηνείᾳ, δὲν ἐπέμεινε δὲ καὶ ἱκανὸν περὶ ταῦτα χρόνον ἕνεκα ἄλλων σπουδαίων ἀσχολιῶν, ὅμως δὲ μεγίστου ἐπαίνου ἄξιος ἀπεδείχθη ὅτι πρῶτος ἀνεγνώρισε καὶ ἐξῆρε τὴν μεγάλην ἀξίαν καὶ τὸ κῦρος τοῦ Ἀριστοξένου καὶ ἐπειράθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ῥυθμικὴν αὐτοῦ θεωρίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετρικήν, ἡ δὲ μέθοδος τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις φιλολογικαῖς ἐπιστήμαις, τὸ ἀντέχεσθαι δηλαδὴ πανταχοῦ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, πρόκειται αἰώνιον παράδειγμα εἰς μίμησιν.

44. Ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν ὅμως παράδοσιν δὲν ἐφάνη ὁ Βοίκκιος, ὡς ὤφελεν, ἀκόλουθος τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ. Ἐν ᾧ περὶ τοῦ Ἀριστοξένου ἐφρόνει ὅτι ἀνῆκεν εἰς περίοδον τῆς ἀρχαιότητος ἐγγὺς ἔτι εὑρισκομένην τῆς ἀκμῆς τῆς μουσικῆς τέχνης καὶ ὅτι μέχρι τῶν χρόνων τούτων οἱ ῥυθμικοὶ νόμοι, οἷς ἠκολούθουν οἱ παλαιοὶ ποιηταί, ἐσῴζοντο παντάπασι καθαροὶ καὶ ἀνόθευτοι, ἀλλοίαν ὅλως γνώμην εἶχε περὶ τῆς μετρικῆς παραδόσεως, ὅτι οἱ γραμματικοὶ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρεωτικοὺς καὶ Ῥωμαϊκοὺς χρόνους τὰς μετρικὰς αὐτῶν παρατηρήσεις ἠρύοντο μόνον ἐκ τῶν κειμένων τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἄνευ παραδόσεώς τινος ἐκ παλαιοτέρων καὶ δοκιμωτέρων χρόνων. Ἅπαξ δὲ μόνον ἐφάνη ἀνακόλουθος πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς φαυλότητος καὶ ἀχρηστίας τῆς μετρικῆς παραδόσεως καὶ τῇ ἀνακολουθίᾳ ταύτῃ τοῦ Βοικκίου ὀφείλει ἡ νεωτέρα μετρικὴ ἐπιστήμη μέγα τι καὶ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον κέρδος. Λέγομεν δὲ τὸν ὁρισμὸν τοῦ μέτρου, ὃν ὥρισε κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ ἄλλων παραδεδομένα ἀξιώματα περὶ ἀδιαφόρου συλλαβῆς καὶ τελείας λέξεως, ἐφήρμοσε δὲ εἰς τὴν κατὰ μέτρα ἤτοι στίχους διαίρεσιν τῶν Πινδαρικῶν ποιημάτων καὶ ἅπαξ διὰ παντὸς ἐπέθηκε τέλος τῇ διαφωνίᾳ τῶν χειρογράφων καὶ τῇ αὐθαιρεσίᾳ τῶν ἐκδοτῶν ὡς πρὸς τὴν κατὰ στίχους διαίρεσιν τῶν συστημάτων (στροφῶν) τῶν χορικῶν λυρικῶν καὶ τῶν δραματικῶν ποιητῶν. Πλὴν δὲ τοῦ νόμου τούτου, τῆς τελείας δηλαδὴ λέξεως ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου, κατὰ τὰ ἄλλα τηρεῖ καὶ ὁ Βοίκκιος τὴν αὐτὴν τῷ Ἑρμαννῷ στάσιν ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν παράδοσιν οὐδὲν ἄλλο παραδεξάμενος ἐξ αὐτῆς εἰμὴ τὰς κοινοτάτας κατηγορίας, ἃς δὲν ἀπεδοκίμασεν ἐκεῖνος. Τοσοῦτον προκατελήφθη ὑπὸ τῆς

καταδικαστικῆς τῶν παλαιῶν μετρικῶν ἀποφάνσεως τοῦ Ἑρμαννοῦ, ὥστε καὶ μετὰ τὴν εὐτυχῆ καὶ ἀξιόλογον ἐκείνην ἀνακάλυψιν δὲν μετέβαλεν, ὡς ὤφελε, γνώμην περὶ τῆς ἀξίας τῆς μετρικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καθ' ὅλου, ὡς εἴπομεν, διετήρησε πρὸς αὐτὴν οἵαν καὶ ὁ Ἑρμαννὸς στάσιν. Καὶ ἐκ μὲν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἀποθέσεως τῶν μέτρων ἐδέξατο μόνον τὸ ἀκατάληκτον καὶ τὸ καταληκτικὸν σχῆμα, ἀπεδοκίμασε δὲ ὡς ἄχρηστον τὸ βραχυκατάληκτον καὶ ὑπερκατάληκτον. Τοῦ δὲ δικαταλήκτου καὶ προκαταληκτικοῦ σχήματος οὐδένα λόγον ἐποιήσατο, τὴν κατηγορίαν τῶν ἀσυναρτήτων μέτρων ἐκδεχόμενος ἡμαρτημένως ὅπως καὶ ὁ Ἑρμαννὸς καθ' ἃ εἰσηγήσατο ὁ Βεντλήϊος. Τὸν δὲ ὅρον *βάσιν* μεταχειρίζεται καὶ ὁ Βοίκκιος οὐχὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς μετρικούς, ἀλλ' ὅπως ὁ Ἑρμαννὸς ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ ποδὸς τῶν λογαοιδικῶν μέτρων. Καίπερ δὲ ἄλλα φρονῶν περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ ποδὸς τούτου, οὕτως ὅμως ἠγάπησε τὸν ὅρον, ὥστε ἐπεξέτεινε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὸν ἀρχόμενον σπονδεῖον τῶν τροχαϊκῶν μέτρων. Τὴν δὲ κατ' ἀντισπάστους διαίρεσιν τῶν λογαοιδικῶν μέτρων ὑπολαμβάνει ὡς ἤδη καταλελυμένην ὑπὸ τοῦ Ἑρμαννοῦ. Καὶ δὲν συγκατατίθεται μὲν αὐτῷ ἰαμβικά τινα μέτρα ἀσυναρτήτου σχήματος παρὰ τὴν γνώμην τῶν παλαιῶν μετρικῶν διαιροῦντι κατ' ἀντισπάστους, ἀλλ' ὅμως οὐδαμῶς διανοεῖται καὶ αὐτὸς νὰ ἐξορίσῃ παντάπασι τῆς μετρικῆς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀντισπάστων, τὸ μεταγενέστερον καὶ νόθον τοῦτο δημιούργημα, ἀλλὰ δέχεται ἴδιον ἀντισπαστικὸν μέτρον καὶ τοῦτο ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν δοχμίων, ὡς συγκειμένων οὐχὶ ἐκ μίξεως τοῦ ἰαμβικοῦ καὶ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ κατὰ τὴν παλαιὰν θεωρίαν, ἀλλ' ἐξ ἀντισπάστου καὶ μακρᾶς ἄρσεως, ὧδε ∪ ⏐́ ⏐́ ∪ | ⏐́ (1).

45. Μετὰ τὸν Ἑρμαννὸν καὶ Βοίκκιον τὰ μάλιστα εἰς τὸ πρόσθεν προήγαγον τὴν γνῶσιν τῆς θεωρίας πασῶν τῶν παλαιῶν μουσικῶν τεχνῶν ὁ Αὔγουστος Ῥοσβάχιος (A. Rossbach) καὶ Ῥουδόλφος Οὐεστφάλιος (Rudolph Westphal), ἐπὶ τέσσαρας μὲν ὅλας δεκαετηρίδας ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦδε περὶ τοῦτο ὡς ἔργον ἀσχολούμενοι, μεθόδῳ δὲ ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτῶν τῇ ὑγιεῖ ἐκείνῃ ἀκολουθοῦντες, ἣν

(1) Καθ' ἃς ὁ Βοίκκιος ἐξέθετο μετρικὰς ἀρχὰς καὶ θεωρίας περὶ τῶν μέτρων τοῦ Πινδάρου πραγματευόμενος ἐπραγματεύθη περὶ πάντων τῶν μέτρων τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ποιητῶν ὁ Eduard Munk ἐν τῷ βιβλίῳ, ὅπερ ἐπιγράφεται Metrik der Griechen und Römer, ein Handbuch für Schulen und Selbststudium. Glogau, 1834.

εἰσηγήσατο ὁ Βοίκκιος. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ Ῥοσβάχιος ἰδίας ποιησάμενος μελέτας τῆς ἀρχαίας ῥυθμικῆς παραδόσεως ἐπεβάλετο νὰ πραγματευθῇ κατ' Ἀριστόξενον ἅπασαν τὴν ῥυθμικήν, ἐξέδωκε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Metrik der griechischen Dramatiker und Lyriker nebst den begleitenden musischen Künsten von A. Rossbach und R. Westphal. I Theil. Griechische Rhythmik von August Rossbach. Leipzig. 1854. Μετὰ δύο δὲ ἔτη ἐξέδωκαν ἀπὸ κοινοῦ ἀμφότεροι τὸ εἰδικὸν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς μετρικῆς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν griechische Metrik nach den einzelnen Strophengattungen und metrischen Stilarten von A. Rossbach und R. Westphal. Leipzig. 1856. Ἔπειτα δὲ ὁ τέως περὶ τοὺς Ἕλληνας μουσικοὺς μάλιστα ἀσχολούμενος Οὐεστφάλιος ἐπεχείρησε καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ ἰδίας ἐρεύνας καὶ μελέτας περὶ τοὺς ἀρχαίους ῥυθμικούς, περὶ οὓς μέχρι τοῦδε εἰδικώτερον εἶχεν ἀσχοληθεὶς ὁ Ῥοσβάχιος, ἀναγνωρίζων καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ ἀρχαία ῥυθμικὴ θεωρία πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὡς κρηπὶς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν πραγματείαν τῆς μετρικῆς. Μετὰ μακρὰς δὲ μελέτας ἐξέδωκε τὸ βιβλίον, ὅπερ ἐπιγράφεται die Fragmente und die Lehrsätze der griechischen Rhythmiker, Supplement zur griechischen Rhythmik von A. Rossbach. Leipzig. 1861. Τὸ βιβλίον λοιπὸν τοῦτο, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἀναπλήρωμα τῆς τοῦ Ῥοσβαχίου ῥυθμικῆς, περιέχει μετὰ κριτικῶς διωρθωμένου κειμένου καὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τὰ ἀποσπάσματα τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων, τοῦ περὶ τοῦ πρώτου χρόνου καὶ ἄλλων συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοξένου, ῥυθμικῶν τινων ἀνωνύμων καὶ Διονυσίου τοῦ μουσικοῦ, εἶτα δὲ τὸ περὶ ῥυθμικῆς μέρος τοῦ περὶ μουσικῆς συγγράμματος τοῦ Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ μετὰ τῆς Λατινικῆς παραφράσεως τοῦ Μαρτιανοῦ Καπέλλα, τὰ ῥυθμικὰ ἀποσπάσματα τῆς εἰσαγωγῆς τέχνης μουσικῆς Βακχείου τοῦ Γέροντος, τοῦ ἀνωνύμου περὶ μουσικῆς, τῶν Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ προλαμβανομένων εἰς τὴν ῥυθμικὴν ἐπιστήμην καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις ὑπ' ἀριθ. 3027 κώδικος. Τούτοις ἐπιφέρει ὁ Οὐεστφάλιος πραγματείας τινὰς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ῥυθμικῆς, ἐν αἷς διὰ βραχυτέρων μὲν πραγματεύεται περὶ ὧν συμφωνεῖ, διὰ μακροτέρων δὲ περὶ ὧν διαφωνεῖ τῷ Ῥοσβαχίῳ. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν μετὰ τῶν λειψάνων τῶν σῳζομένων παλαιῶν μελῶν ἐξέδωκε τὸ δεύτερον ὁ Οὐεστφάλιος ὡς ἐπίμετρον εἰς τὸν α΄ τόμον τῆς β΄ ἐκδόσεως τῆς μετρικῆς τῷ 1867.

Μετὰ δύο δ' ἔτη ἐξέδωκεν ὁ Οὐεστφάλιος ὡς δεύτερον μέρος τὴν ἁρμονικὴν καὶ μελοποιίαν τῶν Ἑλλήνων (Harmonik und Melopoeie der Griechen von R. Westphal. Leipzig. 1863). Μετ' ἄλλα δὲ δύο ἔτη συνεπλήρωσε τὸ κοινὸν ἔργον ἐκδοὺς τὸ γενικὸν μέρος τῆς μετρικῆς (allgemeine griechische Metrik von R. Westphal. Leipzig. 1865). Τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ἐξέδωκε τὴν κατ' Ἀριστόξενον ῥυθμικήν, ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον καὶ βέλτιον πραγματευθεὶς αὐτὴν (System der antiken Rhythmik von R. Westphal. Breslau. 1865). Ἔπειτα ἐξέδωκεν ἱστορίαν τῆς παλαιᾶς μουσικῆς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Geschichte der alten und mittelalterlichen Musik. I Abtheil. Breslau. 1864. III Abtbeilung: Plutarch über die Musik. Breslau. 1866. Προσέτι scriptores metrici Graeci ed. R. Westphal. vol. I. Hephaestionis de metris enchiridion et de poëmate libellus cum scholiis et Trichae epitomis. Adjecta est Procli Chrestomathia grammatica. Lips. 1866. Τοῖς ἑπομένοις δὲ δύο ἔτεσιν ἐξέδωκε δευτέραν ἔκδοσιν τῆς ὅλης θεωρίας τῶν παλαιῶν μουσικῶν τεχνῶν εἰς δύο τόμους, τὸν μὲν πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν griechische Rhythmik und Harmonik nebst der Geschichte der drei musischen Disciplinen. II Auflage. Leipzig. 1867. Τὸν δὲ δεύτερον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν griechische Metrik (allgemeine und specielle) neu bearbeitet von R. W. II Aufl. Leipzig. 1868. Τῷ δὲ 1883 ἐξέδωκε τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον Aristoxenus von Tarent Melik und Rhythmik des klassischen Hellenenthums, übersetzt und erläutert von. R. Westphal. Leipzig. 1883. Ὁ δὲ β΄ τόμος ἐξεδόθη τῷ 1893 μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Προσέτι δὲ καὶ τὸ ἑξῆς, die Musik des griechischen Alterthumes nach den alten Quellen neu bearbeitet von R. Westphal. Leipzig. 1883. Μετὰ δύο δ' ἔτη ἤρξατο ἡ τρίτη ἔκδοσις τῆς θεωρίας τῶν μουσικῶν τεχνῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν· Theorie der musischen Künste der Hellenen von A. Rossbach und R. Westphal. I griechische Rhythmik von R. Westphal. Leipz. 1885. II griech. Harmonik und Melopoeie von R. Westphal. Leipz. 1886. III 1. allg. Theorie der griech. Metrik von R. Westphal und H. Gleditsch. Leipz. 1887. III. 2. specielle griech. Metrik von A. Rossbach. Leipz. 1889.

46. Διὰ τῶν πολλῶν τούτων συγγραμμάτων καὶ ἐπανειλημμένων ἐκδόσεων, δι' ὧν ἑκάστοτε ἐπὶ τὸ βέλτιον προήγετο καὶ συνεπληροῦτο ἡ γνῶσις τῆς θεωρίας τῶν παλαιῶν μουσικῶν τεχνῶν, συμπραττόντων καὶ ἄλλων εἴτε δι' ἐπικρίσεων εἴτε δι' ἰδίων συγγραφῶν, κατωρθώθη τέλος ὥστε νὰ ἀνοικοδομηθῇ μὲν σχεδὸν ἡ θεωρία τῆς ἁρμονικῆς καὶ ῥυθμικῆς, ὅσον δῆλον ὅτι ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο ἐκ τῶν σωζομένων πηγῶν, βέλτιον δὲ μελετηθεῖσα ἡ παλαιὰ μετρικὴ παράδοσις νὰ τύχῃ μείζονος ἐκτιμήσεως καὶ κύρους ἢ προτοῦ. Διότι διὰ τῶν ἐρευνῶν μάλιστα τοῦ Οὐεστφαλίου κατεδείχθη ὅτι τὸ σύστημα τῶν παλαιῶν μετρικῶν δὲν εἶνε αὐθαίρετον δημιούργημα τῶν γραμματικῶν, τῶν κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρεωτικοὺς καὶ αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἀκμασάντων, ἐκ τῶν κειμένων μόνων τῶν ποιητῶν πορισθέντων τὰς θεωρίας αὐτῶν, ἀλλ' ὡς θεμέλιον ταῖς τῶν μετρικῶν κατηγορίαις ὑπόκεινται αἱ ἀρχαὶ τῆς τῶν παλαιοτέρων χρόνων ῥυθμικῆς θεωρίας, ἥτις ἄνευ διακοπῆς παρεδόθη εἰς ἐκείνους, οἵα εἶχεν ἀναπτυχθεῖσα ἐν ταῖς παλαιαῖς μουσικαῖς σχολαῖς, κατὰ μέγα τοὐλάχιστον μέρος, καὶ ἐγένετο χρήσιμος εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀνεγερθὲν μετρικὸν σύστημα. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν ἐν τῷ συστήματι τούτῳ τῶν παλαιῶν μετρικῶν θεωρίαι τινὲς διαφωνοῦσαι πρὸς τὴν ἀρχαίαν ῥυθμικὴν παράδοσιν, ἐκ τούτου προελθοῦσαι ὅτι οἱ γραμματικοὶ ἐκεῖνοι μετρικά τινα φαινόμενα καθ' ἡμαρτημένην ἀναλογίαν περιελάμβανον εἴς τινα κατηγορίαν, εἰς ἣν μόνον κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῶν συλλαβῶν, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ ῥυθμικὸν τῶν συλλαβῶν μέγεθος δύνανται νὰ ἀνήκωσιν· εἶτα δὲ οἱ τῆς δευτέρας ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδος μετρικοὶ προσέθηκαν ταῖς ἐκ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων παρειλημμέναις μετρικαῖς κατηγορίαις καὶ τὸ ἀντισπαστικὸν μέτρον· ἀλλ' ὅμως τὸ πλεῖστον μέρος τῆς μετρικῆς παραδόσεως εἶνε λείψανον τῆς τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων θεωρίας καὶ ἔχει τὸ αὐτὸ καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν ῥυθμικῶν κῦρος, οἱ δὲ ὕστερον προστεθέντες νεωτερισμοὶ ἐλέγχονται ὡς τοιοῦτοι ἐκ τούτου ὅτι δὲν συμφωνοῦσι τοῖς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν διδασκομένοις. Συντόμως δὲ λέγομεν ὅτι ἡ κατὰ Ῥοσβάχιον καὶ Οὐεστφάλιον θεωρία τῶν παλαιῶν μουσικῶν τεχνῶν εἶνε ἡ ἐκπροσωποῦσα τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης (1).

(1) Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἓν μόνον ἐγράφη μέχρι τοῦδε ἐγχειρίδιον ἢ (ἐν τῷ του Iwan von Müller Handbuch der klass. Alterthums-Wissenschaft τόμ. β' ἐκδοθεῖσα) Metrik der Griechen und Römer von Hugo Gleditsch. ἔκδ. β' 1890.

47. Τοιοῦτον ὂν καθ' ὅλου τὸ τελευταῖον τοῦτο μετρικὸν σύστημα, ὡς εἰκός, δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένον καὶ ἡμαρτημένων θεωριῶν. Ἐνταῦθα δὲ ποιούμεθα λόγον μόνον περί τινων τῶν οὐσιωδεστέρων, αἵτινες πολλὴν ἔχουσι τὴν ῥοπὴν εἰς τὸ ὅλον σύστημα. Τοιαύτη λοιπὸν εἶνε κατὰ πρῶτον ἡ θεωρία τοῦ Οὐεστφαλίου, καθ' ἣν ἐν τῇ ποιήσει πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο διαφόρους φύσεις τοῦ ῥυθμοῦ, ἑτέραν μὲν τὴν τῶν ψιλῶν ἤτοι ἄνευ μέλους ἀπαγγελλομένων μέτρων, ἑτέραν δὲ τὴν τῶν μελῳδουμένων (1). Κατὰ τὸν Οὐεστφάλιον ἐπὶ μὲν τῶν τελευταίων ὁ τοῦ διπλασίου λόγος τῆς μακρᾶς πρὸς τὴν βραχεῖαν ἐτηρεῖτο ἐν τῇ προφορᾷ ἀκριβῶς, ἐπὶ δὲ τῶν πρώτων, οἷον ἐπὶ τοῦ ἡρῴου, ὅπως ἀπηγγέλλετο ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν, καὶ ἐπὶ τῶν μέτρων τοῦ ἰαμβικοῦ καὶ τροχαϊκοῦ ῥυθμοῦ, οἵου τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου καὶ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου, ὁσάκις ἀπηγγέλλοντο ψιλῶς καὶ ἄνευ μέλους, δὲν ἐτηρεῖτο ὁ λόγος οὗτος ἤτοι τὸ κανονικὸν ῥυθμικὸν μέγεθος, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῶν συλλαβῶν ἦτο ἀόριστον, οἷον δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ διαλέγεσθαι ἤτοι ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ, ἐν ᾗ ἡ κίνησις τῆς φωνῆς, ὡς λέγει ὁ Ἀριστόξενος, δὲν λαμβάνει ἠρεμίας, ὥστε δὲν ἀποδίδει χρόνους γνωρίμους κατὰ τὸ ποσόν. Καὶ διαιροῦνται μὲν καὶ τὰ ψιλὰ μέτρα εἰς πόδας, ὅπως καὶ τὰ μελῳδούμενα, ἀλλὰ τὰ μέρη ταῦτα τῶν ψιλῶν μέτρων γίνονται αἰσθητὰ μόνον διὰ τῶν ῥυθμικῶν τόνων, τὸ μέγεθος ὅμως τῶν χρόνων ἑκάστου ποδὸς μένει ἀόριστον καὶ ἀκαταμέτρητον· οἷον ἐπὶ τοῦ ἑξαμέτρου ᾐσθάνετο μέν τις τὰς ἓξ βάσεις, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ σημάνῃ διὰ τῶν δακτύλων τὰς ἰσομεγέθεις ἓξ θέσεις καὶ ἓξ ἄρσεις. Ἂν, λέγει ὁ Οὐεστφάλιος, ὁ ῥαψῳδὸς ἀπήγγελλε τὰ ἡρῷα κατὰ τετρασήμους πόδας, ὥστε δηλαδὴ ἡ μακρὰ νὰ ἔχῃ ἀκριβῶς τὸ διπλάσιον μέγεθος τῆς βραχείας, θὰ διέφερε τοσοῦτον τῆς συνήθους ἐν τῷ διαλέγεσθαι προφορᾶς, καθ' ἣν αἱ συλλαβαὶ εἶνε χρόνοι ἄγνωστοι κατὰ τὸ ποσόν, τὸ μέγεθος δηλαδὴ τῶν συλλαβῶν εἶνε ἄπειρον καὶ ἀόριστον, ὥστε ἡ προφορὰ αὐτοῦ θὰ ἐφαίνετο ἐξ ἀνάγκης οὐχὶ φυσική, ἀλλὰ τεχνητή, βεβιασμένη καὶ σχολαστική. Τούτων ἕνεκα ὁ παλαιὸς ῥαψῳδὸς ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῶν ἡρῴων, ὡς μανθάνομεν παρὰ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως (περὶ

(1) Τὴν θεωρίαν ταύτην κατὰ πρῶτον προήνεγκεν ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῷ συγγράμματι τῷ ἐπιγραφομένῳ «Aristoxenos Melik und Rhythmik» τόμ. α', ἤλεγξε δ' αὐτὴν ὁ H. Weil ἐπικρίνων τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν τῷ Journal des savants, Février 1884. Ὕστερον δὲ ὁ Οὐεστφάλιος ἐπανέλαβεν αὐτὴν ἐν τῇ ῥυθμικῇ ἐκδ. γ' σελ. 42 κέ. καὶ allg. Metrik [3] § 1. οὐδαμῶς πεισθεὶς ταῖς παρατηρήσεσι τοῦ Weil.

συνθ. ὀνομ. κεφ. 17), δὲν προσεποίει τῇ μακρᾷ τοῦ δακτύλου συλλαβῇ μέγεθος δίσημον, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ δισήμου καὶ μονοσήμου. Ὡσαύτως παρὰ φύσιν θὰ ἐφαίνετο φθεγγόμενος καὶ ὁ ὑποκριτὴς ὁ ἀπαγγέλλων ἀπὸ σκηνῆς τοὺς ἰάμβους καὶ τροχαίους ὡς πόδας τρισήμους, πλὴν ἐν τοῖς παρακαταλογικοῖς ἤτοι μελοδραματικοῖς, ὡς νῦν λέγονται, μέρεσιν, ἐν οἷς προσετίθεντο οἱ φθόγγοι τοῦ αὐλοῦ ἢ τῆς κιθάρας, ὥστε ὑπὸ τῆς κρούσεως ἤτοι τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίζηται ἡ αὐστηρὰ ῥυθμικὴ προφορὰ τῶν μέτρων. Ὡσαύτως ἐξαιρετέον τὰ ποιήματα τὰ ἄνευ μὲν μέλους ἐξαγγελλόμενα, ὅμως δὲ μετὰ πεπλασμένης ὑποκρίσεως, μετὰ μιμητικῶν δηλαδὴ καὶ ὀρχηστικῶν σχημάτων, οἷα τὰ τοῦ Σωτάδου (πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 32 M.). Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιστάσεις ἡ τήρησις τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ ἥκιστα δυσηρέστει, τοῦ ἀκροατοῦ λεληθότως καὶ οὐχὶ ἀνιαρῶς μεταφερομένου ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ φυσικοῦ εἰς τὴν τῆς τέχνης, ἀπὸ τῶν κανόνων δηλαδὴ τῆς φυσικῆς διαλέκτου (ὁμιλίας) εἰς τοὺς τοῦ μουσικοῦ ῥυθμοῦ. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, ὡς εἴπομεν, δύο φύσεις ἤτοι εἴδη ῥυθμοῦ διακρίνει ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει, πρῶτον μὲν τὸν ἰδιάζοντα τοῖς ψιλοῖς ἤτοι ἄνευ μέλους ἐξαγγελλομένοις μέτροις (gesagte Verse), πλήν, ὡς εἴπομεν, τῶν Σωταδείων καὶ τῶν παρακαταλογικῶς ἀπαγγελλομένων τριμέτρων, εἶτα δὲ τὸν ἰδιάζοντα τῇ μελῳδικῇ φωνῇ, ἤτοι τοῖς μελῳδικοῖς ποιήμασιν. Ὁ δεύτερος δὲ οὗτος εἶνε, «ὁ ἐν μουσικῇ ταττόμενος ῥυθμός», ὡς λέγει ὁ Ἀριστόξενος (ῥυθμ. στοιχ. β' ἀρχ.), περὶ οὗ καὶ ἡ ῥυθμικὴ θεωρία πραγματεύεται.

48. Τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ταύτην στηρίζει κυρίως ὁ Οὐεστφάλιος ἐφ' ὧν λέγει ὁ Ἀριστόξενος δύο κατὰ τόπον κινήσεις τῆς φωνῆς διακρίνων, τὴν συνεχῆ, ἥτις ἐμφανίζεται ἐν τῷ διαλέγεσθαι, καὶ τὴν διαστηματικήν, ἥτις ἐμφανίζεται ἐν τῇ ᾠδῇ. Ποίαν δέ τινα λέγει ὁ Ἀριστόξενος *συνεχῆ* καὶ ποίαν *διαστηματικὴν* καὶ ποία ἡ διαφορὰ αὐτῶν, ἐξηγεῖται ἐν οἷς λέγει ἐν § 25-28 καὶ § 42 τῆς πρώτης ἁρμονικῆς, ἅπερ ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσωμεν ἐφεξῆς αὐτολεξεί.

«§ 25. Πρῶτον μὲν οὖν ἁπάντων αὐτῆς τῆς κατὰ τόπον κινήσεως τὰς διαφορὰς θεωρῆσαι τίνες εἰσὶ πειρατέον......... Πάσης δὲ φωνῆς δυναμένης κινεῖσθαι τὸν εἰρημένον αὐτὸν τρόπον δύο τινές εἰσιν ἰδέαι κινήσεως, ἥ τε συνεχὴς καὶ ἡ διαστηματική».

«§ 26. Κατὰ μὲν οὖν τὴν συνεχῆ τόπον τινὰ διεξιέναι φαίνεται

ἡ φωνὴ τῇ αἰσθήσει οὕτως ὡς ἂν μηδαμοῦ ἱσταμένη, μηδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν περάτων κατά γε τὴν τῆς αἰσθήσεως φαντασίαν, ἀλλὰ φερομένη συνεχῶς μέχρι σιωπῆς. Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ἣν ὀνομάζομεν διαστηματικήν, ἐναντίως φαίνεται κινεῖσθαι· διαβαίνουσα γὰρ ἵστησιν αὑτὴν ἐπὶ μιᾶς τάσεως, εἶτα πάλιν ἐφ' ἑτέρας, καὶ τοῦτο ποιοῦσα συνεχῶς· (λέγω δὲ συνεχῶς κατὰ τὸν χρόνον) ὑπερβαίνουσα μὲν τοὺς περιεχομένους ὑπὸ τῶν τάσεων τόπους, ἱσταμένη δ' ἐπ' αὐτῶν τῶν τάσεων καὶ φθεγγομένη ταύτας μόνον αὐτὰς μελῳδεῖν λέγεται καὶ κινεῖσθαι διαστηματικὴν κίνησιν».

«§ 27. Ληπτέον δὲ ἑκάτερον τούτων κατὰ τὴν τῆς αἰσθήσεως φαντασίαν· πότερον μὲν γὰρ δυνατὸν ἢ ἀδύνατον φωνὴν κινεῖσθαι καὶ πάλιν ἵστασθαι αὐτὴν ἐπὶ μιᾶς τάσεως ἑτέρας ἐστὶ σκέψεως καὶ πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν πραγματείαν οὐκ ἀναγκαῖον τὸ διακινῆσαι τούτων ἑκάτερον· ὁποτέρως γὰρ ἔχει, τὸ αὐτὸ ποιεῖ πρός γε τὸ χωρίσαι τὴν ἐμμελῆ κίνησιν τῆς φωνῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων κινήσεων».

«Ἁπλῶς γὰρ ὅταν μὲν οὕτω κινῆται ἡ φωνὴ ὥστε μηδαμοῦ δοκεῖν ἵστασθαι τῇ ἀκοῇ, συνεχῆ λέγομεν ταύτην τὴν κίνησιν· ὅταν δὲ στῆναί που δόξασα, εἶτα πάλιν διαβαίνειν τινὰ τόπον φανῇ καὶ τοῦτο ποιήσασα πάλιν ἐφ' ἑτέρας τάσεως στῆναι δόξῃ καὶ τοῦτο ἐναλλὰξ ποιεῖν φαινομένη συνεχῶς διατελῇ, διαστηματικὴν τὴν τοιαύτην κίνησιν λέγομεν».

«§ 28. Τὴν μὲν οὖν συνεχῆ λογικὴν εἶναί φαμεν· διαλεγομένων γὰρ ἡμῶν οὕτως ἡ φωνὴ κινεῖται κατὰ τόπον ὥστε μηδαμοῦ δοκεῖν ἵστασθαι. Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ἣν ὀνομάζομεν διαστηματικήν, ἐναντίως πέφυκε γίγνεσθαι· ἀλλὰ γὰρ ἵστασθαί τε δοκεῖ καὶ πάντες τὸν τοῦτο φαινόμενον ποιεῖν οὐκέτι λέγειν φασὶν ἀλλ' ᾄδειν. Διόπερ ἐν τῷ διαλέγεσθαι φεύγομεν τὸ ἱστάναι τὴν φωνήν, ἂν μὴ διὰ πάθος ποτὲ εἰς τοιαύτην κίνησιν ἀναγκασθῶμεν ἐλθεῖν, ἐν δὲ τῷ μελῳδεῖν τοὐναντίον ποιοῦμεν. Τὸ μὲν γὰρ συνεχὲς φεύγομεν, τὸ δ' ἑστάναι τὴν φωνὴν ὡς μάλιστα διώκομεν. Ὅσῳ γὰρ μᾶλλον ἑκάστην τῶν φωνῶν μίαν τε καὶ ἑστηκυῖαν καὶ τὴν αὐτὴν ποιήσομεν, τοσούτῳ φαίνεται τῇ αἰσθήσει τὸ μέλος ἀκριβέστερον».

«Ὅτι μὲν οὖν δύο κινήσεων οὐσῶν κατὰ τόπον τῆς φωνῆς ἡ μὲν συνεχὴς λογική τίς ἐστιν, ἡ δὲ διαστηματικὴ μελῳδική, σχεδὸν δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων».

«§ 42. Τούτων δ' οὕτως ἀφωρισμένων τε καὶ προδιῃρημένων

περὶ ⟨τοῦ μουσικοῦ⟩ μέλους ἂν εἴη ἡμῖν πειρατέον ὑποτυπῶσαι τί ποτ' ἐστὶν ἡ φύσις αὐτοῦ. Ὅτι μὲν οὖν διαστηματικὴν ἐν αὐτῷ δεῖ τὴν τῆς φωνῆς κίνησιν εἶναι προείρηται, ὥστε τοῦ γε λογώδους κεχώρισται ταύτῃ τὸ μουσικὸν μέλος· λέγεται γὰρ δὴ καὶ λογῶδές τι μέλος, τὸ συγκείμενον ἐκ τῶν προσῳδιῶν τῶν ἐν τοῖς ὀνόμασι· φυσικὸν γὰρ τὸ ἐπιτείνειν καὶ ἀνιέναι ἐν τῷ διαλέγεσθαι».

Προσέτι παραβάλλει ὁ Οὐεστφάλιος ὡς συναφὲς τὸ ἑξῆς τοῦ Ἀριστοξένου ἀπόσπασμα, ὅπερ διεσώθη ἐν τοῖς προλαμβ. τοῦ Ψελλοῦ § 6·

«Τῶν δὲ ῥυθμιζομένων ἕκαστον οὔτε κινεῖται συνεχῶς οὔτε ἠρεμεῖ, ἀλλ' ἐναλλάξ. Καὶ τὴν μὲν ἠρεμίαν σημαίνει τό τε σχῆμα καὶ ὁ φθόγγος καὶ ἡ συλλαβή· οὐδενὸς γὰρ τούτων ἐστὶν αἰσθέσθαι ἄνευ τοῦ ἠρεμῆσαι· τὴν δὲ κίνησιν ἡ μετάβασις ἡ ἀπὸ σχήματος ἐπὶ σχῆμα καὶ ἡ ἀπὸ φθόγγου ἐπὶ φθόγγον καὶ ἡ ἀπὸ συλλαβῆς ἐπὶ συλλαβήν. Εἰσὶ δὲ οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ἠρεμιῶν κατεχόμενοι χρόνοι γνώριμοι, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν κινήσεων ἄγνωστοι διὰ σμικρότητα ὥσπερ ὅροι τινὲς ὄντες τῶν ὑπὸ τῶν ἠρεμιῶν κατεχομένων χρόνων. Νοητέον δὲ καὶ τοῦτο ὅτι τῶν ῥυθμικῶν συστημάτων ἕκαστον οὐχ ὁμοίως σύγκειται ἔκ τε τῶν γνωρίμων χρόνων κατὰ τὸ ποσὸν καὶ ἐκ τῶν ἀγνώστων, ἀλλ' ἐκ μὲν τῶν γνωρίμων κατὰ τὸ ποσὸν ὡς ἐκ μερῶν τινων σύγκειται τὰ συστήματα, ἐκ δὲ τῶν ἀγνώστων ὡς ἐκ τῶν διοριζόντων τοὺς γνωρίμους κατὰ τὸ ποσὸν χρόνους».

49. Ἐκ τῶν χωρίων τούτων ὀρθῶς μὲν συνάγει ὁ Οὐεστφάλιος ὡς λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου, ὅτι ἐν μὲν τῇ ᾠδῇ ἡ φωνὴ φαίνεται τῇ ἡμετέρᾳ αἰσθήσει ὅτι διαβᾶσα τόπον τινὰ ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἢ βαρὺ ἵσταται, ἔπειτα δὲ πάλιν διαβᾶσα ἵσταται ἐφ' ἑτέρας τάσεως καὶ τοῦτο συνεχῶς ποιοῦσα διατελεῖ μέχρι τέλους, καὶ ὅτι αἱ μὲν μεταβάσεις ἀπὸ τάσεως εἰς τάσιν εἶνε χρόνοι ἄγνωστοι διὰ τὴν σμικρότητα, αἱ δὲ ἠρεμίαι τῆς φωνῆς, τουτέστιν οἱ φθόγγοι ἢ αἱ μελῳδούμεναι συλλαβαί, λαμβάνουσι μέγεθος γνώριμον καὶ ὡρισμένον, δῆλον ὅτι μονόσημον, δίσημον κτλ., καθόλου δὲ ἡ μακρὰ τὸ διπλάσιον τῆς βραχείας. Ἐν τῷ λογώδει ὅμως μέλει, τουτέστιν ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ, αἱ συλλαβαὶ διαφέρουσι μὲν ὡσαύτως ἀλλήλων ὥσπερ ἐν τῇ ᾠδῇ κατὰ τὴν τάσιν, ἄλλαι μὲν ὀξύτεραι, ἄλλαι δὲ βαρύτεραι οὖσαι, μέγεθος ὅμως ἔχουσιν ἀόριστον, εἶνε δηλαδὴ χρόνοι ἄγνωστοι κατὰ τὸ ποσόν. Διὰ τάχους προφερόμεναι αἱ συλλαβαὶ τῇ ἡμετέρᾳ αἰσθήσει φαίνονται ὡς ἐν διηνεκεῖ κινήσει διατελοῦσαι καὶ ἡ φωνὴ ὡς μετα-

βάσεις μόνον ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην συλλαβὴν ποιουμένη, χωρὶς νὰ ἠρεμῇ ἐν αὐταῖς, ὅπως ποιεῖ ἐν ταῖς μελῳδουμέναις συλλαβαῖς, πλὴν ἐνίοτε κατ' ἐξαίρεσιν διὰ πάθος. Ἐκ τούτου γίνεται μὲν διάκρισίς τις μακροτέρων καὶ βραχυτέρων συλλαβῶν, τὸ ποσὸν ὅμως αὐτῶν εἶνε ἄγνωστον, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς ὅπως ἐν τῇ ᾠδῇ. Ταῦτα τῷ ὄντι συνάγονται ὀρθῶς καὶ λογικῶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀριστοξένου περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς κατὰ τόπον κινήσεως τῆς φωνῆς, τῆς τε συνεχοῦς καὶ τῆς διαστηματικῆς, τουτέστι τῆς ἐν τῇ διαλέκτῳ ἤτοι τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ ἐμφανιζομένης καὶ τῆς ἐν τῇ ᾠδῇ. Ἀλλ' ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῇ ἀρρύθμῳ διαλέκτῳ δικαιούμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ εἰς τὴν ἔρρυθμον λέξιν τουτέστιν εἰς τὰ ψιλὰ ἤτοι τὰ ἄνευ μέλους ἀπαγγελλόμενα μέτρα τῆς παλαιᾶς ποιήσεως; πρέπει δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ, τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ, ὅτε ἀπηγγέλλοντο ἄνευ μέλους, νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ συλλαβαὶ ἀπαγγελλόμεναι ἐτήρουν τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ μέγεθος, ὥστε ἦσαν ἄγνωστοι κατὰ τὸ ποσόν, ὡς δέχεται ὁ Οὐεστφάλιος; Τοῦτο δεχόμενοι οὐδὲν ἧττον δεχόμεθα ἢ ὅτι ἐν τῇ προφορᾷ τῶν ῥαψῳδουμένων ἢ ψιλῶς ἀπαγγελλομένων μέτρων οὐδεὶς ἠκούετο ῥυθμός, ὅπως καὶ ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ μέλος μόνον τὸ λογῶδες, ὅπως καὶ ἐν τῷ διαλέγεσθαι, ἢ τοὐλάχιστον οὐχὶ ἀκριβὴς καὶ κανονικὸς ῥυθμός, οἷον εἶχον τὰ μέτρα ταῦτα ᾀδόμενα. Τότε πρὸς τί τοσοῦτον ἐπόνουν οἱ ποιηταὶ γράφοντες ἐμμέτρως ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ τῶν δραμάτων καὶ αὐστηροτάτους τηροῦντες κανόνας περὶ τὴν ῥυθμοποιίαν, ἀφ' οὗ οἱ ἀκροαταὶ οὐδένα ἢ τοὐλάχιστον οὐχὶ τὸν οἰκεῖον διῃσθάνοντο ῥυθμὸν καὶ ὃν ἀπετύπωσεν ὁ ῥυθμοποιός; Εἰς τὸ ἄτοπον τοῦτο ἄγει ἡμᾶς ἡ γνώμη τοῦ Οὐεστφαλίου περὶ τῶν ψιλῶν μέτρων, ὥστε ἀδύνατον νὰ εἶνε κατὰ πάντα ὀρθή. Σφάλλεται δὲ προφανῶς ὁ Οὐεστφάλιος διότι ἄνευ ἀνάγκης πάσας τὰς ἰδιότητας τῆς ἀρρύθμου διαλέκτου ἐπεκτείνει καὶ εἰς τὰ ἔρρυθμα ψιλὰ μέτρα. Ὑποτίθησι δηλαδὴ ὅτι αἱ συλλαβαὶ τῶν μέτρων τούτων ἦσαν χρόνοι ἄγνωστοι κατὰ τὸ ποσόν, ὅπως ἐν τῇ διαλέκτῳ, ἐν ᾧ οὐδαμοῦ λέγει τοῦτο ὁ Ἀριστόξενος οὐδὲ συνάγεται ἀναγκαίως ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ. Τοὐναντίον ἀφ' οὗ τα στιχουργήματα ταῦτα ἦσαν ἔρρυθμα, φυσικώτερον εἶνε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐξαγγελλόμενα δημοσίᾳ ἐλάμβανον τὸν προσήκοντα ῥυθμόν, ὅστις ἐγίνετο αἰσθητὸς τοῖς ἀκροωμένοις. Ὅπως δὲ κατορθωθῇ τοῦτο, δῆλον ὅτι ἀπῃτεῖτο νὰ

λάβωσιν αἱ συλλαβαὶ ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τὸ προσῆκον ῥυθμικὸν μέγεθος, ἡ μακρὰ δηλαδὴ τὸ διπλάσιον μέγεθος τῆς βραχείας, ἅμα δὲ παρὰ τὰς λογικὰς τάσεις νὰ γίνωνται αἰσθηταὶ καὶ αἱ ῥυθμικαὶ λεγόμεναι τάσεις, αἱ μὲν δηλονότι θέσεις νὰ προφέρωνται ἐρρωμενέστερον ἤτοι μετὰ μείζονος δυνάμεως ἢ ἐμφάσεως, αἱ δὲ ἄρσεις μετ᾽ ἐλάσσονος. Ἡ τοιαύτη τῶν ψιλῶν μέτρων προφορὰ διέφερέ πως βέβαια τῆς ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ ἔπρεπεν, ὡς εἰκός, νὰ διαφέρῃ ἀφ᾽ οὗ τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν ῥυθμοί, ἡ δὲ συνήθης διάλεκτος ἐστερεῖτο τοῦ ῥυθμοῦ. Οἱ ῥαψῳδοὶ ὅμως οἱ δημοσίᾳ καὶ πανηγυρικῶς τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη καὶ οἱ ὑποκριταὶ οἱ τὰ τρίμετρα καὶ τετράμετρα ἐν τοῖς θεάτροις ἄνευ μὲν μέλους, μετὰ ῥυθμοῦ δ᾽ ἀπαγγέλλοντες δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπολαμβάνωνται ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν ὡς παρὰ φύσιν φθεγγόμενοι καίπερ παρεκβαίνοντες τῆς συνήθους ἐν τῇ διαλέκτῳ προφορᾶς. Τό τε ἔπος καὶ τὸ δρᾶμα εἶχον πολλὰ τὰ θαυμαστὰ καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ συνήθους ἐξηλλαγμένα, ἥκιστα δὲ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ ἔρρυθμος ἀπαγγελία τῶν ἀμελῳδήτων μέτρων.

50. Ὅτι δὲ ἡ φωνὴ ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῶν ψιλῶν μέτρων ἢ ποιημάτων διέφερεν οὐ μόνον τῆς μελῳδικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς, ἀγαθῇ τύχῃ ἔχομεν μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων διαρρήδην τοῦτο βεβαιούσας. Οἷον ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ σελ. 7 Μ. διακρίνονται τρία ἤδη φωνῶν «ἡ μὲν συνεχής, ἡ δὲ διαστηματική, ἡ δὲ μέση. Συνεχὴς μὲν οὖν ἐστιν ἡ τάς τε ἀνέσεις καὶ τὰς ἐπιτάσεις λεληθότως διά τε τάχους ποιουμένη, διαστηματικὴ δὲ ἡ τὰς μὲν τάσεις φανερὰς ἔχουσα, τὰ δὲ τούτων μέτρα (γρ. μεταξὺ) λεληθότα, μέση δὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν συγκειμένη. Ἡ μὲν οὖν συνεχής ἐστιν ᾗ διαλεγόμεθα, μέση δὲ ᾗ τὰς τῶν ποιημάτων ἀναγνώσεις ποιούμεθα, διαστηματικὴ δὲ [ἡ] κατὰ μέσον τῶν ἁπλῶν φωνῶν ποσὰ ποιουμένη διαστήματα καὶ μονάς, ἥτις καὶ μελῳδικὴ καλεῖται» (1). Καὶ τί μὲν διαφέρει ἡ συνεχὴς ἢ λογικὴ φωνὴ τῆς διαστηματικῆς ἢ μελῳδικῆς γινώσκομεν ἤδη ἐξ ὧν περὶ αὐτῶν λέγει ὁ Ἀριστόξενος, παρεθέμεθα δ᾽ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Περὶ δὲ τῆς μέσης φωνῆς οὐδὲν μὲν μανθάνομεν

(1) Ἡ τριχῇ διαίρεσις εὑρίσκεται καὶ παρὰ Πορφυρίῳ εἰς Πτολεμαῖον σελ. 239 λέγοντι ὧδε· «Ἐν τῇ λογικῇ φωνῇ ἄλλαι μέν εἰσιν αἱ ἐκτάσεις καὶ συστολαὶ τῶν συλλαβῶν, αἵ τε μακρότητες καὶ αἱ βραχύτητες, ἄλλαι δὲ αἱ ταχύτητες καὶ αἱ βραδύτητες, ἄλλαι δὲ [αἱ] ὀξύτητες καὶ [αἱ] βαρύτητες. Τριῶν οὖν τάξεων θεωρουμένων ταῖς μὲν χρῆται ἡ ῥυθμική, ταῖς δὲ ἡ μετρική, ταῖς δὲ ἡ ἀναγνωστικὴ περὶ τὴν ποιὰν προφοραν τῶν λεξεων πραγματευομένη». Ὡσαύτως καὶ παρὰ Μανουὴλ Βρυεννίῳ σελ. 502.

παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοξένου, ὅσα δὲ λέγει ὁ Ἀριστείδης ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ εἶνε πάνυ ἀσαφῆ. Ὁ Ἀριστείδης ὁρίζων τὴν μέσην φωνὴν λέγει «μέση δὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν συγκειμένη» καὶ κατωτέρω «μέση δὲ ᾗ τὰς τῶν ποιημάτων ἀναγνώσεις ποιούμεθα». Ποία τις λοιπὸν ἦτο ἡ μέση φωνή, ἤτοι ἡ ἀναγνωστικὴ τάξις, ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ Πορφύριος, ἢ ἡ τῶν ψιλῶν μέτρων καὶ ποιημάτων προφορά, ὡς ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν; Ἐκ μὲν τοῦ δευτέρου ὁρισμοῦ τοῦ Ἀριστείδου, ὅστις ἀνεφέρετο εἰς γνωστὴν μὲν τοῖς πάλαι προφορὰν τῶν ἀναγινωσκομένων ποιημάτων, ἄγνωστον δ᾽ ἡμῖν, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ μάθωμεν ἀκριβέστερον. Τί δὲ ἐννοεῖ ὁ Ἀριστείδης διὰ τοῦ πρώτου ὁρισμοῦ «μέση δὲ ἡ ἐξ ἀμφοῖν συγκειμένη» λέγων; οὐδὲν βεβαίως ἄλλο ἠδύνατο ὁ Ἀριστείδης νὰ ἐννοῇ διὰ τοῦ *ἀμφοῖν* εἰ μὴ τὴν συνεχῆ καὶ τὴν διαστηματικὴν φωνήν. Πῶς ὅμως ἐννοητέον ταῦτα; πῶς δηλαδὴ λέγει ὁ Ἀριστείδης ὅτι ἡ μέση φωνή, καθ᾽ ἣν οἱ παλαιοὶ ἐποιοῦντο τὰς ἀναγνώσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν, συνέκειτο ἐξ ἀμφοτέρων τούτων, τῆς τε συνεχοῦς ἢ λογικῆς καὶ τῆς διαστηματικῆς ἢ μελῳδικῆς φωνῆς; κατ᾽ ἐμὴν γνώμην ἡ μέση φωνὴ λέγεται ὅτι μετεῖχεν ἀμφοτέρων, τῆς τε λογικῆς καὶ τῆς διαστηματικῆς φωνῆς, ὡς ἑξῆς· τῆς μὲν διαστηματικῆς φωνῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι αἱ συλλαβαὶ αὐτῆς δὲν ἦσαν χρόνοι ἄγνωστοι, ὡς αἱ τῆς λογικῆς φωνῆς, ἀλλὰ γνώριμοι, ὡς αἱ τῆς διαστηματικῆς, εἶχον δηλαδὴ ὡρισμένον μέγεθος καὶ καθ᾽ ὅλου ἡ μακρὰ τὸ διπλάσιον τῆς βραχείας· τἀνάπαλιν δὲ τῆς λογικῆς φωνῆς μετεῖχεν ἡ μέση καθ᾽ ὅσον τὰ τῶν τάσεων, ὀξειῶν τε καὶ βαρειῶν, διαστήματα δὲν ἦσαν φανερὰ καὶ ὡρισμένα τὸ ποσόν, οἷα τὰ τῆς διαστηματικῆς φωνῆς, ἀλλὰ λεληθότα καὶ ἄγνωστα, οἷα τὰ τῆς λογικῆς φωνῆς. Ἐν ᾧ δηλαδὴ ἐν τῇ λογικῇ φωνῇ πρῶτον μὲν διεκρίνοντο πολλὰ εἴδη βραχειῶν καὶ πολλὰ εἴδη μακρῶν συλλαβῶν, εἶτα δὲ διὰ τάχους προφερόμεναι αἱ συλλαβαὶ ἀπέβαινον χρόνοι ἄγνωστοι κατὰ τὸ ποσόν, οἱ ἀπαγγέλλοντες τὰ ψιλὰ μέτρα ἐτήρουν μὲν τὸ ῥυθμικὸν μῆκος τῶν συλλαβῶν, ταῖς μακραῖς συλλαβαῖς προσποιοῦντες τὸ διπλάσιον μέγεθος τῶν βραχειῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἐκοινώνουν τῆς διαστηματικῆς φωνῆς, ἥτις ἐπὶ τῶν διαφόρων τάσεων ἢ φθόγγων ἐποιεῖτο ὡρισμένας τὸ ποσὸν καὶ γνωρίμους μονάς, αὖθις δὲ ἐπιτείνοντες καὶ ἀνιέντες τὴν φωνὴν δὲν ἀπέδιδον διαστήματα φανερὰ καὶ ἀκριβῶς ὡρισμένα τὸ ποσόν, ὅπως συνέβαινεν ἐν τῇ διαστηματικῇ φωνῇ, ἀλλ᾽ ἄγνωστα καὶ ἀόριστα, οἷαι ἦσαν αἱ προσ-

ῳδίαι ἐν τῇ λογικῇ φωνῇ. Συνελόντες δὲ λέγομεν ὅτι διὰ τῆς μέσης φωνῆς ἀπεδίδοτο μὲν ὁ ῥυθμὸς ἤτοι ἡ τάξις τῶν χρόνων, οὐδὲν δὲ μέλος εἰμὴ τὸ τῆς διαλέκτου ἤτοι τὸ λογῶδες. Οὕτω πως πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐποίουν ἀναγινώσκοντες ἢ ἀπαγγέλλοντες τὰ ποιήματα αὐτῶν καὶ οὐχὶ ὡσανεὶ πεζὸν λόγον, ὡς δοξάζει ὁ Οὐεστφάλιος, διότι τότε δὲν θὰ διεκρίνετο ὑπ' αὐτῶν τῶν παλαιῶν καὶ τρίτον εἶδος φωνῆς ἡ μέση ἢ ἡ ἀναγνωστική. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐθισθῶμεν νὰ ἀπαγγέλλωμεν τὰ ἀρχαῖα ποιήματα, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀπαγγέλλωμεν αὐτὰ ὡς ἔρρυθμα καὶ οὐχὶ ὡς ἄρρυθμα ποιήματα. Κατὰ τοῦτο δὲ κυρίως ἀδυνατοῦμεν νῦν ἡμεῖς νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἀρχαίαν ἀπαγγελίαν πλήρη, καθ' ὅσον τὰ δύο συγκρουόμενα ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει στοιχεῖα, τοὺς λογικοὺς δηλαδὴ καὶ ῥυθμικοὺς τόνους, δὲν δυνάμεθα νὰ προφέρωμεν κεχωρισμένως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ὡς οἱ παλαιοί, ἀλλ' ἀναγκαζόμεθα νὰ ὑποτάσσωμεν τοὺς λογικοὺς τόνους εἰς τοὺς ῥυθμικούς, οὐδένα λόγον τῶν λογικῶν τόνων ποιούμενοι, ὅπως οἱ παλαιοὶ οὐδένα λόγον αὐτῶν ἐποιοῦντο ἐν τῇ ᾠδῇ (1). Ἐκ πρώτης βέβαια ὄψεως τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται φυσικὸν καὶ δυσαρεστεῖ, ἀλλ' ὅταν τις ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸν ῥυθμόν, τότε ἐθίζεται νὰ ἀδιαφορῇ πρὸς τὸ ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ φυσικοῦ τονισμοῦ τῶν λέξεων δυσάρεστον προσέχων μᾶλλον εἰς τὴν ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ ἀπόλαυσιν καὶ τὸ ἐκ τούτου εὐχάριστον τοῦ ἐξ ἐκείνου δυσαρέστου προτιμῶν.

51. Ἑτέρα τοῦ Οὐεστφαλίου ἡμαρτημένη δόξα εἶνε ὅτι πλὴν τῆς μονοσήμου βραχείας καὶ τῆς δισήμου μακρᾶς συλλαβῆς παραδέχεται καὶ ἄλλα ῥυθμικὰ μεγέθη τῆς τε βραχείας καὶ τῆς μακρᾶς, τουτέστι καὶ βραχείας βραχυτέρας τε καὶ μακροτέρας τῆς μονοσήμου καὶ μακρὰς βραχυτέρας τε καὶ μακροτέρας τῆς δισήμου, τὴν δ' ὕπαρξιν τῶν τοιούτων ῥυθμικῶν μεγεθῶν τῶν συλλαβῶν ζητεῖ νὰ πιστώσῃ διὰ μαρτυριῶν τοῦ τε Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ τινων παλαιῶν μετρικῶν (πρβλ. Rhythmik³ σελ. 365-7, allg. Metrik³ σελ. 292 κἑ.). Ἀλλ' ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον τί λέγουσιν οὗτοι καὶ κατὰ πόσον ὁ Οὐεστφάλιος ἑρμηνεύει πιστῶς τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν. Ὁ μὲν λοιπὸν Διονύσιος περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 11 λέγει τάδε· «ἡ μὲν πεζὴ λέξις οὐδενὸς οὔτ' ὀνόματος οὔτε ῥήματος βιάζεται τοὺς χρόνους οὐδὲ μετατίθησιν, ἀλλ' οἵας παρείληφε τῇ φύσει τὰς συλλαβάς, τάς τε

(1) Πρβλ. Διονύσ. Ἁλικαρν. περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 11 καὶ § 77.

μακρὰς καὶ τὰς βραχείας, τοιαύτας φυλάττει. Ἡ δὲ ῥυθμικὴ καὶ μουσικὴ μεταβάλλουσιν αὐτὰς μειοῦσαι καὶ αὔξουσαι, ὥστε πολλάκις εἰς τὰ ἐναντία μεταχωρεῖν· οὐ γὰρ ταῖς συλλαβαῖς ἀπευθύνουσι τοὺς χρόνους, ἀλλὰ τοῖς χρόνοις τὰς συλλαβάς». Ὁ δὲ Λογγῖνος ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς τὸ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον § 6 καὶ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος σελ. 53 λέγουσι τάδε·

«Διαφέρει ῥυθμοῦ τὸ μέτρον, ᾗ τὸ μὲν μέτρον πεπηγότας ἔχει τοὺς χρόνους,	«Differt autem rhythmus a metro, quod metrum certo numero syllabarum ac pedum finitum sit,
ὁ δὲ ῥυθμὸς ὡς βούλεται ἕλκει τοὺς χρόνους,	rhythmus autem . . . ut volet protrahit tempora,
πολλάκις γοῦν καὶ τὸν βραχὺν χρόνον ποιεῖ μακρόν».	ita ut breve tempus plerumque longum efficiat, longum contrahat».

Ὁ δὲ Διομήδης (σελ. 423 Keil) λέγει «distat enim metrum a rhythmo, quod metrum certa qualitate ac numero syllabarum temporumque finitur». Καὶ σελ. 468 K. «rhythmi certa dimensione temporum terminantur et pro nostro arbitrio [= τῷ τοῦ Οὐικτωρίνου ut volet καὶ τῷ τοῦ Λογγίνου ὡς βούλεται] nunc brevius arctari [= longam contrahit], nunc longius provehi [= protrahit tempora] possunt». Ἐν ἑτέρῳ δὲ χωρίῳ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος (σελ. 49) λέγει «musici qui temporum arbitrio syllabas committunt in rhythmicis modulationibus aut lyricis cantionibus per circuitum longius extentae pronunciationis tam longis longiores, quam rursus per correptionem breviores brevibus proferunt». Καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν «musici non omnes inter se longas aut breves pari mensura consistere, siquidem et brevi breviorem et longa longiorem dicant posse syllabam fieri».

Τὰ χωρία λοιπὸν ταῦτα ὑπολαμβάνει ὁ Οὐεστφάλιος ὡς μαρτυροῦντα διαρρήδην ὅτι, ἐν ᾧ ἡ πεζὴ λέξις ἐφύλαττε τὴν φυσικὴν τῶν συλλαβῶν ποσότητα, ἡ ῥυθμικὴ καὶ μουσικὴ τουτέστιν ἡ μελικὴ ποίησις κατὰ βούλησιν μετέβαλλε τὰς μακρὰς καὶ βραχείας συλλαβὰς ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ ἔλασσον, ὥστε πολλάκις αἱ βραχεῖαι ἐλαμβάνοντο ὡς μακραὶ καὶ αἱ μακραὶ ὡς βραχεῖαι. Ἀκριβέστερον δὲ ἐκ τῶν χωρίων

τούτων συνάγει ὁ Οὐεστφάλιος ὅτι ἐν τῇ μελικῇ τῶν παλαιῶν ποιήσει ἦσαν ἐν χρήσει τὰ ἑξῆς ἓξ συλλαβικὰ μεγέθη·

α΄) *μακρὰ ηὐξημένη* ἤτοι μακρὰ μακρᾶς μακροτέρα. Τοιαύτην δὲ λαμβάνει τὴν μακρὰν τοῦ τετρασήμου τροχαίου ὡς ἔχουσαν μέγεθος $2\frac{2}{3}$ τοῦ πρώτου χρόνου.

β΄) *μακρὰ τελεία* ἤτοι μακρὰ δίσημος, οἷα ἦτο ἡ μακρὰ τοῦ τετρασήμου δακτύλου καὶ τοῦ τρισήμου τροχαίου.

γ΄) *μακρὰ μεμειωμένη* ἤτοι μακρὰ μακρᾶς βραχυτέρα, οἷα ἦτο ἡ μακρὰ τοῦ τρισήμου δακτύλου ἔχουσα μέγεθος $1\frac{1}{2}$ τοῦ πρώτου χρόνου.

δ΄) *βραχεῖα ηὐξημένη* ἤτοι βραχεῖα βραχείας μακροτέρα, οἷα ἦτο ἡ βραχεῖα τοῦ τετρασήμου τροχαίου ἔχουσα μέγεθος $1\frac{1}{3}$ τοῦ πρώτου χρονου.

ε΄) *βραχεῖα τελεία* ἤτοι βραχεῖα μονόσημος, οἷα ἦτο ἡ βραχεῖα τοῦ τετρασήμου δακτύλου καὶ τοῦ τρισήμου τροχαίου.

ϛ΄) *βραχεῖα μεμειωμένη* ἤτοι βραχεῖα βραχείας βραχυτέρα, οἷα ἦτο ἡ βραχεῖα τοῦ τρισήμου δακτύλου ἔχουσα μέγεθος τὰ τρία μέρη τοῦ πρώτου χρόνου τουτέστι $\frac{3}{4}$.

Τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν τοιούτων μακροτέρων καὶ βραχυτέρων μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν ζητεῖ ὁ Οὐεστφάλιος νὰ ἐξισώσῃ τὰ διάφορα ποδικὰ μεγέθη ἐπὶ τῶν μικτῶν καὶ ἐπισυνθέτων μέτρων, ἐπὶ μὲν τῶν μικτῶν τοῖς δακτύλοις προσποιῶν τὸ μέγεθος τοῦ τρισήμου τροχαίου, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπισυνθέτων τἀνάπαλιν τοῖς τροχαίοις προσποιῶν τὸ μέγεθος τῶν τετρασήμων δακτύλων ὡς ἑξῆς·

	2 1 1		$2\frac{2}{3}$ $1\frac{1}{3}$
δάκτυλος τετράσημος	– ᵕ ᵕ	τροχαῖος τετράσημος	– ᵕ
	2 1		$1\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$
τροχαῖος τρίσημος	– ᵕ	δάκτυλος τρίσημος	– ᵕ ᵕ

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξισοῖ ὁ Οὐεστφάλιος καὶ τὰ διάφορα ποδικὰ σχήματα τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν μικτῶν μέτρων πολυσχηματίστου ποδός, ὡς ἑξῆς·

–́ – πολυσχημάτιστος σπονδεῖος
$1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$

ᵕ́ ᵕ πολυσχημάτιστος πυρρίχιος
$1\frac{1}{2}$ $1\frac{1}{2}$

ᵕ́ – πολυσχημάτιστος ἴαμβος.
1 2

52. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Οὐεστφαλίου, ἣν ἀσπάζεται καὶ ὁ Ῥοσβάχιος, πλὴν ὅτι καὶ τοῖς δακτύλοις τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων ὥσπερ καὶ τοῖς τῶν μικτῶν προσποιεῖ μέγεθος τὸ τοῦ τροχαίου ἤτοι τρίσημον (speciel. griech. Metrik[3] σελ. 374 καὶ 513), στηρίζεται ἐπὶ παρερμηνείας τῶν μνημονευθεισῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ὡς ἐρχόμεθα νὰ δείξωμεν ἐφεξῆς. Καὶ πρότερον μὲν κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπ' ἄλλων τε (πρβλ. Βεκήρου ἀνέκδ. σελ. 713. 1186) καὶ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ καὶ ἀλλαχοῦ (περὶ Δημοσθένους δεινότητος σελ. 1069) διακριτέον δύο γένη θεωρητικῶν τὸ τῶν μουσικῶν καὶ ῥυθμικῶν καὶ τὸ τῶν γραμματικῶν καὶ μετρικῶν. Καὶ οἱ μὲν μουσικοὶ καὶ ῥυθμικοί, οὐχὶ διάφοροι ἀλλήλων ἀλλ' οἱ αὐτοί, ὡς ἐκ πολλῶν δῆλον, ὄντες, ἦσαν κυρίως ὀπαδοὶ τοῦ Ἀριστοξένου καὶ περὶ πᾶσαν τὴν μουσικὴν τέχνην ἀσχολούμενοι ἐξήταζον τὰ πράγματα βαθύτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον, οἱ δὲ γραμματικοὶ καὶ μετρικοὶ ἐπραγματεύοντο τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα ἐμπειρικώτερον. Εἰς τοὺς μουσικοὺς λοιπὸν καὶ ῥυθμικοὺς καὶ μάλιστα εἰς αὐτὸν τὸν Ἀριστόξενον ἀνοιστέον τὴν θεωρίαν περὶ τῆς διαφόρου δυνάμεως ἤτοι ποσότητος τῶν συλλαβῶν τῆς γλώσσης, πῶς δηλαδὴ παραυξάνονται αἵ τε βραχεῖαι καὶ αἱ μακραὶ συλλαβαὶ ὡς ἐκ τῆς προσθήκης συμφώνων εἰς τὰ βραχέα καὶ τὰ μακρὰ φωνήεντα, περὶ οὗ πραγματεύεται ὁ Διονύσιος ἐν κεφ. 15 λέγων ὧδε· «Μήκους δὲ καὶ βραχύτητος συλλαβῶν οὐ μία φύσις, ἀλλὰ καὶ μακρότεραί τινές εἰσι τῶν μακρῶν, καὶ βραχύτεραι τῶν βραχειῶν. Ἔσται δὲ τοῦτο φανερὸν ἐπὶ τῶν παραδειγμάτων. Ὁμολογεῖται δὴ βραχεῖαν εἶναι συλλαβήν, ἣν ποιεῖ φωνῆεν βραχὺ τὸ *ο*, ὡς λέγεται *ὁδός*. Ταύτῃ προστεθήτω ἓν γράμμα τῶν ἡμιφώνων τὸ *ρ* καὶ γενέσθω *Ῥόδος*· μένει μὲν ἔτι βραχεῖα ἡ συλλαβή, πλὴν οὐχ ὁμοίως, ἀλλ' ἕξει τινὰ παραλλαγὴν ἀκαρεῖ παρὰ τὴν προτέραν. Ἔτι προστεθήτω ταύτῃ τῶν ἀφώνων γραμμάτων τὸ *τ* καὶ γενέσθω *τρόπος*· μείζων αὕτη τῶν προτέρων ἔσται συλλαβῶν καὶ ἔτι βραχεῖα μένει. Τρίτον γ' ἔτι γράμμα τῇ αὐτῇ συλλαβῇ προστεθήτω τὸ *σ* καὶ γενέσθω *στρόφος*· τρισὶν αὕτη προσθήκαις ἀκουσταῖς μακροτέρα γενήσεται τῆς βραχυτάτης μένουσα ἔτι βραχεῖα. Οὐκοῦν τέσσαρες αὗται βραχείας συλλαβῆς διαφοραὶ τὴν ἀνάλογον ἔχουσαι αἴσθησιν τῆς παραλλαγῆς μέτρον. Ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς μακρᾶς. Ἡ γὰρ ἐκ τοῦ *η* γινομένη συλλαβὴ μακρὰ τὴν φύσιν οὖσα τεττάρων γραμμάτων προσθήκαις παραυξηθεῖσα, τριῶν προταττομένων, ἑνὸς δὲ ἐπι-

ταττομένου, καθ' ἣν λέγεται *σπλήν*, μείζων ἂν δήπου λέγοιτο εἶναι τῆς προτέρας ἐκείνης τῆς μονογραμμάτου. Μειουμένη δ' αὖ πάλιν καθ' ἓν ἕκαστον τῶν προστεθέντων γραμμάτων τὰς ἐπὶ τοὔλαττον παραλλαγὰς αἰσθητὰς ἂν ἔχοι. Αἰτία δὲ ἥτις ἐστὶ τοῦ μήτε τὰς μακρὰς ἐκβαίνειν τὴν ἑαυτῶν φύσιν μέχρι γραμμάτων ἑπτὰ μηκυνομένας(1) μήτε τὰς βραχείας εἰς ἓν ἀπὸ πολλῶν γραμμάτων συστελλομένας ἐκπίπτειν τῆς βραχύτητος, ἀλλὰ κἀκείνας ἐν διπλασίῳ λόγῳ θεωρεῖσθαι τῶν βραχειῶν καὶ ταύτας ἐν ἡμίσει τῶν μακρῶν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν. Ἀρκεῖ γὰρ ὅσον εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ἥρμοττεν εἰρῆσθαι, ὅτι διαλλάττει καὶ βραχεῖα συλλαβὴ βραχείας καὶ μακρὰ μακρᾶς, καὶ οὔτε τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν οὔτ' ἐν λόγοις ψιλοῖς οὔτ' ἐν ποιήμασιν ἢ μέλεσι διὰ ῥυθμῶν ἢ μέτρων κατασκευαζομένοις πᾶσα βραχεῖα καὶ πᾶσα μακρά». Παραπλήσια λέγονται καὶ ἐν τῷ τέλει τῶν προλεγομ. εἰς Ἡφαιστ. ἐγχειρίδιον· «ἰστέον δὲ ὅτι ἄλλως λαμβάνουσι τοὺς χρόνους οἱ μετρικοὶ ἤγουν οἱ γραμματικοὶ καὶ ἄλλως οἱ ῥυθμικοί. Οἱ γραμματικοὶ ἐκεῖνον μακρὸν χρόνον ἐπίστανται τὸν ἔχοντα δύο χρόνους καὶ οὐ καταγίνονται εἰς μεῖζόν τι· οἱ δὲ ῥυθμικοὶ λέγουσι τόδε εἶναι μακρότερον τοῦδε, φάσκοντες τὴν μὲν τῶν συλλαβῶν εἶναι δύο ἡμίσεος χρόνων, τὴν δὲ τριῶν, τὴν δὲ πλειόνων· οἷον τὴν ὡς οἱ γραμματικοὶ λέγουσι δύο χρόνων εἶναι, οἱ δὲ ῥυθμικοὶ δύο ἡμίσεος, δύο μὲν τοῦ *ω* μακροῦ, ἡμιχρόνιον δὲ τὸ *σ*· πᾶν γὰρ σύμφωνον λέγεται ἡμιχρόνιον».

53. Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν καὶ μουσικῶν τὸ μέγεθος ἑκάστης συλλαβῆς τῆς τε μακρᾶς καὶ τῆς βραχείας, δῆλον ὅτι τῆς ἐχούσης μακρὸν ἢ βραχὺ φωνῆεν, παραλλάσσει ὡς ἐκ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων συμφώνων. Διότι προσποιοῦντες οὗτοι τῷ μὲν βραχεῖ φωνήεντι, οἵῳ τῷ *ο* ἢ *ε*, τὸ μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου, τῷ δὲ μακρῷ *η* ἢ *ω* τὸ μέγεθος δύο πρώτων χρόνων, ἑκάστῳ δὲ ἁπλῷ συμφώνῳ τὸ μέγεθος ἡμίσεος τοῦ πρώτου χρόνου, τὴν μὲν μονογράμματον συλλαβὴν τὴν ἐξ ἑνὸς βραχέος φωνήεντος ἐλάμβανον ὡς ἔχουσαν μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου, τὴν δὲ ἐκ βραχέος φωνήεντος καὶ ἑνὸς συμφώνου συγκειμένην ἐλάμβανον ὡς ἔχουσαν μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ ἡμίσεος, τὴν δ' ἐκ βραχέος φωνήεντος καὶ δύο συμφώνων ὡς ἔχουσαν μέγεθος δύο πρώτων χρό-

(1) Οἵα ἡ δευτέρα μακρὰ συλλαβὴ τῆς λέξεως *ὕσπληγξ*, ἥτις σύγκειται ἐξ ἑπτὰ γραμμάτων.

νων καὶ οὕτως ἐφεξῆς, ὥστε ἐπὶ τῶν συλλαβῶν τῶν ἐχουσῶν βραχὺ φωνῆεν καὶ ἓν ἢ οὐδὲν ἢ πλείονα σύμφωνα διέκρινον διάφορα μεγέθη, βραχυτάτην δ' ἐλάμβανον τὴν μονογράμματον τὴν ἐξ ἑνὸς δηλαδὴ βραχέος φωνήεντος ἀποτελουμένην. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον διέκρινον καὶ διάφορα μεγέθη μακρῶν συλλαβῶν, ὧν ἐλαχίστη μὲν ἦτο ἡ ἐξ ἑνὸς μόνου μακροῦ φωνήεντος ἀποτελουμένη, ἐπὶ μᾶλλον δὲ καὶ μᾶλλον μείζονες αἱ ἐκ μακροῦ φωνήεντος καὶ ἑνὸς ἢ δύο ἢ καὶ πλειόνων συμφώνων συγκείμεναι. Ἠκριβολογοῦντο δὲ ταῦτα οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ καὶ μουσικοὶ δι' οὐδένα βεβαίως ἄλλον λόγον εἰμὴ ζητοῦντες νὰ συμβιβάσωσι πρὸς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς μετεχειρίζετο αὐτὴν ὡς ῥυθμιζόμενον· διότι ὑποτάσσων οὗτος τὴν γλῶσσαν τῷ ῥυθμῷ δὲν παρετήρει μόνον τὰ φωνήεντα τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα αὐτοῖς σύμφωνα. Καὶ δὲν προσεποίει μὲν ταῖς συλλαβαῖς ταῖς ἐχούσαις μακρὸν φωνῆεν μεῖζον μέγεθος ἕνεκα τῶν ἐπιφερομένων συμφώνων, τὰς ἐχούσας ὅμως βραχὺ φωνῆεν καὶ ἐπιφερόμενα τρία σύμφωνα μετεχειρίζετο πάντοτε ὡς μακράς, τὰς δὲ ἐχούσας δύο σύμφωνα ἐπιφερόμενα τῷ βραχεῖ φωνήεντι συνήθως μὲν ὡς μακράς, ἐνίοτε δὲ ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς συμπλοκῆς τῶν συμφώνων καὶ ὡς βραχείας. Μόνας δὲ τὰς ἐξ ἑνὸς βραχέος φωνήεντος ἢ ἐξ ἑνὸς τοιούτου καὶ ἑνὸς συμφώνου ἐπιφερομένου ἀποτελουμένας μετεχειρίζετο πάντοτε ὡς βραχείας. Ἐν ᾧ δὲ οἱ χρόνοι τῶν συλλαβῶν τῶν τε μακρῶν καὶ τῶν βραχειῶν ἐλάμβανον ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ τὰς πολλὰς διαφοράς, ἃς διέκρινον οἱ ῥυθμικοὶ καὶ μουσικοὶ καθὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, τοὐναντίον ὁ ῥυθμοποιὸς διέκρινε δύο μόνον ῥυθμικὰ μεγέθη, τὸ τῶν μακρῶν καὶ τὸ τῶν βραχειῶν συλλαβῶν, ὧν ὁ λόγος πρὸς ἀλλήλας ἦτο ὁ τοῦ διπλασίου, ταῖς μὲν δηλαδὴ βραχείαις προσεποίει μέγεθος τὸ τοῦ πρώτου χρόνου, ταῖς δὲ μακραῖς δίσημον, ἤτοι δύο πρώτων χρόνων. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ λέγοντος «αἰτία δὲ ἥτις ἐστι κτλ.» καὶ ὑπὸ τῶν μετρικῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοξένου, ὅστις ἔν τινι ἀποσπάσματι σῳζομένῳ ἐν τοῖς προλαμβ. τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ § 1 λέγει τάδε· «Καὶ πρῶτον γε ὅτι πᾶν μέτρον πρὸς τὸ μετρούμενόν πως καὶ πέφυκε καὶ λέγεται. Ὥστε καὶ ἡ συλλαβὴ οὕτως ἂν ἔχοι πρὸς τὸν ῥυθμὸν ὡς τὸ μέτρον πρὸς τὸ μετρούμενον, εἴπερ τοιοῦτόν ἐστιν οἷον μετρεῖν τὸν ῥυθμόν. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν τὸν λόγον οἱ παλαιοὶ ἔφασαν

ῥυθμικοί, ὁ δέ γε Ἀριστόξενος οὐκ ἔστι, φησί, μέτρον ἡ συλλαβή. Πᾶν γὰρ μέτρον αὐτό τε ὡρισμένον ἐστὶ κατὰ τὸ ποσὸν καὶ πρὸς τὸ μετρούμενον ὡρισμένως ἔχει. Ἡ δὲ συλλαβὴ οὐκ ἔστι κατὰ τοῦτο ὡρισμένη πρὸς τὸν ῥυθμὸν ὡς τὸ μέτρον πρὸς τὸ μετρούμενον· ἡ γὰρ συλλαβὴ οὐκ ἀεὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατέχει, τὸ δὲ μέτρον ἠρεμεῖν δεῖ κατὰ τὸ ποσὸν καθὸ μέτρον ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ χρόνου μέτρον ὡσαύτως κατὰ τὸ ἐν τῷ χρόνῳ ποσόν, ἡ δὲ συλλαβὴ χρόνου τινὸς μέτρον οὖσα οὐκ ἠρεμεῖ κατὰ τὸν χρόνον· μεγέθη μὲν γὰρ χρόνων οὐκ ἀεὶ τὰ αὐτὰ κατέχουσιν αἱ συλλαβαί, λόγον μέντοι τὸν αὐτὸν ἀεὶ τῶν μεγεθῶν· ἥμισυ μὲν γὰρ κατέχειν τὴν βραχεῖαν χρόνου, διπλάσιον δὲ τὴν μακράν. . .» (1). Τὰ λεγόμενα ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὡς γνώμη τοῦ Ἀριστοξένου δῆλον ὅτι πρέπει νὰ ληφθῶσι κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ ἐκ τοῦ 15 κεφ. τοῦ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων, καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ ἕτερον αὐτοῦ χωρίον τὸ ἐν κεφ. 11 «ἡ μὲν πεζὴ λέξις κτλ.», ὡς παραδόξως ποιεῖ ὁ Οὐεστφάλιος καὶ οὕτω τῷ παρὰ Ψελλῷ ἀποσπάσματι τούτῳ τοῦ Ἀριστοξένου προσάπτει νοῦν, ὃν κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ ἔχῃ.

54. Ἀφ' οὗ λοιπὸν κατὰ τὰ εἰρημένα ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς δύο εἴδη συλλαβῶν σταθερῶς διέκρινε τὰς μακρὰς καὶ τὰς βραχείας ἐχούσας πρὸς ἀλλήλας λόγον τὸν τοῦ διπλασίου, τὴν μὲν δηλονότι βραχεῖαν ἔχουσαν ῥυθμικὸν μέγεθος τὸ τοῦ πρώτου χρόνου, τὴν δὲ μακρὰν μέγεθος δίσημον, πῶς ποτε ὅ τε Διονύσιος καὶ ὁ Λογγῖνος καὶ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος καὶ ὁ Διομήδης ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (§ 51) μνημονευθεῖσι χωρίοις λέγουσιν ὅτι τὸ μὲν μέτρον πεπηγότας ἔχει τοὺς χρόνους, ὁ δὲ ῥυθμὸς ὡς βούλεται ἕλκει αὐτούς, ὥστε πολλάκις καὶ τὸν βραχὺν χρόνον ποιεῖ μακρὸν καὶ τἀνάπαλιν τὸν μακρὸν βραχύν; Ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸν ῥυθμὸν ἤτοι τοὺς ῥυθμικοὺς καὶ μουσικοὺς τοιαύτη τις αὐθαιρεσία περὶ τὴν χρῆσιν τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν οὐδὲν ἄλλο βεβαίως παρέσχεν εἰμὴ ἡ ἄδεια τοῦ ποιητοῦ νὰ μεταχειρίζηται συλλαβάς τινας μακρὰς ὡς βραχείας καὶ τἀνάπαλιν, τουτέστιν ἡ χρῆσις τῶν κοινῶν λεγομένων συλλαβῶν. Καὶ τῷ ὄντι οἱ παλαιοὶ διαρρήδην προσποιοῦσι τῷ Ὁμήρῳ τὴν μεγίστην αὐθαιρεσίαν περὶ τὴν χρῆσιν τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν, κανονικῶς

(1) Πρβλ. Quinctil. Instit. orat. IX, 4, 47· «longam esse duorum temporum, brevem unius, etiam pueri sciunt».

μὲν βλέποντες αὐτὸν τὴν ἄνευ τελικοῦ συμφώνου ληκτικὴν τῆς λέξεως μακράν, πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος, λαμβάνοντα ἀντὶ βραχείας (α' τρόπος τῆς κοινῆς), οἷον «πλάγχθη ἐπεί», συχνὰ δὲ βραχείας συλλαβὰς ἀντὶ μακρῶν (γ' τρόπος τῆς κοινῆς), ἵνα μηδὲν εἴπωμεν περὶ τῆς ἀδείας, ἣν μετεχειρίζετο ἐπὶ τοῦ β' τρόπου τῆς κοινῆς. Οἷον ὁ Ἡσύχιος ἐν λ. ἀκειωμένον λέγει «ῥάπτοντα καὶ ἰώμενον. Σύνηθες δὲ τῷ ποιητῇ τοῦ μέτρου ἕνεκα χρῆσθαι τοῖς βραχέσιν ἀντὶ τῶν μακρῶν καὶ τοῖς μακροῖς ἀντὶ τῶν βραχέων». Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 102. 103. 121. Βεκήρου ἀνέκδ. σελ. 825 κέ. Ludwich, Aristarch II 125 κέ. Ὁ Λογγῖνος τὴν ἄδειαν ταύτην ἀναφέρει εἰς τὸν ῥυθμόν, ὁ δὲ Διονύσιος εἰς τὴν ῥυθμικήν, ὅπερ ταὐτό, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μουσικήν, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὁ Διονύσιος ἐφρόνει τὰ αὐτὰ περὶ Ὁμήρου, οἷα καὶ ἀνώνυμός τις παρ' Ἀθηναίῳ ιδ', 32, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὅμηρος «*διὰ τὸ μεμελοποιηκέναι* πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν ποίησιν ἀφροντιστὶ τοὺς πολλοὺς ἀκεφάλους ποιεῖ στίχους καὶ λαγαρούς, ἔτι δὲ μυούρους». Ταῦτα δὲ ἐφρόνει ὁ Διονύσιος δῆλον ὅτι ἡμαρτημένως, τὸ δὲ ὀρθὸν μανθάνομεν ἐξ ὧν λέγει ὁ Ἀριστοτέλης περὶ ποιητ. κεφ. 1 ὧδε λέγων «ἡ δὲ ἐποποιία (μιμεῖται) μόνον τοῖς λόγοις ψιλοῖς ἢ τοῖς μέτροις». Ἐκ τῶν εἰρημένων οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι, ὅταν ὁ Διονύσιος λέγῃ «ἡ δὲ ῥυθμικὴ καὶ ἡ μουσικὴ μεταβάλλουσιν αὐτὰς (δηλ. τὰς συλλαβάς, τάς τε μακρὰς καὶ τὰς βραχείας) μειοῦσαι καὶ αὔξουσαι, ὥστε πολλάκις εἰς τἀναντία μεταχωρεῖν», οὐδὲν ἄλλο ἐννοεῖ ἢ τὴν διὰ τὰς κοινὰς μεταβολὴν τῶν μακρῶν εἰς τὰς μονοσήμους βραχείας καὶ τῶν βραχειῶν εἰς τὰς δισήμους μακράς, οὐχὶ δὲ ἄλλα παρὰ ταῦτα τὰ μεγέθη τῶν βραχειῶν καὶ μακρῶν, οἷον τὰς μακρὰς τριχρόνους, τετραχρόνους καὶ πενταχρόνους συλλαβάς, ὡς ἀκούει ὁ Χρίστιος (Metrik σελ. 45) τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Διονυσίου καὶ τὸ παράλληλον τοῦ Λογγίνου, οὐδὲ μεμειωμένας καὶ ηὐξημένας βραχείας τε καὶ μακρὰς τουτέστι κατὰ ποσόν τι βραχυτέρας ἢ μακροτέρας τῶν τελείων βραχειῶν ἢ τῶν τελείων μακρῶν, ὡς δέχεται ὁ Οὐεστφάλιος. Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ Οὐεστφαλίου μόνον τὰ ἐν σελ. 49 χωρία τοῦ Μαρίου Οὐικτωρίνου φαίνονται διαρρήδην συναγορεύοντα, ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Οὐικτωρῖνος συγχέει τὰ μεγέθη τῶν συλλαβῶν τῆς πεζῆς λέξεως ἤτοι τῆς συνήθους ὁμιλίας καὶ τὰ ῥυθμικὰ μεγέθη τῶν συλλαβῶν. Ὅτι δὲ ὁ Οὐικτωρῖνος δὲν εἶχε σαφῆ ἔννοιαν τῶν πραγμάτων τούτων καὶ τούτου ἕνεκα περι-

πίπτει εἰς σύγχυσιν, δηλοῖ καὶ τὸ ὅτι ἐν τῷ ἑτέρῳ μὲν τῶν μνημονευθέντων χωρίων ποιεῖται λόγον περὶ τῶν μουσικῶν ὡς θεωρητικῶν («siquidem (musici) et brevi breviorem et longa longiorem dicant posse syllabam fieri», ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ περὶ τῶν μουσικῶν ὡς ἐν τῇ συνθέσει καὶ ἐξαγγελίᾳ τῶν ἐρρύθμων ποιημάτων ἢ τῶν μελῶν ἀποδιδόντων συλλαβὰς longis longiores καὶ brevibus breviores· διότι λέγει «musici qui temporum arbitrio syllabas committunt in rhythmicis modulationibus aut lyricis cantionibus per circuitum longius extentae pronuntiationis tam longis longiores, quam rursus per correptionem breviores brevibus proferunt». Ὑπὲρ τῆς συγχύσεως ἀμφοτέρων τῶν πραγμάτων μαρτυρεῖ προσέτι καὶ ἡ ἑπομένη φράσις τοῦ Οὐικτωρίνου «adferunt (οἱ μουσικοὶ) etiam exempla, quae in metricis pedibus secum faciant, adserentes accessione consonantium momenta temporum crescere». Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐδείχθη, νομίζομεν, ἐπαρκῶς ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς ἑρμηνεύων συνάγει ὁ Οὐεστφάλιος ἐκ τῶν μνημονευθέντων χωρίων τοῦ τε Διονυσίου καὶ τῶν μετρικῶν μαρτυρούμενα καὶ ἄλλα μετρικὰ μεγέθη τῆς τε βραχείας καὶ τῆς μακρᾶς πλὴν τῆς μονοσήμου καὶ δισήμου.

55. Ὡσαύτως οὐχὶ ὀρθῶς φαίνεται ὁ Οὐεστφάλιος ἐκδεχόμενος καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου περὶ τοῦ κυκλίου δακτύλου λεγόμενα. Ὁ Διονύσιος ἐπισκοπῶν τοὺς ῥυθμοὺς (πόδας) τοὺς ἐν τῇ τῶν ῥητόρων λέξει ἀπαντῶντας λέγει περὶ τοῦ δακτύλου καὶ ἀναπαίστου ἐν τῷ 17 κεφ. τοῦ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων συγγράμματος τάδε· «ὁ δὲ ἀπὸ μακρᾶς ἀρχόμενος λήγων δὲ εἰς τὰς βραχείας δάκτυλος μὲν καλεῖται, πάνυ δ' ἐστὶ σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἁρμονίας ἀξιολογώτατος, καὶ τό γε ἡρωϊκὸν μέτρον ἀπὸ τούτου κοσμεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Παράδειγμα δ' αὐτοῦ τόδε·

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

Οἱ μέντοι ῥυθμικοὶ τούτου τοῦ ποδὸς τὴν μακρὰν βραχυτέραν εἶναί φασι τῆς τελείας· οὐκ ἔχοντες δ' εἰπεῖν πόσῳ, καλοῦσιν αὐτὴν ἄλογον. Ἕτερον δ' ἀντίστροφόν τινα τούτῳ ῥυθμόν, ὃς ἀπὸ τῶν βραχειῶν ἀρξάμενος ἐπὶ τὴν ἄλογον τελευτᾷ, τοῦτον χωρίσαντες ἀπὸ τῶν ἀναπαίστων (1) κύκλιον καλοῦσι παράδειγμα αὐτοῦ φέροντες τοιόνδε·

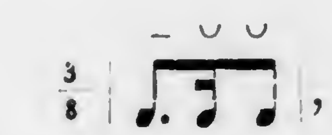
κέχυται πόλις ὑψίπυλος κατὰ γᾶν.

(1) Δῆλον ὅτι τῶν τελείων.

Περὶ ὧν ἂν ἕτερος εἴη λόγος, πλὴν ἀμφότεροί γε τῶν πάνυ καλῶν οἱ ῥυθμοί». Κατωτέρω δὲ ἐν κεφ. 20 ἐξετάζων τὴν μετρικὴν σύνθεσιν τοῦ στίχου

αὖθις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδὴς

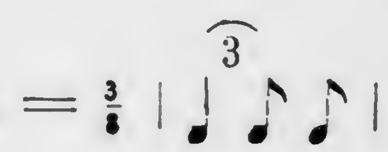
λέγει τάδε· «οὐχὶ συγκατακεκύλισται τῷ βάρει τῆς πέτρας ἡ τῶν ὀνομάτων σύνθεσις, μᾶλλον δ' ἔφθακε τὴν τοῦ λίθου φορὰν τὸ τῆς ἀπαγγελίας τάχος; ἔμοιγε δοκεῖ. Καὶ τίς ἐνταῦθα πάλιν αἰτία; καὶ γὰρ ταύτην ἄξιον ἰδεῖν· ὁ τὴν καταφορὰν δηλῶν τοῦ πέτρου στίχος μονοσύλλαβον μὲν οὐδεμίαν, δισυλλάβους δὲ δύο μόνας ἔχων λέξεις. Τοῦτ' οὐκ ἐᾷ πρῶτον διεστηκέναι τοὺς χρόνους, ἀλλ' ἐπιταχύνει· ἔπειθ' ἑπτακαίδεκα συλλαβῶν οὐσῶν ἐν τῷ στίχῳ, δέκα μέν εἰσι βραχεῖαι συλλαβαί, ἑπτὰ δὲ μόναι μακραί, καὶ οὐδ' αὗται τέλειοι. Ἀνάγκη οὖν κατεσπάσθαι καὶ συστέλλεσθαι τὴν φράσιν τῇ βραχύτητι τῶν συλλαβῶν ἐφελκομένην..... Ὃ δὲ μάλιστα τῶν ἄλλων θαυμάζειν ἄξιον, ῥυθμὸς οὐδεὶς τῶν μακρῶν, οἳ φύσιν ἔχουσι πίπτειν εἰς μέτρον ἡρῷον, οὔτε σπονδεῖος οὔτε βακχεῖος ἐγκαταμέμικται τῷ στίχῳ πλὴν ἐπὶ τῆς τελευτῆς· οἱ δ' ἄλλοι πάντες εἰσὶ δάκτυλοι καὶ οὗτοί γε παραδεδιωγμένας ἔχοντες τὰς ἀλόγους ὥστε μὴ πολὺ διαφέρειν ἐνίους τῶν τροχαίων. Οὐδὲν δὴ τὸ ἀντιπράττον ἐστὶν εὔτροχον καὶ περιφερῆ καὶ καταρρέουσαν εἶναι τὴν φράσιν ἐκ τοιούτων συγκεκροτημένην ῥυθμῶν». Τὸν κύκλιον λοιπὸν τοῦτον δάκτυλον οἱ μὲν περὶ τὸν Αὔγουστον Ἀπέλιον (πρβλ § 43) καὶ Φρειδερῖκον Βελλερμαννὸν ἀναφέροντες εἰς τὴν μελῳδουμένην ποίησιν προσεποίουν αὐτῷ τὸ ἑξῆς ῥυθμικὸν σχῆμα

ὁ δὲ Οὐεστφάλιος ἐν μὲν τοῖς προτέροις συγγράμμασι τοῖς δακτύλοις τῶν μικτῶν μέτρων, οὓς ἐλάμβανεν ὡς κυκλίους, προσεποίει τὸ ἑξῆς ῥυθμικὸν σχῆμα

$$\underbrace{\overset{-}{\tfrac{4}{3}}\quad \overset{\smile}{\tfrac{2}{3}}}_{2} \quad \overset{\smile}{1} \atop : \quad 1$$

θέσις ἄρσις

πρῶτος χρόνος =

ἐν τῇ τρίτῃ ὅμως ἐκδόσει τῆς ῥυθμικῆς καὶ τοῦ γενικοῦ μέρους τῆς μετρικῆς (Rhythmik[3] σελ. 49 κέ. allg. Metrik[3] σελ. 13 κέ.) ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ῥυθμικοὶ (οὐχὶ ὅμως αὐτὸς ὁ Ἀριστόξενος) λόγον

ἐποιοῦντο περὶ κυκλίου δακτύλου, ἔχοντος δηλαδὴ ἄλογον τὴν μακρὰν ἤτοι ἐλάσσονα τῆς τελείας, ὡς χρησίμου οὐχὶ ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει, ἀλλ' ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῶν ῥαψῳδῶν, τὸ δὲ ῥυθμικὸν σχῆμα τοῦ κυκλίου δακτύλου τοῦ ῥαψῳδουμένου ἑξαμέτρου δὲν δύναται νὰ παρασημανθῇ διὰ σημείων τῆς νεωτέρας μουσικῆς, διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἐν τῇ συνεχεῖ κινήσει τῆς φωνῆς, οἷα ἦτο ἡ κατὰ τὴν ψιλὴν καὶ ἄνευ μέλους ἀπαγγελίαν, δὲν ἠδύναντο νὰ διακριθῶσι χρόνοι γνώριμοι κατὰ τὸ ποσόν, ἀλλὰ μόνον οἱ πόδες διὰ τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου. Ὁ δὲ Αὔγουστος Ῥοσβάχιος διακρίνων ὡς ὁ Οὐεστφάλιος μέτρα λεγόμενα ἢ ἀναγινωσκόμενα καὶ μέτρα ᾀδόμενα δὲν περιορίζει τὴν χρῆσιν τῶν κυκλίων δακτύλων μόνον εἰς τὰ ῥαψῳδούμενα ἡρῷα, ἀλλ' ἐπεκτείνει καὶ εἰς τὰ λογαοιδικὰ (πρβλ. spec. Metrik [3] σελ. 10 καὶ 513)· προσποιεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ ἑξῆς ῥυθμικὸν μέγεθος

$1\frac{1}{2}\ \frac{1}{2} : 1$	ἢ	$1\frac{1}{3}\ \frac{2}{3} : 1$	ἢ	$2\ \frac{1}{2}\ \frac{1}{2}$
2 : 1		2 : 1		2 : 1
– ∪ ∪ = – ∪		– ∪ ∪ = – ∪		– ∪ ∪
θέσις ἄρσις		θέσις ἄρσις		θ. ἄρσις.

56. Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς παρατηροῦμεν πρῶτον μὲν ὅτι οὐδαμῶς σαφὲς καὶ ἀναμφισβήτητον ὑπάρχει πότερον ὁ Διονύσιος πάντα τὰ δακτυλικὰ ἑξάμετρα λέγει ὅτι προεφέροντο οὕτως, ὡς κύκλια, ἢ μόνον ἔνια. Ἐὰν δὲ εἶνε ὀρθὴ ἡ παραδεδομένη γραφὴ παρὰ τῷ Διονυσίῳ «μὴ πολὺ διαφέρειν ἐνίους τῶν τροχαίων», οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Οὐεστφάλιος (Rhythmik [3] σελ. 50) ἐξηγεῖται ὧδε «so dass Einige diese Daktylen nicht viel von den Trochaeen unterscheiden oder: dass nach Einigen der Unterschied zwischen diesen Daktylen und den Trochaeen nicht gross ist», ἀλλὰ μᾶλλον ἀκουστέον ὧδε «ὥστε ἔνιοι (τῶν δακτύλων τούτων) νὰ μὴ διαφέρωσι πολὺ τῶν τροχαίων». Τὸ ἑαυτοῦ ἁμάρτημα ἐπανορθῶν ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῇ allg. Metrik [3] σελ. 18 μεταφράζει ὡσαύτως, τουτέστιν «so dass einige von Trochaeen nicht sehr verschieden sind». Οὕτως ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ Διονύσιος διαρρήδην μαρτυρεῖ ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ δάκτυλοι τῶν ἡρῴων ἦσαν κύκλιοι καὶ παραπλήσιοι τοῖς τροχαίοις, ἀλλ' ἔνιοι μόνον ἐλαμβάνοντο οὕτω καὶ οὗτοι ἐπὶ ἑξαμέτρων, ἅτινα εἶχον εὔτροχον καὶ περιφερῆ καὶ καταρρέουσαν τὴν φράσιν, οἷον τὸ «αὖθις ἔπειτα πέδονδε κτλ.». Ἔπειτα δὲ παρατηροῦμεν ὅτι αὐθαι-

ρέτως προσποιοῦσι τῷ κυκλίῳ δακτύλῳ οἱ νεώτεροι μέγεθος ἀκριβῶς τρίσημον, προφανῶς παρερμηνεύοντες τὸν Διονύσιον, ὅστις περὶ μόνης τῆς μακρᾶς συλλαβῆς τοῦ δακτύλου λέγει ὅτι ἦτο ἄλογος, εἶχε δηλαδὴ μέγεθος ἔλασσον τῆς τελείας ἤτοι τῆς δισήμου, οὐδὲν δὲ περὶ τῶν βραχειῶν ὡς ἀλόγων καὶ αὐτῶν ἢ τοὐλάχιστον τῆς ἑτέρας, οὐδὲ δικαιούμεθα ἐκ τῆς ἀλόγου μακρᾶς νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ αἱ βραχεῖαι ἢ ἡ ἑτέρα αὐτῶν ἦτο ἄλογος, ὡς νομίζει ὁ Βελλερμανὸς ἀναγκαῖον τοῦτο ἀκολούθημα νομίζων. Μᾶλλον δὲ κατὰ τὸν Διονύσιον τῷ κυκλίῳ δακτύλῳ πρέπει νὰ προσποιήσωμεν τὸ ἑξῆς μέγεθος

– ∪ ∪ = $3\frac{1}{2}$ πρ. χρόνοι.
$1\frac{1}{2}$ 1 1

Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν εἰρημένων σφόδρα ἀμφίβολον φαίνεται ἂν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου περὶ τοῦ κυκλίου δακτύλου εἶχον πραγματικὴν ὑπόστασιν, ἤ, ὅπερ πιθανώτερον, ἐρρύησαν ἐξ ἁπλῆς θεωρίας τῶν μεταγενεστέρων τοῦ Ἀριστοξένου ῥυθμικῶν, οἵτινες γινώσκοντες ὅτι μόνον αἱ ἄλογοι μακραὶ δὲν ἐπεδέχοντο διάλυσιν, βλέποντες δὲ ὅτι οὐδέποτε ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ λύεται ἡ μακρὰ συλλαβὴ τοῦ δακτύλου εἰς δύο βραχείας, συνεπέραναν ὅτι αὕτη δὲν ἔχει μέγεθος δύο βραχειῶν ἤτοι δίσημον, ὅσον εἶχεν ἡ τελεία ἤτοι συνήθης μακρά, ἀλλ' ἔλασσον, ἄρα ἦτο ἄλογος μακρά. Ὅτι δὲ ἡ ἀλογία αὕτη τῆς μακρᾶς συλλαβῆς τοῦ δακτύλου ἐγεννήθη ἐκ τοῦ εἰρημένου συλλογισμοῦ τῶν ῥυθμικῶν καὶ οὐχὶ ἐκ πραγματικῆς ἀντιλήψεως διὰ τῆς ἀκοῆς τῆς διαφορᾶς τοῦ ῥυθμικοῦ τούτου μεγέθους ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῶν ἑξαμέτρων, καθίσταται πιθανώτερον καὶ ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἄλλας παραπλησίας θεωρίας οἱ ἀρχαῖοι τεχνικοὶ ἐποιοῦντο, αἵτινες ὡσαύτως δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλ' ἦσαν γέννημα συλλογισμοῦ. Οἷον τὰς διφθόγγους *οι* καὶ *αι* ἐλάμβανον ὡς κοινὰς καὶ ἐχούσας μέγεθος ἑνὸς χρόνου καὶ ἡμίσεος, διότι ἔβλεπον ὅτι αὗται, μόναι ἐκ τῶν διφθόγγων, ἐν τῇ ληγούσῃ τῶν λέξεων εὑρισκόμεναι ἐπιτρέπουσι νὰ ἀναβιβάζηται ὁ ὀξὺς τόνος εἰς τὴν προπαραλήγουσαν. Πρβλ. Βεκ. ἀνέκδ. σελ. 804 «καὶ τούτου χάριν αὗται μόνον ἐκ τῶν διφθόγγων τῷ τονικῷ παραγγέλματι ἀντὶ κοινῆς παραλαμβάνονται καὶ πρὸς ἕνα ἥμισυν χρόνον ἔχουσιν». Ὡσαύτως συλλογιζόμενοι, ἀλλ' οὐχὶ διαισθανόμενοι εὕρισκον ὅτι τὸ *η* ἦτο μακρότερον τοῦ *ω*. Πρβλ. Βεκ. ἀνέκδ. σελ. 797 «ζητησάντων δέ τινων, ποῖόν ἐστι τῶν δύο μακρότερον, εὑρέθη τὸ *η*. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ *ω* προπαροξύνονται

λέξεις τινές, ὡς ἐπὶ τῶν μάντεων καὶ φύσεων καὶ τῶν ὁμοίων, ἐπὶ δὲ τῶν *η* οὐδέποτε». Ἄξιον δὲ νὰ παρατεθῶσιν ἐνταῦθα καὶ ὅσα ἐφεξῆς (σελ. 798 κέ.) λέγονται περὶ τῆς διαφωνίας τῶν περιωνύμων γραμματικῶν Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἡρωδιανοῦ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τῶν βραχέων *ε* καὶ *ο*. «Καὶ ἐπὶ τούτων δέ, τῶν βραχέων φημί, ὅ τε Ἡρωδιανὸς καὶ ὁ τούτου πατὴρ Ἀπολλώνιος ἐζήτησαν, τί τίνος ἐστὶ βραχύτερον. Καὶ ὁ μὲν Ἀπολλώνιός φησι τὸ *ο* εἶναι βραχύτερον τοῦ *ε*, ἀποδείξει τοιαύτῃ χρώμενος· λέγει γὰρ ὅτι τὸ *ι* ἑκατέρῳ αὐτῶν προσθεὶς ποιήσεις δηλονότι δύο διφθόγγους, καὶ ἡ μέν ἐστι μείζων ἡ τὸ *ε* ἔχουσα, ἡ δὲ ἐλάσσων ἡ τὸ *ο* ἔχουσα, ὡς εἶναι αὐτὴν καὶ βραχεῖαν ἐν τοῖς τόνοις, ὡς ἐν τῷ Ὅμηροι, Πρίαμοι καὶ τὰ ὅμοια [γρ. καὶ τοῖς ὁμοίοις]. Ὁ δὲ Ἡρωδιανὸς τὸ *ε* μᾶλλον λέγει βραχύτερον..... ἐλεγχόμενον ὑπὸ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων. Φησὶ δὲ ἀληθέστατον κανόνα τοιοῦτον, ὅτι πᾶσα κλητικὴ τῆς ἰδίας εὐθείας ἢ ἴση ἐστὶν ἢ ἐλάσσων, μείζων δὲ οὐδέποτε. Ἢ γὰρ φυλάσσει τὸ τῆς τελευταίας συλλαβῆς φωνῆεν καὶ δῆλον ὅτι ἴση ἐστίν, ὡς ἀπὸ τοῦ ὁ Ξενοφῶν-ὦ Ξενοφῶν, ἡ καλὴ-ὦ καλή, τὸ παιδίον-ὦ παιδίον· ἢ ἐὰν μὲν τρέπῃ, οὔτε εἰς ἴσον οὔτε εἰς μεῖζον τρέπει αὐτό, ἀλλὰ πάντως εἰς ἔλαττον· ὁ Ὀρέστης-ὦ Ὀρέστα, τὸ *α* τοῦ *η* βραχύτερον· ὁ Μέμνων-ὦ Μέμνον, ἐπὶ μὲν τῆς εὐθείας τὸ *ω*, ἐπὶ δὲ τῆς κλητικῆς τὸ *ο*· ὁ Ἀπόλλων-ὦ Ἄπολλον· ὁ Ἀριστοφάνης-ὦ Ἀριστόφανες. Ἐπὶ τοῦ Ὅμηρος οὖν καὶ ἐπὶ πάντων τῶν εἰς *ος* φυλάττει τὸ *ο* ἡ κλητική, ἢ ἐὰν τρέπῃ αὐτό, ὥσπερ καὶ τρέπει, πάντως εἰς βραχύτερον τοῦ *ο*. Ἐπειδὴ οὖν εἰς *ε* τρέπει, δῆλον ὅτι βραχύτερόν ἐστι τοῦ *ο*, οἷον ὁ Ὅμηρος-ὦ Ὅμηρε». Ἐν δὲ Βεκ. ἀνεκδ. σελ. 821 λέγεται ὅτι αἱ ἀρχικαὶ συλλαβαὶ τοῦ *ἤλουν* καὶ *ὤθουν* ἐλαμβάνοντο ὑπὸ τῶν τεχνικῶν ὡς τρίχρονοι ἕνεκα τῆς αὐξήσεως. Οὗτοι δηλαδὴ συλλογιζόμενοι εὕρισκον ὅτι ὅπως τὸ βραχὺ φωνῆεν διὰ τῆς αὐξήσεως προσελάμβανεν ἕνα χρόνον, οὕτω καὶ τὸ μακρὸν φωνῆεν καὶ ἡ δίφθογγος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπένεμον ταῖς προσῳδίαις τὴν δύναμιν τοῦ ποιεῖν τὰς βραχείας συλλαβὰς μακράς. Πρβλ. Χοιροβοσκὸν παρὰ Studemund anecd. var. σελ. 36 κέ. (=Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 93 W.), ἔνθα λέγονται τὰ ἑξῆς· «ἰστέον δὲ ὅτι παρὰ τοῖς μετρικοῖς (1) ἡ ὀξυνονουμένη συλλαβὴ μείζων ἐστὶ

(1) Ὁ Hörschelmann γράφει *μουσικοῖς* ἀντὶ τοῦ *μετρικοῖς* παραβάλλων τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκὸς ἐν Βεκ. ἀνέκδ σελ. 831 λέγοντα «ὅθεν καὶ οἱ

τῆς βαρυνομένης, οἷον ἡ *λος* συλλαβὴ ἡ ἐν τῷ *καλὸς* μείζων ἐστὶ τῆς ἐν τῷ *φίλος*. Γίνεται γὰρ βραδυτής τις τοῦ χρόνου, ὡς καὶ ἐν τῇ δασείᾳ λέγεται, διὰ τῆς ὀξείας· ἡ δὲ περισπωμένη μέση ἐστὶ τῶν δύο, τῆς μὲν μακρᾶς βραχυτέρα, τῆς δὲ βραχείας μακροτέρα. Πάλιν ἡ ὀξυτονουμένη συλλαβή, ἐπιφερομένου ἐγκλιτικοῦ προαναπέμποντος ἐν αὐτῇ τῇ συλλαβῇ τὸν τόνον, μείζων ἐστὶ τῆς ἁπλῶς ὀξυτονουμένης καὶ μὴ ἐπιφερομένου ἐγκλιτικοῦ· οἷον Ζεύς τε (Ι 457), καί τε χαλιφρονέοντα (Ψ 13)». Τοιαύτην θαυματοποιϊκὴν δύναμιν προσνέμων ταῖς προσῳδίαις ὁ μετρικὸς Ἡλιόδωρος ἐζήτει δι' αὐτῶν νὰ αἰτιολογήσῃ καὶ θεραπεύσῃ τρόπους τινὰς τοῦ α' καὶ γ' τρόπου τῆς κοινῆς συλλαβῆς. Οἷον ὑπὲρ μὲν τῆς ὑπερβάσεως τοῦ κανόνος περὶ τοῦ α' τρόπου τῆς κοινῆς (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 101 W.) ὁτὲ μὲν προυφασίζετο τὴν ἐπὶ τῆς μακρᾶς περισπωμένην ὡς ἐν Ἰλ. Λ 613 «τῷ Ἀσκληπιάδῃ», ὁτὲ δὲ τὴν τῇ μακρᾷ ἐπιφερομένην περισπωμένην ὡς ἐν Α 108 «ἐσθλὸν δ' οὔτε τί *πω* εἶπας ἔπος οὔτ' ἐτέλεσσας», ἄλλοτε δὲ τὴν ἐπιφερομένην ὀξεῖαν ὡς ἐν Ζ 377 «*πῇ* ἔβη Ἀδρομάχη», ἄλλοτε πάλιν τὴν δασεῖαν τῆς ἐπιφερομένης λέξεως ὡς ἐν Α 98 «δόμεναι ἑλικώπιδα κούρην». Τὸν δὲ γ' τρόπον τῆς κοινῆς ἤτοι τὴν χρῆσιν τῆς βραχείας ἀντὶ μακρᾶς ἑνὸς μόνου συμφώνου ἐπιφερομένου τῷ βραχεῖ φωνήεντι παρεμυθεῖτο ὁ Ἡλιόδωρος (πρβλ. Χοιροβοσκὸν παρὰ Studemund anecd. var. σελ. 52 καὶ Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 112 κέ. 115 κέ.) ὁτὲ μὲν διὰ τῆς ὀξείας εἴτε ἐπικειμένης τῇ βραχείᾳ συλλαβῇ ὡς ἐν Μ 208 «αἰόλον ὄφιν», εἴτε προηγουμένης ὡς ἐν Δ 76 «ἢ ναύτῃσι *τέρας* ἠὲ στρατῷ εὐρέϊ λαῶν», εἴτε ἐπιφερομένης ὡς ἐν Α 70 «*ὃς* ᾔδει τά τ' ἐόντα», ὁτὲ δὲ διὰ τῆς περισπωμένης εἴτε ἐπιφερομένης ὡς ἐν Α 193 «*ἕως ὃ ταῦθ'* ὥρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν» καὶ Ζ 81 «πάντῃ ἐποιχόμενοι *πρὶν αὖτ'* ἐν χερσὶ γυναικῶν», εἴτε προηγουμένης ὡς ἐν Ζ 366 «*οἰκῆας* ἄλοχόν τε φίλην», ἄλλοτε δὲ διὰ τῆς δασείας εἴτε ἐπικειμένης ὡς ἐν Π 358 «Αἴας δ' *ὁ* μέγας αἰὲν ἐφ' Ἕκτορι», εἴτε ἐπιφερομένης ὡς ἐν τῷ Ἀπόλλωνος ἑκάτοιο», εἴτε προηγουμένης ὡς ἐν Η 353 «ἔλπομαι ἐκτελέεσθαι *ἵνα* μὴ ῥέξομεν ὧδε». Ὅτι δὲ πάντα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο

μουσικοὶ ἐπὶ τῶν συλλαβῶν τῶν ἐχουσῶν τὰς ὀξείας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμβραδύνουσι τοῖς κρούσμασι». Ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεταί μοι ὅτι ὁ Χοιροβοσκὸς παρέλαβε ταῦτα ἐκ τοῦ Ἡλιοδώρου, ὡς μαρτυροῦσι καὶ τὰ παρὰ Stud. anecd. var. σελ. 592= Σχολ. Ἡφαιστ. σελ 112 W., ἔνθα μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἡλιοδώρου.

εἶνε ἢ τερατεύματα οὐδεμίαν ἔχοντα ἀλήθειαν κατέδειξεν ἀρκούντως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἡ ὑπὸ τοῦ Bentley ἀνακάλυψις τοῦ δίγαμμα παρὰ τῷ ποιητῇ καὶ ἡ γλωσσολογία, ὡς ἐφεξῆς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἀκριβέστερον θὰ εἴπωμεν.

57. Ἐξαιρουμένων λοιπὸν τῶν ῥυθμικῶν μεγεθῶν, ἅτινα οἱ περὶ τὸν Οὐεστφάλιον προσποιοῦσι τῇ τῶν παλαιῶν ποιήσει κατὰ παρερμηνείαν τῆς παλαιᾶς παραδόσεως, ὑπολείπονται ὡς βέβαια ῥυθμικὰ μεγέθη τῷ ὄντι μαρτυρούμενα ὑπὸ τῆς παλαιᾶς παραδόσεως τὰ ἑξῆς· α′) μὲν ἡ μονόσημος βραχεῖα καὶ ἡ δίσημος μακρά, ἅτινα εἶνε καὶ τὰ κοινὰ ῥυθμικὰ μεγέθη ἔν τε τοῖς ψιλοῖς καὶ τοῖς μελικοῖς μέτροις· β′) δὲ ἡ ἄλογος μακρὰ ἄρσις τῶν τροχαίων καὶ ἰάμβων ἔχουσα μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ ἡμίσεος, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστοξένου (ῥυθμ. στοιχ. σελ. 293 M.) περὶ τοῦ πρώτου καὶ ἐκ τοῦ Βακχείου (περὶ μουσ. σελ. 68 M.) περὶ τοῦ δευτέρου· γ′) δὲ κατ' ἐξαίρεσιν ἐνίοτε ἐν τῇ μελικῇ τῶν παλαιῶν ποιήσει ἐγίνετο χρῆσις καὶ μακροτέρων χρόνων, τοῦ τε τρισήμου καὶ τοῦ τετρασήμου καὶ τοῦ πεντασήμου ὡς ἀσυνθέτων χρόνων, καθ' ἃ μανθάνομεν παρὰ τοῦ ἀνωνύμου περὶ μουσικῆς. Περὶ ἄλλων ῥυθμικῶν μεγεθῶν οὐδὲν διδασκόμεθα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πλὴν ὅσων λέγει ὁ Ἀριστόξενος καθόλου περὶ ἀλόγων χρόνων ἐν ῥυθμ. στοιχ. σελ. 294, πρβλ. § 131. Ἐξίσωσιν δὲ τῶν διαφόρων ποδῶν ἐν τοῖς μικτοῖς καὶ ἐπισυνθέτοις μέτροις δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν διὰ τῆς παραδοχῆς τοιούτων χρόνων, οἵους ἐπινοοῦσιν οἱ περὶ τὸν Οὐεστφάλιον, οὔτε διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἀγωγῆς, ὡς ἤθελεν ὁ Βοίκκιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τοῖς τοιούτοις μέτροις πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι συνέβαινε ῥυθμικὴ μεταβολή, οἷον εὑρίσκομεν γινόμενον καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τῶν Βυζαντίνων ὕμνοις, ἐν οἷς συχνότατα ἐπὶ τῶν αὐτῶν κώλων ἢ μέτρων τοῖς δισυλλάβοις ποσὶν ἐπιμίγνυνται τρισύλλαβοι, τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν μενούσης πάντοτε τῆς αὐτῆς.

Τοσαῦτα περὶ τῶν κυριωτέρων ἡμαρτημένων δοξῶν τοῦ Οὐεστφαλίου καὶ Ῥοσβαχίου, αἵτινες οὐ μικρὰν ἔχουσι ῥοπὴν εἰς ὅλον τὸ μετρικὸν αὐτῶν σύστημα, ἄλλων δὲ ἧττονος σημασίας ἁμαρτημάτων ἡ διόρθωσις γενήσεται ἑκασταχοῦ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ μετὰ λόγου ἢ καὶ σιωπηλῶς.

58. Τοῦ μετρικοῦ συστήματος τοῦ Ῥοσβαχίου καὶ Οὐεστφαλίου ἀπότοκον εἶνε τὸ τοῦ Ἰωάννου Ἐρρίκου Σμιτίου (J. H. Heinrich

Schmidt), περὶ οὗ διὰ βραχυτάτων διαλαμβάνομεν. Ὁ Ῥοσβάχιος δηλαδὴ καὶ Οὐεστφάλιος ἐν τῇ α′ ἐκδόσει τῆς ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς ἀναλύοντες τὰς στροφὰς τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν εἶχον παρατηρήσαντες συμμετρίαν τινὰ ἐν τῇ συνθέσει αὐτῶν, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν ἐντὸς τῆς αὐτῆς στροφῆς περίτεχνον ἀνταπόδοσιν ἴσων καὶ ὁμοίων κώλων καὶ μέτρων. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὁρμηθεὶς ὁ Σμίτιος καὶ ὡς στοιχεῖον τῆς εὐρυθμίας ταύτης καὶ τὴν ἐπὶ τέλους τῶν στίχων παῦσιν προσλαβών, ἧς ἐκεῖνοι οὐδένα λόγον ἐποιοῦντο, ᾠκοδόμησεν ὁλόκληρον μετρικὸν σύστημα, τὴν τοιαύτην μὲν *εὐρυθμίαν*, ἣν αὐτὸς ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν παλαιῶν ποιητικῶν ἀριστουργημάτων ἠρύετο, ὡς κρηπῖδα ὑποθέμενος, οὐδένα δὲ σχεδὸν λόγον τῆς παλαιᾶς θεωρίας ποιούμενος. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἣν ὁ Οὐεστφάλιος ὕστερον ἐν τῇ β′ ἐκδόσει τῆς μετρικῆς (πρβλ. τόμ. β′ σελ. XVII κέ.) οὐκ ἀλόγως καταδικάσας ἀπέρριψεν, ὁ Σμίτιος ἀπέδωκε τὰ σχήματα τῶν στροφῶν τοῦ Πινδάρου καὶ τῶν λυρικῶν μερῶν τῶν τριῶν τραγικῶν καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῷ τετρατόμῳ συγγράμματι αὐτοῦ, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1868-1872 Die Kunstformen der griechischen Poesie und ihre Bedeudung ἐπιγράψας. Τὸ μετρικὸν τοῦτο τοῦ Σμιτίου σύστημα πολλὴν κατ' ἀρχὰς προξενῆσαν αἴσθησιν ὀλίγους εὗρε τοὺς ὀπαδοὺς μεταξὺ τῶν φιλολόγων διὰ τὸ αὐθαίρετον καὶ ἥκιστα ἐπιστημονικὸν τῆς μεθόδου.

Μνείας ἀξία τέλος εἶνε καὶ ἡ μετρικὴ τοῦ Γουλιέλμου Χριστίου (Wilhelm von Christ) δὶς μέχρι τοῦδε ἐκδοθεῖσα (Metrik der Griechen und Römer. Leipzig. 1874 καὶ 1879), ἥτις συγκεφαλαιοῖ μὲν τὰ τέως εὑρημένα, δὲν στερεῖται δὲ ἐν πολλοῖς ἰδίας τοῦ συγγραφέως ἐρεύνης.

Πλὴν τῶν εἰρημένων σκαπανέων τῆς μετρικῆς, λέγω δὲ τὸν Ἑρμαννόν, Βοίκκιον καὶ λοιπούς, οὐχὶ εὐάριθμοι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἰδίας ἐρεύνας ἐν τοῖς καθέκαστα ποιησάμενοι καὶ πολλαχῶς τὴν Ἑλληνικὴν ῥυθμικὴν καὶ μετρικὴν προαγαγόντες. Ἀλλὰ περὶ τούτων, τοὐλάχιστον τῶν ἀξιολογωτέρων, θὰ γίνῃ ἑκασταχοῦ τῆς μετρικῆς μνεία ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ, ὁ δὲ θέλων ἀκριβεστέραν βιβλιογραφίαν ζητείτω εἰς τὴν τοῦ Hugo Gleditsch ἀξιόλογον μετρικὴν τὴν ἐν τῷ Handbuch der klass. Alterthums-Wiss. ἐκδοθεῖσαν (πρβλ. § 46), ἥτις δυστυχῶς νεωστὶ μεθηρμηνεύθη Ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Θ. Σαλτέλη ἄνευ τῆς βιβλιογραφίας καὶ κατὰ τὰ ἄλλα δὲ οὐχὶ ὀρ-

θῶς ἀπεδόθη, ἀλλὰ κεκολοβωμένη, παραπεποιημένη, πολλαχῶς ἡμαρτημένη περί τε τὰ πράγματα καὶ τὴν γλῶσσαν, ὅπερ μαρτυρεῖ οὐχὶ βαθεῖαν σπουδὴν περὶ τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν θεωρίαν οὐδ' ἐπισταμένην ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων ῥυθμικῶν καὶ μετρικῶν, καθόλου δὲ τὸ βιβλίον ἀπέβη ἀπροσφορώτατον πρὸς ὃν ὁ διασκευαστὴς προέθετο σκοπόν.

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΡΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ὁρισμὸς τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου καὶ διαίρεσις τῆς μετρικῆς.

59. Κατά τινα παλαιὰν θεωρίαν περὶ τοῦ συστήματος τῶν τεχνῶν (1) αἱ καλαὶ τέχναι διαιροῦνται εἰς δύο γένη, τὰς ἀποτελεστικάς, οἷα εἶνε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἢ οἰκοδομική, ἡ πλαστικὴ καὶ ἡ γραφική, αἵτινες ὑπὸ τῶν νῦν πλαστικαὶ κοινῷ ὀνόματι καλοῦνται, καὶ τὰς πρακτικὰς τὰς νῦν μουσικὰς καλουμένας, οἷα εἶνε ἡ μουσική, ἡ ὀρχηστικὴ καὶ ἡ ποιητική. Ἐκλήθησαν δὲ αἱ τέχναι αὗται ἀποτελε-

(1) Τῆς θεωρίας ταύτης τὰ τελευταῖα ἴχνη διεσώθησαν ἐν τοῖς σχολίοις εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός· οἷον ἐν ἀνεκδ. Βεκήρου σελ. 653 λέγονται τάδε· «πᾶσαι γὰρ αἱ πρακτικαὶ τέχναι κριτὴν ἔχουσι τὸν τῆς πράξεως καὶ ἐνεργείας μόνον καιρόν. Καὶ γὰρ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ καὶ γίνονται, ἐν αὐτῷ καὶ εἰσίν». Αὐτόθι σελ. 655 «πρακτικαί εἰσιν ὅσαι μέχρι τοῦ γίνεσθαι ὁρῶνται, ὥσπερ ἡ αὐλητικὴ καὶ ἡ ὀρχηστική. Αὗται γαρ ἐφ' ὅσον χρόνον πράττονται, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ὁρῶνται· μετὰ γὰρ τὴν πρᾶξιν οὐχ ὑπάρχουσιν». Αὐτ. σελ. 670 «πρακτικαὶ δὲ ἅς τινας μετὰ τὴν πρᾶξιν οὐχ ὁρῶμεν ὑφισταμένας, ὡς ἐπὶ κιθαριστικῆς καὶ ὀρχηστικῆς· μετὰ γὰρ τὸ παύσασθαι τὸν κιθαρῳδὸν καὶ τὸν ὀρχηστὴν τοῦ ὀρχεῖσθαι καὶ κιθαρίζειν οὐκέτι πρᾶξις ὑπολείπεται» — Αὐτ. σελ. 670 «Ἀποτελεστικὰς δὲ λέγουσιν, ὧν τινων τὰ ἀποτελέσματα μετὰ τὴν πρᾶξιν ὁρῶνται, ὡς ἐπὶ ἀνδριαντοποιίας καὶ οἰκοδομικῆς· μετὰ γὰρ τὸ ἀποτελέσαι τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὸν ἀνδριάντα καὶ τὸν οἰκοδόμον τὸ κτίσμα μένει ὁ ἀνδριὰς καὶ τὸ κτίσμα». Αὐτ. σελ. 652 «αἱ δὲ τοιαῦται κριτὴν ἔχουσι τὸν χρόνον· ἐφ' ὅσον γὰρ ἂν ὁ χρόνος διατηρῇ αὐτάς, ἐπὶ τοσοῦτον μένουσι». Πρῶτος ὁ Ῥ. Οὐεστφάλιος κατεῖδε τὴν μεγάλην τῆς θεωρίας ταύτης ἀξίαν καὶ καλῶς τε καὶ διὰ μακρῶν ἐξηγήσατο αὐτὴν κατὰ πρῶτον ἐν ἀρχῇ τοῦ συγγράμματος, ὅπερ ἐπέγραψεν Harmonik und Melopoeie der Griechen. Leipz. 1863, ἐπανέλαβε δὲ καὶ ἐν ἄλλοις συγγράμμασιν. Ἀνάγει δὲ τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ Οὐεστφάλιος εἰς αὐτὸν τὸν Ἀριστόξενον.

στικαὶ καὶ πρακτικαὶ ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὰ ποιήματα ἑκάστης προσφέρονται τῷ ἀκροατῇ ἢ θεατῇ, ὅπως γευθῇ αὐτῶν. Οἷον μουσικὸν μέν τι καὶ ποιητικὸν δημιούργημα ὅταν ἀποτελεσθῇ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, προσδεῖται πράξεώς τινος τοῦ ἀοιδοῦ, τοῦ ὑποκριτοῦ, τοῦ ῥαψῳδοῦ, συνελόντι δ' εἰπεῖν τοῦ ἑρμηνεύοντος ἢ παριστῶντος τεχνίτου, ὅπως γευθῇ αὐτοῦ καὶ ὁ θεατὴς ἢ ἀκροατής, ὅθεν καὶ πρακτικὸν καλεῖται. Δημιούργημα δέ τι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς πλαστικῆς καὶ τῆς γραφικῆς, ὅταν ἅπαξ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου ἀποτελεσθῇ, οὐδεμιᾶς ἔτι προσδεῖται πράξεως, ἀλλὰ πρόκειται ἕτοιμον εἰς γεῦσιν, ἐφ' ὅσον ἂν ὁ χρόνος διατηρῇ αὐτό, ὅθεν καὶ ἀποτελεστικὸν καλεῖται, ἐν ᾧ τὸ πρακτικὸν ποίημα ὁρᾶται ἢ ἀκούεται ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον πράττεται. Οἱ ὁρισμοὶ οὗτοι ἐκ πρώτης ὄψεως δύνανται νὰ ὑποληφθῶσιν ὡς μὴ ὑγιεῖς. Διότι ὅταν μὲν θέλωμεν νὰ γευθῶμεν μουσικοῦ τινος ποιήματος, τότε βεβαίως δεόμεθα πράξεώς τινος ἤτοι παραστάσεως δι' ἑνὸς ἢ πλειόνων μουσικῶν, δὲν φαίνεται δὲ ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ δημιουργήματός τινος τῆς ποιητικῆς, ὅπερ, ὅταν ἅπαξ γράψῃ αὐτὸ ὁ ποιητής, πρόκειται ἕτοιμον εἰς γεῦσιν καὶ ἀποτετελεσμένον, ὡς καὶ τὰ τῆς πλαστικῆς ἔργα, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτι φαίνεται προσδεόμενον ἑρμηνείας ἤτοι παραστάσεως, δύναται δὲ πᾶς τις ἀναγνοὺς νὰ ἐννοήσῃ αὐτό. Ἀλλ' ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω· διότι καθὼς δύναταί τις ἀναγνοὺς νὰ ἐννοήσῃ ποίημά τι, οὕτω καὶ ἔμπειρός τις μουσικὸς δύναται δι' ἁπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ παρασεσημασμένου μέλους ἤτοι μουσικοῦ ποιήματος νὰ λάβῃ ἀκριβῆ ἔννοιαν αὐτοῦ. Ἡ ἀνάγνωσις ὅμως ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει ἀναπληροῖ ἁπλῶς τὴν ἐλλείπουσαν πρᾶξιν τῆς ἑρμηνείας, δι' ἧς μόνης δύναταί τις νὰ γευθῇ τελέως τοῦ ποιήματος, ἐν τῇ παλαιᾷ μάλιστα ποιήσει ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς ἑρμηνείας ἦτο πολὺ σπουδαιοτέρα καὶ χρησιμωτέρα ἢ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει. Διότι οὐ μόνον τὰ δραματικὰ ποιήματα προσεφέροντο οὕτως εἰς γεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ λυρικὰ καὶ τὰ ἐπικά. Καὶ πρὸς μὲν τὴν τῶν ἐπικῶν ποιημάτων ἐξαγγελίαν ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἰδία τις τάξις ἀνθρώπων ἔργον τοῦτο ἐχόντων, οἱ ῥαψῳδοί, πρὸς δὲ τὴν τῶν λυρικῶν ποιημάτων ἑρμηνείαν ἀπῃτοῦντο ἀοιδοὶ καὶ μουσικοὶ χάριν τῆς ᾠδῆς καὶ τῆς κρούσεως ἤτοι τῆς συνᾳδούσης ὀργανικῆς μουσικῆς, διότι πάντα τὰ τῶν ἀρχαίων λυρικὰ ποιήματα πλὴν ὀλίγων ἦσαν προωρισμένα πρὸς μουσικὴν ἑρμηνείαν, ὁ δὲ λυρικὸς ποιητὴς διαφέρων τῶν νῦν ἦτο ἅμα καὶ μελοποιὸς τῶν ἰδίων αὐτοῦ ᾀσμάτων. Ὁ

αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν δραματικῶν ποιημάτων, ἅτινα ὅπως ἑρμηνευθῶσιν, ἀπῃτοῦντο τότε οὐ μόνον ὑποκριταί, ἀλλὰ καὶ μουσικοί· διότι τὸ πάλαι κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους δὲν ἦσαν ὅπως νῦν διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων δύο εἴδη, δῆλον ὅτι δράματα καὶ μελοδράματα, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τὸ δρᾶμα περιελάμβανεν ἀμφότερα τὰ εἴδη.

60. Αἱ ῥηθεῖσαι δύο τῶν καλῶν τεχνῶν τριάδες διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων οὐχὶ μόνον, ὡς εἴπομεν, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἢ παράστασιν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν μάλιστα τὴν οὐσίαν αὐτῶν καὶ φύσιν. Διότι ἐνεργῶν ὁ τεχνίτης ἀποτυποῦται ἐν τῇ πεπερασμένῃ ὕλῃ τὴν σύμφυτον αὐτῷ ἰδέαν τοῦ ἀϊδίου καλοῦ, καὶ οὕτως ἀπεργάζεται τὸ καλλιτέχνημα ὅμοιον κατὰ δύναμιν ἀπεικάζων αὐτὸ πρὸς τὸ παράδειγμα. Τὰ περὶ τῶν ἰδεῶν δῆλον ὅτι δόγματα τοῦ Πλάτωνος καὶ μάλιστα τὰ ἐν τῷ Τιμαίῳ λεγόμενα ἐφαρμόττουσιν ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν τέχνην. Τὸ κατὰ Πλάτωνα λοιπὸν αἰώνιον ὄν, τὸ ἀεὶ μὲν ὂν οὐδέποτε δὲ γινόμενον καὶ οὐδέποτε ἀπολλύμενον, εἶνε ἐπὶ τῆς τέχνης ἡ ἰδέα τοῦ ἀϊδίου καλοῦ, ἥτις μόνον διὰ τοῦ λόγου εἶνε νοητή, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῇ αἰσθήσει ὑποπίπτουσα Ἐνυπάρχει δὲ αὕτη οὐχὶ μόνον ἐν τῷ δημιουργῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, τῷ ἀνθρώπῳ. Τῇ ἰδέᾳ δὲ ταύτῃ ἀντίκειται δεύτερόν τι, τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐκμαγεῖον λεγόμενον, ἡ εὔπλαστος δῆλον ὅτι ὕλη, ἥτις νεκρὰ καὶ ἄψυχος οὖσα καθ' ἑαυτὴν ἐπιδέχεται ὅμως τὴν τοῦ καλοῦ ἰδέαν καὶ οὕτω σχηματίζεται πεπερασμένη εἰκὼν τοῦ ἀϊδίου καλοῦ. Οὕτω δὲ γεννᾶται ἔπειτα τρίτον τι, τὸ καλλιτέχνημα, ὅπερ δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ καλόν, τὸ τῷ ὄντι ὂν οὐδέποτε δὲ γινόμενον καὶ φθειρόμενον, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ αἰσθητῇ καὶ πεπερασμένῃ οὐσίᾳ ἀποτύπωμα τῆς ἀϊδίου καὶ ἀκινήτου ἤτοι ἀμεταβλήτου ἰδέας τοῦ καλοῦ, ἥτις δὲν ὑποπίπτει τῇ δόξῃ ἤτοι τῇ τῆς αἰσθήσεως ἀντιλήψει. Ἡ ἀποτύπωσις δὲ αὕτη τοῦ καλοῦ ἐν τῷ ἐκμαγείῳ γίνεται διττῶς· πρῶτον μὲν τὸ καλὸν ἀποτυποῦται ἐν ἠρεμίᾳ, τὸ δὲ ἀποτύπωμα δὲν παρίστησι πᾶσαν τὴν χρονικὴν ἑαυτοῦ γένεσιν, ἀλλ' ἓν μόνον σημεῖον τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως, ὡς δηλαδὴ ἅπαξ ἀπετελέσθη, τουτέστι τὸ καλλιτέχνημα μένει ἀκίνητον καὶ ἐφ' ἑνὸς σχήματος πεπηγός. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀποτελεστικῶν τεχνῶν, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, ἐν αἷς ἡ ἔννοια τοῦ ἠρεμεῖν ἀπεργάζεται τὴν οὐσίαν τοῦ καλλιτεχνήματος, ἡ δὲ κίνησις ὑποσημαίνεται ἀεὶ μόνον διὰ τῆς ἀποτυπώσεως ἑνὸς μόνου ση-

μείου τῆς κινήσεως. Εἶτα δὲ τὸ καλὸν ἀποτυποῦται ἐν κινήσει, τουτέστιν ἐν χρονικῇ ἐπαλληλίᾳ ἑκάστων τοῦ καλοῦ μορίων. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν μουσικῶν τεχνῶν, τῆς μουσικῆς, ὀρχηστικῆς καὶ ποιητικῆς, ἐν αἷς τὸ τοῦ καλοῦ ἐκμαγεῖον ἐξ ἀνάγκης εἶνέ τι κινούμενον. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν αἱ μὲν ἀποτελεστικαὶ ἢ πλαστικαὶ τέχναι δύνανται νὰ ὁρισθῶσιν ὡς *αἱ ἐν ἠρεμίᾳ τέχναι*, αἱ δὲ πρακτικαὶ ἢ μουσικαὶ ὡς *αἱ ἐν κινήσει*. Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον πόσον συνᾴδει ὁ ὅρος οὗτος ἀμφοτέρων τῶν τῆς τέχνης τριάδων πρὸς τὰς παλαιὰς ἐκείνας κατηγορίας. Διότι ἔργον μέν τι τῶν ἀποτελεστικῶν τεχνῶν τοπικὴν μόνον ὕπαρξιν ἔχον δεῖται μόνης τῆς τοῦ δημιουργοῦντος τεχνίτου ἐνεργείας, ὅπως ἐμφανισθῇ καθ' ὅλην τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν ὡς τὸ ἐν ἠρεμίᾳ καλόν· ἔργον τι ὅμως τῶν μουσικῶν τεχνῶν παρὰ τὸν δημιουργοῦντα τεχνίτην προσδεῖται καὶ ἄλλης τινὸς ἐνεργείας, τῆς τοῦ ἑρμηνεύοντος ἢ παριστῶντος τεχνίτου, διότι τὸ καλὸν ἐμφανίζεται ὥς τι κινούμενον.

61. Ποῖον ὅμως λόγον ἔχουσι πρὸς ἑαυτάς τε καὶ πρὸς ἀλλήλας αἵ τε ἐν ἠρεμίᾳ καὶ αἱ ἐν κινήσει ἐμφανιζόμεναι τέχναι; Ἐπειδὴ ὁ δημιουργῶν τὸ καλλιτέχνημα τεχνίτης δημιουργεῖ αὐτὸ ἤτοι κατὰ μόνην τὴν σύμφυτον αὐτῷ ἰδέαν τοῦ καλοῦ, τουτέστιν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, ἢ κατὰ τὰ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καὶ τῇ αἰσθήσει αὐτοῦ ὑποπίπτοντα ἀποτυπώματα τοῦ καλοῦ, πρὸς ἃ βλέπει ὡς παραδείγματα, τουτέστιν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, ἢ κατὰ συναμφότερα, τουτέστιν ἔκ τε τοῦ ὑποκειμένου ἅμα καὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐκ τούτων καὶ ἡ τέχνη, ἥ τε ἀποτελεστικὴ καὶ ἡ πρακτικὴ εἶνε ἢ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, καὶ τοιαύτη εἶνε ἥ τε ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ μουσική, ἢ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ τοιαύτη εἶνε ἥ τε πλαστικὴ καὶ ἡ ὀρχηστική, ἢ κατὰ συναμφότερα, καὶ τοιαύτη εἶνε ἥ τε γραφικὴ καὶ ἡ ποιητική. Ἡ μὲν πλαστικὴ καὶ ὀρχηστικὴ λαμβάνουσι τὴν τοῦ καλοῦ ἰδέαν ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πιπτόντων τὰ ἐνταῦθα διεσκεδασμένα τοῦ καλοῦ μόρια συγκολλῶσαι καὶ συντήκουσαι καὶ ἓν ἐξ ἁπάντων εἶδος ἀπεργαζόμεναι. Ὑπόθεσις δ' ἀμφοτέρων τούτων εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὡς τὸ τελειότατον καὶ κάλλιστον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πλασμάτων. Καὶ ἡ μὲν πλαστικὴ ἀποτυποῦται τὸ τυπικὸν ἤτοι ἰδανικὸν κάλλος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἠρεμοῦντος, ἡ δὲ ὀρχηστικὴ τελειοποιεῖ τὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κίνησιν καὶ οὕτως ἔντεχνον ἀπεργάζεται ἔργον. Ὁ ἀρχιτέκτων ὅμως καὶ ὁ μουσικὸς δη-

μιουργεῖ τὸ καλλιτέχνημα αὐτοῦ κατὰ τὴν σύμφυτον αὐτῷ ἰδέαν τοῦ καλοῦ, οὐδενὸς παραδείγματος προκειμένου αὐτῷ ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πίπτουσι. Τὸ μὲν ἐκμαγεῖον εἶνέ τι δεδομένον, ἐπὶ μὲν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἡ στερεὰ ὕλη, ἐπὶ δὲ τῆς μουσικῆς ὁ φθόγγος, τὸ ἀρχιτεκτονικὸν ὅμως καλλιτέχνημα δὲν εἶνε μίμημα καλῶν πλασμάτων τῆς φύσεως, καθὼς πάλιν οὐδὲ τὸ μουσικὸν εἶνε μίμημα τῆς ᾠδῆς τῶν ὀρνίθων. Ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν τεχνῶν ὁ τεχνίτης σχηματίζει καὶ συντάττει ὅλως ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐλευθέρως τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην καὶ τοὺς φθόγγους, τὸ σχῆμα δὲ αὐτὸ τοῦτο εἶνε τὸ ἀπεργαζόμενον τὴν οὐσίαν τοῦ καλλιτεχνήματος. Ὃν δὲ λόγον ἔχει ἡ πλαστικὴ πρὸς τὴν ὀρχηστικήν, τὸν αὐτὸν ἔχει καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ πρὸς τὴν μουσικήν. Διότι ἡ μὲν ἀρχιτεκτονικὴ ἀποτυποῦται τὴν τῷ τεχνίτῃ σύμφυτον ἰδέαν τοῦ καλοῦ ἐν ἠρεμίᾳ, ὥστε ἐν τῇ στερεᾷ ὕλῃ, ἡ δὲ μουσική, ἥ τε ᾠδικὴ καὶ ἡ ὀργανική, ἐν κινήσει, ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν φθόγγων, ἥτις καὶ αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ κίνησις. Τὴν τῷ τεχνίτῃ σύμφυτον ἰδέαν τῆς τάξεως καὶ ἁρμονίας ἡ μὲν μουσικὴ ἐμφανίζει ἐν συνεχεῖ κινήσει, ἡ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ πεπηγυῖαν καὶ οὕτως ἡ μὲν ἀπεργάζεται καλλιτέχνημά τι κινούμενον, ἡ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ ἠρεμοῦν. Ἡ δὲ γραφικὴ τέλος καὶ ἡ ποιητικὴ κεῖνται μεταξὺ τῶν εἰρημένων τεχνῶν. Διότι ἡ μὲν γραφικὴ εἶνε μᾶλλον ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἢ ἡ πλαστική, μᾶλλον ὅμως ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἢ ἡ ἀρχιτεκτονική. Ὃν δὲ λόγον ἔχει ἡ γραφική, τὸν αὐτὸν ἔχει καὶ ἡ ποιητικὴ πρὸς τὰς δύο αὐτῆς ἀδελφάς, τὰς λοιπὰς μουσικὰς τέχνας, τὸ ποιητικὸν δῆλον ὅτι δημιούργημα μετέχει καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἐλευθέρας ἐνεργείας.

62. Ἔμπροσθεν εἴπομεν ὅτι ἡ γενικὴ ἀφῃρημένη μορφὴ τῶν μὲν ἀποτελεστικῶν ἢ πλαστικῶν τεχνῶν εἶνε ἡ ἠρεμία καὶ ὁ χῶρος, τῶν δὲ πρακτικῶν ἢ μουσικῶν ἡ κίνησις καὶ ὁ χρόνος. Τούτοις λοιπὸν ἐνταῦθα προστιθέμεθα ὅτι ἡ σύμφυτος ἡμῖν αἴσθησις τοῦ καλοῦ ἀπαιτεῖ ὥστε καὶ ἡ ἀφῃρημένη ἐκείνη μορφὴ τῆς τέχνης, ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος, νὰ ὑποταχθῇ τῇ ἰδέᾳ τοῦ καλοῦ, τουτέστιν ὁ μὲν ὑπὸ ἔργου τινὸς τῶν ἀποτελεστικῶν τεχνῶν καταλαμβανόμενος χῶρος νὰ λάβῃ κανονικὴν διαίρεσιν καὶ τάξιν, ἤτοι τὴν συμμετρίαν, ὁ δὲ ὑπὸ ἔργου τινὸς τῶν μουσικῶν τεχνῶν πληρούμενος χρόνος νὰ λάβῃ ὡσαύτως κανονικὴν διαίρεσιν καὶ τάξιν, ἤτοι τὸν ῥυθμόν. Ἐπὶ τῶν μουσικῶν δηλαδὴ τεχνῶν ὁ ὑπὸ τῆς κινήσεως πληρούμενος χρόνος διαιρεῖται

ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐκμαγείου εἰς χρόνους ἤτοι χρονικά τινα μόρια ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πίπτοντα. Ἡ ἔμφυτος λοιπὸν ἡμῖν αἴσθησις τοῦ καλοῦ ἀπαιτεῖ ὥστε ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν χρονικῶν τούτων μορίων νὰ τηρῆται ἀφωρισμένη τις καὶ κανονικὴ τάξις, καὶ ἡ τοιαύτη τῶν χρόνων τάξις καλεῖται *ῥυθμός*.

63. Τοιαύτην εὔτακτον διαίρεσιν εἰς γνώριμα ἤτοι αἰσθητὰ τοῦ χρόνου μόρια βλέπομεν συχνὰ καὶ ἔξω τῆς μουσικῆς τέχνης ἐπί τινος ἐν τῇ φύσει ἐμφανιζομένης κινήσεως, οἷον ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν χαλκέων καταφορᾶς τῶν σφυρῶν, ἐπὶ τῆς πορείας τῶν ἵππων καὶ ἐπὶ ἄλλων, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῆς σφυγμικῆς κινήσεως ἤτοι τῶν σφυγμῶν τῶν ἀρτηριῶν. Καὶ τοῦτον δυνάμεθα κυρίως νὰ καλέσωμεν ῥυθμόν, μεταφορικῶς δὲ μόνον ἀποδίδοται ὁ ῥυθμὸς καὶ εἰς ἀκίνητα σώματα, οἷον ὅταν λέγωμεν *εὔρυθμον ἀνδριάντα* (1). Ἀλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος φυσικὸς ῥυθμός, καίπερ ἔχων κανονικὴν τὴν τάξιν τῶν χρόνων, εἶνε πάντοτε μονότονος, ἡ δὲ διηνεκὴς μονοτονία τῆς κινήσεως λυπεῖ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν ἀντὶ νὰ εὐφραίνῃ αὐτήν, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἀποδοκιμάζει καὶ δὲν προσδέχεται ἡ ἡμετέρα αἴσθησις τὸν τοιοῦτον ῥυθμόν, ὅσῳ καὶ ἐπαισθητότερος οὗτος προσπίπτει τῇ ἀκοῇ ἡμῶν. Ταῦτα εἶνε μόνον ῥυθμικὰ μέρη τῆς κατωτάτης καὶ στοιχειωδεστάτης τάξεως, ὅπως δὲ ἐπαναπαύηται καὶ εὐχαριστῆται ἡ ἡμετέρα αἴσθησις, ἀπαιτεῖται ἀνωτέρα τις καὶ οἷον ὀργανικὴ διαίρεσις τοῦ χρόνου, οἵαν παρ-

(1) Ὁ Ἀριστόξενος ἐπραγματεύετο περὶ τῶν εἰδῶν τούτων τῆς ῥυθμικῆς κινήσεως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων, ὡς αὐτὸς δηλοῖ ἐν ἀρχῇ τοῦ β' βιβλίου τῶν ῥυθμ. στοιχ. λέγων ὧδε· «ὅτι μὲν οὖν τοῦ ῥυθμοῦ πλείους εἰσὶ φύσεις καὶ ποία τις αὐτῶν ἑκάστη καὶ διὰ τίνας αἰτίας τῆς αὐτῆς ἔτυχον προσηγορίας καὶ τί αὐτῶν ἑκάστῃ ὑπόκειται, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένον. Νῦν δὲ ἡμῖν περὶ αὐτοῦ λεκτέον τοῦ ἐν μουσικῇ ταττομένου ῥυθμοῦ». Κατ' Ἀριστόξενον δὲ πιθανώτατα λέγει ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ἐν βιβλ. α' περὶ μουσ σελ. 31 Meib. τάδε· «ῥυθμὸς τοίνυν καλεῖται τριχῶς· λέγεται γὰρ ἐπί τε τῶν ἀκινήτων σωμάτων, ὥς φαμεν εὔρυθμον ἀνδριάντα, κἀπὶ πάντων τῶν κινουμένων, οὕτω γάρ φαμεν εὐρύθμως τινὰ βαδίζειν, καὶ ἰδίως ἐπὶ φωνῆς, περὶ οὗ νῦν πρόκειται λέγειν». Καὶ κατωτέρω «ὁ πᾶς μὲν οὖν ῥυθμὸς τρισὶ τούτοις αἰσθητηρίοις νοεῖται, ὄψει ὡς ἐν ὀρχήσει, ἀκοῇ ὡς ἐν μέλει, ἁφῇ ὡς οἱ τῶν ἀρτηριῶν σφυγμοί· ὁ δὲ κατὰ μουσικὴν ὑπὸ δυοῖν, ὄψεώς τε καὶ ἀκοῆς» Ὁ δὲ Λογγῖνος ἐν προλεγ. σελ. 139 λέγει περὶ τούτου τάδε· «Ὅταν μὲν γὰρ τοὺς χαλκέας ἴδωμεν τὰς σφύρας καταφέροντας, ἅμα τινὰ καὶ ῥυθμὸν ἀκούομεν· καὶ ἵππων δὲ πορεία ῥυθμὸς ἐνομίσθη καὶ κίνησις δακτύλων καὶ μελῶν σχήματα καὶ χορδῶν κινήματα καὶ ὀρνίθων τὰ πτερυγίσματα». Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν τοῦ Ἀριστοξένου θεωρίαν περὶ ῥυθμῶν λέγει καὶ ὁ Κικέρων (de orat. 3 § 186) «in cadentibus guttis, quod intervallis distinguuntur, notare possumus, in amni praecipitante non possumus». Πρβλ. Οὐεστφάλ. Rhythmik [3] σελ. 47.

έχει ὁ τεχνικός, δῆλον ὅτι ὁ ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις ἐμφανιζόμενος ῥυθμός, ὅστις ἐπὶ τῆς ποιήσεως ἀποτυπούμενος λαμβάνει καὶ ἴδιον ὄνομα *μέτρον* καλούμενος (1). Ὁ τοιοῦτος ῥυθμὸς ἐπιδέχεται καὶ ἐπιστημονικὴν πραγματείαν καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἥτις καθ' ὅλου πραγματεύεται περὶ αὐτοῦ, καλεῖται *ῥυθμική*, ἡ δὲ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐν τῇ ποιητικῇ χρησίμων ῥυθμῶν ἤτοι τῶν μέτρων πραγματευομένη ἐπιστήμη καλεῖται *μετρική*.

64. Ὁ ῥυθμὸς (πανταχοῦ δ' ἐφεξῆς ῥυθμὸν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸν τεχνικὸν ῥυθμὸν) εἶνε οὐσιῶδες καὶ ἀπαραίτητον στοιχεῖον παντὸς μουσικοῦ ποιήματος. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ τέχνῃ μέλη ἄρρυθμα, ἤτοι μέλη συγκείμενα ἐκ ψιλῆς λέξεως καὶ ψιλοῦ μέλους ἄνευ ῥυθμοῦ, ὧν ἔνια οὐδαμῶς ὑπολείπονται τῶν ἐρρύθμων ᾀσμάτων, ὡσαύτως ὑπάρχουσι καὶ νεώτερα ποιήματα ἐπικά τε καὶ δραματικὰ ἄνευ ῥυθμοῦ ἤτοι ἄμετρα καὶ ταῦτα ἄλλως πολλοῦ λόγου ἄξια· ἀλλ' ὅμως οὐδαμῶς δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀθέτησις τοῦ

(1) Ὁ ὅρος οὗτος εἶνε πολυσήμαντος παρὰ τοῖς παλαιοῖς, πάσας δέ που τὰς χρήσεις τοῦ μέτρου συγκεφαλαιώσας Γεώργιος ὁ Χοιροβοσκὸς ἐν τῇ ἐξηγήσει εἰς τὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον (anecd. varia Gr. τοῦ G. Studemund σελ. 34. Πρβλ. Westphal script. metr. Gr. σελ. 85) λέγει ὧδε· «Λέγεται δὲ τὸ μέτρον πολλαχῶς. Ἔστι γὰρ μέτρον τὸ μετροῦν καὶ (τὸ) μετρούμενον, καθάπερ καὶ μέδιμνος καὶ χοῖνιξ καὶ πῆχυς. Λέγεται μέτρον καὶ ἡ συμμετρία, ὡς δηλοῖ τὸ λεγόμενον 'πᾶν μέτρον ἄριστον'. Λέγεται δὲ μέτρον καὶ ὁ ποὺς ὁ ἁπλοῦς, ὅθεν καὶ τὸν στίχον ἑξάμετρον φαμέν, οἱονεὶ ἓξ πόδας ἔχοντα. Λέγεται μέτρον καὶ ἡ διποδία, ὅθεν καὶ τοὺς ἰάμβους τριμέτρους εἰώθαμεν καλεῖν κατὰ διποδίαν αὐτοὺς ἀριθμοῦντες. Λέγεται μέτρον καὶ τὸ σύστημα τῶν ποδῶν, οἷον στίχος ἴαμβος (ἰαμβικὸς Westph.), ὅθεν λέγομεν τήνδε τὴν ῥαψῳδίαν πεντακόσια τυχὸν ἔχειν μέτρα, οἱονεὶ στίχους πεντακοσίους. Λέγεται πάλιν μέτρον καθολικῶς πᾶσα ἔμμετρος φράσις πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς πεζῆς λέξεως, οἱονεὶ τὸ ποίημα. Λέγεται καὶ εἰδικῶς ἕκαστον μέτρον, τὸ δακτυλικὸν ἢ ἰωνικὸν ἤ τι τῶν τοιούτων. Λέγεται μέτρον καὶ ὁ χρόνος· ὅθεν δάκτυλος τετράμετρός ἐστιν, οἱονεὶ τετράχρονος, καὶ ὁ ἡρωϊκὸς στίχος λέγεται κδ' ἔχειν μέτρα, οἱονεὶ χρόνους, ὡς δηλοῖ ὁ Ὀρφεὺς ἢ ἡ Πυθία λέγουσα περὶ τοῦ ἔπους οὕτως

ὄρθιον ἑξαμερὲς τετόρων καὶ εἴκοσι μέτρων».

Ἡμεῖς ἐνταῦθα ὡρίσαμεν τὸ μέτρον ὥσπερ καὶ τὴν μετρικὴν κατὰ τὴν καθολικωτάτην χρῆσιν καὶ οὐχὶ καθ' ἣν συνήθως οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐν ταῖς πραγματείαις αὐτῶν μεταχειρίζονται τοὺς ὅρους μέτρον καὶ μετρικήν, μέτρα μὲν κυρίως καλοῦντες τὰ ῥυθμικὰ τῆς ποιήσεως μεγέθη τὰ κατέχοντα ἕνα στίχον, μετρικὴν δὲ τὴν περὶ ταῦτα πραγματείαν, ὅθεν οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ ὅροι *μέτρον, μετροποιία, μετρικὴ* ἰσοδυναμοῦσι τοῖς τῶν νεωτέρων ὅροις *στίχος, στιχουργία, στιχουργική*. Ἐνταῦθα ὅμως ἥρμοζε μᾶλλον νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν ὅρον μέτρον ἐπὶ τῆς καθολικωτέρας χρήσεως ἄλλως τε καὶ τῆς σαφηνείας χάριν, κατωτέρω δὲ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ θὰ εἴπωμεν ἀκριβέστερον περὶ τῆς εἰδικωτέρας χρήσεως αὐτοῦ.

ῥυθμοῦ ἀποβαίνει ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ μουσικὰ καὶ ποιητικὰ καλλιτεχνήματα, ὅπως καὶ ἡ ἀθέτησις τῆς συμμετρίας εἰς τὰ πλαστικά. Οἱ παλαιοὶ τοὐλάχιστον Ἕλληνες, τὸ καλλιτεχνικώτατον τοῦτο πάντων τῶν ἐθνῶν, οὐδέποτε ἐπὶ τῶν μουσικῶν ποιημάτων ἠθέτουν τὸν ῥυθμόν, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν πλαστικῶν καλλιτεχνημάτων οὐδέποτε παρέβαινον τοὺς κανόνας τῆς συμμετρίας (1). Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ ῥυθμὸς εἶχε τηλικαύτην δύναμιν, ὥστε ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτὸ τὸ ἐνεργητικὸν καὶ ζωοποιητικὸν ἄρρεν στοιχεῖον, ἐν ᾧ τὸ μέλος ἐθεωρεῖτο ὡς θῆλυ, ὡς ὕλη δηλαδὴ παθητικὴ παρὰ τοῦ ῥυθμοῦ δεχομένη τὴν ζωήν (2).

65. Τὸ ἐκμαγεῖον τῶν μουσικῶν τεχνῶν ὁ Ἀριστόξενος, πρῶτος ὡς φαίνεται αὐτός, ἐκάλεσε *ῥυθμιζόμενον* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ῥυθμόν. Διότι ὅπως ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Ἀριστοτέλης ἐπὶ τῶν σωμάτων διέκρινε δύο τινὰς φύσεις, τὸ εἶδος ἢ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὕλην, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν μουσικῶν καλλιτεχνημάτων διέκρινε δύο φύσεις, τὴν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τὴν τοῦ ῥυθμιζομένου. Ἦτο δὲ τὸ ῥυθμιζόμενον τριπλοῦν συμφώνως πρὸς τὴν τριπλῆν φύσιν τῶν μουσικῶν τεχνῶν, ἐν μὲν τῇ μουσικῇ οἱ φθόγγοι, ἐν δὲ τῇ ποιητικῇ αἱ συλλαβαὶ τῆς λέξεως, ἐν δὲ τῇ ὀρχηστικῇ τὰ διάφορα σημεῖα καὶ σχήματα τῆς σωματικῆς κινήσεως (3). Ἐξετάζων δὲ ὁ Ἀριστόξενος τὰς δύο

(1) Τοῦ κανόνος τούτου εὑρίσκονται σπανιώταται ἐξαιρέσεις ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ καὶ αὗται παντάπασιν ἀσήμαντοι, ἐν μὲν τῇ ποιήσει οἱ καταλογάδην γεγραμμένοι ἀνδρεῖοι καὶ γυναικεῖοι μῖμοι τοῦ Σώφρωνος, οἵτινες ἐμιμοῦντο τὰ ταπεινότερα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου· ἐν δὲ τῇ μουσικῇ τῇ μὲν ὀργανικῇ τὰ διαγράμματα καὶ αἱ ἄτακτοι μελῳδίαι, ἐν δὲ τῇ ᾠδικῇ τὰ κεχυμένα ᾄσματα, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ἐν σελ. 32 Meib. ὧδε λέγων· «Ῥυθμίζεται δ' ἐν μουσικῇ κίνησις σώματος, μελῳδία, λέξις. Τούτων δ' ἕκαστον καὶ καθ' αὑτὸ θεωρεῖται καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν, ἰδίᾳ τε μεθ' ἑκατέρου καὶ ἀμφοῖν ἅμα. Μέλος μὲν γὰρ νοεῖται *καθ' αὑτὸ μὲν <ἐν> τοῖς διαγράμμασι καὶ ταῖς ἀτάκτοις μελῳδίαις*, μετὰ δὲ ῥυθμοῦ μόνου ὡς ἐπὶ τῶν κρουμάτων καὶ κώλων, *μετὰ δὲ λέξεως μόνης ἐπὶ τῶν καλουμένων κεχυμένων ᾀσμάτων*».

(2) Πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. περὶ μουσ. βιβλ. α' σελ. 43 Meib. «Τινὲς δὲ τῶν παλαιῶν τὸν μὲν ῥυθμὸν ἄρρεν ἀπεκάλουν, τὸ δὲ μέλος θῆλυ· τὸ μὲν γὰρ μέλος ἀνενέργητόν τέ ἐστι καὶ ἀσχημάτιστον, ὕλης ἐπέχον λόγον διὰ τὴν πρὸς τοὐναντίον ἐπιτηδειότητα· ὁ δὲ ῥυθμὸς πλάττει τε αὐτὸ καὶ κινεῖ τεταγμένως, ποιοῦντος λόγον ἐπέχων πρὸς τὸ ποιούμενον».

(3) Πρβλ. Ἀριστόξ. ῥυθμ. στοιχ. σελ. 278 Mor. «Διαιρεῖται δὲ ὁ χρόνος ὑπὸ τῶν ῥυθμιζομένων τοῖς ἑκάστου αὐτῶν μέρεσιν. Ἔστι δὲ τὰ ῥυθμιζόμενα τρία, λέξις, μέλος, κίνησις σωματική. Ὥστε διαιρήσει τὸν χρόνον ἡ μὲν λέξις τοῖς αὐτῆς μέρεσιν, οἷον γράμμασι καὶ συλλαβαῖς καὶ ῥήμασι καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις· τὸ δὲ μέλος τοῖς ἑαυτοῦ φθόγγοις τε καὶ διαστήμασι καὶ συστήμασιν· ἡ δὲ κίνησις σημείοις τε καὶ σχήμασι καὶ εἴ τι τοιοῦτόν ἐστι κινήσεως μέρος».

ταύτας φύσεις, τὴν τοῦ ῥυθμοῦ λέγω καὶ τὴν τοῦ ῥυθμιζομένου, εὕρισκεν αὐτὰς παραπλησίως ἐχούσας πρὸς ἀλλήλας, ὅπως ἔχει τὸ εἶδος ἤτοι τὸ σχῆμα πρὸς τὴν ὕλην ἤτοι τὸ σχηματιζόμενον. Διότι καθώς, λέγει, σῶμά τι ἤτοι ἡ ὕλη λαμβάνει πλείονα εἴδη σχημάτων, ἐὰν τὰ μέρη αὐτοῦ ἤτοι πάντα ἤ τινα αὐτῶν κατὰ διάφορον τρόπον διατεθῶσιν, οὕτω καὶ τῶν ῥυθμιζομένων ἕκαστον τουτέστι τὸ αὐτὸ σύστημα γλωσσικῶν ἢ ἐμμελῶν φθόγγων χρήσιμεῦον ὡς ῥυθμιζόμενον δύναται νὰ λάβῃ πλείονα ῥυθμικὰ σχήματα, συμβαίνει δὲ τοῦτο οὐχὶ δυνάμει τῆς ἰδίας τοῦ ῥυθμιζομένου φύσεως, ἀλλὰ δυνάμει τοῦ πλάττοντος ἤτοι σχηματίζοντος ῥυθμοῦ (1). Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Ἀριστοξένου εἶνε ὀρθοτάτη. Διότι φανερὸν ὅτι ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις ὁ ῥυθμὸς οὐδαμῶς ὑπάρχει συμπεφυκὼς τοῖς φθόγγοις, ταῖς λέξεσι καὶ ταῖς σωματικαῖς κινήσεσι, τῷ ἐκμαγείῳ τούτῳ τῶν τριῶν μουσικῶν τεχνῶν, ἀλλ' οἱ νόμοι τῆς διαιρέσεως καὶ τάξεως ἔμφυτοι ὄντες τῷ ἀνθρώπῳ (διότι ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πίπτουσιν οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα αὐτῶν) εἶνε παντάπασιν ἀνεξάρτητοι τοῦ ἐκμαγείου τῶν μουσικῶν τεχνῶν ἤτοι τοῦ ῥυθμιζομένου, ἐπεισάγονται δὲ ἔξωθεν εἰς αὐτὸ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, ὅστις κατ' ἐλευθέραν βούλησιν ἐκμάσσει τοὺς συμφύτους ἑαυτῷ ῥυθμικοὺς νόμους καὶ οὕτως ἀποδεικνύει τὴν ἄτακτον καὶ ἀκανόνιστον ὕλην ἀληθὲς καλλιτέχνημα. Ἐκ τούτου δὲ ὁ τεχνίτης λέγεται *ῥυθμοποιὸς* καὶ ἡ τεχνικὴ ἐνέργεια, δι' ἧς ὁ ῥυθμοποιὸς προσάπτει τῷ ῥυθμιζομένῳ τὸν ῥυθμόν, λέγεται *ῥυθμοποιία*.

66. Προχωρῶν ὁ Ἀριστόξενος εἰς τὰς ὁμοιότητας καὶ ἀναλογίας ἀποδεικνύει ὅτι *ῥυθμὸς καὶ ῥυθμιζόμενον δὲν εἶνε τὸ αὐτό*. Καθώς, λέγει, ἡ ὕλη, ἥτις πέφυκε νὰ σχηματίζηται, οὐδέποτε εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ τὸ σχῆμα εἶνε ἀφωρισμένη τις διάθεσις τῶν τῆς ὕλης μερῶν, οὕτω καὶ ὁ ῥυθμὸς οὐδέποτε εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ῥυθμιζόμενον, ἀλλά τι, ὅπερ διατίθησι κατά τινα τρόπον ἤτοι διατάττει

(1) Πρβλ. Ἀριστόξ. ῥυθμ. στοιχ. σελ. 268 κέ. Mor. «Νοητέον δὲ δύο τινὰς φύσεις ταύτας, τήν τε τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τὴν τοῦ ῥυθμιζομένου, παραπλησίως ἐχούσας πρὸς ἀλλήλας ὥσπερ ἔχει τὸ σχῆμα καὶ τὸ σχηματιζόμενον πρὸς αὑτά. Ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα πλείους ἰδέας λαμβάνει σχημάτων, ἐὰν αὐτοῦ τὰ μέρη τεθῇ διαφερόντως, ἤτοι πάντα ἤ τινα αὐτῶν, οὕτω καὶ τῶν ῥυθμιζομένων ἕκαστον πλείους λαμβάνει μορφάς, οὐ κατὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ. Ἡ γὰρ αὐτὴ λέξις εἰς χρόνους τεθεῖσα διαφέροντας ἀλλήλων λαμβάνει τινὰς διαφορὰς τοιαύτας, αἵ εἰσιν ἴσαι αὐταῖς <ταῖς> τῆς τοῦ ῥυθμοῦ φύσεως διαφοραῖς. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ ἐπὶ τοῦ μέλους καὶ εἴ τι ἄλλο πέφυκε ῥυθμίζεσθαι τῷ τοιούτῳ ῥυθμῷ, ὅς ἐστιν ἐκ χρόνων συνεστηκώς».

τὸ ῥυθμιζόμενον καὶ δίδωσιν αὐτῷ τοιόνδε ἢ τοιόνδε σχῆμα (1). Εἶτα δὲ ὡσαύτως ἐξ ἀναλογίας ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστόξενος ὅτι *ὁ ῥυθμὸς οὐδεμίαν ἔχει ὕπαρξιν ἄνευ τοῦ ῥυθμιζομένου*. Διότι καθώς, λέγει, τὸ σχῆμα ἀδυνατεῖ νὰ γίνῃ, ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ ἡ ὕλη, ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτό, οὕτω καὶ ὁ ῥυθμὸς δὲν δύναται νὰ γίνῃ, ἐὰν μὴ ὑπάρξῃ τὸ ῥυθμισθησόμενον ἤτοι ἡ ὕλη, ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτὸν καὶ θὰ διαιρῇ τὸν χρόνον εἰς μέρη. Διότι ὁ ἀφῃρημένος χρόνος δὲν δύναται νὰ διαιρῇ αὐτὸς ἑαυτόν, μᾶλλον δὲ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ τι αἰσθητόν, δι' οὗ δύναται νὰ διαιρεθῇ ὁ χρόνος, ἄνευ δὲ τῆς διαιρέσεως τοῦ χρόνου εἰς μέρη γνώριμα ἤτοι αἰσθητὰ δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἤτοι νὰ ἐκδηλωθῇ ὁ ῥυθμός. Ἀνάγκη λοιπὸν τὸ ῥυθμιζόμενον νὰ εἶνε μεριστὸν τουτέστι συγκείμενον ἐκ μερῶν γνωρίμων, δι' ὧν δύναται νὰ τέμνῃ τὸν χρόνον. Τοιοῦτο δὲ εἶνε τῷ ὄντι τὸ ῥυθμιζόμενον ἐν ταῖς μουσικαῖς τέχναις (2). Ὡς συμπέρασμα δὲ τῶν εἰρημένων ἐπιφέρει ὁ Ἀριστόξενος ὅτι τὰ διάφορα ταῦτα μέρη, δι' ὧν τὸ ῥυθμιζόμενον καθὸ μεριστὸν διαιρεῖ τὸν χρόνον, ἢ ἁπλούστερον τὰ διάφορα ταῦτα αἰσθητὰ χρονικὰ μόρια (χρόνοι) δὲν δύνανται ὁπωσδήποτε τασσόμενα νὰ ἀποτελέσωσι ῥυθμόν, ἀλλὰ τότε μόνον γίνεται ὁ ῥυθμός, ὅταν ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου εἰς μέρη γίνηται κατά τινα ἀφωρισμένην τάξιν, ἣν διδάσκει ἡ περὶ τοὺς ῥυθμοὺς ἐπιστήμη, διότι πᾶσα τάξις τῶν χρόνων τοῦ ῥυθμιζομένου δὲν εἶνε ἔρρυθμος, ἀλλά τινες καὶ μάλιστα αἱ πλείο-

(1) Ἀριστόξ. ῥυθμ. στοιχ. σελ. 270 Mor. «Ἐπάγειν δὲ δεῖ τὴν αἴσθησιν ἐνθένδε περὶ τῆς εἰρημένης ὁμοιότητος, πειρωμένους συνορᾶν καὶ περὶ ἑκατέρου τῶν εἰρημένων, οἷον τοῦ τε ῥυθμοῦ καὶ τοῦ ῥυθμιζομένου. Τῶν τε γὰρ πεφυκότων σχηματίζεσθαι σωμάτων οὐδενὶ οὐδέν ἐστι τῶν σχημάτων τὸ αὐτό, ἀλλὰ διάθεσίς τίς ἐστι τῶν τοῦ σώματος μερῶν τὸ σχῆμα, γινόμενον ἐκ τοῦ σχεῖν πως ἕκαστον αὐτῶν, ὅθεν δὴ καὶ σχῆμα ἐκλήθη· ὅ τε ῥυθμὸς ὡσαύτως οὐδενὶ τῶν ῥυθμιζομένων ἐστὶ τὸ αὐτό, ἀλλὰ τῶν διατιθέντων πως τὸ ῥυθμιζόμενον καὶ ποιούντων κατὰ τοὺς χρόνους τοιόνδε ἢ τοιόνδε».

(2) Ἀριστόξ. ῥυθμ. στοιχ. σελ. 272 M. «Προσέοικε δὲ ἀλλήλοις τὰ εἰρημένα καὶ τῷ μὴ γίνεσθαι καθ' αὑτά. Τό τε γὰρ σχῆμα, μὴ ὑπάρχοντος τοῦ δεξομένου αὐτό, δῆλον ὡς ἀδυνατεῖ γενέσθαι· ὅ τε ῥυθμὸς ὡσαύτως χωρὶς τοῦ ῥυθμισθησομένου καὶ τέμνοντος τὸν χρόνον οὐ δύναται γίνεσθαι, ἐπειδὴ ὁ μὲν χρόνος αὐτὸς αὑτὸν οὐ τέμνει, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἑτέρου δέ τινος δεῖ τοῦ διαιρήσοντος αὐτόν. Ἀναγκαῖον οὖν ἂν εἴη μεριστὸν εἶναι το ῥυθμιζόμενον γνωρίμοις μέρεσιν, οἷς διαιρήσει τὸν χρόνον». Ἐπὶ τοῦ ῥυθμιζομένου ὁ Ἀριστόξενος διακρίνει μέρη γνώριμα ἤτοι χρόνους γνωρίμους, ὧν ἀντιλαμβάνεται ἡ αἴσθησις τῶν ἀκροωμένων ἢ θεωμένων, καὶ χρόνους ἀγνώστους. Τίνες δὲ εἶνε οἱ χρόνοι οὗτοι δηλοῖ δι' ὧν λέγει ἐν τῷ παρὰ Ψελλῷ σωζομένῳ ἀποσπάσματι, ὅπερ ἔμπροσθεν παρεθέμεθα ἐν τέλει τῆς § 48 καὶ οὗτινος ἡ ἀρχὴ «τῶν δὲ ῥυθμιζομένων ἕκαστον κτλ.».

νες δύνανται νὰ εἶνε καὶ ἄρρυθμοι (1). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Ἀριστόξενος ὥριζε τὸν ῥυθμὸν *ὡς σύστημά τι ἐκ γνωρίμων χρόνων κατά τινα τάξιν συγκείμενον* (2).

67. Ἡ τάξις τῶν χρόνων πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε ἀναγκαία, διότι ἀτάκτως οὗτοι συμπλεκόμενοι διὰ τὴν ἀνομοιότητα τῆς κινήσεως καθιστᾶσιν ἀκατάληπτον τὴν πλοκὴν τοῦ μέλους καὶ ἄγουσιν εἰς πλάνην τὴν διάνοιαν (3). Πῶς ὅμως κατορθοῖ ὁ ῥυθμοποιὸς νὰ

(1) Ἀριστόξ. ῥυθμ. στοιχ. 273 κέ. «Ἀκόλουθον δέ ἐστι τοῖς εἰρημένοις καὶ αὐτῷ τῷ φαινομένῳ τὸ λέγειν τὸν ῥυθμὸν γίνεσθαι, ὅταν ἡ τῶν χρόνων διαίρεσις τάξιν τινὰ λάβῃ ἀφωρισμένην· οὐ γὰρ πᾶσα χρόνων τάξις ἔνρυθμος. Πιθανὸν μὲν οὖν καὶ χωρὶς λόγου τὸ μὴ πᾶσαν χρόνων τάξιν ἔνρυθμον εἶναι· δεῖ δὲ καὶ διὰ τῶν ὁμοιοτήτων ἐπάγειν τὴν διάνοιαν καὶ πειρᾶσθαι κατανοεῖν ἐξ ἐκείνων, ἕως ἂν παραγένηται ἡ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος πίστις. Ἔστι δὲ ἡμῖν γνώριμα τὰ περὶ τὴν τῶν γραμμάτων σύνθεσιν καὶ τὰ περὶ τὴν τῶν διαστημάτων, ὅτι οὔτ' ἐν τῷ διαλέγεσθαι πάντα τρόπον τινὰ τὰ γράμματα συντίθεμεν, οὔτ' ἐν τῷ μελῳδεῖν τὰ διαστήματα, ἀλλ' ὀλίγοι μέν τινές εἰσιν οἱ τρόποι, καθ' οὓς συντίθεται τὰ εἰρημένα πρὸς ἄλληλα, πολλοὶ δὲ καθ' οὓς οὔτε ἡ φωνὴ δύναται συντίθεσθαι φθεγγομένη, οὔτε ἡ αἴσθησις προσδέχεται, ἀλλ' ἀποδοκιμάζει. Διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν τὸ μὲν ἡρμοσμένον εἰς πολὺ ἐλάττους ἰδέας τίθεται, τὸ δὲ ἀνάρμοστον εἰς πολὺ πλείους. Οὕτω δὲ καὶ τὰ περὶ τοὺς χρόνους ἔχοντα φανήσεται· πολλαὶ μὲν γὰρ αὐτῶν συμμετρίαι τε καὶ τάξεις ἀλλότριαι φαίνονται τῆς αἰσθήσεως οὖσαι, ὀλίγαι δέ τινες οἰκεῖαί τε καὶ δυναταὶ ταχθῆναι εἰς τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν. Τὸ ῥυθμιζόμενόν ἐστι μὲν κοινόν πως ἀρρυθμίας τε καὶ ῥυθμοῦ· ἀμφότερα γὰρ πέφυκεν ἐπιδέχεσθαι τὸ ῥυθμιζόμενον τὰ συστήματα, τό τε εὔρυθμον καὶ τὸ ἄρρυθμον. Καλῶς δ' εἰπεῖν (καὶ ὡς εἰπεῖν;) τοιοῦτον νοητέον τὸ ῥυθμιζόμενον, οἷον δύνασθαι μετατίθεσθαι εἰς χρόνων μεγέθη παντοδαπὰ καὶ εἰς ξυνθέσεις παντοδαπάς».

(2) Πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. περὶ μουσ. σελ. 31 Meib. Τὸν παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ ὁρισμὸν τοῦτον τοῦ Ἀριστοξένου ὁ Μαρκιανὸς Καπέλλας μεταφράζει ὧδε· «Rhythmus igitur est compositio quaedam ex sensibilibus collata temporibus ad aliquem habitum ordinemque connexa». Ἄλλους τῶν ἀρχαίων ὁρισμοὺς τοῦ ῥυθμοῦ βλέπε παρὰ Βακχείῳ σελ. 22 κέ. Meib. «Ῥυθμὸς δὲ τί ἐστι; χρόνου καταμέτρησις, κινήσεως γινομένης ποιᾶς τινος. Κατὰ δὲ Φαῖδρον ῥυθμός ἐστι συλλαβῶν κειμένων πως πρὸς ἀλλήλας ἔμμετρος θέσις. Κατὰ δὲ Ἀριστόξενον χρόνος διῃρημένος ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ῥυθμίζεσθαι δυναμένων. Κατὰ δὲ Νικόμαχον χρόνων εὔτακτος σύνθεσις. Κατὰ δὲ Λεόφαντον χρόνων σύνθεσις κατὰ ἀναλογίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἑαυτοὺς θεωρουμένων. Κατὰ δὲ Δίδυμον φωνῆς ποιᾶς τινος σχηματισμός. Ἡ μὲν οὖν φωνὴ ποιῶς σχηματισθεῖσα ῥυθμὸν ἀποτελεῖ. Καὶ γίνεται δὲ οὗτος ἢ περὶ λέξεις ἢ περὶ μέλος ἢ περὶ σωματικὴν κίνησιν». Προσέτι ὥριζεν ὁ Ἀριστόξενος τὸν ῥυθμὸν ὡς *χρόνων τάξιν*, πληρέστατος ὅμως πάντων ἦτο ὁ παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ Κοϊντιλιανῷ, ὅστις ἄνευ ἀμφιβολίας ἀνήκει εἰς τὸν Ἀριστόξενον. Πρβλ. Westphal Rhythm.[3] σελ. 31 κέ.

(3) Πρβλ. Ἀριστ. Κοϊντιλ. περὶ μουσ. σελ. 31 M. «Καθόλου γὰρ τῶν φθόγγων διὰ τὴν ἀνομοιότητα τῆς κινήσεως ἀνέμφατον τὴν τοῦ μέλους ποιουμένων πλοκὴν καὶ εἰς πλάνην ἀγόντων τὴν διάνοιαν, τὰ τοῦ ῥυθμοῦ μέρη (ἡ ἄρσις καὶ ἡ θέσις) τὴν δύ-

προσποιήση τοῖς μέρεσι τοῦ ῥυθμιζομένου ἤτοι τοῖς χρόνοις τὴν κανονικὴν τάξιν, ἐξ ἧς γίνεται ὁ ῥυθμός; Δι' οὐδενὸς ἄλλου ἢ διὰ τῆς διαιρέσεως αὐτῶν εἰς συστήματά τινα γνώριμα τῇ αἰσθήσει, τουτέστιν εὐπερίληπτον τῇ αἰσθήσει τὸ μέγεθος ἔχοντα. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ἄτακτος ἀκολουθία τῶν χρόνων τάσσεται καὶ ἡ αἴσθησις εὐκόλως ἀντιλαμβανομένη ἑκάστου ἐφεξῆς τῶν συστημάτων τούτων ὡς γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, ἀντιλαμβάνεται ἔπειτα καὶ τοῦ ὅλου, ὅπως παραδείγματος χάριν καὶ σωρός τις νομισμάτων τάσσεται, ὅταν διαιρεθῇ εἰς ἐλάσσονα μέρη εὐπερίληπτα τῇ αἰσθήσει, οἷον ἀνὰ τέσσαρα ἢ πέντε νομίσματα, ἡ δὲ αἴσθησις ἀντιλαμβανομένη ἐφεξῆς τῶν ἐλασσόνων τούτων μερῶν καθ' ἑαυτά, ἀντιλαμβάνεται εὐκόλως καὶ τοῦ ὅλου. Τοιαῦτα δὲ γνώριμα τῇ αἰσθήσει συστήματα, ἐξ ὧν ὡς στοιχείων σύγκειται πᾶς ῥυθμὸς ἤτοι πᾶσα ῥυθμικὴ σύνθεσις, εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον ἤτοι ἐλάχιστα οἱ ὑπὸ τῶν παλαιῶν *πόδες* καλούμενοι. Εἶνε δὲ ὁ ποὺς τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς ὁ αὐτὸς τῷ ὑπὸ μὲν τῶν Γάλλων mesure τουτέστι μέτρῳ, ὑπὸ δὲ τῶν Ἰταλῶν battuta, ὑπὸ δὲ τῶν Γερμανῶν Takt καλουμένῳ. Οὕτω διακρίνει ὁ Ἀριστόξενος πανταχοῦ τὸν πόδα τοῦ ῥυθμοῦ, τὸν μὲν ῥυθμὸν ὡς τὸ ὅλον, τὸν δὲ πόδα ὡς μέρος αὐτοῦ. Μεταγενέστεροι ὅμως ῥυθμικοὶ διαφέροντες τοῦ Ἀριστοξένου μεταχειρίζονται παντάπασι συνωνύμως τὸν πόδα καὶ ῥυθμόν, οἷον Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 17 λέγων «τὸ δ' αὐτὸ καλῶ πόδα καὶ ῥυθμόν». Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον λοιπὸν θὰ διακρίνωμεν ἐφεξῆς καὶ ἡμεῖς τὸν ῥυθμὸν ὡς ὅλον ἀπὸ τοῦ ποδὸς ὡς μέρους.

68. Εἴπομεν ἤδη ὅτι τὸν ὅλον ῥυθμὸν καταλαμβάνομεν διαιροῦντες αὐτὸν εἰς ἐλάσσονα συστήματα, τοὺς πόδας, οἱ δὲ πόδες ὡς μέρος τοῦ ῥυθμοῦ πρέπει νὰ εἶνε γνώριμοι τῇ αἰσθήσει, ἵνα δι' αὐτῶν ὕστερον καταλάβωμεν τὸν ὅλον ῥυθμόν. Πῶς λοιπὸν οἱ πόδες γίνονται γνώριμοι τῇ αἰσθήσει; πῶς δηλαδὴ διακρίνονται τὰ μέρη ταῦτα τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἡ αἴσθησις ἀντιλαμβάνεται αὐτῶν; διότι διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως δῆλον ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ ἀντιληφθῇ τῆς τοιαύτης διαιρέσεως ὡς ἐπὶ τοῦ εἰρημένου παραδείγματος τῶν νομισμάτων. Οἱ πόδες γίνονται γνώριμοι τῇ αἰσθήσει ὡς ἑξῆς. Ἐπειδὴ ἕκαστος ποὺς σύγκειται ἐκ πλειόνων χρόνων, φθόγγων δηλαδὴ ἢ συλ-

ναμιν τῆς μελῳδίας ἐναργῆ καθίστησιν, παρὰ μέρος μέν, τεταγμένως δὲ κινοῦντα τὴν διάνοιαν ».

λαβῶν, οἱ χρόνοι οὗτοι λαμβάνονται εἰς ἓν σῶμα αὐτοτελὲς καὶ γνώριμον τῇ αἰσθήσει, ὅταν εἷς τῶν φθόγγων ἢ μία τῶν συλλαβῶν τούτων διακριθῇ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ μουσικοῦ ποιήματος ἀπὸ τῶν λοιπῶν διὰ τῆς σημασίας τουτέστι διὰ τῆς ἐρρωμενεστέρας ἤτοι δυνατωτέρας προφορᾶς (Λατινιστὶ ictus). Διότι ὁ δυνατώτερον προφερόμενος οὗτος χρόνος ἐπικρατεῖ τῶν λοιπῶν, ὑποτάσσει αὐτοὺς τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει καὶ συνάπτει εἰς ἓν σῶμα, ὅπερ οὕτω διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν τε προηγουμένων καὶ τῶν ἑπομένων, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ ὀξύτερος ἤτοι κυριώτερος τόνος μιᾶς τινος τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως συνάπτει διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως πάσας τὰς συλλαβὰς εἰς ἓν σῶμα, δηλονότι τὴν λέξιν, ἑκάστη δὲ λέξις διὰ τοῦ ἰδίου κυριωτέρου τόνου διακρίνεται τῶν ἄλλων, προηγουμένων τε καὶ ἐπιφερομένου, ὡς ἴδιόν τι σῶμα. Ἐκ τῆς ἀναλογίας ταύτης οἱ νεώτεροι μετρικοὶ καὶ τὴν ἐρρωμενεστέραν προφορὰν ἑνός τινος τῶν χρόνων τοῦ ποδὸς ὠνόμασαν τόνον πρὸς διάκρισιν τοῦ λογικοῦ ῥυθμικὸν καλέσαντες αὐτόν (1). Κυρίως ὅμως ὁ ῥυθμικὸς λεγόμενος τόνος εἶνε μόνον ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν λογικόν, διάφορον δέ. Διότι ἡ μὲν φύσις τῶν λογικῶν τόνων ἔγκειται ἐν τῇ ὀξυτέρᾳ ἢ βαρυτέρᾳ προφορᾷ τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως (τόνος ὀξύς, τόνος βαρύς, τόνος περισπώμενος), ὥστε εἶνε μελῳδικὸν στοιχεῖον τῆς γλώσσης, διὰ δὲ τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου χρόνος τις τοῦ ποδὸς διακρίνεται τῶν λοιπῶν οὐχὶ ὀξύτερον ἢ βαρύτερον προφερόμενος (διότι ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς προφορᾶς ἐξήρτηται ἐκ τοῦ μέλους, οὐδαμῶς δὲ ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ), ἀλλ' ἐρρωμενέστερον τουτέστι μετὰ μείζονος παρὰ τοὺς ἄλλους δυνάμεως ἢ ἐντάσεως (intentio). Ὁ ῥυθμικὸς δηλαδὴ τόνος ἐκδηλοῦται ὥς τι ἐλαφρὸν marcato, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν νῦν μουσικῶν.

69. Κατὰ τὰ εἰρημένα οἱ πόδες διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων καὶ γίνονται γνώριμοι τῇ αἰσθήσει διὰ τῆς σημασίας ἤτοι τῆς ἐρρωμενεστέρας προφορᾶς ἑνός τινος τῶν χρόνων ἑκάστου αὐτῶν. Ἡ φύσις ὅμως

(1) Ἤδη ὅμως ὁ Κοϊντιλιανὸς (instit. orat. I, 5, 28. πρβλ. Οὐικτωρῖνον σελ. 31, 17) ὀνομάζει ὀξεῖαν (acutam) τὴν συλλαβήν, ἐφ' ἣν πίπτει ὁ ῥυθμικὸς τόνος, καὶ ὁ Αὐσώνιος (id. IV, 47) καλεῖ διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως accentus τούς τε λογικοὺς καὶ τοὺς ῥυθμικοὺς τόνους. Ἐκ τούτου δὲ δύναταί τις ἴσως νὰ εἰκάσῃ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ ἀπαγγέλλοντες τὰ ἔμμετρα ποιήματα τὰς θέσεις τῶν ποδῶν προέφερον ὡς ἂν εἰ εἶχον τὸν λογικὸν ὀξὺν τόνον, ὅπως καὶ ἡμεῖς νῦν ἀποδιδόντες τὰς θέσεις τῶν ποδῶν ἐν τῇ ῥυθμικῇ τῶν μέτρων ἀπαγγελίᾳ ταὐτίζομεν ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα.

τοῦ ῥυθμοῦ ἀπαιτεῖ ὥστε πᾶς ποὺς νὰ διαιρεθῇ τοὐλάχιστον εἰς δύο μέρη, ποιόν τινα λόγον ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, διότι ἄνευ τῆς τοιαύτης διαιρέσεως τοῦ ποδὸς εἰς πλείονα μέρη δὲν δύναται νὰ γίνῃ πούς. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Ἀριστόξενος λέγων ἐν ῥυθ. στοιχείοις σελίδι 290 Mor. «ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἑνὸς χρόνου ποὺς οὐκ ἂν εἴη, φανερόν, ἐπειδήπερ ἓν σημεῖον οὐ ποεῖ διαίρεσιν χρόνου· ἄνευ γὰρ διαιρέσεως χρόνου ποὺς οὐ δοκεῖ γίνεσθαι». Πρβλ. καὶ Μιχαὴλ Ψελλὸν § 4. «ὁ δὲ ῥυθμὸς οὐ γίνεται ἐξ ἑνὸς χρόνου, ἀλλὰ προσδεῖται ἡ γένεσις αὐτοῦ τοῦ τε προτέρου καὶ τοῦ ὑστέρου». Διαιρεῖται δὲ πούς τις εἰς δύο π. χ. μέρη, ὅταν παρὰ τὴν ἐρρωμενεστέραν προφορὰν ἑνὸς χρόνου τοῦ ποδός, ἥτις, ὡς προείπομεν, συνάπτει πλείονας χρόνους εἰς ἓν σῶμα, τὸν πόδα, σημανθῇ μετά τινος δυνάμεως ἢ ἐντάσεως, ἐλάσσονος ὅμως τῆς πρώτης, καὶ ἕτερος τοῦ ποδὸς χρόνος. Λέγομεν δὲ ἐλάσσονος, διότι ἂν ἡ ἔντασις εἶνε ἴση τῇ πρώτῃ, τότε ὁ ποὺς διασπᾶται εἰς δύο πόδας αὐτοτελεῖς. Διὰ τῆς διπλῆς λοιπὸν ταύτης σημασίας διαιρεῖται ὁ ποὺς εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ δεύτερον δὲν εἶνε ὁμοταγὲς τῷ πρώτῳ, ἀλλ' ὑποτεταγμένον αὐτῷ. Διακρίνεται δὲ διὰ τῆς σημασίας ὡς ἐπὶ τοῦ πρώτου οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου μέρους, ὅταν περιέχῃ πλείονας φθόγγους ἢ συλλαβάς, εἷς τῶν χρόνων τούτων ἐρρωμενέστερον τῶν ἄλλων προφερόμενος. Καὶ τὸ μὲν ἕτερον μέρος τοῦ ποδός, ἐφ' ὃ πίπτει ἡ κυριωτέρα σημασία ἤτοι ὁ κυριώτερος ῥυθμικὸς τόνος, καλεῖται ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀριστοξένου *κάτω χρόνος* ἢ *βάσις*, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ῥυθμικῶν (ἀπὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ ἐφεξῆς) *θέσις* καὶ Λατινιστὶ positio, ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων μουσικῶν *βαρὺ* ἢ *καλὸν μέρος τοῦ ποδός*, οἷον Γερμανιστὶ μὲν schwerer ἢ guter Takttheil, Γαλλιστὶ δὲ le temps bon, le temps fort, le frappé. Τὸ δὲ ἕτερον μέρος τοῦ ποδὸς ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀριστοξένου καὶ τοῦ Πλάτωνος (Πολιτ. 400 b) καλεῖται *ἄνω χρόνος* ἢ *ἄρσις*, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ῥυθμικῶν *ἄρσις* καὶ λατινιστὶ elatio ἢ sublatio, ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων μουσικῶν *κοῦφον* ἢ *φαῦλον μέρος τοῦ ποδός*, οἷον Γερμανιστὶ μὲν leichter ἢ schlechter Takttheil, Γαλλιστὶ δὲ le temps faible, mauvais, le levé. Τὸ δὲ κοινὸν ἀμφοτέρων ὄνομα παρ' Ἀριστοξένῳ εἶνε *χρόνος ποδικὸς* ἢ *χρόνος ποδὸς* ἢ ἁπλῶς *χρόνος* παραλειπομένου τοῦ *ἄνω* καὶ *κάτω*, ὅπου δὲν γίνεται σύγχυσις πρὸς τοὺς ἄλλους χρόνους, τὰ μέρη δηλαδὴ τοῦ ῥυθμιζομένου, προσέτι δὲ *μέρος ποδικὸν* ἢ *μέρος ποδός*, *σημεῖον ποδικὸν* ἢ *σημεῖον ποδὸς* ἢ καὶ ἁπλῶς *σημεῖον*.

Οἷον ὁ τετράσημος ποὺς ἤτοι ὁ δάκτυλος διαιρεῖται εἰς δύο ποδικὰ μέρη ἢ σημεῖα ὧδε

	–	◡ ◡
κατ' Ἀριστόξενον	κάτω χρόνος, θέσις	ἄνω χρόνος, ἄρσις
κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους	θέσις	ἄρσις
	ποδικοὶ χρόνοι ἢ σημεῖα.	

70. Οἱ τεχνικοὶ οὗτοι ὅροι ἀναφέρονται πάντες εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ παλαιοὶ ἑρμηνεύοντες μουσικόν τι ποίημα ἐσημαίνοντο τὸν ῥυθμόν. Διότι καθὼς οἱ νῦν μουσικοί, οὕτω καὶ οἱ παλαιοὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἢ ἐξαγγελίᾳ μουσικοῦ τινος ποιήματος σημαινόμενοι τὸν ῥυθμὸν ἐμετεώριζον καὶ ἐτίθεσαν, τουτέστιν ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον τὴν χεῖρα, ὅθεν καὶ οἱ τεχνικοὶ ὅροι *ἄνω χρόνος* ἐπὶ τῆς ἄρσεως, *κάτω χρόνος* ἐπὶ τῆς θέσεως, ἢ ἐμετεώριζον τὸν πόδα (*ἄρσις*), καὶ ἔβαινον διὰ τοῦ ποδὸς (*βάσις*) ἢ ἐτίθεσαν αὐτὸν (*θέσις*). Οἱ ὅροι *ἄνω* καὶ *κάτω* δύνανται νὰ ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὸν δεύτερον τρόπον τῆς σημασίας τὸν διὰ τοῦ ποδός. Πρβλ. Βακχεῖον περὶ μουσικῆς σελ. 24 Meib. «Ἄρσιν ποίαν λέγομεν εἶναι; ὅταν μετέωρος ᾖ ὁ πούς, ἡνίκα ἂν μέλλωμεν ἐμβαίνειν. Θέσιν δὲ ποίαν; ὅταν κείμενος»· καὶ Ἀριστείδ. σελ. 31 Meib. «ἄρσις μὲν οὖν ἐστι φορὰ μέρους σώματος ἐπὶ τὸ ἄνω, θέσις δὲ ἐπὶ ⟨τὸ⟩ κάτω ταὐτοῦ μέρους». Διὰ τῶν σημείων τούτων, τῆς ἄρσεως δῆλον ὅτι καὶ τῆς θέσεως τῆς χειρός, ἐβοήθει τῷ χορῷ ᾄδοντι ὁ ἡγεμὼν αὐτοῦ ὥστε νὰ φυλάττῃ τὸν ῥυθμόν, ὅθεν καὶ ὁ ποδικὸς χρόνος ἐκλήθη ἁπλῶς *σημεῖον* (παρὰ Φαβίῳ Κοϊντιλιανῷ instit. orat. 9, 4, 51 nota) καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ ἡγεμόνος *σημασία* ἢ *σημαίνεσθαι τὸν ῥυθμὸν* (Ἀριστόξενος 36, 16, Ἀριστείδ. 58, 7), ἡ δὲ τήρησις τοῦ ῥυθμοῦ ὑπὸ τοῦ ᾄδοντος ἐκαλεῖτο *ἀκολούθησις* (Ἀριστείδ. 58, 7) ἢ *σῴζειν τὸν ῥυθμὸν* (Ἀριστοτέλης Προβλ. 19, 22), ὁ δὲ ῥυθμὸς *βαίνεται* καὶ Λατινιστὶ scanditur (1). Οἱ τε-

(1) Περὶ τοῦ τὸν ῥυθμὸν σημαινομένου ἡγεμόνος τοῦ χοροῦ ὁ Ἀριστοτέλης Προβλ. 19, 22 λέγει τάδε· «Διὰ τί οἱ πολλοὶ μᾶλλον ᾄδοντες τὸν ῥυθμὸν σῴζουσιν ἢ οἱ ὀλίγοι; ἢ ὅτι μᾶλλον εἰς ἕνα ἡγεμόνα βλέπουσι καὶ βαρύτερον ἄρχονται (γρ. βραδύτερον ὀρχοῦνται), ὥστε ῥᾷον τοῦ αὐτοῦ τυγχάνουσιν· ἐν γὰρ τῷ τάχει ἁμαρτία πλείων». Ὡς ἡγεμόνα τοῦ χοροῦ παρίστησιν ἑαυτὸν ὁ Ὁράτιος ἐν Od. 4, 6, 31 λέγων «virginum primae puerique ... Lesbium servate pedem meique pollicis ictum». Καὶ ὁ μονῳδὸς δὲ ἔσῳζε τὸν ῥυθμὸν σημαινόμενος αὐτὸν ὡς ὁ Ὄλυμπος παρὰ Φιλο-

χνικοὶ ὅροι *ἄρσις* καὶ *θέσις* (*βάσις*) ἀναφέρονται ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ὀρχηστικῆς ἀπόδοσιν τῶν ποδικῶν χρόνων· διότι ἐπὶ μὲν τῆς ἄρσεως ὁ χορευτὴς ἐμετεώριζε τὸν πόδα, ἐπὶ δὲ τῆς θέσεως ἐνέβαινεν ἤτοι ἐτίθει τὸν πόδα ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὀρχηστικῆς κινήσεως ἐγεννήθη καὶ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα *πούς* (1).

στράτῳ Εἰκ. 12 καὶ ὁ αὐλητὴς παρὰ Κικέρωνι (orat. 58, 198) «non sunt in ea (τῇ ῥητορικῇ περιόδῳ) tamquam tibicini percussionum modi». Πρβλ. Σχολ. Αἰσχ. κατὰ Τιμάρχ. σελ. 126 «οἱ αὐληταὶ... ὅταν αὐλῶσι, κατακρούουσιν ἅμα τῷ ποδὶ... τὸν ῥυθμὸν τὸν αὐτὸν συναποδιδόντες». Λουκιανὸς περὶ ὀρχήσεως 10 «καὶ αὐλητὴς μὲν ἐν τῷ μέσῳ κάθηται ἐπαυλῶν καὶ κτυπῶν τῷ ποδί». Quinctil. instit. 1, 12, 3. «citharoedi... ne pes quidem otiosus certam legem servat». Ὅτι δὲ καὶ οἱ διδάσκοντες τὴν μουσικὴν μετεχειρίζοντο τὸν αὐτὸν τῆς σημασίας τρόπον, μαρτυρεῖ ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος σελ. 2254 λέγων «pollicis sonore vel plausu pedis discriminare, qui docent artem, solent».

(1) Ὑπὸ τῶν Λατίνων ὁ πούς ἐκαλεῖτο ὡσαύτως pes, ἡ δὲ σημασία percussio· οἷον Mar. Victor. 2486: Pes vocatur...quia in percussione metrica pedis pulsus ponitur tolliturque. Ὁ αὐτ. σελ. 2251: est autem percussio cujuslibet metri in pedes divisio. Πρβλ. Cic. de orat. 3, § 184 καὶ § 198. Τὰ δὲ μέρη τοῦ ποδός, ἐφ' ἃ ἔπιπτον τὰ σημεῖα, ἐκαλοῦντο loca percussionis. Παρὰ δὲ Φαβίῳ Κοϊντιλιανῷ (instit. orat. IX, 4, 51) ὁ ὅρος percussio κεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ ποδικοῦ σημείου ἢ χρόνου. Τὸ δὲ σημαίνεσθαι τὸν ῥυθμὸν ἐλέγετο percutere, caedere, ferire, plaudere. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο διὰ τοῦ ictus percussionis ἢ ἁπλῶς διὰ τοῦ ictus. Ἑκάτερος δὲ τῶν ποδικῶν χρόνων ἐλάμβανεν ἕνα ictum (σημεῖον). Ἐσημαίνετο δὲ τὸ σημεῖον ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ τοῦ ποδός. Πρβλ. August. mus. 2, 12: in plaudendo enim quia levatur aut ponitur manus, partem pedis sibi levatio vindicat, partem positio. Quinctil. instit. IX, 4, 51: pedum et digitorum ictu intervalla signant quibusdam notis (=σημείοις) atque aestimant quot breves illud spatium habeat, inde τετράσημοι, πεντάσημοι, deinceps longiores fiunt percussiones. Terent Maurus v. 2254: pollicis sonore vel plausu pedis discriminare, qui docent artem, solent. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν διττῶς ἐσημαίνοντο οἱ παλαιοὶ τὸν ῥυθμόν, τὸ μὲν χάριν τῆς ὄψεως τῶν ᾀδόντων αἴροντες ἢ τιθέντες τὴν χεῖρα (levatur aut ponitur manus, pollicis ictus, digitorum ictus), τὸ δὲ χάριν τῆς ἀκοῆς ἤτοι κτυποῦντες τῇ χειρὶ ἢ τῷ δακτύλῳ (pollicis sonor) ἢ κατακρούοντες τῷ ποδὶ (plausus pedis, pedum ictus). Καὶ κατὰ μὲν τὸν πρῶτον τρόπον κατελάμβανε τὸ σημεῖον ὅλον τὸν ποδικὸν χρόνον, θέσιν ἢ ἄρσιν, ὅθεν αἱ «τετράσημοι, πεντάσημοι, deinceps longiores percussiones»· κατὰ δὲ τὸν δεύτερον ἐδέχετο ἓν σημεῖον μόνη ἡ ἀρχὴ τῆς θέσεως· ὅθεν καὶ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος λέγει σελ. 2482· est arsis sublatio pedis sine sono, thesis positio pedis cum sono· διότι μόνην τὴν ἐπὶ τὴν θέσιν πίπτουσαν κροῦσιν ἤτοι βάσιν τοῦ ποδὸς ἠδύνατό τις νὰ αἰσθάνηται, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τὴν ἄρσιν πίπτοντα μετεωρισμὸν τοῦ ποδός. Τὸ αὐτὸ δὲ δηλοῖ καὶ ὁ Ἀριστείδης σελ. 31 Meib. λέγων «καὶ τὰ τούτων (τῶν χρόνων) πάθη καλοῦμεν ἄρσιν καὶ θέσιν, ψόφον καὶ ἠρεμίαν», ἔνθα ἢ πρέπει νὰ μεταβάλωμεν τὴν τάξιν τῶν δύο τελευταίων λέξεων, ὡς ὁ Βοίκκιος φρονεῖ (de metr. Pind. σελ. 13), ἢ μετὰ τοῦ Feussner (de ant. mel. et metr. discr. σελ. 15) νὰ λάβωμεν αὐτὰς ὡς χιαστὶ

71. Κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον μεταχειρίζονται τοὺς ὅρους ἄρσιν καὶ θέσιν πάντες οἱ παλαοὶ ῥυθμικοὶ καὶ ἐκ τῶν Λατίνων μετρικῶν οἱ ἀντλοῦντες ἐκ καλῶν πηγῶν, οἷον ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος ἐν τῷ κεφαλαίῳ de rhythmo σελ. 2484. Κατὰ μέσους ὅμως τοὺς χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὡς εἰκάζει ὁ Οὐεστφάλιος, ἤκμασεν Ἕλλην τις μετρικός, ὅστις οὐδαμῶς ἐπιστάμενος τὴν ῥυθμικήν, οὐδὲν ἧττον ὅμως κατὰ τὸ εἰωθὸς καὶ τῶν ῥυθμικῶν λόγων ἁπτόμενος ἐν τῇ εἰσαγωγῇ συνέφυρεν ἀκρίτως τοὺς ὅρους ἄρσιν καὶ θέσιν. Οἱ παλαιοὶ δηλαδὴ ῥυθμικοὶ συνείθιζον περὶ τῶν ποδικῶν λόγων καθ' ὅλου πραγματευόμενοι νὰ προτάττωσι τὴν ἄρσιν τῆς θέσεως. Ἐντεῦθεν παραχθεὶς ὁ μετρικὸς ἐκεῖνος καὶ ἀγνοῶν ὅτι ἐπὶ ἄλλων μὲν ποδῶν ὁ καθηγούμενος χρόνος ἦτο ἄρσις, ἐπὶ ἄλλων δὲ θέσις, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἑπόμενος, ὠνόμασε τὸν μὲν πρότερον χρόνον τοῦ ποδὸς πανταχοῦ ἄρσιν, τὸν δὲ ὕστερον πανταχοῦ θέσιν. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἡ μὲν ἄρσις δύναται τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ ὁ ὑπὸ τῶν ῥυθμικῶν *χρόνος καθηγούμενος* ἢ *πρότερος* καλούμενος, ἡ δὲ θέσις τὸ αὐτὸ ὅπερ ὁ *ἑπόμενος* ἢ *ὕστερος χρόνος* (πρβλ. Ἀριστόξ. παρὰ Ψελλῷ 26, 31. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. 52, 1). Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἕλληνος τούτου μετρικοῦ ἤντλησαν ὡς ἀπὸ πηγῆς ὕστερον πολλοὶ τῶν Βυζαντίνων, οἵτινες συνέγραψαν μετρικὰ συγγράμματα ἢ διατριβάς (1). Καὶ τῶν Λατίνων δὲ μετρικῶν πολλοὶ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀντλήσαντες ἐκ τοῦ βιβλίου ἐκείνου μεταχειρίζονται κατὰ τὴν διεστραμμένην ταύτην χρῆσιν τοὺς ὅρους ἄρσιν καὶ θέσιν (2). – Ἡ διαστροφὴ ὅμως τῆς χρήσεως

πρὸς τὰς προηγουμένας κειμένας. Ὁ δεύτερος δὲ τρόπος τῆς σημασίας τοῦ ῥυθμοῦ ὁ χάριν τῆς ἀκοῆς γινόμενος δὲν ἦτο χρήσιμος, ὡς εἰκός, ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασιν, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ὁ ψόφος (pollicis sonor ἢ plausus pedis) δὲν ἦτο αἰσθητός, ἀλλ' ἐν τῇ ψιλῇ λέξει (Terent. Maur. στ. 2254) καὶ ἐν τῇ αὐλήσει ἑνὸς αὐλητοῦ, ὅστις διὰ τοῦ ποδὸς ἐσημαίνετο ἑαυτῷ τὸν ῥυθμόν. Οὗτος δὲ μετεχειρίζετο τὸ πάλαι πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ ψόφου καὶ ξύλινόν τι *ὑποπόδιον* ὑπὸ τὸν δεξιὸν πόδα προσηρτημένον, ὅπερ ὠνομάζετο *κρουπέζη*, *βάταλον*, *scabellum*. Πρβλ. Σχολ. Αἰσχίν. κατὰ Τιμ. σελ. 126. Φώτιον λ. κρουπέζαι, Cic. pro Cael. 27, 65, Sueton. Calig. 54, Arnob. 2, 42, August. Mus. 3, 1. — Westphal, Rhythm.[3] σελ. 104 κέ.

(1) Οἷον ὁ γράψας τὰ μείζονα σχόλια εἰς Ἡφαιστίωνα, ὁ Ἀμβροσιανὸς ἀνώνυμος, ὁ Ψευδοδράκων, Ἠλίας ὁ Μοναχὸς καὶ ἄλλοι.

(2) Οἷον ὁ Ἀτίλιος Φορτουνατιανὸς ἐν τοῖς δύο πρώτοις κεφαλαίοις περὶ ποδῶν καὶ περὶ τοῦ ἡρῴου, ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος de pedibus σελ. 2485, ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος στ. 1388 κέ., ὁ Διομήδης 476, ὁ Σέργιος 1831, ὁ Ἰσίδ. Ὠριγ. I, 16, τὸ ἀπόσπ. de pedibus παρὰ Gaisf metric. Latin. 572 καὶ 577. Καὶ ὁ μὲν Σέργιος λέγει «scire autem debemus, quod unicuique pedi accidit arsis et thesis,

τῶν τεχνικῶν τούτων ὅρων προέβη καὶ περαιτέρω. Διότι παρὰ Μαρίῳ Οὐικτωρίνῳ εὑρίσκομεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ de arsi et thesi σελ. 2482 τοὺς ὅρους τούτους ὅλως τὸ ἀντίστροφον δηλοῦντας ἢ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ῥυθμικοῖς. Παραπλησίως δὲ λέγει καὶ ὁ γραμματικὸς Πρισκιανὸς (de accentibus σελ. 1289)· «in unaquaque parte orationis arsis et thesis sunt, non in ordine syllabarum, sed in pronuntiatione velut in hac parte: *natura*, ut quando dico *natu* elevatur vox et est arsis in *tu*, quando vero *ra*, deprimitur vox et est thesis». Παραπλήσιος εἶνε καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ Μαρτιανοῦ Καπέλλα (σελ. 191), ὅστις δὲν εὑρίσκεται παρ' Ἀριστείδῃ (πρβλ. σελ. 100 ὑποσημ.) «arsis est elevatio, thesis positio vocis ac remissio». Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀντιστροφὴ τῶν ὅρων τούτων παρὰ Πρισκιανῷ, εἶτα δὲ καὶ παρὰ Μαρτιανῷ Καπέλλᾳ, φαίνεται οὐδὲν ἄλλο οὖσα ἢ ἐλευθέρα μεταφορὰ τῶν τῆς μουσικῆς τεχνικῶν ὅρων εἰς γραμματικοὺς λόγους, ὥστε τὸ μόνον χωρίον, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ὅλως ἀντεστραμμένη ἡ χρῆσις τῆς ῥυθμικῆς ἄρσεως καὶ θέσεως, εἶνε τὸ εἰρημένον παρὰ Μαρίῳ Οὐικτωρίνῳ. Ἡ τοιαύτη δὲ κατὰ Οὐεστφάλιον ἱστορία τῆς χρήσεως τῶν ὅρων τούτων ἀποδεικνυσι πόσον ὀλίγην τὴν δικαίωσιν ἔχει ἡ παρὰ τοῖς νεωτέροις μετρικοῖς καὶ φιλολόγοις ἀπὸ τοῦ Βεντληίου καὶ Ἑρμαννοῦ ἐπικρατήσασα διεστραμμένη χρῆσις τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως καὶ ὅτι τέλος πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ ἡ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν ὀρθὴ χρῆσις, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς θὰ μεταχειριζώμεθα.

72. Οἱ παλαιοὶ μουσικοὶ ὁσάκις ἤθελον νὰ διακρίνωσι τὴν θέσιν ἐν τοῖς παρασεσημασμένοις μέλεσιν, ἔστιζον στιγμὴν ὑπεράνω τοῦ μουσικοῦ σημείου αὐτῆς ἢ τοῦ πρώτου τῶν σημείων, ὁσάκις αὕτη συνέκειτο ἐκ πλειόνων, ἄστικτον ἀφιέντες τὸ σημεῖον ἢ τὰ σημεῖα τῆς ἄρσεως. Ἐκ τῶν κρουμάτων δὲ τοῦ ἀνωνύμου γίνεται δῆλον ὅτι οἱ παλαιοὶ καὶ τὴν διπλῆν μετεχειρίζοντο στιγμὴν (. .) (1). Οἱ δὲ νεώ-

hoc est elevatio et positio. Sed arsis in prima parte, thesis in secunda ponenda est». Ὁ δὲ Μάριος Οὐικτωρῖνος σελ. 2487 λέγει «siquidem in iambo arsis primam brevem, in trochaeo autem longam habeat, thesis vero contraria superioribus sumat». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ars. thes. ars. thes. (⏑ –, – ⏑). Ὁ δὲ Διομήδης ἐν σελ. 476 «iambi enim arsis unum tempus tantum in se habet et ejus thesis duo, at trochaei versa vice arsis duo habet et thesis unum». Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι.

(1) Πρβλ. Ἀνώνυμον περὶ μουσικῆς (σελ. 69 § 85) λέγοντα ὧδε· «ἡ μὲν οὖν θέσις σημαίνεται, ὅταν ἁπλῶς τὸ σημεῖον ἄστικτον ᾖ, οἷον Ͱ, ἡ δὲ ἄρσις ὅταν ἐστιγμένον

τεροι μετρικοὶ τὴν θέσιν παρασημαίνονται ἀντὶ τῆς στιγμῆς τῶν παλαιῶν μεταχειριζόμενοι τὸ τῶν γραμματικῶν σημεῖον τῆς ὀξείας τὴν ἄρσιν ἀφιέντες ἄτονον, οἷον ⏑́ ⏑ ⏑. Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων μετρικῶν ἐν τοῖς μετρικοῖς σχήμασι χωρίζουσι τοὺς πόδας διὰ καθέτων γραμμῶν οὕτως ὥστε μετὰ τὴν κάθετον νὰ ἔρχηται εὐθὺς ἡ θέσις τοῦ ποδός, ὅπως γίνεται ὑπὸ τῆς νεωτέρας παρασημαντικῆς τῶν μελῶν. Οὕτως ἀποβαίνει περιττὸν πᾶν σημεῖον δηλωτικὸν τῶν ποδικῶν χρόνων.

73. Ἔμπροσθεν εἴπομεν ὅτι ὁ ῥυθμοποιὸς κατορθοῖ νὰ προσποιῇ τοῖς χρόνοις ἤτοι τοῖς μέρεσι τοῦ ῥυθμιζομένου τὴν κανονικὴν τάξιν, ἐξ ἧς γεννᾶται ὁ ῥυθμός, διὰ τῆς διαιρέσεως αὐτῶν εἰς συστήματά τινα γνώριμα τῇ αἰσθήσει, ὧν ἀντιλαμβανομένη ἐφεξῆς ἡ αἴσθησις ἀντιλαμβάνεται ἔπειτα καὶ τοῦ ὅλου ῥυθμοῦ. Τὰ τοιαῦτα δὲ συστήματα καλοῦνται *πόδες*. Πλὴν ὅμως τῆς διαιρέσεως τοῦ ὅλου ῥυθμοῦ εἰς πόδας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μείζονες διαιρέσεις ἤτοι μείζονα τῶν ποδῶν ῥυθμικὰ συστήματα. Διότι ὅπως ἕκαστος ποὺς ἀποτελεῖται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως, αἵτινες γίνονται αἰσθηταὶ διὰ τῆς σημασίας, οὕ-

(οἷον Ͱ̇). Ὅσα οὖν ἤτοι δι' ᾠδῆς ἢ μέλους χωρὶς στιγμῆς ἢ μέλους τοῦ καλουμένου κενοῦ παρά τισι γράφεται ἢ μακρᾶς διχρόνου –, ἢ τριχρόνου ⊔, ἢ τετραχρόνου ⊔, ἢ πενταχρόνου ⊔⊔, τὰ μὲν <ἐν> ᾠδῇ κεχυμένα λέγεται, ἐν δὲ μέλει μόνῳ καλεῖται διαψηλαφήματα». Κατὰ τὸν Ἀνώνυμον λοιπὸν ἐν τῇ ᾠδῇ ἢ τῷ μέλει (πλὴν τῶν κεχυμένων ᾀσμάτων καὶ τῶν διαψηλαφημάτων) παρεσημαίνοντο οἱ παλαιοὶ τὴν μὲν ἄρσιν στίζοντες τὸ μουσικὸν σημεῖον, τὴν δὲ θέσιν ἀφιέντες τὸ σημεῖον ἄστικτον. Ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὀρθότερον τὸ ἀνάπαλιν, ἔστιζον δηλαδὴ τὸ σημεῖον τῆς θέσεως, ὅθεν οὐκ ἀλόγως ὁ Οὐεστφάλιος διώρθωσε τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀνωνύμου διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως, ὑπὲρ ἧς ἐναλλαγῆς συναγορεύουσι καὶ τὰ ἐπιφερόμενα παρὰ τῷ Ἀνωνύμῳ παρασεσημασμένα παραδείγματα καὶ μάλιστα τὸ ἐπιγραφόμενον *ἄλλος ἑξάσημος* καὶ δὴ καὶ ἡ συνήθεια τῶν παλαιῶν περὶ ἄρσεως καὶ θέσεως λέγοντες νὰ προτάττωσι τὴν ἄρσιν τῆς θέσεως. Τοῦτο ποιεῖ καὶ ὁ Ἀνώνυμος ἐν τοῖς προηγουμένοις λέγων «ὁ ῥυθμὸς συνέστηκεν ἔκ τε ἄρσεως καὶ θέσεως». Τούτοις λοιπὸν ἀκολούθως ὤφειλεν ἐφεξῆς νὰ εἴπῃ πρότερον περὶ τῆς ἄρσεως καὶ ἔπειτα περὶ τῆς θέσεως, οὐχὶ δὲ τἀνάπαλιν, ὡς ἔχουσι τὰ χειρόγραφα. Ὅτι δὲ ὁ ἀνώνυμος μουσικὸς ἐποιήσατο ἐνταῦθα χρῆσιν τῶν τεχνικῶν ὅρων κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Πρισκιανοῦ, οὐδαμῶς φαίνεται πιθανόν. Πλανᾶται δὲ βεβαίως ὁ Weissenborn (allgem. Encyclop. von Ersch u. Gruber τόμ. 81 σελ. 246) διατεινόμενος ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ἀνωνύμου ἔχει ὀρθῶς ὡς παρεδόθη. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ στιγμὴ αὕτη τῶν ῥυθμικῶν ἦτο παλαιοτέρα τοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ὅστις, ὡς λέγεται, παρέλαβε τὰ σημεῖα τῶν τόνων ἐκ τῆς μουσικῆς. Ἡ περὶ Ἀριστοφάνους αὕτη παράδοσις ἀναφέρεται δῆλον ὅτι εἰς τὴν ῥυθμικὴν στιγμήν, ἧς ἡ μνεία διεσώθη παρὰ μόνῳ τῷ ἀνωνύμῳ τούτῳ. Περὶ δὲ τῆς χρήσεως καὶ σημασίας τῆς διπλῆς στιγμῆς πρβλ. Westphal, System der antiken Rhythmik σελ. 95.

τως ἐκ τῆς συνθέσεως πλειόνων ποδῶν εἰς ἓν μεῖζον ῥυθμικὸν σῶμα γεννᾶται τὸ *κῶλον*, καθόσον μία τις τῶν θέσεων διὰ τῆς σημασίας ἤτοι τῆς ἐρρωμενεστέρας προφορᾶς διακρίνεται τῶν ἄλλων. Ὅπως δὲ ἐκ δύο ἢ πλειόνων ποδῶν γίνονται τὰ κῶλα, οὕτω πάλιν καὶ ἐκ δύο ἢ πλειόνων κώλων συντιθεμένων εἰς ἓν ἔτι μεῖζον σύστημα ἀποτελεῖται ἡ *περίοδος*, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κώλων, ἐξ ὧν συνέστηκε, καλεῖται *δίκωλος*, *τρίκωλος*, *τετράκωλος* καὶ ἐφεξῆς οὕτω. Τέλος δὲ ἐκ τῆς συνθέσεως δύο ἢ πλειόνων περιόδων εἰς ἓν μεῖζον ἔτι σύστημα ἀποτελεῖται τὸ εἰδικώτερον καλούμενον *σύστημα*, οἷα εἶνε ἡ καλουμένη στροφὴ καὶ ἀντίστροφος. Τοιοῦτο σύστημα εἶνε καὶ τὸ ἐκ μιᾶς μόνης ἀλλὰ μείζονος περιόδου συγκείμενον. Ἐκ τῶν συστημάτων τούτων, τουτέστι τῶν ποδῶν, κώλων, περιόδων (μέτρων) καὶ συστημάτων (στροφῶν), ὧν τὸ ἀεὶ μεῖζον περιλαμβάνει τὰ ἐλάσσονα ὡς μέρη αὐτοῦ, συντίθεται ὁ ὅλος ῥυθμὸς ἤτοι τὸ ὅλον ἔρρυθμον ποίημα. Ἡ δὲ περὶ τῶν ῥυθμικῶν τούτων μορφῶν τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως πραγματευομένη ἐπιστήμη, δῆλον ὅτι ἡ μετρική, εἰς δύο μέρη διαιρουμένη, τὸ γενικὸν καὶ τὸ εἰδικόν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ πραγματεύεται περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, καθ' ἃς τὰ εἰρημένα ῥυθμικὰ συστήματα ἤτοι αἱ ῥυθμικαὶ μορφαὶ ἐπλάσθησαν καὶ ἀπετυπώθησαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τῷ εἰδικῷ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ χρήσεως ἑκάστης αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περὶ τῆς γλώσσης ὡς ῥυθμιζομένου.

74. Ὡς ἔμπροσθεν (§ 66) εἴπομεν, ὁ ῥυθμὸς σύμφυτος ὢν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν δύναται νὰ γίνῃ, τουτέστι νὰ λάβῃ ὑπόστασιν, ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ τὸ ῥυθμισθησόμενον ἤτοι ἡ ὕλη, ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτὸν καὶ θὰ διαιρῇ τὸν ἀφῃρημένον χρόνον εἰς μέρη γνώριμα τῇ αἰσθήσει. Πᾶσα λοιπὸν γλῶσσα εἰ καὶ ὥς τι δεδομένον καὶ παντάπασιν ἀπηρτισμένον εἶνε καθ' ἑαυτὴν ἄρρυθμος, ὅμως δύναται νὰ δεχθῇ τὸν ῥυθμὸν καὶ

χρησιμεύσῃ ὡς ῥυθμιζόμενον, ἐπειδὴ ἔχει φυσικάς τινας ἰδιότητας, αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τῷ ποιητῇ ὡς λαβαὶ πρὸς ἀποτύπωσιν τοῦ ῥυθμοῦ. Καὶ πρῶτον μὲν πᾶσα γλῶσσα σύγκειται ἐκ χρόνων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, δῆλον ὅτι τῶν συλλαβῶν, αἵτινες φύσει ἔχουσι διάφορον μέγεθος, ἄλλαι μὲν ἀπαιτοῦσαι μακρότερον χρόνον πρὸς ἐκφώνησιν, ἄλλαι δὲ βραχύτερον. Ὁ ποιητὴς λοιπὸν δύναται ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ ἢ στιχουργίᾳ νὰ ποιῆται χρῆσιν τῆς φύσει δεδομένης ταύτης ποσότητος τῶν συλλαβῶν, ὅταν θέλῃ νὰ συνάψῃ πλείονας αὐτῶν εἰς ἀποτέλεσιν ποδῶν ὡρισμένου μεγέθους. Εἶτα δὲ αἱ συλλαβαὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὴν τάσιν, ἄλλαι μὲν ὀξύτερον, ἄλλαι δὲ βαρύτερον προφερόμεναι. Καὶ ταύτην λοιπὸν τὴν ὡσαύτως φύσει δεδομένην ἰδιότητα τῆς γλώσσης τὴν ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς τάσεως τῶν συλλαβῶν ἤτοι τῶν λογικῶν τόνων δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὁ ποιητὴς ὡς λαβὴν εἰς ἀποτύπωσιν τῆς ῥυθμικῆς τάσεως, τὰς μὲν τὸν ὀξύτερον τόνον ἐχούσας συλλαβὰς καθιστὰς θέσεις τῶν ποδῶν, τὰς δὲ τὸν βαρύτερον ἄρσεις, εἰ καί, ὡς προείπομεν (§ 68), ὁ ῥυθμικὸς λεγόμενος τόνος δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ λογικῷ, ἀλλά τι ἀνάλογον. Καὶ τῷ ὄντι ἐν ταῖς ποιήσεσι τῶν διαφόρων Ἰαπετικῶν (Ἰνδογερμανικῶν) ἐθνῶν τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τῆς γλώσσης κυρίως εὑρίσκονται χρησιμεύοντα ὡς βάσις τῆς ῥυθμοποιίας, ἐν ἄλλαις μὲν δηλαδὴ ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν, ἐν ἄλλαις δὲ ἡ λογικὴ τάσις. Καὶ ἐν μὲν ταῖς ποιήσεσι ταῖς ἀκολουθούσαις τῇ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν ῥυθμοποιίᾳ ἢ στιχουργίᾳ τὸ μὲν ῥυθμικὸν τῶν συλλαβῶν μέγεθος ὁρίζεται κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν ποσότητα, ἡ δὲ ῥυθμικὴ τάσις δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν λογικήν, ἀλλ' ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κατὰ βούλησιν. Ἐν δὲ ταῖς ποιήσεσι ταῖς ἀκολουθούσαις τῇ κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν ῥυθμοποιίᾳ ἡ μὲν ῥυθμικὴ τάσις ἀπευθύνεται πρὸς τὴν λογικήν, ἡ δὲ ῥυθμικὴ ποσότης τῶν συλλαβῶν ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ κατὰ βούλησιν καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν ποσότητα. Ὁ ἁπλούστατος βεβαίως καὶ φυσικώτατος τρόπος τῆς ῥυθμοποιίας θὰ ἦτο ἂν ὁ ῥυθμικὸς τόνος ἔπιπτεν ἐπὶ μακρὰς καὶ ἅμα τονιζομένας συλλαβάς, ἂν δηλαδὴ ὁ ῥυθμοποιὸς κατώρθου νὰ συμβιβάσῃ ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ, ἵνα αὕτη ἀπέβαινεν ἀμφότερα σύναμα, κατά τε τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν καὶ κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν ῥυθμοποιία. Ἀλλ' οὕτως ὁ ῥυθμοποιὸς ἤθελεν ἐπιβάλῃ ἑαυτῷ ἀφορήτους πέδας σφόδρα δυσχεραινούσας τὴν ἐλευθερίαν

τῆς ἑαυτοῦ ἐνεργείας. Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν ἐν τῇ ποιήσει ἑκάστου τῶν Ἰαπετικῶν ἐθνῶν συμφώνως τῇ φύσει ἑκάστης γλώσσης ἐπεκράτησεν ὁ ἕτερος τῶν δύο τρόπων τῆς ῥυθμοποιίας, ἡ κατὰ τὴν ποσότητα δηλαδὴ τῶν συλλαβῶν ἤτοι τὴν προσῳδίαν, ὅθεν συντομώτερον καὶ *προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν* ἢ *μετροποιίαν* δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν αὐτήν, ἡ δὲ κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν ἤτοι τοὺς τόνους τῆς λέξεως, ὅθεν συντομώτερον καὶ ταύτην *τονικὴν ῥυθμοποιίαν* δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου τρόπου τῆς ῥυθμοποιίας ἤτοι τῆς προσῳδιακῆς χρῆσιν ἐποιήσαντο ἐν τῇ ποιήσει αὐτῶν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Πέρσαι. Οἱ Ἕλληνες ὅμως περὶ τὴν τετάρτην ά. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἤρξαντο νὰ στιχουργῶσι κατὰ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν κατὰ πρῶτον μέν, ὡς φαίνεται, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει, ἐν ᾗ καὶ μέχρι τοῦδε ἀποκλειστικὴ αὐτῆς γίνεται χρῆσις. Τὸ αὐτὸ δὲ κατὰ τοὺς αὐτούς που χρόνους εὑρίσκομεν συμβὰν καὶ τῇ Λατινικῇ ποιήσει, τῇ τε ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ δημώδει, ὅθεν ὕστερον ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία μετεδόθη καὶ εἰς τὰς τῶν Ῥωμανικῶν καλουμένων ἐθνῶν ποιήσεις. Καὶ οἱ Γερμανοὶ δὲ ἀνέκαθεν εὑρίσκονται τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ῥυθμοποιίας μεταχειριζόμενοι. Ὥστε ἐκ πάντων τῶν Ἰαπετικῶν ἐθνῶν κατὰ τοὺς μέσους καὶ τοὺς νεωτέρους αἰῶνας τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν εὑρίσκονται τηροῦντες μόνοι οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Πέρσαι, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἔθνη μεταχειρίζονται τὴν τονικήν.

75. Πλὴν τῆς προσῳδιακῆς καὶ τονικῆς ῥυθμοποιίας ἐν τῇ ποιήσει τῶν διαφόρων ἐθνῶν γίνεται χρῆσις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συχνὴ καὶ συμφωνιῶν ἢ ὁμοιοφωνιῶν. Τοιαῦτα δὲ σχήματα παρηχητικὰ ἤτοι ὁμοίως ἠχοῦντα τὰ κυριώτατα εἶνε τὰ ἑξῆς· πρῶτον μὲν τὸ ὁμοιοτέλευτον ἢ ὁμοιοκατάληκτον, καθ' ὃ οἱ ἀνταποδιδόμενοι στίχοι ἢ τὰ ἀνταποδιδόμενα κῶλα σχηματίζονται ὁμοιοτέλευτα, ἔχουσι δηλαδὴ τὴν ἀπόθεσιν ἤτοι κατάληξιν ὁμοίαν, οἷον

ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων, (B 87-8)
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.
λήσομαι ἀρχόμενος οὐδ' ἀποπαυόμενος (Θεόγν. 2).
ἀλλά τοι ἀλλότριον κῆδος ἐφημέριον (Θεόγν. 656).
ἆρ' ἂν παρ' ὑμῶν, ὦ ξένοι, μάθοιμ' ὅπου (Σοφ. Οἰδ. Τ.
τὰ τοῦ τυράννου δώματ' ἐστὶν Οἰδίπου; [924 κέ.)
μάλιστα δ' αὐτὸν εἴπατ', εἰ κάτισθ' ὅπου.

Εἶτα δὲ τὸ τούτου ἀντίστροφον, τὸ ὁμοιόαρκτον ἢ ὁμοιοκάταρκτον, καθ' ὃ δύο ἐπάλληλοι στίχοι ἢ τὰ δύο κῶλα τοῦ αὐτοῦ στίχου, τό τε ἡγούμενον καὶ τὸ ἑπόμενον, ἄρχονται ὁμοίως, οἷον B 671 κέ.

Νιρεὺς αὖ Σύμηθεν ἄγεν τρεῖς νῆας ἐΐσας,
Νιρεὺς Ἀγλαΐης υἱὸς Χαρόποιο τε ἄνακτος,
Νιρεὺς ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν.

Πρβλ. A 266. H 473. P 430. γ 109. δ 613. 831. ξ 56. Ἔπειτα δὲ τὸ παρόμοιον ἢ ἡ παρομοίωσις (alliteratio), ὅταν τοῦ αὐτοῦ κώλου πλείονες λέξεις ἄρχωνται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ γράμματος ἢ ἀπὸ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς. Παράδειγμα φέρομεν τὸ τῆς Σαπφοῦς ἀπόσπ. 113

μήτ' ἐμοὶ μέλι μήτε μέλισσα,

τὰ τοῦ Σοφοκλέους

πόνος πόνῳ πόνον φέρει (Αἴ. 866).
ποίνιμα πάθεα παθεῖν πόροι (Ἠλ. 210).
τυφλὸς τά τ' ὦτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ (Οἰ. Τ. 371)

καὶ τὰ τοῦ Ἐννίου

o Tite, tute, Tati, tibi tanta, tyranne, tulisti.
quidquam quisquam cuiquam quod conveniat, neget.

Τὰ τοιαῦτα ὅμως σχήματα οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι τῷ ῥυθμῷ, διότι καὶ ἄνευ αὐτῶν δύναται νὰ γίνῃ ὁ ῥυθμός, μόνα δὲ ταῦτα ἄνευ τοῦ ῥυθμοῦ, ἄνευ δηλαδὴ κανονικῆς τάξεως τῶν χρόνων τοῦ ῥυθμιζομένου, δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσιν ἔρρυθμον λόγον, καὶ ἂν οἱ στίχοι ἢ τὰ κῶλα εἶνε ἰσοσύλλαβα, ἔχωσι δηλαδὴ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν. Ὅπως γένηται ἔρρυθμος ὁ λόγος, ἀπαραίτητος ὑπάρχει ἡ εὔτακτος ἀκολουθία τῶν χρόνων, καθ' ἃ πλατύτερον εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ. Ἂν δὲ μέτρα τινὰ τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, οἷος ὁ ἑνδεκασύλλαβος καλούμενος, εἶχον ὡρισμένον καὶ σταθερὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν, τοῦτο ἤρτητο παντάπασιν ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ, οὐδὲν δ' ἐσήμαινεν ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν καθ' ἑαυτόν. Τὰ δὲ παρηχητικὰ σχήματα μετεχειρίζοντο μὲν συχνὰ οἱ παλαιοὶ ἐν τῇ ποιήσει αὐτῶν, ὅπως καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ἀλλ' ὅμως ἁπλῶς ὡς ῥητορικὸν κόσμον. Μάλιστα δὲ οἱ τεχνικοί, Ἕλληνές τε καὶ Λατῖνοι, ἀπεδοκίμαζον τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν χρῆσιν ἔν τε τῇ ποιήσει καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ (1). Ἡ δὲ Ἑβραϊκὴ ποίησις ἄλλῃ ἀκολουθοῦσα ἀρχῇ ἐν τῇ στιχουργίᾳ, τῷ καλουμένῳ παραλληλισμῷ τῶν κώλων, καὶ οὐχὶ τῇ

(1) Πρβλ. J. Gustaffson, de vocum in poematis Graecis consonantia, Acta

εὐτάκτῳ ἀκολουθίᾳ τῶν χρόνων, οἷον γίνεται ἐν ταῖς ἄλλαις γνωσταῖς ποιήσεσι, δὲν δύναται νὰ ὑποληφθῇ ὡς ἔρρυθμος ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Πρβλ. καὶ § 104.

76. Ταῦτα καθολικώτερον προειπόντες, ἐξετάσωμεν νῦν ἀκριβέστερον ποίαν οἱ Ἕλληνες ἐποιήσαντο ἐν τῇ ἑαυτῶν ποιήσει χρῆσιν τῆς γλώσσης ὡς ῥυθμιζομένου. Ἤδη λοιπὸν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις μνημείοις τῆς ποιήσεως αὐτῶν εὑρίσκονται οἱ Ἕλληνες ἀκολουθοῦντες τῇ προσῳδιακῇ ῥυθμοποιίᾳ καὶ οὐδὲν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει ἴχνος μαρτυροῦν ὅτι πρότερον μετεχειρίσαντο ἄλλον τινὰ τρόπον ῥυθμοποιίας, ἐξ οὗ μετέβησαν εἰς τὸν κατὰ τὴν συλλαβικὴν ποσότητα. Ἐξ ὑπαρχῆς λοιπὸν εὑρίσκονται πρὸς μὲν τὰς μακρὰς καὶ βραχείας συλλαβὰς τῆς λέξεως ἀπευθύνοντες τὰ ῥυθμικὰ τῶν χρόνων μεγέθη, τῆς δὲ λογικῆς τάσεως, ἤτοι τῶν ὀξέων καὶ βαρέων τόνων τῆς λέξεως, παντάπασιν ἀμελοῦντες καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῶν τὴν ῥυθμικὴν σημασίαν ἤτοι τὴν θέσιν κα' ἄρσιν τῶν ποδῶν ὁρίζοντες. Ἡ χρῆσις δηλαδὴ μαρτυρεῖ διαρρήδην ὅτι καθ' ἅπασαν τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν ποίησιν τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, ἡ λογικὴ δηλονότι τάσις καὶ ἡ ῥυθμικὴ σημασία, εὑρίσκονται ἐν πλήρει πρὸς ἄλληλα καὶ φανερᾷ διαφωνίᾳ. Διότι τὰ μέτρα δὲν σχηματίζονται κανονικῶς οὕτως, ὥστε αἱ μὲν θέσεις τῶν ποδῶν νὰ πίπτωσιν ἐπὶ τὰς ὀξύτερον τονιζομένας συλλαβὰς τῶν λέξεων, αἱ δὲ ἄρσεις ἐπὶ τὰς τὸν βαρὺν τόνον ἐχούσας, ἀλλὰ συχνότατα συμβαίνει καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ διαφωνία δὲ αὕτη προβαίνει μέχρι τούτου, ὥστε ἐπί τινων μέτρων πάντες πάντων τῶν ποδῶν οἱ ῥυθμικοὶ τόνοι νὰ διαφωνῶσι πρὸς τοὺς λεκτικούς. Τοιοῦτον εἶνε π. χ τὸ ἑξῆς ἰαμβικὸν τρίμετρον (Σοφ. Αἴ. 27)

ἐκ χειρὸς αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.
⏓ –́ ⏑ –́ ⏓ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

Τἀνάπαλιν δὲ εὑρίσκονται μὲν καὶ μέτρα, ἐν οἷς εἴτε ἐν μέρει εἴτε καὶ καθ' ὁλοκληρίαν συμπίπτει καὶ δὲν διαφωνεῖ ἡ ῥυθμικὴ σημασία καὶ ἡ λογικὴ τάσις, καὶ τούτων συχνότερα μὲν τὰ τῆς α' κατηγορίας, σπανιώτερα δὲ τὰ τῆς β', ταῦτα ὅμως πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος. Τοιαῦτα παραδείγματα τῆς β' κατηγορίας ἐπὶ μὲν τῶν δακτυλικῶν ἑξαμέτρων φέρομεν τὰ ἑξῆς, λαμβάνοντες πάντα ἐκ μιᾶς ῥαψῳδίας τοῦ Ὁμήρου τῆς Α·

societ. scientiarum Fennicae Τόμ. 11 (1880) σελ. 295-327.-Otto Dingeldein, der Reim bei den Griechen und Römern, Leipzig, 1892.

62 ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα.
68 ἤτοι ὅ γ' ὡς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἕζετο, τοῖσι δ' ἀνέστη.
106 μάντι κακῶν, οὔ πώ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας.
117 βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.
275 μήτε σὺ τόνδ', ἀγαθός περ ἐών, ἀποαίρεο κούρην.
294 εἰ δὴ σοὶ πᾶν ἔργον ὑπείξομαι, ὅττι κεν εἴπῃς.
505 τίμησόν μοι υἱόν, ὃς ὠκυμορώτατος ἄλλων.
518 ἦ δὴ λοίγια ἔργ', ὅτε μ' ἐχθοδοπῆσαι ἐφήσεις.
523 Ἥρη· ἐμοὶ δέ κε ταῦτα μελήσεται, ὄφρα τελέσω.
545 Ἥρη, μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους.
567 ἆσσον ἰόνθ', ὅτε κέν τοι ἀάπτους χεῖρας ἐφείω.
611 ἔνθα καθεῦδ' ἀναβάς, παρὰ δὲ χρυσόθρονος Ἥρη.

Ἐπὶ δὲ τῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων τὰ ἑξῆς, λαμβάνοντες πάντα ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Οἰδίποδος τυράννου·

31 θεοῖσι μέν νυν οὐκ ἰσούμενόν σ' ἐγώ.
41 ἱκετεύομέν σε πάντες οἵδε πρόστροποι.
49 ἀρχῆς δὲ τῆς σῆς μηδαμῶς μεμνώμεθα.
60 νοσεῖτε πάντες καὶ νοσοῦντες, ὡς ἐγώ.
77 μὴ δρῶν ἂν εἴην πάνθ' ὅσ' ἂν δηλοῖ θεός.

Περιττὸν δὲ ὑπολαμβάνοντες νὰ φέρωμεν καὶ ἐξ ἄλλων εἰδῶν μέτρων παραδείγματα τῆς τοιαύτης συμφωνίας, παρατηροῦμεν καὶ πάλιν ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων, ἅτινα καὶ σπανιώτερα εἶνε καὶ μᾶλλον φαίνονται οὐχὶ κατὰ προαίρεσιν, ἀλλὰ κατὰ τύχην οὕτω πεποιημένα, οὐδαμῶς δικαιοῦταί τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ποιηταὶ ἠρέσκοντο τῇ συμπτώσει τῆς ῥυθμικῆς σημασίας καὶ τῆς λογικῆς τάσεως, οἷον δικαιότερον ἰσχυρίζονταί τινες περὶ τῶν Λατίνων ποιητῶν. Τοὐναντίον ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλληνικῇ ποιήσει ἡ διαφωνία τῶν δύο στοιχείων, τῆς τε λογικῆς τάσεως καὶ τῆς ῥυθμικῆς σημασίας, καταφαίνεται ἐν πολλῷ μείζονι χρήσει οὖσα τῆς συμφωνίας, ὥστε μᾶλλον δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς οὐδένα λόγον ἐποιεῖτο τῶν λεκτικῶν τόνων.

Εἶτα δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ τῶν Ἑλληνικῶν μέτρων, τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ, ἡ θέσις τῶν ποδῶν ἤτοι ὁ ῥυθμικὸς τόνος πίπτει ἀείποτε ἐπὶ μακρὰς συλλαβάς, ἡ δὲ ἄρσις ἀδιαφόρως καὶ ἐπὶ μακρὰς καὶ ἐπὶ βραχείας. Οὐ μόνον δὲ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου αἱ ἄρσεις πάσχουσι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μέτρων

κατὰ πάντας τοὺς χρόνους. Πρῶτος δ' ὁ 'Αρχίλοχος ἐπὶ τῶν μέτρων, ἅτινα αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν τεχνικὴν ποίησιν, μετεχειρίσατο καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ποδῶν δύο βραχείας συλλαβὰς ἀντὶ μιᾶς μακρᾶς. Βραδύτερον δὲ ἐπὶ ὡρισμένων τινῶν μέτρων καὶ ἀντεστράφη ὁ λόγος τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως, οἷον ἐπὶ τῶν ἀναπαιστικῶν μέτρων συχνὰ ἡ μὲν θέσις ἀποτυποῦται διὰ δύο βραχειῶν συλλαβῶν, ἡ δὲ ἄρσις διὰ μιᾶς μακρᾶς, ὥστε ὁ ἀνάπαιστος λαμβάνει μετρικὸν σχῆμα τὸ τοῦ δακτύλου. 'Εν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ὁ ῥυθμικὸς τόνος πίπτει πάντοτε ἐπὶ τὴν πρώτην βραχεῖαν. 'Ο τοιοῦτος δὲ ῥυθμικὸς τόνος ὁ ἐπὶ βραχεῖαν πίπτων συλλαβὴν εἶχεν ὡς εἰκὸς ἐλάσσονα δύναμιν τοῦ πίπτοντος ἐπὶ τὴν μακράν. Παρὰ δὲ τοῖς δραματικοῖς ποιηταῖς ἡ λύσις τῶν μακρῶν συλλαβῶν εἰς δύο βραχείας ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν τε τροχαίων καὶ τῶν ἰάμβων δὲν ἦτο ἀπόλυτος, ἀλλὰ περιωρισμένη, κατὰ τοὺς ἑξῆς μόνον γενικοὺς κανόνας γινομένη. Καὶ πρῶτον μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔλυον οἱ δραματικοὶ τὴν τὸν ῥυθμικὸν τόνον ἔχουσαν μακρὰν ἐν τῇ ἀρχῇ τρισυλλάβων καὶ ἔτι μειζόνων λέξεων, ἐνίοτε δὲ καὶ δισυλλάβων, ἀπέφευγον δὲ τὴν λύσιν ἐν τῷ μέσῳ ἢ ἐν τῷ τέλει τῆς λέξεως, ἐπὶ δὲ τοῦ πρώτου ποδὸς τῶν ἰαμβικῶν μέτρων μετεχειρίζοντο καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν σχῆμα. Εἶτα δὲ αἱ δύο βραχεῖαι συλλαβαὶ ἠδύναντο νὰ πίπτωσιν ἐπὶ δύο λέξεων, ἡ μὲν ὡς τελικὴ τῆς προηγουμένης, ἡ δὲ ὡς ἀρκτικὴ τῆς ἐπιφερομένης, μόνον ὅτε αἱ λέξεις αὗται συνεδέοντο μετ' ἀλλήλων σφιγκτότερον ὡς τὸ ἄρθρον μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ ἡ πρόθεσις μετὰ τῆς συντακτικῆς πτώσεως.

Προσέτι ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ ἀπέφευγον τὴν κατὰ πόδα τομήν, τουτέστι τὴν σύμπτωσιν τῶν ποδῶν καὶ λέξεων, οἷον ποιεῖ ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ ὑπορρύθμῳ καλουμένῳ ἔπει (Σχολ. 'Ηφαιστ. σελ. 167 W.), οἵῳ τῷ Α 214

ὕβριος εἵνεκα τῆσδε· σὺ δ' ἴσχεο, πείθεο δ' ἡμῖν,

καὶ ὁ Θέογνις ἐν τῷ ἐλεγείῳ

οὕτως, ὥσπερ νῦν, οὐδενὸς ἄξιος εἶ

καὶ ὁ 'Αριστοφάνης ἐν Βατρ. 755

καὶ δὸς κύσαι καὐτὸς κύσον καί μοι φράσον·

τὸ τρίμετρον τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει καὶ τῶν συνήθων τομῶν. Συχνότερα δ' ὑπόρρυθμα ἔπη εὑρίσκονται παρὰ τῷ Νόννῳ, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ θὰ εἴπωμεν. 'Ο δὲ Ἔννιος εἶπεν ἐπὶ τὸ γραφικώτερον (Sat. 14)

sparsis hastis longis campus splendet et horret.

77. Παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως προσπίπτει ἡμῖν τὸ φαινόμενον τοῦτο, πῶς δηλαδὴ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες εἰς τοῦτο προήχθησαν, ὥστε ἀφορμὴν καὶ βάσιν τῆς ῥυθμοποιίας αὐτῶν νὰ καταστήσωσι τὴν φυσικὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν καὶ εἰς αὐτὴν νὰ ὑποτάξωσι τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος τῶν χρόνων, τῶν δὲ λογικῶν τόνων μηδένα νὰ ποιῶνται λόγον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ῥυθμικῆς σημασίας, ἀλλὰ θέσεις τῶν ποδῶν νὰ καθιστῶσι συνήθως μὲν καὶ ἀρχικῶς τὰς μακρὰς ἁπλῶς συλλαβάς, ὕστερον δὲ ἐνίοτε καὶ τὰς βραχείας, παντάπασιν ἀδιαφοροῦντες, ἂν αἱ συλλαβαὶ τῆς λέξεως, ἐφ' ἃς ἔπιπτεν ἡ ῥυθμικὴ σημασία, εἶχον τὸν κύριον τῆς λέξεως τόνον, τουτέστι τὸν ὀξὺν ἢ περισπώμενον, ἢ καὶ τὸν δευτερεύοντα, τουτέστι τὸν βαρύν. 'Η ἀπορία ὅμως αὕτη λύεται, ὅταν ἀναλογισθῇ τις ὅτι ἡ παλαιὰ 'Ελληνικὴ γλῶσσα διάφορον τῶν νέων Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς νεωτέρας 'Ελληνικῆς ἔχουσα τὴν φύσιν διάφορον ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ῥυθμοποιίαν καὶ σύμφωνον ἑαυτῇ. 'Εν μὲν τῇ παλαιᾷ 'Ελληνικῇ γλώσσῃ αἱ διαφοραὶ τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν ἦσαν τοῖς παλαιοῖς ἐπαισθητότεραι καὶ σημαντικώτεραι ἢ αἱ διαφοραὶ τῆς τάσεως αὐτῶν. 'Η μὲν τάσις ἦτο ἁπλοῦν μελῳδικὸν στοιχεῖον τῆς γλώσσης καί, ὡς φαίνεται, προεφέρετο μετ' ἐλάσσονος δυνάμεως ἢ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις. Πολλῷ δὲ κυριώτερον καὶ πλαστικώτερον στοιχεῖον τῆς γλώσσης ἦτο τὸ ἕτερον, ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν. Ὅθεν φυσικώτερον ἦτο καὶ ὁ ῥυθμοποιὸς τὴν ἀποτύπωσιν τὴν ῥυθμικῆς σημασίας, ἤτοι τῶν ἄρσεων καὶ θέσεων, νὰ μὴ ἐξαρτᾷ ἐκ τῶν διαφορῶν τῆς λογικῆς τάσεως, ἀλλ' ἐκ τῶν διαφορῶν τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν. Τοὐναντίον δὲ ἐν ταῖς νεωτέραις Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι, ἐν αἷς γίνεται διάκρισις ἐν τῇ προφορᾷ μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, οἷον ἐν τῇ Γερμανικῇ, κυριωτέρα εἶνε ἡ διάκρισις τῶν συλλαβῶν ὡ, ἐκ τῆς διαφόρου τάσεως ἢ ὡς ἐκ τῆς διαφόρου ποσότητος αὐτῶν. 'Εν δὲ τῇ νεωτέρᾳ 'Ελληνικῇ, ἐν ᾗ οὐδεμία γίνεται διάκρισις μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, ἡ λογικὴ τάσις ἀποβαίνει τὸ μόνον ζωοποιητικὸν καὶ πλαστικὸν στοιχεῖον αὐτῆς. 'Εντεῦθεν εὔλογον ἦτο καὶ ὁ νεώτερος ῥυθμοποιὸς νὰ μὴ ἀκολουθῇ τῇ προσῳδιακῇ, ἀλλὰ τῇ τονικῇ ῥυθμοποιίᾳ, θέσεις μὲν τῶν ποδῶν καθιστὰς τὰς ὀξύτερον τονιζομένας συλλαβάς, ἄρσις δὲ τὰς βαρύτερον προφερομένας. Προσέτι εἰς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου, τῆς χρήσεως δηλονότι τῆς προσῳδιακῆς ῥυθμοποιίας ἐν τῇ παλαιᾷ 'Ελληνικῇ

ποιήσει, πρέπει νὰ ἀναλογισθῇ τις ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις ἦτο ἀρχῆθεν μελικὴ καὶ ὅτι οἱ νόμοι τῆς ῥυθμικῆς ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ ᾠδῇ, ἐν ᾗ οἱ τόνοι τῆς λέξεως ἐξημαυροῦντο καὶ ἀπεκρύπτοντο ὑπὸ τῶν ποικίλων τὴν τάσιν φθόγγων τοῦ μέλους. Ὅτι δὲ ὁ παλαιὸς μελοποιὸς ἐν τῇ ᾠδῇ οὐδένα λόγον ἐποιεῖτο τῶν ὀξέων καὶ βαρέων τόνων τῶν λέξεων, μαρτυρεῖ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ὅστις ἐν τῷ 11 κεφαλαίῳ τοῦ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων συγγράμματος συγκρίνων τὸ τῆς διαλέκτου μέλος πρὸς τὸ τῆς μουσικῆς, τῆς τε ὀργανικῆς καὶ τῆς ᾠδικῆς, λέγει ὅτι τὸ μὲν τῆς διαλέκτου μέλος μετρεῖται ὡς ἔγγιστα διὰ τοῦ διαστήματος τοῦ λεγομένου διὰ πέντε καὶ οὔτε ὑψοῦται ἡ φωνὴ πέρα τῶν τριῶν τόνων καὶ ἑνὸς ἡμιτονίου ἐπὶ τὸ ὀξύ, οὔτε ταπεινοῦται πλέον τοῦ διαστήματος τούτου ἐπὶ τὸ βαρύ· ἡ δὲ ὀργανικὴ καὶ ᾠδικὴ μουσικὴ πρῶτον μὲν μεταχειρίζεται πλείονα διαστήματα καὶ οὐχὶ μόνον τὸ διὰ πέντε, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ διὰ πασῶν ἀρξαμένη καὶ τὸ διὰ πέντε διάστημα μελῳδεῖ καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὸ δίτονον καὶ τὸν τόνον καὶ τὸ ἡμιτόνιον, κατά τινας δὲ καὶ τὴν δίεσιν αἰσθητῶς. Ἔπειτα δὲ ἀξιοῖ νὰ ὑποτάττῃ τὰς λέξεις εἰς τὰ μέλη καὶ οὐχὶ τὰ μέλη εἰς τὰς λέξεις. Φέρει δὲ παράδειγμα εἰς ἀπόδειξιν τούτου μέλος τι ἐκ τοῦ Ὀρέστου τοῦ Εὐριπίδου, ὅθεν γίνεται δῆλον ὅτι αἱ ὀξύτεραι καὶ βαρύτεραι τάσεις τῆς ᾠδῆς ἦσαν παντάπασιν ἀνεξάρτητοι τῆς ὀξύτητος καὶ βαρύτητος τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως. Ἀλλὰ ἄξιον νὰ παρατεθῇ ἐνταῦθα αὐτολεξεὶ ὁλόκληρον τὸ χωρίον τοῦ Διονυσίου. «Διαλέκτου μὲν οὖν», λέγει, «μέλος (1) ἑνὶ μετρεῖται διαστήματι τῷ λεγομένῳ διὰ πέντε, ὡς ἔγγιστα (2)· καὶ οὔτε ἐπιτείνεται πέρα τῶν τριῶν τόνων καὶ ἡμιτονίου ἐπὶ τὸ ὀξύ, οὔτε ἀνίεται τοῦ χωρίου τούτου πλεῖον ἐπὶ τὸ βαρύ. Οὐ μὴν ἅπασά γε ἡ λέξις ἡ καθ' ἓν μόριον λόγου ταττομένη ⟨ἐπὶ⟩ (3) τῆς αὐτῆς λέγεται

(1) *Μέλος τῆς διαλέκτου* λέγει ὁ Διονύσιος ὅ,τι ὁ Ἀριστόξενος (ἁρμ. στοιχ. σελ. 18 Μ.) καλεῖ *λογῶδες μέλος*, τὸ συγκείμενον δηλαδὴ ἐκ τῶν προσῳδιῶν τουτέστι τῶν ὀξειῶν καὶ βαρειῶν τάσεων τῆς λέξεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μέλος τῆς τε ὀργανικῆς καὶ τῆς ᾠδικῆς μουσικῆς, ἣν ὁ Ἀριστόξενος καλεῖ *διαστηματικὴν φωνήν*.

(2) Πρὸς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ὅτι μεταξὺ τῆς ὀξείας καὶ τῆς βαρείας ἀποτελεῖται τὸ διὰ πέντε ὡς ἔγγιστα διάστημα, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ διάστημα τοῦτο δὲν εἶνε πάντοτε τὸ αὐτό, ἀλλὰ ποικίλλεται κατὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ διαλεγομένου· ἐπὶ μὲν ψυχικῆς ἠρεμίας τὸ διάστημα εἶνε ἔλασσον, ἐπὶ ψυχικῆς δὲ κινήσεως, οἷον ὀργῆς, ἀγανακτήσεως, ἀπελπισμοῦ μεῖζον. Τὸ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου λοιπὸν ὁριζόμενον διάστημα δύναται ἐνίοτε καὶ νὰ ὑπερβαίνηται, ἐν δὲ τῇ συνήθει προφορᾷ εἶνε ἔλασσον.

(3) Τὸ *ἐπὶ* ἐξ ἐμῆς προσθήκης.

τάσεως, ἀλλ' ἡ μὲν ἐπὶ τῆς ὀξείας, ἡ δ' ἐπὶ τῆς βαρείας, ἡ δ' ἐπ' ἀμφοῖν. Τῶν δ' ἀμφοτέρας τὰς τάσεις ἐχουσῶν αἱ μὲν κατὰ μίαν συλλαβὴν συνεφθαρμένον ἔχουσι τῷ ὀξεῖ τὸ βαρύ, ἃς δὴ περισπωμένας καλοῦμεν· αἱ δ' ἐν ἑτέρῳ τε καὶ ἑτέρῳ χωρὶς ἑκάτερον ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν οἰκείαν φυλάττον φύσιν. Καὶ ταῖς μὲν μονοσυλλάβοις (1) οὐδὲν τὸ διὰ μέσου χωρίον βαρύτητος καὶ ὀξύτητος· ταῖς δὲ πολυσυλλάβοις, οἷαί ποτ' ἂν ὦσιν, ἡ τὸν ὀξὺν τόνον ἔχουσα μία ἐν πολλαῖς βαρείαις ἔνεστιν. Ἡ δ' ὀργανική τε καὶ ᾠδικὴ μοῦσα διαστήμασί τε χρῆται πλείοσιν, οὐ τῷ διὰ πέντε μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ διὰ πασῶν ἀρξαμένη καὶ τὸ διὰ πέντε μελῳδεῖ καὶ τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὸ δίτονον (2) ⟨καὶ τὸν τόνον⟩ καὶ τὸ ἡμιτόνιον, ὡς δέ τινες οἴονται, καὶ τὴν δίεσιν αἰσθητῶς. Τάς τε λέξεις τοῖς μέλεσιν ὑποτάττειν ἀξιοῖ καὶ οὐ τὰ μέλη ταῖς λέξεσιν, ὡς ἐξ ἄλλων τε πολλῶν δῆλον καὶ μάλιστα τῶν Εὐριπίδου μελῶν, ἃ πεποίηκε τὴν Ἠλέκτραν λέγουσαν ἐν Ὀρέστῃ πρὸς τὸν χορόν·

Σῖγα, σῖγα λευκὸν ἴχνος ἀρβύλης
τιθεῖτε, μὴ κτυπεῖτε
ἀποπρόβατ' ἐκεῖσ' ἀποπρό μοι (3) κοίτας.

Ἐν γὰρ δὴ τούτοις τὸ *σῖγα σῖγα λευκὸν* ἐφ' ἑνὸς φθόγγου μελῳδεῖται, καίτοι τῶν τριῶν λέξεων ἑκάστη βαρείας τε τάσεις ἔχει καὶ ὀξείας. Καὶ τὸ *ἀρβύλης* ἐπὶ μέσῃ συλλαβῇ τὴν τρίτην ὁμότονον ἔχει, ἀμηχάνου ὄντος ἓν ὄνομα δύο λαβεῖν ὀξείας. Καὶ τοῦ *τιθεῖτε* βαρυτέρα μὲν ἡ πρώτη γίνεται, δύο δὲ μετ' αὐτὴν ὀξύτονοί τε καὶ ὁμόφωνοι. Τοῦ *κτυπεῖτε* ὁ περισπασμὸς ἠφάνισται· μιᾷ γὰρ αἱ δύο συλλαβαὶ λέγονται τάσει. Καὶ τὸ *ἀποπρόβατ'* οὐ λαμβάνει τὴν τῆς μέσης συλλαβῆς προσῳδίαν ὀξεῖαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τετάρτην συλλαβὴν καταβέβηκεν ἡ τάσις τῆς τρίτης».

Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι οὐδαμῶς οἱ παλαιοὶ ἐδυσχέραινον ἐπὶ τῇ διαφωνίᾳ τῆς ῥυθμικῆς σημασίας καὶ τῆς λογικῆς τάσεως ἐν τῇ ᾠδικῇ αὐτῶν μουσικῇ. Τὸ αὐτὸ που συμβαίνει καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ᾠδικῇ μουσικῇ καὶ οὐδαμῶς οἱ ἀκούοντες λυποῦνται. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ὀλίγων τινῶν μέτρων, οἷον τοῦ ἡρῴου καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ἅτινα ἐν τῷ ἔπει καὶ ἐν τῷ

(1) Ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ *δισυλλάβοις*.

(2) Ἔγραψα *δίτονον* ἀντὶ *διάτονον*, ἐφεξῆς δὲ προσέθηκα *καὶ τὸν τόνον*.

(3) Τὰ χειρόγραφα παρὰ Διονυσίῳ ἔχουσιν *ἀπόπροθι*.

διαλόγῳ τοῦ δράματος ἀπηγγέλλοντο ἄνευ μέλους. Οἱ μὲν παλαιοί, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ (§ 50) εἴπομεν, κατώρθουν, ὡς φαίνεται, ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ αὐτῶν νὰ συμβιβάζωσι τὰ δύο διάφορα στοιχεῖα, τὴν ῥυθμικὴν σημασίαν καὶ τὴν λογικὴν τάσιν, ὁσάκις διεφώνουν πρὸς ἄλληλα, ἑκάτερον ἀνεξαρτήτως τοῦ ἑτέρου ἀποδιδόντες. Τῇ νεωτέρᾳ ὅμως προφορᾷ καὶ αἰσθήσει ἀποβαίνει δυσχερὴς πάνυ ὁ τοιοῦτος συμβιβασμός. Ἀλλ' ὅμως ἀντὶ διὰ τὴν δυσχέρειαν ταύτην νὰ ἀπαγγέλλωμεν τὰ μέτρα ταῦτα ἀρρύθμως καὶ ὡς πεζὸν λόγον, αἱρετώτερον νομίζομεν νὰ ἐθισθῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπαγγέλλωμεν αὐτὰ ἐρρύθμως διακρίνοντες μὲν ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τὰς μακρὰς καὶ βραχείας συλλαβάς, ὑποτάσσοντες δὲ τῇ ῥυθμικῇ σημασίᾳ τὴν λογικὴν τάσιν. Ἐκ τῆς ἐρρύθμου ἀπαγγελίας καὶ ὠφέλεια προσγενήσεται ἡμῖν οὐχὶ ἀναξία λόγου καὶ δὴ καὶ ἡδονή τις, ὅταν ἐθισθῶμεν. Οὐδαμῶς δὲ φαίνεται ἡμῖν δικαία ἡ ἀξίωσις ὅτι, ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ διακρίνωνται νῦν ἀπ' ἀλλήλων ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ ἀμφότερα τὰ διαφωνοῦντα ταῦτα στοιχεῖα, ὅπως διέκρινον αὐτὰ οἱ παλαιοί, αἱρετώτερον νὰ ἀποφεύγωμεν παντάπασι τὴν ἄσκησιν περὶ τὴν ἔρρυθμον ἀπαγγελίαν. Ἂν ἡ ἀξίωσις αὕτη ἦτο δικαία, τότε κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδ' ὡς πεζὸν λόγον θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ ἀπαγγέλλωμεν τὰ ἑξάμετρα ταῦτα καὶ τρίμετρα, ἀφ' οὗ καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην προφορὰν διαφέρομεν τῶν παλαιῶν οὔτε τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν οὔτε τὴν διάφορον αὐτῶν τάσιν ὁμοίως ἀποδιδόντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ φθόγγους πολλοὺς οὐχὶ ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖνοι φθεγγόμενοι.

78. Τοιαύτην οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς γλώσσης αὐτῶν ὡς ῥυθμιζομένου. Ἤδη ὅμως κατὰ τοὺς πρώτους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας ἤρξατο να γίνηται ἐν τῇ προφορᾷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μεγάλη τις μεταβολή, ἥτις δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἀσκήσῃ μεγάλην ῥοπὴν ἢ μᾶλλον ῥιζικὴν μεταβολὴν καὶ εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν. Ἐν ᾧ δηλαδὴ πρότερον ἡ ποσότης ἤτοι τὸ μέγεθος τῶν φωνηέντων διέφερεν ἐν τῇ ἐκφωνήσει αὐτῶν καὶ ἄλλα μὲν ἦσαν βραχέα, ἄλλα δὲ μακρά, ἤδη ἤρξατο νὰ μὴ γίνηται τοιαύτη διάκρισις μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων ἐν τῇ συνήθει προφορᾷ, ὥστε πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ κατὰ μικρὸν ὡς ἐκ τῆς ποσότητος τῶν φωνηέντων ἐγένοντο ἰσόχρονοι. Τοῦ πράγματος τούτου πάμπολλα καὶ ἀναμφισβήτητα μαρτύρια εὑρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπὶ λιθίνων καὶ χαλκῶν πλακῶν γεγραμμέναις, ἐν αἷς π. χ. τὰ γράμματα Ο καὶ Ω ἐναλλάσσονται. Καὶ ἐν ποιήμασι

δὲ τῶν χρόνων τούτων κατὰ τὴν προσῳδιακὴν μετροποιίαν γεγραμμένοις συχναὶ εὑρίσκονται βραχεῖαι συλλαβαὶ λαμβανόμεναι ἀντὶ μακρῶν καὶ τἀνάπαλιν. Τῇ μεταβολῇ ταύτῃ περὶ τὴν ποσότητα τῶν φωνηέντων καὶ συλλαβῶν ἐπηκολούθησεν ὡς εἰκὸς καὶ ἑτέρα οὐσιώδης μεταβολὴ περὶ τοὺς τόνους τῶν λέξεων. Καὶ πρῶτον μὲν ἕνεκα τῆς περὶ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν μεταβολῆς ἐπαύσατο νὰ διακρίνηται ἐν τῇ προφορᾷ ὁ περισπώμενος τόνος, ὅστις πρὶν ἔπιπτεν ἐπὶ συλλαβὰς φύσει μακράς, ὥστε ὑπελείφθησαν οἱ δύο ἕτεροι, ὁ ὀξύς, ὅστις ἦτο καὶ ὁ κύριος τῆς λέξεως τόνος, καὶ ὁ βαρύς, ὅστις ἦτο ὁ δευτερεύων καὶ δὲν ἐσημαίνετο ἐν τῇ γραφῇ. Εἶτα δὲ ἐν ᾧ πρότερον οἱ λογικοὶ τόνοι ἦσαν στοιχεῖον τῆς λέξεως καθαρῶς μελῳδικόν, ἤδη, ὡς φαίνεται, ἔλαβον χαρακτῆρα μᾶλλον ῥυθμικόν. Ἐν ᾧ δηλαδὴ πρότερον ἐν τῇ ἐκφωνήσει συλλαβῆς τινος ἐχούσης τὸν ὀξὺν τόνον ἤκουέ τις ἁπλῶς ἦχον ἤτοι φθόγγον ὀξύτερον τῆς ἀτόνου συλλαβῆς τῆς ἐχούσης δηλονότι τὸν βαρὺν τόνον, ἤδη ἡ τὸν ὀξὺν τόνον ἔχουσα συλλαβὴ πλὴν τῆς ὀξυτέρας τάσεως προσέλαβε καὶ δύναμιν μείζονα τῆς ἀτόνου τουτέστι τῆς τὸν βαρὺν τόνον ἐχούσης συλλαβῆς. Κατὰ ταῦτα ἐν ᾧ πρότερον ἐν τῇ ἐκφωνήσει τῆς λέξεως ἡ φωνὴ ἐστηρίζετο μᾶλλον ἐπὶ τῶν μακρῶν συλλαβῶν, ἡ δύναμις δηλαδὴ ἔπιπτεν ἐπὶ τὰς μακρὰς συλλαβὰς τῆς λέξεως, ἤδη ἡ φωνὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς συλλαβῆς τῆς λέξεως τῆς ἐχούσης τὸν ὀξὺν τόνον. Ἡ τοιαύτη λοιπὸν μεταβολὴ περὶ τὰς προσῳδίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ καθ' ὅλου περὶ τὴν προφορὰν αὐτῆς δὲν ἠδύνατο, ὡς εἴπομεν, νὰ μὴ ἀσκήσῃ μεγάλην ῥοπὴν καὶ εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν. Ὁ νεώτερος δηλαδὴ ῥυθμοποιὸς δὲν ἠδύνατο ἔτι νὰ καθιστᾷ θέσεις τῶν ποδῶν τὰς μακρὰς συλλαβὰς ὡς ὁ παλαιός, διότι αἱ συλλαβαὶ ἰσομεγέθεις ἤδη καταστᾶσαι δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι διάφορον ἀλλήλων δύναμιν ὡς αἱ τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ πᾶσαι τὴν αὐτήν, ὅσον δηλαδὴ ἐξήρτητο ἐκ τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν. Μετατεθείσης δὲ ἐν τῇ συνήθει τῆς γλώσσης προφορᾷ τῆς δυνάμεως εἰς τὰς συλλαβὰς τὰς ἐχούσας τὸν ὀξὺν τόνον, ἐπάναγκες ἦτο αἱ δυνατώτερον προφερόμεναι αὗται συλλαβαὶ νὰ κατασταθῶσιν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ῥυθμοποιοῦ θέσεις τῶν ποδῶν. Οὕτω λοιπὸν ἐπειδὴ ἑκάστης λέξεως ἦτο ὡρισμένη ἡ συλλαβή, ἥτις εἶχε τὴν μείζονα δύναμιν ἢ ἔντασιν, ἐκ τούτου ἅμα ὡρίζετο καὶ τὸ μέρος τῆς λέξεως, ἐφ' ὃ ἔπρεπε νὰ πίπτῃ ἡ θέσις τοῦ ποδός. Ὁ νεώτερος λοιπὸν ῥυθμοποιὸς ὅπως ἀποτελέσῃ τὸν ῥυθμόν,

ὅστις ἀείποτε συνέστηκεν ἐκ τῆς κανονικῆς ἀκολουθίας ἄρσεων καὶ θέσεων, ὤφειλε νὰ ποιῇ τὰς μὲν θέσεις τῶν ποδῶν συμπιπτούσας ταῖς τονουμέναις τῶν λέξεων συλλαβαῖς τουτέστι ταῖς ἐχούσαις τὸν ὀξὺν τόνον, τὰς δὲ ἄρσεις ταῖς ἀτόνοις, τουτέστι ταῖς βαρέως τονουμέναις. Οὕτως ὤφειλε νὰ πράξῃ ὁ νεώτερος ῥυθμοποιός, ἂν ἤθελε νὰ ποιῇ ῥυθμοὺς καταληπτοὺς ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ οὕτω τῷ ὄντι ἔπραξεν, ὅθεν ἐγεννήθη νέον εἶδος ῥυθμοποιίας, οὗ ἀρχὴ ἦτο ἡ σύμπτωσις τῶν θέσεων τῶν ποδῶν μετὰ τῶν τονουμένων συλλαβῶν, τῶν δὲ ἄρσεων μετὰ τῶν ἀτόνων, ὅθεν καὶ *τονικὴ ῥυθμοποιία* δύναται αὕτη νὰ κληθῇ, ὡς ἐπὶ τῶν τόνων τῶν λέξεων στηριζομένη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν τὴν προσῳδιακήν, ἥτις ἐπὶ τῆς προσῳδίας στηριζομένη ἤτοι τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν, καθ' ἣν δηλαδὴ χρῆσιν ἐξενίκησε τανῦν νὰ λέγηται ἡ λέξις προσῳδία, παντάπασιν ἀδιαφόρως εἶχε πρὸς τοὺς τόνους τῶν λέξεων. Ἧττον δὲ καλῶς ἡ νέα αὕτη ῥυθμοποιία ἢ στιχουργία ἐκλήθη *ῥυθμικὴ* (1) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν καλουμένην *μετρικήν*. Διότι ῥυθμικαὶ εἶνε ἀμφότεραι, καίπερ κατὰ διάφορον τρόπον ἀποδιδοῦσαι τὸν ῥυθμόν, ὡσαύτως δὲ καὶ μετρικαί. Βέλτιον λοιπὸν νὰ ὀνομασθῇ ἡ μὲν ἀρχαία ῥυθμοποιία καὶ ἡ ταύτην μεταχειριζομένη ποίησις προσῳδιακή, ἡ δὲ νεωτέρα τονική.

79. Τῆς τονικῆς λοιπὸν ῥυθμοποιίας οἱ κυριώτεροι καθολικοὶ χαρακτῆρες εἶνε οἱ ἑξῆς· α΄) πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ λαμβάνονται ὡς ἰσόχρονοι καὶ οὐδεμία γίνεται διάκρισις μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν ὡς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ προσῳδιακῇ ποιήσει. β΄) Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, διότι οὐδεμία γίνεται κατὰ ποσότητα διάκρισις τῶν συλλαβῶν ἀπ' ἀλλήλων, δὲν δύναται συλλαβή τις νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ δύο, ὅπως ἐν τῇ προσῳδιακῇ ποιήσει ἡ μακρὰ συλλαβὴ ἠδύνατο νὰ διαλυθῇ εἰς δύο βραχείας, ὅθεν τὰ μέτρα τῆς τονικῆς ποιήσεως ἔχουσιν ὡρισμένον καὶ σταθερὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν. γ΄) Τῆς χασμῳδίας ὑπάρχει πλήρης ἄδεια ἐν τοῖς παντὸς εἴδους ῥυθμοῖς τῆς τονικῆς ποιήσεως. δ΄) Κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ μὲν θέσεις τῶν ποδῶν συμπίπτουσι ταῖς τονουμέναις τῶν λέξεων συλλαβαῖς, τουτέστι ταῖς ἐχούσαις τὸν ὀξὺν τόνον, αἱ δὲ ἄρσεις ταῖς ἀτόνοις, τουτέστι ταῖς ἐχούσαις τὸν βαρὺν τόνον. ε΄) Ἐν τῇ τονικῇ ποιήσει οἱ δισύλλαβοι πόδες εἶνε οἱ εὐχρηστότατοι, ἐκ τῶν τοιούτων δὲ ποδῶν φαίνεται ὅτι καὶ ὡρμήθη ἡ το-

(1) Ὁ ὅρος οὗτος δὲν ἐπλάσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἀλλ' ἤδη εὑρίσκεται ἐν χρήσει κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πέμπτῃ ά. Χ. ἑκατονταετηρίδι.

νικὴ ῥυθμοποιία. Καὶ ἡ μὲν ἑτέρα τῶν δύο συλλαβῶν ἡ ἔχουσα τὸν λεκτικὸν τόνον ἀπετέλει ὡς εἰκὸς τὴν θέσιν, ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ ἄτονος, τὴν ἄρσιν τοῦ ποδός. Πρὸς τὸν τοιοῦτον ῥυθμὸν τὸν ἐκ δισυλλάβων ποδῶν συγκείμενον αἱ μὲν δισύλλαβοι λέξεις εὐκολώτατα ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσι, τῆς μὲν τονουμένης συλλαβῆς χρησιμευούσης ὡς θέσεως, τῆς δὲ ἀτόνου ὡς ἄρσεως. Ἐπὶ τῶν μειζόνων ὅμως λέξεων τῶν ὑπὲρ τὰς δύο συλλαβὰς ἐχουσῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ὁ αὐτὸς λόγος. Καὶ τῶν μὲν τρισυλλάβων λέξεων ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσι τῷ ῥυθμῷ μόναι αἱ παροξύτονοι, ὧδε δηλαδὴ ∪ ⊥ ∪, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ ὀξύτονοι ∪ ∪ ⊥ ἢ αἱ προπαροξύτονοι ⊥ ∪ ∪. Αὗται ὡς καὶ αἱ τετρασύλλαβοι καὶ πεντασύλλαβοι καὶ ἔτι μείζονες λέξεις διαιρούμεναι εἰς δύο ἢ καὶ πλείονας δισυλλάβους πόδας ἔπρεπε νὰ λάβωσι πλείονας τοῦ ἑνὸς ῥυθμικοὺς τόνους. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα λέξις ἕνα παρέχει πρὸς τοῦτο λογικὸν τόνον, ἀνάγκη ἦτο χάριν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ συλλαβαὶ ἄτονοι νὰ προφέρωνται οὕτως ὡσανεὶ εἶχον τὸν ὀξὺν τόνον· οἷον αἱ λέξεις *ἀγαθὸς* καὶ *ἅγιος* ἦτο ἀνάγκη νὰ ῥυθμισθῶσιν ὧδε ⊥ ∪ ⊥· ἡ λέξις *ἀθάνατος* ἐπὶ μὲν τῆς ὀνομαστικῆς ὧδε ∪ ⊥ ∪ ⊥, ἐπὶ δὲ τῆς γενικῆς *ἀθανάτου* ὧδε ⊥ ∪ ⊥ ∪· ἡ λέξις *παρασκευὴ* ὧδε ∪ ⊥ ∪ ⊥· ἡ δὲ λέξις *παρασκευάζομαι* οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὧδε ∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥· ἡ δὲ *παρασκευαζόμενος* μόνον ὧδε ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥. Πρὸς διάκρισιν δὲ τὸν μὲν φυσικὸν τῆς λέξεως τόνον καλοῦμεν κύριον, τοὺς δὲ ἄλλους, οὓς ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ προσλαμβάνει, δευτερεύοντας. ς΄) Ἐπὶ ὡρισμένων μέτρων ὡρισμέναι συλλαβαὶ ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωσι τὸν κύριον λογικὸν τόνον συμπίπτοντα τῷ ῥυθμικῷ. ζ΄) Αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις, εἴτε ἔχουσι τόνον τινὰ οἱονδήποτε εἴτε μή, καὶ αἱ δισύλλαβοι ἐγκλιτικαὶ καθὼς καὶ ἄλλαι τινὲς δισύλλαβοι, αἵτινες προφέρονται μετ' ἠλαττωμένου τὴν δύναμιν τόνου δύνανται νὰ λαμβάνωνται ὡς ἄτονοι ἢ καὶ νὰ τονίζωνται κατὰ βούλησιν, αἱ μὲν μονοσύλλαβοι ὧδε ∪ ἢ ⊥, αἱ δὲ δισύλλαβοι ⊥ ∪ ἢ ∪ ⊥ ἢ καὶ ὧδε ∪ ∪.

80. Χρῆσις δὲ τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας ἤτοι τῶν τονικῶν μέτρων ἐγένετο ἐν δύο γένεσι τῆς Βυζαντιακῆς ποιήσεως, τῇ τε δημοτικῇ κοσμικῇ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνογραφίᾳ, ἥτις καὶ αὕτη δημοτικώτερον εἶχε χαρακτῆρα. Πλὴν δὲ τῶν δύο τούτων γενῶν τῆς Βυζαντιακῆς ποιήσεως ὑπῆρχε καὶ τρίτον τι γένος, ἡ τῶν λογίων ποίησις, ἥτις καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς ἀρχαιότητος χρόνους καὶ καθ' ἅπαντας τοὺς Βυζαντιακοὺς διετέλει μιμουμένη τὴν ἀρχαίαν Ἑλλη-

νικὴν ποίησιν καθ' ὕλην τε καὶ εἶδος. Ἀλλ' ἡ ποίησις αὕτη, μάλιστα δὲ ἡ Βυζαντιακή, εἴτε κοσμικὴν εἴτε θρησκευτικὴν ὑπόθεσιν πραγματευομένη οὐδὲν σχεδὸν πρωτότυπον οὐδὲ γενναῖον ὑπὸ ποιητικὴν ἔποψιν προήνεγκε, καὶ ἡ ῥυθμοποιία αὐτῆς, ἤδη ἐκλιπούσης τῆς κατὰ ποσότητα διαφορᾶς τῶν συλλαβῶν ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ, ἀπέβη ἔργον μηχανικὸν καὶ μᾶλλον παίγνιον ὑποπῖπτον εἰς τὴν αἴσθησιν οὐχὶ τῆς ἀκοῆς, ἀλλὰ τῆς ὁράσεως, ὅθεν καὶ μεγάλην μετεχειρίζοντο ἄδειαν περὶ τὴν προσῳδίαν καὶ μάλιστα περὶ τὴν χρῆσιν τῶν διχρόνων α, ι, υ. Μετεχειρίζετο δὲ ἡ τῶν λογίων αὕτη ποίησις οὐχὶ πάντα τὰ ἀρχαῖα μέτρα, ἀλλ' ὀλίγα μόνον ἐξ αὐτῶν, πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατα τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, εἶτα δέ, ἀλλ' ὅμως σπανίως, τὸ δακτυκὸν ἑξάμετρον, τὸ ἐλεγειακὸν δίστιχον καὶ τὸ ἀνακρεόντειον δίμετρον καὶ τρίμετρον. Περὶ τοῦ εἴδους ἤτοι τῆς μορφῆς ἰδίᾳ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ὅπερ καὶ βέλτιον τῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν νεωτέρων μετρικῶν ἐξηκριβώθη, πρβλ. Is. Hilberg Wiener Studien 8 (1886) σελ. 282-314. Τῆς τῶν λογίων ταύτης ποιήσεως, ἥτις, ὡς εἴπομεν, δουλικῶς ἐμιμεῖτο τὴν ἀρχαίαν καθ' ὕλην τε καὶ εἶδος, ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ δύο ἄλλα γένη, ἥ τε ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ δημοτικὴ ποίησις, αἵτινες ἀμφότεραι καὶ πρωτότυποι ἦσαν καὶ γνήσιος καρπὸς τῆς χριστιανικῆς Βυζαντιακῆς φύσεως. Πάλιν δὲ τῶν δύο τούτων πολλῷ ὑπερέχει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις, ἥτις γλῶσσαν μὲν μεταχειρίζεται τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν, δῆλον ὅτι τὴν κοινὴν ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον συγκεκερασμένην, ῥυθμοποιίαν δὲ τὴν τονικήν, ταύτην ὅμως πλουσίαν καὶ ἔντεχνον, ἐν ᾧ ἡ δημοτικὴ τονικὴ ποίησις ὁμοίαν ἔχουσα πρότερον τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνογραφίᾳ γλῶσσαν, ὕστερον δὲ κοινοτέραν καὶ τέλος αὐτὴν τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν μεταχειριζομένη, ῥυθμοποιίαν ἔχει πάνυ πενιχράν. Ποία δέ τις ἦτο ἀκριβέστερον ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία ἔν τε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει καὶ τῇ δημώδει Βυζαντιακῇ, θὰ γίνῃ καταφανέστερον ἐκ τῶν ἐφεξῆς ῥηθησομένων.

81. Καὶ ἡ μὲν δημοτικὴ Βυζαντιακὴ ποίησις τὴν κατὰ στίχον σύνθεσιν τῶν μέτρων ἀποκλειστικῶς μεταχειριζομένη, μεγίστην ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν ἐποιεῖτο τοῦ *πολιτικοῦ* λεγομένου *στίχου* ἤτοι τοῦ ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχομένου πεντεκαιδεκασυλλάβου, οὗ ὁ κανὼν ἔχει ὧδε

∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥ | ∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪
εἰς δεκαπέντε συλλαβὰς τὸν στίχον περιπλέξω.

Ἐκλήθη δὲ ὁ στίχος οὗτος πολιτικὸς· ὡς κοινός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ προσῳδιακὰ μέτρα, ἅπερ μετεχειρίζετο ἡ ἀρχαία καὶ ἡ τῶν τότε λογίων ποίησις. Ὁ στίχος οὗτος εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημοτικῇ ποιήσει συνηθέστατος πεντεκαιδεκασύλλαβος καὶ σχηματίζεται ὡς ἑξῆς· α') ἡ τομὴ πίπτει κανονικῶς μετὰ τὸν τέταρτον πόδα ἤτοι μετὰ τὴν ὀγδόην συλλαβήν, ὥστε ὁ στίχος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη (ἡμιστίχια, κῶλα), ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ συλλαβῶν, τὸ δὲ δεύτερον ἐξ ἑπτά. β') Ἑκάτερον κῶλον ἢ ἡμιστίχιον περιέχει τέσσαρας δισυλλάβους πόδας, οἵτινες ἔχουσι προηγουμένην μὲν τὴν ἄρσιν, ἐπιφερομένην δὲ τὴν θέσιν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἀκέραιον, τὸ δὲ δεύτερον καταληκτικὸν ἤτοι μεμειωμένον κατὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τελευταίου ποδός. γ') Πᾶσα μὲν θέσις πίπτει ἐπὶ τονουμένην τινὰ συλλαβήν, πᾶσα δὲ ἄρσις ἐπὶ ἄτονον. δ') Καὶ κανονικῶς μὲν ἔχει τὸν κύριον λογικὸν τόνον, τουτέστι τὸν καὶ διὰ τῆς γραφῆς σημαινόμενον ὀξύν, τοῦ μὲν δευτέρου ἡμιστιχίου ἡ προτελευταία συλλαβή, τουτέστιν ἡ θέσις τοῦ τρίτου ποδός, τοῦ δὲ πρώτου ἡμιστιχίου ἡ τελευταία συλλαβή, τουτέστιν ἡ θέσις τοῦ τετάρτου ποδός, ἢ ἡ τρίτη ἀπὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ, τουτέστιν ἡ θέσις τοῦ τρίτου ποδός. Αἱ δὲ ἄλλαι θέσεις ἠδύναντο νὰ ἔχωσι καὶ δευτερεύοντά τινα τόνον τῆς λέξεως. Παράδειγμα δὲ φέρομεν τοὺς ἑξῆς τοῦ Ἰωάννου Τζέτζου στίχους (Χιλ. 3, 895. 4, 690. 4, 785)·

θηρίον εἶχε λέοντα|πολέμοις παραστάτην.
ἠλεκτροφόρον δάκρυον|Ἠριδανῷ ῥεούσας.
ἐπιφυλλὶς σμικρότατον|βοτρύδιον ὑπάρχει.

ε') Ἐπὶ τῆς πρώτης διποδίας ἑκατέρου κώλου ἀντὶ τοῦ σχήματος ∪ ⊥ ∪ ⊥ ἐγχωρεῖ καὶ τὸ σχῆμα ⊥ ∪ ∪ ⊥ (χορίαμβος) οἷον Τζέτζ. Χιλ. 1, 1. 1, 132. 5,145)·

Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω|Λυδῶν ἦν βασιλεύων.
πατρὸς τιμῶντες ὄνομα|Θήβας πυργοῦσιν πόλιν.
οὕτως οὐδὲν κακούργημα|μέχρι παντὸς λανθάνει.

ϛ') Αἱ μονοσύλλαβοι λέξεις, εἴτε ἔχουσι τόνον τινὰ οἱονδήποτε, εἴτε μή, οἷα τὰ ἐγκλιτικά, λαμβάνονται ἀδιαφόρως καὶ ὡς τονούμεναι καὶ ὡς ἄτονοι, ὥστε δύναται νὰ γίνηται χρῆσις αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως τῶν ποδῶν· οἷον Τζέτζ. Χιλ. 1,31. Κωνσταντ. Μανασ. Χρον. στ. 12·

καὶ Κλέοβιν καὶ Βίτωνα τοὺς παῖδας τῆς Κυδίππης.
κἂν δυσχερές, κἂν ἐπαχθὲς τὸ πρᾶγμα, κἂν ἐργῶδες.

ζ') Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δισύλλαβοί τινες λέξεις καίπερ ἔχουσαι τόνον τινὰ ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν συλλαβῶν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς τονούμεναι ἐπὶ ταύτης ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας, οἷον τὸ *εἴτε*, *ὅστις*, *ὅ,τι ὅτι*, *ὅπως*, *εἴπερ*, *οὐδέ*, *μηδέ*, *ὅδε*, *τοιγάρ*, *ὥσπερ*, *οὗπερ* κτλ. καὶ οὕτω νὰ χρησιμεύωσιν ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ κατὰ βούλησιν ὡς τροχαῖοι ⏊ ⏑ ἢ ὡς ἴαμβοι ⏑ ⏊. Συχνὰ δὲ συμβαίνει τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, οἷον ἐν Κωνσταντ. Μανασσ. ἀποσπ. 3, 42·

μὴ φεύγων μηδὲ προδιδοὺς μηδὲ τὰ νῶτα στρέφων.

η') Πλὴν τῶν λέξεων τούτων, αἵτινες εἶνε σύνθετοι ἐκ δύο μονοσυλλάβων, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι δισύλλαβοι, εἴτε ἐγκλιτικαὶ εἴτε καὶ ἄλλαι, εἰς τὴν αὐτὴν ὑπαγόμεναι κατηγορίαν, οἷον τὸ *τινές*, *ἐστί*, *οὐχί*, τὰ ἐρωτηματικὰ *πόθεν*, *πότε*, *τίνες*, αἱ δισύλλαβοι προθέσεις *μετά*, *κατά*, *ὑπό*, *ἀπό*, *περί*, *παρά*, καὶ καθόλου πᾶσα δισύλλαβος λέξις, ἧς ἐν τῇ προφορᾷ οὕτω μειοῦται ἡ δύναμις τοῦ λεκτικοῦ τόνου, ὥστε δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς τροχαῖος καὶ ὡς ἴαμβος ἢ καὶ ὅλως ὡς ἄτονος· οἷον

⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ | ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ ⏑
καὶ ἐρωτᾷς περὶ αὐτῆς ἐν πολλῇ παρακλήσει.

θ') Τῆς χασμωδίας πλήρης ὑπάρχει ἄδεια ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν πάσῃ τῇ τονικῇ ποιήσει, καὶ οὐδεὶς αὐτῆς περιορισμός.

ι') Ὡς ἐπὶ πάσης τῆς τονικῆς ποιήσεως, οὕτω καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ στίχῳ, ἐπειδὴ πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ εἶνε ἰσόχρονοι, οὐδεμία αὐτῶν δύναται νὰ λυθῇ εἰς δύο, ὡς συνέβαινεν ἐν τῇ παλαιᾷ προσῳδιακῇ ποιήσει, ἐν ᾗ ἡ μακρὰ ἠδύνατο νὰ λυθῇ εἰς δύο βραχείας. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν τοῦ πολιτικοῦ στίχου ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλλων τονικῶν μέτρων, ἅτινα συνετίθεντο κατὰ στίχον, δὲν εἶνε ἀόριστος, ἀλλ' ἀκριβῶς ὡρισμένος καὶ σταθερός.

82. Οὕτως ἔχουσι τὰ κατὰ τὸ εἶδος ἤτοι τὴν μορφὴν τοῦ πολιτικοῦ στίχου, πλανῶνται δὲ οἱ νομίζοντες ὅτι ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ στίχου ἠριθμοῦντο μόνον αἱ συλλαβαί, ἡ δὲ σύμπτωσις τῶν ῥυθμικῶν καὶ λογικῶν τόνων ἐτηρεῖτο μόνον περὶ τὸ τέλος τῶν κώλων. Τοῦτο μάλιστα πάσχουσιν οἱ ἀλλογενεῖς καὶ ἀλλόγλωσσοι παραγόμενοι ἐκ τούτου, ὅτι συχνὰ δὲν βλέπουσι τονουμένας τὰς ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ποδῶν συλλαβάς, ἔνθα δηλαδὴ καθ' ἃ προείπομεν ἀναπληροῦνται

ὑπὸ τῶν δευτερευόντων καὶ μὴ γραφομένων τόνων, ἢ καὶ ἐκ τῶν ἀδειῶν περὶ τὴν χρῆσιν τῶν τόνων, περὶ ὧν εἴπομεν ἔμπροσθεν ἐν τῷ ε'. ϛ'. ζ' καὶ η' κανόνι τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πολιτικοῦ στίχου. Τοῖς Ἕλλησι τοὐναντίον οὐδαμῶς ὑπὸ τούτων παραγομένοις οὕτω σαφὴς καὶ τέλειος προσπίπτει ὁ ῥυθμὸς τοῦ πολιτικοῦ στίχου, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν τονικῶν μέτρων κατὰ στίχον ἐν χρήσει ὄντων καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ποιουμένων, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παντάπασιν ἀγράμματοι καλῶς διαισθάνονται τὸν ῥυθμὸν καὶ παντὶ στιχουργικῷ παραπτώματι δυσχεραίνουσιν, ὁσάκις ἀκούουσι τοιαῦτα πεπλημμελημένα μέτρα ἀπαγγελλόμενα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατορθοῦσι νὰ στιχουργῶσιν εὐκόλως καὶ ἀπταίστως.

83. Τέλος δὲ σημειωτέον ὅτι δὲν πρέπει ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μετρικοῦ σχήματος τοῦ πολιτικοῦ στίχου παραχθείς τις νὰ νομίσῃ ὅτι οἱ πόδες αὐτοῦ εἶνε οἷοι οἱ τῆς παλαιᾶς προσῳδιακῆς ῥυθμοποιίας τρίσημοι ἴαμβοι, ἐκ μιᾶς βραχείας καὶ μιᾶς μακρᾶς συλλαβῆς συγκείμενοι. Διότι ἐν τῇ τονικῇ ποιήσει, ὡς προείπομεν, πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ τοῦ στίχου εἶνε ἰσόχρονοι τουτέστιν ἴσαι τὸ μέγεθος. Σφόδρα δὲ πλανῶνται ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων νομίζουσιν, ὅτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει ὁ λεκτικὸς τόνος εἶνε ἱκανὸς νὰ μεταβάλῃ καὶ δὴ τῷ ὄντι μεταβάλλει τὰς βραχείας συλλαβὰς εἰς μακράς, ὥστε κατ' αὐτοὺς ἀποδίδονται ἢ δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν ἐν αὐτῇ πάντες οἱ ῥυθμοὶ τῆς ἀρχαίας προσῳδιακῆς ῥυθμοποιίας καὶ πάντα τὰ ποδικὰ σχήματα καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ σπονδείου (– – οἷον *τίς νῦν*), τοῦ κρητικοῦ (– ⏑ – οἷον *τίς αὐτὸς* ἢ *δὲν ζητῶ*), τῶν ἰωνικῶν – – ⏑ ⏑ ἢ ⏑ ⏑ – –), τοῦ μολοσσοῦ (– – –) καὶ λοιπῶν. Ἐκ τοιαύτης δὲ καὶ ἄλλων ἡμαρτημένων ἀρχῶν ὁρμώμενοί τινες καὶ παρὰ τὸ ἀληθὲς πλήρη ἢ σχεδὸν πλήρη ὁμοιότητα τῆς ἀρχαίας προσῳδιακῆς καὶ τῆς νεωτέρας τονικῆς ῥυθμοποιίας ἀποδεχόμενοι, πρὶν βαθύτερον ἐρευνήσωσι καὶ καταμάθωσι τὴν ἀληθῆ ἑκατέρας φύσιν καὶ τίνων καὶ ποίων ῥυθμῶν καὶ μέτρων εἶνε ὡς ἀληθῶς δεκτικὴ ἡ νεωτέρα ἡμῶν ποίησις, ἐπεχείρησαν ἔργῳ πολλῷ μείζονι καὶ δυσχερεστέρῳ ἢ κατ' αὐτούς, καὶ συστηματικῶς δηλαδὴ νὰ πραγματευθῶσι περὶ τῆς νεωτέρας στιχουργικῆς, ἀλλ' ὅμως ὡς εἰκὸς οὐδὲν πλέον κατώρθωσαν ἢ νὰ συγχέωσι μᾶλλον τὰ πράγματα καὶ πολλὰ τὰ πλημμελῆ νὰ διδάσκωσι περὶ ἀμφοτέρων καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἀντὶ ὠφελείας βλάβην μᾶλλον νὰ φέρωσι τῇ ἐπιστήμῃ. Τὸ ἀληθὲς λοιπὸν εἶνε ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τονικῇ ῥυθμοποιίᾳ αἱ συλλαβαὶ

διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων οὐχὶ κατὰ μέγεθος (διότι μόνον ἐν τῇ μελῳδίᾳ δύναται ὁ μελοποιὸς νὰ προσποιήσῃ αὐταῖς διάφορον μέγεθος, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ἀπαγγελίᾳ εἶνε πᾶσαι ἰσόχρονοι), ἀλλὰ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἄλλαι μέν, δηλονότι αἱ χρησιμεύουσαι ὡς θέσεις τῶν ποδῶν, ἔχουσι τὸν κύριον τῆς λέξεως τόνον, τουτέστι τὸν ὀξύν, ἤ καί τινα δευτερεύοντα, ἄλλαι δέ, αἱ χρησιμεύουσαι δηλαδὴ ὡς ἄρσεις τῶν ποδῶν, ἔχουσι τὸν βαρύν, εἶνε δηλαδὴ ἄτονοι. Ὅθεν ἁπλούστερον θὰ ἦτο νὰ παρασημαίνωνται διὰ τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ σημείου ἀμφότεραι μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνον τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου, τιθεμένου ἐπὶ τῶν θέσεων, ὅπως διακρίνωνται τῶν ἄρσεων, ὧδε δηλαδή·

◡ ◡́ ◡ ◡́ ◡ ◡́ ◡ ◡́ | ◡ ◡́ ◡ ◡́ ◡ ◡́ ◡

ἢ καὶ ὧδε – –́ – –́ – –́ – –́ | – –́ – –́ – –́ –

Προσέτι δὲ ἂν ἤθελέ τις νὰ μεταχειρισθῇ προσφόρους τοῖς ῥυθμικοῖς σχήμασι τῆς τονικῆς ποιήσεως τεχνικοὺς ὅρους, ἔπρεπε νὰ ὀνομάσῃ αὐτὰ ἄλλως ἢ ὡς ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν οἱ ἀνάλογοι ῥυθμοί οἷον ὁ πολιτικὸς στίχος ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ὀνομασθῇ πυρριχιακὸν ἢ σπονδειακὸν (ἀναπαιστικὸν) τετράμετρον ἢ πεντεκαιδεκασύλλαβον μετὰ δισυλλάβων ἀπ' ἄρσεως ποδῶν καὶ συντομώτερον πεντεκαιδεκασύλλαβος ἀπ' ἄρσεως ἢ καὶ ἄλλως πως. Ἀλλ' ὅμως ὁ πολιτικὸς στίχος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου καὶ τούτου τὸν ῥυθμὸν ἐσκόπει νὰ ἀποδώσῃ, τοιοῦτον δὲ τῷ ὄντι καὶ ἀποδίδει ἐνίοτε ἐν τοῖς μέλεσιν. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ πλασθῇ ὁλόκληρον σύστημα νέων μετρικῶν ὅρων χάριν τῆς τονικῆς ποιήσεως, ὅπερ καὶ δυσχερέστατον θὰ ἦτο νὰ κατορθωθῇ, κατορθωθέντος δὲ αὐτοῦ τὰ μάλιστα θὰ ἐδυσχέραινε τὴν μνήμην καὶ μάθησιν ἡ διαφορὰ τῶν ὅρων τῆς τε ἀρχαίας προσῳδιακῆς καὶ τῆς νεωτέρας τονικῆς μετρικῆς θεωρίας καὶ οὐ σμικρὰ σύγχυσις θὰ ἐπήρχετο, ἀντὶ λέγω νὰ ἐπινοηθῶσι νέοι τεχνικοὶ ὅροι καὶ νέα μετρικὰ σχήματα, προσφορώτερον φαίνεται καὶ χάριν εὐκολίας περὶ τὴν πραγματείαν τῶν νεωτέρων τονικῶν ῥυθμῶν καὶ ὅπως ὑπομιμνήσκηται ἡ συγγένεια αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀναλόγους ἀρχαίους προσῳδιακούς, νὰ μεταχειριζώμεθα τούς τε τεχνικοὺς ὅρους καὶ τὰ μετρικὰ σχήματα τὰ οἰκεῖα τῆς παλαιᾶς προσῳδιακῆς μετρικῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἀναλόγων μέτρων τῆς νεωτέρας τονικῆς, εἰ καὶ τὸ μέγεθος τῶν συλλαβῶν καὶ ποδῶν ὥστε καὶ τὸ ἦθος τῶν ἀναλόγων ῥυθμῶν ἑκατέρας ποιήσεως εἶνε διάφορον. Ὅτι δὲ τὰ ἐν τῇ δημοτικῇ Βυζαντιακῇ ποιήσει χρήσιμα κατὰ στίχον μέτρα,

οἷον τὸ ἀπ' ἄρσεως πεντεκαιδεκασύλλαβον, ὁ πολιτικὸς λεγόμενος στίχος, οὗ πλείστη ἐγίνετο ἐν αὐτῇ χρῆσις, εἶτα δὲ ὁ ἀπὸ θέσεως πεντεκαιδεκασύλλαβος καὶ ὁ ἀπ' ἄρσεως δωδεκασύλλαβος, ὧν κατὰ δεύτερον λόγον ἐγίνετο ἐν αὐτῇ χρῆσις, ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἰαμβικὸν τετράμετρον, τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον καὶ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, ἐξ ὧν καὶ ἐγεννήθησαν, φανερόν. Πλὴν τῶν μέτρων τούτων κατὰ τρίτον λόγον ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῇ Βυζαντιακῇ δημοτικῇ ποιήσει κατὰ στίχον καὶ τοῦ τονικοῦ ἰαμβικοῦ καὶ τροχαϊκοῦ διμέτρου καὶ ἄλλων τινῶν (1).

84. Ἡ δὲ Χριστιανικὴ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις (2) κατ' ἀρχὰς μὲν ἠκολούθει κατά τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα τοῖς ἀρχαίοις Ἑλληνικοῖς παραδείγμασιν, ὅπως καὶ ἡ κοσμικὴ ποίησις τῶν πρώτων ἀπὸ Χριστοῦ αἰώνων. Τοιοῦτος εἶνε ὁ ἀναπαιστικοῖς μονομέτροις καὶ διμέτροις γεγραμμένος ὕμνος ὁ τῷ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ († μεταξὺ τοῦ 211 - 218 ἀ. Χ.) προσποιούμενος, ἐν τοῖς χειρογράφοις δὲ τοῦ *παιδαγωγοῦ* εὑρισκόμενος, περὶ οὗ πρβλ. Christ anthol. graec. σελ. XVIII καὶ 37-8 καὶ Griech. Litter.[2] § 607. Εἶτα δὲ τὸ παρθένιον, ὡς ὠνόμασεν αὐτὸ ὁ Christ, τοῦ ἁγ. Μεθοδίου τῷ 312 μαρτυρήσαντος, οὗ ἑκάστη τῶν 24 στροφῶν ἐκ τριῶν σύγκειται ἰαμβικῶν ἑπταποδιῶν καὶ μιᾶς τετραποδίας ὡς κώλου ἐπῳδικοῦ, μεθ' ἑκάστην δὲ στροφὴν ἐπαναλαμβάνεται δίστιχον ἐπίφθεγμα ἐξ ἰαμβικοῦ καταληκτικοῦ τετραμέτρου καὶ ἀκαταλήκτου διμέτρου. Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ τῶν μὲν διχρόνων γίνεται χρῆσις ἀδιαφόρως, ὡς καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἀνακρεοντείοις, τῶν δὲ σπονδείων καὶ ἐν ταῖς ἀρτίαις χώραις, οἷον

νυμφίε ὑπαντάνω σοι – –́ ◡ –́ – –́ – –́.

Ὑπάρχει δὲ ἐν αὐτῷ καὶ ἀκροστιχίς. Ἔπειτα δὲ τὰ ποιήματα Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ († 389), οὕτω μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως Ναζιανζοῦ κληθέντος, ἧς ἐγένετο ἐπίσκοπος, ἀπὸ δὲ τῆς σοφίας, μεθ' ἧς ἠμύνετο τοὺς αἱρετικοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, θεολόγου ἐπονομασθέντος. Μετεχειρίσατο δὲ ὁ Γρηγόριος ἐν πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ποιήμασιν ἀρχαῖα μέτρα, οἷον δακτυλικὰ ἑξάμετρα, τροχαϊκὰ τετράμετρα κατα-

(1) Περὶ τούτων πρβλ. Krumbacher, Sitzunsber. der bayer. Akad. d. Wiss., philos.—philol. hist. Cl. 1887 τόμ. 6' σελ. 53 κέ.

(2) Πρβλ. περὶ ταύτης μάλιστα Christ antholog. graec. carm. christ. σελ IX κέ. καὶ Krumbacher Byzantin. Lit. σελ. 305 κέ.

ληκτικά, ἰαμβικὰ τρίμετρα καὶ ἄλλα, ἐν δύο δὲ μόνον ὕμνοις, τῷ *ἑσπερινῷ* καὶ τῷ *πρὸς παρθένον παραινετικῷ*, τὴν νεωτέραν ῥυθμοποιίαν ἤτοι τονικὰ ἰαμβικὰ τετράμετρα καταληκτικά τε καὶ δικατάληκτα, οὐχὶ πάντα κανονικῶς πεποιημένα. Πρβλ. Christ anthol. σελ. XIII κέ. καὶ 29 κέ. Ἔτι δὲ μᾶλλον εἴχετο τῶν ἀρχαίων μορφῶν ὁ σύγχρονος τοῦ Γρηγορίου Ἀπολλινάριος ὁ νεώτερος († 390), οὗ σῴζεται παράφρασις τῶν Ψαλμῶν ἐν ἑξαμέτροις, ὧν ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ ἐχρησίμευσεν ὡς παράδειγμα τῷ Νόννῳ ἀκμάσαντι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πέμπτης ἁ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὅστις πρὶν μὲν γένηται Χριστιανός, ἔγραψε τὰ Διονυσιακά, ὕστερον δὲ μετέφρασεν ἐν ἑξαμέτροις τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. Τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ ποιήματα Συνεσίου τοῦ Κυρηναϊκοῦ (370-413), ὅσα ἐποίησεν ἐξ ὅτου ἐγένετο Χριστιανός, ὅμοια ὄντα παντάπασιν ἐκείνοις, ἅπερ εἶχε ποιήσας ὡς ἐθνικός.

Πάντα ὅμως τὰ μνημονευθέντα ποιήματα καίπερ ἔντεχνα, οὐδαμῶς ἐθέρμαινον τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν συγχρόνων οὐδ' ἐχρησίμευσάν ποτε ὡς ᾄσματα ἐν τῇ λατρείᾳ (1). Ὡς τοιαῦτα τουτέστιν ὡς ᾄσματα τῆς λατρείας κατὰ μὲν τοὺς πρώτους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας ἐχρησίμευον ᾄσματα ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης κυρίως λαμβανόμενα, καθὰ ἤδη καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος μαρτυρεῖ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ 5, 18 ὧδε λέγων· «καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ»· καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους 3, 16 «ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τῷ θεῷ». Διὰ τούτων δηλαδὴ μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος ὅτι ἤδη ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις οἱ χριστιανοὶ ὕμνουν τὸν θεὸν διὰ ψαλμῶν καὶ ὕμνων καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν. Ποῖα δέ τινα εἶνε τὰ τρία ταῦτα εἴδη τῶν ὕμνων, δὲν εἶνε σαφὲς καὶ οἱ σοφοὶ διαφωνοῦσι περὶ τούτου πρὸς ἀλλήλους. Πιθανώτατον δὲ φαίνεται (πρβλ. Christ. anthol. σελ. XIX κέ.) ὅτι καὶ τὰ τρία εἴδη τῶν ἱερῶν τούτων ποιημάτων ἦσαν τὰ αὐτὰ καὶ τὰ

(1) Ἐξαιρετέα ἴσως ᾄσματά τινα τῇ προσῳδιακῇ ῥυθμοποιίᾳ πεποιημένα καὶ δὴ ἡμιάμβοις ἢ ἀνακρεοντείοις, οἷα τὰ τοῦ Σωφρονίου τοῦ Ἱεροσολυμίτου, τὰ Ἠλίου τοῦ Συγκέλλου, Ἰγνατίου καὶ ἄλλων (πρβλ. Christ anthol. XXVI κέ. καὶ σελ. 43 κέ) Περὶ δὲ τῶν ἰαμβικῶν κανόνων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων ᾀδόμενα καὶ ὅτι ψαλμοὺς μὲν καὶ ὕμνους ἀκουστέον τοὺς τοῦ Δαβίδ, οἵτινες καὶ ἐψάλλοντο καὶ τὸν θεὸν ὕμνουν, ᾠδὰς δὲ ἄλλας παρὰ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ, οἷον τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωυσέως καὶ τῆς προφήτιδος Μαριὰμ μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Ἐξόδ. 15), τὴν τοῦ Μωυσέως ᾠδήν, ἣν εἶπε πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ βίου αὐτοῦ (Δευτερ. 32), τὴν ᾠδὴν τῆς Ἄννας ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Σαμουὴλ (Βασιλ. Α', 2). Καλεῖ δ' αὐτὰς ὁ ἀπόστολος πνευματικὰς ὡς ἱερὰς καὶ σπουδαίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τῶν ἐθνικῶν κοσμικὰ ᾄσματα, οἷα τὰ σκόλια καὶ ἄλλα. Ὕστερον δὲ τοῖς ἐκ τῶν συναγωγῶν τῶν Ἰουδαίων παραληφθεῖσι προσετίθεσαν οἱ χριστιανοὶ καὶ ἄλλα ᾄσματα καὶ μάλιστα εἰς ἔπαινον τοῦ Χριστοῦ, τὰ μὲν λαμβάνοντες ἐκ χωρίων τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἅτινα ὑπελάμβανον ὡς εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα, οἷον τὸ τοῦ Ἀμβακοὺμ τοῦ προφήτου τὴν τοῦ σωτῆρος μέλλουσαν χάριν προφητεύοντος (Ἀμβακ. 3), τὸ τοῦ Ἠσαΐου προλέγοντος τὸ τῆς δικαιοσύνης ἀνατέλλον φῶς (Ἠσαΐ. 26), τὰ τῆς εὐλογίας πρὸς τὸν θεὸν τοῦ Ἰωνᾶ ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους (Ἰων. 2) καὶ τῶν τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ καιομένων (Δανιὴλ 3)· ἄλλα δὲ λαμβάνοντες ἐκ χωρίων τῆς καινῆς διαθήκης, οἷα ἦσαν τὰ κατὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Μαρίας (Λουκ. 1, 46-55), ἡ προφητεία τοῦ Ζαχαρίου (Λουκ. 1, 68-79) καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ πρεσβύτου Συμεῶνος (Λουκ. 2, 29-32). Τοιοῦτος δέ τις πρέπει νὰ ὑποληφθῇ ὅτι ἦτο καὶ ὁ εἰς Χριστὸν ὕμνος, ὃν οἱ χριστιανοὶ ᾖδον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου ἐπιστολῆς (X, 96), ἐν ᾗ λέγονται τάδε· «adfirmabant autem hanc fuisse summam vel culpae suae vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire carmenque Christo deo dicere secum invicem».

85. Ὅτι δὲ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὰ κείμενα τῶν ἱερῶν ᾀσμάτων ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς καὶ συνίσταντο σχεδὸν ὁλόκληρα ἐκ λέξεων αὐτῆς τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσι τῶν μεταγενεστέρων ὑμνῳδικῶν ᾀσμάτων, ἅτινα καὶ πρωτότυπα ἦσαν καὶ κατὰ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν ἐποιοῦντο, μαρτυρεῖ τὸ ἀρχαιότατον χριστιανικὸν ψαλτήριον ἢ ὑμνολόγιον, ὅπερ σῴζεται ἐν τῷ Ἀλεξανδρίνῳ κώδικι (codex Alexandrinus). Ὁ εἰς τὴν πέμπτην δηλαδὴ ἑκατονταετηρίδα ἀνήκων οὗτος κῶδιξ μετὰ τὴν Ἑλλη-

νικὴν τῶν ἑβδομήκοντα μετάφρασιν τῆς παλαιᾶς Δ. περιέχει ἐκκλησιαστικὸν ὑμνολόγιον, ἐν ᾧ τοῖς ψαλμοῖς τοῦ Δαβὶδ προστίθενται καὶ αἱ ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἰλημμέναι ᾠδαί, ἃς ἀνωτέρω κατελέξαμεν, καὶ τέσσαρες ἄλλαι, αἱ πᾶσαι τεσσαρεσκαίδεκα. Μέχρι λοιπὸν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος τὰ ᾄσματα, ἅτινα ᾖδον οἱ χριστιανοὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, ἦσαν σχεδὸν τὰ αὐτὰ καὶ τὰ ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ συναγωγῇ ᾀδόμενα, μεταξὺ δὲ πάντων τούτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων τὰ πρῶτα ἔφερον, ὡς εἰκός, οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ. Εὔλογον δὲ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ τὸ μέλος τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν ἄλλων ᾠδῶν τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἦτο τὸ αὐτὸ τῷ ἐν τῇ συναγωγῇ χρησίμῳ (1). Ψαλμοί τινες ἐξελέγοντο χάριν ὡρισμένων ἑορτῶν, οἷος ὁ κβ´ εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἢ ᾔδοντο καθ' ὡρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας, οἷος ὁ ὀρθρινὸς ἢ ἑωθινὸς ξβ´ καὶ ὁ ἐπιλύχνιος ρμ´. Ἤιδοντο δὲ οἱ ψαλμοὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἑνὸς ψάλτου ἢ χοροῦ κατάρχοντος τοῦ μέλους, τοῦ δὲ λαοῦ κοινωνοῦντος τῆς ᾠδῆς διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπαναλαμβανομένων τελικῶν ἐπιφθεγμάτων, οἷου τοῦ *ἀλληλούϊα*, *ἀμήν*, *ὡσαννά*, τοῦ πολλάκις ἐπαναλαμβανομένου *κύριε ἐλέησον*. Ἐκ τούτων δὲ ὡς ἐκ σπέρματος ἀνεπτύχθησαν ἔπειτα τῷ χρόνῳ πρῶτον μὲν μικρά τινα καὶ αὐτοτελῆ τροπάρια παρεμβαλλόμενα ὡς καὶ τὰ ἐπιφθέγματα μεταξὺ τῶν ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν καὶ ἄλλων ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς ἀναγνωσμάτων, εἶτα δὲ μείζονα ποιήματα, οἷα μάλιστα τὰ κοντάκια (ὕμνοι) καὶ οἱ κανόνες. Τὰ δ' ἐπιφθέγματα ἐκαλοῦντο κυρίως *ἐφύμνια* ἢ *ἀκροτελεύτια*, προσέτι δὲ καὶ *ἀκροστίχια* καὶ *ὑποψάλματα*. Περὶ δὲ τοῦ λαοῦ οὕτω τῆς ᾠδῆς κοινωνοῦντος ἐλέγετο ὅτι *ὑπήκουεν* ἢ *ὑπήχει* ἢ *ὑπέψαλλε* (Λατιν. succinere, respondere, — responsoria). Πρβλ. διατάξ. ἀποστολ. 2, 57 «μέσος δὲ ὁ ἀναγνώστης ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἑστὼς ἀναγινωσκέτω τὰ Μωσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυή, τὰ τῶν κριτῶν καὶ τῶν βασιλειῶν, τὰ τῶν παραλειπομένων καὶ τὰ τῆς ἐπανόδου, πρὸς τούτοις τὰ τοῦ Ἰὼβ καὶ τὰ Σολομῶντος καὶ τὰ τῶν δεκαὲξ προφητῶν· ἀνὰ δύο λεγομένων ἀναγνωσμάτων ἕτερός τις τοῦ Δαβὶδ ψαλ-

(1) Ἄξια νὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα τὰ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ ἐξ Ἱσπάλιος (de eccl. offic. 1, 5) λεγόμενα περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἔψαλλεν ἡ ἐκκλησία κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας· «primitiva ecclesia ita psallebat, ut modico flexu vocis faceret psallentem resonare, ita ut pronuntianti vicinior esset, quam canenti». Πρβλ. **Αὐγουστῖνον Confess. 10, 33.**

λέτω ὕμνους καὶ ὁ λαὸς τὰ ἀκροστίχια ὑποψαλλέτω». Περὶ δὲ τὸ μέσον τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος οἱ μοναχοὶ Διόδωρος καὶ Φλαυιανὸς εἰσηγήσαντο τὸ ἀντίφωνον ἤτοι τοὺς ἀντιφώνους ὕμνους (Λατιν. antiphonae), πρὸς τὰ ἀμοιβαῖα τῆς παλαιᾶς ποιήσεως ἀντιστοιχοῦντας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θεοδώρητος (ἐκκλ. ἱστορ. 2,24) λέγων ὧδε· «οὗτοι πρῶτοι διχῇ διελόντες τοὺς τῶν ψαλλόντων χορούς, ἐκ διαδοχῆς ᾄδειν τὴν Δαυϊτικὴν ἐδίδαξαν μελῳδίαν· καὶ τοῦτο ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ πρῶτον ἀρξάμενον, πάντοσε διέδραμε καὶ κατέλαβε τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα». Συλλήπτορες δὲ καὶ ἀρωγοὶ τῶν ἀντιφώνων ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐγένοντο ὁ ἐκ Καισαρείας Βασίλειος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἰδίᾳ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς (πρβλ. Σωζομ. ἐκκλ. ἱστορ. 8, 8). Ὁ Βασίλειος ἐν ἐπιστ. 207 μνημονεύει ἀμφοτέρων τῶν τρόπων λέγων ὧδε· «ἐξαναστάντες τῶν προσευχῶν εἰς τὴν ψαλμῳδίαν καθίστανται· καὶ νῦν μὲν διχῇ διανεμηθέντες ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις, — ἔπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἑνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι». Εἰς δὲ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν τὰ ἀντίφωνα εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀμβροσίου (1).

86. Πρῶτοι δὲ οἱ αἱρετικοὶ ἤδη ἀπὸ μέσης τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἤρξαντο νὰ γράφωσιν ἰδιωτικοὺς ὕμνους, σκοποῦντες δι' αὐτῶν νὰ διαδῶσι καὶ στηρίξωσι τὰ ἴδια αὐτῶν δόγματα, οἷοι οἱ περὶ τὸν Νέπωτα τὸν ἐπίσκοπον Αἰγύπτου (Εὐσέβ. ἱστορ. ἐκκλ. 7, 24, 4), οἱ περὶ τὸν Ἄρειον (Σωκρ, 1, 9 Φώτιος ἐν Φιλοστοργ. exc. II, 2), οἱ περὶ τὸν γνωστικὸν Βαρδεσάνη καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἁρμόνιον, οἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίαν (Θεοδώρητ. ἱστορ. ἐκκλ. 4, 29. Σωζόμ. ἱστ. ἐκκλ. 6, 25) καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀπολλινάριον (Σωζόμ. ἱστ. ἐκκλ. 6, 25). Τοὺς ἰδιωτικοὺς ὅμως τούτους ψαλμοὺς οἱ προεστῶτες τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατεπολέμουν ἀπείργοντες τῆς ἐκκλησίας ἐκ φόβου μὴ διὰ τῆς ἡδύτητος τῶν μελῶν διαδοθῶσιν ἐπὶ μᾶλλον αἱ δόξαι τῶν αἱρετικῶν καὶ ἐκνικήσωσιν. Ἄξια δ' ἐνταῦθα μνείας εἶνε μάλιστα τὰ ὑπὸ τοῦ Φιλοστοργίου περὶ Ἀρείου λεγόμενα τάδε· «τὸν Ἄρειον ἀποπηδήσαντα τῆς ἐκκλησίας, ᾄσματά τε ναυτικὰ καὶ ἐπιμύλια καὶ ὁδοιπορικὰ γράψαι καὶ τοιαῦθ' ἕτερα συντιθέντα εἰς μελῳδίας ἐντεῖναι, ἃς ἐνόμιζεν ἑκάστοις ἁρμόζειν, διὰ

(1) Πρβλ. August. confess. 9, 7 «tum Hymni et Psalmi ut canerentur secundum morem orientalium partium, ne populus moeroris taedio contabesceret, institutum est».

τῆς ἐν ταῖς μελῳδίαις ἡδονῆς ἐκκλέπτων πρὸς τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν τοὺς ἀμαθεστέρους τῶν ἀνθρώπων». Ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα ὁ Σωζόμενος λέγει 8,8· «Οἱ τοῦ Ἀρείου... νύκτωρ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς συνελέγοντο καὶ εἰς συστήματα μεριζόμενοι κατὰ τὸν τῶν ἀντιφώνων τρόπον ἔψαλλον, ἀκροτελεύτια συντιθέντες πρὸς τὴν αὐτῶν δόξαν πεποιημένα· ὑπὸ δὲ τὴν ἕω ταῦτα δημοσίᾳ ψάλλοντες εἰς τοὺς τόπους ἀπῄεσαν, ἔνθα καὶ ἐκκλησίαζον . . . Τελευτῶντες δὲ πρὸς ἔριν τὰς ᾠδὰς προσετίθεσαν, *ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν* καὶ ἕτερα τοιάδε τοῖς ὕμνοις ἀναμιγνύντες. Δείσας δὲ Ἰωάννης (ὁ Χρυσόστομος) μή τινες τούτοις ὑπαχθῶσι τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησιαζόντων, ἐπὶ τὸν ἴσον τρόπον τῆς ψαλμῳδίας τὸν αὐτοῦ λαὸν προτρέπει. Ἐν ὀλίγῳ δὲ ἐπισημότεροι γενόμενοι τοὺς ἀπὸ τῆς ἐναντίας αἱρέσεως ὑπερέβαλον τῷ πλήθει καὶ τῇ παρασκευῇ. Καὶ γὰρ δὴ καὶ σταυρῶν ἀργυρᾶ σημεῖα ὑπὸ κηροῖς ἡμμένοις προηγοῦντο αὐτῶν καὶ εὐνοῦχος τῆς βασιλέως γαμετῆς ἐπὶ τοῦτο τέτακτο, τὴν περὶ ταῦτα δαπάνην καὶ τοὺς ὕμνους παρασκευάζων». Οὐ μόνον δ' ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δύσει κατεπολεμοῦντο ὡσαύτως οἱ αἱρετικοὶ Ἀρειανοί τε καὶ ἄλλοι· οἷον ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε ψαλμὸν κατὰ τῶν Δονατιστῶν (Psalmus contra partes Donati), οὗ ἡ ἀρχή, ἥτις ἐχρησίμευε καὶ ὡς ὑπόψαλμα, ἔχει ὧδε·

omnes qui gaudetis de pace, modo verum judicate.

Ἐπισήμως δὲ ἡ κατάχρησις αὕτη κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου (360), ἥτις διὰ τοῦ πεντηκοστοῦ ἐνάτου κανόνος ἐθέσπισεν «ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης». Ὁ Ζωναρᾶς ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς ἀκούει τοὺς ἀποκρύφους «λεγομένους τοῦ Σολομῶντος, εἶτα καὶ ἄλλων τινῶν», ἀλλ' εἰς τούτους εὔλογον φαίνεται νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ οἱ νεώτεροι Χριστιανικοὶ καὶ μάλιστα οἱ τῶν αἱρετικῶν. Ποίων δὲ ῥυθμῶν καὶ ποίου καθ' ὅλου τρόπου ῥυθμοποιίας ἐγίνετο χρῆσις ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς τούτοις ψαλμοῖς, δὲν δύναταί τις νῦν ἀσφαλῶς νὰ εἴπῃ διὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν· ἐὰν δὲ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ ψαλμοῦ τῶν Ναασσηνῶν, ὃν εὑρήσεις ἐν Christ anthol. σελ. 32, καὶ ἐξ ἄλλων, φαίνεται ὅτι χρήσιμος ἦτο ἐν αὐτοῖς ἡ παλαιὰ ῥυθμοποιία ἡ προσῳδιακή. Ἐξ ὧν ὅμως λέγει ὁ Σωζόμενος ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι χωρίῳ (8, 8), ὅτι

οἱ Ἀρειανοὶ ἀνεμίγνυσαν τοῖς ὕμνοις καὶ τετράμετρα τροχαϊκὰ τονικά, οἷον βεβαίως ἦτο τὸ

ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν;

καὶ «ἕτερα τοιάδε», φαίνεται ὅτι ἐν τοῖς ἐφυμνίοις ἢ ὑποψάλμασιν ἐποιοῦντο χρῆσιν οἱ αἱρετικοί, τοὐλάχιστον οἱ Ἀρειανοί, καὶ τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας. Ταύτην δὲ τὴν χρῆσιν τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας κατὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα γενομένην δικαιούμεθα νὰ ὑπολάβωμεν καὶ ὡς τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς τονικῆς ποιήσεως, ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ πρώτιστα μὲν καὶ πρωϊμώτατα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῇ κοσμικῇ ποιήσει, δηλονότι τῇ δημοτικῇ.

87. Ἀφ' οὗ δὲ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει ἐξενίκησε τὸ Χριστιανικὸν δόγμα καὶ ἐπισήμως ὡς δόγμα τοῦ κράτους ἀνεκηρύχθη, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ μετ' οὐ πολὺ μεγάλη νὰ ἐπέλθῃ μεταβολὴ καὶ εἰς τὰ τῆς Χριστιανικῆς λατρείας, ἐπειδὴ καὶ εὐπορία μείζων ἤδη προσεγένετο τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς ἐκ τῆς προστασίας καὶ χρηματικῆς βοηθείας τῆς πολιτείας καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἀεὶ πληθυνομένων πιστῶν ἐπικουρίας. Οὕτω τὸ λοιπὸν ἠδύναντο καὶ ναοὶ μείζονες καὶ μεγαλοπρεπέστεροι εὐκολώτερον νὰ οἰκοδομηθῶσι καὶ αἱ ἱεροτελεστίαι λαμπρότερον νὰ κοσμηθῶσι. Τοιαύτη δέ τις μεταβολὴ εἰκὸς ἦτο νὰ συμβῇ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ, ὅπερ τῷ ὄντι καὶ ἐγένετο. Διότι ἐν ᾧ αὕτη μέχρι τοῦδε περιωρίζετο κυρίως εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ καὶ εἰς ὕμνους εἰλημμένους αὐτολεξεὶ ἢ σχεδὸν οὕτως ἐκ τῆς παλαιᾶς μάλιστα διαθήκης, ἐστεροῦντο δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα ῥυθμοῦ, ἢ ὁσάκις ἐποιοῦντο ἔρρυθμα, ἠκολούθουν τῇ παλαιᾷ προσῳδιακῇ ῥυθμοποιίᾳ, ἀπὸ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἀπελευθερωθεῖσα ἤδη τῶν δεσμῶν νὰ δημιουργῆται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἡ ἐκ τῶν χρόνων καὶ τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ἐδημιουργήθη, δικαίως Βυζαντιακὴ δυναμένη νὰ κληθῇ, ἣν μάλιστα χαρακτηρίζει ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία καὶ ἡ Βυζαντιακὴ μουσική. Ἡ ποίησις αὕτη, περὶ ἧς ἐφεξῆς ἔσται λόγος, τὰς μὲν ὑποθέσεις ἐλάμβανεν οὐ μόνον ἐκ τῆς παλαιᾶς, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ ἐκ τῆς καινῆς διαθήκης· πολλὴν δὲ παρείχοντο αὐτῇ ὕλην καὶ οἱ ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀνακηρυττόμενοι μάρτυρες τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Χρῆσις δὲ αὐτῆς ἐγίνετο μείζων μὲν ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τοῦ ὄρθρου καὶ ταῖς τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ ἐπιλυχνικοῦ, ἐλάσσων δὲ ἐν ταῖς λειτουργίαις.

88. Καὶ παλαιότατοι μὲν ὑμνογράφοι τῆς Βυζαντιακῆς ταύτης ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας μνημονεύονται ὁ Ἄνθιμος καὶ Τιμοκλῆς, οἵτινες (πρβλ. Θεοφάνη ἐκδ. Βόννης σελ. I, 177) ἤκμασαν τῷ 457 ἁ. Χ. Προσέτι μνημονεύονται ὡς κατὰ τὴν αὐτὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντες ὁ Μαρκιανός, Ἰωάννης ὁ Μοναχὸς καὶ μάλιστα ὁ Αὐξέντιος. Τοῦ τελευταίου ὕμνον διέσωσεν ὁ σύγχρονος μέν, νεώτερος δὲ τὴν ἡλικίαν βιογράφος αὐτοῦ Γεώργιος. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ τούτων ᾀσμάτων τὰ μὲν πλεῖστα ἀπώλοντο ἄρδην, ἔνια δὲ πιθανῶς σῴζονται μὲν σποράδην, ὅμως δὲ ἀδύνατον νὰ διακριθῶσι διὰ τὴν ἀνωνυμίαν. Εἰς πλήρη δ' ἀκμὴν ἀφίκετο ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία κατὰ τὴν ἕκτην ἁ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς (527-565) βεβαιοῦται ὑπὸ παλαιῶν μαρτυριῶν ὡς ποιητὴς τοῦ ὕμνου «ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ (Christ anthol. σελ. XXXII). Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἤκμασαν καὶ οἱ μελῳδοὶ Ἀναστάσιος, Κυριακὸς καὶ μάλιστα ὁ Ῥωμανός, εἷς οὗτος τῶν μεγίστων Βυζαντίνων ἐκκλησιαστικῶν μελῳδῶν. Ὡς δὲ μανθάνομεν ἐκ τῆς μόνης πηγῆς, τοῦ συναξαρίου τοῦ ὁσίου τούτου μελῳδοῦ (βλ. μηναῖον τῆς α' Ὀκτωβρίου, ὅτε τελεῖται ἡ μνήμη αὐτοῦ), ὁ Ῥωμανὸς ἐν Συρίᾳ γεννηθεὶς ἐχρημάτισε μὲν διάκονος ἐν Βηρυτῷ, ἦλθε δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως, πιθανώτερον τοῦ πρώτου (491-518) ἢ τοῦ δευτέρου (713-716), ἔνθα ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐποίησε κατ' ἀρχὰς τὸ κοντάκιον εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, οὗ τὸ προοίμιον «ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει κέ.», εἶτα δὲ καὶ ἑτέρων ἑορτῶν κοντάκια ὡς περὶ τὰ χίλια. Ἀπεδείχθη δ' ὁ Ῥωμανὸς ὁ μέγιστος ποιητὴς τῶν κοντακίων, τοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατοῦντος εἴδους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Εἶνε δὲ τὸ κοντάκιον τὸ ἕτερον τῶν δύο κυριωτάτων εἰδῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας καὶ σύγκειται ἐξ εἴκοσι μέχρι τριάκοντα ἢ καὶ πλειόνων ἔτι ὁμοίων ἀλλήλαις τὸ μετρικὸν σχῆμα στροφῶν. Προτάσσεται δὲ τῶν στροφῶν τούτων, αἵτινες καλοῦνται τροπάρια ἢ καὶ οἶκοι, ὡς προοίμιον μία διάφορος τὸ μετρικὸν σχῆμα ἐλάσσων στροφή, σπανιώτερον δὲ δύο καὶ σπανιώτατα τρεῖς. Πᾶσαι δὲ αἱ στροφαὶ ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἐφύμνιον, ὅπερ κανονικῶς εἶνε μονόκωλον ἢ δίκωλον. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων, ὅπερ συνήθως ἐκαλεῖτο *κοντάκιον* ἢ καὶ *κοντάκιν*, οὕτως, ὡς φαίνεται, ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ μικροῦ κόντακος, περὶ

ὃν εἱλίσσετο ὁ τὸ ᾆσμα περιέχων χάρτης, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σοφῶν καλεῖται νῦν κατ' εἰσήγησιν τοῦ Γουλιέλμου Meyer κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ὕμνος. Εἰς τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἀνήκουσι πάντα τὰ σῳζόμενα ποιήματα τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἐκ τοῦ τέλους δὲ τοῦ ἕκτου καὶ ἐκ τοῦ ἑβδόμου ἁ. Χ. αἰῶνος ἔχομεν ὀλίγους ὕμνους, ὧν οἱ χρόνοι εἶνε ἀσφαλῶς ὡρισμένοι, οἷος ὁ ἀκάθιστος ὕμνος τοῦ πατριάρχου Σεργίου, ὅστις κατά τινα ἀξιόπιστον μαρτυρίαν ἐποιήθη τῷ 626, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπειληθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀβάρων ἐσώθη τῇ προστασίᾳ τῆς θεοτόκου.

89. Τὴν περίοδον τῶν κοντακίων διαδέχεται ἡ τῶν κανόνων περίοδος, καθ' ἣν δηλαδὴ εὑρέθη καὶ ἐγεωργήθη τὸ ἕτερον σημαντικώτατον εἶδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, οἱ κανόνες, καίτοι οὐδαμῶς ἐπαύσαντο κατ' αὐτὴν καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τῆς ὑμνογραφίας θεραπευόμενα. Πᾶς δὲ κανὼν συνέκειτο ἐξ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ᾠδῶν, ὧν ἑκάστη διέφερε τῶν ἄλλων κατὰ τὸ ῥυθμικὸν σχῆμα καὶ τὴν μελῳδίαν, περιελάμβανε δὲ τὴν μὲν ἀρχὴν πλείονας, ὕστερον δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τρεῖς ἢ τέσσαρας ὁμοίας ἀλλήλαις στροφάς. Ἑκάστη δηλαδὴ ᾠδὴ εἶχεν ἴδιον εἱρμόν, τουτέστιν ἰδίαν τινὰ στροφήν, πρὸς ἣν ὡς πρὸς παράδειγμα ἐποιοῦντο τὰ τροπάρια ἤτοι αἱ λοιπαὶ τῆς αὐτῆς ᾠδῆς στροφαί. Περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ κανόνος Θεοδόσιος ὁ γραμματικὸς λέγει τάδε· «οἷον ἐάν τις θέλῃ ποιῆσαι κανόνα, πρῶτον δεῖ μελίσαι τὸν εἱρμόν, εἶτα ἐπαγαγεῖν τὰ τροπάρια, ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοτονοῦντα τῷ εἱρμῷ καὶ τὸν σκοπὸν(1) ἀποσῴζοντα». Ποιηταὶ δὲ ἐνδοξότατοι τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἐγένοντο Ἀνδρέας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Κοσμᾶς ὁ Ἱεροσολυμίτης. Καὶ εὑρετὴς μὲν τοῦ κανόνος νομίζεται Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, ὅστις ἤκμασε περὶ τὸ 650-720· κράτιστον δ' αὐτοῦ ἔργον ὁ *μέγας κανών*, παροιμιώδης διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ γενόμενος, ὡς ἐκ 250 στροφῶν συγκείμενος· τελειωταὶ δὲ οἱ δύο ἄλλοι, ὅ τε Ἰωάννης καὶ ὁ Κοσμᾶς. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ καὶ Χρυσορρόας ἐπικαλούμενος ἐγεννήθη ἐν Δαμασκῷ περὶ τὸ τέλος τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀπέθανε πρὸ τοῦ 754 ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάβα τῇ παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐν ᾗ ἐμόναζεν, ἀφ' οὗ ἱερώθη. Περὶ δὲ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν πρβλ. Krumbacher Byzant. Litterat. σελ. 172. Ὁ δὲ Κοσμᾶς συνεξεπαιδεύθη μὲν ἐν

(1) *Σκοπὸν* ἀκουστέον τὴν μελῳδίαν.

Δαμασκῷ μετὰ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, εἶτα δὲ ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Σάβα μονήν. Ἀφ' οὗ δὲ πολλὰ ἐνταῦθα διέτριψεν ἔτη περὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν ἀσχολούμενος, τῷ 743 ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Φοινίκῃ Μαϊουμᾶ, ὅθεν ἐνίοτε καὶ Κοσμᾶς ὁ Μαϊουμᾶ ἐπικαλεῖται, τὸ δὲ σύνηθες ὄνομα *Ἱεροσολυμίτης* ἢ *Ἁγιοπολίτης* ἀναφέρεται εἰς τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάβα διατριβήν. Περὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κοσμᾶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. Ἰωάννης λέγει τάδε· « Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ἐπικληθεὶς Μανσούρ, ἀνὴρ καὶ αὐτὸς ἐλλογιμώτατος, οὐδενὸς δεύτερος τῶν κατ' αὐτὸν ἐν παιδείᾳ λαμψάντων. Συγγράμματα αὐτοῦ πάνυ πολλὰ καὶ μάλιστα φιλόσοφα, εἴς τε τὴν θείαν γραφὴν παράλληλοι κατ' ἐκλογήν, καὶ οἱ ᾀσματικοὶ κανόνες, ἰαμβικοί τε καὶ καταλογάδην. Συνήκμαζε δ' αὐτῷ καὶ Κοσμᾶς ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἀνὴρ εὐφυέστατος καὶ πνέων μουσικὴν ὅλως τὴν ἐναρμόνιον. Οἱ γοῦν ᾀσματικοὶ κανόνες Ἰωάννου τε καὶ Κοσμᾶ σύγκρισιν οὐκ ἐδέξαντο, οὐδὲ δέξαιντ' ἂν μέχρις ὁ καθ' ἡμᾶς βίος περαιωθήσεται ».

90. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, καθ' οὓς ἐν Συρίᾳ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα αὐτῆς, ἤκμασαν καὶ ἐν τοῖς δυσμικωτάτοις μέρεσι τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ἐν Σικελίᾳ καὶ τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ, πολλοὶ ἀξιόλογοι μελῳδοί, οἷοι οἱ Συρακόσιοι Γρηγόριος, Θεοδόσιος, Μεθόδιος, ὧν ὁ τελευταῖος ὕστερον ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ Σικελὸς Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος, ὅστις καὶ αὐτὸς μετὰ πολλὰς περιπετείας περιῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας (842-856). Ἑστία ὅμως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως κατὰ τὴν παρακμὴν αὐτῆς, τουτέστιν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἑξῆς, ἀπεδείχθη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴ Στουδίου. Ἐνταῦθα ἐποίει Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (759-826), οὗ σῴζονται πολλοὶ ὕμνοι. Ἐντεῦθεν ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἰωσήφ, ὅστις ὕστερον ἐγένετο ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης καὶ ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Θεοφίλου. Ἐνταῦθα διέτριψε Θεοφάνης ὁ Γραπτός, ὅστις τῷ 842 προυχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας, προσέτι Γεώργιος ὁ ἐκ Νικομηδείας, Μητροφάνης καὶ Θεόδωρος ὁ Σμυρναῖος, καὶ οἱ Στουδῖται Ἀντώνιος, Ἀρσένιος, Βασίλειος, Γαβριήλ, Νικόλαος καὶ ἄλλοι. Ἐν τοῖς μελῳδοῖς τῆς περιόδου ταύτης διαπρέπει ἡ Κασία ἢ Κασσία, ἥτις ἐν τοῖς ἰδιομέλοις αὐτῆς ἐμφανίζει μεγάλην πρωτοτυπίαν καὶ βαθὺ πάθος. Ἀσθενῆ δὲ εἶνε

τὰ ποιητικὰ δοκίμια τοῦ πατριάρχου Φωτίου, τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (ἑωθινὰ) καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (ἐξαποστειλάρια). Κατὰ δὲ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα συντελεσθέντος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ᾀσματολογίου, ἐξέλιπε τὸ κέντρον πρὸς τὴν περαιτέρω αὔξησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Διότι δυσχεροῦς ἤδη καταστάσης τῆς εἰσαγωγῆς νέων ᾀσμάτων εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾀσματολόγιον, δὲν ἐφιλοτιμοῦνσο, ὅπως πρότερον, οἱ μελῳδοὶ νὰ ποιῶσι νέα μέλη. Σπανίως δὲ μόνον ὕστερον ἐγίνοντο δεκτὰ νέα ᾄσματα εἰς τὰ στερεότυπα ἤδη καταστάντα ὑμνολογικὰ συντάγματα, τήν τε ὀκτώηχον καὶ τὸ τριῴδιον καὶ τὰ μηναῖα.

91. Ἅπασα λοιπὸν ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ποίησις ἡ χάριν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν ποιηθεῖσα εἶνε ἔρρυθμος, ῥυθμοποιίαν δὲ μεταχειρίζεται οὐχὶ τὴν ἀρχαίαν προσῳδιακήν, ἀλλὰ τὴν τονικήν (1).

(1) Τοῦ κανόνος τούτου παρεξέβη πρῶτος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὅστις τρεῖς κανόνας, τὸν εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, τὸν εἰς τὰ Ἐπιφάνεια καὶ τὸν εἰς τὴν Πεντηκοστὴν ἔγραψεν ἰαμβικοῖς τριμέτροις κατὰ τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν. Ἀλλ' ὅμως οἱ στίχοι ἦσαν ἅμα πεποιημένοι καὶ κατὰ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν, ἡ δὲ μελῳδία ἐκανονίζετο κατὰ τοὺς ῥυθμοὺς τῆς τελευταίας καὶ οὐχὶ τοὺς τῆς προσῳδιακῆς. Τελευταῖος δὲ μελῳδός, ὅστις ἐμιμήσατο τὸ ἰδίωμα τοῦτο τοῦ Ἰωάννου, εἶνε ὁ Μεθόδιος (πρβλ. Christ anthol. σελ. XLVI). Παράδειγμα δὲ φέρομεν ἐνταῦθα τὴν α' ᾠδὴν τοῦ ἰαμβικοῦ κανόνος τοῦ εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν (Christ anthol. σελ. 205).

ἦχος α'.

ᾠδὴ α'.

Ἔσωσε λαὸν θαυματουργῶν δεσπότης,
ὑγρὸν θαλάσσης κῦμα χερσώσας πάλαι·
ἑκὼν δὲ τεχθεὶς ἐκ κόρης, τρίβον βατὴν
πόλου τίθησιν ἡμῖν, ὃν κατ' οὐσίαν
ἶσον τε πατρὶ καὶ βροτοῖς δοξάζομεν.
Ἤνεγκε γαστὴρ ἡγιασμένη λόγον,
σαφῶς ἀφλέκτῳ ζωγραφουμένη βάτῳ,
μιγέντα μορφῇ τῇ βροτησίᾳ θεόν,
Εὔας τάλαιναν νηδὺν ἀρᾶς τῆς πάλαι
λύοντα πικρᾶς, ὃν βροτοὶ δοξάζομεν.
Ἔδειξεν ἀστὴρ τὸν πρὸ ἡλίου λόγον,
ἐλθόντα παῦσαι τὴν ἁμαρτίαν, μάγοις,
σαφῶς πενιχρὸν εἰς σπέος, τὸν συμπαθῆ
σὲ σπαργάνοις ἑλικτόν, ὃν γεγηθότες
ἴδον τὸν αὐτὸν καὶ βροτὸν καὶ κύριον.

Καὶ αἱ τρεῖς αὗται στροφαὶ (τροπάρια) ἔχουσι κοινὰ τρία τινά· α') τὴν σύνθεσιν ἐκ πέντε προσῳδιακῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων· β') τὴν τονικὴν διαίρεσιν τῶν στίχων· ὁ πρῶτος δηλ. στίχος τῆς α' καὶ β' στροφῆς συμφωνεῖ τῷ πρώτῳ στίχῳ τοῦ εἱρμοῦ, ὁ δεύτερος τῷ δευτέρῳ καὶ ἐφεξῆς ὡσαύτως· γ') τὴν ἀνακύκλησιν τῆς μελῳδίας. Πλὴν τού-

Ὅπως δηλαδὴ ἐν τῷ πολιτικῷ στίχῳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ποιήσει ταύτῃ ἡ εἰς πόδας διαίρεσις γίνεται διὰ τῶν λογικῶν τόνων· αἱ μὲν δηλαδὴ ὀξέως τονούμεναι συλλαβαὶ λαμβάνονται ὡς θέσεις τῶν ποδῶν, αἱ δὲ βαρέως ἤτοι αἱ ἄτονοι ὡς ἄρσεις. Ὁ δὲ περισπώμενος τόνος ἰσοδυναμεῖ τῷ ὀξεῖ, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ οὐδεμία ἐγίνετο διάκρισις αὐτῶν. Καὶ τῆς χασμωδίας δὲ οὐδένα ἡ ποίησις αὕτη λαμβάνει λόγον, ἐλαχίστην δὲ καὶ τῆς συναλοιφῆς (ἐκθλίψεως) ποιεῖται χρῆσιν. Ἐν ᾧ λοιπὸν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει αἱ ἀρχαὶ τῆς ῥυθμοποιίας εἶνε καθ' ὅλου αἱ αὐταὶ καὶ ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει, ὅμως διαφέρουσιν ἀλλήλων αὗται κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ ἐκείνη μεταχειρίζεται τὴν κατὰ στίχον σύνθεσιν, ὅλον δηλαδὴ τὸ ποίημα ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ στίχου, οἷος συνήθως εἶνε ὁ πολιτικὸς λεγόμενος στίχος, αὕτη σχεδὸν διὰ παντὸς μεταχειρίζεται τὴν κατὰ σύστημα ἢ στροφικὴν σύνθεσιν. Καὶ πόδας μὲν πλὴν τῶν δισυλλάβων ἀπ' ἄρσεως ἢ ἀπὸ θέσεως μεταχειρίζεται καὶ τρισυλλάβους ἀπ' ἄρσεως ἢ ἀπὸ θέσεως, τονικοὺς δηλαδὴ ἀναπαίστους καὶ δακτύλους, κῶλα δὲ οὐ μόνον ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκά, ἀλλὰ καὶ δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικά, προσέτι δὲ καὶ μικτὰ (λογαοιδικά), ἐν οἷς δηλαδὴ τοῖς δισυλλάβοις ποσὶν ἀναμίσγεται εἷς ἢ πλείονες τρισύλλαβοι. Διαφέρουσι δ' ἀλλήλων τὰ κῶλα οὐ μόνον κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος ἐκ διποδιῶν καὶ τριποδιῶν καὶ τετραποδιῶν καὶ πενταποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν συγκροτούμενα. Ὡσαύτως δὲ ποικίλαι τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα εἶνε καὶ αἱ ἐξ ἑνὸς ἢ συνηθέστερον ἐκ πλειόνων κώλων συγκείμεναι περίοδοι (μέτρα, στίχοι). Ἐκ τοιούτων δὲ περιόδων, συνήθως οὐχὶ τῶν αὐτῶν ἐπαναλαμβανομένων, ἀλλὰ διαφόρων ἀλλήλαις ἀκολουθουσῶν, ἀπηρτίζοντο τὰ συστήματα ἢ αἱ στροφαὶ (τροπάρια, οἶκοι). Συνέκειντο δὲ αἱ στροφαὶ ὡς τὰ πολλὰ ἐκ πολλῶν στίχων, αἱ μὲν ἐλάχισται ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε, αἱ δὲ μέγισται καὶ μέχρις εἴκοσι στίχων. Ὅπως δὲ ἐν τῇ τῶν πάλαι Ἑλλήνων μελικῇ ποιήσει ὁ αὐτὸς ποιητὴς ἐποίει οὐ μόνον τὰ ἔπη ἤτοι τὸ ποιητικὸν κείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλος, οὕτω καὶ ἐν τῇ Βυζαντιακῇ ὑμνῳδίᾳ, ὅθεν καὶ οἱ ποιηταὶ τῶν ὕμνων ἐλέγοντο μελῳδοί. Εἰ καὶ ἡ σύνθεσις δὲ τῶν στροφῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ποιήσεως εἶνε παντάπασι πρωτότυπος, οὐδὲν δηλαδὴ σχῆμα στροφῆς τινος ἐκ τῶν γνωστῶν καὶ

των πάντες οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος, καὶ τῶν ὀκτὼ δηλαδὴ ᾠδῶν, συνδέονται πρὸς ἀλλήλους δι' ἀκροστιχίδος.

χρησίμων ἐν τῇ παλαιᾷ λυρικῇ ποιήσει ἀνταποδίδοται ἀπαράλλακτον, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν στροφῶν τῶν ἐξ ἀνακρεοντείων καὶ ἡμιάμβων, ὅμως στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν καθ' ὅλου καὶ αἱ ἀρχαῖαι ῥυθμικῶν ἀρχῶν καὶ ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἐκείνων κατασκευήν. Περὶ δὲ τῆς μελοποιίας τῆς Βυζαντιακῆς ὑμνογραφίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν οὐδὲν ἀσφαλὲς δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀφ' οὗ καὶ τῶν ἀρχαίων μελῶν οὐδὲν σχεδὸν περιεγένετο καὶ ἡ θεωρία τῆς ἀρχαίας μουσικῆς εἶνε ἐν μέρει μόνον γνωστὴ πολλὰ ἔχουσα τὰ ἐλλιπῆ καὶ ἀσαφῆ, τῆς δὲ Βυζαντιακῆς μουσικῆς καὶ μελοποιίας καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ φύσις, παρὰ τὰ περὶ αὐτῶν μέχρι τοῦδε γεγραμμένα, πρόκεινται ὡς αἰνιγματώδη προβλήματα πολλῶν Οἰδιπόδων τῶν λυσόντων δεόμενα.

92. Παράδειγμα δὲ τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας φέρομεν ἐνταῦθα τὸν ἀκάθιστον ὕμνον τῆς θεοτόκου (Τριῴδ. σελ. 281-287. Christ anthol. graec. carm. christ. σελ. 142 κέ.).

Κοντάκιον. ἦχος πλ. δ'.

∪ – ∪ – ∪ – ∪ – | ∪ – ∪ – – –
Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια
– ∪ – ∪ – ∪ – | – ∪ – ∪ – –
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, θεοτόκε.
– ∪ – ∪ – ∪ – ∪ | – ∪ – – –
Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
– ∪ – – – | – ∪ – ∪ ∪ – ∪ –
ἵνα κράζω σοι· χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.
Α'. 4+4. 4+4. 4+4. Β'. 4+4. 4+4. 4+4.

Οἶκος α'.

– ∪ – ∪ ∪ – ∪ | – ∪ – ∪ ∪ – ∪
Ἄγγελος πρωτοστάτης οὐρανόθεν ἐπέμφθη
∪ – ∪ –∪ – ∪ ∪ – ∪
εἰπεῖν τῇ θεοτόκῳ τὸ «χαῖρε».
∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ –
Καὶ σὺν τῇ ἀσωμάτῳ φωνῇ

⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
σωματούμενόν σε θεωρῶν, κύριε,
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
ἐξίστατο καὶ ἵστατο κραυγάζων πρὸς αὐτὴν τοιαῦτα·
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑
χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμψει·
χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει·
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
χαῖρε τοῦ πεσόντος Ἀδὰμ ἡ ἀνάκλησις·
χαῖρε τῶν δακρύων τῆς Εὔας ἡ λύτρωσις·
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
χαῖρε ὕψος δυσανάβατον ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς·
χαῖρε βάθος δυσθεώρητον καὶ ἀγγέλων ὀφθαλμοῖς·
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
χαῖρε, ὅτι ὑπάρχεις βασιλέως καθέδρα·
χαῖρε, ὅτι βαστάζεις τὸν βαστάζοντα πάντα·
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
χαῖρε, ἀστὴρ ἐμφαίνων τὸν ἥλιον·
χαῖρε, γαστὴρ ἐνθέου σαρκώσεως·
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
χαῖρε, δι' ἧς νεουργεῖται ἡ κτίσις·
χαῖρε, δι' ἧς βρεφουργεῖται ὁ κτίστης·
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

3+3+4. 3+6. 4+4. 4+4. 5+5. 4+4. 4+4. 3+3. 3+3. 4+4. 4+4+4.

Οἶκος β'.

– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
Βλέπουσα ἡ ἁγία ἑαυτὴν ἐν ἁγνείᾳ
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
φησὶ τῷ Γαβριὴλ θαρσαλέως·
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
τὸ παράδοξον σοῦ τῆς φωνῆς
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
δυσπαράδεκτόν μου τῇ ψυχῇ φαίνεται·

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
ἀσπόρου γὰρ συλλήψεως τὴν κύησιν πῶς λέγεις κράζων·
– ⏑ – ⏑ –
ἀλληλούϊα

3+3+5. 3+6. 4+4+3.

93. Ὁ ἀκάθιστος οὗτος ὕμνος, ὡς καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου τῷ 626 ἀ. Χ. ὡς ἐπινίκιος ὕμνος εἰς τὴν θεοτόκον ἐπὶ τῇ ὑπ' αὐτῆς σωτηρίᾳ τῆς πόλεως ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν Ἀβάρων. Ἐκλήθη δὲ ἀκάθιστος, διότι ᾀδομένου αὐτοῦ οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐξ εὐλαβείας ἠκροῶντο οὐχὶ καθήμενοι ἀλλ' ἑστῶτες. Ἀνήκει δὲ ὁ ὕμνος εἰς τὸ εἶδος τῶν κοντακίων, ὅπερ, ὡς προείπομεν, ὁ Ῥωμανὸς ἐτελειοποίησε. Σύγκειται δὲ ἐκ τοῦ κοντακίου ἢ μᾶλλον προοιμίου «τῇ ὑπερμάχῳ κτλ.» καὶ ἐξ εἰκοσιτεσσάρων οἴκων κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν τάξιν τῆς ἀλφαβήτου, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀκροστιχίς. Διότι ἕκαστος οἶκος ἄρχεται ἀπὸ γράμματός τινος τῆς ἀλφαβήτου, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦ Α, ὁ δεύτερος ἀπὸ τοῦ Β καὶ οἱ ἑξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον μέχρι τοῦ Ω. Καὶ τὸ μὲν προοίμιον ἔχει ἰδίους ῥυθμοὺς μὴ ἀνακυκλουμένους, ὥστε εἶνε ἰδιόμελον. Ἐν ᾧ δὲ συνήθως οἱ οἶκοι τῶν κοντακίων ἐποιοῦντο ἔχοντες πάντες τὸ αὐτὸ ῥυθμικὸν σχῆμα, ὑφ' ἑκάστου δηλαδὴ ἐφεξῆς ἐπανελαμβάνοντο οἱ αὐτοὶ ῥυθμοί, ἐν τῷ προκειμένῳ ὕμνῳ οἱ οἶκοι ἀποτελοῦσι δώδεκα δυαδικὰς περικοπάς (1)· ὁ πρῶτος δηλαδὴ καὶ δεύτερος μίαν, ὁ τρίτος καὶ τέταρτος ἑτέραν, ὁ πέμπτος καὶ ἕκτος ἄλλην καὶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ὑπὸ ἑκάστης δὲ τῶν περικοπῶν τούτων ἀποδίδονται οἱ αὐτοὶ ῥυθμοί. Οἱ δύο ὅμως οἶκοι ἑκάστης περικοπῆς διαφέρουσιν ἀλλήλων τὸ ῥυθμικὸν σχῆμα, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλέσαμεν δυαδικὰς τὰς περικοπὰς τοῦ ὕμνου τούτου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὑπὸ μὲν τῶν περιττῶν οἴκων, ἤτοι τοῦ Α, Γ, Ε κτλ., ἐπαναλαμβάνονται οἱ αὐτοὶ ῥυθμοί, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρτίων, ἤτοι Β, Δ, Ζ κλ., οἱ αὐτοὶ μὲν πρὸς ἀλλήλους, διάφοροι δὲ τῶν ἀρτίων. Μετὰ τῆς ἐπαναλήψεως δὲ τῶν αὐτῶν ῥυθμῶν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐπανελαμβάνετο καὶ τὸ αὐτὸ μέλος. Καὶ ᾄδεται μὲν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις μόνον τὸ προοίμιον, οἱ δὲ οἶκοι ψιλῶς ἢ μᾶλλον κεχυμένως (recita-

(1) Περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς συνθέσεως πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 62 W.

tivo) ἀπαγγέλλονται, τὸ πάλαι ὅμως οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ᾔδοντο καὶ οἱ οἶκοι.

94. Ἐν τοῖς καθέκαστα δὲ ἡ ῥυθμικὴ σύνθεσις τοῦ ὕμνου τούτου ἔχει ὧδε.

Α΄. *Προοίμιον*. Τὸ μὲν προοίμιον σύγκειται πρῶτον μὲν ἐκ δύο ἰαμβικῶν τετραμέτρων βραχυκαταλήκτων, εἶτα δὲ ἐκ τεσσάρων τροχαϊκῶν τετραμέτρων ἀσυναρτήτων, ὧν τὸ μὲν πρῶτον (στ. 3) εἶνε μεμειωμένον κατὰ τὴν τελικὴν ἄρσιν τοῦ πρώτου κώλου καὶ τὰς δύο τελικὰς τοῦ δευτέρου, τὸ δὲ δεύτερον (στ. 4) καὶ τρίτον (στ. 5) μεμειωμένον κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἄρσεις, τὸ δὲ τέταρτον (στ. 6) μεμειωμένον κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἄρσεις τοῦ πρώτου κώλου καὶ κατὰ τὴν τελικὴν τοῦ δευτέρου.

Β΄. *Οἶκοι*. Οἱ δὲ οἶκοι σύγκεινται ἐκ τῶν ἑξῆς ῥυθμῶν·

α΄) οἱ μὲν πρῶτοι οἶκοι πασῶν τῶν περικοπῶν, τουτέστι πάντες οἱ περιττοί, ἔχουσι τὸ ἑξῆς ῥυθμικὸν σχῆμα·

Στ. 1 μέτρον μικτὸν δίκωλον ἐκ δύο τριποδιῶν (Φερεκρατείων ἀκαταλήκτων) συγκείμενον.

Στ. 2 μικτὴ πενταποδία καταληκτικὴ (ἢ τετραποδία ὑπερκατάληκτος) μετ᾽ ἀναπαίστου ἐν τῇ τετάρτῃ χώρᾳ.

Στ. 3 τριποδία ἀναπαιστική.

Στ. 4 ἑξαποδία ἰαμβικὴ μετ᾽ ἀναπαιστικοῦ τοῦ πρώτου ποδὸς καὶ προκαταληκτικοῦ τοῦ πέμπτου.

Στ. 5 ἰαμβικὸν τετράμετρον ὑπερκατάληκτον.

Στ. 6 καὶ 7 τετραποδίαι λογαοιδικαὶ ἐκ δύο δακτύλων καὶ δύο τροχαίων.

Στ. 8 καὶ 9 πενταποδίαι λογαοιδικαὶ ἐκ δύο τροχαίων καὶ τριῶν δακτύλων.

Στ. 10 καὶ 11 τροχαϊκὰ τετράμετρα καταληκτικὰ τὸν τελικὸν πόδα τοῦ πρώτου κώλου ἔχοντα δάκτυλον ἀντὶ τροχαίου.

Στ. 12 καὶ 13 ὅμοιοι τῷ 1.

Στ. 14 καὶ 15 δακτυλικαὶ τετραποδίαι μετὰ τροχαίου ἐν τῇ β΄ χώρᾳ.

Στ. 16 καὶ 17 δακτυλικαὶ τετραποδίαι μετὰ τροχαϊκῆς κατακλεῖδος.

Στ. 18 Γλυκώνειον (ἐφύμνιον).

β΄) Οἱ δὲ δεύτεροι οἶκοι πασῶν τῶν περικοπῶν, τουτέστι πάντες οἱ ἄρτιοι, ἔχουσι τὸ ἑξῆς ῥυθμικὸν σχῆμα·

Στ. 1 δύο τριποδίαι μικταὶ (Φερεκράτεια ἀκατάληκτα).

Στ. 2 πενταποδία μικτὴ καταληκτικὴ (ὁ δ΄ ποὺς ἀνάπαιστος, οἱ δὲ λοιποὶ ἴαμβοι) ἢ τετραποδία μικτὴ ὑπερκατάληκτος.

Στ. 3 τριποδία ἀναπαιστική.

Στ. 4 ἑξαποδία ἰαμβικὴ μετ᾽ ἀναπαιστικοῦ τοῦ α΄ καὶ προκαταληκτικοῦ τοῦ ε΄ ποδός.

Στ. 5 τετράμετρον ἰαμβικὸν ὑπερκατάληκτον, οἷον καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ στίχῳ τῶν ἀρτίων οἴκων.

Στ. 6 τριποδία τροχαϊκὴ καταληκτικὴ (ἐφύμνιον).

95. Διὰ τῶν εἰρημένων ἱκανῶς ἐδηλώθη ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία εἶνε ποίησις ἔρρυθμος, ἡ δὲ ῥυθμοποιία αὐτῆς καίπερ τονικὴ εἶνε ἔντεχνος καὶ παραπλησία τῇ τῆς παλαιᾶς χορικῆς λυρικῆς. Θαυμαστὸν ὅμως ὅτι ὁ Σουίδας καὶ οἱ Βυζαντῖνοι ὑπομνηματισταὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ὑπελάμβανον αὐτὴν ὡς καταλογάδην ἤτοι πεζῷ λόγῳ γεγραμμένην. Τοιαύτην δὲ ὑπελάμβανον αὐτὴν καὶ οἱ τῆς Ἑσπερίας σοφοὶ μέχρι χθὲς καὶ πρῴην, πρὶν δηλαδὴ ὁ Pitra πρῶτος, εἶτα δὲ καὶ ὁ Christ μετὰ τοῦ Παρανίκα καταδείξωσι τοῖς Ἑσπερίοις τὸ ἔρρυθμον τῆς ποιήσεως ταύτης. Πρὸ τοῦ Pitra ὅμως εἶχε παρατηρηθῇ τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων (περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς Ἑλλ. γλώσσης, ἐν Πετρουπόλει 1830 σελ. 667-669), οὐχὶ δικαίως δὲ ὁ Krumbacher (Byzant. Litter. σελ. 331) προσποιεῖ ὡς κοινὴν πᾶσι τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς Ἕλλησι τὴν δόξαν, ἣν ὁ Σάθας ἐν τῷ ἱστορικῷ δοκιμίῳ περὶ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς μουσικῆς τῶν Βυζαντ. σελ. ρν΄ προήνεγκε τῷ 1879 λέγων ὧδε· «τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα ᾄσματα ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἔμμετρα ἢ τοὐλάχιστον ἔρρυθμα, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπαρχαιωθέντος τοῦ μέτρου ἐγράφοντο ἐν πεζῇ συνεχείᾳ, καὶ ὡς τοιαῦτα περιῆλθον ἡμῖν, οὐδενὸς μέχρι τοῦδε δυνηθέντος νὰ μαντεύσῃ τὸ μέτρον ἢ τὸν παλαιὸν ῥυθμὸν αὐτῶν». Τὴν παντάπασιν ἡμαρτημένην ταύτην γνώμην τοῦ Σάθα οὐδείς, πιστεύομεν, τῶν καθ᾽ ἡμᾶς λογίων ἐνέκρινε. Τινὲς δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ εἶπον καὶ ἔγραψαν ὀρθότερον. Ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀπὸ τριῶν ἤδη δεκαετηρίδων διδάσκοντες Ἑλληνικὴν μετρικὴν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἐξ ἀρχῆς ἀνεκοινώσαμεν τοῖς ἡμετέροις ἀκροαταῖς καὶ πολλάκις ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανελάβομεν ὅτι ἡ

ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ ὑμνῳδία ἔρρυθμος οὖσα ἀκολουθεῖ τῇ τονικῇ ῥυθμοποιΐᾳ, ἀπεδεικνύομεν δὲ τοῦτο καὶ διὰ παραδειγμάτων. Ὀρθῶς ὅμως παρατηρεῖ ὁ Krumbacher ὅτι ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων οὐδαμῶς δικαιοῦταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἠγνόουν τὸ ἔρρυθμον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας. Διότι ἐξ ὧν αὐτοὶ οὗτοι πάλιν λέγουσιν, ὅτι «ἐάν τις θέλῃ ποιῆσαι κανόνα, πρῶτον δεῖ μελίσαι τὸν εἱρμόν, εἶτα ἐπαγαγεῖν τὰ τροπάρια ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοτονοῦντα τῷ εἱρμῷ καὶ τὸν σκοπὸν ἀποσῴζοντα», ἐκ τούτων δῆλον γίνεται ὅτι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνογραφίαν διέκρινον τοῦ πεζοῦ λόγου, δὲν ἔλεγον δὲ αὐτὴν ἄντικρυς ἔμμετρον, διότι ὡς τοιαύτην ὑπελάμβανον κυρίως τὴν τῆς παλαιᾶς ποιήσεως προσῳδιακὴν ῥυθμοποιΐαν, ἧς καὶ ἡ θεωρία ἦτο ἔκπαλαι συντετελεσμένη, ἡ δὲ τονικὴ ποίησις κατ' αὐτοὺς ἔκειτο μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου. Περὶ τῆς τονικῆς δὲ ῥυθμοποιΐας δὲν προέλαβον οἱ Βυζαντῖνοι νὰ πραγματευθῶσιν ἐπιστημονικῶς ἕνεκα τῆς βιαίας καταλύσεως τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. Ἡ ἀναγνώρισις ὅμως τῆς μετρικῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία, καὶ αἱ κατὰ μέρος μέχρι τοῦδε γενόμεναι ἀναλύσεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀξιόλογοι συστηματικαὶ ἐργασίαι τοῦ Christ καὶ Παρανίκα οὐδαμῶς ἐξαρκοῦσιν ὥστε νὰ λάβῃ τις ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς τονικῆς ῥυθμοποιΐας τῆς Βυζαντιακῆς ποιήσεως. Χρεία δὲ πρὸς τοῦτο νὰ ἐξετασθῇ ἀκριβέστερον ἢ ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε οὐ μόνον ἡ ῥυθμικὴ σύνθεσις πάντων τῶν εἰδῶν αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς τῇ ῥυθμοποιΐᾳ καὶ ἡ μελοποιΐα· ὡς δὲ καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν, τῆς Βυζαντιακῆς μουσικῆς καὶ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἱστορία εἶνε πάνυ σκοτεινή. Εἶνε δὲ ἀναγκαία ἡ ἀκριβεστέρα τούτων ἔρευνα οὐ μόνον ἱστορικῶν λόγων ἕνεκα, ὅπως δηλαδὴ γνωσθῇ ἀκριβέστερον ἡ ῥυθμοποιΐα καὶ μελοποιΐα τῆς Βυζαντιακῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ χάριν πρακτικῶν λόγων, ὅπως δηλαδὴ διευκολυνθῇ ἡ θεωρητικὴ τοὐλάχιστον λύσις τοῦ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντος ἡμῖν ζητήματος περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ὅπως δὲ ταῦτα κατορθωθῶσι, χρεία νὰ εὑρεθῇ οὐδὲν ἧττον ἢ νέος τις Ἀριστόξενος, ὅστις μετὰ μακρᾶς μελέτας νὰ ἐξεύρῃ καὶ βάλῃ τοιαύτας ἀρχὰς καὶ βάσεις εἰς τὴν πραγματείαν τῶν Βυζαντιακῶν μουσικῶν τεχνῶν, οἵας ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Ἀριστόξενος ἐβάλετο εἰς τὴν πραγματείαν τῶν παλαιῶν μουσικῶν τεχνῶν.

96. Καιρὸς ἤδη τελευτῶντες τὸν περὶ τονικῆς ῥυθμοποιΐας λόγον νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα περὶ τοῦ πῶς καὶ πότε ἐγεννήθη αὕτη καὶ νὰ συμπληρώσωμεν τὸν περὶ αὐτῆς λόγον. Ἐν ἀρχῇ ποιούμενοι λόγον περὶ τῆς γενέσεως τῆς τονικῆς ῥυθμοποιΐας εἴπομεν ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν μεταβολὴν τὴν συμβᾶσαν κατὰ τὰς πρώτας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδας ἐν τῇ ἐκφωνήσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καθ' ἣν ἐπαύσατο νὰ γίνηται διάκρισις μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων ὥστε καὶ μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, οἱ δὲ τόνοι τῆς λέξεως ἀπὸ μελῳδικῶν ἐγένοντο ῥυθμικοί, ὅθεν ἐξ ἀνάγκης ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἀπὸ ταὐτομάτου ἐτράπη εἰς τὸ νέον εἶδος τῆς ῥυθμοποιΐας τὸ κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν. Πλὴν ὅμως τῆς παλαιοτέρας ταύτης ὑποθέσεως καὶ ἄλλαι τινὲς προηνέχθησαν ὕστερον περὶ τῆς γενέσεως τοῦ νέου τούτου εἴδους τῆς ῥυθμοποιΐας. Ἄλλοι μὲν εἶπον ὅτι παρὰ τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιΐαν, ἥτις τὸ πάλαι ἦτο χρήσιμος ἐν τῇ τεχνικῇ ποιήσει τῶν Ἑλλήνων, ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς ἐν χρήσει καὶ ἡ τονικὴ ῥυθμοποιΐα ἐν τῇ δημώδει ποιήσει, ὥστε ταύτης συνέχειαν ὑποληπτέον τὴν τονικὴν ῥυθμοποιΐαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας καὶ τῆς δημώδους τῶν Βυζαντίνων ποιήσεως καὶ οὐχὶ νέον ἐπινόημα κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους τούτους χρόνους ἐπινοηθέν. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη (1) στηρίζεται ἐπὶ πίστεων οὐχὶ ἀσφαλῶν, οἵου τοῦ πρὸς τὴν μύλην ἐν Λέσβῳ ᾀδομένου ποιήματος (βλ. Bergk, carm. popul. 31), οὗ ἡ ἀρχὴ «ἄλει μύλα ἄλει», καὶ οὐδεμιᾶς φαίνεται ἀξία προσοχῆς (2), ὅπως οὐδ' ἡ συγγενὴς δόξα, ὅτι τὸ νέον Ἑλληνικὸν ἰδίωμα ὑπῆρχεν ἤδη τὸ πάλαι ἐν τῇ δημώδει φωνῇ.

97. Παρόμοια περὶ τῆς τονικῆς ῥυθμοποιΐας τῆς Λατινικῆς ποιήσεως ἰσχυρίσαντο ἄλλοι, μετὰ μείζονος ὅμως οὗτοι λόγου καὶ ἧττον αὐθαιρέτως (3), ὅτι δηλαδὴ ὅπως τὰ παλαιὰ Ἰταλικὰ ἔθνη, τοὐλάχιστον οἱ Ὄμβροι, οὕτω καὶ οἱ Λατῖνοι ἀρχικῶς ἐποίουν οὐχὶ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν· οἷον Λατινικήν τινα ᾠδὴν εἰς τὸν πατέρα Ἄρην, ἣν διέσωσεν ὁ Κάτων (de re rustica 141), καὶ τὰς Ὀμβρικὰς ἐπιγραφὰς ἐν τοῖς Ἰγουια-

(1) Fr. Ritschl, Opuscula I 1886 σελ. 289-299 καὶ W. Wagner, Medieval Greek texts, London 1870 σελ. 1 κἑ.

(2) Πρβλ. U. von Wilamowitz-Moellendorf, Hermes 25 (1890) 227.

(3) Πρβλ. Westphal, allgem. Metrik [3] σελ. 65 κἑ. 89 κἑ.

κοῖς πίναξι λαμβάνουσιν οἱ περὶ τὸν Οὐεστφάλιον ὡς μαρτυρούσας ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης. Κατὰ τούτους τὰ παλαιὰ ταῦτα μνημεῖα τῆς Λατινικῆς καὶ Ὀμβρικῆς ποιήσεως ὁμοιάζουσιν ἀλλήλοις μεγάλως οὐ μόνον καθ' ὕλην, διότι ὑπόθεσις ἀμφοτέρων εἶνε προσευχαί, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος, διότι φαίνονται ὅτι σύγκεινται ἐκ μέτρων δικώλων, ἐν οἷς ἐγκατασπείρονται καὶ τρίκωλα καὶ μονόκωλα μέτρα, ἕκαστον δὲ κῶλον ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων ποδῶν, ὧν αἱ θέσεις πίπτουσιν ἐπὶ τονουμένας συλλαβάς, οἷα τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς ᾠδῆς εἰς τὸν πατέρα Ἄρην

Mars | pater |, te | precor
quae|soque | uti | sies || volens | pro|piti|us.

Ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις ἐπικρατεῖ καὶ τὸ παρόμοιον καλούμενον σχῆμα (alliteratio), καθ' ὃ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ τρεῖς ἐμφαντικαὶ λέξεις πλησίον ἀλλήλων κείμεναι ἢ καὶ δι' ἄλλων χωριζόμεναι ἄρχονται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ γράμματος ἢ ἀπὸ τῶν αὐτῶν γραμμάτων, οἷα τὰ ἐν τῇ ᾠδῇ εἰς τὸν Ἄρην viduertatem vastitudinemque, fruges frumenta, vineta virgulaque, pastores pecuaque, salva servassis, duisque duonam, lustrandi lustrique, visos invisosque καὶ ἄλλα. Τὸ παρηχητικὸν τοῦτο σχῆμα δὲν φαίνεται τυχαῖον, διότι εὑρίσκεται καὶ παρὰ Πλαύτῳ καὶ ἄλλοις μεταγενεστέροις Λατίνοις ποιηταῖς. Καὶ ἡ παλαιὰ δὲ Γερμανικὴ ποίησις ἠρέσκετο τῷ σχήματι τούτῳ, ὅπως καὶ ἡ ῥυθμικὴ μορφὴ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῆς παλαιοτάτης Ἰταλικῆς ποιήσεως. Εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς ῥυθμοποιίας, δῆλον ὅτι τῆς τονικῆς, ἀνάγουσιν οἱ περὶ τὸν Οὐεστφάλιον καὶ τὸν Σατόρνιον καλούμενον στιχον ἢ ῥυθμὸν (Saturnius versus ἢ numerus), οἷον τὸν πρῶτον στίχον τῆς μεταφράσεως τῆς Ὀδυσσείας ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου Ἀνδρονίκου λαμβάνουσιν ὧδε·

Virum | mihi | Ca|mena || inse|ce | ver|sutum·

ὡσαύτως τὸν πρῶτον στίχον τοῦ ὕμνου τοῦ Λιβίου εἰς τὴν βασίλισσαν Ἥραν

Sancta|puer|Satur|ni || fili|a re|gi|na

καὶ τοὺς ἑξῆς στίχους, οὓς οἱ παλαιοὶ Λατῖνοι μετρικοὶ φέρουσιν ὡς παραδείγματα τοῦ Σατορνίου,

Dabunt|malum|Me|telli || Naevi|o po|e|tae.
Summas|opes qui|re|gum || regi|as re|fre|git.

Ferunt|pulcras|cre|terras || aure|as|le|pistas.
Dvello|magno|diri|mendo || regibus|subi|gen|dis.

καὶ ἄλλους (πρβλ. Westphal, μνημ. συγγρ. σελ. 76)(1).

98. Καὶ ὕστερον ἀφ' οὗ ἀντὶ τοῦ Σατορνίου στίχου ὁ Τίτος Λίβιος Ἀνδρόνικος (περὶ τὸ 240 π. Χ.) εἰσήγαγεν εἰς τὴν Λατινικὴν ποίησιν τὰ Ἑλληνικὰ μέτρα, τουτέστι τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν, ἡ Λατινικὴ μετροποιία διαφέρει τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι πολλῷ συχνότερον ἐπὶ τῆς πρώτης συμπίπτουσιν οἱ ῥυθμικοὶ καὶ λογικοὶ τόνοι. Εἴτε δὲ τὸ ἰδίωμα τοῦτο, ὥσπερ καὶ τὸ συχνὸν παρὰ τοῖς παλαιοτέροις Λατίνοις ποιηταῖς παρόμοιον σχῆμα, εἶνε λείψανον τῆς ἀρχαίας ἐγχωρίου στιχουργίας, ὡς νομίζει ὁ Οὐεστφάλιος, εἴτε, ὡς ἄλλοι νομίζουσι, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ τονικοῦ ἰδιώματος τῆς Λατινικῆς γλώσσης, καθ' ὃ πᾶσαι αἱ εἰς τροχαῖον ἢ σπονδεῖον καταλήγουσαι λέξεις ἔχουσι τονουμένην τὴν παραλήγουσαν, ὅμως βέβαιον ὑπάρχει ὅτι ὡρισμένα μέτρα ἐπὶ ὡρισμένων χωρῶν ἔχουσι σχεδὸν πάντοτε τὸν ῥυθμικὸν τόνον συμπίπτοντα τῷ λογικῷ, οἷον τὸ μὲν ἰαμβικὸν τρίμετρον (versus senarius) καὶ τὸ τροχαϊκὸν καταληκτικὸν τετράμετρον (versus septenarius) ἐν τῷ μέσῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ τέλει, τὸ δὲ δακτυλικὸν ἑξάμετρον, τὸ Φαλαίκειον ἑνδεκασύλλαβον καὶ ὁ Σαπφικὸς στίχος ἐν τῷ τέλει καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ.

99. Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ὁ προσφιλέστατος στίχος τῆς δημοτικῆς τῶν Ῥωμαίων ποιήσεως ἦτο τὸ τροχαϊκὸν καταληκτικὸν τετράμετρον, ἐν ᾧ μετὰ ἐπιφερομένου ἐπῳδοῦ γέγραπται τὸ pervigilium Veneris (κατὰ τὴν 6'-δ' ἑκατοντ.). Τῷ μέτρῳ τούτῳ συντεθειμένον ᾄδουσιν οἱ στρατιῶται κατὰ τὸν ἐκ Γαλλίας θρίαμβον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τὸ σκωπτικὸν ᾆσμα, οὗ τὴν ἀρχὴν διέσωσεν ὁ Σουητώνιος (Caes. 51) ἔχουσαν ὧδε·

urbani servate uxores, moechum calvum adducimus,
aurum in Gallia effutuisti, hic sumpsisti mutuum.

Προσέτι

ecce Caesar nunc triumphat, qui subegit Gallias,
Nicomedes non triumphat, qui subegit Caesarem.

(1) Τῇ τοιαύτῃ ἐκδοχῇ τοῦ Σατορνίου στίχου κατὰ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν ἀντιλέγουσιν οἱ περὶ τὸν Λουκιανὸν Müller, οἱ περὶ τὸν Havet καὶ ἄλλοι ἀναφέροντες αὐτὸν εἰς τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν μετὰ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀδειῶν.

Τῷ αὐτῷ μέτρῳ σκώπτων ὕστερον τὸν Σάρμεντον ὁ λαός, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν εἰς Ἰουβενάλιον V 3 σχολίων, ἔλεγεν

aliud scriptum habet Sarmentus, aliud populus voluerat.
digna dignis: sic Sarmentus habeat crassas compedes.
rustici ne nihil agatis, aliquis Sarmentum alliget.

Ἡ στιχουργία ἐνταῦθα δὲν γίνεται κατὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Κατούλου καὶ Ὁρατίου τροχαίων καὶ ἰάμβων κανόνας, ἀλλὰ κατὰ τὸν παλαιὸν τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου τρόπον, ᾧπερ ἐπὶ τῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων ἀκολουθοῦσι καὶ οἱ τοῦ Φαίδρου μῦθοι, συνήθως δηλαδὴ οἱ ῥυθμικοὶ τόνοι συμπίπτουσι τοῖς λογικοῖς. Ἐν δὲ τῷ ᾄσματι τῶν στρατιωτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐρηλιανοῦ († 275), οὗ δεῖγμα διέσωσεν ὁ Φλαύιος Οὐοπίσκος (κεφ. 6) ἔχον ὧδε·

mille mille mille
decolavimus,
unus hŏmo mille
decolavimus.
mille vivat, qui mille occidit.
tantum vini hăbet nemo
quantum fudit sanguinis,
mille Sarmatas, mille Francos
semel et semel occidimus,
mille Persas quaerimus·

ἐν τούτῳ εὑρίσκονται διεσπασμένα τὰ κῶλα τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου, διότι ὁτὲ μὲν συζεύγνυται τῷ ἀκαταλήκτῳ τὸ ἀκατάληκτον, ὁτὲ δὲ τὸ καταληκτικόν, ταῖς δὲ τροχαϊκαῖς τετραποδίαις ἀναμίσγονται καὶ τροχαϊκαὶ τριποδίαι. Εἶτα δὲ καὶ βραχεῖαί τινες τονούμεναι συλλαβαὶ χρησιμεύουσιν ὡς θέσεις ἀντὶ μακρῶν. Προσέτι τοῖς δισυλλάβοις ποσὶν ἀναμίσγονται τρισύλλαβοι, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὡς τροχαῖοι μετὰ λελυμένης τῆς θέσεως εἰς δύο βραχείας, ὡς ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ ἐν στ. 9 semel et, διότι εὑρίσκονται καὶ τρισύλλαβοι πόδες, οἷοι οἱ mille vi- (στ. 5) καὶ Sarmatas (στ. 8). Τοιαύτη ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἤτοι κατὰ μέσην τὴν γ΄ ἀ. Χ. ἑκατ. ἡ στιχουργία τῶν *ἀγροίκων ποιητῶν* (poëtae vulgares) κατ' ἀντίθεσιν τῶν *λογίων* (poëtae docti), οἵτινες ἠκολούθουν αὐστηρῶς τῇ τῶν δοκίμων ποιητῶν ῥυθμοποιίᾳ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἄρδην ἀπελάκτισε τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν καὶ

ἠσπάσατο τὴν τονικὴν ἡ ὑμνῳδία τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας, ἥτις δι' οὐδενὸς συνεδέετο δεσμοῦ μετὰ τῆς δοκίμου ἀρχαιότητος, ἤθελε δὲ νὰ χαρίζηται τῷ πλήθει ἀρεσκομένῳ τοῖς ῥυθμοῖς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Τοιοῦτος, τουτέστι καθαρῶς τονικός, εἶνε ὁ ὕμνος τοῦ Ἀμβροσίου

Rex aeterne dŏmine,
rerum creator omnium,
qui ĕras ante saecula
semper cum patre filius

καὶ ὁ ἑξῆς τοῦ αὐτοῦ τροχαϊκὸς εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως κατ' ἀλφάβητον

Apparebit rĕpentina
dĭes magna dŏmini,
fur obscura vĕlut nocte
improvisos occupans.

Ἐν τοῖς προκειμένοις δηλαδὴ παραδείγμασιν εἰ καὶ συχνὰ οἱ ῥυθμικοὶ τόνοι πίπτουσιν ἐπὶ μακρὰς συλλαβάς, ὅμως κατ' ἀρχὴν δὲν τηρεῖται ἡ προσῳδία, ὡς δηλοῦσι τὰ ἑξῆς· eras, velut, domi- (ἐν τῷ domine καὶ domini), dies, homo, habet, ὅθεν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι οἱ πόδες ἔχουσι μὲν ῥυθμὸν τροχαϊκόν, οὐχὶ δὲ καὶ μέγεθος οἷον τὸ τοῦ παλαιοῦ τροχαίου, τουτέστι τρίσημον, τῆς θέσεως πιθανῶς ἐξισουμένης τῇ ἄρσει.

Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὴν γνώμην τῶν περὶ τὸν Οὐεστφάλιον ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία, ἣν ἀνέκαθεν μετεχειρίζετο ἡ Λατινικὴ ποίησις, ἐπί τινας δὲ αἰῶνας ὑπεσκελίσθη ὑπὸ τῆς προσῳδιακῆς, εἰς ἣν παρέσχετο ῥοπὴν τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἀνεκτήσατο πάλιν πλῆρες τὸ κράτος αὐτῆς περὶ τὸ τέλος τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἀφ' οὗ ὕστερον ἐκ τῆς Λατινικῆς γλώσσης φθαρείσης ἐγεννήθησαν αἱ Ῥωμανικαὶ καλούμεναι διάλεκτοι, μετεδόθη καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν ποίησιν τῶν Ῥωμανικῶν ἐθνῶν.

100. Περὶ δὲ τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως ὁ Οὐεστφάλιος τοσοῦτον μόνον λέγει ὅτι ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία ἄγνωστος οὖσα τῇ ἀρχαίᾳ παραφαίνεται κατὰ πρῶτον ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ποιήσει καὶ τὰ πρῶτα αὐτῆς σπέρματα εὑρίσκονται ἐν τοῖς χωλιάμβοις τοῦ Βαβρίου. Παρὰ τῷ ποιητῇ δηλαδὴ τούτῳ, ὅστις πρότερον μὲν ἀνεβιβάζετο εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεωτικοὺς χρόνους, ὑπ'

ἄλλων δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, νέωστὶ δὲ διὰ τῶν ζητήσεων τοῦ Κρουσίου (O. Crusius, de Babrii aetate 1879) κατεδείχθη ὡς πιθανώτατον ὅτι ἤκμασε κατὰ τὴν γ΄ ά. X. ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Σευήρου, κανονικῶς εὑρίσκεται ἡ παρατέλευτος συλλαβὴ τοῦ χωλιάμβου ἔχουσα πρὸς τῷ ῥυθμικῷ καὶ λογικὸν τόνον. Καὶ τῷ ὄντι οὐ μόνον εὑρίσκεται κανονικῶς τονουμένη ἡ παρατέλευτος συλλαβὴ δι᾽ ὅλου τοῦ πολυστίχου τούτου διδακτικοῦ ποιήματος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν θέσεων τῶν προηγουμένων ποδῶν συχνοτάτη εἶνε ἡ σύμπτωσις τῶν ῥυθμικῶν καὶ λογικῶν τόνων, πολλοὶ δὲ στίχοι εὑρίσκονται ἔχοντες ἐπὶ πασῶν τῶν θέσεων συμπίπτοντας τοὺς ῥυθμικοὺς καὶ λογικοὺς τόνους, ἐν ᾧ ἄλλως εἶνε πεποιημένοι αὐστηρῶς κατὰ τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν, οἷοι εἶνε οἱ ἑξῆς στίχοι ἐκ τοῦ 38 μύθου (6. 7)

ὡς τοὺς κακίστους σφῆνας, ὧν ἐγὼ μήτηρ;
ἄλλος γὰρ ἄλλῃ μ᾽ ἐμπεσὼν διαρρήσει.

Τὰ ἰδιώματα δὲ ταῦτα δὲν εὑρίσκονται παρὰ τοῖς παλαιοτέροις χωλιαμβογράφοις οὐδ᾽ ἐν τοῖς μιμιάμβοις τοῦ Ἡρώνδα, ὅστις ἤκμασε κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρεωτικοὺς χρόνους καὶ πιθανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καλλιμάχου. Τὰ αὐτά που ἰδιώματα παρετηρήθησαν καὶ ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ λυρικῇ, ἧς σύνηθες μέτρον εἶνε τὸ ἰωνικὸν ἀνακλώμενον ◡ ◡ – ◡ – ◡ – ⏓, οὗ ἰδία ἡ παρατέλευτος συλλαβὴ ἐν μὲν τοῖς Βυζαντιακοῖς ποιήμασιν, οἵοις τοῖς Ἰωάννου τοῦ Γάζης καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἔχει κατὰ σταθερὸν νόμον συμπίπτοντα τῷ ῥυθμικῷ τὸν λογικὸν τόνον, ἐξαιρέσεις δ᾽ εὑρίσκονται μόνον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων, ἐν δὲ τοῖς παλαιοτέροις ἀνακρεοντείοις τοῖς ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς Παλατίνης ἀνθολογίας συμβαίνει τοῦτο οὐχὶ μὲν κατὰ νόμον σταθερόν, ἀλλ᾽ ὅμως συχνά.

101. Ἄλλοι πάλιν ἄλλην ὑπόθεσιν προυβάλοντο περὶ τῆς γενέσεως τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς ποιήσεως, ὅτι δὲν εἶνε ἰθαγενής, ἀλλὰ παρελήφθη ἐκ τῆς τῶν Σημιτικῶν ἐθνῶν ποιήσεως. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καθόλου μὲν καὶ μετά τινος εὐλαβείας προυβάλετο ὁ J. P. Pitra (ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ «Hymnographie de l'église grecque, Rome 1867» καὶ «Hymnen auf. den hl. Petrus.»), ὁ H. Stevenson (L'hymnographie de l'église grecque, Revue des questions historiques 11 (1876) 482-543) καὶ ὁ Edm. Bouvy (Étude sur les origines du rhythme tonique dans l'hymnographie de l'église grecque, Nimes 1886), μεθοδικῶς δὲ καὶ μετὰ πολυμαθείας ἐζήτησε νὰ στηρίξῃ ὁ Γουλιέλμος Meyer ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ Anfang und Ursprung der lateinischen und griechischen rythmischen Dichtung, Abhandl. d. beyer. Akad. d. Wiss. I. Cl., 17 Bd., 2. Abtheilung, München 1885 σελ. 270-450 (1). Ὁ Meyer λοιπὸν οὐδὲν κατ᾽ οὐδένα τρόπον ἀναγνωρίζων οὔτε τῆς Ἑλληνικῆς οὔτε τῆς Λατινικῆς λείψανον ἐκ τῶν χρόνων τῶν πρὸ τῆς αὐτοκρατορίας ὡς κατὰ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν πεποιημένον, καὶ οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν ποιούμενος οὐδὲ τοῦ Σατορνίου στίχου καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Σουητωνίου διασωθέντων δημοτικῶν ᾀσμάτων, ἰσχυρίζεται ὅτι τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν μετὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως μετήνεγκον τὸ πρῶτον εἰς τὴν χριστιανικὴν ποίησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων οἱ Σημῖται χριστιανοί, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐγγύτερον ἐκείνων τῇ πηγῇ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὴν θεωρίαν δὲ αὐτοῦ ὁ Meyer κυρίως στηρίζει ἐπί τινων ἰδιωμάτων τῆς Σημιτικῆς ποιήσεως, οἵου τοῦ ὁμοιοτελεύτου ἢ ὁμοιοκαταλήκτου καὶ τῆς ἀκροστιχίδος, ἅτινα καὶ ταῦτα ὑπολαμβάνει ὅτι μετέλαβεν ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ ποίησις ἅμα τῇ τονικῇ ῥυθμοποιίᾳ, οὐδεμία δὲ πρότερον ἐγένετο χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ προσῳδιακῇ ποιήσει. Ἀλλ᾽ ἐξετάσωμεν συντόμως πῶς ἔχουσιν ἀληθῶς ταῦτα καὶ ἄλλα ἐπιχειρήματα, δι᾽ ὧν ὁ Meyer ἐζήτησε νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ.

102. Καὶ πρῶτον μὲν λέγομεν περὶ τοῦ ὁμοιοτελεύτου. Ὁ Meyer ἀρνούμενος διαρρήδην (σελ. 307, 364) ὅτι πρὸ τοῦ Κομμοδιανοῦ καὶ τοῦ Αὐγουστίνου εὑρίσκεται καὶ ἴχνος τι τοῦ ὁμοιοτελεύτου ἢ ὁμοιοκαταλήκτου παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις διατείνεται ὡς περὶ βεβαίου πράγματος ὅτι εἰς τὴν ποίησιν αὐτῶν μετέβη ἐκ τῆς Σημιτικῆς. Περὶ τοῦ ὁμοιοτελεύτου ὡς εὑρήματος Σημιτικοῦ ἀπεφήναντο καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ Meyer. Καὶ βεβαιοῦται μὲν ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν τῇ ποιήσει τῶν Σημιτικῶν ἐθνῶν, ἀλλ᾽ ἐπίσης βεβαία καὶ ἀναμφισβήτητος εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ ὁμοιοτελεύτου καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἑλ-

(1) Κατὰ τοῦ Meyer ἔγραψεν ὁ Dreves, Götting. gel. Anzeigen 1886, 1, 284-293. Μέρος δὲ τῶν θεωριῶν τοῦ Meyer καταπολεμεῖ ὁ Karl Deutschmann, De poësis Graecorum rhythmicae usu et origine, Progr. Coblenz 1889 καὶ ὁ Maximilien Kawczynski, Essai comparatif sur l'origine et l'histoire des rythmes, Paris 1889 σελ. 138 κέ.

λησι καὶ Λατίνοις ποιηταῖς, παρ' οἷς εὑρίσκεται συχνὴ ἐν πᾶσι τοῖς εἴδεσι τῆς ποιήσεως ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τέλους καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ ποιήσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων παρηχητικῶν σχημάτων, τοῦ ὁμοιοάρκτου ἢ ὁμοιοκατάρκτου, τῆς ἀναφορᾶς, τοῦ παρομοίου ἢ τῆς παρομοιώσεως, τῆς παρονομασίας, τῆς παρηχήσεως, τῆς ἐτυμολογίας, τῆς ἐπαλληλίας, τῆς ἐπαναλήψεως, τῆς ἐπιζεύξεως. Γίνεται δὲ χρῆσις τοῦ ὁμοιοτελεύτου παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι καὶ Λατίνοις ποιηταῖς, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων παρηχητικῶν σχημάτων, σποραδικὴ καὶ οὐχὶ συστηματική, δὲν ἐπαναλαμβάνεται δηλαδὴ κανονικῶς ἡ αὐτὴ κατάληξις διὰ πάντων τῶν στίχων τοῦ ποιήματος, ὡς γίνεται ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Κομμοδιανοῦ καὶ Αὐγουστίνου (1) ἢ ἄλλη τις τεχνικὴ ἀνταπόδοσις τῶν στίχων εἴτε δι' ὅλου τοῦ ποιήματος εἴτε κατὰ μέρη ἤτοι στροφάς, οἷον γίνεται ἐν τοῖς νεωτέροις ποιήμασιν (2). Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων γίνεται μὲν συχνὴ τοῦ ὁμοιοτελεύτου χρῆσις, οἷον συχνότατα εὑρίσκεται ἐν τοῖς ὕμνοις τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐν τῷ ἀκαθίστῳ τοῦ Σεργίου καὶ ἐν πολλοῖς μεταγενεστέροις ὕμνοις καὶ δι' αὐτοῦ συνδέονται μετ' ἀλλήλων οὐ μόνον περίοδοι εἴτε στίχοι, ἀλλὰ καὶ κῶλα τῆς αὐτῆς περιόδου ἢ καὶ διαφόρων, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα ἡ χρῆσις τοῦ ὁμοιοτελεύτου καὶ ἄλλων παρηχητικῶν σχημάτων εἶνε σποραδικὴ καὶ οὐχὶ συστηματική. Ὡσαύτως δὲ δὲν γίνεται κανονικὴ χρῆσις τοῦ ὁμοιοτελεύτου καὶ ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ, ὅπως οὐδ' ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ. Τούτων ἄρα οὕτως ἐχόντων οὐδαμῶς φαίνεται ἐπάναγκες νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνές τε καὶ Λατῖνοι παρέλαβον τὸ πατροπαράδοτον τοῦτο ἰδίωμα ἔξωθεν ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως, ὡς φρονεῖ ὁ Meyer, ἢ καὶ ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς, ὡς προυβάλετο ὁ K. Sittl.

(1) Ὁ μὲν Κομμοδιανὸς ἐν πολλοῖς ποιήμασι πάντας τοὺς στίχους ποιεῖ τελευτῶντας εἰς τὸ αὐτὸ φωνῆεν, ὡς ἐν II 39, ὅπερ ἐποιήθη τῷ 250 ἀ.Χ., ταλαντεύεται δὲ μεταξὺ προσῳδιακῆς καὶ τονικῆς ῥυθμοποιίας, πάντες τελευτῶσιν εἰς τὸ φωνῆεν o. Τοῦ δὲ Αὐγουστίνου ὁ ψαλμὸς contra partem Donati, ὅστις σύγκειται ἐκ 300 τονικῶν στίχων, ἐποιήθη δὲ τῷ 393 ἀ.Χ., ἔχει πάντας τοὺς στίχους καταλήγοντας εἰς ĕ ἢ ē καὶ σπανίως εἰς ae.

(2) Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει συστηματικὴ χρῆσις τοῦ ὁμοιοτελεύτου (rima) ἐγένετο κατὰ πρῶτον κατὰ τὴν πεντεκαιδεκάτην ἑκατονταετηρίδα κατὰ μίμησιν τῶν Ῥωμανικῶν ποιήσεων. Πρβλ. W. Meyer μνημ. συγγρ. σελ. 355 κέ. Edm. Bouvy, Étude sur les origines du rythme tonique dans l'hymnographie de l'église grecque, Nimes, 1886 σελ. 325 κέ.

103. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῆς ἀκροστιχίδος. Λέγεται δὲ ἀκροστιχίς, ὅταν τὰ στοιχεῖα τὰ ἐν τῷ ἄκρῳ τουτέστι τῇ ἀρχῇ τῶν στροφῶν ἢ καὶ στίχων ποιήματός τινος ὁρίζωνται σκοπίμως εἴτε κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν (Α - Ω ἢ καὶ Ω - Α), τοιαύτη δ' εἶνε ἡ καλουμένη *ἀκροστιχὶς κατ' ἀλφάβητον*, ἧς ἐνδοξότατον παράδειγμα ἡ ἀκροστιχὶς τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου, εἴτε πρὸς δήλωσιν ῥήσεώς τινος πεζῆς, οἷον «αἶνος Ῥωμανοῦ», «εἰς τὰ γενέθλια», «τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ ὕμνος», «τοῦ ταπεινοῦ Στεφάνου», εἴτε καὶ ἐμμέτρου, οἷαι αἱ ἀκροστιχίδες τῶν κανόνων καὶ μάλιστα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Τούτου π.χ. ἡ ἐκ τῶν ἀρκτικῶν στοιχείων 130 στίχων ἀποτελουμένη ἀκροστιχὶς τοῦ ἰαμβικοῦ εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν κανόνος σύγκειται ἐκ τεσσάρων στίχων (δύο ἡρωελεγείων). Καὶ ὑπὸ αἰσθητικὴν μὲν ἔποψιν ἡ ἀκροστιχὶς οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, διότι ἀπαιτεῖται ἰδία τις μηχανικὴ ἁπλῶς ἐργασία ὅπως ἐπαίσθηταί τις αὐτῆς, ἄλλως ὅμως εἶνε διττῶς χρήσιμος, τοῦτο μὲν ὡς κριτήριον τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ποιήματος, ἂν δηλαδὴ τῷ χρόνῳ ἐξέπεσέ τι ἐξ αὐτοῦ, στροφή τις ἢ στίχος τις, τοῦτο δὲ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, ὅταν διὰ τῆς ἀκροστιχίδος δηλῶται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Χρῆσις λοιπὸν τῆς ἀκροστιχίδος γίνεται βεβαίως ἐν τῇ ποιήσει τῶν Σημιτικῶν ἐθνῶν, οὐδὲν ἧττον ὅμως καὶ ἐν τῇ προσῳδιακῇ ποιήσει τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Τὸ ἀρχαιότατον δὲ παράδειγμα τῶν σῳζομένων ἀκροστιχίδων εἶνε τὸ ἐν τοῖς περὶ τὸ 200 π.Χ. ἔτος πεποιημένοις Σιβυλλείοις χρησμοῖς, οἵτινες διεσώθησαν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Φλέγοντος τοῦ Τραλλιανοῦ (ἱστορικοῦ ἀπελευθέρου τοῦ Ἀδριανοῦ) (1). Καὶ ὁ Κικέρων (de divin. II, 54, 111) ποιεῖται λόγον περί τινος Σιβυλλείου χρησμοῦ πεποιημένου μετ' ἀκροστιχίδος καὶ ὅτι in quibusdam Ennianis ὑπῆρχεν ἡ ἀκροστιχὶς Q. ENNIUS FECIT. Ἕτερον παράδειγμα εἶνε ἡ ἐν Αἰγύπτῳ βεβαίως συγγραφεῖσα τῷ 193/190 π.Χ. *Εὐδόξου τέχνη*. Ἔπειτα δύο ποιημάτων ἀνωνύμων τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων ἐγνώσθησαν οἱ συγγραφεῖς ἐκ τῶν ἀκροστιχίδων, τῆς τε ἰαμβείοις γεγραμμένης γεωγραφίας τῆς φερούσης τὴν ἀκροστιχίδα *Διονυσίου τοῦ Καλλιφῶντος*, καὶ ἑτέρου ποιήματος ἑξαμέτροις γεγραμμένου καὶ φέροντος ἀκροστιχίδα ἀπὸ μὲν στ. 109 κέ. *ἐμὴ Διονυσίου τῶν ἐντὸς Φάρου* (ἀναπλ. *ἐστὶν ἡ βίβλος*), ἀπὸ δὲ τοῦ 513 κέ. *θεὸς Ἑρμῆς ἐπὶ Ἀδριανοῦ*. Πλείστην δὲ χρῆσιν ἔκπαλαι τῆς ἀκροστιχίδος ἐποιήσατο ἡ ἐπιγραμ-

(1(Πρβλ. H. Diels, Sibyllinische Blätter, Berlin 1890.

ματοποιία. Ὕστερον δὲ οὐ μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις πλείστην ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ δημοτικὴ Βυζαντιακή (1).

104. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἄν ποτε βεβαιωθῇ ὅτι τὰ ἰδιώματα ταῦτα παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἐκ τῆς Σημιτικῆς ποιήσεως, οὐδαμῶς ἐκ τούτου συναποδείκνυται ἀληθὲς καὶ τὸ κύριον μέρος τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία μετεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους ὡσαύτως ἐκ τῆς Σημιτικῆς ποιήσεως. Διότι τοῦτο μάλιστα ἀνάγκη νὰ προαποδειχθῇ ὅτι αὐτὴ ἡ Ἑβραϊκὴ ἢ ἡ Συριακὴ ποίησις ἦτο τονική, ὅπως γένηται πιστευτὸν ὅτι ἐγένετο ἄλλοις ἔθνεσι παράδειγμα μιμήσεως. Διότι οἱ εἰδικώτερον περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ποίησιν τῶν ἐθνῶν τούτων ἀσχολούμενοι σφόδρα ἀμφισβητοῦσιν ἂν ἡ Ἑβραϊκὴ καὶ Συριακὴ ποίησις ἦτο καθ' ὅλου ἔρρυθμος κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως χρῆσιν, τῇ προσῳδιακῇ εἴτε τῇ τονικῇ ῥυθμοποιίᾳ ἀκολουθοῦσα. Καὶ δοξάζουσι μέν τινες τῷ ὄντι ὅτι ἡ τῶν πάλαι Ἑβραίων ποίησις δὲν ἦτο ἄρρυθμος, ὁ δὲ ῥυθμὸς ἐπεσκοτίσθη ὕστερον ἐν τοῖς Μασωρετικοῖς χειρογράφοις. Ἰσχυρίζονται δηλαδὴ ὅτι οἱ Μασωρέται, τουτέστιν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν μασώραν ἤτοι τὴν παράδοσιν τῆς ἁγίας γραφῆς, οἵτινες περὶ τὴν ἕκτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα τοῖς συμφώνοις προσέθηκαν τὰ φωνήεντα, ἐσφάλησαν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πολλαχῶς, ὅθεν ἐφθάρη ὁ ῥυθμός. Αἱ γενόμεναι ὅμως μέχρι τοῦδε ἀπόπειραι ὑπὲρ ἀνορθώσεως τοῦ ῥυθμοῦ, δὲν ἔτυχον καθολικῆς ὑποδοχῆς. Ἡ μόνη δ' ἀσφαλὴς ἀρχὴ τῆς Ἑβραϊκῆς στιχουργίας, ἥτις μέχρι τοῦδε κοινῶς ἀναγνωρίζεται, εἶνε ὁ *παραλληλισμὸς τῶν κώλων* (parallelismus membrorum)· δύο δηλαδὴ ἢ καὶ πλείονα κῶλα, τὸ αὐτὸ ἢ ὅμοιον ἔχοντα νόημα δι' ἄλλων λέξεων ἑρμηνευόμενον, διαδέχονται ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦσι μίαν περίοδον ἢ στροφήν. Ἕκαστον δὲ κῶλον ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἀποτελεῖ ἴδιον στίχον. Παράδειγμα φέρομεν τὴν ἑξῆς περικοπὴν ἐκ τοῦ α΄ ψαλμοῦ τοῦ Δαβίδ, ἥτις σύγκειται ἐκ δύο περιόδων ἢ στροφῶν, τῆς μὲν πρώτης τρικώλου, τῆς δὲ δευτέρας δικώλου·

α΄. Μακάριος ἀνήρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν,
καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη,
καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν·

(1) Πλείονα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀκροστιχίδος ζήτει εἰς W. Meyer, Anfang und Ursprung d. lat. u. griech. rythm. Dichtung καὶ εἰς H. Diels, Sibyll. Bl. Πρβλ. καὶ Krumbacher Byzant. Litt. σελ. 336 κἑ.

β΄. ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ,
καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτός.

Καὶ ἐν τῷ Ἀραβικῷ κορανίῳ τὰ ἄλληλα διαδεχόμενα κῶλα ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς τῷ πεζῷ λόγῳ, ὅμως δὲ συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ κοινῆς τινος καταλήξεως ἢ ὁμοιοκαταληξίας καὶ ταύτης ἀτελεστέρας παρὰ τὴν ἐν ταῖς νεωτέραις ποιήσεσιν. Ἡ στιχουργικὴ δὲ αὕτη ἰδιότης εὑρίσκεται καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἀραβικοῖς ποιήμασι τοῖς ἐπικὸν ἔχουσι χαρακτῆρα, ἅτινα καλοῦνται Μακάμ, μακὰμ δὲ λέγεται Ἀραβιστὶ ὁ οἶκος (=stanza, στροφή). Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, ὁσαδήποτε στοιχεῖα καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι παρέλαβεν ἡ χριστιανικὴ ποίησις ἐκ τῆς τῶν Σημιτικῶν ἐθνῶν, οἷον τὸν παραλληλισμὸν τῶν κώλων, τὴν ἀκροστιχίδα, τὸ ὁμοιοτέλευτον καὶ ἄλλα, ὅμως τὴν διαίρεσιν εἰς πόδας διὰ τοῦ λογικοῦ τόνου, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ βάσιν τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρυσθῇ ἐξ ἐκείνης τῆς πηγῆς, ἀφ' οὗ μέχρι τοῦδε οὐδαμῶς ἀπεδείχθη ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ. Μέχρις ἂν λοιπὸν ἀποδειχθῇ ἀναμφισβητήτως ἡ ὕπαρξις τονικῶν μέτρων ἐν τῇ ποιήσει τῶν Ἑβραίων καὶ Σύρων, φρόνιμον εἶνε νὰ ὑπολαμβάνωμεν ὡς ἀληθεστέραν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία δὲν μετεδόθη ἔξωθεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους, ἀλλ' ὅτι εἶνε ἰθαγενής.

105. Κατὰ τῆς ἰθαγενοῦς γενέσεως τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας παρ' Ἕλλησι καὶ Λατίνοις ὁ Meyer προήνεγκε καὶ ταύτην τὴν ἔνστασιν, ὅτι ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ τονικὰ μέτρα ἐρρύησαν ἀμέσως ἐκ τῶν ἀρχαίων προσῳδιακῶν, τότε ἔπρεπεν εὐθὺς νὰ ἀποδοθῶσι τὰ ἀρχαῖα ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ καὶ ἄλλα μέτρα δι' ἀναλόγων μέτρων κατὰ τὸ νέον εἶδος τῆς ῥυθμοποιίας τὸ ἐπὶ τῶν λογικῶν τόνων στηριζόμενον· ἀλλὰ τοιαύτης μιμήσεως ὡρισμένων μέτρων οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ποδῶν ἁπλῶς τῆς προσῳδιακῆς ῥυθμοποιίας οὐδὲν ἴχνος εὑρίσκεται ἐν τῇ τονικῇ, ἡ δὲ μόνη σχεδὸν ἀληθὴς μίμησις, ὁ πολιτικὸς δηλονότι στίχος, παρεφάνη πολλῷ ὕστερον, ὅτε ἤδη εἶχεν ἀκμάσασα ἡ τονικὴ ποίησις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας. Τὴν ἔνστασιν ταύτην τοῦ Meyer, ἣν ἐγκρίνουσι καὶ ἄλλοι οἵτινες δὲν ἀποδέχονται τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ κυρίου ζητήματος, οἷος ὁ Krumbacher (Gesch. d. byzant. Litt. σελ. 341), ἡμεῖς νομίζομεν οὐχὶ πολὺ ἰσχυράν, ὡς οὐχὶ ἐπὶ βεβαίας καὶ ἀσφαλοῦς βάσεως στηριζομένην. Κοινῶς δηλαδὴ ὑποτίθεται ὅτι ὁ πολιτικὸς στίχος εἶνε πολλῷ μεταγενέστερος τῆς τονικῆς

ῥυθμοποιίας τῆς χριστιανικῆς ὑμνῳδίας· οἷον ὁ μὲν Bernhardy (griech. Litt. τόμ. α'[4] (1876) σελ. 696) λέγει ὅτι οἱ πολιτικοὶ στίχοι δὲν εὑρίσκονται πρὸ τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ὁ δὲ W. Meyer (Anfang und Ursprung der lat. und griech. rhythm. Dichtung σελ. 325) προσποιεῖ τῷ Ψελλῷ τὴν εὕρεσιν καὶ χρῆσιν τοῦ πολιτικοῦ στίχου κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχαίου ἰαμβικοῦ τετραμέτρου. Ὁ δὲ Krumbacher (Gesch. der Byzant. Litt. σελ. 303) παρατηρεῖ ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ψελλοῦ εὑρίσκονται πολιτικοὶ στίχοι ἔν τινι δημοτικῷ προσφωνήματι, οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (de caerim. σελ. 367 κατὰ τὴν Βονν. ἔκδ.), καὶ ἴσως, λέγει, οἱ στίχοι οὗτοι εἶνε τὸ ἀρχαιότατον παράδειγμα τοῦ μέτρου τούτου. Ἔχουσι δὲ οἱ πολιτικοὶ οὗτοι στίχοι ὧδε·

ἰδὲ τὸ ἔαρ τὸ γλυκὺ πάλιν ἐπανατέλλει
χαράν, ὑγείαν καὶ ζωὴν καὶ τὴν εὐημερίαν,
ἀνδραγαθίαν ἐκ θεοῦ τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων
καὶ νίκην θεοδώρητον κατὰ τῶν πολεμίων.

Ἄξιον δὲ μνείας εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι Μάξιμος ὁ Πλανούδης, ὅστις ἐγεννήθη μὲν τῷ 1260, ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1310 ἀ. Χ., ἐν τῷ διαλόγῳ περὶ γραμματικῆς (Bachmann anecd. Graeca II σελ. 98 κέ.) ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πολιτικοῦ στίχου ὡς νεωστὶ ἐπικρατήσαντος. Γελοῖα δὲ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου (ὑπομν. εἰς Ἰλ. α σελ. 11) περὶ τῆς γενέσεως τοῦ πολιτικοῦ στίχου, ὅτι δηλαδὴ ἐρρύη ἐκ τοιούτων τροχαϊκῶν ἢ ἰαμβικῶν μέτρων τῶν παλαιῶν, ἅτινα καὶ ὡς πολιτικοὶ στίχοι ἠδύναντο νὰ ἀναγνωσθῶσιν, οἷα τὰ τοῦ Αἰσχύλου

ὦ βαθυζώνων ἄνασσα Περσίδων ὑπερτάτη,
μῆτερ ἡ Ξέρξου γεραιά, χαῖρε, Δαρείου γύναι.

καὶ τὰ τοῦ Σοφοκλέους

ὦ πάτρας Θήβης ἔνοικοι, λεύσσετ' Οἰδίπους ὅδε,
ὅστις οὐ ζήλῳ πολιτῶν καὶ τύχαις ἐπιβλέπων.

καὶ τὸ τοῦ Εὐριπίδου

συγκατασκάπτοις ἂν ἡμᾶς· κοινὰ γὰρ τὰ τῶν φίλων.

καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους

ὡς ἥδομαι καὶ τέρπομαι καὶ βούλομαι χορεῦσαι.
μιμούμενος καὶ τοῖν ποδοῖν ὡδὶ παρενσαλεύων.

Τούτοις δύνανται νὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλα, οἷον τὸ Ὁμηρικὸν ἔπος

καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα,

ὅπερ ὡσαύτως δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ὡς πολιτικὸς στίχος κατὰ τοὺς τόνους τῆς λέξεως ἀπαγγελλόμενον. Σφόδρα δὲ μεμφόμενος ὁ Πλανούδης καὶ τοὺς μεταχειριζομένους τὸν πολιτικὸν στίχον, ὡς ἄμετρον, καὶ μαρτυρόμενος τὴν Γῆν καὶ τὸν Ἥλιον κατὰ τοῦ νέου τούτου εἴδους τῆς ῥυθμοποιίας, ἐν ᾧ προτιμῶνται οἱ τόνοι πρὸ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα, συμβουλεύει τῷ μαθητῇ Νεόφρονι, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐξενίκησαν οἱ πολιτικοὶ στίχοι, ἐν οἷς μέτρον μὲν οὐδὲν τηρεῖται, «τόνοι δὲ δύο περί που τὰ μέσα καὶ τὸ τέλος» (1), τοὐλάχιστον αὐτὸς ποιῶν νὰ τηρῇ ἀμφότερα, «ποδῶν τε μέτρον καὶ τόνων ῥυθμόν»· «ποίημα δὲ (ἐπιφέρει) στίχων τοιῶνδε ὁμοιότατον ἂν εἴη δένδρῳ καρποῖς τε βρίθοντι καὶ φύλλα πρὸς κόσμον περικειμένῳ. Χρὴ δὲ μηδὲν ἐπαχθὲς οἴεσθαι, εἰ τῶν ἄλλων πολλὰ καὶ ἄμετρα συνειρόντων, αὐτὸς ὑπὸ τοῦ μέτρου πως ἐπεχόμενος ἧττον ἐκείνων περὶ στίχων δόξεις συνθήκας εἶναι τῷ βραχύτατα γράφειν. Πότερον γάρ σοι φαίνοιτ' ἂν βέλτιον, εἷς ζῶν ἢ πέντε καὶ δέκα τεθνεῶτες;». Τοιαῦτα λέγει ὁ σχολαστικὸς οὗτος οὐδόλως αἰσθανόμενος ὅτι οἱ μὲν πολιτικοὶ στίχοι τἀνάπαλιν ἦσαν ζῶντες, νεκρὰ δὲ τὰ ἀρχαῖα μέτρα αὐτοῦ τε καὶ τῶν συγχρόνων, ὁ δὲ συμβιβασμὸς καὶ ἡ συνύπαρξις ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῆς ῥυθμοποιίας κατὰ τὰ ἀρχαῖα δῆθεν παραδείγματα, ἅπερ ἀνωτέρω παρεθέμεθα, οὐ μόνον ἄχρηστος ἀποβαίνει διὰ τὴν δυσχέρειαν, ἀλλὰ καὶ οὐδένα ἔχει νοῦν. Θαυμάζω δὲ ὅτι ὁ Bernhardy (griech. Litt. 1[4] σελ. 696. 276) ἀνάγει τὴν γένεσιν τοῦ πολιτικοῦ στίχου εἰς τροχαϊκὰ τετράμετρα, οἷον τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν βίῳ Σύλλα μνημονευόμενον

συκάμινόν ἐσθ' ὁ Σύλλας ἀλφίτῳ πεπασμένον.

Ἀδιανόητα δέ μοι φαίνονται καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Krumbacher (Gesch. Byzant. Litter. σελ. 303) λεγόμενα ὅτι ὁ πολιτικὸς στίχος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ συμφυρμοῦ (Kontamination) ἀμφοτέρων τῶν δημοτικῶν μέτρων, τοῦ τε ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου.

106. Ἡμεῖς, ὡς προείπομεν, ἄλλην γνώμην ἔχομεν περὶ τῆς γε-

(1) Περὶ τῆς ἡμαρτημένης ταύτης γνώμης τοῦ Πλανούδη, ἣν καὶ οἱ νώτεροι ἑτερογενεῖς ἀνενδοιάστως δέχονται, ὅτι ἐν τῷ πολιτικῷ στίχῳ δύο μόνον τόνοι τηροῦνται, ὁ ἕτερος μὲν περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου, ὁ δὲ ἕτερος περὶ τὸ τέλος τοῦ στίχου, εἴπομεν ἤδη καὶ ἔμπροσθεν § 82.

νέσεως τῶν πολιτικῶν λεγομενων στίχων. Καὶ πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν ὅτι καὶ τῶν ὑπὸ Krumbacher ὡς ἀρχαιοτάτων μνημονευομένων πολιτικῶν στίχων καὶ ἄλλα ἀρχαιότερα παραδείγματα δύναταί τις νὰ εὕρῃ, οἷον τὸ ἀναστάσιμον τροπάριον τοῦ Πάσχα (Πεντηκ. σελ. 1)

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θάνατον πατήσας
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος.

οὗ τὸ μὲν πρῶτον μέτρον εἶνε ἰαμβικὸν τετράμετρον ὑπερκατάληκτον, τὸ δὲ δεύτερον τροχαϊκὸν τετράμετρον δικατάληκτον. Ὡσαύτως τοῦ κοντακίου τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου οἱ μὲν δύο πρῶτοι στίχοι εἶνε ἰαμβικὰ τετράμετρα, ὡς οἱ πολιτικοὶ στίχοι, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι εἶνε οὐχὶ καταληκτικά, ἀλλὰ βραχυκατάληκτα τετράμετρα, οἱ δὲ ἐπιφερόμενοι τρεῖς εἶνε τροχαϊκὰ τετράμετρα ἔχοντα δύο ἢ τρεῖς καταλήξεις ἐν τῇ κατακλεῖδι, τὸ δὲ α΄ καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ πρώτου κώλου. Ἡ τοιαύτη δὲ χρῆσις μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τοῦ Σεργίου ἤτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος ἦσαν ἤδη ἐν χρήσει οἱ πολιτικοὶ λεγόμενοι στίχοι. Ἀλλὰ καὶ πολλῷ πρότερον ἤδη κατὰ τὴν τετάρτην ἀ. Χ. ἑκατονταετηρίδα διαρρήδην μαρτυρεῖται οὐ μόνον ἡ χρῆσις τῶν τονικῶν μέτρων, οἷα εἶνε τὰ ἐν τοῖς δύο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ποιήμασι, τῷ *ἑσπερινῷ ὕμνῳ* καὶ τῷ *πρὸς παρθένον παραινετικῷ*, ἀλλὰ καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ τοῦ ἰαμβικοῦ καταληκτικοῦ τετραμέτρου ἤτοι τοῦ πολιτικοῦ στίχου ἀναμὶξ μετὰ τοῦ δικαταλήκτου· οἷον ἐν τῷ πρὸς παρθένον παραινετικῷ λέγεται στ. 5 κἑ.

ἐν σώματι τὰς νοερὰς | δυνάμεις ἐμιμήσω,
ἀγγελικὴν μετῆλθες | ἐπὶ γῆς πολιτείαν.
Δεσμὸς ἐνταῦθα καὶ λύσις | καὶ σώματ' ἐκ σωμάτων.

Ὁ Γρηγόριος, ὅστις συνήθως μετεχειρίζετο τὰ παλαιὰ προσῳδιακὰ μέτρα ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, ἵνα ποιήσηται χρῆσιν ἐν τοῖς δύο εἰρημένοις καὶ τονικῶν μέτρων, φαίνεται ὅτι ὑπεχώρησεν εἰς ἰδίωμα, ὅπερ ἦτο ἤδη ἐν χρήσει ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει, δὲν ἐπενόησε δὲ αὐτός. Καὶ ὁ σχηματισμὸς δὲ τῶν τονικῶν μέτρων τοῦ Γρηγορίου μαρτυρεῖ παλαιοτέραν τὴν εὕρεσιν καὶ δὴ καὶ ὅτι ἡ πρώτη αὐτῶν χρῆσις ἦτο μελική, τουτέστιν ἐγένετο ἐν δημοτικοῖς ᾄσμασιν. Ἔμπροσθεν δὲ ἐμνημονεύσαμεν τροχαϊκόν τι τονικὸν τετράμετρον, ὅπερ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σωζομένου (πρβλ. § 86) οἱ Ἀρειανοί, ὡς καὶ ἄλλα

τοιαῦτα ἐφύμνια, ὑπέψαλλον ἀναμιγνύοντες τοῖς ὕμνοις αὐτῶν, τὸ ἑξῆς

ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν;

Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὰ τελευταῖα ταῦτα ἰαμβικά τε καὶ τροχαϊκὰ τετράμετρα εὑρίσκονται ὄντα καὶ τὰ ἀρχαιότατα τῶν σῳζομένων τονικῶν μέτρων, οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀποδείξεως δεόμεθα, ὅπως ἐλέγξωμεν ἡμαρτημένην τὴν δόξαν τῶν φρονούντων ὅτι οἱ πολιτικοὶ καλούμενοι στίχοι παρεφάνησαν πολλαῖς ἑκατονταετηρίσιν ὕστερον τῶν τονικῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας ῥυθμῶν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία παρ' Ἕλλησι δὲν εἶνε ἰθαγενής, ἀλλὰ παρελήφθη ἔξωθεν καὶ δὴ ἐκ τῆς Σημιτικῆς ποιήσεως. Ὅτι δὲ ἡ κατὰ στίχον χρῆσις τῶν τονικῶν τετραμέτρων ἤτοι τῶν πολιτικῶν στίχων ἐπικρατεῖ κατὰ πρῶτον μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει τῶν Βυζαντίνων, τοῦτο ἀποδοτέον κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἐν ὅσῳ ἤκμαζε καὶ μέχρις οὗ ἀπετελέσθη ἡ τὰ τονικὰ μέτρα μεταχειριζομένη ἐκκλησιαστικὴ ὑμνῳδία, οὕτως ἐδέσποζε καὶ ἀπερρόφα πᾶσαν τὴν δημοτικὴν ποίησιν τῶν Βυζαντίνων, ὥστε δὲν ἠδύνατο αὕτη νὰ ὁρθοπλοήσῃ. Ἐκόλουε δ' ἅμα τὴν ἐπίδοσιν αὐτῆς καὶ ἡ τῶν λογίων ποίησις, ἥτις διετέλει μιμουμένη τὴν ἀρχαίαν προσῳδιακὴν ποίησιν. Τούτων ἕνεκα μόλις περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἀπελευθερωθεῖσα τῆς δεσποτείας ἐκείνων ἤρξατο ἡ δημοτικὴ ποίησις νὰ προάγηται εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐπικρατῇ. Ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία ὡς λυρικὴ ποίησις τὴν κατὰ σύστημα σύνθεσιν μεταχειριζομένη παρέργως μόνον ἠδύνατο νὰ ποιῆται χρῆσιν τῆς κατὰ στίχον συνθέσεως. Τοιοῦτον εἶνε π. χ. τὸ μεγαλυνάριον εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ Χριστοῦ (Φεβρ. β΄) συγκείμενον ἐκ 32 τροχαϊκῶν τετραμέτρων δικαταλήκτων (Christ anthol. σελ. 84), οὗ ἡ ἀρχὴ

ἀκατάληπτόν ἐστι | τὸ τελούμενον ἐν σοὶ
καὶ ἀγγέλοις καὶ βροτοῖς, | μητροπάρθενε ἁγνή.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἐξ ἁπάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας μόνοι που οὗτοι οἱ τροχαῖοι μελῳδούμενοι τηροῦσι κανονικῶς τὸ τρίσημον μέγεθος, οἷον εἶχον ἐν τῇ παλαιᾷ προσῳδιακῇ ποιήσει, δίσημον δηλαδὴ μακρὰν ἐπὶ τῆς θέσεως, μονόσημον δὲ βραχεῖαν ἐπὶ τῆς ἄρσεως.

107. Πότε ὅμως ἀκριβῶς καὶ ποῦ ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν; Ἐκ μὲν τῶν σῳζομένων μνημείων ἀποδείκνυται αὕτη, ὡς εἴπομεν, ἐν χρήσει ἤδη οὖσα κατὰ τὴν τετάρτην

ά. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Πιθανώτατον δὲ φαίνεταί μοι ὅτι ἡ εὕρεσις καὶ πρώτη χρῆσις τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας δὲν εἶνε ἀρχαιοτέρα, εἰ καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν καὶ τοὺς τόνους τῶν λέξεων ἐν τῇ συνήθει προφορᾷ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ γίνηται καὶ κατὰ τὴν τετάρτην ἤδη ἑκατονταετηρίδα ἦτο τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον συντετελεσμένη. Καὶ ἂν δὲ ὑποτεθῇ ἀρχαιοτέρα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, μόλις κατὰ δεκαετηρίδας τινὰς καὶ οὐχὶ πλέον δικαιούμεθα νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὴν ἀρχαιοτέραν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ μετάστασις τῆς ῥυθμοποιίας ἀπὸ τῆς προσῳδιακῆς εἰς τὴν τονικὴν κατὰ πρῶτον ἐγένετο οὐχὶ ἐν τῇ κοσμικῇ ποιήσει, διότι αὕτη καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας διετέλει μεταχειριζομένη τὴν προσῳδιακὴν ῥυθμοποιίαν, ἀλλ' ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει, ἥτις δι' οὐδενὸς δεσμοῦ συνεδέετο μετὰ τῆς ἀρχαιότητος, πρὸς δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸν ὄχλον μάλιστα ἀπευθυνομένη εἶχε χρείαν νὰ συγκινήσῃ αὐτοὺς καὶ δι' ἐφοδίων καταληπτῶν, διὰ τῆς τονικῆς δηλαδὴ ῥυθμοποιίας ἀντὶ τῆς προσῳδιακῆς, ἣν οὐδαμῶς ἔτι οὗτοι ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι καὶ αἰσθανθῶσιν. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χριστιανικῇ ποιήσει οὐδαμῶς ἦτο εὔκολον καὶ φυσικὸν νὰ συμβῇ ἡ μεταβολὴ αὕτη ἔξωθεν καὶ ἐκ μιμήσεως ξενικοῦ τινος ἰδιώματος, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ περὶ τὸν Meyer, ὧν τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ὑποθέσεως ἠλέγξαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡς ἀμφισβητήσιμα ἢ καὶ ἄντικρυς ἡμαρτημένα, εὐκολώτερον δὲ καὶ φυσικώτερον ἦτο νὰ προέλθῃ ἔσωθεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καιροῦ μόνον τυχοῦσα προσφόρου. Καὶ ἡ μὲν Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχεν ἤδη καταστῆ, καθ' ἃ καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἐπιτηδεία καὶ ὥριμος πρὸς τοιαύτην μεταβολήν, καιρὸν δὲ προσφορώτατον ἠδύναντο μάλιστα νὰ παράσχωσιν αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες καὶ ἰδίᾳ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σφόδρα συνταράξασα τὸ Βυζαντιακὸν κράτος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν. Ὅτι δὲ τῷ ὄντι οἱ Ἀρειανοὶ ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτῶν ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς τονικῆς ῥυθμοποιίας εἰμὴ ἀποκλειστικῶς, ἀλλὰ τοὐλάχιστον σποράδην ἐν τοῖς ἐφυμνίοις, μαρτυρεῖ τὸ διασωθὲν τονικὸν τροχαϊκὸν τετράμετρον αὐτῶν, οὗπερ ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ἐναντίοι τῶν Ἀρειανῶν οἱ τὴν ὀρθοδοξίαν σῴζοντες ἐποιοῦντο χρῆσιν τῶν αὐτῶν τοῖς Ἀρειανοῖς ὅπλων (Σωζόμ. 8, 8 καὶ § 86), ἐκ τῆς πάλης ταύτης, ἧς βαθμηδὸν μετέσχεν ἅπας ὁ ἐν τῇ ἀνατολῇ

καὶ τῇ δύσει χριστιανικὸς κόσμος, φυσικὸν ἦτο νὰ ῥιζοβολήσῃ τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς ῥυθμοποιίας καὶ ἀποκλειστικῶς νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἤρξατο νὰ ἀναπτύσσηται.

108. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην, ὅτι ἡ τονικὴ ῥυθμοποιία δὲν ἦλθεν ἔξωθεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' εἶνε ἰθαγενής, ἐπιρρωνύουσι καὶ τὰ ἐν τῇ Λατινικῇ ποιήσει κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς περίοδον συμβάντα, ἅπερ εἶνε τὰ αὐτὰ καὶ παραπλήσια. Καθ' οὓς δηλαδὴ χρόνους συνέβη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ μεταβολὴ τοῦ τρόπου τῆς ῥυθμοποιίας ἦσαν ἤδη καὶ ἐν τῇ ζώσῃ Λατινικῇ γλώσσῃ τετελεσμέναι αἱ μεταβολαὶ περὶ τὰς προσῳδίας, ὥστε καὶ αὕτη ἦτο ἤδη ὥριμος νὰ δεχθῇ τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν. Καὶ τῷ ὄντι ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο αἱρέσεων, τῆς τῶν λογίων ποιητῶν (poëtae docti), οἵτινες εἴχοντο τῆς αὐστηρᾶς προσῳδιακῆς ῥυθμοποιίας κατὰ τοὺς παλαιοὺς δοκίμους ποιητάς, καὶ τῆς τῶν δημοτικῶν ἢ ἀγροίκων ποιητῶν (poëtae rustici et vulgares), οἵτινες δὲν ἐφρόντιζον πολὺ περὶ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν, ἀπένεμον δὲ καὶ τοῖς λογικοῖς τόνοις σημασίαν τινὰ ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ, καθ' ἃ ἔμπροσθεν εἴπομεν ἐκτιθέμενοι τὴν γνώμην τῶν περὶ τὸν Οὐεστφάλιον, ὁ ἀγὼν λέγω οὗτος ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν τελευταίων, ἐπικούρου προσελθούσης αὐτοῖς τῆς χριστιανικῆς ὑμνῳδίας τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας, ἥτις εἴτε ἀφ' ἑαυτῆς εἴτε μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως ἠσπάσατο ἀναφανδὸν τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν. Διότι πάντως τοιοῦτό τι πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τῶν Λατίνων, ἥκιστα δ' ὅτι παρέλαβον τὴν τονικὴν ῥυθμοποιίαν παρὰ τῶν Σημιτικῶν ἐθνῶν. Ἡ δὲ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ Λατινικὴ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἐτράπη τὴν ὁδὸν ταύτην κατὰ μίμησιν τῆς Ἑλληνικῆς, δὲν εἶνε παράλογος, ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ ἐπιρρωνύεται ἐκ τούτου, ὅτι πολλὰ ὑπάρχουσι τὰ μαρτυροῦντα τὴν μεγάλην ῥοπήν, ἣν ἡ τῶν Ἑλλήνων ἐκκλησιαστικὴ ποίησις καὶ μουσικὴ ἤσκησε καθ' ὅλου εἰς τὴν τῶν Λατίνων ἐκκλησιαστικὴν ποίησίν τε καὶ μουσικήν, οἷον τὰ ὀνόματα τῶν ποιημάτων, τά τε *ἀντίφωνα* καὶ τὰ *τροπάρια*, ἅτινα Ἑλληνικὰ ὄντα δῆλον ὅτι ἐλήφθησαν ἐκεῖθεν, ὅπως καὶ sequentia εἶνε μετάφρασις τῆς Ἑλληνικῆς *ἀκολουθίας*, καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τῶν Λατίνων· διότι οὐ μόνον οἱ ὀκτὼ τόνοι τῶν Λατίνων ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τὰ

ὀνόματα *αὐθεντικοὶ* καὶ *πλάγιοι* δῆλον ὅτι Ἑλληνικὴν ἔχουσι σφραγῖδα. Πλὴν δὲ τούτων καὶ διαρρήδην ὁμολογεῖται τοῦτο ὑπὸ τῶν Λατίνων (πρβλ. Christ anthol. σελ. XXV).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Περὶ ποσότητος συλλαβῶν.

109. Διαλαβόντες ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ καθ' ὅλου περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπετάχθη ἀεὶ τῷ ῥυθμῷ καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ῥυθμιζόμενον, ἐν τῷ προκειμένῳ θὰ ἐξετάσωμεν ἰδίᾳ ποῖον μέγεθος ἤτοι ποσότητα προσεποίει ὁ παλαιὸς ποιητὴς ὡς ῥυθμοποιὸς ταῖς συλλαβαῖς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Τί δὲ εἶνε συλλαβή, καλῶς ὁρίζει αὐτὴν ὁ γραμματικὸς Διονύσιος ὁ Θρᾷξ ἐν τῇ Τέχνῃ (§ 7 σελ. 16 ἐκδ. Uhlig 1884) λέγων ὧδε· «συλλαβή ἐστι κυρίως σύλληψις συμφώνου ⟨ἢ συμφώνων⟩ μετὰ φωνήεντος ἢ φωνηέντων, οἷον Κάρ, βοῦς· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἡ ἐξ ἑνὸς φωνήεντος, οἷον *α*, *η*». Ὡς λοιπὸν καὶ ἀλλαχοῦ (§ 52. 53) εἴπομεν, ἐν τῇ συνηθείᾳ ἤτοι τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ αἱ συλλαβαὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πολλαχῶς τὸ πάλαι διέφερον ἀλλήλων κατὰ τὴν ποσότητα, πρῶτον μὲν ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ φωνήεντος, εἶτα δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς προσθήκης τῷ φωνήεντι ἑνὸς ἢ πλειόνων συμφώνων, ἅπερ καὶ ταῦτα προσαπῄτουν χρόνον τινὰ πρὸς ἐκφώνησιν. Ἀπῄτει δὲ πρὸς ἐκφώνησιν κατὰ τοὺς ἀρχαίους ῥυθμικοὺς τὸ μὲν βραχὺ φωνῆεν ἕνα πρῶτον χρόνον, τὸ δὲ μακρὸν δύο, πᾶν δὲ ἁπλοῦν σύμφωνον τὸ ἥμισυ τοῦ πρώτου χρόνου (1). Κατὰ ταῦτα α') ἡ συλλαβὴ *ε* ἢ *ο* (βραχὺ φωνῆεν) εἶχε μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου· β') ἡ συλλαβὴ *εκ* (βραχὺ φωνῆεν μεθ' ἑνὸς συμφώνου) ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ ἡμίσεος· γ') ἡ συλλαβὴ *η*, *ει*, *εξ* (μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος, βραχὺ φωνῆεν μετὰ δύο συμφώνων) δύο πρώτων χρόνων· δ') ἡ συλλαβὴ *ης*, *εις*, *ἄρξ* (μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος μεθ'

(1) Τί εἶνε πρῶτος χρόνος ζήτει εἰς § 127.

ἑνὸς συμφώνου, βραχὺ φωνῆεν μετὰ τριῶν συμφώνων) δύο χρόνων καὶ ἡμίσεος· ε') ἡ συλλαβὴ *ηξ* (μακρὸν φωνῆεν μετὰ δύο συμφώνων) τριῶν πρώτων χρόνων (1). Οὕτω λοιπὸν πολλῶν καὶ ποικίλων ὄντων τῶν συλλαβικῶν μεγεθῶν ἐν τῇ φυσικῇ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης προφορᾷ, δύσκολον θὰ ἦτο τῷ ῥυθμοποιῷ νὰ τηρῇ ἑκάστου αὐτῶν ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ τὸ ἀνάλογον ῥυθμικὸν μέγεθος. Ὅθεν εὐκολίας χάριν ὁ παλαιὸς ποιητὴς ὡς ῥυθμοποιὸς δύο μόνον διέκρινεν εἴδη συλλαβῶν, τὰς βραχείας λεγομένας καὶ τὰς μακράς, καὶ ταῖς μὲν πρώταις ὡς μέρεσι τοῦ ῥυθμοῦ προσῆπτε ῥυθμικὸν μέγεθος τὸ τοῦ πρώτου χρόνου, ταῖς δὲ μακραῖς διπλάσιον ἤτοι δίσημον, τουτέστι μέγεθος δύο πρώτων χρόνων. Καὶ ὡς βραχείας μὲν συλλαβὰς ἐλάμβανε τὰς ἀποτελουμένας ἐξ ἑνὸς μόνον βραχέος φωνήεντος (ε, ο, ᾰ, ῐ, ῠ), ᾧ ἐπεφέρετο ἤτοι ἕτερον φωνῆεν ἢ ἓν μόνον σύμφωνον, οἷον *ἐλέγετο* (τέσσαρες βραχεῖαι συλλαβαί), τουτέστι τὰς ἐχούσας φυσικὸν μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου ἢ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος, ὡς μακρὰς δὲ πάσας τὰς λοιπάς, τὰς ἐχούσας δηλαδὴ μέγεθος δύο πρώτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς.

110. Αἱ μακραὶ συλλαβαὶ διεκρίνοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν εἰς *φύσει* καὶ *θέσει* μακράς. Καὶ αἱ μὲν πρῶται ἦσαν καὶ ἐλαμβάνοντο ὡς μακραὶ διὰ τὸ μακρὸν φωνῆεν, ὅπερ εἶχον (η, ω, ᾱ, ῑ, ῡ), ἢ διὰ τὴν δίφθογγον, οἷον *ἥρως*, *κύριος*, *ἄκων*, *παῖς*· αἱ δὲ θέσει μακραὶ βραχὺ ἔχουσαι φωνῆεν ἐλαμβάνοντο ὡς ῥυθμικαὶ μακραὶ ἕνεκα τῆς προσλήψεως εἰς τὸ βραχὺ φωνῆεν τῶν ἐπιφερομένων δύο ἢ πλειόνων συμφώνων ἢ ἑνὸς διπλοῦ (ζ, ξ, ψ), οἷον τῶν μὲν λέξεων *πράττω*, *πρᾶγμα*, *πρᾶξις* ἡ παραλήγουσα ἦτο φύσει μακρὰ διὰ τὸ μακρὸν φωνῆεν (ᾱ), τῶν δὲ λέξεων *τάττω*, *τάγμα*, *τάξις* καὶ *ἐστὶ* ἡ παραλήγουσα ἦτο θέσει μακρὰ διὰ τὰ ἐπιφερόμενα τῷ βραχεῖ φωνήεντι (ᾰ, ε) δύο σύμφωνα. Ἐκτὸς δέ τινων περιστάσεων, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, ἦτο ἀδιάφορον ἂν τὰ τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφερόμενα σύμφωνα συναπετέλουν μετ' αὐτοῦ μίαν συλλαβὴν ἢ μίαν λέξιν, ἢ ἂν τὸ ἕτερον αὐτῶν ἢ ἀμφότερα ἀνῆκον εἰς τὴν ἑπομένην συλλαβὴν ἢ τὴν ἑπομένην λέξιν, οἷον «ἒξ», «σπουδῇ δ' ἕζετο», «ἒκ λεχέων», «αὐτὰρ ἄρᾱ Ζεύς», «νοῦσον ἀνᾱ στρατόν». Διότι ὁ Ἕλλην ποιητὴς τὰς συλλα-

(1) Διὰ τί ἐνταῦθα καταλέγοντες τὰ διάφορα μεγέθη τῶν συλλαβῶν, ἀρκούμεθα εἰς τὰ φωνήεντα καὶ τὰ ἐπιφερόμενα σύμφωνα, οὐδαμῶς δὲ μνημονεύομεν καὶ συλλαβὰς ἐχούσας καὶ πρὸ τοῦ φωνήεντος σύμφωνα, ὅθεν θὰ ἐποριζόμεθα καὶ ἄλλα μεγέθη συλλαβῶν (οἷον σπλὴν = 4 πρ. χρ.), θὰ δηλωθῇ ἐν τῇ ἑπομένῃ §.

βὰς τοῦ στίχου ἐφαντάζετο ὡς συνεχεῖς καὶ τὰ σύμφωνα ἐλάμβανεν ὡς ἐπίρρωνύοντα οὐχὶ τὸ ἑπόμενον, ἀλλὰ τὸ προηγούμενον φωνῆεν, ἐπειδὴ κύριον μέρος τῆς συλλαβῆς ἐνομίζετο τὸ φωνῆεν, ὥστε χάριν τοῦ μέτρου ἡ συλλαβὴ ἐλαμβάνετο ὡς ἀπ' αὐτοῦ ἀρχομένη, ἐπιρρωνυομένη δὲ ὑπὸ μόνων τῶν ἐπιφερομένων συμφώνων. Εἰ καὶ τῇ θέσει δὲ μακρᾷ συλλαβῇ ὡς μέρει τοῦ ῥυθμιζομένου προσῆπτεν ὁ ῥυθμοποιὸς τὴν ῥυθμικὴν δύναμιν τῶν συλλαβῶν τῶν μακρῶν φωνῆεν ἐχουσῶν, τὸ φωνῆεν ὅμως αὐτῆς ἔμενε πάντοτε βραχὺ καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξεφωνεῖτο, τουτέστι βραχέως. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ὠνομάσθη *θέσει μακρὰ* ἡ συλλαβὴ αὕτη, διότι δηλαδὴ κατὰ συνθήκην ἐλαμβάνετο ὡς μακρὰ ὑπὸ τῶν ποιητῶν καίπερ ἔχουσα βραχὺ φωνῆεν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ συγχέῃ τις τὴν ποσότητα τῶν φωνηέντων καὶ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν οὐδὲ πρέπει νὰ λέγῃ τις, ὡς πολλοὶ ἀμαθεῖς λέγουσι, θέσει μακρὸν φωνῆεν ἀντὶ θέσει μακρᾶς συλλαβῆς, διότι μακρὰ εἶνε ἡ συλλαβή, βραχὺ δὲ τὸ φωνῆεν. Ὅθεν καὶ τὸ σημεῖον τῆς ποσότητος τὸ τιθέμενον ἐπί τινος φωνήεντος, ἄνευ ἰδιαιτέρας ὑπομνήσεως, συνήθως σημαίνει τὴν ποσότητα τῆς συλλαβῆς.

111. Εἰ καὶ ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς καθόλου ἠκολούθει ταῖς διαφοραῖς τῆς κοινῆς ὁμιλίας, ὅμως δὲν ἠκολούθει αὐταῖς ἀπολύτως. Διότι προσεποίει μὲν τῇ συλλαβῇ τῇ ἐχούσῃ βραχὺ φωνῆεν, ᾧ ἐπεφέροντο δύο σύμφωνα, μεῖζον μέγεθος ἢ τῇ συλλαβῇ τῇ ἐχούσῃ βραχὺ φωνῆεν, ᾧπερ ἓν μόνον σύμφωνον ἐπεφέρετο, ὅμως τῶν τῷ μακρῷ φωνήεντι ἐπιφερομένων συμφώνων οὐδένα λόγον ἐποιεῖτο· τῇ συλλαβῇ δηλαδὴ τῇ ἐκ μακροῦ φωνήεντος καὶ δύο συμφώνων συγκειμένῃ δὲν προσῆπτε μεῖζον ῥυθμικὸν μέγεθος ἢ τῇ συλλαβῇ τῇ ἐκ μακροῦ φωνήεντος καὶ ἑνὸς συμφώνου συγκειμένῃ.

112. Ἀλλ' ὅμως ἂν ἡ προσθήκη συμφώνων εἰς τὸ μακρὸν φωνῆεν δὲν αὐξάνει τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος τῆς συλλαβῆς ἐν τῇ χρήσει τῆς ῥυθμοποιίας, τἀνάπαλιν ὅμως ἡ ἔλλειψις συμφώνου ἐπιφερομένου τῷ μακρῷ φωνήεντι ἔν τισι περιστάσεσιν ἀσκεῖ δύναμιν ἐλαττωτικήν. Διότι ὅταν μὲν τῷ μακρῷ φωνήεντι ἐπιφέρηται σύμφωνον, ἡ συλλαβὴ ὡς μέρος τοῦ ῥυθμιζομένου εἶνε πάντοτε μακρά (1). Ὅταν δὲ ἐπιφέρηται

(1) Κατ' ἐξαίρεσιν μόνον καὶ σπανιώτατα τὸ μακρὸν φωνῆεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως ἐπιφερομένου συμφώνου βραχύνεται χάριν τοῦ μέτρου ἐν ἐλεγειακοῖς ἐπιγράμμασι καὶ ἀλλαχοῦ, διότι ἄλλως ἡ λέξις δὲν ἐγχωρεῖ ἐν τῷ μέτρῳ, ἐὰν μὴ βραχύνηται ἡ μακρὰ αὕτη συλλαβή· οἷον *φοινῖκόεσσαν* Λ 133 (παρὰ τὸ φοῖνιξ -ῖκος), *Ἐλευσῖνίων* (ὕμν.

φωνῆεν, τότε δύναται νὰ λάβῃ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ῥυθμικῆς βραχείας· οἷον «ἄνδρα μοῖ ἔννεπε», «πλάγχθῆ ἐπεί», «τοῦ κέρᾰ ἐκ κεφαλῆς», «πάντῆ ἀνὰ στρατόν». Ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως, οἷον *τοῖοῦτος*, *ποῖήσω*. Τούτου ἕνεκα ἡ τοιαύτη συλλαβὴ ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν καλεῖται *κοινὴ συλλαβή*, εἰδικώτερον δὲ *ὁ πρῶτος τρόπος τῆς κοινῆς*, ὅστις καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 5) γίνεται, «ὅταν μακρῷ φωνήεντι ἢ διφθόγγῳ ἐπιφέρηται φωνῆεν»· οἷον Γ 164

οὔ τί μοῖ αἰτίῆ ἐσσί, θεοί νύ μοῖ αἴτιοῖ εἰσιν (1).

113. Καθὼς δὲ τὸ μακρὸν φωνῆεν μεθ' ἑνὸς ἢ δύο συμφώνων ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς ἐλάμβανε πάντοτε ὡς ῥυθμικὴν μακρὰν συλλαβήν, οὕτω καὶ τὸ βραχὺ φωνῆεν μετὰ τριῶν συμφώνων, ἅπερ ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ ἀντεστοίχουν μακρῷ φωνήεντι καὶ ἑνὶ συμφώνῳ ἤτοι $2\frac{1}{2}$ πρώτοις χρόνοις. Τρία σύμφωνα ἐπιφερόμενα τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἦσαν ἱκανῶς ἰσχυρὰ νὰ προσποιήσωσι τῇ συλλαβῇ τὴν δύναμιν τῆς ῥυθμικῆς μακρᾶς (2). Τοὐναντίον ὅμως βραχὺ φωνῆεν μετὰ δύο συμφώνων ἐπιφερομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον εἶχε τὴν δύναμιν τῆς μακρᾶς, οὐχὶ δὲ πάντοτε. Ἐκ τῆς φύσεως δὲ καὶ τῆς θέσεως τῶν συμφώνων τούτων ἐξήρτητο ὥστε ἡ τοιαύτη συλλαβὴ νὰ ἀποτελεσθῇ μακρὰ ἢ νὰ διατηρήσῃ τὸ τῆς βραχείας μέγεθος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔνιαι τῶν συλλαβῶν τῶν ἐκ βραχέος φωνήεντος καὶ δύο συμφώνων συγκειμένων καὶ μάλιστα ὅτε τὰ ἐπιφερόμενα σύμφωνα ἦσαν ἄφωνον μετὰ ὑγροῦ, ἠδύναντο νὰ εἶνε κοιναί, τουτέστιν ὁ ποιητὴς ἠδύνατο κατὰ βούλησιν νὰ μεταχειρίζηται αὐτὰς εἴτε ὡς ῥυθμικὰς μακρὰς εἴτε ὡς ῥυθμικὰς βραχείας, οἱ δὲ τραγικοὶ οὐδαμῶς ἀπώκνουν

Δήμ. 266), *Ἐλευσῖνίδαο* (αὐτ. στ. 105), *Ἐλευσῖνίας* (Σοφ. Ἀντιγ. 1120), *χρῦσέας* (Σοφ. Ἀντιγ. 104) παρὰ τὸ χρυσός, χρῦσέων (Εὐριπ. Μηδ. 978).

(1) Τῶν παρὰ τῷ ποιητῇ συχνῶν ἐξαιρέσεων τοῦ κανόνος τούτου Ἡλιόδωρος ὁ μετρικὸς διέκρινεν ὀκτὼ τρόπους (πρβλ. Σχολ. Ἡφ. σελ. 100 κέ. W.), ἀλλ' ὅμως οἱ πλεῖστοι τῶν τρόπων τούτων εἶνε ἡμαρτημένοι ὡς ἄλλον ἔχοντες λόγον καὶ ἄλλως θεραπευόμενοι, οὐχὶ δ' ὡς ἐνόμιζεν ὁ Ἡλιόδωρος. Πρβλ. § 56.

(2) Οὕτω τῷ ὄντι ἐν πάσῃ τῇ παλαιᾷ ποιήσει τὸ βραχὺ φωνῆεν, ὅταν ἐπιφέρωνται τρία σύμφωνα, ποιεῖ πάντοτε μακρὰν συλλαβήν. Ἐπὶ δὲ τοῦ *Ἠλεκτρύων* παρ' Ἡσιόδῳ (Ἀσπ. 3. 16. 35. 82) δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ δευτέρα ἀπ' ἀρχῆς ἀντὶ βραχείας, ἀλλὰ τὸ υ μετὰ τοῦ ἑπομένου ων ἐν συνιζήσει. Τὸ δ' ἐν Ἰλ. Π. 857, Χ 363, Ω 6 *ἀνδροτῆτα* οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ὑπολαμβάνοντες ὡς ἐφθαρμένον ἄλλοι μὲν γράφουσιν *ἀρετῆτα* (Bekker), ἄλλοι δὲ *ἀδροτῆτα* (La Roche), ἄλλοι δ' *ἀροτῆτα* καὶ ἄλλοι (Clemm, Rhein. Mus. 32, 472) *δροτῆτα*. Ὡσαύτως νοθεύουσι καὶ τὸ παρ' Αἰσχύλῳ (Ἀγαμ. 145) *φάσματᾰ στρουθῶν*.

νά ποιῶσι τοῦτο ἐνίοτε καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, οἷον ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγ. 1240 λέγει

κεῖται δὲ νĕκρὸς περὶ νĕκρῷ, τὰ νυμφικὰ

καὶ ἐν Οἰ. Κ. 442

οἱ τοῦ πᾰτρός, τῷ πᾰτρὶ δυνάμενοι τὸ δρᾶν.

Οὗτος δὲ εἶνε *ὁ δεύτερος τρόπος τῆς κοινῆς*, ὅστις καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 7 West.) γίνεται, «ὅταν βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφέρηται ἐν τῇ ἑξῆς συλλαβῇ σύμφωνα δύο, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἄφωνόν ἐστι, τὸ δὲ δεύτερον ὑγρόν· οἷον ὅπλον, ἄκρον, Πάτροκλέ μοι δειλῇ (Τ 287)».

ΣΗΜ. α'. Ὅταν δὲ τὸ προηγούμενον εἶνε ἡμίφωνον, ἡ προκειμένη συλλαβὴ δὲν εἶνε πλέον κοινή, ἀλλὰ τελείως μακρά· οἷον *ἀμνός*, *ἐσμός*, *μάσλης* (1).

ΣΗΜ. β'. Ὡσαύτως πάντοτε λαμβάνεται ὡς μακρὰ ἡ συλλαβή, ὅταν τὸ δεύτερον τῶν ἐπιφερομένων συμφώνων, εἴτε ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως εὑρίσκονται ταῦτα, εἴτε ἀμφότερα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιφερομένης, δὲν εἶνε ὑγρόν, ἀλλά τι τῶν ἄλλων συμφώνων· οἷον «χερσίν», «ἐπὶ πτόλιν» (2).

ΣΗΜ. γ'. Προσέτι πάντοτε λαμβάνεται ὡς μακρὰ ἡ συλλαβή, ὅταν τὰ τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφερόμενα σύμφωνα, οἱαδήποτε καὶ ἂν ὦσιν, εἶνε τελικὰ τῆς λέξεως, ἢ τὸ μὲν ἕτερον τελικόν, τὸ δὲ ἕτερον ἀρκτικὸν τῆς ἐπιφερομένης· οἷον *Τίρυνς*, *ἐξ*, *ἅλς*, *ἐς δῖαν*, *ἐκ μέν*. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων, οὐ μόνον ὅταν ἀλλοῖα εἶνε

(1) Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ εὑρίσκεται βραχεῖα ἡ παραλήγουσα τοῦ δωρικοῦ *ἐσλός* ἀντὶ *ἐσθλός*. Οὕτως εὑρίσκεται τρὶς παρὰ Πινδάρῳ (Ὀλ. 2, 19. Πυθ. 3, 66. Νεμ. 4, 95), πανταχοῦ ἄλλοθι παρ' αὐτῷ μακρὰ οὖσα. Ἐνίοτε δὲ καὶ ὅταν τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφέρηται *μν* (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 8 W.), οἷον ἐπὶ τέλει μὲν τῆς λέξεως παρ' Εὐριπ. Ἰφ. Α. 68 *θυγατρὶ μνηστήρων*, 852 (847) *δεινά· μνηστεύω*, παρὰ Κρατίνῳ ἐν Πανόπταις ἀποσπ. 3 *ἐπιλήσμοσι μνημονικοῖσι*, παρὰ Καλλιμάχῳ ἀποσπ. 27 *ὁ Μνησάρχειος*· ἐπὶ μέσης δὲ τῆς λέξεως παρ' Ἐπιχάρμῳ *εὔυμνος*, παρ' Αἰσχύλῳ Ἀγαμ. 990 *ὑμνῳδεῖ*, 1454 *πολύμναστον*, παρ' Εὐριπ. Βακχ. 71 *ὑμνήσω*.

(2) Παρ' Ὁμήρῳ χάριν τοῦ μέτρου δὲν ποιεῖ θέσει μακρὰν συλλαβὴν τὸ *σκ* καὶ *ζ* ὡς ἀρκτικὸν τῶν ἑξῆς λέξεων· *Σκαμανδρος* (Σκαμάνδριος) Β 465. 467, Ε 77, Φ 223. 305 (καὶ παρ' Ἡσιόδῳ Θεογ. 345), *σκέπαρνον* ε 237, ι 391, *Ζάκυνθος* Β 634, ι 23 καὶ ὕμν. Ἀπόλλ. Πύθ. 251, *Ζέλεια* Β 824, Δ 103. 121. Παρ' Ἡσιόδῳ δὲ ἐπὶ τῆς λέξεως *σκιή* (Ἔργ. 589) καὶ παρὰ Πινδάρῳ Νεμ. 7, 61 ἐπὶ τῆς λέξεως *σκοτεινός*.— Παρ' Ὁμήρῳ Β 537, Ι 382, δ 127. 229, ξ 286, ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξεως *Ἱστίαια* καὶ ἡ δευτέρα τῆς λέξεως *Αἰγυπτίη* πρότερον ἐλαμβάνοντο ὡς βραχεῖαι, ἀλλ' ὀρθότερον νεωστὶ παρετηρήθη (Hartel, Hom. Stud. III, 18) ὅτι μᾶλλον ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις τὸ *ι* πρέπει νὰ ἐκφωνηθῇ ὡς σύμφωνον.

τὰ τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφερόμενα σύμφωνα, οἷον *ἔξ-εστι*, *ἐκ-βάλλω*, ἀλλὰ καὶ ἄφωνον μετὰ ὑγροῦ, οἷον *ἐκ-λείπω*, διότι ἐν τῇ συνθέτῳ ταύτῃ λέξει τὰ σύμφωνα *κλ* προεφέροντο πάντοτε ἐν διαστάσει καὶ οὐδέποτε ἐν συλλήψει, ὡς ἐν τῷ *ἔ-κλεπτε*, *Πάτρο-κλε* κλ., ὅθεν ἐν ᾧ τὰ τελευταῖα τὰ κατὰ σύλληψιν προφερόμενα ἠδύναντο νὰ ποιῶσι κοινὴν συλλαβήν, τὰ πρῶτα τὰ κατὰ διάστασιν ἐκφωνούμενα ἠδυνάτουν διὰ τὸν μεταξὺ τῶν συμφώνων παρεμπίπτοντα κενὸν χρόνον, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐξέτεινε κατὰ ποσόν τι τὸ μέγεθος τῆς συλλαβῆς ὑπὲρ τὸ δίσημον, ὅσον θὰ εἶχεν αὕτη ἄνευ αὐτοῦ.

114. Οὐχὶ ὅμως πᾶσα συμπλοκὴ ἀφώνων καὶ ὑγρῶν ἐπίσης ποιεῖ κοινὰς συλλαβάς, ἀλλὰ τοῦτο ἤρτηται πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ποιότητος τῶν ὑγρῶν, δεύτερον δὲ ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἀφώνων, τρίτον δὲ ἐκ τῆς θέσεως τῶν δύο συμφώνων ἐν τῷ μέσῳ ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς λέξεως, τέταρτον δὲ ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ποιήσεως καὶ τῆς διαλέκτου. Καὶ α') μὲν ἐκ τῶν ὑγρῶν μάλιστα μὲν ποιεῖ βραχείας συλλαβὰς τὸ *ρ*, ἧττον δέ τι τὸ *λ*, ἥκιστα δὲ τὸ *ν* καὶ *μ*· β') δὲ ἐκ τῶν ἀφώνων τὰ μὲν ψιλὰ καὶ δασέα ποιοῦσιν ἐπίσης βραχείας καὶ μακράς, τὰ δὲ μέσα μᾶλλον μακράς· γ') δὲ ὅταν τὰ δύο σύμφωνα εἶνε ἀρκτικὰ τῆς δευτέρας λέξεως, ἡ βραχὺ φωνῆεν ἄνευ ληκτικοῦ συμφώνου ἔχουσα τελικὴ τῆς προτέρας ἧττον εὐκόλως λαμβάνεται ἀντὶ ῥυθμικῆς μακρᾶς παρ' ὅσον ὅταν εὑρίσκωνται ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως· δ') δὲ οἱ μὲν ἐπικοί, ἐλεγειοποιοὶ καὶ ἰαμβογράφοι, οἱ Αἰολεῖς ποιηταὶ Ἀλκαῖος καὶ Σαπφώ, καθὼς καὶ ὁ Ἀνακρέων, πολλῷ συχνότερον λαμβάνουσι τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος συλλαβὴν ἀντὶ μακρᾶς, τἀνάπαλιν δὲ οἱ Ἀττικοὶ δραματικοί, ὁ δὲ Πίνδαρος καὶ οἱ λοιποὶ χορικοὶ λυρικοὶ μεσάζουσι μεταξὺ Ὁμήρου καὶ τῶν δραματικῶν. Καὶ ταῦτα μὲν καθ' ὅλου, ἐφεξῆς δ' ἐξετάζομεν ἀκριβέστερον τὰ περὶ τὴν χρῆσιν ταύτην κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῆς ποιήσεως.

115. Καὶ ὁ μὲν *Ὅμηρος*, ὅταν τῷ βραχεῖ φωνήεντι ἀκολουθῶσι δύο σύμφωνα οὐ μόνον ἄλλα, ἀλλὰ καὶ ἄφωνον μετὰ ὑγροῦ, κανονικῶς μεταχειρίζεται τὴν συλλαβὴν ταύτην ὡς θέσει μακράν, εἴτε τὰ σύμφωνα ταῦτα κεῖνται ἐπὶ μέσης τῆς λέξεως, εἴτε εἶνε ἀρκτικὰ τῆς ἐπομένης. Τοῦ κανόνος τούτου εὑρίσκονται ἐξαιρέσεις μόνον ἐν συμπλοκῇ ἀφώνου μετὰ τοῦ *ρ* ἢ *λ* καὶ αὗται ἐπὶ μέσης μὲν τῆς λέξεως λίαν σπάνιαι (1), μικρῷ δὲ συχνότεραι, ὅταν τὸ ἄφωνον μετὰ τοῦ

(1) Αἱ λέξεις αὗται εἶνε αἱ ἑξῆς· ἀλλόθροος, ἀλλότριος, Ἀμφιτρύων, Ἀφροδίτη,

ὑγροῦ εἶνε ἀρκτικὰ τῆς λέξεως, καίτοι καὶ τὰ παραδείγματα ταῦτα δὲν εἶνε πολὺ συχνὰ καὶ σχεδὸν περιορίζονται εἰς τὴν πρώτην βραχεῖαν τοῦ τρίτου καὶ πέμπτου (σπανιώτερον δὲ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου) δακτύλου καὶ μάλιστα εἰς λέξεις ἀρχομένας ἀπὸ ἰάμβου, οἷον βροτῶν, βροτοῖσι, δράκων, θρόνῳ, Κρόνου, Κρονίων, προκείμενα, προσηύδα. Εἰς τὴν τοιαύτην χρῆσιν ὑπῆρχε καί τις καταναγκασμός, διότι πᾶσαι σχεδὸν αἱ λέξεις αὗται δὲν ἐνεχώρουν εἰς τὸ ἔπος ἄνευ τῆς ἀδείας ταύτης.

Πάλιν δὲ ἐκ τῶν δύο ὑγρῶν *ρ* καὶ *λ* τὸ πρῶτον προφέρεται εὐκολώτερον τοῦ δευτέρου μετὰ προηγουμένου ἀφώνου συμπλεκόμενον, ὅθεν παρ' Ὁμήρῳ ἄφωνον μετὰ τοῦ *λ* σπανιώτερον εὕρηται μὴ ποιοῦν θέσει μακρὰν ἢ ἄφωνον μετὰ τοῦ *ρ*. Μάλιστα δὲ μέσον μετὰ τοῦ *λ* ποιεῖ πάντοτε θέσει μακράν, ἐν ᾧ μέσον μετὰ τοῦ *ρ* ἐνίοτε (τοὐλάχιστον *δρ* καὶ *βρ*) καταλείπει βραχεῖαν τὴν συλλαβήν. Ἄφωνον δὲ μετὰ τοῦ *ν* καὶ *μ* ποιεῖ πάντοτε θέσει μακράν. Παρ' Ἡσιόδῳ δὲ καὶ πρὸ ἀφώνου μετὰ τοῦ *ν* εὕρηται ῥυθμικὴ βραχεῖα (Ἔργ. 567 ἀκρŏκνέφαιος καὶ 319 ἔτικτĕ πνέουσαν).

ΣΗΜ. α'. Τῇ Ὁμηρικῇ χρήσει τοῦ δευτέρου τούτου τρόπου τῆς κοινῆς, ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ Ἡφαιστίων, ἀκολουθοῦσι καὶ οἱ παλαιότεροι ἐλεγειοποιοὶ καὶ ἰαμβογράφοι, ὅ τε Ἀρχίλοχος καὶ ὁ Καλλῖνος καὶ ὁ Μίμνερμος, οἵτινες σπανίως μόνον συστέλλουσι καὶ δὴ μόνον πρὸ ἀρκτικοῦ ἀφώνου μετὰ ὑγροῦ, καὶ τότε δὲ μόνον ὅταν ὑγρὸν εἶνε τὸ ρ, ἐπὶ μέσης δὲ τῆς λέξεως ἐκτείνουσι κανονικῶς. Οἱ δὲ ὕστερον, ὅ,τε Σόλων καὶ ὁ Ξενοφάνης καὶ ὁ Θεόγνις καὶ ὁ Σιμωνίδης, οὐχὶ μὲν σπανίως συστέλλουσι καὶ μάλιστα ἐπὶ συνθέσεων, πολλῷ ὅμως συχνότερον ἐκτείνουσιν. Οἱ δὲ νεώτατοι ἐλεγειοποιοί, ὅ τε Ἴων καὶ ὁ Εὔηνος καὶ ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Κριτίας, δὲν ἀποφεύγουσι τὴν συστολὴν καὶ ἐπὶ μέσης τῆς λέξεως καὶ δὴ καὶ πρὸ ἀφώνου μετὰ τοῦ *λ* καὶ μετὰ τοῦ *ν* συμπλεκομένου.

ΣΗΜ. β'. Τὰ δὲ τῷ ἐπικῷ μέτρῳ γεγραμμένα μέρη τοῦ δράματος ἀκολουθοῦσιν οὐχὶ τοῖς κανόσι τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ τοῖς τοῦ δραματικοῦ διαλόγου.

ΣΗΜ. γ'. Καὶ εἰς τὸ ἔπος τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν καὶ τῶν πρώτων ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδων ἔσχε ῥοπήν τινα ἡ Ἀττικὴ συστολή,

Πάτροκλε, προσέκλινε, τειχεσιπλῆτα, πρωτόπλοον, ἀμφίβροτος, ἀμφιδρυφής, ἀλλοπρόσαλλος, δακρυπλώειν, προτρέποντο, προτραπέσθαι, τετράκυκλον (Ω 324), ἐπιφράσσει.

ἀλλ' ὅμως οὐ μόνον παρὰ τῷ Ἀπολλωνίῳ καὶ τῷ Ἀράτῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ ἐπικρατεῖ παρὰ πολὺ ἡ ἔκτασις. Ὁ δὲ μεταγενέστερος Νόννος ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ὁμηρικὴν χρῆσιν καὶ δὴ καὶ ὅταν ἐνίοτε συστέλλῃ, ποιεῖ τοῦτο μετ' αὐστηρῶν περιορισμῶν, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν ἀκριβέστερον ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

116. Οἱ δὲ *Ἀττικοὶ δραματικοὶ* ποιηταὶ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν ἐν τῇ στιχουργίᾳ διαφέρουσι μεγάλως τοῦ Ὁμήρου, οὐχὶ αὐτοὶ ἐπινοήσαντες καὶ εἰσαγησάμενοι τὸν νέον τοῦτον τρόπον τῆς χρήσεως τοῦ ῥυθμιζομένου, ἀλλ' ἀκολουθοῦντες τῷ ἔκπαλαι ἐν τοῖς Ἀττικοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασιν εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα συνήθει τρόπῳ. Ὁ Ἀττικὸς ῥυθμοποιὸς δαμάζει εὐκολώτερον τοῦ Ἴωνος συμπλοκὰς ἀφώνων μετὰ ὑγρῶν, καὶ δὲν αἰσθάνεται δυσχέρειαν οὐσιωδῶς μείζονα εἰς τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἀφώνων μετὰ τοῦ *ν* καὶ *μ* ἢ τῶν αὐτῶν μετὰ τοῦ *λ* καὶ *ρ* συμπλεκομένων. Ἡ Ἀττικὴ δὲ αὕτη συστολὴ (correptio Attica), ὡς λέγεται, ἦτο χρήσιμος ἐν ἅπασι τοῖς εἴδεσι τοῦ Ἀττικοῦ δράματος καὶ ἐπὶ παντὸς εἴδους μέτρων καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν δακτυλικῶν.

117. Λέγομεν δὲ πρῶτον περὶ τῆς συντάξεως τῶν *ψιλῶν* καὶ *δασέων* μεθ' ἑπομένου ὑγροῦ, τουτέστι περὶ τῶν συμπλοκῶν

πλ, κλ, τλ, κμ, τμ, πν, κν, πρ, κρ, τρ
φλ, χλ, θλ, χμ, θμ, φν, χν, φρ, χρ, θρ.

Πρὸ τῶν συμπλοκῶν λοιπὸν τούτων α') ἡ τελικὴ τῆς λέξεως συλλαβὴ ἡ ἔχουσα βραχὺ φωνῆεν λαμβάνεται πάντοτε ὡς βραχεῖα, αἱ ὀλίγαι δὲ ἐξαιρέσεις, αἵτινες εὑρίσκονται παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ἀναφέρονται εἰς φθορὰν τοῦ κειμένου· β') ἡ ἀρκτικὴ καὶ ἡ ἐπὶ μέσης λέξεως συλλαβὴ ἡ ἔχουσα βραχὺ φωνῆεν πολλῷ συχνότερον χρησιμεύει ὡς βραχεῖα ἢ ὡς μακρά· γ') ἐπὶ τῆς αὐξήσεως, τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ και τῆς τελικῆς συλλαβῆς τοῦ πρώτου μέρους συνθέτου λέξεως ἡ μακρὰ εὑρίσκεται σχετικῶς σπανίως, ἡ δὲ βραχεῖα πολλῷ συνηθέστερον. Ἡ ἔκτασις λοιπὸν περιορίζεται εἰς τὸ μέσον λέξεως ἀσυνθέτου καὶ αὐτοτελοῦς μέρους τῶν συνθέτων, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῷ περιωρισμένῳ τούτῳ χώρῳ ἡ βραχεῖα εἶνε συχνοτέρα τῆς θέσει μακρᾶς καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς κωμικοῖς.

118. Ὅ,τι εἴπομεν περὶ τῆς συντάξεως τῶν ψιλῶν καὶ δασέων, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς τῶν μέσων β, γ, δ μετὰ τοῦ *ρ*. Τοὐναντίον δὲ τὰ μέσα μετὰ τῶν ὑγρῶν λ, μ, ν συμπλεκόμενα ποιοῦσι

θέσει μακρὰν τὴν προκειμένην συλλαβήν, καὶ δὴ αἱ μὲν *γμ*, *δμ*, *γν*, *δν* συμπλοκαὶ πάντοτε, αἱ δὲ *βλ* καὶ *γλ* συνηθέστατα καὶ αὗται, σπάνιαι δὲ μόνον εὑρίσκονται ἐξαιρέσεις, οἷον Σοφ. Ο. Τ. 717 παιδὸς δὲ (◡) βλάστας. Ἠλ. 440 πασῶν ἔβλαστε. Φιλ. 1311. Ο. Κ. 533 ἀπέβλαστον. Αἰσχ. Ἱκέτ. 761 βύβλου. Περσ. 591 οὐδ' ἔτι γλῶσσα. Ἀγ. 1629 δὲ γλῶσσαν.

119. Τὸ δὲ ἀρκτικὸν τῆς λέξεως *ρ* παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς δραματικοῖς συχνὰ ποιεῖ μακρὰν τὴν τελικὴν συλλαβὴν τῆς προηγουμένης λέξεως τὴν ἔχουσαν βραχὺ φωνῆεν ἄνευ ληκτικοῦ συμφώνου καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως. Καὶ ἡ μὲν ἀρχαία κωμῳδία μετεχειρίσατο πάντοτε τὴν συλλαβὴν ταύτην ὡς μακράν, ἡ δὲ τραγῳδία πολλῷ συχνότερον ὡς τοιαύτην· οἷον

Αἰσχ. Εὐμ. 190 ὑπὸ ῥάχιν παγέντες. ἆρ' ἀκούετε;

Σοφ. Ἀντιγ. 318 τί δὲ ῥυθμίζεις τὴν ἐμὴν λύπην ὅπου;

Πρβλ. Ο. Τ. 847. Εὐρ. Ἱκέτ. 94. Ἀριστοφ. Βατρ. 1059. Τοὐναντίον τηρεῖ ἡ βραχεῖα τὴν ποσότητα αὐτῆς ἐν Αἰσχ. Προμ. 713. 992. Σοφ. Οἰ. Τ. 72 καὶ ἐν λυρικοῖς καὶ ἀναπαιστικοῖς μέρεσι. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ ἀρκτικὸν ῥ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐδιπλασιάζετο ἢ εἶχεν ἐνεργητικώτερον συμφωνικὸν φθόγγον ἢ ὅτε συνεπλέκετο μετὰ προηγουμένου ἀφώνου, ὅπερ μετὰ τοῦ *ρ* σπανίως ποιεῖ θέσει μακρὰν τὴν προκειμένην βραχεῖαν συλλαβήν. Οὐδεὶς δὲ λόγος δύναται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα περὶ τοῦ Fρ, οἷον ἦτο χρήσιμον παρ' Ὁμήρῳ καὶ Πινδάρῳ.

120. Παρὰ δὲ *Πινδάρῳ* καὶ τοῖς λοιποῖς χορικοῖς λυρικοῖς ἡ συλλαβὴ ἡ ἔχουσα βραχὺ φωνῆεν, ᾧπερ ἀκολουθεῖ ἄφωνον μετὰ *λ*, *μ*, *ν*, *ρ*, πολλῷ ἢ μᾶλλον διπλασίως συχνότερον χρησιμεύει ὡς θέσει μακρὰ ἢ ὡς βραχεῖα. Μόνον δὲ ἐν τῷ τέλει τῆς λέξεως ἡ χρῆσις τῆς βραχείας γίνεται συχνοτέρα, καίτοι καὶ ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ ἡ μακρά. Ἐντὸς ὅμως τούτων τῶν φραγμῶν ὁ Πίνδαρος μεταχειρίζεται πολλὴν ἄδειαν, ὥστε τὴν βραχεῖαν συγχωρεῖ οὐ μόνον πρὸ τῶν ἀφώνων μετὰ τοῦ *ρ* καὶ μετὰ τοῦ *λ*, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἀφώνων μετὰ τοῦ *ν* καὶ μετὰ τοῦ *μ*, ὅπως οἱ δραματικοί, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ μέσου μετὰ *λ* (πρὸ τοῦ *γλ* ἐννεάκις ἐν 56 περιπτώσεσι, πρὸ τοῦ *βλ* δὲ πεντάκις ἐν δέκα τοιαύταις), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ *δμ* (Πυθ. 8, 47 Κάδμου) καὶ *δν* (Πυθ. 10, 72 κεδναί), οἷον οὐδὲ παρὰ τοῖς τραγικοῖς εὑρίσκεται. Τὰ *γμ* ὅμως καὶ *χμ* πάντοτε ποιοῦσι θέσει μακράν.—

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἐπισυνθέτοις μέτροις ἐπικρατεῖ ἡ ἔκτασις, ἐν δὲ τοῖς μικτοῖς (λογαοιδικοῖς) καὶ παιωνικοῖς ἡ χρῆσις εἶνε πλησιαιτέρα τοῖς Ἀττικοῖς. — Τοσαῦτα περὶ τοῦ δευτέρου τρόπου τῆς κοινῆς.

121. Ὡς *τρίτον* δὲ *τρόπον τῆς κοινῆς* μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 9 W.) τὴν περίστασιν, «ὅταν βραχεῖα συλλαβὴ τελικὴ λέξεως ᾖ, μὴ ἐπιφερομένων τῶν τῆς θέσει μακρᾶς ποιητικῶν συμφώνων, ἀλλ' ἤτοι ἑνός, ἢ μηδενός· ὡς ἐν τῷ *οἱ δὲ μέγα ἰάχοντες ἐπέδραμον* (Ξ 421) ἢ *αὐτὰρ ἐπεὶ Δαναῶν γένετο ἰαχή τε θρόος τε* (Μ 144) καὶ

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης (Ξ 1)
ἄλλα τε γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται (ι 109)
καὶ μὲν οἱ Λύκιοι τέμενος τάμον (Ζ 194).»

Δύναται ὅμως νὰ συμβῇ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως, ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐν τῷ τέλει, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων. Ἀλλ' ὡς εὐθὺς κατωτέρω ἀκριβέστερον θὰ εἴπωμεν, ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι ταύταις κατ' ἔμφασιν μόνον κεῖται βραχεῖα ἀντὶ μακρᾶς, καθ' ὑπόστασιν δὲ καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχουσι τὰ τῆς θέσει μακρᾶς ποιητικὰ σύμφωνα ἢ φωνῆεν (δίφθογγος) ἀρχικῶς μακρόν, ἢ ἄλλος τις λόγος τὴν τοιαύτην παραμυθούμενος χρῆσιν, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ὧν μέχρι τοῦδε δὲν ἐξευρέθη ὁ λόγος ἢ πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς ποιητικὴν ἄδειαν (1). Λέγομεν λοιπὸν

α') Περὶ τοῦ τρίτου τρόπου τῆς κοινῆς ἐν τῇ τελικῇ τῆς λέξεως συλλαβῇ.

122. Ἐνταῦθα διακριτέον δύο περιπτώσεις, τὴν μὲν πρώτην, καθ' ἣν τὸ ἐπιφερόμενον τῷ βραχεῖ φωνήεντι σύμφωνον εἶνε τελικὸν τῆς λέξεως, ἡ δὲ ἑπομένη λέξις ἄρχεται ἀπὸ φωνήεντος, τὴν δὲ δευτέραν, καθ' ἣν τῷ τελικῷ τῆς λέξεως βραχεῖ φωνήεντι ἐπιφέρεται λέξις ἀρχομένη ἀπὸ ἑνὸς συμφώνου ἢ καὶ ἀπὸ φωνήεντος. Λέγομεν λοιπὸν πρῶτον περὶ τῶν τελικῶν τῆς λέξεως συλλαβῶν τοῦ πρώτου εἴδους. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι

(1) Ὁ Ἡλιόδωρος διέκρινε δέκα τρόπους τῆς κοινῆς ταύτης συλλαβῆς, ἥτις δηλαδὴ βραχεῖα οὖσα ἐλαμβάνετο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἀντὶ μακρᾶς (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 112 κέ. καὶ 115 κέ. W.). Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν δέκα τούτων τρόπων, δι' ὧν ζητεῖ νὰ αἰτιολογήσῃ καὶ θεραπεύσῃ τὴν χρῆσιν τῆς κοινῆς ταύτης συλλαβῆς, ὀλίγοι εἶνε ὀρθοί, οἱ δὲ πλεῖστοι ἡμαρτημένοι ἢ μᾶλλον φαντασιώδεις καὶ γελοῖοι (πρβλ. § 56).

α') λέξεις τινές, ὧν τὸ φωνῆεν τῆς τελικῆς συλλαβῆς ἦτο ἀρχικῶς μακρόν, ὥστε ὅταν ὁ ποιητὴς μεταχειρίζηται αὐτὰς ὡς μακράς, ποιεῖται χρῆσιν παλαιοῦ δικαιώματος. Ἀρχικῶς λοιπὸν μακρὸν φωνῆεν εἶχον αἱ τελικαὶ συλλαβαὶ *υς* καὶ *υν* τῶν ὀξυτονουμένων οὐσιαστικῶν, οἷον πληθύς, βρωτύς, κλιτύς, ἰχθύς, ἰθύν, ἀχλύς· εἶτα δὲ αἱ τελικαὶ συλλαβαὶ *ις* καὶ *ιν* πολλῶν οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων καὶ ἐπιρρημάτων, οἷον ὄρνις, ἔρις, Θέτις, πάις, κληίς, Κισσηίς, βοῶπις, βλοσυρῶπις, γλαυκῶπις, θοῦρις, ἵππουρις, ἦνις· ἅλις, μόγις, πρίν, πάλιν· αἱ καταλήξεις *ιν* ἐν τῷ δυϊκῷ καὶ τὸ πρόσφυμα *φιν*. Πρβλ. Z 79, Λ 36, B 348.

β') Ἔπειτα δὲ ἀνήκουσιν ἐνταῦθα λέξεις τινές, αἵτινες ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἐγράφησαν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα, ἤρχοντο ἀπὸ συμφώνου, ὅπερ ὕστερον ἀπεβλήθη. Τὸ σύμφωνον δὲ τοῦτο μετὰ τοῦ τελικοῦ τῆς προηγουμένης λέξεως ἐποίει θέσει μακρὰν τὴν προηγουμένην συλλαβήν. Τοιοῦτο δὲ σύμφωνον κατὰ πρῶτον εἶνε τὸ ἡμίφωνον, ὅπερ ἐκ τοῦ σχήματος μὲν ὕστερον ὠνομάσθη δίγαμμα (F), ἐκ τῆς φωνῆς δὲ βαῦ, διότι προεφέρετο ὡς τὸ Λατινικὸν βαῦ (v) καὶ τὸ Ἀγγλικὸν w, τουτέστιν ὡς *ου*, ἐν δὲ τῷ παλαιῷ ἀλφαβήτῳ κατεῖχε τὴν ἕκτην θέσιν. Τὸ F κοινὸν ὂν κατ' ἀρχὰς πάσαις ταῖς Ἑλληνικαῖς διαλέκτοις διὰ τὸ κακόφωνον πρώϊμα ἤρξατο ἀντικαθιστάμενον δι' ἄλλων φθόγγων (β, μ, γ, τοῦ δασέος πνεύματος, ο, υ) ἢ καὶ παντάπασιν ἀποβαλλόμενον. Καὶ πρωϊμώτατα μὲν ἐξέλιπεν ἐκ τῆς Ἰάδος καὶ Ἀτθίδος καὶ ἄλλων διαλέκτων, μακρότατον δὲ χρόνον διετηρήθη ἐν τῇ Αἰολικῇ διαλέκτῳ, ὅθεν καὶ Αἰολικὸν δίγαμμα ἐπεκλήθη. Ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν, ὡς παρεδόθησαν ἡμῖν, οὐδὲν ἴχνος γραφῆς τοῦ δίγαμμα εὑρίσκεται, οὐδὲν δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ λέγουσι περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ παρ' Ὁμήρῳ. Τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς εἶνε θαυμαστόν. Διότι ἀφ' οὗ πρωΐμως ἀπέβαλε τὸ δίγαμμα ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος, ἀνάγκη ἦτο ὡσαύτως πρωΐμως νὰ συναποβάλωσιν αὐτὸ καὶ τὰ Ἰαστὶ γεγραμμένα Ὁμηρικὰ ἔπη, ὥστε οἱ Ἀλεξανδρῖνοι γραμματικοὶ εἶχον ἀνὰ χεῖρας ἀντίγραφα τοῦ Ὁμήρου ἄνευ τοῦ γράμματος τούτου καὶ τούτου ἕνεκα οὐδὲν περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ παρ' Ὁμήρῳ λέγουσιν, εἰ καὶ καθόλου ἐγίνωσκον τὴν παλαιὰν χρῆσιν τοῦ δίγαμμα ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν λέξεων, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἐξ ὧν ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς λέγει (ἀρχ. Ῥ. 1, 20)· «ἔθος ἦν *τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν* ὡς τὰ πολλὰ προτιθέναι τῶν ὀνομάτων, ὁπόσων αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνηέντων ἐγίνοντο, τὴν *ου* συλλαβὴν ἑνὶ στοιχείῳ γραφομένην - -, ὡς Fελένη καὶ Fάναξ καὶ Fοῖκος καὶ Fαὴρ καὶ πολλὰ τοιαῦτα». Ὅτι ὅμως ὁ Ὅμηρος ἐγίνωσκε καὶ μετεχειρίζετο τὸν φθόγγον τοῦτον, πιθανολογεῖται νῦν πρῶτον μὲν ἐκ τούτου ὅτι αἱ γλῶσσαι αἱ ἀδελφαὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἔχουσιν αὐτόν, ὅθεν γίνεται δῆλον ὅτι προϋπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχικῇ γλώσσῃ, ἐξ ἧς ἐρρύη ἡ Ἑλληνική, εἶτα δὲ ἐκ πολλῶν πραγματικῶν φαινομένων ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασιν, ἅτινα ἀναγκάζουσι νὰ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν τοῦ γράμματος τούτου πρὸς παραμυθίαν αὐτῶν· οἷον ὅτι ὁ πρῶτος τρόπος τῆς κοινῆς δὲν συμβαίνει πανταχοῦ, ὁ δὲ τρίτος τρόπος τῆς κοινῆς συμβαίνει οὐ μόνον κατὰ τὴν τομὴν τοῦ τρίτου ποδός, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, αἴτιον δὲ τούτων φαίνεται ὂν τὸ δίγαμμα· εἶτα δὲ πολλαὶ χασμωδίαι αἴρονται δι' αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ *οὐ* εὑρίσκεται καὶ πρὸ φωνηέντων ἀντὶ τοῦ *οὐκ* (*οὐχ*)· προσέτι ἡ συλλαβικὴ αὔξησις πρὸ φωνήεντος μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν τοῦ δίγαμμα, οἷον ἔαξε, ἔειπας, ἐέσσατο (ἔFαξε, ἔFειπας, ἐFέσσατο)· ὡσαύτως ὁ ἀναδιπλασιασμὸς ἐν τῷ παρακειμένῳ καὶ ὑπερσυντελίκῳ, οἷον FέFολπα, FέFοικε, FέFοργα· ἡ ἔλλειψις τοῦ ἐφελκυστικοῦ ν καὶ πρὸ φωνήεντος, οἷον δαΐέ Fοι (E 4), οἵ κέ Fε (I 155), ἐγὼ Fιδέειν (E 475) οὐχὶ δὲ ἐγών· ἡ ἔλλειψις συναλοιφῆς ἐπὶ συνθέσεων καὶ προθέσεων, οἷον κακοFεργός, θεοFειδής, κατὰ Fάστυ, ἀνὰ Fάστυ (οὐδέποτε δὲ κατ' ἄστυ, ἀν' ἄστυ), μετὰ Fέθνος (H 115), ἀπὸ Fῆς (β 292), ὑπόFειξιν, ἐπιFάνδαν κτλ. τέλος τὸ ἀντὶ τοῦ στερητικοῦ *αν* πρὸ φωνηέντων εὑρισκόμενον α, οἷον ἀεικής, ἀελπτέοντες, ἀαγής. Τὴν παρατήρησιν δὲ περὶ τῆς χρήσεως τοῦ δίγαμμα ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, δι' ἧς πάμπολλαι ἀνωμαλίαι προσῳδιακαὶ παρά τε τῷ Ὁμήρῳ καὶ ἄλλοις ποιηταῖς θεραπεύονται ὡς διὰ θεοῦ ἀπὸ μηχανῆς, ἐποιήσατο πρῶτος ὁ Βεντλήιος (Bentley). Τοιαῦται δὲ παρ' Ὁμήρῳ λέξεις ἔχουσαι ἐν ἀρχῇ τὸ δίγαμμα εἶνε πολλαί, οἷον ἄγνυμι, ἄναξ, ἀνδάνω, ἄστυ, ἔαρ, ἔθνος, εἴκοσι, εἴκω, εἰκών, εἶπον, ἔπος, ἕκαστος, ἕκηλος, ἑκών, ἕννυμι, εἷμα, ἔοικα, ἔργον, ἕσπερος, ἔτος, ἡδύς, ἰαχή, ἰδεῖν, ἵεμαι, Ἴλιος, ἴον, οἶδα, οἶκος, οὗ, οἷ, ἕ (1).

(1) Πλήρη κατάλογον τῶν λέξεων τούτων βλέπε παρὰ Kühner Griech. Gramm. I[3] § 18. G. Meyer, Gr. Gramm.[2] σελ. 26 κέ. Curtius, Gruundz. d. Griech. Etym.[5] σελ. 385 κέ. 562 κέ.

Παραδείγματα δὲ τοῦ δίγαμμα ὡς θέσει μακρᾶς ποιητικοῦ φέρομεν τάδε·

Β 361 οὔτοι ἀπόϐλητΟν ἔπος ἔσσεται, ὅττι κεν εἴπω.

α 424 δὴ τότε κακκείοντες ἔϐΑΝ οἶκόνδε ἕκαστος.

π 383 οὔπω πᾶν εἴρηθ', ὅτ ἄρ' Ἀμφίνομ Ος ἴδε νῆα.

Ἰστέον δὲ ὅτι μόνον τὸ δίγαμμα τῆς ἀντωνυμίας τοῦ γ' προσώποι (Fε = σFε) ἠδύνατο πανταχοῦ νὰ ἐκτείνῃ τὰς βραχείας συλλαϐάς ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως τοῦ ποδός, τὸ δὲ δίγαμμα τῶν ἄλλων λέξεων κατώρθου τοῦτο μόνον ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδός· οἷον

ε 143 αὐτάρ οἱ πρόφρων ὑποθήσομαι οὐδ' ἐπικεύσω.

Ι 377 ἐρρέτω· ἐκ γάρ εὑ φρένας εἵλετο μητιέτα Ζεύς.

Ὅμως δὲ

Α 141 νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαινᾰν ἐρύσσομεν εἰς ἅλα δῖαν.

Τοῦ κανόνος δὲ τούτου εὑρίσκονται σπάνιαι ἐξαιρέσεις· οἷον Ρ 142 Ἕκτορ εἶδος ἄριστε, Ψ 493 Αἶαν· Ἰδομενεῦ τε, γ 472 οἶνον οἰνοχοεῦντες, θ 169 ἄλλος μὲν γὰρ εἶδος, θ 215 εὖ μὲν τόξον οἶδε, κ 190 καὶ ρ 78 ὦ φίλοι, οὐ γὰρ ἴδμεν.

ΣΗΜ. Ἀρκτικὸν F ποιεῖ θέσιν μακρὰν καὶ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι λυρικοῖς, ὅπως καὶ παρ' Ὁμήρῳ. Παρὰ τοῖς ἐλεγειοποιοῖς ὅμως καὶ τοῖς ἰαμϐογράφοις ἀπώλεσε τὴν δύναμιν ταύτην. Παρὰ δὲ Πινδάρῳ εὑρίσκεται ἓν μόνον ἀμφίϐολον παράδειγμα τὸ ἐν Ἰσθμ. 5, 42 αὔδασε τοιοῦτον Fέπος.

γ') Εἶτα δὲ τὸ πνευματῶδες γράμμα *σ* ποιεῖ ἐνίοτε θέσει μακρὰν παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ ἐν τῇ λέξει *ἔχειν*· οἷον Κ 264 θαμέες ἔχον, Ε 752 κεντρηνεκέας ἔχον = Θ 396, Σ 580 ἐρύγμηλον ἐχέτην, Α 51 βέλος ἐχεπευκὲς = Δ 129, Γ 49 γὰρ ἔχον, Ἡσίοδ. Ἀσπ. 369 ἐπιπειθόμενος ἐχέμεν.

ΣΗΜ. Ἀρκτικὸν ἰῶτα ἡμίφωνον (jod) δέχεται ἐπὶ τοῦ ὁμοιωματικοῦ *ὡς* ὁ Κούρτιος (Etym. σελ. 602 κέ.) καὶ δι' αὐτοῦ ἐξηγεῖται τὴν ἔκτασιν βραχειῶν τελικῶν συλλαϐῶν ἐν ταῖς φράσεσιν ἀθάνατος ὥς, ἠέλιον ὥς, συὸς ὥς, βόες ὥς. Ἄλλοι δὲ δέχονται καὶ ἐνταῦθα ὡς ἀρχικὸν τὸ F. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τοῦ *ἵεσθαι*.

δ') Ἡ τελικὴ βραχεῖα συλλαϐὴ κεῖται ἀντὶ μακρᾶς κατὰ τὴν τομὴν τοῦ στίχου καὶ μάλιστα ὅταν συνυπάρχῃ μείζων τις στιγμή. Ἐνταῦθα δὲν ἐκτείνεται ἡ βραχεῖα συλλαϐή, διότι οὐδεὶς πρὸς τοῦτο γραμματικὸς λόγος ὑπάρχει, ὅπως ἐν ταῖς προηγουμέναις περιπτώσεσιν, ἀλλ' ἡ βραχεῖα κεῖται ἁπλῶς ἀντὶ τῆς μακρᾶς, ὅπως καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου, τοῦ ἐλλείποντος χρόνου ἀναπληρουμένου ὑπὸ τοῦ κενοῦ χρόνου τοῦ ἐκ τῆς ἀναπαύσεως τῆς φωνῆς γινομένου κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἕνεκα τῆς στιγμῆς. Συχνότατα μὲν λοιπὸν συμϐαίνει τοῦτο ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ τρίτου ποδὸς πρὸ τῆς πενθημιμεροῦς, οἷον

Α 158 δεῦρο μαχησόμενος· ἐπεὶ οὔ τί μοι αἴτιοί εἰσιν.

Ὡσαύτως Α 491. 535, Β 71, Ξ 11. Εἶτα δὲ ἐπὶ τῆς δευτέρας καὶ τετάρτης θέσεως πρὸ τῆς τριημιμεροῦς καὶ ἑφθημιμεροῦς· οἷον

Α 244 χωόμενος, | ὅ τ' ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισας

Χ 198 πρὸς πεδίον· | αὐτὸς δὲ ποτὶ πτόλιος πέτετ' αἰεί.

Γ 24 εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν | ἢ ἄγριον αἶγα.

Σπανιώτερον δὲ ἐπὶ τῆς πέμπτης θέσεως· οἷον

Α 85 θαρσήσας μάλα εἰπὲ θεοπρόπιον | ὅτι οἶσθα.

ΣΗΜ. Τοῦτο συμϐαίνει καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ πρώτου κώλου τοῦ ἐλεγείου, ἀλλὰ λίαν σπανίως, οἷον παρὰ Θεόγνιδι 2 «λήσομαι ἀρχόμενος οὐδ' ἀποπαυόμενος». Παρὰ Πινδάρῳ προσέτι εὑρίσκεται ἐνίοτε ἔν τε ἐπισυνθέτοις καὶ ἐν μικτοῖς μέτροις· οἷον Ὀλ. 4, 28 «σάμερον ἐλθεῖν» (ἀνθ' οὗ ὁ Boeckh ἔγραψε «σάμερόν μ'»), Ὀλ. 6, 103 «Ποντόμεδον», Πυθ. 3,6 «γυιαρκέος», Πυθ. 4, 184 «πόθον», Πυθ. 11, 38 «τρίοδον», Νεμ. 1, 69 «χρόνον». Παρὰ δὲ τοῖς Ἀττικοῖς δραματικοῖς σπανιώτατα, πάντοτε δὲ κατὰ τὴν θέσιν ἐν τέλει τοῦ κώλου καὶ ἐπὶ μεταϐολῆς προσώπου, οἷον ἐν ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασι (ὡς ἐν Ἀντιγ. 932, Οἰ. Κ. 139, Εὐρ. Μηδ. 1396 ΜΗ. «οὔπω θρηνεῖς, μένε καὶ γῆρας | ΙΑ. ὦ τέκνα φίλτατα.») καὶ ἐν τῷ δοχμιακῷ μέτρῳ.

123. Δεύτερον δὲ τελικαὶ τῆς λέξεως συλλαϐαὶ μετὰ βραχέος ληκτικοῦ φωνήεντος, ᾧ ἐπιφέρεται ἓν σύμφωνον ἀρκτικὸν τῆς ἑπομένης λέξεως, λαμϐάνονται παρ' Ὁμήρῳ ὡς μακραί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μόνον ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδός, κατὰ τὰς ἑξῆς περιστάσεις·

α') πρὸ λέξεων, αἵτινες ἀρχικῶς εἶχον ἀρκτικὰ δύο σύμφωνα καὶ μάλιστα Fρ, σρ, σF, σν, σμ, σλ, δF, λF· οἷον

Fρ εἶχε τὸ *ῥήγνυμι* καὶ τὰ συγγενῆ, οἷον *ῥηκτός*, *ῥηγμίν*, *ῥῶγες*, *ῥωγαλέος*· εἶτα τὰ ἑξῆς· *ῥίζα*, *ῥαδινός*, *ῥοδανός*, *ῥάκος*, *ῥέζω*, *ῥεῖα*. *ῥηΐδιος*, *ῥόπαλον*, *ῥάϐδοι*, *ῥητός*, *ῥηθείς* καὶ τὰ συγγενῆ· ἔπειτα *ῥινός*, *ῥιπή*, *ῥίον*, *ῥυμός*, *ῥυσός*, *ῥυτήρ*, *ῥύεσθαι* κτλ. οἷον Μ 198 «τεῖ-

χός τε ῥήξειν καὶ ἐνιπρήσειν πυρὶ νῆας». Πρβλ. Λ 846, θ 148, Θ 179, Φ 445, μ 46.

σρ εἶχε τὸ *ῥέω*, *ῥόος* καὶ ἄλλα παράγωγα τῆς αὐτῆς ῥίζης, ἔτι τὸ *ῥίς*, *ῥύπος*, *ῥυπάω*, *ῥωπήιον*· οἷον Σ 402 «ἐν σπῆι γλαφυρῷ· περὶ δὲ ῥόος Ὠκεανοῖο. Πρβλ. Μ 159, Ξ 467, ζ 93, Φ 559.

σF εἶχε κατ' ἀρχὰς τὸ ἀντωνυμικὸν θέμα *σFε* (*ἕο*, *οἷ*, *ἕθεν*, *ἕ*, *ὅς*), ὡσαύτως τὸ *ἑκυρὸς* καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅτινα ὕστερον ἤρχοντο ἀπὸ ἁπλοῦ σ· οἷον Γ 172 «αἰδοῖός τέ μοί ἐσσι, φίλε ἑκυρέ, δεινός τε», Ρ 463 «ἀλλ' οὐχ ᾕρει φῶτας ὅτε σεύαιτο διώκειν», Υ 261 «Πηλείδης δὲ σάκος μὲν ἀπὸ ἕο χειρὶ παχείῃ», ι 293 «ἔγκατά τε σάρκας τε...»

σν δὲ τὸ *νεῦρον*, *νευρή*, *νιφάς*, *νιφόεις*, *νυός*, *νότος*, *νότιος*· οἷον Α 118 «αἶψα δ' ἐπὶ νευρῇ κατεκόσμει πικρὸν ὀϊστόν». Πρβλ. Μ 278, Ω 166, Λ 811.

σμ δὲ τὸ *μοῖρα* καὶ *μάστιξ*· οἷον Π 367 «οὐδὲ κατὰ μοῖραν» καὶ ἀλλαχοῦ, Ε 840 «λάζετο δὲ μάστιγα».

σλ δὲ τὸ *λήγω*· οἷον Ι 191 «δέγμενος Αἰακίδην, ὁπότε λήξειεν ἀείδων».

δF δὲ τὸ *δεῖσαι*, *δέος*, *δειλός*, *δεινός*, *Δεῖμος*, *δεῖμα* καὶ ἄλλα παράγωγα τῆς ῥίζης *δι-*· οἷον ι 236 «ἡμεῖς δὲ δείσαντες», Ε 817 «οὔτε τί με δέος ἴσχει ἀκήριον οὔτε τις ὄκνος». Προσέτι *δήν*, *δηθά*, *δηρὸν* (πρβλ. ζ 33).

λF δὲ τὸ *λίς*· οἷον Ρ 109 «ἐντροπαλιζόμενος ὥς τε λὶς ἠϋγένειος».

β') Συχνὰ πρὸ λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ ἁπλοῦ ὑγροῦ, ὅπερ ἕνεκα τοῦ πληρεστέρου φθόγγου λαμβάνει δύναμιν διπλοῦ συμφώνου. Τοιαύτη δὲ εὑρίσκεται συχνότατα ἡ λέξις *μέγας* καὶ ἐξ αὐτῆς παράγωγοι καὶ σύνθετοι, οἷον *μέγεθος*, *μέγαρον*, *μεγαλίζομαι*, *μεγάθυμος*, *μεγαλήτωρ*, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς συντάξεσιν *ἐνὶ μεγάρῳ*, *ἀνὰ μέγαρα*, *κατὰ μέγαρα*, *καλή τε μεγάλη τε*, *εἶδός τε μέγεθός τε*. Εἶτα δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ λέξεις ἀρχόμεναι ἀπὸ ὑγροῦ, οὗτινος οὔτε προτεταγμένον οὔτε ἐπιτεταγμένον εὑρίσκεται ἄλλο τι σύμφωνον, οἷον *λαπάρη*, *λίσσομαι*, *λιταί*, *λιτανεύω*, *λείβω*, *Λητώ*, *λιγύς*, *λιγυρός*, *λιαρός*, *λιπαρός*, *λίθος*, *λωτός*, *λόφος*, *λέκτρον*, *μαζός*, *μαλακός*, *μάλα*, *μάρπτω*, *μείων*, *μελίη*, *μή*, *μήτηρ*, *μιαρός*, *μινύθω*, *μόθος*, *μέλος*, *νέφος*, *νεφέλη*, *νημερτής*, *νεύω*, *νύμφη*, *νύσσα*, *νῦν* καὶ ἄλλα (πρβλ. La Roche, Hom. Unters. σελ. 49 κέ.).

γ') Ὅτε τὸ φωνῆεν ἀρχικῶς ἦτο μακρὸν καὶ ὕστερον ἐβραχύνθη, οἷον μάλιστα ἦτο τὸ *ι* τῆς δοτικῆς τῶν ὀνομάτων τῆς γ' καὶ τὸ *α* τῆς ὀνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν οὐδετέρων τῆς β' κλίσεως. Καὶ μετὰ μακροῦ μὲν *ι* εὑρίσκονται τὰ ἑξῆς· Ἄιδι Ψ 244, κρατεῖ Η 142, λίθακι ε 415, σάκεϊ Φ 241. Θ 267, νηῒ ι 194. κ 444, Ὀδυσσῆϊ Ι 180. ω 309, πτόλεϊ Ρ 152, σθένεϊ Ο 108, ὑπερμενέϊ Β 116. Ι 23. Ξ 69, Ἀχιλλῆϊ Ω 119. 147. 176. 196 καὶ ἄλλα. Μετὰ δὲ μακροῦ *α* τὰ ἑξῆς· ῥωγαλέᾱ ξ 343· ν 435, ὀπταλέᾱ μ 396, πορφυρέᾱ κ 353, ὀπόσᾱ Ω 7, ἐτεὰ ν 285, ἄσπαρτᾱ ι 109, φλόγεᾱ Ε 745. Θ 389 καὶ ἄλλα.

δ') ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδὸς πρό τινος τῶν κυρίων τομῶν τοῦ μέτρου καὶ μάλιστα ὅταν ἀκολουθῇ μείζων τις στιγμή· οἷον

Ε 359 φῖλε κασίγνητε, | κόμισαί τέ με δός τέ μοι ἵππους.
Χ 303 πρόφρονες εἰρύατο, | νῦν αὖτέ με μοῖρα κιχάνει.
Φ 474 νηπύτιε, | τί νυ τόξον ἔχεις ἀνεμώλιον αὔτως ;

ΣΗΜ. Οἱ μεθ' Ὅμηρον ἐπικοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐτήρησαν πάντες τούτους τοὺς παρ' Ὁμήρῳ τρόπους τῆς ἐκτάσεως τῆς βραχείας συλλαβῆς εἴτε τῆς χρήσεως αὐτῆς ἀντὶ μακρᾶς, μάλιστα δὲ σχεδὸν παντάπασιν ἀκολουθεῖ τῇ Ὁμηρικῇ χρήσει ὁ Ἡσίοδος. Παρὰ δὲ Πινδάρῳ τελικὴ συλλαβὴ λήγουσα εἰς βραχὺ φωνῆεν, τῆς ἐπομένης λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ ἑνὸς μόνου συμφώνου, λαμβάνεται ὡς μακρὰ μόνον ὅταν τὸ σύμφωνον τοῦτο εἶνε τὸ ῥ· οἷον Πυθ. 1, 45. Νεμ. 5, 13 καὶ 50. 8, 29. Τοὐναντίον τηρεῖται βραχεῖα πρὸ τοῦ *ῥ* ἐν Νεμ. 1, 68. Πυθ. 2, 73. Περὶ δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀρκτικοῦ *ῥ* παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς βλ. § 119.

β') Περὶ τοῦ τρίτου τρόπου τῆς κοινῆς ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως.

124. Ὁ τρίτος τρόπος τῆς κοινῆς δύναται νὰ συμβῇ οὐ μόνον ἐν τῷ τέλει τῆς λέξεως καθ' ἃ ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς. Καὶ ἡ ἀρχικὴ δηλαδὴ ἢ μέση τις τῆς λέξεως συλλαβὴ ἔχουσα βραχὺ φωνῆεν καὶ ἓν σύμφωνον ἐπιφερόμενον λαμβάνεται ὡς μακρά. Τὴν ἔκτασιν δὲ ταύτην, ἥτις κανονικῶς μόνον ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδὸς συμβαίνει, αἰτιολογητέον ἤτοι ὡς ἐκ τοῦ φωνήεντος, ὅπερ ἀρχικῶς ἦτο μακρόν, ὥστε ὁ ποιητὴς ἐπανέρχεται εἰς

τὴν παλαιοτέραν χρῆσιν, ἢ ὡς ἐκ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ ἐπιφερομένου συμφώνου.

α΄) Εἰς μὲν τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνάγεται τὸ *δῑπετὴς* καὶ *δῐφιλος* (Π, 174, Ρ 263, δ 477. 581, η 284, Ζ 318, Α 86, Θ 517). Τὸ δὲ *φῖλος* (Δ 155, Ε 359. 308) πρὸς τὸ *φίλος* αἰτιολογητέον ὡς γενόμενον ἐκ τοῦ *σφέjιλος*. Τὰ δὲ σύνθετα μετὰ τοῦ στερητικοῦ α, οἷον *ἀθάνατος*, *ἀκάματος*, *ἀνέφελος*, *ἀπάλαμος*, ὀφείλουσι τὸ μακρὸν α οὐχὶ τῇ χρείᾳ τοῦ μέτρου, ἀλλὰ τῇ ἀναπληρώσει τοῦ ἀποβληθέντος ἐρρίνου ν, ὅπερ σῴζεται ἐν τῇ λέξει *ἀμφασίη* (Ρ 695, δ, 704. Πρβλ. Κούρτιον, Etym. σελ. 306), *ἀμβροσίη*, *ἄμμορος* (ποιητ. ἀντὶ ἄμορος = ἄμοιρος), *ἄμπορος* (ἀντὶ ἄπορος ἐν ἐπιγραφῇ Ἰσύλλου ἐν ἑξαμέτρῳ). Ἐνταῦθα μνημονευτέον καὶ λέξεις τινάς, αἵτινες παρ' Ὁμήρῳ ἔχουσι τὸ φωνῆεν α καὶ ι μακρόν, ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ταῦτα εἶνε βραχέα· οἷον κᾱλὸς παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς αὐτῷ ἀκολουθοῦσιν ἐπικοῖς, κᾰλὸς παρὰ τοῖς Λεσβίοις μελικοῖς, τῷ Πινδάρῳ καὶ τοῖς Ἀττικοῖς· καλὸς (⏓) δὲ παρὰ Θεόγνιδι, οἷον 16 κέ. «ἐς γάμον ἐλθοῦσαι, κᾱλὸν ἀείσατ' ἔπος. | Ὅττι κᾰλόν, φίλον ἐστί· τὸ δ' οὐ κᾰλὸν οὐ φίλον ἐστίν». Ὡσαύτως παρὰ Θεοκρίτῳ 6, 19 «τὰ μὴ κᾰλὰ κᾱλὰ πέφανται»· *ἶσος* παρ' Ὁμήρῳ, ὡσαύτως καὶ παρ' Ἡσιόδῳ πλὴν Ἔργ. 752, ἴσος (⏑) παρὰ Πινδάρῳ καὶ τοῖς Ἀττικοῖς. Πρβλ. Θεόκρ. 8, 19 «(σύριγγα) λευκὸν καρὸν ἔχοισαν ἴσον κάτω ἶσον ἄνωθεν». Τὰ ῥήματα *φθάνω*, *κιχάνω*, *ἱκάνω*, *τίνω* καὶ ἄλλα (πρβλ. Κούρτιον, Etym. 140. 378) ἔχουσι τὴν παραλήγουσαν (α, ι) μακρὰν μὲν παρ' Ὁμήρῳ, βραχεῖαν δὲ παρὰ τοῖς τραγικοῖς. *Ὀϊζῡρὸς* παρ' Ὁμήρῳ, *ὀϊζῠρὸς* παρ' Ἀριστοφάνει. Τἀνάπαλιν δὲ *κορῠνη* (ῠ) παρ' Ὁμήρῳ, *κορῡνη* (ῡ) παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, *κορύνη* (⏓) παρὰ Θεοκρίτῳ (7, 19 καὶ 43)· *πλήμμῠρις* ἐν Ὀδ. ι 486, *πλήμμῡρις* παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς· *ἁλμῠρὸς* παρ' Ὁμήρῳ καὶ Πινδάρῳ, *ἁλμῡρὸς* παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς.

β΄) Εἰς δὲ τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνάγονται πολλὰ σύνθετα παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς ἀρχαιοτέροις ποιηταῖς, ὧν τὸ πρῶτον συνθετικὸν λήγει εἰς σύμφωνον, τὸ δὲ δεύτερον ἀρχικῶς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ F ἢ τοῦ σ· οἷον *σῡνεχὲς* Μ 24, ι 74, *σῡνεχέως* Ἡσ. Θεογ. 636, *πᾱρέχῃ* ι 113, *πᾱρειπών*, *παρειποῦσα* Ζ 62. 337, *ἀσῡνέτημι* Ἀλκ. ἀποσπ. 18, 1. Ὡσαύτως δέ τινα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον συνθετικὸν λήγει εἰς φωνῆεν, τὸ δὲ δεύτερον εἶχεν ἀρχικῶς ἐν ἀρχῇ ἤτοι δύο σύμφωνα ἢ

ὑγρὸν εὔτονον, οἷον *ἀπενίζοντο* Κ 572, *κατανεύω* ι 490, *διεμοιρᾶτο* ξ 434, *μεταλήξαντι* Ι 299. Πολλάκις δὲ τότε ἐν τῇ γραφῇ διπλασιάζεται τὸ σύμφωνον καὶ μάλιστα μετὰ τὴν αὔξησιν, οἷον *ἔδδεισεν*, *ἔλλαβεν* καὶ ἄλλα. Πρβλ. Αἰσχ. Ἑπτ. 488 *Ἱππōμέδοντος*, 532 *Παρθēνοπαῖος*. Σοφοκλ. Αἴ. 510 *Τελεύταντος*. Σοφ. ἀποσπ. 785 «Ἀλφēσιβοίαν, ἣν ὁ γεννήσας πατήρ».

Ὡσαύτως ἐξηγητέον τὴν ἔκτασιν βραχειῶν συλλαβῶν πρὸ ἑνὸς δασέος συμφώνου (οἷον Μ 208 *ὄφιν*, η 119 *ζēφυρίη*, Θεόγν. 1099 *βρō̆χον*, Ἱππών. ἀποσπ. 49 *ὄφις*, Αἰσχ. Χοη. 1049 *φαιōχίτωνες*, Ἀριστοφ. Ἐκκλ. 571 *φιλόσōφον*) ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ δασέος, ὅπερ ἐξεφωνεῖτο σχεδὸν ὡς διπλοῦν (φ = πφ, χ = κχ, θ = τθ, οἷον καὶ τὸ παρ' Ἡσιόδῳ *σκύπφον* ἀντὶ *σκύφον* καὶ τὸ Πινδαρικὸν *ὄκχος* ἀντὶ *ὄχος*, *ὀκχέοντι* ἀντὶ *ὀχέοντι*).

Πολλάκις δὲ δυνάμει τοῦ παρεμβαλλομένου δίγαμμα ἐκτείνονται βραχέα φωνήεντα πρὸ φωνηέντων ἐπὶ μέσης λέξεως, οἷον *Ἄιδος* – ⏑ ⏑ Γ 322, Ζ 284, Υ 336, *ἀείδῃ* ρ 519, *ἄιον* Ο 252, *ἄιε* Κ 532, *ἄεσα* γ 151, τ 342, *ἀπōέρσῃ* Φ 283, *ἀπōέρσειε* Φ 329, *ἀπōειπὼν* Τ 35, *φᾱ́εα* πολλαχοῦ, *ὄιες* ι 425, *ὀέτεας* Β 765. Ἐνταῦθα τὸ ἡμίφωνον F μετὰ τοῦ πρώτου φωνήεντος ἡνοῦντο εἰς μίαν δίφθογγον, ὡς τοῦτο καὶ διὰ τῆς γραφῆς δηλοῦται ἐν τῷ *αὐέρυσαν*, *εὔαδεν* καὶ *αὐίαχοι* Ν 41. Τὸ δὲ ἡμίφωνον ḭ μετὰ προηγουμένου φωνήεντος ι συνηρεῖτο εἰς ῑ ἐν τῷ *ἱρός*, *μηνίω* καὶ τοῖς συγκριτικοῖς εἰς *ῑων*, κατὰ δὲ τὸν Hartel (Hom. Stud. III; 44) καὶ ἐν τοῖς ἀφῃρημένοις *ἀτιμίη*, *ἀκομιστίη*, *ἱστίη*, *κακοεργίη*, *ἀεργίη*, *ὑπεροπλίη*, *προθυμίη*, *ὑποδεξίη*, *Ὑπερησίη*, ἐν ᾧ ὁ Meyer (Gr. Gramm. § 113) δέχεται ἀρχικὸν ει ἀντὶ ῑ καὶ τοῦ μεταγενεστέρου ῐ.

ΣΗΜ. Δυσεξήγητος εἶνε ἡ ἔκτασις τῆς πρώτης συλλαβῆς παρ' Ὁμήρῳ ἐν ταῖς λέξεσιν *ἀπονέοντο* Β 113. 283 καὶ ἀλλαχοῦ, *ἀποπέσῃσιν* ω 7, *ἀποδίωμαι* Ε 763, *δᾱΐζων* Λ 497, *τὰ* (ᾱ) *περὶ* Φ 352, *ἴομεν* (ῑ) πολλαχοῦ, *δῑὰ μὲν* Γ 357, *λύειν* η 74, *πῑφαύσκων* Κ 502, *ἐπίτονος* μ 423· ἔτι δὲ τοῦ *ἐπεὶ* καὶ *ἐπειδὴ* (ē) ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδὸς τοῦ ἑξαμέτρου. Ταῦτα φαίνονται ἀποδοτέα εἰς ποιητικὴν ἄδειαν χάριν τοῦ μέτρου. Ὡσαύτως διὰ τὸν αὐτόν, ὡς φαίνεται, λόγον καὶ ἄλλων λέξεων ἡ ἀρχικὴ συλλαβὴ ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδός, οἷον «Ἆρες Ἄρες βροτολοιγὲ» Ε 31, Ἄρης (ᾱ) Ε 594, Ἄρεος καὶ Ἄρηος (ᾱ), Ἀπόλλωνι Α 36 (ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ α΄ ποδός), «οὐ

μὰ γὰρ Ἀπόλλωνα» Α 86 (ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ β′ ποδὸς), ἐν ᾧ ἐν στ. 43 καὶ 64 ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου «Φοῖβος Ἀπόλλων» (ᾰ), ᾱ̓νέρος, ᾱ̓νέρι, ᾱ̓νέρες (καὶ παρὰ Πινδάρῳ ἀεὶ ᾱ̓νέρι,-ρα,-ρες,-ρων), ᾱ̓νὴρ Β 553. Π 807 (πολλάκις παρὰ Πινδάρῳ), ᾱ̓́ορι καὶ ᾱ̓́ορ, ῡ̔́δωρ Β 307, πᾱναπάλῳ ν 223, Δᾱναΐδης Ἡσ. Ἀσπ. 229, ῑ̔ερός, Δῑογένης, Πρῑαμίδης, πῑέμεν, ῑ̔έμενος, δῡνάμενος, θῡγατέρες, κῡάνεος, ῡ̔λακόμωροι· παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς *ἄρα* καὶ *ᾆρα*, ἄιε (ᾱ) Εὐριπ. Ἑκάβ. 173 καὶ εὐθὺς κατωτέρω (175) ἀίω (ᾰ), φάρη (ᾱ) Ἠλεκτρ. 317, φάρη (ᾰ) 543.—Οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ λέξεών τινων ἐξ ἀνάγκης χάριν τοῦ μέτρου ἐκτείνεται ἡ βραχεῖα συλλαβὴ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ποδός, ἀλλ᾽ ὅμως σπανιώτερον οἷον *ποσσὶν ἐρῑδήσασθαι* Ψ 792, ἀμφὶς ἐάγη Λ 559, *ᾰ̓λσο μεμᾱὼς* Π 754, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως τοῦ ποδός, οἷον *τετράκυκλοι* (ᾱ) ι 242, *ὀπωρῑνῷ* Ε 5 καὶ ἀλλαχοῦ, Ἡσ. Ἔργ. 677 (415 *μετοπωρῑνόν*). Ἡ παραλήγουσα ὅμως γενικῶν τινων, οἷον Ἰφίτου, Αἰόλου καὶ ἄλλων, οὐχὶ ὀρθῶς πρότερον ἐλαμβάνετο ὡς ἐκτεινομένη χάριν τοῦ μέτρου, διότι ὡς ἤδη ὁ Βουτμαννὸς (ausf. Griech. Gramm. I, 186. 305) καὶ ἄλλοι παρετήρησαν, ἐνταῦθα δὲν ἐκτείνεται ἡ παραλήγουσα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ κατάληξις τῆς γενικῆς εἰς οο· οἷον Β 118 υἱέες Ἰφίτοο μεγαθύμου Ναυβολίδαο, κ 36 δῶρα παρ᾽ Αἰόλοο μεγαλήτορος Ἱπποτάδαο, Χ 313 ἀγρίοο, Ε 21 Η 120 καὶ Ν 788 ἀδελφεόο, Ο 554 ἀνεψιόο, Β 731 Ἀσκληπιόο, Ο 66. Φ 104. Χ 6 Ἰλίοο, Ν 358 καὶ ἀλλαχοῦ ὁμοιίοο. — Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ τρίτου τρόπου τῆς κοινῆς.

125. Τὰ λεχθέντα περὶ τῆς δυνάμεως τῶν συμφώνων εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν δύνανται νὰ συγκεφαλαιωθῶσιν εἰς τοὺς ἑξῆς τρεῖς κανόνας.

α′) Τὸ μὲν τελικὸν τῆς λέξεως φωνῆεν, τό τε μακρὸν καὶ τὸ βραχύ, ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ ἢ στίχῳ, ἐὰν μέλλῃ νὰ διατηρήσῃ χάριν τοῦ ῥυθμοῦ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἢ ποσότητα, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἐπιφερόμενον ἐφεξῆς σύμφωνον πρὸς ὑποστήριξιν· ἐπιφερομένου δὲ φωνήεντος, τὸ μὲν μακρὸν μεταβάλλεται εἰς ῥυθμικὸν βραχύ, τὸ δὲ βραχὺ συναλείφεται πρὸ τοῦ ἑπομένου φωνήεντος (συναλοιφή). Τὸ δὲ ἐπὶ μέσης τῆς λέξεως φωνῆεν, τό τε μακρὸν καὶ τὸ βραχύ, δὲν ἔχει χρείαν τοιούτου συμφώνου πρὸς ὑποστήριξιν, ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἐνταῦθα δύναται ὁ ῥυθμοποιὸς κατὰ βούλησιν ἄνευ ἐπιφερομένου συμφώνου

μακράς τινας ὡρισμένας νὰ μεταβάλλῃ εἰς βραχείας καὶ βραχείας τινὰς διὰ συνεκφωνήσεως νὰ ἐξαφανίσῃ.

β′) Τὸ μακρὸν φωνῆεν, ἐπιφερομένου συμφώνου ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων, χρησιμεύει πάντοτε ὡς ῥυθμικὴ μακρὰ συλλαβή.

γ′) Τὸ βραχὺ φωνῆεν, ὅταν μὲν ἐπιφέρηται ἓν σύμφωνον, ἐκτὸς ὀλιγίστων περιστάσεων, χρησιμεύει ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ ὡς βραχεῖα συλλαβή, ὅταν δὲ ἐπιφέρωνται τρία σύμφωνα, χρησιμεύει πάντοτε ὡς μακρά, ὅταν δὲ δύο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ὡς μακρά, πρὸ ὡρισμένων δὲ συμπλοκῶν συμφώνων ὡς κοινή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ′

Περὶ χρόνων

126. Ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ εἴπομεν ποίας συλλαβὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς μετεχειρίζετο ὡς βραχείας καὶ ποίας ὡς μακρὰς καὶ ποῖον ἑκατέραις προσεποίει ῥυθμικὸν μέγεθος, ταῖς μὲν δηλονότι βραχείαις τὸ τοῦ πρώτου χρόνου, ταῖς δὲ μακραῖς διπλάσιον μέγεθος ἤτοι δίσημον, τουτέστι δύο πρώτων χρόνων. Ἐν τῇ παλαιᾷ ὅμως μουσικῇ τέχνῃ καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ ὀργανικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ᾠδικῇ ἐγίνετο χρῆσις καὶ ἄλλων χρόνων ἤτοι χρονικῶν μεγεθῶν πλὴν τῶν δύο εἰρημένων, τοῦ μονοσήμου δηλαδὴ καὶ δισήμου. Διότι προσῆπτε μὲν συνήθως ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς ταῖς συλλαβαῖς τῆς γλώσσης τὰ δύο εἰρημένα μεγέθη, ταῖς μὲν δηλαδὴ βραχείαις τὸ τοῦ πρώτου χρόνου, ταῖς δὲ μακραῖς τὸ τοῦ δισήμου, καὶ τοῦτο μάλιστα κανονικῶς συνέβαινεν ἐν τῇ ῥαψῳδουμένῃ καὶ καθ᾽ ὅλου τῇ ψιλῶς ἤτοι ἄνευ μέλους ἐξαγγελλομένῃ ποιήσει, ἐν τῇ ᾠδικῇ ὅμως μουσικῇ, τουτέστιν ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει, συχνὰ προσεποίει ταῖς συλλαβαῖς καὶ ἄλλα μεγέθη. Περὶ ἁπάντων λοιπὸν τῶν χρόνων τούτων, ἤτοι τῶν διαφόρων τὸ μέγεθος χρόνων, ὧν χρῆσις ἐγίνετο ἐν ταῖς παλαιαῖς μουσικαῖς τέχναις, καθ᾽ ἃ διδασκόμεθα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν, θὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ ἐνεστῶτι κεφαλαίῳ.

127. Καὶ ἐλάχιστος μὲν πάντων τῶν χρόνων, ἐξ ὧν ὡς ἐξ ὕλης συνέκειτο πᾶν παλαιὸν μουσικὸν ποίημα, ἦτο ὁ *πρῶτος* καλούμενος *χρόνος*, μέγεθος ἔχων τὸ τῆς βραχείας συλλαβῆς. Ὁ πρῶτος οὗτος χρόνος ὑπὸ τῆς παλαιᾶς ῥυθμοποιίας δὲν διῃρεῖτο εἰς ἐλάσσονα μέρη, οὔτε εἰς δύο συλλαβὰς οὔτε εἰς δύο φθόγγους οὔτε εἰς δύο σημεῖα ἢ σχήματα τῆς ὀρχηστικῆς, ἀλλ' ἦτο ἄτομος (1). Οὐ μόνον δὲ ἐλάχιστος πάντων τῶν χρόνων καὶ ἄτομος ἦτο ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ ὁ πρῶτος χρόνος, ἀλλὰ καὶ ἡ μονὰς καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν, διότι οἱ λοιποὶ χρόνοι ἦσαν πολλαπλάσια αὐτοῦ, οἷον ὁ *δίσημος* διπλασίων ὢν τοῦ πρώτου καὶ πρὸς τὴν μακρὰν ἀντιστοιχῶν συλλαβήν, ὁ *τρίσημος* τριπλασίων ὢν τοῦ πρώτου, ὁ *τετράσημος* τετραπλασίων καὶ οἱ λοιποὶ ὡσαύτως. Ὡς ἄτομος δὲ ὁ πρῶτος χρόνος ἐκλήθη καὶ *σημεῖον* ὑπό τινων τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν (2), ὅθεν ὠνομάσθησαν καὶ τὰ πολλαπλάσια τοῦ πρώτου χρόνου, ὅτε δίσημος καὶ ὁ τρίσημος καὶ ὁ τετράσημος καὶ οἱ λοιποί. Τἀνάπαλιν δὲ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ πρῶτος χρόνος ἐκλήθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν (3) *μονόσημος*.

128. Τὸ δὲ δίσημον, τρίσημον, τετράσημον καὶ ἐφεξῆς μέγεθος (ὅπερ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ καὶ *δίχρονον*, *τρίχρονον* καὶ ἐφεξῆς οὕτως ἔλεγον) ἤτοι κατείχετο ὑπὸ μιᾶς συλλαβῆς, ἑνὸς φθόγγου καὶ ἑνὸς σχήματος καὶ τότε ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ῥυθμικῶν *χρόνος ἀσύνθετος*, οἷος ἦτο πάντοτε ὁ πρῶτος χρόνος, ἢ ὑπὸ πλειόνων καὶ τότε ἐλέγετο *σύνθετος*. Παρεσημαίνοντο δὲ ἤτοι ἐδήλουν ἐν τῇ γραφῇ οἱ παλαιοὶ τοὺς διαφόρους τούτους ἀσυνθέτους χρόνους ὑπεράνω τῶν μουσικῶν

(1) Πρβλ. Ἀριστοξ. ῥυθμ. στοιχ. βιβλ. β' σελ. 280. «Καλείσθω δὲ πρῶτος μὲν τῶν χρόνων ὁ ὑπὸ μηδενὸς τῶν ῥυθμιζομένων δυνατὸς ὢν διαιρεθῆναι, δίσημος δὲ ὁ δὶς τούτῳ καταμετρούμενος, τρίσημος δὲ ὁ τρίς, τετράσημος δὲ ὁ τετράκις. Κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μεγεθῶν τὰ ὀνόματα ἕξει». Καὶ μικρὸν κατωτέρω (σελ. 282)· «ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ μήτε δύο φθόγγοι δύνανται τεθῆναι κατὰ μηδένα τρόπον, μήτε δύο συλλαβαί, μήτε δύο σημεῖα, τοῦτον πρῶτον ἐροῦμεν χρόνον». Ἀριστ. Κοϊντιλ. περὶ μουσ. βιβλ. α' σελ. 32 Meib. «Πρῶτος μὲν οὖν ἐστι χρόνος ἄτομος καὶ ἐλάχιστος, ὃς καὶ σημεῖον καλεῖται. Ἐλάχιστον δὲ καλῶ τὸν ὡς πρὸς ἡμᾶς, ὅς ἐστι πρῶτος καταληπτὸς αἰσθήσει. Σημεῖον δὲ καλεῖται διὰ τὸ ἀμερὴς εἶναι, καθὸ καὶ οἱ γεωμέτραι τὸ παρὰ σφισιν ἀμερὲς σημεῖον προσηγόρευσαν. Οὗτος δὲ ὁ ἀμερὴς μονάδος οἱονεὶ χώραν ἔχει· θεωρεῖται γὰρ ἐν λέξει περὶ μίαν συλλαβήν, ἐν δὲ μέλει περὶ ἕνα φθόγγον ἢ περὶ ἓν διάστημα, ἐν δὲ κινήσει σώματος περὶ ἓν σχῆμα».

(2) Πρβλ. Λογγίνου προλεγ. εἰς Ἡφαιστ. σελ. 57 W. «μέτρον καλοῦμεν καὶ τὸν χρόνον, ὅν τινες τῶν ῥυθμικῶν σημεῖον προσαγορεύουσιν». Ἀριστείδ. Κοϊντ. σελ. 32 M. Fragm. Paris. § 12.

(3) Πρβλ. Mar. Victor. σελ. 2484.

σημείων (1), ἅτινα ἐδήλουν ἁπλῶς τὴν τάσιν ἤτοι τὴν ὀξύτητα καὶ βαρύτητα τοῦ φθόγγου καὶ οὐδὲν πλέον, γράφοντες ἕτερά τινα σημεῖα δηλωτικὰ τοῦ ῥυθμικοῦ μεγέθους τοῦ φθόγγου. Καὶ ὅτε μὲν ὁ φθόγγος ἦτο δίσημος, εἶχε δηλαδὴ μέγεθος δύο πρώτων χρόνων, ἐγράφετο ὑπεράνω τοῦ σημείου αὐτοῦ τὸ τῆς μακρᾶς σύνηθες σημεῖον ἤτοι ἡ εὐθεῖα γραμμὴ —, οἷον F̄· ὅτε δὲ ὁ φθόγγος ἦτο τρίσημος, προσετίθετο τῇ εὐθείᾳ γραμμῇ ἄνωθεν γραμμὴ κάθετος, τὸ σημεῖον δηλαδὴ τοῦ φθόγγου προσελάμβανε τὸ σημεῖον τόδε ⌞, οἷον F· ὅτε δὲ ἦτο τετράσημος, προσετίθεντο τῇ εὐθείᾳ γραμμῇ δύο ἕτεραι κάθετοι, προσελάμβανε δηλαδὴ τὸ σημεῖον τόδε ⊔, οἷον F· ὅτε δὲ πεντάσημος, προσετίθεντο τρεῖς κάθετοι γραμμαί, προσελάμβανε δηλαδὴ τὸ σημεῖον ⊔⊔, οἷον ⊔⊔/F· ὅτε δ' ὅμως ὁ φθόγγος κατεῖχε μέγεθες ἑνὸς πρώτου χρόνου, τότε τὸ σημεῖον αὐτοῦ οὐδὲν σημεῖον δηλωτικὸν τοῦ ποσοῦ ἢ μεγέθους αὐτοῦ προσελάμβανεν. Ὁ δὲ Ἀνώνυμος περὶ μουσικῆς τὸν μὲν δίσημον χρόνον — καλεῖ *μακρὰν δίχρονον*, δῆλον ὅτι συλλαβήν, τὸν δὲ τρίσημον ⌞ *μακρὰν τρίχρονον*, τὸν δὲ τετράσημον ⊔ *μακρὰν τετράχρονον*, τὸν δὲ πεντάσημον ⊔⊔ *μακρὰν πεντάχρονον*. Ὅτε δὲ ἡ φωνὴ διέτριβε μακρότερον χρόνον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου, τοῦτο οἱ παλαιοὶ μουσικοὶ ἔλεγον ἁπλούστερον τονήν (2)· ὁ δὲ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς (σελ. 98) καλεῖ τούτους *χρόνους παρεκτεταμένους*.

ΣΗΜ. Ἐκ τῶν σημείων τούτων τῶν μουσικῶν οἱ μετρικοὶ ὕστερον παρέλαβον μόνον τὸ τῆς δισήμου μακρᾶς συλλαβῆς ἤτοι τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν —, πρὸς δήλωσιν δὲ τοῦ μονοσήμου ἢ πρώτου χρόνου, ὅστις ἐν τῇ μουσικῇ οὐδενὸς ἐδεῖτο σημείου, προσεξεῦρον τὸ σημεῖον ᴗ ἤτοι τὴν συνεστραμμένην γραμμήν. Πλειόνων δὲ σημείων οὐδεμίαν εἶχον χρείαν, ἐπειδὴ ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτῶν οἱ μετρικοὶ ἢ γραμματικοὶ περιωρίσθησαν εἰς τὰ δύο μόνον ταῦτα μεγέθη τῶν συλλαβῶν, τὰς μονοσήμους δηλαδὴ βραχείας καὶ τὰς δισήμους μακράς, ἐν ᾧ οἱ ῥυθμικοὶ ἢ μουσικοὶ πλὴν τῶν δύο τούτων μεγεθῶν καὶ ἄλλα διέκρινον ἔν τε τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν καὶ κατωτέρω

(1) Τῆς τε ᾠδῆς καὶ τῆς κρούσεως ἤτοι τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, διότι ἐπὶ ἑκατέρου εἴδους μουσικῆς ἡ παλαιὰ παρασημαντικὴ μετεχειρίζετο ἴδιον σύστημα μουσικῶν σημείων.

(2) Ψευδευκλείδης ἁρμ. σελ. 22 Meib. «τονὴ δὲ ἡ ἐπὶ πλείονα χρόνον μονὴ κατὰ μίαν γινομένη προφορὰν τῆς φωνῆς».

ἔτι θὰ εἴπωμεν. Ἐξ ὧν δὲ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος (I, 11, 8) λέγει «sed et hoc-non praetermiserim, eosdem (veteres) figuras pedum secundum spatia temporum per litteras ita designasse, ut brevis syllabae loco, quae sit unius temporis, ponatur B, longae autem, quae sit temporum duum M», ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι οἱ παλαιοὶ καὶ τὰ σημεῖα Β καὶ Μ μετεχειρίζοντο γράφοντες ὑπεράτω τῶν συλλαβῶν, διὰ μὲν τοῦ Β, τουτέστι Β(ραχεῖα), δηλοῦντες ὅτι ἡ συλλαβὴ ἦτο μονόσημος, διὰ δὲ τοῦ Μ, τουτέστι Μ(ακρά), ὅτι ἦτο δίσημος.

129. *Κενοὶ χρόνοι*. Συχνὰ ὅμως ἐν ταῖς παλαιαῖς μουσικαῖς τέχναις συνέβαινεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, ὥστε ἐπί τινος ῥυθμικοῦ συστήματος χρόνοι τινὲς ὡρισμένον ἔχοντες μέγεθος, τὸ τοῦ πρώτου ἢ τὸ τοῦ δισήμου, τρισήμου καὶ λοιπῶν, νὰ μὴ καταλαμβάνωνται ὑπὸ φθόγγων ἢ συλλαβῶν ἢ σημείων τῆς ὀρχηστικῆς. Οἱ τοιοῦτοι χρόνοι, οἵτινες ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ καλοῦνται *παύσεις*, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγοντο *κενοὶ χρόνοι* καὶ Λατινιστὶ tempus inane καὶ silentium, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων καὶ *ἀναπαύσεις*. Ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ὁρίζει αὐτοὺς ὧδε· «κενὸς μὲν οὖν ἐστι χρόνος ἄνευ φθόγγου πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ῥυθμοῦ». Ὁ δὲ Ἀνώνυμος περὶ μουσικῆς λέγει τέσσαρας αὐτῶν διαφορὰς ὧδε ἐν § 83 λέγων· «ὁ ῥυθμὸς συνέστηκεν ἔκ τε ἄρσεως καὶ θέσεως καὶ χρόνου τοῦ καλουμένου ὑπ' ἐνίων κενοῦ. Διαφοραὶ δὲ αὐτοῦ αἵδε·

κενὸς βραχὺς	Λ
κενὸς μακρὸς δίσημος	$\bar{\Lambda}$
κενὸς μακρὸς τρίσημος	$\bar{\bar{\Lambda}}$
κενὸς μακρὸς τετράσημος	$\bar{\bar{\bar{\Lambda}}}$».

Ὅθεν δῆλον ὅτι *κενὸς βραχὺς* εἶνε ὁ ἔχων μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου, *κενὸς μακρὸς δίσημος* ὁ ἔχων μέγεθος δύο πρώτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς οὕτω. Καὶ τὸ μὲν σημεῖον τοῦ βραχέος κενοῦ, ἤτοι τὸ γράμμα λάμβδα, εἶνε συντομία τῆς λέξεως *λεῖμμα* (1). Τὸν δὲ δίσημον, τρίσημον καὶ λοιποὺς κενοὺς χρόνους παρεσημαίνοντο οἱ παλαιοὶ ὅπως

(1) Πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 61 «λεῖμμα δὲ ἐν ῥυθμῷ χρόνος κενὸς ἐλάχιστος». Ἐν δὲ σελ. 77 διακρίνει ὁ Ἀριστείδης *κενοὺς βραχεῖς* καὶ *κενοὺς ἐπιμήκεις*, ὧν οἱ μὲν πρῶτοι δῆλον ὅτι εἶνε οἱ αὐτοὶ τῷ βραχεῖ κενῷ Λ τοῦ Ἀνωνύμου, οἱ δὲ ἐπιμήκεις οἱ μακρότεροι κενοί. Ἀλλαχοῦ δὲ (σελ. 40, 41) διακρίνει τὸ *λεῖμμα* ὡς χρόνον κενὸν ἐλάχιστον καὶ τὴν *πρόσθεσιν* ὡς χρόνον κενὸν μακρὸν ἐλαχίστου διπλασίονα.

καὶ τὰ ἀσύνθετα μεγέθη τῶν μὴ κενῶν χρόνων, γράφοντες δηλαδὴ ὑπεράνω τοῦ σημείου Λ τὸ σημεῖον τοῦ δισήμου, τρισήμου καὶ λοιπῶν χρόνων. Χρόνος κενὸς πεντάσημος δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀνωνύμου, ἐκ τούτου ὅμως οὐδαμῶς δικαιοῦταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη δὲν μετεχειρίζετο κενὸν χρόνον τοσούτου μεγέθους.

130. Τῶν κενῶν χρόνων ἐγίνετο συχνὴ χρῆσις ἐν τῇ τῶν παλαιῶν μουσικῇ, ὡς δῆλον ἐκ τῶν κρουμάτων τοῦ Ἀνωνύμου (§ 99. 100. 98). Ἐν δὲ τῇ μελικῇ ποιήσει ἤτοι τῇ ᾠδικῇ μουσικῇ ἠδύνατο μὲν νὰ γίνηται ὀλιγωτέρα χρῆσις τῶν κενῶν χρόνων, δὲν περιωρίζετο ὅμως ἐνταῦθα μόνον εἰς τὴν ἀπόθεσιν ἤτοι τὸ τέλος τοῦ μέτρου ἢ στίχου, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων. Ἐπὶ μέσου ὅμως τοῦ μέτρου ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως, ἀλλὰ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς.

131. *Ἄλογοι χρόνοι*. Ὁ πρῶτος, δίσημος, τρίσημος, τετράσημος καὶ καθόλου πᾶς χρόνος, ὅστις ὡς πολλαπλάσιον τοῦ πρώτου ὁρίζεται δι' ἀκεραίου ἀριθμοῦ, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν *χρόνος ῥητός*. Κατὰ τὰ πρὸ μικροῦ δὲ ῥηθέντα πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἐπὶ τῶν ῥητῶν χρόνων δύο εἴδη, φθόγγους ἢ συλλαβὰς καὶ χρόνους κενούς. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ῥητῶν τούτων χρόνων ὑπῆρχον ἐν τῇ χρήσει ἤτοι πράξει τῆς παλαιᾶς ῥυθμοποιΐας καὶ χρόνοι ἄλογοι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν λεγόμενοι, ὧν δηλαδὴ τὸ μέγεθος ὡρίζετο οὐχὶ δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν, ἀλλὰ διὰ κλασμάτων τοῦ πρώτου χρόνου, οἷον τὸ μέγεθος τὸ συγκείμενον ἐξ ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ τοῦ ἡμίσεος αὐτοῦ ($1\frac{1}{2}$) Τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων χρόνων ἐξηγεῖται ὁ Ἀριστόξενος ἐν τοῖς ῥυθμ. στοιχ. σελ. 294 λέγων ὧδε· «δεῖ δὲ μηδ' ἐνταῦθα διαμαρτεῖν, ἀγνοηθέντος τοῦ τε ῥητοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου, τίνα τρόπον ἐν τοῖς περὶ τοὺς ῥυθμοὺς λαμβάνεται. Ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς διαστηματικοῖς στοιχείοις τὸ μὲν κατὰ μέλος ῥητὸν ἐλήφθη, ὃ πρῶτον μέν ἐστι μελῳδούμενον, ἔπειτα γνώριμον κατὰ μέγεθος, ἤτοι ὡς τά τε σύμφωνα καὶ ὁ τόνος ἢ ὡς τὰ τούτοις σύμμετρα, τὸ δὲ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητόν, ᾧ συνέβαινεν ἀμελῳδήτῳ εἶναι· οὕτω καὶ ἐν τοῖς ῥυθμοῖς ὑποληπτέον ἔχειν τό τε ῥητὸν καὶ τὸ ἄλογον. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν λαμβάνεται ῥητόν, τὸ δὲ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους. Τὸ μὲν οὖν ἐν ῥυθμῷ λαμβανόμενον ῥητὸν χρόνου μέγεθος πρῶτον μὲν δεῖ τῶν πιπτόντων

εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν εἶναι· ἔπειτα τοῦ ποδός, ἐν ᾧ τέτακται, μέρος εἶναι ῥητόν· τὸ δὲ κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν λόγους λαμβανόμενον ῥητὸν τοιοῦτόν τι δεῖ νοεῖν, οἷον ἐν τοῖς διαστηματικοῖς τὸ δωδεκατημόριον τοῦ τόνου καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐν ταῖς τῶν διαστημάτων παραλλαγαῖς λαμβάνεται». Διὰ τούτων λέγει ὁ Ἀριστόξενος τὰ ἑξῆς· καθὼς πρῶτον ὑπάρχει ἐν τῇ ἁρμονικῇ *κατὰ μέλος ῥητόν*, οὕτω καὶ ἐν τῇ ῥυθμικῇ ὑπάρχει *κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν ῥητὸν* ἀναλογοῦν πρὸς ἐκεῖνο. Καὶ τὰ μὲν κατὰ μέλος ῥητὰ εἶνε πρῶτον μὲν μελῳδούμενα διαστήματα, τουτέστιν εὔχρηστα ἐν τῇ πράξει, δεύτερον δὲ γνώριμα κατὰ μέγεθος. Τοιοῦτον εἶνε πρῶτον μὲν τὸ ἐλάχιστον ῥητὸν διάστημα τῆς παλαιᾶς μουσικῆς ἤτοι ἡ ἄχρηστος ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ ἐναρμόνιος δίεσις, εἶτα δὲ τὸ ὑπὸ δύο τοιούτων διέσεων ἀποτελούμενον ἡμιτόνιον (mi-fa καὶ si-do ἢ Γερμανιστὶ e-f καὶ h-c), ἔπειτα δὲ ὁ ὑπὸ τριῶν τοιούτων διέσεων ἀποτελούμενος ἐλάσσων ἢ μεμειωμένος τόνος, ὡσαύτως ἄχρηστος ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ ὑπὸ τεσσάρων διέσεων ἀποτελούμενος ὅλος τόνος καὶ ἐφεξῆς οὕτως. Ὡσαύτως καὶ τὰ κατὰ τὴν τοῦ ῥυθμοῦ φύσιν ῥητὰ χρόνων μεγέθη πρῶτον μὲν εἶνε ἐκ τῶν πιπτόντων εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν, τουτέστιν εὔχρηστα ἐν τῇ πράξει, δεύτερον δὲ τοιοῦτόν τι χρόνου μέγεθος εἶνε γνώριμον τουτέστι μέρος ῥητὸν τοῦ ποδός, ἐν ᾧ εὑρίσκεται. Τοιαῦτα δηλαδὴ ῥητὰ χρόνων μεγέθη εἶνε τὰ ἀνάλογα πρὸς τὰ τῆς ἁρμονικῆς διαστηματικὰ μεγέθη, ὅ,τε πρῶτος χρόνος, ὅστις εἶνε καὶ ὁ ἐλάχιστος ῥυθμικὸς χρόνος, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ ἐλάχιστον τῆς ἁρμονικῆς μέγεθος ἤτοι τὴν δίεσιν, καὶ ὁ δίσημος ἀντιστοιχῶν πρὸς δύο διέσεις ἤτοι τὸ ἡμιτόνιον, καὶ ὁ τρίσημος ἀντιστοιχῶν πρὸς τρεῖς διέσεις ἤτοι τὸν μεμειωμένον τόνον, καὶ ὁ τετράσημος πρὸς τὸν ὅλον τόνον κτλ. Καθὼς δὲ τὰ ῥητὰ διαστηματικὰ μεγέθη ἐκφράζονται δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν ὡς πολλαπλάσια τῆς διέσεως, οὕτω καὶ τὰ ἀνάλογα χρονικὰ τῆς ῥυθμικῆς μεγέθη ἐκφράζονται δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν. Καθὼς δὲ δεύτερον ἐν τῇ ἁρμονικῇ ὑπάρχει κατὰ τοὺς τῶν ἀριθμῶν μόνον λόγους ῥητόν, διαστήματα δηλαδή, ὧν τὸ μέγεθος ὁρίζεται οὐχὶ δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν, ἀλλὰ διὰ κλασμάτων τῆς διέσεως, οἷον τὸ ἐκ μιᾶς διέσεως καὶ τοῦ τριτημορίου αὐτῆς ($1 \frac{1}{3}$ διέσ.), τὸ ἐκ μιᾶς διέσεως καὶ τοῦ ἡμιμορίου αὐτῆς ($1 \frac{1}{2}$), τὸ ἐκ $2 \frac{1}{3}$ διέσ., τὸ ἐκ $2 \frac{2}{3}$ διέσ. συγκείμενον διάστημα, οὕτω καὶ ἐν τῇ ῥυθμικῇ. Ὅπως ὁ Ἀριστόξενος ὁρίσῃ δι' ἀριθμῶν τὰ ἐν τῇ πράξει

εὑρισκόμενα ἄλογα ταῦτα διαστήματα, λαμβάνει εἰς ἐπικουρίαν ἀμελῴδητόν τι διάστημα, ὅπερ διὰ τὸ μικρὸν αὐτοῦ μέγεθος δὲν εἶνε χρήσιμον ἐν τῇ πράξει, τὸ δωδεκατημόριον τοῦ τόνου ἤτοι τὸ τριτημόριον τῆς διέσεως, προσέτι δὲ καὶ τὸ ἡμιμόριον τῆς διέσεως, μέγεθος ὡσαύτως ἀμελῴδητον, διότι οὕτω πρέπει νὰ ἀκούσωμεν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου λεγόμενον «εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐν ταῖς τῶν διαστημάτων παραλλαγαῖς λαμβάνεται». Τὰ διαστήματα λοιπὸν ταῦτα δὲν εὑρίσκονται μὲν καθ' ἑαυτὰ ἐν τῇ πράξει, εὑρίσκονται ὅμως συνημμένα μετὰ ῥητῶν διαστημάτων, τὰ δὲ ἐκ τοῦ τριτημορίου καὶ τοῦ ἡμιμορίου τῆς διέσεως καὶ τῶν ῥητῶν διαστημάτων παραγόμενα ἄλογα διαστήματα, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν τῇ πράξει, οἷα τὰ εἰρημένα $1 \frac{1}{3}$, $1 \frac{1}{2}$ κτλ., εἶνε τὸ κεφάλαιον ἢ ἡ διαφορὰ ῥητοῦ τινος διαστήματος καί τινος τῶν νοουμένων τούτων ἀμελῳδήτων διαστημάτων, οἷον $1 \frac{1}{3} = 1 + \frac{1}{3}$, $2 \frac{2}{3} = 3 - \frac{1}{3}$. Πρβλ. Ψευδευκλείδ. σελ. 9 Meib. «ῥητὰ μὲν οὖν ἐστιν (διαστήματα), ὧν οἷόντ' ἐστι τὰ μεγέθη ἀποδιδόναι, οἷον τόνος, ἡμιτόνιον, δίτονον, τρίτονον καὶ τὰ ὅμοια· ἄλογα δὲ τὰ παραλλάττοντα ταῦτα τὰ μεγέθη ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον ἀλόγῳ (1) τινὶ μεγέθει». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, λέγει ὁ Ἀριστόξενος, πρέπει νὰ ληφθῇ καὶ τὸ ἄλογον μέγεθος τῆς ῥυθμικῆς. Ἀναλόγως δηλαδὴ πρὸς τὸ ἀμελῴδητον ἐκεῖνο διάστημα τῆς ἁρμονικῆς, ἤτοι τὸ τριτημόριον καὶ τὸ ἡμιμόριον τῆς διέσεως, πρέπει νὰ νοήσωμεν χρονικόν τι μόριον διὰ τὴν σμικρότητα αὐτοῦ μὴ εὑρισκόμενον ἐν τῇ πράξει τῆς ῥυθμικῆς, ἤτοι τὸ τριτημόριον τοῦ πρώτου χρόνου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τριτημόριον τῆς διέσεως, καὶ τὸ ἡμιμόριον τοῦ πρώτου χρόνου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἡμιμόριον τῆς διέσεως. Ἐν ᾧ λοιπὸν οὔτε τὸ ἡμιμόριον οὔτε τὸ τριτημόριον τοῦ πρώτου χρόνου εὑρίσκονται ἐν τῇ πράξει καθ' ἑαυτά, καθὼς οὐδὲ τὰ ἀνάλογα ἐκεῖνα ἀμελῴδητα τῆς ἁρμονικῆς διαστήματα, ὅμως κατὰ λόγον πρὸς τὰ ἄλογα διαστήματα τῆς ἁρμονικῆς ὑπάρχουσι κατ' Ἀριστόξενον ἄλογα μεγέθη τῆς ῥυθμικῆς πίπτοντα εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν, ἅτινα εἶνε τὸ κεφάλαιον ἢ ἡ διαφορὰ ῥητοῦ τινος χρόνου καί τινος τῶν νοουμένων ἐκείνων μεγεθῶν, τουτέστι τοῦ τριτημορίου ἢ ἡμιμορίου τοῦ πρώτου χρόνου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εὑρίσκομεν θεωρητικῶς τοὺς ἑξῆς ἀλόγους χρόνους τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς·

(1) Ὁ Westphal (Griech. Rhythm.[3] σελ. 142) γράφει *ἀμελῳδήτῳ* ἀντὶ *ἀλόγῳ*.

$1 - \frac{1}{3} = \frac{2}{3}$ πρ.χρ.	$[1 - \frac{1}{2} = \frac{1}{2}]$
$1 + \frac{1}{3} = \frac{4}{3} = 1\frac{1}{3}$	$1 + \frac{1}{2}$ } $= 1\frac{1}{2}$
$2 - \frac{1}{3} = \frac{5}{3} = 1\frac{2}{3}$	$2 - \frac{1}{2}$ }
$2 + \frac{1}{3} = \frac{7}{3} = 2\frac{1}{3}$	$2 + \frac{1}{2}$ } $= 2\frac{1}{2}$
$3 - \frac{1}{3} = \frac{8}{3} = 2\frac{2}{3}$	$3 - \frac{1}{2}$ }
$3 + \frac{1}{3} = \frac{10}{3} = 3\frac{1}{3}$	$3 + \frac{1}{2}$ } $= 3\frac{1}{2}$
$4 - \frac{1}{3} = \frac{11}{3} = 3\frac{2}{3}$	$4 - \frac{1}{2}$ }
κ. τ. λ.	κ. τ. λ.

Ἐκ τῶν ἀλόγων τούτων χρόνων ὁ μὲν $\frac{1}{2}$ δὲν εἶνε δυνατός, διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὸ ἡμιμόριον τοῦ πρώτου χρόνου εἶνε ἐκ τῶν χρόνων τῶν μὴ πιπτόντων εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν, ἀλλὰ νοουμένων ἁπλῶς· οἱ δὲ λοιποὶ θεωρητικῶς ἀποδείκνυνται ὡς δυνάμενοι νὰ πίπτωσιν εἰς τὴν ῥυθμοποιίαν, ποίων ὅμως ἐξ αὐτῶν πράγματι ἐποιεῖτο χρῆσιν ἡ παλαιὰ ῥυθμοποιία καὶ πότε, ἔσται λόγος ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ ἐν τῷ λόγῳ περὶ ἀλόγων ποδῶν.

132. *Ἀγωγὴ ῥυθμική*. Πάντες οἱ γνώριμοι χρόνοι, ἐξ ὧν σύγκειται ῥυθμικόν τι σύστημα, ῥητοί τε καὶ ἄλογοι, δὲν ἔχουσι μέγεθος ἀπολύτως ὡρισμένον, ἀλλὰ μόνον κατὰ λόγον πρὸς ἀλλήλους, διότι ὁ δεῖνα χρόνος ἔχει μέγεθος τοσούτῳ μεῖζον ἢ ἔλασσον τοῦ χρόνου τοῦ λαμβανομένου ὡς μέτρου, οἷος ἦτο ὁ πρῶτος χρόνος τῆς παλαιᾶς μουσικῆς (1). Τοῦ χρόνου ὅμως τούτου τοῦ ὡς μέτρου λαμβανομένου

(1) Οἱ πρὸ τοῦ Ἀριστοξένου ῥυθμικοὶ ὡς μέτρον τοῦ ῥυθμοῦ ἐλάμβανον τὸν πόδα (βάσιν) ἢ τὴν συλλαβήν, ὁ δὲ Ἀριστόξενος βλέπων ὅτι οὔτε οἱ πόδες εἶχον πάντοτε τὸ αὐτὸ μέγεθος οὔτε αἱ συλλαβαὶ (πρβλ. ἀπόσπ. Ἀριστοξένου ἐν τοῖς προλαμβ. Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ καὶ Μάριον Οὐικτωρῖνον σελ. 2195 καὶ Westphal Fragm. und Lehrs. σελ. 90), ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μέτρον τοῦ ῥυθμοῦ, καθ' ὅσον «πᾶν μέτρον αὐτό τε ὡρισμένον ἐστὶ κατὰ τὸ ποσὸν καὶ πρὸς τὸ μετρούμενον ὡρισμένως ἔχει», οἱ δὲ πόδες καὶ αἱ συλλαβαὶ δὲν ἔχουσι τὴν ἰδιότητα ταύτην, πρῶτος εἰσηγήσατο ὡς μέτρον τοῦ ῥυθμοῦ τὸν πρῶτον χρόνον, νοητόν τι χρονικὸν μέγεθος ὡρισμένον κατὰ τὸ ποσὸν καὶ ἠρεμοῦν τουτέστι σταθερὸν καὶ μὴ μεταβαλλόμενον. Τὴν δὲ κατηγορίαν, ἣν ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ, ὅτι καὶ ὁ πρῶτος χρόνος ἔχει παραπλησίαν ἔλλειψιν, διότι δὲν κατέχει πάντοτε τὸν αὐτὸν χρόνον, μείζων ἢ ἐλάσσων ὢν κατὰ τὴν βραδυτέραν ἢ ταχυτέραν ἀγωγήν, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ περὶ τοῦ πρώτου χρόνου ἀποσπάσματος τοῦ Ἀριστοξένου, ὅπερ διέσωσεν ὁ Πορφύριος (εἰς Πτολεμ. σελ. 255), ὁ Ἀριστόξενος ἀπελύετο διὰ τῶν ἑξῆς· «ὅτι δ' εἴπερ εἰσὶν ἑκάστου τῶν ῥυθμῶν ἀγωγαὶ ἄπειροι, ἄπειροι ἔσονται καὶ οἱ πρῶτοι, φανερὸν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβήσεται καὶ περὶ τοὺς δισήμους καὶ τρισήμους καὶ τετρασήμους καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ῥυθμικῶν χρόνων· καθ' ἕκαστον γὰρ τῶν πρώτων τούτων ἔσται δίσημός τε καὶ τρίσημος καὶ τὰ λοιπὰ τῶν οὕτω λεγομένων ὀνομάτων. Δεῖ οὖν ἐνταῦθα εὐλα-

τὸ μέγεθος δὲν εἶνε ὡρισμένον καὶ σταθερόν, ἀλλ' ἐξήρτηται ἐκ τῆς διαφόρου ταχύτητος ἢ βραδύτητος, μεθ' ἧς προφέρεται μουσικόν τι ποίημα, ἤτοι ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν παλαιῶν λεγομένης *ῥυθμικῆς ἀγωγῆς* (1), ἣν οἱ νεώτεροι καλοῦσι tempo ἢ καὶ movimento, εἶνε δηλαδὴ ἔλασσον μὲν ἐπὶ τῆς ταχυτέρας, μεῖζον δὲ ἐπὶ τῆς βραδυτέρας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἀγωγαὶ δύνανται νὰ εἶνε ἄπειροι, ἄπειροι κατὰ τὸ μέγεθος θὰ εἶνε καὶ οἱ πρῶτοι χρόνοι, ὥστε καὶ οἱ σύμμετροι πρὸς τούτους δίσημοι καὶ τρίσημοι καὶ λοιποί. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀπειρία αὕτη ἐν τῇ πράξει τουτέστιν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων περιορίζεται· διότι πρῶτον μὲν ἐπί τινος ἀγωγῆς ὁ πρῶτος χρόνος λαμβάνει ὡρισμένον μέγεθος, ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενοι χρόνοι λαμβάνουσι τὸ ἀνάλογον αὐτῶν μέγεθος ἤτοι ὁρίζονται καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ ποσόν. Ἔπειτα δὲ αἱ ἀγωγαὶ θεωρητικῶς μὲν δύνανται νὰ εἶνε ἄπειροι, ἐν τῇ πράξει ὅμως τῆς μουσικῆς τέχνης περιορίζεται ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς αὐτῶν, ἐπειδὴ πᾶσαν ἀγωγὴν δὲν προσδέχεται ἡ ἡμετέρα αἴσθησις, ἀλλὰ τὴν ταχυτέραν ἢ βραδυτέραν τοῦ δέοντος ἀποδοκιμάζει. Κατὰ τὰς ὡρισμένας λοιπὸν ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ μουσικοῦ ποιήματος διαφόρους ταύτας ἀγωγὰς ὁρίζεται καὶ τὸ διάφορον

βηθῆναι τὴν πλάνην καὶ τὴν δι' αὐτῶν γινομένην ταραχήν· ταχέως γὰρ ἄν τις τῶν ἀπείρων μὲν μουσικῆς καὶ τῶν τοιούτων θεωρημάτων, ἃ νῦν ψηλαφῶμεν ἡμεῖς, ἐν δὲ τοῖς σοφιστικοῖς λόγοις καλινδουμένων,

ἔριδός ποτε μάργον ἔχων στόμα,

ὥς φησί που Ἴβυκος,

ἀντία δῆριν ἐμοὶ κορύσσοι,

λέγων ὅτι ἄτοπον, εἴ τις ἐπιστήμην εἶναι φάσκων τὴν ῥυθμικήν, ἐξ ἀπείρων αὐτὴν συντίθησιν· εἶναι γὰρ πολέμιον πάσαις ταῖς ἐπιστήμαις τὸ ἄπειρον. Οἶμαι μὲν οὖν φανερὸν εἶναί σοι, ὅτι οὐδὲν προσχρώμεθα τῷ ἀπείρῳ πρὸς τὴν ἐπιστήμην, εἰ δὲ μὴ νῦν ἔσται φανερώτατον. Οὔτε γὰρ πόδας συντίθεμεν ἐκ χρόνων ἀπείρων, ἀλλ' ἐξ ὡρισμένων καὶ πεπερασμένων μεγέθει τε καὶ ἀριθμῷ καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ξυμμετρίᾳ τε καὶ τάξει, οὔτε ῥυθμὸν οὐδένα τοιοῦτον ὁρῶμεν· δῆλον δέ, εἴπερ μηδὲ πόδα, οὐδὲ ῥυθμόν, ἐπειδὴ πάντες οἱ ῥυθμοὶ ἐκ ποδῶν τινων σύγκεινται. Καθόλου δὲ νοητέον ὃς ἂν ληφθῇ τῶν ῥυθμῶν, ὅμοιον εἰπεῖν ὁ τροχαῖος, ἐπὶ τῆσδέ τινος ἀγωγῆς τεθεὶς ἀπείρων ἐκείνων πρώτων ἕνα τινὰ λήψεται εἰς αὐτόν. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν δισήμων, καὶ γὰρ τούτων ἕνα λήψεται τὸν σύμμετρον τῷ ληφθέντι πρώτῳ· ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μεγεθῶν· ὥστε εἶναι φανερὸν ὅτι οὐδέποτε εὑρεθήσεται ἡ ῥυθμικὴ ἐπιστήμη τῇ τῆς ἀπειρίας ἰδέᾳ προσχρωμένη».

(1) Πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 62· «ἀγωγὴ δέ ἐστι ῥυθμικὴ χρόνων τάχος ἢ βραδυτής, οἷον ὅταν τῶν λόγων σῳζομένων, οὓς αἱ θέσεις ποιοῦνται πρὸς τὰς ἄρσεις, διαφόρως ἑκάστου χρόνου τὰ μεγέθη προφερώμεθα». Πρβλ. καὶ Ἀριστοξ. ἀπόσπ. παρὰ Πορφυρίῳ εἰς Πτολεμ. σελ. 255 καὶ Westphal, Fragm. σελ. 39. System der ant. Rhythm. σελ. 117 κέ. Griech. Rhythmik [3] σελ. 75 κέ.

μέγεθος, ὅπερ λαμβάνει ὁ πρῶτος χρόνος, ἐκ τούτου δὲ καὶ πάντες οἱ λοιποί, ἀλλ' ὅμως ὡς ἔγγιστα καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς, διότι ὡρισμένην τινὰ ἀγωγὴν δύναται πάλιν νὰ λάβῃ τις κατὰ μικρὸν ταχυτέραν ἢ βραδυτέραν, ὅπερ καὶ τὸ μέγεθος τῶν χρόνων παραλλάσσει μικρὸν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ ἐπὶ τὸ ἔλασσον. Ὥστε καὶ διὰ τῶν εἰρημένων ἀγωγῶν οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ κατὰ λόγον μόνον καὶ ὡς ἔγγιστα ὁρίζεται τὸ μέγεθος τῶν χρόνων. Τούτων ἕνεκα ὅπως ἀπολύτως ὁρίσωσι τὸ μέγεθος τῶν χρόνων χάριν τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας μουσικοῦ τινος ποιήματος, οἱ νεώτεροι ἐπενόησαν ὄργανά τινα *μετρονόμα* καὶ *χρονόμετρα* καλέσαντες αὐτά, δι' ὧν ὁρίζεται τὸ μέγεθος τῶν χρόνων ἀπολύτως καὶ κατὰ τὸ ἀστρονομικὸν τοῦ χρόνου μέτρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Περὶ ποδῶν.

133. Περὶ τῆς φύσεως τῶν ποδῶν καθ' ὅλου διαλαβόντες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (§ 67 κέ.), εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἐνταῦθα περὶ αὐτῶν πραγματείαν βάσιν ὑποτιθέμεθα τὰς ἑπτὰ ποδικὰς διαφοράς, ὡς διέκρινον αὐτὰς οἱ περὶ τὸν Ἀριστόξενον.

Α΄. Διαφορὰ τῶν ποδῶν κατὰ γένος (1).

134. Ὁ ἀρχαιότατος καὶ κοινότατος πούς ἐν τῇ μουσικῇ τῶν παλαιῶν τέχνῃ ἦτο ὁ τετράσημος ἤτοι ὁ ἐκ τεσσάρων πρώτων χρόνων συγκείμενος, ὅστις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἤτοι ἐξαγγελίᾳ τοῦ μουσικοῦ

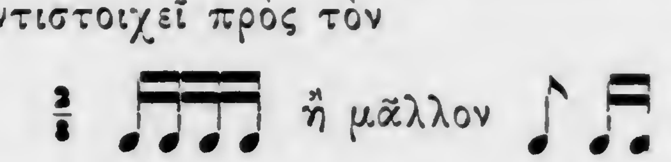
(1) Πρβλ. Ἀριστοξ. ῥυθμ. στοιχ. β' σελ. 298 Meib. «Γένει δὲ (διαφέρει πούς ποδός), ὅταν οἱ λόγοι διαφέρωσιν ἀλλήλων οἱ τῶν ποδῶν, οἷον ὅταν ὁ μὲν τὸν τοῦ τοῦ ἴσου λόγον ἔχῃ, ὁ δὲ τὸν τοῦ διπλασίου, ὁ δ' ἄλλον τινὰ τῶν ἐνρύθμων χρόνων». Σελ. 300 «τῶν δὲ ποδῶν τῶν καὶ συνεχῆ ῥυθμοποιίαν ἐπιδεχομένων τρία γένη ἐστί· τό τε δακτυλικὸν καὶ τὸ ἰαμβικὸν καὶ τὸ παιωνικόν. Δακτυλικὸν μὲν οὖν ἐστι τὸ ἐν τῷ ἴσῳ λόγῳ, ἰαμβικὸν δὲ τὸ ἐν τῷ διπλασίῳ, παιωνικὸν δὲ τὸ ἐν τῷ ἡμιολίῳ». Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. περὶ μουσικῆς σελ. 35 Meib. «Γένη τοίνυν ἐστὶ ῥυθμικὰ τρία, τὸ ἴσον, τὸ ἡμιόλιον καὶ τὸ διπλάσιον, προστιθέασι δέ τινες καὶ τὸ ἐπίτριτον, ἀπὸ τοῦ μεγέθους τοῦ χρόνου συνιστάμενα. Ὁ μὲν γὰρ εἷς ἑαυτῷ συγκρινόμενος τὸν τῆς ἰσότητος γεννᾷ λόγον, ὁ δὲ δύο πρὸς τὸν ἕνα τὸν διπλάσιον, ὁ δὲ τρία πρὸς τὸν δύο τὸν ἡμιόλιον, ὁ δὲ δ' πρὸς τὸν γ' τὸν ἐπίτριτον». Καὶ κατωτέρω «τὸ δὲ ἐπίτριτον ἄρχεται μὲν ἀπὸ

ἑπτασήμου, γίνεται δὲ ἕως τεσσαρεσκαιδεκασήμου. Σπάνιος δὲ ἡ χρῆσις αὐτοῦ». Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ προλαμβ. εἰς τὴν ῥυθμ. ἐπιστ. § 9 West. «τῶν ποδικῶν λόγων εὐφυέστατοί εἰσιν οἱ τρεῖς, ὅ τε τοῦ ἴσου καὶ ὁ τοῦ διπλασίου καὶ ὁ τοῦ ἡμιολίου. Γίνεται δέ ποτε πούς καὶ ἐν τριπλασίῳ λόγῳ, γίνεται καὶ ἐν ἐπιτρίτῳ». Καὶ § 17 «τῶν δὲ ποδῶν τρία γένη ἐστί, τὸ δακτυλικόν, τὸ ἰαμβικόν, τὸ παιωνικόν». Fragm. Paris. 10 «λόγοι δέ εἰσι ῥυθμικοί, καθ' οὓς συνίστανται οἱ ῥυθμοὶ οἱ δυνάμενοι συνεχῆ ῥυθμοποιίαν ἐπιδέξασθαι, τρεῖς· ἴσος, διπλασίων, ἡμιόλιος. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ἴσῳ τὸ δακτυλικὸν γίνεται γένος, ἐν δὲ τῷ διπλασίῳ τὸ ἰαμβικόν, ἐν δὲ τῷ ἡμιολίῳ τὸ παιωνικόν». Ὁ δὲ Marius Victorinus (ἢ μᾶλλον ὁ Aelius Festus Aphthonius) ἐν τῷ κεφαλαίῳ de rhythmo (σελ. 42 Keil) λέγει τάδε, ἔκ τινος Ἀριστοξενείου παραλαβὼν αὐτὰ (πρβλ. Westphal, Griech. Rhythmik[3] σελ. 205)· «§ 1. Rhythmorum autem tres esse differentias volunt in dactylo iambo et paeone, quae fiunt per arsin et thesin. § 2. Nam dactylus aequa temporum divisione taxatur, ut et anapaestus: uterque enim pes quattuor temporum est, nam ut longa prima dactyli duabus brevibus insequentibus par [sibi] et aequalis est, ita et in anapaesto fit, ut initium fini simile inveniatur, et dicunt in arsi et thesi aequalem rationem esse, id est ἴσον λόγον.— Idem fiet in dipodia facta conjugatione binum pedum per choriambum et antispastum, quia quantum in sublatione habet, tantundem in positione, et idem apud Graecos ἴσος ῥυθμός, id est aequalis, dicitur. § 3. Secundus autem rhythmus in iambo dupli ratione subsistit, in qua et trochaica et utraque ionica. Monosemos [unius] enim [temporis] arsis ad disemon thesin comparatur. Etenim iambus a brevi syllaba incipit, quae est unius temporis, et in longam desinit, quae est temporum duum; trochaeus autem contra. — Eadem et in Ionicis metris dupli ratio versatur: nam ionicus ἀπὸ μείζονος a duabus longis incipit et in duas desinit breves; ionicus autem ἀπὸ ἐλάσσονος a brevibus incipiens in longas desinit. Erit itaque in his disemos arsis ad tetrasemon thesin, quia unam partem in sublatione habent, duas in positione, seu contra. Ergo iambica et trochaïca metra, quae in dupli ratione sunt posita, facta conjugatione binum pedum ad legem (ae)qua(lis, non) dupli vocabuntur. § 4. Tertius autem rhythmus, qui paeonicus a musicis dicitur, hemiolia ratione subsistit, quae est sescupli ratio. Hemiolium enim dicunt numerum, qui tantundem habeat quantum alius et dimidium amplius, ut si compares tres et duo: nam in tribus et duo et eorum dimidium continetur, quod cum evenit, trisemos arsis ad disemon thesin accipitur, id est tres partes in sublatione habens, duas in positione, seu contra. Quam rationem maxime incurrunt paeonici versus et bacchii, ita pedibus per metra gradientibus, ut paeonicus servetur rhythmus. § 5. Hae sunt tres partitiones, quae continuam rhythmopoeiam faciunt. Aristoxenus autem ait non omni modo inter se composita tempora rhythmum facere. Nam coitus temporum communis est rhythmo et arrhythmiae. Unde si apte congruant spatia, rhythmum faciunt, si contra, arrhythmiam, ut intellegamus et in ipsa concursione temporum non fortuitam, sed certam esse disciplinam».

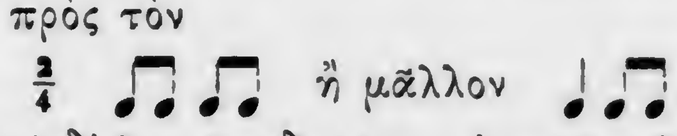
ποιήματος διῃρεῖτο εἰς δύο ἴσα μέρη ἤτοι δύο ἴσους ποδικοὺς χρόνους, μίαν δίσημον θέσιν καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν. Καὶ ὅτε μὲν προηγεῖτο ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, κύριον μετρικὸν σχῆμα ἐλάμβανεν ἐν τῇ ποιήσει τὸ τοῦ δακτύλου ⊥ θέσ. | ∪ ∪ ἄρσ. Ὅτε δὲ τἀνάπαλιν προηγεῖτο ἡ ἄρσις, κύριον μετρικὸν σχῆμα ἐλάμβανε τὸ τοῦ ἀναπαίστου ∪ ∪ ἄρσ. | ⊥ θέσ. Οἱ ποδικοὶ λοιπὸν χρόνοι τοῦ τετρασήμου ποδὸς εἶχον πρὸς ἀλλήλους ὡς δύο πρὸς δύο (2 : 2) ἢ ὡς ἓν πρὸς ἓν (1:1), τουτέστι τὸν τοῦ ἴσου λόγον, ὥστε ὁ δάκτυλος καὶ ὁ ἀνάπαιστος ἦσαν *πόδες τετράσημοι ἐν λόγῳ ἴσῳ.*

Ποὺς τετράσημος ἢ τετράχρονος ἐν λόγῳ ἴσῳ
ἀπὸ θέσεως ⊥ ∪ ∪, δάκτυλος
ἀπ' ἄρσεως ∪ ∪ ⊥, ἀνάπαιστος.

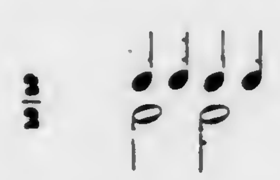
ΣΗΜ. Ἐὰν ὁ πρῶτος χρόνος ἤτοι ἡ βραχεῖα συλλαβὴ ἐπὶ τοῦ τετρασήμου τούτου δακτυλικοῦ ποδὸς ληφθῇ ἀντὶ τοῦ ἑκκαιδεκατημορίου τῆς νεωτέρας μουσικῆς (𝅘𝅥𝅯), ὁ δὲ δίσημος ἤτοι ἡ μακρά, ὡς εἰκός, ἀντὶ τοῦ ὀγδόου (♪), τότε ὁ τετράσημος οὗτος ποὺς τῆς παλαιᾶς μουσικῆς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν

τῆς νεωτέρας. Ἐπὶ δὲ τῆς βραδυτέρας ἀγωγῆς, καθ' ἣν ὁ πρῶτος χρόνος ἐλαμβάνετο ἀντὶ τοῦ ὀγδόου τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ὁ ποὺς οὗτος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν

τῆς νεωτέρας. Ἐπὶ δ' ἔτι βραδυτέρας ἀγωγῆς, ὅτε δηλαδὴ ἡ βραχεῖα συλλαβὴ εἶχε μέγεθος τὸ τοῦ τεταρτημορίου (♩) καὶ ἡ μακρὰ τὸ τοῦ ἡμιμορίου (𝅗𝅥), τότε ὁ ποὺς οὗτος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν

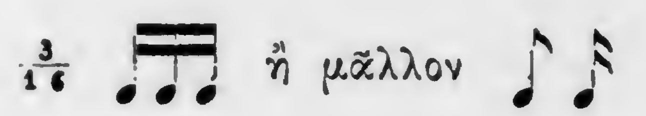
τῆς νεωτέρας μουσικῆς.

135.. Ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου, ὡς φαίνεται, εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὴν μουσικὴν τῶν Ἑλλήνων τέχνην ὁ καὶ πρότερον πιθανῶς ἐν τῇ δημοτικῇ αὐτῶν ποιήσει χρήσιμος ὢν τρίσημος πούς, ὁ ἐκ

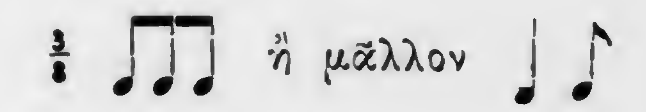
τριῶν δηλονότι πρώτων χρόνων συγκείμενος. Καὶ ὁ τρίσημος οὗτος ποὺς ἐν τῇ μουσικῇ ἑρμηνείᾳ διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη, μίαν δίσημον θέσιν καὶ μίαν μονόσημον ἄρσιν. Καὶ ὅτε μὲν προηγεῖτο ἡ θέσις, ἐπεφέρετο δὲ ἡ ἄρσις, κύριον μετρικὸν σχῆμα ἐλάμβανεν ἐν τῇ ποιήσει τὸ τοῦ τροχαίου ⊥ θέσ. | ∪ ἄρσ. · ὅτε δὲ προηγεῖτο ἡ ἄρσις, ἐπεφέρετο δὲ ἡ θέσις, κύριον μετρικὸν σχῆμα ἐλάμβανε τὸ τοῦ ἰάμβου ∪ ἄρσ. | ⊥ θέσ. Οἱ ποδικοὶ λοιπὸν χρόνοι τοῦ τρισήμου ποδὸς εἶχον πρὸς ἀλλήλους ὡς δύο πρὸς ἓν (2 : 1) ἤτοι *τὸν τοῦ διπλασίου λόγον*, ὥστε ὁ τροχαῖος καὶ ὁ ἴαμβος ἦσαν *πόδες τρίσημοι ἐν λόγῳ διπλασίῳ.*

Ποὺς τρίσημος ἢ τρίχρονος ἐν λόγῳ διπλασίῳ
ἀπὸ θέσεως ⊥ ∪, τροχαῖος
ἀπ' ἄρσεως ∪ ⊥, ἴαμβος.

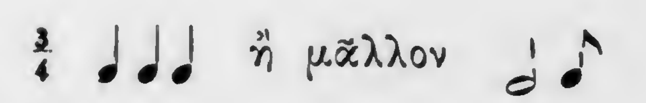
ΣΗΜ. Ὁ τρίσημος οὗτος ποὺς τῆς ἀρχαίας μουσικῆς κατὰ τὴν διάφορον ἀγωγήν, καθ' ἣν τὸ πάλαι ἐξηγγέλλετο τὸ ποίημα, ὥστε δηλαδὴ ὁ πρῶτος χρόνος ἤτοι ἡ βραχεῖα συλλαβὴ ἐλάμβανε μέγεθος τὸ τοῦ ἑκκαιδεκατημορίου (𝅘𝅥𝅯) ἢ τὸ τοῦ ὀγδόου (♪) ἢ τὸ τοῦ τεταρτημορίου (♩) τῆς νεωτέρας παρασημαντικῆς, ἀντεστοίχει ὁτὲ μὲν πρὸς τὸν

ὁτὲ δὲ πρὸς τὸν

ὁτὲ δὲ πρὸς τὸν

τῆς νεωτέρας μουσικῆς.

Οὕτω λοιπὸν ἐγεννήθησαν ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ δύο *ποδικὰ γένη* ἢ *γένη ποδῶν*, τὸ μὲν *ἐν λόγῳ ἴσῳ*, τὸ δὲ *ἐν λόγῳ διπλασίῳ*. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ ὠνόμασαν ἀπὸ τοῦ μετρικοῦ σχήματος τοῦ ἐπικρατεστέρου εἴδους *γένος δακτυλικόν*, τὸ δὲ δεύτερον ὡσαύτως *γένος ἰαμβικόν*. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ ἀρχαιότατα καὶ εὐχρηστότατα ποδικὰ γένη ἐν τῇ μουσικῇ τῶν Ἑλλήνων τέχνῃ.

136. Ὕστερον δὲ ἀπὸ τῆς ἕκτης που π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο ἡ τεχνικὴ ποίησις νὰ μεταχειρίζηται τὸν πεντάσημον ἤτοι ἐκ πέντε πρώτων χρόνων συγκείμενον πόδα. Ὁ ποὺς οὗτος, ὅστις ὅτε μὲν ἤρχετο ἀπὸ τῆς θέσεως, εἶχε τὸ σχῆμα τόδε ⏊ ∪ ∪ ∪ (παίων πρῶτος), ὅτε δὲ ἤρχετο ἀπὸ τῆς ἄρσεως, ἐλάμβανε τὸ σχῆμα τόδε ∪ ∪ ∪ ⏊ (παίων τέταρτος), ἐν τῇ μουσικῇ ἑρμηνείᾳ διῃρεῖτο, ὅπως καὶ ὁ τετράσημος καὶ ὁ τρίσημος πούς, εἰς δύο μέρη ἢ ποδικοὺς χρόνους, μίαν τρίσημον θέσιν καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν. Οἱ ποδικοὶ λοιπὸν χρόνοι εἶχον πρὸς ἀλλήλους ὡς 3 :2 ἢ ὡς $1 \frac{1}{2}$: 1, τουτέστι *τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον*, ὥστε ὁ παίων ἦτο *ποὺς πεντάσημος ἐν λόγῳ ἡμιολίῳ*.

Ποὺς πεντάσημος ἢ πεντάχρονος ἐν λόγῳ ἡμιολίῳ

ἀπὸ θέσεως ⏊ ∪ ∪ ∪, παίων πρῶτος
ἀπ' ἄρσεως ∪ ∪ ∪ ⏊, παίων τέταρτος.

Οὕτως ἐγεννήθη καὶ τρίτον ποδικὸν γένος, τὸ *παιωνικόν*, οὗ τὸ πάλαι ἐγίνετο μάλιστα χρῆσις ἐν τοῖς ὑπορχήμασι καὶ τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι τῆς κωμῳδίας, ἐν δὲ τοῖς θρήνοις τῆς τραγῳδίας οἱ παίωνες ἐμίγνυντο μετ' ἰάμβων καὶ ἐκ τῆς μίξεως ταύτης ἐγεννῶντο οἱ δόχμιοι καλούμενοι ῥυθμοὶ ∪ ⏊ – | ∪ ⏊. Τὸ τρίτον ὅμως τοῦτο ποδικὸν γένος ἦτο ὀλιγώτερον εὔχρηστον τῶν ἀρχαιοτέρων δύο ἄλλων.

ΣΗΜ. Κατὰ τὴν νεωτέραν παρασημαντικὴν ὁ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς πεντάσημος παιωνικὸς ποὺς θὰ ἀπεδίδοτο ἀναλόγως τῆς ταχυτέρας καὶ βραδυτέρας ἀγωγῆς, καθ' ἣν ἐξηγγέλλετο τὸ παλαιὸν ποίημα, διὰ τοῦ $\frac{5}{16}$ ἢ $\frac{5}{8}$ ἢ $\frac{5}{4}$ τῆς νεωτέρας μουσικῆς. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὅμως μουσικῇ σπανιώτατα γίνεται χρῆσις τοῦ τοιούτου ῥυθμοῦ, οἷον ἐν τῇ Dame blanche, Cavatine 11, ἔνθα ὁ μελοποιὸς Boildieu παρασημαίνεται αὐτὸν ὡς σύνθετον ἐκ δύο ποδῶν τοῦ $\frac{3}{4}$ καὶ $\frac{2}{4}$, ὥστε δηλαδὴ ὡς $\frac{5}{4}$.

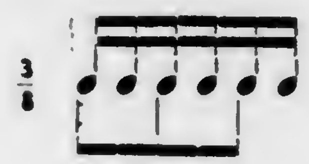
137. Μετὰ τοὺς εἰρημένους πόδας ἐξευρέθη καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν μουσικὴν τῶν παλαιῶν τέχνην καὶ ὁ ἑξάσημος πούς, ἤτοι ὁ ἐξ ἓξ πρώτων χρόνων συγκείμενος. Καὶ τὸν πόδα τοῦτον οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ διῄρουν εἰς δύο μέρη ἢ ποδικοὺς χρόνους, μίαν τετράσημον θέσιν καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν. Καὶ ὅτε μὲν προηγεῖτο ἡ θέσις, κύριον μετρικὸν σχῆμα ἐλάμβανεν ἐν τῇ ποιήσει τὸ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος ⏊ – (θέσ.) | ∪ ∪ (ἄρσ.), ὅτε δὲ προηγεῖτο ἡ ἄρσις, ἐλάμβανε κύριον σχῆμα τὸ

τοῦ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος ∪ ∪ (ἄρσ.) | ⏊ – (θέσ.). Ἐπειδὴ δὲ τὰ μέρη ταῦτα εἶχον πρὸς ἄλληλα ὡς 4 : 2 ἢ ὡς 2 : 1, τουτέστι τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ καὶ τὸν ἑξάσημον πόδα ἀνῆγον εἰς τὸ ἰαμβικὸν γένος καὶ ἐκάλουν *ἑξάσημον ἐν λόγῳ διπλασίῳ* ἢ *ἑξάσημον ἰαμβικόν*.

Ἑξάσημος ἢ ἑξάχρονος ἐν λόγῳ διπλασίῳ

ἀπὸ θέσεως ⏊ – ∪ ∪, ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος
ἀπ' ἄρσεως ∪ ∪ ⏊ –, ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος.

ΣΗΜ. Ὁ ἑξάσημος ἰαμβικὸς οὗτος ποὺς τῆς ἀρχαίας μουσικῆς καθ' ἣν ἐξηγγέλλετο τὸ ποίημα διάφορον ἀγωγὴν ἀντεστοίχει πρὸς τοὺς ἑξῆς πόδας τῆς νεωτέρας παρασημαντικῆς, τὸν

ἢ τὸν

ἢ τὸν

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν τεχνικῶν ὅρων σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀριστόξενος συνδυάζει τὰ ἐπίθετα *ἴσος*, *διπλάσιος*, *ἡμιόλιος* μόνον τῇ λέξει *λόγος*, οὐχὶ δὲ τῇ λέξει *γένος* ἢ *πούς*. Λέγει λοιπὸν *λόγος ἴσος*, *διπλάσιος*, *ἡμιόλιος· γένος δακτυλικὸν* ἢ *ποὺς δακτυλικὸς ἐν λόγῳ ἴσῳ*, οὐχὶ δὲ *γένος ἴσον* ἢ *ποὺς ἴσος*, καὶ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως. *Γένος ἴσον*, *διπλάσιον*, *ἡμιόλιον* ἢ *ποὺς* (*ῥυθμὸς*) *ἴσος* κτλ. λέγουσιν οἱ μεταγενέστεροι ῥυθμικοὶ καὶ ἐκ τῶν σῳζομένων συγγραφέων πρῶτος ὁ Κοϊντιλιανὸς καθὼς καὶ οἱ μετρικοί. Λατινιστὶ ratio par, duplex, sescuplex, πλὴν ἀλλὰ κατὰ τὴν μεταγενεστέραν χρῆσιν καὶ genus (rhythmus) par, duplex, sescuplex.

138. Πλὴν τῶν τριῶν τούτων ποδικῶν γενῶν, τοῦ τε δακτυλικοῦ ἔχοντος τὸν τοῦ ἴσου λόγον καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ ἔχοντος λόγον τὸν τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ παιωνικοῦ λόγον ἔχοντος τὸν τοῦ ἡμιολίου, οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ λόγον ποιοῦνται προσέτι καὶ περὶ ποδῶν ἐχόντων λό-

γον τὸν τοῦ τριπλασίου, οὗ ἡ ἄρσις πρὸς τὴν θέσιν εἶχεν ὡς ἓν πρὸς τρία, καὶ τὸν τοῦ ἐπιτρίτου, οὗ ἡ ἄρσις πρὸς τὴν θέσιν εἶχεν ὡς τρία πρὸς τέσσαρα. Οἷον Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ἐν τοῖς προλαμϐ. § 9 λέγει «γίνεται δέ ποτε πούς καὶ ἐν τριπλασίῳ λόγῳ, γίνεται καὶ ἐν ἐπιτρίτῳ». Ὁ δὲ Ἀριστείδης περὶ μουσ. σελ. 35 Meib. «προστιθέασι δέ τινες καὶ τὸ ἐπίτριτον (γένος)» καὶ κατωτέρω «τὸ δὲ ἐπίτριτον ἄρχεται μὲν ἀπὸ ἑπτασήμου, γίνεται δὲ ἕως τεσσαρεσκαιδεκασήμου. Σπάνιος δὲ ἡ χρῆσις αὐτοῦ». Ὁ δὲ Ἀριστόξενος λέγων ὅτι «τῶν ποδῶν τῶν καὶ συνεχῆ ῥυθμοποιίαν ἐπιδεχομένων τρία γένη ἐστί», οὐδαμοῦ δὲ ἐν τοῖς σῳζομένοις ἀποσπάσμασι μνημονεύων πόδας τοῦ τριπλασίου καὶ ἐπιτρίτου γένους, δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὅτι ἀπέκλειε τοὺς πόδας τούτους παντάπασι τῆς ῥυθμοποιίας, ἀλλὰ μόνον τῆς συνεχοῦς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔϐλεπεν ὅτι οἱ πόδες οὗτοι δὲν ἐπανελαμϐάνοντο συνεχῶς ἤτοι κατὰ συνέχειαν, ὡς οἱ πόδες τῶν τριῶν κανονικῶν γενῶν, ἀλλὰ σπανίως καὶ σποράδην ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ, ἐκ τούτων οὐδένα λόγον αὐτῶν ἐποιεῖτο καταλέγων τὰ κανονικὰ καὶ κύρια ποδικὰ γένη. Ποῖοί τινες ὅμως ἦσαν οἱ πόδες οὗτοι καὶ ποῦ χρήσιμοι ἄδηλον. Ὁ Οὐεστφάλιος (Rhythmik³ σελ. 192 κέ. allg. Metrik³ σελ. 148) ὡς πόδα μὲν τοῦ τριπλασίου ῥυθμικοῦ γένους (1:3) εὑρίσκει τὸν ἀσύνθετον τριπλάσιον πόδα ∪ – ∪, τὸν πρῶτον δηλαδὴ πόδα τῆς διποδίας ∪ – ∪, – –, ὃν ὁ Ἡφαιστίων μνημονεύει ὡς ἑξῆς· «πούς τετράχρονος ἐκ βραχείας καὶ μακρᾶς καὶ βραχείας, ὁ ἀμφίβραχυς ∪ – ∪». Κατ' ἀμφιβράχεις π. χ. δύναται νὰ διαιρεθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν κεφ. 15 μνημονευόμενον Ἀρχιλόχειον κῶλον

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε
∪ – ∪, ∪ – ∪, ∪ – ∪.

Ἀλλ' αὕτη θὰ ἦτο συνεχὴς ῥυθμοποιία. Ὥστε ὡς τριπλάσιον πόδα ἀνευρίσκει τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ μέτρου ἐν Προμ. 397 «στένω σε τὰς οὐ|λομένας κτλ. καὶ ἐν Σοφ. Ἠλ. 1058

τί τοὺς ἄνωθεν φρονιμωτάτους οἰωνούς.
∪ – ∪, – – | ∪ ∪ – ∪, – ∪ – –.

Ὡς πόδας δὲ τοῦ ἐπιτρίτου ῥυθμικοῦ γένους (3:4) δέχεται ὁ Οὐεστφάλιος οὐχὶ ἄλλους τινάς, οἵους τοὺς ἐπιτρίτους τῶν ἰαμϐικῶν καὶ τροχαϊκῶν μέτρων, ἀλλ' ἑπτάσημον μὲν ἐπίτριτον τὸν δεύτερον ἐπίτριτον τὸν ἐπιφερόμενον τῷ τρίτῳ πεντασήμῳ παίωνι ἐν τῷ ἀπ' ἐλάσ-

σονος ἰωνικῷ διμέτρῳ τῷ σχηματιζομένῳ κατὰ τὸν ἀνακλώμενον χαρακτῆρα (πρϐλ. Ἡφαιστ. κεφ. 12)

παρὰ δ' ηὖτε | Πυθόμανδρον
κατέδυν ἔ|ρωτα φεύγων
∪ ∪ – ∪| – ∪ – –
παίων ἐπίτριτος
πεντάσημος ἑπτάσημος.

Τεσσαρεσκαιδεκάσημον δὲ ἐπίτριτον εὑρίσκει ὁ Οὐεστφάλιος ὡσαύτως ἐν τοῖς ἰωνικοῖς μέτροις ὅπως καὶ τὸν ἑπτάσημον ἐπίτριτον καὶ τὸν τριπλάσιον πόδα, καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς χοριαμϐικοῖς μέτροις, οἵοις τοῖς παρὰ Σοφοκλεῖ Οἰ. Τ. 483 κέ.

δεινὰ μὲν οὖν, δεινὰ ταράσσει | σοφὸς οἰωνοθέτας
οὔτε δοκοῦντ' οὔτ' ἀποφάσκονθ'· | ὅτι λέξω δ' ἀπορῶ
– ∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥ – | ∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥
τεσσαρεσκαιδεκάσημος δεκάσημος.

Β'. Διαφορὰ τῶν ποδῶν κατὰ μέγεθος.

139. Περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν ποδῶν ὁ Ἀριστόξενος ἐν ῥυθμ. στοιχ. σελ. 298 λέγει τάδε· «μεγέθει μὲν οὖν διαφέρει πούς ποδός, ὅταν τὰ μεγέθη τῶν ποδῶν, ἃ κατέχουσιν οἱ πόδες, ἄνισα ᾖ». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ πόδες διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ μέγεθος, ὅταν τὰ μεγέθη αὐτῶν εἶνε ἄνισα. Ἑκάστου δῆλον ὅτι ποδὸς τὸ μέγεθος ὁρίζεται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πρώτων χρόνων, οὓς περιέχει, οἷον ὁ τρίσημος περιέχει τρεῖς πρώτους χρόνους, ὥστε ἔχει μέγεθος τρίσημον, ὁ τετράσημος περιέχει τέσσαρας πρώτους χρόνους, ὥστε ἔχει μέγεθος τετράσημον καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως. Ὁ τρίσημος ἄρα καὶ ὁ τετράσημος πούς διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ μέγεθος, καθ' ὅσον ὁ μὲν ἔχει μέγεθος τρίσημον, ὁ δὲ τετράσημον, ἅπερ εἶνε ἄνισα. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μεγεθῶν. Διότι κατὰ τοὺς παλαιοὺς ῥυθμικοὺς πλὴν τῶν τεσσάρων ποδῶν, περὶ ὧν ἔμπροσθεν (§ 134 κέ.) εἴπομεν, ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πόδες μείζονες μέχρι τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου μεγέθους προβαίνοντες. Ὥσπερ δὲ τοὺς ἐλάσσονας, οὕτω καὶ τοὺς μείζονας διῄρουν οἱ ῥυθμικοὶ εἰς δύο μέρη, τὴν δὲ διαίρεσιν ἐκάλουν *διαίρεσιν ποδικήν*, καὶ κατὰ τὸν ἴσον ἢ διπλάσιον ἢ ἡμιόλιον λόγον, ὃν εἶχον τὰ μέρη πρὸς ἄλληλα (ἐκάλουν δὲ τοῦτον *λόγον ποδικόν*), ἀνῆγον αὐτοὺς εἴς τι τῶν τριῶν ποδικῶν γενῶν καὶ

ἐκάλουν ἕκαστον μέγεθος πόδα δακτυλικὸν ἢ ἰαμβικὸν ἢ παιωνικόν. Πᾶν δὲ ἔλασσον τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου μέγεθος, ὅπερ δὲν ἀπέδιδεν ἕνα τῶν τριῶν τούτων κανονικῶν λόγων, δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν ὡς ἔρρυθμον, ἀλλ' ὡς ἄρρυθμον καὶ δὲν ἀπετέλει πόδα.

140. Πόσους λοιπὸν καὶ ποίους πόδας εἶχεν ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη διαφέροντας ἀλλήλων κατὰ τὸ μέγεθος; Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματεύονται δύο χωρία τοῦ Ἀριστοξένου, τὸ μὲν ἐν σελ. 302 τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων (εἰς ὃ τελευτᾷ τὸ ἀπόσπασμα τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων τοῦ Ἀριστοξένου), ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο τὴν ἀρχὴν τοῦ περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ποδῶν λόγου, τὸ δὲ ἀποτελοῦν τὸ τέλος ὡς περιέχον ἀνακεφαλαίωσίν τινα τοῦ λόγου περὶ τῶν διαφόρων μεγεθῶν τῶν ποδῶν καὶ ὁρίζον ἐπὶ ἑκάστου ποδικοῦ γένους τὸ ἐλάχιστον καὶ μέγιστον μέγεθος. Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου σῴζεται καθαρὸν μὲν ἀλλὰ κατά τι συντετμημένον παρὰ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ § 12, πληρέστερον δὲ ἀλλὰ νενοθευμένον παρ' Ἀριστείδῃ τῷ Κοϊντιλιανῷ καὶ ἐν τῷ Παρισίνῳ ἀποσπάσματι (fragmentum Parisinum) § 11. Τὸ πρῶτον χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου πραγματεύεται περὶ τῶν καθ' ἕκαστον καὶ δὲν εἶνε πλῆρες, διότι διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ, τὸ δὲ δεύτερον εἶνε γενικώτερον, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ διαλαμβανομένων δύναταί τις νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα καὶ νὰ λάβῃ πλήρη ἔννοιαν τῶν διαφόρων μεγεθῶν τῶν ποδῶν τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς. Διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐξετάζομεν κατ' ἀρχὰς τὰ λεγόμενα ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ τοῦ Ἀριστοξένου καὶ ἐν τοῖς ἀναλόγοις τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Παρισίνου ἀποσπάσματος, ἅπερ γενικώτερον πραγματεύονται περὶ τῶν ποδικῶν μεγεθῶν, καὶ ἔπειτα ἐρχόμεθα εἰς τὸ πρῶτον.

141. Ὁ μὲν λοιπὸν Ψελλὸς λέγει κατ' Ἀριστόξενον τάδε· «τῶν δὲ τριῶν γενῶν οἱ πρῶτοι πόδες ἐν τοῖς ἑξῆς ἀριθμοῖς τεθήσονται, ὁ μὲν ἰαμβικὸς ἐν τοῖς τρισὶ πρῶτος, ὁ δὲ δακτυλικὸς ἐν τοῖς τέτρασιν, ὁ δὲ παιωνικὸς ἐν τοῖς πέντε. Αὐξάνεσθαι δὲ φαίνεται τὸ μὲν ἰαμβικὸν γένος μέχρι τοῦ ὀκτωκαιδεκασήμου μεγέθους, ὥστε γίνεσθαι τὸν μέγιστον πόδα ἑξαπλάσιον τοῦ ἐλαχίστου, τὸ δὲ δακτυλικὸν μέχρι τοῦ ἑκκαιδεκασήμου (1), τὸ δὲ παιωνικὸν μέχρι τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου.

(1) Τὰ ἀντίγραφα οὐκ ὀρθῶς ἔχουσιν *ὀκτωκαιδεκασήμου*, ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ **Οὐεστφάλιος.**

Τὸ δὲ Παρισῖνον ἀπόσπ. § 11.	ὁ δὲ Ἀριστείδης σελ. 35 τάδε·
«Ἄρχεται δὲ τὸ μὲν δακτυλικὸν ἀπὸ τετρασήμου ἀγωγῆς, αὔξεται δὲ μέχρι ἑκκαιδεκασήμου, ὥστε γίνεσθαι τὸν μέγιστον πόδα τοῦ ἐλαχίστου τετραπλάσιον. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐν δισήμῳ γίνεται δακτυλικός πούς.	«Τὸ μὲν οὖν ἴσον (γένος) ἄρχεται μὲν ἀπὸ δισήμου, πληροῦται δὲ ἕως ἑκκαιδεκασήμου διὰ τὸ ἐξασθενεῖν ἡμᾶς τοὺς μείζους τοῦ τοιούτου γένους διαγιγνώσκειν ῥυθμούς.
Τὸ δὲ ἰαμβικὸν γένος ἄρχεται μὲν ἀπὸ τρισήμου ἀγωγῆς, αὔξεται δὲ μέχρι ὀκτωκαιδεκασήμου, ὥστε γίνεσθαι τὸν μέγιστον πόδα τοῦ ἐλαχίστου ἑξαπλάσιον.	Τὸ δὲ διπλάσιον ἄρχεται μὲν ἀπὸ τρισήμου, περαιοῦται δὲ ἕως ὀκτωκαιδεκασήμου· οὐκέτι γὰρ τῆς τοῦ τοιούτου ῥυθμοῦ φύσεως ἀντιλαμβανόμεθα.
Τὸ δὲ παιωνικὸν ἄρχεται μὲν ἀπὸ πεντασήμου ἀγωγῆς, αὔξεται δὲ μέχρι πεντεκαιεικοσασήμου, ὥστε γίνεσθαι τὸν μέγιστον πόδα τοῦ ἐλαχίστου πενταπλάσιον».	Τὸ δὲ ἡμιόλιον ἄρχεται μὲν ἀπὸ πεντασήμου, πληροῦται δὲ ἕως πεντεκαιεικοσασήμου· μέχρι γὰρ τοσούτου τὸν τοιοῦτον ῥυθμὸν τὸ αἰσθητήριον καταλαμβάνει».

Ἐκ τῶν χωρίων λοιπὸν τούτων παραβαλλομένων πρὸς ἄλληλα συνάγομεν κατὰ πρῶτον ὡς βέβαιον συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τοῦ μὲν ἰαμβικοῦ γένους ἐλάχιστος μὲν ποὺς εἶνε ὁ τρίσημος, μέγιστος δὲ ὁ ὀκτωκαιδεκάσημος ἑξαπλάσιος ὢν τοῦ ἐλαχίστου, τοῦ δὲ δακτυλικοῦ ἐλάχιστος μὲν ὁ τετράσημος (1), μέγιστος δὲ ὁ ἑκκαιδεκάσημος τετραπλάσιος ὢν τοῦ ἐλαχίστου, τοῦ δὲ παιωνικοῦ ἐλάχιστος μὲν ὁ πεντάσημος, μέγιστος δὲ ὁ πεντεκαιεικοσάσημος πενταπλάσιος ὢν τοῦ ἐλαχίστου. Ἦτο δὲ ὁ πεντεκαιεικοσάσημος οὐ μόνον τῶν τοῦ παιωνικοῦ γένους ποδῶν ὁ μέγιστος, ἀλλὰ καὶ πάντων καθ' ὅλου τῶν τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης ποδῶν. Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν ἀδυνατοῦσι νὰ γίνωνται πόδες μείζονες τοῦ ἑκκαιδεκασήμου μὲν ἐπὶ τοῦ δακτυλικοῦ γένους, τοῦ ὀκτωκαιδεκασήμου δὲ ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ, τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου δὲ ἐπὶ τοῦ παιωνικοῦ, εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν γενῶν, ὅτι δηλαδὴ ἡ αἴσθησις ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθῇ μειζόνων μεγεθῶν ἐπὶ ἑκάστου ποδικοῦ γένους.

142. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ χωρίῳ λέγει ὁ Ἀριστόξενος περὶ τοῦ με-

(1) Ὅτι ὁ Ἀριστόξενος ἐλάχιστον τοῦ δακτυλικοῦ γένους πόδα δὲν ἐδέχετο τὸν δίσημον, ἀλλὰ τὸν τετράσημον, θὰ εἴπωμεν κατωτέρω.

γέθους τῶν ποδῶν εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς· «τῶν δὲ ποδῶν ἐλάχιστοι μέν εἰσιν οἱ ἐν τῷ *τρισήμῳ* μεγέθει· τὸ γὰρ *δίσημον* μέγεθος παντελῶς ἂν ἔχοι πυκνὴν τὴν ποδικὴν σημασίαν. Γίνονται δὲ ἰαμβικοὶ τῷ γένει οὗτοι οἱ ἐν τρισήμῳ μεγέθει· ἐν γὰρ τοῖς τρισὶν ὁ τοῦ διπλασίου μόνος ἔσται λόγος. Δεύτεροι δ' εἰσὶν οἱ ἐν τῷ *τετρασήμῳ* μεγέθει· εἰσὶ δ' οὗτοι δακτυλικοὶ τῷ γένει· ἐν γὰρ τοῖς τέτρασι δύο λαμβάνονται λόγοι, ὅ τε τοῦ ἴσου καὶ ὁ τοῦ τριπλασίου· ὧν ὁ μὲν τοῦ τριπλασίου οὐκ ἔρρυθμός ἐστιν, ὁ δὲ τοῦ ἴσου εἰς τὸ δακτυλικὸν πίπτει γένος. Τρίτοι δέ εἰσι κατὰ τὸ μέγεθος οἱ ἐν *πεντασήμῳ* μεγέθει· ἐν γὰρ τοῖς πέντε δύο λαμβάνονται λόγοι, ὅ τε τοῦ τετραπλασίου καὶ ὁ τοῦ ἡμιολίου· ὧν ὁ μὲν τοῦ τετραπλασίου οὐκ ἔρρυθμός ἐστιν, ὁ δὲ τοῦ ἡμιολίου τὸ παιωνικὸν ποιήσει γένος. Τέταρτοι δέ εἰσιν οἱ ἐν *ἑξασήμῳ* μεγέθει· ἔστι δὲ τὸ μέγεθος τοῦτο δύο γενῶν κοινόν, τοῦ τε ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ δακτυλικοῦ· ἐν γὰρ τοῖς ἓξ τριῶν λαμβανομένων λόγων, τοῦ τε ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ πενταπλασίου, ὁ μὲν τελευταῖος ῥηθεὶς οὐκ ἔρρυθμός ἐστι, τῶν δὲ λοιπῶν ὁ μὲν τοῦ ἴσου λόγος εἰς τὸ δακτυλικὸν γένος ἐμπεσεῖται, ὁ δὲ τοῦ διπλασίου εἰς τὸ ἰαμβικόν. Τὸ δὲ *ἑπτάσημον* μέγεθος οὐκ ἔχει διαίρεσιν ποδικήν· τριῶν γὰρ λαμβανομένων λόγων ἐν τοῖς ἑπτὰ οὐδείς ἐστιν ἔρρυθμος· ὧν εἷς μέν ἐστιν ὁ τοῦ ἐπιτρίτου, δεύτερος δὲ ὁ τῶν πέντε πρὸς τὰ δύο, τρίτος δὲ ὁ τοῦ ἑξαπλασίου. Ὥστε πέμπτοι ἂν εἴησαν οἱ ἐν ὀκτασήμῳ μεγέθει· ἔσονται δ' οὗτοι δακτυλικοὶ τῷ γένει, ἐπειδήπερ . . .». Ἐντεῦθεν λοιπὸν συνάγομεν ὅτι τὸ μὲν *δίσημον* μέγεθος κατ' Ἀριστόξενον οὐδένα ἀποτελεῖ πόδα, διότι θὰ ἔχῃ παντελῶς πυκνὴν τὴν ποδικὴν σημασίαν, οἱ ποδικοὶ δηλαδὴ χρόνοι, ἡ ἄρσις καὶ ἡ θέσις, θὰ διαδέχωνται οὕτω πυκνῶς ἀλλήλους (῎̆ ́̆ ῎̆ ́̆ ῎̆ ́̆), ὥστε ἡ αἴσθησις δὲν θὰ ἀντιλαμβάνηται αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ συγχέηται παντάπασιν. Ὡσαύτως καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος (σελ. 131 West.) λέγει περὶ τοῦ πυρριχίου· «οὗτος δὲ κατὰ πόδα μὲν οὐ βαίνεται, διὰ τὸ κατάπυκνον γίνεσθαι τὴν βάσιν καὶ συγχεῖσθαι τὴν αἴσθησιν». Οὐκ ὀρθῶς λοιπὸν οἱ μεταγενέστεροι ῥυθμικοί, οἷος ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, καταλέγουσιν εἰς τοὺς πόδας καὶ τὸ δίσημον μέγεθος, πλὴν ἐὰν λάβωμεν αὐτὸ ὡς χρήσιμον ὂν σπανίως καὶ σποράδην καὶ οὐχὶ ἐν συνεχεῖ ῥυθμοποιίᾳ, ὅπως καὶ τὸν τριπλάσιον καὶ τὸν ἐπίτριτον πόδα (πρβλ. § 138).

Τὸ δὲ *τρίσημον* μέγεθος εἶνε ὁ ἐλάχιστος ποὺς καὶ κατὰ τὸ πο-

δικὸν γένος ἰαμβικός· διότι ἐὰν τὸ ἐκ τριῶν πρώτων χρόνων συγκείμενον μέγεθος διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη (ἄλλη δὲ διαίρεσις παρὰ ταύτην δὲν εἶνε δυνατή), τὸ ἕτερον αὐτῶν θὰ περιέχῃ πάντοτε δύο, τὸ δὲ ἕτερον ἕνα πρῶτον χρόνον (1+2 ἢ 2+1)· ἔχουσι δὲ τὰ μέρη ταῦτα λόγον πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ διπλασίου, ὥστε ὁ ὅλος τρίσημος ποὺς εἶνε ἰαμβικός. Τοῦτο δὲ εἶνε *τὸ πρῶτον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *τετράσημον* μέγεθος δύναται διττῶς νὰ διαιρεθῇ, εἰς δύο καὶ δύο (2+)2 ἢ εἰς ἕνα καὶ τρεῖς πρώτους χρόνους (1+3). Ἐκ τῆς πρώτης διαιρέσεως γεννᾶται ὁ τοῦ ἴσου λόγος, ἐκ τῆς δευτέρας ὁ τοῦ τριπλασίου. Ὁ τοῦ τριπλασίου ὅμως λόγος δὲν εἶνε ἔρρυθμος κατὰ τὸν Ἀριστόξενον, ὥστε ὑπολείπεται ὁ ἕτερος ὁ τοῦ ἴσου ὡς ἔρρυθμος. Τὸ τετράσημον ἄρα μέγεθος εἶνε ποὺς δακτυλικὸς καὶ τοῦτο εἶνε *τὸ δεύτερον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *πεντάσημον* μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς ἕνα καὶ τέσσαρας (1+4) καὶ εἰς δύο καὶ τρεῖς (2+3) πρώτους χρόνους. Ἐκ τῆς πρώτης διαιρέσεως γεννᾶται ὁ οὐχὶ ἔρρυθμος τοῦ τετραπλασίου λόγος (1:4), ἐκ τῆς δευτέρας ὁ ἔρρυθμος τοῦ ἡμιολίου (2:3), ὥστε τὸ πεντάσημον μέγεθος εἶνε ποὺς παιωνικὸς καὶ *τὸ τρίτον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *ἑξάσημον* μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς καὶ τρεῖς (3+3), εἰς τέσσαρας καὶ δύο (4+2) καὶ εἰς πέντε καὶ ἕνα (5+1) πρῶτον χρόνον. Ἐκ τῆς τρίτης διαιρέσεως (1+5) γεννᾶται ὁ οὐχὶ ἔρρυθμος τοῦ πενταπλασίου λόγος (1:5)· ἐκ τῆς δευτέρας (1+2) ὁ τοῦ διπλασίου ἔρρυθμος λόγος (4:2=2:1), κατὰ τοῦτον δὲ τὸ ἑξάσημον μέγεθος εἶνε ποὺς ἰαμβικός· ἐκ τῆς πρώτης τέλος διαιρέσεως (3+3) γεννᾶται ὁ τοῦ ἴσου λόγος (3:3=1:1), κατὰ τοῦτον δὲ τὸ ἑξάσημον μέγεθος εἶνε ποὺς δακτυλικός. Ὥστε τὸ ἑξάσημον μέγεθος εἶνε κοινὸν δύο γενῶν, τοῦ τε ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ δακτυλικοῦ, καὶ ἀποτελεῖ *τὸ τέταρτον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *ἑπτάσημον* μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 4 + 3, 5 + 2, 6 + 1 πρῶτον χρόνον. Ἐκ τῆς πρώτης διαιρέσεως (4 + 3) γεννᾶται ὁ οὐχὶ ἔρρυθμος κατ' Ἀριστόξενον τοῦ ἐπιτρίτου λόγος (4:3), ἐκ τῆς δευτέρας (5 + 2) ὁ τῶν πέντε πρὸς τὰ δύο (5:2), λόγος ὡσαύτως οὐχὶ ἔρρυθμος, ἐκ τῆς τρίτης (6 + 1) ὁ τοῦ ἑξαπλασίου (6:1), λόγος πάλιν οὐχὶ ἔρρυθμος, ὥστε τὸ ἑπτάσημον μέγεθος οὐδεμίαν ἔχει διαίρεσιν ποδικὴν καὶ οὐδένα ἀποτελεῖ πόδα.

Τὸ δὲ *ὀκτάσημον* μέγεθος ἀποτελεῖ *τὸ πέμπτον ποδικὸν μέγεθος*, ὅπερ εἶνε κατὰ τὸ γένος δακτυλικόν. Ὁ λόγος δέ, δι' ὃν τὸ ὀκτάσημον εἶνε δακτυλικὸν κατὰ τὸ γένος, δὲν σώζεται παρὰ τῷ Ἀριστοξένῳ, διότι ἕως ἐνταῦθα φθάνει τὸ ἀπόσπασμα τῶν ῥυθμικῶν στοιχείων· ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων δυνάμεθα οὐ μόνον τὸν λόγον τοῦτον νὰ εὕρωμεν συλλογιζόμενοι· ἀλλὰ καὶ τίνα τῶν λοιπῶν μεγεθῶν μέχρι τοῦ μεγίστου, τοῦ πεντεκαιεικοσασήμου, εἶνε ἔρρυθμα νὰ εἴπωμεν καὶ ποίους ἀποτελοῦσι πόδας. Ἡ μέθοδος εἶνε ἁπλῆ· πρῶτον μὲν πρέπει νὰ διαιρέσωμεν ἕκαστον μέγεθος κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοξένου εἰς πάσας τὰς δυνατὰς διαιρέσεις, οὕτως ὅμως ὥστε τὸ ὅλον ἑκάστοτε νὰ διαιρῆται εἰς δύο μόνον μέρη (ἀκεραίους ἀριθμούς), ὧν τὸ κεφάλαιον ἀποτελεῖ τὸ δεδομένον μέγεθος· εἶτα δὲ ἐκ τῶν λόγων τῶν γεννωμένων ἐκ τῶν διαιρέσεων τούτων νὰ λαμβάνωμεν ὡς ἐρρύθμους μόνους τοὺς τοῦ ἴσου, τοῦ διπλασίου καὶ τοῦ ἡμιολίου, πάντας δὲ τοὺς λοιποὺς ὡς μὴ ἐρρύθμους. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ ὀκτάσημον μέγεθος εἶνε δακτυλικὸν τὸ γένος διὰ τὸν ἑξῆς λόγον, ὅστις δὲν ὑπάρχει μὲν παρὰ τῷ Ἀριστοξένῳ, ἀναπληροῦμεν ὅμως ἡμεῖς καθ' ἃ εἴπομεν. Τὸ ὀκτάσημον μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 1 + 7, 2 + 6, 3 + 5, 4 + 4 πρώτους χρόνους. Οἱ ἐκ τῶν τριῶν πρώτων διαιρέσεων γεννώμενοι λόγοι δὲν εἶνε ἔρρυθμοι, ὁ δὲ ἐκ τῆς τελευταίας ὁ τοῦ ἴσου (4:4 = 1:1) ἔρρυθμος. Τὸ ὀκτάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε ποὺς δακτυλικός.

Τὸ δὲ *ἐννεάσημον* μέγεθος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 1 + 8, 2 + 7, 3 + 6, 4 + 5 πρώτους χρόνους. Ἐκ μόνης τῆς τρίτης διαιρέσεως (3 + 6) γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος ὁ τοῦ διπλασίου (3:6 = 1:2), ὥστε τὸ ἐννεάσημον μέγεθος εἶνε ποὺς ἰαμβικὸς τὸ γένος καὶ *τὸ ἕκτον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *δεκάσημον* μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1 + 9, 2 + 8, 3 + 7, 4 + 6, 5 + 5 πρώτους χρόνους. Μόνον ἐκ τῆς τετάρτης διαιρέσεως (4 + 6) γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος, ὁ τοῦ ἡμιολίου (4:6 = 2:3), καὶ ἐκ τῆς πέμπτης (5 + 5) ὁ τοῦ ἴσου (5:5 = 1:1). Τὸ δεκάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε κοινὸν δύο γενῶν καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ποδικὴν διαίρεσιν (4 + 6) ἀποτελεῖ πόδα παιωνικόν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν (5 + 5) πόδα δακτυλικόν. Εἶνε δὲ τὸ δεκάσημον μέγεθος *τὸ ἕβδομον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *ἑνδεκάσημον* μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις 1 + 10, 2 + 9, 3 + 8, 4 + 7, 5 + 6 πρώτους χρόνους, ἐξ οὐδεμιᾶς ὅμως τούτων γίνεται λόγος τις ἔρρυθμος.

Τὸ δὲ *δωδεκάσημον* μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις 1 + 11, 2 + 10, 3 + 9, 4 + 8, 5 + 7, 6 + 6 πρώτους χρόνους. Μόνον ἐκ τῆς τετάρτης διαιρέσεως (4 + 8) γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος ὁ τοῦ διπλασίου (4:8 = 1:2) καὶ ἐκ τῆς τελευταίας (6 + 6) ὁ τοῦ ἴσου (6:6 = 1:1). Τὸ δωδεκάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε δύο γενῶν κοινόν, τὸ μὲν ὂν ἰαμβικός, τὸ δὲ δακτυλικὸς πούς, καὶ ἀποτελεῖ *τὸ ὄγδοον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *τρισκαιδεκάσημον* μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1 + 12, 2 + 11, 3 + 10, 4 + 9, 5 + 8, 6 + 7 πρώτους χρόνους, ἐξ οὐδεμιᾶς ὅμως τῶν διαιρέσεων τούτων γίνεται λόγος τις ἔρρυθμος.

Τὸ δὲ *τεσσαρεσκαιδεκάσημον* μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1 + 13, 2 + 12, 3 + 11, 4 + 10, 5 + 9, 6 + 8, 7 + 7 πρώτους χρόνους. Μόνον ἐκ τῆς τελευταίας διαιρέσεως γεννᾶται ἔρρυθμος λόγος ὁ τοῦ ἴσου (7:7 = 1:1), ἀλλ' ὅμως τὸ ἑπτάσημον μέγεθος δὲν εἶνε ἔρρυθμον, ὥστε καὶ τὸ ὅλον τεσσαρεσκαιδεκάσημον μέγεθος οὐδένα ἀποτελεῖ πόδα.

Τὸ δὲ *πεντεκαιδεκάσημον* μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις εἰς 1 + 14, 2 + 13, 3 + 12, 4 + 11, 5 + 10, 6 + 9, 7 + 8 πρώτους χρόνους. Ἐκ τῆς διαιρέσεως μόνον εἰς 5 + 10 γίνεται ὁ τοῦ διπλασίου λόγος καὶ ἐκ τῆς εἰς 6 + 9 ὁ τοῦ ἡμιολίου, ἐκ πασῶν δὲ τῶν ἄλλων οὐδεὶς ἔρρυθμος λόγος. Τὸ πεντεκαιδεκάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε κατὰ μὲν τὴν πρώτην διαίρεσιν ποὺς ἰαμβικός, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ποὺς παιωνικός, ὥστε εἶνε κοινὸν δύο γενῶν καὶ ἀποτελεῖ *τὸ ἔνατον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *ἑκκαιδεκάσημον* μέγεθος διαιρεῖται εἰς 1 + 15, 2 + 14, 3 + 13, 4 + 12, 5 + 11, 6 + 10, 7 + 9, 8 + 8 πρώτους χρόνους. Ἐκ μόνης λοιπὸν τῆς τελευταίας διαιρέσεως γίνεται ἔρρυθμος λόγος ὁ τοῦ ἴσου, ὥστε τὸ ἑκκαιδεκάσημον μέγεθος εἶνε ποὺς δακτυλικὸς καὶ δή, ὡς ἐκ τοῦ Παρισίνου ἀποσπάσματος καὶ τοῦ Ἀριστείδου μανθάνομεν, ὁ μέγιστος δακτυλικὸς πούς· ὅθεν ἐν τοῖς ἑξῆς μεγέθεσιν οὐδεὶς περιέχεται δακτυλικὸς ποὺς καὶ ἂν ἐκ διαιρέσεώς τινος γεννᾶται ὁ τοῦ ἴσου λόγος. Τὸ ἑκκαιδεκάσημον λοιπὸν μέγεθος εἶνε *τὸ δέκατον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *ἑπτακαιδεκάσημον* μέγεθος οὐδεμίαν ἔχει ποδικὴν διαίρεσιν,

διότι ὁπωσδήποτε καὶ ἂν διαιρεθῇ, οὐδεὶς γίνεται ἔρρυθμος λόγος. Τὸ δὲ *ὀκτωκαιδεκάσημον* μέγεθος ἐπιδέχεται τὰς διαιρέσεις εἰς 1+17, 2+16, 3+15, 4+14, 5+13, 6+12, 7+11, 8+10, 9+9 πρώτους χρόνους. Ἐκ τούτων ἔρρυθμον λόγον ἔχει μόνον ἡ διαίρεσις εἰς 6+12, τὸν τοῦ διπλασίου, καὶ ἡ διαίρεσις εἰς 9+9 τὸν τοῦ ἴσου. Ἀλλ' ὅμως τὸ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος κατὰ τὴν δευτέραν διαίρεσιν δὲν δύναται νὰ ἀποτελῇ δακτυλικὸν πόδα ὡς ὑπερβαῖνον τὸ μέγεθος τοῦ μεγίστου δακτυλικοῦ ποδός, τουτέστι τὸ ἑκκαιδεκάσημον, ὥστε τὸ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος ἀποτελεῖ μόνον πόδα ἰαμβικὸν καὶ ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ψελλοῦ, τοῦ Παρισίνου ἀποσπάσματος καὶ τοῦ Ἀριστείδου, τὸν μέγιστον ἰαμβικὸν πόδα καὶ εἶνε *τὸ ἑνδέκατον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὸ δὲ *ἐννεακαιδεκάσημον* μέγεθος οὐδεμίαν ἔχει ποδικὴν διαίρεσιν.

Τὸ δὲ *εἰκοσάσημον* μέγεθος ἐπιδέχεται μὲν πολλὰς διαιρέσεις, μόνη δὲ ἡ διαίρεσις εἰς 8+12 εἶνε ποδικὴ ἔχουσα λόγον τὸν τοῦ ἡμιολίου (8 : 12 = 2 : 3), ὥστε τὸ εἰκοσάσημον μέγεθος εἶνε ποὺς παιωνικός. Δακτυλικὸς δὲ ποὺς κατὰ τὴν διαίρεσιν εἰς 10+10, ἔχουσαν τὸν τοῦ ἴσου λόγον, δὲν δύναται νὰ εἶνε τὸ εἰκοσάσημον μέγεθος, καθ' ἃ ἔμπροσθεν εἴπομεν. Τὸ εἰκοσάσημον ἄρα μέγεθος εἶνε *τὸ δωδέκατον ποδικὸν μέγεθος*.

Τὰ ἐξ *ἑνὸς καὶ εἴκοσι, δύο καὶ εἴκοσι, τριῶν καὶ εἴκοσι, τεσσάρων καὶ εἴκοσι* πρώτων χρόνων συγκείμενα μεγέθη οὐδεμίαν ἔχουσι ποδικὴν διαίρεσιν, ἐξ ἧς δηλαδὴ ἀποτελεῖται παιωνικὸς πούς, διότι δακτυλικὸν καὶ ἰαμβικὸν πόδα οὐδὲν τῶν μεγεθῶν τούτων δύναται νὰ ἀποτελῇ, καθ' ἃ προείπομεν.

Τρισκαιδέκατον δὲ καὶ τελευταῖον *ποδικὸν μέγεθος* εἶνε τὸ *πεντεκαιεικοσάσημον*, ὅπερ κατὰ τὴν ποδικὴν διαίρεσιν εἰς 10 + 15 πρώτους χρόνους, ἥτις ἔχει τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον (10 : 15 = 2 : 3), ἀποτελεῖ πόδα παιωνικόν.

143. Ἐκ τῶν τρισκαίδεκα τούτων διαφόρων ποδικῶν μεγεθῶν τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς, ὅσα εὑρίσκονται κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, τὰ μὲν ἐννέα εἶνε ἴδια ἑνὸς γένους, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα, ἤτοι τὸ ἑξάσημον, δεκάσημον, δωδεκάσημον καὶ πεντεκαιδεκάσημον, κοινὰ δύο γενῶν, ὥστε λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν κατὰ μέγεθος ἅμα καὶ κατὰ λόγον ποδικὸν (διαίρεσιν ποδικὴν) εὑρίσκομεν ἑπτακαίδεκα διαφόρους πόδας τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς. Ἐπειδὴ δὲ

ὑπάρχουσι δύο δωδεκάσημοι δακτυλικοὶ καὶ δύο ὀκτωκαιδεκάσημοι ἰαμβικοὶ πόδες, ἐντεῦθεν πάντες οἱ πόδες τῆς παλαιᾶς ῥυθμικῆς εὑρίσκονται ὄντες ἐννεακαίδεκα. Κατὰ δὲ τὸ κύριον σχῆμα, ὅπερ ἐλάμβανον ἐν τῇ ᾠδικῇ τῶν παλαιῶν μουσικῇ ἤτοι ἐν τῇ ποιήσει, εἶχον ὡς ἐν τύπῳ ὧδε·

1.	τρίσημος ἰαμβικὸς	- ◡ (2 + 1)
2.	τετράσημος δακτυλικὸς	- ◡ ◡ (2 + 2)
3.	πεντάσημος παιωνικὸς	- ◡ - (3 + 2)
4.	ἑξάσημος ἰαμβικὸς	- - ◡ ◡ (4 + 2)
5.	ἑξάσημος δακτυλικὸς	- ◡ - ◡ (3 + 3)
6.	ὀκτάσημος δακτυλικὸς	- ◡ ◡ - ◡ ◡ (4 + 4)
7.	ἐννεάσημος ἰαμβικὸς	- ◡ - ◡ - ◡ (6 + 3)
8.	δεκάσημος δακτυλικὸς	- ◡ - - ◡ - (5 + 5)
9.	δεκάσημος παιωνικὸς	- - - - - (παίων ἐπιβατὸς) (4 + 6)
10.	δωδεκάσημος ἰαμβικὸς	- ◡ ◡ - ◡ ◡ - ◡ ◡ (8 + 4)
11.	δωδεκάσημος δακτυλικὸς	- - ◡ ◡ - - ◡ ◡ (6 + 6)
12.	δωδεκάσημος δακτυλικὸς	- ◡ - ◡ - ◡ - ◡ (6 + 6)
13.	πεντεκαιδεκάσημος ἰαμβικὸς	- ◡ - - ◡ - - ◡ - (10 + 5)
14.	πεντεκαιδεκάσημος παιωνικὸς	- ◡ - ◡ - ◡ - ◡ - ◡ (9 + 6)
15.	ἑκκαιδεκάσημος δακτυλικὸς	- ◡ ◡ - ◡ ◡ - ◡ ◡ - ◡ ◡ (8 + 8)
16.	ὀκτωκαιδεκάσημος ἰαμβικὸς	- - ◡ ◡ - - ◡ ◡ - - ◡ ◡ (12 + 6)
17.	ὀκτωκαιδεκάσημος ἰαμβικὸς	- ◡ - ◡ - ◡ - ◡ - ◡ - ◡ (12 + 6)
18.	εἰκοσάσημος παιωνικὸς	- ◡ ◡ - ◡ ◡ - ◡ ◡ - ◡ ◡ - ◡ ◡ (12 + 8)
19.	πεντεκαιεικοσάσημος παιωνικὸς	- ◡ - - ◡ - - ◡ - - ◡ - - ◡ - (15 + 10).

Γ'. Διαφορὰ τῶν ποδῶν κατὰ σύνθεσιν.

144. Περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν ποδῶν, ἤτοι τῆς διακρίσεως εἰς ἀσυνθέτους καὶ συνθέτους, ὁ Ἀριστόξενος (1) λέγει τάδε· «οἱ

(1) Ῥυθμ. στοιχ. σ. 298. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου καλούμενος *ποὺς ἀσύνθετος* ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου καλεῖται *ποὺς ἁπλοῦς*. Ἔχει δὲ ὁ ὁρισμὸς τοῦ Ἀριστείδου ὧδε·

ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἀσύνθετοι εἶνε πρῶτον ὁ ἐλάχιστος πάντων τῶν ποδῶν, ὁ τρίσημος ἰαμβικὸς (–́ ∪), ἐπειδὴ κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο ἐλάσσονας πόδας. Διότι ἂν διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν ἔσται ἀεὶ χρόνος μονόσημος, τὸ δὲ ἕτερον χρόνος δίσημος, ἀλλ' ὅμως οὐ μόνον ποὺς μονόσημος δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' οὐδὲ δίσημος κατὰ τὸν Ἀριστόξενον, τοὐλάχιστον ἐν συνεχεῖ ῥυθμοποιΐᾳ (1), οὐχὶ ὀρθῶς δὲ οἱ μετρικοὶ ὕστερον δεχόμενοι καὶ δίσημον πόδα τὸν πυρρίχιον ἢ ἁπλοῦν (ἢ δίσημον) προκελευσματικὸν ἢ ἡγεμόνα καλούμενον (∪ ∪), τοὺς ἑξασήμους ἰωνικοὺς ἐλάμβανον ὡς συνθέτους ἐκ σπονδείου καὶ πυρριχίου καὶ τοὺς προσοδιακοὺς ἐκ πυρριχίου καὶ τροχαίου καὶ ἰάμβου ∪ ∪ | – ∪ | ∪ –. Ὁ τρίσημος ἄρα ποὺς ἀδυνατῶν νὰ διαιρεθῇ εἰς πόδας εἶνε ποὺς ἀσύνθετος. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀσύνθετος εἶνε καὶ ὁ τετράσημος δακτυλικὸς (–́ ∪ ∪), ὡς ἀδυνατῶν νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο πόδας. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ πεντάσημος παιωνικὸς (–́ ∪ –) καὶ ὁ ἑξάσημος ἰαμβικὸς (–́ – ∪ ∪) εἶνε ἀσύνθετοι πόδες, διότι τὸ ἕτερον τῶν δύο μερῶν, εἰς ἃ ἑκάτερος αὐτῶν διαιρεῖται, δίσημον ὂν μέγεθος δὲν ἀποτελεῖ πόδα. Σύνθετοι δὲ πόδες εἶνε πάντες οἱ λοιποί, οἵτινες δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν εἰς πόδας, οἷον ὁ ἑξάσημος δακτυλικὸς ποὺς (ἤτοι ὁ διτρόχαιος ἢ τροχαϊκὴ διποδία – ∪ – ∪) εἶνε σύνθετος ὡς εἰς δύο τρισήμους διαιρούμενος (τρίσ. – ∪ | τρίσ. – ∪)· ὁ ὀκτάσημος δακτυλικὸς (ἤτοι ἡ δακτυλικὴ διποδία – ∪ ∪ – ∪ ∪) εἶνε σύνθετος ὡς εἰς δύο τετρασήμους διαιρούμενος τετράσ. – ∪ ∪ | τετράσ. – ∪ ∪ καὶ οἱ λοιποὶ ὡσαύτως. Οἱ σύνθετοι δὲ οὗτοι πόδες, οὓς κατὰ τοὺς μετρικοὺς δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν *διποδίας*, *τριποδίας*, *τετραποδίας*, *πενταποδίας* καὶ *ἑξαποδίας*, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δηλαδὴ τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν ἢ μονοποδιῶν, ἐξ ὧν πᾶς σύνθετος ποὺς συνέστηκεν, εἶνε οἱ αὐτοὶ καὶ τὰ κῶλα τῶν μετρικῶν, περὶ ὧν πλατύτερον θὰ διαλάβωμεν κατ' ἰδίαν ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ.

« Συνθέσει, ᾗ τοὺς μὲν ἁπλοῦς εἶναι συμβέβηκεν ὡς τοὺς δισήμους, τοὺς δὲ συνθέτους ὡς τοὺς δωδεκασήμους. Ἁπλοῖ μὲν γάρ εἰσιν οἱ εἰς χρόνους διαιρούμενοι, σύνθετοι δὲ οἱ καὶ εἰς πόδας ἀναλυόμενοι ».

(1) Ῥυθμ. στοιχ. σελ. 302 « τῶν δὲ ποδῶν ἐλάχιστοι μέν εἰσιν οἱ ἐν τῷ τρισήμῳ μεγέθει· τὸ γὰρ δίσημον μέγεθος παντελῶς ἂν ἔχοι πυκνὴν τὴν ποδικὴν σημασίαν ».

Δ'. Διαφορὰ τῶν ποδῶν κατὰ διαίρεσιν.

145. Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ποδῶν κατὰ διαίρεσιν λέγει ὁ Ἀριστόξενος σελ. 298 τάδε· « διαιρέσει δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων (οἱ πόδες), ὅταν τὸ αὐτὸ μέγεθος εἰς ἄνισα μέρη διαιρεθῇ, ἤτοι κατὰ ἀμφότερα, κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὰ μεγέθη, ἢ κατὰ θἄτερα ». Ἐνταῦθα προφανῶς ὁ Ἀριστόξενος διαίρεσιν ἐννοεῖ τὴν διαίρεσιν ποδός τινος ἀσυνθέτου ἢ συνθέτου εἰς ποδικὰ μέρη ἢ σημεῖα. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν λοιπὸν τοῦ Ἀριστοξένου δύο πόδες ἔχοντες τὸ αὐτὸ μέγεθος δύνανται νὰ διαφέρωσιν ἀλλήλων, ὅταν διαιρῶνται εἰς ἄνισα μέρη ἢ ποδικοὺς χρόνους, ἄνισα δὲ ἤτοι κατ' ἀμφότερα, καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν δηλ. καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν ποδικῶν χρόνων ἢ σημείων (ἄρσεων καὶ θέσεων), ἢ μόνον κατὰ τὸν ἕτερον τῶν δύο παραγόντων. Κατὰ ταῦτα

α') τὸ *ἑξάσημον μέγεθος* εἶνε δύο ποδῶν κοινόν, τοῦ τε ἑξασήμου ἰαμβικοῦ ἤτοι τοῦ ἰωνικοῦ –́ – (σημ.) | ∪ ∪ (σημ.) καὶ τοῦ ἑξασήμου δακτυλικοῦ ἤτοι τῆς τροχαϊκῆς διποδίας –́ ∪ (σημ.) | – ∪ (σημ.). Ἀμφότεροι οἱ πόδες οὗτοι ἔχουσι δύο σημεῖα, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος τὸ μὲν ἕτερον τετράσημον, τὸ δὲ ἕτερον δίσημον, ὁ δὲ δεύτερος ἀμφότερα τρίσημα. Ὥστε ἡ διαφορὰ τῶν σημείων κεῖται οὐχὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ ἀλλ' ἐν τῷ μεγέθει αὐτῶν καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν οἱ δύο οὗτοι ἰσομεγέθεις πόδες.

β') τὸ *δεκάσημον μέγεθος* εἶνε δύο ποδῶν κοινόν, τοῦ τε δεκασήμου δακτυλικοῦ ἤτοι τῆς παιωνικῆς διποδίας – ∪ – (σημ.) | – ∪ – (σημ.), ἥτις ἔχει δύο σημεῖα πεντάσημα, καὶ τοῦ δεκασήμου παίωνος τοῦ ἐπιβατοῦ – (σ.) | – (σ.) | – – (σημ.) | – (σ.), ὅστις ἔχει τέσσαρα σημεῖα, ὧν τρία δίσημα καὶ ἓν τετράσημον, ὡς θὰ εἴπωμεν κατωτέρω § 156.

γ') τὸ *δωδεκάσημον μέγεθος* εἶνε τριῶν ποδῶν κοινόν, πρῶτον μὲν τοῦ δωδεκασήμου ἰαμβικοῦ ἤτοι τῆς δακτυλικῆς τριποδίας – ∪ ∪ (σημ.) | – ∪ ∪ (σημ.) | – ∪ ∪ (σημ.), ἥτις ἔχει τρία σημεῖα τετράσημα· δεύτερον δὲ τοῦ δω-

δεκασήμου δακτυλικοῦ ἤτοι τῆς ἰωνικῆς διποδίας – – ⏑ ⏑ [σημ.] | – – ⏑ ⏑ [σημ.], ἥτις ἔχει δύο σημεῖα ἑξάσημα· τρίτον δὲ τοῦ δωδεκασήμου ὡσαυτως δακτυλικοῦ ἤτοι τῆς τροχαϊκῆς τετραποδίας – ⏑ – ⏑ [σημ.] | – ⏑ – ⏑ [σημ.], ἥτις ὡσαύτως ἔχει δύο σημεῖα ἑξάσημα, ἄλλως ὅμως ὑποδιαιρούμενα ἢ τὰ σημεῖα τῆς ἰωνικῆς διποδίας.

δ') τὸ *πεντεκαιδεκάσημον μέγεθος* εἶνε δύο ποδῶν κοινόν, τοῦ τε πεντεκαιδεκασήμου ἰαμβικοῦ ἤτοι τῆς παιωνικῆς τριποδίας – ⏑ – [σημ.] | – ⏑ – [σημ.] | – ⏑ – [σημ.], ἥτις ἔχει τρία σημεῖα πεντάσημα, καὶ τοῦ πεντεκαιδεκασήμου παιωνικοῦ ἤτοι τῆς τροχαϊκῆς πενταποδίας – ⏑ [σ.] | – ⏑ [σ.] | – ⏑ – ⏑ [σημ.] | – ⏑ [σ.], ἥτις ἔχει τέσσαρα σημεῖα, τρία μὲν τρίσημα, ἓν δὲ ἑξάσημον.

ε') τὸ *ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος* εἶνε δύο ποδῶν κοινόν, ἀμφοτέρων ἰαμβικῶν, τῆς τε ἰωνικῆς τριποδίας – – ⏑ ⏑ [σημ.] | – – ⏑ ⏑ [σημ.] | – – ⏑ ⏑ [σημ.] καὶ τῆς τροχαϊκῆς ἑξαποδίας – ⏑ – ⏑ [σημ.] | – ⏑ – ⏑ [σημ.] | – ⏑ – ⏑ [σημ.], ὧν ἀμφοτέρων καὶ τὰ τρία σημεῖα εἶνε ἑξάσημα, ἀλλ' ἄλλως ὑποδιαιρούμενα.

ΣΗΜ. Διὰ τί ἐπὶ μὲν τῶν διποδιῶν καὶ τριποδιῶν συμπίπτουσιν αἱ μονοποδίαι καὶ τὰ σημεῖα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τετραποδιῶν καὶ πενταποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, θὰ εἴπωμεν ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ.

Ε'. Διαφορὰ τῶν ποδῶν κατ' ἀντίθεσιν ἢ ἀντιπάθειαν.

146. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς νεωτέρας ῥυθμικῆς ἐπὶ παντὸς ποδὸς καθηγεῖται μὲν ἡ θέσις, ἕπεται δὲ ἡ ἄρσις. Πολλάκις ὅμως συμβαίνει ὥστε μέλος τι ἢ περικοπή τις αὐτοῦ νὰ ἄρχηται ἀπὸ τῆς ἄρσεως. Τότε ἡ ἄρσις αὕτη χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἑπομένης θέσεως καὶ λαμβάνεται ὡς ἀνάκρουσις, ὁ δὲ ποὺς ἄρχεται πάλιν ἀπὸ τῆς θέσεως. Δῆλον δὲ ὅτι τοῦτο θεωρητικῶς μόνον καὶ ἐν τῇ γραφῇ ὑπὸ τῆς παρασημαντικῆς γίνεται, διότι ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ μουσικοῦ ποιήματος ἡ ἐν ἀρχῇ ἄρσις οὐδαμῶς χωρίζεται ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἑπομένου ποδός.

Ἐν τῇ θεωρίᾳ ὅμως τῶν παλαιῶν οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τοιαύτης ἀνακρούσεως, διότι αὕτη δὲν χωρίζει τὴν ἐν ἀρχῇ ἄρσιν τῆς ἑπομένης θέσεως, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν πρᾶξιν λαμβάνει τὴν ἄρσιν μετὰ τῆς ἑπομένης θέσεως ὡς ἕνα πόδα, καὶ οὕτως ἐν τῇ παλαιᾷ θεωρίᾳ ἀντιτίθενται δύο κατηγορίαι, ἄγνωστοι τῇ νεωτέρᾳ ῥυθμικῇ. Δύο δηλονότι πόδες δύνανται νὰ ἔχωσι τὸν αὐτὸν ποδικὸν λόγον, τὸ αὐτὸ μέγεθος καὶ πάντα τὰ ἄλλα τὰ αὐτὰ καὶ ὅμως νὰ διαφέρωσιν ἀλλήλων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ ἑτέρου καθηγεῖται μὲν ἡ θέσις, ἕπεται δὲ ἡ ἄρσις, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸ ἀνάπαλιν. Τὴν τοιαύτην λοιπὸν διαφορὰν τῶν ποδῶν, καθ' ἣν ὡς ἐκ τῆς διαφόρου τάξεως τῶν σημείων ἢ ποδικῶν χρόνων διαφέρουσιν ἀλλήλων τὰ εἴδη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποδικοῦ γένους, καλεῖ ὁ Ἀριστόξενος *διαφορὰν κατ' ἀντίθεσιν* καὶ ὁρίζει αὐτὴν ὧδε· «ἀντιθέσει δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων (οἱ πόδες), οἱ τὸν ἄνω χρόνον πρὸς τὸν κάτω ἀντικείμενον ἔχοντες. Ἔσται δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐν τοῖς ἴσοις μέν, ἄνισον δὲ <τάξιν> ἔχουσι τῶν ἄνω χρόνων <καὶ> τῶν κάτω». Κατὰ τὴν διαφορὰν λοιπὸν ταύτην, ἥτις ὑπὸ τῶν μετρικῶν καλεῖται *ἀντιπάθεια*, διαφέρουσιν ἀλλήλων οἱ τρίσημοι ἀπὸ θέσεως (τροχαῖοι) τῶν τρισήμων ἀπ' ἄρσεως (ἰάμβων). Ὡσαύτως διαφέρουσιν οἱ τετράσημοι ἀπὸ θέσεως (δάκτυλοι) τῶν τετρασήμων ἀπ' ἄρσεως (ἀναπαίστων) καὶ οἱ ἑξάσημοι ἰαμβικοὶ ἀπὸ θέσεως (ἰωνικοὶ ἀπὸ μείζονος) τῶν ἑξασήμων ἰαμβικῶν ἀπ' ἄρσεως (ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος).

147. Τὰ δύο δὲ διάφορα ταῦτα εἴδη τῶν ποδῶν διάφορον εἶχον καὶ τὸ ἦθος, τουτέστι διαφόρως διετίθεσαν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ. Οἱ μὲν ἀπὸ θέσεως ἀρχόμενοι πόδες (ἀσύνθετοι ἢ σύνθετοι) ἀνῆκον εἰς τὸ *ἡσυχαστικὸν ἦθος τῆς ῥυθμοποιίας*, ὥστε ἦσαν ἡσυχαίτεροι· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχόμενοι πόδες (ἀσύνθετοι ἢ σύνθετοι) ἀνῆκον εἰς τὸ *διασταλτικὸν ἦθος τῆς ῥυθμοποιίας*, ὥστε ἦσαν μᾶλλον κεκινημένοι (1). Οἱ παλαιοὶ δηλαδὴ τεχνικοὶ διέκρινον τρεῖς τρόπους ἢ ἤθη ὥσπερ τῆς μελοποιίας οὕτω καὶ τῆς ῥυθμοποιίας, τὸν μὲν διασταλτικόν, τὸν δὲ ἡσυχαστικόν, τὸν δὲ συσταλτικὸν καλοῦντες (2).

(1) Πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 97 «τῶν δὲ ῥυθμῶν ἡσυχαίτεροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι».

(2) Πρβλ. Ψευδευκλείδ. Εἰσαγ. ἁρμ. σελ. 20· «ἔστι δὲ *διασταλτικὸν* μὲν ἦθος μελοποιίας, δι' οὗ σημαίνεται μεγαλοπρέπεια καὶ δίαρμα ψυχῆς ἀνδρῶδες καὶ πράξεις

Καὶ τὸν μὲν *διασταλτικὸν τρόπον*, ὃν ἐχαρακτήριζε μεγαλοπρέπεια καὶ δίαρμα ψυχῆς ἀνδρῶδες, μετεχειρίζετο μάλιστα ἡ τραγῳδία ἐν τοῖς χορικοῖς μέλεσιν (ἐμμέλεια) καὶ εἴ τι ἄλλο ποίημα παραπλήσιον ἔχον χαρακτῆρα, ὅθεν καὶ *τραγικὸς τρόπος* ἐκαλεῖτο οὗτος ὑπὸ τῶν τεχνικῶν. Τῷ δὲ *ἡσυχαστικῷ τρόπῳ*, ὅστις ἐνέφαινε ψυχικὴν ἠρεμίαν καὶ διάθεσιν ἤθους ἐλευθέριον καὶ εἰρηνικήν, ἥρμοζον οἱ ὕμνοι, οἱ παιᾶνες, τὰ ἐγκώμια, τὰ συμβουλικὰ ποιήματα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Τῷ δὲ *συσταλτικῷ τρόπῳ*, ὑφ' οὗ συνεστέλλετο ἡ ψυχὴ εἰς ταπεινότητα καὶ ἄνανδρον διάθεσιν, εἶχε δηλαδὴ χαρακτῆρα θρηνώδη ἤ, ὡς λέγουσιν οἱ νεώτεροι, αἰσθηματικὸν (sentimental) καὶ ἐταλαντεύετο μεταξὺ τοῦ ἡσυχαιτέρου χαρακτῆρος τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου καὶ τοῦ κεκινημένου τοῦ διασταλτικοῦ, ἥρμοζον οἱ θρῆνοι, οἱ οἶκτοι, οἱ μεταγενέστεροι νόμοι, τὰ ἐρωτικὰ καὶ ἐπιθαλάμια, τὰ ὑπορχήματα, τὰ μέλη τῆς κωμῳδίας (κόρδαξ) καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος (σίκιννις) καὶ ἡ Διονυσιακὴ πυρρίχη Ἰδίᾳ δὲ ἐχαρακτήριζε τοὺς τρόπους τούτους τῆς ῥυθμοποιίας πλὴν τῆς εἰρημένης διαφορᾶς τῶν ῥυθμῶν τῆς κατ' ἀντίθεσιν ἢ ἀντιπάθειαν καὶ ἄλλαι διαφοραί, οἷον ἡ κατὰ γένος ἤτοι κατὰ ποδικὸν λόγον διαφορά, εἶτα ἡ κατὰ σχῆμα, καθ' ἣν δηλαδὴ τὰ σημεῖα τῶν ποδῶν, ἄρσεις τε καὶ θέσεις, ἀπετυποῦντο διὰ πλειόνων ἢ ὀλιγωτέρων χρόνων τοῦ ῥυθμιζομένου, τουτέστιν ἐπεκράτει ἡ λύσις τῶν μακρῶν ἢ ἡ συναίρεσις τῶν βραχειῶν, ἔπειτα ἡ κατ' ἀγωγὴν διαφορά, καθ' ἣν δηλαδὴ τὸ ποίημα προεφέρετο ταχύτερον ἢ βραδύτερον. Οἷον τὸν μὲν διασταλτικὸν τρόπον τῆς ῥυθμοποιίας χαρακτηρίζει πρῶτον μὲν ὅτι οἱ ῥυθμοὶ ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἄρσεως, εἶτα δὲ ὅτι ἐπικρατοῦσιν οἱ βραχεῖς χρόνοι τῶν μακρῶν καὶ ἀγωγὴ ταχυτέρα· ἐπὶ δὲ τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου ἄρχονται μὲν οἱ ῥυθμοὶ ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐπικρατοῦσι δὲ αἱ μακραὶ συλλαβαὶ καὶ

ἡρωϊκαὶ καὶ πάθη τούτοις οἰκεῖα, μάλιστα μὲν ἡ τραγῳδία, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ ὅσα τούτου ἔχεται τοῦ χαρακτῆρος. *Συσταλτικὸν* δέ, δι' οὗ συνάγεται ἡ ψυχὴ εἰς ταπεινότητα καὶ ἄνανδρον διάθεσιν. Ἁρμόσει δὲ τὸ τοιοῦτον κατάστημα τοῖς ἐρωτικοῖς πάθεσι καὶ θρήνοις καὶ οἴκτοις καὶ τοῖς παραπλησίοις. *Ἡσυχαστικὸν* δὲ ἦθός ἐστι μελοποιΐας, ᾧ παρέπεται ἠρεμότης ψυχῆς καὶ κατάστημα ἐλευθέριόν τε καὶ εἰρηνικόν. Ἁρμόσουσι δὲ αὐτῷ ὕμνοι, παιᾶνες, ἐγκώμια, συμβουλαὶ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια». Ἀριστείδ. Κοΐντιλ. περὶ μουσ. σελ. 29 καὶ 30 Meib. Προσέτι δὲ σελ. 43 Meib., ἔνθα λέγονται τάδε· «Τρόποι δὲ ὡς μελοποιΐας καὶ *ῥυθμοποιΐας* τῷ γένει τρεῖς, *συσταλτικός*, *διασταλτικός*, *ἡσυχαστικός*. Τούτων ἕκαστον εἰς εἴδη διαιροῦμεν, κατὰ ταὐτὰ τοῖς ἐπὶ τῆς μελοποιΐας εἰρημενοις». Ἐν σελ. 29 λέγει ὁ Ἀριστείδης «τρόποι δὲ λέγονται διὰ τὸ συνεμφαίνειν πως τὸ ἦθος κατὰ τὰ μέλη τῆς διανοίας».

καθόλου χρόνοι παρεκτεταμένοι, ἀγωγὴ δὲ βραδυτέρα· ὁ δὲ συσταλτικὸς τρόπος κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῶν προειρημένων δύο (πρβλ. Boeckh, de metris Pindari σελ. 199 κἑ. καὶ 275 καὶ Encyclop. der phil. Wiss. σελ. 509, Westphal, Rhythmik[3] σελ. 226 κἑ. 256 κἑ.).

ΣΗΜ. Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ διαφέροντες τοῦ Ἀριστοξένου *ἁπλοῦς* τουτέστιν *ἀσυνθέτους* πόδας ἐλάμβανον μόνους τοὺς δισυλλάβους (τουτέστι τοὺς δισήμους, τρισήμους καὶ τετρασήμους), τοὺς δὲ τετρασυλλάβους (τουτέστι τοὺς πεντασήμους παιωνικοὺς καὶ τοὺς ἑξασήμους ἰαμβικούς) ἐλάμβανον ὡς *συνθέτους* ἢ *συμπεπλεγμένους*, διότι καὶ τὸ δίσημον μέγεθος ∪ ∪ ἐδέχοντο ὡς ἀποτελοῦν πόδα. Συνῳδὰ δὲ τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ διέκρινον διττὴν *ἀντιπάθειαν* ἢ *ἐναντιότητα* τῶν ποδῶν, *πρώτην* καὶ *δευτέραν ἀντιπάθειαν*, τοὺς πόδας δηλαδὴ διῄρουν εἰς δύο τάξεις, εἰς *πόδας τῆς πρώτης ἀντιπαθείας* καὶ εἰς *πόδας τῆς δευτέρας ἀντιπαθείας*. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἀντιπάθειαν ἀνῆγον τὰ ἀντίθετα εἴδη τοῦ γένους τῶν τρισήμων καὶ τοῦ τῶν τετρασήμων ποδῶν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν *τὰ ἀντίθετα εἴδη* τοῦ γένους τῶν πεντασήμων καὶ τοῦ τῶν ἑξασήμων ἰαμβικῶν ποδῶν (1).

ς'. Διαφορὰ τῶν ποδῶν κατὰ σχῆμα.

148. Οἱ πόδες ἐπὶ τῆς λέξεως ἤτοι ἐν τῇ ποιήσει ἀποτυπούμενοι ἐλάμβανον διάφορα σχήματα. Καὶ ἀρχαιότατα μὲν σχήματα τῶν ποδῶν εἶνε οἱ ἔμπροσθεν μνημονευθέντες κύριοι ἢ μετρικοὶ πόδες, ἐν οἷς ἡ θέσις τοῦ ποδὸς ἀποτυποῦται διὰ μακρᾶς συλλαβῆς. Ὕστερον δὲ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ ἁπλουστάτου σχήματος, τοῦ κυρίου δηλαδὴ ποδός, ἐγεννήθησαν τὰ ἄλλα κατὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς τρόπους· α') διὰ *λύσεως* (solutio) ἢ *διαιρέσεως* τῆς δισήμου μακρᾶς συλλαβῆς εἰς δύο μονοσήμους βραχείας (*χρόνος λελυμένος*, *διῃρημένος*, solutus)· β') δι' *ἑνώσεως* ἢ *συναιρέσεως* (contractio) δύο παρακειμένων βραχειῶν συλλαβῶν εἰς τὴν ἰσομεγέθη δίσημον μακρὰν (*χρόνος συνῃρημένος*, syllaba contracta)· γ') διὰ παρεκτάσεως τῆς μακρᾶς συλλαβῆς εἰς μακρὰν τῆς δισήμου μακροτέραν (*τονή*, *χρόνος παρεκτετα-*

(1) Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 208, 17 «πρώτην ἀντιπάθειαν λέγει (Ἡφαιστίων) τὴν ἐν τοῖς ἁπλοῖς ποσί, τοῦτ' ἔστι τοῖς δισυλλάβοις καὶ τρισυλλάβοις ἐναντιότητα. Δευτέραν δὲ ἀντιπάθειαν τὴν ἐν τοῖς συνθέτοις, λέγω δὴ τὴν ἐν τετρασυλλάβοις».

μένος). Καὶ ὁ μὲν τρίτος τρόπος εἶνε σπανιώτατος, ἐκ δὲ τῶν δύο ἄλλων ὁ δεύτερος εἶνε ἀρχαιότερος καὶ συχνότερος τοῦ πρώτου. Ἐνίοτε δὲ ἀμφότεροι οἱ τρόποι οὗτοι τοῦ μετασχηματισμοῦ εὑρίσκονται ἐν χρήσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποδός. Ὡς ἐν τύπῳ δὲ τὰ σχήματα τῶν ποδῶν, ὅπως ἀπετυπώθησαν ἐν τῇ ποιήσει, ἔχουσιν ὧδε·

Πόδες τῆς πρώτης ἀντιπαθείας.

Γένος τῶν τετρασήμων ποδῶν.

Πόδες τετράσημοι ἀπὸ θέσεως, εἶδος πρῶτον τῶν τετρασήμων.

1. –́ ⏑ ⏑ δάκτυλος (ἀπὸ θέσεως),
ποὺς τετράσημος κύριος.

2. –́ – σπονδεῖος (ἀπὸ θέσεως),
ποὺς τετράσημος συνῃρημένος.

3. ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ προκελευσματικὸς (ἀπὸ θέσεως),
ποὺς τετράσημος λελυμένος.

4. ⏑́ ⏑ – ἀνάπαιστος (ἀπὸ θέσεως),
ποὺς τετράσημος λελυμένην μὲν ἔχων τὴν θέσιν, συν-[ηρημένην δὲ τὴν ἄρσιν.

5. ⊥́ ποὺς τετράσημος ἐκ μακρᾶς παρεκτεταμένης.

Πόδες τετράσημοι ἀπ' ἄρσεως, εἶδος δεύτερον τῶν τετρασήμων.

6. ⏑ ⏑ –́ ἀνάπαιστος (ἀπ' ἄρσεως),
ποὺς τετράσημος κύριος.

7. – –́ σπονδεῖος (ἀπ' ἄρσεως),
ποὺς τετράσημος συνῃρημένος.

8. ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ προκελευσματικὸς (ἀπ' ἄρσεως),
ποὺς τετράσημος λελυμένος.

9. – ⏑́ ⏑ δάκτυλος ἀπ' ἄρσεως,
ποὺς τετράσημος συνῃρημένην μὲν ἔχων τὴν ἄρσιν, [λελυμένην δὲ τὴν θέσιν.

Γένος τῶν τρισήμων ποδῶν.

Πόδες τρίσημοι ἀπὸ θέσεως, εἶδος πρῶτον τῶν τρισήμων.

10. –́ ⏑ τροχαῖος ἢ χορεῖος,
ποὺς τρίσημος κύριος ἀπὸ θέσεως.

11. ⏑́ ⏑ ⏑ τρίβραχυς ἀπὸ θέσεως,
ποὺς τρίσημος λελυμένος.

12. ⏑́ – ἴαμβος ἀπὸ θέσεως,
ποὺς τρίβραχυς συνῃρημένος.

13. ⊥́ ποὺς τρίσημος ἐκ μακρᾶς παρεκτεταμένης.

Πόδες τρίσημοι ἀπ' ἄρσεως, εἶδος δεύτερον τῶν τρισήμων.

14. ⏑ –́ ἴαμβος ἀπ' ἄρσεως,
ποὺς τρίσημος κύριος ἀπ' ἄρσεως.

15. ⏑ ⏑́ ⏑ τρίβραχυς ἀπ' ἄρσεως.

Πόδες τῆς δευτέρας ἀντιπαθείας.

Γένος τῶν πεντασήμων ποδῶν.

Πόδες πεντάσημοι τοῦ πρώτου εἴδους.

16. – ⏑ – κρητικὸς ἢ ἀμφίμακρος,
ποὺς κύριος.

17. – ⏑ ⏑ ⏑ παίων πρῶτος,
ποὺς πεντάσημος λελυμένην ἔχων τὴν β' μακράν.

18. ⏑ ⏑ ⏑ – παίων τέταρτος,
ποὺς πεντάσημος λελυμένην ἔχων τὴν πρώτην μακράν.

Πόδες πεντάσημοι τοῦ δευτέρου εἴδους.

19. ⏑ – – βακχεῖος,
ποὺς κύριος.

20. ⏑ – ⏑ ⏑ παίων δεύτερος,
ποὺς πεντάσημος λελυμένην ἔχων τὴν β' μακράν.

21. ⏑ ⏑ ⏑ – παίων τέταρτος,
ποὺς πεντάσημος λελυμένην ἔχων τὴν πρώτην μακράν.

Πόδες πεντάσημοι τοῦ τρίτου εἴδους.

22. – – ⏑ παλιμβάκχειος,
ποὺς κύριος.

23. ⏑ ⏑ – ⏑ παίων τρίτος,
ποὺς πεντάσημος λελυμένην ἔχων τὴν πρώτην μακράν.

Γένος τῶν ἑξασήμων ποδῶν.

Πόδες ἑξάσημοι τοῦ πρώτου εἴδους.

24. –́ – ⏑ ⏑ ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος,
ποὺς ἑξάσημος κύριος ἀπὸ θέσεως.

25. ⏒ – – μολοσσός,
πούς ἑξάσημος ἀπὸ θέσεως συνηρημένος.

Πόδες ἑξάσημοι τοῦ δευτέρου εἴδους.

26. ∪ ∪ ⏒ – ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος,
πούς ἑξάσημος κύριος ἀπ' ἄρσεως.

27. – ⏒ – μολοσσός,
πούς ἑξάσημος ἀπ' ἄρσεως συνηρημένος.

Πούς ἑξάσημος τοῦ τρίτου εἴδους.

28. – ∪ ∪ – χορίαμβος,
πούς ἑξάσημος κύριος.

Πούς ἑξάσημος τοῦ τετάρτου εἴδους.

29. ∪ – – ∪ ἀντίσπαστος.

ΣΗΜ. α'. Περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν ποδῶν πρβλ. μάλιστα Γεώργιον τὸν Χοιροβοσκὸν ἐν ἐξηγήσει εἰς τὸ τοῦ Ἡφ. ἐγχειρίδιον (ἐκδ. ὑπὸ G. Hoerschelmann ἐν Anecd. var. τοῦ Studemund σελ. 57 κέ.), Διονύσιον περὶ ποδῶν (Stud. Anecd. var. σελ. 160 κέ.), Anecd. Chisiana (Stud. Anecd. var. σελ. 205 κέ.), Anonym. Ambrosianum de re metrica (Stud. Anecd. var. σελ. 222 κέ.).

ΣΗΜ. β'. Ἡ μὲν συναίρεσις τῆς δισυλλάβου ἄρσεως εἰς μίαν μακρὰν συλλαβὴν ἐπιφαίνει βραδύτητα καὶ ἡσυχίαν, ἡ δὲ λύσις τῆς μακρᾶς τῆς θέσεως εἰς δύο βραχείας ταχύτητα καὶ θερμότητα, οἱ δὲ παρεκτεταμένοι χρόνοι πολὺ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀξιωματικόν.

ΣΗΜ. γ'. Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ποδῶν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως (περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 17) καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν μεταγενεστέρων μετρικῶν, οἵτινες ἀντλοῦσιν ἐκ παλαιοτέρας τινὸς πηγῆς, οἷος ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος, *βακχεῖος* καλεῖται ὁ ἔχων τὸ σχῆμα τόδε – – ∪, ὁ δὲ ἀντίθετος τούτου ὁ ἔχων τὸ σχῆμα ∪ – – καλεῖται *ὑποβάκχειος* ἢ *ἀντιβάκχειος* ἢ *παλιμβάκχειος*. Ἀλλ' ὅμως κατ' αὐτὸν τὸν πρῶτον α. Χ. αἰῶνα ἡ χρῆσις τῶν ὅρων τούτων ἀντεστράφη. Ἐπειδὴ ἐκ τῶν δύο τούτων σχημάτων συχνότερον ἦτο τὸ ∪ – –, ἐντεῦθεν τὸ σχῆμα τοῦτο ὠνομάσθη *βακχεῖος* καὶ τὸ σπανιώτερον – – ∪ παλιμβάκχειος. Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον τρόπον μεταχειρίζεται τοὺς ὅρους ὁ Φάβιος Κοϊντιλιανός, προσέτι δὲ καὶ ὁ Ἡφαιστίων, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ Ἡλιόδωρος. Οἱ νεώτεροι μετρικοὶ ἀκολουθοῦσι τοῖς δευτέροις τούτοις. Τὸ αὐτὸ ποιοῦμεν καὶ ἡμεῖς.

ΣΗΜ. δ'. *Χορεῖος* λέγεται ἐν τῇ ῥυθμικῇ τοῦ Ἀριστοξένου ὁ ἐκ

μακρᾶς καὶ βραχείας συγκείμενος τρίσημος ἀπὸ θέσεως πούς, δηλ. τὸ σχῆμα τόδε ⏒ ∪. Οἱ μετρικοὶ ὅμως ὕστερον μετέβαλον τὴν χρῆσιν καὶ οἱ πλεῖστοι καλοῦσιν αὐτὸν τροχαῖον, χορεῖον καλοῦντες τὸν τρίβραχυν ∪ ∪ ∪ (λελυμένον τροχαῖον ἢ ἴαμβον). Ἡ τοιαύτη δὲ χρῆσις τοῦ χορείου, ἀντὶ δηλ. τοῦ τριβράχεος, εὑρίσκεται ἤδη τὸ πρῶτον ἐν τῷ τῶν ποδῶν καταλόγῳ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως. Ἀλλ' ὅμως ὁ Φάβιος Κοϊντιλιανὸς τηρεῖ ἔτι τὴν κατ' Ἀριστόξενον χρῆσιν τοῦ ὅρου χορείου, ἐπὶ τοῦ σχήματος δηλ. τοῦδε ⏒ ∪.

ΣΗΜ. ε'. Οἱ *ἰωνικοὶ* πόδες ἐκλήθησαν τὸ πρῶτον οὕτω ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἀπὸ τῶν ἰωνικῶν λόγων τοῦ Σωτάδου, ἐν οἷς ἐγίνετο πολλὴ χρῆσις τῶν ποδῶν τούτων, πρότερον δ' ἐκαλοῦντο *βακχεῖοι*, ὁ μέν, ὡς φαίνεται *βακχεῖος ἀπ' ἄρσεως*, ὁ δὲ *βακχεῖος ἀπὸ θέσεως*. Ἐκλήθησαν δὲ βακχεῖοι ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν ᾄσμασιν εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα. Ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Κοϊντιλιανοῦ βακχεῖοι καλοῦνται προσέτι ὁ χορίαμβος – ∪ ∪ – καὶ ὁ ἀντίσπαστος ∪ – – ∪, ὁ μὲν *βακχεῖος κατὰ τροχαῖον*, ὁ δὲ *βακχεῖος κατὰ ἴαμβον*. Πρβλ. Westphal, allg. Metrik[3] σελ. 146.

Ζ'. Διαφορὰ τῶν ῥητῶν καὶ ἀλόγων ποδῶν.

149. Πλὴν τῶν ποδῶν, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, ἡ παλαιὰ μουσικὴ εἶχε καὶ ἄλλους πόδας, παντάπασιν ἀχρήστους ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, οἵτινες ὑπὸ τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν ἐκαλοῦντο *ἄλογοι* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μνημονευθέντας, οἵτινες ἐκαλοῦντο *ῥητοί*. Ὁ Ἀριστόξενος ῥυθμ. στοιχ. σελ. 298 λέγει καθ' ὅλου περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ῥητῶν καὶ ἀλόγων ποδῶν τάδε· «οἱ δ' ἄλογοι διαφέρουσι τῶν ῥητῶν τῷ τὸν ἄνω χρόνον πρὸς τὸν κάτω μὴ εἶναι ῥητόν». Τουτέστιν οἱ ἄλογοι πόδες διαφέρουσι τῶν ῥητῶν, καθ' ὅσον ἐπὶ τῶν ἀλόγων ποδῶν ὁ λόγος τῆς ἄρσεως πρὸς τὴν θέσιν δὲν εἶνε ῥητός, δηλαδὴ δὲν ἐκφράζεται δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν ὡς ἐπὶ τῶν ῥητῶν, οἷον διὰ τοῦ 2:2 ἢ 2:1 ἢ 3:2, ἀλλὰ διὰ κλασματικῶν (πρβλ. § 131). Ἐν δὲ σελ. 293 ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστόξενος τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων ποδῶν φέρει παράδειγμα τὸν *ἄλογον τροχαῖον*, ὅστις, καθ' ἃ λέγει ὁ Ἀριστόξενος, εὑρίσκεται ὡς ἑξῆς· ἐὰν ληφθῶσι δύο πόδες, ὁ μὲν ἴσην τὴν ἄρσιν τῇ θέσει ἔχων καὶ δίσημον ἑκατέραν, τουτέστιν ὁ τετράσημος δακτυλικὸς ἤτοι ὁ δάκτυλος, ὁ δὲ τὴν μὲν θέσιν δίσημον,

τὴν δὲ ἄρσιν μονόσημον, τουτέστιν ὁ τρίσημος ἰαμβικὸς ἤτοι ὁ τροχαῖος, παρὰ τούτους δὲ ληφθῇ τρίτος τις πούς τὴν μὲν θέσιν ἔχων ἴσην αὐτοῖς ἀμφοτέροις, τουτέστι δίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν μέσον μέγεθος ἔχουσαν τῶν ἄρσεων τοῦ τε δακτύλου καὶ τοῦ τροχαίου, τουτέστιν ἕνα πρῶτον χρόνον καὶ ἥμισυ, ὁ τοιοῦτος πούς θὰ ἔχῃ ἄλογον τὴν ἄρσιν πρὸς τὴν θέσιν, τουτέστι $2:1\frac{1}{2}$, ἡ δὲ ἀλογία θὰ εἶνε μεταξὺ δύο λόγων γνωρίμων τῇ αἰσθήσει, τοῦ τε ἴσου καὶ τοῦ διπλασίου, καὶ ὁ τοιοῦτος πούς καλεῖται *τροχαῖος ἄλογος*·

δάκτυλος ῥητὸς ⏊ ∪ ∪
2 2
τροχαῖος ἄλογος ⏊ $\underline{\alpha}$ (1)
2 $1^1/_2$
τροχαῖος ῥητὸς ⏊ ∪
2 1.

150. Καθὼς ὑπάρχει ἄλογος τροχαῖος, οὕτω πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ τὸ ἀντίθετον σχῆμα, τουτέστιν *ἄλογος ἴαμβος*. Καὶ τῷ ὄντι ὑπὸ τοῦ Βακχείου (περὶ μουσικῆς σελ. 68) μνημονεύεται πούς τις συγκείμενος «ἐξ ἀλόγου ἄρσεως καὶ μακρᾶς θέσεως, οἷον ὀργή». Καθὼς δὲ τὸ μετρικὸν παράδειγμα, δι' οὗ ἀποτυποῦται ὁ ἄλογος ἴαμβος, ἡ λέξις *ὀργή*, εἶνε σπονδεῖος, οὕτω πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τοιοῦτον ἤτοι σπονδεῖος ἦτο καὶ τὸ τοῦ ἀλόγου τροχαίου, περὶ οὗ λέγει ὁ Ἀριστόξενος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔχομεν

πόδες ῥητοί· τροχαῖος — ἴαμβος
⏊ ∪ — ∪ ⏊
2 1 — 1 2
πόδες ἄλογοι· τροχαῖος ἄλογος — ἴαμβος ἄλογος
⏊ $\underline{\alpha}$ — $\underline{\alpha}$ ⏊
2 $1^1/_2$ — $1\frac{1}{2}$ 2.

151. Λυομένης δὲ τῆς μακρᾶς τοῦ ῥητοῦ τροχαίου τε καὶ ἰάμβου γεννᾶται ὁ τρίβραχυς, ὅστις ὑπὸ τῶν πλείστων παλαιῶν μετρικῶν καλεῖται χορεῖος. Ἀμφότεροι λοιπὸν οἱ πόδες οὗτοι, ὅ τε ∪́ ∪ ∪ καὶ ὁ ∪ ∪́ ∪, ἐπιδέχονται τὸ ἄλογον σχῆμα, τουτέστιν ἄλογον ἄρσιν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανός, ὅστις (σελ. 59) τὸν μὲν τῶν ἀλόγων τούτων χορείων καλεῖ τροχαιοειδῆ, τὸν δὲ ἰαμβοειδῆ (2).

(1) Τὸ ὑπερκείμενον α δηλοῖ τὴν ἄλογον μακρὰν πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς δισήμου.

(2) «Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλογοι χορεῖοι δύο, ἰαμβοειδής, ὃς συνέστηκεν ἐκ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο θέσεων καὶ τὸν ῥυθμὸν ἔοικεν ἰάμβῳ, τὰ δὲ λέξεως μέρη δακτύλῳ· ὁ δὲ τροχαιοειδὴς ἐκ δύο θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως κατ' ἀντιστροφὴν τοῦ προτέρου».

τροχαιοειδὴς — ἰαμβοειδὴς
∪́ ∪ $\underline{\alpha}$ — $\underline{\alpha}$ ∪́ ∪
2 $1^1/_2$ — $1^1/_2$ 2.

ΣΗΜ. Οἱ ἄλογοι οὗτοι πόδες οἱ ἔχοντες μετρικὸν σχῆμα τὸ τοῦ σπονδείου ἢ τὸ τοῦ δακτύλου καὶ ἀναπαίστου, ὡς ὀρθῶς παρετήρησε πρῶτος ὁ Βοίκκιος (Boeckh), εὑρίσκονται ἐν ταῖς περιτταῖς χώραις τῶν ἰαμβικῶν καὶ ἐν ταῖς ἀρτίαις τῶν τροχαϊκῶν μέτρων, ἐσφάλη ὅμως ὁ Βοίκκιος λαμβάνων τὸ μέγεθος τῶν δύο ποδικῶν χρόνων ὡς $\frac{12}{7}:\frac{9}{7}=3$ πρῶτοι χρόνοι, διότι ὁ Ἀριστόξενος λέγει διαρρήδην τὴν μὲν θέσιν δίσημον, τὴν δὲ ἄρσιν ἑνὸς χρόνου καὶ ἡμίσεος, ὥστε τὸ μέγεθος τῶν δύο σημείων πρέπει νὰ ληφθῇ οὐχὶ σχετικῶς, ὡς λαμβάνει ὁ Βοίκκιος, ἀλλ' ἀπολύτως ἤτοι ἀριθμητικῶς. Ὁ Οὐεστφάλιος εὑρίσκει ὅτι ὁ τοιοῦτος ῥυθμὸς εἶνε φυσικός, ἐπειδὴ παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς πάντων τῶν ὀργανικῶν ὄντων, καθ' ἣν ἡ εἰσπνοὴ ἔχει πρὸς τὴν ἐκπνοὴν ὡς $2:1\frac{1}{2}$. Ἡ φυσιολογία λοιπὸν γινώσκει αὐτόν, εἰ μὴ ἡ νεωτέρα μουσικὴ τέχνη· ὥστε τὴν χρῆσιν τοιούτου ῥυθμοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ ὑπολαμβάνει ὁ Οὐεστφάλιος ὡς ὑποχώρησιν τῆς τέχνης εἰς τὴν φύσιν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη φαίνεται εὐφυὴς μέν, ἀπίθανος δέ. Ὁ ῥυθμὸς οὗτος κατὰ θαυμαστὸν τρόπον σῴζεται ἐν τοῖς ὀρχηστικοῖς ᾄσμασι τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ἐντεῦθεν δύναται εὐκολώτερον νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἐκ τῆς μονῆς κατὰ ποσόν τι πέρα τοῦ ἀπαιτουμένου ὑπὸ τοῦ ῥυθμοῦ χρόνου (δηλαδὴ μικροῦ τινος ritardando) τῶν ὀρχουμένων ἐπὶ τῆς τελικῆς ἄρσεως τῶν τροχαϊκῶν διποδιῶν χάριν μικρᾶς ἀναπαύσεως καὶ ἀθροίσεως δυνάμεως πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ προσεχοῦς ὀρχηστικοῦ σχήματος, οἷον ἐν τῷ τοῦ δημοτικοῦ ᾄσματος *κάτω στοῦ Βάλτου κέ.* μέτρῳ τῷδε

⏊ ∪ ″ $\underline{\alpha}$ ⏊ ∪ ″ $\underline{\alpha}$ | ⏊ ∪ ″ $\underline{\alpha}$ ⏊ ∪ ″ $\underline{\alpha}$
καὶ στὰ πέντε βιλαέτια φάτε πιέτε βρὲ ἀδέλφια.

152. Ἂν παρὰ τοὺς μνημονευθέντας ἀλόγους πόδας ὑπῆρχον ἐν τῇ παλαιᾷ ῥυθμικῇ καὶ ἄλλοι, δὲν παρεδόθη μὲν ἡμῖν διαρρήδην ὑπὸ τῶν παλαιῶν θεωρητικῶν· πιθανῶς δὲ (1) τοιοῦτος προσέτι εἶνε καὶ ὁ ἄλογος παίων (ἢ βακχεῖος) ὁ ἔχων σχῆμα μολοσσοῦ ἐπὶ τῶν δοχμίων·

(1) Πρβλ. Westphal, Griech. Rhythmik [3] σελ. 234 κέ.

	δόχμιος ῥητὸς		δόχμιος ἄλογος	
	∪ –́ | – ∪ –́		$\overset{\alpha}{–}$ –́ | – $\overset{\alpha}{–}$ –́	
	3	5	3 ½	5 ½
ἢ	∪ –́ – | ∪ –́		$\overset{\alpha}{–}$ –́ – | $\overset{\alpha}{–}$ –́	
	5	3	5 ½	3 ½
	ῥ.βακχ.	ῥ.ἴαμβ.	ἄ.βακχ.	ἄ.ἴαμβ.

καὶ ὁ ἄλογος δάκτυλος ἐν τῷ Ἀρχιλοχείῳ μέτρῳ (Ἡφαιστ. σελ. 50 W.)

οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα, κάρφεται γὰρ ἤδη·
καὶ βήσσας ὀρέων δυσπαιπάλους οἷος ἦν ἐπ' ἥβης.
–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪ ⏓ | –́ ∪ –́ ∪ –́ –

Ὁ ποὺς οὗτος, ὅστις δύναται νὰ κληθῇ *ἄλογος δακτυλοειδής*, ἔχει μέγεθος τεσσάρων πρώτων χρόνων καὶ ἡμίσεος.

Η'. Πόδες ἁπλοῖ μείζονες.

153. Ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς ποιεῖται προσέτι λόγον περί τινων ποδῶν, οὓς καλεῖ *μείζονας ἁπλοῦς ῥυθμούς*, τουτέστι τοῦ *σημαντοῦ τροχαίου* καὶ τοῦ *ὀρθίου*, τοῦ *μείζονος* ἢ *διπλοῦ σπονδείου* καὶ τοῦ *ἐπιβατοῦ παίωνος*.

α) Τροχαῖος σημαντὸς καὶ ὄρθιος.

154. Ἐξ ὧν λέγει ὁ Ἀριστείδης (1) δηλοῦται ὅτι ἀμφότεροι οἱ πόδες οὗτοι εἶχον μέγεθος δωδεκάσημον, ὀκτὼ μὲν χρόνους ἐπὶ τῆς θέσεως, τέσσαρας δὲ ἐπὶ τῆς ἄρσεως, διέφερον δὲ ἀλλήλων μόνον ὡς

(1) Σελ. 37 «ὄρθιος ἐκ τετρασήμου ἄρσεως καὶ ὀκτασήμου θέσεως· τροχαῖος σημαντὸς ὁ ἐξ ὀκτασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως». Σελ. 38 «ὁ δὲ ὄρθιος (ἐκλήθη) διὰ τὸ σεμνὸν τῆς ὑποκρίσεως καὶ βάσεως, τροχαῖος σημαντὸς δὲ ὅτι βραδὺς ὢν τοῖς χρόνοις ἐπιτεχνηταῖς χρῆται σημασίαις, παρακολουθήσεως ἕνεκα διπλασιάζων τὰς θέσεις». Σελ. 98 «οἱ δὲ ὄρθιοι καὶ σημαντοὶ διὰ τὸ πλεονάζειν τοῖς μακροτάτοις ἤχοις προάγουσιν εἰς ἀξίωμα». Πρβλ. καὶ Martianus Capella 195: Orthius, qui ex tetrasemi elatione, id est arsi, et octasemi positione constabit, ita ut duodecim tempora hic pes recepisse videatur. Atque habet propinquitatem aliquam cum iambico pede, quatuor enim primis temporibus ad iambum consonat reliquis octo temporibus adiunctis. Dehinc trochaeus, qui semanticus dicitur, id est qui e contrario octo primis positionibus constet, reliquis in elationem quatuor brevibus artetur». Σελ. 196. Orthius propter honestatem positionis est nominatus, semanticus sane, quia cum sit tardior tempore, significationem ipsam productae et remanentis cessationis effingit.

πρὸς τὴν τάξιν τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως (*διαφορὰ κατ' ἀντίθεσιν*), ὁ μὲν σημαντὸς ἔχων καθηγουμένην μὲν τὴν θέσιν, ἑπομένην δὲ τὴν ἄρσιν, ὁ δὲ ὄρθιος τἀνάπαλιν. Ἀντιστοιχεῖ λοιπὸν πρὸς τὸν ἁπλοῦν ἤτοι τρίσημον τροχαῖον καὶ ἴαμβον πλὴν ὅτι ἕκαστος τῶν τριῶν χρόνων τῶν μειζόνων ποδῶν ἦτο τετράσημος (*ἦχοι μακρότατοι* κατὰ τὸν Ἀριστείδην καὶ *χρόνοι ἐπιτεχνητοί*, ὡς τεχνητῶς διὰ τῆς τονῆς ὑπὲρ τὸ σύνηθες μέγεθος ηὐξημένοι).

τροχαῖος σημαντὸς	⊔‴ ⊔″ ⊔′
ὄρθιος	⊔′ ⊔‴ ⊔″

Οἱ πόδες οὗτοι, οἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν $\frac{3}{2}$ πόδα τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἦσαν χρήσιμοι, ὡς φαίνεται, μόνον ἐν τοῖς Νόμοις καὶ Ὕμνοις. Εὑρετὴς δὲ αὐτῶν λέγεται ὁ Τέρπανδρος (Πλούταρχ. περὶ μουσ. 28). Καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους (4, 9. Πρβλ. Σουΐδ. ἐν λ.) μνημονευόμενοι δύο νόμοι τοῦ Τερπάνδρου, ὁ *νόμος ὄρθιος* καὶ ὁ *τροχαῖος*, οὐδὲν πιθανώτατα ἄλλο ἦσαν ἢ νόμοι πεποιημένοι τοῖς ῥυθμοῖς ἐκείνοις, τοῖς δωδεκασήμοις δηλ. ὀρθίοις καὶ σημαντοῖς τροχαίοις. Τοιοῦτον ῥυθμὸν φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ τὸ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ (Στρωμ. 6, 784) σῳζόμενον ἀπόσπασμα τοῦ Τυρταίου ἐξ ὕμνου εἰς τὸν Δία ἐπὶ τῆς δωριστὶ ἁρμονίας μελῳδουμένου

Ζεῦ πάντων ἀρχά, πάντων ἁγήτωρ
Ζεῦ, σοὶ πέμπω ταύταν ὕμνων ἀρχάν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Ἀριστείδης καταλέγει τοὺς πόδας τούτους μεταξὺ τῶν ἁπλῶν ἢ ἀσυνθέτων, τοιοῦτοι εἶνε μᾶλλον οἱ χρόνοι, ἐξ ὧν οἱ πόδες οὗτοι σύγκεινται, τετράσημοι δηλ. ἀσύνθετοι. Τοὐναντίον δὲ ἕκαστος τοιοῦτος ποὺς δωδεκάσημος ἀπετέλει καθ' ἑαυτὸν πόδα σύνθετον ἤτοι κῶλον.

β') Σπονδεῖος μείζων ἢ διπλοῦς.

155. Περὶ τοῦ μείζονος ἢ διπλοῦ σπονδείου λέγει ὁ Ἀριστείδης σελ. 36 «ἁπλοῦς σπονδεῖος ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως· σπονδεῖος μείζων ὁ καὶ διπλοῦς ἐκ τετρασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως». Ἐν δὲ τῷ β' βιβλίῳ σελ. 97. 98 χαρακτηρίζων ὁ Ἀριστείδης τὸ ἦθος τοῦ ἴσου γένους, λέγει τὰ ἑξῆς· «εἰ δὲ διὰ μηκίστων χρόνων συμβαίη γίνεσθαι τοὺς πόδας, πλείων ἡ κατάστασις ἐμφαίνοιτ' ἂν τῆς διανοίας. Διὰ τοῦτο ὁρῶμεν . . . τοὺς μηκίστους ἐν τοῖς ἱεροῖς ὕμνοις, οἷς ἐχρῶντο παρεκτεταμένοις, τήν τε περὶ ταῦτα

διατριβὴν μίαν(;) καὶ φιλοχωρίαν ἐνδεικνύμενοι, τήν τε αὐτῶν διάνοιαν ἰσότητι καὶ μήκει τῶν χρόνων ἐς κοσμιότητα καθιστάντες». Ὅτι δὲ οἱ ἴσοι οὗτοι πόδες οἱ διὰ μηκίστων παρεκτεταμένων χρόνων εἶνε οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ α΄ βιβλίῳ διπλοῖ ἢ μείζονες σπονδεῖοι, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν δύο χωρίων. Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ὅτι οἱ διπλοῖ ἢ μείζονες σπονδεῖοι εἶχον μέγεθος ὀκτάσημον καὶ συνέκειντο ἐκ δύο ἀσυνθέτων τετρασήμων χρόνων, ὧν ὁ μὲν ἀπετέλει τὴν θέσιν, ὁ δὲ τὴν ἄρσιν. Πιθανῶς δὲ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σημαντοῦ τροχαίου καὶ τοῦ ὀρθίου, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μείζονος σπονδείου πρέπει νὰ δεχθῶμεν δύο εἴδη ἀντίθετα,

σπονδεῖος διπλοῦς ἢ μείζων ἀπὸ θέσεως ⊔́ ⊔
» » » ἀπ' ἄρσεως ⊔ ⊔́

Οἱ πόδες οὗτοι, οἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν $\frac{2}{2}$ τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἦσαν χρήσιμοι ἐν τοῖς Ὕμνοις, ὡς λέγει ὁ Ἀριστείδης, καὶ τοῖς Νόμοις (1). Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν οἱ παλαιοὶ τοὺς χρόνους τούτους τοῦ διπλοῦ σπονδείου, ὥσπερ καὶ τοῦ σημαντοῦ καὶ ὀρθίου, ἐλάμβανον ὡς τετρασήμους, καὶ οὐχὶ ὡς δισήμους μετ' ἀναβεβλημένης ἀγωγῆς, εἶνε ὅτι ἐν τῇ κρούσει ἐπὶ ἕκαστον χρόνον τῆς ᾠδῆς ἔπιπτε τὸ σχῆμα – ∪ ∪ ἢ – – ἢ καὶ ∪ ∪ ∪ ∪.

γ΄) Παίων ἐπιβατός.

156. Περὶ τοῦ *ἐπιβατοῦ παίωνος* λέγει ὁ Ἀριστείδης (2) τάδε· «ἐν δὲ τῷ παιωνικῷ γένει ἀσύνθετοι μὲν γίνονται πόδες δύο, *παίων διάγυιος* ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ βραχείας καὶ μακρᾶς ἄρσεως, *παίων ἐπιβατὸς* ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως. *Διάγυιος* μὲν οὖν εἴρηται οἷον δίγυιος, δύο γὰρ χρῆται σημείοις, *ἐπιβατὸς* δέ, ἐπειδὴ τέσσαρσι χρώμενος μέρεσιν, ἐκ δυοῖν ἄρσεων καὶ δυοῖν διαφόρων θέσεων γίνεται». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἀριστείδου μανθάνομεν πρῶτον μὲν ὅτι ὁ ἐπιβατὸς παίων συνέκειτο ἐκ πέντε μακρῶν συλλαβῶν, ὥστε ἦτο δεκάσημος, δεύτερον δὲ ὅτι εἶχε τέσσαρας ποδικοὺς χρόνους, δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις, τρίτον δὲ ὅτι αἱ θέσεις ἦσαν διάφοροι, δῆλον ὅτι κατὰ τὸ μέγεθος,

(1) Πρβλ. Πολυδ. ὀνομ. 216. 213, 17 «αὔλημα ἐνόπλιον, πυρριχιαστικὸν καὶ σπονδεῖον, τροχαῖον». 214 «σπονδεῖον μέλος ἐπιβώμιον». 215 «πρὸς ὕμνους οἱ σπονδειακοὶ αὐλοί».

(2) Σελ. 38. 39. Πρβλ. Mart. Capella 196 Meib. Mar. Victor. 49 K.

ὥστε αἱ ἄρσεις δὲν ἦσαν διάφοροι, ἀλλ' ὅμοιαι κατὰ τὸ μέγεθος, αἱ μὲν δηλ. ἄρσεις ἦσαν ἑκατέρα δίσημος, τῶν δὲ θέσεων ἡ μὲν ἑτέρα δίσημος, ἡ δὲ ἑτέρα διπλασία ταύτης ἤτοι τετράσημος. Τὴν τάξιν δὲ τῶν χρόνων ἢ σημείων ὁρίζει ὁ Ἀριστείδης λέγων «παίων ἐπιβατὸς ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέσεων καὶ μακρᾶς ἄρσεως» (1). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ ἐπιβατὸς παίων εἶχεν ὧδε·

″ ′ ‴ – ′
θέσ. ἄρσ. θέσις ἄρσ.

Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἐπιβατὸς παίων εἶνε ποὺς σύνθετος, ἐκ δύο ἀσυνθέτων ποδῶν συγκείμενος, ἑνὸς τετρασήμου, μετρικὸν σχῆμα ἔχοντος τὸ τοῦ σπονδείου, καὶ ἑνὸς ἑξασήμου ἤτοι ἰωνικοῦ, μετρικὸν σχῆμα ἔχοντος τὸ τοῦ μολοσσοῦ, οἵτινες ἐν τῇ συνθέσει τηροῦσιν ἑκάτερος τὰ δύο αὐτῶν σημεῖα, ὁ μὲν τὴν δίσημον θέσιν καὶ ἄρσιν, ὁ δὲ τὴν τετράσημον μὲν θέσιν, τὴν δίσημον δὲ ἄρσιν. Καὶ κατὰ τοῦτο ὁ σύνθετος οὗτος ποὺς διαφέρει πάντων τῶν ἄλλων συνθέτων· διότι ἐν ᾧ πάντες οἱ ἄλλοι σύνθετοι οἱ ἐκ δύο ἀσυνθέτων συγκείμενοι ἔχουσι δύο μόνον σημεῖα, ἓν μὲν τὸ τῆς θέσεως πῖπτον ἐπὶ τὸν ἕτερον πόδα, ἓν δὲ τὸ τῆς ἄρσεως πῖπτον ἐπὶ τὸν ἕτερον, ὁ ἐπιβατὸς σῴζει ἀμφότερα τὰ σημεῖα ἑκατέρου ἀσυνθέτου ποδός, ἤτοι ἔχει τέσσαρα, δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις. Ποτέρα ὅμως τῶν δύο θέσεων ἦτο ἡ κυριωτέρα, ἥτις καὶ συνῆπτεν ἀμφοτέρους τοὺς ἀσυνθέτους πόδας εἰς ἓν σῶμα ἤτοι εἰς ἕνα σύνθετον πόδα ἢ κῶλον δεκάσημον; δῆλον ὅτι ἡ ἔχουσα τὸ μεῖζον μέγεθος, ἤτοι ἡ θέσις τοῦ δευτέρου μέρους ἤτοι τοῦ μολοσσοῦ. Ἀπίθανον δὲ οὐδαμῶς φαίνεται ὅτι ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων ποδῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιβατοῦ παίωνος κατὰ τὸν Ἀριστείδην ἢ τοῦ δεκασήμου παιωνικοῦ ποδὸς κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἠδύνατο καὶ τἀνάπαλιν νὰ συμβαίνῃ, νὰ καθηγῆται μὲν ὁ ποὺς ὁ ἔχων τὴν κυρίαν θέσιν ἤτοι ὁ ἑξάσημος, νὰ ἐπιφέρηται δὲ ὁ τετράσημος, τουτέστιν ὧδε·

‴ – ′ ″ ′

(1) Ἰστέον ὅτι, ὡς παρετήρησεν ὁ Westphal, ἡ φράσις τοῦ Ἀριστείδου «δύο μακρῶν θέσεων» δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι οὕτω τὰ σημεῖα γίνονται πέντε, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Ἀριστείδης λέγει αὐτὰ εὐθὺς μετὰ ταῦτα τέσσαρα. Ὤφειλε δηλ. νὰ εἴπῃ «δύο μακρῶν ἐπὶ θέσεως» ἀντὶ «δύο μακρῶν θέσεων». Ὡσαύτως καὶ ἀλλαχοῦ οὐχὶ ἀκριβῆ φράσιν μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστείδης λέγων περὶ τοῦ δακτύλου ὅτι σύγκειται «ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ δύο βραχειῶν ἄρσεων» καὶ περὶ τοῦ ἀναπαίστου «ἐκ δύο βραχειῶν ἄρσεων καὶ μακρᾶς θέσεως».

Περὶ τοῦ ἠθικοῦ δὲ χαρακτῆρος τοῦ ἐπιβατοῦ παίωνος λέγει ὁ Ἀριστείδης (σελ. 98) τάδε· «τοὺς δὲ ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ θεωρουμένους ἐνθουσιαστικωτέρους εἶναι συμβέβηκεν, ὡς ἔφην. Τούτων δ' ὁ ἐπιβατὸς κεκίνηται μᾶλλον, συνταράττων μὲν τῇ διπλῇ θέσει τὴν ψυχήν, ἐς ὕψος δὲ τῷ μεγέθει τῆς ἄρσεως τὴν διάνοιαν ἐξεγείρων». Σύμφωνος δὲ τῷ ἤθει ἦτο καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μετεχειρίσατο αὐτὸν ὁ Ἀρχίλοχος, ὡς φαίνεται, ἐν ποιήμασιν ἱεροῖς εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα, ἅτινα εἶχον ὅμοιον χαρακτῆρα (Πλούτ. περὶ μουσ. 28). Εἶτα δὲ μετεχειρίσατο αὐτὸν καὶ ὁ Ὄλυμπος ἐν ὁμοίοις ποιήμασιν ἐπὶ τῆς Φρυγιστὶ ἁρμονίας, οἷον ἐν τοῖς εἰς τὴν Κυβέλην ᾀδομένοις μητρῴοις (Πλούτ. π. μουσ. 33).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ'

Περὶ κώλων.

157. Ὡς προείπομεν (§144), τὰ κῶλα τῶν μετρικῶν εἶνε τὰ αὐτὰ καὶ οἱ σύνθετοι πόδες τοῦ Ἀριστοξένου. Ἡ ταὐτότης δὲ αὕτη γίνεται φανερὰ οὐ μόνον ἐκ τῆς θεωρίας τῶν παλαιῶν μετρικῶν (1), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν παρὰ τῷ Ἀνωνύμῳ περὶ μουσικῆς σῳζομένων παλαιῶν μελῶν (2) καὶ ἐξ ὧν λέγει ὁ Ἀριστόξενος περὶ τῆς ποδικῆς σημασίας ἤτοι τῆς εἰς ἄρσεις καὶ θέσεις διαιρέσεως τῶν συνθέτων ποδῶν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων, περὶ οὗ θὰ εἴπωμεν κατωτέρω. Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι ἡ φύσις καὶ οὐσία τῶν συνθέτων ποδῶν ἢ κώλων τῆς παλαιᾶς μουσικῆς ἦτο ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τῶν περιοδικῶν κώλων τῆς νεωτέρας μουσικῆς. Ποία δὲ ἦτο αὕτη λέγομεν ἐφεξῆς. Ἔμπροσθεν (κεφ. α' § 68) ἐξηγούμενοι τὴν φύσιν τῶν

(1) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 64 W. «Στίχος ἐστὶ ποσὸν μέγεθος μέτρου, ὅπερ οὔτε ἔλαττόν ἐστι τριῶν συζυγιῶν οὔτε μεῖζον τεσσάρων. Τὸ δὲ ἔλαττον ὂν τριῶν συζυγιῶν, ἐὰν μὲν πλήρεις ἔχῃ τὰς συζυγίας, ἀκατάληκτόν ἐστι καὶ καλεῖται κῶλον, ἐὰν δέ τι ἐλλείπῃ, κόμμα».

(2) Παρὰ τῷ Ἀνωνύμῳ κροῦμά τι ἤτοι μέλος τι τῆς ὀργανικῆς (§ 104) ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν *κῶλον ἑξάσημον*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ τοῦ Ἀριστοξένου *ποὺς ἑξάσημος δακτυλικός*.

ποδῶν παρεβάλομεν αὐτοὺς πρὸς τὰς ἐν τῷ λόγῳ λέξεις. Ὅπως δηλαδὴ διὰ τοῦ ἐπικρατεστέρου τόνου μιᾶς τινος τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως συνάπτονται πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ αὐτῆς εἰς ἓν σῶμα, οὕτω καὶ πλείονες φθόγγοι ἢ καθ' ὅλου χρόνοι τοῦ ῥυθμιζομένου διὰ τῆς ἐρρωμενεστέρας προφορᾶς ἑνός τινος αὐτῶν συνάπτονται πάντες εἰς ἓν σῶμα διάφορον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων, δῆλον ὅτι τὸν πόδα. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ λόγῳ παρὰ τὴν εἰς λέξεις διαίρεσιν γίνεται καὶ ἀνωτέρα τις, ἡ εἰς κῶλα διαίρεσις. Πλείονες δηλαδὴ λέξεις νόημά τι ἀποτελοῦσαι συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας εἰς ἓν σῶμα μεῖζον, τὸ λεγόμενον ῥητορικὸν κῶλον. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων καθ' ἑαυτὰς τρόπον, τουτέστι διὰ τοῦ τονισμοῦ. Ἐν ᾧ δηλαδὴ πᾶσα λέξις καθ' ἑαυτὴν φυλάττει τὸν ἴδιον αὐτῆς λογικὸν τόνον, ὅστις διακρίνει αὐτὴν τῶν ἄλλων, μία τις τῶν λέξεων τῶν νόημά τι ἀποτελουσῶν τονίζεται ἐμφαντικώτερον παρὰ τὰς ἄλλας, ὁ δὲ ἐμφαντικώτερος οὗτος τονισμὸς κατορθοῖ νὰ συνάψῃ πάσας εἰς ἓν σῶμα μεῖζον, διάφορον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων, δῆλον ὅτι τὸ κῶλον. Καθὼς λοιπὸν ὁ λόγος σύγκειται ἐκ νοημάτων λογικῶν, οὕτω καὶ τὸ μέλος ἀπαρτίζεται ἐκ νοημάτων μελῳδικῶν ἐφεξῆς ἄλληλα διαδεχομένων· ὥστε ἀνάγκη καὶ ἐν τῷ ἐρρύθμῳ μέλει νὰ γίνηται ἀνάλογός τις διαίρεσις, οἵα καὶ ἐν τῷ ῥητορικῷ λόγῳ, τουτέστι διαίρεσις εἰς μελῳδικὰ ἢ ῥυθμικὰ κῶλα. Καὶ τῷ ὄντι ἐπὶ παντὸς τεχνικοῦ μέλους διακρίνεται ἐκτὸς τῆς στοιχειώδους καὶ κατωτέρας διαιρέσεως εἰς πόδας καὶ ἀνωτέρα τις διαίρεσις εἰς κῶλα. Ὅπως δὲ ἐπὶ τῶν ποδῶν διακρίνεται εἷς κύριος ῥυθμικὸς τόνος, ὅστις συνάπτει πάντας τοὺς χρόνους τοῦ ποδὸς εἰς ἓν σῶμα, καὶ εἷς δευτερεύων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μειζόνων τούτων μερῶν, τῶν κώλων, ἅτινα σύγκεινται ἐκ πλειόνων ποδῶν, εἷς τις τῶν ποδῶν τοῦ κώλου λαμβάνει δυνατώτερον παρὰ τοὺς ἄλλους ῥυθμικὸν τόνον, ὁ δὲ δυνατώτερος οὗτος τόνος συνάπτει πάντας τοὺς πόδας, οἵτινες καθ' ἑαυτοὺς φυλάττουσι τοὺς ἰδίους ῥυθμικοὺς τόνους, εἰς ἓν σῶμα διάφορον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων. Παρὰ τὴν ῥυθμικὴν ταύτην συνάφειαν ἔχουσι τὰ κῶλα καθ' ἑαυτὰ ἐν τῷ μέλει καὶ μελικὴν συνάφειαν. Ὑπὸ μελικὴν δηλαδὴ ἔποψιν κατασκευάζονται οὕτω τὰ κῶλα ὑπὸ τοῦ μελοποιοῦ, ὥστε νὰ ἔχωσιν ὡρισμένον τέλος ἢ κατάληξιν, τουτέστιν ὡρισμένους τελικοὺς φθόγγους, καὶ οὕτω νὰ ἀποτελῶσιν ἓν σῶμα μελικὸν διακεκριμένον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων. Κατορθοῦ-

ται δὲ τοῦτο, ὅταν ἡ μελῳδία σχηματίζηται οὕτως ὥστε νὰ τελευτᾷ εἴς τινα τῶν κεφαλαιωδῶν φθόγγων τοῦ ὀκταχόρδου συστήματος, ἐφ' οὗ ἐπῳκοδόμηται. Τοιοῦτος δὲ εἶνε κατὰ πρῶτον μὲν λόγον καὶ σημαντικώτατος ὁ τονικὸς φθόγγος ἢ ἡ τονικὴ (tonica), εἶτα δὲ καὶ ἡ τρίτη καὶ πέμπτη ἀπὸ τῆς τονικῆς, τουτέστιν ἡ μέση (media) καὶ ἡ δεσπόζουσα (dominante).

158. Ἐν τῷ λόγῳ πάλιν αἱ λέξεις αἱ τῷ ἐμφαντικωτέρῳ τόνῳ ὑποτασσόμεναι καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ἓν σῶμα συναπτόμεναι, τὸ ῥητορικὸν κῶλον, δὲν δύνανται νὰ εἶνε λίαν πολλαί, διότι ἄλλως, ἂν δηλαδὴ εἶνε πλείονες τοῦ δέοντος, εἷς μόνος κύριος τόνος δὲν ἐξαρκεῖ νὰ ὑποτάξῃ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει τοὺς τόνους πασῶν τῶν ἄλλων λέξεων καὶ οὕτω νὰ συνάψῃ πάσας εἰς ἓν σῶμα, μᾶλλον δὲ θὰ εἶνε χρεία καὶ ἄλλου προσέτι τοιούτου κυρίου τόνου· ἀλλ' ὅμως τότε δὲν θὰ ἔχωμεν πλέον ἓν μόνον σῶμα, ἀλλὰ δύο ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἂν δύο εἶνε οἱ κυριώτεροι τόνοι, ἢ καὶ πλείονα, ἂν εἶνε πλείονες οὗτοι. Ὁ αὐτὸς λοιπὸν λόγος καὶ περὶ τῶν μελῳδικῶν ἢ ῥυθμικῶν κώλων. Πάντοτε ὡρισμένος τις ἀριθμὸς ποδῶν δύναται νὰ συνάπτηται εἰς ἓν ῥυθμικὸν κῶλον διὰ τοῦ δυνατωτέρου ῥυθμικοῦ τόνου ἑνός τινος τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Πᾶν δὲ μεῖζον τοῦ δέοντος μέγεθος ἀδυνατεῖ νὰ ὑποτάξῃ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει καὶ νὰ συνάψῃ εἰς ἓν ῥυθμικὸν σῶμα ὁ κυριώτερος οὗτος τόνος, ὥστε ἐπὶ τοιούτου μεγέθους θὰ εἶνε χρεία δύο ἢ καὶ πλειόνων κυριωτέρων ῥυθμικῶν τόνων· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἀπόλλυται ἡ ῥυθμικὴ συνάφεια καὶ ἀντὶ ἑνὸς θὰ ἔχωμεν δύο ἢ καὶ πλείονα σώματα ἤτοι ῥυθμικὰ κῶλα.

159. Πόσοι λοιπὸν πόδες δύνανται νὰ συναφθῶσι καὶ ἀποτελέσωσιν ἓν σῶμα ἤτοι ἓν ῥυθμικὸν κῶλον, οὐ δύναται νὰ ἀντιληφθῇ ὡς τοιούτου ἡ αἴσθησις; Ἐν μὲν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ συνάπτονται κανονικῶς τέσσαρες πόδες καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν ῥυθμικὸν κῶλον, συχνὰ δὲ μόνον δύο, σπανιώτατα δὲ τρεῖς. Συνήθως δέ, ὅταν ὁ μελοποιὸς εὑρίσκῃ τριποδίας ἐν τῷ ποιητικῷ κειμένῳ, μεταβάλλει αὐτὰς εἰς τετραποδίας, προστιθεὶς κενὸν χρόνον ἔχοντα μέγεθος ἑνὸς ποδός. Πενταποδίας δὲ καὶ ἑξαποδίας ἤτοι κῶλα συγκείμενα ἐκ πέντε καὶ ἓξ ποδῶν μεταχειρίζεται μὲν ἡ νεωτέρα μουσική, ἀλλ' ὅμως σποράδην καὶ ἀναμιγνύουσα ἄλλοις κώλοις, οὐχὶ δὲ συνεχῶς ἐπὶ μειζόνων ῥυθμικῶν μερῶν. Ἡ παλαιὰ ὅμως μουσικὴ τέχνη, ὡς εἴδομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἐσχημάτιζε συνθέτους πόδας ἤτοι κῶλα οὐχὶ μόνον

ἐκ τεσσάρων, δύο καὶ τριῶν ἀσυνθέτων ποδῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ πέντε καὶ ἕξ, τουτέστι διποδίας τε καὶ τριποδίας καὶ τετραποδίας καὶ πενταποδίας καὶ ἑξαποδίας, καὶ πάντα τὰ κῶλα ταῦτα μετεχειρίζετο σχεδὸν ἐπίσης συχνά, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς σῳζομένης παλαιᾶς ποιήσεως. Τὰς δὲ πενταποδίας καὶ ἑξαποδίας μετεχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες οὐ μόνον σποράδην, ὡς ἡ νεωτέρα μουσική, ἀλλὰ καὶ συνεχῶς ἤτοι κατ' ἐπανάληψιν ἐφεξῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ δὲν ἐσχηματίζοντο παντὸς εἴδους κῶλα ἐξ ἑκάστου τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν ἤτοι μονοποδιῶν, ἀλλὰ διποδίας μὲν καὶ τριποδίας ἐσχημάτιζεν ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀσυνθέτων ποδῶν ἤτοι μονοποδιῶν, τουτέστι τροχαϊκὰς (ἰαμβικάς), δακτυλικὰς (ἀναπαιστικάς), παιωνικὰς καὶ ἰωνικὰς (ἀπὸ μείζονος καὶ ἀπ' ἐλάσσονος) διποδίας καὶ τριποδίας· τετραποδίας δὲ μόνον ἐκ τῶν τρισήμων καὶ τετρασήμων ἀσυνθέτων ποδῶν, τουτέστι τροχαϊκὰς (ἰαμβικὰς) καὶ δακτυλικὰς (ἀναπαιστικὰς) τετραποδίας· πενταποδίας δὲ ἐκ πάντων τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν πλὴν τῶν ἑξασήμων ἰαμβικῶν, τουτέστι τροχαϊκὰς (ἰαμβικάς), δακτυλικὰς (ἀναπαιστικὰς) καὶ παιωνικὰς πενταποδίας· ἑξαποδίας δὲ μόνον ἐκ τῶν τρισήμων ἀσυνθέτων ποδῶν, τουτέστι τροχαϊκὰς καὶ ἰαμβικάς. Καὶ αἱ μὲν διποδίαι καὶ τετραποδίαι διὰ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εἰς δύο μέρη διαιρούμεναι, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἴσου λόγον, ἀνῆκον εἰς τὸ δακτυλικὸν ποδικὸν γένος, αἱ δὲ τριποδίαι καὶ ἑξαποδίαι διὰ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εἰς δύο μέρη διαιρούμεναι, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, ἀνῆκον εἰς τὸ ἰαμβικὸν ποδικὸν γένος, αἱ δὲ πενταποδίαι ὡσαύτως εἰς δύο μέρη διὰ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως διαιρούμεναι, ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἡμιολίου λόγον, ἀνῆκον εἰς τὸ παιωνικὸν ποδικὸν γένος.

Ὡς ἐν τύπῳ δὲ τὰ κῶλα ἤτοι οἱ σύνθετοι πόδες τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης εἶχον ὡς ἑξῆς·

Α΄. Τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κῶλα.

1. – ᴗ – ᴗ	τροχαϊκὴ διποδία	κῶλον ἑξάσημον
2. ᴗ – ᴗ –	ἰαμβικὴ διποδία	(3+3).
3. – ᴗ – ᴗ – ᴗ	τροχαϊκὴ τριποδία	κῶλον ἐννεάσημον
4. ᴗ – ᴗ – ᴗ –	ἰαμβικὴ »	(6+3).

5. - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ τροχαϊκὴ τετραποδία } κῶλον δωδεκάσημον
6. ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ἰαμβικὴ » } (6+6).
7. - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ τροχαϊκὴ πενταποδία } κῶλον 15σημον
8. ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ἰαμβικὴ » } (9+6).
9. - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ τροχαϊκὴ ἑξαποδία } κῶλον 18σημον
10. ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ⏑ - ἰαμβικὴ » } (12+6).

Β'. Δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικὰ κῶλα.

11. - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ δακτυλικὴ διποδία } κῶλον ὀκτάσημον
12. ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ἀναπαιστικὴ » } (4+4).
13. - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ δακτυλικὴ τριποδία } κῶλον δωδεκάσημον
14. ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ἀναπαιστικὴ » } (8+4).
15. - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ δακτυλ. τετραποδία } κῶλ. 16σημον
16. ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ἀναπαιστικὴ » } (8+8).
17. - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ δακτ. πενταποδία } κ. 20σημ.
18. ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ - ἀναπαιστ. » } (12+8).

Γ'. Παιωνικὰ κῶλα.

19. - ⏑ - - ⏑ - παιωνικὴ διποδία ἤτοι κῶλον δεκάσημον (5+5).
20. - ⏑ - - ⏑ - - ⏑ - παιων. τριπ. ἤτοι κῶλ. 15σημον (10+5).
21. - ⏑ - - ⏑ - - ⏑ - - ⏑ - - ⏑ - π. πενταπ. ἤτοι κ. 25σ. (15+10).

Δ'. Ἰωνικὰ κῶλα.

22. - - ⏑ ⏑ - - ⏑ ⏑ ἰωνικὴ διποδία ἀπὸ μείζονος } κῶλον 12σημον
23. ⏑ ⏑ - - ⏑ ⏑ - - » » ἀπ' ἐλάσσον. } (6+6).
24. - - ⏑ ⏑ - - ⏑ ⏑ - - ⏑ ⏑ ἰων. τριπ. ἀπὸ μείζ. } κῶλ. 18σημον
25. ⏑ ⏑ - - ⏑ ⏑ - - ⏑ ⏑ - - » » ἀπ' ἐλάσ. } (12+6).

Σημασία τῶν κώλων.

160. Πῶς ὅμως ἐσημαίνοντο οἱ παλαιοὶ τοὺς συνθέτους πόδας ἤτοι τὰ κῶλα, εἰς πόσα δηλαδὴ σημεῖα ἢ ποδικοὺς χρόνους, ἄρσεις τε καὶ θέσεις, διῄρουν τὰ κῶλα ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἤτοι ἐξαγγελίᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων; Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματεύονται δύο χωρία τοῦ Ἀριστοξένου, ὧν τὸ μὲν ἐν τῇ τοῦ Ψελλοῦ ἐπιτομῇ § 12 διασωθὲν ἔχει ὧδε· «αὔξεται δὲ ἐπὶ πλειόνων τό τε ἰαμβικὸν

γένος καὶ τὸ παιωνικὸν τοῦ δακτυλικοῦ, ὅτι πλείοσι σημείοις ἑκάτερον αὐτῶν χρῆται· οἱ μὲν γὰρ τῶν ποδῶν δύο μόνοις πεφύκασι σημείοις χρῆσθαι, ἄρσει καὶ βάσει, οἱ δὲ τρισίν, ἄρσει καὶ διπλῇ βάσει, οἱ δὲ τέτρασι, δύο ἄρσεσι καὶ δύο βάσεσιν». Τὸ δὲ ἕτερον χωρίον ἐν αὐτῷ τῷ πρωτοτύπῳ τοῦ Ἀριστοξένου εὑρισκόμενον Ῥυθμ. στοιχ. σελ. 288 κέ. Mor. (πρβλ. καὶ Ψελλ. § 14) ἔχει ὧδε· «ᾧ δὲ σημαινόμεθα τὸν ῥυθμὸν καὶ γνώριμον ποιοῦμεν τῇ αἰσθήσει, πούς ἐστιν εἷς ἢ πλείους ἑνός (1). Τῶν δὲ ποδῶν οἱ μὲν ἐκ *δύο χρόνων* σύγκεινται τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ *τριῶν*, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἑνὸς δὲ τοῦ κάτω, ἢ ἐξ ἑνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, ⟨οἱ δὲ ἐκ *τεττάρων*, δύο μὲν τῶν ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω⟩. Ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἑνὸς χρόνου πoὺς οὐκ ἂν εἴη φανερόν, ἐπειδήπερ ἓν σημεῖον οὐ ποιεῖ διαίρεσιν χρόνου· ἄνευ γὰρ διαιρέσεως χρόνου πoὺς οὐ δοκεῖ γίνεσθαι. Τοῦ δὲ λαμβάνειν τὸν πόδα πλείω τῶν δύο σημεῖα τὰ μεγέθη τῶν ποδῶν αἰτιατέον. Οἱ γὰρ ἐλάττους τῶν ποδῶν, εὐπερίληπτον τῇ αἰσθήσει τὸ μέγεθος ἔχοντες, εὐσύνοπτοί εἰσι καὶ διὰ τῶν δύο σημείων· οἱ δὲ μεγάλοι τοὐναντίον πεπόνθασι· δυσπερίληπτον γὰρ τῇ αἰσθήσει τὸ μέγεθος ἔχοντες πλειόνων δέονται σημείων, ὅπως εἰς πλείω μέρη διαιρεθὲν τὸ τοῦ ὅλου ποδὸς μέγεθος εὐσυνοπτότερον γίνηται. Διὰ τί δὲ οὐ γίνεται πλείω σημεῖα τῶν τεττάρων, οἷς ὁ πoὺς χρῆται κατὰ τὴν αὑτοῦ δύναμιν, ὕστερον δειχθήσεται».

Τὸ κοινὸν ἐξαγόμενον ἐκ τῶν δύο τούτων χωρίων, ἅτινα δὲν διαφωνοῦσιν, ἀλλ' ἀναπληροῦσιν ἄλληλα, δύναται νὰ διατυπωθῇ ὧδε· οἱ μὲν ἐλάσσονες τῶν ποδῶν ἤτοι οἱ ἀσύνθετοι (μονοποδίαι) ἔχουσι κοινῶς, ἄνευ δηλαδὴ διακρίσεως ποδικοῦ γένους εἰς ὃ ἕκαστος ἀνήκει, δύο σημεῖα, ἄρσιν τε καὶ θέσιν· ἐκ δὲ τῶν μεγάλων ἤτοι τῶν συνθέτων ποδῶν (κώλων) οἱ μὲν δακτυλικοί, τουτέστιν αἱ διποδίαι καὶ αἱ τετραποδίαι, ἔχουσιν ὡσαύτως δύο σημεῖα, ἄρσιν τε καὶ θέσιν, οἱ δὲ ἰαμβικοί, τουτέστιν αἱ τριποδίαι καὶ ἑξαποδίαι, τρία, δύο ἄρσεις καὶ μίαν θέσιν ἢ μίαν ἄρσιν καὶ δύο θέσεις· οἱ δὲ παιωνικοί, ἤτοι αἱ πενταποδίαι, τέσσαρα, δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις.

161. Ἐπὶ μὲν λοιπὸν τῶν *διποδιῶν* καὶ *τετραποδιῶν* εὑρίσκομεν εὐκόλως τὰ δύο σημεῖα ἤτοι τὴν ἄρσιν καὶ τὴν θέσιν, διαιροῦντες αὐ-

(1) Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Οὐεστφαλίου δι' ἑνὸς μὲν ποδὸς σημαινόμεθα τὸν ῥυθμόν, ὅταν πάντες οἱ πόδες εἶνε ὅμοιοι ἀλλήλοις, διὰ πλειόνων δέ, ὅταν δὲν εἶνε πάντες οἱ πόδες ὅμοιοι ἀλλήλοις, ὅπερ συμβαίνει ἐν τῇ ῥυθμικῇ μεταβολῇ.

τὰς εἰς δύο ἴσα μέρη, ὧν τὸ μὲν ἕτερον θὰ ἀποτελῇ τὴν ἄρσιν, τὸ δὲ ἕτερον τὴν θέσιν, ὥστε τὰ δύο ταῦτα σημεῖα συμπίπτουσι τοῖς ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εὑρισκομένοις μέρεσιν· οἷον ἐπὶ τῆς τροχαϊκῆς διποδίας καὶ τετραποδίας τὰ δύο σημεῖα εἶχον ὧδε·

σημ.	σημ.	σημεῖον	σημεῖον
´̲ ◡ |	″̲ ◡	´̲ ◡ ‒ ◡ |	″̲ ◡ ‒ ◡
ἄρσις	θέσις	ἄρσις	θέσις.

Ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου προτάττεται μὲν ἡ ἄρσις, ἐπιτάττεται δὲ ἡ θέσις, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τῆς φράσεως τοῦ Ἀριστοξένου δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ καθηγῆται μὲν ἡ θέσις, νὰ ἕπηται δὲ ἡ ἄρσις, ὧδε δηλαδή·

σημ.	σημ.	σημεῖον	σημεῖον
″̲ ◡ |	´̲ ◡	″̲ ◡ ‒ ◡ |	´̲ ◡ ‒ ◡
θέσις	ἄρσις	θέσις	ἄρσις.

Συμμαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ἀριστείδης λέγων ἐν σελ. 36 περὶ εἴδους τινὸς τοῦ ὀκτασήμου δακτυλικοῦ τοῦ καλουμένου *μείζονος σπονδείου* ″̲ ´̲ «σπονδεῖος μείζων ἐκ τετρασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως». Πότε ὅμως ἐν τῇ σωζομένῃ τῶν παλαιῶν ποιήσει ἐπὶ τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν καθηγεῖτο μὲν ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, ἢ τἀνάπαλιν, δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ γινώσκωμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν παλαιῶν μελῶν καὶ διότι οὐδαμόθεν ἄλλοθεν διδασκόμεθά τι περὶ τούτου. Ὅ,τι δὲ εἴπομεν περὶ τῶν τροχαϊκῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ἰαμβικῶν καὶ δακτυλικῶν καὶ λοιπῶν λεγόμενον. Ὡσαύτως δὲ ὅ,τι εἴπομεν ἔμπροσθεν (§ 147) περὶ τῶν ἁπλῶν ἢ ἀσυνθέτων ποδῶν ὅτι διαφέρουσι τὸ ἦθος, ὅταν προηγῆται μὲν ἡ θέσις, ἕπηται δὲ ἡ ἄρσις καὶ τἀνάπαλιν, διότι κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίστασιν οἱ πόδες ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἡσυχαστικὸν ἦθος τῆς ῥυθμοποιίας καὶ εἶνε ἡσυχαστικώτεροι τὸ ἦθος, κατὰ δὲ τὴν ἀντίστροφον τάξιν τῶν σημείων οἱ πόδες ἀνήκουσιν εἰς τὸ διασταλτικὸν ἦθος τῆς ῥυθμοποιίας καὶ γίνονται διασταλτικώτεροι τὸ ἦθος ἤτοι προσλαμβάνουσι μείζονα κίνησιν καὶ ἐνέργειαν, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων ποδῶν, δηλονότι εἶνε ἡσυχαίτεροι μὲν οἱ ἔχοντες προηγουμένην τὴν θέσιν, ἐπιφερομένην δὲ τὴν ἄρσιν, διασταλτικώτεροι δὲ ἤτοι κεκινημένοι τὸ ἦθος οἱ ἀντίστροφον ἔχοντες τὴν τάξιν τῶν σημείων.

162. Ἐπὶ τῶν συνθέτων ὅμως ἰαμβικῶν ποδῶν, ἤτοι τῶν *τριποδιῶν* καὶ *ἑξαποδιῶν*, τὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως εὑρισκόμενα μέρη δύο ὄντα δὲν δύνανται νὰ συμπίπτωσιν, ὡς ἐπὶ τῶν συνθέτων δακτυλικῶν, τοῖς σημείοις, ἅτινα εἶνε τρία. Ἀνάγκη λοιπὸν τὸ ἕτερον τῶν ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως δύο μερῶν, δῆλον ὅτι τὸ μεῖζον, ὅπερ ἔχει διπλάσιον τοῦ ἑτέρου μέγεθος, νὰ περιέχῃ δύο σημεῖα. Εἶχον δὲ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὴν ἑξῆς δύναμιν, ἤτοι δηλαδὴ ἦσαν δύο ἄρσεις καὶ μία θέσις ἢ μία ἄρσις καὶ δύο θέσεις. Ταῦτα δὲ οὐδαμῶς ἄλλως πρέπει νὰ νοηθῶσιν εἰμὴ ὅτι ἓν μὲν τῶν σημείων τούτων ἀεὶ θέσις ὂν εἶχε τὴν μεγίστην δύναμιν, ἓν δὲ ἀεὶ ἄρσις ὂν τὴν ἐλαχίστην, ἓν δὲ μέσην τινὰ δύναμιν, ὥστε ἠδύνατο νὰ θεωρῆται καὶ λέγηται ἄρσις μὲν παραβαλλόμενον πρὸς τὴν θέσιν, θέσις δὲ παραβαλλόμενον πρὸς τὴν ἄρσιν. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη ἀποδείκνυται τελέως συμφωνοῦσα τῇ νεωτέρᾳ ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τῶν συνθέτων ἰαμβικῶν ποδῶν καθὼς καὶ πρὸς τὴν τῶν συνθέτων δακτυλικῶν. Διότι ὅπως ἡ ἀρχαία εἰς δύο ποδικοὺς χρόνους, ἄρσιν τε καὶ θέσιν, διῄρει τοὺς δακτυλικοὺς πόδας ἀσυνθέτους τε καὶ συνθέτους, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα μουσικὴ διαιρεῖ σημαινομένη τοὺς ἀναλόγους ἀρτίους ἢ διμερεῖς καλουμένους πόδας. Καὶ πάλιν ὅπως ἡ ἀρχαία μουσικὴ τέχνη σημαινομένη διῄρει εἰς τρεῖς ποδικοὺς χρόνους τοὺς συνθέτους ἰαμβικοὺς πόδας, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα τοὺς ἀναλόγους περιττοὺς ἢ τριμερεῖς καλουμένους πόδας σημαινομένη διαιρεῖ εἰς τρία ἴσα μέρη, ὧν τὸ μὲν προφέρεται μετὰ μεγίστης δυνάμεως (‴), τὸ δὲ μετ' ἐλάσσονος (″), τὸ δὲ μετὰ ἔτι ἐλάσσονος ἤτοι μετὰ τῆς ἐλαχίστης δυνάμεως (′). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ παλαιοὶ τὴν τροχαϊκὴν π. χ. τριποδίαν (ἐννεάσημον ἰαμβικὸν) ἐσημαίνοντο ὧδε·

	σημ.	σημ.	σημ.
	‴̲ ◡	″̲ ◡	´̲ ◡
	θέσ.	θέσ.	ἄρσ.
ἢ	θέσ.	ἄρσ.	ἄρσ.

Ἀλλ' ὅμως ὅπως ἐπὶ τῶν διποδιῶν καὶ τετραποδιῶν, ὡς εἴπομεν, ἡ τάξις τῶν σημείων ἦτο ἄλλοτε ἄλλη, ἄλλοτε δηλαδὴ καθηγεῖτο μὲν ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, καὶ ἄλλοτε τἀνάπαλιν, τὸν αὐτόν που λόγον πρέπει πιθανῶς νὰ δεχθῶμεν καὶ ἐπὶ τῶν τριποδιῶν, τουτέστιν ὅτι ἐσημαίνοντο καὶ ὧδε

´ ∪ ‴ ∪ ″ ∪
ἄρσ. θέσ. θέσ. (ἢ ἄρσις)

ἢ καὶ ὧδε·

″ ∪ ´ ∪ ‴ ∪
θέσ.(ἄρσ.) ἄρσ. θέσις.

163. Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν συνθέτων ἰαμβικῶν ποδῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων παιωνικῶν ἤτοι τῶν *πενταποδιῶν* τὰ ἐκ τῆς ποδικῆς διαιρέσεως μέρη, δύο ὄντα καὶ λόγον πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ ἡμιολίου ἔχοντα, δὲν δύνανται νὰ συμπίπτωσι τοῖς τέσσαρσι σημείοις, εἰς ἃ οἱ παλαιοὶ διῄρουν τοὺς συνθέτους παιωνικοὺς πόδας σημαινόμενοι αὐτοὺς ἐν τῇ ἐξαγγελίᾳ τῶν μουσικῶν ποιημάτων. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι δύο μὲν τῶν τεσσάρων σημείων ἔπιπτον ἐπὶ τὸ ἕτερον μέρος τῆς ποδικῆς διαιρέσεως, δύο δὲ ἐπὶ τὸ ἕτερον. Τὴν δύναμιν τῶν σημείων τούτων ὁρίζει ὁ Ἀριστόξενος ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις λέγων ὅτι ἦσαν δύο ἄρσεις καὶ δύο θέσεις. Ἐκ τούτων δὲ καὶ ἐξ ὅσων λέγει ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς περὶ τῆς σημασίας τοῦ δεκασήμου παιωνικοῦ (βλ. § 156) εἰκάζομεν ποία ἦτο ἡ τάξις τῶν σημείων καὶ καθ' ὅλου ἡ σημασία καὶ τῶν μειζόνων συνθέτων παιωνικῶν ποδῶν ἤτοι τῶν πενταποδιῶν. Ἡ τροχαϊκὴ π. χ. πενταποδία διῃρεῖτο εἰς σημεῖα ἢ ποδικοὺς χρόνους ὧδε·

″ ∪ ´ ∪ ‴ – ∪ – ∪ ´ ∪
θέσις ἄρσις θέσις ἄρσις

ἢ καὶ ὧδε·

‴ – ∪ – ∪ ´ ∪ ″ ∪ ´ ∪
θέσις ἄρσις θέσις ἄρσις.

ΣΗΜ. Ἡ προεκτεθεῖσα ἑρμηνεία τῶν ἔμπροσθεν (§ 160) μνημονευθέντων χωρίων τοῦ Ἀριστοξένου περὶ τῆς σημασίας ἤτοι τῆς διαιρέσεως τῶν συνθέτων ποδῶν εἰς σημεῖα ἢ μέρη ποδικά, ἄρσεις δηλαδὴ καὶ θέσεις, ὀφείλεται τῇ ὀξυνοίᾳ τοῦ ἐν Παρισίοις ἀκαδημαϊκοῦ Henri Weil (H. Weil, über Zahl und Anordnung der Arsen und Thesen in den verschiedenen Rhythmengeschlechtern, ἐν τοῖς Jahrb. f. Phil. 1855 σελ. 396 κέ.). Ταύτην ἀπεδέξατο καὶ ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῇ β'. ἐκδόσει τῆς ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς. Ἐν τῇ τρίτῃ ὅμως ἐκδόσει τῆς ῥυθμικῆς (σελ. 250) καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῆς μετρικῆς (allg. Metrik[3] σελ. 153) ἠσπάσατο τὴν ἐκδοχὴν τοῦ

Baumgart (E. F. Baumgart, über die Betonung der rhythmischen Reihe b. d. Griechen. Breslau 1869, Progr.), καθ' ἣν ἡ μὲν διποδία ἐλάμβανε δύο σημεῖα, ἡ δὲ τριποδία τρία, ἡ δὲ τετραποδία τέσσαρα, ἡ δὲ πενταποδία πέντε. Ἀλλ' ὁ C. von Jân (Hirschfelders Wochenschr. f. kl. Philol. 1886 N₀ 18. Πρβλ. Westphal, allg. Metrik[3] σελ. 162 ὑποσημ.) ἐπικρίνων τὴν γ' ἔκδ. τῆς ῥυθμικῆς τοῦ Οὐεστφαλίου ἀπαιτεῖ παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γνώμην τοῦ Weil. Καὶ ἡμῖν φαίνεται ὀρθοτέρα ἡ γνώμη τοῦ Weil., ᾗ καὶ ἠκολουθήσαμεν ἐν τῇ ἔμπροσθεν ἐκτεθείσῃ θεωρίᾳ περὶ τῆς σημασίας τῶν συνθέτων ποδῶν. Διότι πλὴν ἄλλων, ἃ λέγει ὁ C. von Jân, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ τετραποδία εἶχε τέσσαρα σημεῖα, πῶς θὰ συμβιβάσωμεν π. χ. τὸν ὅρον τροχαϊκὸν τετράμετρον πρὸς τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Baumgart ἀπαιτοῦντος τέσσαρα σημεῖα ὑπὲρ ἑκάστης τετραποδίας; Τότε ἔπρεπε νὰ λέγηται ἡ μὲν τετραποδία ἀντὶ διμέτρου τετράμετρον, ἡ δὲ ὀκταποδία ἀντὶ τετραμέτρου ὀκτάμετρον. Ὡσαύτως τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, καθ' ἃ λέγει ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῇ γ' ἐκδόσει περὶ τῆς σημασίας τῆς διποδικῆς βάσεως, ἔπρεπε νὰ λέγηται ἑξάμετρον κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Περὶ περιόδων.

164. Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐξηγούμενοι τὴν φύσιν καὶ οὐσίαν τῶν ποδῶν καὶ κώλων παρεβάλομεν τὰς διαιρέσεις ταύτας τοῦ ἐρρύθμου μέλους πρὸς τὰς τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἀναλόγους διαιρέσεις εἰς λέξεις καὶ κῶλα. Ἡ ἀναλογία ὅμως τοῦ ῥητορικοῦ λόγου πρὸς τὸ ἔρρυθμον μέλος προβαίνει καὶ περαιτέρω. Ἐν τῷ ῥητορικῷ δηλαδὴ λόγῳ σπανίως συμβαίνει ὥστε τέλειόν τι νόημα νὰ ἀπαρτίζηται ἐξ ἑνὸς κώλου, συνήθως δὲ συνάπτονται ἑκάστοτε δύο ἢ καὶ πλείονα κῶλα εἰς ἀπαρτισμὸν τελείου τινὸς καὶ αὐτοτελοῦς νοήματος, τὸ δὲ μεῖζον τοῦτο

μέρος τοῦ λόγου, ὅπερ σύγκειται ἐκ δύο ἢ καὶ πλειόνων κώλων, καλεῖται *ῥητορικὴ περίοδος*. Καὶ ἡ μὲν ἐκ δύο κώλων συγκειμένη περίοδος, ἐξ ἑνὸς δηλαδὴ ἡγουμένου καὶ ἑνὸς ἑπομένου, καλεῖται *δίκωλος*, ἡ δ' ἐκ τριῶν, ἑνὸς ἡγουμένου, ἑνὸς μέσου καὶ ἑνὸς ἑπομένου, *τρίκωλος*, ἡ δ' ἐκ τεσσάρων *τετράκωλος*, καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίως. Ἡ μὲν πάλιν δίκωλος, τρίκωλος, τετράκωλος καὶ καθόλου πᾶσα πολύκωλος περίοδος καλεῖται *σύνθετος*, ἡ δ' ἐξ ἑνὸς συγκειμένη κώλου *ἁπλῆ* ἢ *ἀσύνθετος*. Ἐν τῇ συνθέτῳ λοιπὸν ἢ πολυκώλῳ περιόδῳ τὰ διάφορα κῶλα ὡς πρὸς τὸν τονισμὸν εἶνε ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, ἕκαστον δηλαδή, ὅταν ῥητορικῶς ἐξαγγέλληται ἡ περίοδος, φυλάττει τὸν κύριον αὐτοῦ τόνον καὶ οἱ κύριοι οὗτοι τόνοι τῶν διαφόρων κώλων δὲν ὑποτάσσονται εἰς ἕνα κυριώτερον τῶν λοιπῶν καὶ ἐπὶ πάντων δεσπόζοντα, ἀλλ' ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων διαμένοντες προφέρονται μετ' ἴσης που δυνάμεως, διαφέρουσι δὲ μόνον κατὰ τὴν τάσιν, ὁ μὲν ὀξύτερος, ὁ δὲ βαρύτερος ὤν. Οἷον ἐν τῇ ἑξῆς δικώλῳ περιόδῳ «ὁ θεὸς πάσας μὲν τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις ἐπισκοπεῖ, οὐχ ἥκιστα δὲ τὴν περὶ τοὺς γονέας εὐσέβειαν» (Λυκοῦργ. κατὰ Λεωκράτους σελ. 94) ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου κώλου, ὅπερ τελευτᾷ εἰς τὴν λέξιν *ἐπισκοπεῖ*, ὁ κυριώτερος τόνος, ὅστις συνάπτει πάσας τὰς λέξεις, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ κῶλον τοῦτο, εἰς ἓν σῶμα, πίπτει ἐπὶ τὴν λέξιν *πάσας*, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου ἐπὶ τὴν λέξιν *γονέας*. Οἱ τόνοι τῶν δύο τούτων λέξεων προφέρονται δυνατώτερον μὲν τῶν λοιπῶν λέξεων ἑκατέρου κώλου, μετ' ἴσης δέ που ἀμφότεροι πρὸς ἀλλήλους δυνάμεως, ὥστε ὁ ἕτερος δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἕτερον καὶ οὕτω διακρίνονται ἀλλήλων τὰ δύο ταῦτα κῶλα. Ἀλλ' ὅμως ἐν ᾧ ἔχουσι τὴν αὐτὴν δύναμιν οἱ τόνοι οὗτοι, δὲν ἔχουσι καὶ τὴν αὐτὴν τάσιν, ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος εἶνε ὀξύτερος τοῦ δευτέρου, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ ποσόν τι βαρύτερος τοῦ πρώτου, εἰ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἀμφότεροι σημειοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ ὀξέος τόνου. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη, ἥτις εἶνε μελῳδικὴ διαφορά, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ συνάψῃ ἀμφότερα τὰ κῶλα εἰς ἓν μεῖζον σῶμα, τὴν *περίοδον* καλουμένην. Ὁ κύριος δηλαδὴ τόνος τοῦ πρώτου κώλου προφέρεται οὕτως, ὥστε πᾶς τις ἀκούων αὐτὸν περιμένει πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἕτερον ἀποτελοῦντα τὴν ἀνταπόδοσιν ἢ ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνον. Ἡ διάνοια τοῦ ἀκροωμένου μένει μετέωρος καὶ δὲν δύναται νὰ ἀναπαυθῇ πρὶν ἀκούσῃ καὶ τὴν ἀντίθεσιν ἤτοι τὸ δεύτερον κῶλον, ὅπερ προφερόμενον ἔχει διάφορον τοῦ πρώτου τὴν τά-

σιν. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη περὶ τὴν προφορὰν τῶν κυρίων τόνων τῶν δύο κώλων συνάπτει αὐτά, ὡς εἴπομεν, εἰς ἓν σῶμα. Ἂν δὲ τὸ πρῶτον κῶλον ἀπετέλει καθ' ἑαυτὸ ἀσύνθετον περίοδον, οἷον «ὁ θεὸς ἐπισκοπεῖ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις», ἡ λέξις *πάσας* θὰ εἶχε μὲν ὡσαύτως τὸν κύριον τόνον, ὁ τόνος ὅμως οὗτος δὲν θὰ προεφέρετο πλέον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ περιστάσει, ὅτε τὸ κῶλον τοῦτο ἀπετέλει τὸ ἡγούμενον μόνον κῶλον τῆς περιόδου, ἀλλὰ διαφόρως, πᾶς τις δὲ διαισθάνεται τὴν διαφορὰν ταύτην. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ περιόδων, αἵτινες σύγκεινται ἐκ πλειόνων τῶν δύο κώλων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὡς πρὸς μὲν τὴν διάρθρωσιν τῶν λογικῶν τόνων τὰ διάφορα τῆς ῥητορικῆς περιόδου κῶλα εἶνε ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, διότι ἕκαστον τηρεῖ τὸν ἴδιον αὐτοῦ κύριον τόνον ἀνεξάρτητον τῶν κυρίων τόνων τῶν λοιπῶν κώλων καὶ οὕτως ἕκαστον διακρίνεται τῶν ἄλλων ὡς ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς σῶμα· ὑπὸ μελῳδικὴν ὅμως ἔποψιν οἱ κύριοι τόνοι τῶν διαφόρων κώλων ἀνταποδίδονται ἀλλήλοις καὶ οὕτως ἐξήρτηνται ἀλλήλων, ὅθεν γεννᾶται ἡ συνάφεια τῶν διαφόρων τῆς ῥητορικῆς περιόδου κώλων εἰς ἓν σῶμα τέλειον, δῆλον ὅτι τὴν περίοδον.

165. Ὅ,τι λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῷ ῥητορικῷ λόγῳ, ἀνάλογόν τι συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ἐρρύθμῳ μέλει. Καὶ πρῶτον μὲν σπανίως μόνον καὶ κατ' ἐξαίρεσιν συμβαίνει ὥστε μελῳδία τις νὰ ἀπαρτίζηται ἐξ ἑνὸς ῥυθμικοῦ κώλου τουτέστιν ἓν ῥυθμικὸν κῶλον νὰ ἀποτελῇ καθ' ἑαυτὸ σῶμά τι μελῳδικὸν τέλειον καὶ αὐτοτελές, συνήθως δὲ συνδυάζονται ἑκάστοτε δύο κῶλα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τέλειόν τι καὶ αὐτοτελὲς μελῳδικὸν νόημα. Τὰ δύο δὲ ταῦτα κῶλα ἀποτελοῦσι τὰ μέλη ἑνὸς σώματος, τῆς καλουμένης *μουσικῆς περιόδου*, ὅθεν καὶ περιοδικὰ *ἡγούμενα* καὶ *ἑπόμενα κῶλα* καλοῦνται. Ἡ τῆς μελῳδίας διάρθρωσις αὕτη δύναται νὰ ἀποτυπωθῇ διὰ τοῦ ἑπομένου σχήματος, ἂν λάβωμεν τὰ κῶλα συγκείμενα ἐκ τεσσάρων ποδῶν, οἷον συμβαίνει συνήθως καὶ κανονικῶς ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ·

1	2	3	4	5	6	7	8
πούς	π.	π.	π.	π.	π.	π.	πούς

κῶλον ἡγούμενον	κῶλον ἑπόμενον
κῶλον ἀριστερὸν	κῶλον δεξιὸν
πρότασις	ἀπόδοσις

περίοδος δίκωλος.

Καθ' ἃ λοιπὸν τὸ σχῆμα τοῦτο δηλοῖ, δύο τετραποδίαι (πούς 1 — 4 καὶ 5 — 8) συνάπτονται εἰς ἓν σῶμα μελῳδικὸν περιέχον αὐτοτελὲς καὶ ἀπηρτισμένον μελῳδικὸν νόημα, ὅπερ καλεῖται *περίοδος*. Καὶ τὸ μὲν τέλος τῆς δευτέρας τετραποδίας ἤτοι τὸ τέλος τῆς περιόδου, ὁ ὄγδοος δῆλον ὅτι πούς, ἐμφανίζεται ὑπὸ μελῳδικὴν ἔποψιν πάντοτε σαφὲς καὶ γνώριμον καὶ καλεῖται *ἀπόθεσις*. Ἧττον δὲ σαφὲς καὶ γνώριμον εἶνε τὸ τέλος τῆς πρώτης τετραποδίας ἤτοι ὁ τέταρτος πούς. Ἡ μελῳδία καὶ ὁ ῥυθμὸς ἔχουσι μὲν ἐνταῦθα τομήν τινα ἢ διαίρεσιν, τὰ ἐκ τῆς διαιρέσεως ὅμως ταύτης τῆς περιόδου γινόμενα ἡμίτομα δὲν ἀποτελοῦσι καθ' ἑαυτὰ σῶμά τι μελῳδικὸν αὐτοτελὲς ὡς ἡ ὅλη περίοδος, ἀλλὰ τὸ πρῶτον μέρος ἢ κῶλον ἀναγκαίως ἀπαιτεῖ τὴν προσθήκην τοῦ δευτέρου καὶ τότε ἡ αἴσθησις ἡμῶν εὑρίσκει τέλος τι ἐπαρκὲς καὶ ἐπαναπαύεται. Καλοῦνται δὲ τὰ δύο ταῦτα μέρη τῆς περιόδου, ἅτινα ἔχουσι πρὸς ἄλληλα λόγον, οἷον ἡ πρότασις καὶ ἀπόδοσις, τὸ μὲν *ἡγούμενον*, τὸ δὲ *ἑπόμενον κῶλον*, οἱ δὲ παλαιοὶ θεωρητικοὶ ἔλεγον προσέτι τὸ μὲν πρῶτον *κῶλον ἀριστερόν*, τὸ δὲ δεύτερον *κῶλον δεξιὸν* (πρβλ. Ἀριστοτ. Μεταφ. κεφ. 6 ἐν τέλει). Μουσική τις ὅμως περίοδος δύναται νὰ ἀποτελῆται καὶ ἐκ τριῶν κώλων. Ἡ δὲ διάρθρωσις αὕτη τῆς μελῳδίας δύναται νὰ ἀποτυπωθῇ διὰ τοῦ ἑξῆς σχήματος·

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
πούς	π.	π.	π.	π.	π.	π.	π.	π.	π.	π.	πούς

κῶλον ἡγούμενον — κῶλον μέσον — κῶλον ἑπόμενον

περίοδος τρίκωλος.

Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα κῶλα τῆς περιόδου ταύτης (πούς 1 — 4 καὶ 5 — 8) δὲν ἐκφράζουσιν ἀπηρτισμένην τὴν διάνοιαν τῆς μελῳδίας, ἐν τῷ ὀγδόῳ δηλαδὴ ποδὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη τέλος τῆς μελῳδίας σαφές, ὥστε τὰ δύο ταῦτα κῶλα δὲν ἀποτελοῦσι περίοδον. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἂν μὲν παραλειφθῇ τὸ δεύτερον κῶλον (πούς 5 — 8), συναφθῇ δὲ τὸ πρῶτον καὶ τρίτον (πούς 1 — 4 καὶ 9 — 12), δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ τελεία περίοδος, ἧς τὸ μὲν θὰ εἶνε τὸ ἡγούμενον, τὸ δὲ τὸ ἑπόμενον κῶλον. Ἀντὶ ὅμως τοῦ σχήματος τούτου ἡ περίοδος αὕτη ηὐξήθη καὶ δι' ἄλλου κώλου ἐν τῷ μέσῳ κειμένου. Ἐντεῦθεν λοιπὸν τὸ μὲν πρῶτον κῶλον καλεῖται *ἡγούμενον*, τὸ δὲ δεύτερον *μέσον*, τὸ δὲ τρίτον *ἑπόμενον*. Ἀναλόγως δὲ σχηματίζονται καὶ μείζονες περίο-

δοι ἀντὶ ἑνὸς πλείονα ἔχουσαι τὰ μεταξὺ τοῦ πρώτου (ἡγουμένου) καὶ τελευταίου (ἑπομένου) ἤτοι τὰ μέσα κῶλα. Παράδειγμα δὲ φέρομεν τὴν ἑξῆς τετράκωλον περίοδον, ἧς ἡ μελῳδία εἶνε γνωστή·

Σὲ γνωρίζ' ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζ' ἀπὸ τὴν ὄψι,
ποῦ μὲ βιὰ μετράει τὴ γῆ.

Ἡ μὲν λοιπὸν μονόκωλος μουσικὴ περίοδος καλεῖται *ἁπλῆ* ἢ *ἀσύνθετος*, ἡ δὲ πολύκωλος, τουτέστιν ἡ δίκωλος, τρίκωλος καὶ ἐφεξῆς, σύνθετος.

166. Εἶτα δὲ ὡς πρὸς τὸν ῥυθμικὸν τονισμὸν τῶν τῆς συνθέτου περιόδου κώλων συμβαίνει ὡσαύτως ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν λογικὸν τονισμὸν τῶν τῆς ῥητορικῆς περιόδου κώλων. Καθὼς δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς περιόδου ὁ κύριος τόνος ἑκάστου κώλου εἶνε ὁμοταγὴς τοῖς κυρίοις τόνοις τῶν λοιπῶν καὶ ἀνεξάρτητος αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς περιόδου ὁ κύριος ῥυθμικὸς τόνος ἑκάστου κώλου εἶνε ὁμοταγὴς τοῖς κυρίοις τόνοις τῶν ἄλλων κώλων καὶ ἀνεξάρτητος ἀπ' αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς δικώλου π.χ. περιόδου τὰ δύο κῶλα δὲν δύνανται νὰ τονίζωνται οὕτως, ὥστε, ἐν ᾧ ἑκάτερον κῶλον ἔχει ἕνα κύριον τόνον καὶ ἄλλους δευτερεύοντας, ὁ κύριος τόνος τοῦ ἑτέρου νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὸν κύριον τόνον τοῦ ἑτέρου δευτερεύων ὡς πρὸς ἐκεῖνον πρωτεύοντα γινόμενος καὶ οὕτω τὰ δύο κῶλα διὰ τοῦ κυριωτέρου τούτου τονισμοῦ νὰ συνάπτωνται ῥυθμικῶς εἰς ἓν μεῖζον σῶμα, δῆλον ὅτι τὴν περίοδον. Πολλῷ δ' ὀλιγώτερον δύναται νὰ συμβαίνῃ τοῦτο, ὅταν ἡ περίοδος εἶνε τρίκωλος, τετράκωλος καὶ ἐφεξῆς, διότι ἡ δύναμις ἑνὸς ῥυθμικοῦ τόνου δὲν δύναται νὰ εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ ὑποτάσσῃ εἰς ἑαυτὴν τοσούτους κυρίους καὶ δευτερεύοντας τόνους καὶ οὕτω νὰ συνάπτῃ τηλικοῦτο μέγεθος, ἡλίκον τὸ τῆς πολυκώλου περιόδου, εἰς ἓν σῶμα. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὡς ἐκ τῆς διαρθρώσεως τῶν ῥυθμικῶν τόνων δὲν ὑπάρχει συνάφεια τῶν τῆς μουσικῆς περιόδου κώλων, ὅπως οὐδ' ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς περιόδου συνάπτονται εἰς ἓν σῶμα τὰ κῶλα αὐτῆς διὰ τῆς διαρθρώσεως τῶν λογικῶν τόνων. Καθὼς δὲ ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς περιόδου ἡ συνάφεια κατορθοῦται διὰ τῆς μελῳδικῆς διαφορᾶς περὶ τὴν προφορὰν τῶν διαφόρων κώλων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς μελῳδικῶς μόνον συνάπτονται ἀλλήλοις καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν σῶμα τὰ διάφορα περιοδικὰ κῶλα. Ὑπὸ μελῳδικὴν δηλαδὴ ἔποψιν

τὰ διάφορα τῆς μουσικῆς περιόδου κῶλα δὲν ἐκφράζουσιν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ἀπηρτισμένην τὴν διάνοιαν τῆς μελῳδίας, ὥστε νὰ εἶνε αὐτοτελῆ, ἀλλ' ἐξήρτηνται ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀναπληροῦσιν ἄλληλα, πάντα δὲ ὁμοῦ ἐκφράζουσι τέλειόν τι καὶ ἀπηρτισμένον μελῳδικὸν νόημα, ὅπως καὶ τὰ τῆς ῥητορικῆς περιόδου κῶλα πάντα ὁμοῦ ἐκφράζουσι τελείαν τινὰ καὶ ἀπηρτισμένην λογικὴν ἔννοιαν.

167. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ὁ μελοποιὸς κατασκευάζει τὴν μελῳδίαν ἐπί τε τῶν ἀσυνθέτων καὶ τῶν συνθέτων περιόδων, ὁ περὶ τούτου λόγος ἀνήκει εἰς τὴν μελοποιίαν. Ἐνταῦθα δὲ ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ ἡ μὲν ἀπόθεσις (κατάληξις, τέλος) τῶν περιόδων κατασκευάζεται ὑπὸ μελῳδικὴν ἔποψιν καθ' ὡρισμένον τινὰ τρόπον καὶ οὕτω διακρίνεται ἑκάστη περίοδος τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων ὥς τι ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς σῶμα, ὅπως καὶ τὰ κῶλα καθ' ἑαυτὰ ἐκ τῆς ὁμοίας μελικῆς κατασκευῆς τῆς ἀποθέσεως αὐτῶν διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἴδιά τινα μελῳδικὰ σώματα. Καθὼς δηλαδὴ τὰ κῶλα, οὕτω καὶ αἱ περίοδοι τελευτῶσιν εἰς κεφαλαιώδη τινὰ φθόγγον τοῦ ὀκταχόρδου συστήματος (scala), ἐφ' οὗ ἐπῳκοδόμηται τὸ μέλος, οἷος εἶνε κατὰ πρῶτον μὲν λόγον καὶ σημαντικώτατος ὁ τονικὸς φθόγγος ἢ ἡ τονικὴ (tonica), εἶτα δὲ καὶ ἡ τρίτη καὶ πέμπτη ἀπὸ τῆς τονικῆς, τουτέστιν ἡ μέση (media) καὶ ἡ δεσπόζουσα (dominante). Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἀπόθεσις τῶν κώλων καὶ περιόδων εἶνε τοιαύτη, τὰ κῶλα πάλιν τῆς περιόδου κατασκευάζονται ὑπὸ μελικὴν ἔποψιν οὕτως, ὥστε νὰ ἔχωσιν ἀντίθετον τὴν μελικὴν ἀγωγήν (1) ἤτοι τὴν κίνησιν τῆς φωνῆς ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἢ ἐπὶ τὸ βαρύ· ὅταν δηλαδὴ τὸ ἡγούμενον κῶλον ἔχῃ *εὐθεῖαν ἀγωγήν*, ἤτοι ἡ κίνησις τῆς φωνῆς γίνηται κατ' ἐπίτασιν ἢ ἐπὶ τὸ ὀξύ, τὸ ἑπόμενον κῶλον ἔχει *ἀγωγὴν ἀνακάμπτουσαν*, τουτέστιν ἡ κίνησις τῆς φωνῆς γίνεται κατ' ἄνεσιν ἢ ἐπὶ τὸ βαρύ, καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντίθεσις περὶ τὴν μελικὴν ἀγωγὴν οὐ μόνον διακρίνει ἀπ' ἀλλήλων τὰ κῶλα τῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ συνάπτει ἀμφότερα εἰς ἓν σῶμα μελικὸν ἤτοι συνεπάγεται τὴν μελικὴν τῆς περιόδου συνάφειαν. Ὅ,τι δὲ συμβαίνει ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, τοῦτο συνέβαινε βεβαίως καὶ

(1) Ὁ ὅρος *ἀγωγὴ* φαίνεται ὅτι τὸ πάλαι ἐσήμαινε καθ' ὅλου τὴν κίνησιν τῆς φωνῆς, ὅθεν *ῥυθμικὴν μὲν ἀγωγὴν* ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ τὴν ταχυτέραν ἢ βραδυτέραν κίνησιν τῆς φωνῆς περὶ τὴν προφορὰν τῶν φθόγγων (movimento), *μελικὴν δὲ ἀγωγὴν* τὴν ἐν τῷ μελῳδεῖν κίνησιν τῆς φωνῆς ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἢ ἐπὶ τὸ βαρύ.

ἐν τῇ παλαιᾷ, συμμαρτυροῦσι δὲ καὶ αἱ ᾠδαὶ τοῦ Μεσομήδους.

168. Σημειωτέον δὲ ὅτι, εἰ καὶ ἡ περίοδος κατὰ τὴν διάρθρωσιν τῶν ῥυθμικῶν τόνων δὲν ἀποτελεῖ ἓν σῶμα συναφὲς καὶ ἑνιαῖον, οὐδὲν ἧττον ἀνήκει εἰς τὴν ῥυθμικὴν καὶ ἀποτελεῖ στοιχεῖον τοῦ ῥυθμοῦ, ὅπως καὶ οἱ ποδικοὶ χρόνοι, οἱ πόδες καὶ τὰ κῶλα. Διότι ὁ ῥυθμὸς ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ῥυθμιζομένου καθ' ὡρισμένην τάξιν εἰς γνώριμα μέρη διαιρέσεως τοῦ χρόνου. Καθὼς δὲ οἱ ποδικοὶ χρόνοι, οἱ πόδες καὶ τὰ κῶλα ἀποτελοῦσι γνώριμα μέρη τοῦ ῥυθμοῦ, οὕτω καὶ αἱ περίοδοι. Καθὼς δὲ πάλιν καθ' ὡρισμένον καὶ κανονικὸν τρόπον οἱ πόδες συντίθενται ἐκ ποδικῶν χρόνων καὶ τὰ κῶλα ἐκ ποδῶν, οὕτω καὶ αἱ περίοδοι καθ' ὡρισμένον καὶ κανονικὸν τρόπον συντίθενται ἐκ κώλων. Ἡ διαίρεσις δηλαδὴ τοῦ ὑπὸ τῆς περιόδου καταλαμβανομένου χρόνου διὰ τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων κώλων πρέπει νὰ γίνηται εὐτάκτως καὶ κανονικῶς ὥς που ἡ διαίρεσις ἑκάστου ποδὸς διὰ τῶν ποδικῶν αὐτοῦ χρόνων. Ἡ σύμφυτος ἡμῖν ῥυθμικὴ αἴσθησις οὐδαμῶς θὰ ηὐχαριστεῖτο, ἂν μουσική τις περίοδος διῃρεῖτο π. χ. εἰς δύο κῶλα, τὸ μὲν ἐκ τεσσάρων, τὸ δ' ἐκ τριῶν ποδῶν συγκείμενον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπαιτεῖ ὥστε τὰ κῶλα αὐτῆς νὰ εἶνε ἴσα τὸ μέγεθος, ἢ ἂν εἶνε ἄνισα, τότε ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν ἀνίσων τούτων κώλων νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ὡρισμένη τις τάξις. Δῆλον ἄρα διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἡ περίοδος ἀποτελεῖ, ὡς εἴπομεν, ἀξιόλογον μέρος τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἡ θεωρία αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὴν ῥυθμικήν.

169. Ἐκ πάντων λοιπῶν τῶν σχημάτων ἢ τῶν εἰδῶν τῶν περιόδων συνηθέστατον εἶνε ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ, ὅπως καὶ ἐν νεωτέρᾳ, τὸ τῶν δικώλων περιόδων, ὡς παρατηροῦσι καὶ οἱ παλαοὶ τεχνικοί. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ ἑκάτερον κῶλον περιέχει συνήθως τέσσαρας πόδας καὶ ἂν ἡ λέξις τοῦ ποιητοῦ ἔχῃ τρεῖς μόνον πόδας, ὁ μελοποιὸς σχηματίζει κῶλα ἐκ τεσσάρων ποδῶν προστιθεὶς κενὸν χρόνον ἔχοντα μέγεθος ποδός, ὥστε ἡ ὅλη περίοδος ἔχει ὀκτὼ πόδας. Ἡ παλαιὰ μουσικὴ τέχνη συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο τῇ νεωτέρᾳ ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ οἱ ἐξ ὀκτὼ ποδῶν συγκείμενοι στίχοι (περίοδοι) εἶνε συχνότατοι. Καλοῦνται δὲ ταῦτα τετράμετρα. Τοιαῦται εἶνε π. χ. αἱ ἑξῆς περίοδοι ἐκ τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν·

ἄειδε, μοῦσά μοι φίλη, | μολπῆς δ' ἐμῆς κατάρχου,
αὔρη δὲ σῶν ἀπ' ἀλσέων | ἐμὰς φρένας δονείτω.
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – ⏑ – –

Τῶν περιόδων τούτων ἡ ἀπόθεσις εἶνε ἀτελὴς ἢ καταληκτική, διότι πάντες μὲν οἱ ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιόδου πόδες σύγκεινται ἐκ δύο συλλαβῶν, ἐν δὲ τῇ ἀποθέσει ὁ τελευταῖος ποὺς εἶνε ἀποτετυπωμένος διὰ μιᾶς συλλαβῆς. Καὶ κατὰ τοῦτο ἡ τῶν παλαιῶν ῥυθμοποιία καὶ μελοποιία συμφωνεῖ ἐντελῶς τῇ νεωτέρᾳ, διότι καὶ ἐν αὐτῇ εἶνε συχνὰ τὰ τοιαῦτα καταληκτικὰ τετράμετρα.

170. Παρὰ τὰς περιόδους ὅμως ταύτας τὰς ἐκ δύο τετραποδιῶν συγκειμένας παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἦσαν εὔχρηστοι καὶ περίοδοι ἐκ δύο τριποδιῶν συγκείμεναι. Τοιοῦτον ἦτο, ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (Μεταφ. κεφ. 6 σελ 1093 a ἐκδ. Bekk.), τὸ παλαιότατον τῶν Ἑλληνικῶν μέτρων, τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον. Τὴν εἰς δύο τριποδίας διαίρεσιν δηλοῖ καὶ τὸ μέλος τῶν μεμελοποιημένων ἑξαμέτρων τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν Καλλιόπην·

Καλλιόπεια σοφά, Μου|σῶν προκαθαγέτι τερπνῶν,
καὶ σοφὲ μυστοδότα, Λα|τοῦς γόνε Δάλιε Παιάν.

Ἡ συχνοτάτη δὲ χρῆσις ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει τῶν ἐκ δύο τριποδιῶν συγκειμένων περιόδων μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ῥυθμὸς τῶν τοιούτων περιόδων ἦτο τοῖς παλαιοῖς οὐδὲν ἧττον σαφὴς καὶ εὔληπτος τοῦ τῶν περιόδων τῶν ἐκ δύο τετραποδιῶν συγκειμένων. Ἡ νεωτέρα ὅμως μουσικὴ σπανιώτατα σχηματίζει τοιαύτας περιόδους ἐκ δύο τριποδιῶν ὡς ἡγουμένου καὶ ἑπομένου κώλου συγκειμένας, ὅπερ καταμαρτυρεῖ πτωχείαν τῶν νεωτέρων ῥυθμικῶν μορφῶν.

171. Ὡσαύτως πάνυ ἀσυνήθη καὶ σχεδὸν ἄχρηστα ἐν συνεχεῖ ῥυθμοποιίᾳ εἶνε, ὡς προείπομεν, ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ τὰ ἐκ πέντε ἢ ἓξ ποδῶν συγκείμενα κῶλα ἤτοι αἱ πενταποδίαι καὶ αἱ ἑξαποδίαι, ἐν ᾧ ἡ παλαιὰ μουσικὴ συχνότατα μετεχειρίζετο τὰς ἑξαποδίας (τρίμετρα) καὶ πενταποδίας. Τὸ παλαιότατον καὶ συχνότατον ἰαμβικὸν μέτρον τῶν παλαιῶν εἶνε τὸ τρίμετρον ἢ ἡ ἑξαποδία, καὶ ἐν τῇ προηγμένῃ λυρικῇ πάνυ συχναὶ εὑρίσκονται καὶ αἱ πενταποδίαι. Τὸ Ἀλκαϊκὸν π. χ., τὸ Σαπφικὸν καὶ τὸ Φαλαίκειον μέτρον οὐδὲν ἄλλο βεβαίως ἦτο ἢ κῶλον πενταποδικόν. Τὰ κῶλα λοιπὸν ταῦτα συνήθως εὑρίσκονται ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει καθ' ἑαυτὰ ἁπλῆν ἢ ἀσύνθετον περίοδον ἀποτελοῦντα, σπανιώτερον δὲ συνάπτονται μεθ' ἑτέρων κώλων εἰς μίαν σύνθετον περίοδον ἢ εἰς ἕνα μακρότερον στίχον, ὡς συμβαίνει ἐπὶ τῶν τετραποδιῶν καὶ τριποδιῶν. Αἴτιον δὲ τούτου εἶνε ὅτι διὰ πέντε ἢ ἓξ ποδῶν εὐκολώτερον εἶνε νὰ ἐκφρασθῇ αὐτοτελές τι με-

λικὸν νόημα ἢ διὰ τεσσάρων καὶ τριῶν μόνον. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει εὑρίσκονται, ὡς καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ, καὶ τετραποδίαι καὶ τριποδίαι καθ' ἑαυτάς, μίαν δηλαδὴ ἁπλῆν ἢ ἀσύνθετον περίοδον ἀποτελοῦσαι, ὡς αἱ πενταποδίαι καὶ αἱ ἑξαποδίαι. Συχνὰ δὲ συμβαίνει τοῦτο ἐν τῷ τέλει τῶν στροφῶν καὶ παράδειγμα φέρομεν τὸ τέλος τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν, ἔνθα μετὰ τὰ ἔμπροσθεν μνημονευθέντα δύο τετράμετρα καὶ δύο ἑξάμετρα ἔρχεται τὸ ἑξῆς ἐκ τεσσάρων ποδῶν συγκείμενον κῶλον «εὐμενεῖς πάρεστέ μοι». Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ἐπῳδικὸν κῶλον τῆς Σαπφικῆς στροφῆς, οἷον τὸ

πότνια, θῦμον.

172. Παρὰ τὰς μονοκώλους καὶ δικώλους περιόδους ἐσχημάτιζεν ἡ παλαιὰ μουσική, ὡς καὶ ἡ νεωτέρα, καὶ μείζονας ἔτι περιόδους, οἷον τρικώλους καὶ τετρακώλους. Παραδείγματα δὲ τοιαύτης μελοποιίας παρέχει ἡ ᾠδὴ εἰς τὸν Ἥλιον. Τετράκωλον πιθανῶς περίοδον ἀποτελεῖ καὶ ὁ δεύτερος στίχος τῶν στροφῶν τοῦ τετάρτου Πυθιονίκου τοῦ Πινδάρου, οἷον

στᾶμεν εὐΐππου βασιλῆϊ Κυράνας ὄφρα κωμάζοντι σὺν Ἀρκεσίλᾳ
⏒ ◡ – – | ⏒ ◡ ◡ – ◡ ◡ – – | – ◡ – – | – ◡ ◡ – ◡ ◡ – Λ.

Ὁ Αὐγουστῖνος (de musica IV, 17) λέγει ὅτι ἡ τετράκωλος περίοδος ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ ἦτο ἡ μεγίστη· λέγει δὲ αὐτολεξεὶ τάδε· circuitus minor esse non potest, quam qui duobus metris constat, nec esse majorem voluerunt eo, qui usque ad quatuor membra procedit. Πρβλ. Δημήτριον περὶ ἑρμην. 16· «τὸ δ' ὑπὲρ τέτταρα κῶλα οὐκέτ' ἂν ἐντὸς εἴη περιοδικῆς συμμετρίας» καὶ Ῥουφῖνον (Rhet. lat. ἐκδ. Halm σελ. 576, 34). Ἀλλ' ὅμως παρὰ Πινδάρῳ εὑρίσκεται καὶ πεντάκωλος περίοδος, ἐν δὲ τῷ δράματι ἐν τοῖς *συστήμασι τοῖς ἐξ ὁμοίων* καλουμένοις καὶ πολλῷ μείζονες. Σχηματίζονται δ' αἱ τελευταῖαι ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν τετραποδικῶν κώλων, ὥστε εἶνε ηὐξημένα τετράμετρα.

173. Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ περίοδοι τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης. Ἰστέον δ' ὅτι οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ δὲν μετεχειρίζοντο ἐπὶ τῶν περιόδων τοὺς αὐτοὺς πάντοτε τεχνικοὺς ὅρους, ἀλλ' οἱ μὲν παλαιότεροι μετεχειρίζοντο τοὺς ἔμπροσθεν μνημονευθέντας ὅρους, οὓς καὶ ἡ ῥητορικὴ μεταχειρίζεται ἐπὶ τῶν ἀναλόγων διαιρέσεων τοῦ πεζοῦ λόγου, ἐχορηγήθη δ' αὐτοὺς οὐχὶ ἡ μουσικὴ θεωρία ἐκ τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ τἀνάπαλιν ἡ ῥητορικὴ νεωτέρα οὖσα ἐκ τῆς παλαιοτέρας μουσικῆς

θεωρίας. Πρβλ. Σουΐδαν ἐν λέξει *Θρασύμαχος* λέγοντα τάδε· «Θρασύμαχος Χαλκηδόνιος σοφιστής, τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνος, ὃς *πρῶτος περίοδον καὶ κῶλον κατέδειξε, καὶ τὸν νῦν τῆς ῥητορικῆς τρόπον εἰσηγήσατο*, μαθητὴς Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου καὶ Ἰσοκράτους τοῦ ῥήτορος. Ἔγραψε συμβουλευτικούς, τέχνην ῥητορικήν, παίγνια, ἀφορμὰς ῥητορικάς». Οἱ δὲ μετρικοὶ ὕστερον τὰς μὲν ἐλάσσονας περιόδους, αἵτινες εἶχον μέγεθος σύμμετρον καὶ ἠδύναντο νὰ γράφωνται δι' ἑνὸς στίχου, οἷαι ἦσαν αἱ δίκωλοι μάλιστα περίοδοι, ἐκάλουν κοινῶς καὶ συνήθως *μέτρα* ἢ καὶ *στίχους* (versus), οἵας τὰς ἑξῆς·

- ∪ - ∪, - ∪ - ∪ | - ∪ - ∪, - ∪ - τροχαϊκὸν τετράμετρον

∪ - ∪ -, ∪ - ∪ - | ∪ - ∪ -, ∪ - - ἰαμβικὸν τετράμετρον

∪ ∪ - -, ∪ ∪ - - | ∪ ∪ - -, ∪ ∪ - ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος τετράμ.

- - ∪ ∪, - - ∪ ∪ | - - ∪ ∪, - - » ἀπὸ μείζονος τετράμετρον

- ∪ ∪ ∪, - ∪ ∪ ∪ | - ∪ ∪ ∪, - ∪ - παιωνικὸν τετράμετρον

∪ ∪ - ∪ ∪ -, ∪ ∪ - ∪ ∪ - | ∪ ∪ - ∪ ∪ -, ∪ ∪ - - ἀναπ. τετράμ.

- ∪ ∪ - ∪ ∪, - ∪ ∪ - ∪ ∪ | - ∪ ∪ - ∪ ∪, - ∪ ∪ - - δακτ. τετράμ.

- ∪ ∪, - ∪ ∪, - ∪ ∪ | - ∪ ∪, - ∪ ∪, - - δακτυλικὸν ἑξάμετρον

- ∪ -, - ∪ -, - ∪ - | - ∪ -, - ∪ -, - - παιωνικὸν ἑξάμετρον.

Ὡσαύτως *μέτρα* καὶ *στίχους* ἐκάλουν καὶ τὰ μείζονα κῶλα, τουτέστι τὰ ἑξαποδικὰ καὶ πενταποδικὰ καὶ τὰς ταῖς τροχαϊκαῖς ἑξαποδίαις κατὰ τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος ἰσουμένας ἰωνικὰς τριποδίας·

∪ - ∪ -, ∪ - ∪ -, ∪ - ∪ - ἰαμβικὴ ἑξαποδία (τρίμετρον ἰαμβικόν)

∪ ∪ - -, ∪ ∪ - -, ∪ ∪ - - ἰωνικὴ τριποδία (τρίμετρον)

- ∪ ∪ ∪, - ∪ ∪ ∪, - ∪ ∪ ∪, - ∪ ∪ ∪, - ∪ - παιων. πενταπ. (5τρον)(1).

174. Πάντα δὲ τὰ ἐλάσσονα μονόκωλα μεγέθη, τά τε τετραποδικὰ καὶ τὰ τριποδικὰ καὶ τὰ λίαν σπάνια διποδικά, ἐκάλουν οὐχὶ στίχους ἢ versus, ἀλλ' ἁπλῶς *κῶλα* ἢ *κόμματα*·

(1) Ὁ Ἡφαιστίων περὶ ποιήμ. σελ. 64 Westphal ὁρίζει τὸν στίχον ὧδε· «στίχος ἐστὶ ποσὸν μέγεθος μέτρου, ὅπερ οὔτε ἔλαττόν ἐστι τριῶν συζυγιῶν οὔτε μεῖζον τεσσάρων. Τὸ δὲ ἔλαττον ὂν τριῶν συζυγιῶν, ἐὰν μὲν πλήρεις ἔχῃ τὰς συζυγίας, ἀκατάληκτόν ἐστι καὶ καλεῖται *κῶλον*, ἐὰν δέ τι ἐλλείπῃ, *κόμμα*». Σύμφωνα δὲ λέγει καὶ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος ἐν σελ. 71 λέγων ὧδε· «Quidam adjungunt stichum i. e. versum sub hujusmodi differentia, ut sit versus qui excedit dimetrum, colon autem et comma intra dimetrum, unde et hemistichium dicitur». Αὐτόθι «omnis autem versus κατὰ τὸ πλεῖστον in duo cola dividitur». Καὶ σελ. 111 «traditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere, metrum autem ex duobus colis subsistere».

- ∪ - ∪ - ∪ -

∪ - ∪ - ∪ - ∪ -

- ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪ - -

∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪ - -

- ∪ ∪ - ∪ ∪ -

- ∪ ∪ - -

Τὰ κῶλα ταῦτα σπανίως μόνον εὑρίσκονται ὡς αὐτοτελῆ μέτρα, συνήθως δὲ ἐπιφέρονται στίχῳ τινὶ ὡς ἐπῳδικά· οἷον

(στίχος) Ἐρέω τιν' ὑμῖν αἶνον, ὦ Κηρυκίδη,

(κόμμα) ἀχνυμένη σκυτάλη.

Ὅπου δὲ τοιαῦτα κῶλα (μέτρα μονόκωλα) διεδέχοντο ἄλληλα χωρὶς νὰ διακόπτωνται ὑπ' ἄλλων, τότε ἔλεγον ὅτι ἡ σύνθεσις αὕτη ἐγέγραπτο οὐχὶ *κατὰ κόμμα* ἢ *κατὰ κῶλον*, ὅπως κυρίως θὰ ἥρμοζε νὰ λέγηται, ἀλλὰ κατὰ στίχον· οἷον

ἄγετ' ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
κοῦροι πατέρων πολιητᾶν,
λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλλεσθε κτλ. (1).

ΣΗΜ. Τὸ κόμμα (τομή, caesum) διέκρινον οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ τοῦ κώλου, *κόμμα* μὲν καλοῦντες τὸ μεμειωμένον καὶ ἐλλιπὲς ἤτοι καταληκτικὸν κῶλον, *κῶλον* δὲ τὸ ἀκέραιον καὶ ἀκατάληκτον (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 64. Mar. Victorin. 71). Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε ἀκριβῶς, διότι κατὰ τὸν Οὐικτωρῖνον (μνημ. χωρ.) καταχρηστικῶς καὶ τὸ κόμμα ἐλέγετο κῶλον («abusive etiam comma dicitur colon»).

175. Κατὰ τοὺς παλαιοὺς μετρικοὺς τὰ μέτρα ἤρχοντο κυρίως ἀπὸ τοῦ ὀκτωκαιδεκασήμου μεγέθους καὶ προέβαινον κατά τινας μὲν μέχρι τοῦ τριακοντασήμου, οἷον ἦτο τὸ παιωνικὸν ἑξάμετρον (2), κατ' ἄλλους δὲ μέχρι τοῦ δυοκαιτριακοντασήμου, οἷον ἦτο τὸ δακτυλικὸν καὶ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον (3). Πᾶν δὲ ὑπέρμετρον μέγεθος, τουτ-

(1) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 65 «καίπερ κατὰ κόμμα γεγραμμένα κατὰ στίχον γεγράφθαι φαμέν».

(2) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 42 W. «δύναται δὲ καὶ μέχρι τοῦ ἑξαμέτρου προκόπτειν τὸ μέτρον (τὸ παιωνικὸν) διὰ <τὸ> τριακοντάσημον μὴ ὑπερβάλλειν». Mar. Victor. σελ. 112 «intra triginta tempora versus habeatur»

(3) Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 199 W. «ὥστε εἶναι τὸ (παιωνικὸν) ἑξάμετρον τριάκοντα χρόνων· πεντάκις γὰρ ἓξ τριάκοντα. Ἕως τούτου δὲ προβαίνει ἡ ποσότης τῶν ἐν τοῖς στίχοις χρόνων κατὰ Ἡφαιστίωνα· ἐπεὶ καθ' ἑτέρους καὶ ἕως λϐ'». Ὡσαύτως λέγει ὁ Ἀριστείδης ἐν τῇ μετρικῇ σελ. 50 «τὰ δὲ κατὰ διποδίαν ἢ συζυγίαν

ἐστι πᾶν μέγεθος ὑπερβάλλον τὸ τῶν μέτρων μέγεθος καὶ ἐκ πλειόνων τῶν δύο κώλων συγκείμενον, ἐκάλουν *περίοδον* (1). Τὸ μεγεθος τοῦτο, ἤτοι τὴν τρίκωλον, τετράκωλον, πεντάκωλον καὶ ἑφεξῆς περίοδον, οὐδέποτε οἱ παλαιοὶ ἐκάλεσαν στίχον. Μόνος δὲ ὁ ποιητὴς Βοΐσκος ἐκάλεσέ ποτε καταχρηστικῶς καὶ ποιητικῇ ἀδείᾳ ὀκτάπουν στίχον (2) τὴν ἑξῆς τετράκωλον ἰαμβικὴν περίοδον

Βοΐσκος ὅδ' ἀπὸ Κυζίκου | παντὸς γραφεὺς ποιήματος |
τὸν ὀκτάπουν εὑρὼν στίχον | Φοίβῳ τίθησι δῶρον. ||

Ὁ δὲ λόγος, δι' ὅν οἱ παλαιοὶ δὲν ἐκάλουν στίχους τὰς τοιαύτας περιόδους, ἦτο ὅτι δὲν ἠδύναντο γραφόμεναι νὰ περιληφθῶσιν εἰς ἕνα στίχον. Γράφοντες δὲ αὐτὰς ἠναγκάζοντο νὰ διαιρῶσιν εἰς πλείονας στίχους. Καὶ ὅτε μὲν τὰ κῶλα ἦσαν διάφορα ἀλλήλων, φαίνεται ὅτι ἔγραφον ἐν ἑνὶ στίχῳ τοσοῦτον, ὅσον ἐχώρει, ἐν δὲ τῷ ἑφεξῆς στίχῳ ἐξηκολούθουν καταλείποντες ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ στίχου κενόν τι. Ὡσαύτως δὲ φαίνεται ὅτι ἔγραφον καὶ τοὺς ἐπῳδοὺς (δηλαδὴ στίχους), ἤτοι ὧδε·

πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε;
τίς σὰς παρήειρε φρένας;

Ἡ τοιαύτη γραφή, ἡ κατ' *ἐπέκθεσιν* καὶ *εἴσθεσιν*, λέγεται ὅτι ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Ἡλιοδώρου τοῦ μετρικοῦ, ἀλλ' ὅμως εὑρίσκονται παραδείγματα πολλῷ παλαιότερα. Πρβλ. ἐπιγραφὴν ἐν CIGr. I 837 καὶ Bergk, Poët. lyr. Gr. ἐκδ. δ' τόμ. 2 σελ. 521. Ὅτε ὅμως τὰ κῶλα ἦσαν ὅμοια καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπετελοῦντο τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καλούμενα *συστήματα ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα*, τότε τὰ κῶλα ἐγράφοντο μὲν κατὰ στίχον, χωρὶς νὰ ὑποτάσσωνται ἀλλήλοις, ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ περιπτώσει, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, δὲν ἐλέγοντο ὅμως στίχοι, ἀλλὰ κῶλα, ἵνα μὴ συγχέωνται πρὸς τοὺς στίχους ἢ τὰ μέτρα, ὧν χρῆσις ἐγίνετο μάλιστα ἐν τῇ κατὰ στίχον συνθέσει τῶν ποιημάτων.

καὶ προχωρεῖ ἕως λ' χρόνων ἢ ὀλίγῳ πλειόνων». Mar. Victor. σελ. 111 «Quidam inductis tetrametris . . . ausi sunt contra praescriptum triginta temporum duo adjicere».

(1) Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 147 W. «οὐκ ἐνδέχεται στίχον <μείζονα ἢ> τριακοντάσημον εἶναι, ἀλλ' εἰ εὑρεθείη, περίοδος καλεῖται». Mar. Victor. σελ. 72· «περίοδος dicitur omnis exametri versus modum excedens, unde ea, quae modum et mensuram habent, metra dicta sunt».

(2) Mar. Victorin. σελ. 111.

ΣΗΜ. Τὰς τοιαύτας ὑπερμέτρους παραδόσεις, ἃς ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ *συστήματα ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους*, ὅταν πλείονες διαδέχωνται ἀλλήλας, ἢ *σύστημα ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστον*, ὅταν εἶνε μία, ὁ Οὐεστφάλιος ἐκάλεσε πρὸς διάκρισιν *ὑπέρμετρα* (τουτέστι μεγέθη) παρὰ τοῦ Ἡφαιστίωνος παραλαβὼν τὸ ὄνομα καὶ μεταχειρισάμενος οὐσιαστικῶς, ἐν ᾧ ὁ Ἡφαιστίων μεταχειρίζεται αὐτὸ ἐπιθετικῶς (1). Οὐχὶ δὲ ὀρθῶς ὁ Γοδ. Ἑρμαννὸς ἐκάλεσεν αὐτὰς μόνας συστήματα. Ἡ δὲ τῇ κωμικῇ παραβάσει ἀκολουθοῦσα ὑπέρμετρος περίοδος ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος (σελ. 74) καλεῖται *μακρὸν* καὶ *πνῖγος*.

176. Κατὰ ῥητὰς ὅμως μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων εἰς Πίνδαρον Σχολιαστῶν περίοδοι ἐκαλοῦντο ἐν τοῖς πρὶν χρόνοις καὶ τὰ δίκωλα μέτρα, οἷον εἰς Ὀλυμπ. 9, 89

οἷον δ' ἐν Μαραθῶνι | συλαθεὶς ἀγενείων
– – – ∪ ∪ – ∪̄ | – – – ∪ ∪ – –

ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ «τὰ δύο (δηλ. κῶλα) μία ἐστὶ περίοδος». Ἡ αὐτὴ παρατήρησις ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸν 84 στίχον τῆς αὐτῆς ᾠδῆς. Πρβλ. καὶ Σχολ. εἰς Ὀλυμπ. 11 (10), 21 (2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Περὶ γενῶν καὶ εἰδῶν τῶν περιόδων ἢ μέτρων.

177. Διορίσαντες ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ καθ' ὅλου τὴν φύσιν καὶ ἔννοιαν τῶν περιόδων τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τέχνης, ἑφεξῆς

(1) Οἷον ἐν σελ. 20 W. «Καὶ τῷ πενταμέτρῳ δέ, καίπερ ὄντι *ὑπερμέτρῳ*, πολλοὺς κεχρῆσθαι συμβέβηκεν· οἷόν ἐστι καὶ τὸ Καλλιμάχου

ἔρχεται πολὺς μὲν Αἰγαῖον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς Χίου».

(2) Ὀρθῶς ἐκ τῶν παλαιῶν τούτων σχολίων ὁ Βοίκκιος (ἐν προλεγ. εἰς τὰ παλαιὰ σχόλια τοῦ Πινδάρου σελ. XXXII) εἴκασεν ὅτι ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις τὰ ῥυθμικὰ μεγέθη διῃροῦντο οὐχὶ ὡς ὕστερον ἁπλῶς κατὰ τὰ κῶλα, ἀλλὰ καὶ κατὰ μείζονα συστήματα (μέτρα), ὧν μέρη ἦσαν τὰ κῶλα. Μέγα δὲ κατόρθωμα εἶνε τὸ τοῦ Βοικκίου ὅτι τὸν ὁρισμὸν τοῦ μέτρου πρῶτος ἤνεγκεν εἰς φῶς ἐκ τῶν ἀρχαίων μετρικῶν καὶ ἐφήρμοσεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῇ Πινδάρου διαιρῶν κατὰ μέτρα, εἰ καί τινα κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ Ἡφαιστίωνος δὲν εἶνε μέτρα, ἀλλὰ περίοδοι ὑπέρμετροι.

ἐρχόμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν αὐτῶν, τουτέστι περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν κατὰ γένη καὶ εἴδη, περὶ τῆς κατὰ μέγεθος, ἥτις ἐξήρτητο ἐκ τῆς κατὰ βάσεις διαιρέσεως τῶν μέτρων, περὶ τῆς κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἢ κατάληξιν καὶ τέλος περὶ τῆς κατὰ σύνταξιν διαφορᾶς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ σωζόμενα μετρικὰ τῶν παλαιῶν συγγράμματα ἀντὶ τῆς περιόδου συνήθως μεταχειρίζονται τὸν τεχνικὸν ὅρον *μέτρον*, τὸν ὅρον τοῦτον, εἰ καὶ ἀκριβῶς λαμβανόμενος μόνον εἶδός τι τῆς περιόδου σημαίνει, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, θὰ μεταχειριζώμεθα καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς ἐπὶ πάσης περιόδου, ἐφ' ὅσον μηδεμία γεννᾶται ἐκ τούτου παρεξήγησις. Καὶ πρῶτον μὲν λέγομεν περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ γένη καὶ εἴδη.

178. Ἡ κατὰ γένη καὶ εἴδη διαφορὰ τῶν μέτρων γεννᾶται ἐκ τῆς κατὰ γένη καὶ εἴδη διαφορᾶς τῶν ποδῶν, ἐξ ὧν ταῦτα σύγκεινται. Ὡς ἔμπροσθεν (κεφ. ε΄ § 134 κέ.) εἴπομεν, ὁ Ἀριστόξενος καὶ καθ' ὅλου οἱ ῥυθμικοὶ διέκρινον τρία γένη ποδῶν, τὸ δακτυλικόν, τὸ ἰαμβικὸν καὶ τὸ παιωνικόν, εἰς τὸ δεύτερον δὲ γένος τὸ ἰαμβικὸν ἀνέφερον καὶ τοὺς ἑξασήμους ἰαμβικοὺς πόδας ἤτοι τοὺς ἰωνικούς. Οἱ παλαιοὶ ὅμως μετρικοὶ χωρίζοντες τοὺς τελευταίους ἀπὸ τῶν τρισήμων ἰαμβικῶν ἐδέχοντο ἴδιον γένος καὶ τὸ ὅλον τέσσαρα γένη ποδῶν, τοὺς τρισήμους, τοὺς τετρασήμους, τοὺς πεντασήμους καὶ τοὺς ἑξασήμους. Κατὰ τὴν διαφορὰν λοιπὸν ταύτην τῶν ποδῶν, τὴν κατὰ γένος, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συντιθέμενα μέτρα διέκρινον οἱ μετρικοὶ εἰς τέσσαρα *μετρικὰ γένη*. Ὅπως δὲ ὁ Ἀριστόξενος ἐκ τῆς τάξεως τῶν ποδικῶν χρόνων διέκρινεν ἐπὶ ἑκάστου ποδικοῦ γένους διάφορα εἴδη ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα (διαφορὰ κατ' ἀντίθεσιν), τὰ μὲν δηλαδὴ ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς θέσεως, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρσεως, ὡσαύτως καὶ οἱ μετρικοὶ τὰ ποδικὰ γένη διῄρουν εἰς εἴδη, τὴν δὲ διαφορὰν ταύτην τῶν *ἐναντίων* ἢ *ἀντιπαθούντων ποδῶν* ἐκάλουν *ἀντιπάθειαν* ἢ *ἐναντιότητα*. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ τρισήμου ποδικοῦ γένους διέκρινον δύο εἴδη ποδικὰ ἀντιπαθῆ ἢ ἀντιπαθοῦντα ἀλλήλοις, τὸν τροχαῖον – ⏑ καὶ τὸν ἴαμβον ⏑ –, ἐπὶ δὲ τοῦ τετρασήμου ὡσαύτως δύο, τὸν δάκτυλον – ⏑ ⏑ καὶ τὸν ἀνάπαιστον ⏑ ⏑ –, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑξασήμου τρία, τὸν ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος – – ⏑ ⏑, τὸν ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος ⏑ ⏑ – – καὶ τὸν χορίαμβον – ⏑ ⏑ – (1).

(1) Τὰ καθαρὰ χοριαμβικὰ μέτρα (διότι οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ διακρίνουσι καὶ μικτὰ χοριαμβικά, ὅπως καὶ καθαρὰ ἰωνικὰ καὶ μικτὰ ἰωνικὰ) εὑρίσκονται σπανίως ἐν τῇ

Ὁ Ἡλιόδωρος ὅμως καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ προσέθηκαν καὶ τέταρτον εἶδος τοῦ ἑξασήμου γένους, τὸν ἀντίσπαστον ⏑ – – ⏑, παντάπασιν ἄγνωστον ὄντα τῇ μετρικῇ ἐπιστήμῃ τῶν παλαιοτέρων καλῶν χρόνων (1). Ἐπὶ δὲ τοῦ πεντασήμου ποδικοῦ γένους κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν ὑπάρχει ἓν μόνον εἶδος, ὁ παίων ἢ ὁ κρητικὸς – ⏑ –. Ὁ δὲ Ἡφαιστίων δέχεται μὲν καὶ δεύτερον εἶδος, τὸν ὑπ' αὐτοῦ καλούμενον βακχεῖον ⏑ – – (2), καὶ τρίτον, τὸν παλιμβάκχειον – – ⏑, τῷ δευτέρῳ ὅμως καὶ τρίτῳ εἴδει ἀπονέμει αὐτὸς ὁ Ἡφαιστίων σημασίαν ὑποτεταγμένην καὶ οὐδαμῶς ὁμοταγῆ τῷ παίωνι ἢ κρητικῷ, περὶ μὲν τοῦ βακχειακοῦ εἴδους λέγων ὅτι εἶνε σπάνιον καὶ ἄν ποτε γένηται χρῆσις αὐτοῦ, δὲν διαρκεῖ πολύ, περὶ δὲ τοῦ παλιμβακχειακοῦ ὅτι εἶνε ἀνεπιτήδειον πρὸς μελοποιίαν (3).

179. Κατὰ τὰ μνημονευθέντα λοιπὸν ὀκτὼ ποδικὰ εἴδη καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συντιθέμενα μέτρα διακρίνονται εἰς ὀκτὼ μετρικὰ εἴδη, ὅθεν

Ἑλληνικῇ ποιήσει. Παράδειγμα ἐκ τοῦ Σοφοκλέους φέρομεν τὸ ἐν Οἰ. Τ. στ. 483 κέ., ἔνθα ἐν τῇ αὐτῇ στροφῇ γίνεται χρῆσις καὶ τῶν τριῶν εἰδῶν, τῶν τε ἰωνικῶν ἀμφοτέρων καὶ τοῦ χοριαμβικοῦ.

1. Δεινὰ μὲν οὖν, δεινὰ ταράζει σοφὸς οἰωνοθέτας
2. οὔτε δοκοῦντ' οὔτ' ἀπὸ (δόξης)· ὅ τι λέξω δ' ἀπορῶ.
3. πέτομαι δ' ἐλπίσιν εἴτ' ἐνθάδ' ὁρῶν εἴτ' ὀπίσω.
4. τί γὰρ ἢ Λαβδακίδαις
5. ἢ τῷ Πολύβου νεῖκος ἔκειτ'; οὔτε πάροιθέν
6. ποτ' ἔγωγ' οὔτε τὰ νῦν πω.

1. –́ ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋ –́ | ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋
2. –́ ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋ –́ | ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋
3. ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋ –́ | ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋
4. ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋
5. –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ | –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋ –́
6 ⏑ ⏑ –̋ –́ ⏑ ⏑ –̋ –́.

Τῆς στροφῆς δηλαδὴ ταύτης τὸ μὲν 1 καὶ 2 μέτρον σύγκειται ἐκ χοριάμβων, τὸ δὲ 3, 4 καὶ 6 ἐξ ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος, τὸ δὲ 5 ἐξ ἰωνικῶν ἀπὸ μείζονος.

(1) Περὶ τοῦ ἀντισπαστικοῦ μέτρου πρβλ. Mar. Victor. σελ. 87 Keil καὶ Westphal allg. Metrik[3] σελ. 167 κέ.

(2) Πρβλ κεφ. Ε' § 148 σημ. γ'.

(3) Πρβλ. Ἡφαιστ. ἐγχειρ. κεφ. ιγ' ἔνθα ἐν ἀρχῇ μὲν λέγονται τάδε· «Τὸ δὲ παιωνικὸν εἴδη μὲν ἔχει τρία, τό τε κρητικὸν καὶ τὸ βακχειακὸν καὶ τὸ παλιμβακχειακόν, ὃ καὶ ἀνεπιτήδειόν ἐστι πρὸς μελοποιίαν, τὸ δὲ κρητικὸν ἐπιτήδειον»· ἐν τέλει δὲ τάδε· «τὸ δὲ βακχειακὸν σπάνιόν ἐστιν, ὥστε, εἰ καί πού ποτε ἐμπέσοι, ἐπὶ βραχὺ εὑρίσκεσθαι, οἷον

ὁ ταῦρος δ' ἔοικεν κυρίξειν τιν ἀρχάν,
φθάσαντος δ' ἐπ' ἔργοις προπηδήσεταί νιν».

καὶ οἱ ὀκτὼ πόδες, ἐξ ὧν συνίστανται τὰ ὀκτὼ μετρικὰ εἴδη, καλοῦνται *μετρικοὶ πόδες*, καθ' ὅσον μόνον ἐκ τῶν ποδῶν τούτων δύνανται νὰ ἀποτελεσθῶσιν ὁλόκληρα μέτρα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν λύσεων καὶ συναιρέσεων αὐτῶν, οἵων τῶν χορείων (τριβράχεων) ∪ ∪ ∪, σπονδείων – –, μολοσσῶν – – –, προκελευσματικῶν ∪ ∪ ∪ ∪ καὶ λοιπῶν, πολλῷ δ' ὀλιγώτερον ἐκ τῶν ἄλλων ποδῶν, οὓς εὑρίσκομεν ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν μετρικῶν καὶ οἵτινες εἶνε ἢ συνθέσεις τῶν μετρικῶν ποδῶν ἢ καὶ ἀνύπαρκτοι καὶ ἄρρυθμοι συλλαβικοὶ σχηματισμοί. Παραλείποντες δὲ νὰ μνημονεύσωμεν αὐτοὺς ἐνταῦθα, τοῦτο μόνον λέγομεν ὅτι ὁ μὲν Ἡφαιστίων δέχεται συμφώνως Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρνασσεῖ (περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. ιζ') τέσσαρας δισυλλάβους, ὀκτὼ τρισυλλάβους καὶ ἑκκαίδεκα τετρασυλλάβους πόδας. Ἄλλοι δὲ μετρικοί, ὡς ὁ Ἀριστείδης ὁ Κοϊντιλιανὸς (ἐν τῇ μετρικῇ), ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος καὶ ὁ Διομήδης, προστιθέασιν ἔτι 32 πεντασυλλάβους καὶ 64 ἑξασυλλάβους, ὥστε δέχονται 124 πόδας τοὺς πάντας! Τὰ ὀνόματα τῶν πεντασυλλάβων καὶ ἑξασυλλάβων διέσωσεν ἐν πρώτοις ὁ Διομήδης σελ. 481, 13 κέ., εἶτα δὲ καὶ ὁ Anonymus Ambrosianus de re metrica παρὰ Studemund anecd. var. σελ. 232 κέ. καὶ ὁ Anonymus Berolinensis anecd var. σελ. 295 κέ., εἶνε δὲ ἄχρηστον ἐπινόημα μεταγενεστέρου τινὸς μετρικοῦ.

180. Κατὰ τὸ σύστημα λοιπὸν τῆς παλαιᾶς μετρικῆς τὸ πρὸ τοῦ Ἡλιοδώρου πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰ ἑπόμενα μετρικὰ γένη καὶ εἴδη·

α'. Πρῶτον γένος (τρίσημον) ἔχον δύο εἴδη,
   1. μέτρα τροχαϊκά.
   2. μέτρα ἰαμβικά.

β'. Δεύτερον γένος (τετράσημον) ἔχον δύο εἴδη,
   3. μέτρα δακτυλικά.
   4. μέτρα ἀναπαιστικά.

γ'. Τρίτον γένος (ἑξάσημον) ἔχον τρία εἴδη,
   5. μέτρα ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος.
   6. μέτρα ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος.
   7. μέτρα χοριαμβικά.

δ'. Τέταρτον γένος (πεντάσημον) ἔχον ἓν μόνον εἶδος,
   8. μέτρα παιωνικά.

181. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, καθ' ἣν τὸ γένος περιέχει διάφορα

εἴδη διακρινόμενα ἐκ τῆς τάξεως τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως, καλοῦσιν αὐτὸ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ *ἐπιπλοκὴν* ἢ *συγγένειαν*. Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 136 W. «*Ἐπιπλοκή* ἐστι τοῦ μέτρου τὸ ἀνώτατον γένος, ἐξ ἧς τὰ μέτρα γίνεται. Εἰσὶ μὲν οὖν ἐπιπλοκαὶ κατὰ μέν τινας καὶ ἄλλαι, πλὴν αἱ νῦν ἀναγκαιόταται τρεῖς· καὶ ἡ μὲν καλεῖται τρίσημος δυαδική· ἡ δὲ τετράσημος δυαδική· ἡ δὲ ἑξάσημος τετραδική. Καὶ δυαδικῆς μὲν τρισήμου εἴδη δύο, τό τε ἰαμβικὸν καὶ τὸ τροχαϊκόν· τῆς δὲ τετρασήμου δυαδικῆς δύο, τό τε δακτυλικὸν καὶ τὸ ἀναπαιστικόν· τῆς δὲ ἑξασήμου τετραδικῆς τέσσαρα, τό τε ἰωνικὸν τὸ ἀπὸ μείζονος, τὸ χοριαμβικόν, τὸ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὸν καὶ τὸ ἀντισπαστικόν. Ὠνομάσθησαν δὲ ἐπιπλοκαί, ἐπειδὴ τὰ ἐκ μιᾶς ἐπιπλοκῆς εἴδη ἀπ' ἀλλήλων εἰς ἄλληλα τὰ εἴδη μεταπίπτει». Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην τὸ μὲν πρῶτον μετρικὸν γένος, ὅπερ περιλαμβάνει τὸ τροχαϊκὸν καὶ ἰαμβικὸν εἶδος, καλεῖται *ἐπιπλοκὴ τρίσημος δυαδική*, δυαδικὴ μέν, διότι περιέχει δύο εἴδη, τὸ τροχαϊκὸν καὶ τὸ ἰαμβικόν, τρίσημος δὲ διότι τὰ μέτρα ταῦτα σύγκεινται ἐκ ποδῶν τρισήμων. Τὸ δὲ δεύτερον μετρικὸν γένος καλεῖται *ἐπιπλοκὴ τετράσημος δυαδική*, δυαδικὴ μέν, διότι περιλαμβάνει δύο μετρικὰ εἴδη, τὰ δακτυλικὸν καὶ τὸ ἀναπαιστικόν, τετράσημος δέ, διότι τὰ εἴδη ταῦτα σύγκεινται ἐκ ποδῶν τετρασήμων. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τρίτον μετρικὸν γένος ἀποτελεῖ *ἐπιπλοκὴν ἑξάσημον*, *τριαδικὴν* μὲν κατὰ τὴν παλαιοτέραν μετρικὴν θεωρίαν, *τετραδικὴν* δὲ κατὰ τὴν τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ τοῦ ὀπαδοῦ αὐτοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ ἄλλων, οἵτινες πρὸς τοῖς δύο ἰωνικοῖς καὶ τῷ χοριαμβικῷ ἐδέχοντο καὶ τέταρτον εἶδος τὸ ἀντισπαστικόν. Τὸ δὲ πεντάσημον γένος κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 125 W. δὲν ἔχει ὡς τὰ ἄλλα ἐπιπλοκήν· «τὸ δὲ παιωνικὸν ἐπιπλοκὴν οὐκ ἔχει, ὡς τὰ προειρημένα». Ἡ δὲ μετάπτωσις τῶν εἰδῶν ἑκάστης ἐπιπλοκῆς εἰς ἄλληλα γίνεται διὰ προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως συλλαβῆς ἢ συλλαβῶν τινων ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μέτρου γινομένης· οἷον διὰ προσθέσεως ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τροχαϊκοῦ μέτρου μιᾶς βραχείας συλλαβῆς μεταπίπτει τοῦτο εἰς ἰαμβικόν. Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ λέγουσιν ὅτι καὶ τἀνάπαλιν ἀφαιρουμένης τῆς πρώτης μακρᾶς τοῦ τροχαϊκοῦ γίνεται τὸ ἰαμβικὸν (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 137), τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ὀρθόν, διότι ἐὰν ἐκ τοῦ τροχαϊκοῦ π. χ. τριμέτρου ἀφαιρεθῇ ἡ πρώτη μακρά,

‒ ◡ ‒ ⏓ | ‒ ◡ ‒ ⏓ | ‒ ◡ ‒ ⏓
◡ ‒ ⏓ ‒ | ◡ ‒ ⏓ ‒ | ◡ ‒ ⏓ ‒

τὸ ἐντεῦθεν γεννώμενον ἰαμβικὸν μέτρον δὲν θὰ ἔχῃ ἐν τάξει τὰς ἀλόγους συλλαβάς. Ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅμως ἐπιπλοκῶν ἡ μετάπτωσις γίνεται ἀδιαφόρως δι' ἀφαιρέσεως ἢ διὰ προσθέσεως μιᾶς ἢ πλειόνων συλλαβῶν· οἷον τὸ δακτυλικὸν μεταβάλλεται εἰς ἀναπαιστικὸν δι' ἀφαιρέσεως τῆς πρώτης μακρᾶς ἢ διὰ προσθέσεως κατὰ τὴν ἀρχὴν δύο βραχειῶν, καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν πάλιν εἰς δακτυλικὸν δι' ἀφαιρέσεως τῶν δύο πρώτων βραχειῶν ἢ διὰ προσθέσεως κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναπαιστικοῦ μέτρου μιᾶς μακρᾶς. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ ἐπὶ τῆς ἑξασήμου ἐπιπλοκῆς· διότι ἐκ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος ἀφαιρουμένης τῆς πρώτης μακρᾶς, τὸ μέτρον γίνεται χοριαμβικόν, ἐκ τούτου δὲ πάλιν ἀφαιρουμένης τῆς πρώτης μακρᾶς γίνεται τὸ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικόν· πάλιν δὲ εἰς τὸ ἀπὸ μείζονος ἰωνικὸν προτασσομένων δύο βραχειῶν γίνεται τὸ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὸν καὶ εἰς τοῦτο προτασσομένης μιᾶς μακρᾶς, γίνεται τὸ χοριαμβικόν. Πρβλ. καὶ Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 137 κέ. W.

182. Συγκεφαλαιούμενοι λοιπὸν τὰ εἰρημένα λέγομεν ὅτι οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ κατὰ τὴν ποιότητα τῶν ποδῶν διέκρινον ὀκτὼ μετρικὰ εἴδη, ἅτινα ἐκάλουν *μέτρα πρωτότυπα*. Τούτοις προσέθηκεν ὕστερον ὁ Ἡλιόδωρος καὶ *ἔνατον πρωτότυπον* τὸ *ἀντισπαστικόν*. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ διαίρεσις μέτρων τινῶν κατὰ ἀντισπάστους ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ Ἡλιοδώρου κατὰ τὸν ἀληθῆ ῥυθμικὸν λόγον, οὔτε ἡ ἀντισπαστικὴ καθ' ὅλου θεωρία ἔχει ἀλήθειάν τινα, ἀλλ' εἶνε φαῦλον ἐπινόημα τῆς μεταγενεστέρας ῥυθμικῆς θεωρίας. Ὁ δὲ Φιλόξενος προσέθηκε καὶ *δέκατον πρωτότυπον* τὸ *προκελευσματικόν*, ἄλλοι δὲ τὸ *πυρριχιακὸν* (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 29 W.). Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ ὀκτὼ πρωτότυπα μέτρα τὰ εἰρημένα κατὰ τὸ παλαιότερον καὶ ὑγιέστερον σύστημα τῆς μετρικῆς θεωρίας.

ΣΗΜ. Ἡ πραγματεία τῆς μετρικῆς θεωρίας κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων, ἥτις κατὰ πρῶτον ἀποδείκνυται γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἡλιοδώρου, ὅστις κατὰ τὸν Μάριον Οὐικτωρῖνον inter Graecos hujusce artis antistes aut primus aut solus est, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἡλιοδώρου διεσώθη πλήρης ἐν τῷ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειριδίῳ περὶ μέτρων, ὅπερ εἶνε ἐπιτομὴ ἔκ τινος τῶν διεξοδικωτέρων συγγραμμάτων αὐτοῦ περὶ μέτρων. Διότι

ὁ Ἡφαιστίων κατ' ἀρχὰς μὲν συνέγραψε μετρικόν τι σύγγραμμα ἐκ 48 βιβλίων συγκείμενον, ὕστερον δὲ ἐπιτεμὼν ἔγραψεν ἄλλο ἐξ 11 βιβλίων καὶ μετὰ τοῦτο ἄλλο ἐκ τριῶν, οὗ ἐπιτομὴ εἶνε τὸ σῳζόμενον ἐγχειρίδιον ἐξ ἑνὸς βιβλίου. Ἐκ τῶν μειζόνων συγγραμμάτων τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐλήφθησαν καὶ τὰ εἰς τὸ σῳζόμενον ἐγχειρίδιον σχόλια, ὧν τὰ θεμέλια ἔθετο ὁ Λογγῖνος. Σὺν τῇ ἐπικουρίᾳ λοιπὸν ταύτῃ τῶν σχολίων τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἡφαιστίωνος παρέχεται ἡμῖν πλήρη διδασκαλίαν τῆς μετρικῆς θεωρίας κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων. Βραχυτέρα εἶνε ἡ πραγματεία τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων παρ' Ἀριστείδῃ τῷ Κοϊντιλιανῷ, ἥτις εἰ καὶ ἔν τισι διαφέρει τοῦ Ἡφαιστίωνος, ὅμως ὡσαύτως ἐρρύη ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Ἡλιοδώρου.- Πλὴν τοῦ συστήματος τούτου *τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων* διεσώθη εἰς ἡμᾶς καὶ ἕτερον σύστημα τὸ *τῶν ἀρχεγόνων καὶ παραγώγων μέτρων*, καθ' ὃ ἡ πραγματεία τῆς μετρικῆς ἐγίνετο οὐχὶ κατὰ τὰ διάφορα γένη καὶ εἴδη τῶν μέτρων, ἀλλὰ δύο μέτρα, τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον καὶ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, ἐλαμβάνοντο ὡς ἀρχέγονα ἤτοι ἀρχικὰ μέτρα καὶ ἐκ τούτων διὰ προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως συλλαβῶν παρήγοντο πάντα τὰ λοιπὰ μέτρα. Ἡ διάθεσις τοῦ δευτέρου τούτου συστήματος εἶνε ἧττον ἐπιστημονικὴ καὶ ὑπολείπεται τοῦ πρώτου, καὶ ὅμως φαίνεται ἀρχαιότερον ἐκείνου. Ὁ παλαιότατος ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἶνε ὁ Μᾶρκος Τερέντιος Οὐάρρων. Ἄγνωστος δ' εἶνε ὁ Ἀλεξανδρῖνος γραμματικός, ᾧ ἠκολούθει ὁ Οὐάρρων, φαίνεται δὲ ὅτι ἤκμασεν οὗτος μετὰ τοὺς κατὰ Σωτάδην χρόνους, ἐπειδὴ τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐάρρωνος μνημονευόμενα ἰωνικὰ μέτρα ὠνομάσθησαν οὕτως ἀφ' οὗ παρεφάνη ὁ Σωτάδης, πρότερον βακχειακὰ καλούμενα. Ὁ δὲ Φρειδερῖκος Λέων (Fr. Leo, Hermes XXIV σελ. 286 κέ.) ὡς τοιοῦτον ὑπολαμβάνει τὸν Περγαμηνὸν Κράτητα τὸν ἐκ Μαλλοῦ. Τῇ μετρικῇ τοῦ Οὐάρρωνος θεωρίᾳ ἠκολούθει ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀκμάσας Caesius Bassus ἐν τῷ ὡσαύτως μέχρι ὀλίγων ἀλλὰ σημαντικῶν λειψάνων ἀπολωλότι συγγράμματι αὐτοῦ ars ad Neronem. Πλήρης πραγματεία τοῦ συστήματος τῶν ἀρχεγόνων καὶ παραγώγων μέτρων σῴζεται ἐν τῷ τρίτῳ τῶν μετρικῶν συγγραμμάτων τοῦ Τερεντιανοῦ Μαύρου. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο πραγματεύεται τὴν μετρικὴν καὶ ὁ Atilius Fortunatianus καὶ ὁ Diomedes. Ὁ δὲ Marius Victorinus (ἢ μᾶλλον ὁ Aelius Festus Aphthonius) πραγματευθεὶς κατὰ πρῶτον τὴν μετρικὴν κατὰ

τὸ πρῶτον σύστημα τὸ τῶν ἐννέα πρωτοτύπων μέτρων, ἠκολούθει δὲ ἐνταῦθα τοῖς ἴχνεσι τοῦ Ἡλιοδώρου, ἐν τέλει ἐπιφέρει καὶ δεύτερον μέρος, ἐν ᾧ πραγματεύεται καὶ πάλιν τὴν μετρικὴν κατ' ἄλλο σύστημα, κατὰ τὴν τοῦ Οὐάρρωνος καὶ Καισίου Βάσου θεωρίαν τῶν παραγώγων μέτρων (πρβλ. βιβλ. γ' κεφ. 1. βιβλ. γ' κεφ. 4 κέ. βιβλ. δ' κεφ. 1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Περὶ τῆς σημασίας ἤτοι τῆς εἰς σημεῖα ἢ βάσεις διαιρέσεως τῶν μέτρων.

183. Αἱ περίοδοι ἤτοι τὰ μέτρα ἐρρύθμως ἀπαγγελλόμενα ἐλάμβανον διάφορα σημεῖα ἤτοι ποδικοὺς χρόνους, ἄρσεις δηλαδὴ καὶ θέσεις, καθ' ἃ ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ κώλων καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν εἴπομεν. Τὰ σημεῖα δὲ ταῦτα, ὧν ἕκαστον, καθ' ἃ ἐκεῖ εἴπομεν, περιελάμβανεν ἕνα ἢ δύο ἁπλοῦς ἢ ἀσυνθέτους πόδας, ἦσαν δηλαδὴ μονοποδικὰ ἢ διποδικά, ὑπὸ τῶν μετρικῶν ἐκαλοῦντο βάσεις καὶ λατινιστὶ percussiones. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν ὡς μέτρων λαμβανομένων βάσεων, εἰς ἃς ἐν τῇ σημασίᾳ ἤτοι τῇ ῥυθμικῇ προφορᾷ διῃροῦντο τὰ μέτρα, ἐκαλοῦντο δίμετρα, ὅτε συνέκειντο ἐκ δύο μονοποδικῶν ἢ διποδικῶν βάσεων, τρίμετρα, ὅτε συνέκειντο ἐκ τριῶν τοιούτων, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως.

Ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησι μετρικοῖς ἐπὶ τῆς κατὰ μονοποδίαν ἢ διποδίαν διαιρέσεως τῶν μέτρων χρήσιμος ὅρος εἶνε «βαίνομεν τὰ μέτρα κατὰ πόδα ἢ κατὰ διποδίαν» «τὸ μέτρον βαίνεται καθ' ἕνα πόδα (κατὰ μονοποδίαν) ἢ κατὰ διποδίαν», σπανίως δὲ «τὸ μέτρον μετρεῖται». Ὁ ὅρος δὲ οὗτος *βαίνεται* ἔχει παντάπασι ῥυθμικὴν σημασίαν, εἰ καὶ δὲν εὑρίσκεται ἐν τοῖς σῳζομένοις ῥυθμικοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Ἀριστοξένου. Πρβλ. Σχολ. εἰς Αἰσχ. Ἑπτ. Θ. 128 «κυρίως δ' εἶπον βαίνῃ, ῥυθμοὶ γάρ εἰσι, βαίνονται δὲ οἱ ῥυθμοί, διαιρεῖται δὲ τὰ μέτρα, οὐχὶ βαίνεται». Οὐδεμία ἄρα ἀμφιβολία ὅτι «βαίνομεν τὸ μέτρον» ἰσοδυναμεῖ τῷ *σημαινόμεθα* τὸ μέτρον ἢ τὸν ῥυθμὸν διὰ τῆς κρούσεως τοῦ ποδός. Οἱ δὲ Λατῖνοι μετρικοὶ τὸ *βαίνεται* κτλ. μεταφράζουσι διὰ τοῦ scanditur per monopodiam, per dipodiam. Ἀντὶ δὲ τοῦ dipodia λέγουσι καὶ conjugatio, combinatio, ἢ ἀντὶ

per monopodiam, per dipodiam λέγουσι καὶ singulis pedibus, ἢ ἁπλῶς pedibus, καὶ binis, conjugatis pedibus. Πλὴν τοῦ scandi οἱ Λατῖνοι μετρικοὶ μεταχειρίζονται καὶ τὸν τεχνικὸν ὅρον percuti ἢ feriri, ὅπερ δηλοῖ καθαρώτερον τὴν σημασίαν τοῦ ῥυθμοῦ. Καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων ῥημάτων προστίθεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μονοποδιῶν ἢ διποδιῶν δι' ἀριθμητικοῦ ὀνόματος· οἷον περὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου λέγεται scanditur sexies (Diomed. 461)· περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου per combinationem quater feritur (Diomed. 480), feritur dipodiis quatuor (Victor. 170)· περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου feritur combinatis pedibus ter (Diom. 479), jugatis per dipodiam binis pedibus ter feritur (Victor. 167). Ἐκ τοῦ βαίνεσθαι καὶ percuti παράγονται οἱ συνώνυμοι τεχνικοὶ ὅροι βάσις καὶ percussio, οἵτινες εἶνε χρήσιμοι πρῶτον μὲν ὡς ὄνομα ἀφῃρημένον δηλοῦντες τὸ βαίνειν, σημαίνεσθαι, τουτέστι τὴν εἰς σημεῖα ἢ ποδικοὺς χρόνους διαίρεσιν (πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 57. Mar. Victor. σελ. 101 «est autem percussio cujuslibet metri in pedes divisio»), ὥστε ἰσοδυναμοῦσι τῇ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου *σημασίᾳ* καλουμένῃ· δεύτερον δὲ ὡς ὄνομα συγκεκριμένον δηλοῦντες τὴν μονοποδίαν ἢ διποδίαν, καθ' ἣν βαίνεται ἢ μετρεῖται τὸ μέτρον ἢ ὁ ῥυθμός, ὥστε ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης συμπίπτουσι τῷ τοῦ Ἀριστοξένου σημείῳ ἤτοι ποδικῷ χρόνῳ. Ὅπως οἱ Ἕλληνες λέγουσι «λέγεται δὲ τὸ ἡρωϊκὸν καὶ ἑξάμετρον ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάσεων» (Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 162 W.), οὕτω λέγεται ὑπὸ τῶν Λατίνων feritur dipodiis trimeter tribus, quem a numero pedum ut diximus nostri senarium, a numero vero percussionum trimetrum Graeci dixerunt (Mar. Vict. 170), tribus percussionibus per dipodias caeditur (Vict. 107). Πρβλ. καὶ Quintil. instit. 9, 4, 51· major tamen illic licentia est ubi tempora etiam animo metiuntur, et pedum et digitorum ictu intervalla signant quibusdam notis atque aestimant quot breves illud spatium habeat; inde τετράσημοι, πεντάσημοι, deinceps longiores fiunt percussiones. Ὁ Ἡφαιστίων κατὰ σύμπτωσιν βεβαίως εὑρίσκεται μεταχειριζόμενος τὸν ὅρον βάσιν μόνον ἐν τῷ λόγῳ περὶ μικτῶν μέτρων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ τῶν καθαρῶν. Ἐναλλὰξ δὲ καὶ ταὐτοσήμως τῷ ὅρῳ τούτῳ μεταχειρίζεται ὁ Ἡφαιστίων καὶ τοὺς ὅρους διποδίαν καὶ συζυγίαν, λέγων «διποδία (ἢ συζυγία ἢ βάσις) ἰωνική» ἢ ἁπλῶς «ἡ

ἰωνική, ἡ ἰαμβική, ἡ τροχαϊκή», ἐξυπακουομένου τοῦ βάσις κτλ. Μεταγενέστεροι δέ τινες μετρικοὶ περιορίζουσι τὴν χρῆσιν τῆς βάσεως εἰς μόνην τὴν διποδίαν ἀκατάληκτον εἴτε καταληκτικὴν (πρβλ. Mar. Victor. 61. Βακχ. 21), οἱ ἀρχαιότεροι ὅμως μετεχειρίζοντο αὐτὴν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς διποδίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς μονοποδίας· οἷον ὁ Ἡλιόδωρος (παρὰ τῷ σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 197 W.) καλεῖ βάσεις τὰς μονοποδίας τοῦ μέτρου «οὐδὲ τῶν κνωδάλων οὐδὲ τῶν . . .». Ὡσαύτως ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος σελ. 161 καλεῖ βάσεις τὰς μονοποδίας τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου· «τὰ γὰρ εὔρυθμα τῶν ἐπῶν οὐ συναπαρτιζομένας ἔχει τὰς βάσεις τοῖς μέρεσι τοῦ ὅλου (γρ. λόγου), ὡς τὸ *ὕβριος εἵνεκα τῆσδε*· ἄρρυθμον γὰρ τοῦτο. Λέγεται δὲ τὸ ἡρωϊκὸν καὶ ἑξάμετρον ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάσεων».

184. Ὅτι δὲ αἱ κατὰ τοὺς μετρικοὺς μονοποδικαὶ καὶ διποδικαὶ αὗται βάσεις ἢ percussiones τῶν μέτρων εἶνε αἱ αὐταὶ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ Ἀριστοξένου, εἰς ἃ διαιροῦνται οἱ σύνθετοι πόδες ἢ τὰ κῶλα, τοῦτο θὰ δηλωθῇ εὐθὺς ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐξετάσεως τῆς βάσεως ἤτοι ῥυθμικῆς διαιρέσεως τοῦ τετραμέτρου, διμέτρου, ἑξαμέτρου καὶ τριμέτρου.

Α'. *Τετράμετρον*. Κατὰ τοὺς μετρικοὺς μέτρα ἐξ ὀκτὼ τρισήμων ἢ τετρασήμων ποδῶν (τροχαίων, ἰάμβων, δακτύλων, ἀναπαίστων) διαιροῦνται εἰς τέσσαρας διποδικὰς βάσεις ἢ percussiones καὶ λαμβάνουσιν, ὡς λέγουσιν οἱ Λατῖνοι μετρικοί, quatuor pedum vel digitorum ictus· μέτρα δὲ ἐκ τεσσάρων πεντασήμων ἢ ἑξασήμων (παιωνικῶν ἢ ἰωνικῶν) μονοποδιῶν διαιροῦνται εἰς τέσσαρας μονοποδικὰς βάσεις ἢ percussiones καὶ λαμβάνουσιν ἴσους ictus, ὅθεν καὶ *τετράμετρα* πάντα τὰ μέτρα ταῦτα καλοῦνται καθὼς καὶ τὸ ἐξ ὀκτὼ δακτύλων συγκείμενον μέτρον (πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 33, Victor. σελ. 103, Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 174, 24). Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οὐδὲν τῶν μέτρων τούτων δύναται νὰ ἀποτελῇ ἕνα σύνθετον πόδα ἤτοι ἓν κῶλον, διότι ἕκαστον αὐτῶν ὑπερβαίνει τὸ ὡρισμένον μέγιστον μέγεθος τῶν συνθέτων ποδῶν ἢ κώλων. Ἕκαστον λοιπὸν τετράμετρον ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὡς συγκείμενον τοὐλάχιστον ἐκ δύο συνθέτων ποδῶν. Καὶ τὸ μὲν ἰαμβικὸν τετράμετρον κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν σύγκειται ἐκ δύο συνθέτων ποδῶν (ῥυθμῶν) δωδεκασήμων, εἰκότως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τετράμετρα πρέπει νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κῶλα. Ἑκάτερον δὲ τῶν κώλων τούτων εἶνε ἐν μὲν

τῷ τροχαϊκῷ, ἰαμβικῷ, δακτυλικῷ καὶ ἀναπαιστικῷ τετραμέτρῳ τετραποδία, ἐν δὲ τῷ ἰωνικῷ καὶ παιωνικῷ τετραμέτρῳ διποδία, ἄρα πανταχοῦ ἐκ δύο σημείων συγκείμενος ποὺς σύνθετος δακτυλικός.

τετράμετρον

βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*
κλῦθί μευ γέ- – ∪ – ∪	ροντος εὐέ- – ∪ – ∪	θειρα χρυσό- – ∪ – ∪	πεπλε κούρα – ∪ – ∪
δέξαι με χω- ∪ – ∪ –	μάζοντα δέ- ∪ – ∪ –	ξαι, λίσσομαί ∪ – ∪ –	σε λίσσομαι ∪ – ∪ –
πολλάκι δ' ἐν κορυ- – ∪ ∪ – ∪ ∪	φαῖς ὀρέων ὅκα – ∪ ∪ – ∪ ∪	θεοῖσιν ἄδῃ πολύ- – ∪ ∪ – ∪ ∪	φοινος ἑορτὰ – ∪ ∪ – –
τίνες αὖ πόντον ∪ ∪ – ∪ ∪ –	κατέχουσ' αὖραι ∪ ∪ – ∪ ∪ –	νέφος οὐράνιον ∪ ∪ – ∪ ∪ –	τόδ' ὁρῶμαι ∪ ∪ – –
ὦ πόλι φί- – ∪ ∪ ∪	λη Κέκροπος – ∪ ∪ ∪	αὐτοφυὲς – ∪ ∪ ∪	Ἀττικὴ – ∪ –
πόδα, γόνυ, κοτύ- ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪	λην, ἀστραγά- – – ∪ ∪	λους, ἰσχία, – – ∪ ∪	μηροὺς – –
ἑκατὸν μὲν ∪ ∪ – –	Διὸς υἱὸν ∪ ∪ – –	τάδε Μῶσαι ∪ ∪ – –	κροκόπεπλοι ∪ ∪ – –
σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον
πούς σύνθετος δακτυλικος		πούς σύνθετος δακτυλικός.	

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι παντὸς τετραμέτρου αἱ τέσσαρες βάσεις ἢ percussiones, ἃς ἔχει κατὰ τοὺς μετρικούς, συμφωνοῦσιν ἀκριβῶς πάντοτε τοῖς τέσσαρσι σημείοις, ἅπερ ἔχει κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὸ τοιοῦτο μέγεθος.

Β'. *Δίμετρον*. Τὸ δὲ δίμετρον τὸ ἥμισυ ὂν τοῦ τετραμέτρου, κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ποδικοῦ γένους διαιρεῖται εἰς δύο διποδικὰς ἢ μονοποδικὰς βάσεις ἢ percussiones, ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον τὸ τοιοῦτο μέγεθος λαμβάνει πάντοτε δύο σημεῖα.

Γ'. *Ἑξάμετρον*. Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ λόγον ποιοῦνται περὶ δύο κατὰ μονοποδίαν βαινομένων *ἑξαμέτρων μονοειδῶν*, τοῦ τε δακτυλικοῦ καὶ τοῦ παιωνικοῦ. Καὶ τὸ μὲν δακτυλικὸν ἑξάμετρον ἔχει ἓξ βάσεις (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 162 W.) ἢ percussiones (Vict. 86 «sex enim pedum percussio versum quidem hexametrum faciet». Pseudo-Atil. 340 «sex pedibus feritur»). Καὶ ἐπὶ τοῦ παιωνικοῦ δὲ μέτρου ἕκαστος παίων ἀποτελεῖ μίαν βάσιν (πρβλ. Ἡλιόδ. παρὰ Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 197 W.), ὥστε τὸ παιωνικὸν ἑξάμετρον περιέχει ἓξ βάσεις. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον οὔτε τὸ τεσσαρεσκαιεικοσάσημον δακτυλικόν, οὔτε τὸ τριακοντάσημον παιωνικὸν ἑξάμετρον δύναται νὰ ἀποτελῇ ἕνα σύνθετον πόδα, ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διαιρῆται εἰς πλείονας καὶ κατὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον εἰς δύο τριποδίας, τὸ μὲν δηλαδὴ δακτυλικὸν εἰς δύο δωδεκασήμους, τὸ δὲ παιωνικὸν εἰς δύο πεντεκαιδεκασήμους συνθέτους ἰαμβικοὺς πόδας. Τούτοις συμφωνεῖ ἡ σῳζομένη μελῳδία τῶν δύο δακτυλικῶν ἑξαμέτρων ἐν τῇ ᾠδῇ εἰς τὴν Μοῦσαν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἡ τριποδία ὡς σύνθετος ἰαμβικὸς ποὺς διαιρεῖται εἰς τρία σημεῖα, τὸ ὅλον ἑξάμετρον περιέχει ἓξ σημεῖα. Τὸν αὐτὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν σημείων θὰ ἔχῃ τὸ ἑξάμετρον, καὶ ἂν ληφθῇ ὡς ἐκ τριῶν συγκειμένον διποδιῶν, ἐπειδὴ τότε θὰ περιέχῃ τρεῖς συνθέτους δακτυλικοὺς πόδας, ὧν ἕκαστος περιέχει δύο σημεῖα.

ἑξάμετρον

βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*
Καλλιό- – ◡ ◡	πεια σο- – ◡ ◡	φά, μου- – –	σῶν προκα- – ◡ ◡	θαγέτι – ◡ ◡	τερπνῶν – –
Ἀφροδί- – ◡ –	τα μὲν οὐκ – ◡ –	ἔστι· μάρ- – ◡ –	γος δ' Ἔρως – ◡ –	οἷα παῖς – ◡ –	παίσδει – –
σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον

πoὺς σύνθετος ἰαμβικός — ποὺς σύνθετος ἰαμβικός.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἑξαμέτρων αἱ βάσεις ἢ percussiones τῶν μετρικῶν συμπίπτουσιν ἀκριβῶς τοῖς σημείοις τοῦ Ἀριστοξένου,

Δ'. *Τρίμετρον*. Τὸ μὲν ἰαμβικὸν τρίμετρον ἔχει τρεῖς διποδικὰς βάσεις ἢ percussiones, ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί· οἷον ὁ Μάριος σελ. 170 λέγων ὧδε· feritur dipodiis trimeter tribus, quem.. a numero percussionum trimetrum Graeci dixerunt. καὶ σελ. 107 tribus percussionibus per dipodias caeditur. σελ. 167 jugatis per dipodiam binis pedibus ter feritur. Diomed. 479 feritur combinatis pedibus ter. Τὸ αὐτὸ δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τοῦ σπανίου τροχαϊκοῦ τριμέτρου. Κατὰ δὲ τὸν Ἀριστόξενον τό τε ἰαμβικὸν καὶ τὸ τροχαϊκὸν τρίμετρον δύναται νὰ ἀποτελῇ ἕνα πόδα σύνθετον ἰαμβικὸν ὀκτωκαιδεκάσημον, ὅστις εἶνε καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἰαμβικῶν ποδῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ διαιρεῖται εἰς τρία σημεῖα. Τὸ δὲ δακτυλικὸν καὶ ἰωνικὸν (ἀπ' ἐλάσσονος) τρίμετρον κατὰ μὲν τὸν γενικὸν κανόνα τῶν μετρικῶν βαίνεται κατὰ μονοποδίαν, ὥστε περιέχει τρεῖς μονοποδικὰς βάσεις· κατὰ δὲ τὸν Ἀριστόξενον ἀμφότερα τὰ μεγέθη ταῦτα δύνανται νὰ ἀποτελῶσι συνθέτους ἰαμβικοὺς πόδας, τὸ μὲν δακτυλικὸν τρίμετρον ἰαμβικὸν δωδεκάσημον, τὸ δὲ ἰωνικὸν ἰαμβικὸν ὀκτωκαιδεκάσημον, καὶ ὡς τοιαῦτα ἔχουσι τρία σημεῖα. Παιωνικὰ δὲ τρίμετρα δὲν μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅπως δὲν μνημονεύονται καὶ ἰωνικὰ τρίμετρα ἀπὸ μείζονος.

τρίμετρον

βάσις *percussio*	βάσις *percussio*	βάσις *percussio*
ἔστε ξένοι- ◡ – ◡ –	σι μειλίχοις ◡ – ◡ –	ἐοικότες ◡ – ◡ –
Ζεῦ πάτερ, γά- – ◡ – ◡	μον μὲν οὐκ ἐ- – ◡ – ◡	δαισάμην – ◡ –
ἐν δὲ Βα- – ◡ ◡	τουσιά- – ◡ ◡	δης –
Διονύσου ◡ ◡ – –	σαῦλαι Βασ- – –	σαρίδες ◡ ◡ –
σημεῖον	σημεῖον	σημεῖον

ποὺς σύνθετος ἰαμβικός.

185. Ἐκ τῶν ἤδη εἰρημένων συνάγεται ὡς βέβαιον συμπέρασμα, ὅτι αἱ διποδικαὶ ἢ μονοποδικαὶ βάσεις ἢ percussiones τῶν μέτρων κατὰ τοὺς μετρικοὺς συμπίπτουσιν ἀκριβῶς τοῖς μονοποδικοῖς ἢ διποδικοῖς σημείοις, εἰς ἃ διαιροῦνται κατὰ τὸν Ἀριστόξεον οἱ σύνθετοι πόδες ἢ τὰ κῶλα. Τῆς ταὐτότητος δὲ ταύτης ἀποδειχθείσης, δυνάμεθα τὴν τῶν μετρικῶν θεωρίαν πρὸς τὴν τοῦ Ἀριστοξένου συγκρίνοντες, ἥτις πάντως ἦτο ὀρθοτέρα, νὰ βασανίσωμεν ὅσα λέγουσιν οἱ μετρικοὶ περὶ τῆς βάσεως τῶν μέτρων καὶ νὰ ἐπανορθώσωμεν τὰ ἡμαρτημένα ἢ νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ἐλλείποντα. Οἱ παλαιοὶ π. χ. μετρικοὶ περὶ τῆς βάσεως τῶν μέτρων ἤτοι τῆς εἰς βάσεις ῥυθμικῆς διαιρέσεως αὐτῶν ἔχουσι τὸν ἑξῆς γενικὸν κανόνα. Κατὰ μονοποδίας μὲν βαίνονται ἤτοι διαιροῦνται τὰ δακτυλικά, παιωνικὰ καὶ ἀμφότερα τὰ ἰωνικὰ μέτρα, κατὰ διποδίας δὲ τὰ ἀναπαιστικά, τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικά. Οὕτω τοὐλάχιστον πρέπει νὰ διατυπωθῇ ὀρθότερον ὁ κανών, διότι οἱ μετρικοὶ λαμβάνοντες τὸν ἰωνικὸν καὶ τὸν παίωνα ὡς ἐκ δύο ἁπλῶν συγκείμενον σύνθετον πόδα ἤτοι ὡς διποδίαν ἢ συζυγίαν διατυποῦσι τὸν κανόνα ὧδε· per monopodiam sola dactylica, per dipodiam vero cetera scandi moris est, ὡς λέγει ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος σελ. 53 K., οἷς συμφωνεῖ καὶ τὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον. Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος οὕτω γενικῶς διατυπούμενος, ὅπως ἀνωτέρω καὶ διωρθωμένον διετυπώσαμεν αὐτόν, δὲν εἶνε ἀκριβής. αὐτοὶ δὲ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ δὲν παραλείπουσι νὰ ἀναπληρώσωσι τὸ ἐλλιπές· οἷον περὶ τῶν δακτυλικῶν μέτρων λέγουσιν ὅτι τὰ ὑπερβαίνοντα τὸ μέγεθος τοῦ ἑξαμέτρου δὲν βαίνονται κατὰ μονοποδίαν, ἀλλὰ κατὰ διποδίαν. Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 174 W. «ἐὰν γὰρ ὑπερβῇ τὸ δακτυλικὸν τὸ ἑξάμετρον, κἀκεῖνο βέβαια κατὰ διποδίαν. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. ἐν μετρ. σελ. 52 Meib. «βαίνουσι δέ τινες αὐτὰ καὶ κατὰ συζυγίαν ποιοῦντες τετράμετρα καταληκτικά». Ἔπειτα δὲ συμβαίνει ὥστε ἀναπαιστικά τινα μέτρα τἀνάπαλιν νὰ βαίνωνται οὐχὶ κατὰ διποδίαν, ἀλλὰ κατὰ μονοποδίαν. Πρβλ. Mar. Victor. 75 K. percutitur vero versus anapaesticus praecipue per dipodiam, interdum et per singulos pedes. Ὁ δὲ Ἀριστείδης περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀναπαιστικοῦ μέτρου λέγει (ἐν τῇ μετρ. σελ. 52 Meib.) «ὅτε μὲν ἐστιν ἁπλοῦν (τουτέστι μέχρι τοῦ τεσσαρεσκαιδεκασήμου μεγέθους) καθ' ἕνα πόδα γίνεται· ὅτε δὲ σύνθετον (ὅτε δηλαδὴ ὑπερβαίνει τὸ 24σημον μέγεθος). . κατὰ συζυγίαν ἢ διποδίαν». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ μετρικοὶ διδάσκουσιν ὅτι τὰ μὲν δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικὰ μέτρα βαίνονται ὁτὲ μὲν κατὰ μονοποδίαν, ὁτὲ δὲ κατὰ διποδίαν, τὰ δὲ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κατὰ διποδίαν, τὰ δὲ παιωνικὰ καὶ ἰωνικὰ κατὰ μονοποδίαν. Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ διωρθωμένος οὗτος γενικὸς κανὼν τῶν μετρικῶν χρῄζει διορθώσεως. Τὸ μὲν τελευταῖον ῥηθὲν ὅτι τὰ παιωνικὰ καὶ ἰωνικὰ μέτρα ἐβαίνοντο πάντοτε κατὰ μονοποδίαν συμφωνεῖ τῇ θεωρίᾳ τοῦ Ἀριστοξένου καὶ εἶνε ὀρθόν. Αἴτιον δὲ τούτου τὸ μέγεθος τῶν ποδῶν. Δὲν εἶνε ὅμως ἐπίσης ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὅτι τὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ μέτρα ἐβαίνοντο πάντοτε κατὰ διποδίαν. Τοῦτο κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου συνέβαινεν ἐπὶ τῶν τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τριποδιῶν καὶ πενταποδιῶν, ὧν αἱ μὲν πρῶται κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἐλάμβανον τρία σημεῖα, ὥστε ἐβαίνοντο κατὰ μονοποδίαν, αἱ δὲ δεύτεραι τέσσαρα σημεῖα, ἓν μὲν διποδικόν, τρία δὲ μονοποδικά. Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ λαμβάνοντες πάσας τὰς ἐκ τρισήμων ποδῶν συγκειμένας τριποδίας καὶ πενταποδίας ὡς βραχυκαταλήκτους, ἀντὶ δηλαδὴ τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, ἠδύναντο νὰ λέγωσιν ὅτι πάντα τὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ μέτρα ἐβαίνοντο κατὰ διποδίαν, ἀλλ' ὅμως πᾶσαι αἱ τριποδίαι καὶ πενταποδίαι δὲν ἦσαν κῶλα βραχυκατάληκτα, ἀλλ' ἄλλα μὲν τοιαῦτα, ὥστε ἐβαίνοντο κατὰ διποδίαν, ἄλλα δὲ ἀκατάληκτα, ὥστε ἐβαίνοντο καθ' ἃ προείπομεν ὅτι διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος. Ὡσαύτως δὲν ἠδύναντο νὰ βαίνωνται κατὰ διποδίαν καὶ τὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κῶλα τὰ ἐκ δύο ἁπλῶν ἤτοι ἀσυνθέτων ποδῶν συγκείμενα, τουτέστιν αἱ διποδίαι, ὁσάκις εὑρίσκοντο τοιαῦτα διποδικὰ κῶλα. Περὶ δὲ τῆς βάσεως τῶν δακτυλικῶν καὶ ἀναπαιστικῶν μέτρων κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἥτις, ὡς εἴπομεν, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὀρθοτέρα τῆς τῶν μετρικῶν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατὰ μονοποδίαν μὲν ἐβαίνοντο αἱ διποδίαι, τριποδίαι καὶ πενταποδίαι (μόνον δὲ μία βάσις τῶν πενταποδιῶν ἦτο διποδική), κατὰ διποδίαν δὲ μόναι αἱ τετραποδίαι. Ἑξαποδίαι δέ, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου, δὲν ἐσχηματίζοντο ἐκ τετρασήμων ποδῶν. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν τοῦτον πρέπει νὰ διορθωθῇ καὶ συμπληρωθῇ ὁ γενικὸς τῶν μετρικῶν κανὼν περὶ τῆς βάσεως τῶν μέτρων.

186. Προσέτι παρατηροῦμεν ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοξένου εἶνε πληρεστέρα τῆς τῶν μετρικῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν διάφορον δύναμιν τῶν σημείων ἢ βάσεων. Οἱ μὲν δηλαδὴ μετρικοὶ τὰς ἔν τινι μέτρῳ

περιεχομένας βάσεις ἢ percussiones λαμβάνουσιν ὡς ὁμοταγεῖς, τοὐλάχιστον δὲν λέγουσι τὸ ἐναντίον, ὅτι ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ῥυθμοῦ διεκρίνοντο ἀλλήλων αἱ βάσεις, ἐκ δύο π. χ. βάσεων ἡ ἑτέρα προεφέρετο μετὰ μείζονος δυνάμεως παρὰ τὴν ἑτέραν. Ἡ διδασκαλία ὅμως τοῦ Ἀριστοξένου ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε πληρεστέρα, διότι τὰ σημεῖα τῶν συνθέτων ποδῶν διακρίνει εἰς βάσεις (= θέσεις) καὶ ἄρσεις, ὧν αἱ πρῶται προεφέροντο, ὡς εἰκός, μετὰ μείζονος δυνάμεως τῶν δευτέρων· οἷον ἡ διαίρεσις τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου εἶχεν ὧδε·

	πούς σύνθ. δακτυλικός.		πούς σύνθ. δακτυλικός.	
κατ' Ἀριστόξενον	βάσις	ἄρσις	βάσις	ἄρσις
	◡ – ◡ –	◡ – ◡ –	◡ – ◡ –	◡ – –
κατὰ τοὺς μετρικοὺς	βάσις	βάσις	βάσις	βάσις
	κῶλον		κῶλον.	

Περὶ δὲ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου βάσις παρατηροῦμεν ὅτι ὁ τρόπος, καθ' ὃν μεταχειρίζονται αὐτὸν οἱ μετρικοί, δὲν φαίνεται μεταγενέστερος, ἀλλὰ παλαιότερος καὶ τοῦ Ἀριστοξένου ληφθεὶς ἐκ τῶν μουσικῶν, ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους Μεταφ. 13,1. Πρβλ. § 4 καὶ 9· καὶ Πολυδ. Β', 199 «βάσις παρὰ τοῖς μουσικοῖς λέγεται τὸ τιθέναι τὸν πόδα ἐν ῥυθμῷ». Βάσιν δηλαδὴ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι μουσικοί, ὅπως καὶ οἱ ὕστερον μετρικοί, πᾶν σημεῖον τοῦ συνθέτου ποδὸς ἤτοι κώλου, καθότι ὀρχούμενοι καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἔβαινον ἤτοι ἐτίθεσαν τὸν πόδα καὶ ἅμα ἐμετεώριζον αὐτόν, ἐκ τοῦ κυριωτέρου δὲ μέρους τοῦ σημείου ἤτοι ἐκ τοῦ ψόφου, ὃν ἐποίουν βαίνοντες, ἐκάλεσαν τὸ ὅλον σημεῖον βάσιν. Ὁ δὲ Ἀριστόξενος θέλων νὰ δηλώσῃ τὴν διάφορον δύναμιν, μεθ' ἧς τὰ σημεῖα τοῦ συνθέτου ποδὸς προεφέροντο ἔν τε τῇ ᾠδῇ καὶ τῇ κρούσει, μετήνεγκε καὶ εἰς αὐτὰ τοὺς ὅρους τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν, τουτέστιν ἄρσεις καὶ βάσεις (= θέσεις), οὐδαμῶς δὲ ἤθελε διὰ τούτων νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ σημείου, ὅπερ ἐκαλεῖτο βάσις, ἐτίθετο ὁ πούς τῶν ὀρχουμένων, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τῆς ἄρσεως ἐμετεωρίζετο. Διότι ἂν ἡ ἐκδοχὴ αὕτη ὑποτεθῇ ἀληθής, πλὴν ἄλλων πῶς συμβιβάζεται τότε ἡ διπλῆ βάσις ἢ ἡ διπλῆ ἄρσις τῶν συνθέτων ἰαμβικῶν ποδῶν; πῶς δηλαδὴ ὁ ὀρχούμενος ἐτίθει τὸν πόδα δὶς καὶ ἦρεν αὐτὸν ἅπαξ, ἢ τἀνάπαλιν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ τὴν ἀπόθεσιν.

187. Τὸ τέλος τῶν μέτρων τουτέστιν ὁ τελικὸς αὐτῶν πούς καλεῖται ὑπὸ τῶν μετρικῶν *ἀπόθεσις* (depositio). Εἶνε δὲ ὁ ὅρος οὗτος βεβαίως πάνυ παλαιός. Καταχρηστικῶς δὲ ἀντὶ τῆς ἀποθέσεως λέγεται καὶ κατάληξις. Πρβλ. σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 142 W. «ἰστέον ὅτι τὸ αὐτό ἐστιν ἀπόθεσις καὶ κατάληξις· καὶ γενικόν ἐστιν ⟨ἡ κατάληξις⟩ ἀντὶ τοῦ ἀπόθεσις καὶ εἰδικὸν ἀντὶ τοῦ ἐλάττωσις». Τεσσάρων λοιπὸν οὐσῶν τῶν ἀποθέσεων τῶν μέτρων, τῆς τε ἀκαταλήκτου καὶ τῆς καταληκτικῆς καὶ τῆς βραχυκαταλήκτου καὶ τῆς ὑπερκαταλήκτου, ἐκ τούτων καὶ τὰ μέτρα γίνονται ἤτοι ἀκατάληκτα ἢ καταληκτικὰ ἢ βραχυκατάληκτα ἢ ὑπερκατάληκτα.

α'. Μέτρα ἀκατάληκτα.

188. Καὶ *ἀκατάληκτα* μὲν λέγονται ὅσα ἔχουσιν ὅλον τὸ μέγεθος τοῦ τελευταίου ποδὸς ἀποτετυπωμένον διὰ συλλαβῶν, ἢ ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 14 W.) «ἀκατάληκτα καλεῖται μέτρα ὅσα τὸν τελευταῖον πόδα ὁλόκληρον ἔχει, οἷον [ὡς] ἐπὶ δακτυλικοῦ, Μῶσ' ἄγε Καλλιόπα θύγατερ Διός». Ὁ ὅρος *ὁλόκληρος* εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ ῥυθμικῇ τοῦ Ἀριστείδου σελ. 40 καὶ 97, ὅστις πρὸς τοὺς ὁλοκλήρους πόδας ἀντιτίθησι τοὺς πόδας τοὺς ἔχοντας χρόνον κενὸν (λεῖμμα ἢ πρόσθεσιν)· οἷον σελ. 40 λέγει «ῥυθμοὶ ὁλοκλήρους τοὺς πόδας ἐν ταῖς περιόδοις ἔχοντες» καὶ «ῥυθμοὶ βραχεῖς ἢ ἐπιμήκεις τοὺς κενοὺς ἔχοντες». Τὰ *ἀκατάληκτα* (*ὁλόκληρα*) μέτρα λέγονται προσέτι καὶ *τέλεια* (perfecta), ὅπως τἀνάπαλιν τὰ *καταληκτικὰ* λέγονται *ἀτελῆ* ἢ *μὴ τέλεια* (imperfecta). Ἰστέον δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν ἀκαταλήκτων δακτυλικῶν, παιωνικῶν καὶ ἰωνικῶν ἀπὸ μείζονος μέτρων αἱ δύο βραχεῖαι τῆς τελευταίας ἄρσεως κανονικῶς συναιροῦνται εἰς μίαν δίσημον μακρὰν «σεμνότητος ἕνεκεν», ὡς λέγει ὁ Ἀριστείδης ἐν σελ. 50. Ἐπειδὴ δὲ παντὸς μέτρου ἡ τελικὴ συλλαβὴ ἦτο ἀδιάφορος, ἠδύνατο δηλαδὴ νὰ τεθῇ μακρὰ ἀντὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ῥυθμοῦ ἀπαιτουμένης βραχείας καὶ τἀνάπαλιν, ἡ δίσημος αὕτη μακρὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτυπωθῇ

καὶ διὰ μιᾶς βραχείας, ὡς τἀνάπαλιν ἡ μονόσημος βραχεῖα τοῦ τελικοῦ τροχαίου ἐπὶ τῶν τροχαϊκῶν μέτρων ἠδύνατο νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ μακρᾶς. Ὡσαύτως καὶ ἡ τελικὴ μακρὰ τῆς θέσεως τοῦ τελευταίου ποδὸς τῶν ἰαμβικῶν, ἀναπαιστικῶν καὶ ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος μέτρων διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἤτοι διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον ἠδύνατο νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ βραχείας. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀκατάληκτος ἀπόθεσις τῶν τε ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχομένων μέτρων λαμβάνει τὰ σχήματα τάδε·

μέτρα δακτυλικὰ . . . . . –́ ⏑ ⏑ –́ ⏓
» παιωνικὰ . . . . . –́ ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏓
» ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος . . –́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏓
» τροχαϊκὰ . . . . . –́ ⏑ –́ ⏓
» ἰαμβικὰ . . . . . ⏑ –́ ⏑ ⏓́
» ἀναπαιστικὰ . . . . ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏓́
» ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος . ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏓.

189. Καὶ τὰ μὲν ἀκατάληκτα *τροχαϊκὰ* καὶ *ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος* μέτρα ἦσαν ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει σπανιώτατα. Ὁ Ἡφαιστίων ἐπὶ ἑκατέρου φέρει ἀνὰ ἓν μόνον παράδειγμα, τὸ ἀκατάληκτον τροχαϊκὸν τετράμετρον

κλῦθί μευ γέροντος εὐέ|θειρα χρυσόπεπλε κούρα

καὶ τὸ ἀκατάληκτον ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος δίμετρον τὸ καλούμενον Κλεομάχειον τίς τὴν ὑδρίην ὑμῶν
–́ – ⏑ ⏑ –́ – –.

Τοὐναντίον δὲ λίαν συχνὰ ἦσαν τὰ ἀκατάληκτα παιωνικὰ καὶ δακτυλικὰ μέτρα. Καὶ τὰ μὲν *παιωνικά*, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἐσχηματίζοντο διὰ παντὸς ἀκατάληκτα, οἷον τὸ *ἀκατάληκτον τετράμετρον*

ὦ πόλι φίλη Κέκροπος, | αὐτοφυὲς Ἀττικὴ [Γεωργ.)
χαῖρε λιπαρὸν δάπεδον, | οὖθαρ ἀγαθῆς χθονὸς (Ἀριστ.
ὦ μακάρι' Αὐτόμενες, | ὥς σε μακαρίζομεν (Ἀριστ. Σφῆξ.)

Τὸ αὐτὸ μέτρον μετὰ συναιρέσεων (κρητικῶν) ἐν τῷ μέσῳ, οἷον

μήτε Μούσας ἀνακα|λεῖν ἑλικοβοστρύχους
μήτε Χάριτας βοᾶν | εἰς χορὸν Ὀλυμπίας [Θεσμ.)
ἐνθάδε γάρ εἰσιν, ὥς | φησιν ὁ διδάσκαλος (Ἀριστ. Δευτ.
μᾶτερ ὦ ποτνία, | κλῦθι νυμφᾶν ἁβρᾶν
Δῶρι, κυμοκτύπων | ἧραν' ἁλίων μυχῶν (Σιμμίας).

Εἶτα δὲ μετὰ λύσεως καὶ συναιρέσεως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποδὸς (παίων δ'), ὃ λίαν σπάνιον, οἷον [Γεωργ.).

ἐν ἀγορᾷ δ' αὖ πλάτανον | εὖ διαφυτεύσομεν (Ἀριστ.

Τέλος μετὰ πενταβράχεων μὲν ἐν τῷ μέσῳ, δ' δὲ παίωνος ἐν τέλει,

σέ ποτε Διὸς | ἀνὰ πύματα ‖ νεαρὲ κόρε | νεβροχίτων.

Εἶτα δὲ τὸ *ἀκατάληκτον παιωνικὸν πεντάμετρον* ἀπὸ τοῦ κωμικοῦ Θεοπόμπου ὑπὸ τῶν μετρικῶν *Θεοπόμπειον* κληθέν, οἷον

πάντ' ἀγαθὰ δὴ γέγονεν ἀνδράσιν ἐμῆς ἀπὸ συνουσίας
[(Θεόπομ. ἐν Παισίν).

Τῶν δὲ *δακτυλικῶν ἀκαταλήκτων* ἐπισημότατον εἶνε τὸ *ἑξάμετρον* τὸ καλούμενον ἔπος, οἷον

Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.

Ὁ δὲ Ἀρχίλοχος, Ἀνακρέων καὶ ἄλλοι σχηματίζουσι καὶ ἀκαταλήκτους τετραποδίας ἢ δίμετρα (μέτρον Ἀρχιλόχειον), οἷον

φαινόμενον κακὸν οἴκαδ' ἄγεσθαι (Ἀρχίλ. ἐπῳδ.)
ἁδυμελὲς χαρίεσσα χελιδοῖ (Ἀνακρ.)
μνᾶται δηὖτε φαλακρὸς Ἄλεξις (Ἀνακρ.).

Ὁ δὲ Ἀλκμὰν καὶ Στησίχορος σχηματίζουσιν ἀκατάληκτα *τετράμετρα* δακτυλικὰ *Στησιχόρεια* καλούμενα, οἷον

πολλάκι δ' ἐν κορυφαῖς ὀρέων ὅκα | θεοῖσιν ἅδῃ πολύ-
[φοινος ἑορτὰ (Ἀλκμ. 26)
σασαμίδας χόντρον τε καὶ ἐγκρίδας | ἄλλα τε πέμματα
[καὶ μέλι χλωρὸν (Στησίχ. 2).

Τὸ μέτρον τοῦτο δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος, ὑπ' ἄλλων καλεῖται ὀκτάμετρον, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστείδου ὀρθότερον τετράμετρον. Τέλος δὲ εὑρίσκεται καὶ ἀκατάληκτον *πεντάμετρον* δακτυλικόν, *Στησιχόρειον* καὶ τοῦτο καλούμενον (Serv. σελ. 369) ἢ καὶ *Σιμμίειον* (Ἡφαιστ. κεφ. ζ' σελ. 23 W), οἷον

χαῖρε ἄναξ ἕταρε, ζαθέας μάκαρ ἥβας (Σιμμ.)
χρύσεον ὄφρα δι' Ὠκεανοῖο περάσας (Στησίχ. 8).

ΣΗΜ. Τὰ δακτυλικὰ ταῦτα μέτρα οὐχὶ ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἄλλων παλαιῶν μετρικῶν λαμβάνονται ὡς καταληκτικὰ καὶ καλοῦνται *καταληκτικὰ εἰς δισύλλαβον*. Διότι ὁ τελικὸς ποὺς τῶν μέτρων τούτων εἶνε ὁλόκληρος καὶ οὐχὶ μεμειωμένος, ἂν δὲ ἀντὶ τοῦ σπονδείου διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιάφορον ὑπάρχῃ τροχαῖος, οὐδὲν τοῦτο βλάπτει, διότι ἡ ἀδιάφορος αὕτη βραχεῖα

ἔχει μέγεθος ῥυθμικὸν τὸ τῆς μακρᾶς καὶ οὐδεμία ἀνάγκη νὰ ἐννοηθῇ λεῖμμα ἤτοι κενὸς χρόνος μονόσημος πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ῥυθμοῦ.

Τὰ δὲ ἀκατάληκτα *ἀναπαιστικὰ* μέτρα ἦσαν σπανιώτατα. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀκατάληκτος πενταποδία ἐν Ἀχαρνεῦσι 284

σὲ μὲν οὖν καταλεύσομεν, ὦ μιαρὰ κεφαλή.

Ἴσως δὲ καὶ ἡ παρ' Ἰβύκῳ ἐν ἀποσπ. 2 πενταποδία

ἀέκων σὺν ὄχεσφι θοοῖς ἐς ἅμιλλαν ἔβα.

Πολλῷ δὲ συχνότερα εἶνε τὰ ἀκατάληκτα *ἰαμβικὰ* μέτρα, οἷα μάλιστα τὰ τρίμετρα, οἷον

ἔστε ξένοισι μειλίχοις ἐοικότες.

Καὶ ἰαμβικὰ δὲ τετράμετρα τῆς κυρίως μελικῆς ποιήσεως εἶνε συχνὰ ἀκατάληκτα καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς τραγικοῖς. Ἓν δὲ παράδειγμα φέρει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 18 W.) ἐκ τοῦ Ἀλκαίου τόδε

δέξαι με κωμάζοντα, δέξαι, λίσσομαί σε, λίσσομαι.

Ἧττον δὲ συχνὰ εἶνε τὰ ἀκατάληκτα δίμετρα ὡς αὐτοτελῆ μέτρα, οἷα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος (σελ. 17 W.) μνημονευόμενα

ἐρῶ τε δηὖτε κοὐκ ἐρῶ,
καὶ μαίνομαι κοὐ μαίνομαι.

Τοῖς μέτροις τούτοις, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων, ὁ Ἀνακρέων ἔγραψεν ὅλα ᾄσματα.

Τὰ δὲ ἀκατάληκτα *ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος* μέτρα ἦσαν πολλῷ σπανιώτερα τῶν καταληκτικῶν. Ὡς τοιαῦτα δὲ μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 38 W.) τὰ δίμετρα, οἷς ὁ Ἀλκμὰν ἔγραψεν ὅλα ᾄσματα, οἷον

ἑκατὸν μὲν Διὸς υἱόν.
τάδε Μῶσαι κροκόπεπλοι.

Εἶτα δὲ τὸ παρὰ Σαπφοῖ τρίμετρον

τί με Πανδιονὶς ὠράνα χελιδών,

καὶ τὸ παρ' Ἀλκαίῳ τετράμετρον

ἔμε δειλάν, ἔμε πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.

Μνημονεύει δὲ προσέτι ὁ Ἡφαιστίων καὶ δίμετρα καὶ τρίμετρα ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος ἀκατάληκτα κατὰ τὸν ἀνακλώμενον χαρακτῆρα (σελ. 39. 40 W.), καὶ δίμετρα μέν, συχνὰ ὄντα παρ' Ἀνακρέοντι, τὰ ἑξῆς

παρὰ δηὖτε Πυθόμανδρον
κατέδυν ἔρωτα φεύγων·

τρίμετρα δὲ τὸ παρὰ τῇ Σαπφοῖ

ζαελεξάμαν ὄναρ Κυπρογενήᾳ

καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἀνακρέοντι

ἀπό μοι θανεῖν γένοιτ'· οὐ γὰρ ἂν ἄλλη
λύσις ἐκ πόνων γένοιτ' οὐδαμὰ τῶνδε.

6'. Μέτρα καταληκτικά.

190. Καταληκτικὰ δὲ καλοῦνται καθ' Ἡφαιστίωνα (κεφ. δ' σελ. 14 W.) τὰ μέτρα, «ὅσα μεμειωμένον ἔχει τὸν τελευταῖον πόδα». Ὁ δὲ Ἀριστείδης ἐν τῇ μετρικῇ ἐν σελ. 50 λέγει «καταληκτικὰ ὅσα συλλαβὴν ἀφαιρεῖ τοῦ τελευταίου ποδὸς σεμνότητος ἕνεκεν τῆς μακροτέρας καταλήξεως». Καὶ τῶν μὲν *ἀπὸ τῆς θέσεως* ἀρχομένων καταληκτικῶν μέτρων λείπει ἐν τῇ ἀποθέσει ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδός, ἥτις ἀναπληροῦται διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀναλόγου κενοῦ χρόνου, ἐν μὲν τοῖς τροχαϊκοῖς τοῦ μονοσήμου λείμματος (Λ), ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς τῆς δισήμου προσθέσεως ($\bar{\Lambda}$) καὶ οὕτω τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος τοῦ καταληκτικοῦ ποδὸς τῆς ἀποθέσεως ἐξισοῦται τοῖς προηγουμένοις ὁλοκλήροις ποσί.

Καταληκτικὰ	τροχαϊκὰ	´ ∪ ⊻ Λ
»	δακτυλικὰ . . .	´ ∪ ∪ ´ $\bar{\Lambda}$
»	ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος .	´ – ∪ ∪ ´ ⊻ $\bar{\Lambda}$
»	παιωνικὰ	´ ∪ ∪ ∪ – ∪ $\bar{\Lambda}$.

ΣΗΜ. Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ δέχονται δύο εἴδη δακτυλικῶν καταληκτικῶν, τὰ καταληκτικὰ εἰς δισύλλαβον καὶ τὰ καταληκτικὰ εἰς συλλαβήν, ἀλλὰ τὰ πρῶτα, ὡς προείπομεν (σελ. 257), δὲν εἶνε καταληκτικά, ἀλλ' ἀκατάληκτα, ὥστε καταληκτικὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μόνα τὰ δεύτερα. Ὡσαύτως οὐχὶ ὀρθῶς οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ καὶ τὰ καταληκτικὰ ἰωνικὰ καλοῦσι βραχυκατάληκτα, ἐπειδὴ ἡμαρτημένως λαμβάνοντες τὸν ἰωνικὸν πόδα ὡς σύνθετον ἐκ τετρασήμου ποδὸς (σπονδείου) καὶ δισήμου (πυρριχίου) νομίζουσιν ὅτι ἐπὶ τῶν καταληκτικῶν ἰωνικῶν ἀπὸ μείζονος λείπει ὅλος ὁ τελευταῖος πούς, δηλονότι ὁ πυρρίχιος. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν ἀναλόγων καταληκτικῶν παιωνικῶν.

191. Καὶ τὰ μὲν *τροχαϊκὰ* μέτρα ἔχουσι σχεδὸν πάντοτε καταληκτικὴν τὴν ἀπόθεσιν, διότι κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου δὲν ἤρεσκε

τοῖς παλαιοῖς μονοσύλλαβος βραχεῖα ἄρσις. Τοιαῦτα δὲ τροχαϊκὰ μέτρα εἶνε τὸ συχνὸν καταληκτικὸν *τετράμετρον*, οἷον

Ἐρξίη πῆ δῆτ' ἄνολβος ἀθροΐζεται στρατός.

Εἶτα δὲ τὸ καταληκτικὸν *δίμετρον* ἢ *ἑφθημιμερές*, τὸ καλούμενον Εὐριπίδειον ἢ ληκύθιον, ὅπερ μόνον ἐν μελικαῖς στροφαῖς μετ' ἄλλων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακροτέρων κώλων συντιθέμενον ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὸ αὐτοτελὲς μέτρον, οἷον (Φοιν. 250)

νῦν δέ μοι πρὸ τειχέων
θούριος μολὼν Ἄρης.

Τέλος δὲ τὸ σπάνιον καταληκτικὸν *τρίμετρον*, «οἷόν ἐστι τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου, ὅ τινες ἀκέφαλον ἰαμβικὸν καλοῦσι,

Ζεῦ πάτερ, γάμον μὲν οὐκ ἐδαισάμην»,

ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων (κεφ. ς' σελ. 20 W.).

192. Τὰ δὲ καταληκτικὰ *δακτυλικὰ* μέτρα δὲν ἦσαν τοσοῦτον συχνά, ὅσον τὰ ἀκατάληκτα. Καὶ τὴν μὲν δακτυλικὴν *τριποδίαν* ἢ τὸ *πενθημιμερὲς* δακτυλικόν, ὡς καλοῦσιν αὐτὴν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, μετεχειρίσατο ὁ Ἀρχίλοχος ἐν ἐπῳδῷ, οἷον

ἐν δὲ Βατουσιάδης.

Τὴν δὲ δακτυλικὴν *τετραποδίαν* ἢ τὸ *ἑφθημιμερὲς* ὁ Ἀλκμάν, οἷον

ταῦτα μὲν ὡς ἂν ὁ δῆμος ἅπας.

Τὸ δὲ καταληκτικὸν δακτυλικὸν *τετράμετρον* ὁ Ἴβυκος, ὅθεν καὶ Ἰβύκειον ἐκλήθη (Serv. centim. σελ. 390, ἔνθα οὐκ ὀρθῶς λέγεται heptametrum hypercatalectum), οἷον

τῆνος ὁ βακτροφόρας, διπλοείματος, | αἰθεριβόσκας, ἀλλ'
[ἀνέβα (Κερκίδ. ἀποσπ. 2).
κύριός εἰμι θροεῖν ὅδιον κράτος | αἴσιον ἀνδρῶν ἐκτελέων
[(Ἀγαμ. 104).

Προσέτι μνημονευτέον τὸ *ἑξάμετρον*, τὸ καλούμενον *ἀγγελικὸν* ἢ *Χοιρίλειον* (Diomed. 495. Plotius 255), οἷον

τοιάδε χρὴ χαρίτων δα|μώματα καλλικόμων (Στησ. ἀπ. 34).

Καὶ τέλος τὴν καταληκτικὴν *πενταποδίαν*. Πρβλ. Serv. 369 «Alcmanicum constat tetrametro hypercatalecto ut est hoc

vita quieta nimis caret ingenio.

193. Ἰωνικὸν δὲ ἀπὸ μείζονος καταληκτικὸν μνημονεύει ἓν καθαρὸν ὁ Ἡφαιστίων τὸ *τετράμετρον* τὸ καλούμενον Σωτάδειον, οἷον

Ἥρην ποτὲ φασὶν Δία τὸν τερπικέραυνον.

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ τοῦ Σοφοκλέους (Οἰ. Τ. 490) ὑπέρμετρον

ἀλλ' οὔποτ' ἔγωγ' ἄν, πρὶν ἴδοιμ' ὀρθὸν ἔπος, μεμφομέ-
[νων ἂν καταφαίην,

ὅπερ εἶνε *ἑξάμετρον*, ἄν τε ἐκ δύο τριποδιῶν, ἄν τε ἐκ τριῶν διποδιῶν ληφθῇ συγκείμενον.

194. Ἐκ δὲ τῶν καταληκτικῶν *παιωνικῶν* μέτρων μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων (κεφ. ιγ' σελ. 43 W.) τὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος *ἑξάμετρον* ἐκ μόνων ἀμφιμάκρων συγκείμενον, οἷον

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἔρως οἷα παῖς παίσδει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἅ μή μοι θίγῃς τῷ κυπαιρίσκῳ.

Δίμετρα δὲ καὶ *τετράμετρα* εὑρίσκονται ἐν Ἀριστοφ Λυσιστρ. 788

πλεξάμενος ἄρκυς,
καὶ κύνα τιν' εἶχεν,
κοὐκέτι κατῆλθε πάλιν οἴκαδ' ὑπὸ μίσους.

195. Ἐκ δὲ τῶν *ἀπ' ἄρσεως* ἀρχομένων καταληκτικῶν μέτρων τῶν μὲν ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος ἡ ἀπόθεσις εἶνε ἐλλιπὴς κατὰ τὴν δευτέραν μακρὰν τῆς θέσεως, ἥτις ἀναπληροῦται διὰ κενοῦ δισήμου χρόνου ἤτοι δισήμου προσθέσεως.

ἀκατάληκτον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος ⏑ ⏑ ⏗ – ⏑ ⏑ ⏗ –
καταληκτικὸν » » » ⏑ ⏑ ⏗ – ⏑ ⏑ ⏑́ Λ

Μέτρα δὲ ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος καταληκτικὰ μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων (κεφ. ιβ' σελ. 40 W.) τὸ *καθαρὸν ἑφθημιμερὲς* ἤτοι καταληκτικὸν *δίμετρον*, ᾧπερ ὁ Τιμοκρέων ὅλον ᾆσμα συνέθηκε,

Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ
ποτὶ τὰν ματέρ' ἔφα.

Εἶτα δὲ τὸ *τρίμετρον*, οἷον τὸ τοῦ Ἀνακρέοντος

Διονύσου σαῦλαι Βασσαρίδες·

καὶ τὸ *τετράμετρον*, οἷον τὸ τοῦ Φρυνίχου τοῦ τραγικοῦ τόδε

τό γε μὴν ξείνια δούσας, λόγος ὥσπερ λέγεται,
ὀλέσαι, κἀποτεμεῖν ὀξέϊ χαλκῷ κεφαλάν·

καὶ τὸ παρὰ Φρυνίχῳ τῷ κωμικῷ

ἃ δ' ἀνάγκα 'σθ' ἱερεῦσιν καθαρεύειν φράσομεν·

καὶ τὰ πολυθρύλητα ταῦτα, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων (κεφ. ιβ' σελ. 39 W.),

Γάλλαι μητρὸς ὀρείης φιλόθυρσοι δρομάδες,
αἷς ἔντεα παταγεῖται καὶ χάλκεα κρόταλα.

Τοῦτο τὸ μέτρον καλεῖται προσέτι καὶ *γαλλιαμβικὸν* καὶ *μητρῳακὸν* καὶ *ἀνακλώμενον*.

Καθ' ὅμοιον τρόπον πρέπει νὰ ληφθῇ καὶ ἡ κατάληξις τῶν ἀπ' ἄρσεως παιώνων ἤτοι τῶν καλουμένων βακχείων, οἷον

⏑ ⏊ – ⏑ ⏊ – ⏑ ⏊ – ⏑ ⏊ ⩘

δολοφόνου λέβητος τύχαν σοι λέγω (Ἀγαμ. 1129).
ἀκόρετος βοᾶς, φεῦ ταλαίναις φρεσὶν (Ἀγαμ. 1143).

196. Ἀλλοία εἶνε ἡ ἀπόθεσις τῶν καταληκτικῶν *ἰαμβικῶν* καὶ *ἀναπαιστικῶν* μέτρων, ἅτινα μετὰ τὴν τελευταίαν ὁλόκληρον μονοποδίαν ἔχουσι καὶ μίαν συλλαβὴν ὁτὲ μὲν μακράν, ὁτὲ δὲ βραχεῖαν ὡς πόδα μεμειωμένον, οἷον

⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏒
⏑ –, ⏑ –, ⏑ –, ⏒

Τὴν συλλαβὴν ταύτην ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς τὴν ἄρσιν τοῦ τελευταίου ποδός, ὥστε νὰ λείπῃ ἡ θέσις, νὰ ἀναπληρῶται δὲ αὕτη διὰ κενοῦ χρόνου δισήμου. Καὶ τῷ ὄντι οὕτως ἐλαμβάνετο πρότερον ἡ καταληκτικὴ ἀπόθεσις τῶν μέτρων τούτων. Ἐκ τῶν μεμελοποιημένων ὅμως καταληκτικῶν ἰαμβικῶν τετραμέτρων τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν καὶ τῶν καταληκτικῶν ἀναπαιστικῶν τετραποδιῶν τοῦ ὕμνου εἰς Νέμεσιν καὶ Ἥλιον, ὧν τὸ μέλος σῴζεται παρασεσημασμένον, γίνεται καταφανὲς ὅτι ἡ τελευταία συλλαβὴ δὲν εἶνε ἄρσις, ἀλλὰ θέσις, τὸ δὲ ἐλλεῖπον μέρος δὲν εἶνε ἡ θέσις, ἀλλ' ἡ ἄρσις τοῦ μεμειωμένου ποδός, αὕτη δὲ ἀναπληροῦται οὐχὶ διὰ κενοῦ χρόνου, ἀλλὰ διὰ παρεκτάσεως τῆς θέσεως τοῦ προηγουμένου ὁλοκλήρου ποδός, οἷον

ἀκατ. ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊
καταλ. ⏑ ⏊ ⏑ ⏊ ⏑ ⏊̲ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊̲ ⏊

Καὶ καταληκτικὰ μὲν *ἰαμβικὰ* μέτρα μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων (κεφ. ε' σελ. 18 W.) «*δίμετρα* μέν, ὡς τὸ καλούμενον Ἀνακρεόντειον, οἷον

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω.

Τρίμετρον δέ, οἷον τὸ Ἀρχιλόχου

ὄγμος κακοῦ δὲ γήραος καθαιρεῖ.

Τετράμετρον δέ, οἷον τὸ Ἱππώνακτος

εἴ μοι γένοιτο παρθένος καλή τε καὶ τέρεινα».

Τῶν δὲ *ἀναπαιστικῶν* καταληκτικῶν μέτρων, οἷα συνήθως σχηματίζονται τὰ ἀναπαιστικά, ἐπισημότατον μὲν εἶνε τὸ *τετράμετρον* τὸ καλούμενον *Ἀριστοφάνειον*, οἷον

ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν καὶ σωφροσύνη νενόμιστο.

«Κέκληται δὲ Ἀριστοφάνειον» (λέγει ὁ Ἡφαιστίων κεφ. η' σελ. 26 W.) «οὐκ Ἀριστοφάνους αὐτὸ εὑρόντος πρώτου, ἐπεὶ καὶ παρὰ Κρατίνῳ ἐστί·

χαίρετε δαίμονες οἱ Λεβάδειαν Βοιώτιον οὖθαρ ἀρούρης·

ἀλλὰ διὰ τὸ τὸν Ἀριστοφάνην πολλῷ αὐτῷ κεχρῆσθαι κτλ.».

«Τῷ καταληκτικῷ δὲ *τριμέτρῳ* (λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 27 W.) Σιμμίας ὁ Ῥόδιος ὅλον ποιημάτιον ἔγραψεν, ὡς τὸ

ἑστία ἁγνά, ἀπ' εὐξείνων μέσα τοίχων.

Τέλος δὲ τὸ *δίμετρον* καταληκτικὸν τὸ καλούμενον *παροιμιακόν*, οἷον

πότε δ' Ἄρτεμις οὐκ ἐχόρευσε.
καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοισιν.

Παρὰ δὲ Κρατίνῳ ἐν Ὀδυσσεῦσιν ἐγίνετο συνεχὴς χρῆσις αὐτοῦ·

σιγάν νυν ἅπας ἔχε σιγάν·
καὶ πάντα λόγον τάχα πεύσει·
ἡμῖν δ' Ἰθάκη πατρίς ἐστι,
πλέομεν δ' ἅμ' Ὀδυσσεῖ θείῳ.

γ'. Μέτρα βραχυκατάληκτα.

197. Τὰ δὲ *βραχυκατάληκτα* μέτρα ὑπὸ μὲν τοῦ Ἡφαιστίωνος (κεφ. γ' σελ. 15 W.) ὁρίζονται ὧδε· «βραχυκατάληκτα δὲ καλεῖται, ὅσα ἀπὸ διποδίας ἐπὶ τέλους ὅλῳ ποδὶ μεμείωται, οἷον ἐπὶ ἰαμβικοῦ,

ἄγ' αὖτ' ἐς οἶκον τὸν Κλεησίππω.

Ἐνταῦθα γὰρ ὁ *σίππω* ποὺς ἀντὶ ὅλης ἰαμβικῆς κεῖται διποδίας». Ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστείδου ἐν σελ. 50 ὧδε· «βραχυκατάληκτα, οἷς ποὺς δισύλλαβος ἐλλείπει». Βραχυκατάληκτα λοιπὸν μέτρα ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν ὅσα βαινόμενα κατὰ διποδίαν ἐν τῇ τελευταίᾳ βάσει ἀντὶ διποδίας εἶχον μονοποδίαν, ὥστε ἦσαν μεμειωμένα ὅλῳ ποδί. Τὴν βραχυκαταληξίαν οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἡμαρτημένως ἐξέτειναν καὶ εἰς τὰ ἰωνικὰ καὶ παιωνικὰ μέτρα οὐχὶ ὀρθῶς ὡς συνθέτους πόδας λαμβάνοντες καὶ τοὺς ἑξασήμους ἰωνικοὺς καὶ τοὺς πεντασήμους παιωνικούς. Ὀρθότερον δὲ περιοριστέον αὐτὴν εἰς μόνα τὰ ἰαμβικά, τροχαϊκά, ἀναπαιστικὰ καὶ δακτυλικὰ μέτρα, ἐξ ὧν

Τοῦτο τὸ μέτρον καλεῖται προσέτι καὶ *γαλλιαμβικὸν* καὶ *μητρωακὸν* καὶ *ἀνακλώμενον*.

Καθ' ὅμοιον τρόπον πρέπει νὰ ληφθῇ καὶ ἡ κατάληξις τῶν ἀπ' ἄρσεως παιώνων ἤτοι τῶν καλουμένων βακχείων, οἷον

⏑ ⏓ – ⏑ ⏓ ⏓ ⏑ ⏓ – ⏑ ⏓ ⋀

δολοφόνου λέβητος τύχαν σοι λέγω ('Αγαμ. 1129).
ἀκόρετος βοᾶς, φεῦ ταλαίναις φρεσὶν ('Αγαμ. 1143).

196. 'Αλλοία εἶνε ἡ ἀπόθεσις τῶν καταληκτικῶν *ἰαμβικῶν* καὶ *ἀναπαιστικῶν* μέτρων, ἅτινα μετὰ τὴν τελευταίαν ὁλόκληρον μονοποδίαν ἔχουσι καὶ μίαν συλλαβὴν ὁτὲ μὲν μακράν, ὁτὲ δὲ βραχεῖαν ὡς πόδα μεμειωμένον, οἷον

⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏑̲
⏑ –, ⏑ –, ⏑ –, ⏑̲

Τὴν συλλαβὴν ταύτην ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς τὴν ἄρσιν τοῦ τελευταίου ποδός, ὥστε νὰ λείπῃ ἡ θέσις, νὰ ἀναπληρῶται δὲ αὕτη διὰ κενοῦ χρόνου δισήμου. Καὶ τῷ ὄντι οὕτως ἐλαμβάνετο πρότερον ἡ καταληκτικὴ ἀπόθεσις τῶν μέτρων τούτων. 'Εκ τῶν μεμελοποιημένων ὅμως καταληκτικῶν ἰαμβικῶν τετραμέτρων τῆς ᾠδῆς εἰς τὴν Μοῦσαν καὶ τῶν καταληκτικῶν ἀναπαιστικῶν τετραποδιῶν τοῦ ὕμνου εἰς Νέμεσιν καὶ Ἥλιον, ὧν τὸ μέλος σῴζεται παρασεσημασμένον, γίνεται καταφανὲς ὅτι ἡ τελευταία συλλαβὴ δὲν εἶνε ἄρσις, ἀλλὰ θέσις, τὸ δὲ ἐλλεῖπον μέρος δὲν εἶνε ἡ θέσις, ἀλλ' ἡ ἄρσις τοῦ μεμειωμένου ποδός, αὕτη δὲ ἀναπληροῦται οὐχὶ διὰ κενοῦ χρόνου, ἀλλὰ διὰ παρεκτάσεως τῆς θέσεως τοῦ προηγουμένου ὁλοκλήρου ποδός, οἷον

ἀκατ. ⏑ ⏓ ⏑ ⏓ ⏑ ⏓ ⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓
καταλ. ⏑ ⏓ ⏑ ⏓ ⏑ ⏓ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏓ ⏓

Καὶ καταληκτικὰ μὲν *ἰαμβικὰ* μέτρα μνημονεύει ὁ 'Ηφαιστίων (κεφ. ε' σελ. 18 W.) «*δίμετρα* μέν, ὡς τὸ καλούμενον 'Ανακρεόντειον, οἷον

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω.

Τρίμετρον δέ, οἷον τὸ 'Αρχιλόχου

ὄγμος κακοῦ δὲ γήραος καθαιρεῖ.

Τετράμετρον δέ, οἷον τὸ Ἱππώνακτος

εἴ μοι γένοιτο παρθένος καλή τε καὶ τέρεινα».

Τῶν δὲ *ἀναπαιστικῶν* καταληκτικῶν μέτρων, οἷα συνήθως σχη-

ματίζονται τὰ ἀναπαιστικά, ἐπισημότατον μὲν εἶνε τὸ *τετράμετρον* τὸ καλούμενον *'Αριστοφάνειον*, οἷον

ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν καὶ σωφροσύνη νενόμιστο.

«Κέκληται δὲ 'Αριστοφάνειον» (λέγει ὁ 'Ηφαιστίων κεφ. η' σελ. 26 W.) «οὐκ 'Αριστοφάνους αὐτὸ εὑρόντος πρώτου, ἐπεὶ καὶ παρὰ Κρατίνῳ ἐστί·

χαίρετε δαίμονες οἳ Λεβάδειαν Βοιώτιον οὖθαρ ἀρούρης·

ἀλλὰ διὰ τὸ τὸν 'Αριστοφάνην πολλῷ αὐτῷ κεχρῆσθαι κτλ.».

«Τῷ καταληκτικῷ δὲ *τριμέτρῳ* (λέγει ὁ 'Ηφαιστίων σελ. 27 W.) Σιμμίας ὁ 'Ρόδιος ὅλον ποιημάτιον ἔγραψεν, ὡς τὸ

ἑστία ἁγνά, ἀπ' εὐξείνων μέσα τοίχων.

Τέλος δὲ τὸ *δίμετρον* καταληκτικὸν τὸ καλούμενον *παροιμιακόν*, οἷον

πότε δ' Ἄρτεμις οὐκ ἐχόρευσε.
καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοισιν.

Παρὰ δὲ Κρατίνῳ ἐν 'Οδυσσεῦσιν ἐγίνετο συνεχὴς χρῆσις αὐτοῦ·

σιγάν νυν ἅπας ἔχε σιγάν·
καὶ πάντα λόγον τάχα πεύσει·
ἡμῖν δ' 'Ιθάκη πατρίς ἐστι,
πλέομεν δ' ἅμ' 'Οδυσσεῖ θείῳ.

γ'. Μέτρα βραχυκατάληκτα.

197. Τὰ δὲ *βραχυκατάληκτα* μέτρα ὑπὸ μὲν τοῦ 'Ηφαιστίωνος (κεφ. γ' σελ. 15 W.) ὁρίζονται ὧδε· «βραχυκατάληκτα δὲ καλεῖται, ὅσα ἀπὸ διποδίας ἐπὶ τέλους ὅλῳ ποδὶ μεμείωται, οἷον ἐπὶ ἰαμβικοῦ,

ἄγ' αὖτ' ἐς οἶκον τὸν Κλεησίππω.

'Ενταῦθα γὰρ ὁ *σίππω* ποὺς ἀντὶ ὅλης ἰαμβικῆς κεῖται διποδίας». 'Υπὸ δὲ τοῦ 'Αριστείδου ἐν σελ. 50 ὧδε· «βραχυκατάληκτα, οἷς ποὺς δισύλλαβος ἐλλείπει». Βραχυκατάληκτα λοιπὸν μέτρα ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν ὅσα βαινόμενα κατὰ διποδίαν ἐν τῇ τελευταίᾳ βάσει ἀντὶ διποδίας εἶχον μονοποδίαν, ὥστε ἦσαν μεμειωμένα ὅλῳ ποδί. Τὴν βραχυκαταληξίαν οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἡμαρτημένως ἐξέτειναν καὶ εἰς τὰ ἰωνικὰ καὶ παιωνικὰ μέτρα οὐχὶ ὀρθῶς ὡς συνθέτους πόδας λαμβάνοντες καὶ τοὺς ἑξασήμους ἰωνικοὺς καὶ τοὺς πεντασήμους παιωνικούς. 'Ορθότερον δὲ περιοριστέον αὐτὴν εἰς μόνα τὰ ἰαμβικά, τροχαϊκά, ἀναπαιστικὰ καὶ δακτυλικὰ μέτρα, ἐξ ὧν

εὑρίσκομεν ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει χρήσιμα δίμετρά τε καὶ τρίμετρα καὶ τετράμετρα βραχυκατάληκτα. Τοιαῦτα δὲ εἶνε

Ἐκ μὲν τῶν *δακτυλικῶν* τὸ βραχυκατάληκτον *τετράμετρον*, τὸ ὑπὸ τοῦ Σερουίου (Cent. 370) *Στησιχόρειον* καλούμενον, οἷον

Ταρτησσοῦ ποταμοῦ παρὰ παγὰς ἀ|πείρονας, ἀργυρορίζους [(Στησίχ. ἀποσπ. 5).
ἀνδρείων παρὰ δαιτυμόνεσσι πρέ|πει παιᾶνα κατάρχειν [(Ἀλκμ. ἀπ. 19).
ἅ τ' ἀγανοβλέφαρος πειθὼ ῥοδέ|οισιν ἐν ἄνθεσι θρέψων [(Ἴβυκ. ἀπ. 3).
οἷαι Στρυμονίου πελάγους Ἀχε|λωΐδες εἰσὶ πάροικοι [(Πέρσ. 867).
ὦ μέγα χρύσεον ἀστεροπῆς φάος, | ὦ Διὸς ἄμβροτον ἔγχος πυρφόρον, ὦ χθόνιαι βαρυαχέες | ὀμβροφόροι θ' ἅμα βρονταὶ [(Βατρ. 1748).

καὶ τὸ βραχυκατάληκτον *τρίμετρον*, τὸ ὑπὸ μὲν τοῦ Σερουίου (369) *Στησιχόρειον*, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἡφαιστίωνος (κεφ. ζ' σελ. 23 W.) Σιμμίειον καλούμενον, οἷον

χαῖρε ἄναξ ἕταρε, ζαθέας μάκαρ ἥβας (Σιμμίας).
χρύσεον ὄφρα δι' ὠκεανοῖο περάσας (Στησίχ. ἀποσπ. 8).
πτηνά τε καὶ πεδοβάμονα κἀνεμοέντων (Χοηφ. 592).

Ἐκ δὲ τῶν *τροχαϊκῶν* τὸ *τετράμετρον* βραχυκατάληκτον, οἷον

οὐδ' Ἀμειψίαν ὁρᾶτε πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑμῖν.

Πρβλ. Ἡφαιστ. κφ. ς' σελ. 21 W. καὶ Serv. 368, ὅστις καλεῖ αὐτὸ Sotadicum. Εἶτα δὲ τὸ *ὑπέρμετρον* (τετράκωλον) βραχυκατάληκτον ἐν Βατρ. 1375

ἐπ' ἀγαθῷ μὲν τοῖς πολίταις, | ἐπ' ἀγαθῷ δὲ τοῖς ἑαυτοῦ | ξυγγενέσι τε καὶ φίλοισι | διὰ τὸ συνετὸς εἶναι.

Ἔπειτα τὸ συχνότερον *δίμετρον* βραχυκατάληκτον, τὸ καλούμενον ἰθυφαλλικὸν (πρβλ. Ἡφαιστ. κεφ. ς' σελ. 21 W.), οἷον

ἐμμὶ τῷ φυγαίχμα (Καλλίμ.).

Καὶ τέλος τὸ *τρίμετρον* βραχυκατάληκτον (Sapphicum, Serv. 369), οἷον

τὸν δ' ἄνευ λύρας ὅμως ὑμνῳδεῖ (Ἀγαμ. 977)
τᾶς κερασφόρου πέφυκεν Ἰοῦς (Φοιν. 948).

Τὰ δὲ *ἀπ' ἄρσεως* ἀρχόμενα μέτρα σχηματίζονται πολλῷ σπανιώ-

τερον βραχυκατάληκτα. Καὶ τὸ μὲν *τρίμετρον ἰαμβικὸν* βραχυκατάληκτον, κατὰ Σέρουιον (366) Ἀλκμανικὸν καλούμενον, κεῖται ἐν ταῖς στροφαῖς τῶν τραγικῶν, οἷον ἐν Ἀγαμ. 408

ἄτλητα τλᾶσα· πολλὰ δ' ἔστενον.

Τὸ δὲ *τρίμετρον ἀναπαιστικὸν* βραχυκατάληκτον, κατὰ Σέρουιον (371) Πινδαρικὸν καλούμενον, εὑρίσκεται ἐν τοῖς ἑξῆς χωρίοις

σὲ μὲν οὖν καταλεύσομεν, ὦ μιαρὰ κεφαλή (Ἀχαρν. 285).
ἀέκων σὺν ὄχεσφι θοοῖς ἐς ἅμιλλαν ἔβα (Ἴβυκ. 2).

Προσέτι εὑρίσκεται καὶ *δίμετρον ἰαμβικόν* τε καὶ *ἀναπαιστικὸν* βραχυκατάληκτον, ὧν τὸ μὲν πρῶτον καλεῖται Εὐριπίδειον (Serv. 366), οἷον

ἐπεὶ δὲ καὶ πικροῦ (Ἀγαμ. 198).
τάλαινα παρακοπὰ (Ἀγαμ. 223).
φεῦ φεῦ τίς ἡ Φρυγῶν (Ἑλέν. 229).
Ἑλλανίδες κόραι (Ἑλέν. 192).

Τὸ δὲ δεύτερον κατὰ μὲν Σέρουιον (370) καλεῖται *Ἀριστοφάνειον*, κοινῶς δὲ *προσοδιακόν*, οἷον

φονίαν, πτέρυγά τε παντᾶ
περίβαλε περί τε κύκλωσαι (Ὄρν. 729).

Ὅταν δὲ τὰ βραχυκατάληκτα ταῦτα δίμετρα συναφθῶσι μετὰ προηγουμένου ἀκαταλήκτου διμέτρου, γίνεται τὸ βραχυκατάληκτον *τετράμετρον ἰαμβικόν*, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Σερουίου (366) καλεῖται *Ἀριστοφάνειον*, καὶ τὸ ἀναπαιστικόν, ὅπερ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ (371) καλεῖται *Ἀλκμανικόν*.

198. Ἐν τοῖς εἰρημένοις μέτροις τὰ βραχυκατάληκτα κῶλα ἐμφανίζονται ὡς ἀκατάληκτοι τριποδίαι καὶ πενταποδίαι ἀντὶ τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, ἡ δὲ ἀναπλήρωσις τοῦ ἐλλείποντος ποδὸς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐγίνετο εἴτε διὰ προσθήκης κενοῦ χρόνου, ἔχοντος μέγεθος ὅλου ποδός, τοῦ ἐλλείποντος, εἴτε διὰ παρεκτάσεως τῆς τελευταίας συλλαβῆς· οἷον τοῦ διαρρήδην ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος βραχυκαταλήκτου τετραμέτρου καλουμένου

οὐδ' Ἀμειψίαν ὁρᾶτε | πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑμῖν

τὸ δεύτερον βραχυκατάληκτον κῶλον ἀναπληροῦται, τουτέστιν ἀπὸ τριποδίας μεταβάλλεται εἰς τετραποδίαν, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ ῥυθμός, ὧδε·

⊥ ∪ ⊥ ∪ ⊥ ∪ ⋀
πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑμῖν

ἢ ὧδε ∠ ∪ ∠ ∪ ∠ ∠ ʌ

πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ὑ-μῖν.

Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Πότε ὅμως οἱ παλαιοὶ μετεχειρίζοντο τὸν ἕτερον καὶ πότε τὸν ἕτερον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ ῥυθμοῦ τρόπον, ἀδυνατοῦμεν νὰ γινώσκωμεν ἡμεῖς νῦν ἀκριβῶς. Ὡσαύτως ἀδυνατοῦμεν νὰ ὁρίσωμεν ἀσφαλῶς πάντοτε πότε μέγεθός τι ἐκ τριῶν ἢ πέντε τρισήμων ἢ τετρασήμων ποδῶν πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς ἀκατάληκτος τριποδία ἢ πενταποδία (ποὺς σύνθετος ἰαμβικός, ποὺς σύνθετος παιωνικὸς) καὶ πότε ὡς βραχυκατάληκτος τετραποδία καὶ ἑξαποδία. Τούτου μαρτύριον οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν ἢ τὰς ἐκ τῆς εὐρυθμίας ἐνδείξεις, ἀλλ' αὗται πολλαχοῦ ἐλλείπουσι παντάπασιν. Ἐκ τούτου ὅμως οὐδαμῶς δικαιούμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν παραδεδομένην ταύτην κατηγορίαν τῶν μέτρων, τοὐναντίον ἡ τοιαύτη βραχυκαταληξία εἶνε παντάπασι φυσική, ὅπως καὶ ἡ κατάληξις. Τοιαύτην βραχυκαταληξίαν μετεχειρίζετο καὶ ἡ Βυζαντιακὴ ᾠδικὴ μουσική, παράδειγμα δὲ φέρομεν τὸ βραχυκατάληκτον τετράμετρον

∪ ∠ ∪ ∠ ∪ ∠ ∪ ∠ | ∪ ∠ ∪ ∠ ∠ ∠

τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ | τὰ νικητήρια.

δ'. Μέτρα ὑπερκατάληκτα.

199. Ἐκτὸς τῶν καταληκτικῶν καὶ βραχυκαταλήκτων οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ μνημονεύουσι καὶ ὑπερκατάληκτα μέτρα. Τοιαῦτα δὲ εἶνε κατ' αὐτοὺς ὅσα ἐν τῇ ἀποθέσει πρὸς τῷ τελείῳ προσλαμβάνουσι καὶ μέρος ποδός, ὅσα δηλαδὴ αὐξάνονται ἐν τῷ τέλει κατὰ μίαν ἢ δύο συλλαβὰς ἐπὶ πλέον ἢ κατὰ τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος. Οἷον ὁ Ἡφαιστίων ἐν κεφ. δ' σελ. 15 W. λέγει «ὑπερκατάληκτα δὲ ὅσα πρὸς τῷ τελείῳ προσέλαβε μέρος ποδός· οἷον ἐπὶ ἰαμβικοῦ,

εἶμ' ὥστ' ἀπ' ὑσσάκω λυθεῖσα.

Τοῦτο μὲν οὖν συλλαβῇ πλείονι περιττεύει. Δύναται μὲν οὖν καὶ δισυλλάβῳ περιττεύειν, ὁπόταν ἑκάτερος τῶν ἐν τῇ συζυγίᾳ ποδῶν τρισύλλαβος ᾖ· οἷον ἐπὶ ἀναπαιστικοῦ,

ἄδ' Ἄρτεμις, ὦ κόραι.

Τοῦτο γὰρ πρὸς τῇ ὁλοκλήρῳ συζυγίᾳ δισύλλαβον ἔσχε τὸν τελευταῖον, ὅπερ ἀναπαίστου μιᾷ ἐνδεῖ συλλαβῇ». Ἡ ὕπαρξις τοιούτων μέτρων ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἀμφισβητῆται, οἷον

ἐποίησαν οἱ περὶ τὸν Ἑρμαννὸν καὶ Βοίκκιον καὶ ταῦτα μετὰ τῶν βραχυκαταλήκτων ἀποβαλόντες ὡς ἄχρηστον ἐπινόημα τῶν μετρικῶν, δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀμφισβητῆται, ἐπειδὴ διαρρήδην μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ παλαιοὶ μετρικοί, ἐδείχθη δὲ καὶ ἔμπροσθεν ὅτι οἱ ὅροι τῶν μετρικῶν στηρίζονται ἐπὶ ῥυθμικῶν ἀληθειῶν. Οἱ μετρικοὶ δύνανται νὰ ἁμαρτάνωσι μόνον κατὰ τὴν χρῆσιν ἤτοι τὴν ἐφαρμογήν, ὅπερ συνέβη καὶ ἐνταῦθα. Διότι ἐν ᾧ ὑπερκατάληκτα μέτρα εἶνε μόνα τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ πάλιν περατούμενα εἰς τὴν ἄρσιν, οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἥτις εἶνε ἰδίᾳ τῶν ἰαμβικῶν μόνον καὶ ἀναπαιστικῶν μέτρων, ἐπεκτείνουσιν οὐχὶ ὀρθῶς καὶ εἰς τὰ τροχαϊκὰ καὶ δακτυλικά. Παράδειγμα δὲ τοιούτων ὑπερκαταλήκτων μέτρων φέρομεν τὸ ἰαμβικὸν δίμετρον τὸ ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ τῆς Ἀλκαϊκῆς στροφῆς, οἷον

⏓ ∠ ∪ ∠ ⏓ ∠ ∪ ∠ ⏓

ὦ Βύκχι, φάρμακον δ' ἄριστον.

Ἐν ᾧ δηλαδὴ ὡς πρὸς τὸ μετρικὸν σχῆμα περιττεύει ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου τούτου μία συλλαβή, ὡς πρὸς τὸν ῥυθμὸν κυρίως δὲν πλεονάζει αὕτη, διότι τὸ προτελευταῖον μέτρον τῆς Ἀλκαϊκῆς στροφῆς μετὰ τοῦ τελευταίου

∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∠ ⏓

οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθην

περιέχουσιν ὁμοῦ ὀκτὼ θέσεις, διὰ δὲ τῆς ὑπερκαταληξίας τοῦ προτελευταίου μέτρου ἀναπληροῦται ὁ μεταξὺ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης θέσεως χρόνος. Τῶν δ' ἀναπαιστικῶν ὑπερκαταλήκτων παράδειγμα φέρομεν τὸ ἐν Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου στ. 105

κύριός εἰμι θροεῖν ὅδιον κράτος αἴσιον ἀνδρῶν ἐκτελέων·
ἔτι γὰρ θεόθεν καταπνείει πειθὼ μολπᾶν ἀλκᾷ ξύμφυτος αἰών.

∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ | ∠ ∪ ∪ ∠ – ∠ ∪ ∪ ∠
∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ – ∠ – | ∠ – ∠ – ∠ ∪ ∪ – –

Καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ ἀναπαιστικῷ τετραμέτρῳ περιττεύει ἐν τῷ τέλει μία συλλαβή, ἂν τὸ μέτρον τοῦτο ληφθῇ καθ' ἑαυτό. Ὅταν δὲ συναφθῇ μετὰ τοῦ προηγουμένου καταληκτικοῦ δακτυλικοῦ τετραμέτρου, οὐδὲν εὑρίσκεται περιττεῦον. Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἱερῷ ποιήματι

Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν | θανάτῳ θάνατον πατήσας
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι | ζωὴν (1) χαρισάμενος

πρῶτον τετράμετρον, οὗπερ ἡ ὑπερκαταληξία ἀναπληροῖ τὸν χρόνον τὸν μεταξὺ τῆς τελευταίας θέσεως τοῦ πρώτου τετραμέτρου καὶ τῆς πρώτης θέσεως τοῦ δευτέρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Περὶ μέτρων προκαταληκτικῶν (2).

200. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν παλαιῶν μετρικῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει ἦσαν χρήσιμα πλὴν τῶν μέτρων τῶν ἐχόντων κατάληξιν ἐν τῇ ἀποθέσει καὶ μέτρα ἔχοντα κατάληξιν ἐν τῷ μέσῳ. Τὰ τοιαῦτα μέτρα ἠδύναντο νὰ ἔχωσι κατάληξιν καὶ ἐν τῇ ἀποθέσει καὶ τότε ὑπὸ τῶν μετρικῶν ἐκαλοῦντο μέτρα *δικατάληκτα*. Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 56 W. καὶ Mar. Victor. σελ. 82 «praeter has autem depositiones (τουτέστι τὴν ἀκατάληκτον, τὴν καταληκτικήν, τὴν βραχυκατάληκτον καὶ τὴν ὑπερκατάληκτον) est aeque quae δικαταληξία nominatur». Ἠδύναντο δὲ νὰ εἶνε καταληκτικὰ μὲν ἐν τῷ μέσῳ, ἀκατάληκτα δὲ ἐν τῇ ἀποθέσει καὶ τότε ἐκαλοῦντο μέτρα *προκαταληκτικὰ* (Ἡφαιστ. σελ. 54 W.). Τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου κατάληξιν πρὸς διάκρισιν τῆς ἐν τῷ τέλει ὁ Ῥοσβάχιος καὶ ὁ Οὐεστφάλιος ὠνόμασαν κατ' ἀρχὰς *συγκοπὴν* ἐκ τῆς γραμματικῆς παραλαβόντες τὸ ὄνομα, ἐν ᾧ οἱ παλαιοὶ καὶ ταύτην ἐλάμβανον ὡς κατάληξιν, ὡς δηλοῦσι τὰ ὀνόματα *προκαταληκτικὰ* καὶ *δικατάληκτα* και *δικαταληξία*,

(1) Ὁ ῥυθμὸς ἀπαιτεῖ παροξύτονον, οἷον *ζόην*, καὶ ἴσως τοῦτο ἐγράφη ὑπὸ τοῦ μελῳδοῦ.

(2) Περὶ τῶν μέτρων τούτων ὁ Ἡφαιστίων πραγματεύεται ἐν τῷ ιε΄ κεφ. τοῦ ἐγχειριδίου καλῶν αὐτὰ *ἀσυνάρτητα*. Ποῖα δὲ εἶνε τὰ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ τῶν παλαιῶν μετρικῶν ἀσυνάρτητα, πῶς παρενοήθησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων μέχρις οὗ ἐξηκριβώθη ὑπὸ τοῦ Οὐεστφαλίου ἡ ἀληθὴς ἔννοια αὐτῶν καὶ διὰ τί ἡμεῖς ἀντὶ τῶν ἀσυναρτήτων προυτιμήσαμεν τὸν ὅρον *προκαταληκτικά*, εἴπομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ § 29.

καὶ ἴσως ἐκάλουν αὐτὴν *προκατάληξιν* (1). Πάντα τὰ μέτρα, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν μέχρι τοῦδε, εἶχον ἐνδελεχῆ ἀκολουθίαν τῶν ἄρσεων καὶ θέσεων. Ὁσάκις δὲ ἔλειπε σημεῖόν τι, τοῦτο συνέβαινεν ἐν τῇ ἀποθέσει, ὥστε ἡ ἐνδελέχεια τῶν σημείων διεκόπτετο μόνον ἐν τῷ ὁρίῳ δύο μέτρων ἢ στίχων καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρου. Ὅταν δὲ ἡ ἐνδελέχεια αὕτη τῶν σημείων ἢ ποδικῶν χρόνων διακόπτηται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου, τότε τὸ μέτρον τοῦτο καλεῖται *προκαταληκτικόν*. Ὁ ῥυθμὸς ὅμως καὶ ἐν τοῖς προκαταληκτικοῖς μέτροις, ὡς καὶ ἐν τοῖς καταληκτικοῖς, εἶνε ὁλόκληρος καὶ ἀμείωτος. Διότι ὁ τῆς προκαταλήξεως χρόνος ἀναπληροῦται, ὡς καὶ ὁ τῆς καταλήξεως, χωρὶς νὰ πάθῃ ὁ ῥυθμός, διὰ τῆς προσθέσεως τηλικούτου κενοῦ χρόνου ἢ διὰ τῆς τηλικαύτης παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης μακρᾶς, ὥστε νὰ ἀναπληρωθῇ ὁ ἐλλιπὴς χρόνος τῆς λέξεως. Ὥστε ἐν τοῖς προκαταληκτικοῖς μέτροις μεταβάλλεται οὐχὶ ὁ πούς, ἀλλὰ τὸ σύνηθες ποδικὸν σχῆμα. Εἶνε δὲ τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα, ὅπως καὶ ὁ εἰρημένος τρόπος τῆς ἀναπληρώσεως αὐτοῦ, συνηθέστατον καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ. Μετεχειρίζετο δὲ ὁ παλαιὸς ῥυθμοποιὸς τὸ σχῆμα τοῦτο ὡς μέσον δραστηριώτατον εἰς τὸ ἦθος τῶν ἀκροωμένων. Ὁ Αἰσχύλος, ὅστις πάντων τῶν παλαιῶν ποιητῶν μετεχειρίσατο συχνότατα τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα ἐπὶ τῶν μονοειδῶν μέτρων, δι' αὐτοῦ μάλιστα κατορθοῖ νὰ προσποιήσῃ τῷ ῥυθμῷ τῶν χορικῶν αὐτοῦ ᾀσμάτων τὸ μεγαλοπρεπὲς πάθος. Μετεχειρίσαντο δὲ οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα οὐ μόνον ἐπὶ πάντων τῶν μονοειδῶν ἢ καθαρῶν μέτρων, πλὴν τῶν παιωνικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν μικτῶν καὶ ἐπισυνθέτων.

201. Τῶν μὲν λοιπὸν *δακτυλικῶν* προκαταληκτικῶν μέτρων παράδειγμα φέρομεν ἐνταῦθα τὸν δεύτερον στίχον τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου

⏊ ⏔ ⏊ ⏔ ⏊ Λ̄ | ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏑́ Λ̄

ὅστις καὶ αὐτὸς εἶνε ἑξάμετρον δακτυλικόν, ὡς ὁ πρῶτος, οὐκ ὀρθῶς δὲ ὑπὸ τῶν μετρικῶν καλεῖται *πεντάμετρον*. Διαφέρει δὲ τοῦ πρώτου

(1) Ὁ ὅρος *τρικατάληκτον* μέτρον δὲν εὑρίσκεται παρὰ τῷ Ἡφαιστίωνι καὶ τοῖς ἄλλοις παλαιοῖς μετρικοῖς, οὐδαμῶς ὅμως ἀπίθανον ὅτι καὶ τούτου ἐποιοῦντο χρῆσιν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ὅρος *ἀσυνάρτητον τριπενθημιμερές*, ὃν μεταχειρίζεται ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 52 W. πρὸς τῷ *διπενθημιμερεῖ*. Τὸ τριπενθημιμερὲς δῆλον ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ ἐκ τριῶν τομῶν ἤτοι καταληκτικῶν κώλων συγκείμενον. Πρβλ. Westphal allg. Metr.^{3} σελ. 304.

κατὰ τοῦτο, ὅτι ἑκάτερον αὐτοῦ κῶλον ἔχει τὸ καταληκτικὸν σχῆμα, ὥστε ὀρθότερον δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἑξάμετρον δικατάληκτον, ἐν ᾧ ὁ πρῶτος στίχος εἶνε ἑξάμετρον ἀκατάληκτον. Περὶ τῆς ἐν τῇ λέξει ἐλλείψεως τῆς τελικῆς ἄρσεως ἑκατέρου κώλου, ἥτις ἀναπληροῦται διὰ κενοῦ χρόνου δισήμου, πρβλ. Αὐγουστῖνον (de mus. 4, 14) λέγοντα ὧδε· «cum duo constituuntur non pleni pedes, unus in capite, alter in fine, qualis iste est:

gentiles nostros inter oberret equos.

Sensisti enim me post quinque syllabas longas moram duorum temporum siluisse et tantundem in fine silentium est». Προσέτι Φάβιον Κοϊντιλιανόν, Instit. 9, 7, 98.

Εἶτα δὲ τὸ προκαταληκτικὸν τετράμετρον τοῦ Σοφοκλέους (Ἀντιγόν. 139)

ἄλλα δ' ἐπ' ἄλλοις ἐπενώ|μα στυφελίζων μέγας Ἄρης
–́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́

καὶ τὸ ἐν Οἰ. Κ. 694

ἔστιν δ' οἷον ἐγὼ γᾶς Ἀσίας οὐκ ἐπακούω
–́ – –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ –

καὶ 695

οὐδ' ἐν τᾷ μεγάλᾳ Δωρίδι νάσῳ Πέλοπος πώποτε βλαστόν.
–́ – –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ –

202. Τῶν δὲ *ἀναπαιστικῶν* προκαταληκτικῶν παράδειγμα φέρομεν τὸ τοῦ Πινδάρου πεντάμετρον (Νεμ. 6, 19)

καὶ πεντάκις Ἰσθμοῖ στεφανωσάμενος
– –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́

καὶ τὴν ὀκτάμετρον περίοδον τοῦ Σοφοκλέους (Ἠλέκτρ. 832)

εἰ τῶν φανερῶς οἰχομένων | εἰς Ἀΐδαν ἐλπίδ' ὑποί-|
– –́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ |
σεις, κατ' ἐμοῦ τακομένας | μᾶλλον ἐπεμβάσει.
–́ ⏑ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ | –́ ⏑ ⏑ –́ –́ –́

203. Τῶν δὲ *τροχαϊκῶν* καὶ *ἰαμβικῶν* μέτρων βαινομένων, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, κατὰ διποδίαν, πᾶσα βάσις τροχαϊκή τε καὶ ἰαμβική, δύναται νὰ εἶνε ἤτοι ἀκατάληκτος ἢ καταληκτικὴ ἢ προκαταληκτικὴ ἢ δικατάληκτος. Καὶ ἀκατάληκτος μὲν τροχαϊκὴ καὶ ἰαμβικὴ βάσις εἶνε ὁ διτρόχαιος καὶ διΐαμβος, καταληκτικὴ δὲ ἡ μεμειωμένη τῇ τελευταίᾳ ἄρσει, προκαταληκτικὴ δὲ ἡ μεμειωμένη τῇ

πρώτῃ ἄρσει, δικατάληκτος δὲ ἡ μεμειωμένη τῇ τελευταίᾳ ἅμα καὶ τῇ πρώτῃ ἄρσει.

βάσις	τροχαϊκὴ	ἰαμβικὴ
ἀκατάληκτος	–́ ⏑ –́ ⏑	⏑ –́ ⏑ –́
καταληκτικὴ	–́ ⏑ –́	⏑ –́ –́
προκαταληκτικὴ	–́ –́ ⏑	–́ ⏑ –́
δικατάληκτος	–́ –́	–́ –́

Ἐν ᾧ λοιπὸν τὰ ἀκατάληκτα καὶ καταληκτικὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ μέτρα σύγκεινται ἐκ πασῶν καθαρῶν ἀκαταλήκτων βάσεων ἢ λαμβάνουσι μόνον ἐν τῇ ἀποθέσει τὴν καταληκτικὴν βάσιν, τὰ δὲ τροχαϊκὰ καὶ τὴν δικατάληκτον, ὅταν δηλαδὴ εἶνε βραχυκατάληκτα, τοὐναντίον τὰ προκαταληκτικὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ μέτρα λαμβάνουσιν οὐ μόνον τὴν καταληκτικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν προκαταληκτικὴν καὶ τὴν δικατάληκτον βάσιν, καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ ἀποθέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς χώραις, πλὴν τῶν ἰαμβικῶν, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ λάβωσι τὴν προκαταληκτικὴν καὶ δικατάληκτον βάσιν μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐπειδὴ τότε θὰ ἔπαυον νὰ εἶνε μέτρα ἰαμβικά, ἀρχόμενα δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἄρσεως.

204. Καὶ τὰ μὲν προκαταληκτικὰ *τροχαϊκὰ* εἶνε τριῶν εἰδῶν·

α') Προκαταληκτικὰ τροχαϊκὰ μετὰ καταληκτικῆς βάσεως ἐν τῷ μέσῳ. Τοιοῦτον εἶνε τὸ προκαταληκτικὸν τῆς Σαπφοῦς τετράμετρον

ἔστι μοι καλὰ πάϊς | χρυσέοισιν ἀνθέμοισιν

(πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 54 W.). Τοιαῦτα προκαταληκτικὰ μέτρα δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ ἐν τῇ ἀποθέσει ἅμα κατάληξιν καὶ τότε εἶνε δικατάληκτα, οἷον τὸ ἐν Αἰσχ. Ἀγαμ. 176 τετράμετρον

τὸν φρονεῖν βροτοὺς ὁδώ|σαντα, τὸν πάθει μάθος,
–́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

ἢ καὶ τρικατάληκτα, οἷον τὸ ἐν Χοηφ. 585

πολλὰ μὲν γᾶ τρέφει | δεινὰ δειμάτων ἄχη,
–́ ⏑ –́ –́ ⏑ –́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

ἢ καὶ τετρακατάληκτα, οἷον τὸ ἐν Ἀγαμ. 180

μνησιπήμων πόνος καὶ παρ' ἄκοντας ἦλθε σωφρονεῖν.
–́ ⏑ –́ –́ ⏑ –́ –́ ⏑ –́ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

β') Προκαταληκτικὰ τροχαϊκὰ μετὰ προκαταληκτικῆς βάσεως, οἷον τὸ προκαταληκτικὸν δίμετρον ἐν Εὐμενίσι 323

καὶ δεδορκόσιν ποινάν.
–́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ ⏒

Τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ μέτρα τῆς στροφῆς τῶν Περσῶν στ. 550 κέ.

Ξέρξης μὲν ἄγαγεν τοτοῖ
Ξέρξης δ' ἀπώλεσεν τοτοῖ κτλ.
–́ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

γ') Προκαταληκτικὰ τροχαϊκὰ μετὰ δικαταλήκτου βάσεως, οἷον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 56 W. μνημονευόμενον τετράμετρον τῆς Σαπφοῦς

δεῦρο δηῦτε, Μοῖσαι, | χρύσεον λιποῖσαι.
–́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ –́ ∧

Τοιοῦτον ἀναμφισβήτητον παράδειγμα εἶνε καὶ τὸ ἐν Εὐμενίσι στ. 923

ῥυσίβωμον Ἑλλά|νων ἄγαλμα δαιμόνων
–́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ∧

καὶ τὸ παρὰ Πινδάρῳ Πυθ. 5, 68

γαρύεται ἀπὸ Σπάρ|τας ἐπήρατον κλέος.
–́ ⏑ ⏕́ ⏑ ⌞́ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ∧

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ μέτρα ἔχουσι τὴν βραχυκαταληξίαν ἐν τῷ τέλει τῶν κώλων, ἔνια δ' ἔχουσιν αὐτὴν ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν κώλων, οἷον τὸ ἐν Χοηφ. 587 δίμετρον

ἀνταίων βροτοῖσι
–́ –́ –́ ⏑ –́ ⏑

ὡσαύτως καὶ τὰ ἐν Εὐμ. 918 καὶ Ἀγαμ. 186 μείζονα μέτρα

τὰν καὶ Ζεὺς ὁ παγκρατὴς Ἄρης τε . . . .
–́ –́ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑

ἐμπαίοις τύχαισι συμπνέων.
–́ –́ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

Τέλος δὲ δύναται ἡ ἀρκτικὴ βραχυκατάληκτος διποδία νὰ συναφθῇ μετὰ ἀμέσως ἑπομένης βραχυκαταλήκτου διποδίας καὶ οὕτω νὰ γεννηθῇ δίμετρον τροχαϊκὸν διβραχυκατάληκτον, ὧδε –́ –́, –́ –́, ἢ καὶ τρίμετρον τροχαϊκὸν τριβραχυκατάληκτον, οἷον φαίνεται ὂν τὸ ἐν Εὐμ. 926

γαίας ἐξαμβρῦσαι.
–́ –́ –́ –́ –́ –́

205. Ὡσαύτως εἰς τρία κυρίως εἴδη πρέπει νὰ διαιρεθῶσι καὶ τὰ *προκαταληκτικὰ ἰαμβικὰ μέτρα.*

α') *Προκαταληκτικὰ ἰαμβικὰ μετὰ καταληκτικῆς βάσεως ἐν τῷ μέσῳ.* Τοιοῦτον εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 56 W. μνημονευόμενον δικατάληκτον τετράμετρον τοῦ Καλλιμάχου («ἐκ τῶν ἰαμβικῶν ἑφθημιμερῶν δικατάληκτον» Ἡφαιστ.)

Δήμητρι τῇ πυλαίῃ τῇ τοῦτον οὐκ Πελασγων.
⏒ –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ –́ | ⏒ –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ –́

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ προκαταληκτικὸν δίμετρον, ὅπερ συχνὸν ἐν ταῖς ἰαμβικαῖς στροφαῖς τοῦ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου, οἷον

⏑ ⌞́ –́, ⏑ –́ ⏑ –́
βαρεῖαι καταλλαγαὶ (Ἑπτ. Θ. 766)
λόχου δ' ἐξέβαιν' Ἄρης,
κόρας ἔργα Παλλάδος.
σφαγαὶ δ' ἀμφιβώμιοι
Φρυγῶν, ἔν τε δεμνίοις
κεράτομος ἐρημία (Τρῳάσ. 559 κέ.)·

καὶ τὸ προκαταληκτικὸν ἰαμβικὸν τετράμετρον

ἐπεὶ δ' ἀρτίφρων ἐγένε|το μέλεος ἀθλίων γάμων
⏑ ⌞́ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏕́ | ⏑ ⏕́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

καὶ αἱ συχναὶ ἰαμβικαὶ πενταποδίαι, προκαταληκτικαί τε, οἷαι αἱ

μελαμπαγὲς αἷμα φοίνιον (Ἑπτ. Θ. 737)
διήκει δὲ καὶ πόλιν στόνος (Ἑπτ. Θ. 900),
⏑ ⌞́ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́

καὶ δικατάληκτοι, συχνὰ εὑρισκόμεναι ἐν τῷ τέλει τῶν στροφῶν τοῦ Εὐριπίδου, οἷαι αἱ ἑξῆς·

⏑ ⌞́ –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ –́
δέμας γ' εἴς τιν' ἀνδρὸς εὐνὰν (Ἱκέτ. 810)
τεκοῦσ' ἁ τάλαινα παῖδα (Ἱκέτ. 924)
δόμων πολυπόνοις ἀνάγκαις (Ὀρέστ. 1012).

β') *Προκαταληκτικὰ ἰαμβικὰ μετὰ προκαταληκτικῆς βάσεως.* Τοιαῦτα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 53 W. μνημονευόμενα ἀκατάληκτα καὶ καταληκτικὰ τετράμετρα

⏒ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏑ –́ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏑ ⏓́ τετράμ. ἀκατάλ.
⏒ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏑ –́ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏓́ » καταλ.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετεχειρίσατο ἤδη ὁ Ἀρχίλοχος, εἰς ὃν ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἀναφέρεται ὁ ἑξῆς στίχος

Δήμητρος ἁγνῆς καὶ Κόρης τὴν πανήγυριν σέβων.

Ἔπειτα δὲ καὶ οἱ κωμικοί, οἷον ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ τέλει τῶν Ὀρνίθων 1755 ἐν διστίχοις στροφαῖς·

ἕπεσθε νῦν γάμοισιν ὦ | φῦλα πάντα συννόμων
πτεροφόρ' ἐπί τε πέδον Διὸς | καὶ λέχος γαμήλιον.
ὄρεξον, ὦ μάκαιρα, σὴν | χεῖρα καὶ πτερῶν ἐμῶν
λαβοῦσα συγχόρευσον· αἴ|ρων δὲ κουφιῶ σ' ἐγώ.

Καὶ ὁ Εὔπολις ἀποσπ. ἀδεσπ. 4 (Meineke)

ἦ πολλά γ' ἐν μακρῷ χρόνῳ | γίγνεται μεταλλαγὴ
τῶν πραγμάτων· μένει δὲ χρῆμ' | οὐδὲν ἐν ταὐτῷ ῥυθμῷ.

Τὸ δὲ δεύτερον εἶνε ὡσαύτως συχνὸν ἐν τῇ κωμικῇ μελικῇ, οἷον ἐν τῇ παρόδῳ τῶν Σφηκῶν 248 κέ.

Α. τὸν πηλὸν ὦ πάτερ πάτερ | τουτονὶ φύλαξαι.
Β. κάρφος χαμᾶθεν νῦν λαβὼν | τὸν λύχνον πρόβυσον.
Α. οὐκ ἀλλὰ τῳδί μοι δοκῶ | τὸν λύχνον προβύσειν.
Β. τί δὴ μαθὼν τῷ δακτύλῳ | τὴν θρυαλλίδ' ὠθεῖς,
καὶ ταῦτα τοὐλαίου σπανί|ζοντος, ὦ 'νόητε;
οὐ γὰρ δάκνει σ' ὅταν δέῃ | τίμιον πρίασθαι;

Ἀμφότερα δὲ τὰ μέτρα ταῦτα εἶνε προσέτι ἐκ τῶν συνηθεστάτων μέτρων τῆς τραγικῆς μελικῆς, ὅσον τὸ δυνατὸν ὅμως ἄνευ τῶν ἀλόγων ἄρσεων. Διὰ τὴν συχνὴν δὲ παρ' Εὐριπίδῃ χρῆσιν ἐκαλοῦντο ἀμφότερα κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα *Εὐριπίδεια*, τὸ δ' ἀκατάληκτον *Εὐριπίδειον τεσσαρεσκαιδεκασύλλαβον*.

Ἕτερον δὲ εἶδος τοῦ προκαταληκτικοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου εἶνε, ὅταν ἡ δευτέρα ἅμα καὶ ἡ τετάρτη βάσις εἶνε προκαταληκτικαί, οἷον

στένουσι πύργοι, στένει|πέδον φίλανδρον· μενεῖ (Ἑπτ. 290),
⏑ – ⏑ – – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – – ⏑ –

ἢ ἡ δευτέρα ἅμα καὶ ἡ τρίτη, οἷον τὸ ἐν Εὐριπ. Ἱκέτ. 279

πόλει μὲν εὐδοξίᾳ | καὶ στρατηλάτας δορός.
⏑ – ⏑ – – ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Τέλος δὲ εὑρίσκονται τρικατάληκτα τετράμετρα, ἔχοντα δηλαδὴ πάσας τὰς βάσεις πλὴν τῆς πρώτης προκαταληκτικάς, οἷον

πιθοῦ θελήσας φρονή|σας τ' ἄναξ, λίσσομαι (Ο. Τ. 649)
ἔμελψεν· ἁγνὰ δ' ἀταύρωτος αὐδᾷ πατρὸς (Ἀγαμ. 244).
⏑ – ⏑ – – ⏑ – | – ⏑ – – ⏑ –

Συχνότερα δὲ τῶν τετραμέτρων εἶνε τὰ μετὰ προκαταληκτικῆς βάσεως προκαταληκτικὰ *ἰαμβικὰ τρίμετρα*. Τὸ ἁπλούστατον αὐτῶν σχῆμα εἶνε τόδε

⏑ – ⏑ – – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ἀκατάληκτον
⏑ – ⏑ – – ⏑ – ⏑ – – καταληκτικόν.

Τὸ καταληκτικὸν τοῦτο τρίμετρον ὑπὸ τοῦ σχολ. εἰς Ὄρν. 936 λέγεται ἀσυνάρτητον ἐξ ἰαμβικῆς βάσεως καὶ τροχαϊκοῦ ἰθυφαλλικοῦ.

ἰὼ λέχος καὶ στίβοι φιλάνορες (Ἀγαμ. 412)
φρενὸς πνέων δυσσεβῆ τροπαίαν (Ἀγαμ. 219).

Ἔπειτα δὲ γεννᾶται τὸ σχῆμα τόδε, ὅπερ ἔχει καὶ τὴν τρίτην βάσιν προκαταληκτικήν,

βίᾳ χαλινῶν δ' ἀναύδῳ μένει (Ἀγαμ. 238)
λιποῦσα δ' ἀστοῖσιν ἀσπίστορας (Ἀγαμ. 403).

γ') *Προκαταληκτικὰ ἰαμβικὰ μετὰ καταληκτικῆς μὲν ἐν ἀρχῇ, προκαταληκτικῆς δὲ ἐφεξῆς βάσεως*, οἷον τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον

τὸν ὦ τᾶν πυρφόρων | ἀστραπᾶν κράτη νέμων (Ο. Τ. 200)
⏑ – – – ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

καὶ τὰ ἑξῆς παραπλήσια μετὰ καταληκτικῆς ἀποθέσεως

κλόνους λογχίμους τε καὶ | ναυβάτας ὁπλισμοὺς (Ἀγ. 404)
λέγοιμ' ἂν φρόνημα μὲν | νηνέμου γαλάνας (Ἀγαμ. 738).
⏑ – – ⏑ – ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – –

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ παρὰ τοῖς τραγικοῖς πάνυ συχνὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον, συχνότερον εὑρισκόμενον μετὰ καταληκτικῆς ἀποθέσεως ἢ μετ' ἀκαταλήκτου

⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – – – ⏑ – ⏑ –   –

τέλειαι γὰρ παλαιφάτων ἀραὶ (Ἑπτ. Θ. 766)
τὸν ἱππευτάν τ' Ἀμαζόνων στρατὸν (Ἡρ. Μ. 408)
ἐπαυχήσας δὲ τοῖσι σοῖς λόγοις (Ὄρν. 629)
γυναικείαν ἄτολμον αἰχμὰν (Χοηφ. 630)
μέριμναι ζωπυροῦσι τάρβος (Ἑπτ. Θ. 289)
σὲ δ' αὐτόγνωτος ὤλεσ' ὀργὰ (Ἀντιγ. 856).

206. *Ἰωνικὰ* δὲ μέτρα προκαταληκτικὰ εἶνε μόνα τὰ ἀπ' ἐλάσ-

σονος προκαταληκτικὰ καὶ δικατάληκτα. Ἰωνικὰ δὲ ἀπὸ μείζονος προκαταληκτικὰ μέτρα δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡ τῶν ἰωνικῶν λοιπὸν ἀπ' ἐλάσσονος κατάληξις ἔχει σχῆμα τὸ τοῦ ἀναπαίστου ⏑ ⏑ –, κατὰ τὸν ῥυθμὸν ὅμως ὁ ἀναπαιστικὸς οὗτος πούς εἶνε παντάπασι διάφορος τοῦ τετρασήμου ἀναπαίστου, διότι εἶνε πούς ἑξάσημος, ὅστις ὅταν ἀποτελῇ τὸ τέλος ἰωνικοῦ τινος μέτρου ἢ περιόδου, περατοῦται εἰς κενὸν χρόνον δίσημον (πρόσθεσιν). Τὸν ἰωνικὸν ὅμως τοῦτον ἀνάπαιστον εὑρίσκομεν καὶ ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ. Ἐν τῇ πρώτῃ π. χ. στροφῇ τῆς παρόδου τῶν Περσῶν ἀναγινώσκομεν μετὰ προηγουμένους ἀκαταλήκτους ἰωνικοὺς ἐν στ. 70 τάδε

Ἀθαμαντίδος Ἕλλας
πολύγομφον ὅδισμα ζυγὸν ἀμφιβαλὼν αὐχένι πόντου.
⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ –
⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –

Ἐνταῦθα οἱ καταληκτικοὶ ἰωνικοὶ δὲν ἀποτελοῦσι βεβαίως τὸ τέλος τοῦ μέτρου, διότι πάντες τελευτῶσιν εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως, ὥστε ἔχομεν μέτρα ἰωνικὰ προκαταληκτικὰ καὶ οὐχὶ καταληκτικά, ὁ δὲ ῥυθμὸς τῆς προκαταλήξεως ἀναπληροῦται διὰ παρεκτάσεως τῆς μακρᾶς εἰς χρόνον τετράσημον. Τοιαῦτα προκαταληκτικὰ ἰωνικὰ μέτρα εὑρίσκονται καὶ ἐν τῇ τρίτῃ στροφῇ τοῦ μνημονευθέντος χορικοῦ στ. 101 κέ.

θεόθεν γὰρ κατὰ μοῖρ' ἐκράτησεν
τὸ παλαιόν, ἐπέσκηψε δὲ Πέρσαις
⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ –
⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –

καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ στροφῇ τοῦ πρώτου στασίμου τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου καὶ καθόλου συχνότατα εἶνε τὰ προκαταληκτικὰ ἰωνικὰ ἐν ταῖς στροφαῖς τῶν τραγικῶν. Ἄξιον δὲ μνείας εἶνε καὶ τὸ ἐν Βάκχ. 370 προκαταληκτικὸν ἰωνικὸν μετὰ καταληκτικῆς ἀποθέσεως

ὁσία πότνα θεῶν | ὁσία δ' ἃ κατὰ γᾶν | χρυσέαν πτέρυγα φέρεις.
⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ | ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ | ⏑ ⏑ –́ ϖ ⏑ ⏑ ⏓ Λ

Τοῦ τρικαταλήκτου τούτου ἑξαμέτρου αἱ δύο προκαταλήξεις ἠδύναντο νὰ ἀναπληρῶνται διὰ παρεκτάσεως, ὡς ἐπὶ τῶν προειρημένων προκαταληκτικῶν ἰωνικῶν, ἢ καὶ διὰ προσλήψεως κενοῦ δισήμου χρόνου. Οὐδὲν δὲ ἐκώλυε νὰ συμβαίνῃ ἐνταῦθα τὸ δεύτερον, ἀφ' οὗ οἱ ἀναπαιστικὸν ἔχοντες σχῆμα ἰωνικοὶ εἰς τελείαν περατοῦνται λέξιν, οἷον συμβαίνει καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐλεγείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατὰ σύνταξιν.

207. Πλὴν τῶν εἰρημένων διαφορῶν προσέτι διαφέρουσι τὰ μέτρα κατὰ τοῦτο, ὅτι ἄλλα μὲν συντίθενται ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ ποδός, ἄλλα δὲ ἐξ ἀνομοίων μετρικῶν ποδῶν. Οἱ Βυζαντῖνοι μετρικοί, οἷον ὁ Ψευδοδράκων ἐν σελ. 125, καλοῦσι ταύτην *σύνταξιν τῶν μέτρων*. Ὁ τεχνικὸς ὅμως οὗτος ὅρος, ὃν οἱ διασώσαντες Βυζαντῖνοι μετρικοὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα δὲν ἐνόησαν ὀρθῶς, φαίνεται παλαιότερος ὤν. Κατὰ τὴν σύνταξιν λοιπὸν τῶν μέτρων διακριτέον τρεῖς διαφόρους κατηγορίας αὐτῶν τὰς ἑξῆς· α') μέτρα *καθαρὰ ἢ μονοειδῆ*· β') μέτρα *ἐπισύνθετα* καὶ γ') μέτρα *μικτά*.

208. Καὶ τὰ μὲν *καθαρὰ ἢ μονοειδῆ* μέτρα, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, σύγκεινται ἐκ ποδῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Πάντες δηλαδὴ οἱ πόδες, ἐξ ὧν συντίθεται τὸ μέτρον, ἀνήκουσιν ἑκάστοτε εἰς τὸ αὐτὸ μετρικὸν εἶδος, ὥστε εἶνε πάντες ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἤτοι τροχαῖοι (μέτρον τροχαϊκόν), ἢ ἴαμβοι (μέτρον ἰαμβικόν), ἢ δάκτυλοι (μέτρον δακτυλικόν), ἢ ἀνάπαιστοι (μέτρον ἀναπαιστικόν), ἢ ἰωνικοὶ (μέτρον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος ἢ ἀπὸ μείζονος), ἢ τέλος παίωνες (μέτρον παιωνικόν). Τὰ δὲ διάφορα ποδικὰ σχήματα, ἅτινα ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιδέχονται οἱ μετρικοὶ πόδες ἑκάστου εἴδους, δὲν ἀλλοιοῦσι τὴν εἰρημένην ἰδιότητα τῶν μέτρων, ἀλλὰ καὶ οὕτω μένουσι μονοειδῆ ἢ καθαρά. Τοιαῦτα λοιπὸν μέτρα, τουτέστι μονοειδῆ ἢ καθαρά, εἶνε πάντα τὰ μέτρα, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις.

209. Τῶν καθαρῶν ἢ μονοειδῶν μέτρων ἀντίθετα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος *ἐπισύνθετα* καὶ *μικτὰ* καλούμενα, καθ' ὅσον ταῦτα συντίθενται ἐξ ἀνομοίων τουτέστιν ἑτερογενῶν μετρικῶν ποδῶν. Κοινὸν ὄνομα τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν τῶν μέτρων δὲν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς. Καὶ οἱ μὲν ἑτερογενεῖς πόδες, ἐξ ὧν συντίθενται τὰ μέτρα ταῦτα, τά τε μικτὰ καὶ τὰ ἐπισύνθετα, ἀνήκουσιν εἰς τὸ τετράσημον δακτυλικὸν καὶ τὸ τρίσημον ἰαμβικὸν γένος, εἶνε δηλαδὴ δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι ἢ τροχαῖοι καὶ ἴαμβοι, ὥστε τὰ μέτρα ταῦτα συντίθενται ἐκ

δακτύλων ἅμα καὶ τροχαίων ἢ ἐξ ἀναπαίστων ἅμα καὶ ἰάμβων. Ὁ δὲ τρόπος τῆς συνθέσεως αὐτῶν εἶνε διττός ἤτοι δηλαδὴ οἱ ἑτερογενεῖς πόδες συντίθενται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κῶλον, ἢ τὰ κῶλα τοῦ μέτρου, δύο ἢ καὶ πλείονα ὄντα, καθ' ἑαυτὰ μὲν εἶνε καθαρὰ ἢ μονοειδῆ, τουτέστιν οἱ πόδες ἑκατέρου ἢ ἑκάστου αὐτῶν καθ' ἑαυτὸ ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ μετρικὸν εἶδος, διαφέρουσιν ὅμως ἀλλήλων τὰ κῶλα κατὰ τοῦτο, ὅτι κατὰ τοὺς μετρικοὺς αὐτῶν πόδας ἄλλα ἀνήκουσιν εἰς ἄλλα μετρικὰ εἴδη. Τὰ μὲν λοιπὸν κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον τῆς συνθέσεως γινόμενα καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν μέτρα *μικτὰ* (metra mixta), τὰ δὲ κατὰ τὸν δεύτερον *ἐπισύνθετα* (metra composita). Ὅταν π. χ. τροχαῖοι καὶ δάκτυλοι συντιθέμενοι ἀποτελῶσιν ἓν κῶλον, οἷον τὸ Γλυκώνειον καλούμενον

–́ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, –́
κάπρος ἡνίχ' ὁ μαινόλης,

τότε τὸ κῶλον τοῦτο καλεῖται μικτόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐκ δύο ἢ πλειόνων μικτῶν κώλων συγκείμενα μέτρα καλοῦνται μικτὰ μέτρα, οἷον τὸ δίκωλον τετράμετρον (Σοφ. Ἀντιγ. στ. 332)

–́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, –́ ⏑, –́ | –́ –, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, –́ Λ
πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν|θρώπου δεινότερον πέλει.

Ἐπισύνθετον ὅμως μέτρον καλεῖται, ὁπόταν τὸ μέτρον εἶνε δίκωλον καὶ ἑκάτερον μὲν κῶλον εἶνε καθαρόν, ὅμως δὲ τὸ μὲν ἕτερον καθαρὸν δακτυλικόν, τὸ δὲ ἕτερον καθαρὸν τροχαϊκόν, ἢ τὸ μὲν ἕτερον καθαρὸν ἀναπαιστικόν, τὸ δὲ ἕτερον καθαρὸν ἰαμβικόν· οἷον τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου μέτρον τὸ συγκείμενον ἐκ δακτυλικῆς τετραποδίας καὶ ἰθυφαλλικοῦ ἤτοι τριποδίας τροχαϊκῆς

–́ ⏑ ⏑, –́ ⏑⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑, | –́ ⏑, –́ ⏑, –́ ⏓
οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· | κάρφεται γὰρ ἤδη.

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Πυθιονικῶν 1, 1

–́ ⏑, –́ –, –́ ⏑, –́ –, | –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ Λ̄
χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλω|νος καὶ ἰοπλοκάμων.

Ὥστε ἀναγκαίως τὰ μὲν ἐπισύνθετα μέτρα πρέπει νὰ εἶνε πολύκωλα, τοὐλάχιστον δίκωλα, τὰ δὲ μικτὰ δύνανται νὰ εἶνε καὶ μονόκωλα.

210. Οἱ παλαιοὶ οὗτοι τεχνικοὶ ὅροι, μέτρα μικτὰ καὶ μέτρα ἐπισύνθετα, εἶνε προσφυέστατοι εἰς τὰς μετρικὰς ταύτας κατηγορίας· διότι μῖξις μὲν καλεῖται ἡ τοιαύτη σύνθεσις, καθ' ἣν τὰ στοιχεῖα ἐξ

ὧν γίνεται, ἀποτελοῦσι νέον τι σῶμα ἑνιαῖον, ἀχώριστον καὶ διάφορον τῶν ἐξ ὧν γίνεται ἡ σύνθεσις στοιχείων. Τοῦτο τῷ ὄντι συμβαίνει, ὅταν π. χ. τροχαῖοι καὶ δάκτυλοι συνάπτωνται εἰς ἓν κῶλον, ὅπερ οὔτε τροχαϊκὸν οὔτε δακτυλικὸν δύναται νὰ ὀνομασθῇ. Ἐπισύνθεσις δὲ καλεῖται ἡ τοιαύτη σύνθεσις, καθ' ἣν τὰ ἑτερογενῆ κῶλα ἐπιφέρονται ἀλλήλοις, οἷον δακτυλικῷ τινι κώλῳ ἐπιφέρεται τροχαϊκόν, ἑκάτερον δὲ εὐκόλως δύναται νὰ χωρισθῇ τοῦ ἑτέρου, διότι οὐδεμία ὡς εἰπεῖν χημικὴ ἕνωσις τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ μέτρον στοιχείων ἢ κώλων συνέβη. Ἡ πρόθεσις ἐν τῇ λέξει ἐπισύνθεσις εἶνε χαρακτηριστική, ὡς δηλοῦσα ὅτι ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ τῷ πρώτῳ κώλῳ ἐπιφέρεται ἁπλῶς τὸ δεύτερον, ἀμφότερα δὲ διάφορα ἀλλήλων ὄντα συνάπτονται ἀλλήλοις διὰ τῆς λεκτικῆς συναφείας, περὶ ἧς ἔσται λόγος ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ.

Ἡ τῶν παλαιῶν μετρικῶν θεωρία τῶν μικτῶν (1).

211. Τὰ μικτὰ μέτρα διέκρινον οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ εἰς δύο γενικωτέρας κατηγορίας, εἰς μικτὰ ἔχοντα πλείονας δακτύλους ἢ ἀναπαίστους ἀναμεμιγμένους τροχαίοις καὶ ἰάμβοις καὶ εἰς μικτὰ ἔχοντα ἕνα μόνον δάκτυλον ἢ ἀνάπαιστον ἀναμεμιγμένον τροχαίοις καὶ ἰάμβοις.

Α΄. Μικτὰ μετὰ δύο ἢ πλειόνων δακτύλων ἢ ἀναπαίστων.

212. Καὶ τὰ μὲν μέτρα τῆς πρώτης κατηγορίας, ὅταν μὲν οἱ δάκτυλοι ἢ οἱ ἀνάπαιστοι ἀποτελῶσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν *λογαοιδικὰ δακτυλικὰ* καὶ *λογαοιδικὰ ἀναπαιστικά*. Οἷον ὁ Ἡφαιστίων περὶ μὲν τῶν λογαοιδικῶν δακτυλικῶν λέγει ἐν σελ. 25 W τάδε· «ἔστι δέ τινα καὶ λογαοιδικὰ καλούμενα δακτυλικά, ἅπερ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις χώραις δακτύλους ἔχει, τελευταίαν δὲ τροχαϊκὴν συζυγίαν· ἔστι δ' αὐτῶν ἐπισημότατα τό τε πρὸς δύο δακτύλοις ἔχον τροχαϊκὴν συζυγίαν, καλούμενον δὲ Ἀλκαϊκὸν δεκασύλλαβον·

καί τις ἐπ' ἐσχατιαῖσιν οἴκεις.

καὶ τὸ πρὸς τρισί, καλούμενον Πραξίλλειον,

ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα,
παρθένε τὰν κεφαλάν, τὰ δ' ἔνερθε νύμφα».

(1) Τὴν θεωρίαν ταύτην ἀποδίδομεν ἐνταῦθα ὡς ἐξέθετο αὐτὴν ὁ Οὐεστφάλιος ἀλλαχοῦ τε καὶ τελευταῖον ἐν allg. Metrik [3] σελ. 350 κἑ.

δακτύλων ἅμα καὶ τροχαίων ἢ ἐξ ἀναπαίστων ἅμα καὶ ἰάμβων. Ὁ δὲ τρόπος τῆς συνθέσεως αὐτῶν εἶνε διττός ἤτοι δηλαδὴ οἱ ἑτερογενεῖς πόδες συντίθενται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κῶλον, ἢ τὰ κῶλα τοῦ μέτρου, δύο ἢ καὶ πλείονα ὄντα, καθ' ἑαυτὰ μὲν εἶνε καθαρὰ ἢ μονοειδῆ, τουτέστιν οἱ πόδες ἑκατέρου ἢ ἑκάστου αὐτῶν καθ' ἑαυτὸ ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ μετρικὸν εἶδος, διαφέρουσιν ὅμως ἀλλήλων τὰ κῶλα κατὰ τοῦτο, ὅτι κατὰ τοὺς μετρικοὺς αὐτῶν πόδας ἄλλα ἀνήκουσιν εἰς ἄλλα μετρικὰ εἴδη. Τὰ μὲν λοιπὸν κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον τῆς συνθέσεως γινόμενα καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν μέτρα *μικτὰ* (metra mixta), τὰ δὲ κατὰ τὸν δεύτερον *ἐπισύνθετα* (metra composita). Ὅταν π. χ. τροχαῖοι καὶ δάκτυλοι συντιθέμενοι ἀποτελῶσιν ἓν κῶλον, οἷον τὸ Γλυκώνειον καλούμενον

∠ ⏑, ∠ ⏑ ⏑, ∠ ⏑, ∠
κάπρος ἡνίχ' ὁ μαινόλης,

τότε τὸ κῶλον τοῦτο καλεῖται μικτόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐκ δύο ἢ πλειόνων μικτῶν κώλων συγκείμενα μέτρα καλοῦνται μικτὰ μέτρα, οἷον τὸ δίκωλον τετράμετρον (Σοφ. Ἀντιγ. στ. 332)

∠ ⏑ ⏑, ∠ ⏑, ∠ ⏑, ∠ | ∠ –, ∠ ⏑ ⏑, ∠ ⏑, ∠ ⋀
πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν|θρώπου δεινότερον πέλει.

Ἐπισύνθετον ὅμως μέτρον καλεῖται, ὁπόταν τὸ μέτρον εἶνε δίκωλον καὶ ἑκάτερον μὲν κῶλον εἶνε καθαρόν, ὅμως δὲ τὸ μὲν ἕτερον καθαρὸν δακτυλικόν, τὸ δὲ ἕτερον καθαρὸν τροχαϊκόν, ἢ τὸ μὲν ἕτερον καθαρὸν ἀναπαιστικόν, τὸ δὲ ἕτερον καθαρὸν ἰαμβικόν· οἷον τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου μέτρον τὸ συγκείμενον ἐκ δακτυλικῆς τετραποδίας καὶ ἰθυφαλλικοῦ ἤτοι τριποδίας τροχαϊκῆς

∠ ⏑ ⏑, ∠ ϖ, ∠ ⏑ ⏑, ∠ ⏑ ⏑, | ∠ ⏑, ∠ ⏑, ∠ ⏓
οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· | κάρφεται γὰρ ἤδη.

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Πυθιονικῶν 1, 1

∠ ⏑, ∠ –, ∠ ⏑, ∠ –, | ∠ ⏑ ⏑, ∠ ⏑ ⏑, ∠ ⋀
χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλω|νος καὶ ἰοπλοκάμων.

Ὥστε ἀναγκαίως τὰ μὲν ἐπισύνθετα μέτρα πρέπει νὰ εἶνε πολύκωλα, τοὐλάχιστον δίκωλα, τὰ δὲ μικτὰ δύνανται νὰ εἶνε καὶ μονόκωλα.

210. Οἱ παλαιοὶ οὗτοι τεχνικοὶ ὅροι, μέτρα μικτὰ καὶ μέτρα ἐπισύνθετα, εἶνε προσφυέστατοι εἰς τὰς μετρικὰς ταύτας κατηγορίας· διότι μῖξις μὲν καλεῖται ἡ τοιαύτη σύνθεσις, καθ' ἣν τὰ στοιχεῖα ἐξ

ὧν γίνεται, ἀποτελοῦσι νέον τι σῶμα ἑνιαῖον, ἀχώριστον καὶ διάφορον τῶν ἐξ ὧν γίνεται ἡ σύνθεσις στοιχείων. Τοῦτο τῷ ὄντι συμβαίνει, ὅταν π. χ. τροχαῖοι καὶ δάκτυλοι συνάπτωνται εἰς ἓν κῶλον, ὅπερ οὔτε τροχαϊκὸν οὔτε δακτυλικὸν δύναται νὰ ὀνομασθῇ. Ἐπισύνθεσις δὲ καλεῖται ἡ τοιαύτη σύνθεσις, καθ' ἣν τὰ ἑτερογενῆ κῶλα ἐπιφέρονται ἀλλήλοις, οἷον δακτυλικῷ τινι κώλῳ ἐπιφέρεται τροχαϊκόν, ἑκάτερον δὲ εὐκόλως δύναται νὰ χωρισθῇ τοῦ ἑτέρου, διότι οὐδεμία ὡς εἰπεῖν χημικὴ ἕνωσις τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ μέτρον στοιχείων ἢ κώλων συνέβη. Ἡ πρόθεσις ἐν τῇ λέξει ἐπισύνθεσις εἶνε χαρακτηριστική, ὡς δηλοῦσα ὅτι ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ τῷ πρώτῳ κώλῳ ἐπιφέρεται ἁπλῶς τὸ δεύτερον, ἀμφότερα δὲ διάφορα ἀλλήλων ὄντα συνάπτονται ἀλλήλοις διὰ τῆς λεκτικῆς συναφείας, περὶ ἧς ἔσται λόγος ἐν τῷ ἑπομένῳ κεφαλαίῳ.

Ἡ τῶν παλαιῶν μετρικῶν θεωρία τῶν μικτῶν (1).

211. Τὰ μικτὰ μέτρα διέκρινον οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ εἰς δύο γενικωτέρας κατηγορίας, εἰς μικτὰ ἔχοντα πλείονας δακτύλους ἢ ἀναπαίστους ἀναμεμιγμένους τροχαίοις καὶ ἰάμβοις καὶ εἰς μικτὰ ἔχοντα ἕνα μόνον δάκτυλον ἢ ἀνάπαιστον ἀναμεμιγμένον τροχαίοις καὶ ἰάμβοις.

Α΄. Μικτὰ μετὰ δύο ἢ πλειόνων δακτύλων ἢ ἀναπαίστων.

212. Καὶ τὰ μὲν μέτρα τῆς πρώτης κατηγορίας, ὅταν μὲν οἱ δάκτυλοι ἢ οἱ ἀνάπαιστοι ἀποτελῶσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν *λογαοιδικὰ δακτυλικὰ* καὶ *λογαοιδικὰ ἀναπαιστικά*. Οἷον ὁ Ἡφαιστίων περὶ μὲν τῶν λογαοιδικῶν δακτυλικῶν λέγει ἐν σελ. 25 W τάδε· «ἔστι δέ τινα καὶ λογαοιδικὰ καλούμενα δακτυλικά, ἅπερ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις χώραις δακτύλους ἔχει, τελευταίαν δὲ τροχαϊκὴν συζυγίαν· ἔστι δ' αὐτῶν ἐπισημότατα τό τε πρὸς δύο δακτύλοις ἔχον τροχαϊκὴν συζυγίαν, καλούμενον δὲ Ἀλκαϊκὸν δεκασύλλαβον·

καί τις ἐπ' ἐσχατιαῖσιν οἴκεις.

καὶ τὸ πρὸς τρισί, καλούμενον Πραξίλλειον,

ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα,
παρθένε τὰν κεφαλάν, τὰ δ' ἔνερθε νύμφα».

(1) Τὴν θεωρίαν ταύτην ἀποδίδομεν ἐνταῦθα ὡς ἐξέθετο αὐτὴν ὁ Οὐεστφάλιος ἀλλαχοῦ τε καὶ τελευταῖον ἐν allg. Metrik [3] σελ. 350 κἑ.

Τὸ πρῶτον τῶν μέτρων τούτων, ὅπερ σύγκειται ἐκ δύο δακτύλων καὶ δύο τροχαίων (τροχαϊκῆς διποδίας) –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, – ⏒, δυνάμεθα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μονοποδιῶν νὰ καλέσωμεν δακτυλικὴν λογαοιδικὴν τετραποδίαν, τὸ δὲ δεύτερον –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑, – ⏒ δακτυλικὴν λογαοιδικὴν πενταποδίαν. Περὶ δὲ τοῦ ἀναπαιστικοῦ λογαοιδικοῦ λέγει ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 29 W τάδε· «Ὥσπερ δὲ ἐν τῷ δακτυλικῷ ἦν τι λογαοιδικόν, οὕτω κἂν τοῖς ἀναπαιστικοῖς τὸ εἰς βακχεῖον περαιούμενον· οὗ ἐστιν ἐπισημότατον τὸ μετὰ τέσσαρας πόδας αὐτὸν ἔχον τὸν βακχεῖον, ὧν ὁ πρῶτος γίνεται καὶ σπονδεῖος καὶ ἴαμβος. Καλεῖται μὲν οὖν Ἀρχεβούλειον ἀπὸ Ἀρχεβούλου τοῦ Θηβαίου ποιητοῦ χρησαμένου αὐτῷ κατακόρως· γέγραπται δὲ καὶ Καλλιμάχῳ

ἀγέτω θεός, οὐ γὰρ ἔχω δίχα τῶδ' ἀείδειν.

Τοῦτο μὲν οὖν ἀπὸ ἀναπαίστου· ἀπὸ δὲ σπονδείου

νύμφα, σὺ μὲν ἀστερίαν ὑφ' ἅμαξαν ἤδη,

ἀπὸ δὲ ἰάμβου

φιλωτέρα ἄρτι γὰρ ἁ Σικελὰ μὲν Ἔννα.

Τοὺς δὲ μετὰ τὸν πρῶτον πόδα τρεῖς οἱ μὲν ἐν συνεχείᾳ γράψαντες τὸ μέτρον πάντας ἀναπαίστους ἐφύλαξαν· Ἀλκμὰν δέ που καὶ σπονδείους παραλαμβάνει». Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ὡς παράδειγμα τῶν ἀναπαιστικῶν λογαοιδικῶν φερόμενον Ἀρχεβούλειον μέτρον, οὗ οἱ μὲν τέσσαρες πρῶτοι πόδες εἶνε ἀνάπαιστοι (ὁ δ' ἀρχόμενος δύναται νὰ εἶνε καὶ σπονδεῖος καὶ ἴαμβος), ἡ δὲ κατακλεὶς καταληκτικὸς διίαμβος,

⏕ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ –́

κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μονοποδιῶν δύναται νὰ κληθῇ καταληκτικὴ ἑξαποδία.

213. Ὅταν δὲ οἱ μὲν ἄλλοι πόδες εἶνε δάκτυλοι πάντες, ὁ δὲ πρῶτος τροχαῖος, τότε τὰ τοιαῦτα μέτρα καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος (σελ. 24 W) *δακτυλικὰ αἰολικά*. Τῶν Αἰολικῶν δακτυλικῶν ἡ μὲν ἀπόθεσις δύναται νὰ εἶνε ἤτοι ἀκατάληκτος, ὅτε περατοῦται εἰς δάκτυλον ἢ κρητικὸν διὰ τὸ τῆς τελευταίας ἀδιάφορον ἢ σπονδεῖον, ἢ καταληκτική. Ὁ δὲ πρῶτος ποὺς ἀντὶ τοῦ τροχαίου δύναται νὰ εἶνε καὶ σπονδεῖος καὶ ἴαμβος καὶ πυρρίχιος (ὁ τελευταῖος παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι ποιηταῖς). Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Λεσβίοις ποιηταῖς καὶ τῷ Ἀνακρέοντι ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μέτρου πο-

λυσχημάτιστος οὗτος ποὺς ἦτο χρήσιμος μόνον ὅτε ἐπεφέρετο δάκτυλος, ἐν τῇ ὕστερον ὅμως αὐξήσει τῆς μετρικῆς καὶ μουσικῆς παρὰ τοῖς χορικοῖς λυρικοῖς καὶ δραματικοῖς ἐγίνετο χρῆσις αὐτοῦ καὶ ὅτε ὁ δάκτυλος δὲν εὑρίσκετο ἐν τῇ εὐθὺς ἑπομένῃ χώρᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ τρίτῃ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τροχαϊκοῖς καὶ ἰαμβικοῖς κώλοις, ἅτινα ἀνεμίσγοντο τοῖς μικτοῖς μέτροις, οἷον

–́ ⏒ – ⏒ – ⏑ ⏑ –   ⏒ –́ ⏒ – ⏒ – ⏑ ⏑ –
–́ ⏒ – ⏒ – ⏑ –   ⏒ –́ ⏒ – ⏒ – ⏑ –

Τὸν τοιοῦτον πρῶτον πόδα τῶν μικτῶν καθ' ὅλου μέτρων, ὅστις δακτύλου κυρίως ἐπιφερομένου δέχεται τέσσαρα σχήματα ⏓ ⏒, πρῶτος ὁ Ἑρμαννὸς ἐκάλεσε *βάσιν* καὶ ἐσημήνατο γράφων τὸ σημεῖον ✕ ὑπεράνω τοῦ ποδός, προσφυέστερον ὅμως πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, διότι οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ τὸν ὅρον βάσιν μετεχειρίζοντο ἐπὶ ἄλλης χρείας, δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σχημάτων, ἅτινα κατ' ἐξοχὴν ὁ ποὺς οὗτος ἐπεδέχετο, *ἀρχόμενον πολυσχημάτιστον* (1). Τοιαῦτα δὲ Αἰολικὰ δακτυλικὰ μέτρα μνημονεύει ὁ Ἡφαιστίων ἐν κεφ. ζ' καὶ η' τὰ ἑξῆς·

⏓ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑

θυρωρῷ πόδες ἐπτορόγυιοι
τὰ δὲ σάμβαλα πεντεβόηα,
πίσυγγοι δὲ δέκ' ἐξεπόνασαν.

⏓ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏒

ἔρος δ' αὖτέ μ' ὁ λυσιμελὴς δονεῖ
γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον.
Ἀτθί, σοὶ δ' ἐμέθεν μὲν ἀπήχθετο
φροντίσδην, ἐπὶ δ' Ἀνδρομέδαν πότῃ.

⏓ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓

τέω σ', ὦ φίλε γαμβρέ, καλῶς ἐΐκάσδω;
ὄρπακι βραδινῷ σε μάλιστ' ἐΐκάσδω.

⏓ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓

κέλομαί τινα τὸν χαρίεντα Μένωνα καλέσσαι,
εἰ χρὴ συμποσίας ἐπ' ὄνασιν ἐμοὶ γεγενῆσθαι (2).

(1) Τοῦ ὅρου τούτου ἐποιησάμεθα ἡμεῖς χρῆσιν πολλοῖς ἔτεσι πρ[illegible]τερον πρὶν ὑποδείξῃ αὐτὸν ὁ Οὐεστφάλιος.

(2) Μεταγενέστεροι μετρικοί, οἷος ὁ Τριχᾶς σελ. 279 καὶ ὁ σχολ. εἰς Ὄρν. 629,

Β'. Μικτὰ μεθ' ἑνὸς δακτύλου ἢ ἀναπαίστου.

214. Τὰ δὲ μικτὰ μέτρα τῆς δευτέρας κατηγορίας, τὰ ἔχοντα δηλαδὴ ἕνα μόνον δάκτυλον ἢ ἀνάπαιστον ἀναμεμιγμένον τροχαίοις ἢ ἰάμβοις καὶ δυνάμενα νὰ ὀνομασθῶσι *μονοδακτυλικὰ* καὶ *μοναναπαιστικά*, οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐλάμβανον καὶ ὠνόμαζον κατὰ τρόπον ἀλλόκοτον καὶ προφανῶς πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ῥυθμικῆς μαχόμενον. Τὰ τοιαῦτα δηλονότι μικτὰ κῶλα δύνανται νὰ ἔχωσι τὸν δάκτυλον ἤτοι κατὰ τὴν πρώτην χώραν (πρωτοδακτυλικά), ἢ κατὰ τὴν δευτέραν (δευτεροδακτυλικά), ἢ κατὰ τὴν τρίτην (τριτοδακτυλικά), κατὰ πάσας δὲ τὰς λοιπὰς τροχαίους. Ὅταν δὲ τὰ τοιαῦτα κῶλα ἔχωσιν ἐν τῇ ἀρχῇ ἄρσιν (ἀνάκρουσιν) ἀποτυπουμένην διὰ συλλαβῆς ἀδιαφόρου, τότε γίνονται ἀναπαιστικὰ μικτά, τὸν ἀνάπαιστον ἔχοντα ἤτοι κατὰ τὴν δευτέραν χώραν (δευτεραναπαιστικά), ἢ κατὰ τὴν τρίτην (τριταναπαιστικά), ἢ κατὰ τὴν τετάρτην (τεταρταναπαιστικά). Παράδειγμα δὲ φέρομεν τὴν ἀκατάληκτον τετραποδίαν

μονοδακτυλικὴ τετραποδία		μοναναπαιστικὴ τετραποδία	
	1 2 3 4		1 2 3 4
ἀρ. 1.	– ∪ ∪, – ∪, – ∪, – ⏓	ἀρ. 4.	⏓ –, ∪ ∪ –, ∪ –, ∪ –
ἀρ. 2.	– ∪, – ∪ ∪, – ∪, – ⏓	ἀρ. 5.	⏓ –, ∪ –, ∪ ∪ –, ∪ –
ἀρ. 3.	– ∪, – ⏓, – ∪ ∪, – ⏓	ἀρ. 6.	⏓ –, ∪ –, ⏓ –, ∪ ∪ –.

Ἰστέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν χώραν, καθ' ἣν ἐν τῷ καθαρῷ τροχαϊκῷ καὶ ἰαμβικῷ μέτρῳ ἐγχωρεῖ σπονδεῖος, δύναται καὶ ἐν τοῖς μικτοῖς τούτοις κώλοις νὰ ἀντικατασταθῇ ὁ ἴαμβος καὶ τροχαῖος ὑπὸ τοῦ σπονδείου, πᾶς δηλαδὴ ἀρχόμενος ἴαμβος (ἀρ. 4. 5. 6.) καὶ ὁ δεύτερος μὲν τροχαῖος ἐν ἀρ. 3, ὁ τρίτος δὲ ἴαμβος ἐν ἀρ. 6. Τὰ κῶλα λοιπὸν ταῦτα ἀντὶ νὰ λαμβάνωσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ὡς γινόμενα ἐκ τῆς μίξεως τροχαίων καὶ ἑνὸς δακτύλου ἢ ἰάμβων καὶ ἑνὸς ἀναπαίστου, αὐτοὶ ἀπεναντίας λαμβάνουσιν αὐτὰ ὡς γινόμενα ἐκ τῆς μίξεως τροχαίων ἢ ἰάμβων μετὰ τετρασυλλάβου ποδὸς τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἑξασήμου γένους καλουμένου, τουτέστιν ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος ἢ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος ἢ χοριάμβου ἢ καὶ ἀντισπάστου. Ἐν τῇ ἐφεξῆς δὲ εἰδικωτέρᾳ περὶ αὐτῶν πραγματείᾳ λέγομεν πρῶτον περὶ τῶν μοναναπαιστικῶν μικτῶν καὶ εἶτα περὶ τῶν μονοδακτυλικῶν.

λόγον ποιοῦνται καὶ περὶ ἀναπαιστικοῦ αἰολικοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ἐπλάσθη ὑπ' αὐτῶν ἄνευ ἀνάγκης κατ' ἀναλογίαν τοῦ δακτυλικοῦ αἰολικοῦ.

α'. *Μοναναπαιστικὰ μικτά.*

215. Τὰ μέτρα ταῦτα πάντες οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ λαμβάνουσιν ἐκ συμφώνου ὡς συγκείμενα ἐξ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος ἢ ἀπ' ἐλάσσονος καὶ τροχαϊκῆς ἢ ἰαμβικῆς διποδίας. Οἷον ὅταν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑπ' ἀρ. 4. 5. 6 μοναναπαιστικοῖς μικτοῖς ἡ ἀδιάφορος συλλαβὴ λαμβάνῃ τὸ σχῆμα τῆς μακρᾶς, τότε τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 4 μέτρον κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν συλλαβικὸν σχῆμα συμφωνεῖ τῷ ἀνακλωμένῳ ἰωνικῷ ἀπὸ μείζονος ἤ, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων, τῷ ἀπὸ μείζονος ἰωνικῷ τῷ ἐπιμίκτῳ πρὸς τροχαϊκόν, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 5 ἐμφανίζεται ὡς ἰαμβικὴ διποδία μετ' ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος, τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 6 ὡς ἰαμβικὴ διποδία μετ' ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος·

4. – –́, ∪ ∪ –́, ∪ –́, ∪ –́	5. – –́, ∪ –́, ∪ ∪ –́, ∪ –́	6. – –́, ∪ –́, – –́, ∪ ∪ –́
– – ∪ ∪ | – ∪ – ∪ | –	– – ∪ – | ∪ ∪ – ∪ | –	– – ∪ – | – – ∪ ∪ | –.
ἰωνικὸν ἀπὸ μείζ. μικτόν.	ἐπιωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος.	ἐπιων. ἀπὸ μείζονος.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τῶν μοναναπαιστικῶν μικτῶν τὰ μὲν ἔχοντα τὸν ἀνάπαιστον κατὰ τὴν δευτέραν χώραν καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος μικτὰ καὶ πραγματεύονται αὐτὰ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀνακλωμένων ἰωνικῶν ἀπὸ μείζονος, τὰ δὲ ἔχοντα τὸν ἀνάπαιστον κατὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην χώραν καλοῦσιν ἐπιωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος καὶ ἐπιωνικὰ ἀπὸ μείζονος, μετὰ τοῦ προτεταγμένου *ἐπί*, ἐπειδὴ ἐν τούτοις κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος ἢ ἀπὸ μείζονος προηγεῖται ἑτερογενὲς στοιχεῖον ὁ διίαμβος.

Οὐχὶ ὅμως πάντοτε ὁ πρῶτος ποὺς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4 μέτρῳ καὶ ὁ τρίτος ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 6 ἔχει τὸ τοῦ σπονδείου σχῆμα, ἀλλ' ἐπίσης συχνὰ καὶ τὸ τοῦ ἰάμβου. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιστάσει τὰ κῶλα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος καὶ διτρόχαιον ἢ εἰς διίαμβον καὶ ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος, ἀλλὰ κατὰ τετρασυλλάβους πάντοτε πόδας διαιρούμενα, εἰς δεύτερον παίωνα καὶ διτρόχαιον ἢ εἰς διίαμβον καὶ δεύτερον παίωνα·

4. ∪ –́, ∪ ∪ –́, ∪ –́, ∪ –́	6. – –́, ∪ –́, ∪ –́, ∪ ∪ –́
∪ – ∪ ∪ | – ∪ – ∪ | –	– – ∪ – | ∪ – ∪ ∪ | –

Οὕτω δὲ τὰ κῶλα ταῦτα οὐδαμῶς ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ συλλαβικὸν σχῆμα τοῖς ἀπὸ μείζονος ἰωνικοῖς. Ἀλλ' ὅμως οἱ μετρικοὶ οὐδὲν ἄλλο καταφύγιον εὑρίσκοντες ἐτήρουν καὶ ἐνταῦθα τὴν εἰς ἰωνικοὺς διαίρε-

σιν. Ὅπως δηλαδὴ κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτῶν ἐν τοῖς ἰωνικοῖς ἀπ' ἐλάσσονος μικτοῖς τοῖς ἔχουσι τὸ ἀνακλώμενον σχῆμα ὁ ἑξάσημος ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὸς ἐναλλάσσεται τῷ πεντασήμῳ παίωνι τῷ τρίτῳ ⏑ ⏑ – ⏑, οὕτω δογματίζουσιν ὅτι καὶ ὁ ἀπὸ μείζονος ἰωνικὸς μιγνυόμενος μετ' ἄλλων ποδῶν δύναται τῷ πεντασήμῳ δευτέρῳ παίωνι ⏑ – ⏑ ⏑ νὰ ἐναλλάσσηται. Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν τῶν παλαιῶν μετρικῶν ὁ ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος, ὅταν ἀναμιγνύηται μετ' ἄλλων ποδῶν, δύναται νὰ ἄρχηται ἀπὸ ἀδιαφόρου συλλαβῆς·

4. ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ 6. ⏒ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́
⏓ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – ⏓ – ⏑ – | ⏒ – ⏑ ⏑ | –

Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν τοῦτον πάντα τὰ μονοαναπαιστικὰ κῶλα, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἔχωσι μέγεθος, δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς μίξεις μετὰ ἰωνικῶν ποδῶν.

216. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ μονοαναπαιστικὰ μικτὰ ἔχουσιν ὡς ἐν τύπῳ ὧδε·

α') μονοαναπαιστικὰ μικτὰ μετὰ τοῦ ἀναπαίστου κατὰ τὴν δευτέραν χώραν ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν λαμβανόμενα ὡς ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος μικτά.

1. Ἡ ἀκατάλ. τριποδία ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ λαμβανομένη
ὡς ⏒ –́ ⏑ ⏑ | –́ ⏑ –́ καταλ. δίμετρον
ἅδ' Ἄρτεμις, ὦ κόραι,
φεύγοισα τὸν Ἀλφεὸν (Τελέσιλλα).

2. Ἡ καταλ. τετραποδία ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ λαμβανομένη
ὡς ⏓ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – – ἀκατάλ. δίμετρον
δέδυκε μὲν ἁ σελάνα
καὶ πληιάδες· μέσαι δὲ (Σαπφώ).

3. Ἡ καταλ. πενταποδ. ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ λαμβανομένη
ὡς – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – – βραχυκ. τρίμ.
πλήρης μὲν ἐφαίνεθ' ἁ σελάνα,
αἱ δ' ὡς περὶ βωμὸν ἐστάθησαν (Σαπφώ).

4. Ἡ καταλ. ἑξαποδ. ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ λαμβανομένη
ὡς ⏓ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – ⏑ – – ἀκατ. τρίμ.
τριβωλέτερ, οὐ γὰρ Ἀρκάδεσσι λώβα.

β') μονοαναπαιστικὰ μικτὰ μετὰ τοῦ ἀναπαίστου κατὰ τὴν τρίτην χώραν ὡς ἐπιωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος μικτὰ λαμβανόμενα.

1. Τὸ Εὐπολίδειον καλούμενον μέτρον, ὅπερ σύγκειται ἐκ καταληκτικῆς τετραποδίας καὶ ἐκ τριποδίας,
⏒ –́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ –́ | ⏒ –́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ λαμβανόμενον
ὡς – – ⏑ – | ⏑ ⏑ – – | ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – καταλ. τετράμ.
ὦ καλλίστη πόλι πασῶν | ὅσας Κλέων ἐφορᾷ,
ὡς εὐδαίμων πρότερόν τ' ἦ|σθα, νῦν δὲ μᾶλλον ἔσει.

2. Ἡ καταληκτικὴ ἑξαποδία
⏒ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ λαμβανομένη
ὡς ⏒ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – – ἀκατ. τρίμετρ. (διίαμβος καὶ ἀνακλώμενον)
ἔχει μὲν Ἀνδρομέδα καλὰν ἀμοιβάν.
Ψαπφοῖ τί τὰν πολύολβον Ἀφροδίταν.

γ') μονοαναπαιστικὰ μικτὰ μετὰ τοῦ ἀναπαίστου κατὰ τὴν τετάρτην χώραν καὶ ὡς ἐπιωνικὰ ἀπὸ μείζονος λαμβανόμενα.

1. Ἡ ἀκαταλ. πενταπ. ⏒ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ λαμβανομένη
ὡς ⏒ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ ⏑ | – ⏑ – κατ. τρίμ.
ὦναξ Ἄπολλον, παῖ μεγάλω Διός.
Μέλαγχος· αἴδως ἄξιος εἰς πόλιν.

2. Ἡ καταλ. ἑξαπ. ⏒ –́ ⏑ –́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ λαμβανομένη
ὡς ⏒ – ⏑ – | – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – – ἀκατ. τρίμετ.
ἰόπλοχ' ἁγνὰ μελλιχόμειδε Σαπφοῖ.

β'. *Μονοδακτυλικὰ μικτά.*

α'. Πρωτοδακτυλικά.

217. Τὰ μὲν πρωτοδακτυλικὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν εἰς χορίαμβον καὶ διίαμβον διαιρούμενα ἐκαλοῦντο χοριαμβικὰ μικτά· οἷον ἡ ἀκατάληκτος τριποδία –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏒ ἐλαμβάνετο
ὡς –́ ⏑ ⏑ – | ⏑ – – καταληκτικὸν δίμετρον
οὐκ ἐτός, ὦ γυναῖκες,
πᾶσι κακοῖσιν ἡμᾶς
φλῶσιν ἑκάστοτ' ἄνδρες.

Καὶ τὸ ἐκ καταληκτικῆς τετραποδίας καὶ ἀκαταλήκτου τριποδίας συνεστηκὸς μέτρον
–́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏒ ἐλαμβάνετο
ὡς – ⏑ ⏑ – | ⏑ – ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | ⏑ – – κατ. τετράμ.
ἐκ ποταμοῦ 'πανέρχομαι | πάντα φέρουσα λαμπρά.
οἶδα μὲν ἀρχαῖόν τι δρῶν, | κοὐχὶ λέληθ' ἐμαυτόν.

β'. Δευτεροδακτυλικά.

218. Τὰ μικτὰ ταῦτα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα, ὅτι ὁ ἀρχόμενος τροχαῖος πρὸ τοῦ ἑπομένου δακτύλου ἐναλλάσσεται κατὰ βούλησιν τῷ σπονδείῳ ἢ ἰάμβῳ, ὑπὸ δὲ τῶν Αἰολέων ποιητῶν καὶ τῷ πυρριχίῳ. Οἱ παλαιοὶ λοιπὸν μετρικοὶ ἐκ τοῦ σπονδειακοῦ σχήματος τοῦ ἀρχομένου ποδὸς ὁρμώμενοι ὑπολαμβάνουσι τὸ μέτρον ὡς ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος μετὰ προηγουμένου μολοσσοῦ ὡς συναιρέσεως τοῦ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικοῦ ποδὸς λαμβανομένου. Τὸ ὅλον λοιπὸν μέτρον λαμβάνεται, ὅπως τὰ μοναναπαιστικὰ μικτά, ὡς ἰωνικὸν καὶ δὴ ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος μικτόν· οἷον ἡ δευτεροδακτυλικὴ πενταποδία, τὸ καλούμενον μέτρον Φαλαίκειον ἑνδεκασύλλαβον,

–́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏒

λαμβάνεται ὡς – – – | ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏓

τουτέστιν ὡς τρίμετρον ἀκατάληκτον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος.

219. Ἡ ἰωνικὴ αὕτη τῶν δευτεροδακτυλικῶν ἐκδοχὴ δὲν πηγάζει μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων, ὅμως τῶν προκειμένων ἡμῖν ἐκδοχῶν εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη, ὡς εἰς τὸν Οὐάρρωνα ἀναφερομένη. Πρβλ. Atil. Fort. σελ. 319: «ex quo non est mirandum quod Varro in Scenodidascalico Phalaecion metrum ionicum trimetrum appellat et quidem ionicum minorem». Terent. Maur. 2845: «Idcirco genus hoc Phalaeciorum vir doctissimus undicunque Varro ad legem rediens ionicorum, hinc natos ait esse, sed minores». 2282: «nec mirum puto, quando Varro versus hos ut diximus ex ione natos distinguat numero pedum minores». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λαμβάνεται καὶ πᾶν ἄλλο μονοδακτυλικὸν μικτὸν ἔχον τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν δευτέραν χώραν. Ὅταν δὲ ὁ πρῶτος ποὺς δὲν εἶνε σπονδεῖος, ἀλλὰ τροχαῖος ἢ ἴαμβος, τότε παραμυθοῦνται τὴν δυσχέρειαν ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν μοναναπαιστικῶν μικτῶν, δεχόμενοι ὅτι καὶ ἐν τοῖς μέτροις τούτοις ἐπ' ἀδείας ὁ ἑξάσημος ἰωνικὸς δύναται νὰ ἐναλλάσσηται πεντασήμῳ τινὶ παιωνικῷ ποδί, ὡς ἑξῆς·

– – – | ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – –
– ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – –
⏑ – – | ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – –

220. Ἐπειδὴ ὁ Ἀτίλιος Φορτουνατιανὸς καὶ ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος τὴν ἰωνικὴν ταύτην διαίρεσιν ἀναφέρουσιν εἰς τὸν Οὐάρρωνα, ἄλλοθεν δὲ γινώσκομεν ὅτι αὐτοὶ λαμβάνουσι τὰ λεγόμενα παρὰ τοῦ Καισίου Βάσσου, ὅστις ἠκολούθει τῷ Οὐάρρωνι, ἐκ τούτων πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐκπροσωποῦντες ἀρχαιότερόν τι μετρικὸν σύστημα παρὰ τὸ τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ Ἡφαιστίωνος. Οἱ τὸ παλαιότερον τοῦτο σύστημα ἐκπροσωποῦντες ἐκδέχονται καὶ ἄλλως τὰ δευτεροδακτυλικὰ κῶλα, τὴν καταληκτικὴν π. χ. τετραποδίαν

–́ – –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́

διαιροῦσιν εἰς τὴν ἀρχομένην μονοποδίαν, εἶτα δὲ εἰς χορίαμβον καὶ ἴαμβον – – | – ⏑ ⏑ – | ⏑ –.

221. Παρὰ τῷ Ἡφαιστίωνι ὅμως καὶ τοῖς τῷ συστήματι τοῦ Ἡλιοδώρου ἀκολουθοῦσι δὲν εὑρίσκομεν οὔτε τὴν ἰωνικὴν οὔτε τὴν χοριαμβικὴν ἐκδοχήν, τουτέστι τὴν εἰς ἰωνικοὺς ἢ χοριάμβους διαίρεσιν τῶν δευτεροδακτυλικῶν μικτῶν. Ὑπὸ τούτων τὰ κῶλα ταῦτα διαιροῦνται εἰς ἀντίσπαστον καὶ διίαμβον καὶ καλοῦνται *ἀντισπαστικὰ μικτά*. Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἰωνικὴ θεωρία ὁρμᾶται ἐκ τοῦ σπονδειακοῦ σχήματος τοῦ ἀρχομένου ποδός, ἡ ἀντισπαστικὴ ὡς κύριον αὐτοῦ σχῆμα θεωρεῖ τὸ ἰαμβικόν, π. χ.

1. Τὴν καταληκτικὴν τετραποδίαν

⏓ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –

λαμβάνει ὡς ⏑ – – ⏑ | ⏑ – ⏑ –

τουτέστιν ὡς ἀντισπαστικὸν δίμετρον ἀκατάληκτον καὶ ἔπειτα δογματίζει ὅτι ὁ πρῶτος ἴαμβος, ἐξ οὗ ἄρχεται ὁ ἀντίσπαστος, δύναται νὰ ἐναλλάσσηται τῷ σπονδείῳ, τροχαίῳ καὶ πυρριχίῳ (Ἡφαιστ. κεφ. ι'). Τοιοῦτον εἶνε τὸ καλούμενον Γλυκώνειον

κάπρος ἠνίχ' ὁ μαινόλης
ὀδόντι σκυλακοκτόνῳ
Κύπριδος θάλος ὤλεσε.

2. Τὴν ἀκατάληκτον τριποδίαν

⏓́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏒

λαμβάνει ὧδε ⏑ – – ⏑ | ⏑ – ⏒

ἄνδρες, πρόσχετε τὸν νοῦν·
ἐξευρήματι καινῷ.

3. Τὸ ἐκ τῶν δύο τουτων κώλων ἀποτελούμενον Πριάπειον μέτρον

⏒́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ | –́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ –

λαμβάνει ὧδε ⏒ – – ⏓ | ⏑ – ⏑ – | ⏒ – – ⏑ | ⏑ – –

ἠρίστησα μὲν ἰτρίου λεπτοῦ μικρὸν ἀποκλάς,

τουτέστιν ὡς καταληκτικὸν τετράμετρον.

4. Τὴν ἀκατάλ. τετραποδ. ⏑́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ λαμβάνει ὡς ὑπερκατάληκτον δίμετρον ὧδε ⏑ – – ⏑ | ⏑ – ⏑ – | ⏑

καὶ κνίσῃ τινὰ θυμιήσας.

5. Τὴν ἀκατάλ. πενταπ. ⏓́ ⏒ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏓ λαμβάνει ὡς καταληκτικὸν τρίμετρον ⏑ – – ⏑ | ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑

χαῖρ' ὦ χρυσόκερως, βαβάκτα, κήλων
Πάν, Πελασγικὸν Ἄργος ἐμβατεύων.

Τῆς ἀντισπαστικῆς ταύτης θεωρίας εὑρετὴν νομίζει ὁ Οὐεστφάλιος τὸν Ἡλιόδωρον. Ἐκ τοῦ Μαρίου Οὐικτωρίνου (σελ. 118) μανθάνομεν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη κατ' ἀρχὰς ἐπολεμήθη, τέλος ὅμως ἐπεκράτησε, τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς ἀπολογουμένων ὅτι ὁ ἀντίσπαστος ⏑ – – ⏑ ὡς ποὺς ἀντιπαθὴς τοῦ χοριάμβου – ⏑ ⏑ – δικαιοῦται καὶ αὐτὸς νὰ θεωρῆται ὡς μέτρον πρωτότυπον καὶ ἰσότιμος τῷ ἀντιπαθεῖ αὐτοῦ χοριάμβῳ, ὅπως καὶ ὁ ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικὸς τῷ ἀντιπαθεῖ αὐτοῦ, δῆλον ὅτι τῷ ἀπὸ μείζονος ἰωνικῷ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀντισπαστικὴ αὕτη θεωρία οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν ὅπως οὐδ' ἡ ἀρχαιοτέρα αὐτῆς χοριαμβική, ἣν εἶχον οἱ Λατῖνοι μετρικοὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ συστήματι τῶν πρωτοτύπων καὶ παραγώγων μέτρων.

γ'. Τριτοδακτυλικά.

222. Ὅταν δὲ ὁ δάκτυλος κατέχῃ τὴν τρίτην χώραν, ὁ Ἡφαιστίων λαμβάνει τὰ μικτὰ ταῦτα μέτρα ὡς συγκείμενα ἐκ χοριάμβου μετὰ προτεταγμένης τροχαϊκῆς διποδίας καὶ καλεῖ αὐτὰ ἐπιχοριαμβικά, οἷον τὴν ἀκατάληκτον πενταποδίαν, τὸ καλούμενον ἑνδεκασύλλαβον Σαπφικὸν

– ⏑ – ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

λαμβάνει ὡς – ⏑ – ⏒ | – ⏑ ⏑ – | ⏑ – ⏑ καταλ. τρίμετρον

ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα

223. Κατὰ τὰ εἰρημένα τὸ σύστημα τῶν παλαιοτέρων Ἀλεξανδρίνων γραμματικῶν εἶχεν ὡς ἑξῆς· ἐκ τῶν τριῶν μονοδακτυλικῶν καὶ τῶν τριῶν μοναναπαιστικῶν μικτῶν, ἅτινα ὁμοῦ ἀποτελοῦσιν ἓξ διαφόρους μίξεις, δύο μὲν λαμβάνονται ὡς ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος, δύο δὲ ὡς ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος, δύο δὲ ὡς χοριαμβικά. Ταῦτα δὲ εἶνε τὰ ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Ἡλιοδώρου χρόνοις παραδεδεγμένα τρία μετρικὰ εἴδη τοῦ ἑξασήμου γένους. Ἐκ δὲ τῶν ἐπὶ ἑκάστου εἴδους δύο μίξεων

εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἑτέρας προσετέθη ἡ πρόθεσις *ἐπὶ* καὶ καλεῖται *ἐπιωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος*, *ἐπιωνικὸν ἀπὸ μείζονος*, *ἐπιχοριαμβικόν*·

–́ ⏑ ⏑ –́, ⏑ –́ ⏑ –́, ⏑ χοριαμβικὸν
–́ ⏑ –́ ⏑, –́ ⏑ ⏑ –́, ⏑ ἐπιχοριαμβικόν.
⏓ –́ ⏑ ⏑, –́ ⏑ –́ ⏑, –́ ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος
⏓ –́ ⏑ –́, ⏒ –́ ⏑ ⏑, –́ ἐπιωνικὸν ἀπὸ μείζονος.
–́ – –́, ⏑ ⏑ –́ ⏑, –́ ⏑ ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος
⏑ –́ ⏑ –́, ⏑ ⏑ –́ ⏑, –́ ἐπιωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος.

Καὶ ὅταν μὲν ὁ δάκτυλος εὑρίσκηται κατὰ τὴν πρώτην ἢ τὴν τρίτην χώραν, τὸ μέτρον καλεῖται χοριαμβικὸν καὶ ἐπιχοριαμβικόν, τὰ δὲ ἐνταῦθα ἀνήκοντα ἀνακρουστικὰ σχήματα εἶνε τὸ ἰωνικὸν καὶ ἐπιωνικὸν ἀπὸ μείζονος· ὅταν δὲ ὁ δάκτυλος κατέχῃ τὴν δευτέραν χώραν, τὸ μέτρον καλεῖται ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος καὶ τὸ ἐνταῦθα ἀνῆκον ἀνακρουστικὸν σχῆμα ἐπιωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος.

Οἱ τεχνικοὶ οὗτοι ὅροι ἐπενοήθησαν ἐν τοῖς Ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις καί, ὡς φαίνεται, ὑπό τινος γραμματικοῦ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μεταξὺ Σωτάδου καὶ τοῦ Ῥωμαίου Οὐάρρωνος ἀκμάσαντος. Διότι ἐν τοῖς παλαιοτέροις καλοῖς χρόνοις δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη οἱ ὅροι *ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος καὶ ἀπ' ἐλάσσονος*, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ ἐπινοηθῶσι πρότερον, πρὶν οἱ περὶ τὸν Σωτάδην γράψωσι τῷ ἑξασήμῳ ἰαμβικῷ ῥυθμῷ τοὺς ἰωνικοὺς λόγους. Πιθανῶς δὲ ὁ μετρικός, ὅστις τοὺς ἐκ τῶν καλῶν χρόνων παραδεδομένους βακχείους μετωνόμασεν ἰωνικοὺς ἀπὸ μείζονος καὶ ἀπ' ἐλάσσονος, ὁ αὐτὸς ὑπέταξε καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν μονοδακτυλικῶν καὶ μοναναπαιστικῶν μικτῶν τοῖς μετωνομασμένοις τούτοις γένεσι τῶν ποδῶν καὶ ὀνόματα ἐπέθηκεν αὐτοῖς παντάπασιν ἄγνωστα πρότερον *ἰωνικὰ* καὶ *χοριαμβικὰ μικτὰ* καλέσας αὐτά. Οὕτω δὲ κατὰ κακὴν μοῖραν διέφθειρε τὸν ὀργανισμὸν τῆς μετρικῆς ἐπιστήμης ὑπαγαγὼν τὰ μέτρα ταῦτα ὑπὸ διεστραμμένον ῥυθμικὸν γένος, ὅπερ συνεπηγάγετο καὶ τὴν διαστροφὴν πασῶν τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν τῶν ἐνταῦθα ἀνηκουσῶν, τῆς τε καταλήξεως καὶ τῆς ἀκαταληξίας καὶ τῆς ὑπερκαταληξίας.

224. Συμπληροῦντες τὴν τῶν παλαιῶν μετρικῶν θεωρίαν τῶν μικτῶν μέτρων, λέγομεν καὶ περὶ τῆς διακρίσεως αὐτῶν εἰς μέτρα *κατὰ συμπάθειαν* καὶ *κατ' ἀντιπάθειαν μικτά*. Εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην πάντων τῶν μικτῶν μέτρων, τῶν τε δακτυλικῶν καὶ τῶν ἀναπαιστικῶν, εἰς μέτρα δηλαδὴ κατὰ συμπάθειαν μικτὰ καὶ εἰς ἀντιπαθῆ

ἢ κατ' ἀντιπάθειαν μικτά, ὡρμήθησαν ἐκ τῆς ἰδιότητος τῶν ἀνακλωμένων ἰωνικῶν, καθ' ἣν οἱ ἰωνικοὶ πόδες, ὅ τε ἀπὸ μείζονος καὶ ὁ ἀπ' ἐλάσσονος ἑνοῦνται εὐκόλως μετὰ διτροχαίων. Μεταξὺ ἄρα τῶν ἰωνικῶν καὶ τροχαίων ὑπάρχει συμπάθειά τις. Ὡσαύτως ἡ ἐπὶ τῶν μονοδακτυλικῶν καὶ μοναναπαιστικῶν μέτρων λαμβανομένη μῖξις ἰωνικοῦ ποδὸς μετὰ διτροχαίου λαμβάνεται ὡς μῖξις κατὰ συμπάθειαν. Τῆς μίξεως ὅμως ἰωνικοῦ μετὰ διιάμβου, ἥτις λαμβάνεται ὑπὸ τῶν μετρικῶν ἐπὶ τῶν μοναναπαιστικῶν μικτῶν τῶν καλουμένων ἐπιωνικῶν, οὐδὲν παράλληλον ἀποδείκνυται ἐν τοῖς ἀληθινοῖς ἰωνικοῖς μέτροις, ὅθεν ἡ τοιαύτη μῖξις καλεῖται *μῖξις κατ' ἀντιπάθειαν*.

Ὥσπερ ἐν τῇ ἑξασήμῳ ἐπιπλοκῇ ἐκ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος δι' ἀφαιρέσεως τοῦ ἀρχομένου δισήμου ποδικοῦ χρόνου γίνεται τὸ ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος, οὕτω γίνεται δι' ὁμοίας ἀφαιρέσεως ἐκ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος τὸ χοριαμβικόν, οὐχὶ μόνον ὅταν τὰ μέτρα ταῦτα εἶνε καθαρά, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶνε μικτά·

⏔ – –, ⏑ ⏑ – ⏑, – ⏑ – –
– – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑, – –
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, –.

Ἣν συμπάθειαν ἔχει ἐν τοῖς δύο πρώτοις μέτροις ὁ ἰωνικὸς πρὸς τὸν διτρόχαιον, τὴν αὐτὴν ἔχει ἐν τῷ τρίτῳ ὁ χορίαμβος πρὸς τὸν διίαμβον. Τὰ πρωτοδακτυλικὰ λοιπὸν μικτὰ τὰ ὑπὸ τῶν μετρικῶν ὡς χοριαμβικὰ μικτὰ λαμβανόμενα ἔχουσιν, ὅπως καὶ τὰ ἰωνικὰ μικτά, τὴν κατὰ συμπάθειαν μῖξιν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἐν τῷ ἐπιχοριαμβικῷ λαμβανομένη μῖξις τοῦ διτροχαίου καὶ χοριάμβου ἀνάγκη νὰ εἶνε, ὅπως ἡ μῖξις τοῦ διιάμβου μετὰ τοῦ ἰωνικοῦ, κατ' ἀντιπάθειαν μῖξις.

Τὰ μὲν λοιπὸν *ἐπιωνικὰ* καὶ *ἐπιχοριαμβικὰ* εἶνε *κατ' ἀντιπάθειαν μικτά*, τὰ δὲ *μικτὰ ἰωνικὰ καὶ χοριαμβικὰ* εἶνε *κατὰ συμπάθειαν μικτά*. Εἰς τὰ τελευταῖα συγκαταλέγονται καὶ τὰ λογαοιδικὰ δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικά. Ἀντὶ δὲ τοῦ ὅρου *κατὰ συμπάθειαν μικτὰ* οἱ μετρικοὶ μεταχειρίζονται καὶ τὸν ὅρον *ὁμοιοειδῆ*, ὡσαύτως τὴν ὁμοιότητα δηλοῦντα καὶ συγγένειαν τῶν μετ' ἀλλήλων συντιθεμένων στοιχείων.

Κατὰ συμπάθειαν μικτὰ ἢ ὁμοιοειδῆ

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ δακτυλικὸν λογαοιδικὸν
⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ἀναπαιστικὸν λογαοιδικὸν

– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ χοριαμβικὸν
⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος
– – – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος.

Κατ' ἀντιπάθειαν μικτὰ

⏓ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ἐπιωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος
– ⏑ – ⏒ – ⏑ ⏑ – ἐπιχοριαμβικὸν
⏓ – ⏑ – ⏓ – ⏑ ⏑ – ἐπιωνικὸν ἀπὸ μείζονος.

Τὴν διαίρεσιν ταύτην ἔκριναν οἱ μετρικοὶ οὕτω σπουδαίαν, ὥστε ὑπέθεντο ὡς κυρίαν κατηγορίαν εἰς τὴν κατάταξιν τῆς μετρικῆς ὕλης καὶ οὕτω τὰ μὲν κατὰ συμπάθειαν μικτὰ ἢ ὁμοιοειδῆ συμπλέκοντες τοῖς καθαροῖς ἢ μονοειδέσι πραγματεύονται ὁμοῦ ἐν ἑκάστοις τοῖς περὶ τῶν πρωτοτύπων μέτρων κεφαλαίοις, τὰ δὲ κατ' ἀντιπάθειαν μικτὰ ἐπιφέρουσιν ὕστερον ὡς ἰδίαν κατηγορίαν. Ἀλλ' ὅμως ἡ διαίρεσις αὕτη τῶν μικτῶν εἶνε πασῶν τῶν παρὰ τοῖς μετρικοῖς εὑρισκομένων κατηγοριῶν ἡ ἐπουσιωδεστάτη, καθαρὸν οὖσα ἐπινόημα τῶν γραμματικῶν, οἵτινες ἀφ' ἑαυτῶν καὶ οὐδεμιᾶς αὐτοῖς ῥυθμικῆς παραδόσεως ἐκ τῶν καλῶν χρόνων ὑποκειμένης ἔπλασαν αὐτήν.

225. Τοιαύτη ἡ τῶν παλαιῶν μετρικῶν θεωρία τῶν μικτῶν μέτρων. Πρῶτος δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Γ. Ἑρμαννὸς συνιδὼν τὸ ἡμαρτημένον αὐτῆς ἀπεσκυβάλισε μὲν τὴν ἰωνικήν, ἐπιωνικὴν καὶ ἀντισπαστικὴν διαίρεσιν, διετήρησε δὲ τὴν χοριαμβικήν, εἰς ἣν ὑπήγαγε πάσας τὰς ἄλλας. Διαιρεῖ δὲ κατὰ χοριάμβους ὧδε·

– ⏒ | – ⏑ ⏑ – | ⏑ –
⏒ | – ⏒ | – ⏑ ⏑ – | ⏑ –
⏒ | – ⏑ ⏑ – | ⏒ – ⏑ –
⏒ | – ⏑ – ⏒ | – ⏑ ⏑ –.

Ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη οὐδαμῶς ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῶν μέτρων τούτων. Πρῶτος δὲ ὁ Ἀπέλιος (Apel) ἐννοήσας ὀρθότερον τὴν φύσιν τῶν κώλων τούτων διῄρεσεν εἰς τροχαίους καὶ δακτύλους, ἰάμβους καὶ ἀναπαίστους, ὅπως δὲ ἐξισώσῃ τὸ μέγεθος τῶν ἀνίσων ποδῶν, προσένειμε τοῖς δακτύλοις καὶ ἀναπαίστοις μέγεθος τρίσημον κυκλίους καλέσας αὐτοὺς καθ' ἃ λέγει Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 11. 17. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τοῦ Ἀπελίου ἀσπασάμενος ὁ Βοίκκιος (Boeckh) πάντα τὰ τῶν παλαιῶν

μετρικῶν μικτά, εἰς ἃ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐφήρμοζον τὴν ἰωνικήν, ἐπιωνικήν, χοριαμβικὴν καὶ ἀντισπαστικὴν διαίρεσιν, λαμβάνων ὡς συγκείμενα ἐκ δακτύλων καὶ τροχαίων ἢ ἐξ ἀναπαίστων καὶ ἰάμβων ὠνόμασεν αὐτὰ λογαοιδικὰ ἀπὸ τοῦ εἴδους εἰς τὸ γένος μετενεγκὼν τὸ ὄνομα. Διῄρει δὲ ὁ Βοίκκιος ὡς ἑξῆς·

```
                  ⏑́⏑ ⏑, – ⏑, – ⏑, –
              ⏓ | –́ ⏑ ⏑, – ⏑, – ⏑, –
            ⏔ ⏓ | –́ ⏑ ⏑, – ⏑ , – ⏑
        ⏓ | – ⏑ | –́ ⏑ ⏑, – ⏑, – ⏑
        – ⏑ – ⏓ | –́ ⏑ ⏑, – ⏑, – ⏑
    ⏓ | – ⏑ – ⏓ | –́ ⏑ ⏑, – ⏑, –.
```

Ἐπὶ πασῶν τούτων τῶν μίξεων ὁ Βοίκκιος θεωρεῖ ἀρχόμενον τὸ λογαοιδικὸν κῶλον ἀπὸ τοῦ δακτύλου καὶ τοῦτο σημαίνεται διὰ τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου. Δύναται δὲ νὰ προηγῆται τούτου ὡς εἰσαγωγὴ μονοποδία τις ἢ διποδία, καὶ αὕτη μετ᾽ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ αὐτῆς. Καθ᾽ ὅμοιον δὲ τρόπον καὶ ὁ Ἑρμαννὸς ἐδέξατο ὡς ἀρχὴν τοῦ κώλου τὸν χορίαμβον. Ἡ θεωρία αὕτη τῶν μικτῶν μέτρων τοῦ Ἀπελίου καὶ Βοικκίου ἐξενίκησεν καὶ ταύτῃ ἠκολούθησαν ἐφεξῆς ἄλλοι τε καὶ ὁ Ῥοσβάχιος καὶ Οὐεστφάλιος, τὰ μικτὰ μέτρα ὡς ἐκ τροχαίων καὶ δακτύλων ἢ ἐξ ἰάμβων καὶ ἀναπαίστων συγκείμενα καὶ αὐτοὶ λαμβάνοντες, τῷ δὲ δακτύλῳ καὶ ἀναπαίστῳ τρίσημον μέγεθος προσποιοῦντες, κατὰ τοῦτο δὲ κυρίως διαφέροντες ὅτι δὲν θεωροῦσιν ἀρχόμενον τὸ μικτὸν κῶλον ἀπὸ τοῦ δακτύλου, ἀλλ᾽ ἐπίσης οὐσιῶδες μέρος αὐτοῦ λαμβάνουσι καὶ τοὺς προηγουμένους αὐτοῦ πόδας. Τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ ἀκολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς ὀρθοτάτῃ πασῶν, πλὴν τῆς ἐκδοχῆς τῶν τρισυλλάβων ποδῶν ὡς κυκλίων ἤτοι τρισήμων, ἣν, καθ᾽ ἃ ἔμπροσθεν (§ 56. 57) εἴπομεν, δὲν ἀποδεχόμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Περὶ τῆς λεκτικῆς τῶν μέτρων συναφείας.

226. Κοινὸν δὲ πᾶσι τοῖς μέτροις τῆς παλαιᾶς ποιήσεως ἰδίωμα ἦτο ἡ λεκτικὴ συνάφεια. Πλὴν δηλαδὴ τῆς μελικῆς συναφείας, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποιησάμεθα λόγον (§ 167), τὰ μέτρα ἤτοι αἱ περίοδοι τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως εἶχον καὶ λεκτικὴν συνάφειαν, ἥτις διεκόπτετο μόνον ἐν τῷ τέλει, καὶ οὕτως ἑκάστη περίοδος ἀπετέλει ἴδιόν τι καὶ αὐτοτελὲς σῶμα, διάφορον τῆς προηγουμένης καὶ ἑπομένης. Χαρακτηρίζουσι δὲ τὴν λεκτικὴν συνάφειαν τρία τινὰ τὰ ἑξῆς· α΄) μὲν ἡ *χασμῳδία*. Ἐν μὲν δηλαδὴ τῷ μέσῳ τῆς περιόδου (μέτρου, στίχου) ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, αἵτινες εἶνε διάφοροι κατὰ τὰ διάφορα γένη τῆς ποιήσεως, οὐδέποτε ἐγχωρεῖ χασμῳδία μεταξὺ δύο λέξεων, ἐν τῷ τέλει ὅμως τῆς περιόδου ἐγχωρεῖ πᾶν εἶδος χασμῳδίας. β΄) δὲ ἡ *ἀδιάφορος συλλαβή*. Ἐν μὲν δηλαδὴ τῷ μέσῳ τῆς περιόδου, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, τηρεῖται ἀκριβῶς ἡ ὑπὸ τοῦ ῥυθμοῦ ἀπαιτουμένη ποσότης ἑκάστης συλλαβῆς, τῆς τελικῆς ὅμως τῆς περιόδου συλλαβῆς ἡ ποσότης εἶνε ἀδιάφορος. γ΄) δὲ ἡ *τελεία λέξις*. Πᾶσα δηλαδὴ περίοδος ἤτοι πᾶν μέτρον τελευτᾷ πάντοτε εἰς τελείαν λέξιν. Ταῦτα εἶνε τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν λεκτικὴν συνάφειαν τῆς περιόδου ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει, ἧς ἕνεκα δὲν δυνάμεθα νὰ διασπάσωμεν τὴν περίοδον διαιροῦντες κατὰ κῶλα καὶ ταῦτα γράφοντες κατὰ στίχον, ὡς συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει· οἷον

σὲ γνωρίζ᾽ ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.
σὲ γνωρίζ᾽ ἀπὸ ὄψι,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

Κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὰ τέσσαρα ταῦτα κῶλα, δύο τροχαϊκὰ τετράμετρα ἀποτελοῦντα, θὰ ἐγράφοντο οὐχὶ διὰ τεσσάρων στίχων, ἀλλὰ διὰ δύο. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν δηλοῦται τὸ οὐσιῶδες τῆς κατὰ περιόδους διαιρέσεως τοῦ ὅλου ῥυθμοῦ ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ. Περὶ ἑκάστου λοιπὸν τῶν γνωρισμάτων τούτων τῆς λεκτικῆς συναφείας διαλαμβάνομεν ἐφεξῆς πλατύτερον καὶ

Α') Περὶ χασμωδίας (1).

227. Χασμωδία ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν ὅτε λέξει τινὶ εἰς φωνῆεν ἢ δίφθογγον ληγούσῃ ἐπεφέρετο ἄλλη ὡσαύτως ἀπὸ φωνήεντος ἢ διφθόγγου ἀρχομένη. Ἡ ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ τῶν φωνηέντων ἀντιτυπίας ἢ συγκρούσεως ἐκφώνησις προσέπιπτε τραχεῖα καὶ φορτικὴ τῇ τῶν παλαιῶν ἀκοῇ, ὡς διασπῶσα τὴν λεκτικὴν συνάφειαν, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς προείπομεν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου ἢ τῆς περιόδου, ἐκτὸς ἐλαχίστων ὡρισμένων ἐξαιρέσεων, ἀπέφευγον οἱ ποιηταὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτήν, πλήρης δὲ ἄδεια τῆς χρήσεως αὐτῆς ὑπῆρχε μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου. Πρὸς ἄρσιν δὲ τῆς χασμωδίας ἐχρησίμευε τοῖς παλαιοῖς ποιηταῖς, πλὴν τῶν κινητῶν συμφώνων (ν, ς) καὶ τῆς μεγάλης περὶ τὴν σύνταξιν τῶν λέξεων ἀδείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ τελεία ἢ μερικὴ συγχώνευσις τῶν ἀντιτυπούντων φωνηέντων κατὰ λόγον τῆς τε ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος αὐτῶν γινομένη. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ τελικὸν τῆς λέξεως βραχὺ φωνῆεν πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἑξῆς λέξεως φωνήεντος οὕτω συνεστέλλετο, ὥστε δὲν ἐλογίζετο πλέον ὡς αὐτοτελὴς συλλαβὴ καὶ διὰ τοῦτο συνήθως ἐν τῇ γραφῇ τὸ πάλαι δὲν ἀπεδίδοτο. Τὸ πάθος δὲ τοῦτο, ὅπερ ἐνίοτε καὶ διφθόγγῳ τινὶ συνέβαινεν, ὑπὸ τῶν τεχνικῶν καλεῖται *συναλοιφή*, προσέτι δέ, ἀλλ' ὅμως ἧττον καλῶς, *θλῖψις* καὶ *ἔκθλιψις*, λατινιστὶ δὲ elisio. Εἶτα δὲ τὸ τελικὸν τῆς λέξεως μακρὸν φωνῆν (ἢ ἡ τελικὴ δίφθογγος) δυοῖν θἄτερον ἢ συστελλόμενον πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως εἰς βραχεῖαν μετεβάλλετο συλλαβὴν ἢ εἰς μίαν μετ' αὐτοῦ συνεκεράννυτο ῥυθμικὴν μακράν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον πάθος καλεῖται ὑπὸ τῶν τεχνικῶν *συστολὴ* ἢ *ἀσθενὴς χασμωδία*, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ τὸ διάφορον εἶδος καὶ διαφόρως καλεῖται, *κρᾶσίς* τε καὶ *συνίζησις* ἢ *συνεκφώνησις* καὶ *ἀφαίρεσις*. Ἐφεξῆς λοιπὸν θὰ εἴπωμεν πρότερον περὶ τῶν παθῶν τούτων, τῆς τε συναλοιφῆς καὶ τῆς συστολῆς καὶ τῆς κράσεως, τῆς τε συνιζήσεως καὶ ἀφαιρέσεως, καὶ ὕστερον ὑπὸ τίνας ὅρους ἐγχωρεῖ ἡ καθ' ὑπόστασιν χασμωδία. Κατ'

(1) Περὶ χασμωδίας παρ' Ὁμήρῳ διεξοδικώτατα καὶ ἀκριβέστατα ἐπραγματεύθησαν ὁ C. A. I. Hoffmann, Quaest. Homericae (1842), W. von Hartel, Homer. Studien, O. Grulich, de quodam hiatus genere in Homeri carminibus, 1876.

ἀρχὰς δὲ πρὸ πάντων τούτων λέγομεν βραχέα τινὰ περὶ τῆς κατ' ἔμφρασιν χασμωδίας.

228. *Χασμωδία κατ' ἔμφασιν*. Κατ' ἔμφασιν, οὐχὶ δὲ καθ' ὑπόστασιν, συμβαίνει συχνὰ παρ' Ὁμήρῳ χασμωδία, ὅταν ἡ ἑπομένη λέξις εἶνε ἐξ ἐκείνων, αἵτινες εἶχον πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος δίγαμμα, ὥστε ἕνεκα τούτου οὔτε συναλοιφὴ οὔτε συστολὴ τοῦ τελικοῦ τῆς προηγουμένης λέξεως φωνήεντος γίνεται· οἷον Α 7, Α 79·

Ἀτρείδης τε | ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.
Ἀργείων κρατέει καί | οἱ πείθονται Ἀχαιοί.

Ἡ μεταγενεστέρα ἐπικὴ ποίησις σῴζει τὴν παλαιὰν παράδοσιν καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δίγαμμα. Παρὰ δὲ τοῖς ἐλεγειοποιοῖς καὶ τοῖς ἰαμβογράφοις τὸ δίγαμμα δὲν εἶνε μὲν πλέον θέσει μακρᾶς ποιητικόν, προφυλάττει ὅμως ἀπὸ τῆς χασμωδίας μετά τε μακρὸν καὶ μετὰ βραχὺ φωνῆεν. Ὁ αὐτὸς λόγος παρὰ Πινδάρῳ. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ὁ Ὅμηρος, οὔτε οἱ μεταγενέστεροι ἐπικοί, οὔτε οἱ λυρικοὶ καὶ ἐλεγειοποιοὶ δείκνυνται ἀκόλουθοι ἑαυτοῖς περὶ τὴν χρῆσιν ταύτην τοῦ F, ἀλλὰ συχνὰ πρὸ λέξεων ἀπ' αὐτοῦ ἀρχομένων συμβαίνει καὶ συναλοιφὴ ἢ συστολὴ τοῦ τελικοῦ φωνήεντος. Παρ' Ὁμήρῳ εὑρίσκεται 324κις συναλοιφὴ καὶ 78κις συστολὴ (κατὰ τὸν Hartel), παρὰ δὲ τῷ Ἡσιόδῳ 40κις συναλοιφὴ καὶ 18κις συστολή.

229. *Συναλοιφή*. Συναλείφεται δὲ εὐκολώτατα μὲν τὸ φωνῆεν *ε*, μετὰ δὲ τοῦτο τὸ *ο* καὶ ᾰ, δυσκολώτερον δὲ τὸ ῐ, οὐδέποτε δὲ τὸ *υ*. Τοὐναντίον δὲ ἐπί τινων καταλήξεων συναλείφεται καὶ ἡ δίφθογγος *αι*, σπανίως δὲ καὶ ἡ *οι*.

Καὶ τὸ μὲν τελικὸν *ε* δύναται πανταχοῦ νὰ συναλείφηται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ συνδετικῷ *ἰδὲ* παρ' Ὁμήρῳ, οὗ ἡ συναλοιφὴ ἀμφισβητεῖται (πρβλ. Β 511)· σπανίως δὲ μόνον ἐπὶ τῆς καταλήξεως *ζε* (Ἡσίοδ. Ἀσπ. 174), ἐπὶ τοῦ δυϊκοῦ καὶ τῆς εὐκτικῆς τοῦ ἀορίστου εἰς *ειε*.

Τὰ δὲ φωνήεντα *α* καὶ *ο* δὲν συναλείφονται ἐπὶ τῶν τύπων τῆς ἀναφορικῆς καὶ δεικτικῆς ἀντωνυμίας (ἄρθρου) *ὁ*, *τό*, *τά*, *ὅ*, *ἅ* καὶ ἐπὶ τῆς προθέσεως *πρό*, ὅπου συνήθως συμβαίνει κρᾶσις, καὶ ἐπὶ τῶν καταλήξεων τῆς γενικῆς εἰς *αο*, *οιο*, *εῖο* παρ' Ὁμήρῳ, ἐν ᾧ ὁ Πίνδαρος καὶ ἐνταῦθα συναλείφει.

Τὸ δὲ τελικὸν ῐ δὲν συναλείφεται ἐν τοῖς *τί*, *τὶ*, *περὶ* (τῆς *περὶ* συναλείφεται τὸ *ι* μόνον ἐν τῇ αἰολικῇ διαλέκτῳ)· δυσκόλως δὲ καὶ ἐν τῇ δοτικῇ τοῦ ἑνικοῦ, ἔνθα ἀρχικῶς ἦτο μακρόν, σπανίως δὲ μό-

Α') Περὶ χασμῳδίας (1).

227. Χασμῳδία ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν ὅτε λέξει τινὶ εἰς φωνῆεν ἢ δίφθογγον ληγούσῃ ἐπεφέρετο ἄλλη ὡσαύτως ἀπὸ φωνήεντος ἢ διφθόγγου ἀρχομένη. Ἡ ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ τῶν φωνηέντων ἀντιτυπίας ἢ συγκρούσεως ἐκφώνησις προσέπιπτε τραχεῖα καὶ φορτικὴ τῇ τῶν παλαιῶν ἀκοῇ, ὡς διασπῶσα τὴν λεκτικὴν συνάφειαν, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς προείπομεν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου ἢ τῆς περιόδου, ἐκτὸς ἐλαχίστων ὡρισμένων ἐξαιρέσεων, ἀπέφευγον οἱ ποιηταὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτήν, πλήρης δὲ ἄδεια τῆς χρήσεως αὐτῆς ὑπῆρχε μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου. Πρὸς ἄρσιν δὲ τῆς χασμῳδίας ἐχρησίμευε τοῖς παλαιοῖς ποιηταῖς, πλὴν τῶν κινητῶν συμφώνων (ν, ς) καὶ τῆς μεγάλης περὶ τὴν σύνταξιν τῶν λέξεων ἀδείας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ τελεία ἢ μερικὴ συγχώνευσις τῶν ἀντιτυπούντων φωνηέντων κατὰ λόγον τῆς τε ποιότητος καὶ τῆς ποσότητος αὐτῶν γινομένη. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ τελικὸν τῆς λέξεως βραχὺ φωνῆεν πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἑξῆς λέξεως φωνήεντος οὕτω συνεστέλλετο, ὥστε δὲν ἐλογίζετο πλέον ὡς αὐτοτελὴς συλλαβὴ καὶ διὰ τοῦτο συνήθως ἐν τῇ γραφῇ τὸ πάλαι δὲν ἀπεδίδοτο. Τὸ πάθος δὲ τοῦτο, ὅπερ ἐνίοτε καὶ διφθόγγῳ τινὶ συνέβαινεν, ὑπὸ τῶν τεχνικῶν καλεῖται *συναλοιφή*, προσέτι δέ, ἀλλ' ὅμως ἧττον καλῶς, *θλῖψις* καὶ *ἔκθλιψις*, λατινιστὶ δὲ elisio. Εἶτα δὲ τὸ τελικὸν τῆς λέξεως μακρὸν φωνῆν (ἢ ἡ τελικὴ δίφθογγος) δυοῖν θάτερον ἢ συστελλόμενον πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως εἰς βραχεῖαν μετεβάλλετο συλλαβὴν ἢ εἰς μίαν μετ' αὐτοῦ συνεκεράννυτο ῥυθμικὴν μακράν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον πάθος καλεῖται ὑπὸ τῶν τεχνικῶν *συστολὴ* ἢ *ἀσθενὴς χασμῳδία*, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ τὸ διάφορον εἶδος καὶ διαφόρως καλεῖται, *κρᾶσις* τε καὶ *συνίζησις* ἢ *συνεκφώνησις* καὶ *ἀφαίρεσις*. Ἐφεξῆς λοιπὸν θὰ εἴπωμεν πρότερον περὶ τῶν παθῶν τούτων, τῆς τε συναλοιφῆς καὶ τῆς συστολῆς καὶ τῆς κράσεως, τῆς τε συνιζήσεως καὶ ἀφαιρέσεως, καὶ ὕστερον ὑπὸ τίνας ὅρους ἐγχωρεῖ ἡ καθ' ὑπόστασιν χασμῳδία. Κατ'

(1) Περὶ χασμῳδίας παρ' Ὁμήρῳ διεξοδικώτατα καὶ ἀκριβέστατα ἐπραγματεύθησαν ὁ C. A. I. Hoffmann, Quaest. Homericae (1842), W. von Hartel, Homer. Studien, O. Grulich, de quodam hiatus genere in Homeri carminibus, 1876.

ἀρχὰς δὲ πρὸ πάντων τούτων λέγομεν βραχέα τινὰ περὶ τῆς κατ' ἔμφρασιν χασμῳδίας.

228. *Χασμῳδία κατ' ἔμφασιν*. Κατ' ἔμφασιν, οὐχὶ δὲ καθ' ὑπόστασιν, συμβαίνει συχνὰ παρ' Ὁμήρῳ χασμῳδία, ὅταν ἡ ἑπομένη λέξις εἶνε ἐξ ἐκείνων, αἵτινες εἶχον πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος δίγαμμα, ὥστε ἕνεκα τούτου οὔτε συναλοιφὴ οὔτε συστολὴ τοῦ τελικοῦ τῆς προηγουμένης λέξεως φωνήεντος γίνεται· οἷον Α 7, Α 79·

Ἀτρείδης τε | ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.
Ἀργείων κρατέει καί | οἱ πείθονται Ἀχαιοί.

Ἡ μεταγενεστέρα ἐπικὴ ποίησις σῴζει τὴν παλαιὰν παράδοσιν καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δίγαμμα. Παρὰ δὲ τοῖς ἐλεγειοποιοῖς καὶ τοῖς ἰαμβογράφοις τὸ δίγαμμα δὲν εἶνε μὲν πλέον θέσει μακρᾶς ποιητικόν, προφυλάττει ὅμως ἀπὸ τῆς χασμῳδίας μετά τε μακρὸν καὶ μετὰ βραχὺ φωνῆεν. Ὁ αὐτὸς λόγος παρὰ Πινδάρῳ. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ὁ Ὅμηρος, οὔτε οἱ μεταγενέστεροι ἐπικοί, οὔτε οἱ λυρικοὶ καὶ ἐλεγειοποιοὶ δείκνυνται ἀκόλουθοι ἑαυτοῖς περὶ τὴν χρῆσιν ταύτην τοῦ F, ἀλλὰ συχνὰ πρὸ λέξεων ἀπ' αὐτοῦ ἀρχομένων συμβαίνει καὶ συναλοιφὴ ἢ συστολὴ τοῦ τελικοῦ φωνήεντος. Παρ' Ὁμήρῳ εὑρίσκεται $324^{\text{κις}}$ συναλοιφὴ καὶ $78^{\text{κις}}$ συστολὴ (κατὰ τὸν Hartel), παρὰ δὲ τῷ Ἡσιόδῳ $40^{\text{κις}}$ συναλοιφὴ καὶ $18^{\text{κις}}$ συστολή.

229. *Συναλοιφή*. Συναλείφεται δὲ εὐκολώτατα μὲν τὸ φωνῆεν *ε*, μετὰ δὲ τοῦτο τὸ *ο* καὶ ᾰ, δυσκολώτερον δὲ τὸ ῐ, οὐδέποτε δὲ τὸ *υ*. Τοὐναντίον δὲ ἐπί τινων καταλήξεων συναλείφεται καὶ ἡ δίφθογγος *αι*, σπανίως δὲ καὶ ἡ *οι*.

Καὶ τὸ μὲν τελικὸν *ε* δύναται πανταχοῦ νὰ συναλείφηται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ συνδετικῷ *ἰδὲ* παρ' Ὁμήρῳ, οὗ ἡ συναλοιφὴ ἀμφισβητεῖται (πρβλ. Β 511)· σπανίως δὲ μόνον ἐπὶ τῆς καταλήξεως *ζε* (Ἡσιόδ. Ἀσπ. 174), ἐπὶ τοῦ δυϊκοῦ καὶ τῆς εὐκτικῆς τοῦ ἀορίστου εἰς *εϊε*.

Τὰ δὲ φωνήεντα *α* καὶ *ο* δὲν συναλείφονται ἐπὶ τῶν τύπων τῆς ἀναφορικῆς καὶ δεικτικῆς ἀντωνυμίας (ἄρθρου) *ὁ, τό, τά, ὅ, ἅ* καὶ ἐπὶ τῆς προθέσεως *πρό*, ὅπου συνήθως συμβαίνει κρᾶσις, καὶ ἐπὶ τῶν καταλήξεων τῆς γενικῆς εἰς *αο, οιο, εῖο* παρ' Ὁμήρῳ, ἐν ᾧ ὁ Πίνδαρος καὶ ἐνταῦθα συναλείφει.

Τὸ δὲ τελικὸν ῐ δὲν συναλείφεται ἐν τοῖς *τί, τὶ, περὶ* (τῆς *περὶ* συναλείφεται τὸ *ι* μόνον ἐν τῇ αἰολικῇ διαλέκτῳ)· δυσκόλως δὲ καὶ ἐν τῇ δοτικῇ τοῦ ἑνικοῦ, ἔνθα ἀρχικῶς ἦτο μακρόν, σπανίως δὲ μό-

νον παρ' Ὁμήρῳ, ὅθεν παλαιοί τινες γραμματικοὶ ἤθελον νὰ γράφωσιν αὐτὸ ἐνταῦθα καὶ νὰ δέχωνται συνίζησιν (ἐννεακαίδεκα παραδείγματα μνημονεύει ὁ La Roche, Hom. Unters. σελ. 126 κέ.)· οἷον Κ 277, Ε 5

χαῖρε δὲ τῷ ὄρνιθ' Ὀδυσσεύς, ἠρᾶτο δ' Ἀθήνῃ.
ἀστέρ' ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα.

Ὡσαύτως καὶ παρὰ τοῖς λυρικοῖς (Th. Bergk εἰς Ἀνακρ. 17 *παῖδ' ἁβρῇ*, Πινδ. Ὀλυμπ. 9, 112 ἐν δαίθ' ὅς). Παρὰ δὲ τοῖς Ἀττικοῖς ποιηταῖς ἡ συναλοιφὴ τοῦ *ι* τῆς δοτικῆς ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τοῦ Nauck εἰς Σοφ. Οἰ. Κ. 1436 καὶ Τραχ. 675.

Τὴν δὲ δίφθογγον *αι* συναλείφουσιν ἐνίοτε οἱ ἐπικοί, λυρικοὶ καὶ κωμικοὶ ἐν ταῖς καταλήξεσι *μαι*, *σαι*, *ται*, *νται*, *σθαι*, αἵτινες καὶ ἐκ τοῦ τονισμοῦ φαίνονται ἐξησθενωμέναι μακραί· οἷον Α 117 *βούλομ' ἐγώ*, Κ 885 *πρὶν λύσασθ' ἑτάρους*· οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ τραγικοί, παρ' οἷς χωρία τινὰ μαχόμενα, οἷον παρ' Αἰσχ. Ἑπτ. 473. Σοφ. Ἠλ. 818, Φιλ. 1071, Εὐριπ. Ἰφ. Τ. 662, Ἰφ. Αὐλ. 1141, κρίνονται ὡς χρῄζοντα διορθώσεως. Μοναδικὴ δὲ εἶνε ἡ συναλοιφὴ ἐν τῷ ἐπιθετικῷ τύπῳ *ὀξεῖαι* Α 272 ὀξεῖ' ὀδύναι.

Ἡ δὲ δίφθογγος *οι* συναλείφεται ἐνίοτε παρ' Ὁμήρῳ ἐν τῷ *μοί*, *σοί*, *τοι*· παρὰ δὲ τοῖς τραγικοῖς οὐδαμοῦ, πλὴν τοῦ ἐπιφωνήματος *οἴμοι*, ὅπερ ἄλλοι ἀρνοῦνται τὸ *οἴμ'* δεχόμενοι ὡς συναλοιφὴν τοῦ *οἴμε* (πρβλ. Nauck εἰς Σοφ. Αἴ. 354 Anhang).

230. *Συστολή*. Ἡ δὲ συστολὴ τῆς τελικῆς μακρᾶς πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος τῆς ἑπομένης λέξεως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν συναλοιφήν. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖ τὸ μονόσημον βραχὺ φωνῆεν συστελλόμενον ἐξαφανίζεται, οὕτως ἐνταῦθα τὸ δίσημον μακρὸν ἀποβάλλον τὸ ἥμισυ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ γίνεται μονόσημον. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐπικῇ ποιήσει ἡ συστολὴ αὕτη εἶνε συνηθεστάτη ἔν τε τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ τῆς ἄρσεως τοῦ δακτύλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέραις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποδός· οἷον π 217 φῆναι ἢ αἰγυπιοὶ . . . Καὶ συχνότατα μὲν συστέλλονται αἱ δίφθογγοι *αι*, *οι*, *ει* καὶ *ου*, σπανιώτατα δὲ τὰ μακρὰ φωνήεντα *η* καὶ *ω* καὶ αἱ καταχρηστικαὶ δίφθογγοι. Ἐν δὲ τῇ μεθ' Ὅμηρον ποιήσει ἐλαττοῦται πολὺ ἡ χρῆσις τῆς συστολῆς, ἥτις παρὰ μὲν τοῖς ἐλεγειοποιοῖς περιορίζεται μᾶλλον μᾶλλον εἰς τὰς κυρίας διφθόγγους, παρὰ δὲ τοῖς λυρικοῖς καὶ δραματικοῖς σχεδὸν ἀποκλείονται τὰ μακρὰ φωνήεντα *ῳ ω*, *ῃ η* καὶ μόνον ὁ Πίνδαρος συστέλλει ἔτι τὸ *ῳ* κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὁμήρου. Οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἐμμένουσι κατὰ τοσοῦτον πιστοὶ τῷ παραδείγματι τοῦ ἔπους, καθ' ὅσον τὴν μακρὰν συστέλλουσι μόνον ἐπὶ ποδικῶν χρόνων ἀποτυπουμένων διὰ δύο βραχειῶν, ἐπὶ τῆς ἄρσεως δηλαδὴ τοῦ δακτύλου ἢ ἀναπαίστου, τοῦ ἰωνικοῦ καὶ χοριάμβου, καὶ ἐπὶ τῆς λελυμένης θέσεως τοῦ ἀναπαίστου, ἰάμβου καὶ τροχαίου, τέλος δὲ ἐν ταῖς λύσεσι τοῦ παίωνος καὶ δοχμίου, οὐδέποτε δὲ ἐπὶ τῆς μονοσήμου ἄρσεως τοῦ ἰάμβου καὶ τροχαίου· οἷον ἐπὶ δισυλλάβου ἄρσεως Σοφ. Οἰ. Τ. 155 καὶ 172. Οἰ. Κ. 143. Πίνδ. Πυθ. 1, 1. Ὀλ. 9. 29. Αἰσχ. Ἱκέτ. 1020. Ἐπὶ λελυμένης θέσεως Εὐρ. Μηδ. 1085. Σοφ. Οἰ. Τ. 167.

231. *Κρᾶσις*. Ἡ σύγκρασις τοῦ τελικοῦ τῆς προηγουμένης λέξεως φωνήεντος μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἐπιφερομένης λέγεται *κρᾶσις*, ἐὰν αὕτη σημαίνηται καὶ διὰ τῆς γραφῆς. Διὰ τῆς κράσεως δὲ συγκεράννυνται μόνον στενῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεόμεναι λέξεις, οἷον ἄρθρον καὶ ὄνομα, πρόθεσις καὶ ῥῆμα, οὐδέποτε ὅμως ὅταν αὗται χωρίζωνται ἀπ' ἀλλήλων διὰ στιγμῆς, οἷον δύναται νὰ συμβαίνῃ ἐν τῇ συναλοιφῇ. Τὸ τελικὸν φωνῆεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε μακρόν, βραχὺ δὲ μόνον ἐν τοῖς τύποις τοῦ ἄρθρου καὶ τῆς ἀντωνυμίας, οἵτινες ἀποκλείονται τῆς συναλοιφῆς, *ὁ*, *τό*, *τά*, *ὅ*, *ἅ*, καὶ ἐν τῇ προθέσει *πρὸ* ἐν συνθέσεσιν. Καὶ παρ' Ὁμήρῳ μὲν εἶνε σπανία ἡ κρᾶσις, οἷον *οὑμὸς* Θ 360, *ὡὐτὸς* Ε 396, *καὐτὸς* Ζ 260. ζ 282, *χἠμεῖς* Β 238, *τἄλλα* Α 465 καὶ ἀλλαχοῦ, *ὤριστος* Λ 288. Κ 539. Ἐν δὲ τῇ μεταγενεστέρᾳ ποιήσει γίνεται συχνοτέρα, πλὴν τῶν δακτυλικῶν ποιητῶν, παρ' οἷς εἶνε περιωρισμένη ἡ χρῆσις. Ἀπ' ἐναντίας δὲ συχνὴ εἶνε παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, καὶ μάλιστα ἐν τῷ διαλόγῳ, ὀλιγώτερον δὲ ἐν τοῖς λυρικοῖς μέρεσι τοῦ δράματος. Σφόδρα δὲ ἀσμενίζει αὐτῇ ἡ κωμῳδία, ἥτις μιμεῖται τὴν τῆς συνηθείας διάλεκτον.

232. *Συνίζησις*. Ὅταν δὲ τὸ τελικὸν τῆς λέξεως μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἑπομένης φωνήεντος παραλαμβάνωνται ἀντὶ μιᾶς συλλαβῆς καὶ τοῦτο τελῆται ἐν τῇ προφορᾷ, δὲν σημαίνηται δὲ ἐν τῇ γραφῇ, λέγεται *συνίζησις* ἢ *συνεκφώνησις*, οἷον *ἐπεὶ οὐ*. Καὶ παρ' Ὁμήρῳ μὲν δὲν εἶνε συχνὴ ἡ συνίζησις· μάλιστα δὲ παρ' αὐτῷ συνεκφωνοῦνται τὰ μόρια *δή*, *ἤ*, *ἤ*, *μή*, *ἐπεὶ* καὶ *ὦ* μετὰ τῆς ἑξῆς ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένης λέξεως. Συχνότατα δὲ συνεκφωνεῖναι τὸ *δὴ αὖ* ἢ *δὴ αὖτε* καὶ *ἢ οὐ*· οἷον Α 340 καὶ Ε 394· *ἐπεὶ οὐ* Ν 777 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβλ. καὶ Ἡφαιστ. κεφ. β'. Τοὔναν-

τίον δὲ συχνὴ εἶνε ἡ συνίζησις ἐν τῷ Ἀττικῷ δράματι, τῇ τε κωμῳδίᾳ καὶ τῇ τραγῳδίᾳ, πλὴν τῶν λυρικῶν μερῶν, ἐν οἷς ἡ χρῆσις εἶνε περιωρισμένη.

233. *Ἀφαίρεσις.* Ἡ ἀφαίρεσις (elisio inversa) εἶνε τὸ ἀντίθετον τῆς συναλοιφῆς. Ὅπως διὰ τῆς συναλοιφῆς ἐκθλίβεται τὸ τελικὸν τῆς λέξεως βραχὺ φωνῆεν, οὕτω διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἐκθλίβεται τὸ ἀρκτικὸν τῆς λέξεως βραχὺ φωνῆεν, οἷον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἶνε τὸ *ε*, σπανίως δὲ μόνον τὸ ᾰ, μετὰ λέξιν τελευτῶσαν εἰς μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγον, καὶ μάλιστα εἰς *η*, *ῃ*, *ω*, *ου*, σπανιώτερον δὲ εἰς *α*, *ει*, *αι*, *οι*, *ευ*. Συνηθέστατα δὲ ἀφαιρεῖται τὸ ἀρκτικὸν *ε* τῶν ἀντωνυμικῶν τύπων *ἐγώ*, *ἐμοῦ*, *ἐμοί*, *ἐμός*, *ἐμαυτοῦ*, *ἐκεῖνος*, τῶν προθέσεων *ἐς*, *ἐν*, *ἐκ*, *ἐπὶ* καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ῥημάτων, σπανιώτερον δὲ τῆς προθέσεως *ἀπὸ* καὶ *ἀνά*· οἷον Τραχ. 239 *ἢ 'πό*. Εὐριπ. Ἱκέτ. 639 *μικροῦ 'ποπαύσω*. Ἀριστοφ. Λυσ. 734 *ἐῶ 'πολέσαι*. Εὐριπ. Βάκχ. 1072 *μὴ 'ναχαιτίσειε*. Ὅπως δὲ ἡ συναλοιφή, οὕτω καὶ ἡ ἀφαίρεσις σημαίνεται ἐν τῇ γραφῇ, οἷον *ἃ μὴ 'θιγες*. Ἀλλ' ὅπως ἐν τῇ συναλοιφῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀφαιρέσει δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι ἐξεθλίβετο παντελῶς τὸ βραχὺ φωνῆεν, ἀλλ' ἐμειοῦτο μόνον τὸ μέγεθος αὐτοῦ ὥστε νὰ μὴ ἀποτελῇ ἰδίαν συλλαβήν, ὅθεν, ὅπως καὶ ἡ συναλοιφή, δύναται νὰ συμβαίνῃ καὶ μεταξὺ δύο λέξεων χωριζομένων διὰ στιγμῆς· οἷον Εὐριπ. Ῥῆσ. 157 *ἥξω· 'πὶ τούτοις*. Ἰφιγ. Αὐλ. 719 *μέλλω· 'πὶ ταύτῃ*. Καὶ παρ' Ὁμήρῳ μὲν δὲν εὑρίσκεται ἀκόμη ἡ ἀφαίρεσις, παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι δὲ ποιηταῖς καὶ τῷ Ἀνακρέοντι εὑρίσκεται σπανίως μόνον (πρβλ. Σαπφ. ἀπόσπ. 2, 15, Ἀνακρ. ἀπόσπ. 21), τοὐναντίον δὲ πάνυ συνήθης εἶνε ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ Ἀττικοῦ δράματος.

234. *Χασμῳδία καθ' ὑπόστασιν.* Χασμῳδία δὲ καθ' ὑπόστασιν, τουτέστι πραγματική, εὑρίσκεται μὲν παρ' ἅπασι τοῖς ποιηταῖς, συχνότατα ὅμως παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς μεθ' Ὅμηρον ἐπικοῖς, σπανιώτατα δὲ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ποιηταῖς καὶ τῷ Νόννῳ. Καὶ παρ' Ὁμήρῳ μὲν ἡ χασμῳδία δικαιολογεῖται ἕνεκα τῆς τομῆς, ὅταν μάλιστα αὕτη συνυπάρχῃ μετὰ στιγμῆς, καὶ οὐ μόνον ὅταν ἡ λέξις τελευτᾷ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ποδός, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄρσιν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον συμβαίνει ἐπὶ τῆς πενθημιμεροῦς, ἑφθημιμεροῦς καὶ τριημιμεροῦς τομῆς· οἷον

ἀλλ' οὐκ Ἀτρείδῃ | Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ (Α 24).

ὀτρύνουσ' ἰέναι. | Ἐν δὲ σθένος ὦρσε ἑκάστῳ (Β 451).
πατρὶ φίλῳ | ἐν χερσὶ τίθει καί μιν προσέειπεν (Α 441).
Ἀτρεΐδαι; | ἐπεὶ ὅστις ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων (Ι 341).
πᾶσαι δ' ὠΐγνυντο πύλαι, | ἐκ δ' ἔσσυτο λαός (Β 809).

Τὸ δὲ δεύτερον συμβαίνει ἐπὶ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον καὶ τῆς βουκολικῆς τομῆς· οἷον

καί ῥ' ἀέκουσα καθῆστο | ἐπιγνάμψασα φίλον κῆρ (Α 569).
μήτηρ δ' ἀμφεποτᾶτο | ὀδυρομένη φίλα τέκνα (Β 315).
κυρτώ, ἐπὶ στῆθος συνοχωκότε· | αὐτὰρ ὕπερθε (Β 218).
ἀλλ' ἄγ' ἐμῶν ὀχέων ἐπιβήσεο, | ὄφρα ἴδηαι (Ε 221).

Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον εὑρίσκεται πρὸ τῆς πενθημιμεροῦς βραχεῖα· οἷον

Οὖτις ἐμοί γ' ὄνομα, | Οὖτιν δέ με κικλήσκουσιν (ι 366).

Οὐχὶ δὲ συχνὰ πρὸ τῆς βουκολικῆς εὑρίσκεται μακρὰ ἐπὶ τῆς ἄρσεως τοῦ τετάρτου ποδός· οἷον

ἡ δ' ἄρ' ἐφ' ὑψηλῆς σανίδος βῆ· | ἔνθα δὲ χηλοί (Φ 51).
δικτύῳ ἐξέρυσαν πολυωπῷ· | οἱ δέ τε πάντες (Χ 386).

ΣΗΜ. Ἐν τῷ ἐλεγείῳ ὅμως τῷ καλουμένῳ πενταμέτρῳ ἀποκλείεται ἡ χασμῳδία ἐν τῇ ἁρμογῇ τῶν δύο κώλων, εἰ καὶ ἐπὶ τέλους τοῦ πρώτου εὑρίσκεται βραχεῖα ἀντὶ μακρᾶς (πρβλ. Mar. Victor. 110. Diom. 503 K). Τὴν χασμῳδίαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου τούτου συγχωροῦσι κατὰ πρῶτον οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες, οἷον Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. — Ὡσαύτως οὐδαμῶς ἐγχωρεῖ κατὰ τὴν τομὴν τοῦ τροχαϊκοῦ καὶ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου, πολλῷ δ' ἧττον τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου.

235. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὰς τομὰς τοῦ ἑξαμέτρου, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ εὑρίσκεται χασμῳδία ἐπὶ τῶν θέσεων τῶν ποδῶν, οἷον ἐπὶ τῆς ε' θέσεως

μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω | Ἀχιλῆος.

Ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄρσεων, καίτοι πολλῷ σπανιώτερον ἢ ἐπὶ τῶν θέσεων, σῴζει τὸ μακρὸν φωνῆεν τὸ δίσημον αὐτοῦ μέγεθος· οἷον

κεῖσθαι, | ἀλλ' ἐπάμυνον, ἔπειτά με καὶ λίποι αἰών (Ε 685).
υἱὸν ὑπερθύμου Θηβαίου | Ἠνιοπῆα (Θ 120).
τέττα, σιωπῇ | ἧσο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ (Δ 412).

236. Συχνότατα δὲ ποιοῦσι χασμῳδίαν ἐπί τε τῆς θέσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως μόριά τινα μονοσύλλαβα οὐχὶ σπανίως εὐτόνως προφερό-

μενα καὶ μάλιστα τὸ ἢ καὶ ἤ, μετὰ ταῦτα δὲ τὸ *σῷ*, *οὗ*, *τοῦ*, *εὖ*, *καί*, *μή*, *εἰ*, *μοι*, *τοι*, *οἶ*. Πολλάκις δὲ προστίθεται καὶ ἡ στιγμή, ἐξ ἧς ἧττον ἐπαισθητὴ γίνεται ἡ χασμωδία.

237. Ἐπὶ βραχέος δὲ τελικοῦ φωνήεντος, πλὴν τῶν προειρημένων περιστάσεων, εὑρίσκεται ἡ χασμωδία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον τότε, ὅταν τὸ βραχὺ φωνῆεν δὲν ἐπιδέχηται συναλοιφήν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν εἰς *υ* ληγουσῶν λέξεων, οἷον *ἄστυ*, *αἰπύ*, *σύ*, *εὔ*, ἐπὶ τῶν ἀντωνυμιῶν *ὁ*, *τό*, *τά*, *τί*, *τὶ*, *ὅτι*, ἐπὶ τῆς προθέσεως *περὶ* καὶ τῶν γενικῶν εἰς *οιο*, *εω*, *αο*.

238. Παρὰ δὲ τοῖς λυρικοῖς καὶ δραματικοῖς ποιηταῖς ἡ χασμωδία εὕρηται πολλῷ σπανιώτερον. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Πινδάρῳ πάνυ ὀλίγα εὑρίσκονται παραδείγματα μακρῶν τελικῶν πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος τῆς ἑξῆς λέξεως, οἷον ἐπὶ μὲν τῆς θέσεως τῶν δακτύλων (ἀναπαίστων) Ὀλ. 1, 103. 6, 82. Ἰσθ. 1, 61. Νεμ. 6, 24 καὶ 25. Ἐπὶ δὲ τῆς θέσεως ἰάμβου Ὀλ. 3, 30 καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως σπονδείου Ἰσθ. 1, 16. Ἡ δὲ χασμωδία μεταξὺ βραχείας τελικῆς καὶ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἑξῆς λέξεως φωνήεντος, οἷον Ὀλ. 5, 11 καὶ 18. 7, 78. 9, 112. Ἰσθμ. 1, 8 καὶ 32, αἴρεται ὡς ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπιφερομένης λέξεως δίγαμμα.

239. Παρὰ δὲ τοῖς δραματικοῖς, εἰ καὶ ἥκιστα πάντων τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἠνείχοντο οὗτοι τὴν χασμωδίαν, ὅμως εὑρίσκεται παρ' αὐτοῖς ἐνίοτε καὶ δὴ κατὰ τὰς ἑξῆς περιστάσεις·

α') Οὐχὶ σπανίως ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν ἐν τῷ τέλει τῶν κώλων· οἷον Οἰ. Κ. 170 καὶ 1757 κέ. Εὐρ. Ἀλκ. 78. Παραμυθεῖται δ' ἐνταῦθα τὴν χασμωδίαν σχεδὸν πάντοτε πλὴν τῆς στιγμῆς καὶ ἡ τῶν προσώπων μεταβολή.

β') Ἐπὶ ἐπιφωνήσεων καὶ ἐπικλήσεων, ὅτε συμβαίνει διακοπή τις ἐν τῷ λόγῳ. Τοιούτων ἐπιφωνημάτων βρίθει ἡ τραγῳδία καὶ μάλιστα ἐν τοῖς κομμοῖς καὶ θρήνοις· οἷον Αἰσχ. Περσ. 931 *ὅδ' ἐγώ*, |*οἰοῖ*,| *αἰακτός*· 1004 *ἰή*, *ἰή*, *ἰώ*, *ἰώ*. Προμ. 877 *ἐλελεῦ*, *ἐλελεῦ*, *ὑπό μ' αὖ σφάκελος*. Σοφ. Οἰ. Κ. 1627 *ὦ οὗτος*. Ἀριστοφ. Ὄρν. 406 *ἰὼ ἔποψ*. — Ἐπὶ ἀναπαιστικῶν συστημάτων ἐξ ὁμοίων Σοφ. Οἰ. Κ. 188. Ἀριστοφ. Θεσμ. 1065. 776. Ἐπὶ δοχμιακῶν περιόδων Αἰσχ. Ἑπτ. 96, Εὐμ. 146. — Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων, οἷον Αἰσχ. Ἀγαμ. 1255 *παπαῖ· οἷον*.

γ') Ἐπὶ ἐπιζεύξεως· οἷον Αἰσχ. Πέρσ. 1019 *ὁρῶ*, *ὁρῶ*. Ἀγαμ.

1125 *ἰδού*, *ἰδού*. 1257 *ἐγώ*, *ἐγώ*. Σοφ. Ἀντιγ. 1328 *ἴτω*, *ἴτω*. Φιλ. 832 *ἴθι*, *ἴθι*. Οἰ. Κ. 1560 *Ἀϊδωνεῦ*, *Ἀϊδωνεῦ*. Εὐρ. Φοιν. 1498 *αἵματι δεινῷ*, *αἵματι λυγρῷ*. Ἠλ. 113 *ἔμβα*, *ἔμβα*. Βάκχ. 84 *ἴτε Βάκχαι*, *ἴτε Βάκχαι*. Ἑκάβ. 1091 *ἰὼ Ἀχαιοί*, *ἰὼ Ἀχαιοί*. Ἀριστοφ. Εἰρ. 463 *ὦ εἶα*, *ὦ εἶα*.

δ') Μετὰ τὸ *τί* ἐν ταῖς φράσεσι *τί οὖν*, *τί ἔστι*, *τί ἦν*, *τί εἶπας*; οἷον Αἰσχ. Ἑπτ. 208. 704. Εὐμ. 902. Πέρσ. 693. 787. Σοφ. Φιλ. 100. 733. 753. 917 καὶ πολλῷ συχνότερον παρ' Ἀριστοφάνει, οἷον Νεφ. 80. 82. 185. 202. 728. 825. Καὶ μετὰ τὸ *ὅτι*· οἷον Ἀριστ. Βατρ. 1386 *ὅτι εἰσέθηκε*. Ὡσαύτως μετὰ τὴν πρόθεσιν *περί*· οἷον Νεφ. 338 *περὶ ἐπῶν*. Βατρ. 65 *περὶ ἔτους*. Τὴν χασμωδίαν ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις παραμυθεῖται τὸ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκθλιβῇ τὸ *ι*. Ὡσαύτως μετὰ τὸ *ἄνα* = ἀνάστηθι (Σοφ. Αἴ. 194).

ε') Ἐν τῇ φράσει *εὖ οἶδα*, *εὖ ἴσθι* κτλ. οἷον Σοφ. Οἰ. Τ. 959 *εὖ ἴσθ' ἐκεῖνον θανάσιμον βεβηκότα*.

ς') Πρὸ τοῦ *εἷς*, *ἕν* ἐν τῇ συντάξει *οὐδὲ εἷς*, *οὐδὲ ἕν*, *μηδὲ εἷς*, *μηδὲ ἕν* παρὰ τοῖς κωμικοῖς.

ζ') Πρὸ τοῦ *οἷ* ἐνίοτε, ὅπερ ποτὲ εἶχεν ἀρχόμενον τὸ F· οἷον Αἰσχ. Ἀγαμ. 1147. Σοφ. Τραχ. 650. Εὐριπ. Φοιν. 637.

240. *Χασμωδία ἐπὶ μέσης λέξεως*. Οὐ μόνον μεταξὺ δύο λέξεων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως ἀπήρεσκε τοῖς παλαιοῖς ἡ σύμπτωσις δύο φωνηέντων, ἧρον δὲ αὐτὴν εἴτε διὰ τελείας συναιρέσεως εἴτε διὰ μερικῆς συγχωνεύσεως εἴτε καὶ δι' ἀποβολῆς τοῦ ἑτέρου φωνήεντος. Καὶ εὑρίσκονται μὲν μάλιστα ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ ποιήσει πάνυ πολλαὶ χασμωδίαι ἐπὶ μέσης λέξεως, ὅμως αἱ πλεῖσται εἶνε κατ' ἔμφασιν τοιαῦται καὶ οὐχὶ καθ' ὑπόστασιν, διότι ἐν τῇ ἐκφωνήσει παρενεβάλλοντο τὰ ἑξῆς σύμφωνα, ἅτινα ὕστερον ἐξέλιπον, τὸ F, τὸ ἡμίφωνον *ι* (τουτέστι τὸ j) καὶ τὸ *σ*. Ἰδίᾳ δὲ διὰ τοῦ δίγαμμα, ὅπερ καθ' οὓς χρόνους ἐποιοῦντο τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἦτο ἔτι φθόγγος αἰσθητός, ἀναιρεῖται πολλαχοῦ ἡ χασμωδία, οἷον ἐν τῷ *ὄϊς*, *πάϊς*, *Ἀτρεΐδης*, *ἔειπεν*, *ἀέκων*, ἅτινα ὕστερον συνῃρέθησαν.

241. Εἶτα δὲ ὅταν ἐπὶ μέσης λέξεως συμπίπτῃ μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος μετὰ φωνήεντος, ἡ χασμωδία αἴρεται διὰ τῆς συστολῆς τοῦ προηγουμένου μακροῦ φωνήεντος ἢ τῆς διφθόγγου. Κατ' ἐξοχὴν δὲ πάσχουσι τοιαύτην συστολὴν αἱ δίφθογγοι, καὶ τούτων μάλιστα αἱ μετὰ τοῦ *ι* σχηματιζόμεναι *οι*, *αι*, *ει*, *υι*, σπανιώτερον δὲ ἡ *ει*

καὶ *ου*, οὐχὶ συχνὰ δὲ τὰ μακρὰ φωνήεντα *ω* καὶ *η*. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον βραχύνεται παρ' Ὁμήρῳ ἡ μὲν *οι* ἐν τῷ *οἷος* Ν 275, Σ 105, η 312, υ 89· ἡ δὲ *αι* ἐν τῷ *ἔμπαιος* υ 379, χαμαιεῦναι Π 235, χαμαιευνάδες κ 243, ξ 15· ἡ δὲ *υι* ἐν τῷ *υἱός* Ε 612, Ζ 310, Η 47 καὶ ἀλλαχοῦ· ἡ δὲ *ει* ἴσως ἐν τῷ *βαθείης* Ε 142, Ο 606 καὶ *ὠκεῖα* (πολλαχοῦ), ἔνθα ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν γράφεται *βαθέης* καὶ *ὠκέα*· ἡ δὲ *ευ* ἐν τῷ *ἐδεύησεν* Σ 100 (κατὰ L. Meyer καὶ Hartel)· τὸ δὲ *ω* μόνον ἐν ζ 303 ἐν τῷ *ἥρωος*, κατὰ δὲ τὸν Nauck καὶ ἐν τῷ *ἥρῳι* Η 453, θ 483· τὸ δὲ *η* ἐν τῷ *βέβληαι* Λ 380. Ὁ δὲ Ἡσίοδος βραχύνει τὴν *αι* ἐν τῷ *γαιήοχος*. Ὡσαύτως καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ποιηταῖς συμβαίνει συστολὴ τῆς *οι* ἐν τῇ λέξει *ποιεῖν* καὶ ταῖς ἀντωνυμίαις *τοιοῦτος*, *τοιόσδε*, *οἷος*, *ποῖος*, τῆς δὲ *αι* ἐν τοῖς ἐπιθέτοις *δείλαιος*, *γεραιός*, *παλαιός*· ἐν καιρῷ δὲ καὶ ἐν ἄλλοις, οἷον *οἰωνοὺς* Σοφ. Ἠλ. 1058, *Ἰδαίαν* Εὐρ. Ἀνδρ. 275, *φιλαθήναιος* Ἀριστοφ. Σφ. 282. Παρ' Ἀριστοφάνει βραχύνεται καὶ τὸ πρὸ τοῦ προσχηματισμοῦ τῆς ἀντωνυμίας *οὑτοσὶ* (μακροῦ *ι*) μακρὸν φωνῆεν ἢ δίφθογγος· οἷον *αὑτηΐ*, *τουτοΐ*, *τουτῳΐ*.

242. Ἐπὶ μέσης λέξεως συμβαίνει συχνὰ καὶ *συνίζησις* ἢ *συνεκφώνησις* παρ' Ὁμήρῳ (ὥσπερ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς, ἧττον ὅμως παρ' Ἀριστοφάνει ἢ παρὰ τοῖς τραγικοῖς), καὶ μάλιστα ὅταν τὸ πρῶτον φωνῆεν εἶνε *ε*, σπανιώτερον δὲ ὅταν τοῦτο εἶνε *ι*, *υ*, *α* ἢ *ο*· οἷον πόλεως, Μενέλεως, Πηληιάδεω· Ἱστίαια Β 537, Αἰγυπτίη Ι 382 (δ 83. 127. 229. ξ 263. 286), πόλιος, πόλιας (Β 811, Φ 567, θ 560. 574), Ἀλεκτρύωνος Ἡσίοδ. Ἀσπ. 3, γενύων Πίνδ. Πυθ. 4, 225, κυανωπίδων Αἰσχ. Πέρσ. 559, *Ἐρινύων* Εὐριπ. Ἰφιγ. Τ 931. — Τοσαῦτα περὶ χασμωδίας.

Β') Περὶ τῆς ἀδιαφόρου συλλαβῆς.

243. *Ἀδιάφορος* δὲ *συλλαβὴ* (syllaba anceps) λέγεται ἐκείνη ἡ χώρα τῆς περιόδου ἢ τοῦ μέτρου, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς δύναται ἀδιαφόρως νὰ μεταχειρισθῇ μακρὰν ἢ βραχεῖαν συλλαβήν, ἀδιαφορῶν τοῦ ὑπὸ τοῦ ῥυθμοῦ ἀπαιτουμένου συλλαβικοῦ μεγέθους, ὅταν δηλαδὴ δύνηται νὰ μεταχειρισθῇ μακράν, ἐν ᾧ ὁ ῥυθμὸς ἀπαιτεῖ βραχεῖαν, ἢ βραχεῖαν, ἐν ᾧ ὁ ῥυθμὸς ἀπαιτεῖ μακράν. Τοιαύτη δὲ ἡ ἀδιάφορος οὖσα διαφέρει τῆς *κοινῆς* λεγομένης, ἥτις εἶνε ὡρισμένη τις συλλαβὴ ὡρισμένης τινὸς λέξεως, ἣν ὁ ποιητὴς δύναται κατὰ βούλησιν νὰ μεταχειρισθῇ ὡς μακράν, ὅταν τοιαύτην ἀπαιτῇ ὁ ῥυθμός, ἢ ὡς βραχεῖαν, ὅταν πάλιν ὁ ῥυθμὸς ἀπαιτῇ βραχεῖαν. Ἡ κανονικὴ λοιπὸν χώρα, ἐν ᾗ ἐγχωρεῖ ἡ ἀδιάφορος συλλαβή, εἶνε ἡ τελικὴ τοῦ μέτρου συλλαβή· ὅθεν καὶ οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ ἔχουσι τὸν ἑξῆς περὶ τούτου κανόνα· «παντὸς μέτρου ἀδιάφορός ἐστιν ἡ τελευταία συλλαβὴ ὥστε δύνασθαι εἶναι αὐτὴν καὶ βραχεῖαν καὶ μακράν». (Ἡφαιστ. σελ. 28 W.) Ὁ δὲ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου οὐδεὶς βεβαίως ἄλλος εἶνε εἰμὴ ὅτι τὰ μέτρα ἀπετέλουν ἓν σῶμα ῥυθμικὸν αὐτοτελὲς καὶ ἀνεξάρτητον τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων. Εἴτε λοιπὸν ἦσαν ἀπηρτισμένα, ὥστε ἐν τέλει εἶχον στιγμήν τινα, εἴτε μή, ὥστε κατὰ τὴν ἔννοιαν συνείχοντο μετὰ τῶν ἐπιφερομένων, ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τῇ τε μελῳδικῇ καὶ τῇ ἀναγνωστικῇ ἐγίνετο πάντοτε ἀνάπαυσίς τις μικρὰ τῆς φωνῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ μέτρου, ἥτις δὲν προσεμετρεῖτο εἰς τὸν ῥυθμόν, ὡς ὁ κενὸς λεγόμενος χρόνος. Ἕνεκα λοιπὸν τῆς κανονικῶς γινομένης ἐν τῷ τέλει τῶν μέτρων μικρᾶς ἀναπαύσεως ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ δὲν ἦτο ἀναγκαῖον νὰ τηρῆται ἀκρίβεια περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ῥυθμικῆς ποσότητος τῆς τελευταίας τοῦ μέτρου συλλαβῆς, ὅθεν καὶ τὸ ἀδιάφορον αὐτῆς. Τὸ μὲν τῆς τελικῆς βραχείας μέγεθος, καθ' ἣν περίστασιν ὁ ῥυθμὸς ἀπῄτει μακράν, ἀνεπληροῦτο ἱκανῶς ὑπὸ τῆς ἀναπαύσεως· τὸ δὲ πάλιν μέγεθος τῆς τελικῆς μακρᾶς, καθ' ἣν περίστασιν ὁ ῥυθμὸς ἀπῄτει βραχεῖαν, οὐδὲν ἔβλαπτεν, ἅτε τοῦ φυσικοῦ συναισθήματος ἀρεσκομένου τῇ παρεκτάσει ἐν τῷ τέλει τῶν ῥυθμῶν καὶ οὐδεμίαν ἐκ τούτου αἰσθανομένου ἀρρυθμίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἤτοι τὴν ἐπὶ τέλους τοῦ μέτρου ἀνάπαυσιν ἐνεχώρει ἐνταῦθα καὶ παντὸς εἴδους χασμωδία, ὡς προείπομεν.

Ἐν τῷ μέσῳ ὅμως τοῦ μέτρου ἐτηρεῖτο κανονικῶς ἡ ὑπὸ τοῦ ῥυθμοῦ ἀπαιτουμένη ποσότης τῶν συλλαβῶν καὶ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον ἐγίνετο παράβασις τοῦ κανόνος. Χρῆσις δηλαδὴ τῆς ἀδιαφόρου συνέβαινεν ἐνίοτε, ἀλλ' ὅμως σπανίως, κατὰ τὴν τομὴν τῶν μέτρων καὶ ἐπὶ μεταβολῆς προσώπου. Λόγος δὲ τῆς ἀδείας ταύτης εἶνε ὁ αὐτός, δι' ὃν καὶ χασμωδία ἐνεχώρει ἐνταῦθα (πρβλ. § 234), ἡ ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ δηλονότι συμβαίνουσα ἀνάπαυσις τῆς φωνῆς κατὰ τὴν χώραν ταύτην, ὅπως καὶ ἐπὶ τέλους τοῦ στίχου. Τοιοῦτον μέτρον ἔχον κατὰ τὴν τομὴν ἀδιάφορον ἅμα καὶ χασμωδίαν εἶνε τὸ ἐν ι 366 δακτυλικὸν ἑξάμετρον

Οὖτις ἐμοί γ' ὄνομα, | Οὖτιν δέ με κικλήσκουσιν.

Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ἀσυνάρτητον ἐπισύνθετον τοῦ Ἀρχιλόχου

καὶ βήσσας ὀρέων δυσπαιπάλους | οἷος ἦν ἐπ' ἥβης,

ἐν ᾧ ὁ τελευταῖος δάκτυλος ἔχει σχῆμα κρητικοῦ διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιάφορον, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 50 W. Τοιοῦτον εἶνε προσέτι τὸ ἐν Εὐριπ. Ἴωνι 167

λίμνας ἐπίβα τῆς Δηλιάδος· | αἱμάξεις εἰ μὴ πείσει

καὶ ἄλλα. Ἐν δὲ τῷ ἐλεγείῳ ἐγχωρεῖ μὲν ἀδιάφορος ἐπὶ τέλους τοῦ πρώτου κώλου, ἀποκλείεται δὲ ἡ χασμῳδία τοὐλάχιστον ἐν τοῖς παλαιοῖς καλοῖς χρόνοις. Ἀλλὰ καὶ τὰ τὴν ἀδιάφορον ἐν τῷ μέσῳ ἔχοντα ἐλεγεῖα εἶνε σπάνια.

Γ') Περὶ τῆς τελείας λέξεως.

244. Ἐπειδή, ὡς εἴπομεν, ὁ ῥυθμὸς τελευτᾷ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου ἢ στίχου καὶ μετ' αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἀνάπαυσίς τις τῆς φωνῆς τοῦ ἀπαγγέλλοντος, ἐκ τούτου ἐν τῇ παλαιᾷ ῥυθμοποιίᾳ οὐ μόνον χασμῳδία καὶ ἀδιάφορος συλλαβὴ ἐγχωρεῖ ἐνταῦθα, ἀλλὰ προσέτι συμβαίνει ὥστε κανονικῶς καὶ ἡ λέξις νὰ τελευτᾷ ἐνταῦθα, ἐν τῷ τέλει δηλαδὴ τοῦ στίχου νὰ ὑπάρχῃ ἀκεραία λέξις καὶ νὰ μὴ τέμνηται ὥστε μέρος μὲν αὐτῆς νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν προηγούμενον, μέρος δὲ εἰς τὸν ἑπόμενον στίχον. Ὁ κανὼν οὗτος διετυπώθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν ὧδε· «πᾶν μέτρον εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν». (Ἡφαιστ. σελ. 16 W. Ἡλιόδωρος ἐν σχολ. εἰς Ἡφαιστ. σελ. 143. Πρβλ. Εὐστάθ. εἰς Ξ 173 «κατὰ τοὺς παλαιοὺς πᾶν μέτρον εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν». Mar. Vict. 56 K. «omnis autem versus ab integra parte orationis incipit et in integram desinit»). Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐγκλιτικὰ συνδέονται μετὰ τῆς προηγουμένης λέξεως στενώτερον, ὥστε ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ μετ' αὐτῶν μίαν λέξιν, διὰ ταῦτα μέτρον τι δύναται μὲν νὰ τελευτᾷ εἰς τὰ ἐγκλιτικὰ *τέ*, *τοί*, *γέ*, *κέ*, *ποί*, *πού*, *μοι*, οὐχὶ δὲ νὰ ἄρχηται ἀπ' αὐτῶν (1). Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περί τινων ἐπιτακτικῶν λέξεων, οἷου τοῦ *δέ*, *γὰρ* καὶ λοιπῶν.

245. Τὸν κανόνα τοῦτον, καθ' ὃν πᾶν μέτρον ἤτοι στίχος εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν, παραβαίνει ἐνίοτε ἡ παλαιὰ κωμικὴ ποίησις,

(1) Ἐξαιρέσεις τινὰς παρὰ Πινδάρῳ καταλέγει ὁ Βοίκκιος (de metris Pindari III, 22) τάσδε· Νεμ. 4, 64. Ἰσθμ. 7, 10 καὶ 12.

σπανιώτατα ὅμως, τοῦ γελοίου χάριν, καθάπερ ὁ Εὔπολις ἐν Βάπταις ἀποσπ. 6

ἀλλ' οὐχὶ δυνατόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἀλλὰ προ-
βούλευμα βαστάζουσι τῆς πόλεως μέγα (1).

Ἐνίοτε δὲ «διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀνάγκην», ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 16 W., διαιρεῖται λέξις τις εἰς δύο στίχους, ὅταν ἐν τῷ ἐλεγείῳ δὲν ἐγχωρῇ κύριόν τι ὄνομα. Εἶνε δὲ τοῦτο πάντοτε ἐπίληπτον κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα. Τοιοῦτον εἶνε τὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐπίγραμμα

ἦ μέγ' Ἀθηναίοισι φόως γένεθ', ἡνίκ' Ἀριστο-
γείτων Ἵππαρχον κτεῖνε καὶ Ἁρμόδιος.

Καὶ πάλιν Νικομάχου τοῦ τὴν περὶ ζωγράφων ἐλεγείαν πεποιηκότος (Ἡφ. σελ 16 W.)

οὗτος δή σοι ὁ κλεινὸς ἀν' Ἑλλάδα πᾶσαν Ἀπολλό-
δωρος· γινώσκεις τοὔνομα τοῦτο κλύων.

Ἔτι δὲ ἐπίγραμμά τι παρὰ Φρασικλεῖ (τουτέστι J. Franz, Epigr. σελ. 7)

θῆκε δ' ὁμοῦ νούσων τε κακῶν ζωάγρια Νικο-
μήδης καὶ χειρῶν δεῖγμα παλαιγενέων (2).

246. Ἄλλην ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελεῖ ἡ καλουμένη *ἐπισυναλοιφή*, περὶ ἧς λόγον ποιεῖται ὁ σχολιαστὴς Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 144 W. καὶ ὁ Ἀθήναιος ἐν βιβλ. 10 σελ. 453. Καὶ *συναλοιφὴ* μέν, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, λέγεται ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων γραμματικῶν ἡ ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ ἔκθλιψις τοῦ τελικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς ἐπιφερομένης. Ὅταν ὅμως

(1) Ὡσαύτως καὶ ἡ νεωτέρα κωμικὴ ποίησις ποιεῖται ἐνίοτε παράβασιν τοῦ κανόνος τούτου τοῦ γελοίου χάριν, οἷον τὸ πολυθρύλητον Γερμανικὸν

Hans Sax war ein Schuh-
macher und Poët dazu.

καὶ τὸ τοῦ Ῥίζου Νερουλοῦ

ἐφάνης ἥρως εἰς τῶν Γραι-
μεγάλος -κῶν τὸ γένος.

(2) Ὁ ἡμέτερος Σολομὸς ἐν τῷ ὕμνῳ εἰς Ἐλευθερίαν στρ. 51 ἐπίτηδες παρέβη τὸν κανόνα, ὅπως δηλαδὴ γραφικώτερον παραστήσῃ τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς τομῆς·

τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμέν' ἀστάχυα στοὺς ἀγρούς!...
σχεδὸν ὅλ' ἐκειὰ τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντ' ἀπ' αὐτούς.

ἡ συναλοιφὴ αὕτη συμβαίνῃ ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου, ὅταν δηλ. ἐκθλίβηται τὸ τελικὸν τῆς τελευταίας τοῦ μέτρου λέξεως φωνῆεν πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς πρώτης τοῦ ἐπιφερουμένου, καλεῖται *ἐπισυναλοιφὴ* «διὰ τὸ ἐπισυνάπτεσθαι τὸ σύμφωνον τῷ ἑξῆς ἰάμβῳ ἤτοι τῷ στίχῳ», ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος. Τὴν τοιαύτην ἄδειαν ἐξαιρέτως μετεχειρίσατο ὁ Σοφοκλῆς, ὅθεν καὶ *εἶδος Σοφόκλειον* ἐκλήθη, ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς Ἡφαιστίωνος, κατὰ δὲ τὸν Ἀθήναιον μετεχειρίσατο αὐτὴν ὁ Σοφοκλῆς κατὰ πρῶτον ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ κατὰ μίμησιν τοῦ Καλλίου, ἐν τῇ γραμματικῇ τραγῳδίᾳ χρῆσιν αὐτῆς ποιησαμένου.

Οἰ. Τ. 29 ὑφ' οὗ κενοῦται δῶμα Καδμεῖον· μέλας δ'
Ἅιδης στεναγμοῖς καὶ γόοις πλουτίζεται.
332 ἐγὼ οὔτ' ἐμαυτὸν οὔτε σ' ἀλγυνῶ· τί ταῦτ'
ἄλλως ἐλέγχεις; οὐ γὰρ ἂν πύθοιό μου.
785 κἀγὼ τὰ μὲν κείνοιν ἐτερπόμην. ὅμως δ'
ἔκνιζέ μ' ἀεὶ τοῦθ'· ὑφεῖρπε γὰρ πολύ.
791 ὡς μητρὶ μὲν χρείη με μιχθῆναι, γένος δ'
ἄτλητον ἀνθρώποισι δηλώσοιμ' ὁρᾶν.
1184 ὅστις πέφασμαι φύς τ' ἀφ' ὧν οὐ χρῆν, ξὺν οἷς τ'
οὐ χρῆν ὁμιλῶν, οὕς τέ μ' οὐκ ἔδει κτανών.
1224 οἷ' ἔργ' ἀκούσεσθ', οἷα δ' εἰσόψεσθ', ὅσον δ'
ἀρεῖσθε πένθος, εἴπερ ἐγγενῶς ἔτι.
Ἠλ. 1017 ἀπροσδόκητον οὐδὲν εἴρηκας· καλῶς δ'
ᾔδη σ' ἀπορρίψουσαν ἀπαγγελλόμην.

Ἐν πᾶσι τοῖς χωρίοις τούτοις χωρίζει ὁ Σοφοκλῆς, ὡς φαίνεται, ἐξεπίτηδες τὸν τῆς ἐπισυναλοιφῆς προηγούμενον ἕκτον ἴαμβον τοῦ τριμέτρου διὰ στιγμῆς τῶν λοιπῶν πέντε, ὥστε τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν δύο στίχων, οἵτινες συνάπτονται μετ' ἀλλήλων διὰ τῆς συναλοιφῆς, συνάπτονται καὶ διὰ τῆς συνεχείας τοῦ νοήματος καὶ ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ δὲν χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν δύο ἄλλοις χωρίοις,

Ἀντιγ. 1031 εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος λέγοι.
Οἰ. Κ. 17 δάφνης, ἐλάας, ἀμπέλου· πυκνόπτεροι δ'
εἴσω κατ' αὐτὸν εὐστομοῦσ' ἀηδόνες,

ἡ στιγμὴ δὲν χωρίζει τὸν τελευταῖον πόδα, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν διποδίαν. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει στιγμὴ ἐν

Οἰ. Κ. 1164 σοί φασιν αὐτὸν ἐς λόγους ἐλθεῖν μολόντ'
αἰτεῖν ἀπελθεῖν τ' ἀσφαλῶς τῆς δεῦρ' ὁδοῦ.

Παρ' Εὐριπίδῃ δὲ οὐδαμοῦ εὑρίσκεται ἡ ἐπισυναλοιφὴ πλὴν ἐν Ἰφ. Τ. 968, ἐνταῦθα ὅμως κρίνεται ἐξαλειπτέον τὸ τελικὸν τοῦ στίχου τ'. Παρὰ δὲ Ἀριστοφάνει εὕρηται ἐν Βατρ. 298, Ὄρν. 1716 καὶ Ἐκκλ. 351 ἐν τριμέτροις. Ὕστερον δὲ εἰσήχθη ἡ ἐπισυναλοιφὴ καὶ εἰς ἄλλα μέτρα, οἷον ὁ Καλλίμαχος μετεχειρίσατο αὐτὴν ἐν τῷ ἑξῆς ἐπιγράμματι (Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 143, Ἀνθολ. Παλατ. 12, 73)

ἥμισύ μοι ψυχῆς ἔτι τὸ πνέον, ἥμισυ δ' οὐκ οἶδ'
εἴτ' Ἔρος εἴτ' Ἀΐδης ἥρπασεν ἐκ μελέων.

Ἀλλ' ὅμως ὡς κύριος τόπος τῆς ἐπισυναλοιφῆς θεωρητέος πάντοτε ὁ διάλογος τῆς τοῦ Σοφοκλέους τραγῳδίας, ἅπασα δὲ ἡ προτοῦ ποίησις καὶ ἡ τοῦ Αἰσχύλου ἐστερεῖτο αὐτῆς (1).

247. Δι' ὃν λόγον ὑπάρχει τελεία λέξις ἐν τῷ τέλει τῶν μέτρων, διὰ τὸν αὐτόν που ὑπάρχει αὕτη καὶ ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὴν τομὴν αὐτῶν. Πᾶν δηλαδὴ μέτρον σύγκειται συνήθως ἐκ δύο ῥητορικῶν ἢ λογικῶν κώλων, ὡς εἰκὸς δὲ κατὰ τὴν ἁρμογὴν αὐτῶν ἐμπίπτει στιγμή τις ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, δηλαδὴ συμβαίνει μικρά τις ἀνάπαυλα τῆς φωνῆς, ἥτις δίδωσι καιρὸν τῷ ἀπαγγέλλοντι νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ ἔπειτα μετὰ νέας δυνάμεως νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ δευτέρου κώλου ἤτοι μέρους τοῦ στίχου. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν τοῦτον τὸ μέτρον ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ τέμνεται ἤτοι διαιρεῖται εἰς δύο μέρη καὶ οὐ μόνον ἡ πρᾶξις ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος, ἔνθα συμβαίνει ἡ διαίρεσις, καλεῖται ὑπὸ τῶν τεχνικῶν *τομὴ* καὶ Λατινιστὶ caesura. Μέτρον τι

(1) Οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ προσεποίουν τὴν ἐπισυναλοιφὴν καὶ τῷ Ὁμηρικῷ ἔπει ἐν Ἰλ. Θ 206, Ξ 265, Ω 331 (πρβλ. Οὐενετ. σχόλ. εἰς Ἰλ. Ω 331) γράφοντες ὧδε·

Τρῶας ἀπώσασθαι καὶ ἐρυκέμεν εὐρύοπα Ζῆν',
αὐτοῦ κ' ἔνθ' ἀκάχοιτο . . .

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν Ἀρίσταρχον διαλύοντες τὴν τελικὴν λέξιν ἐπετίθεσαν τὸ *ν* τῷ ἐπιφερομένῳ στίχῳ, ἔγραφον δηλ. *Ζῆ|ν' αὐτοῦ* (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 143 W.). Ὀρθότερον ὅμως γραπτέον μετὰ τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν ἄνευ ἀποστρόφου *Ζῆν* κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *κλεῖν*.- Ἔπειτα δὲ καὶ τῷ Πινδάρῳ προσεποιεῖτο πρότερον ἡ ἐπισυναλοιφή, ἀλλ' ὅμως τὰ χωρία, ἐν οἷς ἐνομίζετο ὅτι συνέβαινεν αὕτη (Ὀλ. 3, 25. Πυθ. 4, 9. 9, 92. Νεμ. 8, 38) ἐπιεικῶς ἤδη διωρθώθησαν. Ὁ Πίνδαρος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα ὥστε νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐπισυναλοιφὴν καὶ ἐν τοῖς ᾄσμασι τῶν δραματικῶν.

δύναται νὰ περιέχῃ καὶ πλείονα τῶν δύο λογικῶν κώλων, ὥστε καὶ πλείονας τῆς μιᾶς τομῆς, ἀλλ᾽ ὅμως μία τῶν τομῶν τούτων εἶνε πάντοτε ἡ κυρία τοῦ μέτρου τομή, αἱ δ᾽ ἄλλαι δευτερεύουσαι, ἡ δὲ μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε λέξεων, χωρὶς νὰ μεσολαβῇ στιγμή τις, εἶνε μὲν καὶ αὕτη τομή, οὐδεμίαν ὅμως ἔχει σημασίαν, πλὴν ὁπόταν ἐν ἐλλείψει ἄλλης αὐτὴ χρησιμεύει ὡς κυρία τοῦ μέτρου τομή. Οὐδεμία δὲ σχεδὸν παῦσις τῆς φωνῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι γίνεται μεταξὺ λέξεώς τινος καὶ τοῦ ἐπιφερομένου ἐγκλιτικοῦ ἢ τοῦ προηγουμένου προκλιτικοῦ, ὥστε οὐδεμία ὑπάρχει ἐνταῦθα τομή, ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὗται συνδέονται πρὸς ἀλλήλας στενώτερον καὶ ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ μίαν λέξιν. Ἀφ᾽ οὗ λοιπὸν ἡ τομὴ πίπτει κατὰ τὴν ἁρμογὴν τῶν λογικῶν ἢ ῥητορικῶν κώλων, δῆλον ὅτι δὲν δύναται νὰ πίπτῃ εἰς τὸ μέσον λέξεώς τινος ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς, ὥστε τὸ πρὸ τῆς τομῆς μέρος τοῦ μέτρου ἢ στίχου πάντοτε εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν. Καὶ ἐν μὲν τῇ νεωτέρᾳ ποιήσει ἡ τομὴ πίπτει κανονικῶς ἐπὶ τὸ τέλος τοῦ ἡγουμένου ῥυθμικοῦ κώλου, ὥστε συμπίπτει ἡ λογικὴ καὶ ἡ ῥυθμικὴ διαίρεσις, ἡ τοιαύτη δὲ στιχουργία θεωρεῖται εὔρυθμος καὶ ἀρέσκει, πᾶσα δὲ παράβασις τουτέστι διαφωνία τῆς λογικῆς καὶ ῥυθμικῆς διαιρέσεως θεωρεῖται ἄρρυθμος καὶ δυσαρεστεῖ. Ἐν τῇ παλαιᾷ ὅμως ποιήσει δὲν τηρεῖται αὐστηρῶς ὁ κανὼν οὗτος, ἀλλ᾽ αἱ δύο αὗται διαιρέσεις ἐπὶ ἄλλων μὲν μέτρων συμπίπτουσιν, ἐπὶ ἄλλων δὲ δὲν συμπίπτουσιν, ἀλλὰ διαφωνοῦσιν· οἷον ἐπὶ μὲν τῶν ἀναπαιστικῶν, ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν τετραμέτρων κανονικῶς οἱ παλαιοὶ ἐποίουν τὴν τομὴν πίπτουσαν εἰς τὴν ἁρμογὴν ἀκριβῶς τῶν δύο κώλων, τουτέστιν εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην τετραποδίαν, ὡς ἐπὶ τῶν ἑξῆς παραδειγμάτων· [νασιν(Τυρτ.).

ἄγετ᾽, ὦ Σπάρτας ἔνοπλοι κοῦροι, | ποτὶ τὰν Ἄρεως κί-
εἴ μοι γένοιτο παρθένος | καλή τε καὶ τέρεινα (Ἱππών).
ὦ βαθυζώνων ἄνασσα, | Περσίδων ὑπερτάτη.

Αἱ δὲ ἐξαιρέσεις εἶνε σπανιώταται. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τοῦ ἐλεγείου, οἵου τοῦ ἑξῆς

ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, | μηδὲν ἔχοντι κακόν (Θέογν. 1156),

καὶ περὶ τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων, ἐν οἷς ἕκαστον κῶλον εἰς τελείαν περατοῦται λέξιν, οὐ μόνον δὲ τὰ κῶλα (δίμετρα), ἀλλὰ συνήθως καὶ αἱ διποδίαι, οἷον εἶνε π. χ. τὸ ἑξῆς (Αἴ. 134 κέ.)

Τελαμώνιε παῖ, τῆς ἀμφιρύτου
Σαλαμῖνος ἔχων βάθρον ἀγχιάλου,
σὲ μὲν εὖ πράσσοντ᾽ ἐπιχαίρω.

Διαφωνοῦσι δὲ αἱ λογικαὶ καὶ ῥυθμικαὶ διαιρέσεις συχνὰ ἐπὶ τῶν λυρικῶν μέτρων καὶ μάλιστα τῆς χορικῆς λυρικῆς, οἷον ἐπὶ τοῦ ἑξῆς μέτρου (Ἀντιγ. 332)

πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν|θρώπου δεινότερον πέλει.

Ἐν ᾧ ἡ τομὴ ἤτοι ἡ λογικὴ διαίρεσις πίπτει μετὰ τὴν λέξιν *δεινά*, ἔνθα τελευτᾷ τὸ πρῶτον λογικὸν κῶλον, ἡ ῥυθμικὴ διαίρεσις πίπτει εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως *ἀνθρώπου*, διότι ἐκεῖ τελευτᾷ τὸ πρῶτον ῥυθμικὸν κῶλον, τὰ ῥυθμικὰ δηλαδὴ κῶλα εἶνε *συνημμένα* καὶ οὐχὶ διεζευγμένα. Ὅμως δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀρχαιοτάτῳ τῶν Ἑλληνικῶν μέτρων, τῷ ἔπει ἢ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ, δὲν συμφωνοῦσιν αἱ λογικαὶ καὶ ῥυθμικαὶ διαιρέσεις οὔτε ἐπὶ τῆς πενθημιμεροῦς, οἷον

μῆνιν ἄειδε, θεά, | Πηληιάδεω Ἀχιλῆος,

οὔτε ἐπὶ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον, οἷον

οἰωνοῖσί τε δαῖτα, | Διὸς δ᾽ ἐτελείετο βουλή,

οὔτε ἐπὶ τῆς ἑφθημιμεροῦς, οἷον

Ἀτρεΐδα δὲ μάλιστα δύω, κοσμήτορε λαῶν,
πάντα μάλ᾽ ὅσσα τ᾽ Ἀλέξανδρος | κοίλῃς ἐνὶ νηυσὶν

οὔτε ἐπὶ τῆς βουκολικῆς, οἷον (Δ 315) [(Χ,115),

ἀλλά σε γῆρας τείρει ὁμοίιον· | ὡς ὄφελέν τις,

διότι ἐπὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου ἐκ δύο ῥυθμικῶν κώλων ἤτοι τριποδιῶν συγκειμένου ἡ ῥυθμικὴ διαίρεσις πίπτει μεθ᾽ ἑκάστην πρώτην τριποδίαν, ἐνταῦθα ὅμως συστηματικῶς οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ ἀποφεύγουσι νὰ ποιῶσι πίπτουσαν τὴν κυρίαν τοῦ στίχου τομήν. Τὸ δὲ ἰαμβικὸν τρίμετρον χάριν μείζονος εὐκολίας ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ ἔχει καὶ αὐτὸ ὡρισμένας τομάς, τὴν πενθημιμερῆ, οἷον (Αἴ. 14)

ὦ φθέγμ᾽ Ἀθάνας, φιλτάτης ἐμοὶ θεῶν,

καὶ τὴν ἑφθημιμερῆ, οἷον (Αἴ. 5)

πάλαι κυνηγετοῦντα καὶ μετρούμενον,

εἰ καὶ τὸ ὅλον μέτρον μονόκωλον ὂν δὲν ὑποδιαιρεῖται εἰς ῥυθμικὰ κῶλα, ἀλλ᾽ ἁπλῶς εἰς διποδικὰ σημεῖα ἢ βάσεις. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ αἱ τοιαῦται ῥυθμικαὶ διαιρέσεις δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰς λογικάς. Ἐκ τῆς διαφωνίας δὲ ταύτης τῶν λογικῶν καὶ ῥυθμικῶν διαιρέσεων τοῦ τε ἑξαμέτρου καὶ τοῦ τριμέτρου καὶ εἴ τινος ἄλλου μέτρου γεννᾶται

μὲν δυσχέρειά τις καὶ ἀνωμαλία περὶ τὴν ῥυθμικὴν ἀπαγγελίαν τῶν μέτρων τούτων, ἀλλ' ὅμως καὶ δύναμις μείζων καὶ ποικιλία.

Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς οἱ νεώτεροι διαφωνοῦντες πρὸς τοὺς ἀρχαίους μετρικοὺς ποιοῦνται τὴν ἑξῆς διάκρισιν μεταξὺ τομῆς καὶ διαιρέσεως, καθ' ἣν τομὴν μὲν λέγουσιν, ὅταν πούς τις τέμνηται εἰς δύο λέξεις, ὥστε μέρος μὲν αὐτοῦ πίπτει εἰς τὴν προηγουμένην, μέρος δὲ εἰς τὴν ἑπομένην, οἷον συμβαίνει ἐπὶ τῆς πενθημιμεροῦς, τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον καὶ τῆς ἑφθημιμεροῦς τοῦ ἔπους καὶ ἐπὶ τῆς πενθημιμεροῦς καὶ ἑφθημιμεροῦς τοῦ ἰαμβείου, διαίρεσιν δέ, καθ' ἣν συμπίπτει ἡ λογικὴ καὶ ῥυθμικὴ διαίρεσις, οἵα συμβαίνει ἐπὶ τῆς βουκολικῆς καλουμένης τομῆς τοῦ ἔπους καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ τροχαϊκοῦ, ἰαμβικοῦ καὶ ἀναπαιστικοῦ τετραμέτρου. Ἡ διάκρισις αὕτη, ἣν ἐκ πάντων τῶν παλαιῶν τεχνικῶν μόνον παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ Κοϊντιλιανῷ (περὶ μουσ. σελ. 52 Μ. πρβλ. καὶ Victor. I 13) εὑρίσκομεν, οὐ μόνον μάχεται πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀρχαίαν θεωρίαν, ἥτις ἐπὶ τοῦ ἔπους π. χ. οὐ μόνον τὰς ἄλλας, ἀλλὰ καὶ τὴν βουκολικὴν διαίρεσιν ἐκάλει τομὴν καὶ οὐχὶ διαίρεσιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἄλλας λογικὰς διαιρέσεις συμπιπτούσας ταῖς ῥυθμικαῖς ἐκάλει τομάς, ἀλλὰ καὶ ἐπουσιώδης εἶνε καὶ οὐδὲν ὄφελος φέρει, μᾶλλον δὲ παρέχει ἀφορμὴν ὥστε νὰ παρεννοῆται ἡ φύσις τῆς τομῆς, ἥτις οὐδὲν κοινὸν ἔχει τῷ ῥυθμῷ, ἀλλ' εἶνε ἁπλῶς λογική τις διαίρεσις τοῦ στίχου ἐν τῷ μέσῳ διὰ στιγμῆς τινος μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἢ ἐν ἐλλείψει στιγμῆς διὰ τελείας ἁπλῶς λέξεως, εἰς ἣν περατοῦται τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Περὶ συστημάτων.

248. Ἐκτὸς τῆς διαιρέσεως τοῦ ἐρρύθμου μέλους εἰς κῶλα καὶ μέτρα (περιόδους) ὑπάρχει προσέτι καὶ μείζων ἔτι μελικὴ καὶ ῥυθμικὴ διαίρεσις. Καθὼς δηλαδὴ δύο κῶλα, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ τρία (1), συντιθέμενα ἀποτελοῦσι τὸ μέτρον, ὅπερ ὡς καθ' ἕνα στίχον γραφόμενον καὶ στίχος ὑπὸ τῶν παλαιῶν καλεῖται τεχνικῶν, οὕτω πάλιν δύο ἢ πλείονα μέτρα (στίχοι) συντιθέμενα ἀποτελοῦσιν ἔτι μεῖζόν τι σῶμα μελικὸν καὶ ῥυθμικόν, περιέχον τελείαν τινὰ καὶ παντάπασιν ἀπηρτισμένην μελῳδίαν. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ῥυθμοῦ καλεῖται εἰδικώτερον *σύστημα*. Διαφέρει δὲ τῆς περιόδου τὸ σύστημα ὡς πρὸς τὴν λεκτικὴν συνάφειαν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ χασμῳδία καὶ ἡ ἀδιάφορος συλλαβὴ ἐγχωρεῖ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συστήματος κατὰ τὸ τέλος τῶν περιόδων. Δὲν διακόπτεται δὲ ἡ λεκτικὴ συνάφεια ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συστήματος, ὅταν τὸ σύστημα εἶνε ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστον (πρβλ. § 175), ὡς καλεῖ αὐτὸ ὁ Ἡφαιστίων, ὅταν δηλαδὴ ἀποτελῆται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως ὁμοίων κώλων, οἷον τετραποδιῶν ἀναπαιστικῶν ἢ τροχαϊκῶν ἢ ἰαμβικῶν, καὶ τούτων πλειόνων τῶν δύο, ἢ καὶ ἐκ γλυκωνείων. Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν ἐν τοῖς ἐξ ὁμοίων τούτοις συστήμασι μόνον ἐν τῷ τέλει διασπᾶται ἡ λεκτικὴ συνάφεια οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ τέλει τῶν τετραποδιῶν καὶ τῶν παρεμβαλλομένων διποδιῶν, εἶνε ὅτι ἀποτελοῦσι μίαν περίοδον ὑπέρμετρον.

249. Σύστημα δέ τι, εἴτε ἐκ πλειόνων μέτρων (περιόδων) σύγκειται εἴτε ἐκ μιᾶς περιόδου ὑπερμέτρου, καλεῖται *στροφή*, ὅταν ἐπαναλαμβάνηται ἐφεξῆς τὸ αὐτὸ ἅπαξ εἴτε πλεονάκις. Ἐκ δύο δὲ ὁμοίων συστημάτων ἀλλήλοις ἀνταποδιδομένων τὸ μὲν πρῶτον καλεῖται *στροφή*, τὸ δὲ δεύτερον *ἀντιστροφὴ* ἢ *ἀντίστροφος*. Ἡ ἐπανάλη-

(1) Οἷον π. χ. τὸ μεῖζον Ἀσκληπιάδειον, ὅπερ τρίκωλον ὂν λαμβάνεται καὶ αὐτὸ ἀντὶ ἑνὸς μέτρου ἢ στίχου.

ψις αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν (Ἡφαιστ. σελ. 66 W.) *ἀνταπόδοσις* ἢ *ἀνακύκλησις*. Διὰ τῆς ἀνακυκλήσεως λοιπὸν τοῦ αὐτοῦ μελικοῦ καὶ ῥυθμικοῦ σχήματος τὸ ὅλον ποίημα διαιρεῖται εἰς μέρη (συστήματα) σαφῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε ἕκαστον αὐτῶν ἀποτελεῖ ἴδιόν τι σῶμα μελικόν τε ἅμα καὶ ῥυθμικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μελῳδία ἀνακυκλεῖται τουτέστιν ἐξαγγελθεῖσα ἅπαξ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑποστρέφει πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτή, ἐντεῦθεν τὸ ἀνακυκλούμενον τοῦτο μέρος καλεῖται *στροφή*. Διὰ τὸν αὐτὸν δ' ἀνάπαλιν λόγον, ἤτοι διὰ τὴν ἀνακύκλησιν τῆς αὐτῆς μελῳδίας, καὶ αἱ στροφαὶ τοῦ ᾄσματος ποιοῦνται πᾶσαι καθ' ὅμοιον τρόπον, τουτέστι τὸ κείμενον συντίθεται ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐν τῇ πρώτῃ στροφῇ τρόπον τεταγμένων ῥυθμικῶν στοιχείων, δηλονότι ποδῶν, κώλων καὶ περιόδων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τοὺς τεχνικοὺς ὅρους *συστήματα* καὶ *στροφάς*, ὡς οἱ νεώτεροι ποιοῦσι πᾶν σύστημα στροφὴν καλοῦντες. Ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸ σύστημα ἀπὸ τῆς στροφῆς ὅπως οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ διακρίνουσι, σύστημα μὲν λέγοντες πᾶν τὸ ἐκ πλειόνων περιόδων ἢ καὶ ἐκ μιᾶς ὑπερμέτρου συγκείμενον, ἀπηρτισμένην δὲ μελῳδίαν περιέχον μέρος τοῦ ἐρρύθμου ποιήματος, εἴτε τοῦτο ἀνακυκλεῖται εἴτε μή, στροφὴν δὲ μόνον τὸ ἀνακυκλούμενον σύστημα. Κατὰ ταῦτα πᾶσα μὲν στροφὴ εἶνε σύστημα, οὐχὶ δὲ καὶ τἀνάπαλιν, ἀλλὰ μόνα τὰ ἀνακυκλούμενα συστήματα εἶνε στροφαί. Οὐχὶ δὲ ὀρθῶς ὁ Γοδ. Ἑρμαννὸς πρῶτος τὸν ὅρον σύστημα περιώρισε μόνον εἰς τὰ ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα, πάντα τὰ λοιπὰ καλέσας στροφάς. Τὴν τῶν παλαιῶν τεχνικῶν διάκρισιν θὰ τηρῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐφεξῆς ἐν τῇ χρήσει τῶν ὅρων τούτων.

250. Καὶ στροφῶν μὲν ἐκ μιᾶς ὑπερμέτρου περιόδου συγκειμένων παράδειγμα φέρομεν τὴν ἐν Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου στ. 685 κέ. = 691 κέ. στροφὴν καὶ ἀντιστροφήν·

στρ.	σέβομαι μὲν προσιδέσθαι,	ἀντιστρ.	δίεμαι μὲν χαρίσασθαι,
	σέβομαι δ' ἀντία λέξαι		δίεμαι δ' ἀντία φάσθαι
	σέθεν ἀρχαίῳ περὶ τάρβει.		λέξας δύσλεκτα φίλοισιν.

Ἑκάτερον τῶν συστημάτων τούτων σύγκειται ἐκ μιᾶς ἀναπαιστικῆς τρικώλου περιόδου, ἧς τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον κῶλον εἶνε τριποδίαι, τὸ δὲ τρίτον τετραποδία (3 + 3 + 4).

251. Σύστημα δὲ ἐκ δύο περιόδων συγκείμενον ἔχομεν ἐν τῷ ἐλε-

γείῳ ἤτοι ἐλεγειακῷ διστίχῳ, οὗ ἑκατέρα μὲν περίοδος εἶνε δίκωλος, τὰ δὲ κῶλα ἴσα ἀλλήλοις τὸ μέγεθος, τουτέστι δακτυλικαὶ τριποδίαι (3 + 3. 3 + 3)· διαφέρουσι δ' ἀλλήλων αἱ περίοδοι, ὅτι ἡ μὲν πρώτη εἶνε ἀκατάληκτος, ἡ δὲ δευτέρα δικατάληκτος.

Τοὐναντίον δὲ αἱ δύο περίοδοι εἶνε ἄνισοι τὸ μέγεθος ἐν τῇ μικρᾷ ἰαμβικῇ στροφῇ τῆς τοῦ Σοφοκλέους Ἀντιγόνης στ. 853 κέ. = 872 κέ., ἥτις ἔχει τὸ σχῆμα τόδε· Α' περίοδ. 4 + 4 + 4. Β' περίοδ. 6·

Α'. προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους ⏑ ∠ ⏑ ∠ ⏑ ∠ ⏑ ∠
ὑψηλὸν ἐς Δίκας βάθρον, ⏑ ∠ ⏑ ∠ ⏑ ∠ ⏑ ∠
προσέπεσες ἐς καινὸν τάφον. ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ∠ ⏓ ∠ ⏑ ∠
Β'. πατρῷαν δ' ἐκτίνεις τιν' ἆταν. ⏑ ∠ ∠ ∠ ⏑ ∠ ⏑ ∠ ∠.

252. Τὰ δ' ἐκ τριῶν περιόδων συγκείμενα συστήματα ἀντιστοιχοῦσι ταῖς ἐκ τριῶν κώλων συγκειμέναις περιόδοις. Τῶν συστημάτων δὲ τούτων συνηθέστατον μὲν σχῆμα εἶνε καθ' ὃ προηγοῦνται μὲν δύο ὅμοιαι περίοδοι, ἐπιφέρεται δὲ αὐταῖς τρίτη ἀνομοίως ἐσχηματισμένη. Τοιοῦτο σύστημα εἶνε τὸ ἐν Ἀντιγόνῃ στ. 100 κέ., ἐν ᾧ δύο περιόδοις ἐκ τριῶν τετραποδικῶν κώλων συγκειμέναις ἐπιφέρεται τρίτη τετράκωλος (περίοδ. Α'. 4 + 4 + 4. Β'. 4 + 4 + 4. Γ'. 4 + 4 + 4 + 4).

ἀκτὶς ἀελίου, τὸ κάλ|λιστον ἑπταπύλῳ φανὲν | Θήβᾳ τῶν
[προτέρων φάος, ||
ἐφάνθης ποτ', ὦ χρυσέας | ἁμέρας βλέφαρον, Διρκαί|ων
[ὑπὲρ ῥεέθρων μολοῦσα, ||
τὸν λεύκασπιν Ἀργόθεν | φῶτα βάντα πανσαγίᾳ | φυ-
[γάδα πρόδρομον ὀξυτέρῳ | κινήσασα χαλινῷ.

Ἐνίοτε δὲ δύο ὅμοιαι περίοδοι ἐπιφέρονται ἄλλῃ ἀνομοίῳ, οἷον ἐν Σοφ. Τραχινίαις στ. 112 κέ. (Α'. 3 + 3 + 3 + 3. Β'. 4 + 4 + 4. Γ'. 4 + 4 + 4). Ἐν ἄλλοις δὲ συστήμασι καὶ αἱ τρεῖς περίοδοι εἶνε διάφοροι ἀλλήλων, οἷον ἐν Σοφ. Ἀντιγ. στ. 134 κέ. (Α'. 5 + 5. Β'. 4 + 4 + 4. Γ'. 4 + 4 + 3.

Ἰστέον δὲ ὅτι τοῖς ἁπλουστέροις τούτοις σχήμασιν οὐδαμῶς ἠρκοῦντο οἱ παλαιοὶ ῥυθμοποιοὶ συντιθέντες τὰ συστήματα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ποικιλώτερα αὐτῶν κατεσκεύαζον, πολλῶν ὅμως τὴν περίτεχνον κατασκευὴν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ ἀνεύ-

ρωμεν δι' ἄλλους τε λόγους καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν παλαιῶν μελῳδιῶν (1).

253. Ἐν παντὶ συστήματι (στροφῇ) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τηρεῖται θεμελιῶδές τι ῥυθμικὸν σχῆμα, ἑτερομετρίας δὲ ἤτοι ἀλλοίων μετρικῶν στοιχείων γίνεται χρῆσις κανονικῶς μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει αὐτοῦ. Ἐνίοτε ὅμως τὸ ἑτερόμετρον μέρος εἶνε ἰσόρροπον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἐντεῦθεν ἐν τῇ μετρικῇ θεωρίᾳ γίνεται λόγος περὶ συστημάτων συνθέτων, οἷον ἰαμβολογαοιδικῶν ἢ ἰαμβοδοχμιακῶν ἢ τροχαιοπαιωνικῶν.

Ἐνίοτε δὲ πάλιν τὸ σύστημα διαιρεῖται εἰς δύο ἢ πλείονα μέρη διὰ τοῦ ῥυθμικοῦ χαρακτῆρος σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα (*σύστημα διμερές, τριμερές*), οἷον τὸ παρ' Αἰσχύλῳ Ἑπτ. Θ. στ. 270 κέ. = 287 κέ. καὶ 328 κέ. = 340 κέ. Συμβαίνει δὲ τοῦτο μάλιστα, ὅταν τὸ ἐν τῷ τέλει τοῦ συστήματος ἐπιζευγνύμενον ἑτερόμετρον ἐπιφθεγματικὸν ἔχῃ μεῖζον μέγεθος (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 73 W.), οἷον ἐν Αἰσχ. Χοηφ. 770 κέ. = 780 κέ. καὶ ἐν Εὐμεν. 343 κέ. = 354 κέ. καὶ 363 κέ. = 372 κέ.

254. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἡ μὲν Ἰωνικὴ λυρικὴ συνετίθει συστήματα ἐξ ὀλίγων μόνον κώλων, οἷαι ἦσαν αἱ δίκωλοι ἢ αἱ τρίκωλοι Ἀρχιλόχειοι στροφαὶ καὶ τὸ τετράκωλον ἐλεγεῖον. Καὶ οἱ Αἰολεῖς δὲ λυρικοὶ μετὰ τοῦ Ἀνακρέοντος περιωρίζοντο εἰς στροφὰς ὡσαύτως ἐξ ὀλίγων κώλων συγκειμένας (πρβλ. Διονύσιον Ἁλικαρνασσέα περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ 19), ὡς ἥρμοζε τῇ μονῳδικῇ λυρικῇ. Μείζονα δὲ τὸ μέγεθος συστήματα ἔπλασε κατὰ πρῶτον ἡ χορικὴ λυρική, καὶ μάλιστα ὁ Στησίχορος (πρβλ. Διονυσ. μν. χωρ.), καὶ τὸ δρᾶμα. Ἀλλ' ὅμως ἡ κωμῳδία, πλὴν ὅπου παρῳδεῖ λυρικὰ καὶ τραγικὰ ᾄσματα, μεταχειρίζεται ἁπλουστέρας καὶ δημοτικωτέρας συνθέσεις.

255. Τέλος δὲ λέγομεν καὶ περὶ τῆς στιγμῆς ἐν τῷ τέλει τῶν συστημάτων. Κανὼν γενικὸς ἐπὶ πάσης ποιήσεως παντὸς ἔθνους ὑπάρχει, ἐν τῷ τέλει τοῦ συστήματος ἢ τῆς στροφῆς, ἔνθα τελευτᾷ ἡ μελῳδία, νὰ τελευτᾷ ἅμα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ λόγου. Ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις μὲν λοιπὸν χρόνοις ὁ κανὼν οὗτος ἐτηρεῖτο βεβαίως πάντοτε καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἁπλούστατα, τουτέστι τὰ ἐξ ὁμοίων στίχων

(1) Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος πρβλ. Οὐεστφάλιον, Allg. Metrik.[3] σελ. 258.

συγκείμενα συστήματα, τηροῦσι κανονικῶς τὸν νόμον τοῦτον, ὥστε ἐκ τῆς στίξεως ὡς ἐκ γνωρίσματος ἀξιολόγου δύναταί τις νἀποκαταστήσῃ τὴν στροφικὴν διαίρεσιν ἐπὶ ποιημάτων κατὰ τὸ φαινόμενον κατὰ στίχον πεποιημένων. Καὶ τὰ τῆς τραγῳδίας δὲ καὶ κωμῳδίας συστήματα ἐκτὸς μικρῶν ἐξαιρέσεων τελευτῶσιν ὡσαύτως εἰς στιγμήν. Θαυμαστὸν δὲ ὅτι ὁ Πίνδαρος συνήθως δὲν τηρεῖ τὸν κανόνα τοῦτον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Ἀλκαίῳ καὶ τῇ Σαπφοῖ καὶ τοῖς μιμηταῖς διαδόχοις αὐτῶν συχνὰ ἡ στροφὴ καταλήγει εἰς τὸ μέσον τοῦ λόγου. Ἡ ἀσυμφωνία ὅμως αὕτη τῆς μελικῆς καὶ ῥυθμικῆς διαιρέσεως πρὸς τὴν λογικὴν ὁμολογητέον ὅτι δὲν εἶνε φυσική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

Περὶ ποιήματος.

256. Πραγματευθέντες ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις περὶ ἑκάστου ἐφεξῆς τῶν μερῶν ἢ στοιχείων τοῦ ῥυθμοῦ, τουτέστι τῶν ποδῶν, κώλων, περιόδων (μέτρων) καὶ συστημάτων, ἐξ ὧν σύγκειται πᾶν μέλος ἢ καθ' ὅλου πᾶν ἔρρυθμον ποίημα, ἐρχόμεθα τέλος νὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ ἐνεστῶτι περὶ τῆς διαφόρου συνθέσεως τῶν ῥυθμικῶν τούτων στοιχείων εἰς ἀποτέλεσιν ὅλου ποιήματος. Περὶ τούτου οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐπραγματεύοντο γενικώτερον καὶ ἀφοριστικώτερον ἐν τῷ μέρει τῆς μετρικῆς τῷ ἐπιγραφομένῳ *περὶ ποιήματος*. Τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ δύο περὶ ποιήματος πραγματεῖαι ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Ἡφαιστίωνος, αἵτινες θὰ χρησιμεύσωσι καὶ ἡμῖν ὡς κυρία πηγή. Πολλῷ δὲ βραχύτερος εἶνε ὁ περὶ ποιήματος λόγος ἐν τῷ τέλει τῆς τοῦ Ἀριστείδου μετρικῆς σελ. 58 καὶ ὁ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τοῦ Μαρίου Οὐικτωρίνου σελ. 74-79. Πρβλ. καὶ Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 216 κέ. W., Westphal, Allg. Metr.[3] σελ. 190 κέ.

καὶ Maximil. Consbruch, de veterum περὶ ποιήματος doctrina, Breslau 1890.

257. Ὁ Ἡφαιστίων διακρίνει δύο ἀνώτατα γένη τῶν μετρικῶν συνθέσεων ἢ ποιημάτων, τὴν *κατὰ στίχον* σύνθεσιν (*ποίημα κατὰ στίχον*) καὶ τὴν *κατὰ σύστημα ἢ συστήματα* (*ποίημα κατὰ σύστημα ἢ συστηματικόν*). Καὶ ποίημα μὲν κατὰ στίχον εἶνε, ὅταν τὸ ποίημα καταμετρῆται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, ὅταν δηλαδὴ ἀποτελῆται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ μέτρου, μηδὲν δ' ἄλλο παρεμβάλληται ἐν τῷ μεταξύ. Τὸ τοιοῦτο ποίημα ὁ μὲν Μάριος Οὐικτωρῖνος λέγει *ἀμετάβολον*, οἱ δὲ μεταγενέστεροι, οἷον ὁ Τζέτζης, *στιχηρόν*. Τοιαύτη δὲ εἶνε ἡ μετρικὴ μορφὴ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἐν ᾗ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐπαναλαμβάνεται ἄνευ διακοπῆς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον. Ποίημα δὲ κατὰ σύστημα ἢ συστηματικὸν εἶνε τὸ ὑπὸ πλειόνων μέτρων εἰς ἓν σῶμα παραληφθέντων καταμετρούμενον ἢ συμπληρούμενον, ὅταν δηλαδὴ πλείονα μέτρα συνάπτωνται εἰς ἓν σῶμα ἢ σύστημα εὐκόλως διακρινόμενον καὶ τὸ ποίημα ἀποτελῆται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν τοιούτων συστημάτων (στροφῶν). Ἀποτελεῖται δὲ τὸ σύστημα συνήθως μὲν ἐκ μέτρων ἀνομοίων ἢ μεταβολικῶν, ὡς καλεῖ αὐτὰ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ ὁμοίων ἢ ἀμεταβόλων μέτρων. Τοιαύτη εἶνε ἡ μορφὴ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, καίτοι ἐν αὐτῇ καὶ ἡ κατὰ στίχον σύνθεσις, ὡς ἐφεξῆς θὰ εἴπωμεν, δὲν εἶνε παντάπασιν ἄχρηστος.

258. Γίνεται δὲ καὶ μῖξις τῶν δύο τούτων γενῶν, τῆς τε κατὰ στίχον καὶ τῆς κατὰ σύστημα συνθέσεως. Τὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἔχοντα σύνθεσιν ποιήματα ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ *μικτὰ γενικά*. Τοιαῦτα δ' εἶνε τὰ δραματικὰ ποιήματα, ὧν μέρος μὲν εἶνε γεγραμμένον κατὰ στίχον, μέρος δὲ κατὰ σύστημα. Ἐν τῇ νέᾳ ὅμως κωμῳδίᾳ δὲν συνέβαινε τοιαύτη μῖξις, ἀλλὰ τὰ ποιήματα ταῦτα ἀποβαλόντα τὰ μελικὰ τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας μέρη ἐγένοντο ποιήματα κατὰ στίχον ὡς τὰ ἐπικά, διαφέρουσι δὲ τῶν ἐπικῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι μέρος μὲν αὐτῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τριμέτρων, μέρος δὲ ἐκ τετραμέτρων κατὰ στίχον συντιθεμένων, ἐν ᾧ τὰ ἐπικὰ ποιήματα ἐτήρουν πάντοτε τὸ αὐτὸ μέτρον, ἢ μάλιστα προσετίθεντο καὶ μέρη ἐξ ἀναπαιστικῶν συστημάτων ἐξ ὁμοίων συγκείμενα. Ὅθεν ὁ Ἡφαιστίων κατωτέρω τὸ μὲν ἔπος προσαγορεύει *κατὰ στίχον ἄμικτον*, τὰς δὲ νέας κωμῳδίας *ποιήματα κατὰ στίχον μικτά*. Οὐχὶ δὲ μόνον τὰ δραματικά, ἀλλὰ καὶ

τὰ ἐπικὰ ποιήματα δύνανται νὰ εἶνε γενικὰ μικτά, ὅταν εἰς τὴν κατὰ στίχον ἐπικὴν διήγησιν παρεμβάλλωνται μελικὰ μέρη ἔχοντα τὴν συστηματικὴν σύνθεσιν, οἷον συμβαίνει συχνὰ ἐν τοῖς ποιήμασι τῶν Ἑλλήνων βουκολικῶν καὶ ἐν τοῖς τοῦ Κατούλλου καὶ Οὐεργιλίου.

259. Τοῖς εἰρημένοις προστίθησιν ὡς ἐπίμετρον ὁ Ἡφαιστίων τὰ *κοινὰ γενικὰ* ἤτοι τὰ *κατὰ γένος κοινά*. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ ἐξ ἀμεταβόλων μέτρων συγκείμενα ποιήματα, ἅτινα διττῶς δύνανται νὰ ὑποληφθῶσιν ἤτοι ὡς κατὰ στίχον γεγραμμένα ἢ ὡς κατὰ σύστημα. Τοῦτο συμβαίνει καθ' Ἡφαιστίωνα ἔν τισιν ἀμεταβόλοις ποιήμασι τῆς Σαπφοῦς, ἐν οἷς τὸ κεφάλαιον τῶν στίχων διαιρεῖται ἑκάστοτε διὰ τοῦ ἀριθμοῦ δύο, ὥστε δύναταί τις νὰ δεχθῇ αὐτὰ ὡς κατὰ δίστιχα συστήματα ἢ στροφὰς πεποιημένα. Πάλιν δὲ ἐπειδὴ ἑκάτερος τῶν ἐν τῇ δυάδι στίχων εἶνε ὅμοιος καὶ ἐπειδὴ ἡ ποιήτρια ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πάντα κατὰ τύχην οὕτω πεποιημένα, ὥστε τὸ κεφάλαιον τῶν στίχων νὰ διαιρῆται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ δύο, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε γεγραμμένα κατὰ στίχον.

260. Τὰ δὲ διάφορα γένη τῆς *συστηματικῆς συνθέσεως* εἶνε καθ' Ἡφαιστίωνα τὰ ἑξῆς· α') τὰ κατὰ σχέσιν ᾄσματα. β') τὰ ἀπολελυμένα. γ') τὰ ἐξ ὁμοίων. δ') μετρικὰ ἄτακτα. ε') μικτὰ κατὰ συστήματα ἢ μικτὰ συστηματικά. ς') κοινὰ κατὰ συστήματα ἢ κοινὰ συστηματικά. Ἐφεξῆς λοιπὸν ἐξετάζομεν εἰδικώτερον ἕκαστον τῶν γενῶν τούτων τῆς κατὰ σύστημα συνθέσεως καὶ δὴ

Α'. Τὰ κατὰ σχέσιν ᾄσματα.

261. *Κατὰ σχέσιν ᾄσματα* λέγει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 66 W.) «ἃ δουλεύοντα ἀνταποδόσει καὶ ἀνακυκλήσει ὁ ποιητὴς γράφει», ὅσα δηλαδὴ ἔχουσιν ἀντιστροφικὴν ἀνταπόδοσιν καὶ ἐπανάληψιν. Κατωτέρω δὲ (σελ. 68 W.) εἰδικώτερον πραγματευόμενος περὶ τῶν κατὰ σχέσιν ᾀσμάτων διακρίνει ἓξ εἴδη αὐτῶν, τὰ μονοστροφικά, τὰ ἐπῳδικά, τὰ κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ, τὰ ἀντιθετικά, τὰ μικτὰ κατὰ σχέσιν καὶ τὰ κοινὰ κατὰ σχέσιν.

α'. *Μονοστροφικά*. Καὶ μονοστροφικὰ μὲν εἶνε ὅσα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ συστήματος ἤ, ὅπερ ταὐτὸ ἐνταῦθα, τῆς αὐτῆς στροφῆς. Πρβλ. Ἡφαιστ σελ. 68 «μονοστροφικὰ μὲν οὖν εἰσιν ὅσα ὑπὸ μιᾶς στροφῆς καταμετρεῖται,

καθάπερ τὰ Ἀλκαίου καὶ τὰ Σαπφοῦς καὶ ἔτι τὰ Ἀνακρέοντος» Τὰ ᾄσματα δηλαλὴ ταῦτα ἔχουσι τὸ σχῆμα τόδε

α α α α α . . . . .

καθ' ὃ πᾶν γράμμα σημαίνει μίαν στροφήν. — Δευτερεῦον δὲ εἶδος τῆς μονοστροφικῆς συνθέσεως εἶνε ὅταν τὸ ποίημα μέχρι τέλους εἶνε μονοστροφικόν, εἰς ἄλλο ὅμως μέτρον ἀνήκουσιν αἱ πρῶται καὶ εἰς ἄλλο αἱ τελικαὶ στροφαί. Τοιαύτη σύνθεσις εὑρίσκετο καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 75 W.) παρ' Ἀλκμᾶνι· «ἔγραψε γὰρ ἐκεῖνος δεκατεσσάρων στροφῶν ᾄσματα, ὧν τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ μέτρου ἐποίησεν ἑπτάστροφον, τὸ δὲ ἥμισυ ἑτέρου». Τὰ ᾄσματα δηλαδὴ ταῦτα εἶχον τὸ σχῆμα τόδε·

α α α α α α α β β β β β β β.

β'. *Ἐπῳδικά.* Ἐπῳδικὰ δὲ εἶνε «ἐν οἷς συστήμασιν ὁμοίοις ἀνόμοιόν τι ἐπιφέρεται», ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 68 W. Τὰ ἐπῳδικὰ δηλονότι διαιροῦνται εἰς πλείονα ἐκ διαφόρων συστημάτων συγκείμενα μέρη ἢ *περικοπὰς* (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 75 W.), ὅθεν καὶ *κατὰ περικοπὴν ᾄσματα* δύνανται νὰ κληθῶσιν (Ἡφαιστ. 75 W.). *Ἐπῳδικὰ* δὲ ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ κυριωτάτου τῶν εἰδῶν, εἰς ἃ τὸ γένος τοῦτο τῶν ποιημάτων διαιρεῖται. Εἶνε δὲ τὰ εἴδη ταῦτα τὰ ἑξῆς·

1. *Ἐπῳδικὰ* κατὰ τὴν στενωτέραν ἢ κυρίαν σημασίαν (1). Ἐπὶ τῶν ποιημάτων τούτων ἑκάστη περικοπὴ σύγκειται ἐκ τριῶν συστη-

(1) Ὁ Ἡφαιστίων τὰ ἐπῳδικὰ ταῦτα ὁρίζει ἐν τῇ μείζονι πραγματείᾳ περὶ ποιήματος (σελ. 68) ὧδε· «ἐπῳδικὰ μὲν οὖν ἐστὶν ἐν οἷς συστήμασιν ὁμοίοις ἀνόμοιόν τι ἐπιφέρεται· δηλονότι ἐπ' ἔλαττον μέντοι τοῦ τῶν τριῶν ἀριθμοῦ οὐκ ἂν γένοιτό τι τοιοῦτον, ἐπὶ πλεῖον δὲ οὐδὲν αὐτὸ κωλύει ἐκτείνεσθαι· γίνεται γάρ, ὥσπερ τριὰς ἐπῳδική, οὕτω καὶ τετρὰς καὶ πεντὰς καὶ ἐπὶ πλεῖον, ὡς τά γε πλεῖστα Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου πεποίηται». Ὀρθῶς ὅμως ὁ Οὐεστφάλιος παρετήρησεν ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ «δηλονότι» καὶ ἑξῆς μέχρι τοῦ «πεποίηται» οὐχ ἁρμόζουσιν ἐνταῦθα, οὐδὲ εἶνε ὀρθά, τοὐλάχιστον τὰ τελευταῖα τὰ περὶ Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου λεγόμενα, τὰ δὲ προηγούμενα ἁρμόζουσι τῷ λόγῳ περὶ τῶν προτέρων ἐπῳδικῶν τῶν γενικωτέρων. Ἀναφέρει δὲ ταῦτα εἰς μεταγενέστερον διασκευαστήν. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ταῦτα διορθοῦνται ἐὰν μόνα τὰ ἀπὸ τοῦ «δηλονότι ἐπ' ἔλαττον μέντοι [γρ. μὲν] τοῦ τῶν τριῶν καὶ ἐπὶ πλεῖον» ἢ ἐξαλειφθῶσιν ὡς ἔμβλημα μεταγενέστερον, ὡς δηλοῖ τὸ ἐξηγητικὸν δηλονότι, ἢ μᾶλλον ἐὰν μετατεθῶσι μετὰ τὴν λέξιν «παλινῳδικὰ» ἐν στ. 13 (σελ. 68 W.). Ὁπότερον δὲ τούτων καὶ ἂν δεχθῶμεν, τὰ ἐπιφερόμενα «ὡς τά γε πλεῖστα Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου πεποίηται» ἔχουσι καλῶς συναπτόμενα τοῖς προηγουμένοις μετὰ τὴν ἐξάλειψιν ἢ μετάθεσιν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβεβλημένων.

μάτων, ὧν τὰ μὲν δύο πρῶτα ἔχουσι τὸ αὐτὸ μετρικὸν σχῆμα, τὸ δὲ τρίτον διάφορον τῶν δύο πρώτων·

α α β.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σύστημα καλεῖται *στροφή*, τὸ δὲ δεύτερον *ἀντιστροφή*, τὸ δὲ τρίτον *ἐπῳδὸς* (δῆλον ὅτι στροφή, ὥστε θηλυκῶς ἡ ἐπῳδός), ἡ δὲ ὅλη περικοπὴ *τριὰς ἐπῳδική*. Τὸ ὅλον δὲ ποίημα σύγκειται ἐκ πλειόνων τὸ αὐτὸ μετρικὸν σχῆμα ἐχουσῶν περικοπῶν,

α α β α α β α α β . . . . .

2. *Προῳδικά.* «Προῳδικὰ δέ ἐστιν, ἐν οἷς τὸ ἀνόμοιον προτέτακται τῶν ὁμοίων» (Ἡφ. σελ. 68 W). Ἡ περικοπὴ δηλαδὴ σύγκειται ἐκ τριῶν συστημάτων, ὧν τὰ δύο τελευταῖα εἶνε ὅμοια μὲν ἀλλήλοις, ἀνόμοια δὲ τῷ πρώτῳ,

α β β.

3. *Μεσῳδικά.* «Μεσῳδικὰ δέ, ἐν οἷς περιέχει μὲν τὰ ὅμοια, μέσον δὲ τὸ ἀνόμοιον τέτακται» (Ἡφ. 68). Ἡ περικοπὴ δηλαδὴ ἔχει τὸ σχῆμα τόδε

α β α.

4. *Παλινῳδικά.* «Παλινῳδικὰ δέ, ἐν οἷς τὰ μὲν περιέχοντα ἀλλήλοις ἐστὶν ὅμοια, ἀνόμοια δὲ τοῖς περιεχομένοις· τὰ δὲ περιεχόμενα ἀλλήλοις μὲν ὅμοιά ἐστιν, ἀνόμοια δὲ τοῖς περιέχουσιν» (Ἡφ. 68). Ἡ περικοπὴ δηλαδὴ σύγκειται ἐκ τεσσάρων συστημάτων, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ὅμοιον τῷ τετάρτῳ, τὸ δὲ δεύτερον τῷ τρίτῳ,

α β β α.

5. *Περιῳδικά.* «Περιῳδικὰ δέ, ἐν οἷς τὰ μὲν περιεχόμενα ἀλλήλοις ἐστὶν ὅμοια, τὰ δὲ περιέχοντα οὔτε ἀλλήλοις οὔτε τοῖς περιεχομένοις» (Ἡφ. σελ. 69 W.). Ἡ περικοπὴ δηλονότι ἔχει τὸ σχῆμα τόδε·

α β β γ.

ΣΗΜ. Τὰ τρία πρῶτα εἴδη τῶν συνθέσεων τούτων σύγκεινται, ὡς ἡ βραχυτέρα τοῦ Ἡφαιστίωνος περὶ ποιήματος πραγματεία παρατηρεῖ (σελ. 62 W.), ἐκ τριαδικῶν περικοπῶν, τὰ δὲ δύο τελευταῖα ὑπερβαίνουσι τὴν τριάδα. «Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἐν τριάσιν ὁρᾶται· ἐὰν δὲ ὑπερεξαγάγῃ τὴν τριάδα, γίνονται καὶ ἄλλαι ἰδέαι δύο, δῆλον ὅτι ἡ παλινῳδικὴ καὶ ἡ περιῳδική.

γ'. *Κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ.* Τοιαῦτα ποιήματα γίνονται καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 69 W.), «ὁπόταν ἐκθέμενος ὁ ποιητὴς

ὁπόσα δήποτε συστήματα διάφορα ἐπαγάγῃ ἐκ τῶν αὐτῶν συστημάτων συνεστῶσαν περικοπήν· ὥστε τὰ μὲν ἐν ἑκατέρᾳ ἢ ἑκάστῃ περικοπῇ συστήματα ἀνόμοια εἶναι ἀλλήλοις, τὰς δὲ περικοπὰς ἀμφοτέρας ἀλλήλαις ὁμοίας ἢ πάσας». Ἐν τῷ προμνημονευθέντι δηλαδὴ δευτέρῳ εἴδει (β΄) πᾶσα περικοπὴ περιεῖχε τοὐλάχιστον δύο ἀλλήλοις ὅμοια συστήματα ἢ μέρη, ἐνταῦθα δὲ τὰ συστήματα ἢ μέρη εἶνε ἀνόμοια ἀλλήλοις, ὅθεν καὶ ἡ προσηγορία *κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερὲς* (πρβλ. σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 220, 22 W.). Ἡ βραχυτέρα πραγματεία τοῦ Ἡφαιστίωνος (σελ. 62 W.) μεταχειρίζεται ἐπὶ τῶν ἐν τῇ περικοπῇ περιεχομένων συστημάτων ἢ μερῶν τὸν ὅρον *περίοδοι*. Προσέτι δὲ παρατηρεῖ ὅτι ἡ περικοπὴ δύναται νὰ εἶνε δυαδικὴ ἢ τριαδικὴ ἢ τετραδική, νὰ συγκροτῆται δηλαδὴ οὐ μόνον ἐκ δύο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀλλήλοις ἀνομοίων συστημάτων ἢ περιόδων. Τὸ δὲ ὅλον ποίημα περιέχει ἤτοι δύο ἢ πλείονας τοιαύτας περικοπὰς ἀλλήλαις ὁμοίας, οἷον ποίημά τι δύο μόνον περιέχον περικοκὰς δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἑξῆς σχῆμα·

δυαδικὸν α β, α β,
τριαδικὸν α β γ, α β γ,
τετραδικὸν α β γ δ, α β γ δ.

δ΄. *Ποιήματα ἀντιθετικά*. Τὰ δὲ ἀντιθετικὰ ποιήματα γίνονται καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 69), «ὁπόταν ὁ ποιητὴς γράφῃ ὁπόσα δήποτε κῶλα ὡς ἀνόμοια, καὶ ὡς βούλεται, εἶτα τούτων ἀνταποδῷ τῷ μὲν τελευταίῳ τὸ πρῶτον, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀπὸ τέλους τὸ δεύτερον, καὶ οὕτω πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Τοῦτο δὲ τὸ εἶδος παρὰ μὲν τοῖς παλαιοῖς σπανιώτατόν ἐστι, παρὰ δὲ Σιμμίᾳ τῷ Ῥοδίῳ ἐστὶν οὕτω πεποιημένα ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ Ὠῷ». Ἡ ἀντίθεσις δηλαδὴ ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς συστήματα, ἀλλ' εἰς κῶλα ἢ στίχους· ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ποιήματος ἀνταποδίδοται τῷ τελευταίῳ, ὁ δεύτερος τῷ προτελευταίῳ καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ὥστε τὸ εἶδος τοῦτο δὲν ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν κατὰ συστήματα σύνθεσιν, περιλαμβάνει δὲ σχεδὸν μόνον μεταγενέστερα ποιήματα τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων, ἅτινα ἐν τῇ βραχυτέρᾳ πραγματείᾳ τοῦ Ἡφαιστίωνος περὶ ποιήματος (σελ. 63 W.) καλοῦνται *παίγνια*, οἷον τὸ ᾠὸν τοῦ Σιμμίου.

ε΄. *Ποιήματα κατὰ σχέσιν μικτά*. Τοιαῦτα ποιήματα εἶνε ἐν οἷς εἶνε ἀναμεμιγμένα δύο ἢ πλείονα τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθέντων κατὰ σχέσιν εἰδῶν, οἷον λόγου χάριν τό τε μονοστροφικὸν καὶ τὸ ἐπῳδικὸν ἢ τό τε ἐπῳδικὸν καὶ τὸ μεσῳδικόν. Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 69 καὶ ἐκτενέστερον σελ. 63· «μικτὰ δὲ κατὰ σχέσιν ὅσα ἐκ μερῶν ἐστιν ἐκ πάντων μὲν κατὰ σχέσιν, ἀνομοίων δὲ ἀλλήλοις κατὰ τὴν ἰδέαν, ἔκ τε ἐπῳδικῶν καὶ μονοστροφικῶν ἢ κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῶν».

ϛ΄. *Ποιήματα κατὰ σχέσιν κοινά*. Τὰ ποιήματα ταῦτα ὁρίζων ὁ Ἡφαιστίων ἐν μὲν τῇ βραχυτέρᾳ πραγματείᾳ (σελ. 63 W.) λέγει «κοινὰ δέ ἐστι κατὰ σχέσιν, ὅσα καθ' ἑτέραν μὲν ἰδέαν τῶν κατὰ σχέσιν γέγραπται, δύναται δὲ καὶ καθ' ἑτέραν γεγράφθαι δοκεῖν, οἷον εἰ μονοστροφικῶς γραφὲν δύναται τοῦτο καὶ ἐπῳδικῶς γεγράφθαι δοκεῖν». Ὡς παράδειγμα δὲ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὁ γ΄ Ὀλυμπιονίκης τοῦ Πινδάρου, ὅταν ἑκάστη τῶν βραχειῶν τριαδικῶν περικοπῶν ληφθῇ ὡς μία στροφή, ὅπερ τῷ ὄντι καὶ ἐγένετο. Ἐν δὲ τῇ ἐκτενεστέρᾳ πραγματείᾳ (σελ. 69) λέγει «κοινὸν δέ ἐστι κατὰ σχέσιν τὸ δύο συστήμασιν ὑποπεπτωκός, καθάπερ τὸ πρῶτον Ἀνακρέοντος ᾆσμα

γουνοῦμαί σ', ἐλαφηβόλε,
ξανθὴ παῖ Διός, ἀγρίων
δέσποιν' Ἄρτεμι θηρῶν

καὶ τὰ ἑξῆς (1). Κατὰ μὲν γὰρ τὴν νῦν ἔκδοσιν ὀκτάκωλός ἐστιν ἡ στροφή, καὶ τὸ ᾆσμά ἐστι μονοστροφικόν. Δύναται δὲ καὶ ἑτέρως διαιρεῖσθαι εἴς τε τριάδα καὶ πεντάδα ἡ στροφή, ὥστε Φερεκράτειον εἶναι τὸ τελευταῖον τοῦ συστήματος τοῦ ἐκ τῶν τριῶν κώλων ἢ τῶν πέντε». Ἐν ταῖς ἐκδόσεσι δηλαδὴ ταῖς φερομέναις ἐν τοῖς καθ' Ἡφαιστίωνα χρόνοις τὰ ὀκτὼ κῶλα τοῦ εἰς τὴν Ἄρτεμιν ᾄσματος τούτου τοῦ Ἀνακρέοντος ἀπετέλουν μίαν στροφὴν ὀκτάκωλον καὶ τὸ ᾆσμα ἦτο μονοστροφικόν. Ἠδύνατό τις ὅμως καὶ ἄλλως νὰ διαιρέσῃ τὰ κῶλα ταῦτα, εἰς δύο διάφορα συστήματα, τὸ μὲν ἐκ τριῶν, τὸ δὲ ἐκ πέντε κώλων, καὶ οὕτω νὰ λάβῃ τὸ ᾆσμα ὡς ποίημα *κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερές*, τουτέστιν ὡς ἀποτελοῦν δυαδικὴν περικοπήν. Τῷ ὄντι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ὡς παρατηρεῖ ὁ Οὐεστφάλιος, δὲν εἶνε πάντοτε εὔκολον νὰ κρίνῃ τις ποτέρα τῶν ἐκδοχῶν εἶνε ὀρθοτέρα,

(1) Τὰ ἑξῆς ἔχουσιν ὧδε·

ἣ κου νῦν ἐπὶ Ληθαίου
δίνῃσι θρασυκαρδίων
ἀνδρῶν ἐσκατορᾷς πόλιν
χαίρουσ'· οὐ γὰρ ἀνημέρους
ποιμαίνεις πολιήτας.

καὶ μάλιστα ἐπὶ ἑτερομετρίας ἢ ἐπὶ μεταβολῆς προσώπων ἐν δραματικοῖς μέρεσιν, οἷον ἐν Αἰσχ. Ἑπτ. 114 κέ. 287 κέ.

262. Ἅπασαι αἱ μνημονευθεῖσαι ἓξ ἰδέαι ἢ κατηγορίαι τοῦ Ἡφαιστίωνος δύνανται, ὡς πάλιν παρατηρεῖ ὁ Οὐεστφάλιος, ἀφαιρουμένης τῆς τετάρτης, τῶν ἀντιθετικῶν, νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς δύο κυρίας κατηγορίας

α΄. Τὴν *μονοστροφικὴν σύνθεσιν*,

β΄. Τὴν *κατὰ περικοπήν*.

1. Ἡ περικοπὴ περιέχει τοὐλάχιστον δύο μετρικῶς ὅμοια συστήματα (ἐπῳδικά, προῳδικά, μεσῳδικά· παλινῳδικά, περιῳδικά).
2. Ἡ περικοπὴ περιέχει μόνον ἀνόμοια ἀλλήλοις συστήματα (κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ).

Εἶτα δὲ τὰ ποιήματα δύνανται νὰ εἶνε πεποιημένα κατὰ μίαν μόνην τῶν ἰδεῶν τούτων, καὶ τότε λέγονται *ἁπλᾶ κατὰ σχέσιν*, ἢ νὰ εἶνε ἀναμεμιγμέναι πλείονες ἅμα ἰδέαι, καὶ τότε τὰ ποιήματα λέγονται *μικτὰ κατὰ σχέσιν*.

Β΄. Ἀπολελυμένα ᾄσματα.

263. Ὁ Ἡφαιστίων τὰ ἀπολελυμένα ᾄσματα ὁρίζει ἐν σελ. 66 W. ὡς ἑξῆς· «ἀπολελυμένα δέ, ἃ εἰκῇ γέγραπται καὶ ἄνευ μέτρου ὡρισμένου, οἷοί εἰσιν οἱ νόμοι οἱ κιθαρῳδικοὶ Τιμοθέου». Κατὰ ταῦτα τὰ ἀπολελυμένα διαφέρουσι τῶν κατὰ σχέσιν ᾀσμάτων κατὰ τοῦτο ὅτι, ἐν ᾧ τὰ κατὰ σχέσιν ἔχουσιν ἀντιστροφικήν τινα οἱανδήποτε ἀνταπόδοσιν, ὥστε γίνεται ἐν αὐτοῖς ἀνακύκλησις τῆς αὐτῆς μελῳδίας, τοὐναντίον τὰ ἀπολελυμένα οὐδεμίαν ἔχουσι μετρικὴν ἀνταπόδοσιν καὶ τὰ διάφορα μέρη τοῦ ποιήματος ἔχουσι διάφορον ἀπ' ἀλλήλων μελῳδίαν. Διαιροῦνται δὲ κατὰ τὸν Ἡφαιστίωνα τὰ ἀπολελυμένα εἰς τὰ ἑξῆς εἴδη·

α΄. Τὰ *ἀνομοιόστροφα*, ἅτινα πάλιν διαιροῦνται εἰς *ἑτερόστροφα* καὶ εἰς *ἀλλοιόστροφα*. Καὶ τὰ μὲν ἑτερόστροφα σύγκεινται ἐκ δύο συστημάτων, τὰ δὲ ἀλλοιόστροφα ἐκ πλειόνων τῶν δύο. Διακρίνονται δὲ τὰ συστήματα ἀπ' ἀλλήλων ἤτοι διὰ τῆς ἐννοίας ἢ διὰ τῆς μετρικῆς μορφῆς καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἀνταποδίδοται ἄλλῳ τινὶ κατὰ τὸ μέτρον. Ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 70 W. λέγει ὅτι τὰ ἀνομοιόστροφα διαιροῦνται «ἢ κατὰ πρόσωπον ἀμοιβαῖον, ἢ χοροῦ πρὸς ὑποκριτὴν

ἀπόκρισιν, ἢ κατὰ ἐφύμνιον, ἢ κατὰ ἐπῳδόν, ἢ κατ' ἄλλο τι ἀναφώνημα». Ὡς τεκμήρια δηλαδὴ τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀνομοιοστρόφου εἰς συστήματα λέγει ὁ Ἡφαιστίων α΄) μὲν τὴν μεταβολὴν τῶν ᾀδόντων προσώπων, εἴτε δύο ὑποκριταὶ ἀμείβονται ἀλλήλους εἴτε ὁ χορὸς ἀποκρίνεται πρὸς ὑποκριτήν· β΄) δὲ τὰ παρεμβαλλόμενα ἐφύμνια ἢ ἄλλα τινὰ ἀναφωνήματα· γ΄), ὅπερ καὶ ἀσφαλέστερον διακριτικὸν γνώρισμα, τὸ διάφορον μετρικὸν γένος δύο ἐφεξῆς μερῶν τοῦ ἀπολελυμένου, οἷον ὅταν μέρει τινὶ ἐξ ἰωνικῶν συγκειμένῳ μέτρων ἀκολουθῇ μέρος ἐκ δακτυλικῶν, ἢ ὅταν ἐν ὁμοιομετρίᾳ ἐπιφέρηται ὡς τελικὸν βραχυτερόν τι κῶλον, τὸ τελικὸν δὲ τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Ἡφαιστίων λέγων ὅτι *διαιρεῖται κατ' ἐπῳδόν*. Τούτοις προσθετέον καὶ τὴν στιγμήν, διότι συνήθως, οὐχὶ ὅμως πάντοτε, ἐπὶ τέλους ἑκάστου συστήματος τοῦ ἀπολελυμένου ἀπαρτίζεται ὁ λόγος. Τὰ κυριώτατα ὅμως τεκμήρια τῆς διαιρέσεως εἰς συστήματα ἔκειντο ἐν τῇ μελῳδίᾳ, ἐκ μόνου δὲ τοῦ εἰς ἡμᾶς διασωθέντος κειμένου δὲν δύναται νὰ γίνῃ πάντοτε ἀσφαλῶς ἡ διαίρεσις.

β΄) Τὰ *ἄτμητα*. «Ἄτμητα δέ ἐστι τὰ τηλικαῦτα ὥστε δύνασθαι μὲν τέμνεσθαι, μὴ μέντοι τεκμήριόν τι ὑπάρχειν τοῦ τὸν ποιητὴν αὐτὰ τετμηκέναι, μήτε βραχυκατάληξιν μήτε τι ἕτερον τῶν διοριζόντων τὰ ποιήματα, οἷον ἐφύμνιον ἢ ἀναφώνημα». Ἡφαιστ. σελ. 70 W. Κατὰ ταῦτα ἄτμητα εἶνε τὰ ἐξ ἑνὸς συγκείμενα συστήματος.

γ΄) Τὰ *ἄστροφα*. Ἄστροφα δὲ λέγει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 70) τὰ οὕτω μικρὸν ἔχοντα μέγεθος ὥστε νὰ μὴ δύνωνται νὰ ἀποτελῶσι στροφὴν ὅλην. Ὡς τοιαῦτα δὲ ἐννοητέον μελικά τινα μέρη πάνυ βραχέα καὶ μόνον ὀλίγα κῶλα περιέχοντα (πρβλ. σχόλ. Ἡφαιστ. σελ. 222), ἅτινα εὑρίσκονται ἐνιαχοῦ παρεμβεβλημένα εἰς τὰ διαλογικὰ μέρη τοῦ δράματος.

Γ΄. Τὰ ἐξ ὁμοίων ᾄσματα.

264. *Ἄισματα* δὲ *ἐξ ὁμοίων* εἶνε τὰ συγκείμενα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐξ ὁμοίων κώλων τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ γένους, οἷον ἐξ ἀναπαιστικῶν, ἢ τροχαϊκῶν, ἢ ἰαμβικῶν διμέτρων. Διακρίνει δὲ ὁ Ἡφαιστίων δύο εἴδη ἐξ ὁμοίων ᾀσμάτων καὶ τὰ μὲν καλεῖ *ἀπεριόριστα*, τὰ δὲ *κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους*.

α΄. *Ἄισματα ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα*. Ταῦτα ὁρίζει ὁ Ἡφαιστίων ὧδε· «ἀπεριόριστα μέν, ὁπόσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποδὸς ἢ τῆς αὐτῆς

συζυγίας καταμετρούμενα ἢ περιόδου περιγραφὴν οὐδεμίαν ἔχει μεταξύ, ἀλλὰ μέχρι τῆς τελευταίας ὅμοιά ἐστι». Κατὰ ταῦτα *ᾄσματα ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα* εἶνε ὅσα ἐξ ὁμοίων συνεστῶτα κώλων δὲν ἔχουσι περιγραφὴν ἐν τῷ μέσῳ, οὔτε δηλαδὴ κατάληξιν οὔτε χασμῳδίαν οὔτε ἀδιάφορον συλλαβήν, ἀλλὰ τὸ ὅλον ᾆσμα ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς συστήματος ἢ μιᾶς ὑπερμέτρου περιόδου ἐχούσης λεκτικὴν συνάφειαν. Τοιούτων συνθέσεων πλουτεῖ ἡ κωμῳδία, ἥτις μετὰ μέρος ἐξ ἀναπαιστικῶν ἢ ἰαμβικῶν ἢ τροχαϊκῶν τετραμέτρων κατὰ στίχον τεταγμένων ἐπιφέρει μακρὰν ὑπέρμετρον περίοδον τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ γένους. Προσφυέστατα δὲ καλεῖ τὴν τοιαύτην περίοδον ὁ Ἡφαιστίων ἀπεριόριστον ἐξ ὁμοίων, διότι δύναται νὰ αὐξηθῇ εἰς μέγα μέγεθος, τὰ κῶλα ἔχουσα ὁμοίως ἐσχηματισμένα, μόνον δὲ τὸ τελικὸν καταληκτικόν. Ἡ δὲ μεγίστη εὑρίσκεται παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Νεφ. στ. 889 καὶ ἑξῆς μέχρι δύο καὶ ἑξήκοντα κώλων ηὐξημένη.

β') *Ἄισματα ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους*. Ταῦτα ὁ Ἡφαιστίων ὁρίζει ὧδε· «κατὰ περιορισμοὺς δὲ ἀνίσους ἐστὶν ὁπόσα ἐξ ὁμοίων συνεστῶτα ἔχει κατάληξιν ἢ βραχυκατάληξιν μεταξύ, οὐ μέντοι ἴσοις μεγέθεσι ταύτην ἐπιζευγνυμένην ἀεί, οἷα μάλιστα φιλεῖ γίνεσθαι ἐν ταῖς παρόδοις τῶν χορῶν. Ἐκεῖ γὰρ μετὰ δέκα ἀναπαιστικά, λόγου χάριν, καὶ κατάληξιν ἐπάγουσιν εὐθὺς ὅμοια μὲν καὶ ἀναπαιστικά, οὐ μέντοι τῶν ἴσων συζυγιῶν». Τὰ τοιαῦτα ᾄσματα συνεστῶτα ἐξ ὁμοίων κώλων, ὡς καὶ τὰ ἀπεριόριστα, διαφέρουσιν ἐκείνων κατὰ τοῦτο ὅτι δὲν σύγκεινται ἐξ ἑνὸς μόνου συστήματος ἢ ἐκ μιᾶς μόνης ὑπερμέτρου περιοδου, ἀλλ' ἐκ πλειόνων ὑπερμέτρων καταληκτικῶν περιόδων. Ἀναγκαῖον δὲ τὸ μέγεθος τῶν ἄλληλα διαδεχομένων συστημάτων ἢ περιόδων νὰ εἶνε ἄνισον καὶ μηδεμία τὸ παράπαν νὰ ὑπάρχῃ ἀντιστροφικὴ ὁμοιότης. Διότι ὅταν ἐν ταῖς ὑπερμέτροις περιόδοις, αἵτινες διαδέχονται ἀλλήλας, τηρῆται ὡρισμένος ἀριθμὸς ποδῶν ἢ διποδιῶν, τότε ἡ σύνθεσις αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐξ ὁμοίων, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κατὰ σχέσιν ἤτοι τῶν ἀντιστροφικῶν ποιημάτων. Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 66 W. «ἐξ ὁμοίων δέ ἐστιν, ἅπερ ὑπὸ (τοῦ αὐτοῦ) ποδὸς ἢ (τῆς αὐτῆς) συζυγίας ἢ περιόδου καταμετρεῖται ἄνευ ἀριθμοῦ τινος ὡρισμένου· ὡς ἐὰν τεταγμένος ἀριθμὸς ᾖ, οὐκ ἔστιν ἐξ ὁμοίων, ἀλλὰ κατὰ σχέσιν κτλ». Τοιοῦτον ᾆσμα ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους εἶνε λόγου χάριν τὸ ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χοροῦ ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ

Σοφοκλέους στ. 134 - 171 ἐξ ὀκτὼ συστημάτων ἢ περιόδων συγκείμενον, τῆς μὲν πρώτης τρικώλου, τῆς δὲ δευτέρας τετρακώλου, τῆς δὲ τρίτης ἑπτακώλου, τῆς δὲ τετάρτης ὡσαύτως ἑπτακώλου, τῆς δὲ πέμπτης δεκακώλου, τῆς δὲ ἕκτης τέλος ὀκτακώλου.

265. Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι τὰ ἐξ ὁμοίων ᾄσματα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἀπολελυμένα, τὰ μὲν δηλαδὴ ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους πρὸς τὰ ἀνομοιόστροφα, τὰ δὲ ἀπεριόριστα πρὸς τὰ ἄτμητα τῶν ἀπολελυμένων. Καὶ ὅταν μὲν τὰ ἐφεξῆς ἀκολουθοῦντα οὐχὶ ἀντιστροφικὰ συστήματα ἔχωσι διάφορον ἀλλήλων μετρικὸν σχηματισμόν, τότε τὸ ἐκ τούτων συγκείμενον ποίημα καλεῖται ἀπολελυμένον. Ὅταν δὲ τὰ ἄλληλα διαδεχόμενα οὐχὶ ἀντιστροφικὰ συστήματα εἶνε ὑπέρμετροι περίοδοι τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ, τότε τὸ ὅλον ποίημα καλεῖται οὐχὶ ἀπολελυμένον, ἀλλ' *ἐξ ὁμοίων*. Ὀρθότερον ὅμως καὶ ἀκριβέστερον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Οὐεστφάλιος, ἠδύνατο τοῦτο νὰ κληθῇ *ἀπολελυμένον ἐξ ὁμοίων*. Ὅταν δὲ τὰ ἐπάλληλα συστήματα τὰ ἐξ ὑπερμέτρων περιόδων τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ γένους συγκείμενα εὑρίσκωνται ἔχοντα πρὸς ἄλληλα ἀντιστροφικήν τινα ἀνταπόδοσιν, τότε τὸ ποίημα, ὡς πάλιν ὁ αὐτὸς παρατηρεῖ, δύναται προσφυῶς νὰ κληθῇ *κατὰ σχέσιν ἐξ ὁμοίων*, οἷον ἦτο τὸ τοῦ Ἀλκαίου μονοστροφικὸν ᾆσμα (Ἡφαιστ. σελ. 67), οὗ ἡ ἀρχὴ

ἔμε δείλαν, ἔμε πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν.

Τοῦ ᾄσματος τούτου ἕκαστον σύστημα ἢ ἑκάστη στροφὴ ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς ὑπερμέτρου περιόδου ἐξ εἴκοσιν ἰωνικῶν ποδῶν συγκειμένης. Τοιαῦτα προσέτι ἦσαν καὶ ἀναπαιστικά τινα μέρη τῆς τραγῳδίας.

Δ'. Μετρικὰ ἄτακτα.

266. Καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 61) μετρικὰ ἄτακτα εἶνε «ὅσα ἐκ μέτρων μὲν ὁμολογουμένων συνέστηκε, τάξιν δὲ καὶ ἀνακύκλησιν οὐκ ἔχει, οὔτε κατὰ στίχον, οὔτε κατὰ συστήματα, οἷός ἐστιν ὁ Μαργίτης ὁ εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενος, ἐν ᾧ παρέσπαρται τοῖς ἔπεσιν ἰαμβικά, καὶ ταῦτα οὐ κατ' ἴσον σύστημα. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ Σιμωνίδου ἐπίγραμμα,

Ἴσθμια δίς, Νεμέᾳ δίς, Ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθην,
οὐ πλάτεϊ νικῶν σώματος, ἀλλὰ τέχνᾳ,
Ἀριστόδημος Θράσιδος Ἀλεῖος πάλᾳ».

Πρβλ. καὶ σελ. 66. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν μετρικὰ ἄτακτα εἶνε τοιαῦται συνθέσεις, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς κατὰ στίχον, διότι δὲν ἔχουσι συνεχῶς ἀνακυκλούμενον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέτρον, ἀλλὰ διάφορα μέτρα ἀναμεμιγμένα, ἐν τῇ μίξει δὲ ταύτῃ τῶν διαφόρων μέτρων δὲν τηροῦσιν ὡρισμένην τάξιν οὐδ' ἔχουσι τεκμήρια διαιρέσεως εἰς διάφορα μετρικὰ συστήματα. Αἱ συνθέσεις λοιπὸν αὗται ἀποτελοῦσι παρὰ τὰς κατὰ στίχον καὶ τὰς κατὰ σύστημα συνθέσεις τρίτον γένος ἀντίθετον τῶν δύο ἐκείνων κυρίων γενῶν, ἐπειδὴ ἐν ἐκείνοις μὲν ἐπικρατεῖ τάξις τις τῆς συνθέσεως τῶν μέτρων, ἐν τούτοις δὲ λείπει ἡ τάξις, ὅθεν καὶ *μετρικὰ ἄτακτα* καλοῦνται. Πλὴν ἀλλ' οὕτω περιωρισμένη εἶνε ἡ χρῆσις τῶν μετρικῶν ἀτάκτων, ὥστε οὐδεμία ἀνάγκη νὰ πλασθῇ χάριν αὐτῶν τρίτον κύριον γένος. Ὁ Ἡφαιστίων εἰς τὰ μετρικὰ ἄτακτα ἀναφέρει πρῶτον μὲν μεταγενέστερόν τι ἐπικοσατυρικὸν ποίημα, τὸν Μαργίτην, ἐν ᾧ δακτυλικὰ ἑξάμετρα καὶ ἰαμβικὰ τρίμετρα ἄνευ οὐδεμιᾶς τάξεως ἀνεμίγνυντο μετ' ἀλλήλων, διότι κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ δέκα ἑξάμετρα ἐπεφέρετο ἓν τρίμετρον, εἶτα δὲ μετὰ πέντε, ἔπειτα μετὰ ὀκτὼ ἑξάμετρα (πρβλ. σχολ. Ἡφαίστ. σελ. 218), ἡ δ' ἀταξία ἐγίνετο ἐνταῦθα ἐξεπίτηδες συμφώνως πρὸς τὴν σκωπτικὴν ἔννοιαν. Εἶτα δὲ ἀναφέρει καὶ τὸ τοῦ Σιμωνίδου ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ τῷ ἡρῴῳ ἐπιφέρεται ἐλεγεῖον καὶ ἔπειτα ἰαμβεῖον. Οὐκ ἀδίκως ὅμως ὁ Οὐεστφάλιος ἀποδοκιμάζει τὸν τῶν παλαιῶν μετρικῶν χαρακτηρισμὸν τοῦτον τοῦ ἐπιγράμματος τοῦ Σιμωνίδου, ὡς ἔχοντος πλήρη ἄδειαν νὰ ποιήσῃ τοιοῦτο ποίημα κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχιλόχου.

Ε'. Μικτὰ κατὰ συστήματα ἢ μικτὰ συστηματικά.

267. Ὁ Ἡφαιστίων ὁρίζων ἐν σελ. 61 τὰ μικτὰ κατὰ συστήματα ἢ μικτὰ συστηματικὰ λέγει «μικτὰ δέ, ὅσα μέρος μέν τι ἔχει κατὰ σχέσιν, μέρος δέ τι ἀπολελυμένον ἢ ἐξ ὁμοίων». Ἐν τοῖς ποιήμασι δηλονότι τούτοις (ἢ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συνεχεῖ μέρει μείζονός τινος ποιήματος) συνάπτονται πλείονες τῶν ἐν ἀριθ. Α', Β' καὶ Γ' μνημονευθευθεισῶν κυρίων κατηγοριῶν τῆς συστηματικῆς συνθέσεως. Τοιαῦτα δὲ ποιήματα εἶνε λόγου χάριν αἱ πλεῖσται τῶν παρόδων τοῦ Αἰσχύλου καὶ πολλὰ τῶν λοιπῶν χορικῶν ᾀσμάτων αὐτοῦ, ἐν οἷς προηγεῖται μὲν μέρος ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους, ἕπεται δὲ μέρος

κατὰ σχέσιν ἤτοι ἀντιστροφικόν. Τοιαῦται εἶνε προσέτι πολλαὶ μονῳδίαι τοῦ τε Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἐν αἷς μέρει τινὶ κατὰ σχέσιν συνάπτεται μέρος ἀπολελυμένον, ἀλλοιοστροφικὸν ἢ ἑτεροστροφικόν. Τὰ δὲ ἐν τῇ β' τοῦ Ἡφαιστίωνος περὶ ποιήματος πραγματείᾳ λεγόμενα (σελ. 67) «μικτά ἐστι συστηματικά, ὥσπερ εἴ τις τὴν πρώτην ᾠδὴν ἐν τῷ πρώτῳ Ἀλκαίου καὶ τὴν δευτέραν συνάψειε, συστηματικῆς οὔσης αὐτῶν ἑκατέρας» ὁ Οὐεστφάλιος ἀποδοκιμάζει ὡς ἄντικρυς ἀνόητα, ῥυέντα δὲ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ἡφαιστίωνος, ἀλλ' ἔκ τινος διασκευαστοῦ τοῦ συγγράμματος τούτου. Ἡ βραχυτέρα, λέγει, πραγματεία ἔχει τὸ ὀρθὸν καὶ ἐλέγχει τοὺς νομίζοντας ὅτι αὕτη εἶνε ἐπιτομὴ τῆς μείζονος ὡς οὐχὶ ὀρθῶς φρονοῦντας.

ΣΤ'. Κοινὰ κατὰ συστήματα ἢ κοινὰ συστηματικά.

268. Περὶ τῆς κατηγορίας ταύτης πραγματεύεται ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 61 καὶ 67, ἀναφέρει δ' εἰς αὐτὴν τοιαῦτα ποιήματα, ἅτινα δύναταί τις νὰ λάβῃ καὶ ὡς κατὰ σχέσιν γεγραμμένα καὶ ὡς ἐξ ὁμοίων ἢ ἀπολελυμένα. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡ ἑτέρα τῶν δύο ἐκδοχῶν εἶνε ἑκάστοτε ἡ ὀρθή.

269. Τοσαῦτα περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος παραδεδομένων κατηγοριῶν τῶν μετρικῶν συνθέσεων. Αἱ κατηγορίαι αὗται περιέχουσι μὲν ἀληθῶς ὕλην πλουσίαν καὶ πλείστου ἡμῖν λόγου ἀξίαν, ἔνιαι ὅμως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Οὐεστφάλιος, δὲν φαίνονται ἀκριβῶς ἀφωρισμέναι, οἷον α') ἡ τρὶς ἐπαναλαμβανομένη κατηγορία τῶν κοινῶν (κοινὰ κατὰ γένος, κοινὰ κατὰ σύστημα, κοινὰ κατὰ σχέσιν) φαίνεται ὅτι ἐπενοήθη ἁπλῶς ὡς ἀντίθεσις εἰς τὴν τριπλῆν τῶν μικτῶν κατηγορίαν· β') αἱ τρεῖς κατηγορίαι, ἡ τῶν ἀστρόφων μερῶν, ἡ τῶν ἀντιθετικῶν καὶ ἡ τῶν μετρικῶν ἀτάκτων, τοὐλάχιστον δὲν ἀνήκουσιν εἰς ὃν τόπον καταχωρίζει αὐτὰς ὁ Ἡφαιστίων ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ παραδεδομένῳ συστήματι τῶν μετρικῶν συνθέσεων, καθ' ὅλου δὲ εὐκόλως δυνάμεθα νὰ στερηθῶμεν αὐτῶν ὡς οὐδεμίαν πρακτικὴν σημασίαν ἐχουσῶν· γ') αἱ κατηγορίαι τῶν ἀπολελυμένων καὶ τῶν ἐξ ὁμοίων δὲν ἀποτελοῦσι δύο γένη ὁμοταγῆ τοῖς κατὰ σχέσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀμφότεραι ἀποτελοῦσιν ἓν γένος δεύτερον, ἀντικείμενον τοῖς κατὰ σχέσιν, οὕτω δὲ ὥστε τὰ ἐξ ὁμοίων εἶνε ἁπλῶς εἶδός τι τῶν ἀπολελυμένων.

270. Τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος περὶ τῶν διαφόρων ἰδεῶν τῆς τῶν ποιημάτων συνθέσεως λεγομένοις ἀναγκαῖον φαίνεται νὰ προστεθῶσιν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς· α΄) καθ᾽ ὅλου εἰπεῖν ἡ μὲν κατὰ στίχον σύνθεσις ἦτο οἰκεία τῆς ῥαψῳδουμένης καὶ ἄνευ μέλους ἀπαγγελλομένης ποιήσεως, δῆλον ὅτι τοῦ ἔπους καὶ τοῦ διαλόγου τῶν δραμάτων, ἡ δὲ συστηματικὴ τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τῶν ᾀσμάτων τοῦ δράματος. β΄) Τῆς μὲν μονοστροφικῆς συνθέσεως χρῆσιν ἐποιήσατο ἡ μονῳδικὴ λυρικὴ τῶν Αἰολέων καὶ Ἰώνων καὶ οἱ μιμησάμενοι αὐτοὺς ἐν τοῖς Ἀλεξανδρεωτικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, τῆς δὲ κατὰ περικοπὴν ἡ χορικὴ λυρικὴ καὶ τὸ δρᾶμα. γ΄) Ἡ ἐπῳδικὴ σύνθεσις (α α β) ἐπικρατεῖ μὲν μάλιστα ἐν τοῖς τοῦ Πινδάρου ἐπινίκοις, συχνὰ δὲ εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ δράματι καὶ μάλιστα ἐν τῇ παρόδῳ. Συνήθως ὅμως ἐν τῷ δράματι ἐπικρατεῖ τὸ σχῆμα α α β β (γ γ), τουτέστιν ἡ κατὰ συζυγίας σύνθεσις. δ΄) Τῶν ἀπολελυμένων χρῆσις ἐγένετο κυρίως ἐν τῷ νόμῳ καὶ τῷ διθυράμβῳ, εἶτα δὲ καὶ ἐν ταῖς σκηνικαῖς μονῳδίαις τῆς μεταγενεστέρας τραγῳδίας.

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΤΡΙΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΝ

Α΄. ΜΕΤΡΑ ΔΑΚΤΥΛΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄

Περὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου.

271. Δακτυλικὰ καθόλου μέτρα λέγονται τὰ ἐκ τοῦ δακτύλου ὡς κυρίου ποδὸς συγκροτούμενα, ὅπως καὶ ἀναπαιστικά, τροχαϊκά, ἰαμβικὰ καὶ λοιπὰ καλοῦνται τὰ κύριον ἢ μετρικὸν πόδα ἔχοντα ἀνάπαιστον, τροχαῖον, ἴαμβον κτλ. Διότι πλὴν τῶν κυρίων τούτων ποδῶν, ἐξ ὧν δηλαδὴ συνήθως καὶ κυρίως ἀπηρτίζοντο τὰ μέτρα, ἐγίνετο χρῆσις ἐν αὐτοῖς καὶ ἄλλων δευτερευόντων ποδικῶν σχημάτων, οἷον ἐν τοῖς δακτυλικοῖς π. χ. μέτροις πλὴν τοῦ δακτύλου, οὗ ἡ μὲν θέσις ἀπετυποῦτο διὰ μιᾶς μακρᾶς συλλαβῆς, ἡ δὲ ἄρσις διὰ δύο βραχειῶν $\left(\begin{matrix}\theta. & \text{ἄρσ.}\\ - & \cup\cup\end{matrix}\right)$, ἐγίνετο χρῆσις κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τοῦ σπονδείου $\left(\begin{matrix}\theta. & \text{ἄρσ.}\\ - & -\end{matrix}\right)$. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις πρὸς τὴν ἄρσιν εἶχε λόγον ὡς 2 : 2 ἢ 1 : 1, τουτέστι τὸν τοῦ ἴσου, καὶ οὕτως ὁ ῥυθμὸς ἔβαινεν ὁμαλῶς καὶ κοσμίως, διὰ ταῦτα ὁ τετράσημος οὗτος ποὺς εἶχεν ἦθος σεμνὸν καὶ ἀξιωματικόν. Ηὐξάνετο δ᾽ ἔτι μᾶλλον τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ σεμνότης τοῦ ποδὸς τούτου διὰ τῆς συναιρέσεως τῶν δύο βραχειῶν τῆς ἄρσεως εἰς μίαν μακράν, ὅτε δηλαδὴ ἐλάμβανε τὸ σχῆμα τοῦ σπονδείου. Τὴν δὲ λύσιν τῆς θέσεως ἀποφεύγουσιν οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ ἐν πᾶσι τοῖς δακτυλικοῖς μέτροις, διότι οὕτω γεννᾶται σχῆμα ἔχον ἦθος ταχύτερον καὶ θερμότερον παρὰ τὸ τῶν δακτυλικῶν μέτρων οἰ-

κεῖον, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ποιοῦνται χρῆσιν αὐτοῦ ἐν τοῖς κεκινημένον ἦθος ἔχουσι δακτυλικοῖς ὑπορχήμασι καὶ ἐν ταῖς δακτυλικαῖς τῆς μεταγενεστέρας τραγῳδίας μονῳδίαις, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα τοῦ τετρασυλλάβου σχήματος τοῦ καλουμένου προκελευσματικοῦ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑, οὐδέποτε δὲ τοῦ ἀναπαιστικοῦ ⏑́ ⏑ –. Τοῦ δὲ καταληκτικοῦ τετρασήμου δακτυλικοῦ ποδὸς ἡ ἐλλείπουσα ἄρσις ἀναπληροῦται ἢ διὰ τονῆς. τουτέστι διὰ παρεκτάσεως τῆς δισήμου θέσεως εἰς χρόνον τετράσημον ⏗, ἢ τῇ προσλήψει κενοῦ χρόνου δισήμου, ὧδε –́ Λ̄.

272. Τὰ δὲ δακτυλικὰ κῶλα, ὡς ἐν τῷ γενικῷ μέρει ἀκριβέστερον εἴπομεν, εἶνε ἤτοι διποδίαι (πόδες σύνθετοι ὀκτάσημοι) ἢ τριποδίαι (πόδες δωδεκάσημοι) ἢ τετραποδίαι (πόδες ἑκκαιδεκάσημοι) ἢ πενταποδίαι (πόδες εἰκοσάσημοι). Μείζονα δὲ τοῦ εἰκοσασήμου μεγέθη δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποτελῶσι δακτυλικὰ κῶλα ὡς τῆς αἰσθήσεως ἀδυνατούσης νὰ ἀντιληφθῇ τοιούτων μεγεθῶν ὡς ἑνὸς κώλου. Κατὰ δὲ τὴν ἀπόθεσιν σχηματίζονται α') μὲν ἀκατάληκτα, καταλήγοντα δηλαδὴ εἰς δάκτυλον ἢ σπονδεῖον ἢ καὶ εἰς τροχαῖον διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον· β') δὲ καταληκτικά, καταλήγοντα δηλαδὴ εἰς τὴν θέσιν, τῆς ἄρσεως ἀναπληρουμένης εἴτε διὰ κενοῦ δισήμου χρόνου εἴτε διὰ τονῆς τῆς τελικῆς θέσεως, ἥτις οὕτω λαμβάνει μέγεθος τετράσημον· γ') δὲ βραχυκατάληκτα, καταλήγοντα εἰς δύο μακρὰς θέσεις, τῶν δύο ἐλλειπουσῶν ἄρσεων τῶν δύο τελευταίων ποδῶν ἀναπληρουμένων διὰ κενοῦ χρόνου ἢ διὰ τονῆς·

ἀκατάλ. –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏓
καταλ. –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ Λ̄
βραχυκ. { –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ –́ Λ̄
βραχυκ. { –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏗ ⏗

Προσέτι δὲ ἐπιδέχονται τὰ δακτυλικὰ κῶλα καὶ τὸ *προκαταληκτικὸν* σχῆμα, ἔχουσι δηλαδὴ οὐ μόνον ἐν τῇ ἀποθέσει ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῆς ἤτοι ἐν τῷ μέσῳ κατάληξιν ἢ μᾶλλον προκατάληξιν, ἥτις ὡς ἡ κατάληξις τῆς ἀποθέσεως ἀναπληροῦται διττῶς, εἴτε διὰ τονῆς, οἷον –́ ⏑ ⏑ ⏗ –́ ⏑ ⏑ ⏗, εἴτε διὰ κενοῦ χρόνου δισήμου, ὡς π. χ. ἐν τῷ ἐλεγείῳ –́ ⏓ –́ ⏓ –́ Λ̄ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ Λ̄.

273. Τῶν δὲ δακτυλικῶν μέτρων ἀρχαιότατον πάντων καὶ ἐπισημότατον ἦτο τὸ *δακτυλικὸν ἑξάμετρον*, ὅθεν καὶ περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ λέγομεν κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα. Τὸ μέτρον λοιπὸν τοῦτο εὑρίσκεται τελειότατον κατὰ τὸ εἶδος ἤδη ἐν αὐτῷ τῷ ἀρχαιοτάτῳ μνημείῳ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, τοῖς Ὁμηρικοῖς δηλονότι ποιήμασιν. Ὅτι δὲ καὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἕλλησι ποίησίς τις,

οὐδεμία ἀμφιβολία. Αὕτη δὲ φαίνεται ὅτι ἦτο κυρίως ἱερὰ τῇ τῶν θεῶν λατρείᾳ ὑπηρετοῦσα (*ὕμνοι, νόμοι*), μάλιστα δὲ τῇ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς καὶ Δήλῳ καὶ τῇ τῶν Μουσῶν ἐν Βοιωτίᾳ. Ὅτι δὲ καὶ ἡ ποίησις αὕτη μέτρον εἶχε τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον, δὲν δύναται μὲν νῦν νὰ ἐξακριβωθῇ ὡς οὐδενὸς ἴχνους τῆς ποιήσεως ἐκείνης διασωθέντος. φαίνεται δὲ πιθανὸν ἄλλως τε καὶ ἐκ τούτου ὅτι οἱ παλαιοὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἑξαμέτρου ἀνέφερον εἰς τὴν Φημονόην, τὴν πρώτην ἐν Δελφοῖς ἱέρειαν, καὶ εἰς ἄλλους μυθικοὺς ποιητὰς πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἀκμάσαντας, οἷον τὸν Ὀρφέα, τὸν Ὠλῆνα, τὸν Χρυσόθεμιν καὶ τὸν Φιλάμμωνα. Οὐχὶ δὲ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἡ ποίησις ἤρξατο νὰ ὑμνῇ πλὴν τῶν θεῶν καὶ ἔργα ἡμιθέων ἢ ἐνδόξων ἀνδρῶν (*κλέα ἀνδρῶν*). Ἐκ τῆς ἐπικωτέρας δὲ τὸ ἦθος λυρικῆς ταύτης ποιήσεως ἐγεννήθη τὸ ἔπος ἤτοι ἡ ἐπικὴ ποίησις, ἣν ὁ Ὅμηρος προήγαγεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τελειότητος. Καὶ τῶν ᾀσμάτων λοιπὸν τούτων τῶν τῆς Ὁμηρικῆς ποιήσεως προηγηθέντων τὸ μέτρον οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἦτο τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον. Ἐκ τῆς ποιήσεως δὲ ταύτης χορηγηθεῖσα αὐτὸ ἡ ἐπικὴ ποίησις ἐτελειοποίησε τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἐνεωτέρισε δὲ περὶ τὴν προφοράν, διότι ἐν ᾧ πρότερον τὸ ἑξάμετρον ἐμελῳδεῖτο ὑπὸ τῶν ἀοιδῶν πρὸς τὴν κιθάραν, ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει ἐρραψῳδεῖτο ἁπλῶς ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν, τουτέστιν ἀπηγγέλλετο ἄνευ ᾠδῆς (1), προσέτι δὲ καὶ ἄνευ κρούσεως ἤτοι συνῳδίας τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, τῶν ἀπαγγελλόντων τὰ ἔπη ῥαψῳδῶν ἀντὶ κιθάρας ῥάβδον μετὰ χεῖρα φερόντων (πρβλ. § 54). Ἐκ δὲ τῆς χρήσεως ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει, ἥτις ἀρχῆθεν καὶ κυρίως ἦτο ἡρωϊκή, τουτέστι διηγεῖτο πράξεις ἡρώων, ὠνομάσθη τὸ ἑξάμετρον *ἡρῷον* ἢ ἡρωϊκὸν μέτρον. Προσέτι δὲ καὶ *ἔπος* ἐκλήθη τὸ μέτρον τοῦτο ἰδίᾳ καὶ κατ' ἐξοχήν, διότι καὶ τὰ ἄλλα μέτρα, ἅτινα οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ μετεχειρίζοντο κατὰ στίχον, οἷον τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, ἐκάλουν *ἔπη* τουτέστι λόγους. Ἐπεκράτησε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἰδίᾳ ἑξαμέτρου ὡς τοῦ ἀρχαιοτάτου καὶ ἐπισημοτάτου πάντων τῶν μέτρων. Ὁμωνύμως δὲ τοῦ μέτρου ὕστερον ἐκλήθη καὶ τὸ σχῆμα ἤτοι γένος τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ ἐγίνετο χρῆσις αὐτοῦ (2). Μετεχειρί-

(1) Πρβλ. Ἀριστοτ. περὶ ποιητ. κεφ. α'. «ἡ δὲ (ἐποποιία) μόνον τοῖς λόγοις ἢ τοῖς ψιλοῖς μέτροις (ποιεῖται τὴν μίμησιν)».

(2) Περὶ τῶν ὀνομασιῶν τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου πρβλ. σχόλ. εἰς Ἡφαιστ. κεφ ζ' σελ. 161 W. = Scholia Hephaest. Ambrosiana παρὰ Studemund, Anecd.

σατο δὲ τὸ μέτρον τοῦτο ἡ ἐπικὴ ποίησις διὰ παντὸς καὶ κατὰ πάσας τὰς φάσεις αὐτῆς μέχρι τῶν τελευταίων τῆς ἀρχαιότητος χρόνων, μετά τινων βεβαίως ἑκάστοτε διαφορῶν περὶ τὸ σχῆμα, περὶ ὧν ἀκριβέστερον θὰ πραγματευθῶμεν κατωτέρω. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ βουκολικὴ ποίησις ἐποιήσατο χρῆσιν μόνου τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου. Πολλῷ δ' ἐλάσσονα χρῆσιν ἐποιήσατο ἡ λυρικὴ καὶ μάλιστα ἡ δραματικὴ ποίησις. Ἐκ τούτων λοιπὸν γίνεται δῆλον οὐ μόνον τὸ ἀρχαῖον ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίσημον τοῦ ἑξαμέτρου.

274. *Σημασία τοῦ ἑξαμέτρου*. Τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν (§ 189), εἶνε μέτρον ἀκατάληκτον τοῦ τελευταίου ποδὸς ἔχοντος πάντοτε συνῃρημένην τὴν ἄρσιν, σχῆμα δηλαδὴ σπονδείου ἢ καὶ τροχαίου διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον, οὐχὶ ὀρθῶς δὲ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ οἱ πλεῖστοι λαμβάνουσιν αὐτὸ ὡς *καταληκτικὸν εἰς δισύλλαβον*, ὀρθῶς δὲ ὁ Διονύσιος (περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. δ' σελ. 48) λέγει τὸ μέτρον τοῦτο *τέλειον*. Σύγκειται δὲ ἐκ δύο κώλων τριποδικῶν, ἑκάτερον δ' αὐτῶν ὡς τριποδία ἔχει τρία σημεῖα ἢ βάσεις, ὥστε τὸ ὅλον ἕξ, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα *ἑξάμετρον*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τριποδία ἀποτελεῖ τὸ προηγούμενον τῆς περιόδου κῶλον, ἡ δὲ δευτέρα

var. σελ. 137 κἑ. ἔχοντα ὧδε· «Τοῦ ἡρωϊκοῦ ὀνομασίαι εἰσὶ πέντε α') ***δακτυλικὸν*** ἀπὸ τοῦ ποδὸς τοῦ ἀπαρτίζοντος αὐτό, δάκτυλος δὲ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου μέρους εἴρηται, ὥσπερ καὶ πούς καὶ βάσις· β') *ἡρῷον* ἀπὸ τοῦ τὰς πράξεις τῶν ἡρώων τούτῳ γράφεσθαι τῷ μέτρῳ, ἢ ὅτι σύντονον τοῦτο ἢ καὶ εὔρωστον τὸ μέτρον ὥσπερ καὶ οἱ ἥρωες. γ'. ***πυθικὸν*** ἀπὸ τοῦ τὸν Πύθιον τούτῳ κεχρῆσθαι τῷ μέτρῳ· δ') *ἔπος* ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι τὰς βάσεις ἀλλήλαις· ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὴν τοῦ ἔπους ἀρετὴν ἔστιν ἰδεῖν· τὰ γὰρ εὔρυθμα τῶν ἐπῶν οὐ συναπαρτιζομένας ἔχουσι τὰς βάσεις τοῖς μέρεσι τοῦ λόγου, ὡς τὸ ***ὕβριος εἵνεκα τῆσδε*** (Α 214)· ἄρρυθμον γὰρ τοῦτο· ε') *ἑξάμετρον* ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάσεων». Καὶ κατωτέρω· «ἰδίως δὲ τοῦτο *ἡρῷον* προσαγορεύεται ὡς τῶν ἄλλων πρότερον ἢ ἀρχαιότερον, καθὸ καὶ ἥρωας καλοῦμεν τοὺς τῆς γενέσεως προλαβόντας τὴν τύχην· ἔνιοι δέ φασιν, ἐπεὶ τὰ ἡρωϊκὰ διηγήματα τούτῳ τῷ μέτρῳ καταμετρεῖται. Δεῖγμα δὲ ἡ Ὁμήρου ποίησις καὶ Ἡσίοδος καὶ ὁ Κύκλος πᾶς. Τὸ δὲ μέτρον τὸ καταληκτικὸν καὶ ἰδίως αὐτὸ τοῦτο καλεῖται *ἔπος*· τὸ γὰρ αὐτὸ τῶν ἄλλων ἀρχαιότερον ὂν καὶ τὸ κοινὸν πάντων ὄνομα προήρπασεν· ἔπη οὖν καὶ τὰ ἄλλα καλοῦμεν μέτρα, ἰδίως δὲ τοῦτο καὶ κατ' ἀρχήν». Πρβλ. καὶ Πρόκλου Χρηστομ. σελ. 230 W. «Καὶ ὅτι τὸ ἔπος πρῶτον μὲν ἐφεῦρε Φημονόη ἡ Ἀπόλλωνος προφῆτις, ἑξαμέτροις χρησμοῖς χρησαμένη· καὶ ἐπειδὴ τοῖς χρησμοῖς τὰ πράγματα εἵπετο καὶ σύμφωνα ἦν, ἔπος ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι τὸ ἐκ τούτων τῶν μέτρων κληθῆναι. Οἱ δέ φασιν ὅτι διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ἄγαν ὑπεροχήν, τὴν ἐν τοῖς ἑξαμέτροις θεωρουμένην, τὸ κοινὸν ὄνομα παντὸς τοῦ λόγου τὸ ἑξάμετρον ἰδιώσατο καὶ ἐκλήθη ἔπος, καθάπερ καὶ ὁ Ὅμηρος τὸν ποιητὴν καὶ ὁ Δημοσθένης τὸν ῥήτορα ᾠκειώσατο· ἐπεὶ καὶ τὰ τρίμετρα ἔπη προσηγόρευον».

τὸ ἑπόμενον. Ἐξ ὧν δὲ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ τέλει τῶν Μεταφυσικῶν (1) μανθάνομεν ὅτι οἱ παλαιοὶ τὸ μὲν πρῶτον κῶλον ἐκάλουν δεξιόν, τὸ δὲ δεύτερον ἀριστερόν. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἑκατέρα τριποδία ἀποτελεῖ πόδα σύνθετον ἰαμβικὸν δωδεκάσημον καὶ ἔχει τρία σημεῖα, κυρίαν θέσιν, δευτερεύουσαν θέσιν καὶ ἄρσιν. Μελῳδούμενον λοιπὸν ἢ καὶ ῥαψῳδούμενον τὸ ἑξάμετρον ἐδέχετο τρεῖς ῥυθμικοὺς τόνους ἐπὶ τοῦ πρώτου κώλου, ἕνα κύριον ἔχοντα τὴν μεγίστην δύναμιν, ἕνα δευτερεύοντα ἔχοντα ἀσθενεστέραν τοῦ πρώτου δύναμιν καὶ ἕνα ἀσθενέστατον πάντων· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου κώλου. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον ἀπηγγέλλετο ὧδε·

‴ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ | ‴ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑ ′ ⏓

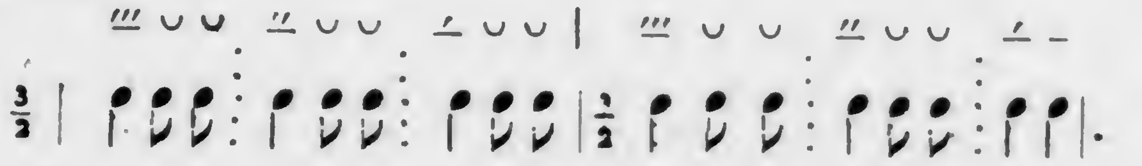
Ἐπειδὴ δ' ἕκαστος τετράσημος δάκτυλος ἰσοδυναμεῖ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ῥυθμὸν τῷ $\frac{2}{4}$ ποδὶ τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἀνάγκη ἡ τριποδία νὰ ἰσοδυναμῇ τῷ $\frac{3}{2}$ ποδί, ὅστις ἔχει ἴσον ἀριθμὸν σημείων τῷ δωδεκα-

(1) Αὐτολεξεὶ λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐνταῦθα (σελ. 1093 a 26) τάδε· «ὅμοιοι δὴ καὶ οὗτοι τοῖς ἀρχαίοις Ὁμηρικοῖς, οἳ μικρὰς ὁμοιότητας ὁρῶσι, μεγάλας δὲ παρορῶσι. Λέγουσι δέ τινες ὅτι πολλὰ τοιαῦτα, οἷον αἵ τε μέσαι ἡ μὲν ἐννέα ἡ δὲ ὀκτώ, καὶ τὸ ἔπος δεκαεπτά, ἰσάριθμον τούτοις (γρ. αἵ τε μέσαι δεκαεπτά, ἡ μὲν ἐννέα ἡ δὲ ὀκτώ, καὶ τὸ ἔπος ἰσάριθμον τούτοις)· βαίνεται δ' ἐν μὲν τῷ δεξιῷ ἐννέα συλλαβαῖς, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ὀκτώ». Πρὸς ταῦτα ὁ Ψευδαλέξανδρος (σελ. 813, 23) παρατηρεῖ «βαίνεται δὴ ἐν μὲν τῷ δεξιῷ ἤτοι τῷ ἡμίσει τοῦ στίχου τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἕως τοῦ μέσου ἐν ἐννέα συλλαβαῖς, τῷ δ' ἀριστερῷ τουτέστι τῷ λοιπῷ ἡμίσει τῷ ἀπὸ τοῦ μέσου ἕως τοῦ τέλους ἐν ὀκτώ». Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ Ψευδαλεξάνδρου τὸ ἑξάμετρον ἐβαίνετο ὑπὸ τῶν θεωρητικῶν, ὧν τῇ διδασκαλίᾳ ἠκολούθουν οἱ τοῦ Ἀριστοτέλους Πυθαγόρειοι, ὧδε·

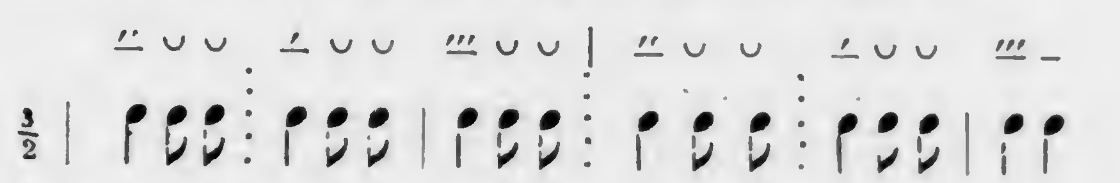
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
δεξιόν ἀριστερόν.

Τῇ ἑρμηνείᾳ ταύτῃ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοτέλους ἀκολουθῶν καὶ ὁ Bergk καὶ ὁ Westphal δεξιὸν δέχονται τὸ πρῶτον καὶ ἀριστερὸν τὸ δεύτερον κῶλον. Ὁ Οὐεστφάλιος (Gr. Metrik[2] τόμ. 2 σελ. 333) παραβάλλει καὶ Μάριον Οὐικτωρῖνον 148 ὡσαύτως «δεξιὸν μέτρον» λέγοντα τὸ πρῶτον καὶ Πλώτιον 264 «ἡμιεπὲς δεξιόν». Ὡσαύτως ὑπὸ Μαρίου Οὐικτωρίνου 109 ἐπὶ τῆς ἰαμβικῆς διποδίας dextra sedes καλεῖται ἡ πρώτη χώρα, sinistra δὲ ἡ δευτέρα. Τοὐναντίον δὲ ἰσχυρίζεται ὁ H. Usener (Altgriech. Versbau σελ. 41 κἑ.) δεχόμενος τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Bonitz (Comm. σελ. 595), ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὴν τομὴν τοῦ στίχου τὴν κατὰ τρίτον τροχαῖον ἀποβλέποντες διῄρουν τἀνάπαλιν τὸ ὁλοδακτυλικὸν ἑξάμετρον εἰς ὀκτὼ καὶ ἐννέα, ὥστε ἀριστερὸν μὲν κῶλον ἐκάλουν τὸ πρῶτον, δεξιὸν δὲ τὸ δεύτερον. Διὰ τί ὅμως οὗτοι νὰ ὁρμῶνται ἐκ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον τομῆς καὶ νὰ παρορῶσι τὴν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους παντάπασιν ἰσοδύναμον πενθημιμερῆ; Τοὐναντίον ὁ ῥυθμὸς ἀπαιτεῖ μίαν μόνην διαίρεσιν τὴν εἰς δύο τριποδίας ἤτοι εἰς συλλαβὰς ἐννέα καὶ ὀκτὼ καὶ ἐκ ταύτης μᾶλλον ὁρμώμενοι πρέπει δεξιὸν μὲν νὰ ἀκούσωμεν τὸ ἐξ ἐννέα συλλαβῶν συγκείμενον πρῶτον κῶλον, ἀριστερὸν δὲ τὸ δεύτερον τὸ ἐξ ὀκτώ.

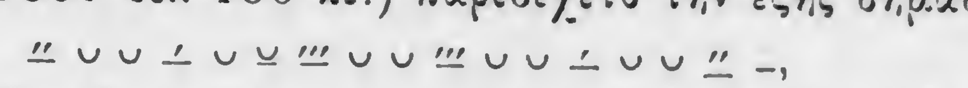
σήμῳ ἰαμβικῷ τῆς παλαιᾶς μουσικῆς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προφερομένων, ὥστε τὸ ὅλον ἑξάμετρον ἰσοῦται δύο $\frac{3}{2}$ ποσὶ τῆς νεωτέρας μουσικῆς

Ἡ τάξις ὅμως τῶν σημείων ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλως, ἡ κυρία δηλαδὴ θέσις νὰ κατέχῃ τὴν τρίτην χώραν, νὰ προηγῆται δὲ ἡ δευτερεύουσα θέσις καὶ ἡ ἄρσις ὡς ἀνάκρουσις, ὧδε δηλαδή·

Αὕτη δὲ εἶνε ἡ τελευταία γνώμη τοῦ Οὐεστφαλίου, ὅστις πρότερον (βλ. Westphal, Fragm. und Lehrsätze der griech. Rhythmiker. Leipzig 1861 σελ 180 κέ.) παρεδέχετο τὴν ἑξῆς σημασίαν

ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ Ῥοσβάχιος ἀποφαίνεται ἐν τῇ γ' ἐκδ. τοῦ εἰδικοῦ μέρους τῆς μετρικῆς σελ 24. Ἡμεῖς ἁπλούστερον καὶ φυσικώτερον νομίζομεν τὸν πρῶτον τρόπον τῆς σημασίας, ὃν ἐν ἀρχῇ ὡς ἡμέτερον ἐτάξαμεν, οὐδαμῶς δὲ ἰσχυριζόμεθα ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ἠκολούθουν, διότι δυστυχῶς οὐδὲν παρεδόθη ἡμῖν ἀκριβέστερον περὶ τῆς τάξεως τῶν σημείων, ἥπερ ἠκολούθουν οἱ παλαιοὶ σημαινόμενοι τὸ ἑξάμετρον, οὐδὲν δὲ ἄλλο θετικώτερον τεκμήριον ἔχοντες περὶ τῆς τῶν ἀρχαίων σημασίας δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ἁπλῶς τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν κρίσει. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ δεχθῶμεν μίαν τινὰ σημασίαν παραδείγματος χάριν, ὡς τοιαύτην δεχόμεθα τὴν πρώτην ταχθεῖσαν ὡς ἁπλουστέραν.

275. *Γένεσις τοῦ ἑξαμέτρου.* Ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῆς ῥυθμικῆς διαιρέσεως τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου γίνεται δῆλον πῶς οἱ Ἕλληνες προήχθησαν ὥστε πρῶτον πάντων τῶν μέτρων τοῦτο νὰ ἐξεύρωσιν. Ἡ φύσις δῆλον ὅτι τῆς μελῳδίας ἀπαιτεῖ νὰ διαιρῆται εἰς μουσικὰς περιόδους, ἡ δ' ἁπλουστάτη μουσικὴ περίοδος εἶνε ἡ δίκωλος, ἐξ ἡγουμένου καὶ ἑπομένου κώλου ἀπαρτιζομένη. Ἡ εὕρεσις λοιπὸν καὶ χρῆσις δικώλου τινὸς περιόδου ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἦτο φυσικωτάτη. Καὶ ἡ μὲν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν αἴσθησις ἀσμενίζει μᾶλλον τοῖς τετραποδικοῖς κώλοις, ὅθεν καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ

μουσικῇ ἐπικρατεῖ παρὰ πολὺ ἡ τετραποδία. Ὡσαύτως δ' ἐπικρατεῖ ἡ τετραποδία καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλληνικῇ μουσικῇ τέχνῃ καθ' ὅλου, μάλιστα δ' ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῆς. Ὡσαύτως ἀποδείκνυται ἡ τετραποδία χρήσιμος οὖσα καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις μέτροις τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἰαπετικῶν (Ἰνδογερμανικῶν) ἐθνῶν. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὅμως ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις εὑρίσκομεν ἐπικρατοῦσαν τὴν τριποδίαν. Τοιοῦτον ἤτοι ἐκ τριποδιῶν συγκείμενον εἶνε τὸ μέτρον τῆς ἀρχαιοτάτης ὑμνῳδικῆς καὶ νομικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ ἔπους, τοιοῦτο τὸ τῆς ἐλεγείας καὶ τὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐξ ὑποκειμένου λυρικῆς ποιήσεως, τοιοῦτο τέλος καὶ τὸ τῶν ἐπιτριτοδακτυλικῶν ἤτοι Δωρικῶν λεγομένων στροφῶν, καίτοι ἐν ταῖς τελευταίαις ἡ τριποδία ἀναμίσγεται μετ' ἄλλων στοιχείων εἰς τεχνικώτερα μετρικὰ εἴδη, ὁ δ' ἡσύχιος καὶ σεμνὸς χαρακτὴρ τῆς ἀρχαιοτάτης ποιήσεως ἀγνοῶν τὴν ῥυθμικὴν μεταβολὴν ἠρκεῖτο εἰς τὴν ἐπανάληψιν τοῦ αὐτοῦ προσφιλοῦς αὐτῇ στοιχείου, τῆς τριποδίας, πρὸς συγκρότησιν τῶν περιόδων. Ἡ εὕρεσις λοιπὸν ἀρχικοῦ τινος μέτρου ἤτοι περιόδου δικώλου, ἐκ δύο συγκειμένου τριποδιῶν, δείκνυται ἐκ τῶν εἰρημένων φυσικωτάτη. Ὑπολείπεται δὲ νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ εὕρεσις καὶ χρῆσις τοῦ τετρασήμου δακτυλικοῦ ποδός. Αἱ μουσικαὶ τέχναι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ θείου. Ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον ὁμιλίᾳ μετεωρισθεὶς ὁ λόγος ἔλαβε μορφὰς διαφόρους τῶν ἐν τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίᾳ συνήθων. Ὁ μὲν ἦτο πεζός, ὁ δ' ἐγένετο μετάρσιος, ποιητικός. Μήτηρ λοιπὸν τῆς ποιήσεως ἐν τῷ κατ' ἀρχὴν βίῳ ὥσπερ τῶν ἄλλων ἐθνῶν οὕτω καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο ἡ προσευχὴ καὶ ὁ ἔπαινος τοῦ θείου. Εἶτα δὲ πρὸς τὸ θεῖον ἀποτεινόμενος ὁ λόγος ἔλαβε προσέτι ποικίλην μεταβολὴν τῶν τόνων, ὥστε τὸ διάρμα τῆς προφορᾶς ἐγέννησε τὴν ᾠδήν, τὴν μελῳδίαν. Ὁ τόπος τέλος, περὶ ὃν οἱ ἄνθρωποι προσηύχοντο πρὸς τὸ θεῖον, ἦτο ὁ βωμός, ἐφ' οὗ ἐκαίοντο τὰ ἱερά, οἱ δὲ ᾄδοντες πανηγυρικῶς περιεπόλουν. Ἡ περὶ τὸν βωμὸν δὲ αὕτη κίνησις ἐγένετο ἀρχὴ τῆς ὀρχηστικῆς, ὥστε ἡ ὄρχησις τῶν παλαιῶν οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἀρχῆθεν ἢ ἱερὰ περὶ τὴν θυσίαν κίνησις. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐγεννήθησαν αἱ τρεῖς μουσικαὶ τέχναι καὶ συμφώνως πρὸς τὴν γένεσιν καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ ἔτι τῶν Ἑλλήνων ὑπηρετοῦσι κατ' ἐξοχὴν τῇ τοῦ θείου λατρείᾳ. Ἐκ τῆς λατρείας χορηγοῦνται αὗται ἀεὶ νέαν ζωὴν καὶ ἀδιαλείπτως βλέπομεν ἐξ αὐτῆς γεννώμενα νέα ποιητικὰ εἴδη. Ἀρχὴ ὅμως καὶ βάσις τῆς ἀρχαίας μουσικῆς

εἶνε ἡ ᾠδὴ ἢ ἡ τοῦ ποιητοῦ λέξις. Ὅθεν οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι ἡ διαίρεσις τοῦ ὑπὸ τοῦ μέλους καταλαμβανομένου χρόνου ἐξήρτητο ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ἀκριβῶς ἐκ τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν τῆς λέξεως τῶν τε μακρῶν καὶ τῶν βραχειῶν. Ἐκ μιᾶς λοιπὸν μακρᾶς ἐπὶ τῆς θέσεως, ἥτις ἐλάμβανε τὸν ῥυθμικὸν τόνον, καὶ ἐκ δύο βραχειῶν (ἢ μιᾶς μακρᾶς) ἐπὶ τῆς ἄρσεως ἀπετελέσθη ὁ ἐλάχιστος δακτυλικὸς πούς, ἐκ μιᾶς δὲ πάλιν μακρᾶς λαμβανούσης τὸν ῥυθμικὸν τόνον καὶ μιᾶς βραχείας ἀπετελέσθη ὁ ἐλάχιστος ἰαμβικὸς πούς. Καὶ ὁ μὲν δακτυλικὸς ὡς ἔχων ἴσα τὰ ποδικὰ μέρη, τὴν θέσιν δηλαδὴ καὶ ἄρσιν, εἶχε μείζονα σεμνότητα καὶ ἀξίωμα, ὁ δὲ ἰαμβικὸς διὰ τὸ ἄνισον τῶν ποδικῶν μερῶν εἶχεν ἦθος ζωηρότερον καὶ τροχερώτερον. Καὶ ἂν λοιπὸν δεχθῶμεν ὅτι ἀμφότερα τὰ ῥυθμικὰ ταῦτα γένη ἦσαν ἐπίσης ἀρχαῖα, ἡ τὸν σεμνὸν ἔχουσα χαρακτῆρα ἱερὰ ποίησις, ἥτις μετεχειρίζετο τὸν δακτυλικὸν ῥυθμόν, προηγήθη ἐν τῇ τεχνικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει τῆς μᾶλλον κεκινημένης καὶ ἐξ ὑποκειμένου, ἥτις μετεχειρίζετο τὸν ἰαμβικόν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ ἀρχαιότατον τῶν Ἑλληνικῶν μέτρων εὔλογον ἦτο νὰ ἀπαρτισθῇ ἐκ δύο δακτυλικῶν τριποδιῶν ἤτοι νὰ εἶνε αὐτὸ τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον. Ἐκ τῶν εἰρημένων δηλοῦται προσέτι ἀρκούντως ὅτι τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον δὲν παρήχθη ἐκ τῆς ἑνώσεως ἄλλων μέτρων εἰς ἕν, ὡς τινες τῶν νεωτέρων ἰσχυρίσθησαν (1), ἀλλ' εἶνε πρωτότυπον. Μόνον δὲ ὡς πρὸς τὴν

(1) Πρῶτος τῶν νεωτέρων ὁ Θεόδωρος Βέργκιος (über das älteste Versmass der Griechen, Freiburg i/B 1854) ὁρμώμενος ἐκ τῆς πενθημιμεροῦς τομῆς τοῦ Ὁμηρικοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ γνωμικὴ ποίησις ἡ μέτρον μεταχειριζομένη τὸν παροιμιακὸν ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων ποίησις, ἰσχυρίσθη ὅτι τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον οὔτε τὸ ἀρχαιότατον τῶν Ἑλλήνων μέτρον ἦτο οὐδὲ πρωτότυπον, ἀλλὰ παράγωγον, γενόμενον ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ ἐνοπλίου ἀποβαλόντος τὴν ἀνάκρουσιν ἤτοι τὴν πρώτην ἄρσιν

(–) – ∪ ∪ – ∪ ∪ –

καὶ τοῦ παροιμιακοῦ

– – ∪ ∪ – ∪ ∪ – –.

Ἐπειδὴ δ' ὁ ἐνόπλιος κατὰ τὸν Βέργκιον ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου παροιμιακοῦ μειωθέντος τῇ τελευταίᾳ συλλαβῇ, τὸ ἑξάμετρον παρήχθη ἐκ δύο γνωμικῶν στίχων. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ γνώμη τοῦ Βεργκίου ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων ποίησις ἦτο γνωμικὴ καὶ μέτρον μετεχειρίζετο τὸν παροιμιακὸν φαίνεται ὀρθή, οὔτε ὅτι ὁ ἐνόπλιος ἐγένετο ἐκ τοῦ παροιμιακοῦ κατ' ἀφαίρεσιν τῆς τελικῆς συλλαβῆς, οὐδ' ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ποιήσει τὰ μέτρα ἠδύναντο κατὰ βούλησιν νὰ ἄρχωνται ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἢ τῆς θέσεως καὶ ἀντὶ τῆς μακρᾶς νὰ γίνηται χρῆσις τῆς βραχείας, ὡς ὡσαύτως ἰσχυρίζετο ὁ Βέργκιος. Τέλος δὲ καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ ἑξαμέτρου ἐκ δύο ἀνίσων κώλων, τριπο-

διάταξιν τῶν τομῶν καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν δακτύλων καὶ σπονδείων ἠδύνατο τὸ ἑξάμετρον νὰ ἔχῃ ἁπλούστερον τὸν σχηματισμὸν ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Ὁμηρικοῦ ἔπους χρόνοις. Καθὼς δηλαδὴ τὰ δακτυλικὰ κῶλα παρὰ τῷ Ἀλκμᾶνι ἀπαρτίζονται ἐκ καθαρῶν δακτύλων καὶ αἱ δακτυλικαὶ τριποδίαι τῶν καλουμένων Δωρικῶν στροφῶν ἔχουσι τὸν σπονδεῖον μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν χώραν, τηροῦσι δ' ἀσυναίρετον τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν, οὕτω φαίνεται πιθανὸν ὅτι καὶ ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ ὁ σπονδεῖος πρότερον ἔκειτο ἐν τῷ τέλει τῶν δύο τριποδιῶν, ἡ δὲ τομὴ ἔπιπτεν εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ μέτρου χωρίζουσα αὐτὸ εἰς δύο ἴσα μέρη

– ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ⏓.

Ἐν τῇ ῥαψῳδουμένῃ ὅμως ποιήσει, ἤτοι τῇ ἄνευ μέλους ἀπαγγελλομένῃ, οἵα, ὡς προείπομεν, ἦτο ἡ Ὁμηρικὴ καὶ πᾶσα ἡ ὕστερον ἐπικὴ ποίησις, ἡ συνεχὴς ἐπανάληψις οὕτως ἁπλοῦ μέτρου θὰ ἦτο λίαν μονότονος, τούτου ἕνεκα τὸ ἑξάμετρον ἤδη ἐν τῷ παλαιοτάτῳ μνημείῳ οὐ μόνον ἀπεριόριστον σχεδὸν προσέλαβεν ἄδειαν τῆς συναιρέσεως τῶν δύο βραχειῶν τῆς ἄρσεως, ἀλλὰ καὶ φεῦγον τὴν μονοτονίαν τῆς

δίας καὶ τετραποδίας, οὐδαμῶς φαίνεται πιθανή. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Οὐεστφάλιος πρῶτος πραγματευθεὶς περὶ τῆς ἱστορικῆς συναφείας τῆς Ἑλληνικῆς μετρικῆς καὶ τῆς τῶν συγγενῶν ἐθνῶν, Ἰρανίων, Ἰνδῶν, Γερμανῶν, Ἰταλῶν (zur vergleichenden Metrik der Indogermanen, 1860 ἐν Ad. Kuhns Zeitschr. f. vgl. Sprachforschung IX, σελ. 437 κέ.), ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ἀρχαιότατα μέτρα τῶν Ἰαπετικῶν τούτων ἐθνῶν συνέκειντο ἐκ δύο τετραποδιῶν ἀνὰ τέσσαρας ῥυθμικοὺς τόνους ἐχουσῶν, ἐπεχείρησε νεωστὶ ὁ H. Usener (der altgriechische Versbau, Bonn 1887) νὰ στηρίξῃ τὴν γνώμην τοῦ Βεργκίου περὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου διορθῶν αὐτήν. Ὁρμώμενος λοιπὸν ὁ Οὐσενῆρος ἐκ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον τομῆς τοῦ ἑξαμέτρου ἐζήτησε διὰ μακρῶν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι συνέστη ἐκ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ παροιμιακοῦ

⏒ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ⏒ | ⏒ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ⏓,

ὥστε ἐκ δύο τετραποδιῶν μετ' ἀδιαφόρου συλλαβῆς τῆς τελικῆς οὐ μόνον τῆς δευτέρας, ἀλλὰ καὶ τῆς πρώτης τετραποδίας. Ἀποσαπείσης δὲ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς, ἡ πρώτη τετραποδία ἐγένετο τριποδία. Ἄπορον ὅμως πῶς καὶ διὰ τίνα λόγον ἀπεβλήθη ἡ πρώτη αὕτη συλλαβή, εἶτα δὲ πῶς οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ τούτῳ μετρῳ ἠρέσκοντο τῇ συνθέσει εἰς μίαν περίοδον δύο ἀνομοίων ῥυθμικῶν στοιχείων, τῆς δακτυλικῆς τριποδίας μετὰ τριῶν θέσεων καὶ τῆς ἀναπαιστικῆς τετραποδίας μετὰ τεσσάρων. Τότε δικαιότερον ἔπρεπε τὸ μέτρον τοῦτο νὰ ὀνομασθῇ οὐχὶ ἑξαμετρον ἀλλ' ἑπτάμετρον. Ἡ δὲ αδιάφορος συλλαβὴ ἐν τῷ τέλει τοῦ πρώτου κώλου οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχικὴ τοῦ δευτερου, ἧς παραδείγματα οὐ μόνον ἐκ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλα καὶ ἐκ μεταγενεστέρων ποιημάτων καὶ ἐξ ἐπιγραμμάτων συνέλεξεν ὁ Οὐσενῆρος, πρέπει ἁπλῶς νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὴν τομὴν τοῦ μέτρου καὶ εἰς οὐδένα ἄλλον λόγον. Ὥστε καὶ ἡ γνώμη τοῦ Οὐσενήρου ἐπιχειρήσαντος νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἀρχαιότατον τῶν σῳζομένων Ἑλληνικῶν μέτρων συνέκειτο κατ' ἀρχὰς ἐκ δύο τετραποδιῶν δὲν φαίνεται ὀρθή.

τομῆς κατ' αὐτὸ τὸ μεθόριον τῶν δύο κώλων, ἀντ' αὐτῆς μεταχειρίζεται δύο κυρίας τομὰς ἐπὶ μέσου τοῦ τρίτου ποδός, τὴν πενθημιμερῆ καὶ τὴν ἔτι μᾶλλον προσεγγίζουσαν τῷ τέλει τοῦ πρώτου ῥυθμικοῦ στοιχείου κατὰ τρίτον τροχαῖον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλας δευτερευούσας ἀλλαχοῦ, οἷαν τὴν ἐφθημιμερῆ καὶ τὴν βουκολικήν. Ἐκ τούτων δὲ τὸ ἡρῷον λαμβάνει μεγάλην καὶ ἀνεξάντλητον πληθὺν σχημάτων ἄνευ οὐδεμιᾶς βλάβης τῆς μεγαπρεποῦς ἁπλότητος τοῦ ῥυθμοῦ.

276. *Ἦθος τοῦ ἑξαμέτρου.* Τὸ δ' ἦθος τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου συμφώνως χαρακτηρίζουσιν οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ ὡς σεμνὸν καὶ ἀξιωματικόν, οἷον ὁ μὲν Ἀριστοτέλης (ῥητορ. 3, 8) λέγει περὶ αὐτοῦ «τῶν δὲ ῥυθμῶν ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς καὶ λεκτικὸς καὶ ἁρμονίας οὐ δεόμενος», διότι οὕτω νομίζω ὅτι ὀρθότερον πρέπει νὰ γραφῇ ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «καὶ ἁρμονίας δεόμενος» ἢ ἀντὶ πάσης ἄλλης διορθώσεως ὑπὸ τῶν νεωτέρων γενομένης. Ὁ Ἀριστοτέλης βεβαίως τοῦτο ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἡρῷον σεμνὸν ὂν τὸ ἦθος καὶ λεκτικὸν ἐξήρκει ψιλῶς ἀπαγγελλόμενον καὶ οὐδενὸς ἔχρῃζε μέλους. Ἄπορον δὲ πῶς οὐδείς, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, παρετήρησε τοῦτο, ἀλλὰ πᾶν μᾶλλον ἄλλο ἢ τοῦτο ἐσκέφθησαν οἱ νεώτεροι κριτικοί. Ἀλλαχοῦ δὲ (περὶ ποιητ. 24) λέγει ὁ Ἀριστοτέλης «τὸ δὲ μέτρον τὸ ἡρωϊκὸν ἀπὸ τῆς πείρας ἥρμοκεν (τῇ ἐποποιΐᾳ). Εἰ γάρ τις ἐν ἄλλῳ τινὶ μέτρῳ διηγηματικὴν μίμησιν ποιοῖτο ἢ ἐν πολλοῖς, ἀπρεπὲς ἂν φαίνοιτο· τὸ γὰρ ἡρωϊκὸν στασιμώτατον καὶ ὀγκωδέστατον τῶν μέτρων ἐστίν, διὸ καὶ γλώττας καὶ μεταφορὰς δέχεται μάλιστα· περιττὴ γὰρ καὶ ἡ διηγηματικὴ μίμησις τῶν ἄλλων». Δῆλον δ' ὅτι οὐχὶ ψέγων ἀλλ' ἐπαινῶν ὁ Ἀριστοτέλης λέγει αὐτὸ «στασιμώτατον καὶ ὀγκωδέστατον τῶν μέτρων». Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος (ἐν Studemund Anecd. var. σελ. 137) αἰτιολογῶν τὸ ὄνομα *ἡρῷον* λέγει «ἡρῷον ἀπὸ τοῦ τὰς πράξεις τῶν ἡρώων τούτῳ γράφεσθαι τῷ μέτρῳ ἢ ὅτι *σύντονον* τοῦτο ἢ καὶ *εὔρωστον* τὸ μέτρον ὥσπερ καὶ οἱ ἥρωες». Ἡ δὲ σεμνότης τοῦ ἡρῴου ἀναφερεται ὑπὸ τῶν τεχνικῶν εἰς τὸ δακτυλικὸν τοῦ ῥυθμοῦ γένος, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὸ σχῆμα τῶν τετρασήμων ποδῶν, ἐξ ὧν συγκροτεῖται. Διότι τοῦ μὲν δακτυλικοῦ γένους τοῦ ῥυθμοῦ, ἐν ᾧ ἡ ἄρσις καὶ ἡ θέσις ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας τὸν τοῦ ἴσου λόγον, ὥστε ὁ ῥυθμὸς βαίνει ὁμαλῶς καὶ κοσμίως, οἰκεία εἶνε ἡ σεμνότης καὶ τὸ ἀξίωμα. Οἱ δὲ πόδες πρῶτον μὲν ἄρχονται

ἀπὸ τῆς θέσεως, ὅθεν ἀποδείκνυνται ἡσυχαίτεροι τὸ ἦθος τῶν ἀντιθέτων, τῶν ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχομένων ἀναπαίστων, οἵτινες, ὡς παρατηρεῖ ὁ Διονύσιος, ἕνεκα τούτου καὶ πάθος τι προσλαμβάνουσιν, οὐ στεροῦνται οἱ δάκτυλοι, εἶτα δὲ ποδικὸν σχῆμα ἔχουσι μόνον τὸ τοῦ δακτύλου καὶ σπονδείου, ἅπερ ἀμφότερα εἶνε ἐπιεικῶς σεμνὰ καὶ ἀξιωματικά, οὐδέποτε δ' ἐπιδέχονται τὴν λύσιν τῆς θέσεως εἰς δύο βραχείας, οὐδέποτε δηλαδὴ λαμβάνουσιν ἀναπαιστικὸν σχῆμα ⏑́ ⏑ – ἢ τὸ τοῦ τετρασυλλάβου προκελευσματικοῦ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑, ὅπερ θὰ εἶχεν ἦθος ταχύτερον τοῦ δέοντος καὶ θερμότερον. Τὴν λύσιν δὲ τῆς θέσεως οἱ παλαιοὶ ἀποφεύγουσιν οὐ μόνον ἐν τῷ ἡρῴῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δακτυλικοῖς μέτροις διὰ παντός, πλὴν μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, ὡς προείπομεν, ἐν τοῖς δακτυλικοῖς ὑπορχήμασι καὶ ἐν ταῖς θρηνητηρίαις δακτυλικαῖς μονῳδίαις τῆς μεταγενεστέρας τραγῳδίας (1), ὧν τὸ ἦθος ἦτο πάνυ κεκινημένον. Πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 97 «οἱ μὲν ἐν ἴσῳ λόγῳ τεταγμένοι δι' ὁμαλότητα χαριέστεροι.... Ἡσυχαίτεροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι... Τῶν δὲ ἐν ἴσῳ λόγῳ οἱ μὲν διὰ βραχειῶν γινόμενοι μόνων τάχιστοι καὶ θερμότεροι, (οἱ δὲ διὰ μακρῶν μόνων βραδεῖς) καὶ κατεσταλμένοι, οἱ δ' ἀναμὶξ ἐπίκοινοι· εἰ δὲ διὰ μηκίστων χρόνων συμβαίη γίνεσθαι τοὺς πόδας, πλείων ἡ κατάστασις ἐμφαίνοιτ' ἂν τῆς διανοίας». Quintil. instit. 9, 4, 83 Quo quique (pedes) sunt temporibus pleniores longisque syllabis magis stabiles, hoc graviorem faciunt orationem, breves celerem et mobilem». Διονύσ. Ἁλικαρν. περὶ συνθ. ὀνομ. 17 «σεμνότητα δ' ἔχει (ὁ ἀνάπαιστος) πολλήν· καὶ ἔνθα δεῖ μέγεθος περιθεῖναι τοῖς πράγμασιν ἢ πάθος, ἐπιτήδειός ἐστι παραλαμβάνεσθαι .... Ὁ δ' ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἀρχόμενος λήγων δ' εἰς τὰς βραχείας, δακτυλικὸς μὲν καλεῖται, πάνυ δ' ἐστὶ σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἁρμονίας ἀξιολογώτατος καὶ τό γε ἡρωϊκὸν μέτρον ἀπὸ τούτου κοσμεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολύ». Περὶ δὲ τοῦ σπονδείου λέγει ὁ Διονύσιος αὐτόθι «ὁ δ' ἀμφοτέρας τὰς συλλαβὰς μακρὰς ἔχων κέκληται μὲν σπονδεῖος, ἀξίωμα δ' ἔχει μέγα

(1) Κατὰ ταῦτα τὸ προφανῶς ἡμαρτημένον χωρίον ἐν τῇ δακτυλικῇ μονῳδίᾳ τοῦ Φιλοκτήτου στ. 1207 «κρᾶτ' ἀπὸ πάντα κτλ.» διορθωτέον, ὡς παρετηρήσαμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀντιγόνης σελ. 583, οὐχὶ ὡς ἄλλοι προβάλλονται, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ προκελευσματικοῦ εἰς τὴν πρώτην χώραν τοῦ μέτρου τῇ προσθήκῃ ἑνὸς α ἐν τῇ ἀρχῇ, διὰ τῆς γραφῆς δηλαδὴ «ἄκρα τ' ἀπὸ πάντα καὶ ἄρθρα κλ.»

καὶ σεμνότητα πολλήν». Τοιούτου δὲ καθ' ὅλου ὄντος τοῦ ἤθους τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου δῆλον ὅτι ὁσάκις ἐν αὐτῷ ἐπικρατοῦσιν οἱ σπονδεῖοι, προσγίνεται αὐτῷ μείζων σεμνότης καὶ δὴ καί τι πάθος, ὁσάκις δὲ ἐπικρατοῦσιν οἱ δάκτυλοι, προσλαμβάνει μείζονα κίνησιν καὶ θερμότητα. Καὶ ὅτι μὲν ὁ ποιητὴς ἐνιαχοῦ ἐπίτηδες ἐκλέγει τὴν συσσώρευσιν τῶν δακτύλων ἢ τὴν τῶν σπονδείων πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ γραφικώτερον ἀποτύπωσιν ῥυθμικοῦ ἤθους συμφώνου τῷ νοήματι τοῦ στίχου, τοῦτο εἶνε ἀναμφισβήτητον, ἀρκεῖ δὲ τὸ πολυθρύλητον παράδειγμα (Ὀδυσσ. λ. 598)

αὖθις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής

(πρβλ. Ἰλ. Ε 745, Ν 158, Σ 421, Φ 235, Ψ 116, α 149), χάριν δὲ τοῦ ἀντιθέτου τὰ ἑξῆς, Ψ 221, ο 334, φ 15, χ 175, 192). Ὑπὲρ τὸν ἀληθῆ ὅμως λόγον οἱ παλαιοὶ τεχνικοί, οἷς ἀκολουθοῦσι συνήθως καὶ οἱ νεώτεροι, ἐνόμιζον ὅτι ἀνεύρισκον ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσι πολλῷ συχνότερα παραδείγματα τοῦ τοιούτου ῥυθμικοῦ χαρακτηρισμοῦ καὶ ἐκεῖ δηλαδή, ἔνθα ὁ ποιητὴς οὐδαμῶς ἐσκόπει τοιοῦτό τι. Πρὸς τὸ ἦθος ὅμως τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, οἷον συμφώνως χαρακτηρίζουσιν οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ καὶ αὐτὸς ὁ Διονύσιος, οὐδαμῶς συμφωνοῦσιν ὅσα λέγει οὗτος (περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 17 καὶ 20) περὶ τῶν δακτύλων τῶν ἐχόντων τὴν μακρὰν ἐλάσσονα τῆς δισήμου, ὅθεν καὶ οἱ νεώτεροι ἐδεξαντο ὅτι οἱ δάκτυλοι προεφέροντο ὡς τρίσημοι (κύκλιοι) οὐ μόνον ἐπὶ τῶν δακτυλικῶν ἑξαμέτρων, ὅπως λέγει καὶ ὁ Διονύσιος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων μέτρων οἵων τῶν λογαοιδικῶν. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀποδείκνυται ἡμαρτημένη ἡ ἐκδοχὴ αὕτη τοῦ Διονυσίου, ἐν δὲ τῇ εἰσαγωγῇ § 56 καὶ δι' ἄλλων πειστικῶν ἐπιχειρημάτων ἐδείξαμεν ἀρκούντως ὅτι ἡ θεωρία αὕτη τῶν κυκλίων ἢ τρισήμων δακτύλων καὶ ἀναπαίστων ἐρρύη ἐξ ἡμαρτημένων θεωριῶν τῶν παλαιῶν ῥυθμικῶν καὶ γραμματικῶν οὐδεμίαν ἔχουσα πραγματικὴν ἀλήθειαν. Περιττὸν δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὐδαμῶς αἴρεται ἡ δυσχέρεια ἂν μετὰ τοῦ Ῥοσβαχίου (Spec. Metrik[3] σελ. 22) δεχθῶμεν ὅτι ἐν μὲν τοῖς παλαιοῖς καὶ καλοῖς χρόνοις τὰ Ὁμηρικὰ ἑξάμετρα ἀπηγγέλλοντο μετὰ βραδυτέρας ἀγωγῆς καὶ ἀπέδιδον ἀκριβέστερον τὸν δακτυλικὸν ῥυθμὸν τὸν ἔχοντα τὸν τοῦ ἴσου λόγον, ἐν τοῖς ὕστερον δὲ χρόνοις ἀπηγγέλλοντο μετὰ ταχυτέρας ἀγωγῆς καὶ ὡς κύκλια, ὥστε ἀπεδιδον τὸν τοῦ διπλασίου λόγον.

277. ***Τομαὶ τοῦ ἑξαμέτρου.*** Αἱ κύριαι τομαὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξα-

μέτρου πίπτουσιν εἰς τὸ μέσον τοῦ τρίτου ποδὸς εἴτε μετὰ τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ αὕτη λέγεται *τομὴ πενθημιμερής*, οἷον Ἰλ. Α 1

μῆνιν ἄειδε, θεά, | Πηληιάδεω Ἀχιλῆος,

εἴτε μετὰ τὴν πρώτην βραχεῖαν τῆς ἄρσεως, καὶ αὕτη λέγεται *τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον*, οἷον Α 9

Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός· ὁ γὰρ βασιλῆι χολωθείς.

Ἀμφότεραι αἱ τομαὶ αὗται εἶνε ἐπίσης σχεδὸν συχναὶ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, συχνοτέρα ὅμως κατὰ ποσόν τι ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον, ὡς ἐπιστώθη ἐκ τῶν νεωτέρων παρατηρήσεων, οἷον (κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Ludwich Aristarchs hom. Textescr. II, 326) ἐν τοῖς 611 στίχοις τῆς Α ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος 356 μὲν ἔχουσι τὴν κατὰ τρίτον τροχαῖον, 247 δὲ τὴν πενθημιμερῆ, ἐν δὲ τοῖς 804 στίχοις τῆς Ω ὁ λόγος τῶν δύο τούτων τομῶν ἔχει ὡς 441 : 355, ἐν δὲ τοῖς 444 τῆς α ῥαψ. τῆς Ὀδυσσείας ὁ λόγος ἔχει ὡς 268 : 175. Ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς δὲ τῶν δύο τούτων τομῶν προσλαμβάνει τὸ μέτρον μείζονα ποικιλίαν. Παρὰ τοῖς Λατίνοις ποιηταῖς ἐπικρατεῖ παρὰ πολὺ ἡ πενθημιμερής, παρὰ δὲ τῷ Νόννῳ καὶ τοῖς μιμηταῖς αὐτοῦ τἀνάπαλιν ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον. Κανονικῶς δὲ μεταχειριζόμενοι οἱ περὶ τὸν Νόννον τὴν τομὴν ταύτην ἀποφεύγουσι τὴν σύμπτωσιν τῆς κατὰ τέταρτον τροχαῖον τομῆς. Καὶ ἡ μὲν πενθημιμερὴς πίπτουσα εὐθὺς μετὰ τὴν θέσιν προσποιεῖ τῇ ἀποθέσει τοῦ πρώτου κώλου μείζονα σεμνότητα, τὸ δὲ δεύτερον κῶλον ἀρχόμενον ἀπὸ διπλῆς ἄρσεως προσλαμβάνει μείζονα μὲν ταχύτητα καὶ θερμότητα ὅτε αὕτη σύγκειται ἐκ δύο βραχειῶν, μείζονα δὲ δύναμιν καὶ σεμνότητα ὅτε εἶνε μία μακρά, διότι ἐξ αὐτῆς καὶ τῆς ἐπιφερομένης μακρᾶς γεννᾶται σπονδεῖος, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν τομὴν τὴν κατὰ τρίτον τροχαῖον καὶ ἡ ἀπόθεσις τοῦ πρώτου κώλου ὡς τελευτῶντος εἰς βραχεῖαν συλλαβὴν εἶνε ἧττον ἀξιωματικὴ καὶ σεμνὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου κώλου διὰ τὴν βραχεῖαν ἀνάκρουσιν δὲν διαπρέπει οὔτε ἐπὶ κινήσει οὔτε ἐπὶ σεμνότητι. Τούτων ἕνεκα ὑπὸ τῶν νεωτέρων μετρικῶν ἡ μὲν πενθημιμερὴς ἐκλήθη ἀρσενική, ἡ δὲ κατὰ τρίτον τροχαῖον θηλυκή, καὶ οἱ ὅροι οὗτοι ἔτυχον καθολικῆς ἀποδοχῆς, δικαιότερον ὅμως κατέκρινάν τινες αὐτοὺς ὡς ἀηδεῖς καὶ ἀπρεπεῖς. Τέλος δὲ παρατηρητέον ὅτι ἐν τῇ κατὰ τρίτον τροχαῖον τομῇ μετὰ τὸ τελικὸν βραχὺ φωνῆεν οὐχὶ σπανίως εὑρίσκεται χασμῳδία, οἷον Ἰλ. Α 565

ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο, ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ,

ἔτι δὲ καὶ ἄλλαι ἄδειαι, αἵτινες εἶνε οἰκεῖαι τῆς ἀποθέσεως τοῦ μέτρου. Πρβλ. Usener, altgr. Versbau σελ. 77.

278. Πλὴν τῆς πενθημιμεροῦς καὶ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ μνημονεύουσι δύο ἔτι τομὰς τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, τὴν *ἐφθημιμερῆ* καὶ τὴν *βουκολικήν*. Ἀμφότεραι αἱ τομαὶ αὗται πίπτουσιν εἰς τὸν τέταρτον πόδα, ὅπως ἐκεῖναι εἰς τὸν τρίτον, καὶ ἡ μὲν ἐφθημιμερὴς μετὰ τὴν θέσιν τοῦ τετάρτου ποδός· οἷον

I 186 τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ.

Φ 387 σὺν δ' ἔπεσον μεγάλῳ | πατάγῳ, ‖ βράχε δ' εὐρεῖα [χθών·

ἡ δὲ βουκολικὴ μετὰ τὸ τέλος τοῦ τετάρτου ποδός, οἷον

Δ 315 ἀλλά σε γῆρας τείρει | ὁμοίιον· ‖ ὡς ὄφελέν τις.

424 κέ. πόντῳ μέν τε πρῶτα | κορύσσεται, ‖ αὐτὰρ ἔπειτα
χέρσῳ ῥηγνύμενον | μεγάλα βρέμει, ‖ ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας.

Καὶ ἡ μὲν πάλιν ἐφθημιμερὴς σχεδὸν κανονικῶς συνυπάρχει μετὰ τομῆς κατὰ τὸν δεύτερον πόδα, συχνότατα μὲν μετὰ τῆς τριημιμεροῦς ἤτοι τῆς μετὰ τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου ποδὸς τομῆς, σπανιώτερον δὲ μετὰ τῆς *κατὰ δεύτερον τροχαῖον*, οἷον

ι 19 εἴμ' Ὀδυσεὺς | Λαερτιάδης, ‖ ὃς πᾶσι δόλοισιν.

Α 7 Ἀτρείδης τε | ἄναξ ἀνδρῶν ‖ καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

Ἡ τοιαύτη δὲ διαίρεσις τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου εἶνε συχνοτάτη παρ' Ὁμήρῳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἰλιάδι, καὶ καθ' ἣν ἔτι περίστασιν ὑπάρχει τομή τις τοῦ τρίτου ποδός, ταύτην πρέπει νὰ προτιμῶμεν, ὅταν ἡ κατασκευὴ τοῦ λόγου καὶ ἡ στιγμὴ συνηγορῶσιν ὑπὲρ αὐτῆς, οἷον ἐν Ἰλ. Α 19, 20, 35, 48, 61, 66, 106, 107, 119, 131, 174, 177, 183, 195, 197, 206, 208, 225, 250 κτλ. Ἡ δὲ βουκολικὴ τομὴ ἐν μὲν τῇ ἐπικῇ ποιήσει κεῖται ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ καὶ σπανίως μόνον ὡς κυρία τοῦ στίχου τομή, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρησιμεύει ὡς δευτερεύουσα τομὴ τοῦ δευτέρου κώλου, ὡς κυρίας τοῦ στίχου τομῆς χρησιμευούσης τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον ἢ τῆς πενθημιμεροῦς, οἷον

α 1 ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, ‖ πολύτροπον, | ὃς μάλα [πολλά.

Α 68 ἤτοι ὅ γ' ὣς εἰπὼν ‖ κατ' ἄρ' ἕζετο, | τοῖσι δ' ἀνέστη.

Ἐν δὲ τῇ βουκολικῇ ποιήσει εὑρίσκεται πάνυ συχνή, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα μόνον συνεζευγμένη μετά τινος τῶν τοῦ τρίτου ποδὸς τομῶν, οἷον παρὰ Θεοκρίτῳ

1, 64 ἄρχετε βουκολικᾶς, | Μοῖσαι φίλαι, | ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

1, 2 ἃ ποτὶ ταῖς παγαῖσι | μελίσδεται, | ἁδὺ δὲ καὶ τύ.

279. Τῶν τοῦ τετάρτου ποδὸς τομῶν κυριώτεραι εἶνε αἱ τοῦ τρίτου ποδός, ὡς δηλοῖ ἡ χρῆσις αὐτῶν. Διότι ἐπιεικῶς μὲν συχνὰ εἶνε τὰ παραδείγματα, ἐν οἷς λείπουσιν αἱ τομαὶ τοῦ τετάρτου ποδός, οἷον

Α 1 μῆνιν ἄειδε θεά, ‖ Πηληιάδεω | Ἀχιλῆος.
122 Ἀτρείδη κύδιστε, φιλοκτεανώτατε πάντων.
125 ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται.
161 καὶ δή μοι γέρας αὐτὸς ἀφαιρήσεσθαι ἀπειλεῖς.
164 Τρώων ἐκπέρσωσ' εὖ ναιόμενον πτολίεθρον·
165 ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖον πολυάϊκος πολέμοιο.
176 ἔχθιστος δέ μοι ἐσσὶ διοτρεφέων βασιλήων.
187 ἶσον ἐμοὶ φάσθαι καὶ ὁμοιωθήμεναι ἄντην.

Β 792 κέ. ὃς Τρώων σκοπὸς ἷζε ‖ ποδωκείῃσι | πεποιθὼς
τύμβῳ ἐπ' ἀκροτάτῳ ‖ Αἰσυήταο | γέροντος,
δέγμενος ὁππότε ναῦφιν ‖ ἀφορμηθεῖεν | Ἀχαιοί.

Πολλῷ δὲ σπανιώτερα τὰ παραδείγματα, ἐν οἷς λείπουσιν αἱ τομαὶ τοῦ τρίτου ποδός, ὅτε κυρία τομὴ τοῦ στίχου γίνεται ἡ ἐφθημιμερής. Τὸ ἥμισύ που μέρος τῶν τοιούτων ἑξαμέτρων, ἐν οἷς παραλείπεται ἡ τομὴ τοῦ τρίτου ποδός, ἔχουσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μεῖζόν τι κύριον ὄνομα, οἷον

Α 145 ἢ Αἴας ἢ Ἰδομενεὺς ἢ δῖος Ὀδυσσεύς.

Λ 249 πρεσβυγενὴς | Ἀντηνορίδης, | κρατερόν ῥά ἑ πένθος.

Ν 351 Ἀργείους δὲ | Ποσειδάων | ὀρόθυνε μετελθών.

χ 400 βῆ δ' ἴμεν· αὐτὰρ | Τηλέμαχος | πρόσθ' ἡγεμόνευεν.

πρβλ. Ἡσίοδ. Θεογ. 614 οὐδὲ γὰρ | Ἰαπετιονίδης | .... Ἀσπ. 433 τοῖος ἄρ' | Ἀμφιτρυωνιάδης | ....

Ὅταν δὲ αἱ τοῦ τρίτου ποδὸς τομαὶ παραλείπωνται οὐχὶ ἐν κυρίῳ ὀνόματι ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τινὶ λέξει, τότε αὕτη συχνὰ εἶνε σύνθετος καὶ τὸ ὅριον τῶν δύο μερῶν τῆς συνθέσεως πίπτει μετὰ τὴν θέσιν ἢ μετὰ τὴν πρώτην βραχεῖαν τῆς ἄρσεως τοῦ τρίτου ποδός, ὥστε ἐνταῦθα ὑποσημαίνεται τοὐλάχιστον ἡ πενθημιμερὴς ἢ ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον· οἷον

Α 466 ὤπτησάν τε περι|φραδέως, | ἐρύσαντό τε πάντα.

Πρβλ. Α 584 ἀνα|ΐξας, Π 317 ἐπ|ισταμένως, Λ 275 δια|πρύσιον, Π 224 ἀνεμο|σκεπέων, Σ 407 καλλι|πλοκάμῳ, Τ 48 μενε|πτόλεμος, 361 κραται|γύαλοι, Ψ 395 περι|δρύφθη, ε 296 αἰθρη|γενέτης, 418 παρα|

πλῆγας, ζ 200 δυσ|μενέων, η 123 εἰλό|πεδον, 283 θυμη|γερέων, λ 383 ὑπεξ|έφυγον. Ἡ τοιαύτη τοῦ τρίτου ποδὸς τομὴ ἐνίοτε ἐξαρκεῖ ὥστε νὰ λείπῃ οὐ μόνον ἡ τομὴ τοῦ δευτέρου ποδός, ἥτις ὡς εἴπομεν συνήθως συνυπάρχει μετὰ τῆς ἑφθημιμεροῦς (πρβλ. Δ 124, Θ 318, Ν 117, λ 582. 593, τ 577, φ 75), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑφθημιμερής, οἷον

Ψ 159 ὅπλεσθαι τάδε δ' ἀμφι|πονησόμεθ', οἷσι μάλιστα.

θ 175 ἀλλ' οὔ οἱ χάρις ἀμφι|περιστέφεται ἐπέεσσιν.

Τὰ δὲ παραδείγματα, ἐν οἷς τὴν ἔλλειψιν τῆς πενθημιμεροῦς ἢ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον τομῆς οὔτε κύριον ὄνομα οὔτε σύνθετον παραμυθεῖται, εἶνε οὕτω σπάνια ὥστε ἑκάστῃ τοῦ Ὁμήρου ῥαψῳδίᾳ κατὰ μέσον ὅρον ἓν μόνον ἀντιστοιχεῖ, οἷον

Α 218 ὅς κε θεοῖς | ἐπιπείθηται, | μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ.

Δ 332 ἀλλὰ νέον συνορινόμεναι κίνυντο φάλαγγες.

Πρβλ. προσέτι Π 155, Σ 312, δ 224, π 110, χ 270, ω 163, ἔνθα τὸ ὅριον τῆς συνθέσεως δὲν συμπίπτει τῇ τομῇ τοῦ τρίτου ποδός.

Τέλος δὲ παρατηροῦμεν ὅτι τοσοῦτον ἀπαραίτητος ἐφαίνετο τῷ παλαιῷ ῥυθμοποιῷ κυρία τις τομὴ τοῦ τρίτου ποδός, ὥστε ἠρκεῖτο καὶ ὅτε αὗται ἔπιπτον μεταξὺ δύο λέξεων συνεχομένων, οἷον Β 782 ἀμφὶ | Τυφωέϊ, τ 45 εἰς | ἀγορήν. Καθ' ἃ ὅμως ὁ Gerhard (lect. Apollonian. 1816 σελ. 129 - 139) καὶ ὁ Hoffmann (quaest. Homer. I 1848 σελ. 1 κἑ.) παρετήρησαν, οὔτε αἱ προθέσεις *ἐν* καὶ *ἐκ* χωρίζονται ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτῶν, οὔτε τὸ ἐγκλιτικὸν ἀπὸ τῆς τονιζομένης λέξεως, οὔτε τὸ ἄρθρον (ὅταν δὲν ἔχῃ δεικτικὴν σημασίαν) ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

280. Πλὴν τῶν εἰρημένων τεσσάρων τομῶν ἃς μόνας, ὡς εἴπομεν, μνημονεύουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, καὶ ἄλλας, ὡς εἰκός, ἔχει τὸ ἑξάμετρον, διότι μετὰ πᾶσαν συλλαβὴν αὐτοῦ δύναται νὰ συμβαίνῃ τομή, ὥστε τὸ σύνολον τῶν τομῶν τοῦ ἑπτακαιδεκασυλλάβου ἑξαμέτρου ἀνέρχεται εἰς ἑκκαίδεκα. Ἀλλ' ὅμως πλὴν ἐκείνων, ἃς ἔμπροσθεν διεκρίναμεν ὡς κυρίας, αἱ ἄλλαι εἶνε δευτερεύουσαι καὶ ἐπουσιώδεις. Περὶ δὲ τῆς τομῆς τῆς *κατὰ τὸν τρίτον πόδα*, τουτέστιν ἐπὶ τέλους αὐτοῦ, παρατηροῦσι καὶ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ὅτι εἶνε ἐπίληπτος· οἷον ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος σελ. 2516 λέγει «observatur, ne tertius pes verbum finiat versumque a se diducat». Καὶ ἐγχωρεῖ

μὲν αὕτη, ὅταν συνυπάρχῃ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ πενθημιμερὴς ἢ ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον, οἷον

Α 53 ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν | ᾤχετο κῆλα θεοῖο.

ε 234 δῶκε μὲν οἱ πέλεκυν μέγαν, | ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν.

Ε 580 Ἀντίλοχος δὲ Μύδωνα βάλ', | ἡνίοχον θεράποντα.

Οὐδέποτε ὅμως μόνη εἰ μὴ ὀλιγάκις, οἷον

Α 179 οἴκαδ' ἰὼν σὺν νηυσί τε | σῇς καὶ σοῖς ἑτάροισιν.

Ο 18 ἦ οὐ μέμνῃ, ὅτε τ' ἐκρέμω | ὑψόθεν, ἐκ δὲ ποδοῖιν.

Περὶ δὲ τῆς *κατὰ τέταρτον τροχαῖον* τομῆς ὁ μὲν Μάριος Οὐικτωρῖνος σελ. 2508 καὶ ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος σελ. 1700 λέγουσιν ὅτι μόνον κατ' ἐξαίρεσιν εὑρίσκεται, ὁ δὲ Πρισκιανὸς θεωρεῖ ὡς πάθος (passio), ἀλλ' ὅμως αὕτη συζευγνυομένη μετὰ τῆς ἑφθημιμεροῦς ἢ τῆς βουκολικῆς εἶνε κανονική, ὅπως καὶ ἡ κατὰ τὸν τρίτον πόδα συζευγνυομένη μετὰ τῆς πενθημιμεροῦς ἢ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον· οἷον

Κ 108 σοὶ δὲ μάλ' ἕψομ' ἐγώ· ποτὶ δ' αὖ | καὶ | ἐγείρομεν [ἄλλους.

Θ 163 νῦν δέ σ' ἀτιμήσουσι· γυναικὸς | ἄρ' | ἀντὶ τέτυξο.

Συχνὰ δὲ ἡ τομὴ αὕτη εἶνε καὶ ἡ μόνη τομὴ τοῦ τετάρτου ποδός· οἷον

Ζ 2 πολλὰ δ' ἄρ' ἔνθα καὶ ἔνθ' ἴθυσε | μάχη πεδίοιο.

Ὡσαύτως Ι 394. 482, Κ 317, Ψ 587. 760, Ω 60. 753, α 241, δ 684, ε 272, η 192, μ 47, ρ 381. 399, σ 140, υ 223, χ 501.

Ἡ δὲ κατὰ τοὺς δύο τελευταίους πόδας τομὴ ἔχει ὡς ἑξῆς· ὅταν μὲν ὁ πέμπτος ποὺς εἶνε δάκτυλος, τότε ἡ τομὴ εἶνε εὔχρηστος μὲν καὶ κανονικὴ μετά τε τὴν θέσιν καὶ μετ' ἀμφοτέρας τὰς βραχείας τῆς ἄρσεως τοῦ ε' ποδός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῇ τομῇ τῇ μετὰ τὴν ἕκτην θέσιν οὐδαμῶς προσέκρουον οἱ Ἕλληνες· ὅταν δὲ ὁ ε' ποὺς ἔχῃ σχῆμα σπονδείου, τότε σπανιωτέρα μὲν εἶνε ἡ τομὴ μετὰ τὴν θέσιν τοῦ πέμπτου ποδός, σπανιωτάτη δὲ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ε' καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἕκτου, ὡς ἀκριβέστερον θὰ εἴπωμεν κατωτέρω ἐν τῷ περὶ σχήματος τῶν ποδῶν λόγῳ.

281. Περὶ δὲ τῆς στιγμῆς παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ μὲν τοὺς δύο πρώτους πόδας τὸ ἑξάμετρον ἐπιδέχεται στιγμὴν μεθ' ἑκάστην συλλαβήν· οἷον

Α 52 βάλλ'· αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί.

Κ 152 εὗδον· ὑπὸ κρασὶν δ' ἔχον ἀσπίδας· ἔγχεα δέ σφιν.

Α 33 ὣς ἔφατ'· ἔδδεισεν δ' ὁ γέρων καὶ ἐπείθετο μύθῳ.

Β 13 Τρώων· οὐ γὰρ ἔτ' ἀμφὶς Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
Α 305 ἀνστήτην· λῦσαν δ' ἀγορὴν παρὰ νηυσὶν Ἀχαιῶν.
Α 356 ἠτίμησεν· ἑλὼν γὰρ ἔχει γέρας αὐτὸς ἀπούρας.
Λ 817 ὡς ἄρ' ἐμέλλετε, τῆλε φίλων καὶ πατρίδος αἴης.
Θεογ. 322 ἡ δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφιος κρατεροῖο δράκοντος.

Ἡ δὲ στιγμὴ κατὰ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον πόδα συμβαδίζει ταῖς ἐνταῦθα συμβαινούσαις τομαῖς, περὶ ὧν εἴδη εἴπομεν, εἶνε δηλαδὴ πάνυ μὲν χρήσιμος μετὰ τὴν πενθημιμερῆ καὶ τὴν κατὰ τρίτον τροχαῖον ἐπὶ τοῦ τρίτου ποδός, μετὰ τὴν ἑφθημιμερῆ δὲ καὶ τὴν βουκολικὴν ἐπὶ τοῦ τετάρτου, σπανία δὲ ἐπὶ τέλους τοῦ τρίτου ποδὸς καὶ κατὰ τὸν τέταρτον τροχαῖον. Ἐπὶ δὲ τῶν δύο τελευταίων ποδῶν ἡ στιγμὴ εὑρίσκεται σπανίως μόνον. Καὶ μετὰ μὲν τὴν θέσιν τοῦ πέμπτου ποδὸς δὲν εἶνε ἀσυνήθης, οἷον

Ζ 523 ἀλλὰ ἑκὼν μεθιεῖς τε καὶ οὐκ ἐθέλεις· τὸ δ' ἐμὸν κῆρ.
Μ 400 τὸν δ' Αἴας καὶ Τεῦκρος ὁμαρτήσανθ', ὁ μὲν ἰῷ.
Ο 449 Ἕκτορι καὶ Τρώεσσι χαριζόμενος· τάχα δ' αὐτῷ.

Ὡσαύτως Δ 112, Ρ 291, Χ 143 καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ δὲ Ὁμηρικοὶ στίχοι οἱ ἔχοντες στιγμὴν μετὰ τὴν πρώτην βραχεῖαν τοῦ πέμπτου ποδὸς δὲν εἶνε ἀσφαλεῖς (Μ 49, β 111, μ 108). Τὰ δὲ παλαιότατα παραδείγματα τῆς τοιαύτης στιγμῆς εὑρίσκονται ἐν Βατραχομ. 103 καὶ Θεόγν. 747. Ἐπὶ τέλους δὲ τοῦ πέμπτου ποδὸς τοῦ ἐπικοῦ ἑξαμέτρου ἀποκλείεται ἡ στιγμή, ὡς ἤδη καὶ οἱ παλαιοὶ παρατηροῦσιν, οἷον ὁ σχολιαστὴς (Νικάνωρ) εἰς Ὀδ. β 77 λέγει «οὐδέποτε ὁ εἰκοστὸς χρόνος τοῦ ἡρωϊκοῦ στιγμὴν ἐπιδέχεται». Πρβλ. καὶ Λ 102. Εὑρίσκεται δὲ ἐν τοῖς μαντικοῖς ἑξαμέτροις τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἱππ. 1052) καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐπικοῖς καὶ ἐπιγραμματοποιοῖς. Ὡσαύτως ἀποκλείεται καὶ μετὰ τὴν θέσιν τοῦ ἕκτου ποδός, εἰ καὶ ἐνταῦθα ἐγχωρεῖ τομή. Ὁ δὲ στίχος

α 62 Τροίῃ ἐν εὐρείῃ; τί νύ οἱ τόσον ὠδύσαο, Ζεῦ;

οὐδὲν καταμαρτυρεῖ· διότι ἡ στιγμὴ πρὸ τῆς κλητικῆς γράφεται μὲν νῦν, δὲν ἦτο ὅμως τὸ πάλαι αἰσθητὴ ἐν τῇ προφορᾷ.

282. *Ποδικὰ σχήματα.* Ἐκτὸς τῶν ποικίλων τομῶν τὸ ἡρῷον ἐπιδέχεται καὶ μεγάλην ποικιλίαν ποδικῶν σχημάτων, διότι πλὴν τοῦ τελευταίου ποδός, ὅστις, ὡς εἴπομεν, οὐδέποτε λαμβάνει τὸ τοῦ δακτύλου σχῆμα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ σπονδείου ἢ καὶ τὸ τοῦ τροχαίου

διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον (1), πάντες οἱ ἄλλοι ἐπιδέχονται καὶ τὸ τοῦ δακτύλου καὶ τὸ τοῦ σπονδείου σχῆμα, καὶ οὕτω τὸ ἑξάμετρον ἐκ τῶν διαφόρων συνθέσεων τῶν δύο τούτων ποδικῶν σχημάτων λαμβάνει τριάκοντα καὶ δύο σχήματα.

Τὰ σχήματα ταῦτα ἀνάγονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν εἰς τρία εἴδη, τοὺς μονοσχήμους, τοὺς πεντασχήμους καὶ τοὺς δεκασχήμους στίχους, περὶ ὧν ὁ Ἀνώνυμος Ἀμβροσιανὸς περὶ μετρικῆς (Studemund, Anecd. var. Gr. σελ. 216) λέγει τὰ ἑξῆς· «Μονόσχημα μὲν οὖν ἐκεῖνα καλεῖται τὰ ἔπη, ὅσα ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐκ πέντε δακτύλων ἢ ἐκ πέντε σπονδείων εὑρίσκεται συντεθειμένα· οἷον ἐπὶ μὲν τῶν πέντε δακτύλων, ὡς τὸ (Α 84 καὶ ἀλλ.)

τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς·

ἐπὶ δὲ τῶν ε' σπονδείων, ὡς τὸ

Ἀτρείδης· τὼ δ' αὖτ' ἐκ δίφρου γουναζέσθην (Α 130).

Πεντάσχημα δέ ἐστι τὰ ἔχοντα τέσσαρας σπονδείους καὶ ἕνα δάκτυλον ἢ τὸ ἀνάπαλιν· οἷον ἐπὶ μὲν τῶν δ' σπονδείων, ὡς τὸ

Ἕκτωρ δ' ὡς εἶδεν Τεύκρου βλαφθέντα βέλεμνα (Ο 484)·

ἐπὶ δὲ τῶν δ' δακτύλων,

Νέστωρ αὖτε μάλιστα Γερήνιος οὖρος Ἀχαιῶν (Ο 370. 659).

Δεκάσχημα δέ ἐστι τὰ ἐκ τριῶν δακτύλων καὶ δύο σπονδείων συγκείμενα ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Τοῦ μὲν οὖν προτέρου παράδειγμα οἷον

ὦ φίλοι, ἤτοι κλῆρος ἐμὸς χαίρω δὲ καὶ αὐτὸς (Η 191)·

τοῦ δὲ δευτέρου

ἢ Αἴας ἢ Ἰδομενεὺς ἢ δῖος Ὀδυσσεὺς (Α 145)».

Καὶ τὸ μὲν α' εἶδος τὸ τῶν μονοσχήμων περιέχει δύο σχήματα, ὡς τῶν πρώτων πέντε ποδῶν ἤτοι δακτύλων ἤτοι σπονδείων πάντων ὄντων. Τὸ δὲ β' εἶδος τὸ τῶν πεντασχήμων περιέχει δέκα σχήματα, διότι ὁ δάκτυλος καθὼς καὶ ὁ σπονδεῖος δύνανται νὰ εὑρίσκωνται ἐν ἑκάστῃ τῶν πέντε πρώτων χωρῶν, ὅθεν γεννῶνται ἀνὰ πέντε σχήματα ἐπὶ ἑκατέρου αὐτῶν, τὸ δὲ ὅλον δέκα. Τὸ δὲ γ' εἶδος τὸ τῶν δεκασχήμων περιέχει δέκα μὲν σχήματα γινόμενα ἐκ τῆς διαφόρου συνθέσεως τριῶν δακτύλων καὶ δύο σπονδείων, δέκα δὲ ἐκ τῆς διαφόρου συνθέσεως τριῶν σπονδείων καὶ δύο δακτύλων.

Καὶ τῶν μὲν δύο σχημάτων τοῦ α' εἴδους ἤτοι τῶν μονοσχήμων

(1) Πρβλ. σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 166 W· «ἡ δὲ ἕκτη χώρα σπονδεῖον δέχεται καὶ τροχαῖον· ἐπὶ παντὸς γὰρ μέτρου ἀδιάφορός ἐστιν ἡ τελευταία συλλαβή»,

ἔχομεν τὸν κανόνα τόνδε, ἐν ᾧ τὸ μὲν σ σημαίνει τὸν σπονδεῖον, τὸ δὲ δ τὸν δάκτυλον·

1. δδδδδ (Α 84).	2. σσσσσ (Λ 130).

Τῶν δὲ δέκα πεντασχήμων ὁ κανὼν εἶνε οὗτος·

1. σδδδδ (Φ 251).	6. δσσσσ (Ι 279).
2. δσδδδ (Φ 158).	7. σδσσσ (Ξ 199).
3. δδσδδ (Φ 141).	8. σσδσσ (Β 388).
4. δδδσδ (Ο 135).	9. σσσδσ (Λ 728).
5. δδδδσ (Μ 388).	10. σσσσδ (Ι 365).

Τῶν δὲ εἴκοσι δεκασχήμων ὁ κανὼν εἶνε οὗτος·

1. σσδδδ (Ζ 5).	11. δδσσσ (Α 339).
2. σδσδδ (Λ 216).	12. δσδσσ (Ν 433).
3. σδδσδ (Α 52).	13. δσσδσ (Α 232 = Β 242).
4. σδδδσ (Ν 383).	14. δσσσδ (Ν 718).
5. δσσδδ (Ν 649).	15. σδδσσ (Ι 218).
6. δσδσδ (Θ 545).	16. σδσδσ (Ν 526).
7. δσδδσ (Θ 546).	17. σδσσδ (Α 267).
8. δδσσδ (Β 679).	18. σσδδσ (Β 825).
9. δδσδσ (Α 472).	19. σσδσδ (Κ 447).
10. δδδσσ (Ν 512).	20. σσσδδ (Ι 232).

283. Καίπερ δὲ τοσούτου πλήθους σχημάτων τῶν ἐπῶν ὑπάρχοντος, ὅμως δύνανται νὰ διακριθῶσι νόμοι τινές, οὓς τηρεῖ ὁ ποιητὴς περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ σπονδείου κατὰ τὰς πέντε πρώτας χώρας, περὶ ὧν λέγομεν ἐφεξῆς.

Καὶ ὁ μὲν *πέμπτος* ποὺς ἔχει κανονικῶς σχῆμα δακτύλου, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον σπονδείου. Τὰ δ' ἑξάμετρα τὰ ἔχοντα σπονδεῖον κατὰ τὴν πέμπτην χώραν, ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι στίχοι *σπονδειάζοντες* ἢ *σπονδειακοί*, ἔχουσι λόγον ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι πρὸς τὰ ἔχοντα κατ' αὐτὴν δάκτυλον κατὰ μέσον ὅρον ὡς ἓν πρὸς ὀκτωκαίδεκα. Συνήθως δὲ ἡ ἀπόθεσις τῶν σπονδειαζόντων στίχων σχηματίζεται κατὰ τοὺς ἑξῆς δύο τρόπους· ἤτοι α') ὁ πέμπτος καὶ ἕκτος ποὺς ἀποτελοῦσι μίαν μόνην λέξιν, ὥστε πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει ἡ βουκολικὴ καλουμένη τομή, οἷον

Α 472 οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο.
Β 190 δαιμόνι', οὔ σε ἔοικε κακὸν ὥς δειδίσσεσθαι.

ἢ β') μετὰ τὴν θέσιν τοῦ πέμπτου ποδὸς ὑπάρχει τομή, μεθ' ἣν ἐπιφέρεται τρισύλλαβος λέξις, οἷον

Β 264 πεπληγὼς ἀγορῆθεν ἀεικέσσιν πληγῇσιν.
Π 306 ἔνθα δ' ἀνὴρ ἕλεν ἄνδρα, κεδασθείσης ὑσμίνης.

Σπανιώτατα δὲ ἡ τομὴ πίπτει μετὰ τὴν θέσιν τοῦ ἕκτου ποδός, ὥστε ὁ στίχος νὰ τελευτᾷ εἰς μονοσύλλαβον λέξιν, οἷον Τ 117 *ἐστήκει μείς*, Δ 182. Λ 741. Φ 387 *εὐρεῖα χθών*. Τὰ δὲ Ὁμηρικὰ παραδείγματα, καθ' ἃ ἡ τομὴ πίπτει μετὰ τὸν πέμπτον σπονδεῖον, εἶνε μὲν συχνότερα, οἷον Ι 240, Λ 723, Σ 255, ι 151. 306. 436, μ 7, π 368, τ 342 *'Ηῶ δῖαν*, ψ 243 *'Ηῶ δ' αὖτε*, Ἡσιόδ. Ἔργ. 584 *'Ηῶ κοῖτον*, Α 185, Ζ 150, Υ 213, Φ 487, η 317 *ὄφρ' εὖ εἰδῇς*, Α 515, α 174, δ 645, ν 232, ξ 186, ω 258. 297. 403 *ὄφρ' εὖ εἰδῶ*, β 170 *ἀλλ' εὖ εἰδώς*, Σ 52 *ὄφρ' εὖ πᾶσαι*, Κ 574 *ἱδρῶ πολλόν*, Κ 238 *αἰδοῖ εἴκων*, Ι 57 *καὶ παῖς εἴης*, Λ 389 *ἢ παῖς ἄφρων*, Ν 54 *ἐρισθενέος παῖς εἶναι*, Κ 299 *εἴασ' Ἕκτωρ*, ξ 239 *δήμου φῆμις*. Ἀλλ' ὅμως τὰ πλεῖστα τῶν παραδειγμάτων τούτων δύνανται εὐκόλως νὰ ἐκλίπωσι διὰ μεταγραφῆς π. χ. τοῦ *ἠῶ* εἰς *ἠόα*, τοῦ *παῖς* εἰς *πάϊς*, τοῦ *δήμου* εἰς *δήμοο* κτλ., οἵους τύπους τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν προτιμῶσι παρὰ τὴν Ἀριστάρχειον γραφὴν ἤτοι τὴν παράδοσιν. Περὶ τῶν σπονδειαζόντων στίχων παρατηροῦμεν τέλος ὅτι ἕνεκα τῶν δύο τελευταίων σπονδείων ἡ ἀπόθεσις αὐτῶν προσελάμβανε μείζονα βραδύτητα καὶ σεμνότητα, ὅθεν ἐνίοτε, οὐχὶ δὲ πάντοτε, ἐπίτηδες ἐποιεῖτο χρῆσιν αὐτῶν ὁ Ὅμηρος, συχνότερον δὲ οἱ Ἀλεξανδρῖνοι, παρ' οἷς μάλιστα πλείονες σπονδειάζοντες εὑρίσκονται συνεχεῖς, οἷον παρὰ Καλλιμάχῳ ὕμν. 3, 222 κέ. Θεοκρ. 13, 42 κέ. 25, 29. Ἀπολ. Ῥοδ. 4, 1189 κέ. Ὁ Νοννος ὅμως ἀποφεύγει τὴν δισπόνδειον ἀπόθεσιν. Περὶ δὲ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν ὅτι συχνὰ μετεχειρίζοντο τοὺς σπονδειάζοντας στίχους «ornandi poëmatis gratia» μαρτυρεῖ ὁ γραμματικὸς Διομήδης σελ. 495 Κ.

Ὁ δὲ *τέταρτος* ποὺς ἔχει ἐπίσης κανονικῶς τὸ τοῦ σπονδείου ὅπως καὶ τὸ τοῦ δακτύλου σχῆμα καὶ οὐ μόνον ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ πέμπτος ποὺς εἶνε σπονδεῖος, ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Λατίνοις ποιηταῖς ἐν τῇ τελευταίᾳ περιστάσει εἶνε σχεδὸν πάντοτε δάκτυλος. Πρὸ δὲ τῆς βουκολικῆς τομῆς συνηθέστερον ἔχει σχῆμα δακτύλου.

Ἐν δὲ τῇ *τρίτῃ* χώρᾳ ὁ σπονδεῖος κεῖται ὡς οἷόν τε σπανιώτερον ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει, ἥτις ἐρραψῳδεῖτο, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονοτο-

νίας ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ἀποθέσεως τῶν δύο κώλων. Ἐν δὲ τῇ μελικῇ ποιήσει διὰ τὸ μέλος ἧττον ἐπαισθητὴ ἐγίνετο ἡ ἐκ τοῦ σχήματος τούτου τοῦ ἐξαμέτρου μονοτονία.

Μάλιστα δὲ φιλοχωρεῖ ὁ σπονδεῖος ἐν τῇ *ἀρχῇ* τοῦ ἐξαμέτρου ἐνεργητικωτέραν αὐτὴν ἀποφαίνων, ὅθεν τὰ ἑξάμετρα τὰ ἔχοντα σπονδεῖον κατὰ τὴν πρώτην ἢ κατὰ τὴν δευτέραν χώραν ἢ ἅμα κατ' ἀμφοτέρας εἶνε συχνότατα.

Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἐν τοῖς δακτυλικοῖς ἑξαμέτροις οἱ δάκτυλοι ἐπικρατοῦσι τῶν σπονδείων, ὥστε πάντων τῶν σχημάτων συχνότατον εἶνε τὸ *μονόσχημον δακτυλικόν*, καθ' ὃ πάντες οἱ πόδες πλὴν τοῦ τελευταίου εἶνε δάκτυλοι, οἷον

Α 10 νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν, ὀλέκοντο δὲ λαοί.

Ἐν τῇ Α π. χ. ῥαψῳδίᾳ τῆς Ἰλιάδος μεταξὺ τῶν 611 στίχων οἱ 120 εἶνε μονόσχημοι δακτυλικοί. Τοὐναντίον δὲ οἱ στίχοι οἱ κατὰ πάσας τὰς χώρας ἔχοντες σπονδείους καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν *ὁλοσπόνδειοι*, *ἰσόχρονοι*, *μονόσχημοι σπονδειακοὶ* ἢ *σπονδειάζοντες* καλούμενοι, εἶνε σπανιώτατοι, δύο μὲν ἐν τῇ Ἰλιάδι Λ 130 καὶ Ψ 221, τέσσαρες δὲ ἐν Ὀδυσσείᾳ ο 334, φ 15, χ 175, ὁ αὐτὸς καὶ ἐν 192). Ἐκ τῆς διπλῆς δέ, ἣν ὁ Ἀρίσταρχος ἔγραψεν εἰς Λ 130 καὶ Ψ 221, δηλοῦται ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι προϋπῆρχον τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ. Οἱ νεώτεροι ὅμως κριτικοὶ καὶ τοὺς ὀλίγους τούτους ὁλοσπονδείους στίχους ζητοῦσι νὰ ἀπομακρύνωσιν ἐξ εἰκασίας, ἐν μὲν Λ 130 μεταγράφοντες *Ἀτρεΐδης* ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου *Ἀτρείδης* ἢ καὶ *δίφροο* ἀντὶ τοῦ *δίφρου*, ἐν δὲ Ψ 221 *Πατροκλέεος* ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου *Πατροκλῆος*, ἐν δὲ ο 334 *σίτοο* ἀντὶ *σίτου* καὶ *οἴνοο* ἀντὶ *οἴνου*, ἐν δὲ φ 15 *ξυμβλήατο* ἀντὶ *ξυμβλήτην* καὶ ἐν χ 175 καὶ 192 *αὐτόο* ἀντὶ *αὐτοῦ*. Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ στίχος ἐν Ἰλ. Β 544 «θώρηκας ῥήξειν δηίων ἀμφὶ στήθεσσιν» βέλτιον νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς σπονδειάζων, τοῦ ἐπὶ τῆς λέξεως *δηΐων* πάθους θεραπευομένου οὐχὶ διὰ συνιζήσεως (=δήων) ἀλλὰ διὰ τῆς κοινῆς, διὰ τῆς συστολῆς δηλαδὴ τοῦ *η*.

Ὁ δὲ Νόννος καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἀποφεύγουσι τὴν χρῆσιν σπονδείων κατὰ δύο συνεχεῖς χώρας, ἀνταλλάσσουσι δὲ κανονικῶς τοὺς δακτύλους καὶ σπονδείους, ὥστε τὸ σύνηθες σχῆμα τοῦ ἑξαμέτρου ἔχει ὧδε· δ σ δ σ δ σ.

284. Περὶ δὲ τῆς χασμωδίας τῆς τε καθ' ὑπόστασιν καὶ τῆς κατ

ἔμφασιν, καὶ περὶ τοῦ γ' τρόπου τῆς κοινῆς, ὁπότε δηλαδὴ ἡ βραχεῖα συλλαβὴ τῶν ἐπῶν εὑρίσκεται ἀντὶ μακρᾶς λαμβανομένη, ἱκανὸς ἐγένετο λόγος ἐν τῷ α' μέρει τῆς μετρικῆς ταύτης καὶ οὐδεμία ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐνταῦθα τὰ ἐκεῖ εἰρημένα οὐδὲ συνοπτικῶς. Ὡς δὲ καὶ ἐκεῖ παρετηρήσαμεν, οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἐδόξαζον περὶ αὐτῶν πολλὰ οὐχὶ ὀρθά, πᾶς ὅμως ἀκριβέστερος ἔλεγχος ἐνταῦθα τῶν δοξῶν αὐτῶν καὶ τοῦ ἡμαρτημένου τρόπου, δι' οὗ ἐζήτουν νὰ θεραπεύσωσι τὰ τῶν ἐπῶν πάθη, φαίνεται περιττὸς (πρβλ. καὶ § 56). Ὅ,τι δὲ δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀμνημόνευτον ἐνταῦθα, καὶ τοῦτο μᾶλλον χάριν τῶν ὅρων ἢ χάριν πραγματικοῦ τινος κέρδους, εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν γινομένη διάκρισις τῶν Ὁμηρικῶν στίχων κατ' εἴδη καὶ διαφοράς.

Α'. *Εἴδη*. Καὶ εἰς μὲν τὴν τῶν εἰδῶν κατηγορίαν περιελάμβανον καὶ ἄλλα μέν τινα, μάλιστα δὲ τὰ καλούμενα *χωλὰ ἔπη*, ἅτινα κατ' αὐτοὺς ἐγίνοντο ἢ κατὰ πλεονασμὸν ἢ κατ' ἔνδειαν, εἶχον δηλαδὴ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὸ μέσον ἢ κατὰ τὸ τέλος ἐν τῇ συνθέσει τῶν ποδῶν χρόνους τινὰς πλεονάζοντας ἢ ἐλλείποντας. Ὁ πληρέστατος δὲ κατάλογος τῶν εἰδῶν τῶν ἡρωϊκῶν στίχων, ὡς ἐξέδωκεν αὐτὸν διωρθωμένον ὁ Studemund ἐν Jahrb f. Phil. 1867 σελ. 609 κέ. καὶ ἐν Anecd. var. Gr. σελ. 186 κέ. (1), φέρει δὲ τὴν ψευδῆ καὶ πλημμελῆ ἐπιγραφὴν «Ἡρωδιανοῦ περὶ στίχων τῆς λέξεως», ἔχει ὧδε· «Εἴδη δὲ στίχων εἰσὶ ιβ' ἰσόχρονος, ἀπηρτισμένος, ἀκέφαλος, λαγαρός, μείουρος, τραχύς, μαλακοειδής, κακόφωνος, λογοειδής, προκέφαλος, σφηκίας, δολιχοῦρος.

α'. *Ἰσόχρονος* μὲν οὖν ἐστιν ὁ καὶ τὰ μεγέθη τῶν συλλαβῶν καὶ τοὺς πόδας ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ ἐσχάτου τοὺς αὐτοὺς ἔχων, οἷον

τὼ δ' ἐν Μεσσήνῃ ξυμβλήτην ἀλλήλοιϊν (φ 15)

β'. *Ἀπηρτισμένος* δὲ ὁ τὴν διάνοιαν ἔχων ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν, οἷον

ὣς εἰπὼν πυλέων ἐξέσσυτο φαίδιμος Ἕκτωρ (Η 1).

γ'. *Ἀκέφαλος* δέ ἐστιν ὁ ἀπὸ βραχείας ἀρχόμενος, οἷον

ἐπειδὴ νῆάς τε καὶ Ἑλλήσποντον ἵκοντο (Ψ 2).

(1) Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 167 κέ. καὶ 171 W., Ἠλίαν Μοναχὸν παρὰ Studemund. Anecd. var. Gr. σελ. 174 καὶ Anonym. Ambros. de re metr. αὐτόθι σελ. 213 κέ.

δ'. *Λαγυρὸς* δὲ ὁ κατὰ μέσην τὴν συμπλοκὴν τὴν σύνθεσιν μὴ σώζων, οἷον

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης (Ξ 1)

ε'. *Μείουρος* δὲ ὁ κατὰ τὸ τέλος τὴν σύνθεσιν μὴ σώζων καὶ τὴν παρατέλευτον συλλαβὴν βραχεῖαν ἔχων, οἷον

Τρῶες δ' ἐρρίγησαν, ὅπως ἴδον αἰόλον ὄφιν (Μ 208).

ς'. *Τραχὺς* δέ ἐστιν ὁ τῷ ῥοίζῳ τὸν φθόγγον συνιστάς, ὡς τὸ

τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διατρυφὲν ἔκπεσε χειρὸς (Γ 363).

ζ'. *Μαλακοειδὴς* δέ ἐστιν ὁ λείως ἐπιπίπτων ταῖς ἀκοαῖς καὶ μὴ βιαίως, οἷον

αἵματι οἱ δεύοντο κόμαι χαρίτεσσιν ὁμοῖαι (Ρ 51).

η'. *Κακόφωνος* δέ ἐστιν ὁ πολλὰ φωνήεντα ἔχων, οἷον

φὴῃ ἀθηρηλοιγὸν ἔχειν ἀνὰ φαιδίμῳ ὤμῳ (λ 128).

θ'. *Λογοειδὴς* δέ ἐστιν ὁ πεζότερος τῇ συνθέσει, οἷον

ἵππους δὲ ξανθὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα (Λ 680).

ι'. *Προκέφαλος* δέ, οἷον (Ε 349).

ἦ οὐχ ἅλις ὅττι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις,

ια'. *Σφηκίας* δέ, οἷον

ἢ λάθετ' ἢ οὐκ ἐνόησεν, ἀάσατο δὲ μέγα θυμῷ (Ι 537).

ιβ'. *Δολιχοῦρος* δέ, οἷον (Γ 237)

Κάστορά θ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα.

Β'. *Διαφοραί.* Διαφορὰς δὲ τῶν ἐπῶν διέκρινον οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ τὰς ἑπτὰ ταύτας· κατενόπλιον, περιοδικόν, βουκολικόν, σαπφικόν, ὑπόρρυθμον, τέλειον καὶ πολιτικόν. Καὶ

α'. *Κατενόπλιον* μὲν ἔλεγον τὸ ἔχον δύο δακτύλους καὶ σπονδεῖον καὶ πάλιν δύο δακτύλους καὶ σπονδεῖον, οἷον (Α 357)

ὣς φάτο δάκρυ χέων, τοῦ δ' ἔκλυε πότνια μήτηρ.

β'. *Περιοδικὸν* δὲ τὸ ἔχον περιοδικῶς ἀκολουθοῦντας δάκτυλον καὶ σπονδεῖον, οἷον

οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε (Α 2).

γ'. *Βουκολικὸν* δὲ «τὸ μετὰ τρεῖς πόδας ἀπαρτίζον εἰς μέρος λόγου, οἷον

ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτοις ἱμᾶσι δέδεντο» (Κ 475).

Οὕτω γράφεται ἐν σχολ. εἰς Ἡφαιστ. σελ. 167 W., ἐν τῷ cod. Veneto Marciano CCCCLXXXIII (Studem. Anecd. var. σελ. 190) καὶ παρ' Ἡλίᾳ Μοναχῷ (Stud. Anecd. var. σελ. 173), δῆλον ὅτι ἡμαρτημένως, γραπτέον δὲ «τέσσαρας» ἀντὶ «τρεῖς», ὥστε νὰ ἐννοῆται τὸ ἔχον τὴν βουκολικὴν καλουμένην τομήν, τοιοῦτο δὲ εἶνε οὐχὶ τὸ παρατεθειμένον παράδειγμα, ἀλλ' ἄλλο τι τὴν βουκολικὴν τομὴν ἔχον, οἷον

ἀλλά σε γῆρας τείρει ὁμοίιον· ὡς ὄφελέν τις (Δ 315).

δ'. *Σαπφικὸν* δὲ τὸ ἔχον σπονδεῖον τὸν πρῶτον καὶ τὸν τελευταῖον πόδα, τοὺς δ' ἐν τῷ μέσῳ δακτύλους, οἷον

ἄλλοι μέν ῥα θεοί τε καὶ ἀνέρες ἱπποκορυσταί (Β 1 = [Ω 677).

ε'. *Ὑπόρρυθμον* δὲ τὸ καθ' ἕκαστον πόδα ἀπαρτίζον εἰς μέρος λόγου, οἷον

ὕβριος εἵνεκα τῆσδε, σὺ δ' ἴσχεο, πείθεο δ' ἡμῖν (Α 214).

ς'. *Τέλειον* δὲ τὸ ἔχον πάντα τὰ μέρη τοῦ λόγου, οἷον

πρὸς δ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἔτι φρονέοντ' ἐλέησον (Χ 59).

ζ'. *Πολιτικὸν* δέ, ὅπερ ταὐτὸ τῷ λογοειδεῖ, τὸ ἄνευ πάθους ἢ τρόπου πεποιημένον, τουτέστι τὸ πεζότερον τῇ συνθέσει, οἷον

ἵππους τε ξανθὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα (Λ 679).

285. *Ἑξάμετρον τῶν Ἀλεξανδρίνων.* Τοῖς νόμοις τοῦ Ὁμηρικοῦ ἑξαμέτρου ἠκολούθουν καὶ οἱ διάδοχοι ἐπικοί, οἵ τε κυκλικοὶ καὶ οἱ διδακτικοί. Οἱ Ἀλεξανδρῖνοι ὅμως ἐπικοὶ ποιηταὶ οἱ αὐτοὶ καὶ γραμματικοὶ ὄντες ἔπλασαν κατὰ τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν συναίσθημα καὶ τὰς μετρικὰς αὐτῶν θεωρίας νέους νόμους καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν σπονδείων καὶ τῶν κυρίων τομῶν, καθ' οὓς ἐπετήδευον νὰ στιχουργῶσι. Καὶ πρῶτον μὲν παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις ποιηταῖς εἶνε σαφὴς ἡ ῥοπὴ πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σπονδείων, ἅμα ὅμως καὶ ἡ σπουδὴ πρὸς ἐκτενεστέραν ἢ πρότου χρῆσιν τοῦ σπονδειάζοντος. Τὸ μὲν πρῶτον ἐπιτηδεύει μάλιστα πάντων ὁ Καλλίμαχος, ὅστις ἐκ τῶν 32 σχημάτων τοῦ ἑξαμέτρου μεταχειρίζεται εἴκοσι τὰ εὐπετέστατα καὶ εὐκινητότατα, ἀποφεύγων τὰ δυσκινητότατα καὶ βραδύτατα ὡς ἐκ τῶν πολλῶν σπονδείων, ὀλιγώτερον δὲ οἱ ἄλλοι, οἷον Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος μεταχειρίζεται 26 σχήματα τοῦ ἑξαμέτρου ἐκ τῶν 32, ὁ δὲ Θεόκριτος 28, ὁ μὲν δηλαδὴ Ἀπολλώνιος ἀποφεύγει 6, ὁ δὲ Θεόκριτος 4 σχήματα τὰ δυσκινητότατα καὶ βραδύτατα, οἱ δὲ μεταγενέστεροι βουκολικοὶ Μόσχος καὶ Βίων ἀκολουθοῦσι μᾶλλον τῷ Καλλιμάχῳ ἢ τῷ Θεοκρίτῳ. Ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ παρατηροῦνται διαφοραί τινες κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ποιημάτων αὐ-

τοῦ (1). Ἐν μὲν τοῖς ἐπικοῖς ποιήμασιν οὐ μόνον καθ' ὕλην, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος ἀκολουθεῖ μᾶλλον τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ, οἵτινες θηρεύουσι μείζονα εὐπέτειαν ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἑξαμέτρου. Ἐν δὲ τοῖς βουκολικοῖς μεταχειρίζεται μείζονα ἄδειαν καὶ περὶ τὴν μετρικὴν κατασκευήν, ὅπως καὶ περὶ τὴν ὕλην καὶ σύνθεσιν. Ἀκριβέστερον δὲ ὁ λόγος τῆς χρήσεως τῶν δακτύλων καὶ σπονδείων ἔχει κατὰ τὸν Κάρολον Κούνστιον ὡς ἑξῆς· καὶ καθ' ὅλου μὲν ὁ λόγος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σπονδείων πρὸς τοὺς δακτύλους ἔχει παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ ὡς 1 : 2. 9· ἰδίᾳ δὲ ἐν μὲν τοῖς βουκολικοῖς ὡς 1 : 2. 6, ἐν δὲ τοῖς μιμικοῖς ὡς 1 : 2. 8, ἐν δὲ τοῖς ἐπικοῖς ὡς 1 : 3. 1. Τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς βουκολικοῖς εἰδυλλίοις μεταξὺ τῶν διηγηματικῶν καὶ τῶν μελικῶν μερῶν οὐδεμία ἐπικρατεῖ διαφορά.

286. Ὁ δὲ *σπονδειάζων*, ἤτοι ὁ στίχος ὁ ἔχων σπονδεῖον κατὰ τὴν *πέμπτην χώραν*, καθ' ὅλου μὲν εὑρίσκεται πολλῷ συχνότερος παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις ποιηταῖς ἢ παρ' Ὁμήρῳ. Ἰδίᾳ δὲ ὁ λόγος τῆς χρήσεως αὐτοῦ παρὰ μὲν τῷ Ἀράτῳ ἔχει σχεδὸν ὡς 1 : 6, παρὰ δὲ τῷ Καλλιμάχῳ σχεδὸν ὡς 1 : 11, παρὰ δὲ τῷ Μαξίμῳ περὶ καταρχῶν σχεδὸν ὡς 1 : 8, παρὰ δὲ τῷ Θεοκρίτῳ ἐν μὲν τοῖς ἐπικοῖς ποιήμασιν εὑρίσκεται συχνότερον, ὅπως που καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἀλεξανδρίνοις, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις εἴδεσιν ἧττον συχνά. Ὅπως δὲ παρ' Ὁμήρῳ, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις ὡς πλείστη χρῆσις τοῦ σπονδείου γίνεται ἐν τῇ *πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ χώρᾳ* τοῦ ἑξαμέτρου, παρὰ Θεοκρίτῳ ἐν ἑκατέρᾳ 44 %. Ὁ δὲ σπονδεῖος κατὰ τὴν *τρίτην χώραν* σπανιώτερος ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ὢν ἀποβαίνει ἀεὶ σπανιώτερος

(1) Περὶ τοῦ λόγου, ὃν ἔχουσιν οἱ σπονδεῖοι πρὸς τοὺς δακτύλους, περὶ τῶν τομῶν καὶ τῶν προσῳδιακῶν ἰδιωμάτων τοῦ Θεοκρίτου ἐπραγματεύθη μετα πολλῆς ἀκριβείας καὶ ἐπὶ τὸ στατικώτερον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ὁμηρικῶν μελετῶν τοῦ Hartel Ludwich καὶ ἄλλων, ὁ Κάρολος Κούνστιος (de Theocriti versu heroico, 1886 καὶ κατ' ἐπιτομὴν ὁ αὐτὸς ἐν τῇ γ' ἐκδόσει τοῦ εἰδικοῦ μέρους τῆς μετρικῆς τοῦ Rossbach ἐν τέλει, II Excurs, der Hexameter des Theokrit, von Carl Kunst). Χάριν δὲ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ ἑξαμέτρου παρὰ Θεοκρίτῳ διαιρεῖ ὁ Κούνστιος τὰ ποιήματα αὐτοῦ εἰς τὰ ἑξῆς εἴδη· α') ὅπερ καὶ σημαντικώτατον, τα καθαρῶς βουκολικὰ εἰδύλλια (I. III - XI)· β') τὰ ἐπικα ποιήματα (XIII. XVI. XVII. XXII. XXIV. XXV. XXVI)· γ') τὰ μιμικὰ (XIV. XV. II). Ἀποκλείων δὲ τῆς ἐξετάσεως τὰ ἑξῆς XIX. XXI. XXIII. XVII ὡς νοθευόμενα, τὰ ὑπολειπόμενα δύο λυρικὰ ποιήματα XII καὶ XVIII ὡς λίαν μικρὰ καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ἀποτελέσωσιν ἰδίαν κατηγορίαν κατανέμει εἰς τα ἄλλα, τὸ μὲν XII εἰς τὰ ἐπικά, τὸ δὲ XVIII εἰς τὰ μιμικά. Πρὸς τὴν διαίρεσιν δὲ ταύτην απευθύνονται καὶ οἱ στατικοὶ ὑπολογισμοὶ τοῦ Κουνστίου, οὓς ἄνω μνημονεύομεν.

ἐφεξῆς καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις, παρ' οἷς ἐπικρατεῖ ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον τομή. Τὸν δὲ σπονδεῖον κατὰ τὴν *τετάρτην χώραν* πρὸ τῆς βουκολικῆς τομῆς σπανίως μὲν μεταχειρίζεται ὁ Θεόκριτος ἐν τοῖς καθαρῶς βουκολικοῖς ποιήμασι, συχνότερον δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, τοῖς μιμικοῖς καὶ ἐπικοῖς, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἀλεξανδρῖνοι ἐπικοὶ ποιηταί, συχνότατα δὲ ἐν τῷ ιε' εἰδυλλίῳ (12κις).

287. Αἱ δὲ *τομαὶ* παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις ποιηταῖς ἔχουσιν ὡς ἑξῆς. Ἐν ᾧ ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον τομὴ εἶνε συχνοτέρα τῆς πενθημιμεροῦς, παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις ποιηταῖς ἡ διαφορὰ αὕτη ἀποδείκνυται ἔτι μείζων ἢ παρ' Ὁμήρῳ. Ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ 1425 στίχοι (= 57. 9 %) ἔχουσι τὴν κατὰ τρίτον τροχαῖον, 947 δὲ (= 41. 9 %) τὴν πενθημιμερῆ (1). Κανονικῶς δέ, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, παρά τε τῷ Θεοκρίτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἀλεξανδρίνοις τῇ πενθημιμερεῖ ἐπιφέρεται ἡ βουκολικὴ ἢ ἡ ἐφθημιμερὴς τομή. — Ἡ δὲ *βουκολικὴ τομὴ* συχνὴ οὖσα παρ' ἅπασι τοῖς ἐπικοῖς (παρ' Ὁμήρῳ π. χ. οἱ στίχοι οἱ ἔχοντες τὴν βουκολικὴν τομὴν ἔχουσιν ὡς 60. 12 %), παρὰ τοῖς βουκολικοῖς ποιηταῖς ἀποβαίνει ἔτι συχνοτέρα ἢ παρ' ἐκείνοις. Συχνὰ δὲ συμπίπτει αὐτῇ καὶ ἡ στιγμή, ὅθεν προσλαμβάνει μείζονα σημασίαν, ἐνίοτε δὲ ἀποβαίνει καὶ ἡ κυρία τομὴ τοῦ στίχου, ὅταν κατὰ τὴν τρίτην χώραν ἢ μηδεμία ὑπάρχῃ τομὴ (παρὰ Θεοκρίτῳ τοῦτο συμβαίνει τρίς, ἐπὶ τοῦ γ' ποδὸς εὑρισκομένης μειζονός τινος λέξεως) ἢ αἱ λέξεις συνδέωνται στενώτερον πρὸς ἀλλήλας (οἷον *τὰν* | *Ἀμαρυλλίδα*). Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀποδοθῇ τῇ βουκολικῇ τομῇ σημασία μείζων τῆς ἀληθοῦς, καθ' ὅσον καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς βουκολικοῖς ποιήμασι στίχοι ὡς 25 % δὲν ἔχουσι τὴν βουκολικὴν τομήν. Παρὰ Θεοκρίτῳ ἡ βουκολικὴ τομὴ ἐν μὲν τοῖς βουκολικοῖς εὑρίσκεται ἐν 648 στίχοις (= 74 %), ἐν δὲ τοῖς μιμικοῖς καὶ τοῖς καθαρῶς ἐπικοῖς ποιήμασιν οὐχὶ συχνοτέρα ἢ παρ' ἄλλοις ἐπικοῖς, οἷον ἐν μὲν τοῖς μιμικοῖς ἐν 261 στίχοις (= 58. 9 %), ἐν δὲ τοῖς ἐπικοῖς ἐν 523 (= 49. 5 %). Σπανιωτάτη δὲ εὑρίσκεται ἐν τῷ ιε' ποιήματι (45κις ἐν 149 στίχοις). Κανονικῶς δὲ ἡ βουκο-

(1) Εἰδικώτερον δὲ ἐν μὲν τοῖς βουκολικοῖς ποιήμασιν ἡ μὲν πενθημιμερὴς εὑρίσκεται ἐν 435 στίχοις (= 49. 7 %), ἡ δὲ κατὰ τρίτον τροχαῖον ἐν 438 στίχοις (= 49. 9 %), ἐν δὲ τοῖς μιμικοῖς ἡ μὲν πενθημιμερὴς ἐν 212 στίχοις (= 47. 8 %), ἡ δὲ κατὰ γ' τροχαῖον ἐν 231 στ. (= 52. 2 %), ἐν δὲ τοῖς ἐπικοῖς ἡ μὲν πενθ. ἐν 300 στ. (= 28. 3 %), ἡ δὲ κατὰ γ' τροχ. ἐν 756 στ. (= 70. 5 %).

λικὴ τομὴ ἐπιφέρεται τῇ πενθημιμερεῖ. Εἰδικώτερον δὲ ἐν τοῖς βουκολικοῖς εἰδυλλίοις οὐδεμία εὑρίσκεται διαφορὰ ἐν τοῖς μελικοῖς καὶ διηγηματικοῖς ἑξαμέτροις οὔτε ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν βουκολικῶν τομῶν οὔτε ὡς πρὸς τὴν στιγμὴν κατ' αὐτάς. — Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τομῶν ἡ μὲν *τριημιμερὴς* εἶνε συχνὴ παρὰ Θεοκρίτῳ, συνδυάζεται δὲ συνηθέστερον μετὰ τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον ἢ μετὰ τῆς πενθημιμεροῦς. Ἡ δὲ ἑφθημιμερὴς καθ' ὅλου εἶνε ἧττον συχνὴ ἕνεκα τῆς βουκολικῆς, συχνοτέρα δὲ εὑρίσκεται ὅταν λείπῃ ἡ βουκολική. Τὴν δὲ μετὰ τὴν θέσιν τοῦ πέμπτου ποδὸς τομὴν ἀποφεύγει κανονικῶς ὁ Θεόκριτος, ὅπως καὶ πάντες οἱ Ἀλεξανδρῖνοι, ὅταν ὑπάρχῃ ἡ ἑφθημιμερὴς ἢ ἡ πενθημιμερὴς ἢ καὶ ἀμφότεραι ἐν τῷ στίχῳ. Τὴν δὲ κατὰ τέταρτον τροχαῖον ἀποφεύγει ἐπιμελῶς καὶ ὁ Θεόκριτος ὅπως καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες ἐπικοί. Περὶ δὲ τῶν στιγμῶν παρατηροῦμεν ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμπίπτουσι ταῖς τομαῖς.

288. *Τὸ δ. ἑξάμετρον παρὰ Νόννῳ.* Νέαν περίοδον ἀναπτύξεως τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου εὑρίσκομεν περὶ τὰς δυσμὰς τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ καθ' ὅλου τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ δ' ἐκπροσωπῶν τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τοῦ ἔπους εἶνε ἀνὴρ Λίβυς ὁ ἐκ τῆς Πανοπόλεως τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ποιητὴς Νόννος, ὅπως καὶ ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν Ἀλεξανδρεωτικὴν περίοδον τοῦ ἔπους εἶνε ὡσαύτως Λίβυς ἀνὴρ ὁ Κυρηναῖος Καλλίμαχος. Περὶ τῆς ἰδιοτρόπου δὲ χρήσεως τοῦ ἑξαμέτρου ὑπὸ τοῦ Νόννου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, Μουσαίου τε καὶ Χριστοδώρου καὶ Ἰωάννου τοῦ Γαζαίου καὶ Παύλου τοῦ Σιλεντιαρίου (ὁ δὲ Τρυφιόδωρος καὶ Κόλλουθος δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς αὐστηροὺς ὀπαδοὺς τοῦ Νόννου), λέγομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτατα (1).

289. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Νόννος κατ' ἀρχὴν ἀποκλείει τὸν σπονδειακὸν στίχον, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ οἱ αὐστηρῶς ἀκο-

(1) Περὶ τῆς μετρικῆς μορφῆς τοῦ Μουσαίου καὶ Χριστοδώρου ἔχομεν ἰδίας ἀκριβεῖς μελέτας ὑπὸ L. Schwabe (de Musaeo Nonni imitatore liber, Tubingae 1876), A. Scheindler (Zeitschr. für die Oesterr. Gymn. 1877 σελ. 165-181) καὶ Fr. Baumgarten (de Christodoro poëta Thebano. Bonnae 1881)· περὶ δὲ τῶν ψαλμῶν τοῦ Ἀπολλιναρίου τὴν πραγματείαν τοῦ Fr. Ritter. de Apollinarii Laudiceni legibus metricis. Episcopii 1877. Εἰδικῶς δὲ περὶ Νόννου καὶ κεφαλαιωδέστερον περὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ πραγματεύεται ὁ A. Ludwich ἐν τῇ γ' ἐκδ. τοῦ εἰδικοῦ μέρους τῆς μετρικῆς τοῦ Rossbach ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν der Hexameter des Nonnos. Τούτου τὰ πορίσματα παρελάβομεν ἐν τῷ ἐνταῦθα λόγῳ περὶ τοῦ Νοννείου ἑξαμέτρου.

λουθοῦντες αὐτῷ. Ὁ δὲ Παῦλος Σιλεντιάριος οὐ μόνον ἐκ τῆς πέμπτης χώρας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τρίτης ἀποκλείει παντάπασι τὸν σπονδεῖον. Συνεχεῖς δὲ σπονδείους οἱ εἰρημένοι ἐπικοὶ (πλὴν τοῦ Παύλου) μεταχειρίζονται οὐχὶ πλείονας τῶν δύο καὶ τούτους ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ χώρᾳ. Οὕτω δὲ συνέβη ὥστε τὰ 32 Ὁμηρικὰ σχήματα τοῦ ἑξαμέτρου νὰ περισταλῶσιν ὑπὸ τῶν αὐστηροτέρων Νοννείων εἰς 9 ὑπὸ δὲ τοῦ Παύλου Σ. εἰς 6. Ὁ δὲ Τρυφιόδωρος πλὴν τῶν 9 σχημάτων τοῦ Νόννου μεταχειρίζεται καὶ ἄλλα 8. Ὡς πρὸς τὸ συχνὸν δὲ τῆς χρήσεως τῶν σπονδείων παρὰ Νόννῳ παρετηρήθη ὅτι, ἐν ᾧ παρ' Ὁμήρῳ τὸ κεφάλαιον τῶν σπονδείων ἐν ταῖς πέντε πρώταις χώραις τοῦ ἑξαμέτρου ἔν τισι ῥαψῳδίαις φθάνει εἰς 28 % καὶ ἅπαξ (ἐν τῇ παραποταμίῳ μάχῃ) κατέρχεται εἰς 23 %, παρὰ Νόννῳ οὐδέποτε οὐδ' εἰς τὸν ἐλάχιστον τοῦτον ὅρον ἀνέρχεται, ἀλλὰ κατὰ μέσον ὅρον περιορίζεται εἰς τὸ μικρὸν ποσὸν τῶν 15 ἢ 16 %. Φιλοχωρεῖ δὲ ὁ σπονδεῖος ἐν τῷ Νοννείῳ ἑξαμέτρῳ μάλιστα μὲν ἐν τῇ δευτέρᾳ χώρᾳ καὶ μετ' αὐτὴν ἐν τῇ τετάρτῃ, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ ἱκανὴ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ, σπανιωτάτη δὲ ἐν τῇ τρίτῃ, οἷον 14κις μὲν μεταξὺ 534 στίχων ἐν τῷ α' βιβλίῳ τῶν Διονυσιακῶν, 19κις δὲ μεταξὺ 712 ἐν τῷ β' βιβλίῳ, 11κις δὲ μεταξὺ 444 ἐν τῷ γ' καὶ ἐφεξῆς ὡσαύτως. Περὶ δὲ τῆς πέμπτης χώρας, ὅτι ἀποκλείεται παντάπασιν ὁ σπονδεῖος, εἴπομεν ἤδη. Ἡ τοιαύτη μεγάλη ἐπικράτησις τῶν δακτύλων ἀποδίδοται εἰς τὴν ἐξασθένωσιν πολλῶν συλλαβικῶν μεγεθῶν καὶ μάλιστα τῶν τελικῶν τῶν λέξεων συλλαβῶν (1). Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἄρσεις ἐξ ἀρχῆς ἀπῄτουν μακρὰς συλλαβὰς ἰσχυροτέρας ἢ αἱ θέσεις, ἐκ τούτου αἱ τελικαὶ συλλαβαὶ καὶ ἄλλα γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐξησθενωμένα ὠθοῦντο πρὸς τὰς θέσεις τῶν ποδῶν καὶ αἱ ἄρσεις κατὰ προτίμησιν συνετίθεντο ἐκ βραχειῶν, οἵας ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα πολλῷ εὐκολώτερον καὶ ἀφθονωτέρας παρεῖχεν ἢ τελείας μακράς. Ἐντεῦθεν συνέβη ὥστε οὐχὶ μόνον εἰς φωνῆεν λήγουσαι τελικαὶ βραχεῖαι συλλαβαὶ νὰ θεωρῶνται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἀνίκανοι νὰ ἀποτελέσωσιν, ὅπως συνήθως, θέσει μακρὰς συλλαβὰς ἐξαρκούσας νὰ πληρώ-

(1) Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετήρησαν συγχρόνως δύο ἄνδρες, ὁ Is. Hilberg (das Prinzip der Silbenwägung und die daraus entspringenden Gesetze der Endsilben in der Griech. Poesie. Wien 1879) καὶ ὁ Αὔγουστος Scheindler ἐν τῇ ἐπικρίσει τοῦ βιβλίου τοῦ Hilberg ἐν Zeitschr. f. Oesterr. Gymn. 1879 σελ. 412-442.

σωσι τὴν ἄρσιν τοῦ σπονδείου, ἀλλὰ καὶ εἰς σύμφωνον λήγουσαι τελικαὶ βραχεῖαι συλλαβαί. Ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ τοῦ Νόννου αἱ τελικαὶ συλλαβαὶ οἱουδήποτε μεγέθους μόνον ἐπὶ τῆς ἄρσεως τοῦ πρώτου καὶ ἕκτου ποδὸς ἠδύναντο ἀδιαφόρως νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς θέσει μακραὶ συλλαβαί, οὐχὶ δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ποδῶν ἐγίνετο χρῆσις τοιούτων τελικῶν βραχειῶν εἰς φωνῆεν ληγουσῶν συλλαβῶν ὡς θέσει μακρῶν μετά τινων περιορισμῶν. Οἱ Νόννειοι δηλαδὴ ἀπέφευγον νὰ μεταχειρίζωνται ὡς θέσει μακρὰς τοιαύτας συλλαβὰς κατὰ τὴν τρίτην χώραν πρὸ τῆς πενθημιμεροῦς, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς ἕκτης καὶ πέμπτης θέσεως, μετεχειρίζοντο δ' αὐτὰς μόνον κατὰ τὴν τετάρτην χώραν, σπανιώτερον δὲ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ σπανιώτατα κατὰ τὴν πρώτην. Τῷ νόμῳ τούτῳ ὑποτάσσεται καὶ τὸ ἀρκτικὸν τῆς λέξεως ρ. Οὐδέποτε ὅμως συμβαίνει παρὰ τοῖς Νοννείοις τοιαύτη ἔκτασις πρὸ ἀρκτικοῦ ἀφώνου καὶ μάλιστα πρὸ ἀρκτικοῦ φωνήεντος. Ἧττον δὲ ἀπέφευγον ἐπὶ τῆς θέσεως οἱ Νόνννειοι τὴν ἔκτασιν τελικῶν βραχειῶν συλλαβῶν εἰς σύμφωνον ληγουσῶν, ὅτε δηλονότι ἡ ἑπομένη λεξις ἤρχετο ἀπὸ συμφώνου.

290. Εἶτα δὲ παρετηρήθη ἡ σπουδὴ τῶν Νοννείων νὰ τηρῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐν τῇ στιχουργίᾳ ἑκάστου λεκτικοῦ τύπου τὴν φυσικὴν ποσότητα καὶ νὰ μὴ βιάζωνται αὐτὴν ἄνευ ἀνάγκης. Κατὰ ταῦτα τύπους, οἷον τὸν *πέλω*, *ἐγώ*, *ἐπεί*, συνήθως μεταχειρίζονται ὡς ἰάμβους καὶ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον ὡς πυρριχίους. Σπονδειακαὶ δὲ λέξεις διὰ συστολῆς τῆς τελικῆς συλλαβῆς εἰς τροχαίους μεταβαλλόμεναι εὑρίσκονται μόνον κατὰ τὴν πρώτην χώραν, ἥτις παρὰ τῷ Νόννῳ ἀπολαύει πλειόνων ἀδειῶν παρὰ τὰς λοιπάς, ὅπως καὶ τἀνάπαλιν τροχαϊκοὶ τύποι ἐκτεινόμενοι εἰς σπονδείους μόνον κατὰ τὴν πρώτην χώραν εὑρίσκονται. Κανονικὴ δὲ χώρα τῆς σπονδειακὸν σχῆμα ἐχούσης λέξεως εἶνε ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία τοῦ ἑξαμέτρου, ἐντεῦθεν δὲ ἀκολουθεῖ ὥστε ἡ τοιαύτη λέξις νὰ τονίζηται ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς τελικῆς συλλαβῆς, πάνυ δὲ σπανίως σχετικῶς συμβαίνει παρὰ Νόννῳ τὸ ἀνάπαλιν, νὰ τονίζηται δηλαδὴ οὐχὶ ἡ πρώτη, ἀλλ' ἡ δευτέρα.

291. Προσέτι οἱ Νόννειοι ἀγαπῶσι τοὺς τελείους καὶ φυσικοὺς τύπους τῶν λέξεων, ὅθεν ἀποφεύγουσι κατ' ἀρχὴν τὰς συναλοιφάς, τὰς κράσεις, τὰς συνιζήσεις. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν συναίρεσιν σημαντικῶς περιορίζουσιν, οἷον αἱ πληθ. γενικαὶ τῆς α' κλήσεως λήγουσι μόνον εἰς

-άων (οὐχὶ -ῶν ἢ -εων). αἱ δ' ἑνικαὶ εἰς -αο (οὐχὶ δ' εἰς -ου ἢ -εω). Τὰς δοτικὰς θάμβεϊ, τείχεϊ, ἄστεϊ κτλ. οὐδέποτε συναιροῦσι. Χαρακτηριστικὴ δὲ μάλιστα εἶνε ἡ μεγάλη αὐστηρότης, ἣν οἱ περὶ τὸν Νόννον μεταχειρίζονται ἐπὶ τῆς συναλοιφῆς. Ὀνόματα μὲν καὶ ἀντωνυμίας καὶ ῥήματα δὲν συναλείφουσιν, ἀλλὰ μόνον μόρια, προθέσεις καὶ συνδέσμους καὶ ὀλίγα ἐπιρρήματα, οἷον *ποτ'*, *ἔνθ'*, *οὐκέτ'*. Ἀποκοπὴν δὲ μεταχειρίζεται ὁ Νόννος μόνον ἐν περιπτώσεσι, καθ' ἃς προύκειντο παλαιότερα παραδείγματα, οἷα τὰ Ὁμηρικὰ *κάλλιπε* καὶ *καλλείψω* καὶ *ἐνικάτθεο* κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν *ἐγκάτθεο*, πανταχοῦ δὲ λέγει *ἐθέλω* καὶ οὐδέποτε *θέλω* κτλ. Ὡσαύτως ἀποφεύγει τὴν τμῆσιν, πρὸς δὲ τὴν ἀναστροφὴν ἀκολουθεῖ ἀρχαῖς αὐστηροτέραις πολλῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐπικῶν.

292. Ἡ δὲ συμπλοκὴ ἀφώνου μεθ' ὑγροῦ ἐπὶ μέσης μὲν τῆς λέξεως σχεδὸν πάντοτε ποιεῖ παρὰ τῷ Νόννῳ θέσει μακρὰν συλλαβήν, ἐπὶ δισυλλάβων ὅμως λέξεων μόνον ἐπὶ τῆς θέσεως· συστολὴ δὲ συμβαίνει μόνον ἐπὶ τοιούτων λεξεων, ἐφ' ὧν καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἐπιτρέπεται. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς λέξεως τὸ ἄφωνον μετὰ τοῦ ὑγροῦ ποιεῖ θέσει μακρὰν μόνον ἐπὶ τῆς πρώτης. δευτέρας καὶ τετάρτης θέσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῆς ἄρσεως. Συστολὴ δὲ συμβαίνει μετὰ τὴν πρώτην βραχεῖαν τοῦ τρίτου, πέμπτου καὶ πρώτου ποδός, ἐνίοτε δὲ τοῦ δευτέρου, καὶ ἐπὶ τῆς βουκολικῆς τομῆς, ἀλλ' ὅμως μόνον πρὸ κυρίων ὀνομάτων.

293. Καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν διχρόνων ἀκολουθεῖ ὁ Νόννος δοκίμοις παραδείγμασιν, οἷον ὅταν τὴν παραλήγουσαν τοῦ *ὕδωρ* ἄλλοτε μὲν μεταχειρίζηται ὡς μακράν, δῆλον ὅτι καθ' Ὅμηρον, ἄλλοτε δὲ ὡς βραχεῖαν, ὡσαύτως τὴν παραλήγουσαν τοῦ *ἐρητύων* ἢ *ἐρήτυον* καὶ τὴν προπαραλήγουσαν τοῦ *χρύσεος* καὶ *εἴκελος* (ἴκελος), *εἶδε* καὶ *ἴδε*, *Διονύσου* καὶ *Διωνύσοιο*. Καὶ ὡς πρὸς τὸν διπλασιασμὸν τῶν συμφώνων ἀκολουθεῖ τῇ ἔκπαλαι καθιερωμένῃ συνηθείᾳ λέγων *ἔλλαβε*, *ἀννέφελος*, *ἔρρηξε*, *ἔσσυτο*, *δορυσσόος*. Φιλοχωρεῖ δὲ ἡ τοιαύτη θέσει μακρὰ ἐν τῇ τετάρτῃ θέσει, ἐπὶ δὲ τῆς ἄρσεως συμβαίνει τοῦτο μόνον κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τετάρτην χώραν, καὶ ἐνταῦθα δὲ κατ' ἀνάγκην (οἷον Διονυσ. 2, 390. 31, 45). Καὶ τὴν χρῆσιν δὲ τοῦ ἐφελκυστικοῦ *ν* χάριν εὐφωνίας ἢ τοῦ μέτρου ἀποφεύγει ὅσον τὸ δυνατόν.—Καὶ κατὰ τὴν ἀπόθεσιν δὲ τοῦ ἑξαμέτρου μεταχειρίζεται μείζονα αὐστηρότητα, οἷον ἀποφεύγει καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ

τὴν χρῆσιν τροχαϊκῶν λέξεων ἐν τέλει τοῦ στίχου. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀποφυγὴν δὲ τῆς χασμωδίας ὑπερβαίνει πάντας τοὺς προκατόχους ἐπικούς. Προσέτι δὲ καὶ ἡ ἄδεια τῆς χρήσεως τοῦ πρώτου τρόπου τῆς κοινῆς ἱκανῶς περιωρισμένη εὑρίσκεται παρὰ Νόννῳ. Τηρεῖται δὲ ἡ ποσότης τῆς μακρᾶς, ὥστε συμβαίνει χασμωδία, ἐν ἐξαιρετικαῖς μόνον περιστάσεσιν, οἷον ἐν ταῖς φράσεσι *Ζεῦ ἄνα*, *ὦ ἄνα*, *εὖ εἰδὼς* κτλ., ἃς παρέλαβεν ἐκ τοῦ Ὁμήρου.

294. Ἀξία μνείας εἶνε καὶ ἡ νεωστὶ γενομένη παρατήρησις, ὅτι ὁ Νόννος πρῶτος καί τινες τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸν λογικὸν τόνον οὐχὶ ἀδιαφόρως εἶχον, οἷον ἀπέφευγον νὰ ποιῶσι τὸν στίχον τελευτῶντα εἰς λέξιν προπαροξύτονον, οἷον ἔλεγον μὲν ἐνταῦθα *ἐοῦσα*, *γυναῖκα*, *ἐόντα*, *ποταμοῖο*, *ἀτραπιτοῖο*, *μαχηταί*, οὐχὶ δὲ καὶ *ἔχουσα*, *ἔρωτα*, *ἔχοντα*, *πολέμοιο*, *ὑμετέροιο*, *φέρεσθαι*. Οὐ μόνον δὲ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν προπαροξυτόνων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν τῶν ὀξυτόνων καὶ παροξυτόνων παρετηρήθησαν περιορισμοί τινες.

295. *Τομὰς* δὲ τοῦ ἑξαμέτρου οἱ περὶ τὸν Νόννον ἀνεγνώριζον ὡς ἀναγκαίας καὶ ἀπαραιτήτους μόνας τὰς τοῦ τρίτου ποδός, ὅθεν καὶ οὐδεὶς στίχος εὑρίσκεται παρ' αὐτοῖς μὴ ἔχων τοιαύτην τινὰ τομήν. Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἐθεωροῦντο ὑπ' αὐτῶν ὡς τυχαῖαι καὶ ἐπουσιώδεις, καίτοι καὶ ταύτας ὑπέτασσον εἰς αὐστηροὺς κανόνας. Ἐκ τῶν δύο δὲ τομῶν τοῦ τρίτου ποδὸς πολλῷ ἐπικρατεστέρα ἢ παρὰ πᾶσι τοῖς προηγηθεῖσιν ἐπικοῖς εὑρίσκεται ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον. Εἰς τὴν ῥυθμικὴν ὅμως ταύτην διαίρεσιν τοῦ στίχου ὡς εἰς κύριον αἴτιον δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τὸ ὅτι οἱ περὶ τὸν Νόννον σπανιώτατα μεταχειρίζονται τὸν σπονδεῖον κατὰ τὴν τρίτην χώραν, διότι ἡ πενθημιμερὴς τομὴ εὕρηται παρ' αὐτοῖς πολλῷ συχνότερον τῶν κατὰ τὴν τρίτην χώραν σπονδείων· οἷον ἐν τῷ α' βιβλίῳ τῶν Διονυσιακῶν εὑρίσκονται 102 μὲν πενθημιμερεῖς τομαὶ καὶ 432 κατὰ τρίτον τροχαῖον, ὅμως δὲ μόνον 14 τρίτοι σπονδεῖοι, ἐν δὲ τῷ β' 126 πενθημιμερεῖς καὶ 586 κατὰ τρίτον τροχαῖον, ὅμως δὲ μόνον 19 τρίτοι σπονδεῖοι, ἐν δὲ τῷ ἐπυλλίῳ τοῦ Μουσαίου 67 μὲν πενθημιμερεῖς καὶ 276 κατὰ γ' τροχαῖον, μόνον ὅμως 19 τρίτοι σπονδεῖοι, ἐν δὲ τῇ Ἐκφράσει τοῦ Χριστοδώρου 109 πενθημ. καὶ 307 κατὰ γ' τροχαῖον, μόνον δὲ 25 τρίτοι σπονδεῖοι. Οὐχὶ λοιπὸν διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν χρῆσιν τῆς κατὰ τρίτον τροχαῖον τομῆς σπανιώτατα μεταχειρίζονται οἱ περὶ τὸν Νόννον τὸν σπονδεῖον κατὰ τὴν γ' χώραν, ἀλλὰ πιθανώτερον δι' ἄλ-

λον τινὰ λόγον ἀπέφευγον ἐπίτηδες τὴν συχνὴν αὐτοῦ χρῆσιν ἐνταῦθα καὶ ἴσως ὅπως μὴ γεννᾶται μονοτονία ἐκ τῆς ὁμοίας ἀποθέσεως τῶν δύο κώλων τοῦ στίχου. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τομῶν τὴν μὲν κατὰ τέταρτον τροχαῖον ἀπέφευγον καὶ οἱ περὶ τὸν Νόννον ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐπικοί, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν κατὰ τρίτον πόδα τομήν, ὅπως μὴ διαιρῆται ὁ στίχος εἰς δύο ἴσα μέρη, ὅπερ ἀφόρητον. Συχνοτάτη τοὐναντίον εἶνε ἡ βουκολικὴ τομή. Ἐν ᾧ δὲ καθ' ὅλου τὸ ἡρῷον ἀποβαίνει εὐρυθμότερον, ὅταν ὑπάρχῃ ποικιλία τῶν θεμιτῶν τοῦ στίχου τομῶν καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνηται κατὰ κόρον ἡ κατὰ πόδα τομή, παρὰ τῷ Νόννῳ οὐχὶ σπάνιοι ὑπάρχουσι στίχοι τοιοῦτοι, οἷοι οἱ ἑξῆς·

1, 80 βουκόλος | αὐχένα | δοῦλον || Ἔρως ἐπεμάστιε | [κεστῷ·

1, 133 μητέρι | βόστρυχα | ταῦτα || κομίσσατε, | κυκλάδες | [αὖραι.

1, 286 ἠέρος | ἄβροχος | ὄρνις || ἐλούσατο || γείτονι | [πόντῳ.

1, 384 ἄζομαι | αὐχένα | γαῦρον || ἀγήνορος | Ἰαπετοῖο.

296. *Τὸ δ. ἑξάμετρον ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει.* Τῆς λυρικῆς ποιήσεως οἰκεία εἶνε ἡ συστηματικὴ σύνθεσις. Ἂν δὲ καὶ ἡ πρὸ τοῦ Ὁμήρου λυρικὴ ποίησις (ὕμνοι, νόμοι), ἥτις πιθανώτατα μετεχειρίζετο τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον, μετεχειρίζετο τὴν συστηματικὴν σύνθεσιν, οὐδὲν περὶ τούτου γινώσκομεν, εἰκάζοντες δὲ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς μελικῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπαιτεῖ συστηματικὴν σύνθεσιν, καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς ἀρχαιοτάτης ποιήσεως τῶν ἄλλων Ἰνδογερμανικῶν ἐθνῶν, ἥτις ἦτο μελικὴ διῃρημένη εἰς στροφάς, ὑπολαμβάνομεν ὡς πιθανωτάτην τὴν συστηματικὴν διαίρεσιν καὶ τῆς προομηρικῆς λυρικῆς ποιήσεως. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπιρρωνύεται καὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς Ἰλιάδος ῥαψῳδίᾳ (στ. 725-775) ὁ κομμὸς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἕκτορος, ὡς πρῶτος παρετήρησεν ὁ Οὐεστφάλιος, εἶνε ὡσαύτως συντεθειμένος, ὅτε δηλαδὴ θρῆνος τῆς Ἀνδρομάχης (στ. 725-745) καὶ ὁ τῆς Ἑκάβης (748-759) καὶ ὁ τῆς Ἑλένης (762-775 ἐκβαλλομένου τοῦ 770 καὶ 772) συνέστηκεν ἐκ τριστίχων στροφῶν, ὁ μὲν τῆς Ἀνδρομάχης ἐξ ἑπτὰ τοιούτων, ὁ δὲ τῆς Ἑκάβης ἐκ τεσσάρων, ἐκ τοσούτων δὲ ἤτοι τεσσάρων καὶ ὁ τῆς Ἑλένης. Ἐν τέλει δὲ τοῦ α' καὶ β' μέρους παρενεβάλλετο ἐπιφώνημα τοῦ χοροῦ τῶν Τρῳάδων. Συνέχειαν δὲ τῆς προομηρικῆς ταύτης λυρικῆς ποιήσεως

πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν οὐχὶ τοὺς Ὁμηρικοὺς ὕμνους, οἵτινες ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἑξαμέτρου ἀκολουθοῦσι τοῖς νόμοις τοῦ Ὁμηρικοῦ ἔπους (πρβλ. Eberhard, metrische Beobachtungen zu den hom. Hymnen, Magdeburg 1886 καὶ 1887), ἀλλὰ τὴν ποίησιν τοῦ Ἀλκμᾶνος, οὗ σῴζονται τέσσαρα ἑξάμετρα ἔκ τινος παρθενείου τὰ ἑξῆς·

οὔ μ' ἔτι, παρθενικαὶ μελιγάρυες ἱμερόφωνοι,
γυῖα φέρειν δύναται· βάλε δὴ βάλε κηρύλος εἴην,
ὅς τ' ἐπὶ κύματος ἄνθος ἅμ' ἀλκυόνεσσι ποτῆται
νηλεγὲς ἦτορ ἔχων, ἁλιπόρφυρος εἴαρος ὄρνις.

Τὰ πρὸς κιθάραν καὶ μετ' ὀρχηστικῆς κινήσεως ᾀδόμενα ταῦτα ἑξάμετρα, ὅθεν πιθανὴ φαίνεται ἡ συστηματικὴ αὐτῶν σύνθεσις, ἔχουσι πλὴν τῆς πάντοτε σπονδειακῆς ἀποθέσεως πάντας τοὺς ἄλλους πόδας καθαροὺς δακτύλους, τομὰς δὲ τρὶς μὲν τὴν πενθημιμερῆ, ἅπαξ δὲ τὴν κατὰ τρίτον τροχαῖον, τρὶς δὲ τὴν βουκολικήν. Ἡ καθαρότης δὲ τῶν ποδῶν δὲν πρέπει νὰ ὑποληφθῇ ὡς καινοτομία τοῦ Ἀλκμᾶνος, οἷον συμβαίνει παρὰ Νόννῳ, ἀλλ' ὡς λείψανον τῆς ἀρχαιοτάτης χρήσεως.

297. Τὴν αὐτὴν ἀρχαϊκὴν μορφὴν τοῦ ἑξαμέτρου εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ τῆς Αἰολικῆς λυρικῆς, τῷ καλουμένῳ Αἰολικῷ ἔπει, περὶ οὗ εἰδικώτερον θὰ εἴπωμεν κατωτέρω ἐν τῷ λόγῳ περὶ τῶν Αἰολικῶν δακτυλικῶν μέτρων. Ὅτι δὲ καὶ οἱ Αἰολεῖς ποιηταὶ τὰ Αἰολικὰ ἔπη μετεχειρίζοντο συστηματικῶς δὲν δυνάμεθα μὲν νῦν ἀπ' εὐθείας νὰ ἀποδείξωμεν, διότι οὐδὲν ἀκέραιον ποίημα σῴζεται, ἀσφαλῶς ὅμως εἰκάζομεν ἐκ τῆς ἐλευθέρας μιμήσεως ὑμεναίου τινὸς τῆς Σαπφοῦς ὑπὸ τοῦ Κατούλλου, τοῦ 62ου ποιήματος, ὅπερ ὡς τὸ τελευταῖον λείψανον δακτυλικῆς στροφικῆς συνθέσεως τῆς Σαπφοῦς μεγίστην προσλαμβάνει σημασίαν. Τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Κατούλλου σύγκειται ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν, α') μὲν τοῦ προοιμίου, ὅπερ σύγκειται ἐκ δύο ἀμοιβαίων τετραστίχων στροφῶν, τῆς μὲν τῶν νεανιῶν, τῆς δὲ τῶν παρθένων (στ. 1-10)· β') δὲ ἐκ τῆς προῳδοῦ, ἥτις σύγκειται ἐκ δύο τετραστίχων στροφῶν τῶν νεανιῶν (στ. 11-19)· γ') δὲ ἐκ τῆς μεσῳδοῦ, ἥτις σύγκειται ἐξ ὀκτὼ ἀμοιβαίων πενταστίχων στροφῶν (20-58)· καὶ δ') ἐκ τῆς ἐπῳδοῦ, ἥτις συνέστηκεν ἐκ δύο τετραστίχων στροφῶν τῶν νεανιῶν (στ. 59-66). Τὸ δ' ἐφύμνιον Hymen o Hymenaee, Hymen ades o Hymenaee! ἐπάγεται τῷ τέλει ἑκά-

στοτε τῆς ᾠδῆς ἑκατέρου ἡμιχορίου.-Ἕτερον δὲ λείψανον στροφικῆς τοῦ ἑξαμέτρου συνθέσεως παρέχεται ὡσαύτως ὁ Κάτουλλος πάλιν ἐν ἐπιθαλαμίῳ (64, 323-380). Τὸ ὅλον ποίημα ἀκολουθεῖ μέν, ὡς φαίνεται, Ἀλεξανδρεωτικοῖς παραδείγμασιν, αἱ ἐμβεβλημέναι ὅμως στροφαὶ φαίνονται γεγραμμέναι κατὰ παλαιότερόν τι εἶδος συνθέσεως καὶ πιθανώτατα τῆς Σαπφοῦς. Σύγκειται δὲ τὸ ποίημα ἐκ πενταστίχων στροφῶν μετὰ τοῦ ἑξῆς τακτικῶς ἀνακυκλουμένου ἐφυμνίου·

currite ducentes subtegmina, currite fusi.

298. Τῆς συστηματικῆς συνθέσεως τῶν ἑξαμέτρων γίνεται χρῆσις καὶ ἐν τοῖς μελικοῖς μέρεσι τῶν βουκολικῶν τοῦ Θεοκρίτου, καίτοι τὸ εἶδος τῶν ἑξαμέτρων τούτων διαφέρει τῶν τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ τῶν Αἰολέων ποιητῶν, ἀκολουθεῖ δὲ τῷ Ὁμηρικῷ ἑξαμέτρῳ, καθ' ἃ προείπομεν. Τὰ ὑποτιθέμενα ταῦτα μελικὰ μέρη (διότι τὰ βουκολικὰ καὶ μιμικὰ ποιήματα τοῦ Θεοκρίτου ἐγράφοντο οὐχὶ πρὸς ᾠδήν, ὅπως τὰ δημοτικά, ἅπερ ὁ Θεόκριτος ἐμιμεῖτο, ἀλλ' ἁπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν) διαιροῦνται εἰς ἰσομέτρους στροφάς, ὅπως τὰ τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ τῶν Λεσβίων ποιητῶν, αἵτινες ἐνιαχοῦ, οἷον ἐν εἰδυλλίῳ α' καὶ β', χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ κοινοῦ τινος ἐφυμνίου. Τὰ τοῦ Βίωνος ὅμως καὶ Μόσχου βουκολικὰ ποιήματα ὅπως καὶ αἱ ἐκλογαὶ τοῦ Οὐεργιλίου δὲν κατωρθώθη νὰ διαιρεθῶσιν εἰς ἐντελῶς συμμέτρους στροφάς. Καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ δὲ ἡ στροφικὴ σύνθεσις εὑρίσκεται μόνον ἐν τοῖς μελικοῖς μέρεσιν ἢ ὡς τοιούτοις ὑποτιθεμένοις, ὡς εἴπομεν, τουτέστιν ἐν τῷ δευτέρῳ ποιήματι καὶ ἔν τισι βουκολικοῖς ἀγῶσιν. Οἱ δὲ ἀποπειραθέντες, οἷος ὁ Ἀρήνσιος (Ahrens), νὰ διαιρέσωσιν εἰς στροφὰς καὶ τὰ προηγούμενα καὶ ἑπόμενα μέρη καὶ καθ' ὅλου πάντα τὰ βουκολικὰ ποιήματα, ἠστόχησαν. Παρὰ Θεοκρίτῳ λοιπὸν εὑρίσκεται στροφικὴ διαίρεσις ἐν τοῖς ἑξῆς· καὶ *τρίστιχοι* μὲν στροφαὶ τὸν ἀριθμὸν 14 εὑρίσκονται ἐν Θεοκρ. 3,12 (ἐκβαλλομένου τοῦ στ. 27), ὧν προηγοῦνται ὡς προοίμιον τρεῖς δίστιχοι στροφαί· *τετράστιχοι* δὲ ἐν 8, 33-60, 63-70, 72-80 (ἐκβαλλομένου τοῦ 77 στίχου «ἁδὺ δὲ χὠ μόσχος γαρύεται, ἁδὺ δὲ χὰ βῶς»)· τρισκαίδεκα δὲ *πεντάστιχοι* ἐν 2, 58 μετὰ ὀκτὼ τετραστίχων προηγουμένων, ἑκάστης αὐτῶν προτασσομένου ἐφυμνίου. Ἡ δὲ σύνθεσις τοῦ ᾄσματος τῆς ἀοιδοῦ γυναικὸς ἐν ταῖς Ἀδωνιαζούσαις (15, 100) δὲν εἶνε σαφής, ὅπως καὶ ἡ τοῦ α' εἰδυλλίου. Πρβλ. Rossbach spec. Metrik[3] σελ. 53.

299. *Τὸ δ. ἑξάμετρον ἐν τῷ δράματι.* Ἡ μὲν *τραγῳδία* χρῆσιν

ποιεῖται τῶν ἑξαμέτρων κατὰ στίχον κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον αὐτῆς ἐν μονῳδικοῖς ᾄσμασιν, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐνταῦθα σπανίως μόνον καὶ ἑκάστοτε οὐχὶ πλειόνων τῶν τεσσάρων μέχρι ἕξ. Καὶ παρ' Αἰσχύλῳ μὲν οὐδαμοῦ εὑρίσκονται ἑξάμετρα κατὰ στίχον. Παρὰ Σοφοκλεῖ δὲ εὑρίσκονται πέντε ἑξάμετρα ἐν Τραχινίαις 1018 ὡς μεσῳδικὸν ᾆσμα μεταξὺ δύο μονῳδικῶν στροφῶν τοῦ Ἡρακλέους, αἵτινες καὶ αὗται τὸ πλεῖστον ἐξ ἑξαμέτρων σύγκεινται, εἶτα δὲ τέσσαρα ἑξάμετρα ἐν Φιλοκτ. 839 ὡς μονῳδίᾳ ἐν μέσῳ χορικοῦ τινος ᾄσματος μετὰ καθαρῶν δακτύλων ἐκτὸς τεσσάρων σπονδείων. Παρ' Εὐριπίδῃ δὲ εὑρίσκονται δύο χωρία τὸ ἐν Τρῳ. 595-601 μετὰ καθαρῶν δακτύλων διὰ παντὸς καὶ τὸ ἐν ἀποσπ. Φαέθ. στ. 66-69.

300. Ἡ δὲ *κωμῳδία* ποιεῖται συχνοτέραν χρῆσιν τῶν ἑξαμέτρων, ὁτὲ μὲν διὰ πλειόνων ὁτὲ δὲ δι' ὀλιγωτέρων στίχων τὴν τῶν χρησμῶν ποίησιν παρῳδοῦσα. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐν Ἱππ. στ. 196, 1015, 1030, 1050, 1066, 1082, Εἰρ. 1063-1113, Ὄρν. 967, Λυσ. 770. Τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ ἐν Εἰρ. 1270-1301, δι' ὧν σκώπτεται ὁ φιλοπόλεμος Λάμαχος. Καὶ ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων δὲ τῶν λοιπῶν δραμάτων γίνεται δῆλον ὅτι ἡ παλαιὰ κωμῳδία ἠσμένιζε τοῖς παρῳδικοῖς ἑξαμέτροις, ἅτινα πάντοτε σχεδὸν εὑρίσκονται ἀναφερόμενα εἰς τοὺς χρησμούς. Ἡ δὲ προφορὰ τῶν χωρίων τούτων δὲν ἦτο μελική, ἀλλ' οἵα ἡ τῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων ἐν τῷ διαλόγῳ, ἔνθα παρενείρονται. Ἅπαξ δὲ μόνον εὑρίσκονται στιχηρὰ ἑξάμετρα ἐν μελικῷ τινι χωρίῳ, ἐν τῷ ἐπὶ τέλους τῶν Βατράχων προσοδίῳ, ὅπερ πλὴν τοῦ τελικοῦ ποδὸς σύγκειται ὅλον ἐκ καθαρῶν δακτύλων ἐκτὸς ὀλιγίστων σπονδείων. Κατὰ τὸν Σχολιαστὴν χορικόν τι τοῦ Αἰσχύλου ἐχρησίμευεν ἐνταῦθα ὡς παράδειγμα τοῦ Ἀριστοφάνους.- Τοσαῦτα περὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Περὶ τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου καὶ τῶν Ἀρχιλοχείων δακτυλικῶν στροφῶν.

301. Τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον καὶ ἡ κατὰ στίχον χρῆσις αὐτοῦ ἦτο ῥυθμικὴ μορφὴ ἁρμόζουσα τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἱερατικῇ καὶ τῇ ἐπικῇ ποιήσει, αἵτινες εἶχον ἦθος σεμνὸν καὶ ὁμαλόν. Ἡ τῷ ἔπει ὅμως εὐθὺς ἐπακολουθήσασα ἐξ ὑποκειμένου λυρικὴ ποίησις δὲν ἠδύνατο ἔτι νὰ ἀρκεσθῇ τῇ ἁπλῇ ταύτῃ ῥυθμικῇ μορφῇ, ἀλλὰ πρὸς ἑρμηνείαν τῶν ἀλλοιώσεων καὶ ἀντιθέσεων τῶν ψυχικῶν διαθέσεων εἶχε χρείαν μείζονος ῥυθμικῆς ποικιλίας. Ὅθεν διετήρησε μὲν τὸ ἔκπαλαι καθιερωμένον καὶ ἤδη μέχρι τελειότητος ἀνεπτυγμένον μέτρον, συνῆψεν ὅμως μετ' ἄλλων κώλων εἰς ἓν σύστημα πρὸς ἀκριβεστέραν ἑρμηνείαν τῆς μείζονος ψυχικῆς μεταβολῆς καὶ κινήσεως καὶ οὕτως ἐγεννήθησαν αἱ δίστιχοι δακτυλικαὶ στροφαὶ τῶν Ἰώνων λυρικῶν. Τρία δὲ εἶνε τὰ εἴδη τῶν διστίχων τούτων στροφῶν, ἅτινα παριστῶσι τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς αὐξήσεως τοῦ δακτυλικοῦ μέτρου, τὸ ἐλεγειακὸν δίστιχον καὶ αἱ δύο Ἀρχιλόχειοι δακτυλικαὶ στροφαί. Λέγομεν λοιπὸν ἐφεξῆς περὶ αὐτῶν καὶ

α'. Περὶ τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου.

302. Τὸ ἐλεγειακὸν δίστιχον (πρβλ. § 201 καὶ 122 ἐν τέλ.) εἶνε σύστημα ἐκ δύο δικώλων δακτυλικῶν μέτρων συγκείμενον, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἀκατάληκτον, ἐκ δύο ἀκαταλήκτων τριποδιῶν συγκείμενον, αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ἡρῷον, τὸ δὲ δεύτερον ἀσυνάρτητον δικατάληκτον, ἐκ δύο δηλαδὴ πενθημιμερῶν ἤτοι καταληκτικῶν τριποδιῶν συγκείμενον· οἷον τὸ ἑξῆς

ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Καὶ τὸ δεύτερον λοιπὸν ἔχει τὸν αὐτὸν τῷ πρώτῳ ῥυθμόν, εἶνε δηλαδὴ καὶ αὐτὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον μετὰ διπλῆς καταλήξεως, τῆς μὲν

ἐν τῷ μέσῳ, τῆς δὲ ἐν τῷ τέλει. Ἡ ἐλλείπουσα δὲ ἄρσις τοῦ τρίτου καὶ ἕκτου ποδὸς ἀνεπληροῦτο ἤτοι διὰ τονῆς, παρεκτεινομένης τῆς θέσεως τῶν μεμειωμένων ποδῶν εἰς χρόνον τετράσημον, ἢ μᾶλλον διὰ κενοῦ χρόνου δισήμου. Περὶ τῶν δύο δισήμων κενῶν χρόνων ποιεῖται λόγον καὶ ὁ Αὐγουστῖνος (de mus. 4,14)· «cum duo constituuntur non pleni pedes, unus in capite, alter in fine, qualis ille est:

gentiles nostros | inter oberrat equos.

Sensisti enim, ut opinor, me post quinque syllabas longas moram duorum temporum siluisse et tantundem in fine silentium est.» Ὅμοια λέγει καὶ ὁ Κοϊντιλιανὸς (instit. 9, 4, 98)· «est enim quoddam ipsa divisione verborum latens tempus ut in pentametri medio spondeo». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ ῥυθμὸς τοῦ δευτέρου στίχου τῶν ἐλεγειακῶν διστίχων, ὅστις ἰδίᾳ ἐκαλεῖτο *ἐλεγεῖον* (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 52 W. Πλούταρχ. ἠθ. σελ. 1141 A), διότι ἐλεγεῖον ἐλέγετο γενικώτερον καὶ τὸ ὅλον δίστιχον (πρβλ. π.χ. Θουκ. 1, 132 καὶ Πλάτ. Ἱππάρχ. σελ. 228 D), εἶχεν ὧδε·

ἢ ὧδε

Πλὴν τῆς ὀρθῆς ταύτης ἐκδοχῆς, καθ' ἣν τὸ ἐλεγεῖον συνέκειτο ἐκ δύο πενθημιμερῶν (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 52 W.), ἐφέρετο τὸ πάλαι καὶ ἑτέρα πεπλημμελημένη, καθ' ἣν ὁ στίχος οὗτος ἐλαμβάνετο ὡς ἔχων πέντε πόδας, κατὰ μὲν τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν χώραν δάκτυλον καὶ σπονδεῖον ἀδιαφόρως, κατὰ δὲ τὴν τρίτην σπονδεῖον, κατὰ δὲ τὴν τετάρτην καὶ πέμπτην ἀνάπαιστον, ὅθεν καὶ *πεντάμετρον* ἐκαλεῖτο. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο εὑρίσκεται ἤδη παρ' Ἑρμησιάνακτι τῷ Κολοφωνίῳ ἐλεγειοποιῷ ἀκμάσαντι κατὰ τοὺς χρόνους Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ὅστις περὶ αὐτοῦ λέγει ὧδε (παρ' Ἀθην. ΙΓ' σελ. 598 A)·

Μίμνερμος δὲ τὸν ἡδὺν ὃς εὕρετο πολλὸν ἀνατλὰς
ἦχον καὶ μαλακοῦ πνεῦμα τὸ πενταμέτρου.

303. Το δὲ μετρικὸν σχῆμα τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου ἔχει ὡς ἑξῆς. Ὁ μὲν πρῶτος στίχος ἀκολουθεῖ κυρίως τοῖς νόμοις τοῦ ἡρῴου καὶ ταῖς μεταβολαῖς αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, σπανιώτατα δὲ

μόνον εὑρίσκεται ὁ σπονδειάζων, οἷον παρὰ Θεόγνιδι στ. 227, 271, 693, 875 καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ δὲ δεύτερος στίχος ἤτοι τὸ ἰδίᾳ καλούμενον ἐλεγεῖον τομὴν μὲν ἔχει πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ, ἥτις κατὰ σπανιωτάτην μόνον ἐξαίρεσιν εὑρίσκεται ἀθετουμένη, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 53 W. λέγων ὧδε· «δεῖ δὲ τὸ ἐλεγεῖον τέμνεσθαι πάντως καθ' ἕτερον τῶν πενθημιμερῶν· εἰ δὲ μή, ἔσται πεπλημμελημένον, οἷον τὸ Καλλιμάχου

ἱρὰ νῦν δὲ Διοσ|κουρίδεω γενεή».

Ὅμοιον στίχον μνημονεύει ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος 2561 τόνδε·

ἡμεῖς δ' εἰς Ἑλλήσ|ποντον ἀπεπλέομεν.

Ἴσως ὅμως ὁ ποιητὴς ἔγραψε διῃρημένως *Ἕλλης πόντον*. Τὰ δὲ κατὰ τὸ μετρικὸν σχῆμα τοῦ ἐλεγείου ὁ Ἡφαιστίων καλῶς συγκεφαλαιοῖ ἐν σελ. 52 W. ὧδε λέγων· «τοῦ δὲ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς δὶς λαμβανομένου γίνεται τὸ ἐλεγεῖον· ἀλλὰ τὸ μὲν δεύτερον αὐτοῦ μέρος ἑπτασύλλαβον ἀεὶ μένει, ἐκ δύο δακτύλων καὶ συλλαβῆς, τὸ δὲ πρότερον κινουμένους ἔχει τοὺς δύο πόδας, ὥστε ἢ δακτύλους αὐτοὺς γίνεσθαι ἢ σπονδείους, ἢ τὸν μὲν πρότερον δάκτυλον, τὸν δὲ δεύτερον σπονδεῖον, ἢ ἀνάπαλιν τὸν μὲν πρότερον σπονδεῖον, τὸν δὲ δεύτερον δάκτυλον· παρ' ἣν αἰτίαν τὸ μὲν δεύτερον μέρος ἀεὶ διπλασιαζόμενον ἐλεγεῖον ποιεῖ, τὸ δὲ πρότερον οὐκέτι, ἐὰν μὴ ἐκ δύο δακτύλων συνεστήκῃ». Ἐν μὲν δηλαδὴ τῷ δευτέρῳ κώλῳ οἱ ἀκέραιοι πόδες μένουσι πάντοτε καθαροὶ δάκτυλοι καὶ οὐδέποτε συναιροῦνται, ἡ δὲ τελικὴ συλλαβὴ ὡς τοιαύτη εἶνε ἀδιάφορος, ὥστε δύναται νὰ εἶνε καὶ βραχεῖα. Τοῦ δὲ πρώτου κώλου οἱ μὲν ἀκέραιοι ποδες δύνανται ἤτοι ἀμφότεροι νὰ εἶνε δάκτυλοι ἢ σπονδεῖοι ἢ μόνον ὁ ἕτερος αὐτῶν δάκτυλος, ὁ δ' ἕτερος σπονδεῖος. Ὡρισμένοι δὲ νόμοι περὶ τῆς χρήσεως τῶν σπονδείων παρὰ τοῖς δοκίμοις τῶν ἀρχαίων ποιητῶν δὲν ἐξευρίσκονται διὰ τῆς στατικῆς τέχνης. Ὁ πρῶτος σπονδεῖος εἶνε παρ' αὐτοῖς συχνὸς ἐξ ἴσου που τῷ δευτέρῳ, καὶ διπλοῦς δὲ σπονδεῖος εὑρίσκεται συχνὰ ἐν ἐπαλλήλοις ἐλεγείοις. Παρὰ δὲ τῷ Καλλιμάχῳ ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τοῦ συνόλου τῶν στίχων εὑρίσκεται ἔχον δάκτυλον μὲν κατὰ τὴν πρώτην χώραν, σπονδεῖον δὲ κατὰ τὴν δευτέραν· τὰ δὲ λοιπὰ τρία σχήματα, ἢ τοιδύο δάκτυλοι, σπονδεῖος καὶ δάκτυλος, δύο σπονδεῖοι, σχεδόν τι ἐξισοῦνται ἀλλήλοις (πρβλ. Beneke de arte metr. Callim. σελ. 8). Ἐπὶ τέλους δὲ τοῦ πρώτου πενθημιμεροῦς μέρους οὔτε συλλαβὴ ἀδιά-

φορος ἐγχωρεῖ, οὔτε χασμωδία, αἱ δ' ἐξαιρέσεις εἶνε σπανιώταται, οἷον παρὰ Θεόγνιδι

στ. 2 λήσομαι ἀρχόμενος | οὐδ' ἀποπαυόμενος.

12?2 ἐκ σέθεν ὤλετο μὲν | Ἰλίου ἀκρόπολις.

Ἤδη δὲ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ παρετήρησαν τοιαύτας ἐξαιρέσεις, ὅθεν ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος 2588 λέγει «observabis autem, ne novissima syllaba prioris coli ... brevis sit .... quamvis quidam ... non sint deterriti, quin brevi syllaba prius colon concluderent». Πρβλ. Terent. Maur. στ. 1777. Diomed. 502. Ὁ δὲ Ἠλίας ὁ μοναχὸς διδάσκων διαῤῥήδην τὰ ἐναντία (σελ. 175 ἐκδ. Studem.) «συνίσταται οὖν τὸ ἐλεγεῖον μέτρον ἐκ (δύο) πενθημιμερῶν τομῶν, ἑκατέρας ἐχούσης συλλαβὴν ἀδιάφορον», εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων χρῆσιν, οἷον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὅστις οὐδαμῶς ἐνταῦθα ἐδυσχέραινεν οὔτε ἐπὶ τῇ ἀδιαφόρῳ οὐδ' ἐπὶ τῇ χασμωδίᾳ. Ἐπὶ δὲ τῆς κατακλεῖδος τοῦ ἐλεγείου ἠγάπων οἱ δόκιμοι ἐλεγειοποιοὶ νὰ μεταχειρίζωνται βαρυτέραν τινὰ λέξιν, τουτέστιν ὑπερδισύλλαβον, καίτοι καὶ αἱ δισύλλαβοι οὐχὶ σπανίως εὑρίσκονται, ἀπέφευγον δὲ ὅσον τὸ δυνατὸν τὰς μονοσυλλάβους (πρβλ. Θεόγν. στ. 92, 154, 456, 414, 1264, 520, 1280).

304. Εἰ καὶ τὸ ῥυθμικὸν μέγεθος καὶ ἡ διαίρεσις τῶν κώλων ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στίχοις τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου εἶνε ἡ αὐτή, ὅμως ἐν τῷ δευτέρῳ διὰ τῆς διπλῆς καταλήξεως διεκόπτετο ἡ ἐνδελέχεια τῆς ᾠδῆς καὶ ἐταράττετο ἡ ἡσύχιος αὐτῆς πορεία, καὶ οὕτω τὸ ἐλεγεῖον ἐνέφαινε πάθος τι καὶ ταραχήν, ἀπεδεικνύετο δὲ ἐνεργητικώτερον καὶ λυρικώτερον τοῦ ἡρῴου. Χαρακτηρίζων δὲ αὐτὸ ὁ Ἑρμησιάναξ ὡς μαλακόν, καθ' ἃ προείπομεν, δῆλον ὅτι μετέφερεν εἰς τὸ μέτρον τὸ ἦθος τῆς ποιήσεως τοῦ Μιμνέρμου. Πρὸς τὸ ἦθος δὲ τοῦ ῥυθμοῦ σύμφωνος ἦτο κατ' ἀρχὰς καὶ ἡ ἑρμηνεία· διότι ἐν ᾧ τὰ λυρικὰ ποιήματα τὰ ἐξ ἡρῴων μόνον συγκείμενα ᾔδοντο πρὸς τὴν κιθάραν, τὰ ἐλεγεῖα ᾔδοντο πρὸς τὸν γοερὸν καὶ θρηνώδη αὐλόν. Το ἐλεγειακὸν δίστιχον ἦν τις τῶν ἀρχαιοτάτων στροφικῶν συνθέσεων, τίς δὲ ὁ πρῶτος εὑρὼν καὶ μεταχειρισάμενος ἀγνοεῖται, διότι οὔτε ὁ Καλλῖνος οὔτε ὁ Ἀρχίλοχος φαίνεται τοιοῦτος. Πρὸ τούτων μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (περὶ μουσ. 3 καὶ 5) ὡς ἐλεγείων ποιητὴς ὁ Τεγεάτης ἢ Θηβαῖος Κλονᾶς (1). Εἰ μὴ λοιπὸν ἐγεννήθη,

(1) Ὁ Πλούταρχος καθ' Ἡρακλείδην μὲν γράψαντα συναγωγὴν τῶν ἐν μουσικῇ

ὅμως κατ' ἐξοχὴν ηὐξήθη καὶ ἤκμασεν ἐν Ἰωνίᾳ ἡ τὸ μέτρον τοῦτο μεταχειριζομένη ποίησις, δῆλον ὅτι ἡ ἐλεγεία. Ἐνταῦθα ὁ Καλλῖνος τὴν τῆς ἐλευθερίας ἀπώλειαν προβλέπων ἐξεγείρει διὰ τῶν ἐλεγείων αὐτοῦ τοὺς Ἐφεσίους ἐκ τῆς ἀργίας καὶ ῥᾳθυμίας πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὡς ὕστερον ὁ Τυρταῖος προτρέπει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ σῴζωσι μὲν τὸν παλαιὸν τῆς πολιτείας κόσμον, νὰ ἀγωνίζωνται δὲ εὐτόλμως πρὸς τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ᾄδει τὰ ἐλεγεῖα παλαίων πρὸς τὰ δυστυχήματα τοῦ πολυταράχου αὐτοῦ βίου. Μᾶλλον δ' ἐξ ὑποκειμένου εἶνε ὁ μελαγχολικὸς τόνος ἐν ταῖς ἐλεγείαις τοῦ Μιμνέρμου, ἐν αἷς ᾄδει τὰ τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ παθήματα καὶ ματαίως ποθεῖ τὰ ἀγαθὰ τῆς νεότητος, τὸ δὲ γῆρας νομίζει ἴσον τῷ θανάτῳ. Ἅμα δὲ πολλὴ ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ ἐλεγείου καὶ ἐν τῇ αὐλῳδικῇ τῶν νόμων ποιήσει. Ὁ Πολύμνηστος, ὁ Σακάδας καὶ ἄλλοι λέγονται ἐλεγείων ποιηταί, ὅλοι νόμοι καλοῦνται ἔλεγοι (1) καὶ ὁ Μίμνερμος δὲ ᾖσε πρὸς αὐλὸν ἐλεγειακόν τινα νόμον, τὸν *νόμον κραδίας* (2). Ἐκ τῆς θρηνῳδικῆς δὲ χρήσεως ἐν τοῖς αὐλῳδικοῖς νόμοις μετέβη ὕστερον τὸ ἐλεγεῖον εἰς τὰ ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα καὶ ἐκ τούτων πάλιν εἰς τὰ ἀναθηματικά. Δῆλον δὲ ὅτι τὰ ἐπιγράμματα ἐστεροῦντο τῆς αὐλῳδικῆς ἑρμηνείας. Ὅμοιον δέ τι μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος καὶ περὶ τῶν παραινετικῶν ἐλεγειῶν τοῦ Ξενοφάνους, Σόλωνος, Θεόγνιδος, Φωκυλίδου καὶ Περιάνδρου (3). Ἀλλ' ὅμως ὁ Θέογνις ἐν στ. 241 λέγει περὶ τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύρνον

καί σε σὺν αὐλίσκοισι λιγυφθόγγοις νέοι ἄνδρες
ἐν κώμοις ἐρατοῖς καλά τε καὶ λιγέα
ᾄσονται.

λέγει «Κλονᾶν τὸν πρῶτον συστησάμενον τοὺς αὐλῳδικοὺς νόμους καὶ τὰ προσόδια ἐλεγείων τε καὶ ἐπῶν ποιητὴν γεγονέναι». Κατὰ δὲ Γλαῦκον τὸν ἐξ Ἰταλίας (Ῥηγῖνον) γράψαντα σύγγραμμα περὶ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν τε καὶ μουσικῶν λέγει τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ γένους καὶ τῶν χρόνων τοῦ Κλονᾶ· «Κλονᾶς δὲ ὁ τῶν αὐλῳδικῶν νόμων ποιητὴς ὁ ὀλίγῳ ὕστερον Τερπάνδρου γενόμενος, ὡς μὲν Ἀρκάδες λέγουσι, Τεγεάτης ἦν, ὡς δὲ Βοιωτοί, Θηβαῖος. Μετὰ δὲ Τέρπανδρον καὶ Κλονᾶν Ἀρχίλοχος παραδίδοται γενέσθαι».

(1) Πρβλ. Πλούτ. περὶ μουσ. 3. 4 «καὶ Πολύμνηστον τὸν Κολοφώνιον τὸν μετὰ τοῦτον (Κλονᾶν) γενόμενον τοῖς αὐτοῖς χρήσασθαι ποιήμασιν». 8. b «οἱ δὲ περὶ Σακάδαν (ἦσαν ποιηταὶ) ἐλεγείων· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐλεγεῖα μεμελοποιημένα οἱ αὐλῳδοὶ ᾖδον... γέγονε δὲ καὶ Σακάδας ὁ Ἀργεῖος ποιητὴς μελῶν τε καὶ ἐλεγείων μεμελοποιημένων».

(2) Πρβλ. Πλούτ. περὶ μουσ. 8 a «καὶ ἄλλος δ' ἐστὶν ἀρχαῖος νόμος καλούμενος *κραδίας*, ὅν φησιν Ἱππῶναξ Μίμνερμον αὐλῆσαι».

(3) Ἀθήν. 14, 632 d. «Ξενοφάνης δὲ καὶ Σόλων, Θέογνις καὶ Φωκυλίδης, ἔτι δὲ

Καὶ περὶ Σόλωνος μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος (6. Σόλ. 8) ὅτι τὴν ἐλεγείαν αὐτοῦ Σαλαμῖνα «ἀναβὰς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυκος λίθον ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε». Ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι τῇ ἀρχικῇ μετ' ᾠδῆς ἐξαγγελίᾳ τῆς ἐλεγείας πρωΐμως προσετέθη καὶ ὁ ἀναγνωστικὸς τρόπος. Αἱ δὲ τῶν Ἀλεξανδρίνων ἐλεγεῖαι ἐγράφοντο πρὸς ἀνάγνωσιν μόνον.

305. Ἄξιον τέλος μνείας εἶνε ὅτι Διονύσιος ὁ Χαλκοῦς, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὴν 84 Ὀλυμπιάδα, ἔν τισι τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ προέταξε τὸ ἐλεγεῖον τοῦ ἡρῴου (πρβλ. Ἀθήν. 13,602 c καὶ 15, 669 e). Πολλὴν δὲ ποικιλίαν περὶ τὴν χρῆσιν τῶν στοιχείων τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου παρέχονται τὰ ἐπὶ λίθων ἐπιγράμματα· ὁτὲ μὲν τῷ ἡρῴῳ ἐπιφέρονται τρία ἐλεγεῖα, ὁτὲ δὲ δύο ἡρῴοις ἐπιφέρεται ἐλεγεῖον, ἢ δύο ἡρῴοις ἐπιφέρεται ἐλεγεῖον μετὰ ἡρῴου· ἄλλοτε δύο ἡρῴοις ἐπιφέρονται δύο ἐλεγεῖα, ἢ τούτοις προστίθεται καὶ ἡρῷον· ἄλλοτε πάλιν δύο ἡρῴοις ἐπιφέρονται τρία ἐλεγεῖα· τρισὶν ἡρῴοις ἐπιφέρεται ἓν ἢ τρία ἐλεγεῖα· τέσσαρσιν ἢ πέντε ἢ ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡρῴοις ἐπιφέρεται ἐλεγεῖον· τῷ ἐλεγείῳ ἐπιφέρονται δύο ἡρῷα· προσέτι ἐλεγεῖα μόνα ἄνευ ἡρῴων ἤτοι καθ' ἑαυτὰ ἢ καὶ ἀνὰ δύο (1) οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ πενθημιμερὲς δακτυλικὸν μόνον. Πρβλ. Kaibel, epigramm. graeca ex lap. conl. σελ. 701 κέ. Προσέτι παρὰ Th. Preger. inscript. gr. metr. ex script. praeter antholog. coll. σελ. 244 εὑρήσεις καὶ ἄλλα εἴδη συνθέσεων. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐν ἀνθολ. Παλατ. XIII, 1 ἔγραψεν ἐπίγραμμα εἰς Παφίην ἐκ πέντε ἐλεγείων, ὧν τὸ τέταρτον ἔχει σπονδεῖον κατὰ τὴν τετάρτην χώραν, τὸ δὲ πέμπτον ἔχει κατὰ πάσας τὰς χώρας σπονδείους·

4 ἐν πᾶσιν μύθοις ἔργοισίν τε καλοῖς
5 πάντη γὰρ πᾶσιν σὴν δηλοῖς τιμήν.

Ὁ δὲ Ἠλίας (anecd. var. Stud. σελ. 175) διαρρήδην διδάσκει ὅτι ἀμφότεραι αἱ τομαὶ τοῦ ἐλεγείου «πολλάκις ἀπὸ σπονδείου μόνου γίνονται», φέρει δὲ παράδειγμα τόδε

μή μου λήθην σὺ ποίει μὴ λῷστε.

Περίανδρος ὁ Κορίνθιος ἐλεγειοποιὸς καὶ τῶν λοιπῶν οἱ μὴ προσάγοντες πρὸς τὰ ποιήματα μελῳδίαν κτλ.».

(1) Ἀρχαίου τινὸς ἐπιγράμματος ἐν εἰκόνι ἐπιγεγραμμένου ἐν ἀκροπόλει ἀνακειμένῃ καὶ ἐκ δύο ἐλεγείων συγκειμένου μέμνηται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθ. πολιτ. κεφ. 7 τοῦδε.

Διφίλου Ἀνθεμίων τήνδ' ἀνέθηκε θεοῖς,
θητικοῦ αντὶ τέλους ἱππάδ' ἀμειψάμενος.

Περιττὸν δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πάντα τὰ σχήματα ταῦτα τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου εἶνε ἀδόκιμα.

6'. Περὶ τῶν Ἀρχιλοχείων δακτυλικῶν στροφῶν.

306. Αἱ δὲ Ἀρχιλόχειοι δακτυλικαὶ στροφαί, αἵτινες ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐξευρεθεῖσαι ἐν οὐδενὶ ἔτι Ἑλληνικῷ ποιήματι διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν ἀπομιμήσεσι Ῥωμαίων ποιητῶν καὶ μάλιστα τοῦ Ὁρατίου, εἶνε διτταί·

α') μὲν μετὰ τὸ ἡρῷον ἐπιφέρεται ἡ καταληκτικὴ δακτυλικὴ τριποδία ἤτοι τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον τοῦ ἐλεγείου (hemistichium pentametri, Mar. Victor. 2618), οἷον τὸ τοῦ Ὁρατίου (Od. 4,7)

diffugere nives, redeunt jam gramina campis
arboribusque comae.

Σύγκειται δὲ ἡ στροφὴ αὕτη ἐκ τριῶν ἴσων κώλων, ὧν τὸ τελευταῖον καταληκτικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάληξις κεῖται ἐν τῷ τέλει μόνον, ὁ ῥυθμὸς εἶνε ἧττον κεκινημένος ἢ ἐν τῷ ἐλεγειακῷ διστίχῳ. Τὸ δὲ ἦθος τοῦ ποιήματος τούτου τοῦ Ὁρατίου προσέοικε ταῖς παλαιαῖς ἐλεγείαις. Ὁ νοῦς αὐτοῦ· «τὸ ἔαρ ἔρχεται, ἡ φύσις ἀναγεννᾶται, ἀλλ' ἡμᾶς περιμένει ὁ θάνατος». Ὅτι δὲ ἡ στροφὴ αὕτη εἶνε εὕρημα τοῦ Ἀρχιλόχου, μαρτυρεῖ ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος 1803. Περὶ τῆς στροφῆς ταύτης ἐν ἐπιγράμμασιν ἐπὶ λίθων πρβλ. Kaibel, epigr. Gr. ἀρ. 188 καὶ 800.

6') δὲ τῷ ἡρῴῳ ἐπιφέρεται ἡ δακτυλικὴ τετραποδία μετ' ἀποθέσεως σπονδειακῆς (τροχαϊκῆς), ἡ δὲ συναίρεσις ἐγχωρεῖ κατὰ πάσας τὰς χώρας· οἷον τὸ τοῦ Ὁρατίου (Od. 28)

te maris et terrae numeroque carentis arenae
mensorem cohibent, Archyta.

Ὡσαύτως Od. 1, 7. Epod. 12. Ἐκ τῶν τοῦ Ἀρχιλόχου ἕνα μόνον στίχον διέσωσεν ὁ Ἡφαιστίων, ὅστις σελ. 23 W. λέγει «καὶ τὸ τετράμετρον καταληκτικὸν εἰς δισύλλαβον, ᾧ πρῶτος μὲν ἐχρήσατο Ἀρχίλοχος ἐν ἐπῳδοῖς·

φαινόμενον κακὸν οἴκαδ' ἄγεσθαι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

Περὶ τῶν Αἰολικῶν δακτυλικῶν μέτρων.

307. *Αἰολικὰ δακτυλικὰ* καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν ('Ηφαιστ. σελ. 24 W.) ὅσα τὸν μὲν πρῶτον πόδα ἔχουσι πολυσχημάτιστον (1), ἕνα δηλαδὴ τῶν δισυλλάβων ἀδιάφορον, ἤτοι σπονδεῖον ἢ ἴαμβον ἢ τροχαῖον ἢ πυρρίχιον, τοὺς δ' ἐν μέσῳ δακτύλους πάντας, τὸν δὲ τελευταῖον πρὸς τὴν ἀπόθεσιν σπονδεῖον μὲν ἢ τροχαῖον διὰ τὸ τῆς τελευταίας ἀδιάφορον, ἔτι δὲ δάκτυλον ἢ κρητικὸν διὰ τὸ τῆς τελευταίας ὡσαύτως ἀδιάφορον, ἐὰν εἶνε ἀκατάληκτα, εἰς συλλαβὴν δὲ μεμειωμένον, ἐὰν εἶνε καταληκτικά. Τῶν τοιούτων μέτρων πολλὴν μὲν ἐποιήσαντο χρῆσιν οἱ Λέσβιοι μελικοί, ἐν εὐκόλοις ἐρωτικοῖς καὶ συμποτικοῖς ᾄσμασιν, ὧν ἡ διάνοια εἶχεν ὀλιγώτερον πάθος, ὀλιγωτέραν δὲ ὁ 'Ανακρέων. Τούτου τὰ Αἰολικὰ διαφέρουσι κατά τινα τῶν τοῦ 'Αλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς. Καὶ πρῶτον μὲν τὰ τῶν Λεσβίων μελικῶν ἔχουσι συνήθως τὸν πρῶτον πόδα ἕνα τῶν δισυλλάβων ἀδιάφορον, σπανιώτατα δὲ καὶ κατ' ἐξαίρεσιν δάκτυλον (οἷον 'Αλκαίου ἀπόσπ. 47, Σαπφοῦς 102. 27). Τὰ τοῦ 'Ανακρέοντος ὅμως καὶ τὰ τῶν ἄλλων ποιητῶν τῶν τὰ Αἰολικὰ μεταχειρισαμένων (οἷου τοῦ Θεοκρίτου ἐν 29) ἔχουσι μόνον τὸν δάκτυλον ἢ σπονδεῖον. Εἶτα δὲ τὰ μὲν τοῦ 'Ανακρέοντος παραλαμβάνουσιν ἐν τῷ μέσῳ καὶ σπονδείους, τὰ δὲ τῶν Λεσβίων μελικῶν ἔχουσι τοὺς ἐν τῷ μέσῳ πάντας δακτύλους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ 'Ηφαιστίων ἐν σελ. 24 W. Ἔπειτα δὲ τὰ μὲν 'Ανακρεόντεια περατοῦνται μόνον εἰς σπονδεῖον (τροχαῖον) ἢ εἰς συλλαβὴν τὰ καταληκτικά, τὰ δὲ τῶν Λεσβίων παρὰ ταῦτα καὶ εἰς δάκτυλον ἢ κρητικόν. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν διάνοιαν τῆς ποιήσεως καὶ ὁ ῥυθμὸς τῶν αἰολικῶν δακτυλικῶν εἶνε εὐπετὴς καὶ ἁπλοῦς· ἴσα μέτρα ἄνευ προκαταλήξεων καὶ ῥυθμικῆς μεταβολῆς διαδέχονται ἄλληλα κατὰ στίχον, ἀλλ' οὕτως ὥστε συνήθως ἀνὰ δύο

(1) Τὸν πολυσχημάτιστον τοῦτον πόδα οἱ νεώτεροι μετρικοὶ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Γ. 'Ερμαννοῦ καλοῦσιν *αἰολικὴν βάσιν*.

διὰ τῆς λογικῆς διαιρέσεως συνάπτονται εἰς δίστιχον σύστημα ἢ στροφήν. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο διαρρήδην ὁ 'Ηφαιστίων περὶ τῶν δακτυλικῶν πενταποδιῶν τῆς Σαπφοῦς σελ. 60 W. Πρβλ. καὶ σελ. 25 W. Καὶ τὸ μὲν συχνότατον μέτρον εἶνε ἡ *τετραποδία*, ἣν ὁ 'Ηφαιστίων καλεῖ *τετράμετρον*. Ἔχει δὲ αὕτη τὸν τελευταῖον πόδα ἤτοι α΄) δάκτυλον (ἢ κρητικόν), οἷον Σαπφοῦς ἀπόσπασμα.

40 Ἔρος δαὖτέ μ' ὁ λυσιμέλης δόνει
γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον.
41 Ἄτθι, σοὶ δ' ἔμεθεν μὲν ἀπήχθετο
φροντίσδην, ἐπὶ δ' 'Ανδρομέδαν πότῃ.
42 Ἔρος δαὖτ' ἐτίναξεν ἔμοι φρένας,
ἄνεμος κατ' ὄρος δρύσιν ἐμπέσων.

Τετραποδίαι δὲ μετὰ δακτύλου τοῦ πρώτου ποδὸς εἶνε αἱ τοῦ 'Αλκαίου ἀποσπ. 47 «ἄλλοτα μὲν μελιάδεος, ἄλλοτε δ' | ὀξυτέρω τριβόλων ἀρυτήμενοι» καὶ Σαπφ. ἀπόσπ. 102 «ἦρ' ἔτι παρθενίας ἐπιβάλλομαι». - Ἢ β΄) σπονδεῖον (τροχαῖον), οἷον τὸ Σαπφ. ἀπόσπ. 98

θυρώρῳ πόδες ἐπτορόγυιοι,
τὰ δὲ σάμβαλα πεμπεβόηα,
πίσυγγοι δὲ δέκ' ἐξεπόνασαν·

καὶ ἀπόσπ. 113 καὶ 43. Τὸ αὐτὸ μέτρον ἦτο χρήσιμον κατὰ στίχον παρ' 'Ανακρέοντι ('Ηφαιστ. σελ. 23 W.), μετὰ δακτύλου τοῦ πρώτου ποδός, οἷον ἀπόσπ.

67 ἀδυμελές, χαρίεσσα χελιδοῖ.
68 μνᾶται δηὖτε φαλακρὸς Ἄλεξις.

Μετὰ δὲ τὴν τετραποδίαν ἐν χρήσει εἶνε ἡ *πενταποδία*, ἣν ὁ 'Ηφαιστίων λέγει *πεντάμετρον*. Εὑρίσκεται δὲ αὕτη μόνον παρὰ Σαπφοῖ καὶ 'Αλκαίῳ καὶ τῷ μιμητῇ αὐτοῦ Θεοκρίτῳ, οὐχὶ δὲ παρ' 'Ανακρέοντι. 'Ο πρῶτος ποὺς εἶνε ἀεί τις τῶν δισυλλάβων. Ἔχει δὲ τὸ μέτρον τοῦτο τὸν τελευταῖον πόδα ἤτοι α΄) δάκτυλον, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ λεγόμενον *Σαπφικὸν τεσσαρεσκαιδεκασύλλαβον*, ᾧ μέτρῳ ἔγραψεν ἡ Σαπφὼ τὰ ποιήματα τοῦ δευτέρου βιβλίου ('Ηφαιστ. σελ. 25. 65 W.), οἷον τὸ ἀπόσπ. 33

ἠράμαν μὲν ἔγω σέθεν, Ἄτθι, πάλαι πότα.

'Ωσαύτως ἀπόσπ. 32. 34. 35. 36. 37. 'Αλκαίου ἀπόσπ. 25 καὶ τὸ 29 ποίημα τοῦ Θεοκρίτου, ὅπερ ἐποίησε κατὰ μίμησιν παιδικοῦ

τινος τοῦ Ἀλκαίου· ἢ β΄) σπονδεῖον, οἷα τὰ ἑξῆς τῆς Σαπφοῦς ἀποσπάσματα·

39 ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀήδων.
104 τίῳ σ', ὦ φίλε γάμβρε, κάλως ἐϊκάσδω;
ὄρπακι βραδίνῳ σε κάλλιστ' ἐϊκάσδω.
38 ὡς δὲ παῖς πεδὰ μάτερα πεπτερύγωμαι.

Ἔπειτα δὲ ἐν χρήσει εἶνε καὶ ἡ *ἑξαποδία*, καθ' Ἡφαιστίωνα *ἑξάμετρον*, οἷα τὰ ἑξῆς τοῦ Ἀλκαίου ἀποσπάσματα·

46 κέλομαί τινα τὸν χαρίεντα Μένωνα κάλεσσαι,
αἰ χρὴ συμποσίας ἐπ' ὄνασιν ἔμοι γεγένησθαι.
45 ἦρος ἀνθεμόεντος ἐπάϊον ἐρχομένοιο,
ἐν δὲ κίρνατε τῶ μελιάδεος ὄττι τάχιστα.

Τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ κατὰ τὰ ἄλλα εἶνε ὅμοιον τῷ ἡρῴῳ πλὴν τοῦ πρώτου ποδός, ὃν ἔχει πολυσχημάτιστον, ἐκαλεῖτο πρὸς διάκρισιν *αἰολικὸν ἔπος*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄.

Περὶ τῶν δακτυλικῶν χορικῶν τῆς λυρικῆς καὶ δραματικῆς ποιήσεως.

(Κατὰ δάκτυλον εἶδος).

308. Πολλῷ μᾶλλον τῶν Ἰώνων καὶ Αἰολέων εἰς τὸ πρόσθεν προήγαγε τὰ δακτυλικὰ μέτρα ἡ τῶν Δωριέων χορικὴ λυρικὴ ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων δακτυλικῶν μέτρων καὶ κώλων μείζονα καὶ τεχνικώτερα ἐργασαμένη συστήματα, ἅπερ οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ *κατὰ δάκτυλον εἶδος* καλοῦσιν. Κυρίως δὲ οἱ παλαιοὶ τεχνικοὶ κατὰ δάκτυλον εἶδος λέγουσι τὰ δακτυλικὰ μέτρα τοῦ Στησιχόρου. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο ἐπίσης δυνάμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ εἰς τὰ δακτυλικὰ μέτρα τῶν ἄλλων λυρικῶν, οἵτινες ἐποιήσαντο χρῆσιν αὐτῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ Ἰβύκου, ὡς ἐξ ὁμοίων μετρικῶν στοιχείων κώλων τε καὶ μέτρων συνεστῶτα, προσέτι δὲ καὶ εἰς τὰ ὅμοια μέτρα τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Γίνεται δὲ μνεία τοῦ ὀνόματος τούτου παρὰ Πλουτάρχῳ περὶ μουσ. 7 ἐν χωρίῳ εἰλημμένῳ ἐκ τῆς τοῦ Γλαύκου τοῦ Ῥηγίνου ἀναγραφῆς ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μουσικῶν, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι τοῦ κατὰ δάκτυλον εἴδους οὔτε ὁ Τέρπανδρος οὔτε ὁ Ἀρχίλοχος ἐποιήσατο χρῆσιν, ἀλλ' ὁ Ὄλυμπος ἐν τοῖς αὐλῳδικοῖς νόμοις, ἐξ οὗ ἐχορηγήθη αὐτὸ ὁ Στησίχορος(1). Καὶ τὴν τριμερῆ δὲ διαίρεσιν εἰς στροφήν, ἀντιστροφὴν καὶ ἐπῳδόν, ἥτις ἔκτοτε διέμεινε σταθερὸς τύπος πάσης τῆς χορικῆς λυρικῆς, φαίνεται ὅτι παρέλαβεν ὁ Στησίχορος ἐκ τοῦ *τριμεροῦς νόμου* τοῦ Σακάδα καὶ Πολυμνήστου (πρβλ. Πλούτ. περὶ μουσ. 8. 4.). Περὶ δὲ τῶν περιόδων ἤτοι στροφῶν τοῦ Στησιχόρου λέγει ὁ Διονύσιος (περὶ συνθ. ὀνομ. 19) «οἱ δὲ περὶ Στησίχορόν τε καὶ Πίνδαρον μείζονας ἐργασάμενοι τὰς περιόδους εἰς πολλὰ μέτρα καὶ κῶλα διένειμαν αὐτάς». Ἔγραψε δὲ ὁ Στησίχορος τῷ κατὰ δάκτυλον εἴδει τὰ δύο αὐτοῦ ποιήματα, ἅτινα ἐπεγράφοντο *ἆθλα ἐπὶ Πηλίᾳ* καὶ *Γηρυονίς*, τὰ δὲ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ποιημάτων δακτυλικὰ μέτρα εἶνε ἀλλοῖα, ἀνήκοντα εἰς τὰ ἐπισύνθετα. Τὸ δὲ κατὰ δάκτυλον εἶδος τοῦ Στησιχόρου ἐμιμήσατο καὶ ὁ Ἴβυκος. Ὁ δὲ πρὸ τοῦ Στησιχόρου ἀκμάσας Ἀλκμὰν φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς παρέλαβε τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος ἐκ τῶν αὐλῳδικῶν νόμων, ὡς ὁ Στησίχορος, ᾧ συμφωνεῖ κατὰ τὴν χρῆσιν τῶν δακτυλικῶν κώλων καὶ μέτρων. Ἐκ τῶν τριῶν δὲ τούτων λυρικῶν ὁ μὲν Ἀλκμὰν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ εἴδους τούτου, ὁ δὲ Στησίχορος τὴν ἀκμήν, ὁ δὲ Ἴβυκος τὸ τέλος. Μετὰ δὲ τὸν Ἴβυκον οὐδεὶς ἄλλος ἐπίσημος λυρικός, οὔτε ὁ Σιμωνίδης οὔτε ὁ Πίνδαρος, ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ μετρικοῦ τούτου εἴδους.

309. Μαρανθὲν δὲ τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ ἀνεβλάστησε μετ' οὐ πολὺ ἐν τῇ χορικῇ τῶν δραματικῶν ποιήσει. Μικρὰ ὅμως γίνεται ἐνταῦθα χρῆσις τοῦ κατὰ δάκτυλον εἴδους ὅπως καὶ τῶν δακτυλεπιτρίτων ἐπισυνθέτων, τῶν Δωρικῶν καλουμένων

(1) Τὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου ἔχει ὧδε· «ὅτι δ' ἐστὶν Ὀλύμπου ὁ ἁρμάτιος νόμος, ἐκ τῆς Γλαύκου ἀναγραφῆς τῆς ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν μάθοι ἄν τις, καὶ ἔτι γνοίη ὅτι Στησίχορος ὁ Ἱμεραῖος οὔτ' Ὀρφέα οὔτε Τέρπανδρον οὔτ' Ἀρχίλοχον οὔτε Θαλήταν ἐμιμήσατο, ἀλλ' Ὄλυμπον, χρησάμενος τῷ ἁρματίῳ νόμῳ καὶ τῷ κατὰ δάκτυλον εἴδει, ὅ τινες ἐξ ὀρθίου νόμου φασὶν εἶναι». Πρβλ. σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 651 = Σουΐδ. λ. κατὰ δάκτυλον· «ἔστι δὲ ῥυθμοῦ καὶ κρούματος εἶδος τὸ κατὰ δάκτυλον, ᾧ χρῶνται οἱ αὐληταὶ πρὸ τοῦ νόμου». *Πρὸ τοῦ νόμου* δὲ εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ *τὰ προνόμια* τοῦ Πολυδεύκους 4, 53.

στροφῶν, διότι ἐν τῷ δράματι ἐπικρατοῦσι παρὰ πολὺ οἱ ἴαμβοι, οἱ τροχαῖοι καὶ τὰ μικτὰ ἤτοι λογαοιδικὰ μέτρα. Εἶνε δὲ τὰ δακτυλικὰ χορικὰ τοῦ δράματος σχεδὸν πανταχοῦ ἀπηχήματα τῆς παλαιοτέρας χορικῆς λυρικῆς, μετ' ἐλευθέρας ὅμως μιμήσεως πεποιημένα. Οὕτως ὁ Ἀριστοφάνης λέγει ἐν Βατράχοις (στ. 1281) περὶ τῶν δακτυλικῶν μέτρων τοῦ Αἰσχύλου ὅτι εἶνε εἰργασμένα ἐκ τῶν κιθαρῳδικῶν νόμων·

Εὐριπ. Μὴ πρίν γ' ἂν ἀκούσῃς χἀτέραν στάσιν μελῶν
ἐκ τῶν κιθαρῳδικῶν νόμων εἰργασμένην.

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ἀριστοφάνους οὐ μόνον τὸ ἀρχαϊκὸν τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους δηλοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος παρέλαβεν ἐκ τῆς παλαιᾶς τῶν νόμων ποιήσεως, ὅπως καὶ ὁ Στησίχορος.

Καὶ τὰ μὲν δακτυλικὰ χορικὰ τῶν *τραγικῶν* οὐ μόνον κατὰ τὸ μετρικὸν εἶδος, ἀλλὰ καὶ καθ' ὕλην ἤτοι κατὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν μιμοῦνται τὴν ἐπικὴν λυρικὴν τοῦ Στησιχόρου καὶ τὴν παλαιὰν ἱερατικὴν ποίησιν καὶ μάλιστα τὴν τῶν νόμων. Τὸ ἐπικρατοῦν ἐνταῦθα στοιχεῖον εἶνε ἡ ἡσυχία ἐπικὴ διήγησις μετ' εὐλαβοῦς διάρματος τῆς ψυχῆς καὶ μετ' ἀκραδάντου πίστεως εἰς τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὸν κόσμον. Ἅμα δὲ ἐπιπολάζει βαθύ τι τραγικὸν πάθος, ὅπερ ἐμφαίνεται ἐν τῷ ἡσύχῳ πένθει ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ παρελθόντος μεγαλείου καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ μέλλοντος ἀπογνώσει, πάντοτε ὅμως μεθ' ἡσυχίου πραότητος καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν θέλησιν τῆς ἀνεκκλίτου εἱμαρμένης. Τὸ ἦθος τοῦτο ἐπιπολάζει μάλιστα ἐν ταῖς δακτυλικαῖς στροφαῖς τοῦ Αἰσχύλου, ὅστις τὰ ἀρχαϊκὰ χρώματα ἐξαίρει καὶ διὰ τῆς λέξεως. Τοιαῦται εἶνε αἱ τῆς παρόδου τοῦ Ἀγαμέμνονος στροφαὶ (στ. 104 κέ.), αἱ τεχνικώταται τοῦ εἴδους τούτου συνθέσεις. Ὅμοιαι δὲ τό τε μέγεθος καὶ τὴν διάθεσιν, ἧττον ὅμως τεχνικαὶ εἶνε αἱ στροφαὶ τοῦ δευτέρου στασίμου τῶν Φοινισσῶν, ἦθος ἔχουσαι ἐλεγειακώτερον, περισσότερον δὲ τὸ λυρικὸν μέρος ἢ παρ' Αἰσχύλῳ. Τοιοῦτον εἶνε προσέτι τὸ τρίτον τῶν Περσῶν στάσιμον (στ. 852 κέ.), ἐν ᾧ ὁ χορὸς ἀναμιμνήσκεται τῆς πρὶν τῶν Περσῶν εὐδαιμονίας, ἥτις ἤδη διὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου βασιλέως ἀπώλετο ἐσαεί. Ἐν ἄλλαις δακτυλικαῖς στροφαῖς ἐπιπολάζει χρῶμά τι ἱερατικόν, οἷον ἐν τῷ χορικῷ τῶν προπομπῶν ἐν τέλει τῶν Εὐμενίδων, ὅπερ εἶνε δακτυλικὸν προσόδιον εἰς τὴν τραγῳδίαν μετενηνεγμένον. Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ δακτυλικὴ στροφὴ τῆς τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου παρόδου (151

κέ.), ἥτις προσεγγίζει πρὸς παιᾶνα. Αἱ δὲ τῶν Ἡρακλειδῶν στρόφαὶ (στ. 608), ἔνθα ἐκτίθενται αἱ ἀκράδαντοι ἠθικαὶ ἀρχαί, ὑφ' ὧν διέπεται ἡ κοινωνία, ἔχουσιν ἦθος γνωμικόν. Ὡσαύτως καὶ αἱ τῆς παρόδου τῶν Εὐμενίδων (στ. 368 — 371 = 377 — 380). Πολλῷ δ' ἧττον ἥρμοζε τῇ κωμῳδίᾳ τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος, ὅμως δὲ ὁ Ἀριστοφάνης μετὰ τῆς αὐτῆς εὐφυΐας ἐμιμήσατο καὶ τοὺς δακτυλικοὺς ῥυθμοὺς τῶν νόμων χάριν κωμικῶν ἀντιθέσεων, μεθ' ἧς καὶ τὰς δωρικὰς τοῦ Πινδάρου στροφὰς καὶ τὰ τῶν τραγικῶν ᾀσμάτων μέτρα, κατορθοῖ δὲ νὰ δημιουργῇ οὕτω σεμνὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ ᾄσματα, οἷα τραγικός τις ὁστισδήποτε. Τὰ παραδείγματα δὲ τῶν πλείστων δακτυλικῶν στροφῶν τοῦ Ἀριστοφάνους ζητητέον οὐχὶ εἰς τὴν ἐπικὴν λυρικὴν τοῦ Στησιχόρου, ἀλλ' εἰς τὴν ἱερατικὴν ποίησιν, ἐξ ἧς καὶ ὁ Στησίχορος παρέλαβε τοὺς ῥυθμοὺς αὐτοῦ. Τοιαῦτα λοιπὸν εἶνε δύο μεγαλοπρεπῆ ᾄσματα, τὸ ἐν Νεφέλαις 275 — 290 = 298 — 313 καὶ τὸ ἐν Ὄρνισι 1748 — 1754. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔχει οὕτω τὸ σεμνὸν πρὸς τῷ ἱλαρῷ καὶ τὸ μετάρσιον, ὡς ἂν ἦτο πεποιημένον ὑπό τινος Ὀλύμπου ἢ Σακάδα. Ποιεῖ δ' οὕτως ὁ Ἀριστοφάνης, ὅπως καταστήσῃ ἐναργεστέραν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κούφας καὶ ἀερίους θεότητας, εἰς ἃς τὸ ᾆσμα ἀναφέρεται. Τὸ δὲ ἕτερον, ἐν ᾧ ἐξυμνοῦνται τὰ ὅπλα τοῦ Διός, αἱ ἀστραπαὶ δηλαδὴ καὶ βρονταί, μεταχωρεῖ τέλος εἰς ὑμέναιον. Χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ ᾄσματος τούτου ὅτι οἱ ῥυθμοὶ εἶνε εὔκολοι καὶ ταχεῖς. Τρίτη δέ τις δακτυλικὴ στροφή, ἡ ἐν Βατράχοις 875-882 πρὸ τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς κρίσεως τῶν δύο τραγικῶν, φαίνεται μίμησις ᾀσμάτων, οἷα οἱ παλαιοὶ αὐλῳδοὶ καὶ κιθαρῳδοὶ ᾖδον ἐν τοῖς μουσικοῖς ἀγῶσι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος. Παραπλήσιον δὲ εἶνε καὶ τὸ ἐν Βατράχοις στ. 818 κέ.

310. Ὡς ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ ῥητέον ἐνταῦθα βραχέα τινὰ καὶ περὶ τῶν δακτυλικῶν μονῳδιῶν τῆς τραγῳδίας, ἥτις εἶνε καὶ ἡ ὀψιαιτάτη αὔξησις τοῦ δακτυλικοῦ μέτρου. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ οὐδὲν ἴχνος αὐτῶν εὑρίσκεται, ὅπως οὐδ' ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις τοῦ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους δράμασιν. Παραφαίνονται δὲ τὸ πρῶτον περὶ τὴν 89 ὀλυμπιάδα παρ' Εὐριπίδῃ ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ καὶ τῷ Αἰόλῳ, ὕστερον δὲ καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἠσπάσατο τὸ νέον τοῦτο εἶδος. Οὔτε δὲ ἡ ῥυθμικὴ τῶν δακτυλικῶν μονῳδιῶν τέχνη εἶνε πολλοῦ ἀξία, οὐδὲ ἡ τῆς ποιήσεως διάνοια, ἥτις κυρίως συνέστηκεν ἐκ μαλθακῶν μέν, κεκινημένων δὲ θρήνων καὶ σχετλιασμῶν καὶ οὐ μόνον παρ' Εὐριπίδῃ,

ἀλλὰ καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ, οὗ ἡ λέξις ἔχει ἐνταῦθα θαυμαστὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ Εὐριπίδου. Τὸ κύριον δὲ ἐν ταῖς μονῳδίαις ταύταις ἦτο ἡ μουσική, ἣν τὸ πάλαι οἱ ἔμπειροι κριτικοὶ πρὸς τὴν τοῦ Πινδάρου, Φρυνίχου καὶ λοιπῶν παλαιῶν ποιητῶν παραβάλλοντες ἀπεδοκίμαζον (πρβλ. Πλούτ. περὶ μουσ. 20. 31, Ἀριστοφ. ἐν Βατράχοις 1329, Εἰρ. 114). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ δακτυλικαὶ μονῳδίαι ἐποιοῦντο κατὰ σχέσιν, οἷαι αἱ τῆς Ἀνδρομάχης, ἔπειτα δὲ ἀπολελυμέναι ἢ ἀλλοιόστροφοι (πρβλ. Ἀριστοτ. προβλήμ. 19, 15). Ἤτοι δὲ σύγκειται τὸ ὅλον ᾆσμα, ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διανέμεται εἰς δύο πρόσωπα, ἐκ δακτύλων, ἢ ἄρχεται ἀπὸ ἑτερομέτρων στροφῶν (ἐκ γλυκωνείων, ἰωνικῶν καὶ παρ' Εὐριπίδῃ κυρίως ἐκ τῶν προσφιλῶν αὐτῷ ἰαμβοτροχαίων) καὶ καταλήγει εἰς λίαν κεκινημένον δακτυλικὸν μέρος, ὅπερ εἶνε καὶ τὸ κράτιστον τοῦ ὅλου ᾄσματος. Εἰ καὶ οἱ φίλοι δὲ τῆς παλαιᾶς μουσικῆς ἐδυσχέραινον, ὡς εἴπομεν, τῷ νέῳ τούτῳ εἴδει τῶν δακτυλικῶν μέτρων, ὅμως ταῦτα ἐγένοντο προσφιλῆ τῇ τραγικῇ σκηνῇ καὶ δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐν τούτοις ἐνιαχοῦ ἐπεδείξαντο πολλὴν τέχνην. Τοιαῦτα δὲ δακτυλικὰ συστήματα τῶν μονῳδικῶν ᾀσμάτων καὶ κομματικῶν θρήνων μνημονεύομεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς· ἐκ μὲν τῶν τοῦ Σοφοκλέους Ἠλ. 129. Φιλ. 1196. Οἰ. Κ. 228. 241. Τραχ. 1010· ἐκ δὲ τῶν τοῦ Εὐριπίδου Ἀνδρομ. 1173. Φοιν. 1485. 1546. 1570. Ἱκετ. 271. Τρῳάδ. 595. Ἑλ. 375.

311. Τὰ δὲ κῶλα καὶ μέτρα, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται αἱ στροφαὶ τοῦ κατὰ δάκτυλον εἴδους παρά τε τοῖς λυρικοῖς καὶ τοῖς δραματικοῖς ἔχουσιν ὡς ἑξῆς. Ἐπικρατέστερον μὲν κῶλον εἶνε ἡ *τετραποδία*, ἥτις συνήθως μὲν εἶνε ἀκατάληκτος καὶ περατοῦται εἰς δάκτυλον ἢ εἰς σπονδεῖον (μέτρον Ἀρχιλόχειον), σπανιώτερον δὲ καταληκτικὴ εἰς τὴν θέσιν (μέτρον Ἀλκμανικὸν) ἢ βραχυκατάληκτος. Ἤτοι δὲ ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς μέτρον ἤ, ὅπερ πολλῷ συχνότερον, δύο τετραποδίαι συνάπτονται εἰς μίαν δακτυλικὴν *ὀκταποδίαν*, ἥτις εἶνε τῶν συνηθεστάτων μέτρων τῆς δακτυλικῆς χορικῆς ποιήσεως τῶν τε λυρικῶν καὶ τῶν δραματικῶν. Τέμνεται δ' αὕτη συνήθως μὲν ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὸν δ' δάκτυλον, πολλάκις δὲ καὶ κατὰ τὴν δ' ἢ ε' θέσιν. Ἡ δὲ συναίρεσις τοῦ δακτύλου εἰς σπονδεῖον σχεδὸν περιορίζεται εἰς τὸν πρῶτον πόδα, ἔνθα καὶ ἐν τῷ ἡρῴῳ εἶνε συχνοτάτη. Ὁ δὲ τελευταῖος ποὺς εἶνε ἤτοι σπονδεῖος (τροχαῖος) ἢ καταληκτικὸς εἰς τὴν θέσιν, τὸ

δὲ καταληκτικὸν τοῦτο μέτρον καλεῖται *Ἰβύκειον*. Δευτερεῦον δὲ στοιχεῖον εἶνε ἡ *τριποδία*, ἥτις ὅταν ἔχῃ σπονδειακὴν (τροχαϊκὴν) ἀπόθεσιν, καλεῖται ὑπὸ τοῦ Σερουίου (1820) *Ἀλκμανικόν*. Ἐκ δύο δὲ τριποδιῶν εἰς ἓν μέτρον συναπτομένων γίνεται τὸ δακτυλικὸν *ἑξάμετρον*, ὅπερ σπανιώτατα ἔχει σπονδεῖον καὶ ἴσως μόνον κατὰ τὴν πρώτην χώραν, εὑρίσκεται δὲ καὶ εἰς δάκτυλον περατούμενον, ὅτε καλεῖται *Ἰβύκειον*. Ἐκ δὲ τῆς τριποδίας μετὰ τετραποδίας συναπτομένης γίνεται ἡ δακτυλικὴ *ἑπταποδία*, ἥτις εἰς σπονδεῖον μὲν περατουμένη καλεῖται μέτρον *Στησιχόρειον*, ἡ δὲ καταληκτικὴ μέτρον *Ἀλκμανικόν*. Σπανιωτάτη δὲ εἶνε ἡ *πενταποδία*, ἥτις μετὰ σπονδειακῆς μὲν ἀποθέσεως καλεῖται μέτρον *Στησιχόρειον*, μετὰ καταληκτικῆς δὲ *Ἀλκμανικόν*.- Χάριν δὲ μείζονος ποικιλίας καὶ ζωηρότητος ἐπεμίγνυον οἵ τε λυρικοὶ καὶ οἱ δραματικοὶ τοῖς δακτυλικοῖς κώλοις καὶ ἑτερόμετρα καὶ μάλιστα ἀναπαιστικὰ καὶ συνηθέστερον μὲν τὴν ἀκατάληκτον καὶ καταληκτικὴν *ἀναπαιστικὴν τετραποδίαν*, ἐξ ἧς διπλασιαζομένης γίνεται ἡ *ὀκταποδία*, ἀκατάληκτος ἢ καταληκτικὴ (*ἀναπαιστικὸν τετράμετρον*), σπανιώτερον δὲ τὴν *ἀναπαιστικὴν τριποδίαν* καὶ *πενταποδίαν*. Πλὴν δὲ τῶν ἀναπαιστικῶν ἐπεμίγνυον προσέτι καὶ μεμονωμένα *τροχαϊκά*, *ἰαμβικὰ* καὶ *λογαοιδικὰ κῶλα* καὶ ταῦτα μάλιστα ὡς προῳδικὰ καὶ ἐπῳδικά.

312. Παραδείγματα δὲ τοῦ κατὰ δάκτυλον εἴδους ἐκ μὲν τῶν λυρικῶν φέρομεν πρῶτον μὲν τὴν ἑξῆς τρίστιχον στροφὴν τοῦ Ἀλκμᾶνος (ἀπόσπ. 45 B.)

Μῶσ' ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός,
ἄρχ' ἐρατῶν ἐπέων, ἐπὶ δ' ἵμερον
ὕμνῳ καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.

Πρβλ. Μάξιμ. Πλανούδ. V 510 Walz· «αὕτη ἡ στροφὴ ἐκ τριῶν ἐστι κώλων δακτυλικῶν ἰσομέτρων συγκειμένη». Ὅμοιον εἶνε καὶ τὸ 33 καὶ 34 ἀπόσπ. τοῦ Ἀλκμᾶνος. Εἶτα δὲ τὴν ἑξῆς στροφὴν τοῦ Στησιχόρου Γηρυον. ἀπόσπ. 8.

α'. Ἀέλιος δ' Ὑπεριονίδας δέπας ἐσκατέβαινεν
χρύσεον, ὄφρα δι' Ὠκεανοῖο περάσας,
ἀφίκοιθ' ἱερᾶς ποτὶ βένθεα νυκτὸς ἐρεμνᾶς,
β'. ποτὶ ματέρα κουριδίαν τ' ἄλοχον παῖδάς τε φίλους·
[ὁ δ' ἐς ἄλσος ἔβα
δάφναισι κατάσκιον ποσσὶ πάϊς Διός.

–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
∪ ∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
∪ ∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – – –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ –
– –́ ∪ ∪ – ∪ –   –́ ∪ ∪ – ∪ –

α'. 3+3. 5. 3+3. β'. 4+4. 3+3.

Πρβλ. καὶ Ἰβύκου ἀπόσπ. 2 καὶ Κερκίδου ἀπόσπ. 2 (Bergk[4] II, 513).

Ἐκ δὲ τῶν δραματικῶν φέρομεν ὡς παράδειγμα τὴν α') στροφὴν τῆς παρόδου τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου στ. 151-158=159-166.

α'. ὦ Διὸς ἁδυεπὲς φάτι, τίς ποτε τᾶς πολυχρύσου
Πυθῶνος ἀγλαὰς ἔβας
β'. Θήβας; ἐκτέταμαι φοβερὰν φρένα δείματι πάλλων,
ἰήιε Δάλιε Παιάν,
γ'. ἀμφὶ σοὶ ἁζόμενος τί μοι ἢ νέον
ἢ περιτελλομέναις ὥραις πάλιν ἐξανύσεις χρέος.
εἰπέ μοι, ὦ χρυσέας τέκνον Ἐλπίδος, ἄμβροτε Φάμα.

–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
∪ –́ ∪ – ∪ – ∪ –
–́ – – ∪ ∪ – ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –   –
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –

α'. 3+3. 4. β'. 3+3. 4. γ'. 4. 3+3. 3+3.

Καὶ τὴν στροφὴν ἐκ τοῦ α') στασίμου τῶν Ἡρακλειδῶν στ. 608-617=618-629.

α'. οὔτινά φημι θεῶν ἄτερ ὄλβιον,
οὐ βαρύποτμον τ' ἄνδρα γενέσθαι,
β'. οὐδὲ τὸν αὐτὸν ἀεὶ βεβάναι δόμον
εὐτυχίᾳ· παρὰ δ' ἄλλαν ἄλλα μοῖρα διώκει·
γ'. τὸν μὲν ἀφ' ὑψηλῶν βραχὺν ᾤκισε,
τὸν δ' ἀτίταν εὐδαίμονα τεύχει.
δ'. μόρσιμα δ' οὔτι φυγεῖν θέμις, οὐ σοφίᾳ τις ἀπώσεται,
ἀλλὰ μάταν ὁ πρόθυμος ἀεὶ πόνον ἕ-ξει.
α'. 4. 4. β'. 4. 3 + 3. γ'. 4. 4. δ'. 3 + 3. 3 + 3.

Ὡς παράδειγμα δὲ τῶν δακτυλικῶν συστημάτων τῶν μονῳδιῶν

καὶ κομματικῶν θρήνων φέρομεν τὸ ἑξῆς ἐκ τῆς Σοφ. Ἠλέκτρας στ. 129 κέ.

α'. ὦ γενέθλα γενναί-ων,
ἥκετ' ἐμῶν καμάτων παραμύθιον.
β'. οἶδά τε καὶ ξυνίημι τάδ', οὔ τί με
φυγγάνει, οὐδ' ἐθέλω προλιπεῖν τόδε,
μὴ οὐ τὸν ἐμὸν στενάχειν πατέρ' ἄθλιον.
γ'. ἀλλ'-ὦ-παν-τοί-ας φιλότητος ἀμειβόμεναι χάριν,
ἐᾶτέ μ' ὧδ' ἀλύ-ειν-, αἰ-αῖ, ἱκνοῦ-μαι.
α'. 4. 4. β'. 4. 4. 4. γ'. 4 + 4. 4 + 4.

Β'. ΜΕΤΡΑ ΑΝΑΠΑΙΣΤΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Περὶ προσοδιακοῦ, παροιμιακοῦ καὶ τετραμέτρου ἀναπαιστικοῦ.

313. Τῶν ἀναπαιστικῶν μέτρων κύριος *πούς* εἶνε ὁ ἀνάπαιστος, ὅστις μέγεθος ἔχων ὡς ὁ δάκτυλος τετράσημον, βαινόμενος διῃρεῖτο ὡσαύτως εἰς δύο ἴσα ποδικὰ μέρη, δίσημον ἄρσιν καὶ δίσημον θέσιν, ὥστε ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ὁ δάκτυλος ῥυθμικὸν γένος, τὸ δακτυλικόν. Διέφερε δὲ ὁ ἀνάπαιστος τοῦ δακτύλου κατὰ τὴν τάξιν τῶν σημείων, διότι ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ δακτύλου προηγεῖτο μὲν ἡ θέσις, εἵπετο δὲ ἡ ἄρσις, ἐπὶ τοῦ ἀναπαίστου συνέβαινε τὸ ἀντίθετον (ἄρσ. ∪ ∪ | θ. –). Σχήματα δὲ ἐλάμβανεν ὁ ἀναπαιστικὸς πούς α') μὲν αὐτὸ τὸ τοῦ

ἀναπαίστου (⏑ ⏑ ⏗)· β΄) δὲ τὸ τοῦ ἀναπαιστικοῦ σπονδείου (– ⏗). γ΄) δὲ τὸ τοῦ ἀναπαιστικοῦ δακτύλου (– ⏑́ ⏑) καὶ δ΄) τὸ τοῦ (ἀναπαιστικοῦ) προκελευσματικοῦ (⏑ ⏑ ⏑́ ⏑). Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνάπαιστος εἶχε προηγουμένην τὴν ἄρσιν τῆς θέσεως, ἐκ τούτου κατὰ τὸ ἦθος διέφερε τοῦ δακτύλου μείζονα αὐτοῦ προσλαμβάνων κίνησιν καὶ ἐνέργειαν Καὶ τὸ μὲν σπονδειακὸν σχῆμα ἤτοι ἡ συναίρεσις τῶν δύο βραχειῶν τῆς ἄρσεως εἰς μίαν μακρὰν προσεποίει τῷ ῥυθμῷ μείζονα ἡσυχίαν καὶ σεμνότητα παρὰ τὸ κύριον, ἡ δὲ λύσις τῆς θέσεως εἰς δύο βραχείας τοὐναντίον μείζονα θερμότητα καὶ πάθος (πρβλ. Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. σελ. 97 Μ. Διονύσ. Ἁλ. περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 17).

314. *Κῶλα* δὲ *ἀναπαιστικὰ* συγκροτοῦνται ἐκ δύο, τριῶν, τεσσάρων καὶ πέντε ἀναπαίστων, τουτέστι διποδίαι, τριποδίαι, τετραποδίαι καὶ πενταποδίαι. Κῶλα δὲ ἀναπαιστικὰ μείζονα τοῦ εἰκοσασήμου μεγέθους (τῆς πενταποδίας) δὲν γίνονται δι᾽ ὃν λόγον οὐδὲ δακτυλικά, ὡς ἐν τῷ γενικῷ μέρει εἴπομεν. Τῶν δ᾽ εἰρημένων τεσσάρων κώλων εὐχρηστότατον καὶ τὸ θεμελιῶδες στοιχεῖον ἐν πάσαις ταῖς ἀναπαιστικαῖς περιόδοις καὶ τοῖς ἀναπαιστικοῖς συστήμασιν εἶνε ἡ τετραποδία. Σχηματίζονται δὲ τὰ ἀναπαιστικὰ κῶλα ἤτοι ἀκατάληκτα ἢ καταληκτικὰ ἢ βραχυκατάληκτα. Καὶ τὰ μὲν ἀκατάληκτα ἔχουσι πάσας τὰς ἄρσεις πλήρεις τουτέστιν ἀποτετυπωμένας δι᾽ ἰδίων συλλαβῶν, οἷον Αἴ. 134. 135

⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ –

Τελαμώνιε παῖ, τῆς ἀμφιρύτου
Σαλαμῖνος ἔχων βάθρον ἀγχιάλου·

τῆς δὲ καταληκτικῆς λείπει ἡ τελευταία ἄρσις, ἥτις ἀναπληροῦται διὰ τονῆς ἤτοι παρεκτάσεως τῆς προτελευταίας ἀπὸ δισήμου εἰς τετράσημον, οἷον Αἴ. 136

⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏗ –

σὲ μὲν εὖ πράσσοντ᾽ ἐπιχαίρω.

Τῶν δὲ βραχυκαταλήκτων ἐλλείπουσιν ἀμφότεραι αἱ τελευταῖαι ἄρσεις, αἵτινες ἀναπληροῦνται διὰ τονῆς τῶν προηγουμένων θέσεων, οἷον Τραχ. 849

⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ ⊔ ⏗ –

τέγγει δακρύων - ἄχ-ναν.

Βαίνονται δὲ τὰ ἀναπαιστικὰ κῶλα καὶ μέτρα διττῶς, ἤτοι κατὰ διποδίαν, ὥστε δύο ἀνάπαιστοι ἀποτελοῦσι μίαν διποδικὴν βάσιν ἢ

ἓν μέτρον, ἢ κατὰ μονοποδίαν. Καὶ ἡ μὲν τετραποδία ὡς ἐκ δύο συγκειμένη βάσεων λέγεται δίμετρον, ὥσπερ ἡ διποδία μονόμετρον, ἡ δὲ σύζευξις δύο τετραποδιῶν ἢ διμέτρων τετάμετρον. Αἱ δὲ τριποδίαι καὶ πενταποδίαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν βαίνονται κατὰ μονοποδίαν καὶ τότε λέγονται τρίμετρα καὶ πεντάμετρα, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ διποδίαν, ὅταν ἡ μὲν τριποδία λαμβάνηται ἀντὶ βραχυκαταλήκτου τετραποδίας ἤτοι βραχυκαταλήκτου διμέτρου, ἡ δὲ πενταποδία ἀντὶ βραχυκαταλήκτου ἑξαποδίας ἤτοι βραχυκαταλήκτου τριμέτρου.

Ὅταν δὲ ἐν μέσῳ τῷ ἀναπαιστικῷ μέτρῳ ἐλλείπῃ μία ἢ καὶ πλείονες ἄρσεις, ὅταν δηλαδὴ δὲν ἀποτυπῶνται δι᾽ ἰδίων συλλαβῶν, ἀλλ᾽ ἀναπληρῶνται διὰ κενοῦ χρόνου ἢ διὰ τονῆς, γεννᾶται τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα καὶ τὰ μέτρα ταῦτα καλοῦνται προκαταληκτικὰ (ἀσυνάρτητα), οἷον Τραχ. 850 κἑ.

ἁ δ᾽ ἐρχομένα - μοῖρα προφαί-νει δολίαν κτλ.

315. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ ἦθος, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, διέφερον οἱ ἀνάπαιστοι τῶν δακτύλων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς χρῆσιν, διότι ὁ ἀναπαιστικὸς ῥυθμὸς ἦτο ἀρχῆθεν ῥυθμὸς ἐμβατήριος. Ἐν ᾧ δηλαδὴ οἱ δάκτυλοι ᾔδοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑφ᾽ ἑστώτων καὶ ἄνευ ὀρχηστικῆς κινήσεως πρὸς κιθάραν ἢ πρὸς αὐλούς, οἱ ἀνάπαιστοι ἐξ ἀρχῆς ἐχρησίμευον ὡς μέτρον τῶν προσοδίων καὶ ἐμβατηρίων, οὕτω δὲ ὥστε ἐπὶ ἕκαστον ἀνάπαιστον ἔπιπτεν ἀνὰ ἓν βῆμα τοῦ ᾄδοντος, τῇ μὲν ἄρσει τοῦ μετρικοῦ ποδὸς συμπίπτοντος τοῦ μετεωρισμοῦ τοῦ ποδὸς τοῦ ᾄδοντος, τῇ δὲ θέσει τῆς θέσεως. Ὡς δὲ ἐν τῇ πορείᾳ τῆς πρώτης τοῦ ποδὸς βάσεως ἤτοι θέσεως προηγεῖται ἄρσις αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μετρικοῦ ποδὸς τῆς συνακολουθούσης καὶ τὸν αὐτὸν ἐχούσης ῥυθμὸν ᾠδῆς ἀναγκαῖον ἦτο τῆς πρώτης θέσεως νὰ προηγῆται ἄρσις. Διττὴ δὲ κατ᾽ ἀρχὰς ἐμφανίζεται ἡ τοιαύτη χρῆσις τῶν ἀναπαίστων ὡς ῥυθμοῦ δηλονότι ἐμβατηρίου, τὸ μὲν ἐν τοῖς προσοδίοις καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων ῥυεῖσι προσοδιακοῖς παιᾶσι, τὸ δὲ ἐν τοῖς ἐνοπλίοις ἤτοι τοῖς ἐμβατηρίοις. Ἦσαν δὲ ἀμφότερα τὰ ποιήματα ταῦτα ἱερά, διότι τὰ μὲν προσόδια ᾔδοντο πρὸς αὐλὸν ἐν τῷ προσιέναι τοῖς βωμοῖς ἢ ναοῖς (1), τὰ δὲ ἐνόπλια μετεχειρίζοντο μάλιστα οἱ Σπαρτιᾶ-

(1) Πρβλ. Πρόκλον ἐν Χρηστομ. σελ. 244 W. «ἐλέγετο δὲ τὸ προσόδιον, ἐπειδὰν προσίασι τοῖς βωμοῖς ἢ ναοῖς καὶ ἐν τῷ προσιέναι ᾔδετο πρὸς αὐλόν· ὁ δὲ κυρίως ὕμνος πρὸς κιθάραν ᾔδετο ἑστώτων . . . καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὰ προσόδιά τινες παιᾶ-

ται καὶ οἱ ἄλλοι Δωριεῖς ἐν ταῖς μάχαις, ὅτε ἐπήρχοντο ἐπὶ τοὺς ἐναντίους. Ἀνεφέροντο δὲ καὶ ταῦτα ἀρχικῶς εἰς τὸ θεῖον, διότι οὐ μόνον ἐχρησίμευον ὥστε νὰ ῥυθμίζωσι τὰ βήματα τοῦ στρατοῦ καὶ τηρῶσιν αὐτὸν ἐν τάξει, ἀλλ' ἅμα ἦσαν ὕμνος εἰς τὸν Ἄρην, ᾧπερ ὁ στρατηγὸς ἔθυεν εὐθὺς πρὸ τῆς ᾠδῆς (1). Τὰ δὲ μέτρα τῶν προσοδίων καὶ ἐμβατηρίων τούτων ἦσαν ἡ ἀναπαιστικὴ τριποδία (προσοδιακός), ἡ ἀναπαιστικὴ καταληκτικὴ τετραποδία ἢ δίμετρον καταληκτικὸν (παροιμιακὸς) καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν καταληκτικὸν τετράμετρον. Περὶ τῶν τριῶν λοιπὸν τούτων μέτρων, ἅτινα ἐν τοῖς εἰρημένοις ποιήμασι συνετίθεντο κατὰ στίχον, λέγομεν ἐφεξῆς.

α'. Περὶ τῆς ἀναπαιστικῆς τριποδίας ἢ τοῦ προσοδιακοῦ.

316. Καὶ ἡ μὲν ἀναπαιστικὴ τριποδία, κατὰ τὴν διττὴν αὐτῆς χρῆσιν ἐν προσοδίοις καὶ ἐν ἐνοπλίοις ἤτοι ἐμβατηρίοις ᾄσμασιν *προσοδιακὸς* καὶ *ἐνόπλιος* ἢ *κατ' ἐνόπλιον ῥυθμὸς* καλουμένη, ὡς σύνθετος ἰαμβικὸς πούς εἶχε τρία σημεῖα, μίαν κυρίαν θέσιν, μίαν δευτερεύουσαν καὶ μίαν ἄρσιν, σχῆμα δὲ ἤτοι τὸ ἀκατάληκτον ἢ τὸ καταληκτικόν, τὴν δὲ ἄρσιν τοῦ ἀρχομένου ποδὸς ἤτοι ἐκ δύο βραχειῶν συγκειμένην, αἵτινες καὶ εἰς μίαν μακρὰν συνῃροῦντο, ἢ ἐκ μιᾶς βραχείας·

⏕ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ τὸν Ἑλλάδος ἀγαθέας
⏕ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏓ ἰήιε παι-άν.

Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τοῦ προσοδιακοῦ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσοδίοις μαρτυρεῖ ὁ Ξενοφῶν (Ἀναβ. 6, 1, 11) λέγων περὶ τῶν Μαντινέων ὧδε· «πρὸς τὸν ἐνόπλιον ῥυθμὸν αὐλούμενοι καὶ ἐπαιώνισαν καὶ ὠρχήσαντο ὥσπερ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσοδίοις». Ἐκ τῶν παλαιοτέρων ᾀσμάτων τῶν τῷ μέτρῳ τούτῳ γεγραμμένων οὐδὲν λείψανον διεσώθη, ὑπελείφθη δὲ μόνον ἡ ἀρχὴ προσοδιακοῦ τινος παιᾶνος

νας λέγουσιν». Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Ὄρν. 853 = Σουίδ. προσόδια. Ἀθήν. 4, 139 Ε, ὅστις περὶ τῶν προσοδίων τῶν Λακεδαιμονίων ἐν τοῖς Ὑακινθίοις λέγει «κιθαρίζουσι καὶ πρὸς αὐλὸν ᾄδοντες ἐν ῥυθμῷ μὲν ἀναπαίστῳ, μετ' ὀξέος δὲ τόνου τὸν θεὸν ᾄδουσιν».

(1) Πρβλ. Ἀθήν. 14, 630 κέ. Πλούτ. β. Λυκ. 22. Λακεδ. ἐπιτηδ. 16. Θουκ. 5, 70. Ξενοφ. Ἑλλ. 2, 4, 7. Cic. Tusc. 2, 16: Spartiatarum procedit (agmen) ad tibiam nec adhibetur ulla sine anapaestis pedibus hortatio. Mar. Victor. 2521. Πολυδ. 4, 78, 82.

εἰς Λύσανδρον (πρβλ. Δοῦριν παρ' Ἀθην. 15, 696 Α. Πλούτ. β. Λυσ. 18) ἡ ἑξῆς·

τὸν Ἑλλάδος ἀγαθέας
στραταγὸν ἀπ' εὐρυχόρου
Σπάρτας ὑμνήσομεν, ὦ
ἰή(ιε) Παιάν.

Ἐν τῷ συστήματι τούτῳ μετὰ τρεῖς ἀκαταλήκτους προσοδιακοὺς ἐπιφέρεται (ἐὰν ἡ διόρθωσις τοῦ Bergk ἰήιε ἀντὶ ἰὴ εἶνε ὀρθή, ὅπως τῷ ὄντι φαίνεται) καταληκτικὸς προσοδιακὸς ὡς ἐφύμνιον τῇ στροφῇ ἐπαγόμενος. Εἰς τὸ κῶλον τοῦτο τελευτῶσι καὶ οἱ λογαοιδικοὶ προσοδιακοὶ τῶν κωμικῶν, οἷον Ἀριστοφ. Ἱππ. 1111. Βατρ. 448. Ἐκκλ. 290. Ἡ καταληκτικὴ ἀναπαιστικὴ τριποδία φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει καὶ κατὰ στίχον ἐν προσοδίοις. Εὑρίσκεται δ' οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ μέρει (στ. 1-11) τοῦ δωρικοῦ ᾄσματος, ὅπερ οἱ τῶν Ῥοδίων παῖδες ᾖδον ἐν τῷ ἔαρι εἰς τὴν χελιδόνα (πρβλ. Ἀθήν. 8, 360 Β. Εὐστάθ. Ὀδυσ. φ 411 καὶ Bergk Poët. lyr.[4] III σελ. 671), οὗ ἡ ἀρχὴ

ἦλθ' ἦλθε χελιδών,
καλὰς ὥρας ἄγουσα,
καλοὺς ἐνιαυτούς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
ἐπὶ νῶτα μέλαινα κτλ.

β'. Περὶ τῆς ἀναπαιστικῆς καταληκτικῆς τετραποδίας ἢ τοῦ παροιμιακοῦ.

317. Ἡ δὲ ἀναπαιστικὴ καταληκτικὴ τετραποδία ἢ καταληκτικὸν δίμετρον ἐκαλεῖτο *παροιμιακὸν* ⏖ ⏊ ⏖ ⏊ ⏖ ⏊ ⏓ διὰ τὴν συχνὴν αὐτοῦ χρῆσιν ἐν παροιμίαις (1). Ἐποιήσατο δὲ χρῆσιν αὐτοῦ κατὰ στίχον ἐν ἐμβατηρίοις ὁ Τυρταῖος, ὧν λείψανον διεσώθη (παρὰ Δίωνι Χρυσοστόμῳ 1, 34 καὶ Τζέτζῃ Χιλ. 1, 192) τόδε·

ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάν-δρου
κοῦροι πατέρων πολια-τᾶν,
λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλεσθε κτλ.

(1) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 27 W. «Τὸ δὲ δίμετρον καταληκτικὸν καλεῖται μὲν παροιμιακὸν διὰ τὸ παροιμίας τινὰς ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ εἶναι· «πότε δ' Ἄρτεμις οὐκ ἐχόρευσε»· «καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοισιν». Ἀλλὰ παροιμίαι εἰσὶ καὶ ἐπικαὶ καὶ ἰαμβικαὶ καὶ οὐ τούτου τοῦ μέτρου μόνου, ὥστε οὐκ εἰκότως αὐτὸ μόνον παροιμιακὸν καλοῦσι».

Ὡσαύτως καθ' Ἡφαιστίωνα (σελ. 28 W.) ὁ Κρατῖνος ἐν Ὀδυσσεῦσι συνεχεῖ αὐτῷ ἐχρήσατο·

σιγάν νυν ἅπας ἔχε σι-γάν·
καὶ πάντα λόγον τάχα πεύ-σει·
ἡμῖν δ' Ἰθάκη πατρίς ἐ-στι,
πλέομεν δ' ἅμ' Ὀδυσσεῖ θεί-ῳ.

Τοῦ μέτρου τούτου γίνεται ἐν μέρει χρῆσις καὶ ἐν τῷ εἰς Ἥλιον ὕμνῳ τοῦ Μεσομήδους. Καὶ ἡ μὲν προτελευταία συλλαβὴ αὐτοῦ εἶνε τετράσημος ὡς περιλαμβάνουσα καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ τετάρτου ποδός, ἡ δὲ συναίρεσις τῶν ἄρσεων ἐγχωρεῖ κατὰ πάσας τὰς χώρας, οἱ χριστιανοὶ μάλιστα ποιηταὶ ἐποίουν ὅλα ποιήματα ἐκ καθαρῶν σπονδειακῶν παροιμιακῶν, οἷος εἶνε ὁ τοῦ Συνεσίου πέμπτος ὕμνος. Τοσαῦτα ἐνταῦθα περὶ τοῦ μετρικοῦ σχήματος τοῦ παροιμιακοῦ, ποῖον δὲ ἦτο τοῦτο ἐν τῷ ἀναπαιστικῷ τετραμέτρῳ, οὗ ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον, καὶ ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν, ὧν ἀποτελεῖ τὴν κατακλεῖδα ἤτοι τὸ τελικὸν κῶλον, θὰ εἴπωμεν ἀκριβέστερον ἐν τῷ περὶ τούτων λόγῳ.

γ'. Περὶ τοῦ ἀναπαιστικοῦ τετραμέτρου.

318. Τὸ δὲ ἀναπαιστικὸν καταληκτικὸν τετράμετρον, διὰ τὴν πολλὴν παρ' Ἀριστοφάνει χρῆσιν *Ἀριστοφάνειον* κληθὲν (Ἡφαιστ. σελ. 26 W.), συνέστηκεν ἐξ ἀκαταλήκτου καὶ καταληκτικοῦ διμέτρου, οἷον

ϖ ⏊ ϖ ⏊ ϖ ⏊ ϖ ⏊ | ϖ ⏊ ϖ ⏊ ⏑ ⏑ ⏊ ⏑

ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν καὶ σωφροσύνη νενόμιστο.

Ἦτο δὲ ἀρχικῶς χρήσιμον ἐν ἐμβατηρίοις, ὅπως καὶ τὸ παροιμιακόν, καὶ ὁ Ἡφαιστίων μνημονεύει τοιούτου τετραμέτρου, ὡς φαίνεται, τοῦ Τυρταίου,

ἄγετ' ὦ Σπάρτας ἔνοπλοι κοῦροι | ποτὶ τὰν Ἄρεως κίνασιν.

Ἐκ τῶν Δωρικῶν δὲ ἐμβατηρίων παρέλαβεν αὐτὸ ἡ Σικελικὴ κωμῳδία. Τοιοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἑξῆς τετράμετρον Ἀριστοξένου τοῦ Σελινουντίου (Ἡφαιστ. σελ. 27 W.)·

τίς ἀλαζονίαν πλείσταν παρέχει τῶν ἀνθρώπων; τοὶ μάντεις.

Ὁ δὲ Ἐπίχαρμος «ὅλα δύο δράματα τούτῳ τῷ μέτρῳ γέγραφε, τούς τε χορεύοντας καὶ τὸν Ἐπινίκιον», ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 26 W. Ἐκ δὲ τῆς Δωρικῆς μετέβη εἰς τὴν Ἀττικὴν κωμῳδίαν, ἐν ᾗ

μετὰ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἐγένετο τὸ συχνότατον μέτρον. Ἐνταῦθα δὲ κατὰ πρῶτον μὲν γίνεται χρῆσις αὐτοῦ ἐν τῷ μέρει τῆς παραβάσεως, ὅπερ ἰδίᾳ οὕτω καλεῖται, προεφέρετο δὲ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου. Παρ' Ἀριστοφάνει τοὐλάχιστον ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν τῷ μέρει τούτῳ παρὰ πολὺ ἐπικρατεῖ, διότι μόνη ἡ παράβασις τῶν Νεφελῶν καὶ ἡ τοῦ Ἀναγύρου (ἀπόσπ. 19) εἶνε γεγραμμένη τῷ Εὐπολιδείῳ μέτρῳ καὶ ἡ τοῦ Ἀμφιαράου (ἀπόσπ. 18) τῷ Πριαπείῳ. Εἶτα δὲ εἶνε χρήσιμον τὸ τετράμετρον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἐν οἷς χορικῇ τινι στροφῇ ἐπιφέρεται διαλογικὸν μέρος ἐξ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, ὡς κατακλεὶς δὲ ἀκολουθεῖ ἀναπαιστικὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων. Τῷ τριμερεῖ δὲ τούτῳ μέρει ἀντιστοιχοῦν ἐπάγεται ἐφεξῆς ἕτερον ὅμοιον, ἐξ ἀντιστροφῆς, τετραμέτρων καὶ συστήματος ἐξ ὁμοίων συγκείμενον, ἐν τούτῳ δὲ τὰ τετράμετρα καὶ τὸ σύστημα εἶνε ἤτοι ἀναπαιστικὰ ἢ καὶ ἰαμβικά(1). Ὑπόθεσις δὲ τῶν τετραμέτρων τούτων εἶνε πάντοτε σφοδρὰ ἔρις μεταξὺ δύο ἀγωνιστῶν, εἰς ἣν οὐχὶ σπανίως ἀναμίγνυται καὶ ὁ κορυφαῖος, οἷον ἐν μὲν τοῖς Ἱππεῦσιν (στ. 761) ἐρίζει ὁ Κλέων πρὸς τὸν Ἀλλαντοπώλην, ἐν δὲ ταῖς Νεφέλαις (στ. 959) ὁ Δίκαιος πρὸς τὸν Ἄδικον λόγον, ἐν δὲ τοῖς Σφηξὶν (στ. 346, 379 καὶ 546, 648) ὁ φιλόδικος Πατὴρ πρὸς τὸν εἰρηνικὸν υἱόν, ἐν δὲ τῇ Λυσιστράτῃ (484, 549) αἱ γυναῖκες πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἐν δὲ τοῖς Βατράχοις (1004) ὁ Αἰσχύλος πρὸς τὸν Εὐριπίδην, ἐν δὲ ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις (582) ἡ Πραξαγόρα πρὸς τὸν Βλέπυρον περὶ ἰσότητος, ἐν δὲ τῷ Πλούτῳ (487) ἡ Πενία πρὸς τὸν Πλοῦτον. Τὰ ἀναπαιστικὰ ταῦτα τετράμετρα εἶνε πανταχοῦ(2) ἀγωνιστικά, οἷα τὰ τῶν παλαιῶν Δωρικῶν ἐμβατηρίων, ὁ ἀγὼν ὅμως γίνεται οὐκέτι δι' ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τῆς γλώσσης. Ὅτι δὲ τῆς ἀναλογίας ταύτης εἶχε συνείδησιν καὶ αὐτὴ ἡ κωμῳδία, δηλοῖ καὶ τοῦτο ὅτι μετὰ τὴν χορικὴν στροφὴν τὰ ἐπιφερόμενα τετράμετρα πάντοτε(3) ἔχουσιν ὡς προοίμιον δύο στίχους τοῦ κορυφαίου ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ παρακελευσματικοῦ *ἀλλά*, δι' ὧν οὗτος παρακελεύεται πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὅπως ἐν ταῖς μάχαις ὁ στρατηγὸς ἐξάπτει τὸν θυμὸν τοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ ἐμβατηρίου. Ἔπειτα δὲ ὁμοία χρῆσις γίνεται τῶν ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων ὡς ῥυθμοῦ ἐμβατηρίου καὶ ἐν τῇ παρόδῳ καὶ ἐξόδῳ τοῦ

(1) Μόνον ἐν ταῖς Ἐκκλησ. καὶ τῷ Πλούτῳ λείπει τὸ δεύτερον μέρος, ἐν τῷ Πλούτῳ δὲ καὶ ἡ στροφὴ πρὸ τῶν τετραμέτρων.

(2) Μόνα τὰ ἐν Νεφέλαις 451-626 εἶνε τὸ ἦθος εἰρηνικώτερα.

(3) Πλὴν μόνον ἐν Σφηξὶν στ. 619.

χοροῦ ἢ τινος τῶν ὑποκριτῶν, ἔνθα οἱ κωμικοὶ τοιαύτην ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῶν, οἵαν οἱ τραγικοὶ τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων, οἷον ἐν Νεφ. 263, Βατρ. 353, Θεσμοφ. 947 καὶ 655, Λυσιστρ. 1072 καὶ ἐν τέλει τοῦ Πλούτου καὶ τῶν Νεφελῶν.

319. Τὸ δὲ μετρικὸν σχῆμα τῶν ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων ἔχει ὧδε·

α') Ἡ τομὴ τοῦ τετραμέτρου πίπτει κανονικῶς ἐπὶ τέλους τοῦ πρώτου κώλου, σπανιώτατα δὲ παραβαίνεται ὁ κανὼν οὗτος, οἷον ἐν Σφηξ. 568

κἂν μὴ τούτοις ἀναπειθώμεσθα, τὰ παιδάρι' εὐθὺς ἀνέλκει.

Προσέτι Ὄρν. 600. Νεφ. 987. Οὐδέποτε δὲ πίπτει ἡ τομὴ μεταξὺ προθέσεως καὶ τῆς πτώσεως αὐτῆς, ὥστε νὰ χωρίζωνται δι' αὐτῆς, καθὼς οὐδὲ μεταξὺ ἄρθρου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἡ δὲ πρώτη τετραποδία τέμνεται μὲν συχνὰ ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ' ὅμως εὑρίσκονται καὶ πάμπολλαι ἐξαιρέσεις.

β') Ἐν τοῖς τετραμέτροις τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ παραλήγων ἤτοι ὁ ἕβδομος ποὺς εἶνε πάντοτε ἀνάπαιστος, οἱ Δωριεῖς ὅμως ποιηταὶ μετεχειρίζοντο ἐνταῦθα καὶ σπονδεῖον. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἔμπροσθεν μνημονευθὲν τοῦ Ἀριστοξένου τοῦ Σελινουντίου καὶ τὸ τοῦ Τυρταίου, ἄγετ' ὦ Σπάρτας κτλ., ὅθεν καὶ Λακωνικὸν ἐκαλεῖτο ὑπό τινων τὸ πάλαι, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων σελ. 27 W. Ὁ αὐτὸς Ἡφαιστίων μνημονεύει προσέτι καὶ τοῦ Κρατίνου τετράμετρον μετὰ σπονδείου τοῦ παραλήγοντος. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς προηγουμέναις χώραις ἐγχωρεῖ συναίρεσις τῆς ἄρσεως καὶ οὐχὶ σπάνια εἶνε τὰ παραδείγματα στίχων ἐχόντων συνῃρημένους ἅπαντας τοὺς ἓξ πρώτους πόδας, οἷον Ἱππ 522. 766. 775. 815

πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς ἱεὶς καὶ ψάλλων καὶ πτερυγίζων.

γ') Ἡ λύσις τῆς θεσεως συμβαίνει συχνὰ παρὰ τοῖς κωμικοῖς κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας χώρας τοῦ πρώτου καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ δευτέρου κώλου, σπανίως δὲ κατὰ τὴν τελικὴν χώραν τοῦ πρώτου. Ἡ δὲ θέσις τοῦ τρίτου ποδὸς τοῦ παροιμιακοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ ὡς τετράσημος μακρά. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν πολλῶν βραχειῶν θὰ μετεβάλλετο ὁ οἰκεῖος τοῦ ῥυθμοῦ τούτου χαρακτήρ, ἐκ τούτου ὁσάκις ἐλύετο ἡ θέσις τινὸς τῶν ποδῶν, συνῃρεῖτο ἅμα ἡ ἄρσις αὐτοῦ, ὥστε ὁ ποὺς ἐλάμβανε τὸ τοῦ δακτύλου σχῆμα μετ' ἀναπαιστικοῦ δηλονότι ῥυθμοῦ (– ◡́ ◡). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οὐ μόνον ὁ προκελευσματικὸς (◡ ◡ ◡́ ◡) ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποδὸς δὲν ἐνεχώ-

ρει, ἀλλὰ καὶ ἡ σύμπτωσις τεσσάρων βραχειῶν ἐκ τῆς ἀκολουθίας δακτύλου καὶ ἀναπαίστου (– ◡́ ◡ ◡ ◡ –́). Ὅθεν τῷ δακτύλῳ ἐπεφέρετο κανονικῶς ἢ σπονδεῖος (– ◡́ ◡ – –́) ἢ ἕτερος δάκτυλος (– ◡́ ◡ – ◡́ ◡). Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ συνέβαινεν ἐνίοτε νὰ ἀκολουθῇ τῷ δακτύλῳ ἀνάπαιστος, ἀλλὰ μόνον ὅτε οἱ δύο οὗτοι πόδες ἐχωρίζοντο ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς τομῆς τοῦ στίχου, οἷον ἐν στ. 397 τῶν Σφηκῶν

[βήσει; αὐτὸν δήσας. Ξ. ὦ μιαρώτατε | τί ποιεῖς; οὐ μὴ κατα-

Νῦν δὲ γίνεται φανερὸν διὰ τί δὲν ἐλύετο καὶ ἡ θέσις τοῦ δευτέρου ποδὸς τῶν παροιμιακῶν, πρὸς ἀποφυγὴν δηλαδὴ τῆς συμπτώσεως ἐνταῦθα δακτύλου καὶ ἀναπαίστου, οἷον σχῆμα, ὡς εἴπομεν, εἶχε κανονικῶς ὁ παραλήγων ποὺς παρ' Ἀριστοφάνει. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ στίχῳ συχνὰ συμβαίνουσι δύο λύσεις, ἐνίοτε δ' εὑρίσκονται καὶ τρεῖς, οἷον

Ἀχαρν. 658 οὐδὲ πανουργῶν οὐδὲ κατάρδων, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα διδάσκων.
Ἱππ. 805 εἰ δέ ποτ' εἰς ἀγρὸν οὗτος ἀπελθὼν εἰρηναῖος διατρίψῃ.
Νεφ. 353 ταῦτ' ἄρα, ταῦτα Κλεώνυμον αὗται τὸν ῥίψασπιν χθὲς ἰδοῦσαι.
Σφ. 350 ἔστιν ὀπὴ δῆθ' ἥντιν' ἂν ἔνδοθεν οἷός τ' εἴης διορύξαι.
Σφ. 1027 οὐδενὶ πώποτέ φησι πιθέσθαι γνώμην τιν' ἔχων ἐπιεικῆ.
Κρατῖν παρ' Ἡφαιστ. 26 χαίρετε δαίμονες οἱ Λεβάδειαν Βοιώτιον οὖθαρ ἀρούρης.

Τοσαῦτα περὶ τῶν κατὰ στίχον ἀναπαιστικῶν μέτρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Περὶ τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων.

320. Τὰ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ὡς ἐν τῷ γενικῷ μέρει (§ 264) εἴπομεν, εἶνε αὔξησις τῶν ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων εἰς ἀόριστον μέγεθος. Ὅπως δηλαδὴ ἐν τῷ τετραμέτρῳ μετὰ τὸ ἀκατάληκτον δίμετρον ἐπιφέρεται τὸ παροιμιακόν, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀναπαιστικῷ ἐξ ὁμοίων συστήματι μετ' ἀριθμόν τινα ἐλάσσονα ἢ μείζονα ἀναπαιστικῶν διμέτρων ἀκαταλήκτων, οἷς σποράδην ἀναμίγνυνται καὶ

διποδία τις ἢ μονόμετρον, ἐπιφέρεται τὸ παροιμιακὸν ὡς κατακλείς, οἷον τὸ ἑξῆς ἐν Αἰσχ. Ἀγαμ. 40 κέ.

δέκατον μὲν ἔτος τόδ', ἐπεὶ Πριάμου
μέγας ἀντίδικος,
Μενέλαος ἄναξ ἠδ' Ἀγαμέμνων,
διθρόνου Διόθεν καὶ δισκήπτρου
τιμῆς ὀχυρὸν ζεῦγος Ἀτρείδαιν,
στόλον Ἀργείων χιλιοναύτην
τῆσδ' ἀπὸ χώρας
ἦραν, στρατιῶτιν ἀρωγήν.

Τὰ κῶλα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων κανονικῶς διὰ τομῆς, διὰ τῆς λεκτικῆς ὅμως συναφείας συνάπτονται εἰς μίαν περίοδον ὑπέρμετρον. Μόνον δὲ κατ' ἐξαίρεσιν ἐνίοτε ἐγχωρεῖ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συστήματος χασμωδία καὶ ἀδιάφορος συλλαβὴ (πρβλ. § 239). Τὰ μετρικὰ ταῦτα μεγέθη προσφυῶς ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ *συστήματα ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα*, ἐξ ὁμοίων μὲν διότι ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους καταμετροῦνται ὑπὸ ὁμοίου μέτρου, τῆς ἀναπαιστικῆς δηλαδὴ διποδίας, ἀπεριόριστα δὲ διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν κώλων, ὥστε τὸ μέγεθος αὐτοῦ δὲν εἶνε ὡρισμένον, ἀλλ' ἐξήρτηται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ποιητοῦ. Τὸ μέγιστον ἀναπαιστικὸν σύστημα εὑρίσκεται ἐν Νεφέλαις στ. 889 κέ. ἐκ δύο καὶ ἑξήκοντα κώλων συγκείμενον, συχνὰ ὅμως εἶνε καὶ συστήματα ἐκ τεσσάρων ἢ τριῶν κώλων συγκείμενα (1). Ποίημά τι δὲ ἠδύνατο νὰ ἀποτελῆται οὐχὶ μόνον ἐξ ἑνὸς τοιούτου ἐξ ὁμοίων ἀπεριορίστου συστήματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλειόνων τοιούτων διαδεχομένων ἄλληλα, τὸ δ' ὅριον ἑκάστου αὐτῶν δηλοῖ ἡ περιγραφή, ἤτοι ἡ κατάληξις καὶ ἡ διακοπὴ τῆς λεκτικῆς συναφείας, τουτέστιν ἡ χασμωδία καὶ ἡ ἀδιάφορος συλλαβή. Τὰ τοιαῦτα ποιήματα ὁ Ἡφαιστίων καλεῖ *ποιήματα ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους*. Τὸ δὲ *κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους* σημαίνει ὅτι τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ὅλον ποίημα συστήματα εἶνε ἄνισα τὸ μέγεθος πρὸς ἄλληλα, διότι ἂν ἦσαν ἴσα, ἂν δηλαδὴ περιεῖχον τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τετραποδιῶν, π. χ. ἀνὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἢ πέντε κτλ., θὰ ὑπήγοντο εἰς ἄλλην κατηγορίαν τὴν τῶν κατὰ σχέσιν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ σύνθεσις αὕτη τῶν ἐξ ὁμοίων ἀναπαιστικῶν ᾀσμάτων, ἡ κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους, εἶνε ἡ συνήθης, ἐνίοτε

(1) Ἐνίοτε δὲ καὶ δίκωλα εὑρίσκονται συστήματα ἄλλοις μακροτέροις ἐπιφερόμενα, ὅτε οὐδὲν διαφέρουσι τῶν τετραμέτρων.

ὅμως εὑρίσκονται φανερὰ σημεῖα ἀκριβεστέρας ἀντιστροφικῆς ἀνταποδόσεως, καὶ μάλιστα ὅπου τὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα παρεμβάλλονται μεταξὺ τῶν λυρικῶν στροφῶν, οἷον ἐν Αἰσχ. Ἀγαμ. 1462 κέ. = 1475 κέ., 1488 = 1513 κέ. Σοφ. Ἀντιγ. 110 κέ. = 126 κέ., 141 κέ. = 155 κέ.

321. *Μετρικὸν σχῆμα*. Τὸ δὲ μετρικὸν σχῆμα τῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων ἔχει ὡς ἑξῆς·

α') Ἡ μὲν τομὴ τοῦ συστήματος εἶνε διττή, ἡ μὲν κυρία πίπτουσα μεθ' ἑκάστην τετραποδίαν, καθὼς καὶ μεθ' ἑκάστην αὐτοτελῆ διποδίαν, ὁσάκις τοιαύτη τις παρεμβάλλεται, ἡ δὲ δευτερεύουσα πίπτουσα κατὰ τὸ μέσον τῆς τετραποδίας. Καὶ ἡ μὲν κυρία τηρεῖται πανταχοῦ αὐστηρῶς, τὴν δὲ δευτερεύουσαν κατ' αὐστηρὸν καὶ ἀπαράβατον κανόνα φυλάττει μόνος ὁ Εὐριπίδης, ὁ δὲ Σοφοκλῆς καὶ Ἀριστοφάνης, μάλιστα δὲ ὁ Αἰσχύλος μεταχειρίζονται κατὰ τοῦτο μείζονα ἄδειαν τέμνοντες πολλάκις καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ γ' ποδὸς ἀντὶ τῆς τομῆς μετὰ τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου (1). Σπανιώτατα δὲ παραμελεῖται πρὸς τῇ δευτερευούσῃ τομῇ καὶ ἡ κυρία, οἷον ἐν στ. 752 τῶν Σφηκῶν.

β') Ὡς πρὸς δὲ τὴν συναίρεσιν τῶν ἄρσεων καὶ τὴν λύσιν τῶν θέσεων ἐπικρατοῦσι καθ' ὅλου οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν τῷ τετραμέτρῳ κανόνες. Ὁ μὲν δηλαδὴ τελικὸς τοῦ συστήματος παροιμιακὸς ἐπιδέχεται τὴν μὲν λύσιν κατὰ τὴν α', τὴν δὲ συναίρεσιν κατὰ τὴν α' καὶ β' χώραν, μόνος δὲ ὁ Αἰσχύλος μετεχειρίσατο ἐνιαχοῦ τὴν συναίρεσιν κατὰ τὴν γ' χώραν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Λακωνικοῦ τετραμέτρου, οἷον ἐν Ἱκέτ. 8 «ψήφῳ πόλεως γνωσθεῖσαι» καὶ 976, Πέρσ. 32 καὶ 152, Ἀγαμ. 366. — Αἱ δὲ προηγούμεναι τοῦ παροιμιακοῦ ἀκατάληκτοι τετραποδίαι δέχονται τήν τε λύσιν (δάκτυλον) καὶ τὴν συναίρεσιν (σπονδεῖον) κατὰ πάσας τὰς χώρας, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἀναμεμιγμέναι διποδίαι. Ὁ δὲ προκελευσματικὸς καὶ ἡ ἀκολουθία δακτύλου καὶ ἀναπαίστου ἐγχωρεῖ μόνον ἐν τῇ ταχυτέραν ἀγωγὴν ἐχούσῃ κωμῳδίᾳ, οἷον Νεφ. 916 «διὰ σὲ δὲ φοιτᾶν». 443 «εἴπερ τὰ χρέα διαφευξοῦμαι». Εἰρ. 169 «καὶ μύρον ἐπιχεῖς; ὡς ἤν τι πεσών», Θεσμ. 822

(1) Σοφ. Αἴ. 146. Ἀντιγ. 382. Ἠλέκτρ. 94. Οἰ. Κ. 1760. 1771. Τραχ. 1276. Φιλοκτ. 1445. 1470. Αἰσχ. Ἱκέτ. 625. Προμ 141. 172. Ἀγαμ. 50. 64. 75. 84. 95. 790. 793. 794. 1339. 1341. 1526. 1555. 1557. Χοη. 340. 864. 859. 1073. Εὐμ. 1010. - Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 1143. Σφ. 1482. 1787. Νεφ. 892. 947. Εἰρ. 98. 100. 767. 987. 1002. 1003. 1014. Ὄρν. 523. 536. 612. 733. Θεσμ. 49. Βατρ. 1089. 1090.

«τἀντίον ὁ κανών, οἱ καλαθίσκοι». Οὕτως ὅμως ὀλίγα εἶνε καὶ παρ' Ἀριστοφάνει τὰ παραδείγματα, ὥστε δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξαιρέσεις. Συχνότερα δὲ φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐν τῇ μέσῃ κωμῳδίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς οὕτω προσφιλέσι τῶν ὄψων καταλόγοις. Ὁσάκις ὅμως ὁ δάκτυλος ἐχωρίζετο τοῦ ἀναπαίστου διὰ τῆς κυρίας τομῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ τραγικοὶ ὀλιγώτερον ἐδυσχέραινον τῇ ἀκολουθίᾳ τεσσάρων βραχειῶν. Πρβλ. Αἰσχ. Ἱκέτ. 9, Ἑπ. Θ. 827 καὶ 867, Εὐμεν. 949, Εὐριπ. Ἠλέκτρ. 1319 καὶ 1322.

γ') Ἐπειδὴ πᾶν σύστημα ἀποτελεῖ ἓν σῶμα συναφὲς καὶ ἀπηρτισμένον, τὸ τέλος αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμπίπτει τῷ τέλει τοῦ λόγου καὶ ἔχει μείζονά τινα στιγμήν (1). Ἐν τῷ μέσῳ δὲ οὐδεμία ἐγχωρεῖ χασμωδία οὐδ' ἀδιάφορος συλλαβή, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ τέλει. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν σύστημα τῆς παραβάσεως ὠνομάσθη *πνῖγος* ὡς προφερόμενον ἄνευ μηδεμιᾶς ἐν τῷ μεταξὺ περιγραφῆς καὶ οἷον ἀπνευστί, ὅπερ δύναταί τις νὰ εἴπῃ καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ἀναπαιστικοῦ ἐξ ὁμοίων συστήματος. Περιγραφὴ δὲ ἤτοι χασμωδία καὶ συλλαβὴ ἀδιάφορος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συστήματος (κατὰ τὴν κυρίαν δηλαδὴ ἢ καὶ τὴν δευτερεύουσαν τομὴν) εὑρίσκεται κατ' ἐξαίρεσιν παρὰ μὲν Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ μόνον ἐπὶ ἐπικλήσεων καὶ ἐπιφωνημάτων, ὅταν μάλιστα συνυπάρχῃ μεταβολὴ προσώπου, οἷον ἐν Ἀντιγόνῃ [νάτου τοῦτ' ἐγγυτάτω.

932 κλαύμαθ' ὑπάρξει βραδυτῆτος ὕπερ· | Ἀ. οἴμοι θα-
936 μὴ οὐ τάδε ταύτῃ κατακυροῦσθαι. Ἀ. ὦ γῆς Θήβης
[ἄστυ πατρῷον.

Ὡσαύτως ἐν Οἰ. Κ. 143. 170. 173. Εὐριπ. Ἀλκ. 78. Μηδ. 1396. Ἠλ. 1333. Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 776 καὶ 1065. Κατὰ τὴν δευτερεύουσαν δὲ τομὴν

Οἰ. Κ. 139 τὸ φατιζόμενον. Χ. ἰὼ ἰώ.
188 ἄγε νῦν σύ με, παῖ, ἵν' ἂν εὐσεβίας.
1757 πατρὸς ἡμετέρου. Θ. ἀλλ' οὐ θεμιτόν.

Πρβλ. καὶ Εὐριπ. Ῥῆσ. 748. Αἰσχ. Ἀγαμ. 1538. Παρ' Αἰσχύλῳ ὅμως δὲν περιορίζεται ἡ περιγραφὴ εἰς μόνα τὰ ἐπιφωνήματα, ὅπως παρὰ τοῖς διαδόχοις τραγικοῖς, ἀλλ' εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ μέσῳ διη-

(1) Οὐδεμίαν ἔχει στιγμὴν ἐν Ἱκέτ. 5. 13. 37. 976. Ἀγαμ. 47. 356. Χοη. 862. Εὐμ. 310. 317. Ἰφ. Αὐ. 592. Ἱκέτ. 933. 1117. Θεσμοφ. 779. 1066. Βατρ. 1505.

γηματικῶν συστημάτων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μετὰ στιγμήν, οἷον Πέρσ. 18. Ἑπτ. 824. Ἀγαμ. 794.

322. *Χρῆσις τῶν ἀναπ. συστημάτων.* Ἡ ἰσότης τῶν κώλων καὶ ἡ κανονικότης τοῦ μετρικοῦ σχήματος προσποιεῖ τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασι σεμνότητα πολλὴν καὶ ἀξίωμα καὶ ἀποδείκνυσιν αὐτὰ προσφορώτατα πρὸς χρῆσιν ἐν κινήσεσι βραδυτέραις καὶ ἀξιωματικαῖς. Τούτου ἕνεκα γίνεται τυπικὴ χρῆσις αὐτῶν ἐν τῷ δράματι κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τοῦ τε χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν, μάλιστα δὲ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ἥτις οὐδαμῶς δύναται νὰ στερηθῇ αὐτῶν, ὅπως οὐδὲ τοῦ τριμέτρου. Ἔχουσι δὲ ταῦτα σχεδὸν πανταχοῦ τὴν σημασίαν ἐμβατηρίου ῥυθμοῦ. Ἂν δὲ τὰ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα ἦσαν χρήσιμα ἤδη ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει ἐν προσοδίοις ἢ ἐμβατηρίοις, ἄδηλον. Ἐφεξῆς λοιπὸν λέγομεν ἀκριβέστερον περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν τῷ δράματι καὶ

323. Α'. *Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ.* Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ διακρίνονται τρία εἴδη ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων, δύο μὲν κύρια, τὰ εἰσοδικὰ καὶ τὰ ἐξοδικά, καὶ ἓν δευτερεῦον, τὰ μεσῳδικά. Καὶ τὰ μὲν

α') εἰσοδικὰ ἀναπαιστικὰ συστήματα ἦσαν χρήσιμα κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ χοροῦ εἰς τὴν ὀρχήστραν ἢ τοῦ ὑποκριτοῦ εἰς τὴν σκηνήν. Καὶ οἱ μὲν κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ χοροῦ ἀνάπαιστοι ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον μέρος τῆς παρόδου ἐν ταῖς τοῦ Αἰσχύλου τραγῳδίαις ταῖς ἑξῆς· Ἱκέτισιν (ἀρχ.). Πέρσ. (ἀρχ.), Ἀγαμ. (40 κέ.), Εὐμενίσι (307) καὶ ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους (στ. 134 κέ.). Ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ δηλαδὴ τραγῳδίᾳ, ἐν ᾗ ὁ χορὸς ἔχει πολλῷ μείζονα σημασίαν ἢ ὕστερον, εἰσέρχεται εἰς τὸ θέατρον μεθ' ὅλης τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ κατὰ τὴν πάροδον ταύτην, μέχρι ἂν καταλάβῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ περὶ τὴν θυμέλην, ᾄδει (1) τοὺς ἀναπαίστους, οἵτινες ἕνεκα τῆς μείζονος διαρκείας αὐτῆς πάντοτε διαιροῦνται εἰς πλείονα συστήματα ἤτοι ὑπερμέτρους περιόδους, ἐννέα μὲν ἐν τοῖς Πέρσαις, ταῖς Ἱκέτισι καὶ τῷ Ἀγαμέμνονι, πέντε δὲ ἐν ταῖς Εὐμενίσι καὶ τῷ Αἴαντι. Ἡ ἀρχαιοτάτη ὅμως αὕτη μορφὴ τῆς παρόδου δὲν τηρεῖται ἐν ταῖς μεταγενεστέραις τραγῳδίαις, ὡς θὰ εἴπωμεν ἐφεξῆς. Τὰ δὲ τοὺς ὑποκριτὰς εἰσιόντας προπέμποντα ἀναπαιστικὰ συστήματα ἐγένοντο σταθερὸς τύπος τῆς τραγικῆς ποιή-

(1) Παρὰ τὴν συνήθη τῶν πλείστων γνώμην, ὅτι τοὺς ἀναπαίστους τῆς παρόδου ἀπήγγελλεν ὁ κορυφαῖος, ὁ Gulırauer ἐν τῷ τοῦ J. Müller Jahresb. 1885, σελ. 33 κέ. ἰσχυρίζεται ὅτι ὅλος ὁ χορὸς μετεῖχε τῆς προφορᾶς αὐτῶν.

σεως, ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς τραγῳδίαις ἐξ ἴσου διατηρηθεὶς ἀπὸ τῶν Περσῶν μέχρι τοῦ Ὀρέστου (1). Εἰσερχόμενος ὁ ὑποκριτὴς σεμνῶς καὶ βραδέως βαίνει ἀκολουθῶν τῷ ῥυθμῷ τῶν ὑπὸ τοῦ κορυφαίου ἀπαγγελλομένων ἀναπαίστων, σπανίως δὲ ἀπαγγέλλει αὐτοὺς αὐτὸς ὁ εἰσερχόμενος ὑποκριτὴς καὶ κυρίως τότε, ὅτε ὑποκρίνεται θεόν τινα, ὅπως οἱ Διόσκουροι ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ τοῦ Εὐριπίδου, ὁ Ἡρακλῆς ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ, ἡ Ἄρτεμις ἐν τῷ Ἱππολύτῳ καὶ ὁ Θάνατος ἐν τῇ Ἀλκήστιδι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑποκριτὴς ἔρχεται εἰς τὴν σκηνὴν εἴτε εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τοῦ χορικοῦ ᾄσματος εἴτε προϊούσης τῆς πράξεως, διὰ τοῦτο οἱ προπέμποντες αὐτὸν ἀνάπαιστοι εὑρίσκονται ἤτοι ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπεισοδίων καὶ τῆς ἐξόδου. Διαφέρουσι δὲ οἱ ἀνάπαιστοι οὗτοι τῶν τῆς παρόδου κατὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἔλασσον ὄν. Διότι ἐν ᾧ εἰσερχόμενος ὁ χορὸς μέχρι ἂν τοποθετηθῇ περὶ τὴν θυμέλην ἔχρῃζε πλειόνων περιόδων, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὑποκριτοῦ εἰς τὴν σκηνὴν ἤρκει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μία μόνη περίοδος καὶ οὗτος εἶνε ὁ κανονικὸς τρόπος, τοὐλάχιστον ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Παρ' Αἰσχύλῳ δὲ μία μόνη περίοδος εὑρίσκεται ἐν μόνῳ τῷ Προμηθεῖ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἰοῦς, συνήθως δὲ ἄρχονται παρ' αὐτῷ οἱ ἀνάπαιστοι πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ὑποκριτοῦ καὶ οὕτως εὑρίσκονται τέσσαρα μὲν συστήματα ἤτοι ὑπέρμετροι περίοδοι ἐν τοῖς Πέρσαις κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀτόσσης (στ. 140 κέ.), τρία δὲ ἐν ταῖς Ἱκέτισι (966 κέ.), δύο δὲ ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (861 κέ.). Ἐν τοῖς Πέρσαις τοὺς ἀναπαίστους λέγει αὐτὸς ὁ Ξέρξης εἰσερχόμενος, ἀκολουθοῦσι δὲ δύο ἔτι τοῦ κορυφαίου περίοδοι. Τὸ δὲ μέγιστον ἀναπαιστικὸν μέρος εὑρίσκεται ἐν τῇ μακρᾷ καὶ θριαμβευτικῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐπ' ὀχήματος οἴκαδε ἐπανερχομένου, ὑπὸ πολλῶν δὲ ὀπαδῶν προπεμπομένου Ἀγαμέμνονος (στ. 782 κέ.), ὃν ὁ χορὸς χαιρετίζει δι' ἓξ περιόδων. Ἀναλόγως δὲ μεταχειρίζονται καὶ οἱ ἄλλοι τραγικοὶ πλείονας τῆς μιᾶς περιόδου μόνον ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς τινος εἰσόδου, οἷον ὁ Εὐριπίδης ἐν Ἠλέκτρᾳ 987 κέ., ἔνθα ἡ Κλυταιμήστρα ἔρχεται ἐφ' ἅρματος, καὶ ἐν Ἱκέτισι 1114 κέ. ἐν τῇ κηδείᾳ τῶν πρὸ τῶν Θηβῶν πεσόντων ἡρώων. Ἐν δὲ τῷ Οἰδίποδι Τυράννῳ

(1) Τὴν χρῆσιν ταύτην τῶν ἀναπαίστων ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους ἀπέδειξε κατὰ πρῶτον ὁ Boeckh ἐν Abh. der Berl. Akademie der Wissenschaft. μέρ. α' 1824 σελ. 86.

1297 τῷ συστήματι τοῦ κορυφαίου ἀκολουθοῦσιν ἄλλοι ἀνάπαιστοι τοῦ εἰσελθόντος (1).

β') *Ἐξοδικοὶ ἀνάπαιστοι.* Διὰ δὲ τῶν ἐξοδικῶν ἀναπαίστων ἐπιτίθεται ἀξιωματικὸν τέλος τῇ διὰ κεκινημένων διαλογικῶν ἰάμβων γενομένῃ πράξει ἤτοι κατὰ τὸ τέλος σκηνῆς τινος ἢ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ὅλου δράματος. Διαφέρει δὲ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτῶν ὁ Αἰσχύλος τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Καὶ ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐπίσης συχνὰ ὡς καὶ τοὺς ἐσοδικοὺς ἀναπαίστους μεταχειρίζεται αὐτοὺς ἐν τῷ τέλει καὶ σκηνῆς τινος καὶ τῆς ὅλης τραγῳδίας, σύγκεινται δὲ οἱ ἀνάπαιστοι οὗτοι συνήθως ἐκ πλειόνων τοῦ ἑνὸς συστημάτων (2). Παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ δράματος γίνεται κανονικὴ καὶ οἷον τυπικὴ χρῆσις τῶν ἐξοδικῶν ἀναπαίστων, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ὡς τελικῶν σκηνῆς τινος γίνεται σπανιωτέρα χρῆσις αὐτῶν καὶ μόνον ἐν τοῖς παλαιοτέροις δράμασιν, ἅτινα καὶ ἄλλως ἀκολουθοῦσι μᾶλλον τῇ παλαιοτέρᾳ τοῦ Αἰσχύλου οἰκονομίᾳ. Συνήθως δὲ διὰ τῶν ἀναπαίστων τούτων ἅμα προπέμπεται ὑποκριτής τις ἐξερχόμενος ἐκ τῆς σκηνῆς, οἷον ἐν Αἴαντι 1164 ἐξέρχεται ὁ Μενέλαος, ἐν Ἀντιγόνῃ 929 ἀπάγεται ἡ Ἀντιγόνη, ἐν Μηδείᾳ 357 ἐξέρχεται ὁ Κρέων, ἐν 759 ἀπέρχεται ὁ Αἰγεύς, καὶ ἐν 1081 (τέσσαρα συστήματα) ἀφ'

(1) Τὰ κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν ὑποκριτῶν ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου εἶνε τὰ ἑξῆς· Οἰ. Τ. 1297 (εἴσοδος τοῦ Κρέοντος), Ἀντιγ. 376 (εἴσοδος Ἀντιγόνης), 524 (Ἰσμήνης), 626 (Αἵμονος), 801 (Ἀντιγόνης), 1257 (Κρέοντος), Τραχιν. 971 (Ἡρακλέους), Φιλοκτ. 1409 (Ἡρακλέους), Ἀλκήστ. 29 (Θανάτου), 740 (Θεράποντος), Ἱππολ. 1342 (Ἱππολύτου), Ἀνδρομ. 494 (Ἀνδρομάχης καὶ Μολοττοῦ, ἐπιφέρεται δὲ στροφικὴ συζυγία καὶ ἀναπαιστικὸν σύστημα τοῦ Μενελάου), 1166 (Πηλέως), 1226 (Θέτιδος), Ἱκέτ. 794 (κηδεία τῶν ἑπτὰ), 980 (Εὐάδνης), 1114 (φέρονται αἱ ὑδρίαι), Τρῳά. 230 (κήρυκος), 568 (Ἀνδρομάχης), 1118 (Ἀστυάνακτος νεκροῦ), 1251 (Ταλθυβίου), Ἴων. 1242 (Κρεούσης), Ἠλέκτρ. 987 (Κλυταιμήστρας), 1233 (Διοσκούρων), Φοινισσ. 1480 (φέρεται ὁ νεκρός), Ὀρέστ. 349 (Μενελάου), 1113 (Ὀρέστου), Ἰφιγ. Αὐ. 589 (Ἰφιγενείας).

(2) Οἷον τρία μὲν συστήματα ἐπιφέρονται μετὰ τὸ α', δύο δὲ μετὰ τὸ β' ἐπεισόδιον τῶν Περσῶν (στ. 532 καὶ 623), δύο δὲ μετὰ τὸ β' ἐπεισόδιον τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θ. (στ. 822), τρία δὲ μετὰ τὸ α' ἐπεισόδιον καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ Ἀγαμέμνονος (στ. 355 καὶ 1331), τρία δὲ μετὰ τὸ β' ἐπεισόδιον καὶ τέσσαρα ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Χοηφόρων στ. 719 καὶ 855), ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ τῶν Ἑπτὰ ἕξ, τῶν δὲ Χοηφόρων τρία, τοῦ δὲ Προμηθέως πέντε διανεμόμενα μεταξὺ τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ Προμηθέως καὶ τοῦ χοροῦ. Ἐξ ἑνὸς δὲ μόνου συστήματος σύγκεινται οἱ τελικοὶ ἀνάπαιστοι μόνον ἐν Προμηθεῖ 877, ἔνθα ἡ Ἰὼ ἐπείγεται νὰ ἐκλίπῃ τὴν σκηνήν, καὶ μετὰ τὸ β' στάσιμον τῶν Ἱκετίδων.

οὗ ἡ Μήδεια μετὰ τῶν τέκνων ἐξέλιπε τὴν σκηνήν. Μόνον δὲ ἅπαξ ἐν Ἀντιγόνῃ 929 πλὴν τοῦ χοροῦ μετέχουσι τῆς προφορᾶς τῶν ἀναπαίστων, εἰς δύο διῃρημένων συστήματα, καὶ ὑποκριταί, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ὁ Κρέων, ὅπερ καὶ παρ' Αἰσχύλῳ ἐν ἑνὶ μόνῳ δράματι συμβαίνει, τῷ Προμηθεῖ ἐν τέλει. Αἱ δὲ μεταγενέστεραι τραγῳδίαι τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου περιέχουσιν ἐξοδικοὺς ἀναπαίστους μόνον ἐν τῷ τέλει, συνήθως δὲ βραχύ τι σύστημα ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων συγκείμενον κώλων, ἐν δὲ τοῖς Ἡρακλείδαις μόνον ἐκ δύο.

γ') *Μεσῳδικοὶ ἀνάπαιστοι*. Οἱ δὲ μεσῳδικοὶ ἀνάπαιστοι, ὧν ἀρχαιότατον παράδειγμα ἔχομεν ἐν τῷ Προμηθεῖ τοῦ Αἰσχύλου, ἔχουσι τὸν τόπον αὐτῶν κυρίως ἐν τῇ παρόδῳ καὶ ἀναμφισβητήτως εἶνε ἐνταῦθα αὔξησίς τις μόνον τῆς παλαιοτέρας μορφῆς τῆς παρόδου, περὶ ἧς εἴπομεν ἔμπροσθεν ἐν τῷ περὶ εἰσοδικῶν ἀναπαίστων λόγῳ. Ἀρχικῶς δηλαδὴ τὰ ἀναπαιστικὰ συστήματα προηγοῦντο τῶν μελικῶν στροφῶν τῆς παρόδου, ὕστερον δὲ ἀντὶ τῶν ἁπλῶν ἐκείνων μορφῶν θέλοντες οἱ ποιηταὶ νὰ εἰσαγάγωσι μείζονα μεταβολὴν καὶ ποικιλίαν, μετέθεσαν τοὺς ἀναπαίστους μεταξὺ τῶν λυρικῶν στροφῶν τῆς παρόδου, ὅπως καταστήσωσιν ἐναργεστέραν τὴν ἀντίθεσιν τοῦ σεμνοῦ καὶ ἡσυχίου δακτυλικοῦ ῥυθμοῦ πρὸς τὸν μᾶλλον κεκινημένον τῶν χορικῶν ᾀσμάτων. Τοιαῦται εἶνε αἱ ἑξῆς πάροδοι· Προμηθέως (στ. 128 κέ.), Ἀντιγόνης (100 κέ.), Φιλοκτήτου (135 κέ.), Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ (117 κέ.), Ἀλκήστιδος 79 κέ.), Μηδείας (131 κέ.), Ῥήσου (ἐν ἀρχῇ). Ἐκ δὲ τῆς παρόδου μετέβη ἡ χρῆσις τῶν μεσῳδικῶν ἀναπαίστων πρωΐμως εἰς τοὺς θρήνους, καὶ ἐνταῦθα δὲ χάριν τῆς ἐναργεστέρας ῥυθμικῆς ἀντιθέσεως. οἷον ἐν Ἀγαμέμνονι (1448 κέ.), ἐν Χοηφόροις (306 κέ.), Αἴαντι (201 κέ.), Ἀντιγόνῃ (806 κέ.), Ἀλκήστιδι (861 κέ.). Ἅπαξ δὲ μόνον εὑρίσκεται ἡ αὐτὴ μορφὴ ἐν στασίμῳ, τῷ τῶν Εὐμενίδων στ. 916 κέ.

324. Β'. *Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ*. Ἐν δὲ τῇ κωμῳδίᾳ γίνεται ὀλιγωτέρα ἢ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ χρῆσις τῶν ἀναπαιστικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων ἕνεκα τοῦ σεμνοῦ καὶ ἀξιωματικοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ὅστις ἥκιστα ἁρμόζει τῷ συσταλτικῷ ἤθει τῆς κωμῳδίας. Καὶ πρῶτον μὲν δὲν μεταχειρίζεται ἡ κωμῳδία τὰ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ πάνυ χρήσιμα εἰσοδικὰ ἀναπαιστικὰ συστήματα. Διότι οὔτε τῷ κωμικῷ χορῷ οὔτε τῷ κωμικῷ ὑποκριτῇ ἁρμόζει νὰ εἰσέλθῃ οὕτω μεγαλοπρεπῶς δι' ἀναπαιστικῶν συστημάτων προπεμπόμενος. Ἀλλ' ὁ μὲν χορὸς συνήθως εἰσέρχεται εἰς τὴν ὀρχήστραν ἐν ῥυθμῷ ἰαμβικῷ καὶ τροχαϊκῷ μετὰ

μείζονος κινούμενος ἐλευθερίας καὶ ταχύτητος, μόνον δὲ ἐν τῇ παρόδῳ τῶν Νεφελῶν στ. 263 κέ. καὶ τῶν Βατράχων 354 κέ. μεγαγαλοπρεπείας χάριν εἰσέρχεται ὁ χορὸς ἐν ἀναπαιστικῷ ῥυθμῷ, οὐχὶ ὅμως ἐν ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν, ἀλλ' ἐν ἀναπαιστικοῖς τετραμέτροις. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῶν ὑποκριτῶν· μόνον κατὰ τὴν εἴσοδον σπουδαιοτέρων προσώπων ἠδύνατο νὰ γίνηται χρῆσις ἀναπαιστικοῦ ῥυθμοῦ, καὶ πάλιν οὐχὶ ἀναπαιστικῶν συστημάτων, ἀλλὰ μόνον τετραμέτρων, οἷον Ἱππ. στ. 1316-1334, ἔνθα εἰσέρχεται ὁ ἀνηβήσας Δῆμος (3 + 16 τετράμ.), Ὄρν. στ. 658-660 κατὰ τὴν ἔλευσιν τῆς Ἀηδόνος (4 τετράμ.), Λυσιστρ. στ. 1073 κέ. κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν Λακώνων πρέσβεων (2 τετράμ.) καὶ στ. 1108-11 κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς Λυσιστράτης (4 τετράμ.). Μόνος δὲ ὁ Τρυγαῖος ἐν Εἰρήνῃ στ. 82 κέ. καὶ 184 κέ. προπέμπεται δι' ἑνὸς ἀναπαιστικοῦ συστήματος, διότι ὁ κάνθαρος, ἐφ' οὗ ὀχεῖται, φέρει αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς πετόμενος πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὡσαύτως οὐδεμίαν χρῆσιν ποιεῖται η κωμῳδια τῶν μεσῳδικῶν ἀναπαίστων, ὅπως ἡ τραγῳδία. Τὰ ἐξοδικὰ ὅμως ἀναπαιστικὰ συστήματα εἶνε καὶ τῆς τραγῳδίας συχνότερα ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, οὐ μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ δράματος ἢ ἐπεισοδείου τινός, ἀλλὰ πολλῷ συχνότερον ὡς τελικὰ περικοπῆς ἐξ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων συγκειμένης, οἷον εἶνε μάλιστα τὸ πνῖγος ἢ μακρὸν τῆς παραβάσεως, ὅπερ προεφέρετο ἀπνευστί, ὡς τὸ πνῖγος τῶν Ἀχαρνέων, Ἱππέων, Σφηκῶν, Εἰρήνης, Ὀρνίθων καὶ Θεσμοφοριαζουσῶν. Ὅταν δὲ ἡ παράβασις δὲν εἶνε γεγραμμένη ἀναπαιστικοῖς τετραμέτροις, ὡς ἡ τῶν Νεφελῶν, λείπει ὡς εἰκὸς καὶ τὸ πνῖγος, ἐν ᾧ ἄλλως εἶνε ἀπαραίτητον. Τοιαῦτα εἶνε προσέτι καὶ τὰ ὅμοια τῷ πνίγει τῆς παραβάσεως ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα τῶν ἀγώνων, ἅτινα κανονικῶς ἐπιφέρονται τοῖς ἀναπαιστικοῖς τετραμέτροις ὡς κορύφωμα τοῦ ἀγῶνος τῶν ἐριζόντων προσώπων. Κατὰ πάσας δὲ τὰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅπου ἡ κωμῳδία μεταχειρίζεται ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, μιμεῖται ἢ παρῳδεῖ τὴν τραγῳδίαν. Τα τοῦ τελευταίου δὲ εἴδους συστήματα δὲν εὑρίσκονται ἐν ὡρισμένῳ τινὶ τόπῳ τῆς κωμῳδίας, ἀλλ' ὅταν ὁ κωμικὸς κρίνῃ ἁρμόδιον καιρόν. Ἤτοι δὲ μιμεῖται ἐνταῦθα ὁ κωμικὸς καθ' ὅλου τὸ τραγικὸν ἦθος ἢ παρῳδεῖ ὡρισμενην τινὰ τραγῳδιαν· οἷον ἐν μὲν Θεσμοφοριαζούσαις 39 παρῳδεῖ ὁ Ἀριστοφάνης τὴν στιχουργίαν τοῦ Ἀγάθωνος, 776 τὸν Πα-

λαμήδη τοῦ Εὐριπίδου, 1065 τὴν Ἀνδρομάχην· ἐν Ὄρνισι δὲ 209 ὑποκρινόμενος ὁ Ἔποψ μετὰ λόγου σεμνοῦ καὶ παθητικοῦ τὸν μεταμεμορφωμένον Τηρέα αἰνίττεται εἰς τὸν τοῦ Σοφοκλέους Τηρέα (πρβλ. σχόλ. εἰς Ὄρν. 211 κέ., 100 κέ.)· ὁ δὲ ἐν Λυσιστρ. 954 θρῆνος τοῦ Κινησίου διὰ τὴν φυγὴν τῆς γυναικὸς εἶνε ἀνάμνησις τραγῳδίας τινός. Τοιοῦτοι εἶνε καὶ οἱ ἐν Νεφ. 711 ἀνάπαιστοι τοῦ ὑπὸ τῶν κόρεων δακνομένου Στρεψιάδου. Τὰς δὲ δι' ἀναπ. συστημάτων προσευχὰς τῆς τραγῳδίας, οἷαι πολλαὶ παρ' Αἰσχύλῳ εὑρίσκονται, μιμεῖται ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Εἰρήνῃ 974 καὶ Σφηξὶ 683. Οἱ δὲ ἐν Ὄρν. 1743 ἀνάπαιστοι ἀναμιμνήσκουσι χωρία, οἷον τὸ ἐν Ἱκέτ. τοῦ Αἰσχύλου 625. Καὶ οἱ ἐν Σφηξὶ δὲ 1484 ἀνάπαιστοι εἶνε μίμησις τραγῳδίας τινός. Πρβλ. σχόλ. εἰς Σφ. 1482 «ὀρχούμενος ὁ γέρων παρατραγικεύεται· σχήματος δὲ τοῦ τραγῳδικοῦ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Περὶ τῶν μὴ κανονικῶν ἀναπαιστικῶν συστημάτων.

325. Τὰ ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, περὶ ὧν διελάβομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, ἔχουσιν ἁπλῆν καὶ κανονικὴν τὴν μετρικὴν σύνθεσιν. Πλὴν τούτων ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα κοινὰ ὡσαύτως τῇ τε τραγῳδίᾳ καὶ τῇ κωμῳδίᾳ, ἅπερ τὴν μετρικὴν σύνθεσιν ἔχουσιν ὁμοίαν μὲν ἐκείνοις κατὰ τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν αὐτοῖς τὰ ἀκατάληκτα ἀναπαιστικὰ κῶλα (τετραποδίαι καὶ διποδίαι) διαδέχονται συνήθως ἄλληλα ἄνευ χασμωδίας καὶ ἀδιαφόρου συλλαβῆς, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ διάφορον ὡς ποικιλωτέραν καὶ ἧττον αὐστηρὰν καὶ κανονικήν, ὅθεν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνα τὰ κανονικὰ (legitima) ταῦτα ὑπὸ τῶν νεωτέρων μετρικῶν ὠνομάσθησαν *μὴ κανονικὰ* ἢ *ἀνειμένα* (non legitima, liberiora καὶ Γερμ. freie ἢ freiere). Τὰ μὴ κανονικὰ λοιπὸν ταῦτα συστήματα δὲν συντίθενται μόνον ἐξ ἀκαταλήκτων διμέτρων, μονομέτρων καὶ παροιμιακῶν, καίτοι τὰ κῶλα

ταῦτα καὶ ἐνταῦθα εἶνε τὰ κύρια, ἀλλὰ σποράδην γίνεται χρῆσις καὶ ἄλλων δευτερευόντων στοιχείων, οἷον ἀκαταλήκτων καὶ καταληκτικῶν τριποδιῶν, ἤτοι προσοδιακῶν, καὶ καταληκτικῶν διποδιῶν (πρβλ. Αἰσχ. Πέρσ. 952 κέ. «νυχίαν πλάκα κερσάμενος | δυσδαίμονά τ' ἀκτάν». 962 «ὀλοοὺς ἀπέλει-πον». Εὐριπ. Ἀλκ. 106 «τί τόδ' αὐδᾷς». 133 «βασιλεῦ-σιν». Θεσμοφ. 1069 «δι' Ὀλύμ-που»), εἶτα δὲ κώλων μετὰ πλειόνων καταλήξεων (πρβλ. Εὐριπ. Ἰφ. Τ. 126 κέ. «ὦ παῖ-τᾶς-Λα-τοῦς, Δίκτυνν'-οὐ-ρεί-α»), ἔπειτα δὲ ἑτερομέτρων κώλων, τροχαϊκῶν τε καὶ ἰαμβικῶν καὶ λογαοιδικῶν καὶ δοχμιακῶν, ἐπῳδικῶς ἐπιφερομένων ἢ προῳδικῶς προταττομένων, οἷον Ἠλ. 200 «ἦν ὁ ταῦτα πράσσων». 243 «ὀξυτόνων γόων». Τραχ. 1009 «ἀνατέτροφας ὅ τι καὶ μύσῃ». — Ἡ δὲ τομὴ τῆς ἀναπαιστικῆς τετραποδίας ἐν τῷ μέσῳ ἀκριβῶς τουτέστι μετὰ τὴν πρώτην διποδίαν δὲν τηρεῖται αὐστηρῶς, ὅπως ἐν τοῖς κανονικοῖς ἀναπαιστικοῖς συστήμασιν, ἐπειδὴ ταῦτα δὲν ἔχουσι τὴν σημασίαν τοῦ ἐμβατηρίου ῥυθμοῦ ὡς ἐκεῖνα. Ἡ δὲ λύσις καὶ συναίρεσις ὑπερβαίνει παρὰ πολὺ τὰ αὐστηρὰ ὅρια τῶν κανονικῶν συστημάτων, ὥστε πολλάκις πολλὰ κῶλα καθαρῶς σπονδειακὰ διαδέχονται ἄλληλα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθαρῶς σπονδειακοὶ παροιμιακοὶ εὑρίσκονται συχνοί. Ἐκ δὲ τῆς λύσεως οὐ μόνον γεννᾶται μεγάλη πληθὺς καθαρῶς δακτυλικῶν κώλων (οἷον ἐν Ἱππολ. 1361 «πρόσφορά μ' αἴρετε, σύντονα δ' ἕλκετε τὸν κακοδαίμονα καὶ κατάρατον». Σοφ. Ἠλ. 236 «καὶ τί μέτρον κακότητος ἔφυ; φέρε | πῶς ἐπὶ τοῖς φθιμένοις ἀμελεῖν καλόν»), ἀλλὰ καὶ οἱ προκελευσματικοὶ μετὰ τοῦ συνδυασμοῦ δακτύλων καὶ ἀναπαίστων ἐγχωροῦσι κατὰ πάσας τὰς χώρας καὶ ἐν αὐτῷ τῷ παροιμιακῷ, ἐνίοτε μάλιστα οἱ προκελευσματικοὶ ἐπαναλαμβάνονται ἐν τῷ αὐτῷ κώλῳ (Ἀριστοφ. Ὄρν. 327. 400). Ἐκ τούτων δὲ τοῖς ἀναπαιστικοῖς τούτοις συστήμασι προσποιεῖται χαρακτὴρ διάφορος, ὁτὲ μὲν θρηνῳδικὸς καὶ μελαγχολικός, ὁτὲ δὲ ἔμπλεως πάθους καὶ κινήσεως, ὁ μὲν ἀποτυπούμενος διὰ τῶν σπονδειακῶν, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τῶν λελυμένων σχημάτων τῶν ποδῶν. Ὁ δὲ παροιμιακὸς δὲν ἐπιφέρεται πάντοτε ὡς τελικὸν κῶλον, ἀλλ' εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συστήματος καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ, πολλάκις δὲ πλείονες παροιμιακοὶ διαδέχονται ἐφεξῆς ἀλλήλους. Τοὐναντίον δὲ οὐχὶ σπανίως εὑρίσκονται καὶ ἄλλα κῶλα ὡς τελικὰ τοῦ συστήματος, οἷον τὸ ἀκατάληκτον δίμετρον.

326. Ἡ δὲ χρῆσις τῶν μὴ κανονικῶν τούτων συστημάτων ἔχει

ὡς ἑξῆς. Ἡ μὲν *τραγῳδία* μεταχειρίζεται αὐτὰ ἐν τοῖς θρήνοις καὶ οἴκτοις, ὥστε καὶ *θρηνῳδικοὶ ἀνάπαιστοι* δύνανται νὰ κληθῶσιν, ἔν τε δηλαδὴ κομμοῖς (ὡς ἐν Αἰσχ. Πέρσ. 930 κέ.) καὶ κομματικαῖς παρόδοις (ὡς ἐν Σοφ. Ἠλ. 193 κέ. καὶ Εὐριπ. Τρῳάσ. 153 κέ.), καὶ ἐν ᾄσμασιν ἀπὸ σκηνῆς (ὡς ἐν Σοφ. Ἠλ. 86 κέ.), σπανιώτερον δὲ ἐν χορικοῖς (ὡς ἐν Αἰσχ. Χοηφ. 1007 κέ. = 1018 κέ.). Πάντων δὲ τῶν τραγικῶν συχνοτάτην χρῆσιν ἐποιήσατο ὁ Εὐριπίδης. Καὶ τὰ μὲν ᾄσματα, ὧν μετέχει ὁ χορός, εὑρίσκονται συντεθειμένα κατὰ σχέσιν ἤτοι ἀντιστροφικῶς, τὰ δὲ μόνον ἀπὸ σκηνῆς, εἴτε ἁπλᾶ εἴτε ἀμοιβαῖα μονῳδικά, ἀλλοιοστροφικῶς. Παραδείγματα δὲ φέρομεν τὰ ἑξῆς·

Αἰσχ. Πέρσ. 932. στρ. Ξ. ὅδ' ἐγών, οἰοῖ, αἰακ-τὸς
μέλεος γέννᾳ γᾷ τε πατρῴᾳ
κακὸν ἄρ' ἐγενόμαν.
Χο. πρόσφθογγόν σοι νόστου - τὰν
κακοφάτιδα βοάν, κακομέλετον ἰὰν
Μαρυανδυνοῦ θρηνητῆρος
πέμψω πολύδακρυν ἰακ-χάν.

Σοφ. Ἠλ. 234. Χο. ἀλλ' οὖν εὐνοίᾳ γ' αὐ-δῶ,
(ἀλλοιοστρ.) μάτηρ ὡσεί τις πι-στά,
μὴ τίκτειν σ' ἄταν ἄ-ταις.

327. Ἡ δὲ *κωμῳδία* μεταχειρίζεται τὰ συστήματα ταῦτα πρῶτον μέν, ὅπερ καὶ συχνότατα γίνεται, ἐν ταῖς παρῳδίαις τῶν τραγικῶν θρήνων καὶ μάλιστα τοῦ Εὐριπίδου (πρβλ. § 324), εἶτα δὲ ἐν ταῖς παρῳδίαις ἢ μιμήσεσι προσοδίων τῆς παλαιοτέρας λυρικῆς, οἷα εἶνε τὰ ἀντίστροφα συστήματα ἐν Βατράχοις 372 κέ. = 377 κέ., καὶ τέλος ἐν χορικοῖς τισιν ἀντιστροφικοῖς ᾄσμασι λίαν κεκινημένοις καὶ πλήρεσι πάθους, οἷα εἶνε τὰ ἐν Λυσιστρ. 476—483 = 541—548. Ὄρν. 327—335 = 343—351 καὶ 1058—1087 = 1088—1117. Θεσμοφ. 667 κέ. = 707 κέ. Εἰρ. 459 κέ. = 486 κέ. Τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς χορικοῖς τούτοις χαρακτηρίζουσιν οἱ ταχεῖς καὶ πολλαχῶς λελυμένοι ἀνάπαιστοι καὶ τὰ ἀναμεμιγμένα παιωνικὰ καὶ δοχμιακὰ κῶλα, τὸ δὲ πάθος οἱ σπονδειακοὶ ἀνάπαιστοι. Παραδείγματα δὲ φέρομεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς·

Ἀριστοφ. Βατρ. 372 κέ.

χώρει νυν πᾶς ἀνδρείως

εἰς τοὺς εὐανθεῖς κόλπους
λειμώνων ἐγκρούων
κἀπισκώπτων
καὶ παίζων καὶ χλευάζων.
ἠρίστηται δ' ἐξαρκούντως.

Ἀριστοφ. Ὄρν. 343 κέ. (ἀντιστρ.)

ἰὼ ἰώ,
ἔπαγ', ἔπιθ', ἐπίφερε πολέμιον ὁρμὰν
φονίαν, πτέρυγά τε παντᾷ
περίβαλε περί τε κύκλωσαι·
ὡς δεῖ τώδ' οἰμώζειν ἄμφω
καὶ δοῦναι ῥύγχει φορβάν.
οὔτε γὰρ ὄρος σκιερὸν οὔτε νέφος αἰθέριον
οὔτε πολιὸν πέλαγος ἔστιν ὅ τι δέξεται
τώδ' ἀποφυγόντε με.

⏑ –́ ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ – –́
⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ – –́
⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ – –́
⏖ –́ – –́ – –́ – –́
⏖ –́ – –́ – –́ –
–́ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑
–́ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
–́ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏒

Γ΄. ΜΕΤΡΑ ΤΡΟΧΑΪΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄

Περὶ τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου.

327. Τῶν τροχαϊκῶν μέτρων κύριος πούς εἶνε ὁ τρίσημος τροχαῖος ἐκ μακρᾶς συλλαβῆς ὡς θέσεως καὶ ἐκ βραχείας ὡς ἄρσεως συγκείμενος (θ. ἄ. / – | ∪). Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο ποδικὰ αὐτοῦ μέρη, τουτέστιν ἡ θέσις καὶ ἡ ἄρσις, ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, ὁ πούς οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ ἰαμβικὸν ῥυθμικὸν γένος, οὗ οἰκεῖος ὁ λόγος οὗτος ἤτοι ὡς δύο πρὸς ἕν. Ἡ θέσις τοῦ τροχαίου δύναται νὰ λυθῇ εἰς δύο βραχείας, τὸ δ' ἐντεῦθεν γινόμενον σχῆμα τοῦ ποδὸς ∪́ ∪ ∪ καλεῖται *τρίβραχυς* καὶ *χορεῖος*. Ὅταν δὲ ἐλλείπῃ ἡ ἄρσις, ἀναπληροῦται διὰ τονῆς ἢ διὰ λείμματος καὶ τότε ὁ πούς λαμβάνει τὸ σχῆμα ∟ ἢ – Λ. Ὡς πρὸς τὸ ἦθος δὲ ὁ τροχαϊκὸς ῥυθμός, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τροχαῖος καὶ χορεῖος δηλοῦσιν, ἦτο τροχερὸς καὶ ὀρχηστικός, τουτέστιν ἐπέφαινε τάχος καὶ ἦτο ἐπιτήδειος εἰς ὄρχησιν. Ηὐξάνετο δὲ ἡ κίνησις λυομένης τῆς θέσεως. Τῶν δὲ ἰάμβων διέφερον τὸ ἦθος οἱ τροχαῖοι, ὅτι οἱ μὲν τροχαῖοι ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς θέσεως ἦσαν ἡσυχαίτεροι, μαλακώτεροι καὶ ἀγεννέστεροι, οἱ δ' ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχόμενοι ἴαμβοι δραστηριώτεροι καὶ εὐγενέστεροι (πρβλ. Διονύσ. περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 17. Ἀριστείδ. σελ. 38. 97 κέ.).

328. Τὰ δὲ τροχαϊκὰ κῶλα ἦσαν ἡ διποδία, ἡ τριποδία, ἡ τετραποδία, ἡ πενταποδία καὶ ἡ ἑξαποδία. Μείζονα δὲ τῆς ἑξαποδίας δὲν εἶχεν ἡ ἀρχαία μουσική, διότι, ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ ῥυθμικοί, ἡ αἴσθησις ἠδυνάτει νὰ ἀντιληφθῇ συνθέτων ποδῶν ἢ κώλων ἐκ τρισήμων ποδῶν μειζόνων τοῦ ὀκτωκαιδεκασήμου μεγέθους ἤτοι τῆς

ἑξαποδίας. Ἐσχηματίζοντο δὲ τὰ τροχαϊκὰ κῶλα ἤτοι ἀκατάληκτα ἢ καταληκτικά, καθ' ὅσον ἡ τελικὴ ἄρσις ἀπετυποῦτο δι' ἰδίας συλλαβῆς, ἢ ἔλειπεν, ἡ δὲ ἐλλείπουσα ἀνεπληροῦτο ἢ διὰ λείμματος ἢ διὰ τονῆς, διὰ παρεκτάσεως δηλαδὴ τῆς προηγουμένης μακρᾶς εἰς χρόνον τρίσημον· οἷον ἡ μὲν ἀκατάληκτος τετραποδία εἶχε τὸ σχῆμα τόδε ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – ∪, ἡ δὲ καταληκτική, ἥτις ἐκαλεῖτο *Εὐριπίδειον* ἢ *ληκύθιον*, τόδε ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – Λ ἢ τόδε ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ ∟, ἡ δὲ ἀκατάληκτος καὶ καταληκτικὴ ἑξαποδία τόδε·

∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – ∪
∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – Λ.

Ὅτε δὲ ἔλειπον ἀμφότεραι αἱ ἄρσεις τῶν δύο τελευταίων ποδῶν, τὸ κῶλον ἐκαλεῖτο *βραχυκατάληκτον* καὶ ἡ προτελευταία ἄρσις ἀνεπληροῦτο διὰ τονῆς τῆς προηγουμένης μακρᾶς, οὐχὶ δὲ διὰ κενοῦ χρόνου μετ' αὐτήν, οἷον ἡ βραχυκατάληκτος τετραποδία (*ἰθυφαλλικόν*) ἐλάμβανε τὰ ἑξῆς δύο σχήματα

δεῦρο δηῦτε Μοῖ-σαι, | χρύσεον λιποῖ-σαι
∠ ∪ – ∪ ∟́ ∟ | ∠ ∪ – ∪ ∟́ – Λ
ῥυσίβωμον Ἑλ-λά-| νων ἄγαλμα δαιμόνων
∠ ∪ – ∪ ∟́ ∟ | ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – Λ.

Ὡσαύτως καὶ τὸ βραχυκατάληκτον τρίμετρον, οἷον

τὸν δ' ἄνευ λύρας ὅμως ὑμνῳ-δεῖ
∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – ∪ ∟́ – Λ.

Τὰ τροχαϊκὰ κῶλα ἐσχηματίζοντο καὶ προκαταληκτικὰ ἤτοι ἐδέχοντο καὶ ἐν τῷ μέσῳ καταλήξεις ἢ μᾶλλον προκαταλήξεις, οἷον κατὰ τὴν πρώτην χώραν τῆς τετραποδίας ἢ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τετάρτην τῆς ἑξαποδίας καὶ μάλιστα ἐν συζεύξει μετὰ τῆς τελικῆς καταλήξεως, οἷον

πολλὰ μὲν-γᾶ τρέφει   πόντιαί-τ' ἀγκάλαι-κνωδάλων.
∠ ∪ ∟ ∠ ∪ – Λ   ∠ ∪ ∟ ∠ ∪ ∟ ∠ ∪ – Λ

Δύναται δὲ νὰ ἐλλείπῃ καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα ἅμα ἄρσις, οἷον

Δα-μά-τηρ θεά,   ἐμ-παί-οις τύχαισι συμπνέων
∟́ ∟ ∠ ∪ – Λ,   ∟́ ∟ ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ ∠ Λ,

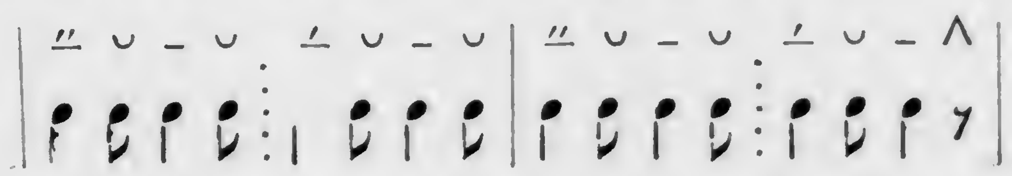
ἢ καὶ πᾶσαι αἱ ἄρσεις τῆς τετραποδίας, τέσσαρες δὲ ἢ ἓξ τῆς ἑξαποδίας (πρβλ. § 204). Τοιαῦτα δὲ κῶλα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπουσῶν ἄρσεων καλοῦνται *δικατάληκτα*, *τρικατάληκτα* κτλ. Ἕνεκα δὲ τῶν παρεκτεταμένων χρόνων τὰ κῶλα ταῦτα ἀποβάλλοντα

τὸ οἰκεῖον τῶν τροχαίων ὁμαλὸν καὶ τροχερὸν ἦθος προσλαμβάνουσι μεῖζον ἀξίωμα καὶ σεμνότητα καὶ δὴ καὶ πάθος (πρβλ. Ἀριστείδην Κοϊντιλιανὸν σελ. 50 W.).

Ἐβαίνοντο δὲ τὰ τροχαϊκὰ κῶλα τὰ μὲν ἐκ δύο, τεσσάρων καὶ ἓξ ποδῶν συγκείμενα ἤτοι αἱ διποδίαι, τετραποδίαι καὶ ἑξαποδίαι κατὰ διποδίαν, καὶ κατὰ ταῦτα ἡ μὲν διποδία ὡς ἀποτελοῦσα μίαν βάσιν ἐλαμβάνετο ὡς μονόμετρον, ἡ δὲ τετραποδία ὡς δίμετρον, ἡ δὲ ἑξαποδία ὡς τρίμετρον, ἡ δὲ σύζευξις δύο τετραποδιῶν ὡς τετράμετρον· τὰ δὲ ἐκ τριῶν καὶ πέντε ποδῶν συγκείμενα κῶλα ἤτοι αἱ τριποδίαι καὶ πενταποδίαι ἐβαίνοντο διττῶς, ἄλλοτε μὲν κατὰ μονοποδίαν καὶ τότε ἐλαμβάνοντο ὡς τρίμετρα καὶ πεντάμετρα, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δηλονότι τῶν βάσεων, ἄλλοτε δὲ κατὰ διποδίαν, ὁσάκις δηλαδὴ ἐπεῖχον τόπον βραχυκαταλήκτων τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν, καὶ τότε δῆλον ὅτι ἐλαμβάνοντο ἀντὶ διμέτρων καὶ τριμέτρων. Τὰ κατὰ διποδίαν δὲ βαινόμενα τροχαϊκὰ κῶλα καὶ μέτρα κατὰ τὰς ἀρτίους χώρας ἤτοι τὴν β′, δ′, ς′ κτλ. ἐλάμβανον καὶ μακρὰς ἀλόγους ἄρσεις ἀντὶ τῶν βραχειῶν, μέγεθος ἐχούσας οὐχὶ δίσημον, ἀλλ' ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ ἡμίσεος. Ἐκ τῆς ἀλόγου δὲ ταύτης συλλαβῆς οἱ πόδες οὗτοι ἐκαλοῦντο *τροχαῖοι* ἢ *χορεῖοι ἄλογοι* ⏗ ‗ ἢ ⏖ ⏑ ‗ (πρβλ. § 149. 151).

329. Τῶν δὲ τροχαϊκῶν μέτρων ἐπισημότατον πάντων ἦτο τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, περὶ οὗ καὶ λέγομεν ἐφεξῆς. Τὸ τροχαϊκὸν λοιπὸν τετράμετρον σύγκειται ἐκ δύο τροχαϊκῶν τετραποδιῶν (διμέτρων), τῆς μὲν ἀκαταλήκτου, τῆς δὲ καταληκτικῆς, ἢ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἐκ δύο συνθέτων ποδῶν δωδεκασήμων, ὧν ἑκάτερος ὡς δακτυλικὸς ποὺς ἔχει μίαν θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν, ὥστε τὸ ὅλον τετράμετρον σημαινόμενον ἢ βαινόμενον λαμβάνει τέσσαρα σημεῖα ἢ βάσεις, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τετράμετρον. Ἡ δὲ ἐλλείπουσα τελευταία ἄρσις ἀναπληροῦται διὰ λείμματος, τουτέστι κενοῦ χρόνου μονοσήμου. Κατὰ δὲ τὴν θεωρίαν τῆς νεωτέρας μουσικῆς τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον ἀποτελεῖ μουσικὴν περίοδον ἐκ δύο συγκειμένην κώλων, ἡγουμένου τε καὶ ἑπομένου, ἤτοι ἐκ δύο $\frac{12}{8}$ ποδῶν, οἷον

| ″ ⏑ – ⏑ ⏗ ⏑ – ⏑ | ″ ⏑ – ⏑ ⏗ ⏑ – ∧ |

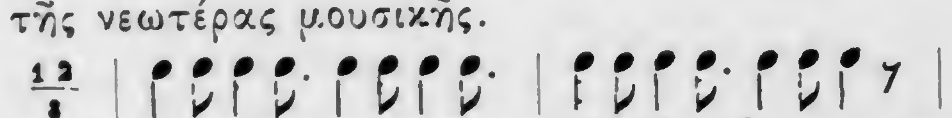
$\frac{12}{8}$

ἐσλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος | αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο (Σόλ. ἀπ. 33)

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος ὁ ἐκ δύο $\frac{12}{8}$ ποδῶν συγκείμενος εἶνε εὔχρηστος ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ. Ἴδιον δὲ ἔχει ὁ ῥυθμὸς τῆς παλαιᾶς μουσικῆς τοῦτο, ὅτι ὅταν ἀποτυπῶται ἐν τῇ ποιήσει, ἑκάστης διποδίας ἡ τελικὴ συλλαβὴ δύναται νὰ εἶνε καὶ μακρὰ ἀντὶ τῆς βραχείας, οἷον Πέρσ. 155 κέ.

ὦ βαθυζώνων ἄνασσα | Περσίδων ὑπερτάτη
μῆτερ ἡ Ξέρξου γεραιά, | χαῖρε, Δαρείου γύναι.
οὗτος οὐ τῶν ἠθάδων τῶνδ', | ὧν ὁρᾶθ' ὑμεῖς ἀεί (Ὄρν. 276).
″ ⏑ – ⏓ ⏗ ⏑ – ⏓ | ″ ⏑ – ⏓ ⏗ ⏑ –

Οἱ παλαιοὶ τὴν μακρὰν ταύτην συλλαβήν, ἥτις κεῖται ἀντὶ τῆς βραχείας, λέγουσιν *ἄλογον μακρὰν* καὶ κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔχει μέγεθος οὐχὶ δίσημον ἤτοι δύο πρώτων χρόνων ἢ δύο βραχειῶν συλλαβῶν, ἀλλ' ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ($1\frac{1}{2}$), ὥστε ἰσοδυναμεῖ τῷ παρεστιγμένῳ ὀγδόῳ (♪·) τῆς νεωτέρας μουσικῆς.

$\frac{12}{8}$

Τὸ ἀναβεβλημένον λοιπὸν τοῦτο ἤτοι ritardando παρείχετο τὸ πάλαι κατὰ τὴν προφορὰν τοῦ τετραμέτρου εὐμάρειάν τινα τῷ ὀρχουμένῳ ἢ τῷ ᾄδοντι ὥστε ἀναπαυόμενος μικρὸν κατὰ τὸ τέλος τῶν διποδιῶν, ἔνθα ἡ ἄλογος συλλαβή, νὰ συλλέγῃ τρόπον τινὰ ἑαυτὸν πρὸς τὴν περαιτέρω προφοράν. Ἐκτὸς λοιπὸν τῆς διαφορᾶς ταύτης (πρβλ. ὅμως § 151) ὁ ῥυθμὸς τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου τῆς παλαιᾶς μουσικῆς συμφωνεῖ τῷ ἀναλόγῳ τῆς νεωτέρας κατά τε τὰ ἄλλα καὶ δὴ καὶ κατὰ τὸ καταληκτικόν, ὅπερ ἔχει πλείονα ἔμφασιν, οἵαν ἀγαπῶσι καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νεώτεροι κατὰ τὸ τέλος τοῦ ῥυθμοῦ. Ὡς πρὸς τὸ ἦθος δὲ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σεμνὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον ὡς τροχερὸν καὶ ἀγεννές, ὡς ῥυθμὸς δηλαδὴ εὔκολος καὶ οὐχὶ σεμνὸς καὶ ἀξιωματικός, ἁρμόζων δὲ ταῖς κεκινημέναις ὀρχήσεσι καὶ ποιήσει ἧττον σεμνῇ (1).

(1) Οἷον ὁ Διονύσιος (περὶ συνθ. ὀνομ. 17) χαρακτηρίζων τὸν μὲν ἰαμβικὸν ῥυθμὸν ὡς οὐκ ἀγεννῆ, τὸν δὲ τροχαϊκὸν ὡς μαλακώτερον καὶ ἀγεννέστερον, φέρει παράδειγμα τοῦ μὲν πρώτου ἰαμβικόν τι τρίμετρον, τοῦ δὲ δευτέρου τροχαϊκόν τι τετράμετρον. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐν μὲν Ῥητορ. Γ′. 8 λέγει «ὁ δὲ τροχαῖος κορδακικώτερος· δηλοῖ δὲ τὰ τετράμετρα· ἔστι γὰρ τροχερὸς ῥυθμὸς τὰ τετράμετρα». Ἀλλαχοῦ δὲ (περὶ ποιητ. 4) «τό τε μέτρον (τῆς τραγῳδίας) ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο· τό μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν». Ὁ δὲ Σχολ. εἰς Ἀχαρν. 203 «γέγραπται δὲ τὸ μέτρον τροχαϊκὸν πρόσφορον τῇ τῶν διωκόντων γερόντων σπουδῇ». Ὁ δὲ Μάριος Οὐικτωρῖνος 2530 «aptum festinis narrationibus, est enim et agitatum et volubile».

330. Τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν χρήσει πρὸ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει, τουτέστιν ἐν τοῖς ἀνειμένοις Διονυσιακοῖς ᾄσμασιν, πρῶτος δέ, ὡς φαίνεται, εἰσήγαγεν αὐτὸ εἰς τὴν τεχνικὴν ποίησιν ὁ Ἀρχίλοχος, ἐν σκωπτικοῖς καὶ ἐν εὐκόλοις ἐρωτικοῖς καὶ συμποτικοῖς ποιήμασι μεταχειρισάμενος. Εἶτα δὲ καὶ ὁ Σόλων ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτοῦ (πρβλ. ἀπόσπ. 32-35 B.). Ἐκ δὲ τῆς ποιήσεως τῶν ἰαμβογράφων μετέβη εἰς τὴν Σικελικὴν κωμῳδίαν καὶ ἐγένετο ἓν τῶν προσφιλεστάτων τῷ Ἐπιχάρμῳ μέτρων, ὅθεν καὶ μέτρον Ἐπιχάρμειον ἐκλήθη (Mar. Victor. 2530). Ἡ δὲ παλαιοτέρα Ἀττικὴ κωμῳδία περιώρισε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὸ ῥυθμικὸν αὐτοῦ ἦθος μόνον εἰς ἐμφαντικὰ χωρία. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μεταχειρίζεται αὔτη τὰ τετράμετρον ἐν τῷ ἐπιρρήματι καὶ ἀντεπιρρήματι τῆς παραβάσεως, ἅπερ ἔχουσι διάνοιαν σκωπτικήν, κατὰ μίμησιν τῶν ἰαμβογράφων. Εἶτα δὲ συχνὰ καὶ ἐν τῇ παρόδῳ (οἷον Ἀχαρν. 204 κέ. Ἱππ. 242 κέ. Εἰρ. 299 κέ. Ὄρν. 268) προσφόρως τῇ ταχείᾳ κινήσει τοῦ εἰσερχομένου χοροῦ (1). Ἡ δὲ μέση καὶ νέα κωμῳδία ἠγάπα μᾶλλον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ ἐν τοῖς μονολόγοις. Καὶ ἐν τῷ σατυρικῷ δὲ δράματι καὶ ἐν τῇ ὡσαύτως ἐκ τῶν Διονυσιακῶν ᾀσμάτων γεννηθείσῃ τραγῳδίᾳ εἶνε συχνὸν τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον. Διακριτέον δὲ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τρεῖς περιόδους. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιόδῳ ἡ τραγῳδία προσήγγιζε μᾶλλον τῷ χαρακτῆρι τοῦ σατυρικοῦ δράματος, ὅθεν καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ ἐπεκράτει ἡ χρῆσις τῶν τροχερῶν τετραμέτρων (πρβλ. Ἀριστοτέλ. περὶ ποιητ. 4), οἷον παρὰ Φρυνίχῳ, ὅστις διὰ τὴν πολλὴν χρῆσιν καὶ εὑρετὴς τοῦ τετραμέτρου λέγεται (Σουίδας ἐν λ. Φρύνιχος). Τὰ τελευταῖα δὲ ἴχνη τῆς χρήσεως ταύτης ὑπολείπονται ἔτι ἐν τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου, ἔνθα ὅλον σχεδὸν τὸ πρῶτον ἐπεισόδειον (στ. 158 κέ. 215 κέ.) καὶ μέρος τοῦ τρίτου (701 κέ.) σύγκειται ἐκ τροχαϊκῶν τετραμέτρων. Ἐν δὲ τῇ περαιτέρω αὐξήσει τῆς τραγῳδίας συστέλλεται ἡ χρῆσις τοῦ τετραμέτρου. Καὶ ἐν μὲν τοῖς δράμασι τῆς δευτέρας περιόδου (μέχρι που τῆς 90 ἢ τῆς 91 ὀλυμπιάδος) εἶνε σπάνιον τὸ τετράμετρον καὶ εὑρίσκεται μόνον ἐν τελικοῖς χωρίοις, οἷον ἐν Ἀγαμ. 1649 καὶ ἐν Οἰδ. Τ. 1515. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ περιόδῳ (ἀπὸ τῆς 91 ὀλυμπ.

(1) Πρβλ. Σχολ. εἰς Ἀχαρν. στ. 204· «ταῦτα δὲ ποιεῖν εἰώθασιν οἱ τῶν δραμάτων ποιηταὶ κωμικοὶ καὶ τραγικοί, ἐπειδὰν δρομαίως εἰσάγωσι τοὺς χορούς, ἵνα ὁ λόγος ντρέχῃ τῷ δράματι».

καὶ ἑξῆς) ἡ χρῆσις γίνεται πάλιν οὕτω συχνή, ὥστε ἐκτὸς τῶν Τραχινίων καὶ τῆς Ἠλέκτρας τοῦ Εὐριπίδου οὐδὲν τῶν σῳζομένων δραμάτων τῆς περιόδου ταύτης στερεῖται τῶν τετραμέτρων. Αἴτιον δὲ τούτου φαίνεται τὸ κεκινημένον ἦθος τῶν δραμάτων τῆς περιόδου ταύτης κατά τε τὴν διάνοιαν καὶ τὸν ῥυθμόν. Οἱ τροχαῖοι εὑρίσκονται ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν τραγῳδιῶν ἐν τοιούτοις μάλιστα χωρίοις, ἔνθα ἡ παλαιοτέρα τραγῳδία μετεχειρίζετο ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα. Σχεδὸν δὲ πανταχοῦ ἐμφαίνεται ἐνταῦθα ταχεῖά τις τῶν ὑποκριτῶν κίνησις, οἷον φυγὴ ἢ δίωξις, καὶ ἦθος τῆς διανοίας λίαν κεκινημένον συμφώνως τῷ ἤθει τοῦ ῥυθμοῦ, οὗ τὸ τροχερὸν ἔτι μᾶλλον ἐπιτείνεται διὰ τῶν συχνῶν ἐνταῦθα λύσεων τῶν μακρῶν.

331. Τὸ δὲ μετρικὸν σχῆμα τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου ἔχει ὡς ἑξῆς·

α΄) Ἡ τομὴ ἐμπίπτει κανονικῶς κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης τετραποδίας (1). Καὶ παρὰ μὲν τοῖς λυρικοῖς οὐδέποτε εὑρίσκεται παρημελημένη ἡ τοιαύτη τομή, παρὰ δὲ τοῖς τραγικοῖς μόνον δίς,

Περσ. 165 ταῦτά μοι διπλῆ μέριμν' ἄ|φραστός ἐστιν ἐν φρεσίν·
Φιλοκτ. 1402 Ν. εἰ δοκεῖ, στείχωμεν. Φ. ὦ γεν|ναῖον εἰρη-
[κὼς ἔπος.

Συχνότερον δὲ λείπει παρὰ τοῖς κωμικοῖς καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἐπιρρήματι τῆς παραβάσεως. Ἡ δὲ τομὴ μετὰ τὴν πρώτην καὶ τρίτην διποδίαν δὲν γίνεται κανονικῶς, ἀλλ' ὅμως παρετηρήθη τοῦτο, ὅτι παρὰ τοῖς ἰαμβογράφοις καὶ τραγικοῖς οὐδέποτε συμβαίνει τομὴ μετὰ τὴν τρίτην διποδίαν, ὅταν αὕτη τελευτᾷ εἰς λέξιν καταλήγουσαν εἰς σπονδεῖον. Τοῦ κανόνος δὲ τούτου μία μόνη εὑρίσκεται ἐξαίρεσις παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐν Ἑλένῃ 1628

οἵπερ ἡ δίκη κελεύει μ'· ‖ ἀλλ' ἀφίστασθ' | ἐκποδών.

(πρβλ. Πόρσωνα praef. ad Hecub. 43). Οἱ κωμικοὶ ὅμως ὀλιγωροῦσι τοῦ κανόνος τούτου.

β΄) Κατὰ τὰς ἀρτίους χώρας, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς περιττάς, δέχεται τὸ τετράμετρον καὶ σπονδείους ἀντὶ τροχαίων, ἤτοι ἀλόγους ἄρσεις. Καὶ τετράμετρα μὲν ἔχοντα βραχείας πάσας τὰς ἄρσεις εὑρίσκονται παρὰ τοῖς λυρικοῖς συχνότερα, διπλάσια ἢ παρὰ τοῖς δραματικοῖς. Καὶ οἱ μὲν τραγικοὶ σχηματίζουσι τὰ τετράμετρα αὐτῶν ἐπί-

(1) Πρβλ. Ἀριστείδ. σελ. 54 «χαριεστέρα δ' αὐτοῦ τομὴ εἰς τέτταρας τροχαίους, ἐπιδέχεται δὲ καὶ τὰς ἄλλας».

σης συχνὰ μετὰ μιᾶς καὶ μετὰ δύο ἀλόγων ἄρσεων, οἱ δὲ λυρικοὶ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης μᾶλλον μετὰ δύο. Τετράμετρα δὲ μετὰ τριῶν ἀλόγων ἄρσεων εὑρίσκονται σπάνια παρά τε τοῖς τραγικοῖς καὶ τοῖς λυρικοῖς, ὀλίγον δὲ συχνότερα παρ' Ἀριστοφάνει.

γ') Ἡ δὲ λύσις τῆς θέσεως παρὰ μὲν τοῖς λυρικοῖς εἶνε σπανία, οἷον παρὰ Σόλωνι 33, 2. 35, 1 (α' θέσ.), παρ' Ἀρχιλόχῳ 76, 2 (γ' θέσ.) 60, 1. 73 (ς' θέσ.), παρὰ δὲ τοῖς δραματικοῖς συχνοτέρα μὲν παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Ἀριστοφάνει ἢ παρ' Αἰσχύλῳ, συχνοτάτη δὲ παρ' Εὐριπίδῃ καὶ μάλιστα ἐν τῷ Ὀρέστῃ καὶ ταῖς Φοινίσσαις. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἐμπίπτει ἡ λύσις κατὰ τὴν πρώτην θέσιν τῆς διποδίας, ὅθεν ὁ τρίβραχυς εὑρίσκεται πολλῷ συχνότερος τοῦ λελυμένου σπονδείου (◡́ ◡ –), οὗτινος παρὰ τοῖς λυρικοῖς οὐδὲν βέβαιον παράδειγμα ἔχομεν. Ἡ προτελευταία ὅμως θέσις τοῦ τετραμέτρου σχεδὸν δὲν ἐπιδέχεται λύσιν, εὑρίσκεται δὲ λελυμένη μόνον παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ καὶ τοῖς κωμικοῖς, οἷον ἐν Φοινίσσ. 609, Ἴων. 1253, Ἱππ. 319, Νεφ. 566. 572, Σφ. 342. 461, Ὄρν. 276. 281 (πρβλ. Πόρσ. praef. Hecub. XLIV). Ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ τραγῳδίᾳ καὶ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ συμβαίνει ὥστε νὰ τέμνηται ὁ λελυμένος πούς, οἷον ἐν Ὀρέστῃ 740

χρόνιος· ἀλλ' ὅμως τάχιστα ‖ κακὸς | ἐφωράθη φίλοις,

ἐν τοῖς παλαιοτέροις δὲ δράμασιν εὑρίσκεται τοιαύτη τομὴ μόνον ἐπὶ λέξεων σφιγκτότερον συνδεομένων μετ' ἀλλήλων, ἐπὶ προθέσεως δηλονότι μετὰ τῆς συντακτικῆς πτώσεως καὶ ἐπὶ ἄρθρου μετὰ τοῦ ὀνόματος, οἷον *κατὰ νόμους, τὸν ἐμόν*.

δ') Ὁ δὲ δάκτυλος (1) εὑρίσκεται παλαιότατα μὲν καὶ συχνότατα παρὰ τῷ Ἐπιχάρμῳ, οἷον Ὀδυσσ. 1 «τοῖς Ἐλευσινίοις φυλάσσων δαιμονίως ἀπώλεσα». Ὑπὸ δὲ τῶν Ἀττικῶν δραματικῶν συνεστάλη πάλιν ἡ χρῆσις αὐτοῦ. Καὶ παρ' Αἰσχύλῳ μὲν καὶ Σοφοκλεῖ ἐγχωρεῖ μόνον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων, ἅτινα δὲν ἁρμόζουσιν εἰς τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, παρ' Εὐριπίδῃ ὅμως ἐν ταῖς μεταγενεστέραις τραγῳδίαις καὶ παρὰ τοῖς κωμικοῖς ἐπὶ παντὸς κυρίου ὀνόματος, οἷον

(1) Ὁ Ἡφαιστίων σελ. 21 λέγει περὶ τοῦ δακτύλου τάδε· «τῷ δὲ δακτύλῳ τῷ κατὰ τὰς περιττὰς ἐμπίπτοντι χώρας ἥκιστα οἱ ἰαμβοποιοὶ ἐχρήσαντο ποιηταί, σπανίως δὲ καὶ οἱ τραγικοί, οἱ δὲ κωμικοὶ συνεχῶς». Ἐξ ὧν δὲ ἐφεξῆς λέγει δηλοῖ ὅτι τὸν δάκτυλον λαμβάνει ὡς λύσιν τοῦ (ἀλόγου) σπονδείου, οἱ δύο ὅμως οὗτοι πόδες οὐδὲν χουσι κοινὸν ἀλλήλοις.

Ὀρέστ. 1535 σύγγονόν τ' ἐμὴν Πυλάδην τε τὸν τάδε ξυν-
[δρῶντά μοι.

Ἰφ. Αὐ. 355 χιλίων ἄρχων Πριάμου τε πεδίον ἐμπλήσας
[δορός.

Σποράδην δὲ μόνον μετεχειρίσατο αὐτὸν ἡ Ἀττικὴ κωμῳδία ἐπὶ ὀνομάτων οὐχὶ κυρίων, οἷον ἐν Ἀχαρν. 318 καὶ Ἐκκλ. 1156.

332. *Τετράμετρον χωλὸν ἢ σκάζον* (claudum). Ἐκ τοῦ καταληκτικοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου ἐγεννήθη ἔπειτα τὸ *χωλὸν ἢ σκάζον* τετράμετρον, ὅπερ ἀντὶ τῆς τελευταίας καταληκτικῆς διποδίας ἔχει ὁλόκληρον ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος πόδα ἐν σχήματι μολοσσοῦ.

–́ ◡ – ◡̄ –́ ◡ – ◡̄ | –́ ◡ – ◡ –́ – ⏓

καὶ δικάζεσθαι Βίαντος τοῦ Πριηνέως κρέσσων (Ἱππῶν. 79)

ἡδὺ δ' ἐσθίειν χιμαίρης φθινοπωρισμῷ κρεῖας (Ἀνάν. 5, 3).

Τὸ μέτρον τοῦτο δὲν εἶνε μονοειδὲς ἢ καθαρόν, ἀλλ' ἔχει ῥυθμικὴν μεταβολήν, διότι μετὰ τρεῖς ἑξασήμους δακτυλικοὺς ἤτοι τροχαϊκὰς διποδίας ἐπιφέρεται ἑξάσημος ἰαμβικὸς ἤτοι ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος τουτέστι κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς νεωτέρας μουσικῆς μετὰ τρεῖς $^6/_8$ πόδας ἐπιφέρεται $\frac{3}{4}$ πούς

Ἕνεκα δὲ τῆς ῥυθμικῆς ταύτης μεταβολῆς τὸ μέτρον τοῦτο ἐκλήθη *χωλόν, ἰσχιορρωγικόν, σκάζον*, κατ' ἀντίθεσιν τῶν ὀρθῶν τροχαϊκῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ εὑρόντος αὐτὸ Ἱππώνακτος *Ἱππωνάκτειον*. Πρῶτοι δὲ μετεχειρίσαντο αὐτὸ οἱ ἰαμβογράφοι, οἷον ὁ Ἱππῶναξ καὶ Ἀνάνιος, ἐν τῇ σκωπτικῇ ποιήσει, ᾗπερ ἁρμόζει τὸ χωλὸν τοῦ μέτρου, εἶτα δὲ καὶ οἱ μεταγενέστεροι διδακτικοὶ ποιηταί, οἷος ὁ Αἰσχρίων. Σῴζονται δὲ νῦν ὀλίγα λείψανα τῆς ποιήσεως ταύτης. Ὡς πρὸς τὸ μετρικὸν σχῆμα τὸ χωλὸν τετράμετρον συμφωνεῖ ἐντελῶς τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ τῶν λυρικῶν πλὴν τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς, ἥτις εἶνε πάντοτε μακρὰ καὶ οὐδέποτε ἐπιδέχεται διάλυσιν. Αἱ ἄλλαι δὲ θέσεις συχνὴν ἐπιδέχονται τὴν λύσιν, οἷον Ἱππῶναξ 83

λάβετέ μου θαἰμάτια, κόψω Βουπάλου τὸν ὀφθαλμόν.

ἔαρι μὲν χρόμιος ἄριστος, ἀνθίας δὲ χειμῶνι (Ἀνάν. 5, 1).

Ἡ δὲ τελευταία συλλαβὴ τῆς τρίτης διποδίας εἶνε ἀδιάφορος ὡς καὶ ἐν τῷ ὀρθῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ, συχνοτέρα ὅμως ἡ βραχεῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄

Περὶ τῶν τροχαϊκῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων καὶ τῶν τροχαϊκῶν στροφῶν.

333. Τὸ *τροχαϊκὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων* εἶνε περιοδικὸν σχῆμα ἀνάλογον πρὸς τὸ κανονικὸν ἐξ ὁμοίων ἀναπαιστικὸν σύστημα καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συνθέσεως πλειόνων ἀκαταλήκτων διμέτρων (τροχαϊκῶν τετραποδιῶν) καὶ ἑνὸς καταληκτικοῦ ὡς τελικοῦ, εἰς ἓν σῶμα ἢ μίαν περίοδον διὰ τῆς λεκτικῆς συναφείας συναπτομένων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ διὰ τομῆς χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων. Τοῖς διμέτροις δὲ ἐπιμίγνυται ἐνιαχοῦ, καὶ μάλιστα ὡς παρατέλευτον, μονόμετρον (Εἰρ. 344. 579). Σπανίως δὲ ἡ λέξις διασπᾶται ὥστε μέρος μὲν αὐτῆς νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ προηγούμενον, μέρος δὲ εἰς τὸ ἑπόμενον κῶλον (Ἱππ. 301 Εἰρ. 339). Τὴν ἀρχὴν τῶν τροχαϊκῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων εὑρίσκομεν ἐν ταῖς ἑξῆς διστίχοις στροφαῖς τοῦ Ἀνακρέοντος (ἀπόσπ. 75 B.), ὧν ἑκατέρα σύγκειται ἐκ τετρακώλου συστήματος (τριῶν ἀκαταλήκτων καὶ ἑνὸς καταληκτικοῦ διμέτρου) ἢ ἐκ δύο τετραμέτρων, ἑνὸς ἀκαταλήκτου καὶ ἑνὸς καταληκτικοῦ·

Πῶλε Θρηκίη, τί δή με | λοξὸν ὄμμασιν βλέπουσα
  νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δέ μ' | οὐδὲν εἰδέναι σοφόν;
ἴσθι τοι, καλῶς μὲν ἄν τοι | τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι,
  ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμί σ' | ἀμφὶ τέρματα δρόμου.

Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ ἑξῆς ἑξάκωλος περίοδος ἔκ τινος σκολίου τοῦ Τιμοκρέοντος (ἀπόσπ. 8 B.)·

ὤφελέν σ', ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, | μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ |
μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανῆμεν, | ἀλλὰ Τάρταρόν τε ναίειν |
κἀχέροντα· διά σε γὰρ πάντ' | (ἔστ') ἐν ἀνθρώποις κακά.

Καθὼς δὲ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, οὕτω καὶ τὸ τροχαϊκὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων εἰσήχθη ἐκ τῆς λυρικῆς εἰς τὴν κωμῳδίαν. Διακρίνονται δὲ παρ' Ἀριστοφάνει δύο εἴδη αὐτοῦ· ἤτοι δηλαδὴ α') εὑρίσκονται τροχαϊκὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα ὡς τελικὰ μέρους τινὸς τοῦ

δράματος ἐκ τροχαϊκῶν τετραμέτρων συγκειμένου. Εἶνε δὲ ταῦτα ἀνάλογα πρὸς τὰ ἀναπαιστικὰ καὶ ἰαμβικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος. Τοιοῦτον εἶνε π. χ. τὸ ἐν Εἰρ. 339 κέ.

καὶ βοᾶτε καὶ γελᾶτ'· ἤ-
δη γὰρ ἐξέσται τόθ' ὑμῖν
πλεῖν, μένειν, κινεῖν, καθεύδειν,
ἐς πανηγύρεις θεωρεῖν,
ἑστιᾶσθαι, κοτταβίζειν,
συβαρίζειν,
ἰοῦ ἰοῦ κεκραγέναι.

Πρβλ. Εἰρ. 571 κέ. 651 κέ. Ὄρν. 387 κέ. Ἱππ. 284 κέ. Τὰ συστήματα ταῦτα κατὰ τὸ ἦθος παρέπονται τοῖς προηγουμένοις τετραμέτροις, διὰ τὴν συνάφειαν ὅμως τῶν κώλων ὁ ῥυθμὸς γίνεται ζωηρότερος καὶ οὕτως ἐπιτίθεται τοῖς τετραμέτροις τέλος ἐμφαντικόν. Ἐν τούτοις ἡ ἄλογος ἄρσις εἶνε συχνοτέρα ἢ ἐν τῷ τετραμέτρῳ. Κατὰ κανόνα δὲ σταθερὸν τὰ τετράμετρα τελευτῶσι πάντοτε μόνον εἰς ἓν σύστημα ἢ μίαν περίοδον. Ἢ β') τὰ τροχαϊκὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα συντίθενται εἰς χορικὰ κατὰ σχέσιν ἤτοι ἀντιστροφικά. Καὶ ἄλλαι μὲν τῶν στροφῶν τούτων σχηματίζονται ἐκ κανονικῶν τροχαϊκῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων, ὡς αἱ ἐν Βατρ. 534 κέ. Θεσμοφ. 459 κέ. Ἐν ἄλλαις δὲ τὸ καταληκτικὸν κῶλον εὑρίσκεται οὐχὶ μόνον ἐν τῷ τέλει τῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, ὡς ἐν Ὄρν. 1470 κέ. = 1482 κέ. = 1553 κέ. = 1694 κέ. Ἐνίοτε δὲ ἐπιμίγνυνται καὶ ἑτερόμετρα κῶλα κατὰ τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὸ τέλος τῆς στροφῆς, ὡς ἐν Βατρ. 1482 κέ. Θεσμοφ. 434 κέ. Παράδειγμα δ' ἐνταῦθα φέρομεν τὴν ἑξῆς στροφὴν ἐκ τῶν Ὄρν. 1470 κέ.

στ. α'. –́ ⏑ – – –́ ⏑ – – | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ ⊔ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ ⏓ 4 + 4 + 4·
–́ ⏑ – – –́ ⏑ – ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ ⏓ 4 + 4 + 4.
–́ ⏑ – – –́ ⏑ ⊔ | –́ ⏑ – – –́ ⏑ ⏓ 4 + 4.
–́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ – – | –́ ⏑ – – –́ ⏑ – – 4 + 4.
–́ ⏑ – – –́ ⏑ – – | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ ⏓ Λ 4 + 4.

πολλὰ δὴ καὶ καινὰ καὶ θαυ|μάστ' ἐπεπτόμεσθα καὶ |
[δεινὰ πράγματ' εἴδομεν.
ἔστι γὰρ δένδρον πεφυκὸς | ἔκτοπόν τι, καρδίας ἀ|πωτέρω,
[Κλεώνυμος,
χρήσιμον μὲν οὐδέν, ἄλ|λως δὲ δειλὸν καὶ μέγα.

τοῦτο τοῦ μὲν ἦρος ἀεὶ | βλαστάνει καὶ συκοφαντεῖ,
τοῦ δὲ χειμῶνος πάλιν τὰς | ἀσπίδας φυλλορροεῖ.

334. *Τροχαϊκαὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας.* Αἱ δὲ τροχαϊκαὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας ἔχουσι χαρακτῆρα πάντη διάφορον τῶν τροχαίων τῆς ἐξ ὑποκειμένου λυρικῆς καὶ τῆς κωμῳδίας. Καὶ ἐπικρατοῦσι μὲν καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐκεῖ ἐπὶ πάσης περιόδου αἱ τροχαϊκαὶ τετραποδίαι, ὅμως δὲ οὐ μόνον ἐν τῷ τέλει ἔχουσιν αὗται σχεδὸν πάντοτε κατάληξιν, ὅπως καὶ αἱ παρ' αὐτὰς χρήσιμοι ἑξαποδίαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ, συχνὰ δὲ οὐ μόνον μίαν ἀλλὰ καὶ πλείονας προκαταλήξεις, ὥστε πλὴν τῶν καταληκτικῶν καὶ βραχυκαταλήκτων σχημάτων συχνὰ εἶνε καὶ τὰ δικατάληκτα καὶ τρικατάληκτα. Οἱ παλαιοὶ τὸν θεμελιώδη τοῦτον τύπον τῶν τροχαϊκῶν στροφῶν τῆς τραγῳδίας, ἐν ᾧ ἔβλεπον ἀποτυπούμενον τὸ τραγικὸν πάθος, τὴν καταληκτικὴν δηλονότι τροχαϊκὴν τετραποδίαν, οἷον Φοινίσσ. 239 «νῦν δέ μοι πρὸ τειχέων | θούριος μολὼν Ἄρης», ἐκάλουν *Εὐριπίδειον* ἢ *Ληκύθιον* (1). Πλὴν δὲ τῶν καταληκτικῶν τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν σπανίως μόνον εὑρίσκονται καὶ ἀκατάληκτοι τετραποδίαι καὶ καταληκτικαὶ τριποδίαι. Ἐπιμίγνυνται δὲ καὶ ἑτερόμετρα στοιχεῖα, δακτυλικά τε καὶ ἰαμβικὰ καὶ λογαοιδικὰ κῶλα, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τέλει τῶν στροφῶν. Ἐπὶ τῶν τροχαϊκῶν κώλων οὐδεμία που γίνεται χρῆσις τῶν ἀλόγων ἄρσεων, σπανίως δὲ μόνον λύσις τῶν θέσεων, ὅμως δὲ οὐδέποτε τῶν τρισήμων μακρῶν. Συχνότατα δὲ τὰ κῶλα τελευτῶσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λέξεως καὶ μάλιστα παρ' Αἰσχύλῳ, ὅθεν καὶ ἡ συνάφεια τῶν κώλων ἐπιτείνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τρισήμων χρόνων αὐξάνεται. Τοιούτους ἔχουσαι χαρακτῆρας αἱ τροχαϊκαὶ τῆς τραγῳδίας στροφαὶ χρησιμεύουσι πρὸς ἀποτύπωσιν τῆς τραγικῆς μεγαλοπρεπείας καὶ πάθους σεμνοῦ, πολλάκις δὲ καὶ λίαν σφοδροῦ, ὅπερ ἐμφαίνει μάλιστα τὸ συχνὸν τῶν προκαταλήξεων. Εἶνε δὲ αὗται πανταχοῦ μέτρον τῶν χορικῶν ᾀσμάτων, οὐδαμῶς δὲ χρήσιμοι ἐν ταῖς μονῳδίαις καὶ τοῖς θρήνοις, καὶ ὁτὲ μὲν ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις δηλοῦται βαθεῖα εὐ-

(1) Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 156 W. «Ληκύθιον δέ φασιν αὐτὸ (τὸ τροχαϊκὸν δίμετρον καταληκτικὸν) ἢ δι' Ἀριστοφάνην σκώπτοντα τὸ μέτρον τὸ ἐφθημιμερὲς Εὐριπίδου τῷ «θοαῖσιν ἵπποις. Ἀ. ληκύθιον ἀπώλεσεν» ἢ διὰ τὸν βόμβον τὸν τραγικόν· βόμβος γὰρ γίνεται περὶ τὸ ληκύθιον ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου αὐτῷ ἀέρος κινουμένου ἢ ὑπὸ πνεύματος ἀνδρὸς ἢ ὑπ' ἄλλου· διὸ καὶ Καλλίμαχος μοῦσαν ληκυθίαν τὴν τραγῳδίαν λέγει».

λάβεια καὶ ἀφοσίωσις εἰς τὸ θεῖον καὶ τοὺς θείους νόμους τοῦ δικαίου καὶ τῆς τάξεως (ὡς ἐν ταῖς προσευχαῖς ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ Ἀγαμέμνονος 160. 176, ἐν Ἱκέτεσι 1063, ἐν Χοηφ. 783. 800. 819, ὡσαύτως ἐν Ἀγαμ. 681. 1008), ὁτὲ δὲ ὁ χορὸς μετ' ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως ἀνθίσταται πρὸς τὴν ὕβριν καὶ τὰ ἀνοσιουργήματα (ὡς ἐν Χοηφ. 585. 603, Εὐμ. 321. 354. 490. 508. 526, Ἱκέτ. 154), πολλάκις δὲ τὸ δεινὸν πάθος μετριάζεται μέχρι δυσθυμίας (ὡς ἐν Ἀγαμ. 975. 1024, Πέρσ. 114. 126. 548). Ἅπαξ δὲ μόνον εὑρίσκονται αἱ τροχαϊκαὶ στροφαὶ ἐν εὐλογητικῷ ᾄσματι (Εὐμ. 916. 956. 996), ἀλλ' αἱ δειναὶ θεαὶ Ἐρινύες εἶνε ἐνταῦθα αἱ εὐλογοῦσαι. Πάνυ δὲ χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι οἱ τραγικοὶ τροχαῖοι εἶνε τὸ προσφιλὲς τῷ Αἰσχύλῳ μέτρον, ὅστις ἐν πᾶσι τοῖς δράμασι πλὴν τοῦ Προμηθέως μεταχειρίζεται αὐτούς, συχνότατα δ' ἐν ταῖς Εὐμενίσιν, ἐν ᾧ ὁ Σοφοκλῆς οὐδέποτε εὑρίσκεται μεταχειρισάμενος αὐτούς. Παρ' Εὐριπίδι δὲ εὑρίσκονται μὲν ἐν ταῖς Φοινίσσαις 239. 638. 676 καὶ ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι 231. 253. 277, ἡ διάνοια ὅμως ἐνταῦθα ὀλίγον συνᾴδει τῷ ἤθει τοῦ ῥυθμοῦ. Παράδειγμα δὲ φέρομεν ἐνταῦθα τὴν ἐν Χοηφ. α' στασ. α' στροφ. στ. 585-593.

α'.	πολλὰ μὲν-γᾶ τρέφει-δεινὰ δειμάτων ἄχη,	4 + 4.
	πόντιαί-τ' ἀγκάλαι-κνωδάλων	6.
	ἀντ-αί-ων βροτοῖσι	4.
β'.	πλάθουσι, καὶ πεδαίχμιοι-λαμπάδες πεδάοροι,	4 + 4.
	πτηνά τε καὶ πεδοβάμονα κἀνεμοέν-των	6.
	αἰγίδων φράσαι κότον.	4.

Δ΄. ΜΕΤΡΑ ΙΑΜΒΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄

Περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου.

335. Τῶν ἰαμβικῶν μέτρων κύριος πούς εἶνε ὁ τρίσημος *ἴαμβος*, ἐκ μονοσήμου ἄρσεως καὶ δισήμου θέσεως συγκείμενος (ἄρ. ∪ | θ. –) καὶ διὰ τὸν τοῦ διπλασίου λόγον, ὃν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὰ ποδικὰ μέρη, ἡ ἄρσις καὶ ἡ θέσις, εἰς τὸ ἰαμβικὸν ἀνήκων ῥυθμικὸν γένος ὥσπερ ὁ τροχαῖος. Διαφέρει δὲ ὁ ἴαμβος τοῦ τροχαίου ὅτι ἀντιθέτως τοῦ τροχαίου ἔχει προηγουμένην μὲν τὴν ἄρσιν, ἑπομένην δὲ τὴν θέσιν, οὗ ἕνεκα καὶ κατὰ τὸ ἦθος διαφέρει αὐτοῦ, καθ' ἃ ἔμπροσθεν (§ 327) εἴπομεν. Πλὴν δὲ τοῦ κυρίου σχήματος ∪ ∠ ὁ πούς οὗτος λυομένης τῆς θέσεως ἐλάμβανε καὶ τὸ τοῦ τριβράχεος σχῆμα ∪ ∪́ ∪.

Τὰ δὲ *ἰαμβικὰ κῶλα* τῆς ἀρχαίας ῥυθμικῆς ἦσαν ἡ διποδία, ἡ τριποδία, ἡ τετραποδία, ἡ πενταποδία καὶ ἡ ἑξαποδία. Μείζονα δὲ τῶν ἑξαποδιῶν μεγέθη δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποτελῶσιν ἓν κῶλον δι' ὃν λόγον οὐδὲ τὰ μείζονα τῆς ἑξαποδίας τροχαϊκά.

Ἐσχηματίζοντο δὲ τὰ ἰαμβικὰ κῶλα α΄) μὲν *ἀκατάληκτα*, ὅτε ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς ἦτο πλήρης ἀποτυπουμένη δι' ἰδίας συλλαβῆς· β΄) δὲ *καταληκτικά*, ὅτε ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς δὲν ἀπετυποῦτο δι' ἰδίας συλλαβῆς, ἀλλ' ἀνεπληροῦτο διὰ παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης θέσεως εἰς χρόνον τρίσημον, οἷον

ἀκατάλ. ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους.
καταλ. ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ – ὁ παγκρατὴς Κρόνου - παῖς.

γ΄) δὲ *βραχυκατάληκτα*, ὅτε ἀμφότεραι αἱ ἐλλείπουσαι τῶν δύο τε-

λευταίων ποδῶν ἄρσεις ἀνεπληροῦντο διὰ παρεκτάσεως τῶν προηγουμένων θέσεων, οἷον

πρόρριζος ἐκ-ριφ-θεὶς ∪ ∠ ∪ – ∠ –.

Προσέτι δὲ ἐσχηματίζοντο καὶ κῶλα προκαταληκτικὰ λαμβάνοντα καταλήξεις ἢ μᾶλλον προκαταλήξεις καὶ ἐν τῷ μέσῳ. Ἐπὶ τῶν προκαταληκτικῶν δηλαδὴ κώλων αἱ ἄρσεις καὶ τῶν προηγουμένων ποδῶν (πλὴν τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ μέτρου) ἠδύναντο νὰ μὴ ἀποτυπῶνται δι' ἰδίας συλλαβῆς ἀναπληρούμεναι διὰ παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης μακρᾶς. Ἡ ἐλλείπουσα δὲ αὕτη ἄρσις ἠδύνατο νὰ εἶνε α΄) μὲν ἡ πρώτη ἄρσις πάσης διποδίας πλὴν ὡς εἴπομεν τῆς πρώτης τοῦ μέτρου, διότι θὰ ἔπαυε τότε ὁ ῥυθμὸς νὰ εἶνε ἰαμβικὸς καὶ θὰ μετεβάλλετο εἰς τροχαϊκόν, οἷον

∪ ∠ ∪ – ∠ ∪ – ἕκατι μέν - δαιμόνων (Χοηφ. 436).
∪ ∠ ∪ – ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – σέ τοι λέγω -, ξυγγενοῦ, πάτερ, φίλοις (Χο. [456).
∪ ∠ ∪ – ∠ ∪ – ∠ ∪ – πρέπει δὲ φῶς-, αἰνολαμ-πές, σίνος (Ἀγ.389).
∪ ∠ ∪ – ∠ ∪ – ∪ ∠ – πνοαὶ δ' ἀπὸ - Στρυμόνος μολοῦ-σαι (Ἀγ.192).

β΄) δὲ ἡ δευτέρα ἄρσις τοῦ κώλου ἅμα τῇ ἄρσει τοῦ τρίτου ποδός, οἷον

∪ ∠ – ∠ ∪ – μελαμ-πα-γὴς πέλει (Ἀγ. 392).
∪ ∠ – ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – πόποι-δᾶ -, νερτέρων τυραννίδες (Χο. 405).
∪ ∠ – ∠ ∪ – ∪ ∠ – ποθῶν - δ' οὐκ - ἀξιοῖ φανῆ-ναι (Σοφ. Ἠλ. 172).
∪ ∠ – ∠ – οὔτοι - σοι - μού-νᾳ (Σοφ. Ἠλ. 154).

γ΄) δὲ ἡ ἀρκτικὴ ἄρσις τοῦ μέσου ἢ τοῦ τελικοῦ κώλου ἰαμβικῆς τινος περιόδου, ὅτε ἡ ἀναπλήρωσις ἠδύνατο νὰ γίνηται διὰ τονῆς ἢ διὰ λείμματος, οἷον

∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ – | Λ ∠ ∪ – ∪ ∠ –
τὸν μυροποιὸν ἠρόμην-Στράττιν, εἰ κομή-σει (Ἀνακρ. ἀπ. 30)
∪ ∠ ∪ – ∠ ∪ – | ∠ ∪ – ∠ ∪ –
δι' ὠτὸς ἂν - παῦρά γ' ὡς - ἠπίως - ἐννέπειν (Σοφ. Ἠλ. 1438)
∪ ∠ – ∠ ∪ – | ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ –
δι αἰ-ῶ-νος δ' ἰυγ-μοῖσι βόσκεται κέαρ (Αἰσχ. Χο. 26).

Ὥσπερ δὲ τὰ τροχαϊκά, οὕτω καὶ τὰ ἰαμβικὰ κῶλα τὰ μὲν ἐκ δύο, τεσσάρων καὶ ἓξ ποδῶν συγκείμενα, ἤτοι αἱ διποδίαι, τετραποδίαι καὶ ἑξαποδίαι, ἐβαίνοντο κατὰ διποδίαν ἤτοι διῃροῦντο εἰς βάσεις διποδικὰς καὶ κατὰ ταῦτα ἡ μὲν διποδία ἐλαμβάνετο ὡς μονόμετρον, ἡ δὲ τετραποδία ὡς δίμετρον, ἡ δὲ ἑξαποδία ὡς τρίμετρον καὶ ἡ σύζευξις δύο τετραποδιῶν ὡς τετράμετρον. Τὰ δὲ ἐκ τριῶν καὶ πέντε ποδῶν συγκείμενα κῶλα ἤτοι αἱ τριποδίαι καὶ πενταποδίαι ἐβαίνοντο ἤτοι κατὰ μονοποδίαν, καὶ τότε ἐλαμβάνοντο ὡς τρίμετρα καὶ πεντάμετρα, κατὰ τὸν ἀριθμὸν δηλονότι τῶν βάσεων, ἢ καὶ κατὰ

διποδίαν, ὁσάκις δηλαδὴ ἐπεῖχον τόπον βραχυκαταλήκτων τετραποδιῶν καὶ ἑξαποδιῶν καὶ τότε δῆλον ὅτι ἐλαμβάνοντο ἀντὶ διμέτρων καὶ τριμέτρων, ὡσαύτως συνῳδὰ τῷ ἀριθμῷ τῶν βάσεων.

Τὰ κατὰ διποδίαν βαινόμενα ἰαμβικὰ μέτρα κατὰ τὰς περιττὰς χώρας ἤτοι τὴν α', γ', ε' κτλ. δέχονται καὶ μακρὰς ἀλόγους ἄρσεις ἀντὶ τῶν βραχειῶν ἐχούσας μέγεθος οὐχὶ δίσημον, ἀλλ' ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ ἡμίσεος, οἷον

⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ –
⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ –.

Ὅταν ὅμως τὸ μέτρον εἶνε καταληκτικόν, ἡ προηγουμένη τοῦ τρισήμου χρόνου ἄρσις τηρεῖται καθαρά, οἷον

⏓ – ⏑ – | ⏑ ⊔ –
⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ – | ⏑ ⊔ –.

Ἡ ἀλογία αὕτη τῆς ἄρσεως ἐγχωρεῖ καὶ ὅταν ἡ θέσις ἀποτυπῶται διὰ δύο βραχειῶν. Ὁ ἰαμβικὸς ἄρα πους πλὴν τῶν δύο ῥητῶν σχημάτων (⏑ ⏑́ καὶ ⏑ ⏑́ ⏑) δέχεται καὶ τὰ ἑξῆς δύο ἄλογα σχήματα, τὸ σπονδειακὸν $\underline{\alpha}$ ⏑́ καὶ τὸ δακτυλικὸν $\underline{\alpha}$ ⏑́ ⏑. Καθ' ὑπέρβασιν δὲ τοῦ αὐστηροτέρου ἰαμβικοῦ ῥυθμοῦ γίνεται χρῆσις ἐν τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ τοῦ ἀναπαίστου ἀντὶ τοῦ ἰάμβου, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ διαλόγῳ τῆς τραγῳδίας μόνον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων κατὰ πάσας τὰς χώρας πλὴν τῆς τελευταίας, ἐπὶ ἄλλων δὲ ὀνομάτων μόνον κατὰ τὸν πρῶτον πόδα, ἐν δὲ τῷ διαλόγῳ τῆς κωμῳδίας μετὰ μείζονος ἀδείας, κατὰ πάσας δηλαδὴ τὰς χώρας πλὴν τῆς τελευταίας καὶ ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων καὶ ἐπὶ μὴ τοιούτων. Σφάλλονται δὲ οἱ δοξάζοντες ὅτι αἱ δύο βραχεῖαι τοῦ ἀναπαίστου εἶνε λύσις τῆς ἀλόγου μακρᾶς, διότι ἡ ἄλογος μακρὰ ὡς ἔχουσα μέγεθος ἔλασσον τῶν δύο βραχειῶν δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ εἰς δύο τοιαύτας.

336. Τῶν δὲ ἰαμβικῶν μέτρων πάντων εὐχρηστότατον καὶ ἐπισημότατον εἶνε τὸ *ἰαμβικὸν τρίμετρον*, ὅπερ καὶ ἰαμβεῖον ἁπλούστερον λέγεται, Λατινιστὶ δὲ versus senanius. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ οὐδενὸς τῶν ἄλλων μέτρων πλὴν τοῦ ἑξαμέτρου ὑπολείπεται τὸ μέτρον τοῦτο ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει. Σύγκειται δὲ ἐξ ἓξ ἀκεραίων ἰαμβικῶν ποδῶν, κατὰ δὲ τὰς περιττὰς χώρας, τουτέστι τὸν α', γ' καὶ ε' πόδα, δέχεται ἀλόγους ἄρσεις, ὥστε σχῆμα ποδικὸν τὸ τοῦ σπονδείου, λύσιν δὲ τῆς θέσεως εἰς δύο βραχείας κατὰ πάσας τὰς χώρας πλὴν τῆς τελευταίας, ὅθεν οἱ πέντε

οὗτοι πόδες λαμβάνουσι καὶ τριβράχεος (χορείου) ποδικὸν σχῆμα, ὁ δὲ πρῶτος καὶ τρίτος καὶ δακτύλου. Προσέτι δὲ δέχεται τὸ τρίμετρον καὶ ἀνάπαιστον ἀλλὰ μόνον μετά τινων περιορισμῶν, ὡς ἔμπροσθεν εἴπομεν καὶ ἀκριβέστερον ἔτι κατωτέρω θὰ εἴπωμεν. Ὁ δὲ τελευταῖος πους πλὴν τοῦ ἰάμβου ἐπιδέχεται καὶ πυρρίχιον διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον. Ἡ δὲ κανονικὴ τοῦ τριμέτρου τομὴ εἶνε ἡ πενθημιμερὴς ἢ ἡ ἑφθημιμερής, ἡ μὲν μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τρίτου ποδός, ἡ δὲ μετὰ τὴν τοῦ τετάρτου πίπτουσα. Ἐβαίνετο δὲ κατὰ διποδίαν, τουτέστι σημαινόμενον διῃρεῖτο εἰς τρία σημεῖα ἢ βάσεις διποδικάς. Τοῦτο λέγουσι διαρρήδην οἱ παλαιοὶ μετρικοί (πρβλ. § 184 Δ'). Καὶ τὸ ὄνομα δὲ τρίμετρον, ὅπερ βεβαίως εἶνε ἀρχαιότατον, τοῦτο δηλοῖ. Πάλιν δὲ ἐκ τῆς ῥυθμικῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοξένου γινώσκομεν ἤδη ὅτι πᾶν ῥυθμικὸν μέγεθος ἐκ τριῶν συγκείμενον χρόνων ἢ σημείων ἀποτελεῖ πόδα ἰαμβικὸν ἐν λόγῳ διπλασίῳ, ὁ δὲ μέγιστος ἰαμβικὸς πους εἶνε ὁ ὀκτωκαιδεκάσημος. Τὸ ἰαμβικὸν ἄρα τρίμετρον, ἅτε τρία σημεῖα καὶ ὀκτωκαιδεκάσημον μέγεθος ἔχον, ἀποτελεῖ ἕνα πόδα σύνθετον ἰαμβικόν, ἤτοι ἓν κῶλον (μίαν μονόκωλον περίοδον) ἔχον μίαν κυρίαν θέσιν, μίαν δευτερεύουσαν καὶ μίαν ἄρσιν. Καὶ ἡ μὲν κυρία θέσις προεφέρετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετὰ τῆς μεγίστης δυνάμεως, ἡ δὲ δευτερεύουσα μετὰ ἀσθενεστέρας, καὶ ἡ τρίτη ἤτοι ἡ ἄρσις μετὰ ἔτι μᾶλλον ἀσθενεστέρας. Τίς ὅμως τῶν συλλαβῶν ἑκάστης διποδίας διεκρίνετο οὕτω; διότι δῆλον ὅτι δὲν ἠδύναντο πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ ἑκάστης διποδίας νὰ προφέρωνται μετ' ἴσης δυνάμεως, ἀλλ' ἐπάναγκες ἦτο μία τις αὐτῶν νὰ προφέρηται δυνατώτερον τῶν ἄλλων καὶ αὕτη, ὡς εἰκός, θὰ ἦτο ἡ ἑτέρα τῶν θέσεων. Ποτέρα λοιπὸν τῶν θέσεων ἑκάστης διποδίας ἐλάμβανε τὸν ῥυθμικὸν τόνον, ἡ πρώτη ἢ ἡ δευτέρα; ἐτονίζετο δηλαδὴ ἡ πρώτη, τρίτη καὶ πέμπτη θέσις τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ἢ ἡ δευτέρα, τετάρτη καὶ ἕκτη; Κατὰ ῥητὰς τῶν παλαιῶν (Λατίνων) μετρικῶν μαρτυρίας συνέβαινε τὸ δεύτερον. Διότι ὁ μὲν Ἰόβας (Juba, πρβλ. § 37) λέγει παρὰ Πρισκιανῷ 1321 ὅτι τὸ τρίμετρον δέχεται κατὰ τὴν δευτέραν, τετάρτην καὶ ἕκτην χώραν καθαροὺς ἰάμβους, ἐπειδὴ αὗται ἔχουσι τὸν ῥυθμικὸν τόνον (quia in his locis feriuntur per conjugationem pedes trimetrorum). Ὁ δὲ Καίσιος Βάσσος (παρὰ Ῥουφίνῳ 2707) λέγει ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἰαμβεῖον δέχεται καὶ πόδας τοῦ δακτυλικοῦ γένους, παύεται ὂν ἰαμβικὸν μέτρον, ἐὰν μή τις σημαινόμενος αὐτὸ διὰ τοῦ ποδὸς τονίζῃ τὸν ἴαμβον. Διὰ τοῦτο δὲ αἱ τονι-

ζόμεναι ἐκεῖναι χῶραι οὐδένα ἄλλον ἐπιδέχονται πόδα ἢ τὸν ἴαμβον καὶ τὸν ὅμοιον αὐτῷ τρίβραχυν. Ὁ δὲ Ἀσμώνιος (παρὰ Πρισκιανῷ σελ. 1321) λέγει ὅτι, ἐπειδὴ τὸ τρίμετρον ἔχει τρεῖς ῥυθμικοὺς τόνους (ter feritur), ἀνάγκη νὰ δέχηται τὴν παρέκτασιν διὰ τῆς ἀλογίας (moram temporis adjecti) κατὰ τὰς χώρας, ἐφ᾽ ἃς οὐδεὶς πίπτει ῥυθμικὸς τόνος (ictus percussionis). Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Τερεντιανὸς Μαῦρος ἐν στ. 2249, ὅτι οἱ magistri artis διέκρινον διὰ τοῦ ψόφου τοῦ δακτύλου ἢ διὰ τῆς βάσεως τοῦ ποδὸς τὰς συλλαβὰς τὰς δεχομένας τὸν τόνον, οἷον ἐπὶ τοῦ στίχου τοῦ Ὁρατίου (Epod. I, 1)

ibis Liburnis inter alta navium

τὰς συλλαβὰς bur, al, um. Τὰ αὐτὰ συνάγονται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀτιλίου Φορτουνατιανοῦ σελ. 2692. Αἱ μαρτυρίαι αὗται τῶν παλαιῶν μετρικῶν ποιοῦσι κατάδηλον ὅτι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον προφερόμενον τὸ πάλαι ἐδέχετο τὸν ῥυθμικὸν τόνον κατὰ τὴν δευτέραν, τετάρτην καὶ ἕκτην χώραν ἤτοι ἐπὶ τοῦ συνήθους δωδεκασυλλάβου σχήματος κατὰ τὴν τετάρτην, ὀγδόην καὶ δωδεκάτην συλλαβήν(1). Εἰς τὰ χωρία ταῦτα τῶν παλαιῶν μετρικῶν οὐδαμῶς προσέσχε τὸν νοῦν ὁ Βεντλήϊος (Bentley), ὅστις ἐκ τῆς ἐμφύτου ῥυθμικῆς αἰσθήσεως μᾶλλον ἀγόμενος ἢ ἐκ ῥυθμικῆς τινος παλαιᾶς θεωρίας ὑπέλαβε τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον κατ᾽ οὐδὲν ἄλλο διάφορον τοῦ τροχαϊκοῦ ἢ κατὰ μίαν συλλαβὴν ἐν τῇ ἀρχῇ, ὅθεν ὡς ἐκεῖνο καὶ τοῦτο ἐτόνισε παρὰ τὴν παράδοσιν κατὰ τὴν πρώτην, τρίτην καὶ πέμπτην χώραν. Τῷ Βεντληΐῳ ἠκολούθησαν καὶ πάντες οἱ μετ᾽ αὐτὸν μετρικοὶ μέχρι τῶν νεωτάτων. Θαυμαστὸν δὲ ὅτι καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχουσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῇ προφορᾷ τοῦ Βεντληΐου, καὶ ἀφ᾽ οὗ δηλαδὴ ὁ Οὐεστφάλιος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, ὅπερ ἐπιγράφεται die Fragm. und Lehrsaetze etc. καὶ ἀλλαχοῦ κατέδειξε τὴν τῶν παλαιῶν προφορὰν τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἣν ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ προ-

(1) Ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας ταύτης μαρτυρεῖ καὶ μέλος τι παρασεσημασμένον παρὰ τῷ Ἀνωνύμῳ περὶ μουσικῆς (σελ. 70-71 τῶν Fragmente und Lehrs. τοῦ Westphal καὶ Μετρικῆς β᾽ ἐκδ. τόμ. α᾽ Suppl. σελ. 50 τοῦ αὐτοῦ), ὅπερ μοι φαίνεται συγκείμενον ἐκ δύο ἰαμβικῶν τριμέτρων ἐχόντων ἐστιγμένην τὴν θέσιν τῶν ἀρτίων χωρῶν. Ἡ μεταβολὴ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣν προβάλλεται ὁ Οὐεστφάλιος μεταβάλλων τὸ *ἄλλυς ἐξάσημος* εἰς τὸ *ἄλλυς*, ἐξάσημος (Fragm.) καὶ *ἄλογος ἐξάσημος* (Metrik²), δέν μοι φαίνεται ἀναγκαία. Ὁ Ἀνώνυμος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ λαμβάνει ὑπ᾽ ὄψιν τοὺς πόδας (διποδίας ἐνταῦθα, μονοποδίας κατωτέρω § 100 καὶ 101), οὐχὶ δὲ τὰ κῶλα ἢ τὰς περιόδους. Τοῦτο εἶνε ἀδιάφορον πρὸς τὸ ζήτημα, τὸ δ᾽ ἐνδιαφέρον ἡμῖν ἐνταῦθα εἶνε ὅτι τονίζονται αἱ ἄρτιαι χῶραι.

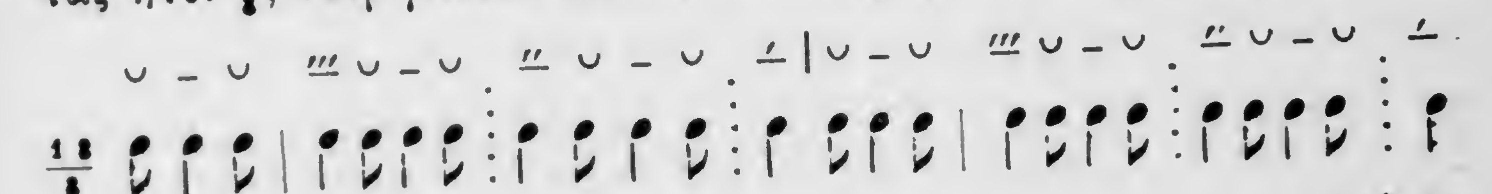
τιμῶμεν πάσης ἄλλης μὴ στηριζομένης ἐπὶ τῆς παραδόσεως. Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἐξαγγελτέον μετὰ τοῦ Οὐεστφαλίου ὡς ἑξῆς·

ibis Liburnis inter alta navium

Κάδμου πολῖται, χρὴ λέγειν τὰ καίρια.

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς νεωτέρας μουσικῆς εἶνε ὁ $\frac{18}{8}$ πους ἔχων ὡς ἀνάκρουσιν οὐχὶ μίαν συλλαβήν, ἀλλὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἤτοι $\frac{4}{8}$, ὅπερ γίνεται δῆλον, ἂν συνάψωμεν δύο τρίμετρα ὡς ἑξῆς·

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἶνε σχεδὸν ἄχρηστος ἐν τῇ νεωτέρᾳ μουσικῇ, διότι εἰς οὐδενὸς τῶν νεωτέρων μελοποιῶν τὸν νοῦν ἐπέρχεται νὰ ποιῇ μουσικόν τι ποίημα ἐν συνεχείᾳ ἐκ κώλων συγκειμένων ἐξ ἓξ τρισήμων ποδῶν ἢ ἐκ τριῶν ἑξασήμων. Ἡ τῶν νεωτέρων ῥυθμικὴ αἴσθησις, ἥτις μόναις που ταῖς τετραποδίαις ἀσμενίζει ἐν συνεχείᾳ, οὐδαμῶς θὰ ηὐχαριστεῖτο τῷ τοιούτῳ ῥυθμῷ. Παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὅμως τὰ τοιαῦτα ἐκ τριμέτρων ποιήματα εἶνε ἐκ τῶν κοινοτάτων καὶ συνηθεστάτων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν ποιήσει πολλὴ γίνεται χρῆσις τοῦ τονικοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, οἱ δὲ ποιηταὶ ἀπευθύνουσι τὸν τονισμὸν πρὸς τὴν τοῦ Βεντληΐου προφοράν, καλὸν νομίζομεν νὰ προτρέψωμεν αὐτοὺς νὰ ἀπευθύνωνται μᾶλλον πρὸς τὴν ἀρχαίαν τοῦ τριμέτρου προφοράν· οἷον ἀντὶ τοῦ στίχου

ἐτῶν δεκατεσσάρων ἦν ὁ ἥρως μου,

ὅπως ἔγραψεν ὁ ποιητὴς ἐπὶ τῇ βάσει δῆλον ὅτι τῆς τοῦ Βεντληΐου προφορᾶς, ἐὰν γράψωμεν ὧδε

δεκατεσσάρων ἦν ὁ ἥρως μου ἐτῶν,

ὁ ῥυθμὸς λαμβάνει καὶ ἔμφασιν πλείονα καὶ τὴν ἀληθῆ ἀρχαίαν σημασίαν.

§ 37. Οἱ παλαιοὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου ἀνέφερον εἰς τὸν Ἀρχίλοχον, οἷον ὁ Πλούταρχος (περὶ μουσ. 28) λέγει « Ἀρχίλοχος τὴν τῶν τριμέτρων ῥυθμοποιίαν προσεξεῦρε ». Πιθανὸν ὅμως φαίνεται ὅτι καὶ πρότερον ἦτο ἐν χρήσει τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἐν τῇ Διονυσιακῇ ἰθυφαλλικῇ ποιήσει, ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἐκ τῆς δημοτικῆς ταύτης ποιήσεως παραλαβὼν τὸν ῥυθμὸν εἰσήγαγεν εἰς τὴν τεχνικὴν

ποίησιν. Ὁ ῥυθμὸς οὗτος ὡς ἐκ τοῦ ἤθους αὐτοῦ ἦτο πρόσφορος εἰς σκωπτικὴν ποίησιν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἰάμβου ἀπὸ τοῦ *ἰάπτειν*. Οὕτω τῷ ὄντι μετεχειρίσαντο αὐτὸν κατ' ἀρχὰς οἱ ἰαμβογράφοι ὡς ὄργανον τοῦ πικροῦ καὶ ἰοβόλου σκώμματος. ὡς φοβερὸν ὅπλον ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, οἷον μαρτυροῦσι καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Λυκάμβου καὶ τοῦ τεχνίτου Βουπάλου. Ἐκ δὲ τῆς σκωπτικῆς ποιήσεως τῶν ἰάμβων παρέλαβε τὸ τρίμετρον ἡ κωμῳδία. Καὶ ἐν μὲν τῇ παλαιοτέρᾳ, τῇ Σικελικῇ, ἐπεκράτει ἡ χρῆσις τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, οἷον παρ' Ἐπιχάρμῳ, ὅστις ὅλας κωμῳδίας ἔγραψεν ἀναπαίστοις. Ἐν τῇ Ἀττικῇ ὅμως κωμῳδίᾳ τὸ τρίμετρον ἐγένετο τὸ κανονικὸν μέτρον τοῦ κωμικοῦ διαλόγου, τῆς τῶν ἄλλων μέτρων χρήσεως συσταλείσης εἰς ἐμφαντικά τινα μόνον χωρία. Ἔπειτα δὲ παρέλαβεν αὐτὸ καὶ ἡ τραγῳδία καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Μετεχειρίζετο δὲ ἡ τραγῳδία κατ' ἀρχὰς τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον, ὕστερον δὲ μετριασθείσης τῆς μεγάλης κινήσεως, ἥτις ἦτο οἰκεία τῆς παλαιοτέρας τραγῳδίας, ἐπεκράτησε καὶ ἐν αὐτῇ τὸ σεμνὸν τοῦτο μέτρον καὶ δὴ καὶ ἀποκλειστικὸν ἐγένετο τοῦ διαλόγου μέτρον(1). Ἐν δὲ τῇ λυρικῇ ποιήσει μικρὰ μόνον γίνεται χρῆσις τοῦ τριμέτρου. Ἐκ τῆς ποικίλης δὲ χρήσεως ἐν τοῖς διαφόροις ποιητικοῖς εἴδεσι προσέλαβε τὸ τρίμετρον διαφοράς τινας περὶ τὸ μετρικὸν σχῆμα καὶ ἤδη οἱ παλαιοὶ διέκρινον τέσσαρας χαρακτῆρας τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, τὸν ἰδίως λεγόμενον ἰαμβικόν, τὸν τραγικόν, τὸν κωμικὸν καὶ τὸν σατυρικόν(2). Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ προφορὰ τοῦ τριμέτρου δὲν ἦτο ἁπλῆ καὶ

(1) Ἀριστοτ. περὶ ποιητ. 4· «ἔτι δὲ τὸ μέγεθος (τῆς τραγῳδίας) ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη, τό τε μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶνε τὴν ποίησιν, λέξεως δὲ γενομένης αὐτὴ ἡ φύσις τὸ οἰκεῖον μέτρον εὗρε· μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστιν. Σημεῖον δὲ τούτου· πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους, ἑξάμετρα δὲ ὀλιγάκις καὶ ἐκβαίνοντες τῆς λεκτικῆς ἁρμονίας». Ῥητορ. 3, 8· «Τῶν δὲ ῥυθμῶν ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς καὶ λεκτικὸς καὶ ἁρμονίας <οὐ> δεόμενος (πρβλ. § 276), ὁ δ' ἴαμβος αὐτή ἐστιν ἡ λέξις ἡ τῶν πολλῶν· διὸ μάλιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φθέγγονται λέγοντες· δεῖ δὲ σεμνότητα γενέσθαι καὶ ἐκστῆσαι· ὁ δὲ τροχαῖος κορδακικώτερος, δηλοῖ δὲ τὰ τετράμετρα».

(2) Πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 152 W. καὶ Mar. Victor. 2527 P. = 81 K. «trimetri igitur iambici acatalecti genera sunt quattuor . . . quorum prius tragicum, dehinc comicum et iambicum, post satyricum habebitur. Et tragicum quidem, cujus in versu erunt dextri spondei, sinistri iambi, id est disparibus pares subditi . . . Comicum autem, quod anapaestum et tribra-

πάντοτε ἡ αὐτή, ἀλλὰ μᾶλλον τριπλῆ· ἤτοι δηλαδὴ α') ἐμελῳδεῖτο, καὶ αὕτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ προφορά, ὡς γίνεται δῆλον ἔκ τινος παρ' Ἀθηναίῳ (14, 622 C) ἀποσπάσματος τοῦ Σήμου ἔχοντος ὧδε·

σοί, Βάκχε, τάνδε μοῦσαν ἀγλαΐζομεν
ἁπλοῦν ῥυθμὸν χέοντες αἰόλῳ μέλει κτέ.

ἢ β') προεφέρετο μελοδραματικῶς, ὡς νῦν λέγεται, τουτέστιν ἐξηγγέλλετο ἄνευ μὲν μέλους, παρὰ τὴν κροῦσιν δέ, τουτέστι συνᾳδούσης τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς. Ἡ προφορὰ αὕτη ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν *παρακαταλογὴ* καὶ ἡ εὕρεσις αὐτῆς ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀρχίλοχον (1). ἢ γ') ἀπηγγέλλετο ψιλῶς, οὐχὶ δηλαδὴ μετὰ μέλους οὐδὲ παρακαταλογικῶς, ἀλλὰ μόνον μετὰ ῥυθμοῦ. Ὁ τρίτος οὗτος τρόπος τῆς προφορᾶς τοῦ ἰαμβείου ἦτο ὁ συνήθης ἐν τῷ διαλόγῳ τῆς τραγῳδίας, ἐνιαχοῦ ὅμως ἐγίνετο ἐν αὐτῇ χρῆσις καὶ τῶν δύο ἄλλων τρόπων (2). Ἡ κωμῳδία ὅμως συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς μετεχειρίζετο ἐν τῷ διαλόγῳ μόνον τὸν τρίτον τρόπον τῆς προφορᾶς.

338. Τὸ δὲ μετρικὸν αὐτοῦ σχῆμα ἔχει ἀκριβέστερον ὧδε·

α') *Τομή*. Ἐπὶ τοῦ τριμέτρου διακρίνονται, ὡς προείπομεν, δύο κύριαι τομαί, πρῶτον μὲν ἡ ἐμπίπτουσα μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τρίτου ποδός, ἥτις καλεῖται *πενθημιμερής*, οἷον

ὦ τέκνα Κάδμου τοῦ πάλαι νέα τροφὴ (Οἰ. Τ. 1)·

εἶτα δὲ ἡ ἐμπίπτουσα μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τετάρτου ποδός, ἥτις καλεῖται *ἑφθημιμερής*, οἷον

ὦ κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα (Ἀντιγ. 1)
στῆσόν με κἀξίδρυσον, ὡς πυθώμεθα (Οἰ. Κ. 11).

Ἡ πρώτη εἶνε συχνοτέρα τῆς δευτέρας καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ ὁ λόγος τῆς χρήσεως αὐτῶν ἔχει σχεδὸν ὡς 2 : 1, ἡ δ' ἐναλλαγὴ αὐτῶν γεννᾷ

chyn praedictis admiscet . . . Iambicum autem, quod ex omnibus iambis nullo alio admixto subsistit, quo iambographi maxime guadent. Superest satyricum, quod inter tragicum et comicum stilum medium est».

(1) Πλούτ. περὶ μουσ. 28 «Ἀρχίλοχος τὴν τῶν τριμέτρων ῥυθμοποιίαν προσεξεῦρε καὶ τὴν εἰς τοὺς οὐχ ὁμογενεῖς ῥυθμοὺς ἔντασιν καὶ τὴν παρακαταλογὴν καὶ τὴν περὶ ταῦτα κροῦσιν . . . . . Ἔτι δὲ τῶν ἰαμβείων τὸ τὰ μὲν λέγεσθαι παρὰ τὴν κροῦσιν, τὰ δ' ᾄδεσθαι, Ἀρχίλοχόν φασι καταδεῖξαι, εἶθ' οὕτω χρήσασθαι τοὺς τραγικοὺς ποιητάς».

(2) Καὶ τῶν τριῶν τούτων τρόπων τὴν χρῆσιν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ αἰνίττεται ὁ Λουκιανὸς δι' ὧν λέγει (περὶ ὀρχήσ. 27) περὶ τοῦ ὑποκριτοῦ τῆς τραγῳδίας· «εἶτ' ἔνδοθεν αὐτὸς κεκραγώς, ἑαυτὸν ἀνακλῶν καὶ κατακλῶν, ἐνίοτε καὶ περιᾴδων τὰ ἰαμβεῖα, καὶ τὸ δὴ αἴσχιστον, μελῳδῶν τὰς συμφορὰς καὶ μόνης τῆς φωνῆς ὑπεύθυνον παρέχων ἑαυτόν». Πρβλ. καὶ Rossbach, spec. Metrik [3] σελ. 221.

μείζονα ποικιλίαν καὶ σῴζει τὸ μέτρον ἀπὸ τῆς μονοτονίας. Ἐνίοτε δ' εὑρίσκονται ἀμφότεραι ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, τὸ σχῆμα ὅμως τοῦτο τοῦ τριμέτρου δὲν εἶνε τὸ κανονικόν. Ἡ δὲ τομὴ μετὰ τὴν πρώτην διποδίαν, ἅτε χωρίζουσα τὸν ῥυθμὸν εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ μέρη, εἶνε ἧττον χρήσιμος καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς τραγικοῖς καὶ ἰαμβογράφοις, ὅθεν συνήθως συνυπάρχει μετὰ τῆς πενθημιμεροῦς ἢ ἑφθημιμεροῦς, οἷον

Προμ. 1 χθονὸς μὲν ἐς | τηλουρὸν | ἥκομεν πέδον.
4 ἅς σοι πατὴρ | ἐφεῖτο, | τόνδε πρὸς πέτραις.
9 ἁμαρτίας | σφὲ | δεῖ θεοῖς δοῦναι δίκην.
13 ἔχει τέλος | δὴ | κοὐδὲν ἐμποδὼν ἔτι.
15 δῆσαι βίᾳ | φάραγγι | πρὸς δυσχειμέρῳ.

Ὡσαύτως δὲ σπανία, μᾶλλον δὲ πολλῷ σπανιωτέρα εἶνε ἡ τομὴ μετὰ τὴν τρίτην θέσιν (caesura media), ὅτε τὸ τρίμετρον διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα λογικὰ μέρη, ὥστε ἀπαγγελλόμενον ψιλῶς ἀποβαίνει μονότονον, οἷον

Πέρσ. 465 Ξέρξης δ' ἀνῴμωξεν | κακῶν ὁρῶν βάθος.
509 Θρῄκην περάσαντες | μόλις πολλῷ πόνῳ.
251 ὡς ἐν μιᾷ πληγῇ | κατέφθαρται πολύς.
Εὐρ. Ἰκ. 699 καὶ συμπατάξαντες | μέσον πάντα στρατόν.

Γίνεται δὲ αὕτη ἀνεκτοτέρα, ὅταν συνυπάρχῃ καί τις τῶν κυρίων τομῶν, οἷον

Ἀντιγ. 555 σὺ μὲν γὰρ εἵλου | ζῆν, | ἐγὼ δὲ κατθανεῖν.
Ἠλ. 1036 ἀτιμίας μὲν | οὔ, | προμηθείας δὲ σοῦ.

Τοὐναντίον δὲ καὶ συχνὴ εἶνε ἡ τοιαύτη τομὴ (caesura media) καὶ οὐκέτι δυσχεραίνει τις αὐτῇ, ὅταν ἐνταῦθα γίνηται συναλοιφή, οἷον

Ἀγαμ. 20 νῦν δ' εὐτυχὴς γένοιτ' | ἀπαλλαγὴ πόνων.
Ἀντιγ. 307 εὑρόντες ἐκφανεῖτ' | ἐς ὀφθαλμοὺς ἐμούς.
Οἰ. Τ. 9 ἀλλ' ὦ γεραιὲ | φράζ, | ἐπεὶ πρέπων ἔφυς.
46 ἴθ' ὦ βροτῶν ἄριστ', | ἀνόρθωσον πόλιν.
328 πάντες γὰρ οὐ φρονεῖτ'. | ἐγὼ δ' οὐ μή ποτε.
548 τοῦτ' αὐτὸ μή μοι | φράζ', | ὅπως οὐκ εἶ κακός.

Ἡ δὲ τομὴ *μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ πέμπτου ποδὸς* ἐγχωρεῖ μόνον ὅταν α') ἡ ἄρσις τοῦ πέμπτου ποδὸς εἶνε βραχεῖα συλλαβή, εἴτε αὕτη ἀποτελεῖ μέρος πολυσυλλάβου λέξεως εἴτε εἶνε μονοσύλλαβος λέξις, οἷον

τοσόνδ' ἐκόμπει μῦθον· εἶτα δεύτερον (Αἴ. 770).
οὕτω μὲν εὐσκευοῦμεν· ἐκ δὲ τῶν δέ μοι (Αἴ. 823 κέ.)
σὺ πρῶτος, ὦ Ζεῦ, καὶ γὰρ εἰκός, ἄρκεσον.

β') δὲ ὅταν ἡ ἄρσις εἶνε μὲν μακρά, ἀλλ' ἀποτελῇ λέξιν μονοσύλλαβον, οἷον [203).

θρασυστομεῖν γὰρ οὐ πρέπει τοὺς ἥσσονας (Αἰσχ. Ἱκέτ.
τί δῆτα μέλλεις; ὡς ἐμοὶ τῶν σῶν λόγων (Ἀντιγ. 499).

Ὅταν ὅμως ἡ μακρὰ ἄρσις εἶνε τελικὴ πολυσυλλάβου λέξεως συλλαβή, τότε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τομὴ ἐγχωρεῖ κατ' ἐξαίρεσιν μόνον ὅταν ὑπάρχῃ λόγος τις παραμυθούμενος τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην, οἷον ὅταν ἐπιφέρηται λέξις ἐγκλιτική, ἥτις διὰ τοῦ τόνου ἑνοῦται τρόπον τινὰ μετὰ τῆς προηγουμένης εἰς μίαν λέξιν, οἷον Εὐριπ. Ἴων. 633

ἃ δ' ἐνθάδ' εἶχον ἀγάθ', ἄκουσόν μου, πάτερ,

ἢ ὅταν ἐπιφέρηταί τις τῶν λέξεων ἐκείνων, αἵτινες δὲν εἶνε μὲν ἐγκλιτικαί, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιτάσσονται καὶ δὲν δύνανται νὰ εὑρίσκωνται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου ἢ τοῦ στίχου, οἷον εἶνε τὸ *γὰρ* ἢ *γοῦν* ἢ *μέν*

οἷόν τέ μοι τάσδ' ἐστί· θνητοῖς γὰρ γέρα.
πῶς οὐκ ὀλεῖ καὶ τόνδε; δόξῃ γοῦν ἐμῇ.
ἀλλ' ὡς τάχιστα παῖδες, ὑμεῖς μὲν βάθρων.

ἢ καὶ τὸ σφιγκτῶς συνδεόμενον μετὰ τοῦ ῥήματος μόριον *ἄν*, οἷον

εἴ μοι λέγοις τὴν ὄψιν, εἴποιμ' ἂν τότε.
βλέπουσ' ἂν αὐγὰς τἄμ' ἐκαρποῦτ' ἂν λέχη.

Τὴν ἐξαίρεσιν δύναται νὰ παραμυθῆται καὶ κύριον ὄνομα, οἷον παρ' Αἰσχύλ. Πέρσ. 321

νωμῶν ὅ τ' ἐσθλὸς Ἀριόμαρδος Σάρδεσιν,

ἢ συναλοιφή, οἷον παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ

Φιλοκτ. 22 ἅ μοι προσελθὼν σῖγα σήμαιν' εἴτ' ἔχει.
Αἴ. 1101 ἔξεστ' ἀνάσσειν ὧν ὅδ' ἡγεῖτ' οἴκοθεν.
Ἡρακλείδ. 530 καὶ στεμματοῦτε καὶ κατάρχεσθ', εἰ δοκεῖ.

Τὸν κανόνα τοῦτον, ὅστις ἀπὸ τοῦ παρατηρήσαντος αὐτὸν (praefat. ad Hecub. σελ. 30) καλεῖται νόμος τοῦ Πόρσωνος, ἀθετοῦσι μόνον οἱ κωμικοί, οἱ δὲ ἰαμβογράφοι οὐδέποτε, οἱ δὲ τραγικοὶ σπανίως μόνον. Διότι καὶ παρ' αὐτοῖς εὑρίσκονται χωρία ἐναντιούμενα τῷ νόμῳ τοῦ Πόρσωνος, ἅτινα οὔτε ὑποψίαν φθορᾶς φαίνονται παρέχοντα οὔτε ἄλλην εὔλογον παραμυθίαν ἐπιδεχόμενα· οἷα τὰ ἐν Αἰσχ. Ἱκέτ. 198 «τὸ μὴ μάταιον δ' ἐκ μετώπων σωφρόνων», Οἰ. Κ. 1543 «σφῷν αὖ

πέφασμαι καινός, ὥσπερ σφῷ πατρί» καὶ 664 «θαρσεῖν μὲν οὖν ἔγωγε κἄνευ τῆς ἐμῆς», ἀνθ' οὗ ὁ Δινδόρφιος εἰκάζει «κἂν ἐμῆς ἄνευ»· καὶ τὰ παρ' Εὐριπίδῃ Ἡρακλ. 640 «ὦ φίλταθ' ἥκεις ἆρα σωτὴρ νῷν φανείς» (ἀνθ' οὗ ὁ Πόρσων εἰκάζει «*νῷν σωτήρ*») καὶ Ἰφιγ. Τ. 580 «κἀμοί. Τὸ δ' εὖ μάλιστά γ' οὕτω γίγνεται», ἔνθα ὁ Πόρσων εἰκάζει *ὧδε*, καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἴωνος «Ἄτλας ὁ χαλκέοισι νώτοις οὐρανόν». Ὁ δὲ Πόρσων χωρία τοιαῦτα, οἷα τὰ ἑξῆς

εἰ δ' ἐγκρατεῖς φεύγουσιν, οὐδὲν δεῖ πονεῖν (Οἰ. Κ. 1022).
ἢν δ' ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται
ἀμφότερον· ἀπολειφθὲν γὰρ οὐδὲν θάτερον (Φοιν. 747),

παραμυθεῖται πιστεύων ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἀττικοὶ τὰ ἐπίθετα *οὐδείς* καὶ *οὐδέν* ὑπελάμβανον ὡς δύο λέξεις, «οὐδ' εἷς» καὶ «οὐδ' ἕν». Ἀλλ' ὅμως τὰ διῃρημένα ταῦτα διαφέρουσι τῶν συνθέτων κατὰ τὴν σημασίαν.

β') *Ἄλογος ἴαμβος*. Τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, ὡς καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν, δέχεται κατὰ τὰς περιττὰς χώρας, τὴν πρώτην δηλαδή, τρίτην καὶ πέμπτην, πλὴν τοῦ ἰάμβου καὶ σπονδεῖον. Εἶνε δὲ ὁ σπονδεῖος οὗτος οὐχὶ τετράσημος, ἀλλ' *ἄλογος ἴαμβος* ἀντὶ ῥητοῦ, μέγεθος ἔχων τριῶν πρώτων χρόνων καὶ ἡμίσεος $\left(\frac{\text{α}}{1^1/_2}\ \frac{\prime}{2}\ \text{πρ.χρ.}\right)$. Πρβλ. § 150. Καὶ ἐν μὲν τοῖς τριμέτροις τῶν ἰαμβογράφων εὑρίσκεται σπανιώτερον ἡ ἀλογία αὕτη, συνήθως δὲ ἅπαξ μόνον ἐπὶ ἑκάστου στίχου, ἐν δὲ τοῖς τριμέτροις τῶν δραματικῶν συχνότερον, κατὰ μέσον ὅρον δὶς ἐπὶ ἑκάστου στίχου, καθαρὰ δὲ τρίμετρα ἔχοντα δηλαδὴ βραχείας πάσας τὰς ἄρσεις, οἷα τὰ τοῦ Αἰσχύλου

Εὐμ. 140 ἔγειρ' ἔγειρε καὶ σὺ τήνδ', ἐγὼ δὲ σέ.
Προμ. 35 ἅπας δὲ τραχὺς ὅστις ἂν νέον κρατῇ.
Προμ. 50 ἐλεύθερος γὰρ οὔτις ἐστὶ πλὴν Διός.

εἶνε σπάνια παρὰ τοῖς δραματικοῖς (1). Κατὰ νεωτέρας δὲ ἐξαριθμήσεις (2) παρὰ μὲν τοῖς ἰαμβογράφοις ὁ λόγος τῶν μὴ καθαρῶν, ἤτοι τῶν ἐχόντων ἀλόγους ἄρσεις, πρὸς τὰ καθαρὰ τρίμετρα, τὰ μηδεμίαν δηλονότι ἔχοντα ἄλογον ἄρσιν, ἔχει ὡς 9 : 1, παρὰ δὲ τῷ Αἰσχύλῳ

(1) Πρβλ. Mar. Victor. 2526 (Rufin. 2708)· «improbatur... apud tragicos versus ex ommibus iambis compositus; nam quo sit amplior et par tragicae dignitati, interponunt frequentius in locis dumtaxat in paribus pedum dactylicorum moras et spondeum». Terent. Maur. 2228.

(2) Πρβλ. Rumpel, Philolog. XXV 471-8 καὶ XXVIII 601.

ὁ λόγος ἔχει ὡς 14 : 1, παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ ὡς 17 : 1, παρὰ δὲ Εὐριπίδῃ ὡς $22\frac{1}{2}$: 1, παρὰ δὲ Ἀριστοφάνει ὡς 68 : 1.

γ') *Τρίβραχυς καὶ δάκτυλος*. Τοῦ ἰάμβου, τοῦ τε ῥητοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου, ἡ θέσις ἐπιδέχεται λύσιν, ὅθεν ὁ μὲν πρῶτος λαμβάνει τὸ σχῆμα τριβράχεος (⏑ ⏑́ ⏑), ὁ δὲ δεύτερος, τοῦτ' ἔστιν ὁ σπονδεῖος, τὸ τοῦ δακτύλου σχῆμα μετὰ ῥυθμοῦ δηλονότι ἰαμβικοῦ, $\underline{\text{α}}$ ⏑́ ⏑ (χορεῖος ἄλογος ἰαμβοειδής). Καὶ παρὰ μὲν τοῖς ἰαμβογράφοις ἡ λύσις αὕτη συμβαίνει σπανίως μόνον καὶ ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ οὐχὶ πλέον ἢ ἅπαξ, αἱ δὲ ἐκ τῆς λύσεως τῆς θέσεως βραχεῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχὴν πολυσυλλάβων λέξεων. Τῶν δὲ τραγικῶν, οἵτινες ὡς ἐν ἄλλοις οὕτω καὶ ἐν τῇ λύσει τῆς μακρᾶς εἶνε μετριώτεροι τῶν κωμικῶν, ὁ μὲν Αἰσχύλος ἀκολουθεῖ τοῖς νόμοις τῆς παλαιᾶς τέχνης, ὁ δὲ Σοφοκλῆς μεταχειρίζεται μείζονα ἄδειαν καὶ μάλιστα ἐν τοῖς νεωτέροις δράμασιν, ὁ δ' Εὐριπίδης ἐν μὲν τοῖς παλαιοτέροις δράμασιν, οἷον ἐν Ἱππολύτῳ, Μηδείᾳ, Ἡρακλείδαις, Ἀλκήστιδι, Ἀνδρομάχῃ τηρεῖ τὴν παλαιοτέραν αὐστηρότητα, ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις (ἀπὸ τῆς 89 που Ὀλυμπιάδος καὶ ἑξῆς) μεγίστην ἄδειαν. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις (1) τοῦ Καρόλου Φριδ. Μυλλήρου ὁ λόγος τῶν λύσεων ἔχει καθ' ὅλου ὡς ἑξῆς· ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐν 4308 τριμέτροις τοῦ διαλόγου ἔχει 293 λύσεις, ὁ δὲ Σοφοκλῆς 446 ἐν 7568, ὁ δ' Εὐριπίδης 3729 ἐν 17825 τριμέτροις Παρὰ δὲ τῷ Ἀριστοφάνει πρὸς 9 τρίμετρα ἀναλογοῦσι τέσσαρα οὐδεμίαν ἔχοντα λύσιν. Εἰ καὶ ἡ λύσις δὲ τῆς θέσεως ἐγχωρεῖ καθ' ἑκάστην τῶν πέντε πρώτων χωρῶν τοῦ τριμέτρου, ὅμως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στίχου ὁ μὲν Αἰσχύλος συνήθως μόνον ἅπαξ λύει, σπανίως δὲ δίς, οἷον ἐν Ἑπτ. 593, Ἀγαμ. 1584, Χοηφ. 89, Ἱκέτ. 341. Ἡ διπλῆ λύσις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στίχου εἶνε συχνοτέρα παρὰ Σοφοκλεῖ. Ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ μάλιστα, οὗ δράματος ἡ στιχουργία τὰ μάλιστα προσέοικεν ὡς πρὸς τὸν κεκινημένον χαρακτῆρα τῇ τοῦ Εὐριπίδου, εὑρίσκεται στίχος τις, ὁ 932, τρεῖς ἔχων λύσεις. Ὁ δ' Εὐριπίδης οὐ μόνον πολλάκις ἔχει τρεῖς λύσεις ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπαλλήλους, οἷον ἐν τῷ ἀποσπ. 642, 3

πενία δὲ σοφίαν ἔλαχε διὰ τὸ δυστυχές.

Ὁμοίως ἐν Ἑλ. 420, Ἰφ. Αὐ. 466, Ἴων. 1143, Ὀρ. 248. 643. 1057. 1603, Ἀνδρ. 333, Κύκλ. 203. 210.

(1) C. Fr. Müller, de pedibus solutis in dialogorum senariis Aeschyli Sophoclis Euripidis, Berolini 1866.

Ὁ δὲ Ὀβερδίκιος(1) συνδυάζων τὰς λύσεις πρὸς τὰς τομάς, πρῶτον μὲν εὑρίσκει συνηθεστάτην καὶ κανονικωτάτην τὴν λύσιν τῆς θέσεως τῆς ἀκολουθούσης τῷ πενθημιμερεῖ, ὅθεν ὁ τρίτος ποὺς λαμβάνει σχῆμα τριβράχεος ἢ δακτύλου. Ὡσαύτως κανονικὴν εὑρίσκει καὶ τὴν λύσιν τῆς θέσεως τῆς ἀκολουθούσης τῇ ἑφθημιμερεῖ τομῇ, ὅθεν ὁ τέταρτος ποὺς λαμβάνει τὸ τοῦ τριβράχεος σχῆμα. Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ τῆς λύσεως τῆς θέσεως τοῦ πρώτου ποδός. Ταύτης δὲ λυομένης ὁ ποὺς οὗτος ἐν μὲν τῇ παλαιοτέρᾳ τραγῳδίᾳ λαμβάνει κανονικῶς τὸ τοῦ τριβράχεος σχῆμα, ἐν δὲ τῇ μεταγενεστέρᾳ καὶ τὸ τοῦ δακτύλου, παρὰ δὲ τῷ Αἰσχύλῳ ἐγχωρεῖ τὸ τελευταῖον σχῆμα μόνον ὅταν ἡ μακρὰ ἄρσις ἀποτελῆται ἐκ μονοσυλλάβου λέξεως, οἷον *καὶ* (Χοηφ. 216), *οὐ* (Ἀγαμ. 1312). Τοὐναντίον δὲ αἱ λύσεις τῶν θέσεων τοῦ δευτέρου καὶ πέμπτου ποδὸς μετὰ προηγουμένην τομὴν οὕτω σπάνιαι εἶνε παρ' Αἰσχύλῳ, ὥστε πρέπει νὰ λογισθῶσιν ὡς ἐξαιρέσεις. Ἐν τοῖς ὕστερον ὅμως χρόνοις καὶ μάλιστα παρ' Εὐριπίδῃ κατὰ μὲν τὴν δευτέραν χώραν ἡ λύσις εἶνε συχνοτέρα, κατὰ δὲ τὴν πέμπτην σχεδὸν παντάπασιν ἄχρηστος. Πάντοτε ὅμως ἀνάγκη νὰ προηγῆται τέλος λέξεως. Ἐν ἀμφοτέραις ὅμως ταῖς περιστάσεσιν ἐγχωρεῖ μόνος ὁ τρίβραχυς, οἷον Εὐμεν. 769

ἐγὼ δ' ἄτιμος ἡ τάλαινα βαρύκοτος.

δ') *Ἀνάπαιστος*. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὁ ἀνάπαιστος ἐγχωρεῖ κατὰ πρῶτον λόγον καὶ κυρίως ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ ἐπί τε κυρίων ὀνομάτων καὶ μὴ τοιούτων. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ τὰ παραδείγματα τοῦ κατὰ τὴν πρώτην χώραν ἀναπαίστου εἶνε ὀλίγα, πάντοτε ὅμως ὁ ἀρκτικὸς ἀνάπαιστος σύγκειται ἐκ μιᾶς μόνης λέξεως φύσει ἀναπαιστικὸν ἐχούσης σχῆμα ἢ ἀναπαιστικῶς ἀρχομένης(2) ἢ καὶ φύσει μὲν τρίβραχυν ἀποτελούσης, θέσει δὲ ἀνάπαιστον· οἷον Πέρσ. 323 *Θάρυβίς τε*. 343 *ἑκατὸν δὶς ἦσαν*. Ἀγαμ. 509 *ὕπατός τε χώρας*. (Ὅμοια παραδείγματα καὶ μάλιστα πλείονα εὑρίσκονται παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ· οἷον Τραχ. 762 *ἑκατὸν προσῆγε*. Οἰ. Κ. 481 *ὕδατος, μελίσσης·* 1160 *ποδαπόν; τί* καὶ ἄλλα). Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ Σοφοκλέους, περὶ οὗ ἄξιον ἰδίᾳ νὰ μνημονευθῇ ὅτι ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ τῶν σῳζομένων δραμάτων αὐτοῦ, τῇ Ἀντιγόνῃ, οὐδὲ ἓν τρίμετρον εὑρίσκεται ἀρχόμενον ἀπὸ ἀναπαίστου, ἓν δὲ μόνον παράδειγμα εὑρίσκεται καὶ τοῦτο ἔν τινι τῶν τελευταίων δραμάτων, τῷ Φιλοκτήτῃ στ. 795, ἐν ᾧ ὁ ἀρχόμενος ἀνάπαιστος σύγκειται ἐκ δύο λέξεων (*τὸν ἴσον χρόνον*), καὶ ἓν μόνον ὡσαύτως, ἐν ᾧ ὁ ἀνάπαιστος σχηματίζεται βοηθείᾳ τῆς αὐξήσεως στ. 544 (*ἐκέλευσ' ἐμοί*). Ὁ δ' Εὐριπίδης οὐ μόνον συχνότερον τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους μεταχειρίζεται τὸν ἀνάπαιστον κατὰ τὴν πρώτην χώραν, ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς ὀκνεῖ νὰ σχηματίζῃ αὐτὸν ἐκ δύο λέξεων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως μετὰ προθέσεως, οἷον ἐν Ἰφιγ. Αὐ. 1199 *ἐν ἴσῳ γὰρ ἦν*. Μετὰ τῆς *ἐπὶ* ἐν Ἀλκ. 375 *ἐπὶ τοῖσδε* καὶ Ἡρακλ. μ. 940. Ἑλ. 838. 1234. Ἠλ. 1030. Φοιν. 1240. Ὀρ. 898. Βάκχ. 1247. Μετὰ τῆς *παρὰ* Ἰφιγ. Αὐ. 646. Βάκχ. 502 *παρ' ἐμοί*. 334 *παρὰ σοί*. Μετὰ τῆς *περὶ* Βάκχ. 1336 *περὶ τοῦ*. Καὶ ἐν Κύκλωπι 445 *ἐπὶ κῶμον*. 183 *περὶ τοῖν σκελοῖν·* 229. 230 *ὑπὸ τοῦ* καὶ *ὑπὸ τῶνδε*. 590 καὶ 630 *ἄγε δὴ* καὶ *ἄγε νῦν*. Καὶ ἀνάπαιστοι δὲ διὰ τῆς αὐξήσεως ἐσχηματισμένοι εὑρίσκονται παρ' Εὐριπίδῃ, ὡς ἐν Ἡρακλ. μ. 458 *ἔτεκον μὲν ὑμᾶς* καὶ Ἰφιγ. Αὐ. 49 *ἐγένοντο Λήδᾳ*.

Κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς χώρας, πλὴν τῆς τελευταίας, ἐγχωρεῖ ὁ ἀνάπαιστος παρὰ τοῖς τραγικοῖς μόνον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ ἓν μόνον εὑρίσκεται παράδειγμα τοιούτου ἀναπαίστου, τὸ ἐν Ἑπτ. 569 *ἀλκήν τ' ἄριστον μάντιν Ἀμφιάρεω βίαν*. Παρὰ Σοφοκλεῖ δὲ πλείονα, περὶ τὰ πεντεκαίδεκα, κατὰ μὲν τὴν τρίτην χώραν *Ἱππομέδων* καὶ *Παρθενοπαῖος* ἐν Οἰ. Κ. 1317. 1320. *Ἀμφιάρεως* ἐν Οἰ. Κ. 1313. *Οἰχαλίαν* Τραχ. 354. Κατὰ δὲ τὴν πέμπτην *Ἀντιγόνη* ἐν Ἀντιγ. 11 Οἰ. Κ. 1. 1415. *Τειρεσίας* Ἀντιγ. 991. 1045. *Εὐρυδίκην* 1180. *Οἰχαλίαν* Τραχ. 478. Ὀλίγῳ δὲ πλείονα παρ' Εὐριπίδῃ. Εὑρίσκονται δὲ καὶ τρίμετρα ἔχοντα δύο ἅμα ἀναπαίστους ἐν

(1) J. Oberdick, Krit. Studien I, σελ. 35 κέ.

(2) Καὶ τὰ μὲν ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων εὑρισκόμενα παρ' Αἰσχύλῳ παραδείγματα εἶνε τὰ ἑξῆς· Ἑπτ. 64 (*Ἄρεως*). 422. 440 (*Καπανεύς*). 471 (*Μεγαρεύς*). Πέρσ. 306 (*Τεναγών*). 323 (*Θάρυβίς τε*). 327 (*Κιλίκων*). Ἱκέτ. 282 (*Κύπριος χαρακτήρ*). 316 (*Λιβύη*). Ἀγαμ. 267. 813 (*Πριάμου*). Χοηφ. 20. 562. 899 (*Πυλάδη*). Ἀποσπ. 198 (Γαβίους). Καὶ ἐπὶ ὀνομάτων πλέον ἢ τρισυλλάβων, Προμ. 807 (*Ἀριμασπόν*). Ἑπτ. 414 (*Μελάνιππος*). 570 (*Ὁμολωΐσιν*). Πέρσ. 273 (*Σαλαμῖνος*). Ἀγαμ. 26 1246. 1314 (*Ἀγαμέμνονος*). 309 (*Ἀραχναῖον*). Εὐμ. 456 (*Ἀγαμέμνον' ἀνδρῶν*). Ἀποσπ. 155, 2 (*Βερέκυντα*). Τὰ δὲ ἐπὶ μὴ κυρίων τὰ ἑξῆς· Προμ. 89 (*ποταμῶν*). 366 (*κορυφαῖς*). 368 (*ποταμοί*). 721 (*κροτάφων*). 722 (*κορυφάς*). 994 (*χθονίοις*). Ἑπτ. 495 (*ὄφεων*). 1010 (*ἱερῶν*). Πέρσ. 184 (*μεγέθει*). 343 (*ἑκατὸν δίς*). Ἀγαμ. 504 (*δεκάτῳ*). 590 (*ὕπατός τε*). 1257 (*ὀτοτοῖ*). Εὐμ. 92. 474. 577 (*ἱκέτης*). Ἀποσπ. 142 (*ποταμοῦ*). 196, 7 (*νεφέλην*). 246 (*φαγέδαιναν*). 287 (*ἀπάτης*).

τε τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ, οἷον Ἑλ. 88 *Τελαμών, Σαλαμὶς δὲ πατρὶς ἡ θρέψασά με.* Φιλοκτ. 794 *Ἀγάμεμνον, ὦ Μενέλαε, πῶς ἂν ἀντ' ἐμοῦ.*

Ἐν δὲ τῷ τριμέτρῳ τῆς κωμῳδίας, τῆς τε Σικελικῆς καὶ τῆς Ἀττικῆς, ὁ ἀνάπαιστος ἐγχωρεῖ κατὰ πάσας τὰς πέντε πρώτας χώρας ἄνευ περιορισμοῦ, καὶ ἐπὶ κυρίων δηλαδὴ ὀνομάτων καὶ μὴ τοιούτων, οἱ ἀνάπαιστοι μάλιστα ἐνταῦθα εἶνε καθ' ὅλου συχνότεροι τῶν τριβράχεων καὶ δακτύλων, παντάπασι δὲ κανονικὰ εἶνε τὰ μετὰ δύο ἢ καὶ τριῶν ἀναπαίστων τρίμετρα, οἷον

Βατρ. 1203 καὶ κωδάριον καὶ ληκύθιον καὶ θυλάκιον.
Ὄρν. 108 ΕΠ. ποδαπὼ τὸ γένος (δ'); ΕΥ. ὅθεν αἱ τρι-
[ήρεις αἱ καλαί.
Ἱππ. 477 καὶ τὰς ξυνόδους τὰς νυκτερινὰς ἐπὶ τῇ πόλει.

Σπάνια δὲ τὰ μετὰ τεσσάρων καὶ σπανιώτατα τὰ μετὰ πέντε, οἷον ἐποίησεν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφ. 793, ἔνθα ἔδει νὰ ἐπαναληφθῇ πολλάκις ἡ αὐτὴ λέξις,

Α. κατάβα, κατάβα, κατάβα, κατάβα. Β. καταβήσομαι.

Ἰστέον δὲ ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀναπαίστου δύναται νὰ συμβαίνῃ τομή, οἷον

Ὄρν. 1022 ἐπίσκοπος | ἥκω δεῦρο τῷ κυάμῳ λαχών.
Ὄρν. 1226 εἰ τῶν μὲν ἄλλων ἄρχομεν, | ὑμεῖς δ' οἱ θεοί.
Βατρ. 164 καὶ χαῖρε πόλλ', ὦδελφέ. Δ. νὴ Δία | καὶ σύ γε.
Ἀχαρ. 165 οὐ καταβαλεῖτε τὰ σκόροδ'; | Θ. ὦ μοχθηρὲ σύ.
Ἀχαρ. 178 τί δ' ἔστιν; | Α. ἐγὼ μὲν δεῦρό σοι σπονδὰς φέρων.

Ἀποφεύγουσι δ' οἱ κωμικοὶ νὰ ποιῶσι πίπτουσαν τὴν ἑφθημιμερῆ τομὴν εἰς το μέσον τοῦ ἀναπαίστου, ὅταν μηδεμία ἄλλη τομὴ ὑπάρχῃ, ὡς ἐν Σφ. 1369

τῶν ξυμποτῶν κλέψαντα; | Φ. ποίαν αὐλητρίδα;

Ἧττον δὲ δυσχεραίνουσιν οἱ κωμικοὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ τομῇ, ὅταν συνεκφέρηται μετ' ἐμφάσεως ἡ πενθημιμερής, οἷον ἐν

Ὄρν. 442 ὁ μαχαιροποιός, ‖ μήτε | δάκνειν τούτους ἐμέ.
Βατρ. 652 ἄνθρωπος ἱερός· ‖ δεῦρο | πάλιν βαδιστέον.
Λυσι. 768 μὴ στασιάσωμεν· ‖ ἔστι δ' | ὁ χρησμὸς οὑτοσί.

Ἢ ὅταν ἡ ἑφθημιμερὴς τομὴ πίπτῃ μεταξὺ λέξεων ἀδιασπάστως μετ' ἀλλήλων συνδεομένων, οἷαι εἶνε μάλιστα αἱ προθέσεις καὶ αἱ πτώσεις αὐτῶν ἢ τὰ ἄρθρα καὶ τὰ ὀνόματα, οἷον

Ἀχαρν. 497 εἰ πτωχὸς ὢν ἔπειτ' ἐν Ἀθηναίοις λέγειν.
Ἐκκλ. 104 νυνὶ δ', ὁρᾷς, πράττει τὰ μέγιστ' ἐν τῇ πόλει (1).

339. Τὴν τῆς κωμῳδίας ἄδειαν περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀναπαίστων κατὰ πάσας τὰς πέντε πρώτας χώρας τοῦ τριμέτρου ἔχει καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἐν τῷ διαλόγῳ τῶν κωμικῶν προσώπων, οἷον τῶν Σατύρων, τοῦ Σειληνοῦ καὶ τοῦ Κύκλωπος, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν τραγικῶν προσώπων τοῦ σατυρικοῦ δράματος ἰσχύουσιν οἱ κανόνες τῆς τραγῳδίας. Καθόλου ὅμως ὁ ἀνάπαιστος ἐν τῷ σατυρικῷ δράματι εἶνε σπανιώτερος ἢ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Πρβλ. Αἰσχ. Προμ. Πυρκ. ἀπόσπ. 218 *λινᾶ δέ, πίσσα κώμολίνου μακροὶ τόνοι.* Κύκλ. 154 *εἶδες γὰρ αὐτήν; Σ. οὐ μὰ Δί', ἀλλ' ὀσφραίνομαι.* 231 *οὐκ ᾖσαν ὄντα θεόν με καὶ θεῶν ἄπο.* 234 *τούς τ' ἄρνας ἐξεφοροῦντο· δήσαντες δὲ σέ.*

340. Τὸ τρίμετρον τῆς κωμῳδίας οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀπεριόριστον ἄδειαν περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀναπαίστου διαφέρει τοῦ τραγικοῦ, καθ' ὅσον, ὡς προείπομεν, κατὰ πάσας μὲν τὰς χώρας πλὴν τῆς ἕκτης δέχεται αὐτὸν καὶ ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων καὶ μὴ τοιούτων, φεύγει δὲ μόνον καθ' ὅλου τὴν τομὴν αὐτοῦ (⏑ | ⏑ – ἢ ⏑ ⏑ | –), ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλα, οἷον ὅτι στερεῖται μὲν συχνὰ τῆς τομῆς, ἀδιαφορεῖ δὲ παντάπασι πρὸς τὸν νόμον τοῦ Πόρσωνος, πρὸ τῆς πέμπτης δηλαδὴ θέσεως ὑπαρχούσης τομῆς μεταχειρίζεται μακρὰν τὴν πέμπτην ἄρσιν καὶ ὅταν εἶνε τελικὴ λέξεως πολυσυλλάβου, ποιεῖται δὲ εὐρεῖαν χρῆσιν τῆς λύσεως, ὥστε οἱ τρισύλλαβοι πόδες ἐπικρατοῦσι. Πλὴν τῶν διαφορῶν τούτων διαφέρει τέλος τὸ κωμικὸν τρίμετρον τοῦ τραγικοῦ καὶ κατὰ τοῦτο ὅτι σπανίως καὶ αὐτὸν τὸν προκελευσματικὸν ἐπιδέχεται, ἀντὶ δηλαδὴ ἰάμβου ἀνάπαιστον μετὰ λελυμένης θέσεως (⏑ ⏑ ⏑́ ⏑). Πρὸς τὸν ἀναπαιστικὸν ὅμως προκελευσματικὸν ἀνάλογος εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ ἀναπαίστου μετὰ λελυμένην θέσιν (⏒⏑́⏑ ⏑⏑–́), ἥτις ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὡσαύτως δὲν ἐγχωρεῖ. Ἐν τοῖς πλείστοις λοιπὸν τῶν τοιούτων τριμέτρων μένει ἄδηλον, πότερον σχῆμα πρέπει νὰ δεχθῶμεν, λελυμένον ἀνάπαιστον ἢ ἀνάπαιστον μετὰ προηγουμένου λελυμένου ἰάμβου· οἷον ἐν μὲν τῷ τοῦ Εὐπόλιδος (παρ' Ἀθην. 12, 623 e) τριμέτρῳ

καὶ μουσικὴ πρᾶγμ' ἐστὶ βαθύ τι καὶ καμπύλον

καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς τοῦ Ἀριστοφάνους,

(1) Curtius Bernhardi, de incisionibus anapaesti in trimetro comico Graecorum. Dissert. Lips. 1871.

'Αχαρν. 78 τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν.

'Αχαρν. 437 Εὐριπίδη, 'πειδήπερ ἐχαρίσω μοι ταδί,

ἔχομεν προφανῶς λελυμένον ἀνάπαιστον (1). Ἐν ἄλλοις ὅμως, οἷον ἐν τῷ ἑξῆς τοῦ Πλάτωνος (ἀπόσπ. ἀδέσπ. 6)

οὗτος τίς εἶ; λέγε ταχύ· τί σιγᾷς; οὐκ ἐρεῖς; (2)

δυνάμεθα καθ' ἑκάτερον τῶν εἰρημένων σχημάτων νὰ διαιρέσωμεν, μόνον δὲ τεκμήριον πεῖθον ἡμᾶς νὰ λάβωμεν μᾶλλον λελυμένον ἀνάπαιστον μετ' ἰάμβου ἢ τρίβραχυν μετ' ἀναπαίστου εἶνε ἡ τομή. Τοὐναντίον δέ, τουτέστι τρίβραχυν μετ' ἀναπαίστου, ἐν τοῖς ἑξῆς στίχοις

'Αχαρν. 928 ὥσπερ κέραμον, ἵνα μὴ καταγῇ φορούμενος.

Νεφ. 663 ἀλεκτρυόνα (3) κατὰ ταὐτὸ καὶ τὸν ἄρρενα.

'Εκκλ. 315 καὶ θοἰμάτιον· ὅτε δὴ δ' ἐκεῖνο ψηλαφῶν.

Ἔν τισι δὲ πάλιν, οἵοις τοῖς ἑξῆς,

Λυσιστρ. 1148 ἀδικίομες, ἀλλ' ὁ πρωκτὸς ἄφατος ὡς καλός.

Μενάνδρ. ἀδεσπ. 54 τὰ δὲ μετὰ γυναικὸς εἰσιόντ' εἰς οἰκίαν,

οὐδὲ τὸ τεκμήριον τῆς τομῆς ἔχομεν, ὥστε ἐπίσης ἑκάτερον σχῆμα δύναται ἐπὶ τούτων νὰ ληφθῇ. Ῥυθμικὸς δὲ λόγος λύων τὴν ἀπορίαν ταύτην οὐδεὶς δύναται νὰ εὑρεθῇ. Διότι ὁ ἀνάπαιστος ἐν τῷ τριμέτρῳ δὲν εἶνε τρίσημος, ὅπως θέλει ἡ θεωρία τῶν κυκλίων ἀναπαίστων καὶ δακτύλων, περὶ ἧς ὡς ἀνυποστάτου πλάσματος τῶν παλαιῶν θεωρητικῶν εἴπομεν ἤδη ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ τετράσημος, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ λύσις τῆς θέσεως εἰς δύο βραχείας, ὅπερ δὲν θὰ ἐγίνετο, ἂν ἡ μακρὰ αὕτη ἦτο ἄλογος. Πάντως ὁ ἀνάπαιστος καὶ ἐν τῷ τραγικῷ καὶ ἐν τῷ κωμικῷ τριμέτρῳ εἶνε ἀνωμαλία τις ῥυθμική, ἧς φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐγένετο χρῆσις ἐν τῷ α' ποδὶ τοῦ τριμέτρου (γνωστὸν δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ποδὸς καὶ ἄλλων μέτρων συμβαίνουσι τοιαῦται ῥυθμικαὶ ἀνωμαλίαι), ὕστερον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις, πλὴν τῆς τελευταίας, ἐπὶ κυρίων μὲν ὀνομάτων παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ἐπὶ πάσης δὲ λέξεως παρὰ τοῖς κωμικοῖς.

---

(1) Ἐὰν δηλονότι τὰ χωρία ταῦτα δεχθῶμεν ὡς ὀρθῶς παραδεδομένα καὶ μὴ ἐφθαρμένα, ὥς τινες τῶν κριτικῶν ὑπολαμβάνουσιν αὐτὰ καὶ διορθοῦσιν ἐκ μὲν τοῦ πρώτου ἐκβάλλοντες τὸ *τε*, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ γράφοντες *δυνατοὺς* ἀντὶ *δυναμένους* ἢ *φαγεῖν* ἀντὶ *καταφαγεῖν*, ἐκ δὲ τοῦ τρίτου ἐκβάλλοντες τὸ *μοι*.

(2) Ἐὰν καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἔχῃ ὀρθῶς καὶ δὲν θέλωμεν νὰ γράψωμεν *ταχύ· σιγᾷς*, ὥς τινες προυβάλλοντο.

(3) Ὁ Πόρσων προβάλλεται *ἀλεκτρυῶ*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚϚ'.

Περὶ τοῦ χωλοῦ ἢ σκάζοντος καὶ τοῦ καταληκτικοῦ τριμέτρου.

α'. Τρίμετρον χωλὸν ἢ σκάζον.

341. Ἐκ τοῦ ὀρθοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου οἱ μεταγενέστεροι ἰαμβογράφοι ἔπλασαν δευτερεῦόν τι εἶδος, τὸ χωλὸν ἢ σκάζον τρίμετρον, ὅπερ συντομώτερον καὶ *χωλίαμβος* καλεῖται ὑπὸ τῶν παλαιῶν. Εὑρετὴς αὐτοῦ λέγεται συνήθως ὁ ἰαμβοποιὸς Ἱππῶναξ (1), ἐξ οὗ καὶ *μέτρον Ἱππωνάκτειον* ἐκλήθη. τινὲς δὲ ἀναφέρουσι τὴν εὕρεσιν αὐτοῦ εἰς Ἀνάνιον ἢ Ἀνανίαν (2), ὅθεν καὶ μέτρον Ἀνάνιον ἐκλήθη. Κατὰ δὲ τὸν γραμματικὸν τοῦ Ἀρλῃϊανοῦ κώδικος (cod. Harlejanus) παρὰ Tyrwhitt dissert. de Babrio σελ. CLXX τὸ Ἀνάνιον μέτρον διεκρίνετο τοῦ Ἱππωνακτίου κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ τοῦ Ἱππωνακτίου ὁ παραλήγων πούς ἤτοι ὁ ε' εἶχε σχῆμα τὸ τοῦ ἰάμβου, τὸ Ἀνάνιον εἶχε τὸ τοῦ σπονδείου, ὥστε τὸ μετὰ τὴν ἑφθημιμερῆ τομὴν μέρος τοῦ στίχου ἤτοι ἡ τελευταία διποδία μετὰ τῆς θέσεως τοῦ δ' ποδὸς συνεκροτεῖτο ἐκ πέντε μακρῶν συλλαβῶν. Λέγει δὲ ὁ γραμματικὸς οὗτος αὐτολεξεὶ τάδε· «τοῦ δὲ Ἱππωνακτίου (γνώρισμα) τὸ δέχεσθαι ἐν τῇ ϛ' χώρᾳ σπονδεῖον ἢ τροχαῖον· διὸ καὶ χωλαίνειν δοκεῖ κατὰ τὴν βάσιν ὑπερκατάληκτον ταύτην ἔχον. Τοῦ δὲ Ἀνανίου τὸ ἀπὸ τοῦ τετάρτου (ὁ κῶδιξ δευτέρου) ποδὸς μέχρι τέλους πέντε συλλαβὰς ἔχειν καὶ ταύτας μακράς· διὸ καὶ ἰσχιορρωγικὸν ὁ στίχος οὗτος λέγεται». Ὅμοια λέγει καὶ ὁ Τζέτζης (Cram. Anecdd. III, σελ. 310, 4) ὧδε

(1) Πρβλ. Mar. Victor. σελ. 81 K. Caesius Bassus σελ. 527 K. Diomed. σελ. 507.

(2) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 18 W. «ἔστιν ἐπίσημον ἐν τοῖς ἀκαταλήκτοις καὶ τὸ χωλὸν καλούμενον, ὅπερ τινὲς μὲν Ἱππώνακτος, τινὲς δὲ Ἀνανίου φασὶν εὕρημα». Τριχ. σελ. 9 «ὃ τινὲς μὲν Ἀνανίου φασὶν εὕρημα, τινὲς δὲ Ἱππώνακτος». Sacerd. σελ. 519 K. «de hipponactio clodo acatalectico iambico ananio».

λέγων· «ἰσχιορρῶγα δέ τινες φασὶ τὸν Ἀνανίου». Τὸ σχῆμα τοῦτο εὑρίσκεται μὲν καὶ παρ' Ἱππώνακτι, ἀλλὰ πολλῷ σπανιώτερον ἢ παρ' Ἀνανίῳ· διότι ἐν τοῖς 120 που σῳζομένοις χωλιάμβοις τοῦ Ἱππώνακτος εὑρίσκεται μόνον τρισκαιδεκάκις, ἐν ᾧ ἐν τοῖς ἓξ τοῦ Ἀνανίου τρίς(1).

342. Ἡ δὲ σημασία ἤτοι ῥυθμικὴ διαίρεσις τοῦ μέτρου τούτου ἀμφισβητεῖται σφόδρα. Ὁ μὲν Γοδ. Ἑρμαννὸς (Elem. doctr. metr. σελ. 142) λαμβάνει τὴν τελευταίαν διποδίαν ὡς ἀντίσπαστον ∪ ∠ ∠ ∪, ὥστε τῷ τελικῷ ποδὶ προσποιεῖ ἀρχικὸν σχῆμα τὸ τοῦ τροχαίου. Ὁ δὲ Bergk (Meletem. lyr. spec. II [ind. schol. Hal. hib. 1859] σελ. XIII.) καὶ ὁ Christ (Metrik σελ. 383) λαμβάνοντες τὴν τρίτην ἀπὸ τοῦ τέλους συλλαβὴν ὡς χρόνον παρεκτεταμένον τρίσημον σημαίνονται ὧδε.... ∪ ⊥ ∠ ∪̄. Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τὸ ἱππωνάκτιον μέτρον ἀποδείκνυται τρίμετρον ὑπερκατάληκτον, ἐν ᾧ ἡ μετρικὴ παράδοσις πᾶσα (πλὴν τοῦ γραμματικοῦ τοῦ Ἀρληϊανοῦ κώδικος, οὗ ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω) λαμβάνει αὐτὸ ὡς ἀκατάληκτον. Ὁ δὲ Οὐεστφάλιος δέχεται ἀνάκλασιν ἤτοι ῥυθμικὴν μεταβολὴν ἐν τῇ κατακλεῖδι τοῦ μέτρου τούτου, ἀντὶ δηλαδὴ τοῦ τελευταίου κρητικοῦ ∠ ∪ ∠ τοῦ ὀρθοῦ τριμέτρου δέχεται ὡς κατακλεῖδα τοῦ χωλοῦ ἑξάσημον ἰαμβικὸν πόδα ἤτοι ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος ἐν σχήματι μολοσσοῦ ⁗ ∠ ⊻. Ὁ δὲ Max Ficus (über den Bau des griech. Choliambus κτέ. ἐν τῇ speciell. Metr³. τοῦ Rossbach σελ. 808 κέ.) φρονεῖ τοὐναντίον ὅτι ἡ προσωνυμία χωλὸν ἢ claudum οὐδαμῶς ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ῥυθμικὴν μεταβολήν, τουτέστι τροχαῖον ἀντὶ τοῦ τελικοῦ ἰάμβου, ὥστε οὕτω νὰ συμπίπτωσι δύο θέσεις ἢ ῥυθμικοὶ τόνοι, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν προσωνυμίαν ταύτην ἀποδοτέον ἁπλῶς εἰς τὸ ποδικὸν σχῆμα τοῦ σπονδείου ἀντὶ τοῦ ἰάμβου, διότι ἐκ τοῦ παρὰ τάξιν ἤτοι κατὰ μὴ κανονικὴν χώραν ταττομένου τούτου σπονδείου τὸ

(1) Ὑπὲρ τῆς ἀρχαιοτέρας ἢ καθ' Ἱππώνακτα χρήσεως τοῦ χωλιάμβου φαίνονται μαρτυροῦντα δύο τρίμετρα τοῦ Σιμωνίδου, τὸ μὲν παρ' Ἀθηναίῳ VII, 299 C «Σιμωνίδης δ' ἐν ἰάμβοις· Ὥσπερ ἔγχελυς κατὰ γλοιοῦ», τὸ δὲ ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογ. 270, 45 σῳζόμενον· «Σιμωνίδης ἐν ἰάμβοις· καὶ σαῦλα βαίνων, ἵππος ὡς κορωνίτης». Ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τοῦ πρώτου δύναται ἡ δίφθογγος οι νὰ ληφθῇ ὡς βραχυνομένη, τὸ δὲ δεύτερον τρίμετρον ὡς ἐφθαρμένον, ὅπως καὶ λαμβάνουσιν αὐτὸ οἱ πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν καὶ ζητοῦσι νὰ διορθώσωσιν (οἷον ὁ Bergk μετὰ τοῦ Dindorf γράφουσι *κορωνίης*), καὶ οὕτω νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ἀρχαιοτέραν τοῦ Ἱππώνακτος τὴν χρῆσιν τῶν χωλιάμβων.

τρίμετρον ἀποδείκνυται τραχύτερον καὶ ὡσπερεί τι τὸ ἐπισεσυρμένον καὶ χωλὸν ἔχον. Ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτοῦ ταύτης νομίζει ὁ Φῖκος ὅτι συνηγορεῖ καὶ τὸ ὅτι οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ μνημονεύοντες τὰ δύο ταῦτα σχήματα τοῦ τελικοῦ ποδὸς κανονικῶς προτάττουσι τὸν σπονδεῖον τοῦ τροχαίου· εἶτα δὲ καὶ ἡ χρῆσις, διότι κατὰ τὴν ϛ' χώραν ὁ σπονδεῖος εὑρίσκεται συχνότερος τοῦ τροχαίου, παρὰ μὲν τοῖς παλαιοτέροις τοῦ Βαβρίου ἰαμβογράφοις ἐν διπλασίῳ λόγῳ, παρὰ δὲ τῷ Βαβρίῳ τὸ τοῦ σπονδείου σχῆμα εἶνε τὸ κανονικόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ῥητὴν ἐκ τῆς παραδόσεως μαρτυρίαν φέρει ὁ Φῖκος ὅτι τὸ χωλὸν τρίμετρον διαφέρει τοῦ ὀρθοῦ οὐχὶ κατὰ τὴν σημασίαν, ὡς τὴν αὐτὴν ἀμφοτέροις ὑποκειμένην, ἀλλὰ κατὰ τὴν προτελευταίαν μακράν, ἐνῷ τὸ ὀρθὸν ἔχει πάντοτε βραχεῖαν. Τὴν ἄμεσον ταύτην μαρτυρίαν παρέχεται ὁ Mar. Plotius Sacerdos ἐν σελ. 519 K. λέγων τάδε· «Hipponactium trimetrum clodum percutitur sicut iambicum trimetrum Archilochium comicum vel tragicum, sed paenultimam longam habet contra illorum rationem, quae brevem habent». Κατὰ ταῦτα ὁ Φῖκος σημαίνεται τὸν χωλίαμβον ὧδε·

∪̄ – ∪ ‴ ∪̄ | – ∪ | ″ ∪̄ – – ⊻

τί τῳ τάλαντι | Βουπάλῳ συνοίκησας;

ἀκούσαθ' Ἱππώνακτος· | οὐ γὰρ ἀλλ' ἥκω.

Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Φίκου ἀσπάζεται καὶ ὁ Ῥοσβάχιος ἐν τῇ γ' ἐκδόσει τῆς μετρικῆς.

343. Τοῦ χωλιάμβου ἐγένετο κατ' ἀρχὰς χρῆσις ὑπὸ τῶν ἰαμβοποιῶν σύμφωνα πρὸς τὸ ἦθος τοῦ μέτρου τούτου ἐν τῇ σκωπτικῇ ποιήσει τοῦ γελοίου χάριν, ὅπως σκώπτωσι τὰς τοῦ ἀνθρωπείου βίου ἁμαρτίας καὶ ἀδυναμίας. Ἡ δὲ σύνθεσις ἐγίνετο κατὰ στίχον. Ἡ κωμῳδία ὅμως οὐδεμίαν τοῦ μέτρου τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν. Μονήρεις δὲ εἶνε οἱ δύο σκάζοντες τοῦ Εὐπόλιδος (παρὰ Πρισκιανῷ 1328 = 427 H.) οἱ ἑξῆς·

ἀνόσια πάσχω ταῦτα καὶ μὰ τὰς Νύμφας

πολλοῦ μὲν οὖν δίκαια ναὶ μὰ τὰς κράμβας.

Ὕστερον δὲ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρεωτικοὺς καὶ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐγένετο προσφιλὲς τὸ μέτρον τοῦτο τῇ διδακτικῇ ποιήσει καὶ τῷ ἀπολόγῳ. Καὶ μέχρι μὲν χθὲς καὶ πρώην μόνου τοῦ μεταγενεστέρου μυθογράφου Βαβρίου ἐσῴζοντο πλεῖστα ἀκέραια ποιήματα χωλιάμβοις (ἢ μυθιάμβοις, ὡς ὁ Βάβριος ἐκάλεσεν αὐτοὺς) γεγραμμένα,

τῶν δ' ἄλλων τῶν κατὰ τὰς πρὸ τοῦ Βαβρίου ἑπτὰ ὅλας ἑκατονταετηρίδας ἀκμασάντων μόνον ἀποσπάσματα καὶ ταῦτα μὴ ὑπερβαίνοντα ἅπαντα ὁμοῦ τὸ κεφάλαιον τῶν τριακοσίων χωλιάμβων, ὧν ἡ μερὶς τοῦ λέοντος (περὶ τοὺς 120) ἀνήκει τῷ Ἱππώνακτι. Ἀγαθῇ τύχῃ ὅμως νεωστὶ εὑρέθησαν ὀκτὼ ποιήματα τοῦ Ἡρώδου ἢ μᾶλλον Ἡρώνδου(1), ὧν τὰ μὲν ἑπτὰ ἀκέραια, τὸ δὲ ὄγδοον ἐλλιπές, περιλαμβάνοντα τὸ ὅλον ἀκεραίους χωλιάμβους (ἢ μιμιάμβους, ὡς ἐκάλει ὁ Ἡρώνδας τοὺς χωλιάμβους αὐτοῦ) 728. Ἐὰν δὲ τούτοις προστεθῶσι καὶ 13 που ἄλλοι ἐξ ἀποσπασμάτων ἄλλων ποιημάτων, ἔχομεν τὸ ὅλον 741 που ἀκεραίους μιμιάμβους τοῦ Ἡρώνδου, ἐν ᾧ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲν ἐσῴζοντο οὐδὲ δύο δεκάδες ἀκεραίων μιμιάμβων. Πλὴν δὲ τῶν χωλιάμβων τοῦ Ἱππώνακτος, Ἡρώνδου καὶ Βαβρίου, τῶν λοιπῶν σῳζομένων ὀλίγοι πίπτουσιν ἐπὶ ἕνα ἕκαστον τῶν ἄλλων ποιητῶν, δηλονότι τὸν Ἀνάνιον, Εὔπολιν, Δίφιλον, Κερκίδαν, Αἰσχρίωνα, Φοίνικα, Παρμενίωνα, Ἑρμείαν, Θεόκριτον, Καλλίμαχον, Ἀσκληπιάδην, Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον, Χαρῖνον, Ἀπολλωνίδην τὸν Νικαέα, Διογένην τὸν Λαέρτιον καί τινας ἀνωνύμους.

344. Περὶ δὲ τοῦ μετρικοῦ σχήματος τοῦ χωλιάμβου καθ' ὅλου μὲν παρατηροῦμεν ὅτι, πλὴν τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς ἀεὶ μακρᾶς οὔσης καὶ οὐδέποτε λυομένης, κατὰ τὰ λοιπὰ ἤτοι τὴν τομήν, τὴν λύσιν τῶν θέσεων καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀλόγων ἄρσεων φυλάττονται οἱ αὐτοὶ σχεδὸν καὶ ἐν τῷ ὀρθῷ τριμέτρῳ τῶν ἰαμβοποιῶν κανόνες. Ἀκριβέστερον δὲ τὸ σχῆμα τοῦ χωλιάμβου ἔχει ὡς ἑξῆς·

α') *Τομή*. Αἱ τομαὶ τοῦ χωλιάμβου εἶνε αἱ αὐταὶ καὶ αἱ τοῦ ὀρθοῦ τριμέτρου τῶν καλῶν χρόνων, ἡ πενθημιμερὴς καὶ ἡ ἑφθημιμερής. Οὐδεὶς στίχος στερεῖται τῆς ἑτέρας τῶν δύο τούτων τομῶν. Ἐνίοτε εὑρίσκονται ἀμφότεραι ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀναγκαῖον οὐδὲ κανονικόν. Ἐκ τῶν δύο δὲ τομῶν κυριωτέρα καὶ πολλῷ συχνοτέρα εἶνε ἡ πενθημιμερής. Παρὰ Βαβρίῳ μεταξὺ 100 στίχων κατὰ μέσον ὅρον μόνον 12 ἢ 13 δὲν ἔχουσι τὴν πενθημιμερῆ ἀλλὰ τὴν ἑφθημιμερῆ τομήν. Χωλίαμβοι δὲ στερούμενοι ἀμφοτέρων τῶν τομῶν τούτων εἶνε σπανιώτατοι καὶ πιθανῶς ἐφθαρμένοι.

β') *Σπονδεῖος*. Ἐν μὲν τῇ α' καὶ μάλιστα τῇ γ' χώρᾳ εὑρίσκονται συχνότατα οἱ σπονδεῖοι ἤτοι ἄλογοι ἴαμβοι παρ' ἅπασι τοῖς ἰαμβογράφοις καὶ παρὰ τῷ Βαβρίῳ. Τοὐναντίον λίαν σπάνιοι εἶνε οἱ χωλίαμβοι οἱ ἔχοντες κατὰ τὰς χώρας ταύτας ὥστε κατὰ πάσας τὰς τέσσαρας πρώτας χώρας καθαροὺς ἰάμβους. Κατὰ τὴν πέμπτην ὅμως χώραν ἀποφεύγουσιν οἱ ἰαμβογράφοι τὸν σπονδεῖον. Ἀκριβέστερον δὲ ὁ λόγος τῆς χρήσεως τοῦ σπονδείου κατὰ τὴν ε' χώραν ἔχει ὡς ἑξῆς· παρὰ μὲν τῷ Ἱππώνακτι ἐν χωλιάμβοις περὶ τοὺς 120 εὑρίσκεται ὁ σπονδεῖος κατὰ τὴν ε' χώραν 13κις, ὥστε ἅπαξ ἀνὰ 9 στίχους. Παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ ἐν τοῖς 720 σῳζομένοις ἀκεραίοις χωλιάμβοις αὐτοῦ εὑρίσκεται ὁ σπονδεῖος 29κις, ὥστε κατὰ μέσον ὅρον ἅπαξ ἀνὰ 25 σχεδὸν στίχους (1). Παρὰ δὲ τῷ Βαβρίῳ ἐν 1650 που ἀκεραίοις χωλιάμβοις (μυθιάμβοις), ὅσους ἡμεῖς ἠριθμήσαμεν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Schneidewin (παρὰ Teubner 1853), εὑρίσκονται εἴκοσι μάλιστα, ὥστε κατὰ μέσον ὅρον εἷς χωλίαμβος ἔχων σπονδεῖον ἐν τῇ ε' χώρᾳ ἀναλογεῖ πρὸς $82\frac{1}{2}$ ἔχοντας ἴαμβον. Ἐὰν δὲ ἐξαιρεθῶσι καί τινες τῶν ἐχόντων σπονδεῖον ὡς νόθοι, οἱ ἴαμβοι ἀποδείκνυνται ἔτι μᾶλλον πλεονεκτοῦντες. Χωλιάμβους ἔχοντας σπονδεῖον ἐν τῇ ε' χώρᾳ εὕρομεν τοὺς ἑξῆς· ἐν τῷ α' προοιμίῳ στ. 3, 4 καὶ 15 καὶ ἐν μύθ. 13, 13. 19, 6. 22, 9. 39, 4. 45, 3. 52, 8. (2) 61, 10. 72, 23. 72, 24. 81, 5. 82, 11. 95, 29. 95, 63. 100, 4. 111, 6. 126, 3. 143, 1. Περὶ τῶν ἄλλων δὲ ἰαμβογράφων οὐδὲν λέγομεν, διότι εἶνε ἐπισφαλὲς νὰ κρίνῃ τις ἐξ ὀλίγων στίχων ποίαν χρῆσιν ἐποιήσαντο τοῦ σπονδείου κατὰ τὴν ε' χώραν. Παράδειγμα δὲ φέρομεν τὸν Ἡρώνδαν, οὗ οἱ παρὰ τῷ Bergk (poët. lyr. Graec. τόμ. 2 σελ. 509 κέ. ἔκδ. δ' 17 ἀκέραιοι μιμίαμβοι οὐδένα ἔχουσι σπονδεῖον ἐν τῇ ε' χώρᾳ. Εἴ τις ἐντεῦθεν ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Ἡρώνδας οὐδεμίαν ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ

(1) Τοῦ Ἡρώνδου, ποιητοῦ συγχρόνου που πιθανῶς τοῦ Καλλιμάχου, τοὺς μιμιάμβους ἀπεγράψατο ἐκ τοῦ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ CXXXV παπύρου καὶ πρῶτος ἐξέδωκεν ὁ F. G. Kenyon τῷ θέρει τοῦ ͵αωϟα ἔτους.

(1) Οἷον ἐν μὲν τῷ Α' ποιήματι ἐκ στ. 90 συγκειμένῳ εὑρίσκεται ἅπαξ (στ. 21), ἐν δὲ τῷ Β' (στ 102) ἑξάκις (στ. 9, 19, 26, 40, 41, 79), ἐν δὲ τῷ Γ' (στ. 97) τετράκις (στ. 58, 65, 69, 76) ἐν δὲ τῷ Δ' (95) δὶς (στ. 6, 9), ἐν δὲ τῷ Ε' (85) ἑξάκις (στ. 25, 44, 65, 68, 73, 85), ἐν δὲ τῷ ς' (101) πεντάκις (στ. 16, 24, 29, 87, 88), ἐν δὲ τῷ Ζ' (129) τετράκις (στ. 32, 39, 48, 54), ἐν δὲ τοῖς 21 πρώτοις στίχοις τοῦ Η' ἅπαξ (στ. 19), οἱ δὲ λοιποὶ εἶνε οὕτω κεκολοβωμένοι, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, ὡσαύτως καί τινα ἄλλα ἀποσπάσματα.

(2) Ὁ στίχος οὗτος εὐκόλως δύναται νὰ διορθωθῇ, ὥστε νὰ ἐκλίπωσι πάντα τὰ ἀσυνήθη παρὰ Βαβρίῳ, ὅ τε σπονδεῖος ἐν τῇ ε' χώρᾳ καὶ ἡ τελικὴ βραχεῖα καὶ ἡ ἀτόνιστος παρατέλευτος, ἂν μεταθῶμεν τὸ *αὐτὸς* πρὸ τοῦ *ὡσπερεί*, τουτέστιν ἂν ἀντὶ «ἄλλων πονούντων, ὡσπερεὶ κάμνων αὐτὸς» γράψωμεν «ἄλλων πονούντων, αὐτὸς ὡσπερεὶ κάμνων».

σπονδείου, θὰ ἠλέγχετο οὐχὶ ἀληθεύων ἐκ τῶν ὕστερον εὑρεθέντων ποιημάτων αὐτοῦ, ἐν οἷς, ὡς εἴπομεν, ὁ σπονδεῖος ἐν τῇ ε΄ χώρᾳ ἔχει κατὰ μέσον ὅρον ὡς που 1 : 25.

γ΄) *Ἀνάπαιστος*. Παρὰ μὲν τῷ Ἱππώνακτι ὁ ἀνάπαιστος εὑρίσκεται δὶς κατὰ τὴν α΄ μὲν χώραν ἐν τῷ ἑξῆς χωλιάμβῳ (παρὰ Studemund Anecd. var. I σελ. 45) «ἐκέλευε βάλλειν καὶ λεύειν Ἱππώνακτα», κατὰ δὲ τὴν ε΄ ἐν τῷ παρὰ Bergk 31 (16) ἀποσπάσματι. Παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ 18κις, ἐννεάκις μὲν κατὰ τὴν α΄ χώραν (Δ΄ 6, 9. Ε΄ 1, 13, 25, 31. ϛ΄ 72, 97. Ζ΄ 57), δὶς δὲ κατὰ τὴν β΄ χώραν (Δ΄ 71 καὶ ϛ΄ 71), ἅπαξ δὲ κατὰ τὴν γ΄ (Ζ΄ 109), δὶς δὲ κατὰ τὴν δ΄ (Β΄ 31. ϛ΄ 55), τετράκις δὲ κατὰ τὴν ε΄ (Β΄ 8, 82 καὶ Δ΄ 72, 86). Ὥστε ὁ λόγος τῆς χρήσεως τοῦ ἀναπαίστου παρ' Ἡρώνδᾳ ἔχει ὡς 18 : 720 = 1 : 40 ἢ μᾶλλον, ἂν ἐξαιρεθῶσι δύο ὡς ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων κείμενοι, ὡς 16 : 720 = 1 : 45. Παρὰ δὲ τῷ Βαβρίῳ ὁ ἀνάπαιστος εὑρίσκεται κατὰ τὸν Φῖκον (ἀριθμοῦντα 1425 χωλιάμβους τοῦ Βαβρίου) κατὰ μὲν τὴν α΄ χώραν σχεδὸν 140κις, ὥστε κατὰ μέσον ὅρον ἅπαξ ἀνὰ 10 στίχους. Εἶνε δὲ ἡ χρῆσις ἀνώμαλος, διότι ἐν ἄλλοις μὲν μύθοις εἶνε συχνότερος, ἐν ἄλλοις δὲ ἀραιότερος καὶ ἐν ἄλλοις οὐδεμία γίνεται χρῆσις αὐτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν χωρῶν τοῦ χωλιάμβου ὁ ἀνάπαιστος εὑρίσκεται μόνον κατὰ τὴν β΄ καὶ δ΄ (καὶ ἐπὶ μὴ κυρίων ὀνομάτων), ἀλλ' ὅμως καὶ κατ' ἀμφοτέρας ὀλιγάκις, οἷον κατὰ μὲν τὴν δευτέραν ἐν 10, 12 (τούτῳ κεχόλωμαι)· 57, 6 (τῷ τῶν Ἀράβων)· 69, 2 (κύων ἐδίωκεν)· 75,6 (οὐκ ἐξαπατῶ)· 75, 15 (ἐπὶ τῷ θεραπεύειν)· 76, 12 (σάλπιγξ τ' ἐκέλευε)· 88, 8 (καί τις κορυδαλοῦ)· 78, 17 (εἶπεν κορυδαλός). Κατὰ δὲ τὴν δ΄ χώραν ἐν 18, 3 (ὁδοιποροῦντος τὴν σισύραν)· 18, 13 (αὐτὸς δὲ ῥίψας τὴν σισύραν).

δ΄) *Τρίβραχυς*. Ἡ δὲ λύσις τῶν θέσεων, ἐξ ἧς γεννᾶται ὁ τρίβραχυς, ἔχει ὡς ἑξῆς. Ἐξαιρουμένων τῶν μιμιάμβων τοῦ Ἡρώνδου καὶ τῶν μυθιάμβων τοῦ Βαβρίου ἐν τοῖς τῶν ἄλλων ποιητῶν χωλιάμβοις εὑρίσκεται ὁ τρίβραχυς μόνον ἐν ταῖς τέσσαρσι πρώταις χώραις καὶ ἐνταῦθα σπανίως. Διότι ἐν τριακοσίοις που χωλιάμβοις τοῖς πᾶσιν οὐδ' εἰκοσάκις εὑρίσκεται. Παρετηρήθη δὲ προσέτι ὅτι ὀκτὼ τῶν τριβράχεων τούτων (πρὸς πέντε δακτύλοις) εὑρίσκονται ἐν μόνῳ τῷ ἐξ 23 στίχων συγκειμένῳ δευτέρῳ ποιήματι τοῦ Φοίνικος, ὅστις καὶ μόνος μεταχειρίζεται τὸν τρίβραχυν κατὰ τὴν γ΄ καὶ δ΄ χώραν.

Ὁ Meineke τὰς πολλὰς λύσεις ἀναφέρει εἰς τοῦτο ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπίτηδες ἤθελε καὶ διὰ τῆς μετρικῆς μορφῆς νὰ σκώψῃ τὴν μαλθακότητα τοῦ Νίννου, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ, ἐν ᾧ ἐν τοῖς λοιποῖς ἀποσπάσμασι τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἅτινα πλείονας περιέχουσι στίχους παρὰ τὸ β΄ ποίημα, εἷς μόνον εὑρίσκεται τρίβραχυς, οὐδεὶς δὲ δάκτυλος. Ἐξαιρουμένου λοιπὸν τοῦ β΄ ποιήματος τοῦ Φοίνικος, πρὸς ἑκατὸν στίχους ἀναλογοῦσι κατὰ μέσον ὅρον τρεῖς που τριβράχεις. Καὶ κατὰ μὲν τὴν α΄ χώραν εὑρίσκεται παρ' Ἱππών. 15, 2 Bergk (ἴθι διὰ Λυδῶν)· 22 Α (μακάριος ὅστις)· 31 ἀπό σ' ὀλέσειεν)· 35, 4 (κατέφαγε). Κατὰ δὲ τὴν β΄ χώραν παρ' Ἱππών. 13, 2 (ὦ Κλαζομένιοι)· 58, 1 (κἄλειφα ῥόδινον).-Παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ ὁ τρίβραχυς εὑρίσκεται 25κις μεταξὺ 720 ἀκεραίων χωλιάμβων, ὥστε εἷς κατὰ μέσον ὅρον ἀντιστοιχεῖ πρὸς στίχους σχεδὸν 29. Καὶ κατὰ μὲν τὴν α΄ χώραν εὑρίσκεται τετράκις (Β΄ 68, Δ΄ 5. Ε΄ 64. ϛ΄ 52), κατὰ δὲ τὴν β΄ 15κις (Α΄ 29, 32, 56. Β΄ 27. Δ΄ 23. Ε΄ 5, 46, 68, 85. ϛ΄ 83. Ζ΄ 51, 60, 108. Η΄ 11, 14), κατὰ δὲ τὴν γ΄ τρὶς (Α΄ 31. ϛ΄ 76. Ζ΄ 57), ὡσαύτως δὲ τρὶς κατὰ τὴν δ΄ (Α΄ 30. Β΄ 9. ϛ΄ 22).-Παρὰ δὲ τῷ Βαβρίῳ κατὰ τὸν Φῖκον ὁ τρίβραχυς, οὗ γίνεται χρῆσις ἐν ταῖς τέσσαρσι πρώταις χώραις, εὑρίσκεται 114κις που ἐν ὅλῳ. Τούτων τὰ μὲν $\frac{2}{3}$ τουτέστιν 71 τριβράχεις πίπτουσιν εἰς τὸν δεύτερον πόδα, 25 δὲ εἰς τὸν τρίτον, 12 δὲ εἰς τὸν τέταρτον καὶ μόνον 6 εἰς τὸν πρῶτον, διότι ἐνταῦθα εὑρίσκεται συχνὰ ἕτερος τρισύλλαβος πούς, ὁ ἀνάπαιστος. Ὁ λόγος λοιπὸν τῶν 114 τριβράχεων πρὸς τοὺς 1650 στίχους ἔχει ὡς 1: 14 $\frac{1}{2}$.

ε΄) *Δάκτυλος*. Ἐν μὲν τοῖς χωλιάμβοις τῶν ἄλλων ποιητῶν πλὴν τοῦ Ἡρώνδου καὶ Βαβρίου ὁ δάκτυλος εὑρίσκεται 7κις μέν που κατὰ τὴν α΄ χώραν, ἐννεάκις δέ που κατὰ τὴν γ΄, ὥστε καθ' ὅλου ὁ λόγος τῶν δακτύλων πρὸς τοὺς χωλιάμβους τῶν ποιητῶν τούτων ἔχει που ὡς 1 : 18 $\frac{3}{4}$.-Παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ ὁ δάκτυλος εὑρίσκεται 30κις, καὶ κατὰ μὲν τὴν α΄ χώραν 16κις (Α΄ 33. Β΄ 26, 40, 42, 56, 88. Γ΄ 44. Δ΄ 20, 81, 91, 93, 94. Ε΄ 60. ϛ΄ 57. Ζ΄ 58, 61). Κατὰ δὲ τὴν γ΄ 14κις (Α΄ 9, 28, 30. Γ΄ 19. Ε΄ 52. ϛ΄ 24, 67, 74, 92. Ζ΄ 5, 56, 60, 61, 128). Ὁ λόγος λοιπὸν τῶν 30 δακτύλων πρὸς τοὺς 720 ἀκεραίους χωλιάμβους τοῦ Ἡρώνδου ἔχει κατὰ μέσον ὅρον ὡς 1 : 24.-Παρὰ δὲ τῷ Βαβρίῳ ὁ δάκτυλος εὑρίσκεται ἐν συνόλῳ 130κις. Ὁ κύριος αὐτοῦ τόπος εἶνε ὁ τρίτος

πούς, ἔνθα εὑρίσκεταί που 110$^{\kappa\iota\varsigma}$ (ἐν τῇ αὐτῇ δὲ χώρᾳ ὁ τρίβραχυς 27$^{\kappa\iota\varsigma}$). Ἔπειτα εὑρίσκεται μόνον 17κις ἢ 18$^{\kappa\iota\varsigma}$ ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ (ἐν ᾗ καὶ 7 τριβράχεις καὶ 140 ἀνάπαιστοι). Ὁ λόγος λοιπὸν τῶν 130 δακτύλων τοῦ Βαβρίου πρὸς τοὺς 1650 που ἀκεραίους αὐτοῦ χωλιάμβους ἔχει ὡς $1 : 12\frac{9}{13}$.

Ἐὰν τοῖς 130 δακτύλοις τοῦ Βαβρίου προσθῶμεν τοὺς 140 τριβράχεις, εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ τὸ ὅλον λύσεις θέσεων 244, ὥστε ὁ λόγος αὐτῶν πρὸς τοὺς 1650 ἀκεραίους χωλιάμβους τοῦ Βαβρίου ἔχει σχεδὸν ὡς $1 : 6\frac{3}{4}$, ἐν ᾧ αἱ παρὰ τῷ Ἡρώνδᾳ 55 λύσεις (25+30) ἔχουσι λόγον πρὸς τοὺς 720 χωλιάμβους αὐτοῦ ὡς $1 : 13\frac{1}{11}$, αἱ δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἰαμβογράφοις ὁμοῦ ἔχουσι λόγον $(20 + 16 =)$ $36 : 300 = 1 : 8\frac{1}{3}$. Κατὰ ταῦτα ἡ λύσις τῶν θέσεων παρὰ τῷ Βαβρίῳ ἐλέγχεται διπλασίως που συχνοτέρα ἢ παρ' Ἡρώνδᾳ, ἡ δὲ παρὰ τῷ Ἱππώνακτι καὶ τοῖς λοιποῖς εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ, συχνοτέρα μὲν οὖσα τοῦ Ἡρώνδου, σπανιωτέρα δὲ τοῦ Βαβρίου, μᾶλλον δὲ προσεγγίζουσα τῷ τελευταίῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λύσιν τῶν θέσεων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν χρῆσιν τῶν ἀναπαίστων, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μὲν Ἱππῶναξ ἐν 120 στίχοις εὑρίσκεται μεταχειρισάμενος δὶς τὸν ἀνάπαιστον, ὥστε ὁ λόγος παρ' αὐτῷ ἔχει ὡς 1 : 60, ὁ δὲ Ἡρώνδας ἐν 720 στίχοις 18$^{\kappa\iota\varsigma}$, ὥστε ὁ λόγος παρ' αὐτῷ ὡς 1 : 45, ὁ δὲ Βάβριος ἐν 1650 στίχοις μετεχειρίσατο 150$^{\kappa\iota\varsigma}$ τὸν ἀνάπαιστον, ὥστε ὁ λόγος παρ' αὐτῷ ἔχει ὡς 1 : 11. Ἐκ τούτων ἐλέγχεται ὁ Βάβριος οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν λύσιν τῶν θέσεων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἀναπαίστων καὶ καθόλου ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν τρισυλλάβων ποδῶν πολὺ ὑπερακοντίσας πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἰαμβογράφους. Πλὴν δὲ τούτου καὶ ἄλλα τινὰ ἰδιώματα εὑρίσκονται παρὰ Βαβρίῳ ἄγνωστα τοῖς ἄλλοις ἰαμβογράφοις· οἷον α') παρὰ Βαβρίῳ ἡ τελικὴ συλλαβὴ συνήθως εἶνε μακρά, σπανίως δὲ βραχεῖα, μόνον δηλαδὴ 57$^{\kappa\iota\varsigma}$ ἐν 1650 στίχοις, ὥστε κατὰ μέσον ὅρον εἷς στίχος τελευτῶν εἰς βραχεῖαν ἀναλογεῖ πρὸς 29 σχεδὸν τελευτῶντας εἰς μακράν. Πολλοὺς ὅμως τῶν 57 τούτων στίχων νοθεύουσιν οἱ νεώτεροι κριτικοί, ὥστε κατὰ τούτους ὁ ἀριθμὸς τῶν βραχειῶν ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου ἐλαττοῦται μεγάλως. Εἰσὶ δὲ καὶ κριτικοὶ (οἷος ὁ Rutherford, πρβλ. εἰσαγωγ. τῆς ἐκδ. αὐτοῦ σελ. XCI) πάντας τοὺς τοιούτους στίχους νοθεύοντες. Ἄλλως ἔχει ὁ λόγος παρὰ τοῖς ἄλλοις χωλιαμβογράφοις, διότι παρὰ μὲν τῷ Ἱππώνακτι καὶ τοῖς λοιποῖς ἰαμβογράφοις (πλὴν

τοῦ Ἡρώνδου) ὁ λόγος εἶνε ὡς 1 : 2, ὡς παρατηρεῖ ὁ Φῖκος, παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ εὑρίσκεται ὁ αὐτὸς λόγος ὡς 1 : 2.

β') Ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου ὁ Βάβριος ἀποφεύγει τὴν χρῆσιν τῶν μονοσυλλάβων λέξεων, εὑρίσκονται δὲ τοιαῦται μόνον ἐν μύθ. 50, 20 (ἄν τις) καὶ 102, 11 (ἤ τις), ἀλλὰ καὶ ἂν μὴ νοθευθῶσιν οἱ στίχοι οὗτοι, τὴν ἐξαίρεσιν παραμυθεῖται ὅτι ἡ λέξις *τις* εἶνε ἐγκλιτική, καθὸ δὲ τοιαύτη εἶνε στενώτερον συνδεδεμένη μετὰ τῆς προηγουμένης καὶ τρόπον τινὰ συναποτελεῖ μίαν λέξιν. Ὡσαύτως οὐδεὶς στίχος εὑρίσκεται τελευτῶν εἰς μονοσύλλαβον παρὰ τῷ Ἱππώνακτι καὶ τοῖς ἄλλοις ἰαμβογράφοις. Παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ τελικαὶ μονοσύλλαβοι λέξεις εὑρίσκονται δέκα τινές. Ἀλλ' ἐκ τούτων ἐὰν κατὰ τὸν προειρημένον λόγον ἐξαιρεθῶσι τὰ ἐγκλιτικά, ὀλίγα μόνον μένουσι μονοσύλλαβα, ἅτινα δύνανται νὰ ὑποληφθῶσιν ὡς αὐτοτελεῖς λέξεις. Ἀφ' οὗ δὲ καὶ παρ' Ἡρώνδᾳ ἐλαχίστη εἶνε ἡ χρῆσις τῶν μονοσυλλάβων ἐν τῷ τέλει τῶν χωλιάμβων, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὡς καθολικὴν τὴν τοιαύτην χρῆσιν παρ' ἅπασι τοῖς χωλιαμβογράφοις.

γ') Ἡ παρατέλευτος συλλαβὴ ἐν τοῖς χωλιάμβοις τοῦ Βαβρίου ἔχει κανονικῶς λογικόν τινα τόνον. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόναι αἱ ἀντωνυμίαι *ἡμῖν*, *ἡμᾶς*, *ὑμεῖς*, *ὑμῶν* πολλάκις κεῖνται ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου. Ἐπὶ ἄλλων δὲ λέξεων συμβαίνει τοῦτο μόνον ἐν μύθ. 10, 14 (πηρός), 52, 7 (αὐτὸς) καὶ 65, 1 (ταῷ). Ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος νοθεύεται, ὁ δὲ δεύτερος, ὡς καὶ ἔμπροσθεν ἐν τῷ περὶ σπονδείου λόγῳ εἴπομεν, δύναται καὶ πρέπει καὶ δι' ἄλλους λόγους νὰ διορθωθῇ διὰ τῆς μεταθέσεως τοῦ *αὐτὸς* πρὸ τοῦ *ὡσπερεί*. Ἀπαραμύθητος δὲ μένει μόνος ὁ τελευταῖος. Παρὰ τοῖς ἄλλοις δὲ χωλιαμβογράφοις ἡ παρατέλευτος συλλαβὴ εὑρίσκεται μὲν συχνότερον ἔχουσα τὸν λογικὸν τόνον ἢ ἄτονος οὖσα, ἀλλ' οὐχὶ ὅσον παρὰ τῷ Βαβρίῳ. Διότι παρὰ μὲν τῷ Ἱππώνακτι ἐξ 120 στίχων εὑρίσκονται 75 χωλίαμβοι ἔχοντες τονιζομένην τὴν παρατέλευτον καὶ 45 ἔχοντες αὐτὴν ἄτονον. Ὥστε ὁ λόγος αὐτῶν ἔχει ὡς $1\frac{2}{3} : 1$. Παρὰ δὲ τῷ Ἡρώνδᾳ ἐκ μὲν τῶν 90 στίχων τοῦ α' ποιήματος 61 μὲν τονίζονται, 29 δὲ δὲν τονίζονται κατὰ τὴν παρατέλευτον, ἐκ δὲ τῶν 102 τοῦ β' ὁ λόγος ἔχει ὡς 70: 32, ἐκ δὲ τῶν 97 τοῦ γ' ὡς 73 : 24, ἐκ δὲ τῶν 95 τοῦ δ' ὡς 72 : 23, ἐκ δὲ τῶν 85 τοῦ ε' ὡς 60 : 25, ἐκ δὲ τῶν 101 τοῦ ς' ὡς 70: 31, ἐκ δὲ τῶν 129 τοῦ ζ' ὡς 86 : 43, ἐκ δὲ τῶν 29 τοῦ η' ὡς 22: 7, ἐκ δὲ τῶν 12 στίχων τῶν ἀποσπασμάτων ὡς 9 : 3, ὥστε ἐκ τῶν

740 χωλιάμβων τοῦ Ἡρώνδου οἱ μὲν 523 ἔχουσι τονιζομένην τὴν παρατέλευτον, οἱ δὲ 217 ἄτονον καὶ ὁ λόγος αὐτῶν εἶνε ὡς $2\frac{3}{7}$: 1. Ποῖον λοιπὸν εἶνε τὸ αἴτιον τοῦ ἰδιώματος τούτου; οὐχὶ βεβαίως τὸ αὐτὸ παρ' ἅπασι τοῖς χωλιαμβογράφοις. Παρὰ μὲν τῷ Ἱππώνακτι, τῷ Ἡρώνδᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις πλὴν τοῦ Βαβρίου τὸ ἰδίωμα τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς σκόπιμον ἐπιτήδευσιν τῶν ποιητῶν τούτων, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποληφθῇ ὡς ἐπακολούθημα τῶν συνθηκῶν, αἷς ὑπέτασσον τὸ σχῆμα τῆς κατακλεῖδος τῶν χωλιάμβων αὐτῶν, φεύγοντες μὲν τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν καὶ τὰ μονοσύλλαβα ἐν τῷ τέλει, ἀντὶ τούτων δὲ μεταχειριζόμενοι κατὰ προαίρεσιν λέξεις δισυλλάβους ἐχούσας σχῆμα σπονδείου ἢ καὶ ὑπερδισυλλάβους καταληγούσας εἰς μολοσσόν. Τὸ αὐτὸ ἰδίωμα παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ κατακλεῖδι τῶν ἑξαμέτρων τῆς Νοννείου σχολῆς καὶ καθ' ὅμοιον τρόπον πρέπει καὶ ἐκεῖ νὰ αἰτιολογηθῇ ὁ συχνὸς τονισμὸς τῆς παρατελεύτου τοῦ ἑξαμέτρου συλλαβῆς. Παρὰ τῷ Βαβρίῳ ὅμως, παρ' ᾧ ὁ τονισμὸς τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς συμβαίνει κανονικῶς καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεως ἐπὶ πάντων τῶν στίχων, οἵτινες δὲν εἶνε καὶ ὀλίγοι, οὐδεὶς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι γίνεται κατὰ τύχην ἢ μᾶλλον ἕνεκα τῶν αὐτῶν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις χωλιαμβογράφοις αἰτίων, ἀλλ' ἄνευ ἀμφιβολίας ἐξεπίτηδες καὶ δι' ὡρισμένον τι αἴτιον. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Βάβριος, ἐν ᾧ τηρεῖ αὐστηρῶς τὴν προσῳδίαν τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων, ὅμως ἐκαινοτόμησε περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν μυθιάμβων αὐτοῦ, μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς δι' ὧν λέγει ἐν ἀμφοτέροις τοῖς προοιμίοις καυχώμενος ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ὑφ' αὐτοῦ. Ἐν μὲν δηλαδὴ τῷ πρώτῳ λέγει στ. 14 κέ. ὧδε

μάθοις δ' ἂν οὕτω ταῦτ' ἔχοντα καὶ γνοίης
ἐκ τοῦ σοφοῦ γέροντος ἡμῶν Αἰσώπου
μύθους φράσαντος τῆς παλαιτέρας μούσης.
ὧν νῦν ἕκαστον ἵνα θέῃς ἐνὶ μνήμῃ
μελισταγές σοι, λῷστε, κηρίον θήσω,
πικρῶν ἰάμβων σκληρὰ κῶλα συνθλάσσας.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τῷ μετὰ τὸν 107 μῦθον, στ. 4 κέ. λέγων τάδε·

πρῶτος δέ φασιν εἶπε παισὶν Ἑλλήνων
Αἴσωπος ὁ σοφός, εἶπε καὶ Λιβυστίνοις
λόγους Κυβίσσης, ἀλλ' ἐγὼ νέῃ μούσῃ
δίδωμι φαλάρῳ χρυσέῳ χαλινώσας

τὸν μυθίαμβον ὥσπερ ἵππον ὁπλίτην.
ὑπ' ἐμοῦ δὲ πρώτου τῆς θύρας ἀνοιχθείσης
εἰσῆλθον ἄλλοι, καὶ ψοφωτέρας μούσης
γρίφοις ὁμοίας ἐκφέρουσι ποιήσεις,
μαθόντες οὐδὲν πλεῖον ἢ γεγωνίσκειν·
ἐγὼ δὲ λευκῇ μυθιάζομαι ῥήσει,
καὶ τῶν ἰάμβων τοὺς ὀδόντας οὐ θήγων,
ἀλλ' εὖ πυρώσας, εὖ δὲ κέντρα πρηΰνας,
ἐκ δευτέρου σοι τήνδε βίβλον ἀείδω.

Τῶν καινοτομιῶν δέ, ἃς διὰ τούτων ὑπαινίττεται, σημαντικωτάτη βεβαίως εἶνε αὕτη, τὸ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν λογικὸν τόνον ἐν τῇ ῥυθμοποιίᾳ, ὅθεν συμβαίνει ὥστε συχνὰ παρὰ Βαβρίῳ νὰ συμπίπτωσιν οἱ ῥυθμικοὶ καὶ λογικοὶ τόνοι. Τινὲς μάλιστα στίχοι ἔχουσι κατὰ πάσας τὰς χώρας συμπίπτοντας τοὺς ῥυθμικοὺς καὶ λογικοὺς τόνους, ὡσανεὶ ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ μίξῃ ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους τῆς ῥυθμοποιίας, τὸν κατὰ τὴν προσῳδίαν ἤτοι τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν. Τοιοῦτοι εἶνε π.χ. οἱ ἑξῆς στίχοι·

γενεὴ δικαίων ἦν τὸ πρῶτον ἀνθρώπων,
ὦ Βράγχε τέκνον, ἣν καλοῦσι χρυσείην (α' προοιμ. στ. 1-2).
θνητῶν δ' ὑπῆρχε καὶ θεῶν ἑταιρείη (αὐτ. στ. 13).
ἡ δ' εἶπε καὶ πῶς ἔργον ἐκφανὲς κρύψω; (μύθ. 3, 10).
οὐδεὶς δ' ὀδόντας ζῶντος εἶχεν αἰλούρου (μύθ. 17, 6).
πεύκη στένουσα πῶς ἄν, εἶπε, μεμφοίμην (μύθ. 38,4 κέ.).
τὸν πέλεκυν, ὅς μου μὴ προσῆκε τῇ ῥίζῃ,
ὡς τοὺς κακίστους σφῆνας, ὧν ἐγὼ μήτηρ;
ἄλλος γὰρ ἄλλῃ μ' ἐμπεσὼν διαρρήσει.

Τοιοῦτοι εἶνε καὶ οἱ τοῦ δευτέρου προοιμίου ἔμπροσθεν μνημονευθέντες 14 καὶ 15 στίχοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Συχνότεροι δὲ εἶνε οἱ στίχοι, ἐν οἷς οὐχὶ κατὰ πάσας τὰς χώρας (διότι τοῦτο κανονικῶς δι' ὅλου τοῦ ποιήματος ἐφαρμοζόμενον θὰ παρεῖχεν ἀνυπερβλήτους δυσχερείας), ἀλλὰ κατά τινας μόνον τῶν χωρῶν τοῦ χωλιάμβου συμπίπτουσι τὰ δύο ταῦτα τῆς ῥυθμοποιίας στοιχεῖα. Εἰς τὸ ἰδίωμα λοιπὸν τοῦτο τοῦ Βαβρίου ἀποβλέποντες οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων μετρικῶν καὶ ἰδίᾳ οἱ περὶ τὸν Οὐεστφάλιον αἰτιολογοῦσι τὸν τονισμὸν τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς ὡς παραχώρησιν τοῦ παλαιοῦ τρόπου τῆς ῥυθμοποιίας τοῦ

κατὰ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν εἰς τὸν τότε παραφαινόμενον ὕστερον δὲ παντάπασιν ἐπικρατήσαντα νεώτερον, τὸν κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν. Ἐπειδή, λέγουσιν οὗτοι, ὁ ῥυθμικὸς τόνος ἔπιπτεν ἐπὶ τὴν προτελευταίαν συλλαβήν, ὁ Βάβριος, ὅπως ἐπιρρωσθῇ ἔτι μᾶλλον καὶ ἐπισημανθῇ ὁ χαρακτηρίζων οὗτος τὸν χωλίαμβον ῥυθμικὸς τόνος, προσλαμβάνει εἰς ἐπικουρίαν καὶ τὸν λογικὸν τόνον καὶ ποιεῖ αὐτὸν συμπίπτοντα τῷ ῥυθμικῷ. Τοὐναντίον δὲ ὁ Max Ficus ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Βάβριος τονίζει τὴν παρατέλευτον συλλαβὴν ἐπίτηδες, ὅπως φέρῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν λογικὸν τοῦτον τόνον τὸν ῥυθμικὸν πίπτοντα ἐπὶ τὴν τελευταίαν συλλαβήν. Ἀλλ' ὅμως τοιαῦται συγκρούσεις εἶνε οὕτω συνήθεις οὐ μόνον παρὰ πᾶσι τοῖς παλαιοῖς ποιηταῖς καὶ ἐπὶ πάντων τῶν μέτρων, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Βαβρίῳ κατὰ τὰς ἄλλας χώρας τοῦ μυθιάμβου, ὥστε δὲν βλέπομεν πῶς τοῦτο μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν χώραν συμβάλλεται εἰς τὸ χωλὸν τοῦ μέτρου καὶ οὐχὶ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας. Ὡσαύτως οὐδαμῶς φαίνεται ἀποδεκτὴ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ὄθωνος Κρουσίου (de Babrii aetate σελ. 164), δι' ἧς ζητεῖ νὰ αἰτιολογήσῃ τὸ σημαντικώτατον τοῦτο ἰδίωμα τῆς τοῦ Βαβρίου στιχουργίας, ὅτι δηλαδὴ ἐμιμήσατο τὸν χωλίαμβον τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν, ἐν ᾧ κατὰ τὸν γνωστὸν τοῦ τονισμοῦ νόμον τῆς Λατινικῆς γλώσσης ἡ προτελευταία συλλαβὴ ὡς μακρὰ φέρει, ὡς εἰκός, καὶ τὸν λογικὸν τόνον. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Κρουσίου οὐ μόνον δι' ἄλλους λόγους φαίνεται ἀπίθανος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ σχήματι τῶν μυθιάμβων ὁ Βάβριος εὑρίσκεται ὅτι δὲν ἀκολουθεῖ τοῖς Ῥωμαίοις ποιηταῖς, οἵτινες οὔτε τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν καὶ τὰ μονοσύλλαβα ἀποφεύγουσιν ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου, οὔτε τὴν μακρὰν ἄρσιν ἤτοι τὸν σπονδεῖον κατὰ τὴν πέμπτην χώραν μεταχειρίζονται ὅπως ὁ Βάβριος, ὅστις καὶ τοῦ ἀναπαίστου κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τετάρτην χώραν ἐνίοτε ποιεῖται χρῆσιν, ὅπερ δὲν συμβαίνει παρ' ἐκείνοις. Ἡμεῖς πιθανώτερον νομίζομεν ὅτι ὁ κανονικὸς τονισμὸς τῆς παρατελεύτου παρὰ Βαβρίῳ ὀφείλεται κυρίως τῷ τρισήμῳ μεγέθει τοῦ καὶ κύριον ῥυθμικὸν τόνον ἔχοντος χρόνου τούτου, ὥσπερ καὶ ὁ τῆς παρατελεύτου τῶν Ἀνακρεοντείων. Λαμβανομένης δὲ τῆς παρατελεύτου τοῦ μυθιάμβου ὡς τρισήμου, ἀνάγκη καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς τουτέστιν ἡ προπαρατέλευτος νὰ ληφθῇ ὡς τρίσημος, ὅθεν ἔτι μᾶλλον αἰτιολογεῖται καὶ ἡ ἐπικράτησις τῆς βραχείας ἐν τῇ τετάρτῃ ἀπὸ τοῦ τέλους συλ-

λαβῇ τοῦ χωλιάμβου ὡς πρὸ τρισήμου κειμένης. Κατὰ ταῦτα ὁ μυθίαμβος φαίνεται ληπτέος μᾶλλον ὧδε·

∪ _ ∪ ∠ ∪ _ ∪ ∠ ∪ ⊔ ∠ ∪̄

τουτέστιν ὡς τρίμετρον ὑπερκατάληκτον, ὅπως καὶ ὁ γραμματικὸς τοῦ Ἀρληϊανοῦ κώδικος ἐλάμβανεν αὐτό.

β'. Τρίμετρον καταληκτικόν.

345. Τὸ δὲ καταληκτικὸν τρίμετρον ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀκαταλήκτου καὶ εἶνε μεμειωμένον τῇ τελευταίᾳ ἄρσει, ἥτις ἀναπληροῦται διὰ παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης θέσεως εἰς χρόνον τρίσημον,

∪̄ _ ∪ ∠ ∪̄ _ ∪ ∠ ∪̄ _ ∪ ∠̆ ἀκατάληκτον
∪̄ _ ∪ ∠ ∪̄ _ ∪ ∠ ∪̄ ⊔ ∪̲ καταληκτικόν.

Εὑρίσκεται δὲ ἤδη παρ' Ἀρχιλόχῳ(1), ὅστις συνετίθει αὐτὸ μετὰ προταττομένου δακτυλοτροχαϊκοῦ μέτρου, τοῦ καλουμένου ἑξαμέτρου περιττοσυλλαβοῦς, εἰς δίστιχον σύστημα (πρβλ. ἀπόσπ. 101 καὶ 102). Κατὰ στίχον δὲ φαίνεται ὅτι μετεχειρίσατο αὐτὸ ὁ Ἀλκμάν. Πρβλ. ἀπόσπ. 74 B

κλῖναι μὲν ἑπτὰ καὶ τόσαι τράπε-σδαι
μακωνίδων ἄρτων ἐπιστέφοι-σαι
λίνῳ τε σασάμῳ τε κὴν πελί-χναις
πέδεσσι χρυσοκόλλα....

καὶ 75. Κατὰ στίχον εἶνε καὶ τὸ τοῦ Φαλαίκου ἐν Ἀνθολ. Παλ. 13, 5. Καὶ οἱ Λέσβιοι δὲ μελικοὶ ἐποιήσαντο χρῆσιν αὐτοῦ; οἷον ὁ Ἀλκαῖος ἐν ἀποσπ. 102 καὶ ἡ Σαπφὼ ἐν ἀποσπ. 103, οὗτοι ὅμως κατὰ σύστημα. Τὸ δὲ ὄνομα Ἱππωνάκτειον (Serv. 1818) μαρτυρεῖ περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ παρ' Ἱππώνακτι. Εὑρίσκεται δὲ καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, οἷον ἐν Σοφ. Ἠλ. 1276 κέ.

τί μὴ ποιήσω; μὴ μ' ἀποστερή-σῃς
τῶν σῶν προσώπων ἁδονὰν μεθέ-σθαι.

καὶ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, οἷον ἐν Ἀρίστοφ. Βατρ. 398 κέ. 404 κέ. 409 κέ.

Ἴακχε πολυτίμητε, μέλος ἑορ-τῆς.

---

(1) Ὅθεν ὁ μὲν Caes. Bassus (270, 25 K.) καλεῖ αὐτὸ Archilochium iambicon curtum, ὁ δὲ Atil. Fortun. σελ. 299 K. hendecasyllabum Archilochium, ὁ δὲ Diomed. 507 (πρβλ. Mar. Victor. 2574. 2589) colobum Archilochium. Παρὰ δὲ τῷ Πρισκιανῷ (Part. σελ. 460, 10 H.) καλεῖται senarium iambicum colobon. Πρβλ. καὶ Terent. Maur. 2429 κέ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ′.

Περὶ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου καὶ τετραμέτρου.

Α′. Ἰαμβικὸν δίμετρον.

346. Τὸ μὲν *ἀκατάληκτον δίμετρον* ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις φαίνεται ὅτι δὲν συνετίθετο κατὰ στίχον, ἀλλ' ἀπετέλει μέρος περιόδου ἢ συστήματός τινος, οἷον παρ' Ἀρχιλόχῳ μὲν εὑρίσκεται ἐν χρήσει μόνον ἐν διστίχοις στροφαῖς συγκειμέναις ἐξ ἰαμβικοῦ τριμέτρου καὶ ἰαμβικοῦ διμέτρου ὡς ἐπῳδοῦ, παρ' Ἀλκμᾶνι δὲ (ἀποσπ. 76), Ἀλκαίῳ (ἀποσπ. 56) καὶ Ἀνακρέοντι (ἀποσπ. 89 καὶ 86 καὶ 90) ὡς μέρος ἤτοι τετραμέτρου ἢ συστημάτων ἐξ ὁμοίων. Ὁ Ἡφαιστίων ὅμως ἐν σελ. 17 λέγει «ἀκατάληκτα μὲν δίμετρα, οἷα τὰ Ἀνακρεόντεια ὅλα ᾄσματα γέγραπται».

347. Τὸ δὲ *καταληκτικὸν δίμετρον* ἔχει μὲν τὸν αὐτὸν τῷ ἀκαταλήκτῳ ῥυθμόν, πλὴν ὅτι εἶνε μεμειωμένον τῇ τελευταίᾳ ἄρσει,

ᴗ̄ – ᴗ ⊥ ᴗ̄ – ᴗ ≚ δίμετρον ἰαμβικὸν ἀκατάληκτον
ᴗ̄ – ᴗ ⊥ ᴗ ⊔ ≚ » » καταληκτικόν,

τὴν δὲ τρίτην ἄρσιν ῥητὴν ἤτοι βραχεῖαν καὶ οὐχὶ ἄλογον μακράν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις ἦτο κυρίως χρήσιμον ὡς κῶλον μάλιστα τελικὸν περιόδου τινὸς (τετραμέτρου ἢ συστήματος ἐξ ὁμοίων), σπανιώτερον δὲ συνετίθετο κατὰ στίχον, οἷον μαρτυρεῖ ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 18, 3 W.) λέγων ὧδε· «καταληκτικὰ δέ, δίμετρα μέν, ὡς τὸ καλούμενον Ἀνακρεόντειον, οἷον·

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω».

Πρβλ. καὶ Bergk poët. lyr. Gr. τόμ. 3 σελ. 279. Συχνοτέρα δὲ χρῆσις αὐτοῦ κατὰ στίχον ἐγίνετο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις καὶ μάλιστα τοῖς Βυζαντιακοῖς ἐν τοῖς Ἀνακρεοντείοις καλουμένοις ποιήμασιν. Ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις ἐπικρατοῦσι δύο μέτρα, τὸ Ἀνακρεόντειον καὶ τὸ ἡμίαμβον(1). Καὶ τὸ μὲν Ἀνακρεόντειον κανονικὸν

(1) Ὡς ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων μετρικῶν (πρβλ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 153 W. καὶ Τριχᾶν σελ. 2;9 W., ὅστις περὶ τοῦ ἡμιάμβου λέγει τὰ ἑξῆς· «ἰστέον δὲ

σχῆμα ἔχον τὸ ἑξῆς ᴗ ᴗ ⊥ ᴗ – ᴗ ⊥ ≚ ἐγένετο κατ' ἀνάκλασιν τοῦ διμέτρου ἰωνικοῦ ἐπ' ἐλάσσονος ᴗ ᴗ ⊥ – ᴗ ᴗ ⊥ ≚, ὥστε εἶνε ἰωνικὸν δίμετρον ἐπ' ἐλάσσονος ἀνακλώμενον. Τὸ δὲ ἡμίαμβον εἶνε τὸ καταληκτικὸν ἰαμβικὸν δίμετρον, περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος, δηλονότι ᴗ̄ – ᴗ ⊥ ᴗ ⊥ ≚. Ἐκ τῶν μέτρων τούτων, πολλάκις κατὰ στίχον ἐπαναλαμβανομένων, μετὰ χασμῳδίας δὲ καὶ ἀδιαφόρου μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου ἀπετελοῦντο τὰ Ἀνακρεόντεια καλούμενα ποιήματα, ὧν παράδειγμα φέρομεν ἐνταῦθα τῶν μὲν ἐξ ἀνακλωμένων συγκειμένων τὸ 28 τῆς Παλατίνης ἀνθολογίας·

Ἐδόκουν ὄναρ τροχάζειν
πτέρυγας φέρων ἐπ' ὤμων·
ὁ δ' Ἔρως ἔχων μόλιβδον
περὶ τοῖς καλοῖς ποδίσκοις
ἐδίωκε καὶ κίχανεν.
τί δ' ὄναρ θέλει τόδ' εἶναι;
δοκέω δ' ἔγωγε πολλοῖς
ἐν ἔρωσί με πλακέντα
διολισθάνειν μὲν ἄλλους,
ἑνί τῳ δὲ συνδεθῆναι.

Τῶν δὲ ἐξ ἡμιάμβων συγκειμένων τὸ 23·

Θέλω λέγειν Ἀτρεί-δας,
θέλω δὲ Κάδμον ᾄ-δειν,
ὁ βάρβιτος δὲ χορ-δαῖς
Ἔρωτα μοῦνον ἠ-χεῖ.
ἤμειψα νεῦρα πρώ-ην
καὶ τὴν λύρην ἅπα-σαν·
κἀγὼ μὲν ᾖδον ἄ-θλους
Ἡρακλέους, λύρη - δὲ
ἔρωτας ἀντεφώ-νει.
χαίροιτε λοιπὸν ἡ-μῖν,
ἥρωες· ἡ λύρη - γὰρ
μόνους Ἔρωτας ᾄ-δει.

Καὶ ὡς παράδειγμα μὲν τῶν ἐξ ἀνακλωμένων ποιημάτων ἐχρησίμευον ποιήματα αὐτοῦ τοῦ Ἀνακρέοντος, οἷον τὸ ἀπόσπ. 63 Bergk·

Ἄγε δή, φέρ' ἡμῖν, ὦ παῖ,
κελέβην, ὅκως ἄμυστιν
προπίω, τὰ μὲν δέκ' ἐγχέας
ὕδατος, τὰ πέντε δ' οἴνου
κυάθους, ὡς ἀνυβριστὶ
ἀνὰ δηὖτε βασσαρήσω.

ὅτι τοῦτο τὸ καταληκτικὸν δίμετρον καὶ ἡμίαμβον παρ' ἡμῖν ὀνομάζεται· ἐπίσημον δέ ἐστι καὶ τοῖς παλαιοῖς Ἀνακρεόντειον λεγόμενον, ὡς πολὺ αὐτῷ κεχρημένου τοῦ Ἀνακρέοντος».), ὁ δὲ Ἡφαιστίων Ἀνακρεόντειον μὲν καλεῖ διαρρήδην τὸ ἰαμβικὸν καταληκτικὸν δίμετρον, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων μετρικῶν Ἀνακρεόντειον λεγόμενον (οἵτινες ἡμαρτημένως συγχέουσιν αὐτὸ τῷ ἡμιάμβῳ ὡς δῆθεν τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ ῥυθμὸν ἔχον μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς τῆς δισυλλάβου ἄρσεως ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐν ᾧ οὐσιωδῶς διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸν ῥυθμόν) δὲν ὀνομάζει οὕτω καὶ ὁ Ἡφαιστίων διαρρήδην, ἀλλ' ἁπλῶς λέγει (σελ. 40 W.) «τὸ δὲ (δίμετρον τὸ μὲν) ἀκατάληκτον κατὰ τὸν ἀνακλώμενον χαρακτῆρα πολὺ παρὰ τῷ Ἀνακρέοντί ἐστι,

παρὰ δηὖτε Πυθόμανδρον
κατέδυν ἔρωτα φεύγων»,

Ἄγε δηὖτε μηκέθ' οὕτω
πατάγῳ τε κἀλαλητῷ
Σκυθικὴν πόσιν παρ' οἴνῳ
μελετῶμεν, ἀλλὰ καλοῖς
ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις.

Ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἡμιάμβων ὡς παράδειγμα ἐχρησίμευον τὰ ἡμίαμβα τοῦ Ἀνακρέοντος, οἷα τὰ ἔμπροσθεν μνημονευθέντα, ἅτινα διέσωσεν ὁ Ἡφαιστίων. Ἐν τοῖς Ἀλεξανδρεωτικοῖς δὲ χρόνοις ἔγραψεν ἡμίαμβα ὁ Καλλίμαχος. Πρβλ. Ἀνθολ. Παλατ. XIII, 7 (ἐπίγραμμα ἐξ ἓξ ἡμιάμβων) καὶ XIII, 25 (ἐπίγραμμα ἐκ δύο ἡμιάμβων καὶ Ἀρχιλοχείου στίχου κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἐφεξῆς ἅπαξ ἔτι ἐπαναλαμβανομένου). Καὶ ἄλλα δὲ ποιήματα ἐξ ἡμιάμβων ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀνθολογίᾳ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς χρόνους τούτους. Τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ εἰς Νικάνδρου Θηρ. στ. 374 ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἡρώνδαν ἡμίαμβα (1) ἀποδεικνύονται νῦν μετὰ τὴν πρόσφατον εὕρεσιν τῶν ἡμιάμβων τοῦ Ἡρώνδου ὅτι ἦσαν ἀντὶ τεσσάρων ἡμιάμβων, ὡς ἡμαρτημένως ἐφέροντο παρὰ τῷ σχολιαστῇ, δύο μιμίαμβοι (χωλίαμβοι) ἐκ τοῦ Ἐνυπνίου καλουμένου ποιήματος τοῦ Ἡρώνδου (καὶ οὐχὶ Ὕπνου) οἱ ἑξῆς

ἔρρ' ἐκ προσώπου, μή ⟨τι⟩ σ' ἐκπερῶν πρέσβυς
οὔλῃ κατ' ἰθὺ ⟨τῇ⟩ βατηρίῃ κνάψῃ.

Β'. Ἰαμβικὸν τετράμετρον.

α'. Ἀκατάληκτον.

348. Τὸ μὲν *ἀκατάληκτον ἰαμβικὸν τετράμετρον* ἦτο μὲν χρήσιμον κατὰ στίχον παρὰ τοῖς λυρικοῖς, οἷον παρ' Ἀλκμᾶνι (ἀποσπ. 9. 10) καὶ παρ' Ἀλκαίῳ (ἀποσπ. 56), οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ δράματι. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ εὑρίσκεται μόνον ἐν τοῖς μελικοῖς μέρεσιν.

β'. Καταληκτικόν.

449. Τὸ δὲ καταληκτικὸν τετράμετρον, οἷον τὸ τοῦ Ἱππώνακτος (ἀποσπ. 90)

εἴ μοι γένοιτο παρθένος καλή τε καὶ τέρει-να
⏓ – ⏑ –́ ⏓ – ⏑ ´ | ⏓ – ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑̲,

εἶνε ἓν τῶν προσφιλεστάτων τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει μέτρων. Ἦτο δὲ

(1) Πρβλ. Bergk, poët. lyr. Gr. τόμ. 2 4 σελ. 511 καὶ Ὄ. Κρούσιον, Ἡρώνδ. ἐκδ σελ. 58, καθ' ὃν ἐγράψαμεν τοὺς ἄνω στίχους τοῦ Ἡρώνδου.

ἀρχῆθεν χρήσιμον ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει ὡς μέτρον ὀρχηστικόν, ὅπερ μαρτυρεῖ καὶ ἡ δημοτικὴ ὄρχησις ἡ καλουμένη ἄνθεμα (ἑνικῶς τὸ ἄνθεμον), περὶ ἧς ὁ Ἀθήναιος ΙΔ' σελ. 629 e λέγει «ἦν δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις ἡ καλουμένη ἄνθεμα· ταύτην δὲ ὠρχοῦντο μετὰ λέξεως τοιαύτης μιμούμενοι καὶ λέγοντες·

ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα;
ταδὶ τὰ ῥόδα, ταδὶ τὰ ἴα, ταδὶ τὰ καλὰ σέλινα».

Ἐκ τῆς δημοτικῆς δὲ ποιήσεως φαίνεται ὅτι παρέλαβε τὸ μέτρον τοῦτο ὁ Ἱππῶναξ, παρ' ᾧ κατὰ πρῶτον μεταξὺ τῶν λυρικῶν εὑρίσκομεν αὐτό, ὅθεν καὶ *Ἱππωνάκτειον* καλεῖται (Caes. Bass. σελ. 263, 17 K. Σχολ. Ἀριστοφ. Πλούτ. 253). Συχνοτάτην δὲ χρῆσιν αὐτοῦ ποιεῖται ἡ κωμῳδία, ὅθεν καὶ *Ἀριστοφάνειον* ὠνομάσθη (Serv. 1818), ἔν τε ταῖς παρόδοις καὶ ταῖς ἐξόδοις καὶ τοῖς ἐπιρρήμασι τοῦ ἀγῶνος. Κατὰ τὴν διττὴν δὲ ταύτην χρῆσιν τοῦ Ἀριστοφανείου ὡς μελικοῦ μὲν ἐν τῇ παρόδῳ καὶ ἐξόδῳ (οἷον Ἀχαρν. 1226 κέ. Σφηξ. 230 κέ. Ἐκκλ. 285 κέ. καὶ 479 κέ. Πλούτ. 252), ὡς διαλογικοῦ δὲ ἐν τοῖς ἀγῶσιν (οἷον Ἱππ. 333-366. 407-440 καὶ 841-910. Νεφ. 1034-1084 καὶ 1351-1386 καὶ 1399-1446. Βατρ. 905-981. Θεσμοφ. 531-573) διαφέρει καὶ τὸ μετρικὸν αὐτοῦ σχῆμα. Ἡ τραγῳδία ὅμως οὐδεμίαν ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτοῦ, ὡς οὐδαμῶς ἁρμόζοντος ἕνεκα τοῦ κεκινημένου ἤθους τῇ σεμνότητι καὶ τῷ ἀξιώματι αὐτῆς. Τὸν ἠθικὸν δὲ χαρακτῆρα τοῦ τετραμέτρου κατάδηλον ποιεῖ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ἐμφαντικωτάτοις χωρίοις ἀντιτιθεὶς αὐτὸ τῷ σεμνῷ ἀναπαιστικῷ τετραμέτρῳ· οἷον ἐν ταῖς Νεφέλαις ὁ μὲν Δίκαιος λόγος, ὅστις ἀντέχεται τῶν παλαιῶν σεμνῶν ἠθῶν, διαλέγεται δι' ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, ὁ δὲ Ἄδικος ὑπερασπίζων τὰ ἐναντία μεταχειρίζεται ἰαμβικὰ τετράμετρα. Ὡσαύτως ἐν τοῖς Βατράχοις τὸν μὲν Αἰσχύλον ποιεῖ ὁ Ἀριστοφάνης διαλεγόμενον δι' ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, τὸν δ' Εὐριπίδην δι' ἰαμβικῶν.

350. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ τετραμέτρου ἔχει ὡς ἑξῆς·

α') *Τομή*. Τὰ δύο κῶλα, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ τετράμετρον, τὸ ἀκατάληκτον καὶ τὸ καταληκτικὸν δίμετρον, χωρίζονται κανονικῶς ἀπ' ἀλλήλων διὰ τομῆς. Ἡ κωμῳδία ὅμως συχνὰ ἀθετεῖ τὸν κανόνα τοῦτον καὶ δὴ συχνότερον ἢ ἐν τῷ τροχαϊκῷ τετραμέτρῳ, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς διαλογικοῖς τετραμέτροις, οἷον Βατρ. 941

ἴσχνανα μὲν πρώτιστον αὐτὴν | καὶ τὸ βάρος ἀφεῖλον.

β') *ἄλογος ἴαμβος*. Τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον δέχεται ἀλόγους ἰάμβους κατὰ τὴν α', γ' καὶ ε' χώραν, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην. Ὅπως δὲ ἐν τοῖς ἰαμβικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασι καὶ ἐν ταῖς ἰαμβικαῖς στροφαῖς τῆς κωμῳδίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἶνε πάνυ συχνὴ ἡ χρῆσις τῶν ἀλόγων ἰάμβων καὶ τὰ δύο ἔχοντα ἀλόγους ἄρσεις τετράμετρα εἶνε συχνότερα τῶν ἐχόντων μίαν.

γ') *Τρίβραχυς* (*δάκτυλος*). Λύσιν δὲ τῆς θέσεως δέχεται κατὰ τὴν α', β', γ', ε' καὶ ϛ' χώραν, σπανίως δὲ δύο ἅμα, ὡς ἐν Νεφ. 1064. Καθ' ὅλου δὲ ἡ λύσις εὑρίσκεται σπανιώτερον ἐν τοῖς μελικοῖς χωρίοις ἢ ἐν τοῖς διαλογικοῖς, ἐν οἷς σχεδὸν πάντοτε ἐπικρατεῖ μεγάλη κίνησις. Οὐχὶ δὲ ὀρθῶς ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 17 W. λέγει ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην χώραν δέχεται σπανίως τρίβραχυν, διότι ἡ θέσις ἐνταῦθα εἶνε τρίσημος καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ λυθῇ. Κατὰ δὲ τὴν τετάρτην δέχεται μὲν τρίβραχυν, οἷον Νεφ. 1083. Θεσμοφ. 565, ἀλλὰ κυρίως ἐπὶ στίχων, ἐν οἷς παραμελεῖται ἡ τομή, ὡς ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν. Τηρουμένης δὲ τῆς τομῆς ἡ πρὸ αὐτῆς τετάρτη θέσις μόνον ἐν ὀλίγοις στίχοις εὑρίσκεται λελυμένη, οἷον Νεφ. 1047. 1063. Θεσμ. 542. 567.

δ') *Ἀνάπαιστος*. Ὡς τὸ τρίμετρον οὕτω καὶ τὸ τετράμετρον παρὰ τοῖς κωμικοῖς δέχεται καὶ ἀνάπαιστον ἀντὶ τοῦ ἰάμβου οὐχὶ μόνον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων. Εὑρίσκεται δὲ ὁ ἀνάπαιστος κανονικῶς μόνον ἐν διαλογικοῖς, οὐχὶ δ' ἐν μελικοῖς τετραμέτροις, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκλείεται πανταχοῦ τῆς παρόδου. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ ἐγχωρεῖ μόνον κατὰ τὰς αὐτὰς χώρας, καθ' ἃς καὶ ὁ τρίβραχυς (δάκτυλος), τουτέστι κατὰ τὴν α', β', γ', ε' καὶ ϛ', κατ' ἐξαίρεσιν δέ, ὅπως καὶ ὁ τρίβραχυς, κατὰ τὴν τετάρτην (Βατρ. 912. 932. 937), κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην μόνον ἅπαξ καὶ ἐπὶ κυρίου ὀνόματος εὑρίσκεται, ἐν Θεσμοφ. 547

ἐγένετο, Μελανίππας ποιῶν Φαίδρας τε· Πηνελόπην δέ,

ἔνθα ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ· «τοῦτο μόνον τὸ τετράμετρον ἰαμβεῖον ἀνάπαιστον ἔχει τὸν παραλήγοντα, ἄξιον οὖν αὐτὸν τηρῆσαι».

γ'. Προκαταληκτικὸν καὶ δικατάληκτον τετράμετρον.

351. Ἤδη παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις λυρικοῖς τὸ ἰαμβικὸν τετράμετρον λαμβάνει προκατάληξιν μετὰ τὴν τελικὴν συλλαβὴν τοῦ α'

κώλου καὶ οὕτως ἐκ μὲν τοῦ ἀκαταλήκτου γεννᾶται τὸ προκαταληκτικόν, οἷον

Δήμητρος ἁγνῆς καὶ κόρης | τὴν πανήγυριν σέβων (Ἀρχιλ. ἀπόσπ. 120)
⏓ – ⏑ – ⏓ – ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏒

ἐκ δὲ τοῦ καταληκτικοῦ τὸ δικατάληκτον, οἷον

⏓ – ⏑ – ⏓ – ⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ⏒
τὸν πηλόν, ὦ πάτερ πάτερ, | τουτονὶ φύλαξαι (Σφηκ. 248).

Τὰ τοιαῦτα μέτρα οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐκάλουν *ἀσυνάρτητα ἀντιπαθῆ*. Ἡ ἐλλείπουσα δὲ ἄρσις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δευτέρου κώλου ἀνεπληροῦτο ἢ διὰ λείμματος ἢ διὰ τονῆς. Ὑπὲρ τοῦ λείμματος συνηγορεῖ ἡ τομὴ μετὰ τὸ πρῶτον κῶλον, ἥτις συμβαίνει κανονικῶς πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων. Ὅπου δὲ ἔλειπεν ἡ τομή, ἀναγκαίως συνέβαινε τονή, τουτέστι παρεξετείνετο ἡ τελικὴ τοῦ α' κώλου συλλαβὴ εἰς χρόνον τρίσημον. Περὶ τῆς χρήσεως τῶν μέτρων τούτων πρβλ. § 205.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Σύνθεσις τῶν ἰαμβικῶν μέτρων κατὰ σύστημα.

Α'. Ἰαμβικὰ συστήματα ἐξ ὁμοίων.

352. Τὰ ἰαμβικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα εἶνε αὔξησις τοῦ ἰαμβικοῦ τετραμέτρου, ὥσπερ καὶ τὰ ἀναπαιστικὰ καὶ τροχαϊκὰ τοῦ ἀναπαιστικοῦ καὶ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου. Μετά τινα δηλαδὴ ἀριθμὸν ἀκαταλήκτων τετραποδιῶν λεκτικὴν ἐχουσῶν συνάφειαν ἐπιφέρεται ὡς κατακλεὶς τετραποδία καταληκτική. Τὰ ἰαμβικὰ ταῦτα συστήματα φαίνεται ὅτι ἐγεννήθησαν κατὰ πρῶτον ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος, τῆς δ' ἀρχικῆς ταύτης χρήσεως ὡς παράδειγμα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ἐν Βατράχοις 384 κέ.

Δήμητερ, ἁγνῶν ὀργίων
ἄνασσα, συμπαραστάτει
καὶ σῷζε τὸν σαυτῆς χορὸν

. . . . καὶ μ' ἀσφαλῶς πανήμερον
παῖσαί τε καὶ χορεῦσαι.

Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ χρήσεως αὐτῶν ὡς προσοδίων εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ μετρικὴ αὐτῶν σύνθεσις, ἡ ἀκολουθία δηλαδὴ ὁμοίων κώλων (διμέτρων) ἄνευ διακοπῆς τῆς λεκτικῆς συναφείας ἐν τῷ μεταξύ. Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἤτοι τὴν τοῦ ἐμβατηρίου ῥυθμοῦ εἶχον καὶ τὰ ἀναλόγως ἐσχηματισμένα ἀναπαιστικὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα (§ 320), κατὰ τοῦτο δὲ μόνον διέφερον αὐτῶν τὰ ἰαμβικὰ ὅτι ἦσαν μᾶλλον κεκινημένα, καθὸ συγκείμενα ἐκ ποδῶν τοῦ ἰαμβικοῦ γένους, καὶ ἀναλογώτερα πρὸς τὰ ἀνειμένα εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα προσόδια. Ἐκ τῆς τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος λατρείας μετέβη ὕστερον ἡ χρῆσις τῶν ἰαμβικῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων εἰς τὴν κωμῳδίαν, ἐν ᾗ συνηθέστατα εὑρίσκονται ἐν στενῷ συνδέσμῳ μετὰ περικοπῆς ἰαμβικῶν τετραμέτρων, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ὅπως τῇ διὰ τῶν προηγουμένων τετραμέτρων διεξαγομένῃ μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν ἔριδι ἐπιτεθῇ διὰ τοῦ ἐπιφερομένου ἰαμβικοῦ ἐξ ὁμοίων συστήματος τέλος λίαν ἐμφαντικόν. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐν Ἱππεῦσι στ. 367 κέ. 441-56. 911-40. Νεφ. 1089-1104. 1385-90. 1446-52. Λυσιστρ. 382-86. Βατρ. 971-91. Πάντα ταῦτα τὰ ἰαμβικὰ συστήματα συνδέονται στενῶς πρὸς τὰ προηγούμενα ἰαμβικὰ τετράμετρα, πρὸ τῶν ἐν Νεφέλαις μάλιστα 1385. 1446 καὶ ἐν Ἱππ. 441 οὐδὲν λογικὸν τέλος τῶν τετραμέτρων ὑπάρχει. Κατὰ γενικὸν δὲ κανόνα τοῖς τετραμέτροις ἓν μόνον ἐπιφέρεται σύστημα, ὅπερ σχεδὸν πανταχοῦ εἰς πλείονα διανέμεται πρόσωπα. Ἐνίοτε δὲ τοῖς ἀκαταλήκτοις διμέτροις ἀναμίσγεται καὶ μονόμετρον (διποδία), μάλιστα δὲ ὡς παρατέλευτον κῶλον. Τὰ κῶλα ἔχουσι μὲν λεκτικὴν συνάφειαν, ἥτις μόνον ἐν τῷ τέλει διακόπτεται, συνήθως ὅμως χωρίζονται διὰ τομῆς καὶ σπανιώτερον τελευτῶσιν εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως. Ἡ λύσις τῆς μακρᾶς εἶνε συχνή, διὰ δὲ τὴν συνάφειαν ἐγχωρεῖ καὶ ἡ τῆς τελευταίας θέσεως τῶν κώλων λύσις, πλὴν δηλονότι τοῦ τελικοῦ. Ἡ λύσις δὲ αὕτη ἡ ἐν τῷ τέλει ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κώλων συντελεῖ εἰς τὴν ἐπίτασιν τῆς κινήσεως καὶ τοῦ πάθους. Ὡς δὲ ἐν τῷ ἰαμβικῷ τετραμέτρῳ τοῦ διαλόγου, οὕτω καὶ ἐν τοῖς συστήμασι τούτοις εὑρίσκεται καὶ ἀνάπαιστος ἀντὶ ἰάμβου ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κώλων.

Β'. Ἰαμβικαὶ στροφαὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τῆς κωμῳδίας.

353. Τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα, ἐξ ὧν συντίθενται αἱ ἰαμβικαὶ στροφαὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τῆς κωμῳδίας, εἶνε πάνυ ὀλίγα, τὸ τρίμετρον, τὸ δίμετρον, καταληκτικόν τε καὶ ἀκατάληκτον, καὶ τὸ μονόμετρον. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχίλοχος συντίθησι τρίμετρον καὶ δίμετρον εἰς ἐπῳδικὸν δίστιχον, οἷον τὸ ἑξῆς (Ἀρχιλ. ἀπόσπ. 88)

ὦ Ζεῦ, πάτερ Ζεῦ, σὸν μὲν οὐρανοῦ κράτος,
σὺ δ' ἔργ' ἐπ' ἀνθρώπων ὁρᾷς
λεωργὰ καὶ θεμιστά, σοὶ δὲ θηρίων
ὕβρις τε καὶ δίκη μέλει.

Ὡσαύτως ἀπόσπ. 86 καὶ 87. Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 71 «εἰσὶ δὲ ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ οἱ ἀρρενικῶς οὕτω καλούμενοι ἐπῳδοί, ὅταν μεγάλῳ στίχῳ περιττόν τι (γρ. *ἐπῳδικόν τι* ἢ μᾶλλον *ἔλαττόν τι*) ἐπιφέρηται, οἷον

πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε;
τίς σὰς παρήειρε φρένας;»

Τὴν σύνθεσιν ταύτην ἐμιμήσατο ὁ Ὁράτιος ἐν ἐπῳδ. 1-10.

Ἁπλῆν τὴν σύνθεσιν ἔχουσι καὶ αἱ τῆς κωμῳδίας μιμήσεις παλαιῶν δημοτικῶν καὶ ἱερῶν ᾀσμάτων· οἷον ἐκ τριῶν μὲν κώλων, δύο καταληκτικῶν διμέτρων καὶ ἑνὸς ἀκαταλήκτου τριμέτρου, εἶνε συντεθειμένη ἡ παρ' Ἀριστοφάνει Βατρ. 416 κέ. στροφὴ

βούλεσθε δῆτα κοινῇ
σκώψωμεν Ἀρχέδημον,
ὃς ἑπτέτης ὢν οὐκ ἔφυσε φράτερας,

ἧς τὸ σχῆμα ἑπτάκις ἐφεξῆς ἐπαναλαμβάνεται. Ἐκ τεσσάρων δὲ κώλων, ἑνὸς ἀκαταλήκτου καὶ ἑνὸς καταληκτικοῦ διμέτρου, ἐναλλὰξ εἰς δύο προκαταληκτικὰ τετράμετρα συζευγνυμένων, σύγκειται ἡ ἐν Ὄρνισι 1755 κέ. στροφὴ

ἕπεσθε νῦν γάμοισιν, ὦ | φῦλα πάντα συννόμων
πτεροφόρ' ἴτ' ἐπὶ πέδον Διὸς | καὶ λέχος γαμήλιον,

ἥτις ἅπαξ ἔτι ἐφεξῆς ἀνταποδιδοται (πρβλ. § 205). Ἐξ ἑνὸς δὲ πεντακώλου συστήματος ἐξ ὁμοίων ἀποτελεῖται ἑκατέρα στροφὴ τοῦ εἰς Δήμητρα ᾄσματος ἐν Βατρ. 384 κέ. = 385 κέ. Ἐκ πέντε κώλων

σύγκεινται καὶ αἱ τρεῖς στροφαὶ τοῦ εἰς Ἴακχον ᾄσματος ἐν Βατρ. 397 κέ. Ἡ δὲ σύνθεσις ἑκάστης αὐτῶν ἔχει ὡς ἑξῆς· ἓν ἀκατάληκτον δίμετρον ὡς μεσῳδὸς περιέχεται ὑπὸ δύο μὲν καταληκτικῶν τριμέτρων ὡς προῳδῶν, δύο δέ, ἑνὸς καταληκτικοῦ καὶ ἑνὸς ἀκαταλήκτου, ὡς ἐπῳδῶν, οἷον

Ἴακχε πολυτίμητε, τέλος ἑορτῆς
ἥδιστον εὑρών, δεῦρο συνακολούθει
πρὸς τὴν θεὸν καὶ δεῖξον ὡς
ἄνευ πόνου πολλὴν ὁδὸν περαίνεις.
Ἴακχε φιλοχορευτά, συμπρόπεμπέ με.

Πλὴν τῶν μιμήσεων τούτων, αἵτινες ἔχουσιν ἁπλῆν τὴν σύνθεσιν, συντίθησιν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ πρωτοτύπους στροφὰς μείζονας τὸ μέγεθος καὶ ἐκ πλειόνων συγκειμένας περιόδων. Καὶ ἐν ταύταις τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον εἶνε πάντοτε τὸ δίμετρον, ὁτὲ μὲν τὸ ἀκατάληκτον ἔχον σχῆμα, ὁτὲ δὲ τὸ καταληκτικόν. Καὶ ἄλλοτε μὲν συζεύγνυται εἰς τρικώλους ἢ καὶ μείζονας ἔτι περιόδους, ὡς ἐν Ἀχαρν. 1008 κέ. Ἱππ. 756 κέ., ἄλλοτε δὲ εἰς δικώλους τὸ τοῦ τετραμέτρου σχῆμα ἐχούσας. Σπανίως δὲ σχηματίζεται προκαταληκτικὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν περιόδων ὡς ἐν Λυσιστράτῃ 256. Σπανιώτερον δὲ εἶνε τὸ τρίμετρον καὶ τὸ μονόμετρον. Ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις ἐπιμίγνυνται καὶ ἑτερόμετρα κῶλα, τὸ λογαοιδικὸν προσοδιακὸν (Ἀχαρν. 841, 847, 853, 859. Θεσμοφ. 972, 980. Εἰρ. 856, 858, 909) καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν μονόμετρον. Ἡ δὲ σύνθεσις αὐτῶν εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντιστροφικὴ (ὡς ἐν Ἀχαρν. 929=940. 1008=1037. Βατρ. 383=389. Θεσμοφ. 969=977. Εἰρ. 856=921. 1305=1311. Νεφ. 1345=1391. Πλούτ. 290=298. Ἱππ. 756=836. Λυσ. 256=271. Ἐκκλ. 483=493), ἐνίοτε δὲ μόνον ἀλλοιοστροφική (ὡς ἐν Ἀχαρν. 263. Εἰρ. 508.). Παράδειγμα δὲ φέρομεν ἐνταῦθα τὴν ἐν Ἀχαρν. 1008-1017 στροφήν·

Χ. Ζηλῶ σε τῆς εὐβουλίας, | μᾶλλον δὲ τῆς εὐωχίας, |
ἄνθρωπε, τῆς παρού-σης.
Δ. τί δῆτ', ἐπειδὰν τὰς κίχλας | ὀπτωμένας ἴδητε;
Χ. οἶμαί σε καὶ τοῦτ' εὖ λέγειν. | Δ. τὸ πῦρ ὑποσκάλευ-ε.
Χ. ἤκουσας ὡς μαγειρικῶς | κομψῶς τε καὶ δειπνητικῶς |
αὑτῷ διακονεῖ-ται;

Α΄. 4+4+4. Β΄. 4+4. Γ΄. 4+4. Δ΄. 4+4+4.

Γ΄. Ἰαμβικαὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας.

354. Αἱ ἰαμβικαὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας ἔχουσιν ἴδιον τύπον, ὃν χαρακτηρίζει ἡ συχνὴ κατάληξις οὐ μόνον ἐν τῷ τέλει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κώλων, ἡ σπανία χρῆσις τῶν ἀλόγων ἄρσεων καὶ ἡ συσσώρευσις τῶν λύσεων ἐπὶ κεκινημένης μάλιστα ψυχικῆς διαθέσεως. Τὰ δὲ ἐπικρατοῦντα ἐν αὐταῖς μετρικὰ στοιχεῖα εἶνε ἡ ἰαμβικὴ ἀκατάληκτός τε καὶ καταληκτικὴ ἑξαποδία καὶ τετραποδία· δευτερεῦον δὲ στοιχεῖον εἶνε ἡ πενταποδία καὶ ἡ τριποδία· ἡ δὲ διποδία σχεδὸν ἄχρηστος. Πλὴν τῶν εἰρημένων ἰαμβικῶν κώλων γίνεται προσέτι χρῆσις ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις καὶ ἑτερομέτρων καὶ μάλιστα τροχαϊκῶν καὶ μικτῶν τετραποδιῶν (ἰδίᾳ Φερεκρατείων καὶ Γλυκωνείων), σπανιώτερον δὲ δακτυλικῶν, ἀναπαιστικῶν καὶ ἰωνικῶν κώλων. Ἡ δὲ σύνθεσις τῶν κώλων εἰς μέτρα ἢ περιόδους γίνεται ὡς ἑξῆς· ἐκ μὲν τῶν τετραποδικῶν κώλων συντίθενται εἰς μίαν περίοδον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν δύο ἢ τρία, σπανίως δὲ τέσσαρα· ἡ δὲ ἑξαποδία ὁτὲ μὲν ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν αὐτοτελῆ περίοδον ἢ στίχον, ὁτὲ δὲ συζεύγνυται μετὰ τῆς τετραποδίας. Κατὰ τὴν ἁρμογὴν δὲ δύο κώλων ἡ ἀρκτικὴ ἄρσεις τοῦ δευτέρου συνήθως ἐκθλίβεται.

355. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ καὶ συχνότεραι παρὰ πᾶν ἄλλο εἶδος στροφῶν εὑρίσκονται αἱ ἰαμβικαὶ στροφαὶ καὶ μετὰ θαυμαστῆς τέχνης καὶ ποικιλίας ἐξ ἁπλῶν μορφῶν ἐξειργασμέναι. Ἔχουσι δὲ αἱ στροφαὶ αὗται ὡς πρὸς τὴν χορικὴν καθ' ὅλου ποίησιν τοῦ Αἰσχύλου τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἵαν αἱ Δωρικαὶ λεγόμεναι στροφαὶ ὡς πρὸς τὴν λυρικὴν τοῦ Πινδάρου. Χαρακτηρίζει δὲ τὰς ἰαμβικὰς στροφὰς τοῦ Αἰσχύλου μέγα ἀξίωμα καὶ σεμνὸν πάθος, εἶνε μᾶλλον κεκινημέναι τῶν τροχαϊκῶν, ἡσυχαίτεραι ὅμως τῶν δοχμίων, καὶ χρησιμεύουσιν εἰς ἑρμηνείαν ποικίλων ψυχικῶν διαθέσεων. Ἤτοι δὲ συντίθησιν ὁ Αἰσχύλος ὅλον τὸ χορικὸν ᾆσμα ἐξ ἰαμβικῶν στροφῶν, ὅπερ ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου μέτρου ποιεῖ, ἢ αἱ ἰαμβικαὶ στροφαὶ καταλαμβάνουσι μόνον τὸ τέλος αὐτοῦ. Καὶ κατὰ μὲν τὸν πρῶτον τρόπον εἶνε πεποιημένη ἡ πάροδος τῶν Χοηφόρων (22-53· α΄ α΄ β΄ β΄ γ΄ γ΄ δ΄), τὸ τρίτον στάσιμον τῶν Ἱκετίδων (776· α΄ α΄ β΄ β΄ γ΄ γ΄), τὸ πρῶτον στάσιμον τοῦ Ἀγαμέμνονος (367· α΄ α΄ β΄ β΄ γ΄ γ΄ δ΄) καὶ ὁ θρῆνος τῶν ἡμιχορίων καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θ.

(874-890· α' α' ϐ' ϐ' γ' γ' δ' δ'. 961-1004· α' ϐ' ϐ' γ'). Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον τρόπον εἶνε πεποιημέναι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἰαμβικαὶ στροφαὶ τοῦ Αἰσχύλου. Πέντε μὲν ἰαμβικαὶ στροφαὶ ἀποτελοῦσι τὸ τέλος τοῦ θρήνου τῶν Περσῶν (στ. 1002) μετὰ τρεῖς προηγουμένας ἀναπαιστικὰς στροφάς, τέσσαρες δὲ τὸ τέλος τοῦ πρώτου στασίμου τῶν Ἑπτὰ Θ. (στ. 734) μετὰ ἰωνικὴν συζυγίαν, τρεῖς δὲ τὸ τέλος τῆς παρόδου τοῦ Ἀγαμέμνονος (στ. 192), δύο δὲ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου στασίμου τοῦ Ἀγαμ. (στ. 737) καὶ τοῦ πρώτου στασίμου τῶν Χοηφόρων (στ. 623), μία δὲ τὸ τέλος τῆς ἐπιπαρόδου καὶ τοῦ πρώτου στασίμου τῶν Εὐμενίδων (στ. 381. 550), ὅπως καὶ τοῦ α' καὶ ϐ' στασίμου τῶν Ἱκετίδων (στ. 590. 698). Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ χορικῷ ᾄσματι τῶν Ἱκετίδων (στ. 95) καὶ ἐν τῷ θρήνῳ τῶν Περσῶν (στ. 1002) αἱ ἰαμβικαὶ στροφαὶ εὑρίσκονται ὡσαύτως ἐν τῷ τέλει πλὴν ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐπιφέρεται μία τροχαϊκή, ἐνταῦθα δὲ μία λογαοιδική.

356. Μετὰ τὸν Αἰσχύλον πλείστην τῶν ἰαμβικῶν στροφῶν χρῆσιν ἐποιήσατο ὁ Εὐριπίδης, ἀλλ' ὅπως ὁ Αἰσχύλος, οὕτω καὶ αὐτὸς σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι καὶ τοῖς κομμοῖς, ἐν μονῳδίαις δὲ μόνον ἐν τῷ Ὀρέστῃ (960 κέ.). Ἐν τῇ τεχνικῇ συνθέσει ἀκολουθεῖ τοῖς τύποις τοῦ Αἰσχύλου, δὲν κατορθοῖ ὅμως τὴν ποικιλίαν τὴν ἐπιπολάζουσαν ἐν ταῖς στροφαῖς ἐκείνου. Αἱ τοῦ Εὐριπίδου ἰαμβικαὶ στροφαὶ εἶνε μὲν μείζονες τὸ μέγεθος, ὅμως δὲ καθ' ὅλου ἁπλούστεραι καὶ στεροῦνται τῆς μεγάλης περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ προκαταληκτικοῦ (*ἀσυναρτήτου*) σχήματος ποικιλίας. Ἡ δὲ ἀνάμιξις ἑτερομέτρων κώλων καὶ περιόδων εἶνε παρ' αὐτῷ σπανιωτέρα, συχνοτέρα δὲ ἡ λύσις τῶν θέσεων καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἀλόγων ἄρσεων. Τῷ παραδείγματι δὲ τοῦ Αἰσχύλου ἀκολουθῶν καὶ ὁ Εὐριπίδης ἤτοι ὅλον τὸ ᾆσμα συντίθησιν ἐξ ἰαμβικῶν στροφῶν ἢ τὸ τέλος μόνον αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν ταῖς Ἱκέτισιν ἐν πᾶσι τοῖς μέλεσιν εὑρίσκονται ἰαμβικαὶ στροφαί, οἷον ἡ τελικὴ στροφὴ ἐν τῷ χορικῷ τοῦ προλόγου, τὸ πρῶτον στάσιμον (α' α' ϐ' ϐ'), τὸ δεύτερον στάσιμον (778-793), ὁ θρῆνος τοῦ τρίτου ἐπεισοδίου (798-821 α' α' ϐ'), τὸ ἑπόμενον χορικὸν (918-924), ὁ ἐν τῇ ἐξόδῳ θρῆνος (1123-1164 α' α' ϐ' ϐ' γ' γ'). Τοιαύτη εἶνε προσέτι ἡ τελικὴ στροφὴ τοῦ πρώτου στασίμου ἐν Ἡρακλεῖ Μ. (408-441), ὁ τελικὸς θρῆνος τῆς Ἠλέκτρας (1177), ἡ πάροδος τῶν Τρῳάδων καὶ ὁ θρῆνος ἔν τε τῷ πρώτῳ ἐπεισοδίῳ καὶ ἐν τέλει, καὶ τέλος ὁ τελικὸς τῆς Ἀνδρομάχης κομμὸς (1197).

Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ἐν τῷ δευτέρῳ στασίμῳ τῆς Ἀνδρομάχης ἰαμβικῇ συζυγίᾳ ἐπιφέρεται δακτυλοτροχαϊκή.

357. Ὁ δὲ Σοφοκλῆς σπανιωτέραν ποιεῖται χρῆσιν τῶν ἰαμβικῶν στροφῶν, μετριάζων δὲ τὸ ἀξιωματικὸν τοῦ ῥυθμοῦ διὰ τῆς ἀναμίξεως λογαοιδικῶν κώλων δημιουργεῖ νέον εἶδος ἰαμβικῶν στροφῶν, τοῖς μικτοῖς δακτυλοτροχαϊκοῖς μέτροις προσῆκον. Τὸν δὲ κύριον τύπον τῶν τραγικῶν ἰάμβων, οἷον ἐδημιούργησε μὲν ὁ Αἰσχύλος, ἐμιμήσατο δὲ ὁ Εὐριπίδης, παρῃτήσατο ὁ Σοφοκλῆς, τηρήσας αὐτὸν μόνον ἐν τέσσαρσι στροφαῖς τῶν σῳζομένων τραγῳδιῶν, ἐν ταῖς τελικαῖς στροφαῖς δύο παρόδων (τοῦ Οἰδίποδος τυράννου καὶ τῶν Τραχινίων) καὶ ἐν δύο θρήνοις (Οἰ. Κ. 534. Ἀντιγ. 853). Εἰς τὰς ἰαμβικὰς στροφὰς καταλεκτέον καὶ τὸ ἐν Τραχ. 205 χορικόν, καίπερ ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν σύνθεσιν πολλαχῶς διαφέρον τῶν τραγικῶν ἰαμβικῶν στροφῶν.

358. Τῶν ἰαμβικῶν στροφῶν χρῆσιν ἐποιήσατο καὶ ὁ Ἀριστοφάνης παρῳδῶν τοὺς τραγικοὺς ἰάμβους. Τοιοῦτος εἶνε ὁ θρῆνος ἐν τέλει τῶν Ἀχαρνέων (1191 κέ.), περὶ οὗ ὁ Σχολιαστὴς λέγει «θρηνῶν παρατραγῳδεῖ». Ὁ Λάμαχος δηλαδὴ θρηνῶν μεταχειρίζεται ἰαμβικὰ μέτρα τοῦ αὐστηροτάτου τραγικοῦ τρόπου μετὰ συχνῶν λύσεων καὶ ἄνευ ἀλόγων ἄρσεων, ἐν ᾧ οἱ σκωπτικοὶ ἴαμβοι τοῦ Δικαιοπόλιδος εἶνε πεποιημένοι κατὰ τὸν τρόπον τῆς κωμῳδίας. Ἀλλαχοῦ ὁ Ἀριστοφάνης παρῳδεῖ ὡρισμένην τινὰ στροφήν τινος τῶν τραγικῶν. Ἄρχεται μὲν δηλαδὴ ἀπὸ γνωστοῦ στίχου τοῦ Εὐριπίδου ἢ Σοφοκλέους, εἶτα δὲ προχωρεῖ μετὰ τοῦ αὐτοῦ μὲν μέτρου, ἀπροσδοκήτως ὅμως μεταβάλλων τὴν ἔννοιαν ἐπὶ τὸ κωμικόν. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἐν Νεφέλαις 1155 κέ. ᾆσμα («παρὰ τὰ ἐκ Πηλέως Εὐριπίδου». Σχολ.) καὶ τὸ ἐν Ὄρν. 851 κέ. παρῳδοῦν χορικόν τι ἐκ τοῦ Πηλέως τοῦ Σοφοκλέους (πρβλ. Σχολ. εἰς 852 καὶ 857). Τοιαῦτα εἶνε προσέτι καὶ τὰ ἐν Νεφ. 1206 κέ. καὶ Ὄρν. 406 κέ. — Παραδείγματα δὲ φέρομεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς·

Αἰσχύλ. Ἀγαμ. πάροδ. ζ' στ. 238-246.

βίᾳ χαλι-νῶν δ' ἀναύ-δῳ μένει
κρόκου βαφὰς - ἐς πέδον χέου-σα
ἔβαλλ' ἕκα-στον θυτή-ρων
ἀπ' ὄμματος βέλει φιλοί-κτῳ,
πρέπουσά θ' ὡς - ἐν γραφαῖς, προσεννέπειν ....

θέλουσ', ἐπεὶ - πολλάκις
πατρὸς κατ' ἀν-δρῶνας εὐτραπέ-ζους
ἔμελψεν. ἁ-γνᾷ δ' ἀταύ-ρωτος αὐ-δᾷ πατρὸς
φίλου τριτό-σπονδον εὔποτμον
παιᾶνα φίλως ἐτίμα.
Α'. 6. 6. 5. 5. Β'. 6. 4. 6. Γ'. 4+4. 5. 4.

Σοφοκλ. 'Ηλ. στ. 504 κέ.

Ὦ Πέλοπος ὁ - πρό-σθεν - πολύπονος ἱπ-πεί-α,
ὡς ἔμολες αἰ-α-νὴς - τᾷδε γᾷ.
εὖτε γὰρ ὁ πον-τι-σθεὶς Μυρτίλος ἐκοι-μά-θη
παγχρυσέων - δί-φρων δύστανος αἰ-κί-αις
πρόρριζος ἐκ-ρι-φθείς-, οὔ τι πω
ἔλειπε τούσδ'- οἴ-κους πολύπονος αἰ-κί-α.
Α'. 4+4. 6. Β'. 4+4. 4+4. Γ'. 6. 4+4.

Εὐριπ. 'Ηλέκτρ. θρῆνος β' 1206 κέ.

κατεῖδες, οἷον ἁ τάλαιν' ἐμῶν πέπλων
ἐλάβετ', ἔδειξε μαστὸν ἐν φοναῖς-, ὤ
ἰὼ ἰώ μοι, πρὸς πέδῳ
τιθεῖσα γόνατα μέλεα; τακόμαν δ' ἐγώ.
σάφ' οἶδα, δι' ὀδύνας ἔβας, ἰήιον
κλύων γόον - ματρός, ἅ σ' ἔτι-κτεν.
6. 6. 4. 6. 6. 6.

'Αριστοφ. 'Αχαρν. 1190 κέ.

Α. ἀτταταῖ- ,ἀτταταῖ.
στυγερὰ τάδε γε κρυερὰ πάθεα· τάλας ἐγὼ διόλλυμαι
δορὸς ὑπὸ πολεμίου τυπείς.
ἐκεῖνο δ' αἰ-ακτὸν ἂν γένοιτό μοι,
Δικαιόπολις ἂν εἴ μ' ἴδοι τετρωμένον
κᾆτ' ἐγχάνοι - ταῖς ἐμαῖς τύχαι-σιν.
Α'. 4. 4+4. 4. Β'. 6. 6. 6.

Δ'. 'Ιαμβοτροχαῖοι.

359. Οἱ λυρικοὶ καὶ δραματικοὶ ἐποίουν προσέτι συστήματα, ἐν οἷς ἀνεμίγνυον ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ μέτρα. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Λυρικοῖς τοιαύτη πρώϊμος σύνθεσις εὑρίσκεται ἡ ἰθυφαλλικὴ καλουμένη

στροφή, ἐκ τοῦ ἰαμβείου καὶ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ ὡς ἐπῳδικοῦ ἐπιφερομένου συγκειμένη. Ὁ 'Ηφαιστίων (σελ. 21) τὸ ἰθυφαλλικὸν ἤτοι τὴν ἀκατάληκτον τροχαϊκὴν τριποδίαν καλεῖ «δίμετρον βραχυκατάληκτον», εὑρετὴν δ' αὐτοῦ λέγει τὸν 'Αρχίλοχον, ὅστις πρῶτος μετεχειρίσατο «συζεύξας αὐτὸ δακτυλικῷ τετραμέτρῳ, οὕτως 'οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφεται γὰρ ἤδη '(1)· οἱ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἐπήγαγον αὐτὸ ἰαμβείῳ, ὥσπερ ὁ Καλλίμαχος

'Ερμᾶς ὅπερ Φεραῖος αἰνέει θεός,
ἐμμὶ τῶ φυγαίχμα».

'Αλλ' ὅμως καὶ πρὸ τοῦ Καλλιμάχου εὑρίσκεται ἡ στροφὴ αὕτη, οἷον παρ' 'Ανακρέοντι (88) καὶ παρ' 'Αριστοφάνει (παρ' 'Αθηναίῳ 3, 91 c). Τῇ στροφῇ ταύτῃ ἐγέγραπτο καὶ τὸ ἰθυφαλλικὸν ᾆσμα εἰς Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν (παρ' 'Αθην. 6, 253 d. πρβλ. καὶ 14, 622 b). Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' 'Αρχιλόχῳ ἀποσπ. 119 εὑρίσκεται ἡ στροφὴ αὕτη, ὅμως δὲ τὸ ἰθυφαλλικὸν ἐνταῦθα προηγεῖται τοῦ ἰαμβείου. Τὸ αὐτὸ σχῆμα, καθ' ὃ προηγεῖτο μὲν τὸ ἰθυφαλλικόν, ἐπήγετο δὲ καταληκτικὸν τὸ ἰαμβεῖον, ἦτο σύνηθες καὶ παρ' 'Αλκαίῳ (Atil. Fortunat. 2704), ἐμιμήσατο δ' ὁ 'Οράτιος (Od. 2, 18) τηρῶν διὰ παντὸς τὴν πενθημιμερῆ τομὴν ἐν τῷ τριμέτρῳ·

Non ebur neque aureum
mea renidet in domo lacunar.

360. Παρὰ δὲ τοῖς δραματικοῖς ὁ λόγος τῆς χρήσεως τῶν ἰαμβοτροχαίων ἤτοι τῆς συνθέσεως συστημάτων ἐξ ἰαμβικῶν ἅμα καὶ τροχαϊκῶν μέτρων ἔχει ὡς ἑξῆς· ἡ μὲν κωμῳδία σπανίαν αὐτῶν ἐποιήσατο χρῆσιν, οἷον ὁ 'Αριστοφάνης ἐν τῷ παραχορηγήματι τῶν Βατράχων (209 κέ.) καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ συζυγίᾳ τῆς παρόδου τῆς Λυσιστράτης (286—295=296—305)· πολλῷ δὲ συχνοτέραν ἡ μεταγενεστέρα τραγῳδία, εἰσηγησαμένου, ὡς φαίνεται, τοῦ Εὐριπίδου. Εἶνε δὲ χρήσιμα τὰ τοιαῦτα συστήματα καὶ αἱ στροφαί, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, ἐν μονῳδίαις καὶ ἀμοιβαίοις ᾄσμασι καὶ διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὸ μετρικὸν σχῆμα τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν κώλων τοῦ

(1) Κατὰ τὸν Σχολ. τοῦ 'Ηφαιστ. σελ. 158 W. τὸ ἰθυφαλλικὸν ἐκλήθη οὕτω «ἐπειδὴ τῷ ῥυθμῷ τούτῳ ἐκέχρηντο ἐν τῇ τοῦ ἰθυφάλλου πομπῇ». 'Εκ τῶν ἰθυφάλλων δὲ φαίνεται ὅτι παρέλαβεν αὐτὸ καὶ ὁ 'Αρχίλοχος. Εἰδικώτερον δὲ καὶ τοῦτο λέγεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὅτι ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ἐν τοῖς ἰθυφάλλοις τριπλοῦ ἐπιφωνήματος «Βάκχε Βάκχε Βάκχε».

ἐν ταῖς καθαραῖς ἰαμβικαῖς καὶ τροχαϊκαῖς στροφαῖς συνήθους, ὅτι ἔχουσι σπανιωτέραν μὲν τὴν κατάληξιν καὶ τοὺς παρεκτεταμένους μακροὺς χρόνους, συχνοτάτην δὲ καὶ ὅσον οὐδέν που ἄλλο μέτρον τὴν λύσιν τῶν μακρῶν, ἀκατάληκτον δὲ τὴν ἀπόθεσιν τῶν τροχαϊκῶν στοιχείων, τὰς δ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν κώλων ἄρσεις φυλάττουσι σχεδὸν πάντοτε καθαρὰς καὶ ἀποφεύγουσι τὰς ἀλογίας. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Εὐριπίδῃ οἱ ἰαμβοτροχαῖοι εὑρίσκονται κατὰ σχέσιν ἤτοι ἀντιστροφικῶς συντεθειμένοι ἐν δύο χορικοῖς ᾄσμασι, τῇ παρόδῳ τῆς Ἑλένης (στ. 167 κἑ.) καὶ τῷ τρίτῳ στασίμῳ τῶν Φοινισσῶν (στ. 1019 κἑ.), ὡσαύτως καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν τῷ ἐν Οἰ. Κ. κομμῷ (1677 κἑ. = 1704 κἑ., 1688 κἑ. = 1715 κἑ., 1724 κἑ. = 1737 κἑ.), πανταχοῦ δ' ἄλλοθι ἀλλοιοστροφικῶς, οἷον ἐν Ἑλέν. 330. Ὀρέστ. 982. Ἰφιγ. Αὐ. 1475. Φοιν. 1710 καὶ ἐν τῇ παρῳδίᾳ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Θεσμοφ. 1022. Παράδειγμα δὲ φέρομεν ἐνταῦθα τὸ ἐν Φοιν. στ. 1732 κἑ.

Σφιγγὸς ἀναφέρεις ὄνειδος;
ἄπαγε τὰ πάρος εὐτυχήματ' αὐ-δῶν.
τάδε σ' ἐπέμενε μέλεα πάθεα
φυγάδα πατρίδος ἄπο γενόμενον,
ὦ πάτερ, θανεῖν - που.
ποθεινὰ δάκρυα παρὰ φίλοισι παρθένοις
λιποῦσ' ἄπειμι πατρίδος ἀποπρὸ γαί-ας
ἀπαρθένευτ' ἀλωμένα.

∠ ∪ ∪ ∪ ∪ ∠ ∪ – ∪
∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ – Λ
∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪
∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪
∠ ∪ – ∪ ∠ – Λ
∪ ∠ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪́ ∪ ∪ – ∪ ∠ ∪ –
∪ ∠ ∪ – ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∠ –
∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ ∪ –

Ε'. ΜΕΤΡΑ ΙΩΝΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'

Περὶ τῶν ἰωνικῶν μέτρων.

361. Καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μετρικῆς εἴπομεν, οἱ ἰωνικοὶ πόδες εἶνε ἑξάσημοι ἰαμβικοί, ἑξάσημοι μὲν ὡς συγκείμενοι ἐξ ἓξ πρώτων χρόνων, ἰαμβικοὶ δὲ ὡς ἀνήκοντες εἰς τὸ ἰαμβικὸν γένος, ἐπειδὴ ἡ τετράσημος θέσις ἔχει πρὸς τὴν δίσημον ἄρσιν τὸν τοῦ διπλασίου λόγον ἤτοι ὡς 2 : 1 (πρβλ. § 137)

θ. ἄ. ἄ. θ.
∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪

Καὶ ὅταν μὲν προηγῆται ἡ θέσις, ὁ ποὺς οὗτος καλεῖται *ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος* καὶ κύριον σχῆμα λαμβάνει τόδε ∠ – ∪ ∪, ὅταν δὲ προηγῆται ἡ ἄρσις καλεῖται *ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος* καὶ κύριον σχῆμα λαμβάνει τόδε ∪ ∪ ∠ –. Πλὴν τῶν κυρίων τούτων σχημάτων οἱ ἰωνικοὶ πόδες λαμβάνουσι καὶ τὰ ἑξῆς σπανιώτερα σχήματα διὰ τῆς λύσεως τῶν μακρῶν καὶ τῆς συναιρέσεως τῶν βραχειῶν

∠ – – – ∠ –
∠ ω ω ω ∠ ω
ώ – ω ω ώ –
ώ – – – ∠ ω

Ἡ λύσις δὲ ἀμφοτέρων ἅμα τῶν μακρῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ποδὸς ὡς καὶ τὸ τοῦ μολοσσοῦ σχῆμα ἦτο σπάνιον, οἷον

πόδα γόνυ κοτύ|λην, ἀστραγάλους ἰσχία μηρούς (Γαλλίαμβ.)
ὀφθάλμοις δὲ μέλαις νύκτος ἄωρος (Σαπφ. ἀπόσπ. 57).

Προσλαμβάνων δὲ ὁ Ἰωνικὸς ποὺς ἄλογον μακρὰν ἀντὶ τῆς ἑτέρας τῶν βραχειῶν λαμβάνει τὸ σχῆμα τόδε $\underline{\alpha}$ ∪ ∠ –. Καὶ παρὰ μὲν τῷ

Αἰσχύλῳ τὸ σχῆμα τοῦτο ἔχει ἀκριβῆ ἀντιστροφικὴν ἀνταπόδοσιν, οἷον

Ἱκετ. 1021. *περιναίονται παλαιόν. - τόδε μειλίσσοντες οὖδας.*
Ἑπτ. 722. *πατρὸς εὐκταίαν Ἐρινὺν - πικρὸς,ὠμόφρων σίδαρος.*
Προμ. 405. *πάρος ἐνδείκνυσιν αἰχμὰν - - μασι συγκάμνουσι θνατοί.*
Προμ. 398. *δακρυσίστακτον δ' ἀπ' ὄσσων - μεγαλοσχήμονά τ' ἀρχαι -*

Παρὰ δὲ τῷ Ἀριστοφάνει δίμετρον ἐξ ἰωνικοῦ καὶ ἐπιτρίτου τουτέστιν ἰωνικοῦ μετ' ἀλογίας ἀνταποδίδοται δι' ἀνακλωμένου ἐν Σφηξ. 226. 298. Βατρ. 327. 328. 329. 330, σπανιώτερον δὲ δι' ἰωνικοῦ διμέτρου ὡς ἐν Βατρ. 836. πρβλ. Θεσμοφ. 117. 118. 123.

Εἰς τὴν αὐτὴν τοῖς ἰωνικοῖς ἐπιπλοκὴν ἢ συγγένειαν ἀνήκει καὶ ὁ χορίαμβος – ⏑ ⏑ ∠, ὅταν εἶνε ἑξάσημος, διότι ὑπάρχει καὶ χορίαμβος – ⏑ ⏑ – κείμενος ἀντὶ δακτυλικῆς διποδίας καταληκτικῆς (– ⏑ ⏑ ⏗) καὶ ἔχων μέγεθος οὐχὶ ἑξάσημον, ἀλλ' ὀκτάσημον. Περὶ τοῦ ἑξασήμου λοιπὸν χοριάμβου καὶ τῶν ἐκ τοῦ ποδὸς τούτου συντιθεμένων χοριαμβικῶν μέτρων πρβλ. τὰ εἰρημένα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μετρικῆς ταύτης (§ 178).

Ἦθος δὲ εἶχον οἱ ἑξάσημοι ἰωνικοὶ μαλθακὸν καὶ ἀναβεβλημένον καὶ χαῦνον. Τοιοῦτοι δὲ μάλιστα εἶνε οἱ ἀπὸ μείζονος ἰωνικοί, οἱ δ' ἀπ' ἐλάσσονος διὰ τὴν καθηγουμένην δισύλλαβον ἄρσιν ἔχουσι πλέον τι τὸ κεκινημένον καὶ σύντονον (1). Σύμφωνα δὲ πρὸς τὸ ἦθος τοῦτο τοῖς ἰωνικοῖς ἐγράφοντο ἐνθουσιαστικὰ εἰς Διόνυσον καὶ Κυβέλην ποιήματα (Βακχικὰ καὶ Μητρῳακά). μαλθακά, συμποτικὰ καὶ ἐρωτικὰ ᾄσματα καὶ θρηνώδη τῆς τραγῳδίας χορικά.

(1) Ὁ μὲν Διόνυσος (περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος σελ. 1093) ἀντιτίθησι τοὺς ἰωνικοὺς πρὸς τοὺς ἀνδρώδεις καὶ ἀξιωματικοὺς καὶ εὐγενεῖς, λέγει δέ· «καὶ τῶν ῥυθμῶν πολλαχῇ μὲν τοὺς ἀνδρώδεις καὶ ἀξιωματικοὺς καὶ εὐγενεῖς. σπανίως δέ που τοὺς ὑπορχηματικούς τε καὶ ἰωνικοὺς καὶ διακλωμένους». Ὁ δὲ Caes. Bassus σελ. 274 K «ionicon ἀπὸ μείζονος aptum . . . mollibus versibus». Ὁ δὲ Μάριος Οὐικτωρῖνος (2537) λέγει αὐτοὺς ἐπιεικῶς μαλθακούς τε καὶ χαύνους· «ionicum metrum satis prolixum et satis molle». Παραπλήσια λέγει καὶ ὁ Ἀριστείδης (σελ. 37)· «ἰωνικὸς δὲ διὰ τὸ τοῦ ῥυθμοῦ φορτικόν, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ Ἴωνες ἐκωμῳδήθησαν». Φορτικὸν δὲ = ἀνελεύθερον, πρβλ. Ἀριστοτ. Πολιτ. 7, 5· «οἱ μὲν γὰρ ἦθος ἔχουσι στασιμώτερον, οἱ δὲ κινητόν, καὶ τούτων οἱ μὲν φορτικωτέρας ἔχουσι τὰς κινήσεις, οἱ δὲ ἐλευθεριωτέρας». Ὁ δὲ Ἀμβροσιανὸς Ἀνώνυμος παρὰ Studemund (Anecd. var. I σελ. 228) λέγει «οἱ δὲ ἰωνικοὶ ἐκλήθησαν ἀπὸ τῶν Ἰώνων τῶν τρυφηλῶν, ἐπειδὴ κατὰ μίμησιν ἐκείνων μαλθακόν τε καὶ ἀναβεβλημένον καὶ χαῦνον ποιοῦσι τὸν ῥυθμόν· ἑλκεχίτωνες γοῦν οἱ Ἴωνες (N 685) . . . Καλεῖται δὲ ὁ μὲν πρῶτος Περσικός, ὁ δὲ δεύτερος ὑποκύκλιος». Ὁ δὲ Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 190 «χαῦνά εἰσι τὰ ἰωνικά».

362. Τὰ δὲ κῶλα, ἐξ ὧν συντίθενται τὰ ἰωνικὰ μέτρα, εἶνε διποδίαι καὶ τριποδίαι, αἱ δὲ τετραποδίαι καὶ ἐφεξῆς δὲν δύνανται νὰ ἀποτελῶσιν ἓν κῶλον ὡς ὑπερβαίνουσαι τὸ κανονικὸν μέγεθος τῶν συνθέτων ἰαμβικῶν ποδῶν.

δίμετρον ἰωνικὸν ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ἀπὸ μείζονος
» » ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ἀπ' ἐλάσσονος.
τρίμετρον ἰωνικὸν ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ἀπὸ μείζονος
» » ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ἀπ' ἐλάσσονος.

Τὰ δὲ καταληκτικὰ ἰωνικὰ κῶλα τὰ μὲν ἀπὸ μείζονος ἀναπληροῦσι τὴν δισύλλαβον ἄρσιν τοῦ τελικοῦ ποδὸς διὰ δισήμου παύσεως

∠ – ⏑ ⏑ ∠ – Λ̄ | ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ – Λ̄,

τὰ δὲ ἀπ' ἐλάσσονος ἀναπληροῦσι τὴν ἐλλείπουσαν δευτέραν μακρὰν τοῦ τελευταίου ποδὸς διὰ παρεκτάσεως τῆς προηγουμένης μακρᾶς εἰς χρόνον τετράσημον ἢ διὰ δισήμου παύσεως

⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ⏗ ἢ ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ Λ̄

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικῶν ἡ δευτέρα μακρὰ ἀναπληροῦται διὰ τονῆς, οἷον

α') τὸ προκαταληκτικὸν δίμετρον ⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ ∠ – Πέρσ. 70. 71 *Ἀθαμαν-τίδος Ἕλλας, | πολύγομ-φον ὅδισμα.* Οἰ. Τ. 508 *φανερὰ-γὰρ ἐπ' αὐτῷ.* 509 *ποτὲ καὶ-σοφὸς ὤφθη.* Εὐριπ. Ἱκέτ. 45.46. *ἄνα μοι - τέκνα λῦσαι | φθιμένων - νεκύων,* οἷ. 62 *νεκύων - θαλερὸν σῶ|μα ταλαίνας ἀτάφων.* Ἀριστοφ. Σφ. 301 *τρίτον αὐ-τὸν ἔχειν ἄλ|φιτα δεῖ καὶ ξύλα κῶψον.* Βατρ. 331. 332 *ποδὶ τὰν - ἀκόλαστον | φιλοπαίγ-μονα τιμάν.*

β') τὸ προκαταληκτικὸν τρίμετρον 1) μετὰ προκαταλήξεως κατὰ τὴν α' χώραν ⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ∠ –. Πέρσ. 72 *ζυγὸν ἀμ-φιβαλὼν αὐχένι πόντου.* 103 *τὸ παλαι-όν, ἐπέσκηψε δὲ Πέρσαις.* Εὐριπ. Ἱκ. 58 *μέτα νῦν - δὸς ἐμοὶ σᾶς διανοίας.* Καὶ μετὰ καταληκτικῆς ἅμα ἀποθέσεως Οἰδ. Τ. 511 *φρενὸς οὔ-ποτ' ὀφλήσει κακίαν·* 2) μετὰ προκαταλήξεως κατὰ τὴν β' χώραν ⏑ ⏑ ∠ – ⏑ ⏑ ⏗ ⏑ ⏑ ∠ – Πέρσ. 108 *ἔμαθον δ' εὐρυπόροι-ο θαλάσσας.* Βάκχ. 575 (μετὰ συναιρέσεως τῆς β' ἄρσεως) *ὕδασιν καλλίστοι-σι λιπαίνειν.* Πρβλ. καὶ § 206.

363. Τοῖς ἰωνικοῖς μέτροις ἰδιάζει ἡ καλουμένη *ἀνάκλασις*, καθ' ἣν τοῖς ἰωνικοῖς συχνὰ ἐπιμίγνυνται τροχαϊκαὶ διποδίαι, αἵτινες ἔχουσι μὲν καὶ αὗται μέγεθος ἑξάσημον, ὡς οἱ ἰωνικοί, ἀλλὰ ῥυθμὸν διάφορον, διότι ὁ μὲν ἰωνικὸς εἶνε ποὺς ἑξάσημος ἰαμβικὸς ($= \frac{3}{4}$), ἡ δὲ

τροχαϊκὴ διποδία ἑξάσημος δακτυλικὸς (= ⁶⁄₈). Ἡ τοιαύτη λοιπὸν ῥυθμικὴ μεταβολὴ λέγεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν τεχνικῶν ἀνάκλασις, οὕτω κληθεῖσα κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίωνος σελ. 195 W. «διὰ τὸ ἐν ὀρχήσει ἀνακλασμὸν μελῶν γίνεσθαι». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ μετρικοὶ διακρίνουσι δύο εἴδη ἰωνικῶν μέτρων, τὰ καθαρὰ ἰωνικὰ καὶ τὰ ἐπίμικτα πρὸς τὰς τροχαϊκὰς διποδίας. Καὶ τὰ μὲν καθαρὰ περιέχουσι μόνον ἰωνικοὺς πόδας, τὰ δὲ ἐπίμικτα ἢ ἀνακλώμενα καὶ ἀνάκλασιν ἤτοι τροχαϊκὴν συζυγίαν· οἷον τὸ δίμετρον τὸ μὲν καθαρὸν ἔχει τὸ σχῆμα τόδε

∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥ –

τὸ δὲ ἀνακλώμενον τόδε

∪ ∪ ⊥ ∪ – ∪ ⊥ –

Σχηματίζονται δὲ τὰ ἀνακλώμενα δίμετρα συνήθως μὲν ἀκατάληκτα, σπανιώτερον δὲ καταληκτικὰ

∪ ∪ ⊥ ∪ – ∪ – $\overline{\Lambda}$

οἷον Πέρσ. 107 *πόλεών τ' ἀναστάσεις*. Οἰ. Τ. 1210 *ἄλοκες φέρειν, τάλας*, καὶ τὸ τελικὸν κῶλον τοῦ καλουμένου Γαλλιάμβου. Το δὲ ἀνακλώμενον τρίμετρον ἔχει τὸ σχῆμα τόδε

∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥ ∪ – ∪ ⊥ –

Σικελὸν κότταβον ἀγκύλῃ παίζων (Ἀνακρ. 53),

ἢ τόδε

∪ ∪ ⊥ ∪ – ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥ –

ἀπό μοι θανεῖν γένοιτ'· οὐ γὰρ ἂν ἄλλη (Ἀνακρ. 50).

χρονίους τ' ἐτῶν παλαιῶν ἐνιαυτοὺς (Ἀριστ. Βατρ. 347).

Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ δίμετρον ἀνακλώμενον εὑρίσκεται ἔχον καὶ τὸ βραχύτερον τόδε σχῆμα ∪ ∪ ⊥ ∪ ⊥ ⊥
οἷον Ἀγαμ. 451 *προδίκοις Ἀτρείδαις*. Σφ. 303 *σὺ δὲ σῦκά μ' αἰτεῖς*. Βάκχ. 399 *κακοβούλων παρ' ἔμοιγε φωτῶν*. 537 *ἔτι σοι τοῦ Βρομίου μεθήσει*.

Προσέτι δὲ ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος γίνεται χρῆσις διτροχαίου καὶ ἀντὶ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος διιάμβου ὡς ἑξῆς·

⊥ – ∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ . . .	∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥ – . . .
⊥ ∪ – ∪ ⊥ – ∪ ∪ . . .	∪̄ – ∪ – ∪ ∪ ⊥ – . . .
⊥ – ∪ ∪ ⊥ ∪ – ∪	∪ ∪ ⊥ – ∪ – ∪ –
⊥ – ∪ ∪ ⊥ – $\overline{\Lambda}$	∪ ∪ ⊥ – ∪ ∪ ⊥ $\overline{\Lambda}$
⊥ ∪ – ∪ ⊥ – $\overline{\Lambda}$	∪̄ – ∪ – ∪ ∪ ⊥ $\overline{\Lambda}$

Α΄. Ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος.

364. Τῶν ἀπὸ μείζονος ἰωνικῶν μέτρων ἐπισημότατον καὶ εὐχρηστότατον εἶνε τὸ καταληκτικὸν τετράμετρον τὸ καλούμενον Σωτάδειον (1), οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ Σωτάδου, τοῦ ἐπισημοτάτου τῶν ποιητῶν τῶν Ἰωνικῶν λόγων, ἐν οἷς ἐγίνετο χρῆσις τοῦ μέτρου τούτου. Ἐπὶ τῶν πρώτων δηλαδὴ Πτολεμαίων ὑπὸ Σωτάδου τοῦ Μαρωνίτου ἄρξαντος, εἶτα δὲ καὶ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ, Πύρητος ἢ Πύρρου τοῦ Μιλησίου, Θεοδωρίδου, Τιμοχαρίδου, Ξενάρχου καὶ Ἀλέξου, εὑρέθη καὶ ἐγεωργήθη νέον τι εἶδος ποιήσεως, ὅπερ ἐκαλεῖτο *ἰωνικὸς λόγος* καὶ *κιναιδολόγος*. Καὶ ὑπόθεσις μὲν αὐτοῦ ἦσαν φλύακες καὶ κίναιδοι, ὅπως καὶ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ φλυακογραφίᾳ, τουτέστιν ἐν τοῖς μέλεσι τῶν ἱλαρῳδῶν (Σιμῳδῶν) καὶ τῶν Μαγῳδῶν (Λυσιῳδῶν), προφορὰ δὲ οὐχὶ ἡ ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Σίμου καὶ Λύσιδος χρήσιμος μελική, ἀλλ' ἡ ψιλὴ ἀπαγγελία μετὰ πεπλασμένης μόνον ὑποκρίσεως, ὅθεν καὶ ἰωνικοὶ λόγοι ἐκαλοῦντο τὰ ποιήματα ταῦτα, καταχρηστικῶς δὲ ἰωνικὰ ᾄσματα (2). Ἰωνικοὶ δὲ ἐλέγοντο

(1) Περὶ τοῦ μέτρου τούτου πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 36 W. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 192. Caes. Bass. σελ. 255. Mar. Victor. σελ. 131.

(2) Στράβ. 14, 648· «ἦρξε δὲ Σωτάδης μὲν πρῶτος τοῦ κιναιδολογεῖν, ἔπειτα Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός· ἀλλ' οὗτοι μὲν ἐν ψιλῷ λόγῳ, μετὰ μέλους δὲ Λύσις καὶ ἔτι πρότερος τούτου ὁ Σῖμος». Ἀριστείδ. Κοϊντιλ. 32 «ῥυθμὸς δὲ καθ' αὑτὸν μὲν νοεῖται ἐπὶ ψιλῆς ὀρχήσεως, μετὰ δὲ μέλους ἐν κώλοις, μετὰ δὲ λέξεως μόνης ἐπὶ τῶν ποιημάτων μετὰ πεπλασμένης ὑποκρίσεως, οἷον τῶν Σωτάδου καί τινων τοιούτων». Ἀθήν. 14, 620 d καὶ ἑξῆς· «ἱλαρῳδοί, οὓς νῦν τινες Σιμῳδοὺς καλοῦσιν, ὡς Ἀριστοκλῆς φησιν ἐν πρώτῳ περὶ χορῶν, τῷ τον Μάγνητα Σῖμον διαπρέψαι μᾶλλον τῶν διὰ τοῦ ἱλαρῳδεῖν ποιητῶν, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιφαίνονται. Καταλέγει δὲ ὁ Ἀριστοκλῆς καὶ τούσδε ἐν τῷ περὶ μουσικῆς γράφων ὧδε· «μαγῳδός· οὗτος δέ ἐστιν ὁ αὐτός τῷ λυσιῳδῷ». Ἀριστόξενος δέ φησι τὸν μὲν ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα πρόσωπα ὑποκρινόμενον μαγῳδὸν καλεῖσθαι, τὸν δὲ γυναικεῖα ἀνδρείοις λυσιῳδόν. Τὰ αὐτα δὲ μέλη ᾄδουσι καὶ τᾆλλα πάντα δ' ἐστὶν ὅμοια. Ὁ δὲ ἰωνικὸς λόγος τὰ Σωτάδου καὶ τὰ πρὸ τούτου ἰωνικα καλούμενα ποιήματα, Ἀλεξάνδρου τε τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ Πύρητος τοῦ Μιλησίου καὶ Ἀλέξου καὶ ἄλλων τοιούτων ποιητῶν προφέρεται. Καλεῖται δὲ οὗτος καὶ κιναιδολόγος. Ἤκμασε δὲ ἐν τῷ εἴδει τούτῳ Σωτάδης ὁ Μαρωνίτης.... Σεμνότερος δὲ τῶν τοιούτων ἐστὶ ποιητῶν ὁ ἱλαρῳδὸς καλούμενος· οὐδὲ γὰρ σχινίζεται .... Ὁ δὲ μαγῳδὸς καλούμενος τύμπανα ἔχει καὶ κύμβαλα, καὶ παντα τα περὶ αὐτον ἐνδύματα γυναικεῖα· σχινίζεταί τε καὶ πάντα ποιεῖ τὰ ἔξω κόσμου, ὑποκρινόμενος ποτὲ μὲν γυναῖκα καὶ μοιχοὺς καὶ μαστροπούς, ποτὲ δὲ ἄνδρα μεθύοντα καὶ ἐπὶ κῶμον παραγινόμενον πρός τὴν ἐρωμένην. Φησὶ δὲ ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν ἱλαρῳδίαν σεμνὴν οὖσαν παρὰ τὴν τραγῳδίαν εἶναι,

οἱ λόγοι οὗτοι ἐκ τῆς διαλέκτου, ἣν μετεχειρίζοντο, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ μέτρον, ὅπερ ἡ ποίησις αὕτη μετεχειρίζετο, ἐκλήθη *ἰωνικὸν* πρότερον *βακχειακὸν* καλούμενον. Οἱ ἰωνικοὶ λόγοι ἦσαν ποιήματα ἀκόλαστα, ἅμα δὲ καὶ κωμικά, ἄνευ ὀργῆς καὶ πάθους σκώπτοντα τὰς τῶν ἀνθρώπων κακίας. Ἔγεμον δὲ γνωμῶν, ὅθεν καὶ πρωίμως ἐγένετο χρῆσις τοῦ Σωταδείου μέτρου ἐν τῇ διδακτικῇ τῶν Ῥωμαίων ποιήσει, ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ μέτρου τούτου ἐν τῇ ποιήσει τῶν καλῶν χρόνων, ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῆς παρακμῆς, ἀφ' οὗ ἐξέλιπε πᾶσα σεμνότης. Ἂν δὲ τὸ Σωτάδειον μέτρον ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Σωτάδου ἢ παρελήφθη ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τῆς παλαιοτέρας φλυακογραφίας τῆς τῶν ἱλαρῳδῶν καὶ μαγῳδῶν, ὡς νομίζουσιν οἱ περὶ τὸν Ῥοσβάχιον, δὲν δύναταί τις ἀσφαλῶς νὰ ἰσχυρισθῇ. Διότι ἠδύνατο μὲν νὰ γίνηται ἐν ἀμφοτέροις χρῆσις τῆς αὐτῆς διαλέκτου, τῆς ἰωνικῆς, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ὁμοίαν τὴν φύσιν ἔχουσι μιμιάμβοις τοῦ Ἡρώνδου, ἄλλου δὲ μέτρου, ὅπως καὶ ἐν τοῖς μίμοις τοῦ συγχρόνου Ἡρώνδου δὲν γίνεται χρῆσις τοῦ Σωταδείου, ἀλλὰ τοῦ χωλιάμβου ἢ μιμιάμβου.

365. Τὸ Σωτάδειον μέτρον γίνεται ἐκ τῆς συζεύξεως δύο ἰωνικῶν ἀπὸ μείζονος διμέτρων, τοῦ μὲν ἀκαταλήκτου, τοῦ δὲ καταληκτικοῦ, ὥστε εἶνε ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος καταληκτικὸν τετράμετρον. Καὶ τέμνεται μὲν κανονικῶς ἐν τῷ μέσῳ, τουτέστιν ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πρώτου κώλου, συχνὰ ὅμως δὲν τηρεῖται ἡ τομὴ αὕτη. Σχηματίζεται δὲ τὸ Σωτάδειον ἤτοι καθαρόν, οἷον

–́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ | –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏓ Λ̄

Ἥρην ποτὲ φασὶν Δία | τὸν τερπικέραυνον (Σωτάδ. παρ' Ἡφαιστ. 37).

ἢ πρὸς τὰ τροχαϊκὰς (βάσεις ἢ συζυγίας) ἐπίμικτον, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων, οἷον

–́ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏑ | –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏓ Λ̄

εἰ καὶ βασιλεὺς πέφυκας | ὡς θνητὸς ἄκουσον (Σωτ.).

τὴν δὲ μαγῳδίαν παρὰ τὴν κωμῳδίαν. Πολλάκις δὲ οἱ μαγῳδοὶ καὶ κωμικὰς ὑποθέσεις λαβόντες ὑπεκρίθησαν κατὰ τὴν ἰδίαν ἀγωγὴν καὶ διάθεσιν. "Ἔσχε δὲ τοὔνομα ἡ μαγῳδία ἀπὸ τοῦ οἱονεὶ μαγικὰ προσφέρεσθαι καὶ φαρμάκων ἐμφανίζειν δυνάμεις». Ἀθήν. Ζ', 293 a «Σωτάδης δ', οὐχ ὁ τῶν ἰωνικῶν ᾀσμάτων ποιητὴς ὁ Μαρωνίτης». Πρβλ. καὶ Σουΐδαν λ. Σωτάδης «ἔγραψε φλύακας ἤτοι κιναίδους διαλέκτῳ ἰωνικῇ· καὶ γὰρ ἰωνικοὶ λόγοι ἐκαλοῦντο οὗτοι»· καὶ λ. Ῥίνθων· «Ταραντῖνος κωμικός, ἀρχηγὸς τῆς καλουμένης ἱλαροτραγῳδίας, ὅ ἐστι φλυακογραφία. Υἱὸς δὲ ἦν κεραμέως καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου. Δράματα δὲ αὐτοῦ κωμικὰ τραγικὰ λη'».

Ἡ ἀνάκλασις δὲ αὕτη εἶνε συχνοτάτη ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ καὶ παντὸς ἄλλου ἰωνικοῦ μέτρου συχνοτέρα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τροχαϊκὴ συζυγία δύναται νὰ παραλαμβάνηται εἰς τὴν α', β' ἢ γ' χώραν, ἢ συγχρόνως εἰς τὴν α' καὶ β', τὴν α' καὶ γ', τὴν β' καὶ γ', ἢ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἅμα, τὴν α', β' καὶ γ', ἐντεῦθεν τὸ Σωτάδειον λαμβάνει πλὴν τοῦ καθαροῦ καὶ τὰ ἑπόμενα σχήματα·

α'. –́ ⏑ – ⏒ –́ – ⏑ ⏑ | –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏓
β'. –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏒ | –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏓
γ'. –́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏓
δ'. –́ ⏑ – ⏒ –́ ⏑ – ⏓ | –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏓
ε'. –́ ⏑ – ⏒ –́ – ⏑ ⏑ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏓
ς'. –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏒ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏓
ζ'. –́ ⏑ – ⏒ –́ ⏑ – ⏒ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏓

Παραδείγματα.

α'. Σωκράτην ὁ κόσμος πεποί|ηκεν σοφὸν εἶναι.
πλούσιός τίς ἐστιν, τὸ μέ|γα πτῶμα φοβεῖται.
β'. εἰ καὶ βασιλεὺς πέφυκας, | ὡς θνητὸς ἄκουσον.
γ'. εἰς οὐχ ὁσίην τρυμαλι|ὴν τὸ κέντρον ὠθεῖς.
ἥβην τ' ἐρατὴν καὶ καλὸν | ἡλίου πρόσωπον.
δ'.
ε'. τῆς τύχης σκοπεῖν δεῖ τὸ μέ|γιστον ὡς ἔλαττον.
καὶ κακῶς ἀνεῖλεν τὸν | Σωκράτην ὁ κόσμος.
ς'. ἐκ δενδροφόρου φάραγγος | ἐξέωσε βροντήν.
ἔσθει, νέμεται, φλέγει, κρα|τεῖ, πυροῖ, μαλάσσει.
ζ'. σαρκικὸν γὰρ εἶχε χρῶτα | καὶ τὸ δέρμ' ὅμοιον.
ἡμέρας μιᾶς ἀλυπί|α μέγ' ἐστὶ κέρδος.

366. Εἶτα δὲ ἐπιδέχεται τὸ Σωτάδειον μέτρον συχνὴν τὴν λύσιν τῶν μακρῶν καὶ τὴν συναίρεσιν τῶν βραχειῶν συλλαβῶν, καὶ οὐ μόνον τὸ καθαρόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνακλώμενον, ὥστε οὐδέν που ἄλλο τῶν παλαιῶν μέτρων εὑρίσκεται, ἐν ᾧ ὁ ῥυθμοποιὸς ἔχει τοσαύτην ἄδειαν ὅσην ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ. Τὰ δὲ καθαρὰ Σωτάδεια, τὰ μὴ ἔχοντα δηλαδὴ λύσεις καὶ συναιρέσεις, εἶνε πολλῷ σπανιώτερα. Ἰδίᾳ δὲ παρατηρεῖται ὅτι ἐπὶ ἑκάστου τῶν τριῶν πρώτων ποδῶν δύναται ἡ ἑτέρα τῶν δύο μακρῶν νὰ λυθῇ, ἀμφότεραι δὲ ἅμα μόνον ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδός. Πολλῷ δὲ σπανιώτερον διὰ τῆς συναιρέσεως τῶν δύο βραχειῶν ὁ ἰωνικὸς λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ μολοσσοῦ (–́ – –), εὑρίσκεται δὲ ὁ μολοσσὸς μόνον ἐπὶ τοῦ δευτέρου ποδὸς (Ἡφαιστ. 36).

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ποδὸς ἡ συναίρεσις δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῆς λύσεως τῆς πρώτης μακρᾶς (⏑́ ⏑ – –), μετὰ δὲ τῆς λυσεως τῆς δευτέρας μακρᾶς (–́ ⏑ ⏑ –) εὑρίσκεται μόνον ἐν ταῖς μιμήσεσι τῶν Ῥωμαίων. Παραδείγματα δὲ φέρομεν τὰ ἑξῆς·

ἔνθ' οἱ μὲν ἐπ' ἄκραισι πυ|ραῖς νέκυες ἔκειντο.
τίνα τῶν παλαιῶν ἱστορι|ῶν θέλετ' ἐσακοῦσαι;
νόμος ἐστὶ θεός· τοῦτον ἀ|εὶ πάντοτε τίμα.
ὑγιαίνειν εὔχου τοῖς | θεοῖς, ἐφ' ὅσον ἔχεις ζῆν.
πόδα γόνυ κοτύλην, ἀστραγά|λους, ἰσχία, μηρούς.

Ἐν τῷ Σωταδείῳ μέτρῳ εὑρίσκεται προσέτι, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἰωνικοῖς ἀπ' ἐλάσσονος, καὶ τροχαῖος ἀντὶ τῶν δύο βραχειῶν·

⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ –
⏑ ⏑ –́ – ⏓ ⏑ –́ –
–́ – ⏓ ⏑ –́ – ⏑ ⏑.

Ἐπὶ τοῦ ἀπὸ μείζονος ὅμως ἰωνικοῦ ἡ ἄδεια αὕτη ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τῶν δύο μακρῶν, ὅτε ἡ ἄρσις συναιρεῖται. Οὕτω δὲ γίνονται τὰ ἐφεξῆς τρία σχήματα·

–́ – ⏕
α'. –́ ⏑ – –
β'. –́ – ⏑ –
γ'. ⏕́ – – ⏑

οἷον α'. ὑπὸ τοῦ γεννήτορος κό|σμου κακῶς παθόντες.
β'. δεῖ τὸν φύσει νικώμενον | ἄδικον αὐτὸν εἰπεῖν.
β'. σείων μελίην Πηλιάδα | δεξιὸν κατ' ὦμον.
β'. σοὶ τοῦτο γενέσθω φίλον | , τὸ σὲ μηδὲν ἀτακτεῖν.
γ'. παρατήρει τὰ πάντων καλά | , καὶ ταῦτα σὺ μιμοῦ.

367. *Τρίμετρα* δὲ ἀπὸ μείζονος ἰωνικὰ ἀκατάληκτά τε καὶ καταληκτικὰ εὑρίσκονται ὑπὸ τῆς Σαπφοῦς πεποιημένα (ἀπόσπ. 54. 53), ἀμφότερα μετ' ἀνακλάσεως·

–́ – ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏑

Κρῆσσαί νύ ποτ' ὧδ' ἐμμελέως πόδεσσιν
ὤρχεῦντ' ἀπάλοις ἀμφ' ἐρόεντα βῶμον.

–́ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ – Λ̄

πλήρης μὲν ἐφαίνεθ' ἁ σελάνα

Τὰ καταληκτικὰ τρίμετρα καλοῦνται Πραξίλλεια (Ἡφαιστ. σελ. 36. Σχολ. Ἡφαιστ. 191).

Ὡσαύτως εὑρίσκομεν ἐν ἀποσπ. 76. 77. 78 τῆς Σαπφοῦς καὶ ἀκατάληκτα *τετράμετρα*, οἷον

εὐμορφοτέρα Μνασιδίκα τᾶς ἀπάλας Γυρίννως.

Ὁ δ' Ἡφαιστίων (σελ. 36 W.) μνημονεύει καὶ ἀκατάληκτον *δίμετρον*, τὸ Κλεομάχειον καλούμενον, οἷον

–́ – ⏑ ⏑ | –́ – –
–́ ⏑ – ⏑ | –́ – –

τίς τὴν ὑδρίην ὑμῶν
ἐψόφησ'; ἐγὼ πίνων.

Ὡς ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου εἰκάσαι, τὸ μέτρον τοῦτο ἐπιδέχεται ἀνάκλασιν, ἔχει δὲ κανονικῶς συνῃρημένην τὴν ἄρσιν κατὰ τὴν δευτέραν χώραν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ μέτρα, τά τε τρίμετρα καὶ τὰ ἀκατάληκτα τετράμετρα καὶ τὰ δίμετρα, ὧν χρῆσιν ἐποιήσαντο οἱ ἀρχαῖοι λυρικοὶ ποιηταί, ἀγνοοῦμεν πότερον συνετίθεντο κατὰ στίχον ἢ κατὰ σύστημα (κατὰ σχέσιν), πιθανώτερον δὲ φαίνεται τὸ δεύτερον, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἡφαιστίων πανταχοῦ δίστιχον φέρει ὡς παράδειγμα. Ἡ τῶν Σωταδείων ὅμως ποιημάτων ἐκ καταληκτικῶν τετραμέτρων σύνθεσις ἦτο ἀναμφισβητήτως στιχηρά.

Β'. Ἰωνικὰ ἀπ' ἐλάσσονος (1).

368. Τῶν ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικῶν μέτρων, ἅτινα συνετίθεντο κατὰ στίχον, ἐπισημότατον καθ' Ἡφαιστίωνα (2) ἦτο τὸ *τετράμετρον καταληκτικόν*, οἷον τὸ τοῦ Φρυνίχου τοῦ τραγικοῦ τόδε

τό γε μὴν ξείνια δούσας, λόγος ὥσπερ λέγεται,
ὀλέσαι κἀποτεμεῖν ὀξέϊ χαλκῷ κεφαλάν.

καὶ παρὰ Φρυνίχῳ τῷ κωμικῷ

ἃ δ' ἀνάγκα 'σθ' ἱερεῦσιν καθαρεύειν φράσομεν.

⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ – | ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ ⏑́ Λ̄.

Ἐκ τῆς χρήσεως δὲ αὐτοῦ ἐν τοῖς εἰς τὴν μητέρα τῶν θεῶν ἤτοι τὴν Κυβέλην ᾄσμασιν καλεῖται καὶ *μητρῳακὸν* ἢ *γαλλιαμβικὸν* μέτρον. Σύγκειται δὲ ἐξ ἑνὸς ἀκαταλήκτου καὶ ἑνὸς καταληκτικοῦ διμέτρου καὶ ἐπιδέχεται ἀνάκλασιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν κώλων τούτων, διὰ δὲ

(1) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 37 κἑ. W. Σχολ. Ἡφαιστ. 193. Mar. Vict. σελ. 93 K.
(2) Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 38 κἑ. Σχολ. Ἡφαιστ. 194. Caes. Bass. σελ. 261 K. Mar. Victor σελ. 95 K. Terent. Ma. σελ. 2890. Diom. σελ. 514.

τὸν ὀργιαστικὸν χαρακτῆρα πάνυ συχνὴν καὶ τὴν λύσιν καὶ συναίρεσιν, ὡς δηλοῦσι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐν σελ. 39 W. μνημονευόμενα ‛πολυθρύλητα ταῦτα παραδείγματα’, ἅτινα παρέλαβεν ἐκ τοῦ Καλλιμάχου,

Γάλλαι μητρὸς ὀρείης | φιλόθυρσοι δρομάδες,
αἷς ἔντεα παταγεῖται | καὶ χάλκεα κρόταλα
– ∠ – ∪ ∪ ∠ – | ∪ ∪ ∠ – ∪ ∪ ⏓ ⊼
– ∠ ∪ ∪ ∪ ∪ ∠ – | – ∠ ∪ ∪ ∪ ∪ ⏓ ⊼.

Τὸ δὲ ἀνακλώμενον εἶδος ἐγένετο πολλῷ τοῦ καθαροῦ συχνότερον ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν μιμήσεων τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν, ἐν αἷς μετὰ πολλῆς φειδοῦς γίνεται χρῆσις τῶν καθαρῶν κώλων (1).

Προσέτι παρατηρεῖ ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 39 W.) τὰ ἑξῆς· «Καὶ τῷ βραχυκαταλήκτῳ δὲ Ἀνακρέων ὅλα ᾄσματα συνέθηκε·

μεγάλῳ δηὖτε μ’ ἔρως-ἔκοψεν ὥστε χαλκεὺς
πελέκει, χειμερίῃ-δ’ ἔλουσεν ἐν χαράδρῃ·
∪ ∪ ∠ – ∪ ∪ ∠ | ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ –.

369. Παρὰ τὸ καταληκτικὸν τετράμετρον πολλὴν χρῆσιν ἐποιήσαντο οἱ παλαιοὶ λυρικοὶ καὶ τοῦ *ἀκαταλήκτου τριμέτρου* κατὰ στίχον συντιθέντες, οἷον κατὰ Τριχᾶν (296) ἡ Σαπφὼ (ἀποσπ. 87. 88) καὶ ὁ Ἀνακρέων (ἀποσπ. 50-54), ὅθεν καὶ Σαπφικὸν τὸ μέτρον τοῦτο ἐκλήθη. Ἐσχηματίζετο δὲ ἤτοι καθαρόν, οἷον τὸ τῆς Σαπφοῦς (ἀπόσπ. 88)

τί με Πανδίονις, ὦ ’ραννα χελίδων,

ἢ κατὰ τὸν ἀνακλώμενον χαρακτῆρα, οἷα τὰ τοῦ Ἀνακρέοντος

ἀπό μοι θανεῖν γένοιτ’· οὐ γὰρ ἂν ἄλλη
λύσις ἐκ πόνων γένοιτ’ οὐδαμὰ τῶνδε.

Καὶ τὸ ἑξῆς τῆς Σαπφοῦς (ἀπόσπ. 59)

Ψάπφοι, τί τὰν πολύολβον Ἀφροδίταν
– – ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ –.

Καὶ τὸ ἑξῆς τοῦ Ἀλκμᾶνος (ἀπόσπ. 83. 84)

περισσόν· αἰ γὰρ Ἀπόλλων ὁ Λύκηος
∪ – ∪ ∠ ∪ ∪ ∠ – ∪ ∪ ∠ ⏓

Καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο τὸ μέτρον τοῦτο

(1) Περὶ τῶν γαλλιαμβικῶν τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ λόγου, ὃν ἔχουσι πρὸς αὐτὰ τὰ τοῦ Κατούλλου, πρβλ. Wilamowitz-Möllendorf Hermes 1879 σελ. 194.

κατὰ στίχον μετ’ ἀνακλάσεως καὶ συχνῆς συναιρέσεως τῆς ἀρκτικῆς ἄρσεως, οἷον ὁ Συνέσιος ἐν τῷ ἕκτῳ ὕμνῳ.

Τοῦ δὲ *καταληκτικοῦ τριμέτρου*, ὅπερ ὡσαύτως Σαπφικὸν ἐκαλεῖτο, ἓν μόνον σῴζεται παράδειγμα παρ’ Ἡφαιστίωνι σελ. 40 W. ἔκ τινος διονυσιακοῦ ᾄσματος τοῦ Ἀνακρέοντος ὁ στίχος ὅδε (ἀπόσπ. 55).

Διονύσου σαῦλαι Βασσαρίδες.

370. Τὸ δὲ ἀκατάληκτον ἰωνικὸν δίμετρον, τὸ *Ἀνακρεόντειον* καλούμενον (Anacreontium, Serv. 464 K.), ἦτο τὸ προσφιλέστατον μέτρον τῆς ἐρωτικῆς καὶ συμποτικῆς ποιήσεως καὶ συνήθως ἐσχηματίζετο μετ’ ἀνακλάσεως. Πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 40 W. «Τὸ δὲ δίμετρον τὸ ἀκατάληκτον κατὰ τὸν ἀνακλώμενον χαρακτῆρα πολὺ παρὰ τῷ Ἀνακρέοντί ἐστι,

παρὰ δηὖτε Πυθόμανδρον
κατέδυν ἔρωτα φεύγων».

Τὰ δύο λοιπὸν σχήματα αὐτοῦ ἔχουσιν ὧδε·

∪ ∪ ∠ – ∪ ∪ ∠ ⏓ καὶ ∪ ∪ ∠ ∪ – ∪ ∠ ⏓.

Ἂν δὲ παρ’ Ἀνακρέοντι τὸ ἀκατάληκτον τοῦτο δίμετρον ἀπετέλει ἴδιον αὐτοτελὲς μέτρον. ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων μετρικῶν. Πιθανώτερον δὲ νομίζεται ὅτι παρὰ τῷ Ἀνακρέοντι ἐχρησίμευε μόνον ὡς κῶλον συστήματός τινος ἐξ ὁμοίων, οἷον ἐν ἀποσπ. 62 «φέρ’ ὕδωρ, φέρ’ οἶνον, ὦ παῖ, | φέρε δ’ ἀνθεμεῦντας ἡμὶν | στεφάνους, ἔνεικον, ὡς δὴ | πρὸς Ἔρωτα πυκταλίζω»· μετὰ καθαροῦ δὲ σχήματος ἐν ἀποσπ. 63, 11 «ὑποπίνοντες ἐν ὕμνοις». Ὡσαύτως δὲ καὶ παρὰ τοῖς δραματικοῖς, οἷον Ἀριστοφ. Θεσμ. 104 «τίνι δαιμόνων ὁ κῶμος»· μετ’ ἀλόγου δὲ συλλαβῆς ἐπὶ τοῦ δευτέρου ποδὸς ἐν στ. 123 «σέβομαι Λατώ τ’ ἄνασσαν», ἐπ’ ἀμφοτέρων δὲ ἐν στ. 111 κέ. «χαῖρε καλλί|σταις ἀοιδαῖς». Πρβλ. Εὐριπ. Κύκλ. 495 κέ.

Ἐν τοῖς μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις ἕκαστον κῶλον λαμβάνεται ὡς αὐτοτελὲς μέτρον, ὡς ἐν τοῖς λεγομένοις Ἀνακρεοντείοις, ἐν οἷς ἡ τελικὴ συλλαβὴ εἶνε ἀδιάφορος καὶ ἄλλαι ἄδειαι παρεισέφρησαν εἰς τὴν στιχουργίαν, οἷον ἡ ἐν ἀρχῇ δισύλλαβος ἄρσις εὑρίσκεται καὶ συνῃρημένη, καθὼς καὶ ἡ πρώτη ἢ ἡ δευτέρα θέσις λελυμένη οὐ μόνον ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ προηγουμένη ἄρσις εἶνε συνῃρημένη, οἷον ἐν τῷ Ἀνακρεοντείῳ 43,8 «σὺ δὲ φίλιος εἶ γεωργῶν» (∪ ∪ ∪́ ∪ ∪ – ∪ ∠ –). 42, 7 «χὠπόσα φέρουσιν ὧραι» (– ∪́ ∪ ∪ – ∪ ∠ –). 5, 5 «πίνωμεν ἀβρὰ γελῶντες» (– ∠ ∪ ∪ ∪ ∪ ∠ –). Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐπιμίγνυται ἐν-

ταῦθα καὶ τὸ καθαρὸν ἰωνικὸν δίμετρον. Εὑρίσκομεν δὲ τὸ ἀνακλώμενον δίμετρον καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν Βυζαντιακὸν αἰῶνα χρήσιμον ἐν τῇ χριστιανικῇ καὶ τῇ θύραθεν ποιήσει παρά τε Γρηγορίῳ τῷ Ναζιανζηνῷ καὶ Συνεσίῳ (ὕμν. 1. 2) καὶ Ἰωάννῃ τῷ ἐκ Γάζης καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ Σικελῷ καὶ Σωφρονίῳ καὶ Θεοδώρῳ τῷ Προδρόμῳ. Ἐν τοῖς μεταγενεστέροις τούτοις Ἀνακρεοντείοις, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἡμιάμβοις, παρατηρεῖται τῷ χρόνῳ μᾶλλον μᾶλλον ἐλαττουμένη ἡ αὐστηρότης τῆς κατὰ τὴν συλλαβικὴν ποσότητα ῥυθμοποιΐας. Ἐπικρατήσαντος δὲ ἐντελῶς τοῦ νεωτέρου τρόπου τῆς ῥυθμοποιΐας, τοῦ κατὰ τὴν λογικὴν τάσιν, οἷον εὑρίσκομεν ἐν τῷ πολιτικῷ λεγομένῳ στίχῳ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐποιοῦντο καὶ Ἀνακρεόντεια ὅπως καὶ ἡμίαμβα, χωρὶς δηλαδὴ νὰ λαμβάνηται παντελῶς ὑπ' ὄψιν ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ μόνος ὁ λογικὸς τόνος.— Περὶ δὲ τῆς σχέσεως τοῦ Ἀνακρεοντείου μέτρου πρὸς τὸ ἡμίαμβον πρβλ. § 347.

371. Τὸ δὲ *καταληκτικὸν* δίμετρον μετεχειρίσατο καθαρὸν ὁ Τιμοκρέων (ἀποσπ. 6) (1)

Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ ⊼
ποτὶ τὰν ματέρ' ἔφα ⏑ ⏑ –́ – ⏑ ⏑ –́ ⊼

Μετ' ἀλόγου δὲ συλλαβῆς ἐν ἀρχῇ καὶ μετὰ λύσεων εὑρίσκεται ὡς τελικὸν παρ' Ἀριστοφάνει, οἷον ἐν Θεσμοφ. 106. 119. 125.

δαίμονας ἔχει σεβίσαι –̲ ⏑ ⏑⏑́ – ⏑ ⏑ –́ ⊼
γέρας ἱερὸν προφέρων ⏑ ⏑ ⏑⏑́ – ⏑ ⏑ –́ ⊼
διανεύματα Χαρίτων ⏑ ⏑ –́ ⏑⏑ ⏑ ⏑ –́ ⊼

372. Ἐκ καθαρῶν καὶ ἀνακλωμένων διμέτρων ἐσχηματίζοντο καὶ μείζονες *ὑπέρμετροι περίοδοι* καὶ *συστήματα*. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῶν ἀρχικῶς ἐτηρεῖτο συνάφεια, ὡς παρ' Ἀλκμᾶνι ἐν ἀποσπ. 85, παρ' Ἀλκαίῳ ἐν ἀποσπ. 59 B. «ἔμε δείλαν, ἔμε πασᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν κτλ.» καὶ παρὰ τῷ Ὁρατίῳ ἐν Od. 3, 12, ἔνθα κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀλκαίου δέκα ἰωνικοὶ πόδες συνάπτονται εἰς ἓν σύστημα ἤτοι μίαν ὑπέρμετρον περίοδον, παρ' Ἀνακρέοντι ἐν ἀποσπ. 41. 42. 43. 51. 62. 63. 65. Καὶ ὁ παιὰν δὲ τοῦ Ἰσύλλου συγκροτεῖται ἐκ πλειόνων ὑπερμέτρων περιόδων ἄνευ ὡρισμένου ἀριθμοῦ ποδῶν, ὥστε

(1) Ἡφαιστ. σελ. 40 W. «τῷ δὲ καθαρῷ ἐφθημιμερεῖ ὅλον ᾆσμα Τιμοκρέων συνέθηκε, Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ κτλ.»

εἶνε ποίημα ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους (1). Ἀλλ' ὡς ἐν 370 § εἴπομεν, ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις, χαλαρωθείσης τῆς περιοδικῆς συναφείας, ἕκαστον κῶλον ἐχρησίμευεν ὡς αὐτοτελὴς στίχος.

373. Αἱ δὲ στροφαὶ ἐσχηματίζοντο ὡς ἑξῆς· αἱ μὲν *ἐλάσσονες* τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν κυρίως οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ συστήματα ἁπλῆν ἔχοντα τὴν σύνθεσιν, ἅπερ δὶς ἢ πλεονάκις ἀνεκυκλοῦντο. Τοιοῦτον ἦτο τὸ προμνημονευθὲν δεκάμετρον σύστημα τοῦ Ἀλκαίου (ἀπόσπ. 59), ὅπερ ἐφεξῆς ἐπανελαμβάνετο πολλάκις ἀντιστροφικῶς, ὡς διαρρήδην μαρτυρεῖ ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 67 W. ὧδε λέγων· «ἡμεῖς δέ, ἐπειδὴ κατὰ δέκα ὁρῶμεν αὐτὸ (δηλονότι τὸ παρ' Ἀλκαίῳ ᾆσμα, οὗ ἡ ἀρχὴ ἔμε δείλαν κτλ.) συζυγίας καταμετρούμενον, κατὰ σχέσιν αὐτὸ γεγράφθαι φαμέν» (πρβλ. καὶ μετρικῆς § 265). Τοιαῦται εἶνε καὶ αἱ τετράκωλοι στροφαὶ τοῦ Ἀνακρέοντος ἐν ἀποσπ. 43 καὶ 62, εἶτα δὲ αἱ μικραὶ στροφαὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Ἱκετίδων τοῦ Αἰσχύλου στ. 1018 = 1026, 1022 = 1031, 1053 = 1058 καὶ αἱ τρίκωλοι καὶ τετράκωλοι ἐν τῷ παρ' Ἀριστοφ. Θεσμοφ. στ. 102 κέ. ᾄσματι, αἵτινες τελευτῶσιν εἰς καταληκτικὸν δίμετρον, οἷον στ. 111 κέ.

χαῖρε καλλίσταις ἀοιδαῖς, ⏑̄ ⏑ –́ – ⏑̄ ⏑ –́ –
Φοῖβ', ἐν εὐμούσαισι τιμαῖς ⏑̄ ⏑ –́ – ⏑̄ ⏑ –́ –
γέρας ἱερὸν προφέρων ⏑ ⏑ ⏑⏑́ – ⏑ ⏑ –́ ⊼

Πρβλ. καὶ Σφ. 291 = 304 (πάροδος).

ΣΗΜ. Καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις εὑρίσκομεν τὰ δίμετρα ἀνακλώμενα συντιθέμενα κατὰ σύστημα. Τὴν στροφικὴν δὲ ταύτην σύνθεσιν εὑρίσκομεν ἤδη παρ' Ἰωάννῃ γραμματικῷ Γάζης, ὅστις ἔν τισι μὲν ποιήμασι συνάπτει ἀνὰ τέσσαρα Ἀνακρεόντεια, ἐν ἄλλοις δὲ ἀνὰ πέντε εἰς μίαν στροφήν, ἥτις διὰ τῆς στιγμῆς χωρίζεται τῶν ἑπομένων. Ὁ δὲ Σωφρόνιος ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων (ἀκμ. κατὰ τὴν 8 ἑκατ.) συντίθησι τὰς ἐκ τεσσάρων Ἀνακρεοντείων στροφὰς αὐτοῦ κατ' ἀλφάβητον· ἑκάστη δηλαδὴ στροφὴ ἄρχεται ἀπὸ ἑνὸς ἐφεξῆς γράμματος τῆς ἀλφαβήτου πλὴν τοῦ η καὶ ω, ἅτινα παραλείπονται ἢ ἀντὶ μὲν τοῦ η ἐπαναλαμβάνεται τὸ προηγούμενον ζ, ἀντὶ δὲ τοῦ ω τὸ ψ. Μεταξὺ δὲ τῶν κατ' ἀλφάβητον τούτων στροφῶν παρεμβάλλονται οὐχὶ καθ' ὡρισμένην τάξιν καὶ ἐκτὸς τῆς ἀλφαβητικῆς τάξεως ἐπιφθεγματικὰ

(1) Πρβλ. ἀρχαιολ. ἐφημ. ἔτ. 1885 σελ. 74 κέ., ἔνθα πρῶτοι ἡμεῖς ἐπραγματεύθημεν περὶ τῆς μετρικῆς τοῦ παιᾶνος τούτου συνθέσεως. Διαφόρως οὐχὶ ὅμως ὀρθότερον ἀνέλυσεν αὐτὸν μεθ' ἡμᾶς ὁ Wilamowitz Möllendonrf ἐν «Isyllos von Epidauros»,

μέρη ἐκ δύο ἀπ' ἐλάσσονος ἰωνικῶν τριμέτρων συγκείμενα, κανονικῶς μετὰ τὴν ἑβδόμην συλλαβὴν τεμνομένων, οἷον 1, 38. 39·

∪ ∪ –́ – ∪ ∪ –́ | – ∪ ∪ –́ ∪

μερόπων ὀλλυμένων δαίμονος ἔργοις
ὁ πατὴρ υἷα λόγον δῶκεν ἀρήγειν.

Ἀντὶ δὲ τοῦ πρώτου ἰωνικοῦ ἐδέχοντο τὰ τρίμετρα ταῦτα καὶ χορίαμβον (1), οἷον 1, 97. 98,

ὃν πόλος εὐρυπέλωρ οὐ χάδεν ἔνδον,
σὴ χάδεν εὐρυνόη νηδὺς ἀρίστη.

Ἔν τισι δὲ ποιήμασι τοῖς τριμέτροις ἐπιφέρονται προσέτι τρία Ἀνακρεόντεια. Παράδειγμα δὲ φέρομεν τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου ποιήματος ἔχουσαν ὧδε·

Ἀπὸ πνεύματος θεοῖο
ἐπ' ἀποστόλους μολοῦντος
πυρίνην ἐμοὶ παράσχοις,
Μαρίη, λιτῇσι γλῶσσαν.
Βροτέῃ λέγειν γὰρ ὄντως
σφαλερὸν πέφυκε γλώττῃ,
θεόπαις, τεὴν λοχείην
θεόθεν βροτοῖς φανεῖσαν.

Γενέτης θεὸς τὰ ὄντα
σοφίῃ τέτευχε πάντα,
ἀγαθῶν ὅπως τε θείων
ἐσαεὶ κτίσις μετάσχοι.
Διὰ δὴ χερῶν κρατίστων
ἀπὸ γῆς κόνιν κομίσσας,
μερόπων ἔτευξε φύτλην
μεγάλα βροτοῖς ὀπάζων.

Παρθενικῆς Μαρίης, ἔθνεα κόσμου
σεμνὰ κυηφορίην μέλψατε πάντα.
Μερόπων ὅλη γενέθλη,
Μαρίης κλυτῇ κυήσει
ἱερὸν μέλος λιγαίνοις.

Οἱ Βυζαντῖνοι μετρικοὶ (πρβλ. σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 153 κέ. W. Ἠλίαν Μοναχὸν ἐν Studemund anecd. σελ. 176 κέ.) διακρίνουσιν οἴκους, οἷοι εἶνε παρὰ Σωφρονίῳ αἱ κατ' ἀλφάβητον στροφαί, καὶ κουκούλλια, οἷα εἶνε παρὰ Σωφρονίῳ τὰ μεταξὺ τῶν οἴκων παρεμβαλλόμενα ἐπιφθεγματικὰ μέρη, ἅτινα κεῖνται ἐκτὸς τῆς ἀλφαβητικῆς τῶν στροφῶν τάξεως καὶ ἐκτὸς τῆς συνεχείας τῆς διανοίας τοῦ ποιήματος, ἥτις διὰ τῶν οἴκων μόνον περαίνεται. Γεώργιος δὲ ὁ Γραμματικὸς μεταξὺ τῶν ἐκ τεσσάρων Ἀνακρεοντείων συγκειμένων οἴκων παρεμβάλλει ἀτάκτως κουκούλλια, ὁτὲ μὲν ἐκ δύο, ὁτὲ δὲ ἐκ

(1) Περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ χοριάμβου καὶ ἰωνικοῦ πρβλ. Wilamowitz, Philol. Unters. IX, ὅστις ἐν σελ. 132 μνημονεύει ἐκ τοῦ Ἀνακρέοντος τὸν στίχον

37 χήλινον ἄγγος ἔχον πυθμένας ἀγγειοσελίνων.

– ∪ ∪ – ∪ ∪ – – ∪ ∪ – – ∪ ∪ – –

Ἅπαξ δὲ παρὰ Σωφρονίῳ τὰ τρίμετρα ἰωνικὰ ἀπὸ μείζονος. Πρβλ. καὶ Ἠλίαν Μοναχὸν ἐν Studemund anecd. σελ. 177.

τριῶν Ἀνακρεοντείων, ὁτὲ δὲ ἐκ δύο ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος τριμέτρων συγκείμενα, καὶ ταῦτα οὐχὶ χωρὶς ἐν ἰδίῳ ἕκαστον ποιήματι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀναμίγνυσι πάντα τὰ σχήματα ταῦτα τοῦ κουκουλλίου. Ἡ στροφικὴ σύνθεσις ποικίλλεται πολὺ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ποιηταῖς Ἀνακρεοντείων· οἱ μὲν οἶκοι εἶνε ὁτὲ μὲν κατ' ἀλφάβητον, ὁτὲ δὲ οὐχί, οὐδένα δ' ἔχουσιν ὡρισμένον ἀριθμὸν Ἀνακρεοντείων, τὸ δὲ κουκούλλιον ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος τριμέτρων, παρεμβάλλεται δὲ ὁτὲ μὲν καθ' ὡρισμένην χώραν ἤτοι μετὰ ὡρισμένον ἀριθμὸν οἴκων, ἄλλοτε δὲ ἀτάκτως, δύναται δὲ καὶ παντάπασι νὰ λείπῃ.

Ἡ στροφικὴ σύνθεσις τῶν Ἀνακρεοντείων μετέβη ὕστερον ἀπὸ τῆς προσῳδιακῆς στιχουργίας εἰς τὴν τονικήν, ἐν ᾗ δηλαδὴ ὡς βάσις τῆς ῥυθμοποιίας χρησιμεύουσιν οἱ λογικοὶ τόνοι καὶ οὐχὶ ἡ ποσότης τῶν συλλαβῶν, οἷον ἐν τῷ ἑξῆς τοῦ Φωτίου ποιήματι (ἀκμ. κατὰ τὴν 9 ἑκατ. 820-891)

Ἀπὸ λογικῶν λειμώνων	∪ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪
σοφίης λάβωμεν ἄνθη	∪ –́ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
ἵνα τοῦ αοφοῦ δεσπότου	∪ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪
τιμίαν στέψωμεν κάραν.	∪ –́ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
Βασιλεῦ κράτιστε, χαίροις,	∪ ∪ –́ – ∪ ∪ –́ ∪
οἰκουμένης ὄμμα θεῖον,	∪ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪
τῶν ἀνάκτων ὧν ἡ δόξα	∪ ∪ –́ ∪ –́ ∪ –́ ∪
τῶν βασιλέων τὸ θαῦμα.	–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪

Καὶ ἐν τῷ ἑξῆς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ βασιλεύσαντος 886-911,

Ἄρα τίς γῆθεν ἀείρας	–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
ἐν συστροφῇ με Ζεφύρου	–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
ἀκαριαίως ἀποίσει	–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
πρὸς τὴν κλαυθμῶνος κοιλάδα.	–́ ∪ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
ἵν' ὅπως με τὰς μενούσας	∪ –́ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪
ἰδὼν κολάσεις θρηνήσω.	∪ –́ ∪ –́ ∪ ∪ –́ ∪

Ἐνταῦθα τοῖς Ἀνακρεοντείοις (ἀνακλωμένοις) ἐπιμίγνυνται καὶ ἄλλα σχήματα, ἓν μὲν καθαρὸν ἰωνικὸν δίμετρον, πλείονα δὲ ἔχοντα ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ χορίαμβον καὶ διίαμβον. Καὶ παρὰ μὲν Φωτίῳ οὐδὲν ὑπάρχει κουκούλλιον, παρὰ δὲ τῷ Λέοντι ὡς ἐκ τοῦ σχήματος μὲν δὲν διακρίνεται τῶν οἴκων, δηλοῦται δὲ ἐκ τῆς κατ' ἀλφάβητον τάξεως τῶν οἴκων. Ἄξιον δὲ νὰ παρατεθῶσιν ἐνταῦθα καὶ Ἀνακρεόντειά τινα ἐκ τοῦ ἐκ 219 τοιούτων συγκειμένου ἀστρόφου ποιήματος

τοῦ Ἰωάννου Κατράρη (ἀκμ. κατὰ τὴν 14 ἑκατ.), ἐν ᾧ σκώπτων τὸν φιλόσοφον καὶ ῥήτορα Νεόφυτον λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τάδε·

⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑

Βούλει καὶ μορφὴν ἀκοῦσαι;
τὴν μὲν γέννην ἔστι Βλάχος,
Ἀλβανίτης δὲ τὴν ὄψιν,
τοῦ δὲ σώματος τὴν θέσιν
Βουλγαραλβανιτοβλάχος.

374. Αἱ δὲ *μείζονες στροφαὶ* τῆς τε τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας ἔχουσι μὲν καὶ αὐταὶ ὡς κύρια στοιχεῖα τὰ ἰωνικὰ δίμετρα καὶ τρίμετρα, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα κῶλα ἑτερόμετρα συνήθως λογαοιδικὰ ἢ χοριαμβικά, ἅτινα μάλιστα χρησιμεύουσιν ὡς προῳδικὰ ἢ ἐπῳδικά, ὡς ἐν Ἑπτ. Θ. 720, 1. 7. Προμ. 397. Χοηφ. 323, 1. 2. 5. 792. 793. Πέρσ. 648. 651. Οἰ. Τ. 483, 1. 2 (πρβλ. § 178). Βάκχ. 72, 1. 2. 9. Κύκλ. 495, 4. Βατρ. 324, 1. 2. 3. Ἐκ τοῦ μέσου δὲ τῆς στροφῆς ἀποκλείονται τὰ ἑτερογενῆ μέτρα. — Ἔν τισι δὲ στροφαῖς τοῦ δράματος τὰ ἰωνικὰ μέτρα χρησιμεύουσι μόνον ὡς δευτερεύοντα στοιχεῖα, ὡς ἐν Αἰσχ. Ἀγαμ. 691 = 709. 744 = 757. Σοφ. Φιλ. 1175, ἔνθα ὁ Φιλοκτήτης προφέρων τὸ ὄνομα τοῖς Τροίας, τῆς πηγῆς τῶν ἑαυτοῦ παθῶν, μεταπίπτει ἐκ τοῦ ἰαμβικοῦ ῥυθμοῦ εἰς τὸν θρηνώδη ἰωνικόν, ἀκολουθοῦσι δὲ δύο δίμετρα ἀνακλώμενα·

στυγερὰν Τρῳάδα γᾶν μ' ἤλπισας ἄξειν.
Χ. τόδε γὰρ νοῶ κράτιστον.
Φ. ἀπὸ νύν με λείπετ' ἤδη.

Οἰ. Κ. 212. Ἠλ. 10?8.

375. Ὡς πηγὴν τοῦ ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ ὑποληπτέον τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος καὶ τὴν πρωίμως εἰς Ἑλλάδα μετενεχθεῖσαν τῆς Κυβέλης. Τῷ εὐθύμῳ δηλαδὴ χαρακτῆρι τῶν εἰς Διόνυσον καὶ Δήμητρα ᾀσμάτων προσετέθη καὶ τὸ ἐκστατικὸν καὶ ὀργιαστικὸν κατὰ ῥοπὴν Ἀσιατικήν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ὀργιαστικοῦ δηλονότι τούτου χαρακτῆρος τῆς λατρείας ἐγεννήθη τὸ ἰωνικὸν μέτρον. Ὡς δὲ φρονοῦσιν οἱ περὶ τὸν Ῥοσβάχιον (βλ. Speciel. Metrik[3] σελ. 333 κέ.) ὁ ἰωνικὸς ῥυθμὸς ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ προσλαβόντος πυρριχιακὴν ἄρσιν ἐν ἀρχῇ, ὅθεν τὸ ἦθος τοῦ ῥυθμοῦ προσέλαβε μείζονα κίνησιν·

–́ ⏑ – ⏑ – ⏓
⏑ ⏑ –́ ⏑ – ⏑ – –

Ἔσται δὲ τοῦτο φανερόν, ἐὰν συστηματικῶς ἐπαναληφθῇ ὁ ἀνακλώμενος·

⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – –
ἀνακλώμενος ἀνακλώμενος.

Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἡ ἀνάκλασις ἀποδείκνυται προγενεστέρα τοῦ καθαροῦ σχήματος τῶν ἰωνικῶν, ψευδὴς δὲ ἡ δόξα ὅτι πρῶτος ὁ Ἀνακρέων εἰσηγήσατο τὴν ἀνάκλασιν. Τοὐναντίον τὸ ἐπίμικτον πρὸς τὰς τροχαϊκὰς εἶνε τὸ πρότερον, τὸ δὲ καθαρὸν ἰωνικὸν τὸ ὕστερον. Πιθανῶς δὲ ὁ αὐλῳδὸς Ὄλυμπος μεταξὺ τῆς 20 καὶ 27 Ὀλυμπιάδος, τουτέστι κατὰ τοὺς μεταξὺ Ἀρχιλόχου καὶ Ἀλκμᾶνος χρόνους, μετήνεγκεν εἰς τὴν ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλάδα τὸν ἰωνικὸν ῥυθμὸν μετὰ τῆς Φρυγιστὶ ἁρμονίας, ἐφ' ἧς οὗτος ᾔδετο. Διότι ὅταν ὁ Πλούταρχος (περὶ μουσ. 29) λέγῃ ἐξ ἀρχαίων πηγῶν «τὸν Ὄλυμπον ἐκεῖνον, ᾧ δὴ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ νομικῆς μούσης ἀποδιδόασι, ... ἐξευρεῖν φασι . . . καὶ τὸν χορεῖον, ᾧ πολλῷ κέχρηνται ἐν τοῖς μητρῴοις», τοιούτους τροχαίους πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν τοὺς τῶν ἀνακλωμένων ἰωνικῶν. Ἔκτοτε οἱ ἰωνικοὶ ἐγένοντο προσφιλὲς μέτρον τῶν ἐκστατικῶν εἰς Διόνυσον, Δήμητρα καὶ Κυβέλην ᾀσμάτων, ὡς μάλιστα δηλοῖται ἐκ τῶν μιμήσεων τῆς τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας. Πλὴν τούτων ὅμως πρωίμως ἐγένετο προσέτι χρῆσις τῶν ἰωνικῶν ἐν τῷ ὑπορχήματι καὶ ἐν τοῖς συμποτικοῖς καὶ ἐρωτικοῖς ᾄσμασιν, ἅτινα εἶχον χαρακτῆρα μαλακὸν καὶ ἐκλελυμένον, οἷον ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος, τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 38 W.), μάλιστα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀνακρέοντος. Τῷ τελευταίῳ ἠκολούθησε καὶ ἡ μεταγενεστέρα συμποτικὴ καὶ ἐρωτικὴ λυρική, κατὰ προτίμησιν τὰ δίμετρα ἀνακλώμενα μεταχειριζομένη, ὅπερ μέτρον διετέλεσε προσφιλὲς μέχρι τῶν ὑστάτων χρόνων.

Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τῶν ἰωνικῶν ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ μαρτυρεῖ τὸ τοῦ Πινδάρου ἀπόσπ. 189 καὶ 203, τὸ τοῦ Σιμωνίδου 32. 37. 53, τὸ τοῦ Τιμοθέου 12, 14 καὶ τὸ τοῦ Τελέστου 5.

Τὸ δὲ δρᾶμα μετεχειρίζετο τὰ ἰωνικὰ μέτρα πρῶτον μὲν ἐν Διονυσιακοῖς ᾄσμασιν, ἅτινα εἶχον ὀργιαστικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ἐκ μὲν τῆς τραγῳδίας τοιαῦτα πολλὰ παραδείγματα παρέχονται μάλιστα αἱ τοῦ Εὐριπίδου Βάκχαι, ἐν αἷς τρία εἰς Διόνυσον καὶ Κυβέλην χορικὰ

ᾄσματα σύγκεινται ἐξ ἰωνικῶν, ἤτοι ὁλόκληρα ὡς ἐν στ. 519 κέ. ἢ τοῖς ἰωνικοῖς ἐπιφέρεται ἐν τέλει λογαοιδικὴ στροφὴ ὡς ἐν στ. 64 κέ. 370 κέ. Ἐκ δὲ τῆς κωμῳδίας ἐνταῦθα ἀνήκει ὁ χορὸς τῶν μυστῶν ἐν Βατρ. 324, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ ἰωνικοῦ εἰς τὸν Ἴακχον ᾄσματος. Καὶ τὸ τοῦ κωμικοῦ Φρυνίχου ἀπόσπ. ἀδέσπ. 15 (Ἡφ. 39 W.) «ἃ δ' ἀνάγκα 'σθ' ἱερεῦσιν καθαρεύειν φράσομεν» φαίνεται λείψανον ἰωνικῆς στροφῆς πιθανῶς ἐκ τῶν μυστῶν αὐτοῦ. Διονυσιακὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ τὸ παροίνιον ἐν ταῖς τρισὶν ἰωνικαῖς στροφαῖς τοῦ Κύκλωπος στ. 495 κέ. Διακρίνονται δὲ τὰ Διονυσιακὰ ταῦτα ᾄσματα τῶν λοιπῶν, περὶ ὧν ἑφεξῆς ὁ λόγος, διὰ τοῦ μείζονος μεγέθους τῶν στροφῶν. Μετρικῶς δὲ χαρακτηρίζονται διὰ τῆς μεγάλης ἀδείας περὶ τὴν λύσιν τῶν θέσεων καὶ συναίρεσιν τῶν ἄρσεων, ὥστε προσεγγίζουσι τοῖς γαλλιαμβικοῖς.- Εἶτα δὲ μετεχειρίζετο ἡ τραγῳδία (καὶ ἡ κωμῳδία ἐν παρῳδίαις) τὰ ἰωνικὰ μέτρα ἐν θρηνητικοῖς ᾄσμασι χορικοῖς τε καὶ μονῳδικοῖς, ἐν οἷς μάλιστα ἐπεπόλαζεν ἦθος μαλακὸν καὶ ἐκλελυμένον. Περὶ τοῦ τοιούτου εἴδους τῶν στροφῶν λέγει ὁ σχολιαστὴς εἰς Αἰσχ. Προμ. 128 «ὁ ῥυθμὸς Ἀνακρεόντειός ἐστι κεκλασμένος πρὸς τὸ θρηνητικόν.... ἐχρῶντο δὲ αὐτοῖς οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς θρηνητικοῖς». Τοῦ εἴδους τούτου τῶν ἰωνικῶν στροφῶν, ἐν ᾧ ἐπιπολάζει ἦθος στυγνὸν καὶ μελαγχολικόν, χρῆσιν πλείστην ἐποιήσατο ὁ Αἰσχύλος, ὅστις πλὴν τῶν Εὐμενίδων ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις δράμασι εὑρίσκεται μεταχειρισάμενος αὐτάς, μάλιστα δὲ ἐν Πέρσαις (στ. 65 κέ. 81 κέ. 102 κέ. 648 κέ 959 κέ. Χοηφ. 323. 789). Πολλῷ δὲ ὀλιγωτέραν ὁ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, οἷον ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἐν Οἰ. Τ. 483 κέ. καὶ ἐν Φιλοκτ. 1170, ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐν Ἱκετ. 42 κέ. 55 κέ.

ϛ'. ΜΕΤΡΑ ΠΑΙΩΝΙΚΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῶν κρητικῶν μέτρων.

376. Ὡς ἐν τῷ γενικῷ μέρει τῆς μετρικῆς εἴπομεν, ἡ Ἑλληνικὴ ῥυθμικὴ πλὴν τοῦ δακτυλικοῦ καὶ ἰαμβικοῦ ῥυθμικοῦ γένους εἶχε καὶ τρίτον τὸ παιωνικὸν καλούμενον. Πέντε δηλαδὴ πρῶτοι χρόνοι συντιθέμενοι ἀπετέλουν ἕνα πόδα παίωνα καλούμενον, οὗ ἡ τρίσημος θέσις πρὸς τὴν δίσημον ἄρσιν εἶχε λόγον ὡς $3:2$ ἢ $1\,{}^1/_2:1$, τουτέστι τὸν τοῦ ἡμιολίου (◡ ◡ ◡ | ◡ ◡ ἢ ◡ ◡ | ◡ ◡ ◡). Τὸ κύριον δὲ μετρικὸν σχῆμα τοῦ πεντασήμου τούτου ποδὸς συνέκειτο ἐκ δύο λυομένων μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας. Καὶ ὅτε μὲν ἡ βραχεῖα ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο μακρῶν (´ ◡ – ἢ – ◡ ´) ὁ πούς ἐκαλεῖτο *κρητικός*, ἔτι δὲ *ἀμφίμακρος* καὶ *παίων διάγυιος*· ὅτε δὲ προηγεῖτο τῶν μακρῶν (◡ ´ –), ὁ πούς ἐλέγετο *βακχεῖος*, πρότερον δ' ἐκαλεῖτο *ἀντιβάκχειος*· ὅτε δ' ἐπεφέρετο ταῖς μακραῖς (´ – ◡), ὁ πούς ἐκαλεῖτο *παλιμβάκχειος*, πρότερον *βακχεῖος* καλούμενος (πρβλ. § 148 ΣΗΜ. γ'). Ἐκ τῶν τριῶν τούτων κυρίων σχημάτων τοῦ πεντασήμου παιωνικοῦ ποδὸς ἐσχηματίζοντο κατὰ τοὺς παλαιοὺς τεχνικοὺς τρία εἴδη μέτρων παιωνικοῦ ῥυθμοῦ, τὸ *κρητικὸν* (ἢ *παιωνικὸν* μετὰ εἰδικωτέρας σημασίας), τὸ *βακχειακὸν* καὶ τὸ *παλιμβακχειακόν*. Περὶ τοῦ παλιμβακχειακοῦ ὁ Ἡφαιστίων σελ. 40 W. παρατηρεῖ ὅτι «σπάνιόν ἐστιν, ὥστε, εἰ καί πού ποτε ἐμπέσοι, ἐπὶ βραχὺ εὑρίσκεσθαι». Κατὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἑφεξῆς περὶ τῶν δύο πρώτων εἰδῶν τῶν μέτρων λόγον ποιούμεθα, πρῶτον μὲν περὶ τῶν κρητικῶν, εἶτα δὲ περὶ τῶν βακχειακῶν, καθ' ὅσον τῶν μὲν κρητικῶν πλείστη ἐγένετο χρῆσις ἐν τῇ παλαιᾷ μουσικῇ τέχνῃ, τῶν δὲ βακχείων μόνον ἐν συνθέσει μετ' ἰάμβων, δηλονότι ὡς δοχμίων, καθ' ἑαυτοὺς δὲ σποράδην μόνον.

Πλὴν τοῦ ποδικοῦ σχήματος τοῦ συγκειμένου ἐκ δύο μακρῶν καὶ μιᾶς βραχείας οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ μνημονεύουσι καὶ τὰ ἑξῆς τέσσαρα ποδικὰ σχήματα, ἅτινα εἶχον μίαν μόνην μακράν, ἐκαλοῦντο δὲ κατὰ τὴν θέσιν, ἣν αὕτη κατεῖχε, παίων πρῶτος – ∪ ∪ ∪, παίων δεύτερος ∪ – ∪ ∪, παίων τρίτος ∪ ∪ – ∪, παίων τέταρτος ∪ ∪ ∪ –. Ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος παίων γίνεται διὰ τῆς λύσεως τῆς δευτέρας τοῦ κυρίου ποδὸς ἤτοι τοῦ κρητικοῦ μακρᾶς εἰς δύο βραχείας, ὁ δὲ τέταρτος διὰ τῆς λύσεως τῆς πρώτης μακρᾶς. Ἀμφότερα δὲ τὰ σχήματα ταῦτα καίπερ δευτερεύοντα εἶνε ὅμως χρήσιμα, ὅπως καὶ ὁ *ὄρθιος* καλούμενος ὁ ἐκ τῆς λύσεως ἀμφοτέρων τῶν μακρῶν γινόμενος καὶ ἐκ πέντε βραχειῶν συλλαβῶν συνεστὼς ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪(1), μόνον δὲ δὲν ἀπετελοῦντο ἐξ αὐτῶν ἴδια εἴδη μέτρων. Ὁ δεύτερος ὅμως καὶ τρίτος καλούμενος παίων δύνανται νὰ εὑρίσκωνται ἐνίοτε ἐν χρήσει μόνον ὡς λύσεις τοῦ βακχείου καὶ παλιμβακχείου.

377. Ὡς ἐν τῷ γενικῷ μέρει ἐν τῷ περὶ ποδῶν λόγῳ εἴπομεν, τὰ κῶλα τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμικοῦ γένους ἔχουσι μέγεθος δεκάσημον, πεντεκαιδεκάσημον καὶ πεντεκαιεικοσάσημον, ὥστε εἶνε διποδίαι, τριποδίαι (2) καὶ πενταποδίαι· αἱ δὲ τετραποδίαι κατὰ τοὺς παλαιοὺς ῥυθμικοὺς δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν κῶλον, ἀλλ' ἐπάναγκες νὰ διαιρῶνται εἰς δύο διποδίας. Πάντων δὲ τῶν κώλων συνηθεστάτη εἶνε ἡ διποδία

α') *κρητική.*	β') *βακχειακή.*	γ') *παλιμβακχειακή.*
́– ∪ – | ́– ∪ –	∪ ́– – | ∪ ́– –	⏓ – ∪ | – – ∪̄

Ἡ τελευταία συνήθως λαμβάνεται ὡς κρητικὴ μετὰ προτεταγμένης ἄρσεως, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου (περὶ συνθ. ὀνομ. 17) ὡς βακχειακὸν (τουτέστι παλιμβακχειακὸν) μνημονευόμενον μέτρον

σοί, Φοῖβε, Μοῦσαί τε συμβῶμεν.

Τοιαῦτα δὲ μέτρα ἢ κῶλα, τουτέστι κρητικὰ ἀρχόμενα ἀπ' ἄρσεως, εἶνε σπάνια, ἡ δ' ἄρσις αὕτη ὡς ἐπὶ τῶν ἰαμβικῶν εἶνε συλλαβὴ ἀδιάφορος, οἷον Λυσιστρ. 476 «ὦ Ζεῦ, τί ποτε χρησόμεθα». 1028 «ὁ δ' ἄρτος ἀπὸ χοίνικος ἰδεῖν μάλα νεανίας». 1062. 1047. 1193, 614. 636.

Τὰ δὲ ἐκ κρητικῶν ποδῶν καταληκτικὰ κῶλα καταλήγουσιν εἰς

(1) Diomed. 481, 13. Ἀνών. Ἀμβροσ. ἐν Studemund Anecd. var. I, 232, 10.

(2) Ἐν τοῖς σχολίοις εἰς τὰς παιωνικὰς στροφὰς τοῦ Ἀριστοφάνους, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὸν Ἡλιόδωρον, ἡ διποδία καὶ τριποδία καλεῖται *δίρρυθμος* καὶ *τρίρρυθμος*. Παρὰ τῷ Μαρίῳ Οὐικτωρίνῳ γίνεται χρῆσις τῶν ὅρων τούτων ἐπὶ τῶν βακχείων.

πεντάσημον σπονδεῖον ἢ τροχαῖον διὰ τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον, ὁ δὲ ῥυθμὸς ἀνεπληροῦτο ἤτοι διὰ τονῆς τουτέστι διὰ παρεκτάσεως τῆς προτελευταίας μακρᾶς (⏗ –) ἢ διὰ προσθήκης δισήμου παύσεως ἐν τέλει (– ∪ $\bar{\wedge}$), οἷον Λυσιστρ. 790 κέ.

πλεξάμενος ἄρκυς, καὶ κύνα τιν' εἶχεν,
κοὐκέτι κατῆλθε πάλιν οἴκαδ' ὑπὸ μίσους.

Ἀλκμ. ἀπόσπ. 27. Κῶλον δὲ καταληκτικὸν μετὰ προτεταγμένης ἄρσεως εἶνε τὸ ἐν Λυσιστρ. 787 «κἀν τοῖς ὄρεσιν ᾤκει». Εἰρ. 490. Τῆς αὐτῆς καταλήξεως φαίνεται ὅτι ἐγίνετο χρῆσις ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κώλου, οἷον Λυσιστρ. 808 κέ.

Τί-μων ἦν τις ἀΐδρυτος ἀβάτοισιν ἐν κτλ.
⏗ – ́– ∪ ∪ ∪ ́– ∪ ∪ ∪ ́– ∪ –

Ἴσως δὲ καὶ εἰς μίαν μόνην συλλαβὴν κατέληγον τὰ καταληκτικὰ ἐκ κρητικῶν κῶλα. Πρβλ. Πινδ. Ὀλυμπ. 2 καὶ Βακχ. ἀπόσπ. 23,2.

Περὶ δὲ τῆς *λύσεως* τῶν μακρῶν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ μὲν κύριον σχῆμα, τὸ τοῦ κρητικοῦ ἢ ἀμφιμάκρου, ἐτηρεῖτο ἐν τῷ καταληκτικῷ ἑξαμέτρῳ τοῦ Ἀλκμᾶνος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡφαιστίωνος (σελ. 43 W.), ὅστις ὡς παράδειγμα φέρει τὰ ἑξῆς ἑξάμετρα,

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἔρως οἷα παῖς παίσδει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἃ μή μοι θίγῃς τῷ κυπαιρίσκῳ.

Ἐπιφέρει δ' αὐτόθι ὁ Ἡφαιστίων καὶ τάδε· «δεδηλώσθω δὲ ὅτι καὶ ὅλα ᾄσματα κρητικὰ συντίθεται, ὥσπερ καὶ παρὰ Βακχυλίδῃ,

ὦ Περίκλειτε τἆλλ' ἀγνοήσειν μὲν οὔ σ' ἔλπομαι».

Ὁ δὲ πρῶτος παίων (τουτέστιν η λύσις τῆς β' μακρᾶς) εὑρίσκεται ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Σιμωνίδου καὶ Βακχυλίδου, οὐχὶ σπανίως παρὰ Πινδάρῳ καὶ συχνότατα παρ' Ἀριστοφάνει. Ἔν τισι μάλιστα ᾄσμασιν, οἷον ἐν Σφηξὶ στ. 1275-1283 = 1284-91, ὁ Ἀριστοφάνης σχεδὸν κανονικῶς μεταχειρίζεται τὸν α' παίωνα ὡς τεχνικὸν μέσον πρὸς ἐπίτασιν τῆς κινήσεως. Φαίνεται δὲ τοῦτο ἰδιάζον τῇ κωμῳδίᾳ. Ὁ δὲ δ' παίων ἐν τῇ κωμῳδίᾳ εἶνε πολλῷ σπανιώτερος. Ὁ δὲ ὄρθιος, ὁ ἔχων δηλαδὴ λελυμένας ἀμφοτέρας τὰς μακράς, κατ' ἐξαίρεσιν εὑρίσκεται καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκοπίμως.

378. Τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ χρῆσις κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Ἀπόλλωνος ὀρχηστικοῖς ᾄσμασι, τοῖς καλουμένοις *ὑπορχήμασι*. Συνῳδὰ λοιπὸν τῷ κεκινημένῳ ἤθει τῶν ὑπορχημάτων ὁ

παιωνικὸς ῥυθμὸς ἦτο ἐνθουσιαστικώτερος (1), ὅπως ὁ ἰωνικός, ἄνευ ὅμως τῆς ἐκείνου μαλθακότητος καὶ ἀθυμίας, ἐνέφαινε δὲ μείζονα τῶν τροχαίων καὶ ἰάμβων κίνησιν καὶ θερμότητα. Καὶ ἐκ μὲν τῆς χρήσεως ἐν τοῖς ᾄσμασι τοῦ Ἀπόλλωνος Παιᾶνος ὠνομάσθη *παίων* (2), ἐκ δὲ τῆς ἀρχαιοτάτης τοῦ ὑπορχήματος κοιτίδος, δηλονότι τῆς Κρήτης, *κρητικός*. Εἶδος δὲ τοῦ ὑπορχήματος ὡς γένους λαμβανομένου ἦτο ἡ πυρρίχη, ἥτις ὡσαύτως ἐν Κρήτῃ τὸ πρῶτον ἀνεπτύχθη. Καὶ ἐν τῇ πυρρίχῃ λοιπὸν ἦσαν χρήσιμοι οἱ παίωνες, ὅθεν καὶ ἡ εὕρεσις αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τοὺς πυρριχιστὰς Κουρῆτας καὶ Κορύβαντας (3). Ἐκ τῆς Κρήτης δὲ λέγεται ὅτι μετήνεγκε τὸν παιωνικὸν ῥυθμὸν εἰς Σπάρτην ὁ Θαλήτας, ὅστις ὡς ποιητὴς παιωνικῶν ὑπορχημάτων καὶ εὑρετὴς τῶν παιώνων λέγεται (Σχολ. εἰς Πυθ. 2, 127. Στράϐ. 10, 4, 16). Ἐν Σπάρτῃ δὲ πλὴν τοῦ Θαλήτα, δι' οὗ ἐγένετο ἐν αὐτῇ ἡ δευτέρα μουσικὴ κατάστασις, ἐθεράπευσε τὸ ὑπόρχημα καὶ ὁ Ξενόδαμος ὁ Κυθήριος (Ἀθήν. 1, 15 d. Πλούταρχ. περὶ μουσ. 10) καὶ ὁ Ἀλκμὰν (ἀπόσπ. 38). Καὶ οἱ κορυφαῖοι δὲ τῶν χορικῶν λυρικῶν εὑρίσκονται χρῆσιν τοῦ παιωνικοῦ ῥυθμοῦ πεποιημένοι καίτοι οὐχὶ μεγάλην. Καὶ τοῦ μὲν Σιμωνίδου σῴζονται δύο παιωνικὰ ἀποσπάσματα, τὸ μὲν ἐξ ὑπορχήματος, τὸ δὲ ἐκ παιᾶνος. Παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ δὲν εὑρίσκονται παίωνες ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τῶν ὑπορχημάτων, ἀλλ' ἔν τισιν ἐπινίκοις ὑπορχηματικὸν ἔχουσι χαρακτῆρα, οἷον ἐν Ὀλυμπ. 2. ἐν Πυθ. 5. Ὀλ. 10. Ἐν τοῖς δύο τελευταίοις καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ διθυραμϐικῷ ἀποσπ. 74 (53) οἱ παίωνες δὲν εἶνε καθαροί, ἀλλ' ἀναμίσγονται καὶ λογαοιδικὰ μέτρα. Περὶ δὲ τῆς χρήσεως παρὰ Βακχυλίδῃ πρϐλ. Ἡφαιστ. σελ. 43 W. - Ἐκ τῆς λυρικῆς παρέλαϐε τὸν παιωνικὸν ῥυθμὸν ἡ κωμῳδία καὶ συχνὴν ἐποιήσατο χρῆσιν ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασιν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν μονῳδικοῖς (Ἀχαρν. 971. Σφ. 1060. Εἰρ. 1127. Λυσιστρ. 614). Ἐν δὲ τῇ τραγῳδίᾳ σπανίως εὑρίσκονται κρητικὰ ᾄσματα, οἷον ἐν Αἰσχ. Ἱκέτ. 419 κέ. Εὐρ. Ὀρέστ. 1415 κέ.

(1) Ἀριστείδ. Κοΐντιλ. σελ. 88 M. «τοὺς ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ θεωρουμένους ἐνθουσιαστικωτέρους εἶναι συμϐέϐηκεν». Στραϐ. 10. σελ. 480 C (*συντονώτατος*). Ἀνών. Ἀμϐροσ. ἐν Studem. Anecd. var. I, σελ. 228 (*δρόμιος, ὑπορχηματικός*).

(2) Σχολ. Ἡφαιστ. A ἐν Studem. Anecd. var. I, 128. Ἰσαὰκ Μοναχὸς 177, 3 (= Ψευδοδράκ. 130, 6).

(3) Σχολ. εἰς Πυθ. 2, 127 καὶ Νεφ. 651. Σουίδ. «κατ' ἐνόπλιον».

379. Τὸ συνηθέστατον τῶν κρητικῶν μέτρων εἶνε τὸ *ἀκατάληκτον τετράμετρον*, ὅπερ ὑποληπτέον ὡς ἐκ δύο διμέτρων συγκείμενον, ὅθεν καὶ τέμνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο κώλων. Οἱ κωμικοὶ μετεχειρίσαντο αὐτὸ καὶ κατὰ στίχον, οἷον ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Ἀχαρν. 976 κέ.

αὐτόματα πάντ' ἀγαθὰ | τῷδέ γε πορίζεται.
οὐδέποτ' ἐγὼ Πόλεμον | οἴκαδ' ὑποδέξομαι.

Πολλάκις δὲ μετεχειρίσατο αὐτὸ ὕστερον καὶ ὁ Ἀλεξανδρῖνος Σιμμίας, ὅστις ἔν τισι μὲν ποιήμασιν, ὡς λέγει ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 42 W.), ἐπετήδευσε νὰ παραλαμϐάνῃ τοὺς πλείστους κρητικούς, οἷον (ἀπόσπ. 4)

μᾶτερ ὦ πότνια, κλῦθι, νυμφᾶν ἁϐρᾶν,
Δῶρι, κυμοκτύπων ἦραν' ἁλίων μυχῶν.

Ἐν ἑνὶ δὲ λύων ἀμφοτέρας τὰς τοῦ κρητικοῦ μακρὰς νὰ παραλαμϐάνῃ τὸν ἐκ πέντε βραχειῶν παίωνα πλὴν τῆς τελευταίας, ἐφ' ἧς τὸν τέταρτον παραλαμϐάνει παίωνα, οἷον

σέ ποτε Διὸς ἀνὰ πύματα | νεαρὲ κόρε νεϐροχίτων.

Τινὲς δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον συνετίθεσαν τὸ τετράμετρον, ὥστε τρισὶ τετάρτοις παίωσι νὰ ἐπάγηται τελευταῖος ὁ κρητικός, οἷον

θυμελικὰν ἴθι μάκαρ | φιλοφρόνως εἰς ἔριν.

Τὸ δὲ σπανιώτερον *καταληκτικὸν τετράμετρον* χρησιμεύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς κατακλεὶς συστήματός τινος, οἷον Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 792. Ὄρν. 246

ἔχετε λειμῶνά τ' ἐρόεντα Μαραθῶ-νος.

Συχνὰ δὲ συζεύγνυνται κρητικὰ κῶλα, καὶ μάλιστα δίμετρα, εἰς μίαν ὑπέρμετρον περίοδον, ἥτις ὁτὲ μὲν καταλήγει εἰς κῶλον ἀκατάληκτον, ὁτὲ δὲ εἰς καταληκτικὸν (κρητικὰ συστήματα ἐξ ὁμοίων), οἷον Ἀλκμ. ἀπόσπ. 38

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ | ἔστι, μάργος δ' Ἔρως | οἷα παῖς παίσ-δει.

Δύο δὲ δίμετρα καὶ ἓν τρίμετρον συζεύγνυνται παρ' Ἀριστοφάνει Ὄρν. 1069 κέ. «ἑρπετά τε καὶ δάκετα | πάνθ' ὅσαπερ ἔστιν ὑπ' ἐμᾶς πτέρυγος | ἐν φοναῖς ὄλλυται». Πρϐλ. Ἀριστοφ. Εἰρ. 358 = 596. 1131 = 1163.

380. Τῆς κωμῳδίας ἴδια εἶνε τὰ *τροχαιοπαιωνικὰ* μέτρα, ἐν οἷς τροχαϊκὰ καὶ παιωνικὰ κῶλα συντίθενται εἰς μίαν περίοδον. Τοιοῦτον εἶνε τὸ τροχαιοπαιωνικὸν τετράμετρον, ὅπερ ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ στίχον ἐπαναλαμϐάνει ἐν Λυσιστρ. 1014 κέ.

´ ∪ – ∪̄ ∠ ∪ – ∪̄ | ∠ ∪ ∪ ∪ ∠ ∪ ∪̲

οὐδὲν ἔστι θηρίον γυ|ναικὸς ἀμαχώτερον
οὐδὲ πῦρ οὐδ' ὧδ' ἀναιδὴς | οὐδεμία πόρδαλις.

Ἄλλοτε δὲ προηγοῦνται μὲν τὰ κρητικὰ κῶλα, ἐπιφέρεται δὲ τροχαϊκόν, οἷον παρ' Ἀριστοφ. Εἰρ. 351 κέ.

ἀλλ' ἀπαλὸν ἄν μ' ἴδοις καὶ πολὺ νεώτερον ἀπαλλαγέντα πραγμάτων.

381. Αἱ δὲ *παιωνικαὶ στροφαὶ* σπανίως μόνον συντίθενται ἐκ καθαρῶν κρητικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἀναμίγνυνται μετὰ τῶν κρητικῶν κώλων καὶ τροχαϊκά. Πολλάκις δὲ μία μόνον ἢ καὶ πλείονες περίοδοι σύγκεινται ἐκ κρητικῶν, αἱ δ' ἄλλαι εἶνε τροχαϊκαί. — Τὰ δὲ μετρικὰ στοιχεῖα τῶν στροφῶν τούτων εἶνε τὸ κρητικὸν δίμετρον, ὁτὲ μὲν ἀκατάληκτον, ὁτὲ δὲ καταληκτικόν, καὶ τὸ τρίμετρον· εἶτα τὸ τροχαϊκὸν δίμετρον (τετραποδία) μετ' ἀλόγων ἄρσεων. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τά τε κρητικὰ καὶ τὰ τροχαϊκὰ κῶλα ἀποτελοῦσιν ὑπερμέτρους περιόδους. Καὶ ἡ μὲν τομὴ μεταξὺ τῶν κώλων εἶνε μὲν συχνή, οὐχὶ ὅμως ἀπαραίτητος. Τὴν δὲ λύσιν ὁ μὲν κρητικὸς ἐπιδέχεται συχνότερον ἐπὶ τῆς δευτέρας μακρᾶς, οἱ δὲ τροχαῖοι ἀποφεύγουσιν αὐτήν. Ἀντιστροφικῶς δ' ἀνταποδίδονται ἀλλήλοις ὁ πρῶτος παίων καὶ ὁ κρητικός, ὡς ἐν Ἀχαρν. 218 καὶ 233, 290. 291. 295 καὶ 339. 340. 342, ὁ τέταρτος παίων τῷ κρητικῷ, ὡς ἐν Εἰρ. 359. 398. 599. Ὄρν. 1065, καὶ ὁ τέταρτος τῷ πρώτῳ παίωνι, ὡς ἐν Ἀχαρν. 301 καὶ 346, Σφ. 339 καὶ 370. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ τροχαϊκὴ διποδία ἀνταποδίδοται παίωνι καὶ κρητικῷ, ὡς ἐν Σφηξὶ στ. 410 καὶ 468, 417. 472. Εἰρ. 350. 388. 351. 390. Λυσιστρ. 785. 809. 788. 811. Ὡς ἰδίωμα δὲ τῶν στροφῶν τούτων παρατηρεῖται ὅτι ἐν τῷ τέλει ὁ παρατέλευτος ποὺς εἶνε σχεδὸν κανονικῶς κρητικός.

Καὶ στροφαὶ μὲν ἐκ *καθαρῶν κρητικῶν* συγκείμεναι εἶνε αἱ παρ' Αἰσχ. Ἱκέτ. 418 = 423

στρ. φρόντισον καὶ γενοῦ πανδίκως
εὐσεβὴς πρόξενος·
τὰν φυγάδα μὴ προδῷς,
τὰν ἕκαθεν ἐκβολαῖς
δυσθέοις ὀρμέναν·
ἀντ. μηδ' ἴδῃς μ' ἐξ ἑδρᾶν πανθέων
ῥυσιασθεῖσαν, ὦ
πᾶν κράτος ἔχων χθονός·
γνῶθι δ' ὕβριν ἀνέρων
καὶ φύλαξαι κότον.

Καὶ παρ' Ἀριστοφάνει Ἀχαρν. 665 = 692.

δεῦρο, Μοῦσ' ἐλθὲ φλεγυρὰ πυρὸς ἔχουσα μένος, ἔντονος Ἀχαρνική.
οἷον ἐξ ἀνθράκων πρινίνων φέψαλος ἀνήλατ' ἐρεθιζόμενος οὐρίᾳ [ῥιπίδι,
ἡνίκ' ἂν ἐπανθρακίδες ὦσι παρακείμεναι,
οἱ δὲ Θασίαν ἀνακυκῶσι λιπαράμπυκα,
οἱ δὲ μάττωσιν, οὕτω σοβαρὸν ἐλθὲ μέλος εὔτονον, ἀγροικότονον,
ὡς ἐμὲ λαβοῦσα τὸν δημότην.

Μόνον δὲ ἐπῳδικῶς ἐπάγονται τροχαῖοι ἐν Ἀριστοφ. Σφ. 1275 = 1284·

ὦ μακάρι' Αὐτόμενες, ὥς σε μακαρίζομεν,
παῖδας ἐφύτευσας ὅτι χειροτεχνικωτάτους,
πρῶτα μὲν ἅπασι φίλον ἄνδρα τε σοφώτατον,
τὸν κιθαραοιδότατον, ᾧ χάρις ἐφέσπετο·
τὸν δ' ὑποκριτὴν ἕτερον, ἀργαλέον ὡς σοφόν·
εἶτ' Ἀριφράδην πολύ τι θυμοσοφικώτατον,
ὅντινά ποτ' ὤμοσε μαθόντα παρὰ μηδενός,
ἀλλ' ὑπὸ σοφῆς φύσεος αὐτόματον ἐκμαθεῖν
γλωττοποιεῖν εἰς τὰ πορνεῖ' εἰσιόνθ' ἑκάστοτε.

Ἀχαρν. 971 = 988. — *Τροχαιοπαιωνικαὶ* δὲ στροφαὶ εἶνε αἱ ἐν Ἀχαρν. 204 = 219 καὶ 284 = 335.

1 ΔΙΚ. Ἡράκλεις, τουτὶ τί ἔστι; τὴν χύτραν συντρίψετε.
ΧΟΡ. σὲ μὲν οὖν καταλεύσομεν, ὦ μιαρὰ κεφαλή.
ΔΙΚ. ἀντὶ ποίας αἰτίας, ὦχαρνέων γεραίτατοι;
ΧΟΡ. τοῦτ' ἐρωτᾷς; ἀναίσχυντος εἶ καὶ βδελυρός,
ὦ προδότα τῆς πατρίδος, ὅστις ἡμῶν μόνος
σπεισάμενος εἶτα δύνασαι πρὸς ἔμ' ἀποβλέπειν.
2 ΔΙΚ. ἀντὶ δ' ὧν ἐσπεισάμην ἀκούσατ', ἀλλ' ἀκούσατε.
ΧΟΡ. σοῦ γ' ἀκούσωμεν; ἀπολεῖ· κατά σε χώσομεν τοῖς λίθοις.
ΔΙΚ. μηδαμῶς, πρὶν ἄν γ' ἀκούσητ'· ἀλλ' ἀνάσχεσθ' ὦγαθοί.
ΧΟΡ. οὐκ ἀνασχήσομαι· μηδὲ λέγε μοι σὺ λόγον·
ὡς μεμίσηκά σε Κλέωνος ἔτι μᾶλλον, ὃν
κατατεμῶ τοῖσιν ἱππεῦσι καττύματα.

Καὶ αἱ ἐν Λυσιστρ. 781 = 805, 1043 = 1059 = 1188 = 1204. Ἱππ. 303 = 382. Εἰρ. 346 = 582.

Παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ ἐν Ὀλ. 2 τῶν παιώνων προηγεῖται μὲν ἄρσις ὡς ἀνάκρουσις, ἐπιφέρονται δὲ λογαοιδικὰ ὡς κατακλείς. Τοὺς παιωνικοὺς πόδας ὁ Μαυρίκιος Schmidt (über den Bau der Pindar. Strophe) διαιρεῖ ὧδε·

∪ | ∠ ∪ – | ∠ ∪ – | ∠ ∪ ∪ ∪ | ∠ ∪ – | ∠ ∪ ∪ ∪ | ∠ ∪ ∪ ∪ | ∠ ∪ ∪̲
Λ̄ Λ – | ∠ ∪ – | ∠ ∪ ∪ ∪ | ∠ ∪ ∪ ∪ | ⊔⊔ | ∠ ∪ – | ∠ ∪ – | ∠ ∪ – | ∪́ ∪ ∪ –
Λ̄ Λ – | ∠ ∪ ∪ ∪ | ∠ ∪ – | ∪́ ∪ ∪ – | ∠ ∪ – | Λ̄ ∪ – | ∠ ∪ ∪ ∪ | ∠ ∪ – | ∠ ∪ ∪̲

ἀναξιφόρ|μιγγες ὕμ|νοι, τίνα θε|όν, τίν' ἥ|ρωα, τίνα|δ' ἄνδρα κελα|δήσομεν;
ἤ|τοι Πίσα|μὲν Διός, 'Ο|λυμπιάδα|δ' ἕ|στασεν 'Η|ρακλέης|ἀκρόθι|να πολέμου.
Θή|ρωνα δὲ τε|τραορίας|ἕνεκα νι|καφόρου|γεγω|νητέον ὄ|πιν δίκαι|ον ξένων.

Παιωνικοῖς μέτροις καὶ τούτοις καθαροῖς καὶ μετ' οὐδενὸς ἑτερομέτρου στοιχείου μεμιγμένοις γέγραπται καὶ ἡ τῷ 1893 ἁ. Χ. ἔτει ἐν ταῖς ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφαῖς εὑρεθεῖσα ᾠδὴ εἰς 'Απόλλωνα, ἧς μετὰ τῆς λέξεως τοῦ ποιήματος φέρονται ἐπιγεγραμμένα ἐπὶ τοῦ λίθου καὶ τὰ σημεῖα τοῦ μέλους. Ἡ ᾠδὴ αὕτη, ἥτις ἐξεδόθη ἐν τῷ Bulletin de Correspondance Hellénique (17 année Août - Décembre 1893 σελ. 569 κέ.) ἐχαρακτηρίσθη ὡς ὕμνος εἰς τὸν 'Απόλλωνα ἢ ὡς προσοδιακὸς εἰς αὐτὸν παιὰν ἢ καὶ ἁπλῶς ὡς παιάν. Ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐκδοχῆς, ἐὰν δηλαδὴ ὁ ὕμνος ληφθῇ ἐπὶ τῆς εἰδικωτέρας καὶ κυρίας χρήσεως, καθ' ἣν ᾔδετο ὑπὸ ἑστώτων, οὐδαμῶς συναγορεύει τὸ ἦθος τῶν ῥυθμῶν τῆς ᾠδῆς ταύτης. Βελτίονες αἱ δεύτεραι ἐκδοχαί, ἀλλ' ὅμως ποθεῖ τις τὸ σύνηθες τοῖς παιᾶσιν ἐφύμνιον *ἰὴ παιάν*. Ἴσως μᾶλλον ληπτέον τὴν ᾠδὴν ταύτην ὡς ὑπόρχημα, οἵῳ μάλιστα ἁρμόζει τό τε γένος τοῦ ῥυθμοῦ καὶ οὐχ ἥκιστα αἱ πολλαὶ λύσεις τῶν μακρῶν, ὅθεν γεννᾶται ἦθος ῥυθμικὸν σφόδρα κεκινημένον καὶ τῷ εἴδει τούτῳ τῆς ποιήσεως ἁρμόζον. Ὡς ἐκ τῆς ῥυθμικῆς δὲ συνθέσεως, εἰς ἣν ἀνάγκη νῦν νὰ περιορισθῶμεν, ἡ ᾠδὴ αὕτη οὔτε κατὰ στίχον οὔτε κατὰ σχέσιν γεγραμμένη, ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἔχει μετρικὴν καὶ μελικὴν ἀνακύκλησιν, ἀνήκει εἰς τὰ ἀπολελυμένα ᾄσματα καὶ εἶνε ἀλλοιόστροφος. Ἐκ τῶν ἀνομοίων δὲ ἀλλήλοις συστημάτων, ἐξ ὧν συνέκειτο καὶ εἰς ἃ διῃρεῖτο ἡ ᾠδή, σῴζεται εἰ μὴ ὅλον τὸ πρῶτον, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ, πιθανώτατα δὲ μία μόνη ἐν τέλει λείπει περίοδος, ἧς πάνυ δυσχερὴς φαίνεται ἡ ἐπανόρθωσις ἐκ τῶν σῳζομένων λειψάνων, ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι φθοραὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις μεθ' ἱκανῆς πιθανότητος ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ τοῦ H. Weil. Ὡσαύτως ἐκ τῶν σῳζομένων λειψάνων τοῦ β' συστήματος ἀποβαίνει ἀδύνατον καὶ μία κἂν περίοδος αὐτοῦ ν' ἀποκατασταθῇ. Τοὐναντίον δὲ σχεδὸν πλῆρες σῴζεται τὸ γ' καὶ δ' σύστημα καὶ ἡ πρώτη περίοδος τοῦ ε' συστήματος ἡ τελευταία τοῦ δευτέρου τεμαχίου τοῦ λίθου. Περὶ τῶν λοιπῶν τεμαχίων ἐν ᾗ καταστάσει εὑρίσκονται οὐδένα ποιούμεθα λόγον. Ἔλθωμεν νῦν εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἑκάστου ἰδίᾳ συστήματος.

α'. σύστημα.

Τὸν κιθαρί]σει κλυτὸν παῖδα μεγάλου Διὸς [μέλψατε πα]ρ' ἀκρονιφῆ
τόνδε πάγον αἄμ[βροθ' ὃς ἅ]πασι θνατοισῖς προφαίνει[εις ἔπη,
τρ]ίποδα μαντειεῖον ὡς ειεῖ[λες, ἐχθρὸς ὃν ἐφρ]ουούρειει δράκων,
ὅτε τε[οῖσι βέλεσιν ἔτ]ρησας αἰόλον ἑλικτὰν [φυὰν]

⏑⏑⏑⏑ ⏑́ ⏑ – | ⏑⏑⏑⏑ ⏑́ ⏑ – | ⏑⏑⏑⏑ ⏑́ ⏑⏑ –
⏑⏑⏑⏑ ⏑⏑́ ⏑⏑⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏑⏑́ ⏑ – ⏑⏑́ ⏑ –
⏑́ ⏑⏑ – ⏑⏑́ ⏑ – ⏑⏑́ ⏑ – ⏑́ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑́ ⏑ –
⏑́ ⏑⏑ – ⏑́ ⏑⏑⏑⏑⏑ ⏑⏑́ ⏑ – ⏑́ ⏑⏑ – ⏑́ ⏑ –

$$2+2+2.\ 5.\ 5\ \ 5. = \left\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\right\|\frac{10}{8} : \frac{15}{8}\left\|\frac{10}{8} : \frac{15}{8}\right\|\frac{10}{8} : \frac{15}{8}\|$$

Τοῦ συστήματος δηλαδὴ τούτου αἱ σῳζόμεναι περίοδοι εἶνε τέσσαρες, ἓν ἑξάμετρον καὶ τρία πεντάμετρα. Καὶ τὸ μὲν ἑξάμετρον συνέστηκεν ἐκ τριῶν ὁμοίων κώλων, τουτέστι διποδιῶν ἢ διμέτρων, ἕκαστον δ' αὐτῶν (κατ' 'Αριστόξενον ποὺς δεκάσημος παιωνικὸς) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν $\frac{5}{8}+\frac{5}{8}=\frac{10}{8}$ ῥυθμὸν ἢ περιοδικὸν κῶλον τῆς νεωτέρας μουσικῆς. Αἱ δ' ἐπιφερόμεναι τρεῖς περίοδοι εἶνε πενταποδίαι ἢ πεντάμετρα καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ῥυθμικὴν θεωρίαν ἑκάστη ἀποτελεῖ ἕνα πόδα σύνθετον παιωνικὸν πεντεκαιεικοσάσημον, ὥστε εἶνε μονόκωλος, κατὰ δὲ τὴν νεωτέραν μουσικὴν ἀποτελεῖ δύο ῥυθμοὺς ἢ περιοδικὰ κῶλα, $\frac{10}{8}$ καὶ $\frac{15}{8}$. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν ἀρχὴν τοῦ γ' κώλου τῆς α' περιόδου συνεπλήρωσα διὰ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ συμφώνου (*μέλψατε* ἀντὶ τοῦ *ἐρῶ σ' ἄτε* ἢ *ἀείδετε*, ἅπερ ἔγραψαν ἄλλοι), ὅπως γένηται μακρὰ ἡ τοῦ προηγουμένου κώλου τελικὴ συλλαβή· διότι ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ φαίνεται ἐπικρατῶν ὁ κανὼν (ἐξαιρέσεις δ' εὑρίσκονται ὀλίγαι μόνον), καθ' ὃν τὰ κῶλα τελευτῶσιν εἰς τελείαν λέξιν. Δι' ὅμοιον δὲ λόγον καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς β' περιόδου τοῦ α' τούτου συστήματος συνεπλήρωσα *ἔπη* ἀντὶ τοῦ *λόγια*, ὅπερ ἔγραψεν ὁ Weil, ὅπως καὶ ἡ περίοδος αὕτη, ὥσπερ πᾶσαι αἱ ἄλλαι, τελευτᾷ οὐχὶ εἰς δύο βραχείας ἀλλ' εἰς μίαν μακράν.

γ'. σύστημα.

'Ελικῶ]να βαθύδενδρον αἳ λά[χετε Διὸς] ἐριβρόμουου θύγατρες εὐώλε[νοι],
μόλε[τ]ε, συνόμαιμον ἵνα Φοιοῖβον ὠιδαεῖσι μέλψητε χρυσεοκόμαν,
ὃς ἀνὰ δικορύνια Παρνασσίδος
τᾶσδε πεέτρας ἕδρανα μ[ε]τὰ κλυταιεῖς Δεελφίσιιν Κασταλίδος εοὐύδρου
νάματ' ἐπινίσεται, Δελφὸν ἀνὰ [πρ]ωῶνα μααντειεῖον ἐφέπων πάγον

∪ ∪ ″ ∪ ∪ ∪ ´ ∪ – | ″∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ω | ″∪ ∪ ∪ – ´ ∪ –
″∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ´ ∪ ∪ ∪ | ″ω ∪ – ´ω ∪ – | ″ ∪ – ∪ ∪ ∪ –
‴∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ″∪ ∪ ∪ – ´ ∪ –
″ ∪ ω ´ ∪ ∪ ∪ | ″∪ ∪ ∪ ω ω ∪ ω | ″ ∪ ∪ ∪ ω ∪ –
″ ∪ ∪ ∪ ´ ∪ – | ″ ∪ ∪ ∪ ´ω ∪ ω | ″ω ∪ ∪ ∪ ´ ∪ ∪̄

$$2+2+2.\ 2+2+2.\ 3.\ 2+2+2.\ 2+2+2 = \left\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\right\|$$

$$\left\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\right\|\frac{15}{8}\left\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\right\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\right\|$$

Τὸ σύστημα δηλαδὴ τοῦτο, ὅπερ καὶ διὰ τῆς ἐννοίας διακρίνεται τοῦ προηγουμένου καὶ ἑπομένου συστήματος καὶ τεκμήριον τοῦ τέλους αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῇ τελικῇ συλλαβῇ τῆς λέξεως *πάγον*, ἥτις εἶνε ἀδιάφορος, σύγκειται ἐξ ἓξ περιόδων, δύο ἑξαμέτρων, ἑνὸς τριμέτρου ὡς μεσῳδοῦ, καὶ δύο πάλιν ἑξαμέτρων ἐν τέλει. Ἡ τοιαύτη δὲ σύνθεσις πολὺ ἔχει τὸ εὔρυθμον ὡς καὶ ἡ τῶν ἄλλων συστημάτων. Εἰς πόσα δὲ κῶλα διαιροῦνται τὰ ἑξάμετρα καὶ πρὸς τίνα ῥυθμικὰ μεγέθη τῆς νεωτέρας μουσικῆς ἀντιστοιχοῦσι ταῦτά τε καὶ αἱ μονόκωλοι τριποδίαι (τρίμετρα), εἴπομεν ἤδη ἀνωτέρω. Παρατηρητέον δ' ὅμως ὅτι τὸ α΄ ἑξάμετρον τοῦ συστήματος τούτου ἄρχεται ἀπὸ δισυλλάβου ἀνακρούσεως, οἷα ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ μέτρῳ τῆς ᾠδῆς ταύτης εὑρίσκεται. Πιθανὸν δὲ φαίνεται ὅτι αἱ δύο αὗται βραχεῖαι ἀπετέλουν τὸ τέλος ἄλλου ποδὸς προηγουμένου, πάντοτε ὅμως ἀρκτικοῦ τοῦ συστήματος τούτου, ὥστε ἀναπληρωτέον *ἱερὸν* (ἢ *ἕδρανον* ἢ *θᾶκον* ἢ *δεῦρο δ'* ἢ *ἔλθεθ'*) *Ἑλικῶ-*, καὶ τότε ἡ α΄ περίοδος ἀποδείκνυται ἑπτάμετρος ἐξ ἑνὸς δηλ. τριμέτρου καὶ δύο διμέτρων συγκειμένη.

δ΄. σύστημα.

[ἴθι], κλυτὰ μεγαλόπολις Ἀθθίς, εὐχαιε[ῖσ]ι, φερόπλοιο ναίουσα Τριτωωνίδος
δά[πεδ]ον ἄθραυστον· ἁγίοις δὲ βωμοιοῖσιν Ἅ[φ]αιστος αἰείθε[ι] νέων
μῆρα τάουρων· ὁμουοῦ δέ νιν Ἄραψ ἀτμὸς ἐς Ὄλυμπον ἀνακίδν[α]ται.
λιγὺ δὲ λωτοὸς βρέμων αἰόλοιοις [μέ]λεσιν ὠιδαὰν κρέκει,
χρυσέα δ' ἀδύθρους κίθαρις ὕμνοισιν ἀναμέλπεται.

″∪ ∪ ∪ – ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ | ″ ∪ – ´ω ∪ ∪ ∪ ‴ ∪ – ″ ∪ – ´ω ∪ –
″∪ ∪ ∪ – ´ ∪ ∪ ∪ | ″ ∪ – ´ω ∪ – | ″ ∪ ω ´ ∪ –
″ ∪ ω ´ ∪ ω | ″∪ ∪ ∪ – ´ ∪ ∪ ∪ | ″ ∪ ∪ ∪ ´ ∪ –
″∪ ∪ ∪ – ´ ∪ – ‴ω ∪ ω ″∪ ∪ ∪ – ´ ∪ –
″ ∪ – ´ ∪ – ‴∪ ∪ ∪ – ″ ∪ ∪ ∪ ´ ∪ –

2 + 5. 2 + 2 + 2. 2 + 2 + 2. 5. 5.

$$\left\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{15}{8}\right\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\left\|\frac{10}{8} : \frac{10}{8} : \frac{10}{8}\right\|\frac{10}{8} : \frac{15}{8}\left\|\frac{10}{8} : \frac{15}{8}\right\|$$

Ὥσπερ τὰ προηγούμενα συστήματα, οὕτω καὶ τοῦτο ἔχει ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους λεκτικὴν συνάφειαν, τὸ τέλος δ' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν λέξιν *ἀναμέλπεται* δηλοῖ ἡ μετ' αὐτὴν χασμωδία, διότι ἡ ἐπιφερομένη περίοδος ἡ ἀρκτικὴ τοῦ ε΄ συστήματος «ὁ δὲ [θε]ω[ρ]ῶν πρόπας ἑσμὸς Ἀθθίδα λαχ[ὼν]» ἄρχεται ἀπὸ φωνήεντος. Ὥσπερ δὲ πάλιν τὸ προηγούμενον τρίτον σύστημα, ἴσως δὲ καὶ τὸ πρῶτον, καθ' ἃ εἴπομεν, οὕτω καὶ τοῦτο σύγκειται ἐκ πέντε περιόδων. Εἶνε δὲ αἱ περίοδοι αὐτοῦ ἡ μὲν πρώτη ἑπτάμετρος, ἐκ δύο κώλων συγκειμένη, διποδίας καὶ πενταποδίας, ἡ δὲ β΄ καὶ γ΄ ἑξάμετροι, ἑκατέρα τρίκωλος, ἡ δὲ δ΄ καὶ ε΄ πεντάμετροι, ἑκατέρα μονόκωλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ΄

Περὶ τῶν βακχειακῶν μέτρων καὶ περὶ δοχμίων.

Α΄. Περὶ τῶν βακχειακῶν μέτρων.

382. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ βακχειακοῦ εἴδους τῶν μέτρων ὁ Ἡφαιστίων, ὅστις εἶχεν ὑπ' ὄψιν πολλῷ πλείονα τῶν εἰς ἡμᾶς περιγενομένων ποιημάτων, ἀποφαίνεται ἐν κεφ. 13 ὧδε· «τὸ δὲ βακχειακὸν σπάνιόν ἐστιν, ὥστε, εἰ καὶ πού ποτε ἐμπέσοι, ἐπὶ βραχὺ εὑρίσκεσθαι». Ἡ ἀπόφανσις αὕτη τοῦ Ἡφαιστίωνος βεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τῆς σῳζομένης ποιήσεως, ἐν ᾗ οὐ μόνον ὅλα ποιήματα δὲν εὑρίσκονται ἐκ βακχειακῶν μέτρων κατὰ στίχον συντεθειμένα, οὐδὲ μακρότεραι περικοπαί, ἀλλ' ὀλίγα βακχειακὰ κῶλα εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα ἐν παιωνικοῖς ᾄσμασι τῆς χορικῆς λυρικῆς, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς τῆς τραγῳδίας μονῳδίαις μεταξὺ δοχμίων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἐκ βακχείων ἐγεννήθησαν, καὶ μεταξὺ τῶν μετὰ τῶν δοχμίων ἀναμισγομένων μέτρων, σπανίως δὲ μεταξὺ λογαοιδικῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σῳζομένων βακχειακῶν μέτρων εἶνε λίαν σμικρός, παρατηρεῖται ὅμως ὅτι σχεδὸν κανονικῶς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ εὑρίσκονται ἐν χωρίοις λίαν κεκινημένοις καὶ παθητικοῖς, ἐν οἷς ἐν καιρῷ θλίψεως, ἐκπλήξεως, θαυ-

μασμοῦ ἐκφέρονται πρὸς τὸ θεῖον ἱκετευτικαὶ προσφωνήσεις ἢ μετὰ τρόπου ἐπιφωνηματικοῦ γίνονται ἐρωτήσεις πλήρεις ἀδημονίας καὶ πάθους. Ἰστέον δὲ ὅτι ἐν τῇ τραγῳδίᾳ συχνὰ ἰαμβικὰ μέτρα ἄρχονται μὲν ἀπὸ βακχείων, ὅμως δὲ κατ' ἔμφασιν μόνον καὶ οὐχὶ καθ' ὑπόστασιν, διότι οἱ ἀρχόμενοι οὗτοι βακχεῖοι εἶνε ἰαμβικαὶ διποδίαι μεμειωμέναι τῇ δευτέρᾳ ἄρσει (◡ ⊥ ⊥)· ὅθεν χρεία προσοχῆς ὅπως μὴ λαμβάνωνται ὡς βακχεῖοι αἱ καταληκτικαὶ αὗται ἰαμβικαὶ διποδίαι. Ὅτι δὲ καὶ τἀνάπαλιν δὲν εἶνε ὀρθόν, πᾶς δηλονότι βακχεῖος δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς καταληκτικὴ ἰαμβικὴ διποδία, ὥς τινες τῶν νεωτέρων ἀπεφήναντο περὶ τοῦ βακχείου, μαρτυρεῖ οὐ μόνον τὸ ὅτι οἱ παλαιοὶ τῷ ῥυθμῷ τούτῳ προσποιοῦσι διαρρήδην μέγεθος πεντάσημον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι οἱ βακχεῖοι οἵ τε ἄλλοι (σπανιώτερον οὗτοι) καὶ οἱ ἐπὶ τῶν δοχμίων δέχονται καὶ τὴν λύσιν τῆς μακρᾶς εἰς δύο βραχείας, ὅπερ δὲν θὰ ἐγίνετο, ἂν ἦτο χρόνος τρίσημος ὡς ἐπὶ τῶν καταληκτικῶν ἰαμβικῶν διποδιῶν.

383. Τῶν βακχειακῶν μέτρων συχνότατον μὲν εἶνε τὸ *δίμετρον*, οἷον Εὐμ. 789 «στενάζω, τί ῥέξω;» Τραχ. 890 «τίς ἦν; πῶς; φέρ' εἰπέ». 892 «τί φωνεῖς; σαφηνῆ». Σοφ. Ἠλ. 1279 «ξυνοικεῖς; τί μὴν οὔ;» Ἀλκ. 92 «ὦ Παιάν, φανείης». Εὐρ. Ἱκετ. 990 «τί φέγγος, τίν' αἴγλαν». Ἡρακλ. Μ. 879 «χορευθέντ' ἀναύλοις». 906 «τί δρᾷς, ὦ Διὸς παῖ;» Ἴων. 190. Τρῳάσ. 321. 587 καὶ 588. Ὀρέστ. 173. Ῥῆσ. 695.

Μετὰ δὲ τὸ δίμετρον ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως ἔρχεται τὸ *τετράμετρον*, οὗ ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 43 W.) ὡς παράδειγμα φέρει τοὺς ἑξῆς στίχους ἐκ τῶν Βασσαρῶν τοῦ Αἰσχύλου (ἀπόσπ. 22 b Dind)·

ὁ ταῦρος δ' ἔοικεν | κυρίξειν τιν' ἀρχάν,
φθάσαντος δ' ἐπ' ἔργοις | προπηδήσεταί νιν.

Τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς·

Προμ. 115 τίς ἀχώ, τίς ὀδμὰ | προσέπτα μ' ἀφεγγής;
Φιλ. 396 ὅτ' ἐς τόνδ' Ἀτρειδᾶν | ὕβρις πᾶσ' ἐχώρει.
Ἴων. 1546 τίν' αὐδὰν ἀΰσω, | βοάσω; πόθεν μοι.
Φοιν. 1536 κλύεις, ὦ κατ' αὐλὰν | ἀλαίνων γεραιόν.
Διονύσ. περὶ συνθ. ὀν. 17 τίν' ἀκτάν, τίν' ὕλαν | δράμω; ποῖ [πορευθῶ;

Σπανιώτατον δὲ εἶνε τὸ *τρίμετρον*, οἷον

Ἀγαμ. 1081 ἀγυιᾶτ', Ἀπόλλων ἐμός.

Χοηφ. 390 ποτᾶται, πάροιθεν δὲ πρώρας.
Φοιν. 187 Λερναίᾳ τε δώσειν τριαίνᾳ.
Βάκχ. 994 φονεύουσα λαιμῶν διαμπάξ.
Ῥῆσ. 708 ἩΜ. τίν' ἀλκήν, τίν' αἰνεῖς; ἩΜ. Ὀδυσσῆ.

Ὡσαύτως σπανιώτατον εἶνε καὶ τὸ *πεντάμετρον*, οἷον Ἑπτ. 104 «τί ῥέξεις, προδώσεις, παλαίχθων Ἄρης, τὰν τεὰν γᾶν;» Ἑλέν. 642 «πρὸς ἄλλαν ἐλαύνει θεὸς ξυμφορὰν τᾶσδε κρείσσω». Δύνανται δὲ ταῦτα νὰ διαιρεθῶσι καὶ εἰς δύο, τουτέστι δίμετρον καὶ τρίμετρον.

Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν βακχειακῶν μέτρων. Ἐκ βακχείων μετ' ἰάμβων συντιθεμένων ἀποτελεῖται ὁ δόχμιος καλούμενος ῥυθμός, ὅθεν λέγομεν ἐνταῦθα καὶ περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τούτου.

Β'. Περὶ δοχμίων.

384. Πάντες οἱ ῥυθμοί, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, διαιροῦνται κατὰ λόγον τῶν ἀριθμῶν, ἤτοι τῶν ἄρσεων καὶ θέσεων, εἰς ῥυθμοὺς ἴσους καὶ ἐπιμορίους(1). Τούτων οἱ μὲν πρῶτοι (οἱ δακτυλικοὶ) ἔχουσι διαίρεσιν κειμένην ἐν ἰσότητι ἤτοι τὸν τοῦ ἴσου λόγον, οἱ δὲ δεύτεροι (ἴαμβοι, παίωνες καὶ ἐπίτριτοι) ἔχουσι λόγον ἐπιμόριον, τουτέστιν ἡ ἄρσις καὶ ἡ θέσις αὐτῶν διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ μίαν μονάδα, ἔχουσι δηλ. ὡς 1 : 2, 2 : 3, 3 : 4. Τὰ μέρη τῶν τελευταίων ἤτοι τῶν ἐπιμορίων εἶνε μὲν ἄνισα ἀλλήλοις, ἡ διαφορὰ ὅμως αὐτῶν εἶνε οὕτω μικρά, ὥστε ὁ πρὸς ἄλληλα λόγος ἐλαμβάνετο ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων τῶν ἐν ἰσότητι κειμένων, τουτέστιν ὡς εὐθὺς ἢ ὀρθός, ὅθεν καὶ οἱ δεύτεροι ῥυθμοὶ ἐκαλοῦντο ὀρθοί, ὅπως καὶ οἱ πρῶτοι. Πλὴν τούτων ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ ῥυθμικὴ εἶχε καὶ ῥυθμόν, οὗ οἱ ἀριθμοὶ ἔκειντο ἐν λόγῳ ἐπιμερεῖ, τουτέστιν ἡ θέσις διέφερε τῆς ἄρσεως τὸ μέγεθος πλέον ἢ κατὰ μίαν μονάδα, ὅθεν καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὀρθοὺς ἐκαλεῖτο *δόχμιος*, τουτέστι πλάγιος. Τοιοῦτος εἶνε ὁ ὀκτάσημος δόχμιος ◡ – – ◡ –, οὗ ἡ ἄρσις πρὸς τὴν θέσιν εἶχεν ὡς 3 : 5 ἢ ὡς 5 : 3. Ὑπὲρ τῆς θεωρίας ταύτης κυριωτάτην πηγὴν ἔχομεν τὸ ῥυθμικὸν ἀπόσπασμα, ὅπερ διεσώθη ἐν τῇ τοῦ Χοιροβοσκοῦ ἐξηγήσει εἰς τὸ τοῦ Ἡφαιστ. ἐγχειρ. εἰς κεφ. ι' (παρὰ Studemund, anecd. var. σελ. 76 κέ. Παραπλησίως δὲ ἐν τῷ Μ.

(1) Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἴσων καὶ ἐπιμορίων ῥυθμῶν ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανὸς σελ. 39. Περὶ δὲ τῆς σημασίας τοῦ ἐπιμορίου καὶ ἐπιμεροῦς λόγου ζήτει εἰς Νικομάχ. ἀριθμ. 1, 19. 20.

ἐτυμολ. λ. δοχμιακός)· «ἰστέον γὰρ ὅτι τὸ δοχμιακὸν σύγκειται ἐξ ἀντισπάστου καὶ συλλαβῆς, ὡς πρὸς τὸν μετρικὸν χαρακτῆρα. Οἱ μέντοι ῥυθμικοὶ τὸ πᾶν μέτρον ὡς μίαν συζυγίαν λαμβάνοντες δοχμιακὸν ὀνομάζουσι διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν. Οἱ προειρημένοι ῥυθμοί, ἴαμβος, παίων, ἐπίτριτος, *ὀρθοὶ* καλοῦνται· ἐν ἰσότητι γὰρ κεῖνται, καθὸ ἕκαστος τῶν ἀριθμῶν μονάδι πλεονεκτεῖται· ἡ γὰρ μονάς ἐστι πρὸς δυάδα, ἡ δυὰς πρὸς τριάδα, ἡ τριὰς πρὸς τετράδα. Ἐν δὲ τῷ δοχμίῳ εὑρίσκεται ἡ διαίρεσις τριὰς πρὸς πεντάδα, οὐκέτι ὀρθή. Οὗτος οὖν ὁ ῥυθμὸς οὐκ ἠδύνατο ὀρθὸς καλεῖσθαι, ἐπεὶ δυάδι πλεονεκτεῖται· ἐκλήθη οὖν δόχμιος, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἀνισότητος μεῖζον ἢ κατὰ τὴν εὐθεῖαν κρίνεται». Τοῖς τελικοῖς τοῦ ἀποσπάσματος τούτου λόγοις συμφωνεῖ ὁ Ἀριστείδης σελ. 39 λέγων «δόχμιοι δὲ ἐκαλοῦντο διὰ τὸ ποικίλον καὶ ἀνόμοιον καὶ μὴ κατ' εὐθὺ θεωρεῖσθαι τῆς ῥυθμοποιίας» (κατ' εὐθὺ θεωρεῖσθαι = κατὰ τὴν εὐθεῖαν κρίνεται). Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Τριχᾶς σελ. 286 «δοχμιακὸν ὀνομάζεται . . . παρ' ὅσον, ὡς ἔνιοί φασι, πλάγιόν τινα τὸν ῥυθμὸν ἔχει καὶ οὐκ ὀρθότατον». Ὅτι δὲ ὁ δόχμιος εἶχεν ὀκτάσημον μέγεθος, μαρτυρεῖται προσέτι ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ σχολ. εἰς Ἑπτ. 120 «καὶ ταῦτα δὲ δοχμιακά ἐστι καὶ ἴσα, ἐάν τις αὐτὰ ὀκτασήμως βαίνῃ. Κυρίως δὲ εἶπον βαίνῃ· ῥυθμοὶ γάρ εἰσι· βαίνονται δὲ οἱ ῥυθμοί, διαιρεῖται δὲ τὰ μέτρα, οὐχὶ βαίνεται. Πρβλ. σχόλ. εἰς Ἑπτ. στ. 100.

Ὑπὸ τούτων βεβαιοῦται ὅτι ὁ ὀκτάσημος δόχμιος βαινόμενος ἐλάμβανε δύο σημεῖα ἤτοι ῥυθμικοὺς χρόνους, μίαν δηλονότι θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν. Διττῶς δὲ διῄρουν τὸν δόχμιον οἱ παλαιοὶ ἤτοι εἰς τὸν πεντάσημον βακχεῖον καὶ τὸν τρίσημον ἴαμβον, ἢ εἰς τὸν τρίσημον ἴαμβον καὶ τὸν πεντάσημον παίωνα·

8			8	
◡ – –	◡ –		◡ –	– ◡ –
5	3		3	5
βακχεῖος	ἴαμβος		ἴαμβος	παίων.

Ἀμφοτέρας τὰς διαιρέσεις ταύτας μνημονεύει ὁ Φάβιος Κοϊντιλιανὸς (instit. 9, 4, 97)· «est et dochmius, qui fit ex bacchio et iambo vel iambo et cretico». Τὴν δευτέραν δὲ ὁ Χοιροβοσκὸς ἐν Ἐξηγήσεως μν. χωρίῳ λέγων «ἐνταῦθα οὖν δόχμιον ῥυθμόν φησιν ἴαμβον καὶ παίωνα πρῶτον» καὶ ὁ Ἀριστείδης σελ. 39 λέγων «συντίθεται ἐξ ἰάμβου καὶ παίωνος διαγυίου». Ἡ πρώτη ἐκδοχὴ φαίνεται ὀρθοτέρα, διότι κατὰ τὴν δευτέραν δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀλογία τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς, ἣν ἐπιδέχεται ὁ δόχμιος, ὡς μετ' ὀλίγον θὰ εἴπωμεν, ἂν αἱ τρεῖς τελευταῖαι συλλαβαὶ τοῦ δοχμίου ληφθῶσιν ὡς ἀποτελοῦσαι παίωνα. Κατὰ τὴν πρώτην ὅμως ἐκδοχήν, ὅταν δηλ. ὁ δόχμιος ληφθῇ ὡς ἐκ βακχείου καὶ ἰάμβου συντεθειμένος, ἡ ἀλογία ἀμφοτέρων τῶν ἄρσεων (τῆς πρώτης καὶ τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς) οὐδὲν ἔχει τὸ δυσεξήγητον. Καίπερ δὲ ἐκ δύο ἀνίσων ποδῶν συντιθέμενος ὁ ῥυθμὸς οὗτος, ὅμως ἐβαίνετο ὡς εἷς πούς, δηλονότι σύνθετος ἤτοι διποδία, καὶ ὡς πᾶσα διποδία ἐλάμβανε καὶ αὐτὸς ἕνα κύριον τόνον (θέσιν) καὶ ἕνα δευτερεύοντα (ἄρσιν) ὧδε·

◡̄ ″ –	◡̄ ′
θ.	ἄ.

Οἱ παλαιοὶ ὅμως μετρικοί, οἵτινες οὐδένα ἐποιοῦντο λόγον τῶν ῥυθμικῶν λόγων, καθ' ἣν εἶχον ἀρχὴν νὰ διαιρῶσι τὰ μέτρα εἰς τετρασυλλάβους πόδας, ἐλάμβανον καὶ τὸν δόχμιον ὡς συγκείμενον ἐξ ἀντισπάστου μετὰ συλλαβῆς (Χοιροβοσκὸς μν. χ.). Ἡ ἀντισπαστικὴ ἐκδοχὴ εὑρίσκεται καὶ παρ' Ἡφαιστίωνι σελ. 33 W., Τριχᾷ 286, 17 καὶ Mar. Victor. 88, 23 K. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ μὲν Οὐεστφάλιος ἐν τῇ β' ἐκδ. τῆς μετρικῆς τόμ. 2 σελ. 854 παρατηρῶν ὅτι ἡ διαίρεσις τοῦ ὀκτασήμου δοχμίου εἰς 5+3 εἶνε ἄρρυθμος κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἐν ᾧ ὁ δόχμιος οὐ μόνον συχνὸς εἶνε ἐν τῇ παλαιᾷ ποιήσει, ἀλλὰ καὶ ἐν συνεχεῖ ῥυθμοποιίᾳ χρήσιμος παρά τε τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τραγικοῖς, λαμβάνει τὸν δόχμιον ἄλλως, ὡς βακχειακὴν καταληκτικὴν διποδίαν·

◡ ⏊ –, ◡ ⏊ – δίμετρον ἀκατάληκτον
◡ ⏊ –, ◡ ⏊ ⋀̄ » καταληκτικὸν (δόχμιος).

Τὴν δὲ λύσιν τῆς τελικῆς μακρᾶς τοῦ δοχμίου, ἑπομένης καταλήξεως, παραμυθεῖται ὁ Οὐεστφάλιος ἐκ τῆς ἀναλόγου λύσεως τῆς τελικῆς μακρᾶς τοῦ Γλυκωνείου καὶ ἄλλων, ἥτις εὑρίσκεται παρὰ Πινδάρῳ καὶ Εὐριπίδῃ. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Οὐεστφαλίου ἀποδείκνυται μὲν σύμφωνος τοῖς δόγμασι τῆς Ἀριστοξενείου ῥυθμικῆς θεωρίας, καθ' ὅσον αὕτη σῴζεται, ὅμως δὲ φαίνεται τολμηρὸν νὰ ζητῇ τις νὰ καινοτομῇ στηριζόμενος ταῖς καθολικαῖς ῥυθμικαῖς ἀρχαῖς τοῦ Ἀριστοξένου, ἐν ᾧ ἡ σῳζομένη παρὰ Κοϊντιλιανῷ καὶ ἄλλοις ῥυθμικὴ θεωρία πιθανώτατα ἐρρύη ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Ἀριστοξένου ῥυθμικῆς θεωρίας. Πιθα-

νώτερον δὲ φαίνεται ὅτι ἡ παλαιὰ ῥυθμικὴ θεωρία δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ καθιερώσῃ ἴδιον ῥυθμικὸν γένος ἔχον λόγον ὡς 5 : 3 ἕνεκα μόνου τοῦ δοχμίου καὶ διὰ τοῦτο οὐδένα ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστόξενος περὶ τοῦ ῥυθμικοῦ τούτου λόγου ὡς κανονικοῦ ἔνθα τοῦ σῳζομένου ἀποσπάσματος πραγματεύεται περὶ γενῶν ποδικῶν, πιθανῶς δὲ ἐποιεῖτο λόγον ἀλλαχοῦ καὶ τοιοῦτον, οἷον εὑρίσκομεν παρὰ τῷ Χοιροβοσκῷ καὶ τῷ Κοϊντιλιανῷ. Ἕτερος δέ τις, ὁ Pickel (de versuum dochmiacorum origine. Argent. 1880), λαμβάνει τὸν δόχμιον ὡς προκαταληκτικὴν ἰαμβικὴν τριποδίαν μετὰ παρεκτάσεως δηλαδὴ τῆς πρώτης μακρᾶς τοῦ βακχείου εἰς χρόνον τρίσημον (∪ ⊔ – ∪ –). Τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ πρῶτον μὲν ἐναντιοῦται ἡ παράδοσις, ἥτις τὸν βακχεῖον θέλει πόδα πεντάσημον ἀνήκοντα εἰς τὸ ἡμιόλιον γένος καὶ τὸ τοῦ δοχμίου μέγεθος ὁρίζει ὀκτάσημον, εἶτα δὲ ὅτι αἱ μακραὶ τοῦ δοχμίου πᾶσαι λύονται εἰς δύο βραχείας, ὅπερ δὲν ἐπιτρέπεται ἐπὶ τῶν τρισήμων χρόνων καὶ μάλιστα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποδός. Καὶ ἄλλαι δέ τινες θεωρίαι προηνέχθησαν, περὶ ὧν περιττὸν καὶ νὰ εἴπωμέν τι ἀρκούμενοι εἰς τὴν τῶν Κοϊντιλιανῶν, Φαβίου τε καὶ Ἀριστείδου, ἐκδοχὴν τοῦ δοχμίου ὡς *ῥυθμοῦ μεταβάλλοντος*.

385. Τὸ κύριον μετρικὸν σχῆμα τοῦ δοχμίου εἶνε τὸ ἔμπροσθεν παρατεθὲν ∪ – – ∪ –. Πᾶσα ὅμως μακρὰ ἐπιδέχεται λύσιν καὶ πᾶσα βραχεῖα παρέκτασιν ἤτοι ἀλογίαν. Καὶ ἕνεκα μὲν τῆς ἀλογίας διακρίνονται τὰ ἑξῆς τέσσαρα σχήματα τοῦ δοχμίου, ἓν μὲν ἐκ ῥητῶν συγκείμενον χρόνων, ὅθεν καὶ *ῥητὸν δόχμιον* δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν αὐτόν, τρία δὲ μετ᾽ ἀλόγων χρόνων ἤτοι τρεῖς *ἄλογοι δόχμιοι*·

α′) ∪ ∠ – ∪ – β′) α̲ ∠ – ∪ – γ′) ∪ ∠ – α̲ – δ′) α̲ ∠ – α̲ –.

Ἐκ τῆς λύσεως δὲ τῶν μακρῶν γεννῶνται ὀκτὼ διάφορα σχήματα τοῦ δοχμίου, τό τε κύριον σχῆμα τὸ μηδεμίαν ἔχον λύσιν καὶ ἑπτὰ σχήματα μετὰ λύσεων. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ ἑκάστου τῶν ὀκτὼ τούτων σχημάτων μεθ᾽ ἑκάστου τῶν τεσσάρων ἄλλων σχημάτων τῶν κατὰ τὴν ἀλογίαν διακρινομένων γεννῶνται τὰ ὑπὸ τοῦ A. Seidler (de versibus dochmiacis tragicorum Graecorum, Lipsiae 1811) προταθέντα 32 σχήματα τοῦ δοχμίου, ὧν οὐχὶ πάντων εὑρίσκονται ἀσφαλῆ παραδείγματα. Ῥᾶστα δὲ λύεται ἡ πρώτη μακρά, ἐφ᾽ ἣν πίπτει καὶ ὁ κύριος ῥυθμικὸς τόνος, ἡ δὲ δευτέρα καὶ τρίτη τότε μόνον λύεται ὡς συχνότατα, ὅτε συνυπάρχει καὶ λύσις τῆς πρώτης μακρᾶς. Ὡς πρὸς τὸ συχνὸν δὲ τῆς χρήσεως τὰ σχήματα τοῦ δοχμίου

διακρίνονται εἰς τέσσαρας τάξεις, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὰ μηδεμίαν ἔχοντα λύσιν σχήματα, ἡ δὲ δευτέρα τὰ τὴν πρώτην μακρὰν ἔχοντα λελυμένην, ἡ δὲ τρίτη τὰ πρὸς τῇ πρώτῃ καὶ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην μακρὰν ἔχοντα λελυμένην, ἡ δὲ τετάρτη, ἡ καὶ πασῶν σπανιωτάτη, τὰ μὴ ἔχοντα λελυμένην τὴν πρώτην μακράν, ἀλλὰ τὰς ἄλλας. Λέγομεν δὲ ἐφεξῆς ἰδίᾳ περὶ ἑκάστης τῶν τεσσάρων τούτων τάξεων.

Α′ Τάξις. Ἐκ τῶν τεσσάρων σχημάτων τῆς τάξεως ταύτης

1. α′) ∪ ∠ – ∪ – β′) – ∠ – ∪ – γ′) ∪ ∠ – – – δ′) – – – – –

ὅσον συχνὸν εἶνε τὸ μετὰ ῥητῶν χρόνων, τοσοῦτον σπάνια τὰ μετ᾽ ἀλόγων.

Β′ Τάξις. Ἐκ δὲ τῶν δοχμίων τῶν ἐχόντων λελυμένην τὴν α′ μακρὰν

2. α′) ∪ ∪́ ∪ – ∪ – β′) – ∪́ ∪ – ∪ – γ′) ∪ ∪́ ∪ – – – δ′) – ∪́ ∪ – – –

τὰ σχήματα α′ καὶ β′ εἶνε παντάπασιν ὁμοταγῆ τῷ κυρίῳ σχήματι, ἰδίᾳ δὲ τὸ β′ τηρεῖται πολλάκις δι᾽ ὅλης τῆς στροφῆς, οἷον Ἑπτ. 692

ὠμοδακής σ᾽ ἄγαν | ἵμερος ἐξοτρύ|νει πικρόκαρπον ἀν|δροκτασίαν τελεῖν | αἵματος οὐ θεμιστοῦ.

Ἀμφότερα δὲ τὰ σχήματα ἀνταποδίδονται ἀλλήλοις καὶ τῷ κυρίῳ ῥητῷ δοχμίῳ κανονικῶς.-Καὶ τὰ σχήματα δὲ γ′ καὶ δ′ εἶνε πολλῷ συχνότερα ἢ τὰ ἀνάλογα τὰ μὴ λελυμένα καὶ φιληδεῖ μὲν αὐτοῖς ὁ Εὐριπίδης, φέρονται δὲ τὰ δεύτερα παρ᾽ Αἰσχύλῳ καὶ Σοφοκλεῖ. Ἀντιστροφικῶς δὲ ἀνταποδίδονται ἀλλήλοις τε καὶ ἀμφοτέροις τοῖς ἄλλοις δοχμίοις τῆς τάξεως ταύτης, σπανίως δὲ δοχμίῳ τινὶ τῆς πρώτης τάξεως· οἷον Φιλ. 395 «πότνι᾽, ἐπηυδώμαν» καὶ 510 «ἔχθεις Ἀτρείδας», Τραχ. 1041 «ὦ Διὸς αὐθαίμων» καὶ 1023 «ὦ παῖ, ποῦ ποτ᾽ εἶ».

Γ′ Τάξις. Οἱ δὲ δόχμιοι, οἱ πλὴν τῆς πρώτης μακρᾶς καὶ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ἢ καὶ ἀμφοτέρας ἔχοντες λελυμένας, οἱ μὲν ῥητοὶ εἶνε συχνότατοι μετὰ τοὺς δοχμίους τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, οἱ δὲ ἄλογοι σποράδην μόνον εὑρίσκονται·

3. α′) ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ – β′) – ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ – γ′) ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ – – δ′) – ∪́ ∪ ∪ ∪ – –
4. α′) ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ β′) – ∪́ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ γ′) ∪ ∪́ ∪ ∪ ∪ – ∪ ∪ (– ∪́ ∪ ∪ ∪ – ∪ ∪)
5. α′) ∪ ∪́ ∪ – ∪ ∪ ∪ β′) – ∪́ ∪ – ∪ ∪ ∪ γ′) ∪ ∪́ ∪ – – ∪ ∪ (– ∪́ ∪ – – ∪ ∪).

Ἐκ τῶν τριῶν ῥητῶν σχημάτων (α′) τὸ μὲν τρίτον (τὸ ἔχον λελυμένην τὴν πρώτην καὶ δευτεραν μακρὰν) εἶνε ἐπίσης εὔχρηστον παρὰ

πᾶσι τοῖς δραματικοῖς. Ἀντιστροφικῶς δὲ ἀποδίδοται καὶ τῷ τετάρτῳ ἢ πέμπτῳ σχήματι ἢ τῷ δοχμίῳ τῆς δευτέρας τάξεως. Τὸ δὲ τέταρτον (4) καὶ πέμπτον (5) εἶνε συχνὸν μὲν παρ' Εὐριπίδῃ, ὅστις ἰδίᾳ μεταχειρίζεται αὐτὸ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συστήματος, ἐν ᾧ ἐν τῷ τέλει ἐπικρατοῦσιν ἧττον κεκινημένα σχήματα μετὰ μιᾶς ἢ οὐδεμιᾶς λύσεως, οἷον

Ἡρακλ. Μ. 1192 ἐμὸς ἐμὸς ὅδε γόνος | ὁ πολύπονος, ὃς ἐπὶ
δόρυ γιγαντοφόνον | ἦλθεν σὺν θεοῖ|σι Φλε-
γραῖον εἰς | πεδίον ἀσπιστάς.
Ἰφ. Τ. 868 ὦ μελέα δεινᾶς | τόλμας· δείν' ἔτλαν | δείν' ἔτλαν,
ὤμοι | σύγγονε. Παρὰ δ' ὀλίγον | ἀπέφυγες
ὄλεθρον ἀ|νόσιον ἐξ ἐμᾶν | δαϊχθεὶς χερῶν.

Παρὰ δὲ Αἰσχύλῳ καὶ Σοφοκλεῖ σπανιώτερον μὲν εὑρίσκεται τὸ τέταρτον, ἔτι δὲ μᾶλλον τὸ πέμπτον.

Ἐκ δὲ τῶν ἀλόγων σχημάτων τῆς τάξεως ταύτης ἤδη οἱ δόχμιοι οἱ ἔχοντες τὴν πρώτην συλλαβὴν ἄλογον εἶνε σπάνιοι. Δόχμιοι δὲ μετ' ἀλόγου τῆς προτελευταίας συλλαβῆς εὑρίσκονται ἅπαξ ἢ δὶς ἢ μάλιστα τρὶς ἐπὶ ἑκάστου σχήματος; Δόχμιοι δὲ μετὰ δύο ἀλόγων εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ τρίτου σχήματος.

Δ' Τάξις. Οἱ δὲ δόχμιοι οἱ ἔχοντες λελυμένην τὴν δευτέραν ἢ τρίτην μακράν, οὐχὶ δὲ ἅμα καὶ τὴν πρώτην

6. ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏑ –   – –́ ⏑ ⏑ ⏑ –   (⏑ –́ ⏑ ⏑ – –) (– –́ ⏑ ⏑ –́ –)
7. ⏑ – – ⏑ ⏑ ⏑   – –́ – ⏑ ⏑ ⏑   ⏑ –́ – – ⏑ ⏑   (– –́ – – ⏑ ⏑)
8. ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ (– –́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑) (⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑) – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑.

σπανίως μόνον εὑρίσκονται καὶ σχεδὸν μόνον ἄνευ ἀλογίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τὸ ἕκτον σχῆμα (μετὰ λελυμένης τῆς δευτέρας μακρᾶς). Ἧττον δὲ συχνὸν εἶνε τὸ ἕβδομον σχῆμα (μετὰ λελυμένης τῆς τελικῆς μακρᾶς). Τὸ δὲ ὄγδοον σχῆμα (μετὰ λελυμένης τῆς δευτέρας καὶ τρίτης μακρᾶς εὑρίσκεται μόνον ἐν ἑνὶ ἀσφαλεῖ παραδείγματι Ἀντιγ. 1273 «θεὸς τότ' ἄρα τότε» = 1296 «τίς ἄρα τίς με πότ-». Ἐκ δὲ τῶν *ἀλόγων* δοχμίων τῆς τάξεως ταύτης εὑρίσκονται παραδείγματα τοῦ μὲν ἀπὸ τῆς ἀλόγου ἀρχομένου ἐπὶ τοῦ ἕκτου καὶ ὀγδόου σχήματος, τοῦ δὲ μετὰ τῆς προτελευταίας ἀλόγου ἐπὶ τοῦ ἑβδόμου, τοῦ δὲ μετὰ δύο ἀλόγων συλλαβῶν ἐπὶ τοῦ ὀγδόου.

386. Ἡ δὲ χρῆσις τοῦ δοχμίου εἶνε σύμφωνος τῷ ἤθει αὐτοῦ. Τῷ μεταβάλλοντι δηλαδὴ τούτῳ ῥυθμῷ ἁρμόζει οὐχ ἥκιστα ὅ,τι ὁ Ἀριστείδης σελ. 99 Μ. λέγει καθ' ὅλου περὶ τῶν μεταβαλλόντων ῥυθμῶν·

«οἱ μὲν ἐφ' ἑνὸς γένους μένοντες ἧττον κινοῦσιν, οἱ δὲ μεταβάλλοντες εἰς ἕτερα βιαίως ἀνθέλκουσι τὴν ψυχήν, ἑκάστῃ διαφορᾷ παρέπεσθαί τε καὶ ὁμοιοῦσθαι τῇ ποικιλίᾳ καταναγκάζοντες κτλ.» Τὸ δὲ ἄνω καὶ κάτω κυμαῖνον πάθος ἤτοι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ μεγάλης ψυχικῆς ταραχῆς καὶ λιποθύμου ἀδρανείας, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὸν κύριον ἠθικὸν τῶν δοχμίων χαρακτῆρα, ἐπιτείνεται ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς συσσωρεύσεως τῶν βραχέων χρόνων ἕνεκα τῆς λύσεως τῶν μακρῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀλόγων, τῶν μὲν ταχυτέραν καθιστάντων τὴν ἀγωγήν, τῶν δὲ βραδυτέραν καὶ ἡσυχαστικωτέραν. Γίνεται δὲ χρῆσις τοῦ δοχμίου σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ἧς εἶνε ἓν τῶν κυρίων μέτρων, καὶ μάλιστα ἐν μονῳδικοῖς ἢ ἀμοιβαίοις ᾄσμασιν ἀπὸ σκηνῆς καὶ ἐν κομμοῖς (1), σπανίως δὲ μόνον ἐν ᾄσμασι τοῦ ὅλου χοροῦ, ὡς ἐν Σοφ. Ἠλ. 1384. Σπανίως δὲ οἱ δόχμιοι δὲν χρησιμεύουσιν ὡς μέτρον τῆς θρηνῳδίας, ἀλλὰ τῆς ἐξεγηγερμένης χαρᾶς, ὡς ἐν τῷ εὐθύμῳ ᾄσματι ἐν Αἰσχ. Ἱκέτ. 656 καὶ ἐν τῷ ἐπινικίῳ ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Αἰγίσθου Χοηφ. 935. Ὡσαύτως ἐν Ἑπτ. 78 κέ. Ἐν δὲ τῇ κωμῳδίᾳ τὸ δοχμιακὸν μέτρον εὑρίσκεται μόνον ἐν παρῳδίαις τραγικῶν μερῶν, ὡς ἐν Ὄρν. 1188 κέ., Θεσμ. 700, Σφηξ. 730 κέ., Ἀχαρν. 490 κέ., 566 κέ.- Ἡ δὲ προφορὰ τῶν δοχμίων ἦτο πανταχοῦ μελική, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ζωηρᾶς ὑποκρίσεως καὶ ὀρχηστικῆς κινήσεως, ὡς περὶ τῶν ἐν Ὀρέστῃ 140 καὶ ἐν Βάκχ. 1169 δοχμιακῶν μερῶν μαρτυρεῖ διαρρήδην περὶ μὲν τοῦ πρώτου ὁ Διονύσιος (περὶ συνθ. ὀνομ. 11), περὶ δὲ τοῦ δευτέρου ὁ Πλούταρχος (ἐν β. Κράσσου 33).

387. Ἡ δὲ σύνθεσις τῶν δοχμίων γίνεται ὡς ἑξῆς· εἷς μὲν δόχμιος σπανίως μόνον εὑρίσκεται ἀποτελῶν ἕνα στίχον, πολλῷ δὲ συχνότερον δύο, πολλάκις δὲ καὶ τρεῖς συντίθενται εἰς ἕνα στίχον. Καὶ μείζων δέ τις ἀριθμὸς δοχμίων συντίθεται εἰς μίαν *ὑπέρμετρον περίοδον* ἄνευ δηλαδὴ χασμῳδίας καὶ ἀδιαφόρου ἐν τῷ μέσῳ. Ὡς δὲ ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν, οὕτω καὶ ἐν τούτοις ἡ λεκτικὴ συνάφεια διακόπτεται ἐν τῷ μέσῳ δύο δοχμίων μόνον πρὸ ἐπιφωνήματος ἢ μετ' αὐτό. Ἡ δὲ τομὴ μεταξὺ τῶν δοχμιακῶν κώλων, οἷα συνήθως εἶνε τὰ δίμετρα (διότι τὰ τρίμετρα ὡς τεσσαρεσκαιεικοσάσημα ὑπερβαίνουσι τὸ κανονικὸν μέγεθος καὶ πρέπει νὰ διαιρεθῶσιν

(1) Πρβλ. σχολ. εἰς Αἰσχ. Ἑπτ. 103 «ὁ ῥυθμὸς οὗτος πολύς ἐστιν ἐν θρηνῳδίᾳ καὶ ἐπιτήδειος πρὸς θρήνους καὶ στεναγμούς».

εἰς δύο κῶλα, μονόμετρον καὶ δίμετρον), εἶνε συχνοτάτη, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπαραίτητος.

Καὶ *μονόμετρα* μὲν δοχμιακὰ εὑρίσκονται μάλιστα ὡς ἑτερομετρικὰ στοιχεῖα ἐπῳδικῶς ἄλλοις ῥυθμοῖς ἐπιζευγνύμενα, οἷον ἐν Εὐρ. Φοιν. 137 «ὁμόγαμος κυρεῖ». 149 «πάνοπλος ἀμφέπει».

Δίμετρα δὲ δοχμιακὰ ἐν Αἰσχ. Ἀγαμ. 1426 «μεγαλόμητις εἶ, | περίφρονα δ' ἔλακες». Σοφ. Ἠλ. 1385 «δολιόπους ἀρω|γὸς εἴσω στέγας».

Τρίμετρα δὲ δοχμιακὰ ἐν Αἰσχ. Ἑπτ. 85 «ποτᾶται, βρέμει | δ' ἀμαχέτου δίκαν | ὕδατος ὀροτύπου». Πρβλ. Ἑπτ. 171 κέ., Ἱκέτ. 392 κέ., Χοη. 935 κέ., Σοφ. Ἠλ. 1387 κέ.

Συστήματα δ' ἐξ ὁμοίων δόχμιακὰ (ὑπέρμετρα) ἐν Εὐρ. Ὀρέστ. 162 «ἄδικος ἄδικα τότ' ἄρ' | ἔλακεν ἔλακεν ἀπό|φονον ὅτ' ἐπὶ τρίποδι | Θέμιδος ἄρ' ἐδίκασε | φόνον ὁ Λοξίας | ἐμᾶς ματέρος». Πρβλ. Αἰσχ. Ἑπτ. 203 κέ., Εὐριπ. Μηδ. 1258 κέ. Μετὰ δὲ λογαοιδικοῦ τελικοῦ κώλου Αἰσχ. Ἑπτ. 219 κέ., 6՝6 κέ., 698 κέ.

388. Ἐν δὲ ταῖς *δοχμιακαῖς στροφαῖς* τὸ κύριον στοιχεῖον εἶνε τὸ δοχμιακὸν δίμετρον καὶ μετὰ τοῦτο τὸ τρίμετρον· ἐνίοτε ὅμως ὁ δοχμιακὸς ῥυθμὸς χωρεῖ μέχρι τέλους τῆς στροφῆς ἄνευ διακοπῆς τῆς λεκτικῆς συναφείας Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ δοχμίῳ συντίθενται μεταβολικῶς δύο πόδες, ὁ μὲν τοῦ παιωνικοῦ, ὁ δὲ τοῦ ἰαμβικοῦ γένους, ἐκ τούτου ἐν ταῖς δοχμιακαῖς στροφαῖς δύναται ἐξ ἑκατέρου τῶν δύο τούτων ποδικῶν γενῶν νὰ σχηματισθῶσιν αὐτοτελῆ ἀμετάβολα ἤτοι μονοειδῆ ἄνευ ῥυθμικῆς μεταβολῆς κῶλα. Ταῦτα δὲ τὰ τοῖς δοχμιακοῖς μέτροις καὶ ὑπερμέτροις ἐπιμιγνύμενα κῶλα ὡς περαιτέρω ἀνάπτυξις τῶν δύο συστατικῶν ἑκάστου δοχμίου στοιχείων, ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἄρσεως, εἶνε δηλαδὴ ἰαμβικὰ καὶ βακχειακά, σπανιώτερον δὲ τροχαϊκὰ καὶ κυρίως παιωνικά. Καὶ χάριν μὲν τῶν ἐν ταῖς δοχμιακαῖς στροφαῖς ἀναμισγομένων βακχείων καὶ παιώνων πρβλ. π. χ. Σοφ. Ἠλ. 1384 «ἴδεθ' ὅπᾳ προνέμεται» (κρητικὸν δίμετρον). Ἠλ. 1248 «οὐδέποτε λησόμενον ἁμέτερον» (κρητ. τρίμετρον). Τὰ δὲ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ κῶλα σχηματίζονται ὅπως ἐν ταῖς ἰαμβικαῖς καὶ τροχαϊκαῖς στροφαῖς τῆς τραγῳδίας. Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἰαμβικῶν συχνότατα εἶνε τὰ τρίμετρα καὶ αἱ τετραποδίαι, ἐκ δὲ τῶν τροχαϊκῶν αἱ τετραποδίαι. Σπανιωτέρα δὲ εἶνε ἡ ἰαμβικὴ πενταποδία, ὡς ἐν Ἀγαμ. 1128 «ἰὼ ταλαίνας κακόποτμοι τύχαι», Οἰ. Τ. 1339·

καὶ ἡ τροχαϊκὴ ἑξαποδία, ὡς ἐν Ὀρέστ. 140 «σῖγα σῖγα λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης». Πάντα δὲ τὰ κῶλα καὶ μέτρα ταῦτα προσλαμβάνουσι καὶ τὸ καταληκτικὸν καὶ προκαταληκτικὸν σχῆμα, προσέτι δὲ δέχονται συχνὰς λύσεις καὶ μάλιστα αἱ μὴ προκαταληκτικαὶ ἰαμβικαὶ ἢ τροχαϊκαὶ τετραποδίαι καὶ τριποδίαι, ὡς ἐν Εὐμ. 159. 161. Πέρσ. 257. Ἀγαμ. 1101. Ἑπτ. 235. Ἀποφεύγουσι δὲ τὰς ἀλόγους ἄρσεις πλὴν τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου, ὅπερ ὅπως ἐν ταῖς ἰαμβικαῖς στροφαῖς, οὕτω καὶ ἐν ταῖς δοχμιακαῖς δέχεται ἀλογίας. — Συχνὰ δὲ προηγοῦνται τῶν δοχμίων καὶ ἰαμβικαὶ μονοποδίαι (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς ἐπιφωνήματα) καὶ διποδίαι, οἷον Ἑπτ. 96 «ἰὼ | μάκαρες εὔεδροι», Εὐμ. 172 «παλαιγενεῖς | δὲ Μοίρας φθίσας». Σπανιώτερον δὲ ἐπιφέρονται ὡς ἐν Ἀγαμ. 1407. Πέρσ. 268 (καταληκτικὴ διποδία). — Προσέτι δὲ ἐπιμίγνυνται καὶ *λογαοιδικὰ* κῶλα καὶ μάλιστα ὡς ἐπῳδικὰ ἐν τῷ τέλει τῆς στροφῆς, οἷον Σοφ. Οἰ. Κ. 1465 «Ζεῦ ἄνα, σοὶ φω-νῶ». Αἰσχ. Ἑπτ. 567. 688. 701. Ἱκ. 405.

Ἔν τισι στροφαῖς τὰ ἰαμβικὰ καὶ τὰ δοχμιακὰ κῶλα ἀποβαίνουσιν ὁμοταγῆ, ὥστε αἱ στροφαὶ αὗται ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα *ἰαμβοδοχμιακῶν στροφῶν*. Ἐνίοτε δὲ μάλιστα τὰ δοχμιακὰ κῶλα φέρονται τὰ δεύτερα.

Ἡ δὲ σύνθεσις τῶν δοχμιακῶν μελῶν παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ εἶνε πάντοτε ἀντιστροφική, παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ πολλαχοῦ λείπει ἡ ἀνταπόδοσις.

Παραδείγματα δὲ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῆς συνθέσεως τῶν δοχμιακῶν στροφῶν φέρομεν τὰ ἑξῆς·

Αἰσχ. Ἱκέτ. 392 — 396 = 402 — 406 (χορικὸν ᾆσμα).

στρ. μή τι ποτ' οὖν γενοίμαν ὑποχείριος κράτεσιν ἀρσένων.
ὕπαστρον δέ τοι μῆχαρ ὁρίζομαι γάμου δύσφρονος
φυγᾶ· ξύμμαχον δ' ἑλόμενος δίκαν κρῖνε σέβας τὸ πρὸς θεῶν.
– ◡́ ◡ – ◡ – | – ◡́ ◡ – ◡ – | ◡̄ ◡́ ◡ – ◡ – τρίμ. δοχμιακόν.
◡ –́ – ◡ – | ◡̄ ◡́ ◡ – ◡ – | ◡ –́ – ◡ – τρίμ. δοχμ.
◡ –́ – ◡ – | ◡ ◡́ ◡ – ◡ – | –́ ◡ ◡ – ◡ ⌴ – δίμ. δοχ., Φερεκρ. α'.

Ἡ στροφὴ αὕτη σύγκειται ἐκ δοχμίων μετὰ τελικοῦ κώλου λογαοιδικοῦ.

Σοφ. Ἠλ. 1384 κέ. = 1397 κέ. (χορικὸν ᾆσμα).

στρ. ἴδεθ' ὅπᾳ προνέμεται
ὁ δυσέριστος αἷμα φυσῶν Ἄρης.
βεβᾶσιν ἄρτι δωμάτων ὑπόστεγοι
μετάδρομοι κακῶν πανουργημάτων ἄφυκτοι κύνες.

ὥστ' οὐ μακρὰν ἔτ' ἀμμενεῖ
τοὐμὸν φρενῶν ὄνειρον αἰωρούμενον.

⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑́ ⏑ ⏑ – — δίμετρον κρητικόν.
⏑ ⏑́ ⏑ – ⏑ – | ⏑ –́ – ⏑ – — δίμετρον δοχμιακόν.
⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ — τρίμετρον ἰαμβικόν.
⏑ ⏑́ ⏑ – ⏑ – | ⏑ –́ – ⏑ – | ⏑ –́ – ⏑ ⏓ — τρίμετρον δοχμιακόν.
– – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ — δίμετρον ἰαμβικόν.
– – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ – – ⏑ –́ — τρίμετρον ἰαμβικόν.

Ἡ στροφὴ αὕτη σύγκειται ἐξ ἰάμβων καὶ δοχμίων μετὰ παιωνικοῦ προῳδικοῦ.

Εὐριπ. Ἰφ. Τ. 842—849 (μονῳδία).

ἄτοπον ἁδονὰν ἔλαβον, ὦ φίλαι.
δέδοικα δ', ἐκ χερῶν με μὴ πρὸς αἰθέρα
ἀμπτάμενος φύγῃ,
ἰὼ Κυκλωπὶς ἑστία, ἰὼ πατρίς,
Μυκήνα φίλα,
χάριν ἔχω ζόας, χάριν ἔχω τροφᾶς,
ὅτι μοι συνομαίμονα τόνδε δόμοι|σιν ἐξεθρέψω φάος.

⏑ ⏑́ ⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑́ ⏑ – ⏑ – — δίμετρον δοχμιακόν.
⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ — τρίμετρον ἰαμβικόν.
– ⏑́ ⏑ – ⏑ – — μονόμετρον δοχμιακόν.
⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ –́ — τρίμετρον ἰαμβικόν.
⏑ –́ – ⏑ – — μονόμετρον δοχμιακόν.
⏑ ⏑́⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑́ ⏑ – ⏑ – — δίμετρον δοχμιακόν.
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ | ⏑ – ⏑ –́ – ⏑ ⏓ δίμ. ἀναπαιστ., δίμ. ἰαμβ.

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἰαμβοδοχμιακὸν ἀλλοιοστροφικόν.

Ζ΄. ΜΕΤΡΑ ΕΠΙΣΥΝΘΕΤΑ

389. Ὡς ἐν τῷ γενικῷ μέρει (§ 209) εἴπομεν, *ἐπισύνθετον μέτρον* (1) καλεῖται τὸ συγκείμενον ἐκ κώλων δύο διαφόρων ῥυθμικῶν γενῶν, τοῦ τε τετρασήμου δακτυλικοῦ καὶ τοῦ τρισήμου ἰαμβικοῦ, ἐκ κώλων δηλαδὴ δακτυλικῶν καὶ τροχαϊκῶν ἢ ἀναπαιστικῶν καὶ ἰαμβικῶν. Ἀδιαφόρως δὲ προηγεῖται τὸ δακτυλικὸν κῶλον τοῦ τροχαϊκοῦ καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν τοῦ ἰαμβικοῦ ἢ καὶ τἀνάπαλιν, τουτέστι τὸ τροχαϊκὸν τοῦ δακτυλικοῦ καὶ τὸ ἰαμβικὸν τοῦ ἀναπαιστικοῦ. Δύνανται δὲ οὐ μόνον δύο, ἀλλὰ καὶ τρία ἢ καὶ πλείονα κῶλα νὰ συνάπτωνται εἰς ἓν μέτρον (ὑπέρμετρον) ἐπισύνθετον. Τὰ κῶλα ὅμως ἀνάγκη νὰ ἀνήκωσιν οὐχὶ εἰς τὸ αὐτὸ ῥυθμικὸν γένος (διότι τότε τὸ μέτρον θὰ ἦτο οὐχὶ ἐπισύνθετον, ἀλλὰ μονοειδὲς ἢ καθαρόν), ἀλλ' εἰς διάφορα. Ὅπως δὲ τὰ καθαρὰ μέτρα, οὕτω καὶ τὰ ἐπισύνθετα δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς εἴδη ἀντιθετικά, εἰς μέτρα δηλαδὴ ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς θέσεως, τὰ ἐπισύνθετα δακτυλοτροχαϊκὰ ἢ τροχαιοδακτυλικὰ (ἀποτελούμενα δηλονότι ἐκ δακτυλικῶν καὶ τροχαϊκῶν ἢ ἐκ τροχαϊκῶν καὶ δακτυλικῶν κώλων), ἢ ἀπὸ τῆς ἄρσεως, τὰ ἐπισύνθετα ἀναπαιστιαμβικὰ ἢ ἰαμβαναπαιστικὰ (ἀποτελούμενα δηλονότι ἐξ ἀναπαιστικῶν καὶ ἰαμβικῶν ἢ ἐξ ἰαμβικῶν καὶ ἀναπαιστικῶν κώλων). Ἀλλ' ἡ χρῆσις ἐν τῇ συνθέσει τῶν στροφῶν δὲν τηρεῖ τὴν διαφορὰν ταύτην, ἀλλὰ κατὰ βούλησιν ἀναμιγνύει καὶ ἐπισύνθετα ἀντιθέτων εἰδῶν, ἐπικρατοῦσιν ὅμως τὰ ἀπὸ τῆς θέσεως ἀρχόμενα. Ἡ δὲ ἀρχομένη ἄρσις δύναται νὰ εἶνε ἀδιάφορος, μακρὰ δηλαδὴ ἢ βραχεῖα συλλαβή, σπανίως δὲ μόνον δύο βραχεῖαι. Σχεδὸν δὲ πάντοτε διάφορα ἀλλήλων ἐπισύνθετα συντίθενται εἰς μίαν στροφὴν καὶ σπανίως μόνον τὸ αὐτὸ ἐπισύνθετον μέτρον ἐπαναλαμβάνεται ἐφεξῆς κατὰ στίχον. Μετὰ τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων ἀναμίσγονται καὶ καθαρὰ μέ-

(1) Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 206 W. «ἐπισύνθετον δὲ τὸ ἐκ διαφόρων ποδῶν συγκείμενον ἀσυμφώνων ἀλλήλοις κατὰ τὴν ποσότητα δισυλλάβων καὶ τρισυλλάβων». Πρβλ. σελ. 201 κέ.

τρα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δηλονότι συγκείμενα ποδός, δακτύλου (ἀναπαίστου) ἢ τροχαίου (ἰάμβου). Οὐδαμῶς δὲ παραβλάπτεται ἡ ἑνότης τῆς ἐξ ἐπισυνθέτων μέτρων στροφῆς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναμίξεως καθαρῶν ἢ μονοειδῶν μέτρων. Διότι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ ἐπισύνθεσις ἀντὶ νὰ γίνηται ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ μέτρῳ, γίνεται ἐν διαφόροις μέτροις ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλοις. Τοὐναντίον δὲ ἀποκλείεται ἡ χρῆσις μικτῶν ἢ λογαοιδικῶν κώλων ἢ μέτρων, ἅτινα οὐσιωδῶς διαφέρουσι τῶν ἐπισυνθέτων. Διότι συντίθενται μὲν καὶ τὰ μικτὰ μέτρα ἐξ ἑτερογενῶν ποδῶν, δακτύλων καὶ τροχαίων ἢ ἀναπαίστων καὶ ἰάμβων, ἀλλ' ἡ σύνθεσις τῶν ποδῶν τούτων γίνεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κώλου, ἐν ᾧ τὰ κῶλα τῶν ἐπισυνθέτων τηροῦνται πάντα καθαρά. Καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν οἱ ἐπισύνθετοι δακτυλοτροχαῖοι τῶν μικτῶν τοιούτων, ἤτοι τὰ ἐπισύνθετα μέτρα τῶν μικτῶν ἢ λογαοιδικῶν.

Τὰ δὲ κῶλα, ἐξ ὧν συντίθενται τὰ ἐπισύνθετα μέτρα, εἶνε τὰ αὐτὰ ἐκείνοις, ὧν ἐγένετο μνεία ἔμπροσθεν ἐν τῷ περὶ δακτυλικῶν, ἀναπαιστικῶν, τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν μέτρων λόγῳ. Τοιαῦτα δὲ μάλιστα εἶνε ἐκ μὲν τῶν δακτυλικῶν ἡ ἀκατάληκτος τετραποδία καὶ ἡ ἀκατάληκτος καὶ καταληκτικὴ τριποδία· ἐκ δὲ τῶν ἀναπαιστικῶν ἡ τετραποδία, ἥ τε ἀκατάληκτος καὶ μάλιστα ἡ καταληκτικὴ (παροιμιακόν)· ἐκ δὲ τῶν ἰαμβικῶν ἡ τετραποδία καὶ ἡ ἑξαποδία μετὰ ῥητῶν ἢ μετ' ἀλόγων ἄρσεων· ἐκ δὲ τῶν τροχαϊκῶν ἡ καταληκτικὴ τετραποδία καὶ ἡ βραχυκατάληκτος, τὸ καλούμενον ἰθυφαλλικόν.— Ἡ ἐκλογή, ὁ μετρικὸς σχηματισμὸς καὶ ἡ περιοδικὴ ἕνωσις τῶν κώλων τούτων ὑπόκειται εἰς ποικίλας διαφοράς. Κατάδηλον δέ τινα διαφορὰν ἀπεργάζεται ἡ διάφορος χρῆσις τῶν τροχαϊκῶν (ἰαμβικῶν) στοιχείων. Ταῦτα δηλαδὴ ὁτὲ μὲν σχηματίζονται μετ' ἄρσεων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ διὰ παντὸς καθαρῶν ἤτοι ῥητῶν καὶ μετὰ μεγάλης ἀδείας περὶ τὴν λύσιν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς καταλήξεως, ὁτὲ δὲ κανονικῶς μετ' ἀλόγων ἄρσεων, σπανίων λύσεων καὶ μεγάλου περιορισμοῦ τῆς καταλήξεως. Κατὰ τὴν διαφορὰν λοιπὸν ταύτην διεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥοσβαχίου καὶ Οὐεστφαλίου δύο κύριαι κατηγορίαι ἐπισυνθέτων, οἱ *ἐπισύνθετοι δακτυλοτροχαῖοι* καὶ οἱ *ἐπισύνθετοι δακτυλεπίτριτοι*. Ἡ δευτέρα κατηγορία ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς μακρᾶς ἄρσεως τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν βάσεων (ἐπιτρίτων), ἥτις κυρίως χαρακτηρίζει αὐτήν. Οἱ αὐτοὶ μετρικοὶ διακρίνουσι προσέτι τὰ ἐπισύνθετα καὶ κατὰ τὸν τρόπον ἢ τὴν ἀγωγήν, καθ' ἣν ἑκάτερον γένος ἐξηγγέλλετο, τὰ μὲν

πρῶτα ἕνεκα τῆς κεκινημένης ἀγωγῆς καλοῦντες *μέτρα τοῦ συσταλτικοῦ τρόπου* ἢ *συσταλτικὰ ἐπισύνθετα*, τὰ δὲ δεύτερα διὰ τὴν ἡσυχαιτέραν καὶ ψυχικῆς εἰρήνης ἔμπλεων ἀγωγὴν *μέτρα τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου* ἢ *ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα*. Λέγομεν λοιπὸν ἐφεξῆς ἀκριβέστερον πρῶτον περὶ τῶν ἐπισυνθέτων δακτυλοτροχαίων καὶ εἶτα περὶ τῶν ἐπισυνθέτων δακτυλεπιτρίτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ′

Περὶ τῶν ἐπισυνθέτων δακτυλοτροχαίων.

390. Οἱ ἐπισύνθετοι δακτυλοτροχαῖοι εἶνε τὸ ἀρχαιότατον, ἅμα δὲ καὶ ἁπλούστατον γένος πάντων τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων. Πατὴρ τῶν μέτρων τούτων, ὥσπερ καὶ πάντων τῶν ἐπισυνθέτων (Ἡφαιστ. σελ. 47 W.), εἶνε ὁ Ἀρχίλοχος, ὅστις πάντοτε συντίθησι δύο μόνον ἢ τρία κῶλα εἰς μίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπῳδικὴν στροφήν. Τὰ κῶλα ὅμως τῶν Ἀρχιλοχείων τούτων στροφῶν δὲν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα λεκτικὴν συνάφειαν, ἀλλὰ χρησιμεύουσιν ὡς αὐτοτελῆ μέτρα (1). Εἶνε δὲ τὰ μέτρα ταῦτα παραπλήσια κατά τε τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν τοῖς ἰαμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς μέτροις. Τὸ ἦθος αὐτῶν εἶνε ὁτὲ μὲν κεκινημένον καὶ ἐμπαθές, ὁτὲ δὲ εὐτράπελον καὶ χαρίεν. Μετεχειρίζετο δ' ὁ Ἀρχίλοχος τὰ μέτρα ταῦτα, ὡς δηλοῦσι τὰ ἀποσπάσματα, ἐπὶ ἐρωτικῆς μάλιστα καὶ σκωπτικῆς καὶ ἀσέμνου ὑποθέσεως. Ὡς δὲ πάντα τὰ ἄλλα τοῦ Ἀρχιλόχου μέτρα, οὕτω καὶ ταῦτα ἐγένοντο τυπικὰ ἐν τῇ ὕστερον ποιήσει. Καὶ ἐκ μὲν τῶν παλαιοτέρων λυρικῶν μόνον παρ' Ἀνακρέοντι διεσώθη μία στροφὴ τοῦ γένους τούτου, τὸ 87ον ἀπόσπασμα. Ἔπειτα δὲ πολλαχῶς μετεχειρίσαντο τὰ μέτρα ταῦτα τοῦ Ἀρχιλόχου οἱ ἐπιγραμματοποιοί, ὅ τε Σιμωνίδης (ἀποσπ.

(1) Ἐκ τούτου οἱ νεώτεροι μετρικοὶ τὰς Ἀρχιλοχείους ταύτας συστηματικὰς συνθέσεις, ὅτε δύο κῶλα γράφονται δι' ἑνὸς στίχου καίπερ διακοπτομένης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς λεκτικῆς συναφείας, καλοῦσι *μέτρα ἀσυνάρτητα* παρὰ τὴν τῶν παλαιῶν μετρικῶν χρῆσιν τοῦ ὅρου τούτου, περὶ ἧς ζήτει εἰς § 29 καὶ 200.

187 = 'Ανθολ. 13, 11) καὶ ὁ Κριτίας (ἀποσπ. 3) καὶ οἱ 'Αλεξανδρῖνοι Καλλίμαχος (ἐπ. 41) καὶ Θεόκριτος (ἐπιγρ. 17. 18. 20. 21) καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς 'Ανθολογίας (13, 28). Καὶ μετέβαλον μέν τινα οὗτοι ἐν τῇ συνθέσει τῶν στροφῶν, καθόλου ὅμως ἐφύλαξαν ἀκριβῶς τὰς μετρικὰς τοῦ 'Αρχιλόχου ἰδιότητας. Καὶ ὁ 'Οράτιος δὲ ἐπιμελῶς ἐμιμήσατο τὸν 'Αρχίλοχον κατὰ τὸ εἶδος, καὶ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν τοῦ 'Αρχιλόχου ποιημάτων χρησιμεύει ἡμῖν πρὸς ἀναπλήρωσιν (od. 1, 4. epod. 13. 14. 15. 16). 'Εκ δὲ τῆς σκωπτικῆς λυρικῆς τὰ μέτρα ταῦτα μετέβησαν καὶ εἰς τὴν συγγενῆ αὐτῆς κωμῳδίαν.

391. Τὰ ἐπισύνθετα δακτυλοτροχαϊκὰ μέτρα τοῦ 'Αρχιλόχου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς·

α') συντίθεται τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον μετὰ τοῦ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς εἰς μίαν στροφὴν ἐπῳδικήν. Εἶνε δὲ ἡ στροφὴ αὕτη συχνοτάτη ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ 'Αρχιλόχου, οἷον ἐν ἀποσπ. 89

ἐρέω τιν' ὑμῖν αἶνον, ὦ Κηρυκίδη·
  ἀχνυμένη σκυτάλη·
πίθηκος ᾔει θηρίων ἀποκριθεὶς
  μοῦνος ἀν' ἐσχατιήν·
τῷ δ' ἆρ' ἀλώπηξ κερδαλέη συνήντετο
  πυκνὸν ἔχουσα νόον.

'Ωσαύτως ἐν ἀποσπ. 112 καὶ 91. 'Η αὐτὴ στροφὴ εὕρηται καὶ παρ' 'Ανακρέοντι ἐν ἀποσπ. 87 «κνίζη τις ἤδη καὶ πέπειρα γίνομαι | σὴν διὰ μαργοσύνην»,

β') Συντίθεται ἐπῳδικῶς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου, οἷον ἐν τῷ τοῦ 'Αρχιλόχου ἀποσπ. 84

ἄψυχος, χαλεπῇσι θεῶν ὀδύνῃσιν ἕκητι
  πεπαρμένος δι' ὀστέων.

'Ο 'Οράτιος ἐμιμήσατο ἐν epod. 14 καὶ 15· mollis inertia cur tantam diffuderit imis | oblivionem sensibus.

γ') Τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον συντίθεται μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου. 'Η στροφὴ αὕτη εὑρίσκεται κατὰ πρῶτον παρὰ Κριτίᾳ ἐν ἀποσπ. 3 προτεταγμένη ἐλεγείου·

καὶ νῦν Κλεινίου υἱὸν 'Αθηναῖον στεφανώσω
  'Αλκιβιάδην νέοισιν ὑμνήσας τρόποις·
Οὐ γάρ πως ἦν τοὔνομ' ἐφαρμόζειν ἐλεγείῳ·
  νῦν δ' ἐν ἰαμβείῳ κείσεται οὐκ ἀμέτρως.

Εἶτα δὲ παρὰ ποιηταῖς τῆς 'Ανθολογίας ('Ηγησίππῳ, Φαλαίκῳ καὶ ἄλλοις) καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς. 'Ο 'Οράτιος ἐμιμήσατο ἐν ep. 16 ἀποφεύγων ἐν τῷ τριμέτῳ τὰς ἀλόγους ἄρσεις· altera jam teritur bellis civilibus aetas, | suis et ipsa Roma viribus ruit.

δ') Τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον συντίθεται μετὰ τοῦ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου, οἷον παρ' 'Ορατίῳ epod. 11

Petti, nihil me sicut antea juvat
scribere versiculos amore percussum gravi.

Τοῦ δ' 'Αρχιλόχου σῴζεται οὐχὶ πλήρης ἡ στροφὴ αὕτη ἐν ἀποσπ. 85 «. . . . ἀλλά μ' ὁ λυσιμελής, ὦ 'ταῖρε, δάμναται πόθος». 'Η στροφὴ αὕτη εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ α' ηὐξημένη δι' ἰαμβικοῦ διμέτρου.

ε') Τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον συντίθεται μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου καὶ τοῦ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς, οἷον παρ' 'Ορατίῳ epod. 13

horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
nivesque deducunt Jovem; nunc mare nunc siluae

'Η στροφὴ αὕτη εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ β' στροφῇ ηὐξημένη διὰ τοῦ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς.

ς') Τὸ παροιμιακὸν συντίθεται μετὰ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ εἰς ἓν μέτρον, ὅπερ ὁ 'Ηφαιστίων (σελ. 28 καὶ 47 W.) λέγει *τετράμετρον ἀσυνάρτητον*. Τὸ μέτρον τοῦτο παρ' 'Αρχιλόχῳ καὶ τοῖς λυρικοῖς τέμνεται πάντοτε μετὰ τὸ παροιμιακόν, ἡ δὲ τελικὴ συλλαβὴ τοῦ παροιμιακοῦ εἶνε ἀδιάφορος, χασμῳδία ὅμως μεταξὺ τοῦ παροιμιακοῦ καὶ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ οὐδαμοῦ εὑρίσκεται, ἡ δὲ ἐν ἀρχῇ ἄρσις εἶνε μονοσύλλαβος καὶ ἀδιάφορος. Πλὴν τοῦ ἰάμβου (σπονδείου) ὁ 'Ηφαιστίων (σελ. 28) εὗρε παρ' 'Αρχιλόχῳ δύο μόνον στίχους ἀρχομένους ἀπὸ ἀναπαίστου, ἀλλὰ καὶ τούτους λαμβάνει ὡς ἰάμβους κατὰ συνεκφώνησιν. 'Εν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ παροιμιακοῦ ἐνεχώρει καὶ σπονδεῖος ἀντὶ ἀναπαίστου. 'Επειδὴ δὲ ὁ 'Ηφαιστίων λέγει τὸ μέτρον τοῦτο τετράμετρον, ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι οὐ μόνον τὸ παροιμιακὸν εἶνε τετραποδία καταληκτική, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰθυφαλλικὸν τροχαϊκὴ τετραποδία βραχυκατάληκτος, ὥστε προσποιητέον αὐτῷ τὸν ἑξῆς ῥυθμόν·

⏑̄ –́ ⏕ – ⏓ ⏑ ⏑́ ⏓ ∧ | –́ ⏑ – ⏑ –́ ⏓

'Ερασμονίδη Χαρίλαε, χρῆμά τοι γελοῖον
ἐρέω, πολὺ φίλταθ' ἑταίρων, τέρψεαι δ' ἀκούων.—
φιλέειν στυγνόν περ ἐόντα μηδὲ διαλέγεσθαι.—

ἀστῶν δ' οἱ μὲν κατόπισθεν ἦσαν, οἱ δὲ πολλοί.—
Δήμητρί τε χεῖρας ἀνέξων . . . . ('Αρχιλ. ἀπόσπ. 79-82).

Τοῦ μέτρου τούτου γίνεται συχνοτάτη χρῆσις καὶ παρὰ τοῖς κωμικοῖς μετά τινων ὅμως διαφορῶν ὡς πρὸς τὸν σχηματισμόν· οἷον ἐν ᾧ ὁ 'Αρχίλοχος τέμνει πάντοτε μετὰ τὸ παροιμιακόν, οἱ κωμικοὶ τέμνουσιν ἀδιαφόρως καὶ ἐνταῦθα καὶ πρὸ συλλαβῆς, ὥστε τὸ πρῶτον κῶλον γίνεται προσοδιακόν, ἐν ᾧ παρ' 'Αρχιλόχῳ εἶνε πάντοτε παροιμιακόν· εἶτα δὲ παρὰ μὲν 'Αρχιλόχῳ εὑρίσκεται καὶ συνῃρημένος ἐν τῷ μέσῳ πούς, οἱ δὲ κωμικοὶ οὐδέποτε συνήρουν τοὺς ἐν μέσῳ ἀναπαίστους. Πρβλ. Κρατίνου ἀπόσπ. ἀδέσπ. 51

χαῖρ' ὦ μέγ' ἀχρειογέλως ὅμιλε, ταῖς ἐπίβδαις,
τῆς ἡμετέρας σοφίας κριτὴς ἄριστε πάντων,
εὐδαίμον' ἔτικτέ σε μήτηρ ἰκρίων ψόφησις.

'Αριστοφ. Σφ. 1531 κέ. «καὐτὸς γὰρ ὁ ποντομέδων ἄναξ πατὴρ προσέρπει | ἡσθεὶς ἐπὶ τοῖσιν ἑαυτοῦ παισί, τοῖς τριόρχαις». Εὐπόλ. Πόλ. ἀπόσπ. 23 «ὦ δέσποτα, καὶ τάδε νῦν ἄκουσον ἂν λέγω σοι».

'Εκ τοῦ μετρικοῦ ὅμως σχηματισμοῦ γίνεται δῆλον ὅτι τὸ τῶν κωμικῶν μέτρον δὲν εἶχε τὸν αὐτὸν τῷ 'Αρχιλόχῳ ῥυθμόν, ἀλλὰ συνίστατο ἐκ τριποδίας ἀναπαιστικῆς (προσοδιακοῦ) καὶ ἰαμβικῆς τετραποδίας καταληκτικῆς, ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | ⏓ – ⏑ – ⏑ ⊔ ⏓. Ὅθεν τὸ ὄνομα τοῦ μέτρου τούτου prosodiacum hyporchematicum (Plot. 2664) ἢ ἁπλῶς prosodiacum (Mar. Victor. 2580) μόνον τῷ τῶν κωμικῶν μέτρῳ ἁρμόζει, οὐχὶ δὲ τῷ 'Αρχιλοχείῳ, ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ 'Ηφαιστίωνος *τετράμετρον* (πρβλ. Serv. 1825. Terent. Maur. 1839 Mar. Victor. μν. χ.) μόνον τῷ 'Αρχιλοχείῳ.

ζ') 'Η δακτυλικὴ τετραποδία συντίθεται μετὰ τοῦ ἰθυφαλλικοῦ εἰς ἓν μέτρον, ὅπερ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχήματος ἐκάλεσαν *ἑξάμετρον περιττοσυλλαβὲς* ἢ *ἡρῷον ηὐξημένον* ('Ηφαιστ. 50. Πλούτ. περὶ μουσ. 28). Τὸ ηὐξημένον λοιπὸν τοῦτο ἡρῷον, ὡς λέγει αὐτὸ ὁ Πλούταρχος, σύγκειται ἐκ τετραποδίας δακτυλικῆς ἀκαταλήκτου καὶ τετραποδίας δακτυλικῆς βραχυκαταλήκτου, ὥστε κυρίως εἶνε τετράμετρον, οἷον τὸ τοῦ 'Αρχιλόχου ἀπόσπ. 100

οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· | κάρφεται γὰρ ἤδη.

Καὶ κατὰ στίχον μὲν φαίνεται ὅτι μετεχειρίσαντο αὐτὸ μόνοι οἱ κωμικοί, οἵτινες χωρίζουσι μὲν τὰ δύο κῶλα διὰ τομῆς, ἄνευ ὅμως χασμῳδίας συνάπτουσιν αὐτὰ εἰς μίαν περίοδον. 'Η δὲ δακτυλικὴ τετραποδία ἔχει παρ' αὐτοῖς ἀπόθεσιν σπονδειακήν. Τοιοῦτον εἶνε τὸ τοῦ Κρατίνου (Σεριφ. 6)

χαίρετε πάντες, ὅσοι πολύβωτον | ποντίαν Σέριφον.

Παρὰ δὲ τῷ 'Αρχιλόχῳ καὶ τοῖς λυρικοῖς καθόλου ἡ δακτυλικὴ τετραποδία καταλήγει εἰς δάκτυλον, τὴν τελευταίαν ἀδιάφορον ἔχοντα, ὡς λέγει ὁ 'Ηφαιστίων ἐν σελ. 50 W. «γίνεται δὲ ὁ τελευταῖος τῆς τετραποδίας διὰ τὴν ἐπὶ τέλους ἀδιάφορον καὶ κρητικός», ὥστε παρ' αὐτοῖς τὰ δύο ταῦτα κῶλα δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν μέτρον. Ὅσον δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων, τοῖς δύο τούτοις κώλοις συνεζεύγνυτο καὶ τρίτον, οἷον 1) μὲν παρ' αὐτῷ τῷ 'Αρχιλόχῳ ἀκολουθεῖ καταληκτικὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον ἐν ἀποσπ. 103 (πρβλ. ἀπόσπ. 100. 114. 115)·

τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς
πολλὴν κατ' ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν.

'Εν δὲ τῇ μιμήσει τοῦ 'Ορατίου οὐδὲν παράδειγμα εὑρίσκεται ἀδιαφόρου οὐδὲ χασμῳδίας μετὰ τὸ δακτυλικὸν κῶλον, οἷον Od. 1, 4

solvitur acris hiems grata vice | veris et Favoni
trahuntque siccas machinae carinas.

2) δὲ παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ ἐν ἐπιγρ. 19 ἀκολουθοῦσι δύο τρίμετρα, ἀκατάληκτον καὶ καταληκτικόν·

'Αρχίλοχον καὶ στᾶθι καὶ εἴσιδε τὸν πάλαι ποιητὰν
τὸν τῶν ἰάμβων, οὗ τὸ μυρίον κλέος
διῆλθε κὴκὶ νύκτα καὶ ποτ' ἀῶ.

3) δὲ ἓν ἰαμβικὸν δικατάληκτον τετράμετρον προηγεῖται παρὰ Καλλιμάχῳ ἐν ἐπιγρ. 41

Δήμητρι τῇ Πυλαίῃ, | τῇ τοῦτον οὐκ Πελασγῶν
'Ακρίσιος τὸν νηὸν ἐδείματο, | ταῦθ' ὁ Ναυκρατίτης.

'Ωσαύτως ἐν 'Ανθολ. Παλατ. 13, 25. 4) δὲ ἓν Φαλαίκειον ἑνδεκασύλλαβον προηγεῖται παρὰ Θεοκρίτῳ ἐν ἐπιγρ. 18

ὁ μικκὸς τόδ' ἔτευξε τᾷ Θρεΐσσᾳ
Μήδειος τὸ μνᾶμ' ἐπὶ τᾷ ὁδῷ | κὴπέγραψε Κλείτας.

Τὸ αὐτὸ δὲ κῶλον ἐπιφέρεται παρὰ Καλλιμάχῳ ἐν ἐπιγρ. 41

ἱερέη Δήμητρος ἐγώ ποτε | καὶ πάλιν Καβείρων,
ὦνερ, καὶ μετέπειτα Δινδυμήνης.

5) δὲ λογαοιδικὴ ἑξαποδία ἀπ' ἄρσεως ἀκολουθεῖ παρὰ Σιμωνίδῃ 148·

πολλάκι δὴ φυλῆς Ἀκαμαντίδος ἐν χοροῖσιν Ὧραι
ἀνωλόλυξαν κισσοφόροις ἐπὶ διθυράμβοις κτλ.

392. *Δακτυλιθυφαλλικαὶ στροφαὶ τῆς χορικῆς λυρικῆς καὶ τοῦ δράματος.* Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ προσοδιακοῦ καὶ τοῦ ηὐξημένου ἡρῴου τὸ ἰθυφαλλικὸν συντίθεται μετὰ δακτυλικῶν κώλων εἰς ἓν μέτρον. Τὴν τοιαύτην σύνθεσιν τοῦ ἰθυφαλλικοῦ μετὰ δακτυλικῶν κώλων εἰς ἓν μέτρον εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῇ περαιτέρω αὐξήσει τῆς μετρικῆς ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ, ὅθεν γεννῶνται αἱ καλούμεναι *δακτυλιθυφαλλικαὶ στροφαί.* Ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις τὸ ἰθυφαλλικὸν ἀποτελεῖ, ὡς καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ, τὸ τέλος τοῦ μέτρου, τὰ δὲ λοιπὰ μετρικὰ στοιχεῖα εἶνε πολλῷ ποικιλώτερα καὶ τὰ μέτρα αὐξάνονται μέχρι τριῶν καὶ τεσσάρων κώλων, αἱ στροφαὶ ὅμως μικρὸν ἔχουσαι μέγεθος δὲν ἀπομακρύνονται πολὺ τῆς ἁπλότητος τῶν Ἀρχιλοχείων στροφῶν. Καὶ ἐκ μὲν τῶν λυρικῶν ἓν μόνον σῴζεται παράδειγμα τοῦ μετρικοῦ τούτου εἴδους, ὁ ὑπὸ τοῦ Διδύμου καὶ ἄλλων τῷ Πινδάρῳ ἀποδιδόμενος πέμπτος Ὀλυμπιονίκης, ὅστις σύγκειται ἐκ τριστίχων στροφῶν καὶ ἀντιστροφῶν καὶ ἐκ διστίχων ἐπῳδῶν.

Ὀλυμπ. ε' στροφή.

ὑψηλᾶν ἀρετᾶν καὶ στεφάνων ἄωτον γλυκὺν
τῶν Ὀλυμπίᾳ, Ὠκεανοῦ θύγατερ, καρδίᾳ γελανεῖ
ἀκαμαντόποδός τ' ἀπήνας δέκευ Ψαύμιός τε δῶρα.

ἐπῳδός.

ἵπποις ἡμιόνοις τε μοναμπυκίᾳ τε· τὶν δὲ κῦδος ἁβρὸν
νικάσαις ἀνέθηκε, καὶ ὃν πατέρ' Ἄκρων' ἐκάρυξε καὶ τὰν νέοικον [ἕδραν.

⊥ – – ⏑ ⏑ – ⊥ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⊥ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⊥ ⏑ – ⏑ – ⏑
⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⊥ ⏑ – – ⏑ – ⊥ ⏑ – ⏑ – ⏑

ἐπῳδός.

⊥ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⊥ ⏑ – ⏑ – ⏑
⊥ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⊥ ⊥ ⏑ – – ⏑ – ⊥ ⏑ – ⏑ – ⏑

Ἐκ δὲ τοῦ δράματος ἐνταῦθα ἀνήκουσιν αἱ ἑξῆς δακτυλιθυφαλλικαὶ στροφαί· πρῶτον μὲν ἡ ᾠδὴ ἐν τῇ παραβάσει τῶν Βατράχων (675 — 685 = 706 — 716), ἧς τὸ μέτρον καὶ ὁ πρῶτος στίχος ἐλήφθη ἔκ τινος λυρικοῦ· εἶτα δὲ ἡ πρώτη στροφὴ καὶ ἀντιστροφὴ τῆς παρόδου τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Εὐριπίδου (117 — 125 = 126 — 134). Ἔπειτα δὲ ἡ στροφὴ καὶ ἀντιστροφὴ ἐν Ὄρνισιν Ἀριστοφάνους 1313 — 1322 = 1325 — 1334.

393. *Ὑπορχηματικοὶ δακτυλοτροχαῖοι.* Τῆς ἁπλῆς Ἀρχιλοχείου

πολλῷ τελειοτέρα ἀπεδείχθη ἡ σύνθεσις τῶν ἐπισυνθέτων δακτυλοτροχαίων ἐν τῷ ὑπορχήματι, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ἴδιον μετρικὸν εἶδος διάφορον τῶν ἄλλων. Καὶ τὸ εἶδος δὲ τοῦτο φαίνεται ῥυὲν ἐκ τῶν Ἀρχιλοχείων ἐπισυνθέτων· διότι κατὰ Γλαῦκον (1) ὁ Θαλήτας ὁ ἀρχαιότατος ὑπορχημάτων ποιητὴς ἐμιμήσατο τὰ τοῦ Ἀρχιλόχου μέτρα. Τὸ ὑπορχηματικὸν δὲ εἶδος τοῦ Θαλήτα καὶ Ξενοδάμου τοῦ Κυθηρίου ηὐξήθη ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος. Τεχνικῶς δὲ ἀπηρτισμένον εὑρίσκεται κατὰ πρῶτον παρὰ Πρατίνᾳ (ἀπόσπ. 1) καὶ Πινδάρῳ (ἀπόσπ. 84), ὧν μικρὰ διεσώθησαν ἀποσπάσματα. Ἧττονος δ' ἔτι λόγου ἄξια τὰ τοῦ Σιμωνίδου καὶ Βακχυλίδου ἀποσπάσματα. Διὰ δὲ τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπορχηματικῶν ποιημάτων πολύτιμοι ἀποβαίνουσιν ἡμῖν αἱ ἐλεύθεραι μιμήσεις τῆς κωμῳδίας. Ὁ Ἀριστοφάνης δηλονότι ἐν τῷ τέλει τῆς Λυσιστράτης (1147 - 1260 καὶ 1279 - 1289 καὶ 1297 - 1308) ποιεῖ τὸν χορὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων ὑπορχηματικὴν ὄρχησιν ἐν ἐπισυνθέτοις δακτυλοτροχαίοις ὀρχούμενον, οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι ὁ κωμικὸς μιμεῖται ὡσαύτως πιστῶς καὶ τοὺς ῥυθμοὺς τοῦ Σπαρτιατικοῦ ὑπορχήματος, ὅπως καὶ τὴν διάλεκτον τῶν Σπαρτιατῶν. Εἶτα δὲ εὑρίσκομεν τοιαῦτα μέτρα ἐν τῇ ᾠδῇ τῆς πρώτης παραβάσεως τῶν Ὀρνίθων (737 — 752 = 769 — 787), ἐν Εἰρ. 775 κέ., Βατρ. 675 κέ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν μέτρων εὑρίσκεται καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Βάκχ. 576 - 596 καὶ ἐν Κύκλ. 356 - 374 καὶ 608 - 623.

Καὶ τὸ μὲν τοῦ Ἀλκμᾶνος ἀπόσπ. 1

Μῶσ' ἄγε, Μῶσα λίγεια πολυμμελὲς αἰενάοιδε μέλος
νεοχμὸν ἄρχε παρσένοις ἀείδεν

⊥ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ ⊥ ⏑ – ⏑ ⊥ ⏑ ⊥ –

σῴζει ἔτι τὴν ἀρχαίαν Ἀρχιλόχειον ἁπλότητα, διότι δύο δακτυλικὰ καὶ ἓν ἰαμβικὸν κῶλον ἀποτελεῖ τὴν στροφήν. Ἡ μεταγενεστέρα ὅμως τέχνη πλάττει ἐκτενέστερα συστήματα παντοῖα μὲν μεταχειριζομένη κῶλα, μάλιστα δὲ τετραποδίας, τὰ δὲ σχήματα αὐτῶν πολλαχῶς ποικίλλουσα διά τε τῆς τονῆς καὶ διὰ τῆς λύσεως καὶ συναιρέσεως.

(1) Πλούτ. περὶ μουσ. 10 «Γλαῦκος γὰρ μετ' Ἀρχίλοχον φάσκων γεγενῆσθαι Θαλήταν, μεμιμῆσθαι μὲν μετ' αὐτόν φησι τὰ Ἀρχιλόχου μέλη, ἐπὶ δὲ τὸ μακρότερον ἐκτεῖναι καὶ παίωνα καὶ κρητικὸν ῥυθμὸν εἰς τὴν μελοποιίαν ἐνθεῖναι, οἷς Ἀρχίλοχον μὴ κεχρῆσθαι».

Καθόλου δὲ τὸ μέτρον προσαρμόζεται τοῖς θερμοῖς ὀρχηστικοῖς σχήμασι καὶ τῷ μιμητικῷ χαρακτῆρι τοῦ ὑπορχήματος. Διὰ τὸν μιμητικὸν δὲ χαρακτῆρα τοῦ ὑπορχήματος ἐν τοῖς ὑπορχηματικοῖς δακτυλοτροχαίοις οὐδεμία γίνεται χρῆσις ἀντιστροφικῆς ἀνταποδόσεως, ὅσον τοὐλάχιστον δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῆς σωζομένης ποιήσεως. Ὅ,τι λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (προβλημ. 19, 15) περὶ τῶν μονῳδιῶν, τοῦ νόμου καὶ τοῦ μεταγενεστέρου διθυράμβου ὅτι ἐν τούτοις ἡ μίμησις δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀντιστροφικὴν σύνθεσιν, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ μουσικὴ κατά τε τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ τῇ διηνεκεῖ μεταβολῇ τῶν καταστάσεων καὶ διαθέσεων, τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπορχήματος λεγόμενον. Καὶ ἐν τούτῳ μόνη διαίρεσις ἡ εἰς ἀλλοιόστροφα μέρη ἢ συστήματα ἐγχωρεῖ, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ σχέσιν. Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων ἐπικρατοῦσιν αἱ τετραποδίαι, ὧν συνήθως ἀνὰ δύο συντίθενται εἰς ἓν τετράμετρον. Χρήσιμοι ὅμως εἶνε καὶ αἱ ἑξαποδίαι καὶ πενταποδίαι. Ἡ δὲ τριποδία περιορίζεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος τῆς περιόδου. Αἱ ἄλογοι ἄρσεις ὡς ἀντιβαίνουσαι τῷ κεκινημένῳ ἤθει τοῦ ὑπορχήματος εἶνε λίαν σπάνιαι. Ὁ δὲ κολοφὼν τῆς κινήσεως ἀποτυποῦται ἐν ταῖς συχναῖς λύσεσι τῶν θέσεων, αἵτινες ἐν τῷ πλήρει ὀργῆς χορικῷ τοῦ Πρατίνα, ἐν τῷ ἐνθουσιαστικῷ ὑπορχήματι τῶν Ἀθηναίων ἐν τέλει τῆς Λυσιστράτης καὶ ἐν τῷ ἐν Βάκχαις στ. 576 τοῦ Εὐριπίδου εἶνε οὕτω πυκναί, ὥστε αἱ ἄλυτοι θέσεις ὑπολείπονται τὸν ἀριθμὸν τῶν λελυμένων. Ἐν ἡσυχαιτέροις ὅμως ᾄσμασιν, ὡς ἐν τοῖς ὑπορχήμασι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τοῖς δύο ᾄσμασι τοῦ Κύκλωπος, ἡ λύσις σχεδὸν ἀποκλείεται. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ αἱ καταλήξεις ἐν τοῖς δακτυλοτροχαίοις εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τὰ κῶλα εἶνε ἀκατάληκτα. Ὅπου δὲ συμβαίνει προκατάληξις, ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῆς ἐννοίας. Τῶν παρεκτεταμένων δηλ. χρόνων, οἵτινες ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντα κεκινημένον ῥυθμόν, γίνεται χρῆσις ὅπως ἐπισημανθῇ τὸ ὑπερμέγεθες καὶ φοβερὸν τοῦ πράγματος καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις κεῖται μέγα μέρος τοῦ μιμητικοῦ χαρακτῆρος. Καὶ τῶν δακτυλικῶν δὲ καὶ ἀναπαιστικῶν κώλων συχνοτάτη εἶνε ἡ τετραποδία, εἴτε καθ' ἑαυτὴν κειμένη εἴτε μετ' ἄλλης δακτυλικῆς ἢ τροχαϊκῆς τετραποδίας εἰς ὀκταποδίαν ἢ τετράμετρον συντιθεμένη. Σπανιώτεραι δὲ εἶνε αἱ πενταποδίαι καὶ ἑξαποδίαι. Ἐν τοῖς δακτυλικοῖς κώλοις συμβαίνει συχνὰ συναίρεσις

συμφώνως πρὸς τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ ποιήματος. Καὶ ἡ λύσις δὲ τοῦ δακτύλου εἰς προκελευσματικὸν δὲν ἀποκλείεται, ὡς εἰκός, ἐν χωρίοις σφόδρα κεκινημένοις καὶ ὡς ῥυθμικὸν τεχνικὸν μέσον, οἷον ἐν Λυσιστράτῃ 1247, 12 καὶ Βάκχ. 576, 12. Ἐν δὲ τοῖς ἀναπαιστικοῖς κώλοις ἡ ἄδεια τῆς λύσεως καὶ συναιρέσεως εἶνε ἔτι μείζων, οἷον παρὰ Πρατίνα 1, 3 πλείονες ἀναπαιστικοὶ προκελευσματικοὶ ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλοις. Καὶ τἀνάπαλιν δὲ συμβαίνει, ὥστε ἐνίοτε ὅλα ἀναπαιστικὰ κῶλα καὶ μέτρα νὰ εὑρίσκωνται συγκείμενα ἐκ σπονδείων, ὡς ἐν Βακχ. 576, 3. Λυσιστρ. 1297, 11. Ἑτερομέτρων δὲ κώλων γίνεται χρῆσις μάλιστα λογαοιδικῶν. Παραδείγματα δὲ φέρομεν δύο ὑπορχήματα ἀντίθετον ἔχοντα χαρακτῆρα, τὸ ἐν Λυσιστρ. 1247 Σπαρτιατικὸν ὑπόρχημα, ὅπερ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη ἀλλοιόστροφα, στ. 1-10 καὶ 11-14, καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ δράματι στ. 1279 ὑπόρχημα τῶν Ἀθηναίων.

Λυσιστρ. 1247 (Σπαρτιατῶν ὑπόρχημα).

ὅρμαον τὼς κυρσανίως, ὦ Μναμόνα, τὰν τεὰν
μῶαν, ἅτις οἶδεν ἀμὲ τώς τ' Ἀσαναίως,
ὅκα τοὶ μὲν ἐπ' Ἀρταμιτίῳ
πρόκροον θείκελοι ποττὰ κᾶλα
τὼς Μήδως τ' ἐνίκων
ἀμὲ δ' αὖ Λεωνίδας ἆγεν ᾇπερ τὼς κάπρως
θάγοντας, οἰῶ, τὸν ὀδόντα· πολὺς δ' ἀμφὶ τὰς γένυας ἀφρὸς ἤνσει,
πολὺς δ' ἀμᾶ καττῶν σκελῶν [ἀφρὸς] ἵετο.
ἦν γαρ τὤνδρες οὐκ ἐλάσσως
τὰς ψάμμας, τοὶ Πέρσαι.
ἀγρότερ' Ἄρταμι σηροκτόνε, μόλε δεῦρο, παρσένε σιά,
ποττὰς σπονδάς, ὡς συνέχῃς πολὺν ἀμὲ χρόνον· νῦν δ' αὖ φιλία τ' αἰὲς εὔπορος εἴη
ταῖσι συνθήκαισι καὶ τᾶν αἱμυλᾶν ἀλωπέκων
παυσαίμεθα· ὦ δεῦρ' ἴθι, δεῦρ', ὦ κυναγὲ παρσένε.

∠ ϖ – ϖ – ⏑ ⏑ – – | ∠ ⏑ – – ⏑ – 4 + 4
∠ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ | ∠ ⏑ – – – 4 + 4
⏑ ⏑ ∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – 4
∠ ⏑ – – ⏑ – – ⏑ – – 6
∠ – – ⏑ – ⏑̄ 4
∠ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ∠ ⏑ – ⏑̄ – ⏑ – 4 + 4
– ∠ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ∠ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – 4 + 4
⏑ ∠ ⏑ – ⏑̄ – ⏑ – – ⏑ ⏑̆ 6
∠ – – ⏑ – ⏑ – – 6
∠ – – – – – 6
∠ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ϖ ϖ ⏑ ⏑ ∠ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – 4 + 4
∠ ϖ – ϖ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ∠ ⏑ ⏑ – ϖ – ⏑ ⏑ – 4 + 4

–́ ⏑ – ⏑ ⏑ – – 3
–́ ⏑ – ⏒ – ⏑ – ⏒ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – 4 + 4
– –́ ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓ 4 + 4

Λυσιστρ. 1279 (Ἀθηναίων ὑπόρχημα).

πρόσαγε χορόν, ἔπαγέ τε χάριτας, ἐπὶ δὲ κάλεσον Ἄρτεμιν·
ἐπὶ δὲ δίδυμον ἀγεσίχορον Ἰήιον
εὔφρον', ἐπὶ δὲ Νύσιον,
ὃς μετὰ Μαινάσι Βάκχιος ὄμμασι δαίεται,
Δία τε πυρὶ φλεγόμενον, ἐπί τε πότνιαν ἄλοχον ὀλβίαν,
εἶτα δὲ δαίμονας, οἷς ἐπιμάρτυσι χρησόμεθ' οὐκ ἐπιλήσμοσιν
ἡσυχίας πέρι τῆς μεγαλόφρονος, ἣν ἐποίησε θεὰ Κύπρις.
ἀλαλαλαὶ ἰὴ παιών·
αἴρεσθ' ἄνω, ἰαί,
ὡς ἐπὶ νίκῃ, ἰαί.
εὐοῖ εὐοῖ, εὐαῖ εὐαῖ.

⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ 4 + 4
⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ 6
–́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ 4
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – 6
⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – 4 + 4
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ 4 + 4
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ 4 + 4
⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – 4
– –́ ⏑ – ⏑ – 3
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – 3
⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏒ – 4

394. *Τραγικοὶ δακτυλοτροχαῖοι.* Καὶ ἡ τραγῳδία ποιεῖται χρῆσιν τῆς συνθέσεως τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων μετὰ δακτυλικῶν καὶ ἀναπαιστικῶν, ἀλλ' ὁ μὲν Αἰσχύλος καὶ Σοφοκλῆς σπανιώτερον καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, συχνὰ δὲ ὁ Εὐριπίδης, ὅστις τοὺς δακτυλοτροχαίους μεταχειρίζεται κυρίως ἐν χορικοῖς ᾄσμασι, σπανίως δ' ἐν μονῳδικοῖς. Καὶ ἐκ μὲν τῶν τοῦ Αἰσχύλου ἀνήκουσιν ἐνταῦθα Εὐμ. 526. Ἑπτ. 778. Προμ. 159. 425. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Σοφοκλέους Ἠλ. 121-192. Οἰ. Τ. 167. Τραχ. 497. Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Εὐριπίδου Ἀλκ. πάροδ. 86-92=98-104. 112-121=122-131. Ἐπεισόδ. α' 266-272 (μονῳδ.). θρῆν. 903-910=926-934. Ἀνδρομ. πάροδ. 135-140 =141-146. στάσ. α' 274-283=284-293. 294-301=302-308. Μηδ. πάροδ. 204-213. στασ. δ' 990-995=996-1001. Ἱππολ. στάσ. γ' 1102-1110. 1111-1117. 1119-1130=1131-1141. Ἑκάβ. στάσ. β' 923-932=933-942. Ἠλ. στάσ. α' 476-486.

Καὶ τὰ μὲν ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ κῶλα εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τετραποδίαι, σπανιώτερον δὲ ἑξαποδίαι, ἀποκλείονται δὲ αἱ πενταποδίαι. Τὰ κῶλα ταῦτα ἀποφεύγουσι μὲν ὅσον τὸ δυνατὸν τὰς ἀλόγους ἄρσεις, δέχονται δὲ συχνὰ καταλήξεις οὐ μόνον ἐν τῇ ἀποθέσει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ, τὰ δὲ τροχαϊκὰ τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ σπονδείου καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ, ἡ δὲ λύσις ἐν κεκινημένοις χωρίοις εἶνε ἀπεριόριστος. Τῶν δὲ δακτυλικῶν καὶ ἀναπαιστικῶν κώλων ἐπικρατοῦσι μὲν παρὰ πολὺ αἱ τετραποδίαι, πλὴν τούτων δὲ εἶνε χρήσιμος καὶ ἡ δακτυλικὴ ἑξαποδία καὶ ἡ δακτυλικὴ καὶ ἀναπαιστικὴ τριποδία. Τὰ δακτυλικὰ κῶλα καταλήγουσιν ἢ εἰς σπονδεῖον (τροχαῖον) ἢ εἰς τὴν θέσιν, αἱ δὲ τετραποδίαι καὶ εἰς δάκτυλον. Ἡ συναίρεσις εἶνε σπανία. Λύσεως δὲ ἓν μόνον εὑρίσκεται παράδειγμα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀναπαιστικῶν δὲ κώλων ἡ συναίρεσις καὶ ἡ λύσις δὲν εἶνε συχνή. Ἡ δὲ ἀρχικὴ ἄρσις εἶνε σχεδὸν πάντοτε δισύλλαβος, εὑρίσκεται ὅμως καὶ τὸ αἰολικὸν σχῆμα (Μηδ. 990. 993. Ἀλκ. 90. Προμ. 426). Λογαοιδικοὶ δ' ἀνάπαιστοι σπανιώτατα ἐγχωροῦσιν, ὡς ἐν Ἑκάβ. 927 «ἐπιδέμνιος ὡς πέσοιμ' ἐς εὐνάν.»

Παραδείγματα δὲ τῶν τραγικῶν δακτυλοτροχαίων φέρομεν τὰ ἑξῆς·

Σοφ. Ἠλ. (164-172=)185-192.

ἀλλ' ἐμὲ μὲν ὁ πολὺς ἀπολέλοιπεν ἤ-δη
βίοτος ἀνέλ-πιστον, οὐδ' ἔτ' ἀρ-κῶ
ἅτις ἄνευ τεκέων κατατάκομαι,
ἇς φίλος οὔτις ἀνὴρ ὑπερίσταται,
ἀλλ' ἀπερεί τις ἔποικος ἀναξία
οἰκονομῶ θαλάμους πατρὸς ὧδε μὲν
ἀει-κεῖ-σὺν στολᾷ,
κοινᾶς-δ' ἐξ-ίσταμαι τραπέ-ζας.
6. 6.—4. 4. 4. 4.—4. 6.

Εὐριπ. Ἱππολ. 1119-1130 (=1131-1141).

οὐκέτι γὰρ καθαρὰν φρέν' ἔχω τὰ παρ' ἐλπίδα λεύσσων.
ἐπεὶ τὸν Ἑλ-λανίας | φανερώτατον ἀστέρ' Ἀθά-νας,
εἴδομεν εἴδομεν ἐκ πατρὸς ὀργᾶς | ἄλλαν ἐπ' αἶαν ἱέμενον.
ὦ ψάμαθοι πολιήτιδος ἀκτᾶς | δρυμός τ' ὄρειος, ὅθι κυνῶν
ὠκυπόδων μετὰ θῆρας ἔναιρεν | Δίκτυνναν ἀμφὶ σεμνάν.
6. 4 + 4. 4 + 4.—4 + 4. 4 + 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΓ'

Περὶ τῶν ἐπισυνθέτων δακτυλεπιτρίτων.

395. Αἱ ἐκ τῶν ἐπισυνθέτων δακτυλεπιτρίτων συνεστηκυῖαι στροφαὶ ἔχουσι τύπον οὕτως ἀκριβῶς ἀφωρισμένον, ὥστε οἱ νεώτεροι μετρικοί, οἵτινες δὲν ἠρκέσθησαν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡφαιστίωνος εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ ἑκάστου μέτρου καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ἠθέλησαν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν μέτρων ἢ στίχων εἰς στροφὰς νὰ ἐξετάσωσιν, ἐκ τῶν προκειμένων στροφῶν ὡρμήθησαν νὰ διακρίνωσι διάφορα γένη τῶν χορικῶν στροφῶν καὶ νὰ εὕρωσιν ὀνόματα διακριτικὰ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπ. 3, 4 λέγει περί τινος ᾠδῆς, τοιούτοις μέτροις γεγραμμένης, ὅτι ἦτο μεμελοποιημένη ἐπὶ τῆς δωριστὶ ἁρμονίας, ἐντεῦθεν ὁ Γοδ. Ἑρμαννός, ὅστις πρῶτος ἐπεχείρησε νὰ ἐξετάσῃ τὰ μετρικὰ ἰδιώματα τοῦ εἴδους τούτου τῶν στροφῶν, ὠνόμασε πάσας τὰς τοιαύτας στροφὰς δωρικὰς ἢ στροφὰς τῆς δωριστὶ ἁρμονίας, καὶ κατὰ τοῦτο ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ὁ Βοίκκιος, ὅστις ὕστερον βαθύτερον καὶ ἀκριβέστερον ἠρεύνησε τὴν μετρικὴν μορφὴν τῶν στροφῶν τούτων τοῦ Πινδάρου, καὶ πάντες οἱ ὕστερον. Ἀλλ' ὅμως εὐκόλως δύναται νὰ δειχθῇ ὅτι αἱ στροφαὶ αὗται καὶ ἐπὶ πάσης σχεδὸν ἄλλης ἁρμονίας ἐμελῳδοῦντο, καθὼς πάλιν καὶ ἄλλου γένους στροφαὶ ἐμελῳδοῦντο ἐπὶ τῆς δωριστί. Τούτων ἕνεκα ὁ Ῥοσβάχιος καὶ Οὐεστφάλιος παραιτησάμενοι τὸ οὐχὶ πρόσφορον τοῦτο ὄνομα ἐκάλεσαν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς μετρικῆς τὰ ἐκ δακτυλικῶν κώλων καὶ ἐκ δευτέρων ἢ τρίτων ἐπιτρίτων συγκείμενα μέτρα *δακτυλεπιτρίτους* (daktylo-epitriten) καὶ τὰς στροφὰς *δακτυλεπιτριτικάς*. Ὕστερον ὅμως ὁ Οὐεστφάλιος εὑρὼν παρὰ τῷ Ἡφαιστίωνι καὶ τοῖς σχολιασταῖς αὐτοῦ τὸ παλαιὸν καὶ σημαντικὸν ὄνομα τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων, ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον σύγκεινται αἱ στροφαὶ αὗται, ἐνόμισε προσφορώτερον ἀντὶ παντὸς νεωτέρου ὅρου νὰ ὀνομάσῃ τὰ μέτρα ταῦτα *ἐπισύνθετα*, καὶ τὰς ἐκ τούτων συνεστώσας στροφὰς *ἐπισυνθέτους*. Ἐπειδὴ δὲ αἱ στροφαὶ αὗται ἀποτελοῦσιν εἶδος μόνον τοῦ καθόλου γένους τῶν ἐπισυνθέτων, ἀκριβέστερον διέκρινε τὸ εἶδος τοῦτο ἐκ τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου ἢ ἤθους τῆς ῥυθμοποιίας ἢ μελοποιίας, εἰς ὃν αἱ στροφαὶ αὗται ἀνήκουσι, καὶ ἐκάλεσεν *ἐπισύνθετα μέτρα τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου* ἢ *ἡσυχαστικὰ ἐπισύνθετα*. Διότι οἱ ὕμνοι, τὰ παρθένεια, οἱ παιᾶνες, τὰ ἐγκώμια, οἱ ἐπίνικοι, οἱ διθύραμβοι, τὰ προσόδια, πάντα ταῦτα τὰ εἴδη τῆς ἡσυχαστικῆς χορικῆς λυρικῆς εἶνε ἅμα καὶ τὰ ποιητικὰ εἴδη, ἅτινα κανονικῶς ἐγράφοντο τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα μέτροις. Ὅθεν καὶ τῶν ᾀσμάτων τοῦ Πινδάρου τὸ πλεῖστον μέρος εὑρίσκεται τῷ ὄντι τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένον. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ἐγίνετο χρῆσις τῶν ἡσυχαστικῶν ἐπισυνθέτων ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι τῆς τραγῳδίας. Τὰ μέτρα ταῦτα εἰ καὶ μεγάλην ἔχουσι ποικιλίαν, ὅμως ἔχουσιν ἁπλούστατον καὶ ὁμαλώτατον σχηματισμὸν παρὰ πάντα τὰ ἄλλα μελικὰ μέτρα καὶ οὕτω χρησιμεύουσιν ὡς ὄργανον τοῦ ἡσυχαστικοῦ ἤθους, «ᾧ (κατ' Εὐκλείδην ἁρμον. κεφ. 21) παρέπεται ἠρεμότης ψυχῆς καὶ κατάστημα ἐλευθέριόν τε καὶ εἰρηνικόν». Τὰ μέτρα δηλονότι ταῦτα οὐδὲν ἐμφαίνουσι πάθος, ἀλλ' ἥσυχον δραστηριότητα, ψυχικὴν εἰρήνην καὶ ἀνδρικὴν ἐλευθερίαν. Τὸ ἦθος δὲ τοῦτο, ὅπερ ἔχουσι καθόλου τὰ ἐπισύνθετα ταῦτα, μεταβάλλεται πολλαχῶς κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, καθὼς ἤδη καὶ οἱ παλαιοὶ διάφορα εἴδη τοῦ ἡσυχαστικοῦ τρόπου μνημονεύουσι. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἐν τῷ μετρικῷ σχηματισμῷ τῶν διαφόρων λυρικῶν εἰδῶν ποικίλαι διακρίνονται διαφοραί. Καὶ τῶν μὲν μονοειδῶν δακτυλικῶν στροφῶν διαφέρουσιν αἱ στροφαὶ αὗται κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι μείζονα ποικιλίαν τῶν μετρικῶν στοιχείων, τῶν δὲ τραγικῶν ἰάμβων καὶ τροχαίων ὅτι δὲν ἔχουσι τὸ βίαιον αὐτῶν πάθος, τῶν δὲ μικτῶν ἢ λογαοιδικῶν ὅτι δὲν ἔχουσι τὴν μεγάλην αὐτῶν κίνησιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ποδικῶν σχημάτων. Ὅλως δὲ ἀντίθετοι αὐτῶν εἶνε οἱ βακχικοὶ καὶ ἐκστατικοὶ ἰωνικοὶ καὶ οἱ δόχμιοι.

396. *Κῶλα. α') Τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικά.* Τὰ κῶλα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ βάσεων (διποδιῶν) ἐχουσῶν κανονικῶς ἄλογον τὴν ἑτέραν τῶν ἄρσεων· ὡς στοιχεῖον δηλαδὴ τῶν μὲν τροχαϊκῶν κώλων χρησιμεύει ὁ δεύτερος ἐπίτριτος ⏊ ⏑ – –, τῶν δὲ ἰαμβικῶν ὁ τρίτος – – ⏑ ⏊, ὡς καλοῦνται ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν τὰ τοιαῦτα ποδικὰ σχήματα. Διότι κατὰ τοὺς μετρικοὺς λαμβάνοντας τὴν ἄλογον ἄρσιν ὡς χρόνον δίσημον ὁ λόγος τῶν δύο ποδικῶν μερῶν τῶν βάσεων τούτων

ἦτο ὁ τοῦ ἐπιτρίτου, τουτέστιν ὡς 3: 4. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἄλογος συλλαβὴ δὲν εἶχε μέγεθος δίσημον, ἀλλ' ἑνὸς πρώτου χρόνου καὶ ἡμίσεος, ὥστε ὁ λόγος τῶν ποδῶν τούτων ἔκειτο μεταξὺ τοῦ ἐπιτρίτου καὶ τοῦ ἴσου (3 : 3). Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπίτριτος τῶν ἐπισυνθέτων τούτων μέτρων εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ ἐπιτρίτῳ τῶν τριμέτρων καὶ τετραμέτρων, τουτέστιν ἰαμβικὴ ἢ τροχαϊκὴ διποδία μετ' ἀλόγου ἄρσεως, ἐκ τούτου πρέπει νὰ προσποιηθῇ αὐτοῖς οὐχὶ ἄλλος τις ῥυθμός, ἀλλ' ὁ αὐτὸς καὶ ταῖς διποδίαις τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν μέτρων. Καὶ οἱ παλαιοὶ δὲ μετρικοὶ λαμβάνουσι τοὺς ἐπιτρίτους τῶν στροφῶν τούτων ὡς ἰαμβικὰς καὶ τροχαϊκὰς διποδίας. Οἱ δὲ παλαιοὶ ῥυθμικοὶ γινώσκουσι μὲν ἐπιτρίτους ἑπτασήμους, ἀλλ' ἐξ ὧν λέγουσι (πρβλ. § 138) γίνεται δῆλον ὅτι οἱ ἐπίτριτοι οὗτοι τῶν ῥυθμικῶν δὲν συμπίπτουσι τοῖς τῶν δακτυλεπιτριτικῶν στροφῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κῶλα ἀνήκουσιν εἰς τὸ τρίσημον ἰαμβικὸν γένος, καίπερ ἔχοντα ἀλόγους ἄρσεις δύνανται νὰ αὐξάνωνται μέχρι τοῦ ὀκτωκαιδεκασήμου μεγέθους, ὥστε δύνανται νὰ εἶνε μονόμετρα (διποδίαι), δίμετρα (τετραποδίαι) καὶ τρίμετρα (ἑξαποδίαι).

	κῶλα τροχαϊκὰ ἐκ δευτέρων ἐπιτρίτων.	*κῶλα ἰαμβικὰ ἐκ τρίτων ἐπιτρίτων.*
μονόμετρον	∠ ∪ – –	– – ∪ ∠
δίμετρον	∠ ∪ – – ∠ ∪ – –	– – ∪ ∠ – – ∪ ∠
τρίμετρον	∠ ∪ – – ∠ ∪ – – ∠ ∪ – –	– – ∪ ∠ – – ∪ ∠ – – ∪ ∠.

Ἐκ τούτων εὐχρηστότατα μὲν εἶνε τὰ δίμετρα, ἧττον δ' εὔχρηστα τὰ μονόμετρα καὶ τὰ τρίμετρα. Τὰ τροχαϊκὰ κῶλα ἐν τῷ τέλει τῶν περιόδων ἔχουσι συνήθως τὸ καταληκτικὸν σχῆμα (∠ ∪ – Λ), τὰ δὲ ἔχοντα προκατάληξιν εἶνε οὐχὶ συχνά. Τοιοῦτον εἶνε τὸ προκαταληκτικὸν δίμετρον ἐν Ὀλυμπ. 6 ἐπ. 42 «πραΰμητίν τ' Ἐλείθυιαν» (∠ ∪ ⊔ – ∪ – –). Ὀλυμπ. 10 ἐπ. 3. Νεμ. 11 ἐπ. 6. καὶ τὸ δικατάληκτον ἐν Πυθ. 4, 107 «ὤπασεν λαγέτᾳ» (∠ ∪ ⊔ – ∪ –). Εἶτα δὲ τὸ προκαταληκτικὸν ἢ μᾶλλον δικατάληκτον τρίμετρον

∠ ∪ ⊔ – ∪ – – – ∪ – Ἰσθμ. 5, 7.
∠ ∪ – – – ∪ ⊔ ⏖ ∪ – Πυθ. 1 ἐπ. 3.

καὶ μετὰ δικαταλήκτου βάσεως ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ ἐν τῷ τέλει τοῦ κώλου

∠ ⊔ – ∪ – – – ∪ – Πυθ. 1, 3 «πείθονται δ' ἀοιδοὶ σάμασιν.
∪ ∠ ⊔ – ∪ – – – ∪ – Ὀλυμ. 6, 27 «ἐπεὶ δέξαντο χρὴ τοίνυν πύλας».
∠ ∪ – – – ∪ ⊔ ⊔ – Πυθ. 9, 2 «σὺν βαθυζώνοισιν ἀγγέλλων».

Δικατάληκτον δὲ μονόμετρον εὑρίσκεται ἐν Πυθ. 1, 2 «ἀρχὰ» (∠ ⊔),

Σιμων. ἀποσπ. 57, 4 «στάλας», Βακχ. ἀποσπ. 29, 3 «ἁγνᾶς». Πολλάκις δὲ τὰ τροχαϊκὰ κῶλα σχηματίζονται βραχυκατάληκτα. Ἡ δὲ λύσις τῶν τε τροχαϊκῶν καὶ τῶν ἰαμβικῶν θέσεων εἶνε λίαν σπανία. Ἐν τοῖς ἐπινίκοις π. χ. τοῦ Πινδάρου εὑρίσκονται μόνον 19 παραδείγματα τοιαύτης λύσεως, τὰ μὲν πλεῖστα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς διποδίας, ὡς ἐν Ὀλυμπ. 10 ἐπ. 3. Πυθ. 1 ἐπ. 5. 7. 8. Πυθ. 4, 8. Πυθ. 9 ἐπ. 9. Νεμ. 5 ἐπ. 1. Νεμ. 10 ἐπ. 6. Ἰσθμ. 4, 6. Ἰσθμ. 4 ἐπ. 6. Ἰσθμ. 5, 7 Πυθ. 1 ἐπ. 3. Ἰσθμ. 2 ἐπ. 5. Ἰσθμ. 5, 7 (ἐν τοῖς τρισὶ τελευταίοις παραδείγμασιν ἐπὶ καταληκτικῆς βάσεως)· ὀλίγα δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς διποδίας, ὡς ἐν Νεμ. 5, 4. 6. Ἰσθμ. 2 ἐπ. 6. Ἰσθμ. 3 ἐπ. 6 καὶ παρὰ Σιμωνίδῃ 8, 1. Παρὰ δὲ τοῖς τραγικοῖς οὐδὲν ἀσφαλὲς παράδειγμα τῆς λύσεως εὑρίσκεται. Συνήθως δὲ ἡ λύσις ἀνταποδίδοται ἀντιστροφικῶς, καὶ ὅπου δὲν συμβαίνει τοῦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπάρχει κύριον ὄνομα.

β') *Κῶλα δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικά.* Τὰ κῶλα ταῦτα ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως ὑπολείπονται τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν, εἶνε ὅμως ἀπαραίτητα ἐν πάσῃ στροφῇ. Καὶ συχνότατον μὲν τῶν δακτυλικῶν κώλων εἶνε ἡ ἀκατάληκτος, εἰς σπονδεῖον τελευτῶσα, οὐδέποτε δ' εἰς δάκτυλον, καὶ ἡ καταληκτικὴ τριποδία

∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ⏓
∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – Λ̄,

σπανιωτέρα δὲ ἡ διποδία καὶ ἡ τετραποδία, αἵτινες σχηματίζονται ὁμοίως τῇ τριποδίᾳ, τὸν μὲν δηλαδὴ τελικὸν πόδα ἔχουσι τελευτῶντα εἰς σπονδεῖον (τροχαῖον) ἢ καταληκτικόν, πάντα δὲ προηγούμενον πάντοτε καθαρὸν δάκτυλον. Ἡ δὲ τετραποδία δύναται νὰ τελευτᾷ καὶ εἰς δάκτυλον, ἔτι δὲ νὰ λαμβάνῃ καὶ τὸ βραχυκατάληκτον σχῆμα

∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪
∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ ⊔ – Λ̄.

Καὶ ἡ μὲν λύσις τῆς θέσεως ἐπὶ τῶν δακτυλικῶν κώλων ἅπαξ μόνον εὑρίσκεται ἐπὶ κυρίου ὀνόματος (Ἰσθμ. 3, 63), ἡ δὲ συναίρεσις τῆς ἄρσεως εὑρίσκεται, ὡς εἴπομεν, κανονικῶς ἐν τῇ ἀποθέσει παντὸς δακτυλικοῦ κώλου, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ μέσῳ κανονικῶς καθαροὶ δάκτυλοι. Τὸν κανόνα τοῦτον ἐνίοτε παραβαίνουσιν οἱ τραγικοὶ καὶ οἱ μεταγενέστεροι λυρικοί. Τὰ δὲ ἀναπαιστικὰ κῶλα εἶνε σπανιώτερα τῶν δακτυλικῶν. Εὑρίσκονται δὲ καὶ ὑπερκατάληκτα ἀναπαιστικά, οἷον τὸ ὑπερκατάληκτον προσοδιακὸν – ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – (οὐχὶ δὲ

παροιμιακὸν) μόνον ὡς τελικὸν τοῦ μέτρου κῶλον.—Ἑτερομέτρων δὲ κώλων γίνεται χρῆσις μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ τῷ τέλει περιόδου τινός. Τὰ τοιαῦτα δὲ εἶνε μάλιστα μικτὰ (λογαοιδικά).

397. Τὰ δὲ *μέτρα* ἢ αἱ *περίοδοι* συντίθενται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ δύο ἢ τριῶν κώλων, οὐχὶ δὲ συχνὰ εἶνε τὰ τετράκωλα καὶ πεντάκωλα, ἐνίοτε ὅμως εὑρίσκονται καὶ μονόκωλα. Τὰ δὲ εὐχρηστότατα μετρικὰ σχήματα εἶνε τὰ ἑξῆς·

α') *δίκωλα*·

1. –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – | – ⏑ – ⏓ *ἐγκωμιολογικὸν* καλούμενον ἢ *ἐγκωμιολογικὸν Στησιχόρειον*, οἷον Πινδ. Ὀλ. 6, 15 «οὔτε παρ' ἀνδράσιν οὔτ' ἐν ναυσὶ κοίλαις». Ἄλλως διαιρεῖ τὸ μέτρον τοῦτο ὁ Ἡφαιστίων, ἀλλ' ἧττον ὀρθῶς. Λέγει δὲ (σελ. 51 W.)· «ἔνδοξόν ἐστι καὶ ἐπισύνθετον καὶ τὸ διπενθημιμερὲς τὸ ἐγωμιολογικὸν καλούμενον, ὅπερ ἐστὶν ἐκ δακτυλικοῦ πενθημιμεροῦς καὶ ἰαμβικοῦ τοῦ ἴσου, ᾧ κέχρηται μὲν καὶ Ἀλκαῖος ἐν ᾄσματι, οὗ ἡ ἀρχὴ

ἦ ῥ' ἔτι Δινομένῃ τῷ Τυρρακήῳ
τἄρμενα λαμπρὰ κέατ' ἐν μυρσινήῳ.

κέχρηται δὲ καὶ Ἀνακρέων ἐν πλείοσιν ᾄσμασιν,

Ὀρσόλοπος μὲν Ἄρης φιλέει μεναίχμαν».

Τὸ αὐτὸ εὑρίσκεται καὶ καταληκτικόν, οἷον Ὀλ. 8 ἐπ. 6. Πυθ. 12, 7.

2. – – ⏑ –́ | – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓ τῷ προηγουμένῳ ἀντεστραμμένον καὶ ἰαμβέλεγος καλούμενον, οἷον Πίνδ. Νεμ. 1, 2 «κλεινᾶν Συρακοσσᾶν θάλος Ὀρτυγία». Νεμ. 5, 5. Ἰθμ. 1, 5. Σοφ. Αἴ. 179 «ἢ χαλκοθώραξ σοί τιν' Ἐνυάλιος». Περὶ τούτου ὁ Ἡφαιστίων μν. χωρ. λέγει τάδε· «τὸ δὲ ἀντεστραμμένον τούτῳ (τῷ ἐγκωμιολογικῷ) ἰαμβέλεγος καλεῖται· τούτῳ δὲ ἐν συνεχείᾳ οὐκ ἴσμεν τινὰ κεχρημένον, διεσπαρμένως δέ·

πρῶτον μὲν εὔβουλον Θέμιν οὐρανίαν.
κείνων λυθέντων σαῖς ὑπὸ χερσὶν ἄναξ».

3. –́ ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓ ⊼, οἷον Πινδ. Πυθ. 3, 1 «ἤθελον Χείρωνά κε Φιλυρίδαν». Ὀλυμπ. 10, 2. 12, 1. Πυθ. 1, 1. 2. Πυθ. 3, 1. καὶ ἐπ. 1. Τὸ αὐτὸ καὶ ἀκατάληκτον, οἷον Ὀλυμπ. 10, 1· «ἔστιν ἀνθρώποις ἀνέμων ὅτε πλεῖστα». Ὀλυμπ. 12, 6. Πυθ. 3 ἐπ. 3. 5. 8.

4. –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – | –́ ⏑ – – – ⏑ ⏓, οἷον Πινδ. Πυθ. 1, 25

«ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεύς, ἀτύζονται βοάν».

5. –́ ⏑ – – – ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓ ⊼, οἷον Πινδ. Πυθ. 1, 1

«χρυσέα φόρμιγξ, Ἀπόλλωνος καὶ ἰοπλοκάμων».

β') *τρίκωλα*·

6. –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – | –́ ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓ *Πλατωνικὸν* καλούμενον, οἷον Πινδ. Ὀλυμπ. 3, 1 «Τυνδαρίδαις τε φιλοξείνοις ἁδεῖν καλλιπλοκάμῳ θ' Ἑλένᾳ». Ἄλλως, δηλονότι οὐχὶ ὀρθῶς, διαιρεῖ ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 52 W.), λέγει δὲ τάδε· «γίνεται δὲ καὶ τριπενθημιμερὲς ἐκ τούτων τὸ καλούμενον Πλατωνικόν, ἐν ᾧ τὰ μὲν ἑκατέρωθεν δύο δακτυλικά εἰσι πενθημιμερῆ, τὸ δὲ μέσον ἰαμβικόν· κέχρηται δὲ αὐτῷ Πλάτων ἐν Ξαντρίαις,

χαῖρε παλαιογόνων ἀνδρῶν θεατῶν ξύλλογε πανσόφων».

7. –́ ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – | –́ ⏑ –, οἷον Πινδ. Ὀλυμπ. 8, 1· «μᾶτερ ὦ χρυ|σοστεφάνων ἀέθλων Οὐ|λυμπίᾳ».

8. –́ ⏑ – – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – | –́ ⏑ – – – ⏑ –, οἷον Πινδ. Πυθ. 3, 2 «εἰ χρεὼν τοῦθ' ἁμετέρας ἀπὸ γλώσσας κοινὸν εὔξασθαι ἔπος».

398. Πλὴν δὲ τούτων τῶν σχημάτων ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἄρχονται δὲ τὰ μέτρα ταῦτα συνήθως ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ σπανιώτερον ἀπὸ τῆς ἄρσεως, ἧς ἡ συχνοτέρα χρῆσις θὰ ἥρμοζεν ὀλιγώτερον τῷ ἡσυχαστικῷ ἤθει τοῦ ῥυθμοῦ, καθ' ἃ λέγει καὶ ὁ Ἀριστείδης ἐν σελ. 97· «τῶν δὲ ῥυθμῶν ἡσυχαίτεροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπ' ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι». Τὸ δὲ κανονικὸν σχῆμα τῆς ἀρκτικῆς ἄρσεως εἶνε μία μακρὰ καὶ οὐδέποτε λυομένη συλλαβή, ὅπερ μαρτυρεῖ τὸ ἄλογον αὐτῆς. Ἐκ δὲ τῶν 283 στίχων τῶν Πινδαρικῶν ἐπινίκων τῶν τῷ εἴδει τούτῳ τῶν μέτρων γεγραμμένων μόνον 42 ἔχουσι μονοσύλλαβον πρὸ τῆς πρώτης τροχαϊκῆς διποδίας (τοῦ β' ἐπιτρίτου) ἢ πρὸ τῆς πρώτης δακτυλικῆς τριποδίας ἢ τετραποδίας (Πυθ. 4 ἐπ. 5). Πλὴν δὲ δύο χωρίων (Ἰσθμ. 1, 5 καὶ Νεμ. 5 ἐπ. 1) ἡ μονοσύλλαβος μακρὰ ἄρσις οὐδέποτε ἐναλλάσσεται βραχείᾳ. Ὡσαύτως δ' οὐδέποτε ἡ μακρὰ ἀνταποδίδοται ἀντιστροφικῶς διὰ δύο βραχειῶν. Συχνοτέρα δ' εἶνε ἡ βραχεῖα ἀρκτικὴ ἄρσις παρὰ τοῖς δραματικοῖς. Καὶ οὕτω μὲν ἄρχονται τὰ μέτρα ταῦτα, περατοῦνται δὲ συνήθως εἰς τὴν θέσιν καὶ σπανίως εἰς τὴν ἄρσιν. Τἀνάπαλιν δὲ συμβαίνει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου. Ἐνταῦθα δηλαδὴ ἡ ἀπόθεσις τῶν κώλων σπανιώτερον εἶνε καταληκτική, ὥστε ἡ ἐλλείπουσα ἄρσις ἀναπληροῦται διὰ τονῆς, συνηθέστερον δὲ σχηματίζεται ἀκατάληκτος,

ὥστε οἱ ποδικοὶ χρόνοι διαδέχονται κανονικῶς ἀλλήλους χωρὶς νὰ λείπῃ ἡ τελικὴ τοῦ κώλου ἄρσις. Ἡ συλλαβὴ δὲ αὕτη, ἥτις μεσολαβεῖ μεταξὺ δύο θέσεων, τῆς τελικῆς τοῦ προηγουμένου κώλου καὶ τῆς ἀρκτικῆς τοῦ ἑπομένου, εἶνε, ὅπως καὶ ἡ ἀρκτικὴ τοῦ στίχου ἄρσις, κανονικῶς μακρά. Ἐν τοῖς Πινδαρικοῖς ἐπινίκοις ὁ νόμος οὗτος τηρεῖται αὐστηρῶς μόνον ἐν ἐννέα στροφαῖς, ἐν ταῖς λοιπαῖς δὲ τριάκοντα καὶ δύο οὐχὶ σπανίως ταλαντεύεται ἡ χρῆσις μεταξὺ μακρᾶς καὶ βραχείας ἐν τῇ ἀντιστροφικῇ ἀνταποδόσει. Ἔν τισι δὲ στροφαῖς εὑρίσκεται διὰ παντὸς βραχεῖα ἀντὶ μακρᾶς μετ' ἀκριβοῦς ἀνταποδόσεως. Ὁ Βοίκκιος (de metr. Pind. 282) ἀποδείκνυσιν ὅτι ἡ βραχεῖα ἀντὶ τῆς μακρᾶς εὑρίσκεται κυρίως μόνον ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων ἢ ἐπὶ τοιούτων λέξεων, αἵτινες καὶ ἐν ἄλλοις μέτροις δύνανται νὰ λαμβάνωνται ὡς μακραί, οἷον ἑπομένου ὑγροῦ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥοσβάχιον καὶ Οὐεστφάλιον φρονοῦσιν ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ χρῆσις τῆς μακρᾶς ἢ βραχείας ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τῶν διαφόρων ποιητικῶν εἰδῶν. Τὰ μὲν δηλονότι ἔχοντα μείζονα ἡσυχίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν φεύγουσιν ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν βραχεῖαν, οἷον οἱ ὕμνοι καὶ οἱ τούτοις παραπλήσιοι τὸ ἦθος παιᾶνες, τὰ προσόδια, τὰ παρθένεια καὶ οἱ ἐπίνικοι. Τὰ δὲ ἔχοντα μείζονα κίνησιν ἔχουσι συχνότερον τὴν βραχεῖαν, οἷον οἱ διθύραμβοι, τὰ σκόλια καὶ οἱ θρῆνοι.

Τέλος δὲ παρατηροῦμεν ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα οὐδέποτε εὑρίσκονται συντεθειμένα κατὰ στίχον, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ σύστημα. Τὰ δὲ τοῖς ἐπισυνθέτοις τούτοις δακτυλεπιτρίτοις γραφόμενα ποιήματα συνετίθεντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τριάδας ἐπῳδικάς, ἑκάστη δηλαδὴ περικοπὴ συνέκειτο ἐκ τριῶν συστημάτων, στροφῆς, ἀντιστροφῆς καὶ ἐπῳδοῦ.

399. *Χρῆσις τῶν δακτυλεπιτρίτων.*

α') *ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει.* Τοὺς δακτυλεπιτρίτους, ὡς προείπομεν, μετεχειρίσατο κυρίως ἡ χορικὴ λυρική. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς σῳζομένης ποιήσεως εὑρίσκομεν αὐτοὺς παρὰ Στησιχόρῳ ἐν πολλοῖς ἀποσπάσμασι. Τινὰ δὲ τῶν συχνοτάτων ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις μέτρων ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν ὡς εὑρετήν, οἷον τὸ *Στησιχόρειον τρίμετρον*, τὸ ἐκ τριῶν ἐπιτρίτων συγκείμενον (σχολ. Ὀλυμπ. 3), τὸ *Στησιχόρειον ἀγγελικόν*, τουτέστιν ἡ ἀκατάληκτος καὶ καταληκτικὴ δακτυλικὴ τριποδία (Diomed. 510. Plot. 2633), καὶ τὸ *Στησιχόρειον ἐγκωμιολογικόν*, τουτέστιν ἡ ἀκατάληκτος δακτυλικὴ τριποδία μετ' ἐπιτρίτου (Diomed. σελ. 512). Φαίνεται ὅμως πιθανὸν ὅτι ὁ Στησίχορος τὰ μέτρα ταῦτα παρέλαβεν ἐκ τῆς αὐλῳδικῆς τῶν νόμων ποιήσεως, ὅπως παρέλαβεν ἐξ αὐτῆς καὶ τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος (πρβλ. Γλαῦκον παρὰ Πλουτ. περὶ μουσ. κεφ. 7). Εἰς τὸν κολοφῶνα δὲ τῆς τελειότητος προήγαγε τὰ μέτρα ταῦτα ὁ Πίνδαρος, ὅστις ἐν αὐτοῖς κατώρθωσε τὴν τελείαν ἁρμονίαν τοῦ εἴδους καὶ τῆς ὕλης, ἤτοι τῆς ῥυθμικῆς μορφῆς καὶ τῆς διανοίας τῆς ποιήσεως, ὅθεν καὶ ὡς κύριον ἀντιπρόσωπον τοῦ εἴδους τούτου τῶν στροφῶν δυνάμεθα νὰ θεωρῶμεν αὐτόν. Καθὼς δηλαδὴ οἱ δακτυλεπίτριτοι ἔχουσιν ἦθος ἡσυχαστικόν, ᾧ κατ' Εὐκλείδην, ὡς καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν, «παρέπεται ἠρεμότης ψυχῆς καὶ κατάστημα ἐλευθέριόν τε καὶ εἰρηνικόν», οὕτω καὶ οἱ τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένοι ἐπίνικοι τοῦ Πινδάρου ἔχουσι χαρακτῆρα μᾶλλον ἐξ ἀντικειμένου ἢ οἱ λοιποὶ ἐπίνικοι. Ἐν τούτοις ἡ μετάβασις τῶν ἐννοιῶν καὶ ἡ φράσις εἶνε ὁμαλωτέρα καὶ καθαρωτέρα τῶν λοιπῶν ποιημάτων. Ἐν δὲ τῇ διαλέκτῳ τὰ τοπικὰ ἰδιώματα εἶνε ὀλιγώτερα ἢ ἐν τοῖς ποιήμασι τοῖς μικτοῖς μέτροις γεγραμμένοις. Καθόλου δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα τοῦ Πινδάρου χαρακτηρίζει σωφροσύνη, μέγα ἀξίωμα καὶ λέξις ὑψηλὴ καὶ σεμνή. Ὁ χαρακτὴρ δὲ οὗτος εἶνε καὶ ὁ ἐπικρατῶν ἐν τῇ Πινδαρικῇ ποιήσει χαρακτήρ. Ὅθεν καὶ τῶν τῷ χαρακτῆρι τούτῳ ἁρμοζόντων μέτρων ποιεῖται πλείονα χρῆσιν ὁ Πίνδαρος παρὰ πάντα τὰ ἄλλα μέτρα· διότι τὸ ἥμισυ τῶν ἐπινίκων εἶνε τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένον (Ὀλυμπ. 3. 6. 7. 8. 10. 12. Πυθ. 1. 3. 4. 9. 12. Νεμ. 1. 2. 5. 8. 9. 10. 11. Ἰσθμ. 1. 2. 3. 4. 5), οἱ δὲ λοιποὶ τοῖς μικτοῖς, τοῖς δακτυλιθυφαλλικοῖς καὶ τοῖς παιωνικοῖς. Ὡς δὲ μαρτυροῦσι τἀποσπάσματα, καὶ ἐν τοῖς ὕμνοις, τοῖς προσοδίοις, τοῖς παρθενείοις, τοῖς διθυράμβοις, τοῖς θρήνοις, τοῖς ἐγκωμίοις καὶ τοῖς σκολίοις τοῦ Πινδάρου ἐπικρατοῦσι τὰ μέτρα ταῦτα καὶ μόνον ἐν τοῖς ὑπορχήμασι δὲν γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἕνεκα τοῦ κεκινημένου ἤθους τοῦ εἴδους τούτου τῆς λυρικῆς. Ὅτι δὲ ἐν τοῖς σῳζομένοις ἀποσπάσμασι τῶν παιάνων δὲν εὑρίσκονται τὰ μέτρα ταῦτα, ἀποδοτέον μᾶλλον τῇ τύχῃ.

Ὁ δὲ Σιμωνίδης, ὅσον δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων, ἐποιήσατο τῶν μέτρων τούτων πολλῷ ὀλιγωτέραν χρῆσιν τοῦ Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου. Καὶ καθόλου μὲν ὁ σχηματισμὸς τῶν μέτρων καὶ ἡ σύνθεσις αὐτῶν εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ Πινδάρου.

Ἰδίᾳ δὲ μεταχειρίζεται ὁ Σιμωνίδης ἐν τῷ τέλει τῆς στροφῆς, ὡς καὶ οἱ τραγικοί, τὸ ἰθυφαλλικόν, ὅπερ οὐδέποτε μετεχειρίσατο ὁ Πίνδαρος. Ὁ δὲ Βακχυλίδης ἐμιμήσατο ἐντελῶς τὸν μετρικὸν χαρακτῆρα τοῦ Πινδάρου, καίτοι ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν διάνοιαν τῆς ποιήσεως ἠκολούθησε τῷ Σιμωνίδῃ. Οὕτω δ' ἐπικρατοῦσιν οἱ δακτυλεπίτριτοι παρὰ Βακχυλίδῃ, ὥστε ἐκ τῶν 40 ἀποσπασμάτων αὐτοῦ μόνον δέκα ἢ ἕνδεκα δὲν εἶνε τοῖς μέτροις τούτοις γεγραμμένα. Οἱ δὲ διθυραμβοποιοὶ ἄλλην κατ' ἄλλους χρόνους τῶν δακτυλεπιτρίτων ἐποιήσαντο χρῆσιν. Καὶ οἱ μὲν παλαιότεροι οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου ἀκμάσαντες, οἷος ὁ Λαμπροκλῆς καὶ ὁ Λικύμνιος, μετεχειρίσαντο τὰ μέτρα ταῦτα κατὰ τὸν Πινδαρικὸν τρόπον. Οἱ νεώτεροι ὅμως διθυραμβοποιοὶ μετὰ τῆς μουσικῆς μετέβαλον καὶ τοὺς ῥυθμοὺς τῶν διθυράμβων καταστήσαντες αὐτοὺς μᾶλλον μιμητικοὺς (πρβλ. Ἀριστοτ. Προβλ. 19, 15 καὶ ῥητορ. 3, 13) καὶ ἀντὶ τῆς ἀντιστροφικῆς συνθέσεως μεταχειρισάμενοι τὴν ἀλλοιοστροφικήν, καίτοι καὶ τῶν νεωτέρων διθυραμβοποιῶν τινες, οἷος ὁ Μελανιππίδης, ὁ Φιλόξενος καὶ ὁ Τελέστης, εὑρίσκονται χρῆσιν τῶν δακτυλεπιτρίτων πεποιημένοι, μετά τινων ὅμως πάντοτε μετρικῶν διαφορῶν, οἷον ὁ Μελανιππίδης ἐν τοῖς Δαναΐδαις καὶ τῷ Μαρσύᾳ λύει συχνὰ τὰς θέσεις τῶν ἐπιτρίτων κατὰ τρόπον ὅλως καινοφανῆ. Τελευταῖα λείψανα τῆς δακτυλεπιτριτικῆς ποιήσεως εἶνε ἀποσπάσματά τινα ἐκ τῶν μελιάμβων τοῦ Κερκίδου τοῦ Μεγαλοπολίτου καὶ δύο παιᾶνες εἰς τὴν Ὑγίειαν καὶ Ἀρετήν, ὁ μὲν δῆθεν τοῦ Ἀρίφρονος, ὁ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ οἱ μὲν στίχοι τοῦ Κερκίδου εἶνε αὐστηρῶς κατὰ τὰ παλαιὰ παραδείγματα πεποιημένοι, οἱ δὲ παιᾶνες ἀφίστανται κατά τινα ἀμφότεροι τοῦ κανονικοῦ σχηματισμοῦ.

β') *Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ.* Ἐν δὲ τῇ τραγῳδίᾳ γίνεται σπανιωτέρα χρῆσις τῶν δακτυλεπιτρίτων, οὐδέποτε ὅμως ἐν μονῳδίαις, ἀλλὰ πάντοτε ἐν χορικοῖς ᾄσμασι, καὶ μάλιστα ἐν χωρίοις πάνυ ἐμφαντικοῖς, ἔνθα δηλαδὴ ἐπιφαίνεται στιγμιαία ἀναψυχὴ ἐκ τοῦ τραγικοῦ πάθους καὶ εὔθυμος εἰρήνη. Καὶ παρὰ μὲν Αἰσχύλῳ μόνον ἐν τῷ Προμηθεῖ εὑρίσκονται (526 κέ. (β' στάσ.) 887 κέ. (γ' στάσ.)). Οὐχὶ δὲ συχναὶ εἶνε καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ, ἀλλὰ μόνον αἱ ἑξῆς· Αἴ. 172-193 (πάροδος). Τραχιν. 94-111 (πάροδ.). Οἰ.Τ. 1086 καὶ ἑξῆς (παιάν). Τηρέως ἀπόσπ. 530 κέ. Συχνότεραι δὲ παρ' Εὐριπίδῃ· Ἀνδρομ. 766

κέ. 1009 κέ. Ἠλ. 859 κέ. (ἐπινίκιος παιάν). Μηδ. 410 κέ. 627 κέ. 824 κέ. 976 κέ. Τρῳά. 794 κέ. Ῥῆσ. 224 κέ.

γ') *Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ.* Ἡ δὲ κωμῳδία, ἥπερ οὐδαμῶς ἥρμοζεν ὁ σεμνὸς χαρακτὴρ τῶν δακτυλεπιτρίτων, μετεχειρίσατο αὐτοὺς μόνον χάριν κωμικῶν ἀντιθέσεων, παρῳδοῦσα γνωστὰς ἐκ δακτυλεπιτρίτων στροφὰς τῆς χορικῆς λυρικῆς τοῦ Στησιχόρου καὶ Πινδάρου. Ὁ ῥυθμός, ἡ ἀγωγή, ἡ ἁρμονία καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχικοὶ στίχοι μένουσι τελείως οἱ αὐτοί. Τοσοῦτον ὅμως μείζων εἶνε ἡ ἀντίθεσις, ὅταν ὁ χορὸς ἀντὶ νὰ ἀπαγγείλῃ ἐφεξῆς τοὺς ἑπομένους στίχους τοῦ λυρικοῦ, σκώπτει διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων ῥυθμῶν μετὰ πολλῆς σφοδρότητος γνωστόν τινα Ἀθηναῖον ἢ καί τινα τῶν θεατῶν. Τοιαῦται δὲ στροφαὶ παρ' Ἀριστοφάνει εἶνε αἱ ἑξῆς· Ἱππ. 1264-1275 καὶ 1290-1299 (β' παράβ.). Νεφ. 457-475. Σφ. 273 κέ. Εἰρ. 775 κέ. Ἐκκλ. 571-581.

400. Παραδείγματα δὲ φέρομεν τὰ ἑξῆς·

Πινδ. Ὀλυμπ. 3 στροφὴ α'.

Τυνδαρίδαις τε φιλοξείνοις ἁδεῖν καλλιπλοκάμῳ θ' Ἑλένᾳ
κλεινὰν Ἀκράγαντα γεραίρων εὔχομαι,
Θήρωνος Ὀλυμπιονίκαν ὕμνον ὀρθώσαις, ἀκαμαντοπόδων
ἵππων ἄωτον. Μοῖσα δ' οὕτω τοι παρέστα μοι νεοσίγαλον εὑρόντι
Δωρίῳ φωνὰν ἐναρμόξαι πεδίλῳ. [τρόπον

α'. ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | ∠ ∪ – – | ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ ⏓
– ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – | – – ∪ ⏓
– ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – | – – ∪ ∠ | – ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ ⏓
β'. – – ∪ – – – ∪ – | – – ∪ ∠ | – ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – | – – ∪ ⏓
∠ ∪ – – – ∪ – – – ∪ – ⏓

Ἐπῳδ. α'.

ᾧ τινι, κραίνων ἐφετμὰς Ἡρακλέος προτέρας,
ἀτρεκὴς Ἑλλανοδίκας γλεφάρων Αἰτωλὸς ἀνὴρ ὑψόθεν
ἀμφὶ κόμαισι βάλῃ γλαυκόχροα κόσμον ἐλαίας· τάν ποτε
Ἴστρου ἀπὸ σκιαρᾶν παγᾶν ἔνεικεν Ἀμφιτρυωνιάδας,
μνᾶμα τῶν Ὀλυμπίᾳ κάλλιστον ἄθλων.

α'. ∠ ∪ – – – ∪ – – | ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – Λ
∠ ∪ – – | – ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | ∠ ∪ – – – ∪ – Λ
β'. ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | ∠ ∪ ⏓ Λ
∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – | ∠ ∪ – ∪ | ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – Λ
∠ ∪ – – – ∪ – – – ∪ – –

α'. 4+3. 2+3+4. β'. 3+3+2. 3+2+3. — ἐπῳδ. 6.

Σοφ. Αἴ. Πάροδ. 172 - 182 (= 183 - 193).

α'. ἦ ῥά σε Ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις, ὦ μεγάλα φάτις, ὦ
μᾶτερ αἰσχύνας ἐμᾶς. ὥρμασε πανδάμους ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας,
ἤ πού τινος νίκας ἀκάρπωτος χάριν,
β'. ἤ ῥα κλυτῶν ἐνάρων
ψευσθεῖσα δώροις εἴτ' ἐλαφαβολίαις;
ἢ χαλκοθώραξ σοι τιν' Ἐνυάλιος
μομφὰν ἔχων ξυνοῦ δορὸς ἐννυχίοις
μαχαναῖς ἐτίσατο λώβαν;

–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
–́ ∪ – – – ∪ – – – ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
– – ∪ –́ – – ∪ – – – ∪ ⏓
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
– – ∪ –́ | – –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
– – ∪ –́ | – –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
– – ∪ –́ | – –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
–́ ∪ – ∪ – ∪ ∪ – –.

α'. 4 + 3. 6 + 3. 6. — β'. 3. 2 + 3. 2 + 3. 2 + 3. — ἐπῳδ. 4.

Εὐριπ. Μηδ 627 - 634 (= 635 - 642).

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν
οὐδ' ἀρεταν παρέδωκαν ἀνδράσιν. εἰ δ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς εὔχαρις οὕτως.
μήποτ', ὦ δέσποιν', ἐπ' ἐμοὶ χρυσέων
τόξων ἐφείης ἱμέρῳ χρισασ' ἄφυκτον οἰ-στόν.

⏓ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – | – – ∪ –́ – – ∪ –
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ⏓ | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
–́ ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
–́ ∪ – – | –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
– – ∪ –́ – – ∪ – | – – ∪ –́ – –́ ⏓

3 + 4. 3 + 3. 2 + 3. 2 + 3. 4 + 4.

Η'. ΜΕΤΡΑ ΜΙΚΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ'

Περὶ τῶν μικτῶν κώλων, μέτρων καὶ συστημάτων.

401. Ὡς καὶ ἀλλαχοῦ (§ 209) εἴπομεν, τὰ μικτὰ μέτρα σύγκεινται, ὡς καὶ τὰ ἐπισύνθετα, ἐκ ποδῶν δύο ποδικῶν γενῶν, τοῦ δακτυλικοῦ καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ, τουτέστιν ἐκ δακτύλων καὶ τροχαίων ἢ ἐξ ἀναπαίστων καὶ ἰάμβων, ὥστε καὶ ταῦτα εἶνε καὶ δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι δακτυλοτροχαῖοι, ὅπως καὶ τὰ ἐπισύνθετα, οἷον

–́ ∪ ∪ – ∪ – ∪ – –́ ∪ – ∪ ∪ – ∪ –
πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν - θρώπου δεινότερον πέλει.

– –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∪ – –
εὐδαίμονες οἷσι κακῶν ἄγευστος αἰ - ών.

Διαφέρουσιν ὅμως τὰ ἐπισύνθετα τῶν μικτῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι τῶν μὲν ἐπισυνθέτων τὰ κῶλα καθ' ἑαυτὰ εἶνε μονοειδῆ ἢ καθαρά, ἕκαστον δηλαδὴ κῶλον σύγκειται ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μετρικοῦ ποδός, τὸ μέτρον δὲ ἀποδείκνυται ἐπισύνθετον, καθ' ὅσον τὰ κῶλα τοῦ αὐτοῦ μέτρου δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ γένος, ἀλλὰ τὸ μὲν εἰς τὸ δακτυλικόν, τὸ δὲ εἰς τὸ ἰαμβικόν, τὸ μὲν δηλαδὴ εἶνε δακτυλικόν, τὸ δὲ τροχαϊκόν, ἢ τὸ μὲν εἶνε ἀναπαιστικόν, τὸ δὲ ἰαμβικόν· ἐπὶ δὲ τῶν μικτῶν ἡ σύνθεσις τῶν διαφόρων τὸ γένος ποδῶν γίνεται ἐν τῷ αὐτῷ κώλῳ, ὥστε οὐ μόνον τὰ μέτρα εἶνε μικτά, ἀλλὰ καὶ τὰ κῶλα καθ' ἑαυτά. Ἡ πρώτη ἐν τῇ τεχνικῇ ποιήσει χρῆσις τῶν ἐπισυνθέτων προηγεῖται τῆς τῶν μικτῶν, διότι ἐκείνη μὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀρχίλοχον, αὕτη δὲ εὑρίσκεται κατὰ πρῶτον παρὰ τῷ Ἀλκμᾶνι. Ἦτο δὲ καὶ φυσικώτατον πρῶτον μὲν νὰ ἀναπτυχθῶσι τὰ μέτρα τοῦ δακτυλικοῦ ῥυθμοῦ, εἶτα δὲ τὰ τοῦ ἰαμβικοῦ καὶ ἔπειτα νὰ συναφθῶσιν

ἀμφότερα τὰ γένη ταῦτα εἰς ἓν μέτρον καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῆς ἐπισυνθέσεως, εἶτα δὲ διὰ τῆς μίξεως. Ὅπως δὲ ἡ ἐπισύνθεσις δηλοῖ προκοπήν τινα ὡς πρὸς τὰ καθαρά, οὕτω καὶ ἡ μῖξις δηλοῖ προκοπὴν οὐ μόνον πρὸς τὰ καθαρὰ παραβαλλομένη, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐπισύνθετα· διότι ὁ ἐκ τῆς μίξεως γινόμενος ῥυθμὸς ἀποτελεῖ σῶμά τι ὅλως νέον καὶ αὐτοτελές, οἷον τὸ ἐκ τῆς χημικῆς μίξεως διαφόρων σωμάτων γινόμενον, ἐν ᾧ τὸ ἐπισύνθετον μέτρον γίνεται ἐξ ἁπλῆς παραθέσεως τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων.

402. Χαρακτηρίζει δὲ τὰ μικτὰ μέτρα μεγάλη ἄδεια περὶ τὸν μετρικὸν σχηματισμόν, οἷον α') ὁ ἀριθμὸς τῶν δακτύλων ἐν τοῖς κώλοις εἶνε λίαν διάφορος. Διότι αἱ τετραποδίαι καὶ τὰ μείζονα τούτων κῶλα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἤτοι ἕνα μόνον δάκτυλον καὶ τότε καλοῦνται *μονοδακτυλικά*, ἢ δύο καὶ πλείονας δακτύλους. Καὶ τὰ μὲν μονοδακτυλικὰ ἤτοι καλοῦνται ἁπλῶς μικτά, ἢ λαμβάνουσιν ἴδια ὀνόματα οἷον Γλυκώνεια καλούμενα, Φερεκράτεια κτλ. Τὰ δὲ κῶλα τὰ ἔχοντα πλείονας δακτύλους καλοῦνται *αἰολικὰ* μὲν *δακτυλικά*, ὅσων μόνον ὁ ἀρκτικὸς ποὺς δὲν εἶνε δάκτυλος, ὅσα δὲ ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ ἔχουσι δακτύλους, ἐν δὲ τῷ τέλει τροχαίους καλοῦνται *λογαοιδικὰ δακτυλικά* (1). Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν δακτύλων δηλοῦται διὰ τῆς προσθήκης «πρὸς δυοῖν», «πρὸς τρισὶν» (τουτέστι δακτύλοις). Ἀπὸ τῆς μερικῆς δὲ ταύτης κατηγορίας παραλαβόντες οἱ νεώτεροι μετρικοὶ τὸν παλαιὸν ὅρον ὠνόμασαν λογαοιδικὰ γενικώτερον πάντα τὰ μικτὰ κῶλα τε καὶ μέτρα. β') Ἡ θέσις τοῦ δακτύλου δύναται νὰ εἶνε διάφορος, οἷον ἐν τῇ τετραποδίᾳ ὁ δάκτυλος δύναται νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν ἢ καὶ τὴν τρίτην χώραν. γ') Ὁ ἀρκτικὸς τροχαῖος δύναται νὰ ἔχῃ τὸ σχῆμα σπονδείου ἢ ἰάμβου, παρὰ δὲ τοῖς Λεσβίοις ποιηταῖς καὶ τὸ τοῦ πυρριχίου, προσέτι δὲ ἐπιδέχεται καὶ λύσιν. δ') Ἐν τῇ ἀντιστροφικῇ ἀνταποδόσει ἐναλλάσσεται ὁ δάκτυλος τῷ τροχαίῳ καὶ τἀνάπαλιν, τοὐλάχιστον ἐν τοῖς ἀνεπτυγμένοις εἴδεσιν. ε') Ἡ ἀλογία (ἄλογος σπονδεῖος) ἐγχωρεῖ μάλιστα παρὰ τοῖς τραγικοῖς οὐ μόνον ἐν ταῖς κανονικαῖς χώραις, ἀλλὰ καὶ ἐν μὴ κανονικαῖς. ϛ') Τὰ μικτὰ δέχονται καὶ προκαταλήξεις καίπερ οὐχὶ οὕτω συχνάς, ὅσον αἱ τροχαϊκαὶ καὶ ἰαμβικαὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας. ζ') Τὰ μικτὰ δύνανται ἐν μείζοσι στροφαῖς τῆς χορικῆς λυρικῆς καὶ τοῦ δράμα-

(1) Ἡφαιστ. σελ. 25 «λογαοιδικὰ καλούμενα δακτυλικά, ἅπερ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαι χώραις δακτύλους ἔχει, τελευταίαν δὲ τροχαϊκὴν συζυγίαν».

τος νὰ συνάπτωνται μετὰ παντοίων δακτυλικῶν καὶ τροχαϊκῶν ἢ ἀναπαιστικῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων. Ἕνεκα δὲ τῶν πολλῶν τούτων ἀδειῶν τὰ μικτὰ μέτρα ἐπιδέχονται μέγαν πλοῦτον σχημάτων. Ἀλλ' ὅμως αἱ ἄδειαι αὗται πλὴν ὅτι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ καθολικὸν κῦρος ἐπὶ πάντων τῶν αἰώνων, ποιητικῶν γενῶν καὶ ποιητῶν, περιορίζονται οὐσιωδῶς, ὥστε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σχημάτων, ἐκ τῶν ἑξῆς· α') ὅτι οἱ τρισύλλαβοι πόδες ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κώλου δὲν δύνανται νὰ διακόπτωνται ὑπὸ δισυλλάβων ποδῶν. Τοὐναντίον οἱ τρισύλλαβοι πόδες δύνανται καὶ τὰς πρώτας χώρας τοῦ κώλου νὰ καταλαμβάνωσι καὶ τὰς ἑπομένας. Μόνον δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν χώραν οὐδέποτε κεῖται ὁ δάκτυλος εἰμὴ μόνον ἐν τοῖς καλουμένοις αἰολικοῖς δακτυλικοῖς, ἅτινα ὀρθότερον ἀνήκουσιν εἰς τὰ δακτυλικὰ μέτρα (βλ. κεφ. ιη'). Καὶ β') ὅτι ἡ λύσις ἐπὶ τῶν μικτῶν εἶνε πολλῷ μᾶλλον περιωρισμένη ἢ ἐπὶ τῶν ἀναπαιστικῶν, ἰαμβικῶν καὶ παιωνικῶν μέτρων. Χρησιμεύει δὲ τοῦτο ὡς ἀντισήκωμα τῆς μίξεως τῶν ποδῶν, ὅπως τηρῆται ἡ σαφήνεια τοῦ ῥυθμοῦ. Ἐκ τούτων τὰ μικτὰ μέτρα ὡς πρὸς τὸ ἦθος ἀποδείκνυνται πλήρη εὐμεταβόλου κινήσεως καὶ χάριτος, ἐπὶ δὲ συχνῆς χρήσεως τοῦ χοριαμβικοῦ σχήματος μεταλαμβάνουσι καὶ σφοδρὸν πάθος. Ἐν ᾧ δὲ τοιοῦτον εἶνε καθ' ὅλου τὸ ἦθος τῶν μικτῶν, ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα λαμβάνει μεγάλην ποικιλίαν ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν δακτύλων ἢ τροχαίων, μειζόνων ἢ ἐλασσόνων κώλων, τῆς ἀναμίξεως ἑτερομέτρων κώλων, τῆς λύσεως καὶ συναιρέσεως, τῆς χρήσεως τοῦ ἀκαταλήκτου, καταληκτικοῦ καὶ προκαταληκτικοῦ σχήματος, τῆς διαφορᾶς τῶν μέτρων κατ' ἀντίθεσιν κτλ. καὶ καθόλου τὸ ἦθος τῶν μικτῶν μέτρων ποικίλλεται τοσοῦτον ὅσον οὐδενὸς ἄλλου μέτρου. Ἐν τῇ ἀρετῇ ὅμως ταύτῃ τῶν μικτῶν μέτρων, ὥστε διὰ λεπτῶν ῥυθμικῶν μεταβολῶν νὰ ἀποδεικνύωνται ἱκανὰ πρὸς ἀποτύπωσιν πασῶν σχεδὸν τῶν ποιητικῶν διαθέσεων, ἐνέκειτο ὁ κίνδυνος νὰ ἀποβάλωσι τῷ χρόνῳ τὸ ἴδιον αὐτῶν ἦθος, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Διότι παρὰ μὲν τοῖς Λεσβίοις ποιηταῖς, τῷ Στησιχόρῳ, τῷ Πινδάρῳ καὶ τῷ Αἰσχύλῳ ὑπάρχει πλήρης ἁρμονία τῆς ὕλης ἤτοι τῆς διανοίας τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ εἴδους ἤτοι τῶν ῥυθμικῶν σχημάτων. Παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ συμβαίνει μὲν συχνὰ τὸ αὐτό, οὐχὶ δὲ καὶ πάντοτε, διότι πολλάκις παρ' αὐτῷ τὰ μικτὰ μέτρα δὲν ἔχουσι τὴν δραστικὴν δύναμιν, ὅπως αἱ τροχαϊκαὶ καὶ ἰαμβικαὶ στροφαὶ τῶν τραγικῶν, οἱ ἰωνικοὶ καὶ οἱ δακτυλεπίτριτοι, ἀλλ' ἀποβαίνουσι κοινόν

τι καὶ κατὰ συνθήκην μέτρον, ἄχρουν τε καὶ ἄηθες. Ὁ τελευταῖος δὲ οὗτος χαρακτὴρ τῶν μικτῶν μέτρων κατέκλυσε τέλος τὴν μεταγενεστέραν λυρικὴν ποίησιν καὶ τραγῳδίαν καὶ μάλιστα τὴν τοῦ Εὐριπίδου. Ὡς πρὸς δὲ τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ποιήσει τὰ μικτὰ μέτρα ὑπερέβαλον οὐ μόνον τὰ ἐπισύνθετα μέτρα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκ μονοειδῶν μέτρων συνεστώσας στροφάς, διότι πολλὴ αὐτῶν ἡ χρῆσις ἐν τοῖς μέλεσι τῆς τε μονῳδικῆς καὶ τῆς χορικῆς λυρικῆς καὶ τοῦ δράματος. Ἡ ἐπικρατοῦσα δὲ σύνθεσις αὐτῶν εἶνε ἡ συστηματική.- Μετὰ τὰ εἰσαγωγικὰ ταῦτα περὶ τῶν μικτῶν μέτρων καθ᾽ὅλου λέγομεν ἐφεξῆς ἀκριβέστερον περὶ τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ τῶν μικτῶν κώλων, μέτρων καὶ τῶν ἐξ ὁμοίων συστημάτων καὶ ἔπειτα περὶ τῆς στροφικῆς συνθέσεως αὐτῶν ἔν τε τῇ λυρικῇ ποιήσει καὶ τῷ δράματι.

Α΄. **Μικτὰ κῶλα.**

α΄) Σχήματα τῶν μικτῶν κώλων.

403. *Μικτὴ διποδία.* Ὡς τοιαύτη λαμβάνεται τὸ *Ἀδώνιον* καλούμενον ∠ ⏑ ⏑ – ⏒ «ὦ τὸν Ἄδωνιν». Αὕτη ὅμως δύναται νὰ ληφθῇ καὶ ὡς δακτυλικὴ διποδία, δηλονότι ∠ ⏑ ⏑ – ⏓.

404. *Μικτὴ τριποδία.* α΄) Ἡ μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀρχομένη μικτὴ τριποδία καλεῖται *Φερεκράτειον*, λαμβάνει δὲ δύο σχήματα ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ δακτύλου κατὰ τὴν α΄ ἢ τὴν β΄ χώραν, τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καλούμενον Φερεκράτειον. Ἑκάτερον δὲ σχῆμα δύναται νὰ εἶνε ἀκατάληκτον ἢ καταληκτικόν·

Φερεκράτειον ἀκατάληκτον.	*Φερεκράτειον καταληκτικόν.*
1. ∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏒ ἑπταπύλαισι Θήβαις.	∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – Λ ὦ χθόνιαι θεαί.
2. ∠ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏒ ἐξευρήματι καινῷ.	∠ ⏒ – ⏑ ⏑ – Λ ἦλθες ἐκ περάτων.

β΄) Ὅταν δὲ πάλιν τὸ καταληκτικὸν Φερεκράτειον προσλάβῃ ἐν ἀρχῇ ἄρσιν, γίνεται τὸ καλούμενον *μικτὸν προσοδιακόν*. Λαμβάνει δὲ καὶ τοῦτο δύο σχήματα ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἀναπαίστου, τὸ καλούμενον *πρῶτον* καὶ *δεύτερον μικτὸν προσοδιακόν*·

μικτὸν προσοδιακὸν ἀκατάληκτον.	*μικτὸν προσοδιακὸν καταληκτικόν.*
1. ⏒ ∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – εἴην ὅθι δαΐων.	⏑ ∠ ⏑ ⏑ ⊔ ⏓
2. ⏒ ∠ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓ ὅσας Κλέων ἐφορᾷ.	φυγᾷ πόδα νω - μᾶν.

ΣΗΜ. Τὸ ἀκατάληκτον Φερεκράτειον συχνὰ κεῖται ἀντὶ βραχυκαταλήκτου τετραποδίας.

405. *Μικτὴ τετραποδία.* Ἡ μικτὴ τετραποδία ἄρχεται ἀπὸ τῆς

θέσεως ἢ ἀπὸ τῆς ἄρσεως. Καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀρχομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δέχεται ἕνα μόνον δάκτυλον, ἡ δὲ ἀπόθεσις εἶνε συνήθως καταληκτική. Ἐκ τῶν καταληκτικῶν δὲ πάλιν συνηθεστάτη εἶνε ἡ ἔχουσα τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν δευτέραν χώραν (∠ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –) καὶ αὕτη κυρίως καλεῖται ὑπὸ τῶν παλαιῶν *Γλυκώνειον*. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο ἐπεκτείνεται ὑπὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος καὶ ἐπὶ τὸ καταληκτικὸν κῶλον τὸ ἔχον τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν τρίτην χώραν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ νεώτεροι μετρικοὶ ἐκάλεσαν Γλυκώνεια καὶ τὰ τρία καταληκτικὰ σχήματα, τουτέστι α΄, β΄ καὶ γ΄ Γλυκώνειον καθ᾽ ἣν κεῖται χώραν ὁ δάκτυλος, τὴν α΄ β΄ ἢ γ΄. Ἀναλόγως δὲ ὠνόμασαν καὶ τὰς ἀκαταλήκτους μικτὰς τετραποδίας, τὰς ἐχούσας ἕνα δάκτυλον, *ἀκατάληκτον α΄, β΄ καὶ γ΄ Γλυκώνειον*. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὕστερον ἐντεῦθεν ὁρμηθέντες διέκριναν καὶ τὰ Φερεκράτεια, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τῇ προηγουμένῃ § 404, ἐν ᾧ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ κυρίως ἔλεγον Φερεκράτειον τὴν μικτὴν ἀκατάληκτον τριποδίαν τὴν ἔχουσαν τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν β΄ χώραν. Τὰ Γλυκώνεια λοιπὸν τά τε ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχόμενα ἀκατάληκτά τε καὶ καταληκτικὰ ἔχουσιν ὡς ἐν τύπῳ ὧδε·

α΄) *Γλυκώνεια ἀπὸ θέσεως.*

1.	∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏒	νῦν γὰρ ἐμοὶ μέλει χορεῦσαι.
	∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – Λ	μαλθακὸν ὀμμάτων βέλος.
2.	∠ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏒	δηξίθυμον ἔρωτος ἄνθος.
	∠ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ – Λ	Θήβᾳ τῶν προτέρων φάος.
3.	∠ ⏒ – ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏒	
	∠ ⏒ – ⏒ – ⏑ ⏑ – Λ	φῶτα βάντα πανσαγίᾳ.

β΄) *Γλυκώνεια ἀπ᾽ ἄρσεως.*

1.	⏒ ∠ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓	χρυσαλακάτου τ᾽ ἀκτὰν κόρας.
	⏒ ∠ ⏑ ⏑ – ⏑ ⊔ ⏓	εἰ μὴ τοδε φάσμα νυ-κτός.
2.	⏒ ∠ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ –	ἁ δεινοῖς κρυπτομένα λόχοις.
	⏒ ∠ ⏑ – ⏑ ⏑ ⊔ ⏓	σπείραισι δικτυοκλῶ-στοις.
3.	⏒ ∠ ⏒ – ⏑ – ⏑ ⏑ –	ἔτικτεν οὐδὲ μήποτε λά|θα...

ΣΗΜ. α΄. Ἀμφότερα τὰ καταληκτικὰ σχήματα τῆς ἀπ᾽ ἄρσεως τετραποδίας καλοῦνται *μικτὰ παροιμιακά*. Αἱ δὲ ἀκατάληκτοι ἀπ᾽ ἄρσεως, ὅταν προσλάβωσιν ἐν τέλει συλλαβήν, δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς τετραποδίαι ὑπερκατάληκτοι ἢ καὶ ὡς καταληκτικαὶ πενταποδίαι.

ΣΗΜ. β΄. Βραχυκατάληκτα σχήματα τῶν ἀπὸ θέσεως ἀρχομένων Γλυκωνείων εἶνε ὅμοια ταῖς ἀκαταλήκτοις τριποδίαις καὶ ὀνομάζονται ὡς αὗται Φερεκράτεια (α΄). Ἀπ᾽ ἄρσεως δ᾽ ἀρχόμενα βραχυκατά-

ληκτα ὁμοιάζουσι τοῖς ἀναπαιστικοῖς προσοδιακοῖς, ὅταν ἡ ἀρχομένη συλλαβὴ εἶνε μακρά (β΄).

α΄) –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⊔ ⏓ Λ Κασταλίας τε νᾶμα (Ἀντιγ. 1130).
–́ ⏒ – ⏑ ⏑ ⊔ ⏓ Λ ἁ πάνδυρτος ἀηδὼν (Ἠλ. 1076).
β΄) ⏒ –́ ⏑ ⏑ ⊔ ⊔ ⏓ ὁ Δάλιος εὔ-γνω-στος (Αἴ. 704).

ΣΗΜ. γ΄. Τῶν τετραποδικῶν σχημάτων μετὰ προκαταλήξεως εὐχρηστότατον εἶνε τὸ ἀπ' ἄρσεως τρίτον Γλυκώνειον ἔχον τὸ σχῆμα τόδε·

⏒ –́ ⏑ ⊔ – ⏑ ⏑ – Ἔρως ἀνί-κατε μάχαν.
⏒ ⏑́ ⏑ ⏑ ⊔ – ⏑ ⏑ – οἶδα γὰρ ἄνακτ' - Ἀμφιάρεων.

ΣΗΜ. δ΄. Ἐκ τῶν μικτῶν τετραποδιῶν μετὰ δύο δακτύλων ἀξιομνημόνευτον εἶνε τὸ *Ἀλκαϊκὸν δεκασύλλαβον* (Ἡφαιστ. σελ. 25. Mar. Vict. σελ. 111. 126 K.), τὸ τελικὸν κῶλον τῆς Ἀλκαϊκῆς στροφῆς·

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓ οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθην (Ἀλκ. ἀπ. 35).

Τὸ δὲ σχῆμα – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ εἶνε σπανιώτατον καὶ ἀβέβαιον· ὅπου δὲ εὑρίσκεται, ὡς ἐν Νεμ. 2, 5, φαίνεται ὅτι μᾶλλον ἀποτελεῖ δύο κῶλα διποδικά.

406. *Μικταὶ πενταποδίαι.* Τούτων εὐχρηστόταται εἶνε

α΄) μεθ' ἑνὸς δακτύλου·

1. Τὸ *Φαλαίκειον ἐνδεκασύλλαβον* (Ἡφαιστ. σελ. 33. Mar. Vict. σελ. 118. 148), ἔχον τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν δευτέραν χώραν,

–́ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏒ χαῖρ', ὦ χρυσόκερως, βαβάκτα, κήλων.

2. Τὸ *Σαπφικὸν ἐνδεκασύλλαβον* (Ἡφ. σελ. 43), ἔχον τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν γ΄ χώραν (Σαπφ. ἀπ. 2)

–́ ⏑ – ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏒ φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θέοισιν.

3. Τὸ *Ἀλκαϊκὸν ἐνδεκασύλλαβον* (Ἡφ. 45), ἀρχόμενον ἀπ' ἄρσεως καὶ ἔχον τὸν δάκτυλον κατὰ τὴν γ΄ χώραν (Ἀλκ. ἀπ. 35)

⏒ –́ ⏑ – ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ οὐ χρὴ κάκοισι θῦμον ἐπιτρέπην.

β΄) μετὰ πλειόνων δακτύλων·

τὸ *Πραξίλλειον* (Ἡφ. 25) –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏒
ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα (Πραξ. ἀπόσπ. 5).

407. *Μικταὶ ἑξαποδίαι.* Καὶ αἱ μὲν μεθ' ἑνὸς δακτύλου μικταὶ ἑξαποδίαι φαίνονται οὖσαι ηὐξημένα Γλυκώνεια ἢ Φερεκράτεια, ἔχουσι δὲ τὴν διποδικὴν προσθήκην ἤτοι ἐν τέλει ἢ ἐν ἀρχῇ, τὸ μὲν πρῶτον

ὅταν μάλιστα ἄρχωνται ἀπὸ τῆς θέσεως, τὸ δὲ δεύτερον ὅταν ἄρχωνται ἀπὸ τῆς ἄρσεως· οἷον

δοῦποι καὶ πολιᾶς ἄμυγμα χαί-τας (Αἴ. 633. Πρβλ. Φιλοκτ. 1140. 1145. Τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα ὅμοιον τοῦ Φαλαικείου ἐνδεκασυλλάβου).

ἐμοὶ ξυνεί-η διὰ παντὸς εὔ-φρων (Αἴ. 750).

ἔχει μὲν Ἀνδρομέδα κάλαν ἀμοί-βαν (Σαπφ. ἀπόσπ. 58).

Τῶν δὲ πλείονας ἐχουσῶν δακτύλους ἀξιομνημόνευτα εἶνε τὰ ἑξῆς σχήματα·

ἀντιτυπεῖ δ' ἐπὶ γᾶ, πέσε τ' αἰθαλωθείς (Ἀντιγ. 134).
κατὰ δὲ τακόμενοι μέλεοι μελέαν πάθαν (αὐτ. 979).
ἀγέτω θεός· οὐ γὰρ ἔχω δίχα τῶδ' ἀείδειν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο καλεῖται *Ἀρχεβούλειον* (Ἡφαιστ. σελ. 29. Caes. Bass. 256 K. Mar. Vict. σελ. 126).

β΄) Κατάληξις, βραχυκαταληξία, προκατάληξις.

408. Καὶ ἐπὶ τῶν μικτῶν κώλων δύναται νὰ συμβαίνῃ κατάληξις ἤτοι ἔλλειψις τῆς ἄρσεως οὐ μόνον ἐν τῷ τέλει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ (προκατάληξις). Ἡ ἐλλείπουσα δὲ αὕτη ἄρσις ἀναπληροῦται ἤτοι διὰ κενοῦ χρόνου ἢ διὰ τονῆς. Καὶ ἡ μὲν τῆς τελικῆς ἄρσεως κατάληξις ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀρχομένων κώλων καὶ ἐπικρατεῖ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν τροχαϊκῶν, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ μέτρου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ, ὅθεν τὰ μικτὰ μέτρα λαμβάνουσι συνήθως τὸ καταληκτικὸν ἢ καὶ τὸ δικατάληκτον σχῆμα·

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – Λ   –́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – Λ
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⊔   –́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⊔

Πρβλ. Σοφ. Ἀντιγ. 332 κέ. «πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν-θρώπου δεινότερον πέλει».

Καταληκτικὰ σχηματίζονται καὶ κῶλα ἀπ' ἄρσεως ἀρχόμενα, οἷον Ἀντιγ. 615 καὶ 336

⏒ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⊔ ⏓   ⏒ –́ ⏑ – ⏑ ⏑ ⊔ ⏓
ἁ γὰρ πολύπλαγκτος ἐλπίς.   χωρεῖ περιβρυχίοι-σιν.

Καὶ *βραχυκατάληκτα* δὲ μικτὰ εὑρίσκονται, ἐν οἷς δηλονότι ἐλλείπουσιν αἱ δύο τελευταῖαι ἄρσεις, οἷον Αἴ. 194

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⊔ – Λ
«ἀλλ' ἄναγ' ἐξ ἑδράνων, ὅπου μακραί-ων».

Δύναται δὲ νὰ συμβῇ κατάληξις καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν κώλων, τῶν τε ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχομένων, οἷον

–́ ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏔ Λ ὦ ξένοι αἰ-δόφρονες (Οἰ. Κ. 237).
⏑ –́ ⏑ – – ⏑ ⏑ – Ἔρως ἀνί-κατε μάχαν (Ἀντ. 781).
⏑ –́ ⏑ ⏑ – – ⏑ – ὅρα· τίς ἄρ' ἦν; ποῦ κυρεῖ; (Οἰ.Κ.117).

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρκτικῆς τῶν κώλων ἄρσεως συμβαίνει συχνὰ κατάληξις ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιόδου, οἷον Ἀντιγ. 785

– –́ ⏑ – – ⏑ ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – – –
φοιτᾷς δ' ὑπερ-πόντιος ἔν-τ' ἀγρονόμοις-αὐ-λαῖς.

Μετὰ δὲ τὴν πρώτην τοῦ κώλου θέσιν συμβαίνει κατάληξις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον ὅταν τὸ κῶλον ἄρχηται ἀπὸ τῆς ἄρσεως, οἷον

⏑ ⏑́ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ἐφάν-θης ποτ' ὦ χρυσέας (Ἀντιγ. 103)

(Πρβλ. ὅμως § 413), σπανίως δὲ ὅταν ἄρχηται ἀπὸ τῆς θέσεως, οἷον

⏑́ – ⏑ ⏑ – ⏑ – Λ ἰ-ὼ γενεαὶ βροτῶν (Οἰ. Τ. 1186).
⏑́ – ⏑ ⏑ – – Λ οὐ-δὲν μακαρί-ζω (Οἰ. Τ. 1195).

γ') Λύσις καὶ συναίρεσις.

409. Οἱ Λέσβιοι ἐρωτικοί, παρ' οἷς ἤδη πολλὴ ἡ τῶν μικτῶν μέτρων χρῆσις, οὔτε τὴν λύσιν γινώσκουσιν οὔτε τὴν συναίρεσιν, ἀλλ' ὥσπερ τοὺς δακτυλους καὶ τοὺς ἀναπαίστους, οὕτω καὶ τοὺς τροχαίους καὶ ἰάμβους πάντοτε μεταχειρίζονται κατὰ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν σχῆμα. Καὶ ἐπὶ τῶν καθαρῶν δὲ τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων, ἅτινα ἐν τῇ στροφῇ ἀναμίσγονται μετὰ τῶν μικτῶν κώλων καὶ μέτρων, οὐδεμίαν μεταχειρίζονται λύσιν. Πρῶτος δὲ ὁ Ἀνακρέων εὑρίσκεται ἔν τινι μικτῷ μέτρῳ ἀναλύων τὴν μακρὰν τοῦ δακτύλου, τουτέστι μεταχειριζόμενος ἀντὶ τοῦ δακτύλου προκελευσματικόν, ἐν τῷ 24 ἀποσπάσματι·

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – –
ἀναπέτομαι δὴ πρὸς Ὄλυμπον πτερύγεσσι κούφαις
διὰ τὸν Ἔρωτ'· οὐ γὰρ ἐμοὶ παῖς ἐθέλει συνηβᾶν.

Ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι ἀπὸ σκοποῦ ἐποίησε τοῦτο ἐνταῦθα ὁ Ἀνακρέων καὶ ὅτι οὐδαμῶς πρέπει νὰ ὑποληφθῇ ἡ λύσις ὡς καθολικὸς νόμος τῶν Ἀνακρεοντείων μικτῶν. Κυρίως δὲ ὁ Σιμωνίδης, ἡ Κόριννα καὶ ὁ Πίνδαρος εἰσήγαγον πλήρη ἄδειαν τῆς λύσεως τῶν τροχαίων καὶ ἰάμβων τῶν μικτῶν κώλων, ἔτι δὲ πλείονα τῶν τροχαίων καὶ ἰάμβων τῶν μετὰ τῶν μικτῶν κώλων ἀναμισγομένων καθαρῶν

τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν, ὧν τὰ τελευταῖα περιέχουσιν ἀνὰ μίαν καὶ δύο λύσεις· συχνότατα δὲ λύεται ὁ ἀρχόμενος τοῦ μικτοῦ κώλου τροχαῖος. Ὁ Σιμωνίδης ἐλαττοῦται πολὺ τοῦ Πινδάρου ὡς πρὸς τὴν λύσιν. Καὶ οἱ δραματικοὶ δὲ εἶνε μετριώτεροι τοῦ Πινδάρου κατὰ τοῦτο· ὁ Ἀριστοφάνης μάλιστα σχεδὸν παντάπασιν ἀποκλείει τὴν λύσιν, ὥστε ἵσταται ἐπὶ τῆς αὐτῆς που καὶ ὁ Ἀνακρέων βαθμίδος. Τὸν δὲ τρισύλλαβον πόδα καὶ αὐτὸς ὁ Πίνδαρος λύει ὡς σπανιώτατα. Μόνον δὲ τρία ἀσφαλῆ παραδείγματα προκελευσματικοῦ ἀντὶ δακτύλου ἀποδείκνυνται παρ' αὐτῷ. Ὡσαύτως δὲ σπανίως συναιρεῖ αὐτὸν εἰς σπονδεῖον οὐδ' εἶνε ἀσφαλῆ πάντα τὰ τοιαῦτα παραδείγματα.

δ') Ἄλογοι σπονδεῖοι.

410. Ἐπὶ τῶν καθαρῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν μέτρων ἡ ἄρσις τῶν κατὰ τὰς περιττὰς χώρας ἰάμβων καὶ τῶν κατὰ τὰς ἀρτίους τροχαίων, ὡς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ εἴπομεν, δύναται νὰ εἶνε καὶ μακρὰ ἄλογος. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τελικὴ ἄρσις παντὸς κώλου δύναται νὰ εἶνε ἀδιάφορος, οὐδέποτε ὅμως ἡ παρατέλευτος καὶ ἡ προπαρατέλευτος συλλαβὴ τοῦ κώλου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ μικτὰ κῶλα ἔχουσι τὸν αὐτόν που τοῖς καθαροῖς ἰαμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς ῥυθμόν, δέχονται καὶ τὰς ἀλόγους ἄρσεις ἤτοι τοὺς ἀλόγους σπονδείους ἀντὶ τῶν ῥητῶν ἰάμβων καὶ τροχαίων κατὰ τὰς αὐτὰς καὶ ἐκεῖνα χώρας. Μακρὰ λοιπὸν δύναται νὰ εἶνε α') ἡ μονοσύλλαβος ἀρκτικὴ καὶ ἡ μονοσύλλαβος τελικὴ ἄρσις. Ἡ μακρὰ ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς βραχείας εἶνε οὕτω συχνή, ὅσον καὶ ἐν τοῖς καθαροῖς τροχαϊκοῖς καὶ ἰαμβικοῖς κώλοις. β') Ἡ μονοσύλλαβος ἄρσις μετὰ τὴν δευτέραν θέσιν τοῦ κώλου, ὥστε ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν δευτέραν χώραν κειμένου τροχαίου ἢ ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν τρίτην χώραν ἰάμβου κεῖται σπονδεῖος. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ μετὰ τὴν δευτέραν θέσιν μονοσύλλαβος ἄρσις συνήθως τότε μόνον μηκύνεται, ὅταν καὶ ἡ προηγουμένη ἄρσις εἶνε μονοσύλλαβος ὡς ἐν τῷ σχήματι

–́ ⏑ – ⏒ – ⏑ ⏑ – καὶ ⏒ –́ ⏑ – ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ –,

σπανιώτατα δὲ ὅταν ἡ προηγουμένη ἄρσις εἶνε δισύλλαβος, ὡς ἐν τῷ σχήματι –́ ⏑ ⏑ – ⏒ – ⏑ –.

Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὰ μικτὰ κῶλα

α'. –́ ⏒ – ⏑ – ⏑ ⏑ –
β'. ⏑ –́ ⏒ – ⏑ – ⏑ ⏑ –
γ'. ⏑ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏒ –
δ'. –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏒ – ⏑

διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν μακρὰν ἄρσιν τῷ κανόνι τῶν καθαρῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν κώλων, διότι ὁ σπονδεῖος ἐν τῷ σχήματι α' κεῖται ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν περιττὴν χώραν κειμένου τροχαίου· ὁ σπονδεῖος ἐν τῷ σχήματι β' κεῖται ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν ἄρτιον κειμένου ἰάμβου· ἡ ἀδιάφορος ἐν τῷ σχήματι γ' εἶνε παρατέλευτος συλλαβὴ καὶ ἡ ἐν τῷ δ' προπαρατέλευτος, ἐν ᾧ ἐν τοῖς καθαροῖς ἰαμβικοῖς καὶ τροχαϊκοῖς κώλοις, ὡς προείπομεν, οὐδέποτε αἱ ἄρσεις αὗται εἶνε ἀδιάφοροι. Ὁ σπονδεῖος λοιπὸν οὗτος ὁ πρὸς τὸν κανόνα τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων μαχόμενος ἢ ὁ *παρὰ τάξιν λαμβανόμενος σπονδεῖος*, ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, εἶνε πάνυ συχνὸς ἐν τοῖς μικτοῖς κώλοις, ἀκριβέστερον δὲ εἰπεῖν πάνυ μὲν συχνὸς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μικτοῦ κώλου, ὡς ἐν τῷ προκειμένῳ α' καὶ β' σχήματι, τοὐναντίον δὲ σπάνιος ἐν τῇ ἀποθέσει τοῦ μικτοῦ κώλου, ὡς ἐν τῷ γ' καὶ δ' σχήματι.

Ὁ παρὰ τὴν τάξιν λαμβανόμενος οὗτος σπονδεῖος μεταφέρεται ἐκ τῶν μικτῶν κώλων καὶ εἰς καθαρὰ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ μετ' ἐκείνων ἀναμισγόμενα κῶλα, εἴτε ταῦτα συντίθενται μετ' ἐκείνων εἰς ἓν μέτρον, εἴτε κεῖνται ὡς αὐτοτελῆ μέτρα ἐν τῇ ἐκ μικτῶν μέτρων στροφῇ, ὡς δηλοῦται ἐν τοῖς ἑξῆς σχήμασι·

α'. –́ ⏒ – ⏑ – ⏑ –
β'. ⏑ –́ ⏒ – ⏑ – ⏑ –
γ'. ⏑ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏒ –
δ'. ⏑ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏒ – ⏑.

411. Ἔμπροσθεν εἴπομεν ὅτι ὁ παρὰ τάξιν λαμβανόμενος σπονδεῖος ἐν τῇ ἀποθέσει τῶν μικτῶν καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἀναμισγομένων ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν κώλων εἶνε σπάνιος. Ἀκριβέστερον ὅμως ὁρίζοντες τὸ λεχθέν, προστίθεμεν ἐνταῦθα ὅτι ἡ χρῆσις αὕτη ἀσφαλῶς ἀποδείκνυται τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις δραματικοῖς, οὐχὶ δὲ καὶ παρ' Αἰσχύλῳ. Πρβλ. Εὔπολ. Ἀστρατ. (παρ' Ἡφαιστ. σελ. 55) «ἄνδρες ἑταῖροι δεῦρ' ἤδη | τὴν γνώμην προσίσχετε», Φιλοκτ. 1151 «τὰν πρόσθεν βελέων ἀλκάν», ἀνταποδιδόμενον τῷ κανονικῷ ἐν στ. 1128 «ὦ τόξον φίλον, ὦ φίλον», Εὐριπ. Ἠλ. 122 καὶ 137. Ἱππολ. 741 καὶ 751. Ἴων. 466 καὶ 486. Ἱκετ. 994 καὶ 1016, τὸ καταληκτικὸν Σαπφικὸν ἐν Βακχ. 867 «ἐμπαίζουσα λείμακος ἡδοναῖς» καὶ 887 «αὔξοντας σὺν μαινομένᾳ δόξᾳ», τὸ καταληκτικὸν Φαλαίκειον ἐν Φιλοκτ. 208 καὶ 217, τὸ ἰαμβικὸν κῶλον

Τραχ. 846 «ἣ που ὀλοὰ στένει» καὶ 857 «ἃ τότε θοὰν νύμφαν» – ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏒ –, τὸ καταληκτικὸν Φερεκράτειον ἐν Φιλοκτ. 176 «ὦ παλάμαι θνητῶν» καὶ 188 «ἁ δ' ἀθυρόστομος». Πλείονα δὲ εἶνε τὰ παραδείγματα, καθ' ἃ ἡ ἄλογος ἄρσις κεῖται ἐν τῇ στροφῇ ἅμα καὶ τῇ ἀντιστροφῇ, ἀλλ' ἐκεῖ δύναται καὶ ἄλλως νὰ ληφθῇ ὁ ῥυθμός, ἡ μακρὰ δηλαδὴ αὕτη καὶ ἡ προηγουμένη νὰ ληφθῶσιν ὡς τρίσημοι, τὸ σχῆμα δηλαδὴ –́ ⏑ ⏑ – – – ἀντὶ τριποδίας μετ' ἀλόγου τῆς παρατελεύτου συλλαβῆς νὰ ληφθῇ ὡς τετραποδία ὧδε –́ ⏑ ⏑ ⊔ ⊔ – Λ.

412. Ὁ δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν μικτῶν κώλων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἀναμισγομένων καθαρῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν παρὰ τάξιν λαμβανόμενος σπονδεῖος, τουτέστιν ὁ σπονδεῖος ἀντὶ τοῦ τροχαίου ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ καὶ ἀντὶ τοῦ ἰάμβου ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἢ συντομώτερον ἡ ἐπιφερομένη τῇ πρώτῃ θέσει μονοσύλλαβος ἄρσις ἄλλην παρ' ἄλλοις ποιηταῖς ἔχει τὴν χρῆσιν. Παρὰ μὲν τῷ Ἀλκαίῳ καὶ τῇ Σαπφοῖ εὑρίσκεται ἡ ἄλογος αὕτη μακρά, ὅταν ἡ ἑξῆς ἑπομένη ἄρσις τοῦ κώλου εἶνε δισύλλαβος, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ Γλυκωνείῳ καὶ Φερεκρατείῳ

–́ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑ –   –́ ⏒ – ⏑ ⏑ – ⏑.

Οὐδέποτε ὅμως κεῖται ἐνταῦθα ἡ ἄλογος μακρὰ παρὰ τοῖς Λεσβίοις ποιηταῖς, ὅταν ἡ ἑπομένη ἄρσις εἶνε μονοσύλλαβος· οὐδέποτε π. χ. ἡ ἄρσις ἡ μετὰ τὴν πρώτην θέσιν τοῦ Σαπφικοῦ καὶ Ἀλκαϊκοῦ ἑνδεκασυλλάβου εἶνε μακρά, ἀλλὰ πάντοτε βραχεῖα. Ἐν τῇ περαιτέρῳ ὅμως προόδῳ τῆς μετρικῆς παρά τε τοῖς χορικοῖς λυρικοῖς καὶ τοῖς δραματικοῖς ἡ μετὰ τὴν πρώτην θέσιν μονοσύλλαβος ἄρσις εὑρίσκεται μακρὰ ἐπὶ παντὸς εἴδους μικτῶν μέτρων, ἄν τε δηλαδὴ μονοσύλλαβος ἄν τε δισύλλαβος εἶνε ἡ ἄρσις τοῦ ἐπιφερομένου ποδός. Ἡ ἄδεια δὲ αὕτη ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ἀναμισγομένων καθαρῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων. Ἐὰν δὲ προσέτι λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν κανονικὴν ἀλογίαν, συνάγομεν τὸν ἑξῆς κανόνα ἰσχύοντα ἀπὸ τοῦ Σιμωνίδου καὶ Πινδάρου καὶ ἑξῆς, ὅτι ἡ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας θέσεως τοῦ κώλου προηγουμένη καὶ ἐπιφερομένη μονοσύλλαβος ἄρσις εἶνε ἀδιάφορος·

⏒ –́ ⏒ – . . . . . .
⏒ –́ ⏒ – ⏒ – . . . . .

Κατὰ ταῦτα π. χ. ὁ Πίνδαρος καὶ ἡ τραγῳδία παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς δύνανται νὰ ἐκτείνωσι τὴν δευτέραν ἄρσιν

τοῦ ἑνδεκασυλλάβου Ἀλκαϊκοῦ καὶ τὴν πρώτην ἄρσιν τοῦ ἑνδεκασυλλάβου Σαπφικοῦ, ὡς δηλοῦσι τὰ ἑξῆς παραδείγματα·

⏑̄ ⏗ – – ⏑̄ – ⏑ ⏑ – ⏑ –

ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς (Νεμ. 6, 1).
λέκτρων ἆται κοιμήματά τ' αὐτογέν | . . ('Αντιγ. 862).

⏗ – – ⏑̄ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

προύχει καὶ γνώμα, παρ' ὅτῳ τὸ θεῖον (Φιλοκτ. 138).

Παραδείγματα δὲ τῆς ἀναλόγου ἐκτάσεως τῶν μετὰ τῶν μικτῶν κώλων ἀναμισγομένων καθαρῶν τροχαϊκῶν καὶ ἰαμβικῶν παρέχονται παρὰ τοῖς κωμικοῖς τὰ Κρατίνεια καὶ Εὐπολίδεια μέτρα, περὶ ὧν ἔσται λόγος κατωτέρω. Παρὰ Σιμωνίδῃ ἀποσπ. 1 ἡ ἰαμβικὴ διποδία ⏑ – ⏑̄ – ⏑ – ⏑ «ἐβόμβησεν θαλάσσας» ἀντιστροφικῶς ἀνταποδίδοται τῷ «ἀποτρέπουσα κῆρας». Πρβλ. Πινδ. Πυθ. 8,13. Εὐριπ. Ἑκάβ. 449 καὶ 460. Τραχ. 846.

ε') Ὑπέρθεσις.

413. Ἡ *ὑπέρθεσις* εἶνε κατηγορία παραδεδομένη ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν (πρβλ. § 30). Διακριτέον δὲ δύο εἴδη τῆς ὑπερθέσεως· πρῶτον μέν, καθ' ὃ ἐπὶ στιχηρᾶς ἐπαναλήψεως ἢ ἀντιστροφικῆς ἀνακυκλήσεως ὑπερτίθενται ἐναλλὰξ δύο πόδες, ὁ δάκτυλος καὶ ὁ τροχαῖος· δεύτερον δέ, καθ' ὃ ἐπὶ στιχηρᾶς ἐπαναλήψεως ἢ ἀντιστροφικῆς ἀνταποδόσεως ὑπερτίθενται ἤτοι ἀλλάσσουσιν ἀμοιβαίως θέσιν δύο παρακείμεναι συλλαβαὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποδός, μακρὰ καὶ βραχεῖα.

α') *Ὑπέρθεσις δακτύλου καὶ τροχαίου.* Καὶ συχνότατα μὲν ἐναλλάσσεται τὸ β' καὶ τὸ γ' Γλυκώνειον, τουτέστιν ἐν μὲν τῇ στροφῇ ὁ δάκτυλος κεῖται κατὰ τὴν β' χώραν τοῦ Γλυκωνείου, ἐν δὲ τῇ ἀντιστροφῇ κατὰ τὴν τρίτην ἢ τἀνάπαλιν. Οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ διαιροῦντες τὰ κῶλα ταῦτα κατὰ τετρασυλλάβους πόδας ὑπάγουσι καὶ τὴν κατηγορίαν ταύτην, δηλαδὴ τὴν ὑπέρθεσιν τῶν ποδῶν, εἰς τὴν ἑτέραν, τὴν ὑπέρθεσιν τῶν συλλαβῶν· οἷον ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ β' καὶ γ' Γλυκωνείου

– ⏑ – ⏑, ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑, – ⏑ ⏑ –

ἤτοι τοῦ διιάμβου καὶ χοριάμβου ἐλάμβανον ὑπέρθεσιν τῆς βραχείας καὶ μακρᾶς τοῦ διιάμβου εἰς τὴν ἀρχομένην μακρὰν καὶ βραχεῖαν

τοῦ χοριάμβου. Παραδείγματα δὲ παρὰ τοῖς τραγικοῖς, παρ' οἷς μόνοις εἶνε ἐν χρήσει ἡ ὑπέρθεσις αὕτη, εὑρίσκονται τὰ ἑξῆς· Φιλοκτ. 1123 «πόντου θινὸς ἐφίμενος» καὶ 1147 «ἔθνη θηρῶν, οὓς ὅδ' ἔχει» καὶ 1082=1103, Ἑλέν. 1487 «ὦ πταναὶ δολιχαύχενες» καὶ 1504 «ναύταις εὐαεῖς ἀνέμων», Εὐριπ. Ἠλέκτρ. 148 «χέρα τε κρᾶτ' ἐπὶ κούριμον» καὶ 165 «Αἰγίσθου λώβαν θεμένα». 146 «διέπομαι κατὰ μὲν φίλαν» καὶ 163 «δέξατ' οὐδ' ἐπὶ στεφάνοις»· προσέτι Ἠλέκτρ. 167 - 189, Ἰφ. Τ. 421 καὶ 439. 1097 καὶ 1114, Φοιν. 208 καὶ 220. 210 καὶ 222· μετὰ δὲ προτεταγμένης ἄρσεως τὸ β' καὶ γ' Γλυκώνειον ἐναλλάσσεται ἐν Ἑλ. 1481. — Ἡ δὲ ἐναλλαγὴ τοῦ α' καὶ β' Γλυκωνείου εὑρίσκεται παρ' Ἀνακρέοντι (21, 1 καὶ 6 «ξανθῇ δὲ γ' Εὐρυπύλῃ μέλει» = «ἀσπίδος ἀρτοπώλισιν») καὶ Ἀριστοφάνει (Σφ. 531 καὶ 636). — Τῆς δὲ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου Φερεκρατείου ἐναλλαγῆς καὶ τῆς τοῦ α' καὶ β' μικτοῦ παροιμιακοῦ

– ⏑ ⏑ – ⏑ – (⏑)   ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ ⏑ – (⏑)   ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑

φέρομεν τὰ ἑξῆς παραδείγματα· Οἰ. Κ. 511 «ὅμως δ' ἔραμαι πυθέσθαι» καὶ 523 «τούτων δ' αὐθαίρετον οὐδέν», Εὐριπ. Ἠλέκτρ. 169 «ἔμολέ τις ἔμολεν γα|λακτοπότας ἀνὴρ» καὶ 192 «χρύσεά τε χάρισιν προσ|θήματ' ἀγλαΐας».

β') *Ὑπέρθεσις τῆς μακρᾶς καὶ βραχείας.* Ἡ τοιαύτη ὑπέρθεσις συμβαίνει ὅταν ἀντιστροφικῶς ἀνταποδιδῶται *τροχαῖος* καὶ *ἴαμβος*. Συμβαίνει δὲ οὕτω συχνά, ὅσον ἡ τοῦ ἀρχομένου τροχαίου μεταβολὴ εἰς τὸν ἄλογον σπονδεῖον. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Λεσβίοις λυρικοῖς μόνον τότε, ὅτε ὁ δεύτερος ποὺς εἶνε δάκτυλος, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλόγου σπονδείου, οἷον τὸ κῶλον

– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
ἐναλλάσσεται τῷ ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
ἀναλόγως πρὸς τὸ – – – ⏑ ⏑ – ⏑.

Παρὰ τοῖς δραματικοῖς ὅμως οὐ μόνον ὅταν ἐπιφέρηται δάκτυλος, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπιφέρηται τροχαῖος, ὁ ἀρχόμενος ποὺς δύναται νὰ εἶνε ἴαμβος ἀντὶ τροχαίου ἢ σπονδείου. Παρὰ δὲ τοῖς κωμικοῖς γίνεται χρῆσις τοῦ ἰάμβου ἀντὶ τοῦ τροχαίου ἢ σπονδείου μόνον ἐν τῷ Εὐπολιδείῳ μέτρῳ·

⏓ ⏑̄ – ⏑̄ ⏗ ⏑ ⏑ – | ⏓ ⏑̄ – ⏑̄ – ⏑ – ∧

ὁ σώφρων τε χὠκαταπύ|γων ἄριστ' ἠκουσάτην.
εὐφράνας ἡμᾶς ἀπόπεμπ' | οἴκαδ' ἄλλον ἄλλοσε.

Ἐπὶ δὲ καθαρῶν τροχαϊκῶν κώλων μόνον ἐν τῷ δευτέρῳ κώλῳ (τροχαϊκῇ τετραποδίᾳ) τῶν κωμικῶν Εὐπολιδείων καὶ Κρατινείων, οἷον

ὦ θεώμενοι, κατερῶ | πρὸς ὑμᾶς ἐλευθέρως (Νεφ. 518)·
ὃς μέγιστον ὄντα Κλέων' | ἔπαισ' ἐς τὴν γαστέρα (550).

Παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ ὁ ἀντὶ τοῦ τροχαίου κείμενος ἴαμβος ἀνταποδίδοται πάντοτε ἐν πάσαις ταῖς ἀνακυκλουμέναις στροφαῖς, ὁσαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αὗται, καὶ οὐδέποτε ἐναλλάσσεται τῷ τροχαίῳ ἢ σπονδείῳ, οἷον ἐν τῷ α' κώλῳ τῶν στροφῶν τοῦ α' Ὀλυμπ. («ἄριστον μὲν ὕδωρ ὁ δὲ» ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –). Ὁ ἀντὶ τοῦ τροχαίου κείμενος οὗτος ἴαμβος οὐδὲν ἔχει τὸ ἔκρυθμον καὶ δυσεξήγητον, ὅταν ἡ πρώτη συλλαβὴ αὐτοῦ ληφθῇ ὡς ἔχουσα τὸν ῥυθμικὸν τόνον, δηλαδὴ ὧδε ⏑́ ⏔, καὶ τοῦτο οὐ μόνον ὁσάκις ἀνταποδίδοται διὰ τροχαίου, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἀνταποδίδοται πάλιν δι' ἰάμβου. Τὸ τοιοῦτο ποδικὸν σχῆμα τὸ ἔχον σχῆμα μὲν ἰάμβου, ῥυθμὸν δὲ τὸν τοῦ τροχαίου, ἐκ τῶν σῳζομένων παλαιῶν μελῳδιῶν μανθάνομεν ὅτι ἦτο χρήσιμον καὶ ἐν τῇ πράξει (πρβλ. Westphal, Gr. Metrik[2] τόμ. 2 σελ. 738 κέ.).

ϛ') Πυρρίχιος.

414. Πλὴν τῶν εἰρημένων σχημάτων οἱ Λέσβιοι λυρικοί, καὶ ὅσοι τῶν Ἀλεξανδρίνων ποιητῶν ἐμιμήσαντο πιστῶς τὰ μετρικὰ ἐκείνων σχήματα, μεταχειρίζονται ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ ποδὸς τῶν μικτῶν κώλων, ἑπομένου πάντοτε δακτύλου, καὶ τὸ τοῦ πυρριχίου σχῆμα· οἷον ἡ Σαπφὼ ἀποσπ. 45 «ἄγε δὴ χέλυ δῖά μοι | φωνάεσσα γένοιο». 65

⏓ ⏒ – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ – ⏑ –
βροδοπάχεες ἄγ|ναι Χάριτες, | δεῦτε Δίος κόραι.

Πρβ. Στησιχ. ἀπόσπ. 44. Θεόκρ. 29. 39. 40. Οὐδεμία δὲ αὐτοῦ γίνεται χρῆσις ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ποδικοῦ τούτου σχήματος πολλαὶ προηνέχθησαν γνῶμαι ὑπὸ τῶν νεωτέρων, οἷον α') ὅτι ὁ ἐλλείπων πρῶτος χρόνος ἀνεπληροῦτο διὰ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, ὡς τῆς κιθάρας ἀρχομένης πρὸ τοῦ ᾄδοντος (Weissenborn de versib. Glycon. I σελ. 41)· β') ὅτι ἑκατέρα τῶν δύο βραχειῶν ἦτο χρόνος ἄλογος ἔχων μέγεθος 1 ⅓ τοῦ πρώτου χρόνου (Pfaff, Münchener gelehrte Anzeigen 1855 ἀριθ. 13)· γ') ὅτι ὁ πυρρίχιος ἦτο προσῳδιακὴ ἄδεια, συνεσταλμένος δηλαδὴ τροχαῖος, ὅπως ἐν τῷ ἔπει ἀντὶ τοῦ ἀρκτικοῦ σπονδείου σποράδην κεῖται ὁ ἴαμβος· τοῦ δ' ἀκεφάλου τούτου κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τῶν παλαιῶν μετρι-

κῶν ποδὸς ἀνεπληροῦτο ὁ ἐλλείπων χρόνος τῇ βοηθείᾳ τοῦ ῥυθμικοῦ τόνου, ὅστις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μέτρου ἦτο ἰσχυρότερος (Weissenborn μνημον. χωρ.). Ἡ τελευταία ὑπόθεσις φαίνεται πάσης ἄλλης πιθανωτέρα.

ΣΗΜ. Ὁ ἀρκτικὸς ποὺς τῶν μικτῶν, ὅστις, ὡς εἴπομεν, πολλὴν ἐπιδέχεται ποικιλίαν σχημάτων, πλὴν δηλαδὴ τοῦ τροχαίου καὶ τὸ τοῦ σπονδείου καὶ τὸ τοῦ ἰάμβου καὶ τὸ τοῦ πυρριχίου καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ τριβράχεος διὰ τῆς λύσεως τῆς μακρᾶς τοῦ τροχαίου, ἐν δὲ τῇ μεταγενεστέρᾳ τραγῳδίᾳ καὶ τὸ τοῦ ἀναπαίστου (οἷον Εὐριπ. Ἰφ. Τ. 1120 «μεταβάλλει δυσδαιμονία»), ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Γοδ. Ἑρμαννοῦ *βάσις* παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου τούτου παρὰ τοῖς παλαιοῖς ῥυθμικοῖς καὶ μετρικοῖς, ὀρθότερον δὲ δύναται πρὸς διάκρισιν νὰ ὀνομασθῇ *ποὺς πολυσχημάτιστος*, οἷος τῷ ὄντι εἶνε (πρβλ. § 307).

Β. Μικτὰ μέτρα.

415. Ἐκ τῶν ἔμπροσθεν μνημονευθέντων κώλων τὸ *Φαλαίκειον ἐνδεκασύλλαβον* (πρβλ. § 406) μετεχειρίσατο ὡς αὐτοτελὲς μέτρον κατὰ στίχον τε καὶ κατὰ σύστημα μετ' ἄλλων μέτρων συντιθεῖσα ἡ Σαπφώ, ὅθεν καὶ *Σαπφικὸν ἐνδεκασύλλαβον* ἐκλήθη. Ὁ Μάριος ὅμως Οὐικτωρῖνος σελ. 148 διαρρήδην μαρτυρεῖ ὅτι δὲν εἶνε καὶ εὑρέτις τοῦ μέτρου τούτου ἡ Σαπφώ. Καὶ ὁ Ἀνακρέων μετεχειρίσατο τὸ μέτρον τοῦτο, οὗ σῴζεται ὁ στίχος (ἀπόσπ. 38) «ἀσήμων ὑπὲρ ἑρμάτων φορεῦμαι» (πρβλ. Ἡφαιστ. 33. Caes. Bass. σελ. 260 K. Mar. Victor. 2595. 2566). Πολυαριθμότερα εἶνε τὰ σῳζόμενα Φαλαίκεια κατὰ στίχον παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις ποιηταῖς καὶ τοῖς ἐπιγραμματοποιοῖς τῆς ἀνθολογίας, οἷον παρὰ Καλλιμάχῳ ἀπόσπ. 73, Θεοκρίτῳ ἐπιγράμμ. 20, Φαλαίκῳ, Ἀντιπάτρῳ, Ἀλφειῷ (Ἀνθολ. Παλατ. 13, 6. 7, 390. 9, 110). Τὴν ἔλλειψιν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων ἐκ τῶν παλαιοτέρων χρόνων ἀναπληροῖ ὁ Κάτουλλος, ὅστις κατὰ τὸν Καίσιον Βάσσον (σελ. 261, 4 K.) ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἐμιμήσατο τὴν Σαπφώ, τὸν Ἀνακρέοντα καὶ ἄλλους. Τὸ εὔκολον καὶ παιγνιῶδες ἦθος τῶν Κατουλλείων ἐνδεκασυλλάβων, ὅπερ εἶνε κοινὸν καὶ τοῖς τῶν ἄλλων Λατίνων ποιητῶν Φαλαικείοις, ἦτο ἀναμφιβόλως καὶ τῶν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων οἰκεῖον. — Ὁ πρῶτος ποὺς τοῦ μέτρου τούτου εἶνε σπονδεῖος, τροχαῖος ἢ ἴαμβος, οὐδαμοῦ δὲ εὑρίσκεται πυρρίχιος.

416. Δίκωλον δὲ μέτρον εἶνε τὸ *Ἀσκληπιάδειον δωδεκασύλλαβον* (Ἡφαιστ. σελ. 34) οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ μεταγενεστέρου ποιητοῦ Ἀσκληπιάδου, ὅστις πολλὴν αὐτοῦ ἐποιήσατο χρῆσιν, καίπερ εὑρισκόμενον ἤδη παρὰ τοῖς Λεσβίοις μελικοῖς καὶ μάλιστα ἐκ τῶν συχνοτάτων ὂν μέτρων τῆς τοῦ Ἀλκαίου καὶ Σαπφοῦς λυρικῆς. Τὸ Ἀσκληπιάδειον μέτρον σύγκειται ἐκ δύο μικτῶν καταληκτικῶν τριποδιῶν, ἤτοι τοῦ β' καὶ τοῦ α' καταληκτικοῦ Φερεκρατείου εἰς ἕνα συντιθεμένων στίχον,

⏓ ⏓ – ⏑ ⏑ – | ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑ –,

ὥστε εἶνε δικατάληκτον ἀσυνάρτητον καὶ ἔχει μεγίστην πρὸς τὸ ἐλεγεῖον ὁμοιότητα, καθάπερ καὶ οἱ παλαιοὶ μετρικοὶ παρετήρησαν (Mar. Vict. 2594. Atil. 2700. Plot. 2656). Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο κώλων τομὴ πολλάκις μὲν παραλείπεται παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οὐδέποτε δὲ παρὰ τοῖς Λατίνοις ποιηταῖς. Τὸ μέτρον τοῦτο συνετίθετο κατά τε στίχον (ὅτε ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλεῖται Asclepiadeum primum) καὶ κατὰ σύστημα. Κατὰ στίχον συντεθειμένον εὑρίσκεται ἐν τῷ 33 ἀποσπάσματι τοῦ Ἀλκαίου·

ἦλθες ἐκ περάτων γᾶς ἐλεφαντίναν
λάβαν τῶ ξίφεος χρυσοδέταν ἔχων,
ἐπειδὴ μέγαν ἆθλον Βαβυλωνίοις
συμμάχεις τελέσας, ῥύσαό τ' ἐκ πόνων κτλ.

Ὡσαύτως ἐν ἀποσπ. 40 καὶ παρ' Ὁρατίῳ (Carm. 1, 1. 3, 30. 4, 8). Ἡ δὲ Σαπφὼ ἐποιεῖτο χρῆσιν ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ (πρβλ. Σαπφοῦς ἀπόσπ. 55).

417. Ἐκ τοῦ μέτρου τούτου ἐγεννήθη τὸ νῦν συνήθως *μεῖζον Ἀσκληπιάδειον* καλούμενον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ προηγούμενον ἔλασσον ὄν, διότι ἐκεῖνο μὲν ἦτο δίκωλον, τοῦτο δὲ τρίκωλον παρεμβληθέντος ἐν τῷ μέσῳ καὶ τρίτου κώλου διποδικοῦ ἐν σχήματι χοριάμβου, οἷον

⏑́ ⏓ – ⏑ ⏑ – | ⏑́ ⏑ ⏑ – | ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

Νύμφαις ταῖς Διὸς ἐξ | αἰγιόχω | φασὶ τετυγμέναις.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἡ Σαπφὼ καὶ ὁ Ἀλκαῖος μετεχειρίσαντο συχνότατα κατὰ στίχον, ὅθεν καὶ *Σαπφικὸν ἑκκαιδεκασύλλαβον* καλεῖται (Ἡφαιστ. σελ. 35 «ᾧ τὸ τρίτον ὅλον Σαπφοῦς γέγραπται· πολλὰ δὲ καὶ Ἀλκαίου ᾄσματα», Τριχᾶς 289, Mar. Vict. 2616. 2621) ἡ Ἀλκαϊκόν (Serv. 1824). Καὶ τῆς μὲν Σαπφοῦς τοιαῦτα εἶνε τὰ ἀπὸ 65-74 ἀποσπάσματα, ἐξ ὧν παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὸ 68·

κατθάνοισα δὲ κείσεαι πότα, κωὐ μναμοσύνα σέθεν
ἔσσετ' οὔτε τότ' οὔτ' ὔστερον· οὐ γὰρ πεδέχεις βρόδων
τῶν ἐκ Πιερίας, ἀλλ' ἀφάνης κἠν Ἀΐδα δόμοις
φοιτάσεις πεδ' ἀμαύρων νεκύων ἐκπεποταμένα.

Ὁ δὲ Ἀλκαῖος φαίνεται ὅτι μετεχειρίσατο τὸ μέτρον τοῦτο κυρίως ἐν κεκινημένοις παροινίοις, οἷον ἐν ἀποσπ. 44 λέγει

μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλω.

Πρβλ. προσέτι ἀπόσπ. 37 A. 39. 41. 42. 83-87. Ὅθεν ἐν τοῖς μεταγενεστέροις σκολίοις καὶ παροινίοις ἐγένετο τυπικὴ χρῆσις αὐτοῦ (πρβλ. Bergk. Poët. lyr. Gr. τόμ. 3[4] σελ. 650). Τῇ Σαπφοῖ ἠκολούθησεν ὁ Κάτουλλος (Carm. 30), τῷ δὲ Ἀλκαίῳ ὁ Ὁράτιος (Carm. 1, 11. 18. 4, 10). Καὶ οἱ Ἀλεξανδρῖνοι ποιηταὶ πολλὴν αὐτοῦ ἐποιήσαντο χρῆσιν, ὅ τε Θεόκριτος (28. 30) καὶ ὁ Καλλίμαχος (Anthol. Palat. 13, 10) καὶ ὁ Φάλαικος (Mar. Victor. 2598), ὅθεν καὶ Φαλαίκειον τὸ μέτρον καλεῖται (Diomed. 519, Plotius 2657), καὶ ὁ Ἀσληπιάδης, ὅθεν καὶ Ἀσκληπιάδειον (Plotius μνημ. χ.) ὠνομάσθη.-Ὁ Σιμμίας δὲ καὶ τὸ ἀκατάληκτον μετεχειρίσατο σχῆμα, οἷον

τὸν στυγνὸν Μελανίππου φόνον αἱ πατροφόνων ἔριθοι,

ὅθεν καὶ Σιμμιακὸν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐκλήθη (Ἡφαιστ. 35).-Τέλος δὲ τοῦ τελευταίου κώλου συστελλομένου εἰς τὸ Ἀδώνιον καλούμενον γίνεται τὸ ἑξῆς σχῆμα

⏓ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏓

ὅπερ μετεχειρίσατο ἡ Σαπφὼ ἐν ἀποσπ. 62 (Ἡφαιστ. σελ. 34)

κατθνάσκει Κυθέρη' ἄβρος Ἄδωνις, τί κε θεῖμεν;
καττύπτεσθε κόραι καὶ κατερείκεσθε χίτωνας.

Προσέτι δὲ ὁ Ἀλκαῖος καὶ ὁ Ἀνακρέων, ὅθεν καὶ *Ἀνακρεόντειον* ἐκλήθη (Servius σελ. 463, 26 K.). Τὸ τελικὸν κῶλον συχνὰ συνέκειτο ἐκ τοῦ ἐφυμνίου «ὦ τὸν Ἄδωνιν», ὅθεν καὶ *Ἀδώνιον* ἢ *Ἀδωνίδιον* ὑπὸ τῶν μετρικῶν ὠνομάσθη (Plot. 2640. Serv. 1820. Mar. Vict. 2518).

418. Τοὐναντίον δίκωλον εἶνε τό τε *Ἀνακρεόντειον* καλούμενον (Servius 1822), ἐκ χοριάμβου καὶ τοῦ α' Φερεκρατείου συγκείμενον, οἷον τὸ τοῦ Ἀνακρέοντος ἀπόσπ. 31 καὶ 32 (Ἡφαιστ. σελ. 31)

–́ ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

δακρυόεσ-σάν τ' ἐφίλησεν αἰχμάν.

ᾠνοχόει-δ' ἀμφίπολος μελιχρόν,

καὶ τὸ ὁμοίως ἐσχηματισμένον *Σαπφικὸν* (Servius 1822), ἐκ δύο χοριάμβων καὶ τοῦ α' Φερεκρατείου συγκείμενον, οἷον τὸ τῆς Σαπφοῦς ἀπόσπ. 60 (Ἡφαιστ. 31. Σχολ. Ἡφαιστ. 181 W.)

–́ ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

δεῦτέ νυν ἅβ-ραι Χάριτες-καλλίκομοί τε Μοῖσαι.

Πρβλ. Ἀνακρ. ἀπόσπ. 28. 29.

419. Δίκωλον εἶνε καὶ τὸ *Πριάπειον* (Ἡφαιστ. 34. 57), ἐκ Γλυκωνείου καὶ Φερεκρατείου συγκείμενον καὶ ἐκ τῆς διαφόρου θέσεως τοῦ δακτύλου ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κώλοις διάφορα σχήματα λαμβάνον·

α'. –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓
β'. –́ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – | –́ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏓
γ'. –́ ⏓ – ⏓ – ⏑ ⏑ – | –́ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏓
δ'. –́ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

α'. ἐκ ποταμοῦ 'πανέρχομαι | πάντα φέρουσα λαμπρὰ (Ἀνακ. 23 Ἡφ. 31).
β'. ψάλλω πηκτίδα τῇ φίλῃ | κωμάζων παιδ' ἁβρῇ (Ἀνακρ. 17).
γ'. οὐ βέβηλος, ὦ τελεταὶ | τοῦ νέου Διονύσου (Εὔφορ. παρ' Ἡφαιστ. 57).

Τὸ μέτρον τοῦτο μετεχειρίσατο κατὰ στίχον ὁ Ἀνακρέων καὶ ἄλλοι μελοποιοὶ ἐν ποιήμασιν ἐρωτικοῖς καὶ σκωπτικοῖς, συχνὰ δὲ καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα, ὅθεν ὑπό τινων καὶ σατυρικὸν ὠνομάσθη, καὶ ἡ κωμῳδία, οἷον Εὔπολις ἐν ἀποσπ. 159 (Mar. Victor. 2599). Προσέτι δὲ ἦτο καὶ τοῖς Ἀλεξανδρίνοις προσφιλές, ἐμιμήσαντο δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταί, οἷον ὁ Κάτουλλος (17). Παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις ἐγένετο μέτρον τῶν Πριαπείων ποιημάτων, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Τὸ ἦθος τοῦ ῥυθμοῦ τούτου εὔκολον καὶ παιγνιῶδες ὂν ἥρμοζε τῷ χαρακτῆρι τῆς ποιήσεως, ἐν ᾗ ἐγίνετο αὐτοῦ χρῆσις. Πρβλ. Τερεντιανὸν σελ. 2752 ὧδε λέγοντα· «ipse enim sonus indicat esse hoc lusibus aptum».

420. Τὸ δὲ *Κρατίνειον* (Ἡφαιστ. 55. 59) δίκωλον καὶ τοῦτο ὂν σύγκειται ἐκ τοῦ α' Γλυκωνείου καὶ τροχαϊκῆς τετραποδίας καταληκτικῆς, οἷον τὸ τοῦ Κρατίνου ἀπόσπ. 52 (324 K.) ἐκ παραβάσεως ὄν·

–́ ⏑ ⏑ – ⏓ – ⏑ – | ⏕ ⏓ – ⏓ – ⏑ ⏓

Εὔιε, κισσοχαῖτ' ἄναξ, | χαῖρ', ἔφασκ' Ἐκφαντίδης,
πάντα φορητά, πάντα τολ|μητὰ τῷδε τῷ χορῷ,
πλὴν Ξενίου νόμοισι καὶ | Σχοινίωνος, ὦ Χάρον.

Ὡσαύτως ὁ Εὔπολις μετεχειρίσατο τὸ μέτρον τοῦτο ἐν τῇ παραβάσει τῶν Ἀστρατεύτων (πρβλ. Ἡφ. 55).

421. Τῷ Κρατινείῳ ὁμοιότατον εἶνε τὸ *Εὐπολίδειον* ἐκ τοῦ τρίτου Γλυκωνείου καὶ τῆς καταληκτικῆς τροχαϊκῆς τετραποδίας συγκείμενον·

⏕ ⏓ – ⏓ – ⏑ ⏑ – | ⏕ ⏓ – ⏓ – ⏑ – ∧

Καὶ ἐκ τοῦ Κρατίνου μὲν φέρομεν τὰ ἑξῆς Εὐπολίδεια (Μαλθακ. 1)

παντοίοις γε μὴν κεφαλὴν | ἀνθέμοις ἐρέπτομαι,
λειρίοις, ῥόδοις, κρίνεσιν, | κοσμοσανδάλοις, ἴοις
καὶ σισυμβρίοις ἀνεμω|νῶν κάλυξί τ' ἠριναῖς,
ἑρπύλλῳ, κρόκοις, ὑακίν|θοις, ἑλειχρύσου κλάδοις,
οἰνάνθῃσιν, ἡμεροκαλ|λεῖ τε τῷ φιλουμένῳ κέ.

Ἐκ δὲ τοῦ Εὐπόλιδος τὰ ἑξῆς ἐκ τῶν Δήμων (20)

ὃν χρῆν ἔν τε ταῖς τριόδοις | κἀν τοῖς ὀξυθυμίοις
προστρόπαιον τῆς πόλεως | κάεσθαι τετριγότα.

Τὸ δὲ μέγιστον ἐξ Εὐπολιδείων ἀπόσπασμα κεῖται ἐν τῇ παραβάσει τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους στ. 518-562, ἐν ᾧ γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ πολυσχηματίστου, οἷον

ὦ θεώμενοι κατερῶ | πρὸς ὑμᾶς ἐλευθέρως.

Ὡς δὲ καὶ ἔμπροσθεν εἴπομεν (§ 413), οἱ κωμικοὶ μετεχειρίζοντο τὸν πολυσχημάτιστον πόδα οὐ μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Εὐπολιδείου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ α' χώρᾳ τῆς τροχαϊκῆς τετραποδίας τοῦ τε Εὐπολιδείου καὶ τοῦ Κρατινείου, ὥσπερ καὶ τὸν σπονδεῖον ἐν τῇ β' χώρᾳ. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ τριβράχεος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κώλου δὲν εἶνε σπάνιον, κατὰ τὰς λοιπὰς ὅμως χώρας δὲν ἀποδεικνύεται ἀσφαλῶς. Ἡ δὲ τομὴ ἐν τῇ ἁρμογῇ τῶν δύο κώλων συχνὰ παραμελεῖται. Ὅπως δὲ τὰ ἀναπαιστικὰ τετράμετρα, οὕτω καὶ τὰ μέτρα ταῦτα, τό τε Εὐπολίδειον καὶ τὸ Κρατίνειον, εἶνε σταθερὸν μέτρον τῆς παραβάσεως, ἐγίνετο δὲ αὐτοῦ χρῆσις καὶ ἐν τοῖς ᾄσμασι τῶν ἐπεισοδίων.

422. Δίκωλον τέλος εἶνε καὶ τὸ ὑπὸ τῶν παλαιῶν μετρικῶν (Ἡφ. 58 W.) *ἐπιωνικὸν πολυσχημάτιστον* καλούμενον, ὅπερ σύγκειται ἐκ τοῦ μικτοῦ δ' παροιμιακοῦ καὶ τοῦ μικτοῦ β' προσοδιακοῦ, οἷα εἶνε τὰ ἐν τοῖς ἑξῆς ἀποσπάσμασι τοῦ Εὐπόλιδος ἐκ τοῦ Χρυσοῦ γένους·

Ἀπόσπ. α'. – –́ – – ⏑ ⏑ – – | ⏑ –́ ⏑ – ⏑ ⏑ –

ὦ καλλίστη πόλι πα-σῶν, | ὅσας Κλέων ἐφορᾷ,
ὡς εὐδαίμων πρότερόν-τ' ἦσ|θα νῦν τε μᾶλλον ἔσει.

Απόσπ. 6'. ἔδει πρῶτον μὲν ὑπάρ - χειν | πάντων ἰσηγορίαν.
Απόσπ. γ'. πῶς οὖν οὐκ ἄν τις ὁμι - λῶν | χαίροιτοιᾷδε πόλει,
ἵν' ἔξεστιν πάνυ λεπ - τῷ | κακῷ τε τὴν ἰδέαν.

Γ'. Μικτὰ συστήματα ἐξ ὁμοίων.

423. Ἐκ τῆς συνθέσεως πλειόνων Γλυκωνείων καὶ ἑνὸς Φερεκρατείου ὡς κατακλεῖδος γίνεται ὑπέρμετρός τις περίοδος *Γλυκώνειον σύστημα ἐξ ὁμοίων* καλούμενον. Τὰ κῶλα συνδέονται μετ' ἀλλήλων διὰ τῆς λεκτικῆς λεγομένης συναφείας (§ 226) καὶ οὐχὶ σπανίως στεροῦνται τομῆς τελευτῶντα εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κώλων ταλαντεύεται μεταξὺ δύο καὶ ἕξ. Τοιοῦτον εἶνε τὸ τοῦ Ἀνακρέοντος (ἀπόσπ. 8)

ἐγὼ δ' οὔτ' ἂν Ἀμαλθίης
βουλοίμην κέρας οὔτ' ἔτεα
πεντήκοντά τε καὶ ἑκατὸν
Ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι.

Καὶ παρὰ μὲν τοῖς λυρικοῖς καὶ μάλιστα τῷ Ἀνακρέοντι ἀνακυκλοῦνται ὡς αὐτοτελεῖς στροφαί, παρὰ δὲ τοῖς δραματικοῖς ἀποτελοῦσι μέρος τῆς στροφῆς, οἷον παρὰ Σοφ. Οἰ. Τ. 1186. Φιλ. 687. Εὐρ. Ἡρακλ. Μ. 667 κέ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 551.

Φιλοκτ. 687 πῶς ποτε. πῶς ποτ' ἀμφιπλή_κτων ῥοθίων μόνος κλύων.
Φιλοκτ. 690 πῶς ἄρα πανδάκρυτον οὕ-τω βιοτὰν κατέσχεν.

424. Καὶ ἐκ τοῦ προσοδιακοῦ δὲ πολλάκις ἐπαναλαμβανομένου μετὰ καταληκτικοῦ κώλου ὡς κατακλεῖδος γίνονται ὑπέρμετροι περίοδοι ἤτοι συστήματα ἐξ ὁμοίων, ἅτινα ἐν μὲν τῇ κωμῳδίᾳ εὑρίσκονται συχνὰ ὡς μέρη μικτῶν στροφῶν, σπανιώτερον δὲ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ. Ἁρμόζουσι δὲ μάλιστα προσοδιακοῖς ᾄσμασιν.

Ἀριστοφ. Βατρ. 450 κέ. «τὸν ἡμέτερον τρόπον, | τὸν καλλιχορώτατον | παίζοντες, ὃν ὄλβιαι | Μοῖραι ξυνάγου-σιν». Πρβλ. Ἐκκλ. 290 κέ. Ὄρν. 1731 κέ. Ἱππ. 1111 κέ. Εἰρ. 856 κέ. 909 κέ. 1333 κέ.

Σοφ. Οἰ. Τ. 466 κέ. «ὥρα νιν ἀελλάδων | ἵππων σθεναρώτερον | φυγᾷ πόδα νω-μᾶν». Πρβλ. Οἰ. Κ. 1044 κέ.

425. Ὡσαύτως καὶ ἐκ Φερεκρατείων ἐποίουν συστήματα οἱ κωμικοὶ μετὰ καταληκτικοῦ τοῦ τελικοῦ κώλου, οἷον ἓν σύστημα ἐκ

πρώτων Φερεκρατείων διεσώθη ἐκ τῶν Κολάκων τοῦ Εὐπόλιδος (ἀπόσπ. 17) τὸ ἑξῆς·

ὃς χαρίτων μὲν ὄζει, | καλλαβίδας δὲ βαίνει, |
σησαμίδας δὲ χέζει, | μῆλα δὲ χρέμπτεται.

Τοιοῦτον καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐξ Αἰολοσίκωνος «ὅστις ἐν ἡδυόσμοις | στρώμασι παννυχίζων | τὴν δέσποιναν ἐρείδεις» μετὰ δευτέρου Φερεκρατείου ὡς τρίτου κώλου. Ἐκ δευτέρων δὲ Φερεκρατείων συντεθειμένον εἶνε τὸ παρὰ Κράτητι ἐν Τόλμαις ἀπόσπ. 1 «ποιμαίνει δ' ἐπίσιτον, | ῥιγῶντ' ἐν Μεγαβύζου | δέξεταί τ' ἐπὶ μισθῷ | σῖτον...» καὶ τὸ παρὰ Φερεκράτει ἐν Κοριαννοῖ ἀπόσπ. 5 (παράβ.) «ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν | ἐξευρήματι καινῷ | συμπτύκτοις ἀναπαίστοις». Ἔλεγε δ' ὁ Φερεκράτης *συμπτύκτους ἀναπαίστους* οὐχὶ ὅπως ὁ Ἡφαιστίων (σελ. 56) ἤκουεν, τουτέστι τὴν ἕνωσιν δύο Φερεκρατείων εἰς ἓν μέτρον ἀσυνάρτητον μονοειδές, ἀλλὰ τοὺς τῷ Φερεκρατείῳ κομματίῳ ἐπιφερομένους ἀναπαίστους, οἵτινες ἦσαν συνῃρημένοι καὶ εἶχον σχῆμα τὸ τοῦ σπονδείου (πρβλ. μετρ. σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλ. 4 στρ. 7 «οἱ γὰρ σπονδεῖοι σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι λέγονται»).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΕ'.

Περὶ τῶν μικτῶν στροφῶν.

Α'. Μικταὶ στροφαὶ τῶν Λεσβίων λυρικῶν.

426. Οἱ Λέσβιοι μελικοὶ πλὴν τῆς κατὰ στίχον πολλῆς χρήσεως τῶν μικτῶν μέτρων, περὶ ὧν ἔμπροσθεν εἴπομεν, καὶ στροφῶν ἐξεῦρον μέγαν πλοῦτον ἁπλῶν τε καὶ καλῶν, αἵτινες, ὡς αἱ Ἀρχιλόχειοι, ἐγένοντο τύπος καὶ παράδειγμα τοῖς μεταγενεστέροις πρὸς μίμησιν. Ἐμιμήσατο δὲ τὰ μικτὰ τῶν Λεσβίων ποιητῶν μέτρα μάλιστα μὲν ὁ Ἀνακρέων, ὅστις πολλὰ σχήματα καὶ αὐτὸς προσεξεῦρε καὶ ἐκαινοτόμησεν, εἶτα δὲ καὶ οἱ ὕστερον τῶν σκολίων ποιηταὶ καὶ οἱ Ἀλεξανδρῖνοι καὶ μεταγενέστεροι λυρικοί. Τὰ δὲ τοῦ Ἀνακρέοντος ἐμιμήσαντο καὶ δὴ καὶ ἐπηύξησαν οἱ κωμικοί. Ἦσαν δὲ αἱ στροφαὶ τῶν

Λεσβίων ποιητῶν δίστιχοι ἢ τετράστιχοι, τοῦ δὲ Ἀνακρέοντος ἔνιαι καὶ τρίστιχοι. Ἡ ἁπλότης δὲ αὕτη τῶν στροφῶν αὐξάνεται ἔτι μᾶλλον καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῇ τετραστίχῳ στροφῇ δύο ἢ καὶ τρία κῶλα εἶνε ὅμοια, οἷς ἐπιφέρεται ὡς ἐπῳδικὸν ἀνόμοιόν τι, ὅπερ οὐχὶ σπανίως τῷ προηγουμένῳ συναπτόμενον κώλῳ, ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς τομῆς, δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον αὐτοτελῆ στίχον, ὥσπερ τὸ Ἀδώνιον τῆς Σαπφικῆς στροφῆς καὶ τὸ Γλυκώνειον τῆς Ἀσκληπιαδείου. Ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ διάφορον τοῦτο ἐπῳδικὸν κῶλον ἔλειπε καὶ πᾶσα ἡ στροφὴ συνέκειτο ἐξ ὁμοίων κώλων ἢ στίχων, οἷον συνέβαινεν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ β' καὶ γ' βιβλίου τῆς Σαπφοῦς, ἅπερ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡφαιστίων ἐν σελ. 65, ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀντιγράφοις ἐφέροντο κατὰ διστίχους στροφὰς διῃρημένα. Μείζονας δὲ στροφὰς ἐσχημάτιζεν ἡ μονῳδικὴ λυρικὴ ἐξ ὑπερμέτρων περιόδων ἤτοι συστημάτων ἐξ ὁμοίων (Γλυκωνείων ἢ Φερεκρατείων)· οἷον δύο τοιαῦται περίοδοι ἐκ Γλυκωνείων, μία τρίκωλος καὶ μία 5κωλος, ἀποτελοῦσιν ὀκτάκωλον στροφὴν ἐν Ἀνακρ. ἀποσπ. 1. Ὡς δὲ αἱ στροφαὶ τῆς μονῳδικῆς λυρικῆς, οὕτω καὶ τὰ ἐξ ὁμοίων συστήματα, ἐκ μιᾶς εἴτε ἐκ δύο περιόδων συγκείμενα, ἐγράφοντο κατὰ σχέσιν, τουτέστιν ἡ μελῳδία ἀνεκυκλεῖτο ἐφεξῆς ἡ αὐτὴ ὡς καὶ τὸ μετρικὸν σχῆμα. Περὶ δὲ τοῦ πολυσχηματίστου ποδὸς εἴπομεν ἤδη ἔμπροσθεν (§ 307 καὶ 412). Ἐνταῦθα δὲ προστίθεμεν ὅτι τὸ σπονδειακὸν σχῆμα τοῦ πολυσχηματίστου ποδὸς παρὰ μὲν τῷ Ἀλκαίῳ καὶ τῇ Σαπφοῖ εὑρίσκεται διπλασίως συχνότερον τοῦ τροχαϊκοῦ, ἰαμβικοῦ καὶ πυρριχιακοῦ ὁμοῦ λαμβανομένων, παρὰ δὲ τῷ Ἀνακρέοντι πενταπλασίως ἢ καὶ ἑξαπλασίως συχνότερον τοῦ ἰάμβου καὶ τροχαίου, ὧν πάλιν ὁ τροχαῖος εἶνε σπανιώτερος παρ' αὐτῷ τοῦ ἰάμβου. Ἐν δὲ ταῖς μιμήσεσι τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν καὶ ἰδίᾳ παρ' Ὁρατίῳ οὕτως ἐπικρατεῖ ὁ σπονδεῖος, ὥστε κατὰ μικρὸν ἀποβαίνει τὸ μόνον ἐν χρήσει τοῦ πολυσχηματίστου ποδὸς σχῆμα.

427. α') *Δίστιχοι στροφαί.* Καὶ δίστιχοι μὲν στροφαὶ εὑρίσκονται ἐν τοῖς ἑξῆς ἀποσπάσμασι τῆς Σαπφοῦς·

Ἀπόσπ. 99 (πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 57).

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓ | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓ | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

ὄλβιε γάμβρε, σοὶ μὲν | δὴ γάμος ὡς ἄραο.
ἐκτετέλεστ', ἔχης δὲ | πάρθενον, ἂν ἄραο.

Ἀπόσπ. 109.

–́ ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – –
–́ ⏑ ⏑ – –́ ⏓ ⏑ – ⏑ ⏑ – –

παρθενία, - παρθενία, - ποῖ με λίποισ' ἀποίχῃ;
οὐκέτι ἤ-ξω πρὸς σέ, οὐκέτι ἤξω.

Ἀπόσπ. 69.

–́ ⏓ – ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –
–́ ⏓ – ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ –

οὐδ' ἴαν δοκίμοι-μι προσίδοι-σαν φάος ἀλίω
ἔσεσθαι σοφίαν - πάρθενον εἰς - οὐδένα πω χρόνον.

Ἡ στροφὴ δηλονότι αὕτη σύγκειται ἐκ τοῦ μείζονος Ἀσκληπιαδείου δὶς ἐπαναλαμβανομένου.

Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Ἀλκαίου ἀνήκουσιν ἐνταῦθα

Ἀπόσπ. 55.

⏑ – ⏑ –́ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⊔ –
⏑ – ⏑ –́ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⊔ –

ἰόπλοκ' ἄγνα μελλιχόμειδε Σάπφοι,
θέλω τι Ϝείπην, ἀλλά με κωλύει αἴδως.

Τουτέστι τὸ μικτὸν τρίμετρον, τὸ καλούμενον Ἀλκαϊκὸν δωδεκασύλλαβον (Ἡφαιστ. σελ. 45), δὶς ἐπαναλαμβανόμενον.

Ὁ Ἀτίλιος σελ. 2703 καὶ ὁ Μάριος Οὐικτωρῖνος 2614 προσποιεῖ τῷ Ἀλκαίῳ τὴν ἑξῆς δίστιχον στροφήν, ἐν ᾗ τῷ πρώτῳ Φερεκρατείῳ ὡς προῳδῷ ἐπιφέρεται τὸ Σαπφικόν·

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓
–́ ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏒.

Τὴν στροφὴν ταύτην ἐμιμήσατο ὁ Ὁράτιος (od. 1. 8) μεταβαλὼν μόνον τὸ α' κῶλον τοῦ Σαπφικοῦ ἀπὸ χοριαμβικοῦ διμέτρου εἰς τρίτον Γλυκώνειον·

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓
–́ ⏑ – ⏓ – ⏑ ⏑ – | –́ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏒

Lydia, dic, per omnes
te deos oro, Sybarin | cur properas amando.

Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιαδείου μέτρου καὶ τοῦ β' Γλυκωνείου ὡς προῳδοῦ συγκειμένη στροφὴ (Asclepiadeum secundum)·

‒́ ⏓ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒ ∧
‒́ ⏓ ‒ ⏑ ⏑ ‒ | ‒́ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒ ∧

νῦν δ' (αὖτ') οὗτος ἐπικρέτει
κινήσαις τὸν ἀπ' ἴρας πύματον λίθον (Ἀλκ. ἀπ. 82).

Πρβλ. Σαπφ. ἀπόσπ. 56. Ἡ στροφὴ αὕτη εἶνε συχνὴ παρ' Ὁρατίῳ, οἷον od. I, 3. 13. 18. κλ. Πότερος δὲ ὁ Ἀλκαῖος ἢ ἡ Σαπφὼ εὗρε τὴν στροφὴν ταύτην, ἄδηλον.

Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Ἀνακρέοντος ἀνήκει ἐνταῦθα τὸ ἀπόσπ. 19 (πρβ. Ἡφαιστ. σελ. 72)·

‒́ ⏓ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒
‒́ ‒ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ‒́ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒ ⏒

ἀρθεὶς δηὖτ' ἀπὸ Λευκάδος
πέτρης ἐς πολιὸν - κῦμα κολυμ-βῶ μεθύων ἔρωτι.

Ἐν τῇ στροφῇ ταύτῃ τῷ δευτέρῳ Γλυκωνείῳ ὡς προῳδῷ ἐπιφέρεται τὸ Σιμμιακὸν μέτρον, ὅπερ ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ ἑκκαιδεκασυλλάβῳ Σαπφικῷ πλὴν ὅτι ἐν ᾧ ἐκεῖνο εἶνε καταληκτικόν, τοῦτο εἶνε ἀκατάληκτον, ὥστε γίνεται ἑπτακαιδεκασύλλαβον.

428. β') *Τρίστιχοι στροφαί.* Τρίστιχος εἶνε ἡ ἑξῆς πεντάκωλος στροφὴ τοῦ Ἀνακρέοντος (ἀπόσπ. 21), ἐν ᾗ γίνεται χρῆσις τοῦ πολυσχηματίστου (§ 413)·

‒́ ⏑ ⏑ ‒ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒ ⏑ ‒
⏒ ⏓ ⏑ ‒ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ⏒́ ⏓ ⏑ ‒ ⏓ ‒ ⏑ ‒
⏓ ‒́ ⏑ ‒ ⏓ ‒ ⏑ ⏒

πολλὰ μὲν ἐν - δουρὶ δεθεὶς αὐχένα, πολλὰ δ' ἐν τροχῷ,
πολλὰ δὲ νῶτον σκυτίνῃ μάστιγι θωμιχθείς, κόμην
πώγωνά τ' ἐκτετιλμένος.

429. *Τετράστιχοι στροφαί.* Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐκ καθαρῶν μικτῶν παροιμιακῶν συγκειμένη στροφὴ τῆς Σαπφοῦς (ἀπόσπ. 52, πρβλ. Ἡφαιστ. σελ. 37)·

δέδυκε μὲν ἀ σελάνα
καὶ Πληΐαδες, μέσαι δὲ
νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὥρα·
ἐγὼ δὲ μόνα κατεύδω.

430. Εἶτα δὲ ἡ πολυθρύλητος *Σαπφικὴ στροφή*, ἥτις συνέστηκεν ἐκ τοῦ ἑνδεκασυλλάβου Σαπφικοῦ τρὶς ἐπαναλαμβανομένου καὶ τοῦ Ἀδωνίου ὡς ἐπῳδοῦ ἐπιφερομένου·

‒́ ⏑ ‒́ ⏓ ‒́ ⏑ ⏑ ‒́ ⏑ ‒́ ⏓
‒ ⏑ ‒ ⏓ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒ ⏓
‒ ⏑ ‒ ⏓ ‒ ⏑ ⏑ ‒ ⏑ ‒ ⏓
‒́ ⏑ ⏑ ‒́ ⏓

ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφρόδιτα,
παῖ Διός, δολόπλοκε, λίσσομαί σε,
μή μ' ἄσαισι μήτ' ὀνίαισι δάμνα,
πότνια, θῦμον (Σαπφ. ἀπόσπ. 1).

Παρὰ τῇ Σαπφοῖ εὑρίσκεται ἐν ἀποσπ. 1-26, παρὰ δὲ τῷ Ἀλκαίῳ ἐν ἀποσπ. 5. 36. 77. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐμιμήσατο τὴν στροφὴν ταύτην ἡ Μελιννὼ ἐν τῇ ᾠδῇ εἰς Ῥώμην (Στοβ. ἀνθολ. 7, 13). Τῆς στροφῆς ταύτης εὑρετὴς λέγεται ὑπὸ τοῦ Μαρίου Οὐικτωρίνου 2610 ὁ Ἀλκαῖος· ὁ δ' Ἡφαιστίων σελ. 44 λέγει «ἔστι δὲ καὶ παρ' Ἀλκαίῳ καὶ ἄδηλον ὁποτέρου ἐστὶν εὕρημα, εἰ καὶ Σαπφικὸν καλεῖται». Ὁ δὲ Diomedes 500. 508 ἀναφέρει τὴν εὕρεσιν αὐτῆς εἰς τὴν Σαπφώ. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἡ συχνοτέρα παρὰ Σαπφοῖ ἢ παρ' Ἀλκαίῳ χρῆσις ἐγένετο αἰτία νὰ ἀποδοθῇ ἡ εὕρεσις αὐτῆς εἰς τὴν Σαπφὼ (πρβλ. πλὴν Μαρίου Οὐικτωρίνου 2610 καὶ Θέων. Προγυμναστ. 22. (Caes. Bass. σελ. 266, 26 K.). Τὴν στροφὴν ταύτην χαρακτηρίζει ψυχικὴ γαλήνη καὶ μεγαλοπρέπεια ἄνευ πάθους, ἡ δὲ τριπλῆ ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς πενταποδίας, ἧς ἕνεκα μικρὸν διαφέρει τῆς κατὰ στίχον συνθέσεως, προσποιεῖ αὐτῇ ἀρχαϊκὴν χάριν καὶ ἁπλότητα. Τὸ ἐπῳδικὸν Ἀδώνιον πολλάκις συνάπτεται μετὰ τῆς τρίτης πενταποδίας εἰς ἕνα στίχον· οἷον Σαπφ. 1, 11. 2, 11. 13. 20. 21. Catull. 11, 11. Horat. od. 1, 2, 19. 1, 25, 11. 2, 16, 7. 3, 27, 66. Ἐνιαχοῦ ὅμως ἐγχωρεῖ καὶ χασμῳδία, ὡς παρ' Ὁρατίῳ 1, 2, 47. 12, 7. 22, 15. Ὁ δεύτερος ποὺς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἔχει ἀδιαφόρως τὸ σχῆμα τροχαίου ἢ σπονδείου, παρὰ δὲ τῷ Κατούλλῳ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ τοῦ σπονδείου, χωρὶς νὰ ἀποκλείηται ὁ τροχαῖος (Catull. 11, 6 καὶ 15. 51, 13), παρὰ δὲ τῷ Ὁρατίῳ εὑρίσκεται κανονικῶς ὁ σπονδεῖος. Τομὴν δὲ τὸ Σαπφικὸν ἑνδεκασύλλαβον δὲν ἔχει σταθερὰν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καθὼς οὐδὲ τὸ Φαλαίκειον καὶ τὰ ἄλλα μονόκωλα μέτρα. Καὶ εὑρίσκεται μὲν συχνὰ αὕτη μετὰ τὴν τετάρτην ἢ πέμπτην συλλαβήν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν γίνεται σκοπίμως. Ὁ δὲ Ὁράτιος συχνότατα μὲν μεταχειρίζεται τὴν πενθημιμερῆ τομήν, τέμνει δηλαδὴ μετὰ τὴν τρίτην θέσιν, ἡ δὲ κατὰ τρίτον τροχαῖον εὑρίσκεται ἐπίσης συχνὴ ὅσον καὶ ἡ πενθημιμερὴς κατὰ πρῶ-

τον ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ποιήμασιν, οἷον ἐν τῷ Carmen saeculare καὶ ἐν τῷ δ' βιβλίῳ, ἐν δὲ τοῖς παλαιοτέροις ποιήμασι σχεδὸν μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, μετὰ δὲ τὸν Ὁράτιον ἐκλείπει ἐντελῶς.

431. Ἡ δὲ οὐχ ἧττον πολυθρύλητος *Ἀλκαϊκὴ στροφὴ* συνέστηκεν ἐκ τοῦ Ἀλκαϊκοῦ ἑνδεκασυλλάβου δὶς ἐπαναλαμβανομένου καὶ ἐκ δύο τετραποδιῶν ἐπιφερομένων ὡς ἐπῳδικῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη εἶνε δίμετρον ἰαμβικὸν ὑπερκατάληκτον, ἡ δὲ δευτέρα λογαοιδικὸν διὰ δυοῖν.

⏓ – ⏑ – ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
⏓ – ⏑ – ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
⏓ – ⏑ – ⏓ – ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

οὐ χρὴ κάκοισι θῦμον ἐπιτρέπην·
προκόψομεν γὰρ οὐδὲν ἀσάμενοι,
ὦ Βύκχι, φάρμακον δ' ἄριστον
οἶνον ἐνεικαμένοις μεθύσθην ('Αλκ.ἀπόσπ. 35).

Ἡ στροφὴ αὕτη ἦτο συχνοτάτη παρ' Ἀλκαίῳ (πρβλ. ἀπόσπ. 9. 18. 19. 34. 35), ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν ταῖς τοῦ Ὁρατίου μιμήσεσι τῆς Ἀλκαϊκῆς ποιήσεως, ὅστις τὸ τρίτον μέρος τῶν ᾠδῶν αὐτοῦ ἔγραψε τῷ μέτρῳ τούτῳ. Παρὰ δὲ τῇ Σαπφοῖ σῴζεται ἡ στροφὴ μόνον ἐν ἑνὶ ἀποσπάσματι τῷ 28. Ἐπειδὴ δὲ ἡ στροφὴ αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἄρσεως καὶ τὰ δύο πρῶτα κῶλα τελευτῶσιν εἰς τὴν θέσιν εἶνε μᾶλλον κεκινημένη καὶ ἐνεργητικωτέρα τῆς Σαπφικῆς, ἅμα δὲ καὶ ποικιλωτέρα περὶ τὴν ῥυθμοποιίαν. Ἡ δὲ μετὰ τὴν ἰαμβικὴν διποδίαν τῶν τριῶν πρώτων στίχων ἄρσις παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν εἶνε ἀδιάφορος, παρὰ δὲ τῷ Ὁρατίῳ κανονικῶς μακρά, ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ μάλιστα κώλου οὐδέποτε παραβαίνεται ὁ κανὼν οὗτος.

432. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ τετράστιχος στροφὴ ἡ ἐκ τριῶν Ἀσκληπιαδείων καὶ ἑνὸς δευτέρου Γλυκωνείου ὡς ἐπῳδοῦ συγκειμένη (Asclepiadeum tertium), οἷον παρ' Ὁρατίῳ od. 1, 6. 15. 24. 33· 2, 12· 3, 10. 16· 4, 5. 12.

Scriberis Vario fortis et hostium
victor, Maeonii carminis aliti,
quam rem cumque ferox navibus aut equis
miles te duce gesserit (Horat. od. I, 6).

Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Ἀλκαίου οὐδὲν εὑρίσκεται παράδειγμα· τῆς δὲ Σαπφοῦς σῴζεται ἔτι τὸ τέλος στροφῆς τινος (ἀπόσπ. 64),

ἔνθα τὸ ἐπῳδικὸν Γλυκώνειον, ὡς τὸ Ἀδώνιον τῆς Σαπφικῆς στροφῆς, εἶνε συνημμένον τῷ προηγουμένῳ στίχῳ ἄνευ τομῆς·

ἐλθόντ' ἐξ ὀράνω πορφυρίαν ἔχον-
τα προϊέμενον χλάμυν.

433. Ἐνταῦθα προσέτι ἀνήκει καὶ ἡ ἐκ δύο Ἀσκληπιαδείων, ἑνὸς β' ἀκαταλήκτου Φερεκρατείου ὡς τρίτου στίχου καὶ ἑνὸς δευτέρου Γλυκωνείου ὡς τετάρτου συγκειμένη στροφὴ (Asclepiadeum quartum): οἷον παρ' Ὁρατίῳ 1, 5. 14. 21. 23· 3, 7. 13· 4, 13.

Quis multa gracilis te puer in rosa
perfusus liquidis urget odoribus
grato, Pyrrha, sub antro?
cui flavam religas comam?

Τοῦ Ἀλκαίου σῴζονται ἔτι μόνον οἱ δύο τελικοὶ στίχοι στροφῆς τινος τοιαύτης (ἀπόσπ. 43)

λάταγες ποτέονται
κυλιχνᾶν ἀπὸ Τηΐᾶν.

434. Εἰς τοὺς Λεσβίους ποιητὰς πιθανῶς ἀνοιστέα καὶ ἡ τετράστιχος στροφὴ ἡ ἐκ δύο Φαλαικείων, μιᾶς τετραποδίας (ἢ δύο διποδιῶν) ὡς τρίτου στίχου καὶ δύο πρώτων Φερεκρατείων ὡς τετάρτου συγκειμένη, ἧς συχνὴ ἐγίνετο χρῆσις ἐν τοῖς παλαιοτέροις σκολίοις (πρβλ. Bergk, poët. lyr. Cr.[4] III σελ. 643 κέ.)·

⏓ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓
⏓ ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓
⏑ ⏑ – ⏑ –   – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ –   – ⏑ ⏑ – ⏑ –

Παράδειγμα ἐνταῦθα φέρομεν τὸ εἰς τὸν Σιμωνίδην ἀναφερόμενον 8 σκόλιον, οὗ τὸ πρῶτον Φαλαίκειον ἐν ἀρχῇ πολυσχημάτιστον πόδα ἔχει ἀνάπαιστον·

ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ,
δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι,
τὸ τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως,
καὶ τὸ τέταρτον ἡβᾶν μετὰ τῶν φίλων.

435. Μείζων τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἁπλῆ ἔτι τὴν σύνθεσιν εἶνε ἡ ἐκ δύο Γλυκωνείων ὑπερμέτρων περιόδων συγκειμένη ὀκτάκωλος στροφὴ τοῦ Ἀνακρέοντος (ἀπόσπ. 1)·

γουνοῦμαί σ', ἐλαφηβόλε, | ξανθὴ παῖ Διός, ἀγρίων
δέσποιν' Ἄρτεμι θη-ρῶν,
ἥ κου νῦν ἐπὶ Ληθαίου | δίνῃσι θρασυκαρδίων
ἀνδρῶν ἐσκατορᾷς πόλιν | χαίρουσ'· οὐ γὰρ ἀνημέρους
ποιμαίνεις πολιή-τας.

Β'. Μικταὶ στροφαὶ τῆς χορικῆς λυρικῆς.

436. Ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ ἡ χρῆσις τῶν μικτῶν μέτρων παραφαίνεται ἤδη παρ' Ἀλκμᾶνι, ὡς μαρτυροῦσι καί τινα τῶν ἀποσπασμάτων αὐτοῦ καὶ μάλιστα τὸ ὑπὸ Mariette τῷ 1855 ἐν Αἰγυπτιακῷ τάφῳ εὑρεθὲν λείψανον χορικοῦ ᾄσματος, ὅπερ ἀπεδόθη τῷ Ἀλκμᾶνι (πρβλ. Bergk, P. L[4]. III, 23 κέ.). Πάντως ὅμως καὶ ἂν δὲν ἀνήκῃ αὐτῷ, εἶνε ἔργον τινὸς τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκ Σπάρτης λυρικῶν. Τὸ ᾆσμα τοῦτο ὁ Rossbach λαμβάνει ὡς κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερές, ὡς συγκείμενον δηλαδὴ ἐκ δύο στροφῶν, τῆς μὲν ὀκταστίχου τῆς δὲ ἑξαστίχου, αἵτινες ἐφεξῆς ἀνακυκλοῦνται κατὰ τὸ σχῆμα αβ αβ αβ κτλ. Καὶ ἡ μὲν πρώτη στροφὴ σύγκειται ἐκ τροχαϊκῶν καὶ μικτῶν κώλων, ἡ δὲ δευτέρα ἐκ τροχαϊκῶν καὶ δακτυλικῶν. Τὸ δὲ μετρικὸν σχῆμα τῶν στροφῶν εἶνε ἁπλοῦν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἑξῆς δύο στροφῶν, ἃς φέρομεν ὡς παράδειγμα·

στρ. α' στ. 50 ἢ οὐχ' ὁρῇς; ὁ μὲν κέλης
Ἐνετικός, ἁ δὲ χαίτα
τᾶς ἐμᾶς ἀνεψιᾶς
Ἀγησιχόρας ἐπανθεῖ
χρυσὸς ὡς ἀκήρατος
τό τ' ἀργύριον πρόσωπον·
(διαφάδαν τί τοι λέγω;)
Ἀγησιχόρα, μέν' αὔτα.
στρ. β' ἁ δὲ δευτέρα πεδ' Ἀγιδὼν τὸ εἶδος
ἵππος εἰβήνῳ Κολαξαῖος δραμεῖται.
ταὶ πελειάδες γὰρ ἀμὶν
Ὀρθίᾳ φάρος φεροίσαις
νύκτα δι' ἀμβροσίαν ἅτε σήριον
ἄστρον αὐειρομέναι μάχονται.

Ἐκ δὲ τῆς χορικῆς λυρικῆς τοῦ Στησιχόρου ὀλίγιστα ὑπολείπονται λείψανα, ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς οὗτος, ὅστις πρὸς τῷ κατὰ

δάκτυλον εἴδει πολλὴν ἐποιήσατο τῶν δακτυλεπιτρίτων χρῆσιν, δὲν ἐθεράπευσε πολὺ τὰ μικτὰ μέτρα. Τοὐναντίον δὲ ὁ Ἴβυκος πρὸς τῷ ἀρχαϊκῷ κατὰ δάκτυλον εἴδει καὶ τὰ μικτὰ ἀνέπτυξε μέτρα, ὡς μαρτυρεῖ μάλιστα τὸ 1 ἀπόσπασμα, ὅπερ προσέοικε τῷ Σιμωνιδείῳ γένει τῶν μικτῶν. Ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων δὲ τῆς Κορίννης καὶ Μυρτίδος, ἅτινα ἀναλόγως τοῦ μικροῦ αὐτῶν ἀριθμοῦ πολλὰ μικτὰ περιέχουσι, δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι πολλὴν τῶν μικτῶν μέτρων ἐποιήσαντο χρῆσιν αἱ ποιήτριαι αὗται.

437. Κυρίως ὅμως τὰς ἐκ μικτῶν μέτρων στροφὰς τῆς χορικῆς λυρικῆς ἐκπροσωποῦσιν ὁ Σιμωνίδης καὶ Πίνδαρος καὶ Βακχυλίδης, οἵτινες καὶ πλείστην αὐτῶν ἐποιήσαντο χρῆσιν καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν προήγαγον μέχρι τελειότητος. Παρὰ τοῖς ποιηταῖς τούτοις τὰ μικτὰ μέτρα μετὰ τοὺς δακτυλεπιτρίτους ἀποτελοῦσι τὸ ἐκτενέστατον καὶ συχνότατον εἶδος τῶν στροφῶν, ἐν ᾧ τὰ ἄλλα μέτρα, ὧν χρῆσιν οὗτοι ποιοῦνται, τὰ δακτυλοϊθυφαλλικὰ δηλονότι, οἱ ὑπορχηματικοὶ δακτυλοτροχαῖοι, οἱ παίωνες καὶ οἱ ἰωνικοί, περιορίζονται εἰς ποιητικά τινα μόνον εἴδη καὶ οὕτως ὡς δευτερεύοντα δύνανται νὰ θεωρηθῶσι. Τὰ δὲ κυριώτερα παρὰ τοῖς ποιηταῖς τούτοις μέτρα, οἱ δακτυλεπίτριτοι καὶ τὰ μικτά, διαφέρουσιν ἀλλήλων τὸ ἦθος, ὅτι οἱ μὲν πρῶτοι ῥυθμοὶ ἔχουσιν ἦθος στασιμώτερον, οἱ δὲ δεύτεροι κινητικὸν ἤτοι κεκινημένον καὶ ταχύτερον (πρβλ. Ἀριστοτ. πολιτ. 8, 5). Καὶ καθόλου μὲν αἱ μικταὶ στροφαὶ τῆς χορικῆς λυρικῆς οὐ μόνον ἔχουσι μεῖζον μέγεθος, ποικιλώτερα σχήματα καὶ τεχνικωτέραν σύνθεσιν παρὰ τὰς ἁπλουστέρας στροφικὰς συνθέσεις τῆς Λεσβιακῆς καὶ Ἀνακρεοντείου μελικῆς, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονται διάφορα γένη συνθέσεως μικτῶν στροφῶν, κυρίως δὲ δύο, τὸ Σιμωνίδειον καὶ τὸ Πινδάρειον, ἅτινα διαφέρουσιν ἀλλήλων ὡς ἑξῆς· πρῶτον μὲν τὰ μὲν τοῦ Σιμωνίδου μικτὰ μέτρα ἔχουσι συνήθως δύο ἢ καὶ πλείονας δακτύλους, εἶνε δηλαδή, ὡς λέγουσιν οἱ παλαιοὶ μετρικοί, λογαοιδικὰ πρὸς δυοῖν ἢ πρὸς τρισίν, τὰ δὲ τοῦ Πινδάρου περιέχουσι σχεδὸν πάντοτε ἕνα μόνον δάκτυλον. Εἶτα δὲ τὰ τοῖς μικτοῖς ἀναμισγόμενα ἑτερογενῆ κῶλα παρὰ μὲν τῷ Σιμωνίδῃ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δακτυλικὰ καὶ ἀναπαιστικά, παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ τροχαϊκά. Ἔπειτα δὲ καὶ τὸ μέγεθος τῶν κώλων εἶνε διάφορον· διότι παρὰ μὲν τῷ Σιμωνίδῃ ἐπικρατοῦσι μείζονα κῶλα, ὑπερβαίνοντα τὴν τετραποδίαν, πενταποδίαι δηλαδὴ καὶ ἑξαποδίαι, παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ ἐλάσσονα,

τριποδίαι, τετραποδίαι καὶ διποδίαι. Ἐπὶ τούτοις δὲ οὐσιωδῶς διαφέρουσι καὶ κατὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν κώλων ἐν μέσῳ τῷ μέτρῳ· διότι παρὰ μὲν τῷ Σιμωνίδῃ ταῦτα καταλήγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἄρσιν, παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ εἰς τὴν θέσιν, ὅθεν τὰ μέτρα αὐτοῦ λαμβάνουσι κανονικῶς τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα. Συνῳδὰ δὲ τῷ διαφόρῳ σχηματισμῷ διαφέρουσι τὰ δύο ταῦτα γένη καὶ κατὰ τὸ ἦθος. Καὶ αἱ μὲν τοῦ Πινδάρου στροφαὶ διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ συχνὰ λυομένους τροχαίους, διὰ τὸ βραχὺ καὶ πυκνὸν τῶν κώλων καὶ μάλιστα διὰ τὰς συχνὰς προκαταλήξεις ἔχουσι χαρακτῆρα ἐνεργητικὸν καὶ θερμόν, δίαρμα καὶ δύναμιν, ἥτις ἐνίοτε χωρεῖ καὶ μέχρι τοῦ σκληροῦ· αἱ δὲ τοῦ Σιμωνίδου εὔκολον καὶ ὁμαλὸν ἔχουσαι τὸν ῥοῦν τῶν ῥυθμῶν, ὅστις οὔτε διὰ τῆς συχνῆς λύσεως καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν τροχερῶν τροχαίων λίαν ἐπιταχύνεται ὡς παρὰ Πινδάρῳ, οὔτε διὰ τῶν προκαταλήξεων ἀνακόπτεται, ἀλλὰ διὰ τῶν μακρῶν ῥυθμικῶν κώλων καὶ τῶν ἧττον τῶν τροχαίων κεκινημένων δακτύλων φερόμενος ῥεῖ ὁμαλώτερον καὶ εὐκολώτερον, ἔχουσιν οἰκείαν οὐχὶ μᾶλλον τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔξαρσιν, ὅσον τὴν μαλακότητα καὶ χάριν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸν διάφορον χαρακτῆρα τοῦ ποιητικοῦ γένους τῶν ποιητῶν τούτων, τό τε σκληρὸν καὶ τὸ ἀνθηρόν, εὑρίσκομεν ἐν τῇ ῥυθμοποιΐᾳ. Καὶ τὸ μὲν Σιμωνίδειον γένος τῶν μικτῶν στροφῶν δὲν ἰδιάζει μόνον μόνῳ τῷ Σιμωνίδῃ, ἀλλ' ἤδη πολλῷ πρότερον μετεχειρίσατο αὐτὸ ὁ Ἀλκμάν, ὁ Ἴβυκος καὶ ὁ Στησίχορος, εἰ καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων σῳζομένων ἀποσπασμάτων τῶν ποιητῶν τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀκριβεστέραν ἔννοιαν τῆς ἰδίας ἑκάστου αὐτῶν συνθέσεως. Ἀλλ' οὗτοι μὲν σπανιώτερον μετεχειρίσαντο τὰ μικτὰ μέτρα, παρὰ δὲ τῷ Σιμωνίδῃ ἐπικρατοῦσι ταῦτα παρὰ πολὺ πάντων τῶν ἄλλων καὶ εὑρίσκονται παρ' αὐτῷ οὐ μόνον ἐν τοῖς θρήνοις καὶ ὑπορχήμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐπινίκοις, ἐν οἷς ἅπαξ μόνον ἐν τῷ ε' ἀποσπάσματι ἀπέκλινε πρὸς τὸ Πινδάρειον γένος. Τὸ δὲ Πινδάρειον γένος δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς οὕτως ἀρχαίους χρόνους, ὡς τὸ Σιμωνίδειον, οὐδὲ νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι κατὰ τοῦτο ἐμιμήσατο ὁ Πίνδαρος τὸν Λᾶσον ἢ τὴν Κόρινναν. Μᾶλλον δὲ φαίνεται ὁ Πίνδαρος δημιουργὸς τοῦ ἰδίου γένους τῶν μικτῶν στροφῶν, ἐμιμήσατο δ' αὐτὸν ὁ Βακχυλίδης καὶ ἐνταῦθα ὅπως καὶ ἐν τοῖς δακτυλεπιτρίτοις. Ἀνήκουσι δ' ἐνταῦθα ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Βακχυλίδου τὸ 14ον (παιάν), τὸ 19ον (προσόδιον) καὶ τὸ 37ον καὶ 47ον.

Αὐτὸς δὲ ὁ Πίνδαρος τὰ μικτὰ μέτρα μεταχειρίζεται κυρίως ἐν ἐπινίκοις, παιᾶσι καὶ ὑπορχήμασιν, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς εἴδεσι τοῦ Πινδάρου ἐπικρατοῦσι παρὰ πολύ, ὡς καὶ παρὰ Βακχυλίδῃ, τὰ ἐπισύνθετα μέτρα. Αἱ δὲ μικταὶ στροφαὶ ἐν τοῖς ἐπινίκοις τοῦ Πινδάρου εἶνε αἱ ἑξῆς· Ὀλυμπ. 1. 4. 9. 10. 11. 13. 14. Πυθ. 2. 5. 6. 7. 8. 10. 11. Νεμ. 2. 3. 4. 7. Ἰσθ. 6. 7. Πάντων δηλαδὴ τῶν ποιημάτων τούτων αἵ τε στροφαὶ καὶ ἀντιστροφαὶ καὶ αἱ ἐπῳδοὶ σύγκεινται ἐκ μικτῶν μέτρων.

438. Εἰδικώτερον δὲ περὶ τοῦ μετρικοῦ σχηματισμοῦ τῶν Πινδαρικῶν στροφῶν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς·

α') Συνήθως μὲν δύο ἢ τρία κῶλα συνάπτονται εἰς ἓν μέτρον· καὶ μονόκωλα δὲ μέτρα εἶνε συχνὰ καὶ οὐχὶ μόνον τετραποδίαι καὶ μείζονα κῶλα, ἀλλὰ καὶ τριποδίαι. Μέτρα δὲ μείζονα τῶν τρικώλων εἶνε σπάνια, οἷον τετράκωλον μὲν ἐν Πυθ. 2 ἐπῳδ. στ. 1, ἑξάκωλον δὲ ἢ ἑπτάκωλον ἐν Ἰσθμ. 7, 5. Τὸ δὲ τελικὸν τοῦ μέτρου κῶλον σχεδὸν πανταχοῦ καταλήγει εἰς τὴν θέσιν, ἡ δὲ ἀπόθεσις εἰς τὴν ἄρσιν περιορίζεται κυρίως εἰς τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς στροφῆς μέτρον. Κατὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν τῶν κώλων ἐν τῷ μέτρῳ ὁ Πίνδαρος τηρεῖ τὸν νόμον, καθ' ὃν τὰ τροχαϊκὰ στοιχεῖα (ἡ συχνὴ τροχαϊκὴ καταληκτικὴ τριποδία καὶ διποδία) κεῖνται ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ μέτρου, ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὰ μικτά.

β') Τὰ ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχόμενα μέτρα εἶνε σχεδὸν ἰσάριθμα, μᾶλλον δὲ συχνότερα τῶν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀρχομένων. Εἶνε δὲ ἡ ἄρσις αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν μακρὰ συλλαβή, σπανιώτερον δὲ βραχεῖα ἢ ἀδιάφορος· ἡ δὲ δισύλλαβος εὑρίσκεται οὐ μόνον ἐν ἀναπαιστικοῖς καὶ μικτοῖς κώλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἰαμβικοῖς. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνταποδίδοται ἀντιστροφικῶς ἡ δισύλλαβος καὶ ἡ μακρὰ ἄρσις.

γ') Ἡ λύσις δακτύλου ἢ ἀναπαίστου εὑρίσκεται μόνον κατ' ἐξαίρεσιν, οἷον Νεμ. 7, 70. Πυθ. 11, 9. 41. 58. Ὀλ. 11, 36. Τοσοῦτον δὲ συχνοτέρα εἶνε ἡ λύσις τροχαϊκῆς τινος ἢ ἰαμβικῆς θέσεως ἔν τε τοῖς μικτοῖς κώλοις, ἔνθα μάλιστα συμβαίνει ἐπὶ τοῦ πρώτου ποδός, καὶ ἐν τοῖς τροχαϊκοῖς καὶ ἰαμβικοῖς, ὧν τὰ πολὺ πλεῖστα περιέχουσι μίαν ἢ καὶ δύο λύσεις. Ἡ δὲ λύσις τῆς τελικῆς τοῦ κώλου θέσεως, ὅταν μὲν τὸ ἑπόμενον κῶλον ἄρχηται ἀπὸ τῆς θέσεως, εἶνε μὲν πάνυ σπανία, ἀλλ' ἀναμφισβήτητος, ὅταν δὲ ἀκολουθῇ ἄρσις, τοὐναντίον συχνοτάτη καὶ εὑρίσκεται καὶ ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ μέτρου, οἷον Νεμ.

3, 6. 'Ολυμπ. 11 ἐπῳδ. 1. Τῆς δὲ συναιρέσεως τῆς ἄρσεως τοῦ δακτύλου εὑρίσκεται βέβαιον παράδειγμα ἐν 'Ολυμπ. 11 ἐπῳδ. 3 (στ. 99) «παῖδ' ἐρατὸν δ' 'Αρχεστράτου» (–́ ⏑ ⏑ – ⏓ – ⏑ –).

δ') 'Ο δὲ πολυσχημάτιστος πούς τῶν τε μικτῶν καὶ τῶν καθαρῶν (τροχαϊκῶν) κώλων ἔχει ὡς ἑξῆς· τὸ μὲν σπονδειακὸν σχῆμα εἶνε ἐπίσης συχνὸν ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μέτρου, εἴτε τοῦτο ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἄρσεως εἴτε ἀπὸ τῆς θέσεως, ἡ ἀκριβὴς ὅμως ἀντιστροφικὴ ἀνταπόδοσις σπανίως τηρεῖται. Τὸ δὲ ἀναπαιστικὸν σχῆμα εὑρίσκεται ἐν Νεμ. ς', στ. 65 ⏑́ ⏑ – (ἴσον εἴ.), ἀνταποδίδοται δὲ σπονδείῳ (–́ –) ἐν στ. 21 καὶ 43, ἴσως δὲ καὶ ἐν Πυθ. 6, 4 καὶ Νεμ. 6, 5. Τὸ δὲ ἰαμβικὸν σχῆμα ἐπὶ τῶν μικτῶν κώλων εἶνε σχεδὸν ἐπίσης συχνόν, ὅσον καὶ τὸ σπονδειακόν, ἔχει δὲ πάντοτε αὐστηρὰν ἀντιστροφικὴν ἀνταπόδοσιν καὶ εὑρίσκεται μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μέτρου οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ.

ε') Οὐχὶ πάντα τὰ κῶλα εἶνε ἐπίσης χρήσιμα ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις τοῦ Πινδάρου, ἀλλὰ πέντε μὲν αὐτῶν ἐπικρατοῦσιν ὡς θεμελιώδεις τύποι, οἵτινες ἐπίσης συχνοὶ εἶνε ἐν χρήσει καὶ τὴν αὐτὴν ὡς πρὸς τὰς μικτὰς στροφὰς ἔχουσι σημασίαν, οἵαν ἡ δακτυλικὴ τριποδία καὶ οἱ ἐπίτριτοι ὡς πρὸς τὰς ἐκ δακτυλεπιτρίτων στροφάς. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὸ δεύτερον Γλυκώνειον, τὸ δεύτερον ἀκατάληκτον καὶ καταληκτικὸν Φερεκράτειον καὶ δύο τροχαϊκά, ἡ καταληκτικὴ τριποδία καὶ διποδία. Δευτερεύοντα δὲ κῶλα ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως εἶνε οἱ δύο μικτοὶ προσοδιακοὶ καὶ ἡ καταληκτικὴ τροχαϊκὴ τετραποδία. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ κῶλα, μικτά τε καὶ ἑτερόμετρα (ἰαμβικά, δακτυλικά, ἀναπαιστικά), μάλιστα δὲ μείζονα κῶλα καὶ πάντα τὰ λογαϊδικὰ πρὸς δυοῖν καὶ τρισὶν σπανίως μόνον εἶνε ἐν χρήσει καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονήρη μόνον εὑρίσκονται παραδείγματα αὐτῶν.

ς') Τὰ ἐκ μικτῶν στροφῶν ποιήματα τοῦ Πινδάρου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαιροῦνται εἰς περικοπὰς τριαδικὰς συγκειμένας ἐκ στροφῆς, ἀντιστροφῆς καὶ ἐπῳδοῦ, ἡ δὲ μονοστροφικὴ σύνθεσις εὑρίσκεται σπανίως καὶ ἐπὶ ὑποθέσεως ἧττον σημαντικῆς, οἷον ἐπὶ νικῶν παίδων καὶ νέων, ὡς ἐν 'Ολυμπ. 14. Πυθ. 6. Νεμ. ? καὶ 4. 'Ισθμ. 7.

ζ') Οὐδεμία τῶν μικτῶν στροφῶν τοῦ Πινδάρου εὑρίσκεται μόνον ἐκ μικτῶν κώλων συντεθειμένη, οἷον συμβαίνει παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις λυρικοῖς καὶ ἔν τισι τῶν στροφῶν τῶν τραγικῶν, ἀλλὰ πάντοτε ἀναμιγνύονται καὶ ἑτερογενῆ στοιχεῖα, καὶ μάλιστα τροχαϊκὰ καὶ δακτυλικὰ κῶλα. 'Ως ἐκ τῶν στοιχείων δέ, ἐξ ὧν συντίθεται ἡ στροφή, καὶ ἐκ τοῦ λόγου, ὃν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τὰ διάφορα στοιχεῖα, διακρίνονται διάφορα εἴδη μικτῶν στροφῶν, οἷον 1) τὸ εἶδος τῶν στροφῶν, ἐν αἷς ἐπικρατοῦσι παρὰ πολὺ τὰ μικτὰ κῶλα, ὥστε δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι κατ' ἐξοχὴν μικταὶ στροφαί. 2) Τὸ εἶδος τῶν στροφῶν, ἐν αἷς ἐπίσης γίνεται σημαντικὴ χρῆσις καὶ μικτῶν καὶ τροχαϊκῶν (ἰαμβικῶν) κώλων. 'Ο λόγος δὲ τῆς μίξεως τῶν μικτῶν κώλων μετὰ τῶν τροχαϊκῶν καὶ τῶν πολλῷ σπανιωτέρων δακτυλικῶν δὲν εἶνε ὡρισμένος οὐδὲ πάντοτε ὅμοιος, διότι ἔν τισι στροφαῖς πλεονεκτοῦσι τὰ τροχαϊκὰ καὶ δακτυλικὰ κῶλα τῶν μικτῶν, τὰ τελευταῖα μάλιστα ἀποβαίνουσιν ἐπουσιώδη. Εἶτα δὲ καὶ ἡ θέσις τῶν τροχαϊκῶν καὶ δακτυλικῶν κώλων δὲν εἶνε σταθερά, εἰ καὶ συνήθως εὑρίσκονται ἐν τῷ τέλει τῶν στίχων ἢ ἐπιφέρονται ἐπῳδικῶς συμπλέγματί τινι στίχων. Οὐχὶ σπανίως ὅμως τὰ κῶλα ταῦτα ἀποτελοῦσι καὶ αὐτοτελεῖς στίχους. Τὸ δευτερον τοῦτο εἶδος τῶν στροφῶν εἶνε πολλῷ συχνότερον τοῦ πρώτου. 3) Εἶδος ἀποτελοῦσιν αἱ στροφαί, αἵτινες σύγκεινται ἐκ μικτῶν καὶ δακτυλικῶν κώλων καὶ ἀποκλίνουσι πρὸς τὰς τοῦ Σιμωνιδείου γένους. 'Αλλὰ τοιαῦται σαφῶς ἀποτετυπωμέναι στροφαὶ μόνον ἐν δύο ἐπινίκοις εὑρίσκονται παρὰ Πινδάρῳ, Νεμ. 4 καὶ 6. 4) δὲ εἶδος ἀποτελοῦσιν αἱ ἐκ μικτῶν καὶ παιώνων συγκείμεναι στροφαί, ἐν αἷς δηλαδὴ τοῖς μικτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις χρησίμοις ἑτερομέτροις κώλοις συζεύγνυνται κρητικοὶ ἤτοι πόδες τοῦ ἡμιολίου γένους. Ὅτι δὲ οἱ πόδες οὗτοι δὲν πρέπει νὰ ληφθῶσιν ἀντὶ καταληκτικῶν τροχαϊκῶν διποδιῶν, μαρτυρεῖ ἡ συχνὴ λύσις τῆς δευτέρας μακρᾶς, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν ἐπὶ τῆς καταληκτικῆς τροχαϊκῆς διποδίας, ἧς ἡ τελικὴ τρίσημος μακρὰ δὲν ἐπιδέχεται λύσιν. Τοῦ τοιούτου εἴδους τῶν Πινδαρικῶν στροφῶν ὀλίγα σῴζονται λείψανα, 'Ολυμπ. 2, 'Ολυμπ. 10 (11) καὶ Πυθ. 5 (στρ.) καὶ τὸ λαμπρὸν ἐκ διθυράμβου ἀπόσπασμα 75 (54). 'Εν πάσαις ταῖς στροφαῖς ταύταις ὁ παίων δὲν εἶνε στοιχεῖον πάρεργον, ἀλλ' οὐσιῶδες καὶ τῆς στροφῆς χαρακτηριστικόν, ἐν ᾧ τὰ μικτὰ κῶλα ἐλαττοῦνται ἢ εἶνε μόνον ὁμοταγῆ.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ᾠδή τις κατὰ τὸ ἐπῳδικὸν σχῆμα πεποιημένη δὲν ἀνήκει πάντοτε εἰς ἓν μόνον τῶν εἰρημένων εἰδῶν τῆς συνθέσεως, ἀλλ' ἡ ἐπῳδὸς δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς ἄλλο εἶδος ἢ ἡ στροφή· οἷον ἐν 'Ολυμπ. 9 ἡ μὲν στροφὴ ἀνήκει εἰς τὸ α' εἶδος, ἡ δὲ ἐπῳδὸς εἰς τὸ β'. 'Ωσαύτως ἐν Νεμ. 7. Τἀνάπαλιν συμβαίνει ἐν Πυθ. 2, 8. 10,

ἡ μὲν δηλαδὴ στροφὴ ἀνήκει εἰς τὸ β', ἡ δὲ ἐπῳδὸς εἰς τὸ α' εἶδος. Ἐν Πυθ. 5 ἡ μὲν στροφὴ ἀνήκει εἰς τὸ δ' εἶδος, ἡ δὲ ἐπῳδὸς εἰς τὸ β'. Ἐν Ὀλυμπ. 1 ἡ μὲν στροφὴ ἀνήκει εἰς τὸ β', ἡ δὲ ἐπῳδὸς ἐξ ἴσου εἰς τὸ α' καὶ β'. Ἐν ἄλλοις ἥτε στροφὴ καὶ ἡ ἐπῳδὸς ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος, οἷον ἐν μὲν Ἰσθμ. 6 ἀμφότερα τὰ μέρη ἀνήκουσιν εἰς τὸ α' εἶδος, ἐν δὲ Ὀλυμπ. 4, Πυθ. 7 καὶ 11 καὶ Νεμ. 3 ἀμφότερα εἰς τὸ β', ἐν δὲ Νεμ. 6 ἀμφότερα εἰς τὸ γ' εἶδος.

439. Παραδείγματα δὲ ἑκατέρου γένους συνθέσεως, τοῦ τε Σιμωνιδείου καὶ τοῦ Πινδαρείου, παρατιθέμεθα τὰ ἑξῆς·

Σιμωνίδ. ἀπόσπ. 4.

Τῶν ἐν Θερμοπύλαις θανόντων
εὐκλεὴς μὲν ἁ τύχα, καλὸς δ' ὁ πότμος,
βωμὸς δ' ὁ τάφος, πρὸ γόων δὲ μνᾶστις, ὁ δ' οἶκτος ἔπαινος·
ἐντάφιον δὲ τοιοῦτον οὔτ' εὐρὼς
οὔθ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει χρόνος.
ἀνδρῶν δ' ἀγαθῶν ὅδε σηκὸς οἰκέταν εὐδοξίαν
Ἑλλάδος εἵλετο· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Λεωνίδας
[ὁ] Σπάρτας βασιλεύς, ἀρετᾶς μέγαν λελοιπὼς
κόσμον ἀέναόν τε κλέος.

–́ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – –
–́ ⏑ – ⏑ – ⏑ –́ ⏑ – ⏑ – ⏑
– –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | – –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⌞ | ⌞́ –
–́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – – | –́ ⏑ –
– –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – | – –́ ⏑ –
–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ | –́ ⏑ –
–́ – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ | ⌞́ –
–́ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏓

α'. 4. 3+3. 3+4. β'. 4+2. 4+2. γ' 5+2. 5+2. 5+2. 4.

Σιμωνίδ. ἀπόσπ. 41.

Οὐδὲ γὰρ ἐννοσίφυλλος ἀή-τα τότ' ὦρτ' ἀνέμων,
ἅτις κατεκώλυε κιδναμέναν
μελιαδέα γᾶ-ρυν ἀραρεῖν ἀκοαῖσι βροτῶν.

–́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⌞ | –́ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞ ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –

4+3. 4. 2+4.

Πινδ. Ὀλυμπ. 1 (στροφή).

Ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ- | χρυσὸς αἰθόμενον - πῦρ
ἅτε διαπρέπει- | νυκτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου.
εἰ δ' ἄεθλα γαρύεν
ἔλδεαι, φίλον ἦ-τορ,

μηκέτ' ἀελίου σκόπει
ἄλλο θαλπνότερον ἐν ἁμέ|ρᾳ φαεννὸν ἄστρον ἐρή-|μας δι' αἰθέρος,
μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα | φέρτερον αὐ-δάσομεν·
ὅθεν ὁ πολύφατος ὕμνος ἀμφιβάλλεται
σοφῶν μητίεσ-σι κελαδεῖν
Κρόνου παῖδ' ἐς ἀφνεὰν - ἱκομένους
μάκαιραν Ἱέρωνος ἑστίαν.

⏑́ – –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞́ ⏓́ Λ
⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⌞́‿⌞ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏓
–́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏓́ Λ
–́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞́ ⏓́ Λ
–́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏓́ Λ
–́ ⏑ –́ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ ⏓́ Λ
–́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ ⌞́ –́ ⏑ ⏓́ Λ
⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏓́
⏑́ – –́ ⏑ ⌞́ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏓́ Λ
⏑́ – –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ ⏑́ ⏑ ⏑ ⏓
⏑́ – ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏓́

Α'. α'. 4+4. 4+4. β'. 4. 4. 4. γ'. 4+4+4. 4+4. Β'. δ' 6. 5. 6. 5.

Πινδ. Ὀλυμπ. 1 (ἐπῳδός).

Συρακόσιον ἱπποχάρ-|μαν βασιλῆα λάμ-|πει δέ Fοι κλέος
ἐν εὐάνορι Λυ-|δοῦ Πέλοπος ἀποικίᾳ·
τοῦ μεγασθενὴς - ἐ|ράσσατο Γαι-άοχος
Ποσειδᾶν, ἐπεί- | νιν καθαροῦ λέβητος | ἔξελε Κλω-θώ,
ἐλέφαντι φαίδιμον ὦ-|μον κεκαδμένον. [λα-|θῆ λόγον
ἦ θαυματὰ πολλὰ καί- | πού τι καὶ βροτῶν- | φάτις ὑπὲρ τὸν ἀ-
δεδαιδαλμένοι- | ψεύδεσι ποικίλοις- | ἐξαπατῶντι μῦθοι.

⏑́ – ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⌞́‿⌞ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́ Λ̆
⏑́ – –́ ⏑ ⏑ ⌞́‿⌞ | –́ ⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ Λ
–́ ⏑ –́ ⏑ ⏕́ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ ⌞́ –́ ⏑ –́ Λ
⏑́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ | –́ ⏑ ⏑ – ⌞́ –́ Λ
⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ –́
– –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ | ⏑́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ –́ Λ̆
⏑́ – –́ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⌞́ | –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ –́ ⏑̄

Α'. α'. 4+4+4. β'. 4+4. 4+4.
Β'. α'. 3+3+3. 3+3. β'. 3+3+3+3. 3+3+3.

Γ'. Μικταὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας.

α'. Αἰσχύλου.

440. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ διακρίνονται δύο γένη μικτῶν στροφῶν, τὸ ἀρχαιότερον, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ ὁ Αἰσχύλος, καὶ τὸ νεώτερον, ὅπερ εἶνε κοινὸν τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Καὶ αἱ μὲν τοῦ Αἰ-

σχύλου στροφαὶ ἀποτελοῦσιν ἴδιον μετρικὸν γένος ἀκριβῶς διακεκριμένον πάντων τῶν ἄλλων χρησίμων παρ' αὐτῷ γενῶν τῶν στροφῶν διά τε τοῦ ἤθους καὶ τῆς ποιητικῆς διανοίας. Οἱ ῥυθμοὶ εἶνε μὲν κινητοί, οἷοι οἱ τοῦ Πινδάρου, οἰκειότης ὅμως αὐτῶν εἶνε οὐχὶ τὸ ἐξηρμένον καὶ τεθαρρηκός, ἀλλ' ἀδημονία τις καὶ λύπη, ᾗ παρακολουθεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἁβρά τις χάρις. Ἡ ἀδημονία ὅμως αὕτη οὔτε εἰς ἄνανδρον διάθεσιν μεταχωρεῖ, οἵαν ἐμφανίζουσιν αἱ ἰωνικαὶ στροφαί, οὔτε ὑπὸ λίαν σφοδροῦ πάθους κατακλύζεται, ὡς γίνεται ἐν τοῖς ἰαμβικοῖς θρήνοις. Τοιαῦται εἶνε αἱ στροφαὶ τοῦ θρήνου τοῦ Ἀγαμέμνονος στ. 1459 καὶ ἐν Χοηφόροις στ. 315, ἔνθα οἱ εὐγενεῖς Ἀργεῖοι ἐπὶ τῷ νεκρῷ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ Ἠλέκτρα παρὰ τὸν τάφον τοῦ πατρὸς θρηνοῦσιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ θρήνῳ τῶν Περσῶν ἐπὶ τῷ πεπτωκότι μεγαλείῳ τοῦ κράτους στ. 633 καὶ ἐν τῇ ἐν Ἀγαμ. στ. 717 συζυγίᾳ. Ἀλλαχοῦ δὲ ἐπιπολάζει σφοδρὰ κίνησις καὶ πάθος καὶ μάλιστα ἐπὶ χοριαμβικοῦ σχήματος, οἷον ἐν τῷ ψυχαγωγικῷ μέλει τῶν Περσῶν στ. 633 καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα πολλὴ ἡ ἀδημονία καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία, οἷον Ἱκέτ. 40. Ἑπτ. 231. Ἀγαμ. 197. Κατὰ τὸν διπλοῦν δὲ τοῦτον χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως, τὸν ὁτὲ μὲν μαλακώτερον, ὁτὲ δὲ παθητικώτερον, διακρίνονται καὶ αἱ μικταὶ τοῦ Αἰσχύλου στροφαὶ εἰς δύο εἴδη. Ἐν ἀμφοτέροις μετὰ τῶν μικτῶν πολλαχῶς ἀναμίσγονται τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κῶλα, ἅτινα λίαν συχνὰ σχηματίζονται προκαταληκτικά, σπανίως δὲ μόνον ἔχουσι λελυμένην τὴν θέσιν ἢ ἄλογον τὴν ἄρσιν καὶ διὰ τοῦτο στεροῦνται μὲν τῆς ἐπιπολαζούσης ἐν ταῖς μικταῖς στροφαῖς τοῦ Πινδάρου μεγάλης κινήσεως, ἔχουσι δὲ μᾶλλον παθητικὸν χαρακτῆρα, οἷον αἱ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ τροχαϊκαὶ καὶ ἰαμβικαὶ στροφαί. Αὐτὰ δὲ τὰ μικτὰ κῶλα εἶνε τετραποδίαι καὶ τριποδίαι καταλήγουσαι συνηθέστερον εἰς τὴν ἄρσιν, τὸ δὲ καταληκτικὸν Γλυκώνειον καθ' ὅλου δὲν εἶνε συχνόν, ἰδίᾳ δὲ Γλυκωνείων συστημάτων ἐξ ὁμοίων δὲν γίνεται χρῆσις, ὅπως παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τραγικοῖς καὶ τοῖς κωμικοῖς, τοὐναντίον δὲ γίνεται χρῆσις χοριαμβικῶν συστημάτων. Παρὰ τοὺς καθολικοὺς τούτους μετρικοὺς νόμους ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν μικτῶν στροφῶν τοῦ Αἰσχύλου διὰ σημαντικῶν διαφορῶν διακρίνονται τῶν μικτῶν στροφῶν πάντων τῶν ἄλλων ποιητῶν.

441. *Πρῶτον εἶδος*. Καὶ αἱ μὲν στροφαὶ τοῦ α' εἴδους χαρακτηρίζονται διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μικτῶν τριποδιῶν (τοῦ α' καὶ β'

Φερεκρατείου), αἵτινες σπανίως μόνον σχηματίζονται καταληκτικαὶ ἢ ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἄρσεως καί, ὅπερ ἰδίᾳ χαρακτηριστικόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπαναλαμβάνονται τρὶς ἐφεξῆς. Δευτερεύοντα δὲ κῶλα εἶνε τὰ Γλυκώνεια, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ εὑρίσκεται τὸ προσοδιακόν. Μακρότερα δὲ μικτὰ κῶλα οὐδαμοῦ εὑρίσκονται ἐν τῷ α' τούτῳ εἴδει τῶν στροφῶν, σπανιώτατα δὲ λογαοιδικὰ πρὸς δυοῖν καὶ πρὸς τρισίν. Αἱ δακτυλικαὶ τριποδίαι εἶνε πολλῷ συχνότεραι τῶν τετραποδιῶν. Τὰ δὲ ἰαμβικὰ καὶ τὰ πολλῷ ὀλιγώτερον συχνὰ τροχαϊκὰ κῶλα ἔχουσι πάντοτε τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα, τὸ δὲ ἄνευ προκαταλήξεως τρίμετρον καὶ τετράμετρον εὑρίσκεται μόνον κατ' ἐξαίρεσιν ἐν Ἱκέτ. 580 = 588 καὶ Ἀγαμ. 1486 = 1510, ἐν ᾧ παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ ἐν τοῖς μετ' ἰάμβων ἀναμεμιγμένοις μικτοῖς εἶνε πάνυ συχνόν. Ἔν τισι δὲ στροφαῖς ἐπικρατοῦσι τὰ ἰαμβικὰ κῶλα καὶ τὰ μικτὰ ἀποτελοῦσι μόνον τὸ τέλος ἢ ἡ στροφὴ εἶνε διμερής. Ἐνίοτε δὲ ἀναμιγνύει ὁ Αἰσχύλος ταῖς τοῦ εἴδους τούτου στροφαῖς καὶ ἀνακλωμένους (Χοηφ. 327-330), Βακχείους (Χοηφ. 349 «τέκνων τ' ἐν κελεύθοις ἐπιστρεπτὸν αἰῶ». 390 «ποτᾶται, πάροιθεν δὲ πρῴρας») καὶ δοχμίους (ἐν τῷ ψυχαγωγικῷ μέλει τῶν Περσῶν καὶ ἀλλαχοῦ), ἀλλὰ μετὰ μεγάλης φειδοῦς. Παράδειγμα δὲ τοῦ α' τούτου εἴδους φέρομεν τὰς ἑξῆς στροφάς.

Αἰσχ. Χοηφ. (315 — 322 =) 332 — 340.

κλῦθί νυν, ὦ πάτερ, ἐν μέρει - πολυδάκρυτα πέν-θη·
δίπαις - τοί σ' ἐπιτύμβιος - θρῆνος ἀναστενά-ζει.
τάφος δ' ἱκέτας δέδε-κται φυγάδας θ' ὁμοίως.
τί τῶνδ' - εὖ; τί δ' ἄτερ κακῶν-; οὐκ ἀτρίακτος ἄ-τα;

∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∪́ ∪ ∪ – ∪ ⊔ –
∪ ∠ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∠ ∪ ∪ – ∪ ⊔ –
∪ ∠ ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∠ ∪ ∪ – ∪ ⊔ –
∪ ∠ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∠ ∪ ∪ – ∪ ⊔ –.

Περσ. 568 — 575 (= 576 — 583).

τοὶ δ' ἄρα πρωτομόροιο, φεῦ,
ληφθέντες πρὸς ἀνάγκας, ἐή,
ἀκτὰς ἀμφὶ Κυχρείας, ὀᾶ,
ἔρρανται· στένε καὶ δακνά|ζου, βαρὺ δ' ἀμβόασον
οὐράνι' ἄχη, ὀᾶ <ὀᾶ>,
τεῖνε δὲ δυσβάϋκτον
βοᾶ-τιν τάλαιναν αὐδάν.

Ἐν τῇ στροφῇ ταύτῃ τρεῖς ἀκατάληκτοι τριποδίαι, ὧν ἡ πρώτη δακτυλική, αἱ δὲ δύο ἑπόμεναι Φερεκράτεια, προτάσσονται Πριαπείου,

ἀφ' οὗπερ ὥσπερ καὶ ἀπ' ἀλλήλων χωρίζονται διὰ τριῶν μονοποδικῶν ἐπιφωνημάτων. Ὅπως δὲ προηγοῦνται, οὕτω καὶ ἐπιφέρονται τῷ Πριαπείῳ τρία κῶλα, δύο ἰαμβικὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀκατάληκτον Φερεκράτειον. Πρβλ. Πέρσ. 584-590=591-597. 1014-1025=1026-1037. Ἑπτ. 287-302=303-320 (ἡ στροφὴ εἶνε διμερής, τὸ α' μέρος 287-294 ἰαμβικόν, τὸ δεύτερον μικτόν). Ἱκέτ. 556-564=565-573. 574-581=582-589. 630-642=643-655. 656-665=666-677. 678-687=688-697. Ἀγαμ. 681-698=699-716. 717-726=727-736. 1448-1454=1468-1474. 1481-1488=1505-1512. Χοηφ. 315-322=332-340. 345-353=363-371. 380-385=394-399. 385-392=410-417. 466-470=471-475. 806-811.

442. *Δεύτερον εἶδος.* Τὸ δὲ δεύτερον εἶδος τῶν μικτῶν στροφῶν τοῦ Αἰσχύλου χαρακτηρίζει οὐχὶ μᾶλλον ἡ ποιότης τῶν μικτῶν κώλων ἢ τὰ ἀναμισγόμενα δακτυλικὰ κῶλα καὶ μέτρα. Τὰ τελευταῖα, ἅτινα πολλάκις καὶ πλεονεκτοῦσι τῶν μικτῶν, ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν, ἔχουσι ποικιλώτατον σχῆμα, ὁτὲ μὲν ἔχοντα ἀκολουθοῦντας ἐν συνεχείᾳ τοὺς δακτύλους, ὡς ἐν τῇ ἐν Ἱκέτ. 46 ἑπταποδίᾳ καὶ τῷ ἐν στ. 69 ἑξαμέτρῳ, ὁτὲ δὲ λαμβάνοντα προκαταλήξεις, ὅθεν ἡ δακτυλικὴ ἑξαποδία καὶ τετραποδία γίνεται χοριαμβικὸν τρίμετρον καὶ δίμετρον. Πρβλ. Ἑπτ. 324 (δύο χορίαμβοι), Ἱκέτ. 57 (τρεῖς χορίαμβοι), Πέρσ. 633 καὶ Ἱκέτ. 60 (4 χορ.), Ἱκέτ. 544 (5 χορ.). Συναίρεσις δὲ κατὰ τὴν πρώτην χώραν τοῦ δακτυλικοῦ κώλου εὑρίσκεται ἐν Ἱκ. 552 «Παμφύλων τε διορνυμένα» (πρβλ. στ. 543, ἔνθα δάκτυλος) καὶ 74 «δειμαίνουσα φίλους» (πρβλ. 83). Παραδείγματα φέρομεν τὰς ἑξῆς στροφάς·

Αἰσχ. Ἱκετ. πάρ. α' 41 — 48 = 49 — 56.

νῦν δ' ἐπικεκλομένα
Δῖον πόρτιν ὑπερ|πόντιον τιμάορ', ἶνίν τ' ἀνθονομού|σας προ-
γόνου βοὸς ἐξ ἐπιπνοίας
Ζηνὸς ἔφαψιν· ἐπωνυμίᾳ δ' ἐπεκραίνετο μόρσιμος αἰὼν
εὐλόγως, Ἔπαφόν τ' ἐγέννασεν.

∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
∠ – – ∪ ∪ – | ∠ ∪ – – – ∪ – – – ∪ ∪ – | ∠ ∪ ∪
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ | ∠ ∪ ∪ – ∪ ∪ – –
∠ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – – ⏓

β' 57 — 62 = 63 — 68.

εἰ δὲ κυρεῖ τις πέλας οἰωνοπόλων
ἐγγάϊος οἶκτον ἀΐων,
δοξάσει τιν' ἀκούειν ὄπα τᾶς Τηρείας μήτιδος οἰκτρᾶς ἀλόχου
κιρκηλάτου τ' ἀηδόνος.

∠ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – – ∪ ∪ –
– ∠ ∪ ∪ – ∪ – ∪ –
∠ ∪ – ∪ ∪ – – ∪ ∪ – ∠ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – – ∪ ∪ –
– ∠ ∪ – ∪ – ∪ ⏓

Τοιαῦται στροφαὶ εἶνε προσέτι αἱ ἑξῆς· Περσ. 633 κέ. 646 κέ. 657 κέ. 672 κέ. Ἑπτ. 321 κέ. 911 κέ. Ἱκετ. 68-76 = 77 κέ. 524 κέ. = 531 κέ. 538 — 546 = 547 — 555. 556 — 563 = 564 — 573. Ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ οὐδεμία εὑρίσκεται τοιαύτη στροφὴ πλὴν τῆς διμεροῦς στροφῆς ἐν Ἀγαμ. 192 — 204 = 205 — 217.

ΣΗΜ. α'. Συχνὰ παρ' Αἰσχύλῳ αἱ κατακλεῖδες ἰαμβικῶν, τροχαϊκῶν καὶ δοχμιακῶν στροφῶν σύγκεινται ἐκ πλειόνων μικτῶν κώλων μέχρι ἓξ ἢ καὶ ἐξ ἑνὸς μόνου. Τοιαῦτα μεμονωμένα μικτὰ κῶλα εὑρίσκονται προσέτι καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν στροφῶν ὡς τελικὰ περιόδου τινός, σπανιώτατα δὲ προτάσσεται μικτόν τι κῶλον τῆς ὅλης στροφῆς.

ΣΗΜ. β'. Αἱ τοῦ Προμηθέως ἐκ μικτῶν στροφαὶ διαφέρουσι τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς ἓξ τραγῳδίαις, ὡς καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα μέλη, χαρακτῆρα ἔχοντα μᾶλλον τῷ Σοφοκλείῳ καὶ Εὐριπιδείῳ προσεγγίζοντα.

β'. Μικταὶ στροφαὶ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου.

443. Παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ ἐν μὲν τοῖς μονῳδικοῖς καὶ κομματικοῖς ᾄσμασι καθ' ὅλου εἰπεῖν οὐχὶ συχνὴ γίνεται χρῆσις τῶν μικτῶν, ἐν δὲ τοῖς χορικοῖς σχεδὸν μόνων αὐτῶν καὶ οὕτω παρὰ τοῖς ποιηταῖς τούτοις τὰ μικτὰ προσλαμβάνουσιν οὐσιωδῶς ἄλλην σημασίαν παρ' ἣν ἔχουσι παρ' Αἰσχύλῳ. Ἐν ᾧ παρ' ἐκείνῳ αἱ μικταὶ στροφαὶ ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως εἶνε ὁμοταγεῖς ταῖς λοιπαῖς στροφαῖς καὶ πανταχοῦ ἁρμόττουσιν ἀκριβῶς τῇ διανοίᾳ τῆς ποιήσεως, παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ ἀποδείκνυνται, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, τὸ καθολικὸν τῶν χορικῶν ᾀσμάτων μέτρον, ὅσον ποικίλα καὶ ἂν ὦσι ταῦτα τὴν διάνοιαν καὶ τὸ ἦθος, τῶν δὲ λοιπῶν εἰδῶν τῶν στροφῶν ἡ χρῆσις ἀποβαίνει πολλῷ σπανιωτέρα ἢ πρὶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοτε μονον, ὅταν ὁ ποιητὴς θέλῃ νὰ δηλώσῃ μετὰ πολλῆς ἐμφάσεως τὸ ἦθος τοῦ ῥυθμοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ αἱ μικταὶ στροφαὶ ἐπεκράτησαν ἐν τῷ τραγικῷ χορῷ πάντων τῶν ἄλλων εἰδῶν τῶν στροφῶν,

καὶ ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν ἐγένετο πολλῷ ποικιλώτερος ἢ παρ' Αἰσχύλῳ. Ἡ αὔξησις δὲ αὕτη τῆς χορικῆς μετρικῆς ἀποδοτέα τῷ Σοφοκλεῖ. Ὁ δ' Εὐριπίδης ἠσπάσατο μὲν τὰ τοῦ Σοφοκλέους μικτὰ μέτρα, ὅπως καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν ταῖς μεταγενεστέραις τραγῳδίαις ἐμιμήσατο τὰ ἀπολελυμένα μέτρα τῶν μονῳδιῶν ἐκείνου, δὲν ἀπέβαλεν ὅμως, ὅπως ὁ Σοφοκλῆς, καὶ τὰ παλαιότερα εἴδη τῶν στροφῶν τὰ ἐπικρατοῦντα παρ' Αἰσχύλῳ. Καὶ ἠδύνατο μὲν εὐκόλως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐν τοῖς χορικοῖς αὐτοῦ ὁ Σοφοκλῆς ἐμιμήσατο τὸ Σιμωνίδειον ἢ Πινδάρειον ἢ Αἰσχύλειον γένος τῶν μικτῶν στροφῶν, ἀλλ' ὅμως σπανίως εὑρίσκονται παρ' αὐτῷ ἢ παρ' Εὐριπίδῃ στροφαὶ ἐκ μικτῶν τοιοῦτον ἔχουσαι χαρακτῆρα. Εἰ καὶ εὑρίσκεται δὲ ἀναλογία τις ἔν τισι σχήμασι πρὸς τὰ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σιμωνίδου, ὅμως αἱ μικταὶ στροφαὶ τοῦ Σοφοκλέους πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς οὐσιωδῶς νέον μετρικὸν δημιούργημα, ποικίλην μὲν ἔχον τὴν κατασκευήν, φέρον δὲ τὴν σφραγῖδα τῆς ἐλευθέρας τοῦ ποιητοῦ ἐνεργείας. Καὶ ἐν τοῖς σχήμασι δέ, ἅπερ ὁ Σοφοκλῆς παραλαμβάνει ἐκ τῆς μονῳδικῆς λυρικῆς, ὅπως καὶ ἡ κωμῳδία (οὐχὶ δὲ καὶ ἡ παλαιοτέρα τραγῳδία καὶ ἡ χορικὴ λυρική), καὶ ἐν τούτοις καταφαίνεται τὸ αὐτόβουλον τοῦ Σοφοκλέους.

444. Τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῶν μικτῶν στροφῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς·

α') *Συστήματα ἐκ Γλυκωνείων*. Τὰ ἐκ Γλυκωνείων συστήματα, ἅτινα δὲν εὑρίσκονται μὲν παρ' Αἰσχύλῳ, εὑρίσκονται ὅμως ἤδη ἐν τῇ μονῳδικῇ λυρικῇ, εἶνε ἐν μεγάλῃ χρήσει παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ, ἐλλείπουσι δὲ μόνον ἐν τῷ Αἴαντι, τῇ Μηδείᾳ καὶ τῇ Ἑκάβῃ. Ὁ δάκτυλος συνήθως κατέχει τὴν δευτέραν χώραν. Εὑρίσκονται δὲ καὶ πρῶτα Γλυκώνεια παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Ἀριστοφάνει, οἷον Τραχ. 118. Ἠλέκτρ. 1058. Ἀντιγ. 106. Φιλοκτ. 687. Ἱππ. 531. Νεφ. 563. Τρίτα δὲ Γλυκώνεια εἶνε συχνὰ παρ' Εὐριπίδῃ, οἷον Ἑλέν. 1332. Παρὰ τοῖς κωμικοῖς τὸ ἐκ τρίτων Γλυκωνείων σύστημα τελευτᾷ οὐχὶ εἰς Φερεκράτειον, ἀλλ' εἰς τροχαϊκὸν δίμετρον, οὗ τὸ σχῆμα εἶνε οἷον τὸ τοῦ δευτέρου κώλου τοῦ Εὐπολιδείου, ὥστε τὸ ὅλον δύναται νὰ κληθῇ Εὐπολίδειον σύστημα, οἷον Σφ. 1458

ἀντ. τί γὰρ ἐκεῖνος ἀντιλέγων | οὐ κρείττων ἦν, βουλό-
μενος | τὸν φύσαντα σεμνοτέροις | κατακοσμῆ-
σαι πράγμασι.

Καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἀντὶ τοῦ τελικοῦ Φερεκρατείου κεῖται συχνὰ ἕτερον κῶλον καὶ μάλιστα τὸ μικτὸν προσοδιακὸν ἢ μικτὴ τετετραποδία καταλήγουσα εἰς τὴν ἄρσιν, οἷον

Σοφ. Ἠλέκτρ. 1066. ὦ χθονία βροτοῖσι φά|μα, κατά μοι βόασον οἰκ|
τρὰν ὄπα τοῖς ἔνερθ' Ἀτρεί|δαις, ἀχόρευτα φέ-
ρουσ' ὀνείδη.
Ἰφιγ. Ταύρ. 1096. ποθοῦσ' Ἑλλάνων ἀγόρους. | ποθοῦσ' Ἄρτεμιν
λοχίαν, | ἃ παρα Κύνθιον ὄχθον οἰκεῖ.
Ἑλέν. 1504. ναύταις εὐαεῖς ἀνέμων | πέμποντες Διόθεν πνοάς |
δύσκλειαν δ' ἀπὸ συγγόνου | βάλετε βαρβάρων
λεχέων, | ἃν Ἰδαίων ἐρίδων.

Τὰ διάφορα σχήματα τοῦ Γλυκωνείου καὶ μάλιστα τὸ δεύτερον καὶ τρίτον δύνανται νὰ ἐναλλάσσωνται ἐν τῷ αὐτῷ συστήματι. Μόνον δὲ σπανίως σύγκειται ἡ ὅλη στροφὴ ἐκ συστημάτων, ὡς ἐν Ἀνδρομ. 502 καὶ Ἱππ. 973· τὸ κανονικὸν δὲ σχῆμα τῆς συνθέσεως εἶνε, τὰ συστήματα νὰ ἀποτελῶσι μόνον μέρος τῆς στροφῆς.

Τὸ Γλυκώνειον σύστημα σύγκειται, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς λυρικοῖς, ἐκ τριῶν, τεσσάρων ἢ πέντε κώλων· πολλάκις δὲ μόνον ἐκ δύο, ἅτινα τότε λαμβάνουσι τὸ σχῆμα τοῦ Πριαπείου. Τρὶς μόνον εὑρίσκεται μακρότερον σύστημα (ἐξ ἓξ κώλων), ἐν Εὐριπ. Ἠλέκτρ. 183 (τρίτον Γλυκώνειον), ἐν Φοιν. 206 καὶ ἐν Ἡρακλ. Μ. 649. Ἐν δὲ τοῖς ὀκτὼ Γλυκωνείοις ἐν Θεσμοφ. 357, Ἰφιγ. Αὐ. 543 (πρβλ. Φοιν. 231) ἐγκαταλείπεται τὸ σχῆμα τοῦ καθαροῦ συστήματος. Ἡ δὲ συμφωνία τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κώλων τεκμηριοῖ ὅτι τὸ δρᾶμα παρέλαβε τὸ Γλυκώνειον σύστημα ἐκ τῆς μονῳδικῆς λυρικῆς. Τὴν τομὴν ἐπὶ τῷ τέλει τῶν κώλων τηροῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ λυρικοί, διὰ τὴν μελικὴν ὅμως προφορὰν τῶν Γλυκωνείων ἐγχωροῦσι συχνότεραι ἐξαιρέσεις ἢ ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασι. Καὶ ἡ ἐνιαχοῦ δὲ παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐγχωροῦσα χασμῳδία φαίνεται κατὰ μίμησιν τῶν Γλυκωνείων συστημάτων τῶν λυρικῶν γινομένη. Τοὐναντίον δὲ διαφέρουσιν οἱ λυρικοὶ καὶ δραματικοὶ ὡς πρὸς τὸν πολυσχημάτιστον πόδα καὶ τὴν λύσιν. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοφάνης ἐν μὲν τοῖς Εὐπολιδείοις συστήμασι μεταχειρίζεται πάντα τὰ σχήματα τοῦ πολυσχηματίστου ποδός, ἐν τοῖς κυρίως ὅμως Γλυκωνείοις συστήμασι μόνον τὸ τοῦ σπονδείου καὶ τοῦ τροχαίου σχῆμα καὶ ἀποφεύγει πᾶσαν λύσιν. Παρὰ δὲ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ ἐγχωρεῖ τὸ ἰαμβικὸν σχῆμα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συ-

στήματος. Τὸ δὲ τοῦ τριβράχεος παρὰ μὲν Σοφοκλεῖ σπανίως μόνον εὑρίσκεται, οἷον Ἀντιγ. 108 «φυγάδα πρόδρομον ὀξυτέρῳ», ἔνθα πρόδηλον ὅτι ἐξεπίτηδες γίνεται ἡ λύσις, καὶ ἐν τῇ μονῳδίᾳ ἐν Οἰ. Κ. 197 «πάτερ ἐμὸν τόδ'· ἐν ἀσυχαί|ᾳ βάσει βάσιν ἅρμοσαι· πρβλ. Αἴ. 1185. Τραχ. 844. Συχνοτέρα δὲ εἶνε ἡ τοιαύτη λύσις παρ' Εὐριπίδῃ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ τροχαίου τοῦ δευτέρου Γλυκωνείου συμβαίνουσα ἢ ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν δύο πρώτων τροχαίων τοῦ τρίτου, σπανίως δὲ μόνον ἐπὶ τοῦ ἀρκτικοῦ σπονδείου, ὥστε ὁ πολυσχημάτιστος λαμβάνει ἀναπαιστικὸν σχῆμα, ὡς ἐν Ἰφιγ. Ταύ. 1120 «μεταβάλλει δυσδαιμονίᾳ», 1132 καὶ 1146 «ἐμὲ δ' αὐτοῦ προλιποῦσα βή|σει ῥοθίοις πλάταις», Ἑλέν. 526 «ποδα χριμπτόμενος εἰναλίῳ». Τὴν χρῆσιν ταύτην τοῦ ἀναπαίστου παρ' Εὐριπίδῃ σκώπτει ὁ Ἀριστοφάνης ὡς πλημμελῆ ἐν Βατρ. 1322. Ἡ δὲ τῷ δακτύλῳ ἑπομένη θέσις λύεται ἐν Ἑλέν. 1489 «βᾶτε Πλειάδας ὑπὸ μέσας», Ἑλέν. 1301, Ἠλέκτρ. 445. 458, Φοιν. 206. 226. 234. 237, Ἰφιγ. Αὐλ. 165. Ἡ δε λύσις τῆς μακρᾶς τελικῆς συλλαβῆς εὑρίσκεται ἐν Βάκχ. 910 «τὸ δὲ κατ' ἦμαρ ὅτῳ βίοτος | εὐδαίμων, μακαρίζω». Ἰφιγ. Αὐλ. 180 201. 1078, Ἰφιγ. Ταύ. 1106 (ἀντ.), Φοιν. 208 (στρ.) ἄνευ τομῆς « Ἰόνιον κατὰ ποντον ἐλά|τᾳ πλεύσασα περριρύτων».- Περὶ δὲ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν διαφόρων σχημάτων τοῦ πολυσχηματίστου ποδος παρετηρήθη ὅτι ἐναλλάσσεται σπονδεῖος καὶ τροχαῖος ἄνευ διαφορᾶς, σπανίως δὲ μόνον ἀνταποδίδοται ἴαμβος καὶ τροχαῖος, συχνοτερον δὲ ἴαμβος καὶ σπονδεῖος. Ἐπὶ δὲ τῶν λελυμένων σχημάτων συμβαίνει συνήθως ἀκριβὴς ἀνταπόδοσις, ὅμως δὲ οὐχὶ πάντοτε, οἷον σπονδεῖος μὲν καὶ τρίβραχυς ἀνταποδίδονται ἐν Ἑλέν. 1493. 1494. Ἴων. 117. 133, ἴαμβος δὲ καὶ τρίβραχυς ἐν Ἑλέν. 1458. Ἰφιγ. Ταύρ. 1130. 1144.

β') *Μικτὸν προσοδιακὸν καὶ παροιμιακόν.* Ἕτερον κύριον μετρικὸν στοιχεῖον τῶν μικτῶν στροφῶν τῆς μετὰ τὸν Αἰσχύλον τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας εἶνε τὸ μικτὸν προσοδιακὸν καὶ παροιμιακόν, ἅτινα οὐ μόνον ἄλλοις κώλοις πολὺ συχνὰ ἀναμίσγονται, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐν ἡσυχίᾳ ἐπαναλαμβάνονται. Καὶ ἡ μὲν κωμῳδία ἀγαπᾷ τὸ προσοδιακόν, ο δὲ Εὐριπιδης τὸ παροιμιακόν, ὁ δὲ Σοφοκλῆς, εἰ καὶ σπανιώτερον. μεταχειρίζεται ἀμφότερα τα σχήματα. Καὶ ἐν τῷ σατυρικῷ δράματι (Κυκλ. 69) συνάπτονται ἀμφοτερα μετ' ἀλλήλων. Ἡ δὲ κατακλεὶς τῶν μὲν προσοδιακῶν εἶνε τὸ ἀπ' ἄρσεως Ἀδώνιον,

τῶν δὲ παροιμιακῶν καὶ τὸ προσοδιακόν. Ἐκ δὲ τῶν ἑτερομέτρων σχημάτων τῶν μετὰ τῶν κώλων τούτων συζευγνυμένων ἐν τοῖς πρώτοις εἶνε τὸ ἀναπαιστικὸν δίμετρον καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν παροιμιακὸν καὶ προσοδιακὸν μετὰ πάσης τῆς ἀδείας τῆς λύσεως καὶ συναιρέσεως.

Οἰ. Τ. 466 ὥρα νιν ἀελλάδων
ἵππων σθεναρώτερον
φυγᾷ πόδα νωμᾶν.
ἔνοπλος γὰρ ἐπ' αὐτὸν ἐπενθρώσκει
πυρὶ καὶ στεροπαῖς ὁ Διὸς γενέτας,
δειναὶ δ' ἅμ' ἕπονται
Κῆρες ἀναπλάκητοι.

Ἡρακλ. Μ. 794 Σπαρτῶν ἵνα γένος ἐφάνη,
χαλκασπίδων λόχος, ὃς γᾶν
τέκνων τέκνοις μεταμείβει,
Θήβαις ἱερὸν φῶς.

Πρβλ. Οἰ. Κ. 178. Αἴ. 199. Εὐρ. Ἀλκ. 984. Ἑκάβ. 450. Ἡρακλ. 377. 910. Ἡρακλ. Μ. 637. 794. Ἴων. 190. 1072. Μηδ. 148. 434. 846. Κύκλ. 69. Ὅπου δὲ τὰ παροιμιακὰ καὶ τὰ προσοδιακὰ δὲν εἶνε τὸ ἐπικρατοῦν μέτρον τῆς ὅλης στροφῆς, συνήθως κεῖνται ἐν τῷ τέλει.

γ') *Κῶλα.* Καθ' ὅλου τῶν μικτῶν κώλων συχνότατον εἶνε ἡ *τριποδία* καὶ ἡ *τετραποδία*. Καὶ ἡ μὲν *τριποδία* εὑρίσκεται ἐπίσης πολὺ συχνὴ κατὰ πάντα τὰ σχήματα, ὡς καταληκτικὴ ἢ ὡς ἀκατάληκτος, ἀπὸ τῆς θέσεως ἢ ἀπὸ τῆς ἄρσεως ἀρχομένη. Τὰ δὲ καταληκτικὰ Φερεκράτεια συνήθως ἀποτελοῦσιν ἰδίαν περίοδον ἐν τῇ στροφῇ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τρία ἢ τέσσαρα ἐν συνεχείᾳ, οἷον Σοφ. Οἰ. Κ. 1556

εἰ θέμις ἐστί μοι, | τὰν ἀφανῆ θεὸν | καὶ
σὲ λιταῖς σέβειν, | ἐννυχίων ἄναξ.

Πρβλ. Αἴ. 627 κέ. Ἠλέκτρ. 245 κέ. Αἰσχ. Ἀγαμ. 1448. Ἡ δὲ *τετραποδία* εἶνε τὸ εὐχρηστότατον κῶλον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὑρίσκεται ἐν σχήματι Γλυκωνείου α', β' ἢ γ'. Τετραποδίαι δὲ μετὰ δύο δακτύλων καὶ ὑπερκατάληκτα Γλυκώνεια εἶνε λίαν σπάνια, εὑρισκόμενα σχεδὸν μόνον ὡς ἀρχὴ ἢ ὡς κατακλεὶς τῶν στροφῶν καὶ συστημάτων, οἷον Οἰ. Κ. 668·

(ἀρχὴ) εὐίππου, ξένε, τᾶσδε χώρας
ἵκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα.
(κατακλ.) ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις.

Ἡρακλείδ. 743. Ἑκάβ. 912. 913. Ἱκέτ. 955 κέ. — Ἡ δὲ μικτὴ *πενταποδία* καὶ *ἑξαποδία* ὑπολείπονται πολὺ τῶν τριποδιῶν καὶ τετραποδιῶν ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως. Καὶ ἡ μὲν πενταποδία κύριον οὖσα στοιχεῖον ἐν τῇ Λεσβιακῇ καὶ Ἀνακρεοντείᾳ μετρικῇ, παρὰ μὲν τῷ Ἀριστοφάνει εὑρίσκεται ὀλιγάκις (Λυσιστρ. 324. Βατρ. 213. 220), οὐχὶ συχνὰ δὲ καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς (πρβλ. Ἀντιγ. 838 κέ.), μάλιστα δὲ ἐν τῷ σχήματι τοῦ Φαλαικείου ἐνδεκασυλλάβου (Αἴ. 634. Φιλ. 136. 682. 1140. Ἡρακλ. 758. Ἱκέτ. 962. Ἑκάβ. 454 (μετὰ λύσεως). Ὀρέστ. 832, μετ' ἐκτάσεως δὲ πρὸ τῆς τελικῆς θέσεως Ἴων. 1237, μετ' ἄρσεως δ' ἐν ἀρχῇ Φιλ. 711), σπανιώτερον δὲ ἐν τῷ σχήματι τοῦ Σαπφικοῦ ἐνδεκασυλλάβου (μετὰ πολυσχηματίστου τοῦ α' ποδός), οἷον Ἑλέν. 1462. Εὐριπ. Ἠλέκτρ. 736. Φιλοκτ. 138. Ἡ δὲ λογαοιδικὴ πενταποδία πρὸς δυοῖν ἀπ' ἄρσεως ἀρχομένη εὑρίσκεται ἐν Τραχ. 648 «παντᾶ, δυοκαιδεκάμηνον ἀμμένουσαι». Ἀλκ. 570· πρὸς τρισὶν δὲ ἐν Ἀντιγ. 134. 135. Τρῳάσ. 1070. Ἀλκ. 568. — Περὶ δὲ τῶν μικτῶν ἑξαποδιῶν πρβλ. § 407.

δ') *Χορίαμβος*. Προσέτι ἰδιάζει τὸ χοριαμβικὸν στοιχεῖον. Καὶ συχνότατον μὲν εἶνε τὸ δίμετρον τὸ ἐκ διιάμβου καὶ χοριάμβου συγκείμενον ⏓ ⏕ ⏑ – – ⏑ ⏑ –,
ὅπερ οὐ μόνον μεμονωμένον μεταξὺ ἄλλων κώλων εὑρίσκεται, ἀλλὰ καὶ ὡς κύριον στοιχεῖον ὑπόκειται στροφαῖς τισιν ἢ μέρεσι στροφῶν, ὁτὲ μὲν πολλάκις συστηματικῶς ἐπαναλαμβανόμενον, ὁτὲ δὲ ὡς πρῶτον κῶλον τοῦ στίχου, μεθ' ὃ ἐπιφέρεται α' Φερεκράτειον, ὅπερ παρὰ τοῖς κωμικοῖς ἐναλλάσσεται τῷ ἡμιάμβῳ.

Σφ. 1450 ζηλῶ γε τῆς εὐτυχίας | τὸν πρέσβυν, οἷ μετέστη
ξηρῶν τρόπων καὶ βιοτῆς· | ἕτερα δὲ νῦν ἀντιμαθών, |
ἦ μέγα τι μεταπεσεῖται
ἐπὶ τὸ τρυφᾶν καὶ μαλακόν· | τάχα δ' ἂν ἴσως οὐκ ἐθέλοι.

Νεφ. 949. Ἐκκλ. 969. Λυσιστρ. 319. Ἡρ. Μ. 763. Ἑλέν. 1451. Τραχ. 112. Ἀντιγ. 781. Ἡ πρώτη θέσις τοῦ διιάμβου τοῦ πρὸ τοῦ χοριάμβου λύεται συχνότατα παρὰ τοῖς κωμικοῖς καὶ προηγουμένης μακρᾶς ἄρσεως (Σφ. 1667. Λυσ. 339), σπανιώτερον δὲ παρὰ τοῖς τραγικοῖς (Τραχ. 116. Ἡρακλ. Μ. 638). Ὅταν δὲ ἀκολουθῶσιν

ἐφεξῆς πλείονα τοιαῦτα κῶλα, συνήθως χωρίζονται διὰ τομῆς (ἐλλείπει δὲ ἡ τομὴ ἐν Λυσ. 335. 336. ἀπόστροφος ἐν Προμ. 143. Τραχ. 114), οὐδέποτε δὲ ἐγχωρεῖ χασμῳδία, ὅθεν ἡ τοιαύτη σύνθεσις πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς σύστημα ἐξ ὁμοίων. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἐν Τραχ. 112 ἐκ 4 δακτυλικῶν τριποδιῶν, τριῶν κώλων διιαμβοχοριαμβικῶν καὶ τριῶν πρώτων Γλυκωνείων συγκείμενον·

ὧν ἐπιμεμφομένα σ' ἀ|δεῖα μέν, ἀντία δ' οἴσω.
φαμὶ γὰρ οὐκ ἀποτρύειν | ἐλπίδα τὰν ἀγαθὰν
χρῆναί σ'· ἀνάλγητα γὰρ οὐδ' | ὁ πάντα κραίνων βασιλεὺς |
ἐπέβαλε θνατοῖς Κρονίδας·
ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ | πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρ|κτου στροφάδες κέλευθοι.

Παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ εὑρίσκεται ἡ τοιαύτη συστηματικὴ σύνθεσις μόνον ἐν μιᾷ συζυγίᾳ τοῦ Προμηθέως 128 κέ.

μηδὲν φοβηθῇς· φιλία | γὰρ ἅδε τάξις πτερύγων | θοαῖς ἁμίλλαις
προσέβα | τόνδε πάγον, πατρῴας
μόγις παρειποῦσα φρένας· | κραιπνοφόροι δέ μ' ἔπεμψαν αὖραι.
κτύπου γὰρ ἀχὼ χάλυβος | διῇξεν ἄντρων μυχὸν ἐκ δ' | ἔπληξέ μου
τὰν θεμερῶπιν αἰδῶ·
σύθην δ' ἀπέδιλος ὄχῳ πτερωτῷ.

Μακρότεροι χοριαμβικοὶ στίχοι ἢ μᾶλλον συστήματα, ἐν οἷς οἱ χορίαμβοι εἶνε συνεχεῖς, εὑρίσκονται παρὰ Σοφοκλεῖ, σπανιώτερον δὲ παρ' Εὐριπίδῃ, ὡς τέλος ἢ ἀρχὴ τῆς στροφῆς. Τῆς συνθέσεως ταύτης ἀρχαὶ εὑρίσκονται ἤδη παρ' Αἰσχύλῳ. Συνήθως δὲ οἱ χορίαμβοι συνάπτονται μετ' ἀρκτικοῦ διιάμβου, ὅστις συχνὰ λύεται, ἤ, ὅπως παρὰ τοῖς Λεσβίοις λυρικοῖς, μετὰ καταληκτικῶν Φερεκρατείων. Τὰ σχήματα ταῦτα εἶνε συχνότερα παρ' Ἀριστοφάνει, παρ' ᾧ ἀνταποδίδονται πολυσχημάτιστα καὶ ἐν τῇ αὐτῇ στροφῇ συζεύγνυνται μετὰ τῶν ἐκ διιάμβων καὶ χοριάμβων συγκειμένων μέτρων ὡς καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ.

Αἴ. 1199 ἐκεῖνος οὔτε στεφάνων οὔτε βαθειᾶν κυλίκων νεῖμεν
ἐμοὶ τέρψιν ὁμιλεῖν.
οὔτε γλυκὺν αὐλῶν ὅτοβον δύσμορος οὔτ' ἐννυχίαν
τέρψιν ἰαύειν.
Ἠλέκτρ. 824 ποῦ ποτε κεραυνοὶ Διός, ἢ ποῦ φαέθων Ἅλιος,
εἰ ταῦτ' ἐφορῶντες.
Ἠλέκτρ. 832 εἰ τῶν φανερῶς οἰχομένων εἰς Ἀΐδαν ἐλπίδ' ὑποίσεις,
κατ' ἐμοῦ τακομένας μᾶλλον ἐπεμβάσει.

Ἀντιγ. 139. Τραχ. 850. Φιλ. 715. 187. 1100. 1135. Οἰ. Κ.

694. 704. 510. Ἀλκ. 984. Βάκχ. 113. Ἠλέκτρ. 460. Ἰφ. Αὐλ. 1036. 1045. Ἰφ. Ταύ. 392. Μηδ. 643. Ἡρακλ. Μ. 637. — Ἀχαρ. 1150. Σφ. 525. Νεφ. 949. Λυσιστρ. 321. Καὶ τὰ μὲν καθαρὰ χοριαμβικὰ κῶλα, ἅτινα δύνανται νὰ ἐκτείνωνται ἀπὸ τοῦ μονομέτρου μέχρι τοῦ τριμέτρου, πρέπει νὰ ὑποληφθῶσιν ἀντὶ μεμειωμένων δακτύλων ἢ ἀναπαίστων, ὅταν προηγῆται ἄρσις· τὰ δὲ ἐκ διιάμβων καὶ χοριάμβων κῶλα εἶνε μεμειωμένα μικτά.

ε´) *Δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι.* Οἱ δὲ μὴ μεμειωμένοι ἤτοι ἀκατάληκτοι δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι σπανίως εὑρίσκονται ἐν ταῖς μικταῖς στροφαῖς, καὶ οἱ μὲν ἀνάπαιστοι κυρίως ἐν συζεύξει μετὰ τοῦ μικτοῦ προσοδιακοῦ καὶ παροιμιακοῦ, οἱ δὲ δάκτυλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς τριποδίαι ἢ τετραποδίαι μετὰ δακτυλικῆς ἀποθέσεως, οἷον Ἀντιγ. 337 κέ.

περῶν ὑπ' οἴδμασιν,
θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
ἄφθιτον, ἀκαμάτων ἀποτρύεται
ἰλλομένων ἀρότων ἔτος εἰς ἔτος,
ἱππείῳ γένει πολεῦον.

Πρβλ. Φιλ. 1091. 1097. 1130. 1133. Οἰ. Κ. 676. Εὐριπ. Ἰφιγ. Αὐ. 206. Ἰφιγ. Ταύ. 1123.

ς´) *Ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ κῶλα.* Πολλῷ συχνότερα τῶν δακτυλικῶν καὶ ἀναπαιστικῶν κώλων, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῶν μικτῶν στροφῶν εἶνε τὰ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ κῶλα, ἅπερ εἶνε καθ' ὅλου τὰ αὐτὰ καὶ τὰ τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν στροφῶν τῆς τραγῳδίας, μάλιστα δὲ ποικιλώτερα τὸ σχῆμα ὡς ἐκ τῆς συζεύξεως αὐτῶν μετὰ τῶν μικτῶν. Περὶ δὲ τῆς χρήσεως αὐτῶν παρατηροῦμεν ὅτι ἤτοι κατασπείρονται μεταξὺ τῶν μικτῶν κώλων, ἢ ἀποτελοῦσιν αὐτοτελὲς μέρος τῆς στροφῆς πολλάκις μάλιστα ἐπικρατέστερον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ὄν.

445. Μεταξὺ τῶν παμπόλλων μικτῶν στροφῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ὡς γένους λαμβανομένων διακρίνονται ὑπὸ τοῦ Ῥοσβαχίου διάφορα εἴδη τὰ ἑξῆς·

α´) *στροφαὶ ἐκ καθαρῶν μικτῶν* ἢ σχεδὸν τοιούτων, ἐν αἷς λίαν ἐπιπολάζουσι τὰ Γλυκώνεια μετὰ προκαταλήξεως ἢ ἄνευ τοιαύτης, τὰ δὲ Φερεκράτεια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιφέρονται ὡς ἐπῳδικὰ ἐν τέλει τῶν στροφῶν ἢ μέρους αὐτῶν, λογαοιδικὰ δὲ πρὸς δυοῖν καὶ πεν-

ταποδίαι εἶνε σπανιώτατα. Ἑτερόμετρα δὲ κῶλα ἐπιμίγνυνται διεσπαρμένως ὁ διίαμβος καὶ ἡ προκαταληκτικὴ ἰαμβικὴ διποδία (βακχεῖος), πλὴν τούτων ἐνιαχοῦ καὶ τὸ ἰαμβικὸν καὶ τροχαϊκὸν δίμετρον, σπανιώτατα δὲ ἥ τε προκαταληκτικὴ ἰαμβικὴ ἑξαποδία καὶ ἐκ τῶν δακτυλικῶν κώλων ἡ τετραποδία, συχνὰ ὅμως διποδία – ∪ ∪ – –, ἥτις πιθανῶς πρέπει νὰ ληφθῇ ἀντὶ προκαταληκτικοῦ Φερεκρατείου – ∪ ∪ ⊔ –. Πάντα δὲ τὰ ἑτερόμετρα ταῦτα κῶλα εὑρίσκονται σχεδὸν πάντοτε ἐν χωρίοις ἐμφαντικοῖς. Τῶν δὲ Αἰσχυλείων στροφῶν τοῦ πρώτου εἴδους διαφέρουσιν αἱ τοῦ εἴδους τούτου στροφαὶ τοῦ Σοφοκλέους ἰδίᾳ κατὰ τοῦτο, ὅτι παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ πρωτεύει τὸ Φερεκράτειον, παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ τὸ Γλυκώνειον, σπανιώτατα δὲ παρὰ τῷ τελευταίῳ εὑρίσκονται τὰ δακτυλικὰ κῶλα.

Τοιαῦται εἶνε ἐν μὲν τῇ Ἀντιγόνῃ τρεῖς συζυγίαι αἱ ἑξῆς· 1) μὲν ἡ ἐν τῇ παρόδῳ στ. 100 — 109 = 117 — 126, ἐν ᾗ ἡ στροφὴ σύγκειται ἐκ Γλυκωνείων μετὰ τελικοῦ Φερεκρατείου, αἱ δὲ λύσεις «φυγάδα πρόδρομον» σύμφωνοι οὖσαι τῇ διανοίᾳ τῆς λέξεως εὑρίσκονται καὶ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ (πρβλ. § 252). 2) δὲ τὸ τρίτον στάσιμον στ. 781 — 790 = 791 — 800, ὅπερ σύγκειται ἐκ Γλυκωνείων καὶ Φερεκρατείων μετὰ προκαταλήξεως ἢ ἄνευ αὐτῆς. Τὸ δὲ ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ Ἀδώνιον «φυξιμος οὐδεὶς» ἴσως ληπτέον ἀντὶ καταληκτικοῦ Φερεκρατείου. Πλὴν δὲ τοῦ προτελευταίου πάντες οἱ ἄλλοι στίχοι ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἄρσεως. 3) δὲ ὁ κομμὸς στ. 806 — 816 = 823 — 832.

ΑΝ. ὁρᾶτ' ἔμ', ὦ - γᾶς πατρίας πολῖ-ται,
τὰν νεάταν ὁδὸν
στείχουσαν, νέατον δὲ φέγ-γος λεύσσουσαν ἀελίου,
κοὔποτ' αὖθις· ἀλλά μ' ὁ παγ-κοίτας Ἅιδας ζῶσαν ἄγει
τὰν Ἀχέροντος ἀκτάν, οὔθ' ὑμεναίων
ἔγκληρον, οὔτ' ἐπὶ νυμ-φείαις πώ με τις εὐναῖς
ὕμνησεν, ἀλλ' Ἀχέροντι νυμ-φεύ-σω.

Ἐν τῇ στροφῇ ταύτῃ προτέτακται μὲν ὡς προῳδὸς μικτὴ ἑξαποδία δικατάληκτος, εἶτα δὲ στ. 2 Φερεκράτειον, στ. 3 δύο β´ Γλυκώνεια, στ. 4 δύο γ´ Γλυκώνεια, στ. 5 Φερεκράτειον μετ' Ἀδωνίου (= Φερεκρ.), στ. 6 δύο Φερεκράτεια, στ. 7 ὁ ἐπῳδὸς δικατάληκτος ἑξαποδία ὡς καὶ ὁ προῳδός. — Ἐν δὲ τῷ *Οἰ. Τυράννῳ* εὑρίσκεται μία μόνη συζυγία ἐν τῷ τρίτῳ στασίμῳ στ. 1186 — 1195 = 1196 — 1204. Ὁ δὲ *Αἴας* ἔχει μετὰ τὸν Φιλοκτήτην καὶ τὸν ἐπὶ Κολωνῷ

Οἰδίποδα τὰς πλείστας μικτὰς στροφὰς τοῦ εἴδους τούτου· οἷον ἐν μὲν τῷ α΄ στασίμῳ ἡ πρώτη συζυγία στ. 596 — 608 = 609 — 621 καὶ ἡ δευτέρα στ. 622 — 634 = 635 — 645· εἶτα τὸ β΄ στάσιμον (ὑπόρχημα) στ. 693 — 705 = 706 — 718· τέλος τὸ γ΄ στάσ. στ. 1185 — 1191 = 1192 — 1199. Ἐν δὲ τῇ *Ἠλέκτρᾳ* εἶνε τὸ δεύτερον στάσιμον στ. 1058 — 1069 = 1070 — 1081. Ἐν δὲ ταῖς *Τραχινίαις* οὐδεμία εὑρίσκεται τοιαύτη στροφή. Τοὐναντίον ὁ *Φιλοκτήτης* εὐπορεῖ τὰ μάλιστα τοιούτων στροφῶν μετὰ τὸν ἐπὶ Κολωνῷ Οἰδίποδα. Τοιαῦται εἶνε αἱ τρεῖς συζυγίαι τῆς παρόδου (135 κέ. 169 κέ. 201 κέ.) καὶ δύο συζυγίαι τοῦ δευτέρου κομμοῦ (στ. 1081 — 1094 = 1101 — 1115 καὶ 1140 — 1145 = 1163 — 1168). Ἐν δὲ τῷ *Οἰ. ἐπὶ Κολωνῷ* εὑρίσκονται τοιαῦται στροφαὶ ἔν τε τῷ α΄ κομμῷ (178 — 187 = 194 — 206) καὶ ἐν τῷ β΄ (στ. 510 — 520 = 521 — 533) καὶ ἐν τῷ α΄ στασίμῳ (στ. 668 — 680 = 681 — 693) καὶ ἐν τῇ ἐπῳδῷ τοῦ β΄ στασίμου (στ. 1239 — 1248) καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ κομμῷ, ἐν ᾧ τὸ ᾆσμα τοῦ χοροῦ (στ. 1693 — 1696 = 1720 — 1723) ἀποτελεῖ μικτὸν σύστημα ἐξ ὁμοίων.

Ὁ δὲ Εὐριπίδης τὰς καθαρὰς μικτὰς στροφὰς ἢ τὰς σχεδὸν τοιαύτας, ἐν αἷς δηλαδὴ γίνεται ἐπίμιξις πάνυ ὀλίγων ἑτερομέτρων στοιχείων καὶ τούτων διεσπαρμένως, μεταχειρίζεται συχνότερον τοῦ Σοφοκλέους καὶ καθόλου συχνότερον πάσης ἄλλης ἰδέας συνθέσεως τῶν μικτῶν. Καὶ συχνότατα μὲν εὑρίσκονται αἱ τοιαῦται στροφαὶ ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ, τῷ Ἴωνι καὶ τῇ ἐν Αὐλίδι Ἰφιγενείᾳ, οὐδέποτε δὲ ἐν ταῖς Τρῳάσι καὶ τῇ Ἑκάβῃ, ἅπαξ δὲ ἐν τῇ Μηδείᾳ καὶ ταῖς Φοινίσσαις. Λογαοιδικὰ δὲ πρὸς δυοῖν καὶ προκαταληκτικὰ μικτὰ κῶλα εὑρίσκονται σπανιώτατα. Ἡ δὲ ἐπίμιξις ἑτερομέτρων κώλων γίνεται σχεδὸν μόνον ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν τῷ τέλει, πάντως ὅμως ἐν ἐμφαντικοῖς χωρίοις τῆς στροφῆς. Κατάλογον πασῶν τῶν ἐνταῦθα ἀνηκουσῶν στροφῶν τοῦ Εὐριπίδου ζήτει παρὰ Ῥοσβαχίῳ (Speciel. Metrik[3] σελ. 709). Ἐνταῦθα δὲ φέρομεν παράδειγμα μίαν παντάπασι καθαρὰν μικτὴν στροφὴν τὴν ἐκ τῆς Ἀνδρομ. στ. 501 κέ.

ΑΝ. ἄδ' ἐγὼ χέρας αἱματη-ρὰς βρόχοισι κεκλειμένα
πέμπομαι κατὰ γαί-ας.
ΜΟ. μᾶτερ μᾶτερ, ἐγὼ δὲ σᾷ - πτέρυγι συγκαταβαί-νω.
ΑΝ. θῦμα δάϊον, ὦ χθονος - Φθίας κράντορες. ΜΟ ὦ πάτερ,
μόλε φίλοις ἐπίκου-ρος.

ΑΝ. κείσει δή, τέκνον, ὦ φίλος, μαστοῖς ματέρος ἀμφὶ σᾶς
νεκρὸς ὑπὸ χθονὶ σὺν νεκροῖς.

Α΄. ∠ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∠ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ⊔
∠ ∪ – ∪ ∪ ∠ – ∧
Β΄. ∠ ∪̄ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∪́ ∪ ∪ – ∪ ∪ ⊔ – ∧
Γ΄. ∠ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∠ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ⊔
∪́ ∪ ∪ – ∪ ∪ ⊔ – ∧
Δ΄. ∠ – – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | ∠ – – ∪ ∪ – ∪ ⊔
∪́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∧.

Α΄. 4 + 4 + 4. Β΄. 4 + 4. Γ΄. 4 + 4 + 4. Δ΄. 4 + 4 + 4.

Πάντα τὰ κῶλα τῆς στροφῆς ταύτης εἶνε τετραποδίαι, τὰ μὲν ἄλλα ἔχοντα τὸ σχῆμα β΄ Γλυκωνείων, τὰ δὲ τελικὰ τῶν περιόδων σχῆμα μὲν τὸ τοῦ β΄ Φερεκρατείου, ῥυθμὸν ὅμως βραχυκαταλήκτων Γλυκωνείων.

β΄) *Στροφαὶ ἐκ μικτῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων*. Τοῦ εἴδους τούτου ὁ Σοφοκλῆς ποιεῖται συχνοτέραν παντὸς ἄλλου χρῆσιν, πολλῷ δ' ὀλιγωτέραν τοῦ Σοφοκλέους ὁ Εὐριπίδης, ὅστις καὶ παρέλαβεν αὐτὸ παρ' αὐτοῦ. Ἐν ταῖς στροφαῖς ταύταις τοῦ Σοφοκλέους πρωτεύει μὲν τὸ ἰαμβικὸν στοιχεῖον, δευτεριάζει δὲ τὸ μικτὸν ἐν προσθήκης μέρει ἐπιμιγνύμενον· δὲν εἶνε δηλαδὴ τὰ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ κῶλα, ἅπερ ἐπιμίγνυνται τοῖς μικτοῖς, ἀλλὰ τἀνάπαλιν τὰ μικτὰ τοῖς ἰαμβικοῖς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἰαμβικὰ καὶ τροχαϊκὰ κῶλα εἶνε τὰ αὐτὰ καὶ ὁμοίως ἐσχηματισμένα τοῖς τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν στροφῶν τοῦ Αἰσχύλου, ἐκ τούτων δὲ μετηνέχθησαν καὶ εἰς τὰ ἐπιμιγνύμενα μικτὰ κῶλα οἱ ἐν ἐκείνοις ἀναπτυχθέντες νόμοι τῆς προκαταλήξεως, ἐκ τούτων ὁ Ῥοσβάχιος τὸ προκείμενον εἶδος τῶν μικτῶν στροφῶν τοῦ Σοφοκλέους ὑπολαμβάνει ὡς ἐκ τῶν τοῦ Αἰσχύλου ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν στροφῶν ῥυὲν μετὰ τῆς προσθήκης τοῦ τῶν μικτῶν στοιχείου. Τὸ παράδειγμα δὲ τῆς τοιαύτης ἐπιμίξεως ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Αἰσχύλος, ὅστις ἐνίοτε ταῖς ἰαμβικαῖς καὶ τροχαϊκαῖς στροφαῖς ἐπιζεύγνυσι χοριαμβικὴν κατακλεῖδα καὶ ταῖς μικταῖς στροφαῖς ἰαμβικὰ κῶλα. Ὅπως δὲ τὰ ἰδιώματα τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν κώλων τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν στροφῶν τῆς τραγῳδίας μετηνέχθησαν, ὅσον ἐπετρέπετο, εἰς τὰ μικτά, οὕτω τἀνάπαλιν καὶ αἱ τῶν μικτῶν ἄδειαι μετηνέχθησαν εἰς τὰ τροχαϊκὰ καὶ ἰαμβικὰ κῶλα, οἷον ἀντὶ τῶν βραχειῶν ἄρσεων τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν κώλων, οἵας ἀπαιτοῦσιν αἱ ἰαμβικαὶ καὶ τροχαϊκαὶ στροφαὶ τῆς τραγῳδίας, εὑρίσκονται ἀλο-

γοι μακραί· τῆς ἀλογίας π. χ. τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἄρσεως ἐν τῇ ἰαμβικῇ τριποδίᾳ εὑρίσκονται τὰ ἑξῆς βέβαια παραδείγματα

∪ ⊥ ∪̄ – ∪ – ∪ ώ ∪ – ∪̄ –

Ἑκάβ. 449 = 460 «κτηθεῖσ' ἀφίξομαι - πτόρθους Λατοῖ φίλᾳ». Τραχ. 846 = 857 «ἦ που ὀλοὰ στένει - ἃ τότε θοὰν νύμφαν». Καθ' ὅλου δὲ ὁ Σοφοκλῆς ἀκολουθεῖ τῷ ἑξῆς κανόνι ἐν τῇ συνθέσει τῶν στροφῶν τοῦ εἴδους τούτου. καθ' ὃν μόνοι οἱ ἀρκτικοὶ ἢ οἱ τελικοὶ στίχοι περιέχουσι μικτά, οἱ δὲ λοιποὶ εἶνε ἰαμβικοὶ ἢ τροχαϊκοί, ὥστε ἀληθὴς μῖξις ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων συμβαίνει σπανιώτατα μόνον, πολλάκις δὲ φαίνονται ὡσεὶ διμερεῖς.

Τοιαῦται στροφαὶ εὑρίσκονται ἐν μὲν τῇ Ἀντιγόνῃ αἱ ἑξῆς· πρῶτον μὲν ἡ δευτέρα συζυγία τοῦ πρώτου στασίμου στ. 354 — 364 = 385 — 375·

καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν φρούρημα καὶ ἀστυνόμους
ἀγορὰς ἐδιδάξατο καὶ δυσαύλων
πάγων ἐν αἴθρᾳ τε καὶ
σὺν ὄμ-βρῳ φεύγειν βέλη.
παντοπόρος ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται·
τὸ μέλλον Ἅιδαν μόνον
θέλξειν οὐκ ἐπάσεται·
νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς ξυμπέφρασται.

∪̄ ⊥ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪̄ ⊥ ∪ ∪ – ∪ ∪ –
∪ ∪ ⊥ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – –
∪ – ∪ ⊥ – ∪ –
∪̄ ⊥ – ∪̄ – ∪ –
⊥ ∪ ω ∪ ω ∪ – ∪ – ∪ –
∪ – ∪ ⊥ – ∪ –
⊥ ∪ – ∪ – ∪ –
∪ – ∪ ⊥ ∪ – ∪ – ⊥ ∪ – –

Ἡ συζυγία αὕτη περιέχει ἐν ἀρχῇ δύο δακτυλικὰς τριποδίας, ὧν προηγεῖται μονοσύλλαβος ἄρσις, καὶ λογαοιδικὸν πρὸς δυοῖν, οὗ προηγεῖται δυσύλλαβος ἄρσις, τὰ δὲ ἐφεξῆς κῶλα πάντα εἶνε ἰαμβικὰ (τροχαϊκὰ) καὶ τοιαῦτα, οἷα εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἰαμβικαῖς (τροχαϊκαῖς) στροφαῖς τῆς τραγῳδίας.- Εἶτα δὲ ἡ α' συζυγία τοῦ β' στασίμου τῆς Ἀντιγόνης στ. 582-592 = 593-603, ἐν ᾗ τὰ μὲν τρία πρῶτα μέτρα εἶνε λογαοιδικά, τὰ δὲ λοιπὰ ἓξ ἰαμβικά. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνάγει ὁ Ῥοσβάχιος καὶ τὴν δευτέραν συζυγίαν τοῦ αὐτοῦ στασίμου

(στ. 604-614 = 615-625), παρατηρῶν ὅτι ἡ μῖξις ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων ἐνταῦθα εἶνε μείζων ἢ ἐν ταῖς πλείσταις ἄλλαις στροφαῖς, ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς μᾶλλον πρέπει νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πρῶτον εἶδος, διότι πάντα τὰ κῶλα πλὴν τῆς τροχαϊκῆς τετραποδίας ἐν τῷ προτελευταίῳ στίχῳ (στ. 613 = 624 «θεὸς ἄγει πρὸς ἄταν») εἶνε μικτά. Ἡ μῖξις ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων, ὥστε νὰ μὴ δύνωνται νὰ διακριθῶσι, συμβαίνει ἐν τῷ πρώτῳ κομμῷ στ. 838-856 = 857-875 καὶ ἐν τῷ ὑπορχήματι στ. 1115 κέ. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ στασίμῳ στ. 966-976 = 977-987 οἱ μὲν πρῶτοι πέντε στίχοι περιέχουσι κῶλα (5) μικτά, οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἰαμβικὰ κῶλα (ἕξ), ὥστε ἡ στροφὴ διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα που μέρη.

Ἐκ δὲ τοῦ *Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ* ἀνήκει ἐνταῦθα τὸ β' στάσιμον στ. 863-872 = 873-882. Ἡ στροφὴ αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο ἴσα σχεδὸν μέρη, τὸ μὲν ἐκ τῶν 5 πρώτων στίχων ἰαμβικὸν (ὁ δεύτερος καὶ τρίτος τροχαϊκὸς μετὰ ἑπομένου Φερεκρατείου «ὑψίποδες οὐρανίαν», οὗ ἡ πρώτη θέσις εἶνε λελυμένη), τὸ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν τεσσάρων λογαοιδικόν. Ἡ δὲ ἐν στ. 883-896 = 897-910 περιέχει ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ δύο καὶ ἐν τέλει ἓν μικτὸν κῶλον, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μέρος δέκα ἰαμβικὰ κῶλα, ἐν οἷς ἀξιοσημείωτοι εἶνε αἱ συχναὶ ἄλογοι (ἐπίτριτοι). Ἐν δὲ τῷ γ' στασίμῳ στ. 1204-1212 = 1213-1222 μόνον ἐν τέλει εὑρίσκονταί τινα μικτά.- Ἐκ δὲ τοῦ *Αἴαντος* ἐνταῦθα ἀνήκει ὁ β' κομμὸς στ. 372-376 = 387-391. Ἐκ δὲ τῆς *Ἠλέκτρας* τὸ μὲν πρῶτον στάσιμον στ. 472-487 = 488-503 περιέχει μόνον ἐν τοῖς δύο πρώτοις στίχοις καὶ περὶ τὸ τέλος «ἅ νιν κατέπεφνεν αἰσχί|σταις» μικτά, ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ ἰαμβικὰ (τροχαϊκὰ) κῶλα. Τὸ δὲ β' στάσ. στ. 1082-1089 = 1090-1097 περιέχει μόνον ἐν ἀρχῇ δύο μικτὰ κῶλα καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἓν κῶλον ἰαμβικόν, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἰάμβους. Ἐκ δὲ τῶν *Τραχινίων* ἐνταῦθα ἀνήκει τὸ β' στάσιμον στ. 647-654 = 655-662, ἀμφοτεραι αἱ συζυγίαι τοῦ γ' στασίμου στ. 821 κέ. 841 κέ. καὶ στάσ. δ' στ. 953-961 = 962-970. Ἐκ δὲ τοῦ *Φιλοκτήτου* ὁ β' κομμὸς στ. 1210-1217 καὶ ἐκ τοῦ *Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ* α' στάσ. στ. 694-706 = 707-719 (δύο μικτὰ μετὰ χοριάμβων μέτρα ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ δυο ἐν τῷ τέλει περιεχουσι τεσσαρα ἰαμβικα μετρα διακοπτομενα ὑπὸ μικτοῦ μετὰ χοριαμβων μετρου). Εἶτα β' στασ. στ. 1044-1058 = 1059-1073. Ἐνταυθα γίνεται μῖξις τῶν δυο στοιχειων μειζων τοῦ συνή-

θους καὶ οἱ ἴαμβοι (τροχαῖοι) ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχῆμα ἐπιτρίτων. Ἔπειτα γ´ στάσ. στ. 1211-1224=1225-1238. Ἡ στροφὴ αὕτη εἶνε διμερής. Τέλος δ´ στάσ. στ. 1556-1566=1567-1577.

Ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐπιμίγνυσιν ἀλλήλοις τὰ δύο στοιχεῖα μᾶλλον ἢ ὁ Σοφοκλῆς, τοὺς προκαταληκτικοὺς ἰάμβους μεταχειρίζεται πολλῷ σπανιώτερον ἐκείνου, καὶ τὰ μικτὰ κῶλα πάντοτε πολυπληθέστερα τῶν ἰαμβικῶν. Κατὰ ταῦτα αἱ στροφαὶ τοῦ εἴδους τούτου διαφέρουσι τῶν τοῦ Σοφοκλέους ἀρχαιοτέρων, ὁμοιάζουσαι μόνον ταῖς ἐν τοῖς δύο μεταγενεστέροις δράμασι τῷ Φιλοκτήτῃ καὶ τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ στροφαῖς τοῦ δευτέρου τούτου εἴδους. Εὑρίσκονται δὲ παρ' Εὐριπίδῃ ἰαμβολογαοιδικαὶ στροφαὶ μόνον ἐν τῇ Ἀλκήστιδι, τῇ Ἑκάβῃ, τῷ Ἡρακλεῖ Μ., τῷ Ἴωνι, τῇ Ἑλένῃ, ταῖς Βάκχαις καὶ τῷ Κύκλωπι.

γ´) *Στροφαὶ ἐκ μικτῶν καὶ δακτυλικῶν (χοριαμβικῶν) κώλων.* Αἱ τοῦ εἴδους τούτου στροφαί, αἵτινες σύγκεινται ἐκ μικτῶν κώλων καὶ ἐκ δακτυλικῶν ἢ ἀναπαιστικῶν (μετὰ χοριαμβικοῦ σχήματος ἢ ἄνευ αὐτοῦ), εὑρίσκονται παρὰ Σοφοκλεῖ πολλῷ ὀλιγώτεραι τῶν ἰαμβολογαοιδικῶν, προσπελάζουσι δὲ ταῖς τοῦ Αἰσχύλου μικταῖς στροφαῖς τοῦ δευτέρου εἴδους, μεθ' ὧν κοινοὺς ἔχουσι καὶ τοὺς χοριάμβους. Εὑρίσκονται δὲ οἱ χορίαμβοι, οὓς πρέπει νὰ λάβωμεν ἀντὶ καταληκτικῶν δακτυλικῶν διποδιῶν, ἐν σκηναῖς σφόδρα κεκινημέναις. Τοιαύτη στροφὴ εἶνε ἡ ἐν τῇ παρόδῳ τῆς Ἀντιγόνης στ. 134-140=148-154·

ἀντιτυπεῖ δ' ἐπὶ γᾶ, πέσε τ' αἰθαλωθεὶς
πυρφόρος ὃς τότε μαινομένᾳ ξὺν ὁρμᾷ
βακ-χεύ-ων ἐπέπνει
ῥιπαῖς ἐχθίστων ἀνέμων.
εἶχε δ' ἄλ-λους δέος.
ἄλλα δ' ἐπ' ἄλ-λοις ἐπενώ-μα στυφελί-ζων μέγας Ἄρης
δεξιόσειρος.

Ἡ στροφὴ αὕτη, ἥτις δύναται νὰ κληθῇ χοριαμβολογαοιδική, ἄρχεται ἀπὸ δύο λογαοιδικῶν πρὸς τρισὶ πενταποδιῶν, αἷς ἐπιφέρεται Φερεκράτειον ἢ μᾶλλον τρίτον Γλυκώνειον μετὰ δικαταλήκτου τῆς ἀρκτικῆς τροχ. διποδίας, εἶτα τρίτον πάλιν Γλυκώνειον καὶ δικατάληκτον τροχαϊκὸν δίμετρον. Τούτοις ἐπιζεύγνυται χοριαμβικὸν σύστημα μετ' Ἀδωνίου ὡς ἐπῳδοῦ.- Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ τοῦ δ´ στασίμου τῆς Ἀντιγόνης στροφή, στ. 944-954=955-965, μετὰ δύο ἰαμβικῶν μέτρων ἐν τέλει, ἅπερ οὐδὲν βλάπτουσι τὸν χοριαμβολογαοιδικὸν χαρακτῆρα

τῆς στροφῆς. Ἐκ δὲ τοῦ *Αἴαντος* ἡ ἐπῳδὸς τῆς παρόδου στ. 194-200. Ἐκ δὲ τῆς *Ἠλέκτρας* ὁ α´ κομμὸς στ. 823-836=837-848. Ἡ στροφὴ αὕτη ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει ἔχει κῶλα μικτὰ μετὰ χοριάμβων, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἀναπαιστικά. Ἐκ δὲ τῶν Τραχινίων ἡ πάροδος στ. 112-121=122-131. Ἐκ δὲ τοῦ *Φιλοκτήτου* ἡ στροφὴ τοῦ α´ κομμοῦ στ. 827-838=843-854 ἔχει τὸν Εὐριπίδειον χαρακτῆρα ἕνεκα τῆς μείζονος ἐπιμίξεως τῶν κώλων. Ὡσαύτως καὶ ἡ τοῦ β´ κομμοῦ συζυγία στ. 1123-1145=1146-1168. Ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἀναλόγων συνθεσεων ἐν *Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ*, οἷας τῆς ἐν τῷ α´ κομμῷ στροφῆς στ. 237 κέ.

Παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ στροφαὶ τοῦ τρίτου τούτου εἴδους τῆς συνθέσεως εὑρίσκονται πάνυ ὀλίγαι, οἷα ἡ ἐν Μηδ. στ. 643-651=652-662, ἡ ἐν Ἠλέκτρᾳ στ. 452-463=464-475, ἡ ἐν Ἡρακλείδαις στ. 353-361=362-370, ἡ ἐν Ἡρακλεῖ Μ. στ. 637-654=655-672, ἡ ἐν Ἰφιγ. Αὐ. στ. 164-184=185-205, καὶ ἡ ἐν Κύκλωπι ἐπῳδὸς στ. 69-81.

δ´) Εἶδος μικτῶν στροφῶν εἶνε τὸ συγκείμενον ἐξ ἰαμβικῶν καὶ ἀναπαιστικῶν ἢ τροχαϊκῶν καὶ δακτυλικῶν κώλων μετὰ μικτῶν ἐπιμιγνυμένων. Ἐν ταῖς στροφαῖς δηλαδὴ ταύταις ἐπιμίγνυνται μετ' ἀλλήλων πάντα τὰ κῶλα, περὶ ὧν μέχρι τοῦδε ἐγένετο λόγος, καὶ ἐκ τῆς ἐπιμίξεως ταύτης, ἥτις ἐνταῦθα φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα, γεννᾶται μεγίστη ποικιλία τοῦ μετρικοῦ σχήματος τῆς στροφῆς. Εἰσηγητὴς δὲ τοῦ εἴδους τούτου τῆς συνθέσεως τῶν μικτῶν στροφῶν φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Σοφοκλῆς. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ πρώτη συζυγία τοῦ α´ στασίμου τοῦ *Οἰ. Τυράννου* στ. 463-472=473-482·

τίς ὅντιν' ἁ θεσπιέπεια Δελφὶς εἶπε πέ-τρα
ἄρρητ' ἀρρήτων τελέσαντα φοινίαισι χερ-σίν;
ὥρα νιν ἀελλάδων
ἵππων σθεναρώτερον
φυγᾷ πόδα νω-μᾶν.
ἔνοπλος γὰρ ἐπ' αὐτὸν ἐπενθρώσκει
πυρὶ καὶ στεροπαῖς ὁ Διὸς γενέτας,
δει-ναὶ δ' ἅμ' ἕπον-ται
Κῆρες ἀναπλάκη-τοι.

◡́ – ◡́ – – ⏑⏑ – ◡ | –́ ◡ – ◡ ⊔ – ∧
–́ ⏓ – ⏓ – ⏑⏑ – ◡ | –́ ◡ – ◡ ⊔ – ∧

– –́ ∪ ∪ – ∪ –
– –́ ∪ ∪ – ∪ –
∪ –́ ∪ ∪ ⊔́ –
∪ ∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – – –
∪ ∪ –́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ –
⊔́ – ∪ ∪ ⊔ ⊔
–́ ∪ ∪ ∪ ∪ ⊔ ⊔

Α'. 4+4. 4+4, Β'. 3. 3. 3. Γ'. 4. 4. 4. 4.

Τῆς στροφῆς ταύτης οἱ δύο πρῶτοι στίχοι σύγκεινται ἑκάτερος ἐκ τρίτου Γλυκωνείου, ᾧπερ ἐπιφέρεται τροχαϊκὴ τετραποδία καταληκτική. Ἐφεξῆς δὲ συνῳδὰ τῇ διανοίᾳ τῆς λέξεως ταχεῖαν δηλούσης φυγὴν καὶ δίωξιν ἀκολουθοῦσι τρία μικτὰ προσοδιακά, ὧν τὸ τρίτον καταληκτικόν, καὶ μετὰ ταῦτα δύο ἀναπαιστικὰ δίμετρα, καὶ τέλος β' Γλυκώνειον τρικατάληκτον καὶ τροχαϊκὴ τετραποδία βραχυκατάληκτος ἔχουσα τὴν δευτέραν θέσιν λελυμένην. Ἐκ τῶν ἕνδεκα κώλων τῆς στροφῆς ταύτης ἓξ μὲν εἶνε μικτά, τρία δὲ καθαρὰ τροχαϊκὰ καὶ δυο καθαρὰ ἀναπαιστικά.

Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ α' συζυγία τοῦ α' στασίμου τῆς *Ἀντιγόνης* στ. 332-342=343-353.

πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν-θρώπου δεινότερον πέλει.
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν - πόντου χειμερίῳ νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοι-σιν
περῶν ὑπ' οἴδμασιν, θεῶν | τε τὰν ὑπερτάταν,- Γᾶν
ἄφθιτον, ἀκαμάτων ἀποτρύεται
ἰλλομένων ἀρότων ἔτος εἰς ἔτος,
ἱπ-πεί-ῳ γένει πολεῦ-ον.

–́ ∪ ∪ – ∪ – ∪ ⊔ | –́ – – ∪ ∪ – ∪ –
–́ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ⊔ | –́ – – ∪ ∪ – ∪ –
∪ –́ ∪ – ∪ ∪ ⊔ –
∪ – ∪ –́ ∪ – ∪ – | ∪ – ∪ –́ ∪ ⊔ –
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪
–́ ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪
⊔́ ⊔ – ∪ – ∪ ⊔ – Λ

Α'. 4+4. 4+4. 4. Β'. 4+4. 4. 4. 6.

Ἡ στροφὴ αὕτη εἶνε διμερής· τὸ μὲν α' μέρος περιέχει τέσσαρα Γλυκώνεια καὶ ἓν μικτὸν παροιμιακόν, τὸ δὲ β' δύο ἰαμβικὰ δίμετρα, δύο δακτυλικὰς τετραποδίας καὶ μίαν τετρακατάληκτον τροχαϊκὴν ἑξαποδίαν ἐν τέλει. Ἐκ τῶν δέκα κώλων τῆς στροφῆς ταύτης τὰ

μὲν πρῶτα πέντε εἶνε μικτά, τῶν δὲ λοιπῶν πέντε δύο μὲν ἰαμβικά, δύο δὲ δακτυλικά, ἓν δὲ τροχαϊκόν.

Ἐκ δὲ τοῦ *Αἴαντος* ἀνήκει ἐνταῦθα ἡ τοῦ κομμοῦ στροφὴ στ. 221-232=245-256, ἥτις ὡσαύτως εἶνε διμερής, καὶ ἐν μὲν τῷ α' μέρει διαδέχονται ἄλληλα ἰαμβικὰ καὶ δακτυλικὰ κῶλα, ἐν δὲ τῷ β' μικτὰ μετὰ ἀκαταλήκτου ἰθυφαλλικοῦ ἐν τέλει. Ἐκ δὲ τῆς *Ἠλέκτρας* ὁ κομμὸς στ. 849-859=860-870. Ἐκ δὲ τῶν *Τραχινίων* ἡ ἐπῳδὸς τοῦ α' στασίμου στ. 517-530, ἐν ᾗ οἱ ἴαμβοι καὶ οἱ δάκτυλοι ἐπικρατοῦσι πολὺ τῶν μικτῶν. Ὁ δὲ *Φιλοκτήτης* εὐπορεῖ τοιούτων συνθέσεων, οἷα εἶνε ἡ ἐν τῷ α' στασ. στ. 676-690=691-705, ἡ ἐν τῷ α' κομμῷ 827-838=843-854, ἡ ἐν τῷ β' κομμῷ στ. 1081-1101=1102-1122 καὶ στ. 1186-1195. Ὁ δὲ *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ* περιέχει τὰς ἑξῆς δύο στροφάς, τὴν ἐν τῇ παρόδῳ στ. 117-137=149-169 καὶ τὴν ἐν τῷ α' στασ. στ. 668-680 =681-693 συζυγίαν.

Ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐθεράπευσε τὸ εἶδος τοῦτο τῶν μικτῶν στροφῶν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πλὴν τοῦ τῶν καθαρῶν μικτῶν. Συχνότατα δὲ εὑρίσκονται αἱ στροφαὶ αὗται ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ, τῷ Ἱππολύτῳ καὶ τῇ Ἑκάβῃ, ἐν ἄλλοις δράμασιν ἅπαξ ἢ δίς, οὐδ' ἅπαξ δ' ἐν ταῖς Ἱκέτισι, τῇ Ἀνδρομάχῃ, τῷ Ὀρέστῃ, τῇ ἐν Αὐ. Ἰφιγενείᾳ, τῷ Κύκλωπι καὶ τῷ Ῥήσῳ.

Δ'. Μικταὶ στροφαὶ τῆς κωμῳδίας.

446. Ἡ δὲ κωμῳδία πλὴν τῶν στιχηρῶν μέτρων, δῆλον ὅτι τῶν Πριαπείων, Κρατινείων καὶ Εὐπολιδείων, ἅτινα κυρίως ἐδούλευον τῇ μονῳδικῇ προφορᾷ καὶ τῇ παραβάσει, εἶτα δὲ καὶ τῶν ἐκ Γλυκωνείων, προσοδιακῶν καὶ Φερεκρατείων συντιθεμένων ἐξ ὁμοίων συστημάτων, περὶ ὧν πάντων ἤδη ἔμπροσθεν (§ 419 κἑ.) ἐγένετο λόγος, πλὴν λέγω τούτων συνετίθει καὶ στροφὰς ἐκ μικτῶν μέτρων. Καὶ κύρια μὲν μετρικὰ στοιχεῖα ἐν ταῖς μικταῖς στροφαῖς τῆς κωμῳδίας ἦσαν τὰ προσοδιακὰ καὶ τὰ Γλυκώνεια, σπανιώτεραι δὲ εὑρίσκονται αἱ ἑξαποδίαι καὶ τετραποδικὰ κῶλα μετὰ πλειόνων δακτύλων. Ἡ δὲ σύνθεσις τῶν στροφῶν ἦτο ἁπλῆ καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν μικρόν, ὅπως ἐν τῇ μονῳδικῇ λυρικῇ, σπανίως δὲ στροφή τις εὑρίσκεται παρ' Ἀριστοφάνει ἔχουσα τεχνικωτέραν τὴν σύνθεσιν.

Α'. *Στροφαὶ ἐκ προσοδιακῶν*. Καὶ πρῶτον μὲν καὶ ἁπλούστατον

εἶδος ἀποτελοῦσιν αἱ στροφαὶ τῶν εὐθύμων προσοδιακῶν ᾀσμάτων αἱ ἐκ δευτέρων μικτῶν προσοδιακῶν συγκείμεναι, ὧν αἱ πλεῖσται οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὑπέρμετροι περίοδοι μετὰ καταληκτικοῦ τοῦ τελικοῦ κώλου (⏑ ⏑́ ⏑ ⏑ – ⏓), ἄλλοτε μὲν ἔχουσαι ἀντιστροφικὴν ἀνταπόδοσιν, ἄλλοτε δὲ οὐχί. Τὸ καταληκτικὸν δὲ τοῦτο κῶλον εὑρίσκεται ἐν κεκινημένοις χωρίοις ἐπαναλαμβανόμενον ἐπιφθεγματικῷ τῷ τρόπῳ. Τοιαύτην σύνθεσιν ἔχει τὸ ᾆσμα τοῦ χοροῦ τῶν μυστῶν ἐν τοῖς Βατράχοις στ. 448 — 453 = 454 — 459.

στρ. χωρῶμεν ἐς πολυρρόδους
λειμῶνας ἀνθεμώ-δεις,
τὸν ἡμέτερον τρόπον,
τὸν καλλιχορώτατον
παίζοντες, ὃν ὄλβιαι
Μοῖραι ξυνάγου-σιν.

ἀντ. μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος
καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐσ-τιν,
ὅσοι μεμυήμεθ' εὐ-
σεβῆ τε διήγομεν
τρόπον περὶ τοὺς ξένους
καὶ τοὺς ἰδιώ-τας.

Ἡ στροφὴ αὕτη σύγκειται ἐκ δύο ἰαμβικῶν διμέτρων, ἅτινα δύνανται νὰ συναφθῶσιν εἰς ἓν καταληκτικὸν ἰαμβικὸν τετράμετρον, καὶ ἐκ τεσσάρων προσοδιακῶν, ὧν τὸ τελευταῖον καταληκτικόν. — Τοιοῦτοι εἶνε καὶ οἱ ἐν τέλει τῆς Εἰρήνης καὶ τῶν Ὀρνίθων ὑμέναιοι, οἵτινες μετὰ ζωηρᾶς, ὡς εἰκός, ὀρχήσεως ᾔδοντο. Καὶ ὁ μὲν ἐν Εἰρήνῃ στ. 1329 κέ. ὑπὸ τοῦ Τρυγαίου καὶ τῶν ἡμιχορίων προφερόμενος ἔχει ὧδε·

ΤΡΥΓ. προῳδ.
δεῦρ', ὦ γύναι, εἰς ἀγρὸν
χὤπως μετ' ἐμοῦ καλὴ
καλῶς κατακείσει.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

ΧΟ. 1. ὦ τρισμάκαρ, ὡς δικαί-
ως τἀγαθὰ νῦν ἔχεις.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ,
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

2. τί δράσομεν αὐτήν;
τί δράσομεν αὐτήν;
τρυγήσομεν αὐτήν.
τρυγήσομεν αὐτήν.

3. ἀλλ' ἀράμενοι φέρω-
μεν οἱ προτεταγμένοι
τὸν νυμφίον, ὦνδρες.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ,
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

4. οἰκήσετε γοῦν καλῶς
οὐ πράγματ' ἔχοντες, ἀλ-
λὰ συκολογοῦντες.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ,
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

5. τοῦ μὲν μέγα καὶ παχὺ
. . . .
τῆς δ' ἡδὺ τὸ σῦκον.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ,
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

ΤΡΥΓ. προῳδ.
φήσεις γ', ὅταν ἐσθίῃς
οἶνόν τε πίῃς πολύν.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ,
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

ὦ χαίρετε χαίρετ', ἄν-
δρες, κἂν ξυνέπησθέ μοι,
πλακοῦντας ἔδεσθε.

Κατὰ τὸν Ῥοσβάχιον, οὗ τὴν διάθεσιν τοῦ ᾀσματίου τούτου ἀποδίδομεν, οἱ μὲν στ. 1329 - 1332 εἶνε προῳδικὴ μονῳδία τοῦ Τρυγαίου ἐκ τεσσάρων κώλων, οἱ δὲ 1351 - 1354 ἐπῳδικὴ μονῳδία τοῦ αὐτοῦ, ὡσαύτως τετράκωλος, οἱ δὲ 1333 - 1350 περιέχουσι τὴν ᾠδὴν τῶν ἡμιχορίων, ἥτις εἰς πέντε διαιρεῖται περιόδους, δύο τετρακώλους καὶ τρεῖς πεντακώλους, ἀντιστροφικὴ ὅμως ἀνταπόδοσις δὲν ὑπάρχει. Τὸ διπλοῦν ἐπιφώνημα μετὰ τὸν 1354 στίχον παρενεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ῥοσβαχίου, τὴν δὲ ἔκπτωσιν ἢ μᾶλλον ἐκβολὴν ἑνὸς στίχου μετὰ τὸν 1349 ὡς βδελυράν τινα αἰσχρολογίαν περιέχοντος παρετήρησεν ὁ Βέργκιος (Bergk), ἐνέκρινε δὲ ὁ Ῥοσβάχιος. Τὸ δὲ τελευταῖον μέρος (στ. 1355 - 1357) ἀποχωρίζει τῆς ᾠδῆς ὁ Ῥ. καίπερ ἔχον τὸ αὐτὸ μέτρον ὡς τελικὴν τοῦ Τρυγαίου προσφώνησιν πρὸς τοὺς θεατάς, ὡς καὶ ὁ Σχολιαστὴς παρατηρεῖ.

Ὁ δὲ ἐν Ὄρνισι στ. 1731 — 1736 = 1737 — 1742 μετ' ἀντιστροφικῆς ἀνταποδόσεως ὑμέναιος ἔχει ὧδε·

στρ. Ἥρᾳ ποτ' Ὀλυμπίᾳ
τῶν ἠλιβάτων θρόνων
ἄρχοντα θεοῖς μέγαν
Μοῖραι ξυνεκοίμισαν
τοιῷδ' ὑμεναίῳ.
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ.

ἀντ. ὁ δ' ἀμφιθαλὴς Ἔρως
χρυσόπτερος ἡνίας
εὔθυνε παλιντόνους,
Ζηνὸς πάροχος γάμων
κεὐδαίμονος Ἥρας,
Ὑμήν, Ὑμέναι' ὦ,

Τοιοῦτον τέλος εἶνε καὶ τὸ ἐν Ἱππ. 1111 κέ. (δύο ὑπέρμετροι περίοδοι ἐκ 4 καὶ ἓξ κώλων).

ὦ Δῆμε, καλήν γ' ἔχεις | ἀρχήν, ὅτε πάντες ἄν | θρωποι δεδίασί σ' ὥσ- |
περ ἄνδρα τύραν-νον.
ἀλλ' εὐπαράγωγος εἶ, | θωπευόμενός τε χαί | ρεις κἀξαπατώμενος.
πρὸς τόν τε λέγοντ' ἀεὶ | κέχηνας· ὁ νοῦς δέ σου | παρὼν ἀποδη-μεῖ.

Πρβλ. καὶ Ἐκκλ. στ. 289 κέ.

Β'. *Στροφαὶ ἐκ Γλυκωνείων.* Ὁμοίαν ἁπλότητα ἔχουσι καὶ αἱ ἐκ Γλυκωνείων συντιθέμεναι στροφαί, ἐν αἷς εὐχρηστότατον σχῆμα εἶνε τὸ β' Γλυκώνειον, ὅπως καὶ παρ' Ἀνακρέοντι (πρβλ. § 435). Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἐν Ἱππ. 973 — 984 = 985 — 996 σκωπτικὸν εἰς Κλέωνα ᾆσμα, οὗ ἕκαστον σύστημα ἑξάκις ἐπαναλαμβανόμενον σύγκειται ἐκ τριῶν β' Γλυκωνείων καὶ ἑνὸς ἀκαταλήκτου β' Φερεκρατείου.

ΧΟΡ. 1. ἥδιστον φάος ἡμέρας
ἔσται τοῖσι παροῦσι καὶ
τοῖσιν εἰσαφικνουμένοις,
ἢν Κλέων ἀπόληται.
2. καίτοι πρεσβυτέρων τινῶν
οἵων ἀργαλεωτάτων
ἐν τῷ δείγματι τῶν δικῶν
ἤκουσ' ἀντιλεγόντων,
3. ὡς εἰ μὴ 'γένεθ' οὗτος ἐν
τῇ πόλει μέγας, οὐκ ἂν ἤ-
στην σκεύη δύο χρησίμω,
δοῖδυξ οὐδὲ τορύνη.

Συστήματα δὲ ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τρίτου Γλυκωνείου εὑρίσκονται πολλῷ σπανιώτερα, καὶ ἐκεῖνα μὲν ἔχει κοινὰ ὁ Ἀριστοφάνης (Ἱππ. 551, Νεφ. 563) μετὰ τοῦ Σοφοκλέους, ταῦτα δὲ κυρίως μετὰ τοῦ Εὐριπίδου ὡς ἐν Σφ. 1450 — 1461 = 1462 — 1473, ἔνθα τὸ ἐκ τρίτων Γλυκωνείων συγκείμενον σύστημα τελευτᾷ οὐχὶ εἰς Φερεκράτειον, ἀλλ' εἰς τροχαϊκὸν δίμετρον πολυσχημάτιστον ὡς τὸ β' κῶλον τοῦ Εὐπολιδείου («μετεβάλλοντο τοὺς τρόπους», «κατακοσμῆσαι πράγμασι»). — Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ εἰς τὴν ἀηδόνα ᾀσμάτιον ἐν Ὄρν. 676 - 684, τὸ ἐν Ἱππ. 551 — 564 = 581 — 594 ᾆσμα εἰς Ποσειδῶνα καὶ Παλλάδα καὶ τὸ ἐν Βατρ. 1251-1260.

Γ'. *Στροφαὶ ἐκ μικτῶν μετὰ χοριάμβων.* Περὶ τῶν στροφῶν τούτων ἐγένετο ἤδη λόγος ἔμπροσθεν § 444, ἔνθα ὁ λόγος περὶ χοριάμβου. Ἐνταῦθα δὲ ἀρκούμεθα νὰ φέρωμεν τὸ ἑξῆς διδακτικώτατον παράδειγμα ἐκ τῆς Λυσιστράτης στ. 321 — 334 (= 335 — 349)·

στρ. πέτου, πέτου-, Νικοδίκη, | πρὶν ἐμπεπρῆ-σθαι Καλύκην
τε καὶ Κρίτυλ-λαν περιφυ-σή-τω.
ὑπό τε νόμων - ἀργαλέων | ὑπό τε γερόν-των ὀλέθρων.
ἀλλὰ φοβοῦμαι τόδε μῶν | ὑστερόπους βοη-θῶ.
νῦν δὴ γὰρ ἐμ-πλησαμένη | τὴν ὑδρίαν κνεφαί-α
μόγις ἀπὸ κρή-νης ὑπ' ὄχλου | καὶ θορύβου καὶ πατάγου χυ-
δούλαισιν ὠ-στιζομένη | ∪ ∪ – ∪ ⌴ – ∪ ∪ – | [τρεί-ου,
στιγματίαις-θ', ἁρπαλέως | ἀραμένη, ταῖσιν ἐμαῖς | δημό-
τισιν καομέναις | φέρουσ' ὕδωρ βοη-θῶ.

∪ –́ ∪ ⌴ – ∪ ∪ – | ∪ –́ ∪ ⌴ – ∪ ∪ –
∪ –́ ∪ ⌴ – ∪ ∪ ⌴ ⌴ ∪
∪ ∪́ ∪ ∪ ⌴ – ∪ ∪ – | ∪ ∪́ ∪ ∪ ⌴ – ∪ ∪ – | –́ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – |
–́ ∪ ∪ – ∪ ⌴ –
– –́ ∪ ⌴ – ∪ ∪ – | –́ ∪ ∪ – ∪ ⌴ –
∪ ∪́ ∪ ∪ ⌴ – ∪ ∪ – | –́ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – ∪ ⌴ –
– –́ ∪ ⌴́ – ∪ ∪ – | ∪ ∪ –́ ∪ ⌴ – ∪ ∪ – |
–́ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – | –́ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – | –́ ∪ ∪ – – ∪ ∪ – |
∪ – ∪ – ∪ ⌴ –.

Πρβλ. Σφ. 1450 — 1461 = 1462 — 1473. Νεφ. 949 — 956 = 1024 — 1031 καὶ 512 - 517.

Δ'. *Στροφαὶ ἐκ μικτῶν καὶ δακτυλικῶν κώλων.* Τοιαῦται στροφαὶ συγκείμεναι ἐκ μικτῶν κώλων (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λογαοιδικῶν πρὸς δυοῖν καὶ πρὸς τρισί), μεθ' ὧν συζεύγνυνται δακτυλικὰ κῶλα, εὑρίσκονται μόνον δὶς παρ' Ἀριστοφάνει ἐν ὕμνοις εἰς θεοὺς καὶ φαίνονται μιμήσεις ἀρχαιοτέρων λυρικῶν συνθέσεων. Καὶ τὸ μὲν εἶνε ᾆσμα μεγαλοπρεπὲς τοῦ χοροῦ τῶν γυναικῶν περὶ τὸ τέλος τῶν Θεσμοφοριαζουσῶν στ. 1136 - 1159 ἐν ὑπορχηματικῷ τρόπῳ, συμμέτρως μὲν συντεθειμένον, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιστροφικῶς. Ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ εὑρίσκονται οὕτω πολλὰ λογαοιδικὰ κῶλα πρὸς δυοῖν καὶ τρισὶν καὶ οὕτω πολλὰ καθαρὰ δακτυλικά, ὅσον ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ στροφῇ. Ἄξιον δὲ προσέτι παρατηρήσεως εἶνε ὅτι οὐδὲν τροχαϊκὸν (ἰαμβικὸν) κῶλον ἀναμίσγεται. Ἑτερόμετρον δὲ εἶνε μόνον τὸ βακχειακὸν τετράμετρον ἐν στ. 1143 καὶ 1144.

φάνηθ', ὦ τυράννους | στυγοῦσ', ὥσπερ εἰκός
∪ –́ – ∪ – – | ∪ –́ – ∪ – ⏓,

δι' οὗ ἐπιτίθεται ἀξιωματικὸν τέλος τῷ πρώτῳ μέρει. — Τούτῳ δὲ συγγενὴς εἶνε ὁ ἐν Νεφέλαις στ. 563 — 574 = 595 — 606 ὕμνος

εἰς Δία καὶ Ἀπόλλωνα ἐκ μικτῶν μόνον καὶ δακτυλικῶν κώλων συγκείμενος καὶ οὐδὲν τροχαϊκὸν ἢ ἰαμβικὸν κῶλον περιέχων.

Ε'. *Στροφαὶ ἐκ μικτῶν καὶ ἰαμβικῶν κώλων.* Αἱ στροφαὶ αὗται εἶνε συχναί, ὑπολείπονται ὅμως ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως τῶν ἁπλῶν σχημάτων. Τὰ ἰαμβικὰ κῶλα εἶνε δίμετρα, εἰς τετράμετρα συναπτόμενα, τρίμετρα, ἰθυφαλλικὰ κῶλα καὶ ἄλλα. Ἡ δὲ διαφορὰ τῶν στροφῶν τούτων τοῦ Ἀριστοφάνους τῶν ἀναλόγων τῶν τραγικῶν κυρίως εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἰαμβικῶν καὶ τροχαϊκῶν στροφῶν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν τραγικῶν. Ἐπὶ τῶν πρώτων γίνεται ἐλευθέρα χρῆσις ἀλόγων χρόνων ἐν ταῖς περιτταῖς χώραις τῶν ἰαμβικῶν κώλων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν δευτέρων. Πάλιν δὲ ἐπὶ τῶν πρώτων τὸ προκαταληκτικὸν σχῆμα τῶν κώλων εἶνε σπανιώτατον, ἐπὶ τῶν δευτέρων συχνὸν καὶ χαρακτηριστικὸν αὐτῶν. Τοιαύτη εἶνε ἡ διμερὴς στροφὴ ἐν Ἀχαρν. 1150 — 1161 = 1162 — 1173, ἧς τὸ μὲν α' μέρος σύγκειται ἐκ μικτῶν μετὰ συχνῶν χοριάμβων, τὸ δὲ β' ἐξ ἰαμβικῶν κώλων.

Ἀντίμαχον τὸν Ψακάδος τὸν μέλεον | τῶν μελέων ποιητήν,
ὡς μὲν ἁπλῷ λόγῳ κακῶς | ἐξολέσειεν ὁ Ζεύς·
ὅς γ' ἐμὲ τὸν τλήμονα Λήναια χορη|γῶν ἀπέλυσ' ἄδειπνον.
ὃν ἔτ' ἐπίδοιμι τευθίδος | δεόμενον, ἡ δ' ὠπτημένη
σίζουσα πάραλος ἐπὶ τραπέζῃ κειμένη
ὀκέλ-λοι·-κᾆτα μέλ|λοντος λαβεῖν αὐτοῦ κύων-|ἁρπάσασα φεύ-γοι.

Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ ἐν Θεσμοφ. στ. 352-371, ἥτις ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει ἔχει τέσσαρα ἰαμβικὰ κῶλα, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἅπαντα μικτὰ (ἓν δὲ χοριαμβικόν), ἡ ἐν στ. 969-980 τοῦ αὐτοῦ δράματος καὶ ἡ ἐν Ἐκκλησ. στ. 918-923 καὶ 969 — 972 = 973 — 976.

ϛ'. *Στροφαὶ ἐκ μικτῶν, ἰαμβικῶν καὶ δακτυλικῶν κώλων.* Τὸ εἶδος τοῦτο μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοφάνης μόνον ἐν μιμήσεσιν ἢ μᾶλλον παρῳδίαις τῆς τραγῳδίας, ἀποδοκιμάζων τὸν τρόπον τοῦτον τῆς συνθέσεως. Τοιοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἐν Βατρ. στ. 1331-1364 ᾆσμα.

Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν μικτῶν μέτρων καὶ στροφῶν.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΡΥΘΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΩΘΕΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ

ΜΕΡΟΣ Α' ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ

ΜΕΡΟΣ Β'. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΝ

Α'. Μέτρα δακτυλικά.

Β'. Μέτρα ἀναπαιστικά.

Γ'. Μέτρα τροχαϊκά.

Δ'. Μέτρα ἰαμϐικά.

Ε'. Μέτρα ἰωνικά.

Ϛ'. Μέτρα παιωνικά.

Ζ'. Μέτρα ἐπισύνθετα.

Η'. Μέτρα μικτά.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ. 127 στ. 22 περίγραψον τὸ «Φώτιος ἐν», ἐφεξῆς δὲ γράφε «Φιλοστόργιος ἐκκλ. ἱστ. 2, 2».

END OF REEL
PLEASE REWIND